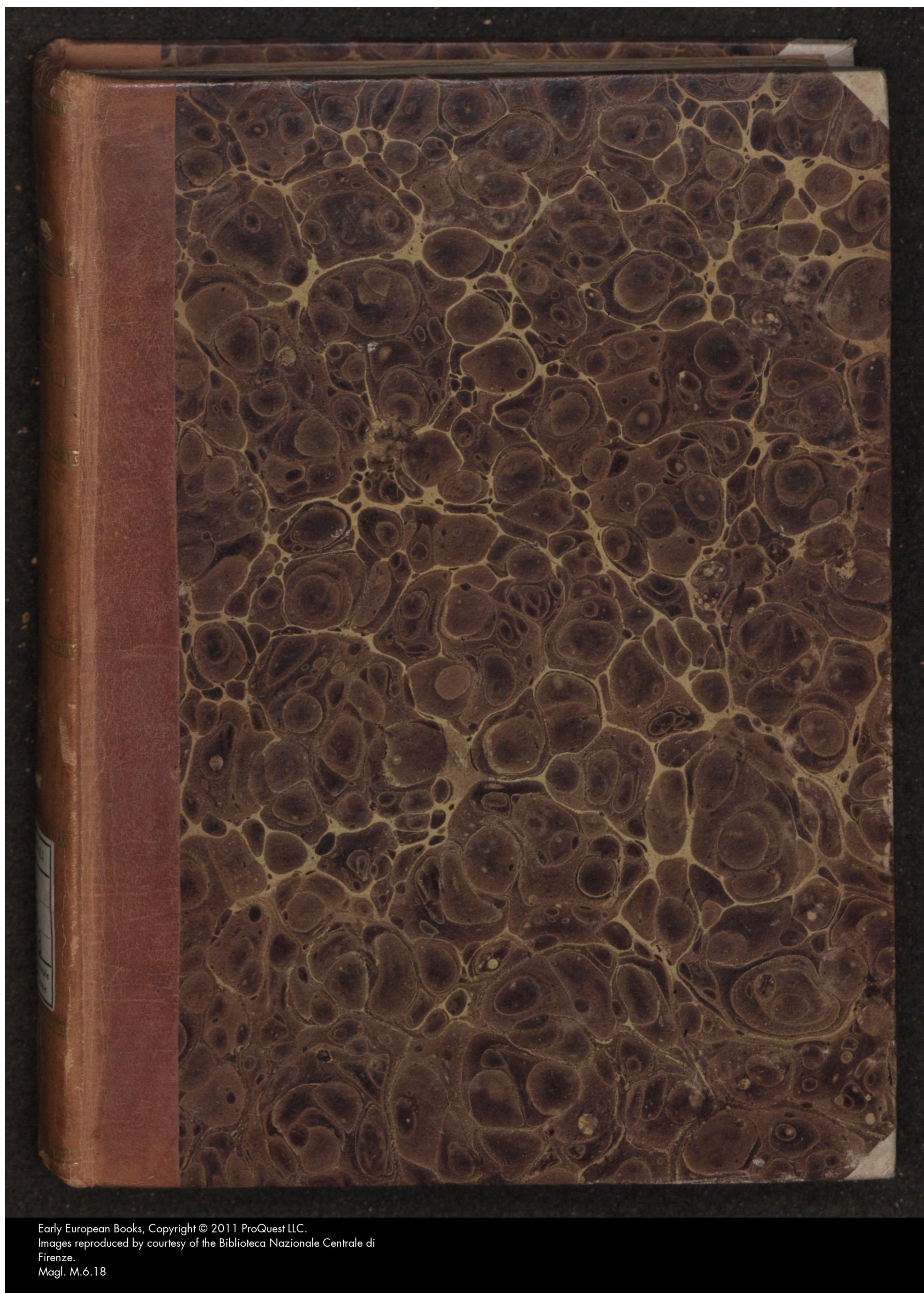
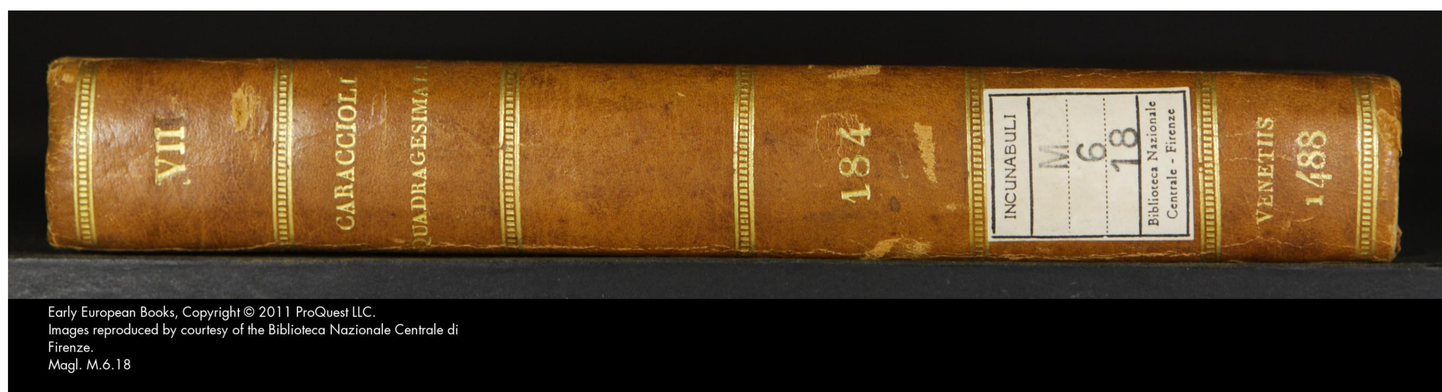
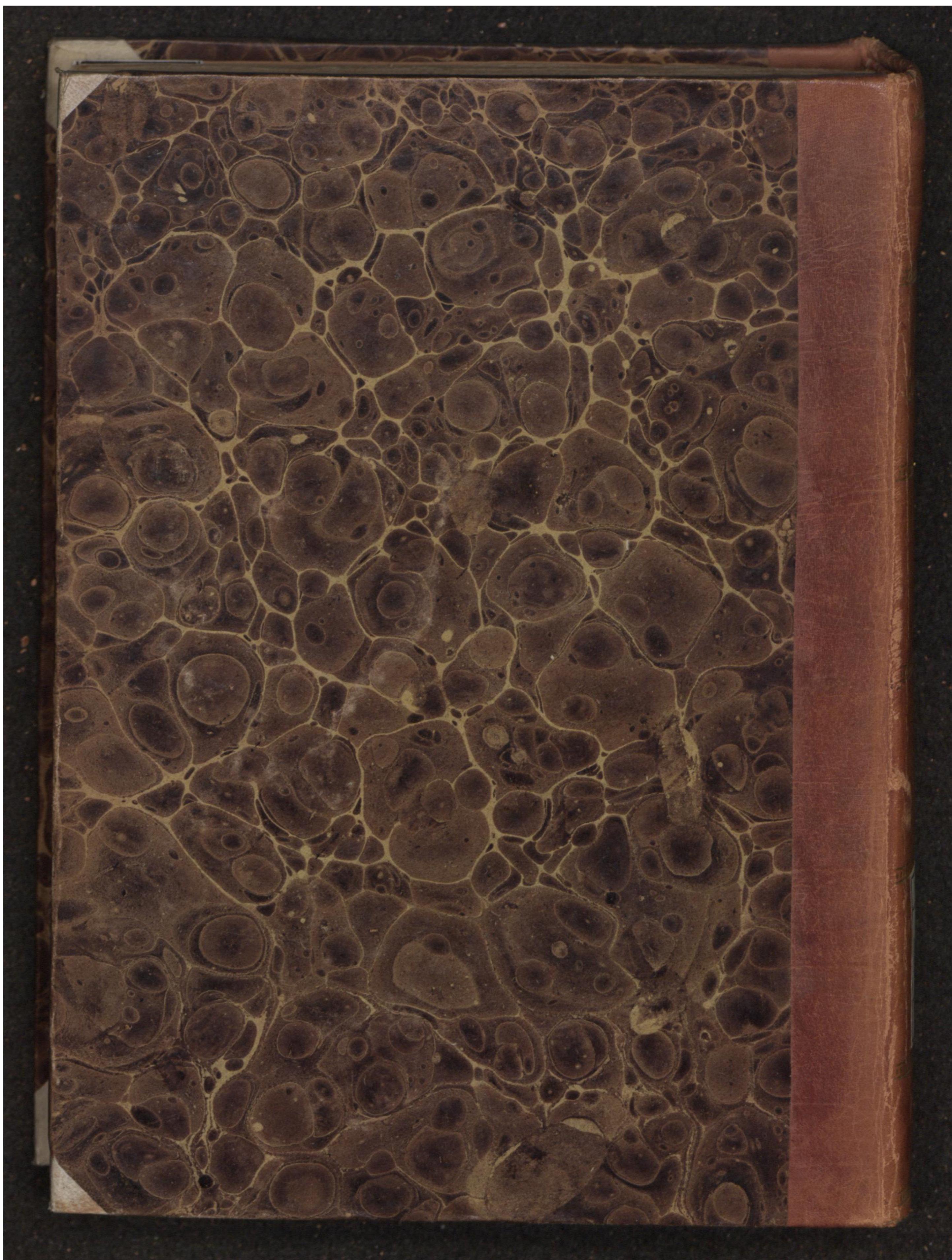

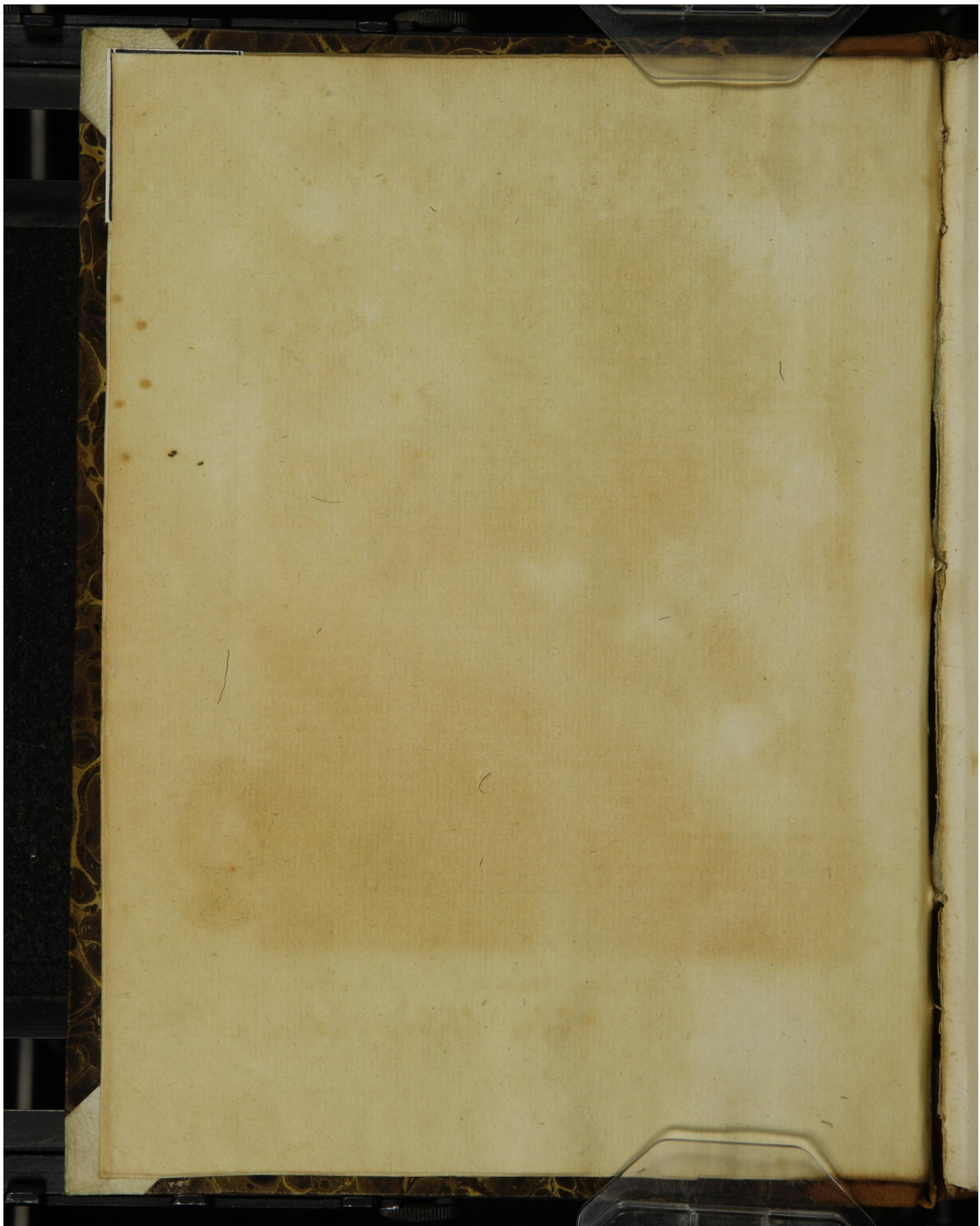

VII
CARACCIOLI
QUADRAGESIMALE
184
INCUNABULI
M
6
18
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze
VENETIIS
1488

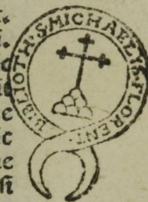

¶ In nomine domini iesu christi. Incipit
q̄dragesimale de peccatis s꜡ fr̄em Rober
tū caracholū de licio: ordinis minoꝝ ep̄m
liciēsem. Et primo dn̄ica septuagesime: de
numero damnatoꝝ ꝓpter eorum peccata.
Sermo primus.

Multi eniz
sit vocati: pauci ꝟo ele
cti. Scribuntur h̄ ꝟba
mathi. 20. c. ⁊ i euanḡ.
p̄ntis dn̄ice. ¶ Ondit
nob aptissime grauita
tē pcti m̄ltitudo maxi
ma dānatoꝝ. Nā demōib⁹ obmissis q ob
supbiā suā e celo eiecti ad tartara tādē de
trudent̄ et̄nis suppliciis cruciādi: tot ac tā
ti ex hoib⁹ pibūt: vt vix mens pusilloꝝ id
credere velit. Arbitrant̄ siqdē pleriq꜡ tan
tā esse tāq꜡ imensā pietatē sūmi dei: ꝙ ne
minē pire sinet: s꜡ oēs ad celeste regnū de
ducet. Hos tn̄ a sua falsa opiniōe retrahe
re debēt ifallibilia ꝟba saluatoris nr̄i iesu
xp̄i: qui ⁊ si in plerisq꜡ euāgelioꝝ locis du
re cōminet̄ obstinatis ⁊ icorrigibilib⁹ pec
catoribus: asseratq꜡ firmissime reprobos
et̄naliter puniēdos: tn̄ in lectione euāgelica
hodierna id plenissime reserauit. Refert
qppe paucos futuros electos. Heu q̄z for
midabilis ista sn̄ia ore xp̄i filij dei preconi
zata. Neq꜡ eni alia causa dari pōt cur iu-
sticia dei in iprobos ita deseuiet: nisi iḡmi
nia pctōꝝ suoꝝ: que nec per pn̄iam volūt
delere. Qua de re cū de pctōꝝ detestatione
in h̄ ope tractaturi simus: de dānatoꝝ nu
mero aliq̄ p̄mittem⁹: vt sic vnusq꜡sq꜡ perci
pere valeat pcti nocumētū dānū irrepara-
bilēq꜡ iacturā: ꝓponem⁹ aūt in hoc s̄mo-
ne tria mysteria declarāda.
¶ p̄m dicitur ꝟitatis.
¶ 2m contrarietatis.
¶ 3m claritatis.
¶ Qd̄ multoplures ex hoib⁹ erūt dānādi
q̄z saluādi propter illorum peccata: ⁊ qua
liter numerus electorum erit grandis ab
solute: sed exiguus ⁊ paruus respectiue.
Caplm̄ Primū.

p
Primū mysteriū declarādū de nu
mero dānatoꝝ dicit̄ ꝟitatis. In
q̊ vere asserim⁹ ꝙ ex hoib⁹ mul-
toplures dānabunt̄ q̄z saluabun
tur. Hoc retulit ipse deus pro hoibus icar
natus Mathei. 7. c. Intrate inquit per an
gustā portam q꞉ lata porta ⁊ spaciosa via
que ducit ad pditionē: ⁊ multi sūt qui itrāt
p eā. ¶ Et in euanḡ hodierno. ¶ Et iterum
Mathei. 22. c. igeminauit tandē sn̄iam. s.
q꞉ pauci sunt electi. ¶ Sed mirātur qdā de
hijs que dicimus: ꝓpterea q꞉ mystice ⁊ in
figura multitudo saluādoꝝ abrahe p̄riar-
che ꝓmissa fuit ⁊ p̄ostēsa. Vn̄ genesis. 13.
c. scribit̄. Qd̄ dixit dn̄s ad abrahā postq̄z
diuisus est loth ab eo. Leua oculos tuos
⁊ vide a loco in q̊ nunc es ad aqlonē ⁊ ad
meridiē: ad orientē ⁊ ad occidentē. Oēm
terrā quā cōspicis dabo tibi ⁊ semini tuo
vsq꜡ in sēpiternū: faciāq꜡ semē tuum sicut
puluerē terre. Siq pōt hoium numerare
puluerē: semē q̊q꜡ tuū numerare poterit.
¶ Et genesis. 15. c. Dixit deus ad abrahā.
Suspice celū ⁊ numera stellas si potes: sic
erit semē tuū. ¶ Et genesis. 22. c. Vocauit
angelus dn̄i abrahā de celo dicēs: per me
metip̄m iuraui dicit dn̄s. Q꞉ fecisti rē hāc
⁊ nō pepcisti filio tuo vnigenito ꝓpter me
Bn̄dicā tibi ⁊ multiplicabo semen tuū si
cut stellas celi ⁊ velut arenā que est in lit-
tore maris. In qbus ꝓmissionib⁹ dicebat̄
abrahe multiplicatio saluādoꝝ fiēda per
xp̄m de ei⁹ genē descēsurū. Vn̄ apostolus
ad galathas. 8. c. ait. Abrahe dicte sūt pro
missiones ⁊ semini eius. Non dicit ⁊ se-
minibus q̄si in multis: Sed quasi in vno
⁊ semini tuo: qui est christus. ¶ Erit ergo
numerus electoꝝ grādis s̄m p̄dicta. ¶ Ioā
nis isup apocalypsis. 7. c. id cōfirmat. Nā
postq̄z descripsit numeꝝ signatorū s̄m spi
rituale significatū duodecī tribuū addidit
Post h̄ vidi turbā magnā quā dinume-
rare nemo poterat ex oibus gētib⁹ tribu-
bus ⁊ linguis: Quare videt̄ esse quedā re
pugnātia iter ꝟba xp̄i ⁊ ioānis: cū xp̄s as-
serat paucos fore saluādos: ⁊ ioānes refe-
rat se vidisse turbā inumerabilem. ¶ Qui
aūt recte itelligit: nullā iter xp̄m ⁊ ioannē
ac ecclīam veteris testamēti figurā iuenit

ꝯtradictioné. Ná electoꝝ numerus i se cō
sideratus ⁊ absolute copiosissimus erit. i
cōparatione ꝟo ad ipsos dānatos ⁊ respe
ctiue satis exiguus. Hoc aūt satis cōstare
pōt ꝙ plures hoies erūt dānati q̃ȝ salua/
ti tertia ratione.
¶ p̄ rōne ifidelitatis.
¶ 2° rōne viciositatis.
¶ 3° rōne vanitatis.
¶ Primo rōne ifidelitatis: nullus qdé in
fidelis in sua ifidelitate decedés pōt ad vi
tá puenire btám: neqȝ vera est imo falsa ⁊
reprobatissima illoꝝ opinio: q dicūt vnū
quéqȝ in sua secta ⁊ erronea religiōe salua
ri. Ingt eni apostolus ad hebreos. xi. c. Si
ne fide ipossibile é placere deo. ¶ Et idé ad
ephesios.). c. vnus deus vna fides. ¶ Et i
c. p̄ de sūma tri. ⁊ fide catho. dī vna é fide
liū vniuersalis eccl'ia: ex̄ quá nullus oino
saluat̃. ¶ Idé ꝯfirmat̃ in glo. in. c. p̄ ex̄ de
hereticis. ¶ Et. xxiiij. di. c. Oñ eps. ¶ Et. xx
iiij. q. i. c. Apte. ¶ Et i. c. Qz ex sola. xxiiij.
q. i. vbi habet̃. Qd in figurá ꝙ nullus ex̄
eccl'iam saluat̃: oés qui repti sūt ex̄ archá
noe pierūt i diluuio. ¶ Sed ipe iesus ꝟitas
⁊ vita Marci vltimo. c. dixit. Qui credide
rit ⁊ baptizatus fuerit: saluꝰ erit. Qui ꝟo
nō crediderit cōdemnabit̃. Quis enume
ret ifideliū tot varietates tantáqȝ multitu
diné idolatraꝝ: videlȝ colentiū ethera: co/
lentiū elemēta: colentiū hoies: colentium
statuas: colētiū bestias ⁊ s̄pétes. Iudeoꝝ
xp̄m eis ꝓmissū ⁊ ad eos venienté psēq̄n
tium vsqȝ in dié hodiernū. Saracenorū ⁊
aliaꝝ gentiū ac ppl'oꝝ sequētiū spurcitiá
Mahumeti hereticoꝝ qui cōtra fidé tot
pnicio sos excogitarūt errores: hij oés q̊t
quot fuerūt a p̄ncipio mūdi vsqȝ nūc ⁊ q̊t
sequētur cōdemnabunt̃ a iusto deo: vt in
eternū hitent in iferno. ¶ 2° cōstare potest.
Qd plures hoies dānabunt̃ q̃ȝ saluabun
tur rōne viciositatis. Xp̄iani vtiqȝ oés vi
cijs atqȝ pctīs dediti i peccato mortali su
am vitá finiétes: Quoꝝ grádis est nume
rus saluari minime poterūt. Hoc xp̄s ex/
pressit duȝ dixit Mathei. 13. c. Sil'e est re
gnū celoꝝ sagene misse in mare ⁊ ex oi ge
nere piscuū cōgreganti. Quá cū ipleta eét
educétes ⁊ secus littus sedétes elegerunt
bonos in vasa sua: malos aūt foras mise
rūt. Sic erit in ꝯsumatione seculi: exibunt
angeli ⁊ separabūt malos de medio iusto
rū: ⁊ mittent eos in caminū ignis. ¶ Hinc
Hieroꝰ in epl'a ad filiá maurici] de cōmen
datione virgitatis ingt. Nemo te circūue
niat. Nemo s̄mone seducat: nō nisi scōs ⁊
simplices celestis aula suscipiet. Nullum
apud deū habet malicia locū. Ab oī dolo
⁊ negtia mundū esse necesse est qui cupit
regnare cū xp̄o. ¶ Et Augꝰ li. de fide ad pe
trū ait firmissime tene ⁊ nullatenus dubi
tes nō oés qui itra eccl'iam catholicá ba/
ptizant̃ accepturos eē vitá eterná: sed eos
q pcepto baptismate recte viuūt. Regnū
eni celoꝝ sicut heretici in dei ifideles ⁊ scis
matici nō hébūt: ita ⁊ catholici criminosi
possidere nō poterūt. ¶ Nec é mirádū: ꝙ
xp̄iani mali dánabunt̃. qm̄ vt dicit Amb.
xxij. q. v. c. Cauete fr̃es. Cauete fr̃es mé/
daciū: qz oés qui amát médaciū filij sunt
diaboli. Non solum aūt in verbis: sed si/
mulatis opibꝰ mendaciū ꝯsistit. Médaci
um náqȝ est xp̄ianū se dicere: ⁊ opa xp̄i nō
facere. ¶ Dicite mihi o xp̄iani. Quid sonat
hoc dignū nomé: qd ve significat. Audite
obsecro ⁊ itelligite. c^m. Cuȝ venisset ex̄ de
sacra vnctione vbi sic habet̃. A xp̄o xp̄ia/
ni dicunt̃: tanq̃ȝ vncti deriuent̃ ab vncto:
vt oés currát in odoré vnguétoꝝ illiꝰ cuiꝰ
nomé oleū est effusū. ¶ Ad idé ingt Aug.
li. 4. de doctrina xp̄iana. Ex sacro vnctio/
nis xp̄ianoꝝ oium vocabulū descēdit ⁊ no
mé. Qd nomé ille frustra sortit̃ qui christū
minime imitat̃. ¶ Sȝ vñ nomen istud aut
qñ sūpsit initiū. Cur cōi nobilitatis sp̄ua/
lis vocabulo xp̄iani noiamur? ¶ Et ad hoc
ita rñdet Eusebius li. 2. historie eccl'iastice
Cū passim per gentiliū ppl'os diuina effū
deretur dignatio: p̄mū Corneliꝰ apud ce/
sareá palestine vrbé maximá cū oī domo
sua: ad fidé xp̄i petro mistrante pducitur.
Iáinde q̃ȝplurimi ⁊ alij ex gétibꝰ apud an
tiochiá ad fidé venerūt coꝝ p̄dicatiōe per
tracti. Per q̊s ⁊ antiochie florentissima
ꝯgregatur eccl'ia. In qua etiá erát ꝓpheti
ci ordis viri q̃ȝplurimi cū qbus ⁊ barna/
bas ⁊ paulus. Quibꝰ oibus pariter in gr̃a
dei ⁊ vnanimitate degétibꝰ. Ibi p̄mum

discipli velut e pereni fonte sumpto vocabulo appellati sunt xpiani. ¶ Idem ponit in actibus aplorum. c. xi. ¶ Si igitur xpiani nuncupari gliamur. Cur non erubescimus oi dei timore postposito i tot facinora ruere? Cur non cocordat facta cum nomie: debet enim nome esse consequens rei vt scribit. xi. di. c° Cleros. et de prebendis et dignitatibus. c. Cu serui. ¶ Et instituta de donationibus §. Est. ¶ Heu heu ipletu conspicimus dictu pauli ad titu. 2. c. Confitent. s. xpiani se nosce deum factis aut negant. Audite aurib° cordis voce dni nri iesu xpi dicetis Mathi. 7. c°. No ois qui mihi dicit dne dne, intrabit in regnu celorum. Sed qui fecerit volutatem patris mei qui in celis est ipse intrabit in regnu celorum. Quis est hic et laudabimus eu qn vt videmus paucissimi reperiuntur in qlibet statu in qlibet gradu in quis exercicio in qlibet etate vel sexu qui recte viuat: qui virtutes amplectant detestenturq vicia. ¶ Rara inquit Hiero° aduersus vigilantiu virtus est nec a plibus appetit. ¶ Et Ouidi° li°. 2. de ponto. Nec facile mltis inuenies milib° vnu virtute precij qui putet esse sui. ¶ Quotqt igit absq pnia post commissa peccata moriunt danatorum consortio deputari certissimum est. ¶ Tertio costare pot. q plures hoies danabuntur q saluabuntur rone vanitatis. Sut inter xpianos qplurimi qui vita pudica recta sanctaq ptendentes deficiut a debito fine. s. ipo deo ad quem sunt oia opa bona dirigeda. Hij sut qui veto vaneglie tumefacti oia opera sua faciut vt videant ab hoibus: de qbus ia diximus in smone de vanaglia in qdragesimali de penitentia.

¶ Qd danatio reprobor no repugnat bonitati nec charitati neq volutati sumi dei Sicut quida falso conati sunt persuadere. Cap. 2m.

Ecudu mysteriu declaradum de numero danator di contrarietatis. Sut eni nonulli qui contrariu veritatis iam dicte iprobe tenet. Asserutq cu origene q no solu no danabunt multi imo q nullus erit ppetuo danandus. Et ad hoc inducut tres rationes.

¶ Pa di bonitatis.

¶ 2a charitatis.

¶ 3a voluntatis.

¶ Prima ro istor dicit bonitatis. Arguunt qppe sic. Nihil est aut tenedu vel asserendu qd repugnet diuie bonitati ex eo q deus bonus est. Et vt ait Dionysi° in li° de diuinis noibus. A sumo bono no egredit nisi bonu. ¶ Et Hiero° ad paulim. Bonus est deus et oia qcunq facit bona sint necesse est. Sed danatio tot milia miliu hoium repugnat diuine bonitati: qm pena danationis mala est et pessima. Ergo de° nullum danabit sed oibus tribuet eterna salutem. ¶ Hoc est qd scribit Lactanti° li° de ira dei in pnci°. Aiaduerti ingt sepe donate id existimare plurimos qd nonulli philosophorum putauerut no irasci deu qz bnfica sit tm modo natura diuina nec nocere cuiq pre stantissime atq optime congruat potestati. ¶ Insup arguunt pdicti. Qz iniquu videt vt iequalia equalib° dent. Oes aut hoies eqles sut et sm nam et sm peccatu originale. Igit bonitas dei no debuit alios predestinare et alios reprobare. ¶ Ad hec rndet Tho. pa par. q. 23. arti°. 5. in rnsione Ad 3m Qd ex ipsa bonitate diuina ro sumi potest pdestinatiois aliquor et reprobatiois aliorum. Sic eni de° di oia, pter sua bonitate fecisse vt in reb° diuina bonitas repntet. Necesse est aut q diuina bonitas que in se est vna et simplex multiformiter repntet in rebus pter h q res creata ad simplicitate diuina attingere no pot. Et ide est q ad copletione vniuersi requirit diuersitas reru. Quar qda altu. Queda ifimu locu tenet in vniuerso. Et vt multiformitas graduum coseruet in rebus deus pmittit aliq mala fieri ne multa bona ipediant. Si ergo cosideremus totu hoium genus sicut tota rerum vniuersitate: voluit ergo de° in hoib° qtu ad aliqs qs pdestinat sua bonitate repsentare p modu misicordie parcedo. Et qtum ad aliqs qs reprobat p modu iusticie puniendo. danare itaq reprobos facit ad bonitate dei q danatio cu fit malu pene e malu sm qd et bonu simplr. vt ide Tho ait pa 2e. q. 79. ¶ Et. 22. q. 19. De° eni iuste danat et punit reprobos q sua volutate deliquut qz vt dicit Aug°. 23. q. 4. c. Nabuchodono

foꝛ. Uasis ire nunq̄ꝫ deus redderet interi/
tuꝫ si nō spōtaneū inueniret hō hīe petm̄
¶ Et si diceret cur deꝰ voluntatē illā hoi de
dit quā puidebat deficere. ¶ Rn̄det Augꝰ
li°.xi. de ciui. dei. c.17. dicēs. Deꝰ sicut na/
turaꝝ bonaꝝ optimꝰ creatoꝛ est ita malaꝝ
voluntatū iustissimꝰ oꝛdinatoꝛ: vt cū male
ille vtunt naturis bonis: ipe etiaꝫ bn̄ vtat
volūtatibꝰ malis. ¶ Et rursus si aliꝰ intro/
garet. Quare deꝰ qbusdā copiosioꝛa dona
grē ꝯcessit q̄ꝫ alijs. Rn̄det Augꝰ sup Joā
nē dicēs. Si q̄ris quare hūc trahat illū nō
trahat noli diiudicare si nō vis errare. hec
ille. ¶ Nec ꝓpterea iniuste agit deus: qꝛ in
hijs q̄ ex grā dātur pōt aliqs ꝓ libito suo
dare cui vult plus vel minꝰ dūmodo nulli
subtrahat debitū. ¶ Et h̄ est qd̄ dixit pr̄fa/
milias Mathi. io. c. Tolle qd̄ tuū est ⁊ va
de. An nō licet mihi qd̄ volo facē. ¶ Pro
pterea inqt Augꝰ ꝯtra pelagiū. Inscruta/
bilia ⁊ incōpꝛehensibilia nolo vt introges
qꝛ qd̄ lego credo ⁊ veneroꝛ. Nō aūt discu/
tio. Quis ē aūt hō q rn̄deat deo. Nunqd
dicit figmentū ei q se finxit. Quare me sic
fecisti habet eni potestatem figulus luti ex
eadē massa aliud qdē vas facere in hono/
rē aliud in ꝯtumeliā. ¶ Et Gregoriꝰ.29. li°
moꝛaliū. c.i2. ait. Mltos videmus q̄tidie
qui iusticie luce resplendēt ⁊ tn̄ ad finē suū
neqtie obscuritate tenebrātur. Et multos
cernimꝰ pctōꝛū tenebris obuolutos. Et tn̄
iuxta vite sue terminū repēte reddi iusticie
sue liberos. Multos eni nouimus semel
inuētā viā iusticie illibate vsqꝫ ad obitū te
nuisse. Et plerosqꝫ ꝯspeximus vsqꝫ ad obi
tū cepta semel crimia sine cessatione cumu
lasse. Quis ergo int ista occultoꝝ iudicioꝝ
nubila mētis sue radiū mittat vt aliq̄ ꝯsi/
deratione discernat: vl qs ꝑduret in malo
vel qs ꝑseueret in bono: vel qs ab ifimis
ꝯuertatur ad sūma: vel qs reuertat a sum
mis ad ifima latent hec sensus hoium nec
qcq̄ꝫ de cuiuslibet fine cogscitur: qꝛ diuino
rū iudicioꝝ abyssus humane mētis oculo
nullatenꝰ penetratur. Uidemꝰ nāqꝫ ꝙ dei
aduersa gentilitas iusticie luce perfusa est.
Et iudea dudū dilecta ꝑfidie est nocte ceca
ta. Scimus etiā ꝙ latro de patibulo tran/
sijt ad regnū. Juda de aplatus glia est la/

psus in tartaꝝ. Et infra video paulū ex illa
ꝑsecutionis seuicia ad grām aplatus vo/
catuꝫ. Et tamē sic inter iudicia occulta foꝛ
midat vt repꝛobari se etiā postq̄ꝫ vocatus
est timeat. Ait eni castigo coꝛpus meum ⁊
seruituti subicio: ne foꝛte alijs p̄dicans ipe
repꝛobus efficiar. ℭ Scd̄a ratio istoꝛū qui
tenent ꝙ nullus erit ꝑpetuo dānandus di
citur charitatis. Aiūt eni ꝙ deus ex chari
tate misit in mundū filiū suū vnigenitū nō
vt iudicet mundū sed vt saluetur mundus
per ipm: vt dicit Joannis. 3. c. Fuit aūt filij
dei meritū infinitū ꝓpter ꝑsonalē vnioneꝫ
de quo sic ait Bona^{ra} in 3° di. i3. q. 2. in re
spōsione ad 3^{m}. Meritū chꝛisti est infinitū.
Infinitas aūt illa consurgit ex vnione illiꝰ
aīe ad personā diuinā: ob q̄ꝫ vnionem nō
tm̄ homo sed etiā deus moꝛi dicit. In coꝛ/
poꝛe ꝯo questionis ita dicit. Propter hoc
ꝙ ille homo erat dei filius meritū illiꝰ pen
satur ꝺm dignitatē illius ꝑsone a qua exit
opus. Et ꝓpterea meritū passionis sue in
infinitū excedit merita passionū nostrarū.
Et ob hoc ꝙ deus erat moꝛs eius pensata
fuit tantū q̄ꝫtus erat ille qui moꝛiebatur.
Et ideo q̄ꝫtum ad sufficientiā si infinita mi
lia hoium essent reatu oꝛiginalis astricta:
potuissent per illius passionis effectū esse
liberata. Et ideo leo papa in ꝺmone de na
tiuitate inqt. Dn̄s noster iesus xp̄us moꝛ
tis peccatiqꝫ destructoꝛ sicut nullū a reatu
liberū reperit ita liberandis oibus venit.
Ergo oēs hoies merito xp̄i saluandi erūt.
¶ Rn̄det Bona^{ra} di. i9. tertij. Qd̄ merito
xp̄i liberemur ab oi culpa ⁊ pena etna suf/
ficienter sed nō efficienter. Quia decreuit
pijssimus deus in quolibet statu hoieꝫ sal
uare ipo volēte. ¶ Quare dicit Augꝰ in li°
de libero arbitrio. Qui fecit te sine te: non
saluabit te sine te. ¶ Et si argueretur ꝙ idē
Augꝰ ait virtutē deus in nobis sine nobis
operatur. Igitur deus operatur nostraꝫ sa
lutem absqꝫ nostro consensu. ¶ Respōdet
Alexander in 3° sūme ꝙ Augꝰ nō ꝯtradi/
cit sibiipsi: qm̄ deus nō saluat te sine te cō
sentiente qui fecit te sine te efficiente. Et sic
deus oꝑatur virtutē in nobis consentienti
bus sine nobis efficientibus. Sicut igitur
lumē solis sufficienter q̄ꝫtum in se est diffū

dit ⁊ communicat oibus: si tamē aliqui in
domo se recludāt ⁊ fenestras vel ostia clau
dant illis se subtrahit. Ita ⁊ meritū xp̄i cō
municabile est oibus: sed nō oibus cōmu
nicatur: q̄ꝛ nolunt aperire portas cordiū
suoꝝ qui merito diuina vltiōe feriēdi erūt.
¶ Tertia ratio eoꝝ qui tenent ꝙ nullus
erit perpetuo dānandus sed ꝙ oēs homi/
nes erunt salui dicitur voluntatis. Dāna
tio inquiunt reproborum est ꝯtra dei volū
tatem: ergo nullus damnabitur: ꝓbat̄ cō
sequens per illud qđ scribitur in psal̄. ⁊ de
con. di. 2. c. Omnia. Oia quecunq̄ voluit
dn̄s fecit in celo ⁊ in terra in mari ⁊ in oibꝰ
abyssis. Antecedens aūt manifestum est:
q̄ꝛ Ezechiel̄. 18. c. dixit deus. Nolo mortem
peccatoris. ¶ Et iterū ibi. Non voluntatis
mee est mors impij. ¶ Et Paulus p̄me ad
timotheū. 2. c. ait. Uult deus oēs hoīes sal
uos fieri. ¶ Et Petrus pª sua canonica. c.
2. Deus patienter agit ꝓpter nos: nolens
aliquē pire. ¶ Sed hijs respōdet Damaꝰ
Qđ deus vult oēs hoīes saluos esse volū
tate absoluta ⁊ antecedente nō autem vo
luntate cōsequente ⁊ cōditionata sicut ple
ne posuimus in quadragesimali nr̄o de pe
nitentia in sermone de amore dei ad aīam
rationalē. Quod vtiq̄ nil aliud est: nisi q̄ꝛ
deus disposuit ita oēs: ꝙ si volunt saluari
possunt ⁊ q̄ꝛ non oēs saluari volunt: ideo
nō oēs deus saluabit. ¶ Sed rursus p̄sum
ptuose requirunt quare deꝰ sic voluit: qua
re deꝰ voluit facere celū ⁊ terrā: q̄re deꝰ vo
luit multa que voluit ⁊ noluit alia. Quibꝰ
sanctus Tho. pª par. q. 19. ita dicit. Qđ nō
pōt assignari causā volūtatis diuine. Uñ
lꝫ debeamus si volumus scire effectus in
quirere causas illorū: quia vt dicitur p̄ po
sterioꝝ. Scire est reꝫ per causā cognoscere.
Et quatuor sint cause. s. efficiens: materia
lis: formalis ⁊ finalis vt ponit ibidē phs.
⁊ vna per alterā demonstretur: vt dicit idē
in 2° de aīa excepta causa finali. Tamē vl/
tra illas causas cū querimus de fine qua/
re sic est talis finis nullā causā habemus
p̄ter diuinā voluntatē q̄ sic statuit. ¶ Et si vl
terius q̄rimus quare deus sic voluit nulla
est alia causa nisi sua ꝓpria voluntas q̄ꝛ: s.
sic placuit: ⁊ sic placuit quia sic voluit: ⁊ sic
voluit quia sic placuit. ¶ Hic Augꝰ li°. 83.
q̄stionū inq̄t. Qui q̄rit quare deus voluit
mundū facere causā q̄rit voluntatis dei.
Ois aūt causa efficiēs maior est eo qđ effi
cit. Nihil aūt maiꝰ ē volūtate dei: nō ergo
causa q̄renda est. ¶ Et idē Augꝰ ꝯtra mani
cheos li° p̄ ait. Siqui dixerint q̄d idest cur
placuit deo facere celū ⁊ terrā. Rn̄dendū
est eis q voluntatē dei desiderāt nosce cau
sas ⁊ volūtatē dei scire q̄rūt ꝙ volūtas dei
oīum q̄ sūt ipsa sit causa. Si eni habet cau
sā volūtatis est aliq̄d qđ an̄cedat volūtatē
dei: qđ nefas est credere. Qui ergo dicit q̄/
re deꝰ fecit celū ⁊ terrā: rn̄dendū est q̄ꝛ vo/
luit. volūtas eni dei causa est celi ⁊ terre. Et
ideo maior est volūtas dei q̄ꝫ celū ⁊ terra.
Qui aūt dicit. Quare voluit deꝰ facere ce/
lū ⁊ terrā maiꝰ aliq̄d q̄rit q̄ꝫ ē volūtas dei
Nihil aūt maiꝰ inueniri pōt. ¶ Cōpescat er/
go se humana temeritas ⁊ id quod nō est
q̄rat ne id qđ est nō inueniat. Hec ille. Idē
in sn̄ia refert Magister i p̄ di. 45. Qđ qui
causā volūtatis diuine q̄rit aliq̄d maiꝰ eo
querit cū nil maius ip̄a sit.

¶ Qđ solus deꝰ cog̊scit numeꝝ electoꝝ et
de assumēdis ad ordies angeloꝝ. Cap. 3m.

t Ertiū mysteriū declarādū de nume
ro dānatoꝝ dī claritatis. In q̊ exq/
rere libet. An dānatoꝝ ⁊ electoꝝ nu
merꝰ determinate cog̊sci possit q̊t. s. hoīes
dānabunt̄ ⁊ q̊t saluabunt̄. ¶ Ad qđ referi/
mus illud qđ Gregoꝰ posuit in q̄dā colle/
cta. s. ꝙ soli deo cognitꝰ est numerꝰ electoꝝ
i sup̄na ciuitate locādus. Nouit itaq̄ deꝰ
solus q̊t p̄destinauit electoꝝ suoꝝ nūo cō/
putādos ⁊ q̊t reprobauit ignis et̄nibꝰ deco
q̄ndos. ¶ Et de h̄ loq̄tur Augꝰ i li° de corre
ptiōe ⁊ gr̄a: vbi ait. Certꝰ ē p̄destinatoꝝ nu
merꝰ q nec augeri pōt nec minui. Fuerunt
tn̄ q̄dā qui b̄m Tho. pª par. q. 23. falso dixe
rūt ꝙ numerꝰ ille est certꝰ ⁊ cognitꝰ deo for
maliter: sed nō materialr̄: vtputa si dicere
mus certū esse ꝙ centū vel mille saluētur:
nō aūt hij vel illi. Tamen deo numerus il/
le tā formaliter q̄ꝫ materialiter cognitū eē
constat sine cuius voluntate nec boni pre
miū nec mali ⁊ reprobi penā erūt acceptu
ri q oia nouit anteq̄ꝫ fiāt. De hoibꝰ v̄o cū
h̄ nālem cognitionē excedat nullus potest

hoc nosce vi ꝓprie nature ⁊ nālis itellectꝰ
neqꝫ alicui reuelauit deus h̄ singulare se-
cretū. ¶ Inuēti sūt ⁊ alij q lꝫ determinate
diffinire nō sint ausi numeꝝ electoꝝ in par
ticulari: tñ i gnāli varia sūt opinati. ¶ Qui
dā eni dixere ꝙ tot ex hoibus saluabūtur:
q̊t angeli ceciderūt. ¶ Quidā alij ꝙ tot sal
uabunꝛ q̊t angeli remāserūt. ¶ Alij vͦo ꝙ
tot q̊t fuerūt angeli p̊ ꝯditi ⁊ qui remanse-
rūt ⁊ qui ceciderūt. ¶ Primi asserētes ꝙ
tot hoies saluabūtur q̊t angeli ceciderūt:
moti sūt ad sic tenēdū q̊niā angeloꝝ ruine
ꝑ hoies saluādos restaurabūtur. Hoc asse
rit Magr̄ in 2° di. 9. ⁊ ꝓbaꝛ ꝑ illud qꝺ dꝛ i
psal. cmo. 9. Judicabit in nationibꝰ iplebit
ruinas. ¶ Et de hoc etiā est glo. sup illꝺ p̄s.
Cōstitues eos p̄ncipes: dicēs. Elegit pau-
peres vt exaltaret ad ordies celi q fiunt ex
hoibꝰ ⁊ āgelis. ¶ Et ad idē sic scribit Augꝰ
in Encheridion. Supna hierl̄m mr̄ nr̄a ci
uitas dei nulla ciuium suoꝝ numerositate
fraudabiꝛ. Aut vberiore etiā copia fortas-
se copia regnabit. Nec eni numeꝝ aut san
ctoꝝ hoiuꝫ aut imundoꝝ spirituū nouimꝰ
in q̊rū locū succedētes filij catholice mr̄is
q̄ sterilis apparebat in terris in ea pace de
q̄ illi cecidere sine vllo tpis termio ꝑmane
būt. h̄ ille. ¶ Aduertēdū tñ ꝺm Bonauētu
rā di. 9. scꝺi libri: Qꝺ angli q ceciderūt nō
fuerūt in ordie simpl̄r: sꝫ ꝺꝫ qd. Nā ad ꝑfe
ctionē ordis duo ꝯcurrūt. nā tanq̄ꝫ funda
mētū ⁊ dispositio ⁊ gr̄a vt cōplemētū ⁊ ꝑfe
ctio. Et qꝛ aliqd tūc dꝛ esse ꝺm qd qñ est in
sola dispositiōe. tūc esse simpl̄r qñ est in sua
ꝑfectione cū demones ⁊ angeli in nālibus
ꝯueniāt dꝛ aliqñ demones fuisse de diuer
sis ordibꝰ angeloꝝ q̄ꝫuis nunq̄ꝫ plene fue
rint in aliq̊ ordie: vñ h̄ itelligiꝛ ꝺm qd non
simpl̄r. Qꝛ vͦo hoies possūt ad eminentiā
gr̄e ⁊ glie in q̄ sūt angeli eleuari pōt ex ho
mibꝰ ⁊ angelis idē ordo ꝯstitui. Et si dicere
tur ꝙ maior est vnitas in supna hierl̄ꝫ q̄ꝫ
in eccl̄ia militāte. Sꝫ nūc i via ordo hoiuꝫ
nō admittit itra sui vnitatē diuersū i nā. Er
go videꝛ ꝙ cū hō differat spe ab angelo ꝙ
ex angelis ⁊ hoibꝰ vnꝰ ordo. Rñdet Bora
ꝙ nō est sil̄e qꝛ hō nullū aial iuenire pōt si
mile sibi i ꝯformitate rōis. Hō aūt ⁊ ange
lus in participatiōe rōnis ꝯueniūt. Et qꝺ
plus ē in deformitate glie. Et ideo possūt
in eādē societatē ⁊ eiusdē societatis ordinē
ꝯuenire. ¶ Ex hac itaqꝫ ordinū celestiū ꝑfe
ctione q̄ ꝯstat ex angelis ⁊ hoibꝰ moti sūt
illi q dixerūt ꝙ tot hoies saluabunꝛ q̊t an
geli ceciderūt. ¶ Sꝫ Anselmꝰ in li° cur deꝰ
hō ꝓbare conatur pl̄es esse futuros hoies
saluādos q̄ꝫ fuerūt angeli q ceciderūt. Et
huic opinioni ꝯcordat Bonara asserēs: ꝙ
adhuc supra nouē ordines angeloꝝ addeꝛ
ordo decimꝰ ex hijs q in vita ista nō ꝑuene
rūt ad tantā meritoꝝ excellētiā vt exaltenꝛ
ad ordines angeloꝝ. Sꝫ meritis xp̄i salua
ti decimū tenēt gradū. Et h̄ positio satis vi
deꝛ ꝓbabilis nō solū ꝓpꝛ impfectionē me
ritoꝝ quā hñt multi in via: sꝫ etiā ꝓpꝛ ꝑfe
ctionē electoꝝ q̄ꝫtū ad numeꝝ q̄ erit in hie
rusalē supna: qm̄ ꝑfectio maxia in nume-
ro denario ꝯsistit qꝛ in illo ē ꝑfectio ⁊ statꝰ
numeri. Et h̄ videꝛ mystice designari Luce
15. c. in parabola de muliere amittēte vnaꝫ
dragmā q̄ decē habebat ⁊ accensa lucerna
euertit domū ⁊ diligēter illā q̄siuit donec i
uenit: ⁊ illa inuēta ꝯuocauit vicinas dicēs
ꝯgratulamini mihi qꝛ iueni dragmā quaꝫ
ꝑdiderā: ꝑ quā dragmā pctōres penitētes
itelligūtur q sola pnia saluari pñt. Drag-
ma ꝺꝫ glo. nūmꝰ est hñs impssā regis figu
rā. ¶ Quare videꝛ ꝙ ml̄topl̄es ex hoibꝰ sal
uabunꝛ q̄ꝫ fuerūt angeli p̄uaricatores. Si
aūt erūt tot q̊t angeli remāserūt. Aut q̊t re
māserūt ⁊ q̊t ceciderūt temerariū est asse-
rere ⁊ p̄sūptuosū. qꝛ vt Hieroꝰ inqt ad pau
linū. Qꝺ de scripturis scis auctē nō habet
eadē facilitate ꝯtēniꝛ q̄ ꝓbaꝛ. Ideo relinq̄
mꝰ h̄ secreta iscrutabilia ei cui nihil abscon
ditū est. Nos vͦo scrutamꝰ diligenꝛ ita nos
gratos efficere deo viuēti vt pctā detestan
tes participes fieri mereamur gr̄e sue per
quā asseq̄mur hēditatē celestis regni. in q̊
viuit deꝰ omp̄s ꝑ ifinita secl̄a secl̄oꝝ Amē.
¶ Dñica. xlme. De tribꝰ nocumentis pctī
mortalis ꝓpter q̄ merito vnusqꝫqꝫ pctā vi
tare debet. Sermo secundus.

u Enit diabo-
lus ⁊ tollit vͦbū de corde eoꝝ
ne credētes salui fiāt. vͦba sūt

redéptoris nr̄i Luce.8.c°.⁊ in euágelio ho
dierno.¶ Grauissimū inest ꝑiculū aiabus
pctōꝝ dū suadéte diabolo sui stat⁹ miseriá
nō agn̄scunt. Id eq̄dé dolosius ille hpés cal
liditate multa suggerit illis q̄s ad pctá p/
cipitauit vt nō existimét maculá deformi/
taté pōdus ⁊ dánū pcti. Qua de re pleriq̄ʒ
sic excecati negligūt dū tp̄s hn̄t ⁊ facultas
daẜ vitá suá malá corrigē ⁊ in meli⁹ refor/
mare. Cū eni laborét grauissima infirmita
te pcti arbitrátur se sanos.¶ Et vt Aug⁹ re
fert sup psal.5o. Nemo est insanabilior eo
q sibi san⁹ videẜ.¶ Propterea Sen̄.ad lu/
cillū inqt. Nō est extrinsec⁹ malū nr̄ʒ intra
nos est in viscerib⁹ ip̄is sedet. Ideo difficul
ter ad sanitaté venim⁹ qꝛ nos egrotare ne
scim⁹.¶ Ut itaq̄ʒ malicia diaboli ꝯfundaẜ
⁊ pctōres reuertátur ad deū. In p̄nti ƀmo
ne de nocumétis pcti mortalis dicturi eri/
mus. Notabim⁹ aūt tria nocuméta ip̄sius
dánosissima que diabolus abscōdere nitiẜ
⁊ a mentibus tollere pctōꝝ.
℃ p̄ᵐ nocumētū dī volūtatis deprauatio.
℃ 2ᵐ rōnis peruersio.
℃ 3ᵐ libertatis subiugatio.
℃ Qđ peccatū facit hoīs voluntaté mali/
gna q̄ a deo data est hoī bona lʒ sit ad bo/
nū ⁊ malū ꝟtibilis. Et qualr̄ oē peccatum
est voluntarium. Cap.p̄ᵐ.

P Rimū nocumētū pcti dī volūtatis
deprauatio. Facit náq̄ʒ voluntaté
quá de⁹ dedit hoī boná p̄uá atq̄ʒ
maligná. Ná vt inqt Aug⁹ in li° de duab⁹
aiab⁹. Peccatū est voluntas retinédi vel
seq̄ndi qđ iusticia vetat.¶ Et vt idé ait.15.
q.p̄ᵃ.c.p̄.voluntas est aī mot⁹ ad aliqd vl̄
nō imitádū vel adipiscédū.¶ Et ƀʒ Alexᵐ
in.2.sūme in ꝑtactis ꝟbis Aug⁹ accipit iu
sticiá nō ꝓut est ꝟt⁹ spālis sʒ ꝓ iusticia ge
nerali q̄ idé est ꝙ oīs ꝟtus.s.ƀm ꝙ ip̄ortat
rectitudiné volūtatis q̄ attéditur ƀm oēm
ꝟtuté. Cui⁹ due sūt partes ƀm Augᵐ.s.de
clinare a malo ⁊ facē bonū. Et de hac dixit
saluator nr̄ Mathi.6.c. Primum q̄rite re
gnuʒ dei ⁊ iusticiá ei⁹.vbi glo.ait. Iusticia
regni est oīa q̄ xp̄s docuit obƀuare. Cū aūt
in hác obseruantiá tendit voluntas bona
est non solum bonitate nature: sad etiam
bonitate ꝟtutis ⁊ moris. De q̄ sic scribit
Aris.i.2.ethicoꝝ. Uirt⁹ est q̄ bonū facit ha
bété ⁊ bonū op⁹ ei⁹ reddit.¶ Sʒ ꝓ clariore
hui⁹ partis noticia tria dubia ꝓponem⁹.
℃ p̄ᵐ vtꝝ omnium hominuʒ voluntas sit
nāliter bona.
℃ 2ᵐ vtꝝ deus debuit dare homini volun
taté ad malum ꝟtibilé.
℃ 3ᵐ vtꝝ oé peccatū sit voluntarium.
℃ Ad p̄ᵐ dubiū rn̄dem⁹ ƀʒ ꝟitaté ꝙ oīuʒ
volūtas est nāliter bona qđ ꝓbatur triplr̄.
℃ p̄ rōne dei nām ordinantis.
℃ 2° rōne obiecti mouētis.
℃ 3° rōne vicij ꝯtrariantis.
℃ Primo ꝓbaẜ ꝙ oīum volūtas sit natu
ralr̄ bona ex eo ꝙ de⁹ ꝯditor ⁊ auctor natu
re oīa bn̄fecit. Uidit náq̄ʒ cuncta q̄ fecerat
⁊ erát valde bona: vt scribiẜ gen̄.p̄.c. Inẜ
cetera aūt suoꝝ opeꝝ instituta aiam rōna
lé ꝓduxit: potétiaꝝ multiplíciuʒ varietate
decoratá. vt Arist. docet in.2.de aia.¶ Et lʒ
plr̄es sint potentie.s.qnq̄ʒ q̄ oés ab aia hn̄t
p̄ncipiū: vt refert Tho.p̄ᵃ par.q.77. tn̄ in
ip̄sa aia vt in subiecto sūt intellect⁹ ⁊ volū/
tas. Et has necesse é remanere etiá destru
cto corpore cū subiectū eaꝝ idest aia rema
neat imortalis. Alie ꝟo potétie.s.nutriti/
ua: sésitiua: ⁊ motiua sunt in ꝯiuncto vt in
subiecto. Et qꝛ destructo subiecto non pōt
accidés remanere. Ideo corrupto ꝯiuncto
idest hoīe nō remanét ille potétie actu sed
tn̄ ꝟtute sicut in p̄ncipio ⁊ in radice.¶ Et
si obiciatur ꝙ Aug⁹ li° de sp̄u ⁊ aia dicit ꝙ
aia recedit a corpore trahés secū sensum ⁊
imaginationé rōné ⁊ intellectū irascibilita
té ⁊ ꝯcupiscibilitaté.¶ Rn̄det Tho. ꝙ lib
ille nō habet auctēʒ qꝛ falso ascribiẜ Aug°
¶ Et si adhuc insteẜ qꝛ Luce.16.fuit dictuʒ
diuiti. Recordare qꝛ recepisti bona i vita
tua. Memoria auté est potétia sensitiua.
¶ Rn̄det adhuc Tho. ꝙ memoria ibi acci
piẜ eomodo q̊ Aug⁹ ponit memoriá in mē
te ꝓut.s.est partis intellectiue: non ꝓut est
potétia partis sensitiue. ℃ Sʒ apud erudi
tos viros magna est difficultas. An intel
lectus sit nobilior potétia voluntate. Qui
dá dicūt ꝙ sic. Ná vt ait Tho.p̄ᵃ parte.q.
83. Illa potétia altior et nobilior est cuius
obiectum est abstractius. Sed obiectuʒ in
telllectus est abstractius obiecto volunta

tis. Quia obiectũ intellect⁹ ſm cõmunez modũ loq̃ndi eſt verũ: obiectũ volũtatis eſt bonũ. Sed bonũ in oĩbus rebus reperit. verũ aũt ſolũ in aĩa ergo obiectũ intellect⁹ eſt abſtractius. Ideo 6° metha^ce Ariſt. ait Bonũ ⁊ malũ ſunt in rebus: verũ ⁊ falſum ſũt in aĩa. Preterea mouens eſt nobilius moto ⁊ agens pſtantius paſſo ex 3° de aĩa Sed intellectus mouet voluntatẽ qꝛ non põt ferri in bonũ niſi cognitum per intellectũ. Ergo intellectus nobilioꝛ eſt potentia q̃ȝ voluntas. ¶ Inſup Ariſt. in. 10. ethicoꝝ ponit intellectũ altiſſimã potentiã anime. ¶ Alij vero dicũt ꝙ volũtas ẽ nobilioꝛ intellectu ex eo ꝙ iformat nobilioꝛe hitu. Naȝ volũtas charitate. Intellect⁹ vo iformat fide. Charitas aũt nobilioꝛ ẽ fide. Igit volũtas nobilioꝛ eſt itellectu. ¶ Confirmat hec opinio auctoꝛitatib⁹. Nã Bernardus in li° de libero arbitrio aſſerit quodãmodo rationẽ eſſe pediſſequã volũtatis. Et Anſelmus in li° de ↄceptu virginali dñiuȝ toti⁹ regni aĩe attribuit voluntati. Et Ariſto. in 7. poli^ce inquit. Potẽtia qua eligimus pncipãtis eſt. ¶ Ricardus adhuc i. 4. di. 49. Inter alias rationes hãc aſſerit foꝛe preci puã. Quia volũtas ſuum obiectũ reſpicit ſub ratiõe nobilioꝛ. Bonũ eni eſt obiectũ voluntatis. Ens obiectũ intellectus. Rõ aũt boni eſt pfectioꝛ q̃ȝ ſit ratio entis. Hoc videtur acceptare aliquõ ſanctus Tho. aſſerẽs ꝙ lȝ abſolute itellect⁹ ſit pfectioꝛ q̃ȝ volũtas: tamẽ volũtas eſt nobilioꝛ ſm qd eo ꝙ obiectũ volũtatis in altioꝛi re reperit ¶ Ad iſtaꝝ opinionũ ↄcoꝛdiã. Quidã nõ incongrue dicũt. Qꝛ ſiqs has duas potẽtias cõſideret philoſophice intellectus eſt preſtãtioꝛ volũtate. Sed theologice loquẽdo vbi merita ⁊ demerita conſiderãtur voluntas altioꝛ eſt q̃ȝ intellectus: qm̃ ſm voluntatẽ iputatur meritũ ⁊ demeritũ. vnde ad iperiũ voluntatis intellectus ⁊ oẽs aĩe vires ⁊ ipa etiã aĩa tota ſaluant ⁊ dãnant. Nõ eni dãnatur quis ex eo quia malũ intelligit. Aut ſaluatur qꝛ bonum diſcernit. Sed ideo damnatur qꝛ voluit malũ: ⁊ ſaluatur qꝛ voluit bonuȝ. ¶ Unde Aug⁹. 32. q. 5. c. Sicut eni ait. Sicut enim peccatum opus ſine voluntate nõ facit: ita ⁊ iuſticia

ex opere nõ conſumatur niſi voluntas fuerit. ¶ Ratio eſt qꝛ illi iputatur peccatũ qui auctoꝛ ⁊ motoꝛ eſt pncipalis ad mouendũ ad culpã. Sed voluntas eſt huius quare illi eſt iputandũ. ¶ Qualiter aũt voluntas mouet inquit ipe Tho. pª. 2. q. 16. Qꝛ voluntas eſt reſpectu finis ⁊ omnia membra ⁊ vires coꝛpoꝛis ⁊ res exterioꝛes ad opus applicat ꝓpter finẽ. vnde intellectũ ad itelligendũ oculũ ad vidẽdum per voluntatẽ applicamus ideſt cum volumus. Similiter ⁊ res exterioꝛes vt aquã cementuȝ arenã ad edificationem domus ⁊ ſic de alijs. ¶ Et ſubdit Tho. ꝙ ſi ratio applicauerit ad opus antedicta hoc erit vt dirigens nõ vt principale mouens. Similiter ſi alie vires ⁊ anime potentie antedicta applicant ad opus hoc faciunt vt iperium exequant voluntatis ad quã comparantur ſicut inſtrumenta ad principale agens. Et ideo quia actio attribuitur principali agenti ⁊ nõ inſtrumentis. Ideo opera noſtra dicũtur bona vel mala ꝓpter voluntatẽ. Uidetur mihi ꝙ ex hijs dictis a beato Tho. hoc loco vltimo negari poſſet quod dictum eſt paulo ante ꝙ intellectus moueat volũtatem. Sed dimittamus iſta ſcholaſticis diſciplinis. ¶ Secũdo ꝓbatur ꝙ voluntas oĩuȝ ſit naturaliter bona ratione obiecti mouẽtis. Ut enim inquit Tho. pª. 2. q. 9. Illud quod apprehenditur ſub ratione boni et conuenientis mouet voluntatem per modum obiecti. Ideo Dionyſius in li° de diuinis nominibus dicit. Malum eſt preter voluntatem eo ꝙ omnia appetunt bonũ. ¶ Et vt refert Tho. pª. 2. q. 8. voluntas eſt appetitus rationalis. Omnis autez appetitus non eſt niſi boni. Illud autem bonũ aliquãdo eſt verũ bonum. Aliquãdo apparens bonum. Ideo Ariſto. 3° de anima iquit. Quod eſt notum appetitus non refert vtrum ſit bonum vel apparens bonũ. ¶ Et 2° phiſicoꝝ. finis eſt bonum vel apparens bonum. ¶ Sed querunt aliqui: ſi voluntas tendit in malum quia apparẽs bonũ quare peccatum imputatur ſibi? ¶ Ad qđ dico ꝙ nõ. ꝓpterea quis excuſatur quoniam cum voluntas in toto regno anime ſit domina vt eſt predictuȝ ipſa intellectui

mādare debet vt rimetur an illud peccatū vel malū qđ diabolus offert vel sēsualitas ipsa sit verū bonū: vel apparēs cū ad id cognoscendū interueniat lumē diuine gratie vos scripturarum sanctarum et ipsa ratio nālis i multis. ¶ Vn̄ glo in. c. p̄ de summa trinitate ait. Nō excusatur adā qz consilio diaboli peccauit: qz debuit explorare apđ semet ipm an expediret ei tale ꝯsiliū. ff. mandati vel ꝯtra. l. 2ª. ¶ Tertio ꝓbatur ꝙ volūtas oium hoium sit naturaliter bona ratiōe vicij ꝯtrariantis. Oē eni viciū et peccatū contrariat nature. Sed viciū malū est ergo natura bona. ¶ Vn̄ Aug⁹ li°. xi. de ciui. c°. i°. Nāle nullū est oino peccatū. Et in. c. 17. Viciū ita contra nām est vt nō possit nisi nocere nature. Et codē c° vbi est viciū malicie natura nō viciata ꝓcessit. Quare cū voluntas sit potētia aie rationalis que a deo ad bonū est ordinata et ab ipso semp ad bonū mouetur ꝯfiteri cogimur volūtatē omniū naturalr̄ fore bonā. ¶ Sed rursus pleriqz nos īterrogant si mouet voluntas a deo sicut a motore p̄mo cū ipe sit oipotens quō voluntas ferri pōt in malum? ¶ Ad qđ respondet sāctus Tho. pª 2ᵉ. q. 10. arti°. 4. sequēdo Dionysium. Qđ ad ꝓuidentiā diuinā nō ꝑtinet corrumpe nāz rerum: sed suare vnde mouet oia ꝯ̄ eorum ꝯditionē. Ita ꝙ ex causis necessarijs per motionem diuinā sequuntur effectus necessarij ex necessitate. Ex causis aūt ꝯtingētibus sequit effectus ꝯtingēs. Quia igit voluntas est actiuum ꝑncipiū nō determinatū ad vnū sed īdifferenter se hn̄s ad multa: sic de⁹ ipsā mouet ꝙ nō ex necessitate determinat ad vnū: sz remanet motus ei⁹ ꝯtingens et nō necessarius nisi in hijs ad que nāliter mouetur vt ad volendū bonū in cōi et vltimuz finē seu btitudinē et que ꝯueniunt alijs potētijs vt cognitionē vie veri q̄ semper ꝯuenit itellectui et esse et viuere et alia hi⁹ que respiciunt ꝯsistentiā naturalē. Ad alia vero mouet voluntas ꝯtingēter et nō nāliter. Cū ergo de⁹ mouet hoīs voluntatē ad bonū ita mouet vt ipsa voluntarie eligat bonuz et tēdat in illud que si nolit nō est ab ipso motore cogenda. ¶ Rursū quidā scire cupiunt. Si volūtas est nāliter bona que est causa vt sit mala? Audiāt isti Aug̃ⁱᵐ dicentez li°. 12. de ciui. dei. c. 7. Nemo querat efficientem causā male voluntatis. Nō eni est effiēs sed deficiēs. ¶ Et ita causas defectionū cuz efficiētes nō sint sz deficientes velle inuenire tale est ac si qsqz vellet videre tenebras vel audire silentiū. ¶ Scđz dubiū fuit vtrum de⁹ debuit hoi dare voluntatē ad malū sicut ad bonū vertibilē: ¶ Ad qđ ita respōdet Bonaᵛᵃ di. 23. scđi. Qđ lz diuina operatio nō indigeat approbatione qz vt Hieronymus ad paulinū ait. Bonus est de⁹ et oia quecūqz facit bona sint necesse est. Tamē ad excitandā deuotionē in mēte fideliuz et cōpescendā rabiē iniquorum et blassfemantiū deū in operib⁹ suis triplex ꝯueniens ratio potest assignari.

¶ pª di diuine potentie.

¶ 2ª diuine sapientie.

¶ 3ª diuine clementie.

¶ Prima ratio est diuine potētie manifestande. voluit eni deus ostendere hoi ꝙ sicut sine eo factus nō fuerat. Ita nec sine ipso ꝑsistere poterat: vt ergo cognosceret ꝙ diuinū posse nō solū est omnis potētie causatiuū: sed etiā omnis potentie conseruatiuū: et ꝙ ille solus est indefectibilis et inuertibilis. Ideo voluit et sibi placuit creaturā rationabilē facere vertibilē nec ipsā confirmare in bono quousqz illi constaret ꝙ ipe solus deus est in quo nō cadit non posse. ¶ Vn̄ Aug⁹ de pe. di. 2. §. vlt° ait. Solus ille oipotens vocatur qui hoc nō pōt. s. peccare: qz oia pōt que posse est aliquid posse. vtrū autē deus possit facere volūtatē creatam ipeccabilē per naturā diximus in tractatu de timore iudiciorum dei in sermone de iudicio dei cōtra hoiem lapsum. ¶ Secunda ratio quare deus dedit hoi voluntatez vertibilez est diuine sapientie. Scire enim bona cum malis ordinare ac ex eis malis bona eligere maioris est sapientie q̄z ordinare bona cum bonis. Et ideo cum non diceret nec possibile esset deum facere mala debuit talem facere creaturam que posset in operādo deficere et malum committere vt deus mala illa ordinando in bonum suam sapientiam declaret. Manifestatur in hoc etiam sapientia summi dei: dum

iuste retribuit vnicuiqꝫ ſm opa ſua. Que
retributio nõ fuiſſet niſi deus hoiem in ſta
tu ꝯtibilitatis ↄdidiſſet. Qꝛ nõ mereř ali/
quis nec demereř: ꝛ p ↄſequens nõ pmiař
nec punitur niſi p hoc ꝙ eſt dñs ſuoꝝ actu
um per liberã voluntatez. Ideo Hiero⁹ de
pe. di. 2. c. Si eni ait. Ubi neceſſitas. ſ. bene
faciendi ibi nec corona. ſ. debeř. Accedit et
hoc ad maiorẽ hois gliam ꝛ laudẽ abſtine
re a malo quod facẽ poſſet ꝛ ſic ex meritis
gliam obtinere: qꝛ vt Lactãtius ait li°. 6.
Nulla laus eſt nõ facere qꝺ facere nõ poſ
ſis. ¶ Et de hoc eſt dictũ Hierony. ad deme
triadẽ ꝟgines. Hinc vtiqꝫ iã ꝓuidẽdũ eſt
ꝛc. vt in ſmone p̊ in alio quadrageſimali.
℄ Tertia rõ quare deus ↄueniẽter ↄdidit
hoiem cũ volũtate ꝟtibili dĩ diuine clemẽ
tie. Hãc de⁹ apte monſtrauit cũ filiũ ſuum
vnigenituz miſit vt hoi lapſo ſuccurreret.
¶ Uñ Gregori⁹. i2. q. 2. c. Cũ redẽptoꝛ ait.
Redẽptoꝛ nř totius ↄditoꝛ creature ad h̉
ꝓpiciatus humanã carnẽ voluit aſſume/
re vt diuinitatis ſue gr̃a quo tenebamur
captiui vinculo ſuitutis ideſt peccati p̊ſti
ne nos reſtitueret libertati. Quotidie ad
huc diffunditur erga humanũ genus lar/
gitas bonitatis dei cum merito vnigeniti
filij ſui tot peccatoribus veniam prebet.
℄ Tertiũ dubiũ fuit vtrũ oẽ peccatũ ſit vo
lũtariũ. ¶ Et ad h̉ rñdet Bona^{ra} di. 4i. ſcꝺi
libri. Qꝺ voluntariũ põt dici aliqd tripl'r.
℄ p̊ volũtate aliena.
℄ 2° parti volũtate ꝓpria parti aliena.
℄ 3° voluntate ꝓpria.
℄ Primo dĩ aliqꝺ peccatũ voluntarium
volũtate aliena. Illud eſt peccatũ origina
le qꝺ ſine ↄſẽſu ↄtrahiř. vt dĩ in. c. Maio/
res. ex̃ de baptiſmo. Illud nãqꝫ volũtariũ
eſt ſꝫ nõ voluntate ei⁹ in q̃ eſt: ſꝫ volũtate
ei⁹ a q̊ eſt. ſ. ade. Adã enim volũtaria trãſ/
greſſione corrupit ſe ꝛ totam poſteritatez.
℄ Scꝺo dĩ peccatũ volũtariũ parti volun
tate ꝓpria parti aliena. Illud eſt peccatuz
veniale ꝛ potiſſime illud qꝺ ↄſurgit ex re/
pugnãtia carnis ad ſpiritũ volũtariũ autẽ
dĩ per cõparationẽ ad volũtatẽ ade: quia
adã deliberatiue. voluit peccare: vñ ꝛ cor/
ruptio ſubſecuta ẽ ex qua oriunř in nobis
motus inordinati: qui dicũtur eſſe peccata
venialia. voluntariũ aũt volũtate ꝓpria ſi
ue peccãtis nõ eſt oẽ peccatũ veniale ſim/
pliciter: ſed ſm qd. Illud eni eſt volũtariũ
ſimpl'r qꝺ eſt a volũtate p̄ambula ꝛ mouẽ
te. Illud aũt qꝺ oritur volũtate ↄcomitãte
ꝛ nõ ꝓhibẽte vl' p̄cauẽte dũ poſſit ꝓhibere
vel p̄cauere diciř voluntariũ quodãmodo
vl' interp̄tatiue pro eo ꝙ talis deordinatio
volũtati iputatur. Et hoc modo ſalti oẽ pec
catũ veniale dĩ volũtariũ: qꝛ nemo peccat
venial'r niſi cũ habet volũtatis vſũ. Nemo
etiã venial'r peccat i eo qꝺ nullomodo põt
ꝓhibere nec etiã potuit p̄cauere. Uenialia
eni pctã ꝛ ſi oia nõ poſſint p̄caueri nec pro
hiberi nullũ tñ eſt ſingulariť peccatuz qꝺ
nõ poſſit ꝓhiberi vel qꝺ nõ potuerit ſalti
p̄caueri. Lꝫ eni aliqs ſit ſtat⁹ in q̃ neceſſe ẽ
aliquẽ cadere in aliqꝺ peccatũ deťminatũ
illud tñ ſtatũ potuit qs p̄cauere. Et ideo ſi
tũc peccauit volũtati ei⁹ iputař q̃ꝫuis tũc
illꝺ ꝓhibẽ nõ poſſit. ℄ Tertio aliqꝺ pecca
tũ eſt volũtariũ volũtate ꝓpria ꝛ illud eſt
oẽ peccatũ actuale mortale. Sicut patet in
auctoritatibus allegatis in p̊ ſmone qua
drageſimalis de pnia i p̊^{a} parte. Quid igiř
ↄquerũtur pctõres de iuſto deo illis eťnaꝫ
penã cõminãte: Cur poti⁹ cũ i ptãte coꝝ ſit
deo vocãti cor exhibẽ ad pniaꝫ nõ reuertũ
tur: Quid agis ifelix aia peccatrix. Excita
re ꝛ euigila a ſõno mortis. Non deerit tibi
pĩ miſicordiaꝝ ſi tu volueris pctã deponẽ
q̃ ſũt in tua volũtate praua fundata. Si tu
volueris deo adiutore ſaluabis. Si tu no/
lueris iputabitur tibi: ꝛ pro tuis ſcelerib⁹
perpetuo ↄdemnaberis.

℄ Qꝺ peccatũ puertit hois rõnẽ ꝛ rõnalẽ
creaturã vilificat facitqꝫ ſil'ez beſtijs: ꝛ de
multiplici rõnis ↄſideratione. Cap. 2^{m}.

S Ecũdũ nocumẽtũ pcti dĩ rõnis per
uerſio. Per pctũ qdez ordo rõnis
puertiř i hoie qm̃ cũ hõ rõnalis ſit
ſꝫ rõnis regulã viuẽ dꝫ q̃ iſup diuie regl'e
merito dꝫ ſbdi. Cũ ꝟo hõ labiř in pctũ re
gulã rõis p̄termittit. ¶ Sꝫ ꝓ itelligẽtia ple
niore tria ſũt i hac parte de rõe ↄſiderãda.
℄ p̊^{m} dĩ diffinitio.
℄ 2^{m} diſtinctio.
℄ 3^{m} ligatio.
℄ Quid eſt rõ: ꝛ quõ in ſolis hoib⁹ repiř.

¶ Primū qꝺ est de rōne ꝯsiderādū dꝛ dif
finitio. ¶ Diffinit̄ nāqꝫ ab Alex. in. 3° sū/
me sic: Rō est virtꝰ collatiua vniꝰ ab alio.
¶ Ubi notāde sūt alique theologice ꝓposi
tiones. ¶ Prima est ꝙ rō nō est alia potē
tia ab itellectu ꝫ Tho. pͣ par. q. lxxix. Nā
vt Augꝰ. dicit. 3. sup genesim ad lrām. Il
lud quo hō irrōnabilibꝰ aialibꝰ āncellit: ē
rō vel mēs vel itelligētia vel siq̊ alio vo/
cabulo cōmodiꝰ appellat̄. Sed itelligere ē
v̄itatē itelligibilē apprehēdē simpl̄r. Ra
tiocinari aūt est ꝓcedere de vno intellecto
ad aliud: ad v̄itatē itelligibilē cog̊scēdā.
¶ 2ͣ ꝓpositio ꝙ rō nō repit̄ ꝓprie in ange/
lis ex eo ꝙ ipsi ꝑfecte possidēt ꝫm modū
sue nature cognitiōeꝫ itelligibilis v̄itatis
⁊ nō hn̄t necesse ꝓcedere de vno in aliud.
Sꝫ simpl̄r ⁊ absqꝫ discursu v̄itatē rei apꝑ
hendūt. Et iō dicunt̄ itelligētie seu intelle/
ctuales sb̄e. Hoies v̄o ad itelligibilē v̄ita
tē cog̊scēdā ꝑueniūt ꝓcedēdo de vno i ali/
ud. Ideo dicuntur rōnales: ex quo ratioci
nari cōparat̄ ad itelligere. sicut moueri ad
qescere: sicut acqrere ad hr̄e. quorū vnū ē
ꝑfecti aliud iperfecti. Manifestū est autē
ꝙ qescere ⁊ moueri nō reducunt̄ ad diuer
sas potētias: sꝫ ad vnā ⁊ eādē etiā in rebꝰ
nālibus: qꝛ ꝑ eandē nām aliqd mouetur
ad locū ⁊ qescit in loco. Multo magis g̊ ꝑ
eandē potētiā itelligimꝰ ⁊ rōcinamur. ¶ 3ͣ
ꝓpositio. Qꝺ itelligētia nō est alia poten
tia ab itellectu. Nā hoc nomē itelligētia ꝓ
prie significat ipsū actū itellectus q est in
telligere. Un̄ in qbusdā libris de arabico
trāslatis sb̄e separate itelligētie vocant̄ ꝓ
pter h̄ qꝛ hiꝰ sb̄e semꝑ actu itelligūt. Apud
grecos tn̄ dicunt̄ ipsi angeli itellectus seu
mētes. Sic g̊ itelligētia ab itellectu nō di/
stinguit̄ sicut potētia a potētia: sꝫ sicut actꝰ
a potentia. ¶ 4ͣ ꝓpositio ꝙ rō nō repitur i
aialibꝰ brutis: qm̄ nō agūt iudicio lib̄o ex
ꝑfecta cognitiōe finis cū deliberatione: vt
eni inqt Tho. pͣma secūde. q. vi. Cognitio
finis actiōis in brutis est iperfecta: qꝛ finē
apprehēdūt sine h̄ ꝙ cog̊scāt rōneꝫ finis ⁊
ꝓportionē actus ad finē. Et h̄ cognitio in
brutis iuenit̄ ꝑ sensū ⁊ extimationē nālem
vn̄ aial brutū apprehēdēs finē nō delib̄at
sꝫ subito mouet in ipsū. Perfecta aūt co/
gnitio finis est nō solū qn̄ apprehēdit̄ res
que est finis: sꝫ etiā cū cog̊scit̄ rō finis ⁊ ꝓ/
portio eius qꝺ ordiatur ad ipsū finē. Et ta
lis cognitio ꝑfecta cōpetit soli rōali natu/
re. Ex q̊ rōnalis hō ab ipsis brutis ꝑ rōeꝫ
distinguit̄. qꝺ ad eiꝰ maximā dignitatē ac
cedit. ¶ Ob hāc rē Cicero in li. de nā deorū
ait. Quid eē pōt in rex nā hoie meliꝰ: i eo
eni solo est rō: qua nihil pōt eē p̄stantiꝰ. Et
idē in li° de legibus. Aial h̄ ꝓuiduꝫ sagax
acutū: plenū rōnis ⁊ ꝯsilij: quē hoiem dici
mus preclara quadā cōditiōe a sūmo deo
asserimꝰ gnātū. ¶ Et in eodē li. Quid ē nō
dicā in hoie: sꝫ neqꝫ in celo atqꝫ i t̄ra rōne
diuiniꝰ. ¶ Et i p̊ de officijs. Inter hoiem ⁊
beluā ⁊c̄. Scd̄ꝫ rōes g̊ iudiciū rectū cōpo
nēdi sūt hoiuꝫ mores actusqꝫ iteriores ac
exteriores dirigēdi. ¶ Hinc Cicero in qōni
bꝰ tusculanis ait. Munꝰ ai est rōe bn̄ vti.
¶ Et itex ibi. Bn̄ adhibita rō cernit qd op
timū sit: neglecta v̄o multis iplicat̄ errori
bꝰ. Nihil sine rōne recte fieri pōt. ¶ Et Se
neca ad lucillū. Si vis omnia subicē tibi
subice te rōni.

¶ De secūda rōne supiori. s. ⁊ iferiori.

Scd̄ꝫ qꝺ est ꝯsiderādū de rōe dꝛ distin
ctio. Distinguit̄ qppe in rōnē supiorē ⁊ in
feriorē. Rō supioꝛ vt coll̄r ex dictis Tho.
in pͣma parte ⁊ in qōnibꝰ disputatis de ve
ritate: est actꝰ itellectus ꝓut cōplectitur su
piora ⁊ et̄na. Rō iferioꝛ est actꝰ itellectus
ꝓut ista iferiora ꝯsiderat. Et hee rōnes nō
sūt diuerse potētie: sꝫ vna que ꝫm diuersa
officia ⁊ diuersos actus q̊s hꝫ gemiatur ⁊
distiguitur. Sicut eadē potētia sēsitiua. s.
visus: supiora vt corpora celestia solē lu/
nā ⁊ hiꝰ: ⁊ corpora terrestria: metalla aia/
lia ⁊ alia iferiora cernimꝰ ⁊ videmꝰ. Ergo
multomagis eadē potētia itellectiua que
rō dꝛ supioꝛ vel iferioꝛ et̄na ⁊ tꝑalia itueri
valet. ¶ Un̄ Augꝰ li. 12. de tri. ait. Rō supe
rioꝛ est que itendit rebꝰ eternis aspiciēdis
vel cōsulēdis. Et ipsis eternis inspiciēdis
intēdit sicut obiecto ꝫm ꝙ et̄na in seipsis
rō supioꝛ contēplatur. Sed rebus eternis
consequendis intēdit tanqꝫ medio ꝫm ꝙ
ex eternis ratio supioꝛ accipit regulas agē
dox: vel ꝫm ꝙ eterna applicat ad dirigen
dam volūtatē ⁊ actionē: v̄bi gratia. Cum

Aliquis per iudiciuꝫ rationis deliberat de
agendis ex hoc ꝙ aliquid est deo acceptū
vel diuina lege preceptum: vel prohibi/
tū. tūc tale iudiciū rōnis attribuit rōni su
piori. Sed cū aliqs ꝑ iudiciū rōnis ꝯside
rat de agēdis ꝑ causas inferiores: vtpote
furtū adulteriū: vel aliud peccm̄ nō est faci
endū ꝯsiderādo actus turpitudinē: rōnis
dignitatē: offensā hoīum: ꝛ qȝtū peccm̄ sit
dānosū ꝛ inhonestū. Tūc tale iudiciū attri
buit rōni īferiori. Et ꝑncipiū vl' hit⁹ cui rō
supior attribuit ē sapia. Principiū vo vl'
habitus cui ratio īferior attribuit est scia.
Hijs vo duob⁹ sapiētie ꝛ sciētie directe op
ponunt stulticia ꝛ igrātia. Stulticia sapiē
tie: Igrantia vo sciētie. Scdm̄ vo vtrāqȝ
rōnē supiorem ꝛ inferiorē hō peccare pōt.
Nā peccm̄ cuiuslibet potētie ꝯsistit in actu
ei⁹. Rō aūt habet duplicē actū: cognitiuū
s. ꝛ directiuū. Rō eni ꝑ est cognitiua veri:
ꝛ nunq̄ȝ rō in cōmuni errat respectu veri.
Et silr volūtas nunq̄ȝ errat respectu appe
titus boni in cōi. Et sic nunq̄ȝ in cis ē pec/
catū: sȝ in particulari sic. Defectus aūt rō
nis in cogscendo verꝫ causatur ex tribus.
¶ Ex omissiōe. ¶ Ex electiōe. ¶ Ex passiōe.
¶ Ex omissiōe: ꝑ qñ videlȝ qs hȝ circa ve
ritatē igrantiā vel errorē: ex eo ꝙ omittit
scire vel cogscere aliqd qđ pōt ꝛ debet sci
re: ꝛ tūc est peccm̄ defectus talis rōnis. Vñ
Aug⁹. xxxvij. di. c. vlti. ait. Nō ois igrās
īmunis est a culpa. Sȝ ille igrans pōt ex
cusari a pena etna: qui que disceret nō in/
uenit. Illis aūt h̄ igsci nō poterit: qui ha/
bentes a q̄ discerēt opam nō dedere h̄ ille.
¶ Scđo causat defectus rōnis in cogscen
do vitatē ex electione. qñ qs affectat ꝛ eli
git nescire qđ debet: ꝛ pōt scire vt liberius
peccet: ꝛ talis defect⁹ rōnis: aggrauat pec
catū. vñ in psal'. di de sic eligēte. Noluit in
telligere vt bñ agēt. ¶ Tertio defect⁹ rōnis
circa cognitionem veri causat ex passiōe.
Sȝ aduertēdū ꝙ passio nō absorbet rōnē
in vniuersali sȝ in particulari. vñ qr volū
tas seqtur iudiciū rōnis. Sicut rō peccat
ex aliq̄ passione iudicādo h̄ esse bonū qđ
nō est bonū. Ita volūtas peccat in eligēdo
qñ. s. volūtas ex defectu rōnis bo^m aliqđ
eligit qđ nō debet: vbi gr̄a. Accipiant ꝛ
ꝓponant tria: duo vniuersalia: ꝛ vnū par
ticlare. Et ꝑ^m est istud: Nulla fornicatio ē
cōmittēda: iudiciū rōnis in vniuersali est
ꝑfectū eo ꝙ i vniuersali nunq̄ȝ errat. scđo
ꝓponatur alia vniuersalis h̄. s. ois fornica
tio est delectabilis. In h̄ etiā est ꝑfectū iu
diciū rōnis. Tertio ex hijs duab⁹ ꝓposi/
tionibus accipiatur vna particularis. s. h̄.
Accedere ad hāc mulierem est fornicatio.
Tūc eni si rō fuerit adeo fortis: vt nec eti/
am in particulari vincat passiōe erit recta
electio ꝯclusiōis. tūc eni ꝯtinēs eliget istā
ꝯclusionē negatiuā particularē verā. s. for
nicationē nō cōmittere. Sed si rō fuerit dē
bilis: adeo vt a passione vincatur: erit per
uersa conclusionis electio: puta dicet incō
tinēs fornicationē delectabilē. Et ideo ad
hanc mulierē accedere: ꝛ sic erit peccm̄ in ra
tiōe. ¶ Tertiū ꝯsiderandū de rōne dr̄ liga
tio. Reperitur qdem in multis rō ligat: qđ
ꝯtingere pōt ex qnqȝ. ¶ Primo ex natiui
tate sicut ligat in illis qui nascūtur amen/
tes: ꝛ ꝑ totā vitā nunq̄ȝ habent lucida in
terualla. Et hijs nihil imputatur ad meri/
tū vel demeritū: qcquid illud sit qđ opan
tur: siue de genē bonorꝫ: siue de genē malo
rū. Et hijs pōt vtiliter dari baptism⁹ ꝛ cris
ma: sed non alia sacr̄a. ¶ Scđo ligatur ra/
tio ex infirmitate supueniēti: vt mania: fu
ria: frenesi ꝛ hi⁹. Et si talis infirmitas im/
pediat iudiciū rōnis ꝭm oē tempus: ita ꝙ
nunq̄ȝ habeat lucida intualla. Si ipsa in/
firmitas accidit sine vlla sua culpa prece/
denti: tunc excusatur oīno in hijs que facit
de genere malorꝫ etiā ꝛ a pena tpali. arg^m
ad h̄. xv. q. ꝑma. c. Aliqs. Sed si nō impe
dit infirmitas iudiciū rōnis ꝭm oē tēpus:
qn habeat lucida intualla non excusatur:
immo graui⁹ inculpatur in malis: si in il/
la infirmitate incidit culpa sua: sed si sine
culpa sua: tūc excusatur. ¶ Tertio causatur
ligatio rōnis ex dormitione. Et ideo quic/
qd accidat in somno: siue pollutio siue ali
qd aliud de se: nō est peccatū: qr ibi est li/
gatū iudiciū rōnis: ꝛ arbitriū volūtatis.
¶ Et si obiceretur de salomone: qui dormi/
ens impetrauit a deo donū sapientie: vt dr̄
3. regū. 3. c. ꝙ dormiēs pōt mereri ꝛ deme/
reri. ¶ Rñdendū est: ꝙ salomō nō meruit

in dormiędo sapiam. Sed φ sibi dormięti
dederit sapientiá deus fuit signũ preceden
tis desiderij vt dicit Aug9.12.sup genesim
ad litterá. Et Tho.$2^a 2^e$.q.cliij. articulo.5.
¶ Quarto causatur ligatio rationis ex tur/
batione seu stupore. Sicut fuit in loth: qñ
turbatus de scelere sodomitaꝝ qđ ꝑpetra
re volebant in hospites suos: voluit flagi
tiũ flagitio commutare offerédo filias: vt
patet genesis.19.c. vbi notandũ φ in loth
fuit duplex volũtas: vna rónis vel delibe
ratióis: qua voluit hospites ab iniuria li/
berare: ꝛ h̄ est cómédáda ꝛ imitáda. Alia
fuit ꝑturbatióis: qꝛ filias crimini voluit ex
ponere. Et hec ē aliqualit̃ excusanda: ſ3 nó
imitanda. vtrũ aũt mortal'r peccauit: vide
in tractatu de timore iudicioꝝ dei. in scđe
de iudicio dei cótra sodomam. ¶ Quinto
causat̃ ligatio rónis ex ebrietate: de q̃ suo
loco dicemus. Sed quá excusationé habẽ
possũt illi in qbus ró nó est ligata ꝛ ad tá
ta facinora sese immergũt. An nó est dure
exprobranda eoꝝ neqtia. Aut ingratitu/
do non acriter ꝯdemnanda. Dedit illis be
nignus de9 rónis donũ excellétissimũ: vt
rónis lumine ꝑ viá incederent virtuosá.
Ipsi ꝟo rónem ꝑuertentes: brutoꝝ more
prauas passiones ꝛ malas ꝯcupiscentias
sectantur. O ꝯfusio: o vilitas: o deniq3 be
stialitas hominũ pctóꝝ. ¶ De qbus Aris.
inqt in ꝑ̊ ethicoꝝ. Multi qdé oino bestia/
les vná esse pecudũ vitá eligentes. ¶ Ad
hos loqtur Lucreti9 vt refert Lactantius
li°.2.diui.isti^m. O curue in t̃ras aie ꝛ cele
stiũ inanes: celũ poti9 intuemini ad cuius
spectaculũ vos excitauit ille artifex vester
deus. Ille vobis vultum sublimé dedit:
vos ad terrá curuamini vos altas métes
ꝛ cũ corporibus suis ad suum parenté ere
ctas: ad inferiora depmitis: tanq3 vos pe
niteat nó q̃trupedes esse natos. h̄ ille. O
igit̃ aia peccatrix cur non inspicis quanta
est dignitas tua: quá tibi dignatus est lar/
giri summus ille artifex deus. Nó te ꝑduxit
lignũ: aut lapidé. nó piscé vel aué: aut ani
mal brutũ: sed rónalem ꝛ méte preditam.
Sed dũ in peccato iaces: peior efficeris: ꝛ
deterior omni bestia. Vñ in psal'. scriptum
est. Hó cum in honore esset nó intellexit:
cóparatus est iumétis isipiétibus: ꝛ simi/
lis factus est illis. Que verba sic exponit
Criso9 in homelia ascensionis. Peius est
cóparari q3 nasci. Nãlit̃ nó hře róné tolle
rabile est: hominé ꝟo ratione decoratũ ir/
rónabili nature cóparari: volũtatis crimé
est. ¶ Et Aris. de h̄ sic loqtur in.7.ethi. Ho
mines dicũtur sicut dij ꝑpter ꝟtutis excel
lentiá: hó aũt prauus deterior est bestia.
¶ Et in poli^{ce}. Sicut optimũ oiu3 aialiũ
hó: ita a lege ꝛ iusticia separatũ: pessimũ
oium. Ex hijs Boeci9 li°.4. de ꝯsolatióe.
assimilat Auaros lupo: bilingues ꝛ litigi
osos cani: dolosos duplices ꝛ astutos vul
pi: iracũdos frementes leoni: timidos in
via dñi ceruo: incóstantes ꝛ leues auib9:
pigros asino: luxuriosos porco: ꝛ iracun/
dos furore deuictos imanissimis beluis.
¶ Qđ pctm̃ facit hoie3 ſuũ: qñ ꝟa libtas
est viuẽ ſm ꝟtuté: ꝛ q3tũ libtas est magni
faciéda ꝑcipue libertas ai. Cap.3^m.

t Ertiũ nocumétũ pcti dr̃ libtatis sub
iugatio. Facit. n. hoie3 ſuũ: ꝑuatq3
ꝟa libtate. Ad qđ clari9 hñdũ nõre debe/
m9 ſ3 Magr̃3 i.2°.di.xxv. Qđ 3^x ē libtas.
¶ Prima a miseria.
¶ 2^a a necessitate.
¶ 3^a a peccato.
¶ Prima libertas ē a miſia: ꝛ h̄ ē libtas
plena atq3 ꝑfecta. s. libtas glie q̃ erit in pa
tria. de hac sic loquit̃ apl's ad Ro.8.c. Ipa
creatura libabit̃ a ſuitute corruptióis in li
bertaté glie filioꝝ dei. Et h̄ erit qꝛ nihil erit
ibi inclinás ad malũ: nihil opp̃més: quia
ibi erit libtas a culpa ꝛ a pena. ¶ Et de hac
apl's ad galath.4.c. ait. Illa q̃ sursũ ē hie/
rusalé q̃ est mr̃ nr̃a liba ē. libtas itaq3 ple/
na atq3 ꝑfecta erit qñ nulle erũt inimicitie
qñ inimica nouissima mors destruet̃. Jđ
qdá deuot9 ait. Quid hac vita beati9 vbi
nó est pauꝑtatis met9: nó egritudis ibecil
litas. Nemo ibi ledit̃: nemo irascit̃: inidet
nemo: cupiditas nulla exardescit. Nullu3
cibi desideriũ: nullus ibi diaboli met9: ini
die nulle. Terror gehẽne, pcul: mors neq3
corporis neq3 aie: ſ3 imortalitatis mune
re vita iocũda.
¶ Scđa libertas ē a necessitate qñ aliqd
a nullo simpl'r cogi pót: ꝛ h̄ modo liberu3

arbitriū dī liberū tā ante peccatū q̄z post.
ita in bonis sicut in malis.
¶ Tertia est libertas a pctō: de qua scribit
scđe ad corinth. 3. c. Et ex̄ de regularibus
c. licet. ¶ Et. xix. q. 2. c. Due sūt vbi spirit⁹
dn̄i ibi libertas. ¶ Et de hac Hiero⁹ ad cel
lātiā ait. Sola apud deū libertas ē nō ꝟui
re pctis. ¶ Et in epl'a ad paulinuz de plato
ne ita retulit. Cum lr̄as toto q̄si orbe fugi
entes ꝓsequtur capt⁹ a piratis: ꝛ venūdat⁹
tyrāno crudelissimo paruit captiuus vin
ctus ꝛ ꝟuus: tn̄ qꝛ ph̄s maior emēte se fu
it h ibi dī plato maior dionysio: quia ipse
ph̄s excolebat ꝟtutes: tyrānus ꝟo diony
sius vicijs subdebatur. Ambr̄. in epl'a ad
simplicianū ait. Nō natura ꝟuū facit: sꝫ in
sipiētia. Nō manumissio liberꝝ: sꝫ discipli
na. ¶ Et Boeci⁹ li. p̄ de ꝯsolatione. Obtē
pare iusticie sūma libtas est. ¶ Et Aug. li.
4. de ci. dei. c. 3. Bon⁹ si ꝟuiat liber ē. Ma
lus aūt etiā si regnet ꝟuus est: nec vni⁹ ho
minis: sꝫ qđ est grauius tot dn̄oꝝ q̊t vi-
cioꝝ. ¶ Et Sen̄. ad lucillū. Phie ꝟuias: vt
tibi ꝯtingat ꝟa libertas. ¶ Et Cice. i rheto.
Is liber est existimādus: qui nulli turpitu
dini seruit. ¶ Et idē i paradoxis: dictū ē ab
eruditissimis neminē nisi sapiētē liberꝝ eē.
¶ Et iterꝝ ibi. Ois sapiēs liber: dn̄s stult⁹
ꝟuus. Cui libe impabit qui nō pōt suis cu
piditatib⁹ impare. Et post multa ꝯcludit.
Quis neget oēs leues: oēs deniqꝫ impro
bos eē ꝟuos. ¶ Ex hoc scribitur in historia
trāsmarina: ꝙ bragmani scribētes alexan
dro mag̊: dixerūt int̄ cet̄a. Tu hostes extio
res expolias: vt intiores nutrias. Tu ho-
mines tue ꝟuituti subicis: ꝛ int⁹ tuis inte
riorib⁹ ꝟuis. ¶ Quātū ꝟo h libtas q̄ in aio
mūdo residet magnificiēda sit ꝯsidēmus
q̄ztū libtatē a corporali ꝟuitute iuriscōsul
ti cōmendāt ꝛ extollūt: ꝟuitutēqꝫ ipsā asp
nant̄. ¶ Scribitur eni. ff. de reg. iur. l. liber
tas. ¶ Et istituta qui ꝛ ex qbus causis ma
numitti nō pn̄t. §. Sed cuz libertas. libtas
inextimabilis res est: ꝛ oib⁹ reb⁹ fauorabi
lior. ¶ Et. ff. de fideicōmissarijs libtatib⁹. l.
parꝝ. Nō prestatur aliqd grati⁹ libertate.
¶ Et. ff. de ꝟboꝝ obligatiōib⁹. l. liber hō.
¶ Et. ff. de his qui deiecerūt vel effuderūt.
l. finali. lib hō estimationē nō recipit. ¶ Et
ff. de reg. iur. l. ꝟuitutē. Seruitus morti eq
perat̄. ¶ Idē in auctentico de nuptijs. §. Si
ꝟo. ¶ Pro ista libertate tuēda fugiēdaqꝫ
ꝟuitute romani tāta ꝑegerūt digna laude
de qb⁹ ita refert Aug⁹ li. 5. de ciuita. dei. c.
18. Hec sūt duo illa libtas ꝛ cupiditas lau
dis humane: que ad facta cōpulere miran
da romanos. Ipsi etiā gētiles sepissime vt
iugū ꝟuitutis declinarēt sibiipsis mortē in
tulerūt. ¶ Narrat paulus horosius li. 5. ꝙ
anno ab vrbe ꝯdita sexcentesimo. xxviij.
Quintus marci⁹ ꝯsul gallo ꝝ gentē sub ra
dice alpiū sitā: idest in pedemōtium bello
agressus est. Qui cū se romanis copijs cir
cūseptos viderēt belloqꝫ ipares fore itel-
ligerēt: occisis ꝯiugib⁹ ac libis: in flāmas
sese ꝓiecerūt. Nōnulli insuꝑ ferro: alij su-
spēdio: alij abnegato cibo sese cōsūpserūt.
Nullusqꝫ oino vel paruulus supfuit: qui
ꝟuitutis ꝯditionem: vite amore tolerarit.
¶ Sic ꝛ hasdrubalis vxor vt Valeri⁹ scri-
bit in Rubri. de fortitudine: capta cartha-
gine ꝛ iā flamma succēsa: in culmē palatij
aio se cōscēdit. vbi postq̄z sua ꝛ suorū fata
deplorauit: iā vndiqꝫ dn̄ante flāma in icē
diū ꝓsiliuit. Esculapij etiā sacruz fugitiui ꝛ
trāsfuge occupabāt: q̊rū pars vltro se flā-
mis iniecit. Cū g̊ oium sapiētū iudicio li-
bertas animi bn̄ recteqꝫ viuētis lōge sit
prestātior libertate corporis: ita ꝛ ꝟuitus
pcti grauissima ē cēsenda ipsaqꝫ fugiēda.
Quare vt etiā Ouidi⁹ refert li. p̄ de reme-
dio amoris. Utile ꝓpositū seuas extinguē
flāmas. Nec ꝟuū vicijs pectus hr̄e suum.
Exꝑgiscē itaqꝫ aia peccatrix: ꝛ cōsidera q̄z
vilis facta es nimis: q̄z ingrata deo: qui
te rōnis munē donauit: volūtatēqꝫ dedit
liberā: sꝫ ad bonū iclinatā: q̄zta ve sit mise
ria ꝟuitutis tue. Que si volueris per pn̄iaz
resurgē: mox a nocumētis p̄tactis libabe
ris: obtinebisqꝫ paratā ꝛ oblatā tibi grati
am: ꝛ tandē gl'iam sempiternā. Amē.
¶ Dn̄ica qnquagesime de penis tꝑalib⁹
sepissime aduenietib⁹ ꝓpter peccata.

Sermo tertius.

Espice ꝟba sūt redēpto
ris nr̄i originalr̄
luce. 18. c. ꝛ i euā
gel'. hodierno. Si vllo vnq̄z tpe
ceci

ceci facti sũt pctõres. hoc maxime diebus
istis euenisse ꝯspicimus. Naz vidimꝰ xpia
nos pplos iá a diu in hac italia nr̃a ꝯcus-
sos terroribus guerraꝝ pestilétiaꝝ iuasio-
nisqȝ ĩfideliũ turchoꝝ: ⁊ tñ paucissimi repe
riũtur qui hec oĩa ascribãt rectissime iusti-
cie dei vindicátis peccata maloꝝ. Quini-
mo post vniuersalé pesté que ciuitates plu
rimas pene euacuauit qui remãserunt ne
scimus quo dei iudicio ⁊ non sunt extincti
cũ alijs: deteriores effecti sunt: ⁊ ad q̃libet
enorma vicia ardétius q̃ȝ prius se immer
gunt. Nulla est vniuersalis facta reforma
tio. Nulla emédatio pctóꝝ. Propterea in
hoc sermone statui dicere de nocuméto pe
ne tp̃alis quá deus oĩpotens irrogat sepe
numero pplis obstinatis. Possumus eni
dicẽ vnicuiqȝ pplo: vnicuiqȝ ciuitati Re-
spice: q: ꝓpter iniquitaté hoĩum multipli-
cate sũt tribulationes v̄ie quas deus etiá
in p̃nti seculo multotiens punire disposuit
Dicemꝰ ergo de ista tp̃ali pena ⁊ punitio
ne de qua tria mysteria erunt ꝯtempláda.
¶ pm dr̃ verificationis.
¶ 2m dilationis.
¶ 3m inflictionis.
¶ Qñ pene tp̃ales. s. pestilétie: guerre: fa
mes: terremotus ⁊ similia immittuntur a
iusto deo ꝓpter iniq̃tates ⁊ scelera pploꝝ.
Cap. pm.

P Rimũ mysteriũ declarandũ de tp̃a
li punitione pctóꝝ dicit̃ verificatio-
nis. In quo ꝯfutáda est ĩfidelis opi
nio illoꝝ qui dicunt mala tp̃alia nó ꝓpter
peccata sed ꝓpter astroꝝ influentiá aut ali
am aliq̃ȝ latété causã nãliter euenire. Qui
bus ostendendũ est ꝙ persepe angustie fa
mes guerre ⁊ pestilentie ⁊ hiꝰ ꝓueniunt a
deo iusto iudice ꝓpter scelera ⁊ peccata ho
minũ punienda. Hoc ꝓbatur auctoritati-
bus ⁊ exéplis scripture sancte. ¶ Sicut pa
tet Leuitici. 26. c. ¶ Et Amos. 5. c. ¶ Et. 46.
di. decretoꝝ. c. Sed illud. ¶ Et. 19. di. c. Ana
stasius. ¶ Et. 56. di. c. Si gens angloꝝ. ¶ Et
23. q. 4. c. Si ea. ¶ Et. 24. q. 2. c. Nó turbat̃.
¶ Et pa. q. 4. c. Eccl̃ia §. Hijs ita. ¶ Et. 7. q.
pa. c. Sciscitaris. ¶ Et. 15. q. pa. c. Nec hijs
⁊ co Illa. ¶ Et. 16. q. pa. c. Reuertimini. co
Et tp̃is qualitas. ¶ Et. 23. q. 4. c. Guilisa-
rius. ¶ Et de pe. di. pa. c. Mensurã. ¶ Et. 23.
q. 4. c. Siquos. ¶ Et. 23. q. 5. c. Ad fidé. ⁊ c.
Quid ergo. ¶ Et. 32. q. 7. c. Flagitia. ¶ Et in
Auctético vt nó luxurient̃ ꝯtra nãm. ¶ Et
Bonara in 2o di. 36. ait. ꝙ oĩs pena aliq̃-
modo respicit culpá: vt posuimus plene in
quadragesimali de pnĩa in sermone de ira
dei. Sed hec oĩa ꝯfirmant exépla inumera
vt sic dicá ex quibus hoc loco aliqua indu
cemus. ¶ Primũ exemplũ est in primis
parentibus quoꝝ peccato inducte sunt in
humanũ genus: tot penalitates: tot cala
mitates: tot erumne: tot labores: tot ge-
mitꝰ: ⁊ terribilissima oĩuȝ inimica mors a
quibus oẽs filij adã essent exépti si ipe nõ
peccasset. Propt̃ peccatũ itaqȝ dictũ fuit
sibi genesis. 3. co Maledicta terra in opere
tuo. In sudore vultꝰ tui vesceris pane tuo
Et eue multiplicabo erumnas tuas ⁊ cóce
ptus tuos. In dolore paries filios tuos.
¶ 2m exemplũ fuit in illis qui perierũt in
diluuio tp̃e noe: de quibus diximꝰ ĩ tracta
tu de timore iudicioꝝ dei. Dixit eni deꝰ ad
noe vt scribit̃ genesis. 6. c. Finis vniuerse
carnis venit corá me. Repleta ẽ terra ini
quitate a facie eoꝝ: ⁊ ego disperdá eos cuȝ
terra. ¶ 3m exemplũ est de egyptijs deceȝ
plagis ꝑcussis ꝓpter crudelitaté quá exer
cebãt ĩ pplm dei: vt patet Exodi. 9. 10. xi. ⁊
12. caplis. Et pa. q. 4. §. Ité pctó. ¶ 4m exé-
plũ ẽ de sodomitis qui ꝑierunt igne de ce
lo misso in eos ꝓpter nefandũ illud viciuȝ
vt patet genesis. 19. c. ¶ 5m exemplũ est de
egyptijs ꝑsequentibus filios israel in ma
ri rubro qui submersi sũt iubente deo qua
si plumbũ in aquis vehemétibus: vt poni
tur Exodi. 14. ⁊ 15. c. ¶ 6m exempluȝ est de
amalechitis ĩpedientibus filios israel: de
quibus dixit deus ad moysé. Delebo me-
moriá amalechitaꝝ de sub celo. Exodi. 17.
c. ¶ 7m exéplũ est de filijs israel quos per-
cussit dñs pro reatu vituli vt scribit̃ Exodi
32. c. Et ceciderũt vna die vigititria milia.
¶ 8m exemplũ est de ipsis adhuc filijs isra
el qñ ꝓpter peccata accensus ignis deuo-
rauit extremá parté castroꝝ: vt habet̃ Nu
meri. xi. c. ¶ 9m exéplũ de eisdé qñ adhuc
carnes erãt in dentibꝰ eoꝝ ⁊ ecce furor dñi
ꝯcitatus in pplm ꝑcussit eũ plaga magna

nimis: vocatusq; est loc⁹ ille sepulchra cō
cupiscētie. Ibi eni sepeliē ppl'm q desidera
uerat carnes. ¶ xm exm ē de murmurātib⁹
ꝯtra moysē ⁊ aarō qñ egressus ignis deuo
rauit ppl'm: fuerūtq; ꝑcussi tredecimilia ⁊
octoginta. Numeri. 16. c. ¶ xim exm de mur
murantibus de deo qñ misit dñs in ppl'm
sꝑpētes ignitos. Numeri. 21. c. ¶ 12m exm iu
dicū. 3. c. Qñ filij israel ꝓpt peccatū fuerūt
traditi in manu regis mesopotamie octo
annis. ¶ 13m exm ibidē qñ ꝓpter pctm̄ fue
runt traditi regi moab decez ⁊ octo annis
¶ 14m Judicū. 4. c. Qñ ꝓpter pctm̄ traditi
sunt in manu regis chanaā vigiti annis.
¶ 15m exēplū Judicū. 6. c. Qñ ꝓpter pctm̄
dati fuerunt in manu regis madiā septem
annis. ¶ 16m Judicū. 10. c. Qñ pctis vete
ribus iungētes noua tradidit eos deus in
man⁹ philistinoꝝ annis decē ⁊ octo. ¶ 17m
exemplū est de peccato elationis dauid qñ
numerauit ppl'um vt habetur. 2. regū vlti
mo. c. ¶ Et ꝑmi paralipomenō. 21. c. ¶ Et ꝑa
q. 8. §. Hijs ita. ¶ Et de pe. di. 2. c° Fugerat.
Propter illud nāq; pctm̄ ꝑierūt ex peste
a deo imissa septuagita milia viroꝝ. ¶ 18m
exm est de sēnacherib. 4. reguz. 19. c. ꝓpter
cuius pctm̄ angelus dñi ꝑcussit in castris
assyrioꝝ ⁊ iterfecit cētuz octoginta quinq;
milia viroꝝ. ¶ 19m exm est de ppl'o iudaico
quē ꝓpter peccata dedit deus in manu na
buchodonosor capta ciuitate sācta ⁊ cōbu
sta tēploq; destructo. 4. regū vlti°. c. Et. 2.
paralipomenon. 36. c. ¶ xxm exm est de an
tiocho diuina virtute flagellato ꝓpter sup
biā ⁊ crudelitatē ei⁹. 2. machabeorū. 9. c°.
¶ xxim exm de q̄dragita duob⁹ pueris lace
ratis ab vrsis ꝓpt peccatū q̄ illuserāt heli
seo dicētes ascēde calue. 4. regū. 2. c. ¶ 22m
exm est de dauid cui dictū fuit a nathā. Qr
blassemare fecisti nomē dñi: iccirco morief
fili⁹ tu⁹ q. s. nat⁹ fuerat ex bersabee. Et sic fa
ctū ē. 2. regū. 12. c. ¶ 23m exm ē de ezechia re
ge iuda q egrotauit vsq; ad mortē vt nota
tur Ysaie. 38. c. Et hoc ꝓpter peccatū igrati
tudis vel supbie de victoria habita seu li
beratione ab exercitu sennacherib. ¶ 24m
exm est de maria sorore aaron q̄ punita fuit
lepra ꝓpt murmurationez factā ꝯtra moy
sē. Numeri. 12. c. Sūt ⁊ alia exēpla i scriptu
ris diuinis q̄ causa breuitatis missa facim⁹.
Ex qb⁹ oib⁹ apparet luculēter ꝙ ꝓpter pec
cata sepissime flagellanf hoies a deo. Si
cut etiā de corporali infirmitate dicif ex de
pe. ⁊ remissionibus. c. Cū ifirmitas. ꝙ nō
nunq̄ ꝓuenit ex peccato.

¶ Qd deus nō semp punit i hac vita pec
cātes: ⁊ q̄ iuste illis tribuit ⁊ rōnabil'r sua
dona ⁊ bñficia. Cap. 2m.

[S]ecūdū mysteriū declarādū de tpali
punitione pctoꝝ dī dilationis. In q̄
q̄rere pleriq; solēt. Cur de⁹ bñdict⁹
nō semp punit peccatores in pñti vita qn
imo ⁊ sua illis largif bñficia. Et lz inscruta
bilia sūt opera dei: tñ nō desūt q dicāt cum
Hieremia. 12. c. Quare dñe via ipioꝝ ꝓspe
raf ⁊ bñ est hijs qui opanf malū. ¶ Et cum
abacuch ꝑ. c. Quare nō respicis sup iniq;
agētes ⁊ taces deuorante ipio iustiorez se.
¶ Nā vt Boeci⁹ inqt in ꝑ de consolatione.
Quātas rerū lubrica v'sat fortuna vices.
Premit isontes debita sceleri noxia pena
At pueꝛsi resident celsa mores solio scāq;
calcāt latet obscuris ꝯdita v't⁹ clara tene
bris. ¶ Et in. 4. de ꝯsolatione. Impante et
florēte neqtia v't⁹ nō solū pmijs caret verū
etiā sceleratoꝝ pedib⁹ cōculcaf. ¶ Pro hu
ius dubietatis amonitiōe dicē possum⁹ ꝙ
pyssim⁹ pi de⁹ nō semper in hac vita punit
peccantes ⁊ eos lōganimiter tolerat ꝑci
pue ꝓpter tria.
¶ ꝑ° ꝓpter remunerationē.
¶ 2° ꝓpter ostensionē.
¶ 3° ꝓpter reseruationē.
¶ Prio de⁹ nō punit semp in hac vita pec
cātes: sz sua illis ipartif bona ꝓpt remune
rationē. Nā mali faciūt q̄dā opa de genere
bonoꝝ q̄ de⁹ irremunerata nō vult relinq̄
re. Et potissimū cū cogscat ipe multos pec
catores ꝓpter suā ipniam ⁊ obstinationē
fore dānādos. ¶ Hinc Grego⁹ de pe. di. 3. §.
Quanq̄ ait. Cauēdū nob ē vt si forte ali
qd boni agim⁹ in pñti seculo remuneratio
nē accipiam⁹: ne forte dicaf nob Recepe
runt mercedē suā. Nisi eni diues epulo ali
qd bonū egisset vñ in pñti secl'o remunera
tionē accepisset nequaq̄ abrahā ei dicēt:
recepisti bona i vita tua. h ille. ¶ Sic itaq;
sūt bona opa q̄ pctōres exercēt sic retribu

ĩt qñqꝫ illis deꝰ. Si elymas faciũt: ecclias
⁊ paupꝛima loca visitãt: diuitias eis deus
donat. Si ieiunãt ⁊ corpꝰ affligũt deꝰ in re-
cõpensatioñe sanitatẽ sibi ⁊ familie largit.
Et sic de alijs ꝑ qbꝰ dicẽ possumꝰ illð Ma
thei. 6. c. Amẽ dico vobis receperũt merce
dẽ suã. ¶ Ex h̃ timẽda ẽ ꝓspitas nimia ab
hijs q peccare nõ desistũt: qꝛ vt dĩ i glo. 22.
q. 2. c. Si q̃libet. Pꝛosꝑitatẽ hñs i hac vi-
ta spez ꝑdit i etna. ¶ Et Hieroꝰ in suo trãsi
tu ait. Signũ manifeste dãnationis est qñ
malo oĩa ꝓspa accidũt. ¶ Et Gregoꝰ 6° mo
raliũ. Successio bonoꝝ tꝑaliũ signũ est re
pꝛobationis. Talibꝰ eñi bonis tꝑalibꝰ me
rent ⁊ sepe decipi pꝛo sua malicia pctõꝛes:
vt Augꝰ refert. 20. li° de ciui. dei. c. 2. ¶ Pꝛo
pterea idẽ Augꝰ suꝑ psal'. dicit. Nemo gra
tulet hoi q ꝓspat in via sua cuiꝰ pctis deest
vltoꝛ ⁊ adest laudatoꝛ. Maioꝛ h̃ ira dñi est
Irritauit eñi dñm pctõꝛ vt ista patiat: idest
vt coꝛꝛectionis flagella nõ patiat. ¶ Et pꝛo
ꝑer inqt. Qui se pctis gaudet feliciter vti
ifelix nimis est ꝓspitate sua. Hec oĩa dicta
st: qm̃ dñ sic in ꝓspitate pñti viuũt mali si
gnũ ẽ qñqꝫ ꝙ ꝑuãdi erũt gaudijs paradi
si. ¶ Scđo nõ punit stati deꝰ pctõꝛes ꝓpt
ostẽsioñe vt sic oñdat benignitatẽ suã q̃ tã
ta est vt etiã inimicis suis pctõꝛibus bñfa
cere velit. Sũt ipi pctõꝛes inimici dei. ¶ Vt
Augꝰ dicit de pe. di. 3. c. Sũt plres. ⁊ i. 12. li°
de ci. dei. c. 3. Et nihilominꝰ vl' vt eos ad pe
nitẽtiã alliciat: vel si viderit ipenitẽtes i h̃
sua reluceat bonitas oĩuꝫ suaꝝ creaturaꝝ
ipartit obseqa. Et pluit suꝑ iustos ⁊ iniu-
stos Mathei. 5. c. ¶ Tertio deꝰ pctõꝛes in
hac vita tolerat ꝑꝑ reseruatioñe: qm̃ alia
pena grauioꝛ q̃ꝫ pñs ⁊ duri oꝛ est illis re-
uata. ¶ Ideo Chꝛisoꝰ de pe. di. 3. §. Quanq̃ꝫ
dicit. Nemo vidẽs maliḡs ꝓspitatẽ habẽ
turbet. Nõ est h̃ retributio malignitatis:
neqꝫ ꝟtutis. At si aliqñ ꝯtingat vt aliq̃ sit
retributio vel malicie vl' virtutis nõ tñ h̃ꝫ
ꝙ dignũ est sꝫ simpl'r veluti qdã gustꝰ iu
dicij. vt q resurrectioñe nõ credũt talibꝰ do
ceant. Qñ itaqꝫ videmꝰ malignũ ditescẽ
nõ subꝛuamur: ⁊ qñ videmus bonũ mala
pati nõ turbemur: hic coꝛona: illic suppli-
cia. h̃ ibi. ¶ Et Augꝰ li° ꝑ° de ciuita. dei. c. 7.
Placuit diuie ꝓuidẽtie ꝑparare in posteꝝ

bona iustis qbꝰ nõ fruent iniusti: ⁊ mala i-
pijs qbus nõ excruciabunt boni. Ista ꝟo
tꝑlia bona ⁊ mala voluit deꝰ vtrisqꝫ esse
coĩa: vt nec bona cupidiꝰ appetant q̃ ⁊ ma
li q̊qꝫ hĩc cernunt: nec mala turpiter euitẽ
tur in qbus ⁊ boni plerũqꝫ afficiunt. In-
terest aũt plurimũ q̃lis sit vsus vel eaꝝ re
rũ q̃ ꝓspe vel eaꝝ q̃ dicunt aduerse. Nã bo
nꝰ tꝑalibus nec bonis extollit nec malis
frãgit. Malus aũt huiuscemodi ifelicitate
punit: qꝛ felicitate coꝛꝛũpit. Oñdit tñ deꝰ
sepe in hijs distribuẽdis euidentiꝰ opatio
nẽ suã. Nã si nũc oẽ peccatũ manifesta ple
ctent pena nihil vltimo iudicio ꝟuari puta
ret. Rursus si nullũ peccatũ apte puniret
eiꝰ diuinitas nulla esse ꝓuidẽtia diuia cre-
deretur. Sĩliter in rebus secũdis: si nõ eas
deꝰ qbusdã petẽtibus euidẽtissima largita
te ꝯcederet nõ ad eum ista ꝑtinere dicere-
mus. Itẽqꝫ si oĩbus ea petẽtibus daret nõ
nisi ꝓpter talia ꝓmia ꝟuiendũ illi esse arbi
traret. Nec pios nos faceret talis seruitus
sꝫ potiꝰ cupidos ⁊ auaros. h̃ ille. ¶ Et. 6. q.
ꝑª. c. Si oĩa scribit. Si omnia in hoc seculo
vindicanda essent locũ diuina iudicia nõ
haberent.

¶ Quare deus dñ ꝓpter peccata tꝑales
penas imittit: ⁊ etiam quare persepe suos
amicos ⁊ seruos affligit: ⁊ non semper bo
nis largit bona in vita pꝛesenti? Cap. 3m.

t Ertium mysteriũ contemplandũ di
citur inflictio. In quo inuestigãduꝫ
ẽ: q̃re pijssimus deꝰ has penas tꝑa
les ifligit etiã bonis ⁊ amicis suis. Ad qð
rñdere possumus ꝙ deꝰ id cõueniẽtissime
facit triplici rõne.
¶ ꝑ° rõne medicationis.
¶ 2° rõne illuminationis.
¶ 3° rõne gloꝛificationis.
¶ Pꝛimo deus penis tꝑalibus afficit eti
am illos qui iuste viuũt ꝓpter medicatio-
nẽ. valẽt quippe tales pene ⁊ tribulatiões
pñtis vite ad medicinã aĩe siue purgatiuã
siue sanatiuã siue pꝛeseruatiuam. ¶ Sunt
pꝛimo aĩe medicina purgatiua. Nemo eñi
est qui de communi lege salti in aliqua pec
cata venialia non labat. ¶ Unde Gregoꝰ
in pastoꝛalibꝰ ait. Nemo est qui ita bñ vi-
uat vt aliq̃tenꝰ nõ delinq̃t. ¶ Et Lactantiꝰ

liº.6. Nemo põt esse tã circũspectꝰ tã pru/
dés q nó aliqñ labatur. ¶ Et Paulus ad
romanos.7.cº. Qđ nolo malũ hoc ago vi
deo aliã legé in membris meis repugnan
té legi mentis mee. ¶ Et Joãnes pª caca cº
p̄. Si dixerimus qꝛ peccatũ nó habemus
ipsi nos seducimꝰ ⁊ veritas i nobis nó est.
¶ Et in Auctenco de monachis §. Triéniũ.
Humana natura labiť ad delicta. ¶ Ob id
deus ad pctõꝝ illoꝝ purgationé sepe suos
q̊s diligit visitat ⁊ flagellat. Et lꝫ hoc eue/
niat qñqꝫ dũ puniunť mali. Illđ tñ qđ ma
lis ⁊ reis infertur ad vindictã ⁊ punitioné
ipsis bonis accedit ad purgationeꝫ. ¶ Vñ
Augꝰ liº p̄ de ciui. dei vbi. s̃. inqt. Boni et
mali pariter afflicti sũt: nec ideo distincti nó
sũt. qꝛ distinctũ nó est qđ vtriqꝫ ꝑpessi sũt.
Manet eni dissilitudo passoꝝ etiã in silitu
dine passionũ. Et lꝫ sub eodé torméto: non
est idé virtꝰ ⁊ viciũ. Nã sicut sub vno igne
auꝝ rutilat palea fumat ⁊ sub eadé tritura
stipule cóminuunť fruméta purganť. Ita
vna eadéqꝫ vis irruẽs bonos ꝓbat purifi
cat eliq̃t. Malos dãnat vastat ⁊ ext̃miat.
Hec ille. ℂ Sũt 2º afflictiones ⁊ tpales pe
ne aie medicina sanatiua. Solet qppe eue
nire plerũqꝫ vt multi spm̃ ꝓmptũ habeãt
ad dei voluntaté explendã: sed carné infir
mã qui a deo grauissimis tétatióibꝰ qñqꝫ
vexantur vt nulla alia via eis melius pos/
sit subueniri q̃ꝫ per īflictas tribulationes
iusto ⁊ pio iudicio dei. Sicut exempluꝫ est
notabile qđ Hieroꝰ cómemorat in episto/
la ad rusticũ monachũ de illo greco adole
scente qui nó poterat vlla abstinétia flam
mã carnis extinguẽ. de q̊ vide in sermone
nr̃o de patientia in tractatu de timore iudi
cioꝝ dei. ℂ Sũt adhuc pene p̄fate sicut me
dicina preseruatiua: quibus aie subueniť
neˀi peccata labať: qđ fieri solet ꝑ nimie ꝓ
spitatis abũdantiã. ¶ Nã Boeciꝰ ait liº 2º
de ꝯsolatióe. Ego plus hoibꝰ reoꝛ aduersã
q̃ꝫ ꝓsperã ꝓdesse fortunã. Illa semꝑ spém
felicitatis blãda mentiť: hec semꝑ vera est
Illa fallit: hec istruit. Postremo felix a ve
ro bono blãdimentis deuios ducit. Aduer
sa plerũqꝫ ad vera bona reducens ilico re
trahit. hec ille. Propterea cũ deus flagel/
lat iustos ⁊ amicos suos ꝓpter vtilitatem
illoꝝ signũ est p̄ne dilectionis. ¶ Vñ sapi/
ens ꝓuerbioꝝ.3.c. ait. Disciplinam dñi ne
abicias: nec deficias cuꝫ ab eo corriperis.
Qué eni diligit dñs corripit: ⁊ quasi pater
in filio cóplacet sibi. ¶ Et Eccliastici.31.cº.
Infirmitas grauis sobriã facit aiam. ¶ Et
Apl̃s ad hebreos.12.c. Qué diligit deꝰ ca
stigat: flagellat aũt oém filiũ queꝫ recipit.
¶ Facit ad hoc exemplũ beati frãcisci: qui
a deo infirmitate corporali ꝑcussus sanita
té consecutus est mentis. de quo sic scribit
Bonauenra. Ignorabat adhuc adolescés
curis terrenis iplicitus celestis allocutio/
nis archanũ donec facta manu dñi suꝑ eũ
⁊ castigatus fuit exterius ꝓlixi languoris
grauedie: ⁊ clarificatꝰ iteriꝰ sci spũs vncióe
ℂ Scđo deus afficit tpalibus afflictioni/
bus eos qui iuste viuunt ⁊ ip̄os adhuc im
pios ꝓpter illuminationé: valet nauqꝫ ad
uersitas huius seculi ⁊ bonis ⁊ malis ad il
luminationé intellectus que quidé bonis
cedit ad meritũ ⁊ leticiã: malis v̄o ad con
fusioné atqꝫ mesticiã: qm̃ ꝑ tribulationes
inducitur triplex cognitio.

ℂ pª dei.

ℂ 2ª sui.

ℂ 3ª mundi.

ℂ Prima est cognitio dei que sepenume
ro obtenebratur in méte ex fumo tpalis ꝓ
speritatis. ¶ Ob qđ Lactãtiꝰ liº.2. diuinaꝝ
institum ait. Tũ maxime deus ex memoria
hoium elabitur cũ bñficijs eius fruentes
honoré diuine indulgentie dare debét. At
v̄o siqua necessitas q̃ꝫuis presserit tũc de
um recordantur. Si belli terror infremuit.
Si morboꝝ pestifera vis incũbit. Si alimé
ta frugibꝰ lóga siccitas denegauit. Si seua
tépestas. Si grãdo igruit ad deũ ꝯfugitur
a deo petiť auxiliũ: deꝰ vt subueniat orať.
Siquis in mari véto seuiente iactať: hunc
inuocat. Siqs aliqua vi afflictať hũc poti
us iplorat. Siqs ad extremaꝫ médicandi
necessitaté deductus victũ precibus expo
scit hũc solũ obtestať ꝑ eiꝰ diuinũ atqꝫ vni
cũ nomé hoiuꝫ sibi mĩficordiã q̃rit. h̄ ille.
ℂ Scđa est cognitio sui. Mlti eni ex ꝓspi/
tate nimia seip̄os deificãt. Sꝫ i tribulatióe
adueniéte cog̃scũt ifirmitaté mortalitatis
sue. Sicut antiochꝰ supbꝰ vt di.2. macha/

beorum. 9. c. Flagellatus a deo cognouit suam paruitaté ⁊ dixit. Justũ est subditũ esse deo ⁊ mortalé nó paria sentire de deo. ¶ Et herodes agrippa vt narrat Josephꝰ in spectaculis ⁊ ludis vbi vocibus vulgi deꝰ appellabatur iprouiso dolore ꝑcussus dũ sui deferebát eũ nó valenté ꝑ se icedere suspirás ⁊ gemens dicebat. En ego vester deꝰ ducor ad morté. ¶ Tertia est cognitio mundi: facit aduersitas vt cognoscatur huiꝰ vite miseria: neqꝫ q̃rantur eiꝰ bona q̃si felicitátia. ¶ Ideo Augꝰ lio de ꝟbis dñi ait. Jccirco deus felicitatibꝰ huiꝰ seculi amaritudiné miscet: vt alia q̃ratur felicitas cuiꝰ dulcedo nó est fallax. ¶ Tertio deus affligit bonos ⁊ iustos ꝑpter glificationé. facit eni aduersitas ad gliam iustoꝝ qui illá equo aio ferũt: q̃niaꝫ augétur in ipsis tria.

¶ pm est digna laudatio.
¶ 2m diuina associatio.
¶ 3m eterna premiatio.

¶ Primo augetur in amicis dei tribulatis digna laudatio. qꝛ iudicio oium sapientuꝫ ꝟtus ai in sufferétia reꝝ aduersaꝝ magnificatur. ¶ Vñ Cicero in lio de oratore ait. Magna laus ⁊ admirabilis videri solet tulisse casus patiéter aduersos nó fractũ esse fortuna retinuisse in rebus aspis dignitateꝫ. ¶ Et idé in 2o de officijs. Nemo iustus esse pót qui morté q dolore vel egestaté timet: Aut ea que hijs ꝯtraria sũt eqtati anteponit. ¶ Scdo augetur i amicis dei tribulatis diuia associatio ⁊ mirãda ꝯfortatio. ¶ Vñ in psal. 33. Dauid. Juxta inqt est dñs hijs qui tribulato sũt corde. Jn afflictione posito stephano leuite ostẽdit celos aptos ⁊ vidit iesũ státé a dextris ꝟtutis dei. Sanctá catheriná ꝯfortauit visitatione angelica. Sáctá agneté defẽdit a corruptoribꝰ ⁊ liberauit a flámis. Scám luciá táto pódere fixit atqꝫ firmauit: vt nec hoies nec trahentes boues potuerint illá mouere: ⁊ sic de reliqs. ¶ Tertio augetur in amicis dei tribulatis eterna ꝑmiatio. Quo eni grauioribus hic penis exercẽtur copiosius ꝑmiũ btitudinis erũt accepturi. Jmpij ꝟo vt in pluribus a deo flagellis cesi ⁊ de ipso desperát ⁊ in sua malitia obstinati deteriores fiũt. Et post tpalé i eos illatá vindictá ad eternas penas destinãtur. Respice igitur o peccatrix aia qꝛ peccatũ displicet deo nr̃o: ꝑ q̃ ille q natura misericors est ⁊ clemẽs irascitur ⁊ indignatur. Illumiare cũ ceco ⁊ reuertẽ ad prem misericordiaꝝ q paratissimus est suá gr̃am tibi dare ⁊ demũ gliam sépiterná Amen.

¶ Feria 4a cinerum. De tribꝰ nocumẽtis peccati: propter que vnusqsqꝫ in peccato existens ad penitentiam reuerti debet.

Sermo quartus.

Onuertimini

c

ad me pijssimi p̃ris dei viuentis. ꝟba sũt ista originalr Joelis. 2. co. ⁊ in epistola hodierna. ¶ Differũt de die in dié pctóres ifelices reuerti ad dñꝫ illos benigne vocáté: q̃niá que dicta sũt de nocumẽtis pcti aut nolũt credere aut parua ⁊ minima putát. Sꝫ reuera q̃ꝫuis grauissima sint ⁊ merito póderáda: tñ preter illa vndiqꝫ alia se offerunt qbꝰ apparet q̃ꝫ piculosius est status illoꝝ qui letátur i malis ⁊ gliantur in malicia sua. Hij sunt q dei p̃ris lóganimitaté ꝯténunt: misericordiáqꝫ eius ifinitá exhorrent: hos ad pniam inuitat i ꝟbis ꝑphete. Quos ⁊ nos hortari debemus vt id ꝑmpte faciát ⁊ expedite: qm̃ nil hoi cuicũqꝫ formidabiliꝰ esse debet q̃ꝫ in peccato obdurate ꝑsistere. Eapropter in presenti ſmone de tribus alijs nocumẽtis peccati dicemus.

¶ pm dicitur separatio.
¶ 2m infatuatio.
¶ 3m contristatio.

¶ Qd ꝑ pctm̃ aia separatur a deo nó solum ꝑpter multa: sed etiá ꝑpter vnũ mortale: ⁊ q̃ꝫ graue dánũ sit ista separatio. Cap. pm

p

Rimũ nocumẽtũ pcti dr̃ separatio. Eo ipso náqꝫ q̃ quis mortalr peccat separatur ⁊ elógatur a deo sũmo ⁊ peramádo bono. Vbi pro itelligẽtia pleniore tria erunt dubia declaráda.

¶ pm vtꝝ possit qs ꝑ pctm̃ separari a deo.
¶ 2m vtm ꝑ vnũ actũ pcti ꝑdatur charitas dei
¶ 3m vtꝝ sit graue dánũ separari a deo.

¶ Ad pmũ dubiũ respódet scriptura sacra vñ deuterononij. 32. c. dr̃. Dereliquit. s. aia peccatrix deũ factoré suũ: ⁊ recessit a deo sa

lutari suo. ¶ Et iter ibidē. Deū qui te genu
it dereliquisti ⁊ oblit⁹ es dñi creatoris tui.
¶ Et Josue. 22. Cur dereliqstis dñz deū isra
el edificātes altare sacrilegū ⁊ a cultu illi⁹
recedentes. ¶ Et Judicū. 10. c. Dereliqstis
me ⁊ coluistis deos alienos. ¶ Et Ysaie. 59.
c. Iniqtates vr̃e diuiserūt iter vos ⁊ deum
vestrū. ¶ Et Hieremie. 2. c. Quid inenerūt
in me pr̃es vestri iniqtatis q: elōgauerūt
se a me. ¶ Et iter ibi. Dereliqrunt me fōtē
aque viue ⁊ foderunt sibi cisternas dissipa
tas. ¶ Et Luce. 15. c. in euāgelio filij ꝓdigi.
Adolescēs fili⁹ qui petōrē significat pegre
ꝓfectus est in regionē longinq̄z. ¶ Igitur
peccator relinqt deū ⁊ sic separat̄ ab illo.
¶ Sed ꝯtra obicitur: q: ſm oium scōꝝ do
ctrinā vt inqt Tho. pª parte. q. 8. Deus est
in oibus rebus etiā ⁊ in demonib⁹ dās eis
esse ⁊ ꝟtutē ⁊ opationē ⁊ in oi loco dās vir
tutē locatiuā. Vñ in p̄. di. 37. ait idez in. c.
Cū natura diuina. ⁊ in. c. Fateamur. Quō
ergo per peccatū aia pōt a deo separari vel
elongari: Si est in demonibus de⁹ ergo est
in qualibz aia peccatrix. Insup Dauid in
psal'. inqt. Quo ibo a spu tuo ⁊ quo a facie
tua fugiā. Si ascēdero i celū tu illic es. Si
descēdero in infernū ades. Si sūpsero pen
nas meas diluculo ⁊ habitauero in extre-
mis maris. Eteni illuc manus tua dedu-
cet me: ⁊ tenebit me dextera tua. ¶ Ad h̄
rñdet Hiero⁹ in ep̄la ad damasū papā de fi
lio ꝓdigo dicēs. Si deus tenet celū palmo
⁊ terrā pugillo. Et Hieremias dicit. Deus
appropinquās nō de longinq̊. per Dauid
q̊qz q: nullus absqz eo locus sit p̄dicatur
quō filius adolescēs pegre ꝓfectus est in
regionē lōginq̄z. Sciendū est igit̄ nō loco
rū spacijs: sz affectu aut nos eē cū deo aut
ab eo recedere. h̄ ille. ¶ Per peccatū itaqz
separatur hō ⁊ discedit a deo nō loco: sed
amore cū spreto deo aia iheret cōmutabili
bus bonis: vt eni ait Aug⁹ in li° de libero
arbitrio. Peccatū est spreto incōmutabili
bono bonis cōmutabilib⁹ adherē. ¶ De
demonibus ꝟo inqt Tho. pª par. q. 8. art°
p̄. Qō in ipis ꝯsiderat̄ nā q̄ est a deo ⁊ de-
formitas culpe q̄ nō est a deo. Ideo nō est
absolute ꝯcedendū q͛ de⁹ sit in demonib⁹
sz cū hac additiōe inq̄ztū sūt res q̄dā. Vñ
ſm Grego^m sup cātica ⁊ Aug^m li° de p̄sētia
dei. Aliter deus est in seipso p̄ nulli⁹ rei cō
tinentiā. Al'r in oibus rebus ⁊ vbiqz p̄ es-
sētiā: per potētiā: p̄ p̄ñtiā. Al'r in iustis fa-
miliari modo per grām. Est in oib⁹ per po
tentiā inq̄ztum ei⁹ ptāti oia subdunt̄: vt di
cit Tho. vbi. s̄. Est in oibus per p̄ñtiā inq̄z
tū oia nuda ⁊ apta sunt oculis eius. Est in
oibus p̄ essētiā inq̄ztū adest oibus vt cau
sa essēdi. Et hic trip^x modus essē di gnālis.
Gīa ꝟo p̄ quā de⁹ est in iustis facit singula
rē modū essendi deū in rebus. Quare pec
cator a deo separat̄: q: a deo se auertit p̄ cō
uersionē ad bonū cōmutabile in qua auer
siōe subito ⁊ simul p̄uat de⁹ aiam sua gr̄a.
¶ Scōm dubiū fuit vtrū per vnū actū pec
cati. s. mortalis p̄dat̄ charitas dei ⁊ aia p̄-
uetur gr̄a. Et posset qs arguēdo dicere q͛
nō. Nā leo papa in ſmone de passione al
loq̄ns petrū ait. Vidit in te deus nō fidez
victā nō dilectionē auersā: sz ꝯstantiā fuis
se turbatā abundauit flet⁹: vbi ꝟo defecit
affect⁹ charitatis lauit ꝟba formidis. Sz
petrus negādo xp̄m peccauit mortaliter:
ergo charitas nō amittitur per vnū soluz
peccatū mortale. ¶ Rñdet Tho. 22. q. 24.
Qō vnū contrariū per aliud su perueniēs
tollit̄. Quilibz aūt actus p̄cti mortal' ꝯtra
riat̄ charitati ſz ꝓpriā rōnē q̄ ꝯsistit i hoc
q͛ deus diligat̄ super oia: ⁊ q͛ hō ei totali-
ter se subiciat oia sua referendo in ipsū. Et
ergo de rōne charitatis vt sic quis diligat
deū q͛ in oibus velit se ei subicere ⁊ prece
ptoꝝ ei⁹ regulā in oibus seq. Quicqd eniz
ꝯtrariat̄ p̄ceptis eius manifeste ꝯtrariatur
charitati. vñ de se habet q͛ charitatē exclu
dere possit. ¶ Insuper per peccatū mortale
fit hō dign⁹ morte eterna ſm illud ad ro-
manos. 6. c. Stipēdia p̄cti mors est. Per
charitatē ꝟo hō meret̄ vitā et̄nā: iuxta. c.
Joannis. 14. Siqs diligit me diliget̄ a pr̄e
meo: ⁊ ego diligā eū ⁊ manifestabo ei me-
ip̄m in qua manifestatione vita btā ꝯsistit.
vñ Joānis. 17. Hec est vita eterna vt cog-
scāt te veꝝ deū ⁊ quē misisti iesū xp̄m filiuz
tuū. Nullus aūt pōt esse dign⁹ vita eterna
⁊ morte et̄na. Quare ꝓ vno solo p̄ctō mor
tali amittit̄ charitas ⁊ anima p̄uat̄ gr̄a ⁊ a
deo bono separat̄. ¶ Ad auc̄tē Leonis pa

pe dicẽdū. Qđ charitas amittit̄ dupl̄r. vno modo directe per actualē ꝯtēptū. Et hoc modo petr⁹ charitatē nō amisit. Alio modo indirecte qn̄ qs cōmittit aliqd ꝯtrariū charitati ꝓpter aliq̄ꝫ passionē ꝯcupiscētie vl̄ timoris. Et hoc modo petrus charitatē amisit faciēs ꝯtra charitatē. Sꝫ eā cito penitēs recupauit. ¶ Tertiū dubiū fuit vtꝝ sit graue dānū per peccatū separari a deo. ¶ Ad qđ dico ꝙ tā graue est vt nil supra. Grauius nāqꝫ est separari a deo q̄ꝫ pati q̄cunqꝫ dāna reꝝ: quecūqꝫ illata ⁊ exq̄sita supplicia q̄scūqꝫ inauditas ⁊ horribiles penas. ¶ Hinc Aug⁹. 32. q. 5. c. Ita ne ait. Potius debet qs mala q̄libet tolerare q̄ꝫ malo. s. culpe ꝯsentire. ¶ Et idē Aug⁹ fatet̄ nō esse peccandū etiā ꝓ tpali salute hoīuꝫ. 22. q. 2. in. c. Faciat. Et ex̄ de hijs q̄ vi metu siue causa fiūt. in c° Sacris dr̄. Pro nullo metu debet qs peccatū mortale icurrere. ¶ Idē cōfirmat̄ ex̄ de vsuris c° Sup eo. c° Dē gen⁹ c° Siqs. ¶ Et sicut nō est peccatū mortale cōmittēdū ꝓ aliq̄ incōmodo: ita nec ꝓ q̄libet cōmodo vt ide sequatur qđcūqꝫ bonū Ideo ē regula doctoris gētiū ad romanos 3. c. Qđ nō sūt faciēda mala vt inde veniāt bona. ¶ Et hoc ꝯfirmat̄ in glo. ex̄ de simo^a. in. c. Ad aplicā. ꝙ sub ꝑtextu pietatis non est ipietas cōmittēda. ¶ Et p^a. q. p^a. c. Nō ē. ¶ Et. 14. q. p^a. c. Forte. ⁊. c. Neqꝫ. ¶ Et. 30. q. p^a. c. Nosce. Et. 32. q. vlti^a. c. Nō solū dr̄. Nō licet face͞r rapinā ⁊ furtū vt fiāt elẏne. Quomodo cauere q̄sqꝫ sibi debet a cōmissione pcti. Ad qđ euitādū sācti ⁊ amici dei passi sūt tot labores: tot pegrinatiōes: tot exilia: tot carceres: tot vincula: tot insuper violētissimos cruciat⁹ vsqꝫ ad mortē. ¶ Inspiciamus susānā de qua scribit̄ Danielis 13. c. ꝙ a senib⁹ prauis req̄sita de turpi cōsensu dū ꝓponerēt ꝙ si pctō nō acq̄esceret eā falso criminatā cū ignominia mori ꝓcurarent. O femia ꝯstans. O mulier timēs deum. Angustie inq̄t mihi sūt vndiqꝫ. Si enī hoc egero mors mihi est. Si aūt nō egero nō effugiā man⁹ vřas. Sꝫ meli⁹ est mihi icidere in man⁹ vřas q̄ꝫ peccare in cōspectu dei mei. Nōne ⁊ abrahā inocentē filiū voluit imolare priuareqꝫ sua iocūda ⁊ grata presentia ne deū ꝑderet qui hoc mādabat. vt patꝫ gen̄. 22. c. ¶ Et. 22. q. 2. §. Qn̄qꝫ. ⁊ c° Nō enī. vbi ait Ambro⁹ in libro de p̄iarchis. ¶ Nō enī volebat deus imolari a patre filiū suū nec impleri hoc mun⁹ volebat qui ouē pro filio imolandā obtulit. Sed tentabat affectuꝫ si dei precepta preferret filio. ¶ Et infra sequitur Ambro⁹. Nō imittas manū iquit in pueꝝ neqꝫ facias ei quicq̄ꝫ. Affectū tuum inquisiui. Non factū exegi. Tentaui mentē tuam si etiā filio tuo dilectissimo non parceris propter me. ¶ Et de hoc Aug⁹ li° primo de ciuita. dei. c. 20. inquit. Abrahā non soluꝫ non est culpatus crudelitatis crimine: verūetiam laudatus est nomine pietatis: ꝙ voluit filium nequaq̄ꝫ scelerate sed obedienter occidere. hec ille. Sunt ⁊ alia innumera sanctorum exempla qui preelegere mori priusq̄ꝫ peccando dei gratiā amittere que nos preterimus. Affirmamus tamen ꝙ talis est mala conditio peccati quo anima separatur a deo. Qđ Anselmus li° de similitudinibus dicit. Si hic inferni horrorē ⁊ illic cernereꝫ peccati pudorē ⁊ vni eoꝝ necessario deberē imergi. Prius in ifernū me mergerem q̄ꝫ in me peccatū dimitterē. Mallē enī purus ⁊ inocēs gehēnā itrare q̄ꝫ sorde pollutus ⁊ sorde idut⁹ celestia regna tene͞r. Heu q̄ꝫ mortificata sūt ⁊ arida facta corda multoꝝ: qui multiplicib⁹ ⁊ enormissimis peccatis irretiti nō dāt operā vt se emēdēt: vitāqꝫ mutent in melius. Si enim quis perdidisset vel vestē vel pecuniā vel quicquid aliud esset solicitus discurreret interrogaret requireret si quo modo rē perditā inuenire valeret. Si infirmitatem oculoꝝ aurium lingue ⁊ cuiuscunqꝫ minimi membri incurrisset medicos curaret consulere: et q̄ꝫ diu duraret infirmitas pauidus doleret ⁊ plangeret. O peccatrix anima qd perdidisti? Cogita quia deum tuū: quia gratiam eius ⁊ cuꝫ dauid lachrymas funde dicēs: fuerūt mihi lachryme mee panes die ac nocte duꝫ dicitur mihi quotidie vbi est deus tuus. O quot inueniūtur in vtroqꝫ sexu quibus possemus dicere vbi est deus tuus. Audi infelix anima vbi est deus tuus. Quis est iste deus: omne bonum. Sūmum bonum: amabile bonum: bonum

sine q̄ nullū bonū: bonuȝ qđ dereliqſti. O aīa dura. Quis eſt iſte deus: nonne tuus? Tuus qꝛ te creauit. Tuus qꝛ tot annis bñficijs ſuis te ſuſtētauit. Tuus qui tibi vitā btām ꝓmittit. Tuus qui filiū vnigenitum ad te miſit vt te redimeret. Tuus qui te ex pectat te īuitat vt reuertaris ad illū. Quid agis o ferrea creatura? Deſine ab iniq̄tate tua: da finē vicijs tuis: effunde lachrymas ⁊ cū filio ꝓdigo reuertere dicēs. Surgā et ibo ad pr̄em meū: meū creatorē: quē ꝑdidi ꝓpter culpā meā: ſi ad eū rediero ⁊ dicā ei pr̄ peccaui in celū ⁊ corā te. Noli differre o aīa: noli diutiꝰ īmorari qꝛ recipiet te blāde ⁊ remittet peccata benigne.

¶ Qđ peccatū facit hoīem fatuū: ⁊ ꝙ stulticia triplex eſt. Cap. 2m.

Secūdū nocumētū peccati dr̄ īfatuatio. Facit q̄dē aīam fatuā adeo vt q̄cūq̄ȝ ſit ille qui mortalr̄ peccat ⁊ in pctō ꝑſiſtit merito ſtultus ⁊ fatuꝰ appellari poſſit. Sȝ aduertēdū ꝙ tripx ſtultia īuenit.

¶ pᵃ dicitur excuſabilis ⁊ naturalis.

¶ 2ᵃ ſancta ⁊ ſpiritualis.

¶ 3ᵃ vicioſa ⁊ criminalis.

De ſtulticia naturali.

¶ Prima ſtulticia eſt illa q̄ ꝓuenit ex defectu nature. Et ab hac null's pōt imunis euadere. Quare dr̄ Eccliaſtes pᵒ cᵒ. Stultorū īfinitus eſt numerꝰ. ¶ Et Señ. ad lucillū ait. Si q̄n q̄ȝ fatuo ridere volo: nō eſt mihi lōge querēdū me rideo. ¶ Verūtñ aliq̄ ſūt fatui a natiuitate qui nunq̄ȝ ſanātur. Aliq̄ ⁊ ſi nō a natiuitate: tñ ſuccedente tp̄e infatuātur. Oēs de cōi lege ſtulti ſūt in īfantia ⁊ pueritia: qui ante annos pubertatis cōparātur furioſis. ff. de acq̄rēda poſſeſſione l. pᵃ. De quibꝰ dr̄ ꝓuerbiorū. 22. Stulticia ligata eſt in corde pueri: ſȝ vga diſcipline fugabit illā. Quid nā aliud ſūt puerorꝫ ſaltus: curſus: q̄relationes: motus: geſtꝰ: verba vt in pluribꝰ niſi q̄dā ſtulticia. Quidā etiā voluntarie īfatuātur in adoleſcētia ⁊ iuuētute. Sicut illi q̄ ſpecie ⁊ forma mulierū illecti multa faciūt in ꝯſpectu hoīuȝ velut īſenſati. Et licet in adoleſcētibꝰ ⁊ iuuenibꝰ talis ſtulticia excuſari nō debeat: tamē in ſenibus dū volūtaria eſt ſatis apparet exprobrāda. ¶ Vñ ſapiēs eccliaſtici. 25. c. ait.

Tres ſpēs odiuit aīa mea ⁊ agrauor valde aīe illorꝫ. pauperē ſuperbū: diuitē mēdacē: ſenē fatuū ⁊ īſenſatū. De hiꝰ genere ſūt ſenes illi qui domū totā infeſtāt: familiā turbāt: clamāt: blaſſemāt: ꝯtēdūt: litigāt ſine cauſa. Silr̄ter illi qui vacāt libidini adulteria colunt: auaritiā ſectātur inhiāt lucris: laborāt ſine neceſſitate ⁊ abſq̄ȝ charitate: vt theſaurizent. Et oēs illi q̄ pedes iā in ſepulchro tenētes arbitrātur nunq̄ȝ ſe morituros. Dū xo taliū ſtulticia a ſola natura ꝓcedit: qꝛ habet quādā ſenectus infantiā vt Hieroꝰ dicit in epiſtola de honorandis parentibus: tunc venia eis erit prebenda.

¶ Scđa eſt ſtulticia ſancta ⁊ ſpūalis q̄ opponitur mūdane ſapie. Nā reꝑitur quedā ſapīa mundana ⁊ reprobata de qua dicit: Jacobi. 3. c. Nolite gl'iari ⁊ mendaces eſſe aduerſus veritatē. Nō eſt enī iſta ſapīa deſurſū deſcendēs: ſed terrena aīalis diabolica. Cōtra hāc eſt ſancta ſtulticia eorꝫ. ſ. qui ꝓpter xp̄m mundū ꝯtemnūt ſeipſos mortificāt: pauꝑtatē ſectātur: a voluptatibꝰ abſtinēt: ꝯiugia renuunt: parētes relinquūt: ⁊ in ſimplicitate ac humilitate xp̄o famulari conātur. Hij ab amatoribus mūdi ſtulti putātur ⁊ velut fatui irridentur. ¶ Vñ de beato frāciſco cātatur in rñſorio in officio nocturno ſue feſtiuitatis. Dū pater hunc ꝑſequitur latēs dat locū ire conſtāter poſt agreditur in publicū ꝓdire. Squalēti vultu cernit putat inſanire: luto ſaxis īpetitur ſed patiens vir nititur vt ſurdus ꝑtrāſire. Refert nāq̄ȝ de illo Bonaʳᵃ ꝙ in principio ſue vocationis poſtq̄ȝ pecuniā obtulerat pro reparatione ecclie ſancti Damiani ſentiens ex hoc aduerſū ſe ꝯcitatū pr̄is furorē vt ire locū daret diebus aliq̄bꝰ in quadā occulta fouea ieiunās orans ⁊ lachrymās latuit. Tādēq̄ȝ ſpūali quadā cōpletꝰ leticia ⁊ virtute mētis indutus ex alto exterius fiducialr̄ ꝓdijt ⁊ ciuitatē cōſtanter intrauit. Quem cum iuuenes cernerēt facie ſqualidū ⁊ mente mutatū ac per hoc alienatū putarēt a ſēſu: lutoq̄ȝ platearū velut ſtultū īpeterēt: ⁊ clamoroſis ei vocibus inſultarēt. famulus dei nulla ꝓrſus fractus aut mutatus iniuria: vt ſurdus ī oībꝰ pertranſibat. ¶ Talis fuit ſtulticia beati Jaco

boni de tuderto: qui etiã i ſuis deuotis car
minibus ita canebat. Sẽno mi pare e cor
teſia impazire per lo bello meſſia. El mi pa
re ſi gran ſapere chi per dio vol ĩpazire chi
in pariſi nõ ſi vede coſi gran philoſophia.
Chi per christo va ĩpazato pare afflicto e
tribulato. Ma e maeſtro ↄuẽtato in natu
ra e theologia. Chi per christo ne va pazo
ala gẽte pare vn matto. Ma chi nõ ha pro
uato el fato: non ſa che ben ſi ſia. Chi vole
intrare in queſta ſchola trouara doctrina
noua. La pazia chi nõ la ꝓua nõ ſa che bẽ
ſi ſia. Chi vole intrare in queſta danza tro
ua amor di ſmiſurãza. Cẽto di de ꝑdonan
za a chi te dice villania. ¶ Idcirco in die iu
dicij vt hẽtur Sapie. 5. c. Stabũt iuſti i ma
gna ↄſtãtia aduerſus eos qui ſe anguſtia
uerũt ⁊ qui abſtulerunt labores illoꝝ: vi-
dẽtes aũt turbabũtur timore horribili: et
mirabũtur in ſubitatione inſperate ſalutis
dicẽtes intra ſe: penitentiã agẽtes ⁊ pre an
guſtia ſpũs geniẽtes. Hij ſunt quos aliqñ
habuimus in deriſũ ⁊ in ſimilitudinẽ ipro
perij. Nos inſenſati vitã illoꝝ eſtimabamꝰ
inſaniã: ⁊ finẽ illoꝝ ſine honore. Ita euenit
tpe pauli: vt xp̃iani a gẽtilibus ſtulti dice-
rẽtur. vnde Actuũ. 26. dũ paulus loqueret
corã agrippa de myſterijs xp̃i de pñia ⁊ re-
ſurrectione mortuoꝝ quidã noĩe feſtus vo
ce magna reſpondit. Inſanis paule multe
lr̃e te ad inſaniã dedurerũt. Et paulus non
inſanio inqt: ſed ꝟitatis ⁊ ſobrietatis ver-
ba ego loquor.

¶ Tertia ſtulticia eſt vicioſa ⁊ criminalis:
que eſt in illis qui mortal'r peccãt: qñiã cũ
oẽs ſcripture cõminẽtur pctõribus mala:
nolũt ipi ſcripture credẽ que plena ẽ oi ve-
ritate. ¶ Unde ſapiens ꝓuerbioꝝ p̃ cº ait.
Sapientiã atqꝫ doctrinã ſtulti deſpiciunt.
Clamat oĩs ſcriptura peccatũ vitãdũ atqꝫ
cõminatur peccatoribꝰ incorrigibilibꝰ ma
la. Audite abſecro ⁊ intelligite. O morta-
les miſeri pctõꝛuꝫ vinculis colligati. quid
ſcriptũ eſt leuitici. xi. cº Nolite cõtaminare
aĩas veſtras nec tãgatis immundũ ne im
mundi ſitis. ¶ Et ad romanos. 6. c. Non re
gnet peccatũ i veſtro mortali corpore. ¶ Et
Jacobi. 4. c. Mundate pctõres manꝰ ve-
ſtras ⁊ purificate corda veſtra. ¶ Et Joan-
nis. 5. cº. et. 8. cº. Noli peccare. Subiſertur
ratio. ¶ Ezechielis. 18. c. ¶ Et p̃ª. q. 4. c. Iaꝫ
itaqꝫ. ¶ Et. 24. q. 3. c. Hijs ita. Q aĩa que
peccauerit ipa morietur. ¶ Et pſal'. 31. Mul
ta flagella peccatoris. ¶ Et pſal'. centeſimo
q̃drageſimo nono. Dñs iuſtus ↄcidet cer
uices peccatoꝝ. Cum igitur delectatio que
habetur in peccatis modica ſit ⁊ breuis:
quãta eſt inſania eorum qui ſeruiunt dia-
bolo: vt tãdem excludãtur a paradiſo ⁊ de
deputentur penis eternis. Stultuꝫ inquit
Gregorius eſt ſeruire diabolo: qui nullo
placatur obſequio. Quãtomagis quis ei
ſeruierit tãto amplius euꝫ ille torquebit.
¶ Et Augꝰ ait. Nulla maior inſania q̃ꝫ pro
delectatione momentanea perdere eter-
na gaudia ⁊ obligare ſe ad et̃na ſupplicia.
¶ Qđ pecatum cõtriſtat mẽtes pctõꝝ dũ
ad ſe redeũt: ſicut ecõuerſo ꝟtꝰ letificat ani
mam. Cap̃. 3m.

t Ertiũ nocumentum peccati dicitur
contriſtatio. Nã lꝫ ſepenumero le
tentur peccatores in via ſua mala:
tamẽ dum ad ſe redeũt non poteſt fieri qn
triſtentur intrinſecus. ¶ Unde Augꝰ liº p̊
confeſſionũ ait. Juſſiſti domine ⁊ ſic eſt: vt
pena ſua ſibi ſit omnis inordinatus aĩus.
Sicut enim virtus leticiaꝫ gignit in mẽte
virtuoſi: ſic viciũ triſticiã parit. ¶ Dicit qp-
pe Iſidorus in liº ſoliloquioꝝ. Bona vita
gaudiũ ſemper habet. ¶ Et Seneca ad lu-
cillũ. Sola virtus preſtat gaudiũ perpetu
um. ¶ Et Cicero in liº de ſenectute. Conſcie
tia beneacte vite multorũqꝫ benefactoruꝫ
recordatio iocũdiſſima eſt. ¶ Et Ariſtotel'.
Nemo eſt qui non gaudeat
operationibus bonis. ¶ Et Anſelmus ſup
pſal'. 18. Unicuiqꝫ bono delectabile eſt eſſe
in virtutibus etiã ſi nullũ premiũ inde ex
pectarent. vnde quidam Ethnicus ait. Si
omnes dij eſſẽt ignoſcituri ⁊ omnes igno-
raturi: tamẽ nollem in peccatis maculari.
Hãc ꝟo ſententiã ſequitur Tullius qui in
3º de officijs ait. Certe ſi omnes deos ho-
mineſqꝫ celare poſſemus nihil tamen in-
iuſte: nihil auare: nihil libidinoſe faciendũ
eſt. Qua de re diligens omnibus debet eſ
ſe cura vt euitent peccata: in quibus ſi ſe
vt homines fragiles viderint quandoqꝫ

ĩmersos dent operã illa relinquere ⁊ reuer
ti ad dñm iesũ xpm qui suã nobis oibꝰ di/
gnetur gratiã infundere Amé.

¶ Feria vª pᵉ hebdomade. De friuola ac debili excusatione peccati. Sermo quintꝰ.

e

Iciẽtur ĩ tene

bras exteriores. ꝟba sũt redé/
ptoris nr̃i originalr̃ Mathi. 8.
cº. ⁊ in euãgelio hodierno. Satis exterrere
debẽt hoium male viuentiũ mẽtes infalli/
bilia ꝟba dñi nr̃i iesu xp̃i. Ipsius vocé au/
dimus penas eternas cõminanté pctõri/
bus obstinatis. Sz pleriqz semetipsos cõ
solari falso conãtur se ⁊ sua facinora excu/
santes. Aiũt eni nõ vsqzquaqz hoi iputã
da esse peccata: ad que quodãmodo iuitꝰ
ꝓducitur. Iccirco in p̃nti ẜmone de excu/
satione debili pcti dicemus: quã pro scuto
putãt nõnulli assumẽ iexpugnabili. Qui
tamé eiciendi erũt in tenebras iferni horri
biles ⁊ timẽdas. Distinguemus aũt tripli
cem excusationé.

¶ pª est dei ꝑmittentis
¶ 2ª sideris influẽtis.
¶ 3ª nature inclinantis.

¶ Qd̃ nulla est excusatio eoꝝ qui dicũt de
uz esse causã peccati. Et quare deꝰ ꝑmittit
mala fieri: ⁊ an possit ꝑcipe mala. Ca. pm.

p

Rima debilis iniusta ac idebita ex
cusatio pcti est dei ꝑmittẽtis. Aiũt
qppe seducti a diabolo pctõres: deꝰ
permittit fieri pctã q̃ si vellet ipedire vtiqz
posset. Sz vt taliũ erroꝝ ꝓcul abiciat̃: tria
sũt in hac parte dubia declarãda.

¶ pm vtꝝ deus sit causa peccati.
¶ 2m vtꝝ deus debeat mala ꝑmittere.
¶ 3m vtꝝ deus possit ꝑcipe mala culpe.

¶ Ad pm dubiũ ¶ Rñdet̃ ẜm Alexm in 2º
sũme in tractatu de malo. ¶ Et Ricarm. Et
Bonauenturã in 2º di. 37. ¶ Et Tho. pª 2ᵉ
q. 79. Qd̃ deus nullomodo est causa effe/
ctiua pcti nec ꝑ se nec per accidens: nec di
recte nec idirecte. Et hoc ꝓbat̃ firmissimis
auctoritatibus ⁊ rõnibus. Ait eniz sapiẽs
Ecclastici. 15. c. Nemini mandauit deꝰ ipie
agere. ¶ Et ecclastes. 7. c. Solũmodo hoc
iueni ꝙ deus fecit hoiem rectũ ⁊ ipe se infi
nitis miscuit q̃stionibꝰ. ¶ Et Augꝰ liº. 83.
q̃onũ. Auctor mali deus nõ est: q: oiuz q̃
sũt auctor est q̃ inq̃ztuz sũt tm̃ bona sunt.
¶ Et idẽ i liº ꝯtra adamãtiũ manicheũ. Nõ
est malũ in ciuitate qd̃ deꝰ nõ faciat. Ma/
lũ hoc loco nõ peccatũ: sz pena itelligenda
ẽ. Sũt ad ꝓbãdũ rõnes efficacissime. ¶ Et
pª sumit̃ ex diuia dilectiõe. Nã illud qd̃ de
us ꝓducit vel facit diligit: iuxta illud Sa/
piẽtie. Diligis oia q̃ sunt ⁊ nihil odisti eoꝝ
q̃ fecisti. Sz deus odit peccatũ ẜm illd̃ Ec
clesiastici. 12. Altissimꝰ odio habz pctõres:
ergo deus nõ est causa pcti. ¶ 2ª rõ sumitur
ex diuina vltione. Nõ est deꝰ causa illiꝰ rei:
cuiꝰ est vltor. Sed deꝰ est vltor peccati ergo
nõ est causa peccati. Scriptũ est eni ad ro/
manos. 12. c. ¶ Et ad hebreos. 10. c. ¶ Et deu
teronomij. 32. c. ¶ Et ꝓuerbioꝝ. 25. c. ¶ Et. 23.
q. pª in pnº. in ꝑsona dei. Mihi vindictã
⁊ ego retribuã. ¶ Et Exodi. 20. c. Ego sũ deꝰ
zelotes visitãs iniquitaté patruz in filios.
¶ 3ª rõ sumit̃ ex diuina ꝑfectione. Illd̃ eni
qd̃ est ꝑfectissimũ ⁊ in quo nullus põt esse
defectꝰ alicuius mali: nõ põt esse causa pec
cati. Sicut nec sol põt esse causa obscurita
tis nec ignis causa frigiditatis. Sed deus
ẽ hꝰ: ergo nõ ẽ causa pcti. Cõfirmat̃ ista rõ
sic. Ab eodé agẽte penitꝰ non diuersificato
in se nõ egredit̃ ꝑfectũ ⁊ iperfectũ. Qd̃ idẽ
manẽs: idẽ natũ est facẽ idẽ. vt dicit Arist.
in. 2º de gnãtione. Bonũ dicit ꝑfectionez.
Malũ dicit imꝑfectioné. Sz deꝰ est agens
ꝑfectissimꝰ nõ diuersificatus in se: ergo cũ
bona sint ab ipso: mala culpe nõ erunt ab
ipo. ¶ Scd̃z dubiũ fuit vtrũ deꝰ debeat ꝑ/
mittere mala fieri. Et ꝙ sic patet ex aucte
Gregorij: q sup illo ꝟbo Job. 12. c. Abun
dãt tabernacula ꝑdonũ ait. Oipotẽs deꝰ
qd̃ fieri ꝓhibet iustuz est vt fieri sinat. ¶ Et
Augꝰ liº. 20. de ciui. dei. Nulls hoiuz agit
recte nisi diuio adiuuet̃ auxilio. Nullus de
monũ aut hoiuz agit iniqz nisi diuino eo/
déqz iustissimo iudicio ꝑmittat̃. Scd̃z aũt
Bonauẽturã in p di. 47. Deꝰ ꝑmittit ma
la fieri ordiatissime. Nã dupx est ordo reꝝ.
vnꝰ in vniuerso. Alr̃ in finé ⁊ vtrqz exigit ꝙ
deꝰ ꝑmittit mala fieri. Ordo qppe i vniuer
so exigit. q: ad ꝑfectioné vniuersitatis ne/
cesse est vl' fuit fieri creaturã arbitrio libaz

⁊ peccare potētē. Sʒ admīstratio vniuersi
tatis reqrit vt deus res q̄s ꝯdidit sic admi
nistret vt vnāquāqʒ agē ꝓprios motus si
nat: vt dicit Augꝰ 7° liͦ de ciui. dei. Jdeo cū
debuit dare potētiā peccādi ⁊ debuit regē:
saluo ordie sue ꝯditōis si voluit peccare de
buit ꝑmittē: ⁊ si noluit peccare debuit ꝯser
uare. Et ita debet ꝑmittē mala. Ordo ad
finē h̄ exigit. Qꝛ duplicē finē ꝯtigit repire
in vniuerso. vnꝰ est salus electoꝝ. Aliꝰ diui
na laus. Cū ergo ꝑmissio maloꝝ reddit
electos gliosiores ꝑ occasionē. Et deus nō
curat vtꝝ ꝑ causā vel ꝑ occasionē glia ele/
ctoꝝ augeat̄. Jdeo deꝰ ꝑmittit recte mala
fieri. Nā ꝓsūt mali bonis eos exercitādo.
¶ Et ideo dicit Augꝰ liͦ de lapsu mūdi. Qꝺ
ꝑmisit deꝰ plures esse malos: qꝛ si pauci es
sēt nō auderēt exercere bonos. Diuia etiā
laus exigit vt ꝑmittat deꝰ mala fieri: qꝛ oc
casione mali sūme manifestat̄ miꝫicordia i
electis i filij vnigeniti donatiōe ꝓ inimicis
ꝫm tp̄s. Sūme etiā manifestat̄ dei iusticia
in et̄na punitiōe reproboꝝ. ℂ Sʒ ꝯtra p̄di
cta aliqs posset instare. ¶ P° qꝛ glo. sup illo
ꝟbo ad romanos p̄. Nō solū qui faciūt di
gni sū morte: sʒ q ꝯsētiūt. Cōsentire inqt ē
facē cū possit arguē. Sʒ deꝰ posset arguē i
pediēdo malū g̊ nō dʒ malū ꝑmittē. ¶ 2° qꝛ
Augꝰ. 19. liͦ de ci. dei. c. 16. ait. Ad inocētis
offm̄ ꝑtiet nō solū nemi malū iferre sʒ etiā
a pctō cohibē. Ergo si deꝰ nō cohibʒ cū pos
sit nō est inocēs. ¶ 3° oēs ꝟtutes nr̄e debēt
hīe exēplar i deo. Sʒ in nob̄ est ꝟtꝰ ʒeli er
go ⁊ i deo. Sʒ ʒelus q̄ʒtū pōt obuiat pctō
Ergo si deꝰ hʒ ʒelū q̄ʒtū pōt debet obuiare
pctō. ℂ Ad p̄m r̄ndet. Bonaᷓ. Qꝺ ꝑmittē
malū pōt eē dupͬ. ¶ Aut nō cohibēdo ma
nū vel aiuʒ nec in facto nec i retributiōe et
sic ꝯsētire est. ¶ Aut nō cohibēdo manū: sʒ
tn̄ puniēdo trāsgressorē ⁊ arguēdo ꝯtinue
Et sic nō ꝯsētit. Et h̄ modo deꝰ ꝑmittit ⁊ nō
ꝯsētit. ℂ Ad 2ᵐ de inocēte q dʒ inhibere
deū ꝙ illud itelligit̄ de cohibitiōe q̄ʒtū ad
arguitionē ⁊ punitionē: nō aūt q̄ʒtū ad vo
lūtatis coactionē. ℂ Ad 3ᵐ de ʒelo dī. ꝙ
ʒelus dʒ obuiare pctō saluo iure iusticie
⁊ iusticia ꝓut ē ordo vniuersi h̄ exigit vt de
us ꝑmittat hoiē ire ꝫm iperiū sue volūta
tis. ℂ Tertiū dubiū fuit vtrū deꝰ possit p̄ci
pere mala culpe. Rn̄det Bonaᷓ vbi. s.
Qꝺ h̄ pōt dupͬ itelligi. Aut ꝙ deꝰ p̄cipiat
malū manēs malū. Aut itaqʒ p̄cipiēdo fa
ciat bonū. ¶ Primū simpl̄r est iposbile.
¶ Scd̄ʒ ꝟo aliq̄ mō est possibile lʒ nō oino
Est eni aliqꝺ malū in se: ⁊ aliqꝺ malū ꝫʒ se
Malū in se pōt fieri bn̄. Malū ꝫʒ se nullo
modo pōt fieri bn̄. Jmmo h̄ itelligē ꝙ fiat
bn̄ est itelligē ꝙ idē sit malū ⁊ bonū. Pōt
ergo dici ꝙ deꝰ pōt p̄cipe malū in se: ⁊ nō
malū ꝫm se: qꝛ nihil pōt p̄cipe cum bonū
sit postq̄ʒ p̄ceptū est: ⁊ illud est malū in se:
nō aūt ꝫʒ se. Jdeo pōt illꝺ p̄cipe ⁊ nō aliꝺ.
¶ Hinc hēt ortū illud qꝺ dicit Bernardus
in liͦ de p̄cepto ⁊ dispēsatione. Qꝺ deꝰ pōt
dispēsare in p̄ceptis scd̄e tabule ⁊ nō p̄me.
qꝛ in p̄ceptis scd̄e tabule q̄ʒtuʒ est de rōne
p̄cepti p̄cipit̄ ordinatio ad ꝓximū ⁊ ꝓhibet̄
deordinatio ad eundē. Deordiatio aūt re/
spectu ꝓximi: nisi sit deordinatio respectu
dei malū est in se. Jn p̄ceptis ergo scd̄e ta/
bule dispēsat deꝰ ⁊ ꝯtra illa pōt p̄cipe. Nec
ex h̄ seqtur ꝙ p̄cipiat ꝯtraria: qꝛ mādatuʒ
spāle absoluit a cōi. vn̄ ex̄ de rescriptis. c. p̄
dī. Spāle mādatū derogat gn̄āli. Jn prece
ptis aūt p̄me tabule nō pōt deꝰ dispēsare:
qꝛ eoꝝ opposita sūt mala ꝫʒ se. Jpsa enim
p̄cepta dicunt ordinationē ad deū sicut i si
nē de sua rōne ⁊ eoꝝ opposita deordinatio
nē. Et ideo si ꝯtrariū p̄cipet: p̄cipet ꝯtra se.
Cōtra se aūt nō pōt facere. Et si ista p̄cipet
cū sint mala ꝫʒ se ita ꝙ nullo modo possūt
bn̄ fieri. Aut deus vellet malū qꝺ est incō
ueniēs. Aut ipune fieret malū. Aut idē es/
set bonū ⁊ malū: quoꝝ vtrūqʒ est incōueni
ens simpliciter. ¶ Et ex dictis ꝯcludimꝰ ꝙ
pctōres nō possūt excusare maliciā suā ra
tione dei iuste ac sapiēter pctā ꝑmittentis.
ℂ Qꝺ irrōnabilis est excusatio pcti cū ho
minū culpa refert̄ ad ifluentiā sideꝝ q̄ libe
rū arbitriū astringere nō possunt neqʒ ad
bonū neqʒ ad malū. Cap. 2ᵐ.

[S]ecunda excusatio peccati est side/
ris influentis. Ad tantā quippe in
saniā aliqui astronomi deuenerunt
vt fateri nō erubescāt vicia hominū ab in
fluentia planetarū ⁊ siderum dispositiōne
causari. ℂ Ad quoꝝ confusionē notādum
ꝫm Bonauenturā in. 2. di. 14. Qꝺ mores

hominũ causari a sideribus potest intelli/
gi dupliciter. Aut necessario ⁊ sufficienter.
Aut dispositiue ⁊ contingenter. Si primo
modo dicatur sic non tm̄ est falsũ immo est
hereticũ ⁊ diabolicũ figmẽtũ triplici rõne.
¶ pª qꝛ repugnat xp̄iane religioni.
¶ 2ª qꝛ repugnat sensui.
¶ 3ª qꝛ repugnat rationi.
¶ Prima ratio est qꝛ repugnat christia/
ne religioni dũ est cõtra veritatẽ fidei ⁊ ho
nestatẽ moꝝ: veritas eni fidei in hoc erro/
re saluari nõ potest. Dũ eniꝫ ponit omnia
necessario a sideribus euenire tollit meri
tum ⁊ per consequens premiũ tollit grati
am ⁊ per consequens gloriã. Honestas eti
am morũ per hunc errorẽ preiudiciũ pati/
tur: dũ culpa peccãtis in sidera refunditur
⁊ licentia malefaciendi sine reprehensione
conceditur: ⁊ hõ ad orãdũ ⁊ colendũ side/
ra incuruatur. Et iste est finis huius erro/
ris pessimi: qꝛ ad idolatriã perducit. ¶ Se
cũda ratio est qꝛ tenẽ mores hoium neces/
sario euenire ab influentia planetaꝝ repu
gnat sensui. Sẽsibili eni experientia in ea
dẽ constellatione conceptos ⁊ natos vide
mus diuersificari in moribus ⁊ exercitijs:
⁊ euentibus ⁊ naturalibus ꝓprietatibus.
Et istud manifeste apparet in iacob ⁊ esau
qui simul fuerunt cõcepti ⁊ nati: ⁊ tamen
in oibus hijs sũt diuersificati. Apparet eti
am qꝛ in eadẽ cõstellatione nascitur filius
regis ⁊ filiꝰ rustici. Nascit̃ homo ⁊ asinus:
Nascit̃ femina ⁊ masculus ⁊ tñ hñt dispa/
res mores. ¶ Ideo Gregoꝰ in homel̃. epi/
phanie ait. Sic fateri mathematici solẽt ꝙ
qsqs sub signo aq̃rij nascit̃ in hac vita pi/
scatoris misteriũ sorciat̃. piscatores vt fert̃
gethulia nõ hẽt. Quis igit̃ dicat ꝙ nemo
hic sub stella aq̃rij nascitur vbi piscatoꝛ oi
mode nõ habet̃. dicũt etiã ꝙ qui sub sig̊ li
bre nascunt̃ trapezite futuri sũt. In mltis
aũt locis sub libra multi nascũtur vbi tra/
pezite penitꝰ ig̊rãtur. ¶ Augꝰ etiã li. 5. de ci
ui. dei. c. 6. dicit se nouisse geminos diuersi
sexꝰ: qꝛ trapezitas masculus: alia femina
qbꝰ diuersi erãt mores ⁊ ꝯditiões. Et si di
ceretur ꝙ vnꝰ post aliũ ꝯceptꝰ fuit: dicit ibi
Augꝰ. Tãta nature vis est vt cũ ꝯcepit fe
mina deide alteꝝ ꝯcipe oino nõ possit: vñ
necesse est eadẽ esse in gemis momẽta cõ/
ceptꝰ. ¶ Sꝫ astronomi i h̄ ꝯtradicũt Augº
dicẽtes ꝙ ip̄regnatio fieri põt post ip̄regna
tionẽ. Nã Aris. 9. de aialibꝰ dicit. ꝙ mulier
eodẽ die cum viro ⁊ adultero iacuit ⁊ ꝙ ex
vtroqꝫ ꝯcepit: qd̃ qdẽ per signa dicit fuisse
cõprehensũ cũ alt̃ silis viro fuerit. Alt̃ rep̃
sentaret adulteꝝ. ¶ Verũtñ has ꝯtẽtiones
relinq̃ntes negare nõ possumꝰ qn ⁊ sepissi
me tã gemini qꝫ alij eodẽ pũcto ꝯcipiãtur.
¶ Tertia rõ ostẽdẽs falsã opinionẽ q̃ dicit
necessario mores hoium a vi sideꝝ eueni/
re ẽ qꝛ repugnat rõni dũ supioribꝰ ꝑponit
iferiora ⁊ in se iplicat ꝯtraria. Est eni homo
astris ⁊ qbuscũqꝫ celestibꝰ corporibꝰ p̄stan
tioꝛ ⁊ dignioꝛ. ¶ Vñ scriptũ est deutonomij
4. c. Solẽ ⁊ lunã ⁊ oia astra celi creauit dñs
deꝰ in misteriũ cũctis gẽtibꝰ q̃ sub celo sũt.
¶ Iccirco Gregoꝰ i homel̃. ait. Vitã qppe
hoium solus qui creauit ꝯditoꝛ admistrat.
Nõ eni ꝓpter stellas hõ: sꝫ ꝓpter hominẽ
stelle facte s̃t. Hec etiã opinio ponit duo cõ
traria. ponit eni astra venerãda ⁊ obƀuan
das ꝯstellationes. Tũc aut necesse est hoi
euenire ƀm ꝯstellatiões aut nõ. Si nõ: tũc
astra nõ sũt timẽda. Si sic: ergo astra non
sũt venerãda. Itẽ aut euenit hoi ƀm ꝙ cõ
stellatio in suo ortu exigit. Aut nõ. Si sic:
ergo frustra sũt ꝯstellationes obƀuande in
actibꝰ cũ p̊ ƀm p̊mã ꝯstellationẽ necessari
um sit ei bona vel mala euenire. Si nõ in
p̊ma ꝯstellatiõe. Ergo pari rõne nec i seq̃n
tibꝰ. Ergo nulle sũt obƀuãde. ¶ Iccirco Au
gꝰ. liº. 5. de ciui. c. 7. ait. O singularẽ stulti
ciã eligit̃ dies vt ducat̃ vxoꝛ. Credo ꝓpt̃ea
qꝛ põt in diẽ nõ bonũ nisi eligat̃ icurri ⁊ in
felicit̃ duci: vbi est ergo qd̃ nascẽti iaꝫ side/
ra decreuerũt. ¶ Si aũt dicat̃ mores hoiuꝫ
a dispositione sideꝝ variari dispositiue ⁊ cõ
tingent̃ sic põt hr̄e ỽitatẽ: qꝛ nec rõni nec
fidei repugnat. Planũ est eni ꝙ dispositio
corporis varia mltũ facit ad variationẽ ef
fectuũ ⁊ moꝝ aie: vt plimũ eni aia cõplexio
nẽ corporis imitat̃. vñ colerici sũt dispositi
ad iracũdiã: sãguinei ad benignitateꝫ: me
lãcolici ad liuorẽ: flegmatici ad pigriciaꝫ.
Hec aũt non sunt necessaria. Anima eniꝫ
dñatur suo corpori maxime qñ est adiuta
ꝑ grãm. Multos eniꝫ videmus colericos

māsuetos ⁊ melācolicos benig̃s. Q̄m̄ igi
tur virtus corpoꝝ celestiū opaꝛ ad mixtio
nē ⁊ qualitatē cōplexionū hinc est ꝙ ꝑ cō
sequēs opatur quodāmodo ad qualitatē
moꝛū valde tñ de lōgiquo. Plus eni facit
ad q̄litatē cōplexionis virtus nature infe
rioꝛis q̄ꝫ virtus sideris. Vñ Aug⁹ in solu
tione cuiusdā q̄ōnis li°. 5. de ciuita. dei de
duobus geminis qui simul infirmabātur
⁊ curabantur: vñ hoc ꝓueniebat. Magis
cōmendat r̄nsionem Ipocratis phisici q̄ꝫ
astronomi. Ipocras eni respōdit ꝙ erat ꝓ
pter idētitatē ⁊ silitudinē cōplexiōis. astro
nomi ꝙ erat ꝓpter idētitatē ꝯstellationis
Melius eni r̄ndit ipocras: qꝛ causā dedit
magis ꝓpriā ⁊ magis ꝓpinq̄ꝫ. Quare nō
valēt se excusare pctōꝛes ex influētia celi.
¶ Et vt inq̄t Tho. in 2° ꝯtra gētiles. Si ali
que stelle essent causā maloꝝ sequeretur ꝙ
essēt malefactrices: q̄ꝺ falsū est. Nā aut es
sent tales a nā. Et sic dn̄s qui dedit eis ta
lē nām esset malus: q̄ꝺ ipijssimū est dicere.
Aut essent male a voluntate: qꝛ haberent
malā volūtatē: q̄ꝺ similr̄ est falsū cū nulla
aīa sint aīate.

¶ Q̄ꝺ nō valet excusatio eoꝛū qui dicunt
causam peccati foꝛe nām inclinantē cuꝫ ex
parte aīe ipsa semper inclinet ad bonum.
Cap. 3[m].

t Ertia excusatio peccati est nature in
clinātis. Dicūt eni nōnulli ꝙ hō i
clinaꝛ ab ipsa natura ⁊ nāliter ab ipso ap
petitu sensitiuo ad peccādū. vñ. 12. q. p̄ᵃ. c.
Ōis etas ab adolescētia ꝓna est ad malū
¶ Sed hec excusatio minima est: quoniam
beatus Tho. p̄ᵃ 2ᵉ. q. 10. arti°. 3. refert. Q̄ꝺ
passio appetitus sensitiui nō necessitat ad
peccandum. Cum enim in homīe sint due
nature scilicet itellectualis ⁊ sensitiua quā
doq̄ꝫ pars sensitiua totaliter subicitur ra
tioni. Sicut contingit in virtuosis. Quā
doq̄ꝫ ecōuerso ratio totaliter absoꝛbetur a
passione. Tamen remanet aliquid ratiōis
liberꝝ. Et ꝭm hoc pōt vel totaliter volūtas
rationē repellere vel saltē se tenere ne pas
sionē sequaꝛ. vñ gen̄. 3. c. di. Subter te erit
appetit⁹ tu⁹ ⁊ tu dn̄aberis illius. vbi glo.
Sub te erit appetitus sensitiu⁹ tuus: qꝛ li
beri arbitrij es. Ideo moneo vt peccatum
non dn̄eꝛ tibi: sed tu peccato. vñ subditur.
Et tu dn̄aberis illius idest dn̄ari debes illi
ne ꝓcedas in actū. ¶ Propterea inq̄t Se
neca ad lucillū. Erras eniꝫ si existimes no
biscū vicia nasci. Superuenerunt: ingesta
sunt. Nulli nos vicio natura cōciliat: Nos
illa integros ac liberos genuit. Qualr̄ ꝟo
vnusq̄sq̄ꝫ liber est ad bene vel male agen
dum ⁊ nullus cogiꝛ ad peccandū aliq̄ ne
cessitate nature: ostēdit Valerius li°. 6. de
mutatione moꝝ ⁊ foꝛtune multis exēplis
¶ Et p̄ ipse ait. Multū aīs hoīum ⁊ fiducie
adijcere ⁊ sollicitudinis detrahere pōt mo
rū ac foꝛtune in claris viris recognita mu
tatio. Nā cum alioꝝ foꝛtunas spectādo et
ex conditione abiecta atq̄ꝫ contēpta emer
sisse claritatē videamus. Quid oberit qn
⁊ ipsi melioꝛa de nobis semper cogitem⁹.
Deinde exēpla ad hoc ꝓpositū notabilissi
ma refert: ex quibus aliqua nos explicabi
mus. ¶ Primū est de Manlio toꝛquato:
qui in iuuētute fuit hebetis igenij atq̄ꝫ ob
tusi coꝛdis: vt domesticis ⁊ reipu[ce] vsibus
inutilis oīno videretur. In ꝓcessu ꝟo eta
tis ad tantaꝫ virtutē deuenit: vt p̄rēm suū
reuꝫ a sn̄ia ferenda ⁊ periculo subeundo li
berauerit. In h̄ credo foꝛtune nubilo ado
lescentie contēptu ꝑfusum quo senectutis
decus lucidius enitesceret. Nā patriam a
bello latino p̄ssam speciosissimo triumpho
recreauit. ¶ Scd̄m exemplū est de scipione
africano: qui dissolutissime vite fuit in pri
mis adolescentie annis lasciuie ⁊ furoꝛi de
ditus. Sed moꝛib⁹ in melius mutatis de
uicit carthaginē ⁊ ꝯtinētissime vixit: queꝫ
dij imoꝛtales nasci voluerunt vt esset in q̄
virtus per oēs numeros hoībus efficaciꝰ
ostenderetur. ¶ Tertiū exēplū est de quin
to fabio: qui in adoloscentia fuit ita vicio
sus ⁊ ifamis: vt oēs vitarēt eius consoꝛtiū
Sed postea in tātā gr̄am ⁊ ꝟtutē deuenit:
vt nihil eodē sene oꝛnati⁹ aut speciosi⁹ illo
tp̄e ciuitas romana habuerit. ¶ Quartuꝫ
exemplū ē de valerio flacco q̄ tp̄e scd̄i belli
punici hūit adolescētiā ꝑditissimā in luxu
ria ⁊ alijs vicijs. Paulus aūt liceni⁹ vt eū
vicijs dimoueret fecit eū flaminē idest sa
cerdotē vt seruiret i tēplo deoꝛū. Qui floꝛuit
tāta religiōe vt q̄ꝫtū p̄us fuerat exēplū vi

ciorꝫ tãtũ postea fuerit modestie ⁊ sanctitatis speculũ. ¶ 5[m] exẽplũ est de q̄nto catullo qui in adolescẽtia sua fuit effeminat⁹ eneruis deditus oĩbus delitijs ⁊ ludis ⁊ oĩ generi voluptatũ. Sed ꝓcedẽte etate in maximo clarissimoꝝ virorum ꝓuectu excelsũ gradũ obtinuit: factus senator ⁊ dux belli maximas victorias habuit. ¶ Sunt ⁊ alia ibidẽ exẽpla vt palemonis ⁊ themistoclis q̄ nos posuimus in p̄ ſmone q̄dragesimalis de pnĩa. ¶ Jcirco solon pħs prudẽtissime dixit nemiñe dũ adhuc viueret dici debere miserũ aut beatũ: q2 ad vltimũ vsq3 fati diẽ ancipiti fortune subiecti essem⁹: ⁊ morꝫ assidue mutationi. Nulla igit̃ ẽ sufficiens excusatio pcti qd̾ i ptãtis nr̃e arbitrio est ⁊ cõmittere ⁊ de cõmisso facere pniam. ¶ Et vt cicero i philippicis dixit. Cuiuslibet hoĩs est errare. S3 nõ nisi isipiẽtis in errato ꝑseuerare. Jmponam⁹ ergo pctis finẽ: vt sic vitã mutantes in melius: effugiam⁹ eternas penas. A q̄bus nos liberet iesus xp̄s: qui cũ pr̃e ⁊ spũ sancto viuit ⁊ regnat in secula seculoꝝ Amẽ.

¶ Feria 6ª p̄ᵉ hebdomade in. xlª. De excusatiõe pcti qua se tueri q̄dã putãt ex ipa cõsuetudine ⁊ de mysterijs consuetudinis. Sermo sextus.

d Jctũz est antiq̄s diliges ꝓximum tuũ ⁊ odio hẽbis inimicũ tuũ. v̾ba sũt redẽptoris nr̃i originalr̃ Mathi. 5. cº. ⁊ i euãgelio hodierno. ¶ Jnueteratã antiq̄ruz doctrinã de inimicis odiẽdis velut impiaz ⁊ charitati ꝯtrariã dñs iesus xp̄s in lectione euãgelica reprobauit. Nullũ eq̄dẽ pctm̃ excusare põt diuturna ꝯsuetudo. Quia v̾o sũt nõnulli qui in sua malicia obstinati dũ redarguunt̃ vt corrigant̃ rñdere solẽt eoꝝ peccata nõ grauiter ponderãda: q̄ ⁊ peccãtiũ multitudine ⁊ longa peccãdi ꝯsuetudine excusabilia videri possũt. Jdeo in p̄senti ſmone de ꝯsuetudine ipsa peccãdi dicem⁹ ostẽdemusq3 q̄3 grauiter errãt hij qui peccatis veterib⁹ addẽtes noua putãt se scuto ꝯsuetudis posse defẽdi. Pro q̄rũ declaratione tria mysteria ꝓponimus ꝯtẽplanda.

¶ p̄m̃ dr̃ agrauationis.
¶ 2m̃ reprobationis.
¶ 3m̃ obseruationis.
¶ Qd̾ ꝯsuetudo peccãdi auget pctm̃ nõ excusat: ⁊ qualr̃ mala ꝯsuetudo inducit in aĩa facilitatẽ ad peccandu3: difficultatẽ ad penitẽdum: ⁊ obligationem ad patiẽdum.

Cap. p̄m̃.

p Rimũ mysteriũ ꝯtẽplandũ de consuetudine dicitur agrauatiõis. Jn q̄ sciẽdum est: q꞉ ꝯsuetudo q̄ est contra legẽ diuinã vel nãlẽ nõ minuit peccatũ nec excusat sed auget. Sicut probat̃. 24. q. pª. c. Scisma. ¶ Jdeo scribit̃ ex̃ de ꝯsuetudine. c. Cũ tãto. Tãto sũt grauiora pctã q̄3to diuti⁹ isfelicẽ aiam detinẽt alligatã. ¶ Et ex̃ de ꝯsuetudine. c. p̄ in textu ⁊ glo. ponit̃: q꞉ ꝯsuetudo grauis ecclie ⁊ onerosa est extirpanda. ¶ Et di. 8. c. Mala dicit̃. Mala consuetudo nõ minus q̄3 pniciosa corruptela vitãda ẽ. ¶ Et eadẽ di. c. Cõsuetudo. Cyprianus ait. Cõsuetudo sine veritate vetustas erroris est. ¶ Et eadẽ di. 8. c. seq̄nti scribit̃. Neq3 hoĩs ꝯsuetudinẽ seq oportet sed dei v̾itatẽ. ¶ Et in Auctẽtico vt nulli iudicũ liceat hĩe. §. p̄. collatiõe. 9. dicit̃. Male cõsuetudies adinuẽte nullo tpe ꝯfirmant̃. ¶ Cõfirmãtur h̾ oĩa. ff. de penis. l. Capitaliu3. §. Solẽt. ¶ C. de epali audiẽtia. l. Nemo. ¶ Ex̃ de hijs q̄ fiunt a maiori parte capli. c. Cu3 i cũctis. ¶ Ex̃ de vsu pallij. c. Ex tuar. ¶ Ex̃ de officio archidiaconi. c. Cũ satis. Ex̃ de iuramẽto calũnie. c. Ceteꝝ. ¶ Ex̃ de vita ⁊ honestate clicoꝝ. c. Cũ decorẽ. Ex̃ de statu monachoꝝ. c. Ea q̄. ¶ Ex̃ De ꝯsecratiᵉ ecclie. c. Aqua. ¶ Ex̃ de simoª. c. Jntm̃. Nec tm̃ reprobata est tanq̄3 iniq̄ ꝯsuetudo q̄ est contra legẽ naturalẽ ⁊ diuinã: s3 etiã q̄ est ꝯtra q̄3cũq3 legẽ humanã rõnabilẽ. ¶ Jdeo ex̃ de ꝯsuetudie. c. Ad nr̃am dr̃. Cõsuetudo q̄ canonicis obuiat istitutis nulli⁹ debet esse momẽti. ¶ S3 ꝯtra h̾ arguit̃ ex dicto Gregorij di. 4. c. Deniq3. q loq̄ns de crapula quã ꝯsueuerũt facere laici in carnispriuio: q̄ peccatũ est dicit. Nec a tali cõsuetudine amoueri possunt. Et ideo cũ venia suo igenio relinq̄ndi sunt ne forte peiores exiſtãt si a tali ꝯsuetudine ꝓhiberẽtur. ¶ Ad h̾ respondet glo. ibidẽ. Qd̾ relinq̄nt̃ cu3 venia

s. pene tꝑalis. Ita ꝙ nõ vult dicere Grego
ri⁹ ꝙ ꝯsuetudo excuset illos a peccato: sed
ꝙ nõ debet tolli talis cõsuetudo ꝑ penas
tꝑales qñ timet maius inde scandalũ ꝓ-
uenire. ¶ Notãduz tñ ꝙ aliqñ qs peccat
ex igñrantia vel fragilitate faciens id qđ cõ
sueuerunt alij facere circa aliqd ⁊ tũc non
excusat a mortali si id qđ agit ẜm cõsuetu
diné alioꝝ est ꝯtra legé diuiná vel nãlem.
Sz minuitur grauitas eius: puta qs facit
aliqué ꝯtractũ vsurariũ credẽs esse licituz
qꝛ illud coiter fit ẜm ꝑrie ꝯsuetudiné. Cer-
tũ est ꝙ cõsuetudo illius loci nõ excusat a
mortali: qꝛ contra legé dei q̃z sicut lex hu-
mana tollere nõ põt. Ita nec cõsuetudo q̃
poti⁹ dicẽda est abusio. O q̊t sũt hodie in-
ter xp̃ianos ꝯsuetudines hi⁹ viciose atqꝫ
corrupte. Ex ꝯsuetudine nãqꝫ publice blas
femat deus: fiũt piuria: iuocat diabolus:
exercent vsure: vanitates multũ augent ⁊
põpe: cõmittunt fraudes in q̃libet arte: ⁊
fetida vicia luxurie ꝑpetrãtur sine rubore.
¶ Sz aduertãt peccãtes ex ꝯsuetudine ꝙ
h̃ tyrannis iniqua tria mala in aia facit.
¶ P̊m est facilitas ad peccandũ.
¶ 2m difficultas ad penitendũ.
¶ 3m obligatio ad patiendũ.
¶ Primũ malũ est facilitas ad peccandũ
Nã ad qđ peccatũ a principio inducit aia
cũ difficultate ad illud, ꝓpter ꝯsuetudinez
nõ solũ trahit cũ facilitate sed etiã cũ dele
ctatione: vt posuimus in q̃dragesimali de
pnia in ẜmone de pctõ. Rõ est qꝛ vsus ṽti
tur in nãm. Et ꝯsuetudo nature assimilat ⁊
est altera natura: vt inqt Arist. in li° de me
moria ⁊ reminiscẽtia. ¶ Et i p̊ ethicoꝝ. ¶ Et
in. 7. ethicoꝝ. ¶ Et idé ꝯfirmat. ff. ad mace-
donianũ. l. p̊a. ¶ Et. ff. de liberis ⁊ posthu-
mis. l. Siqs posthumos in p̊n°. ¶ Et. ff. de
postulãdo. l. p̊a §. Bestias. ¶ Et. ff. de acqré
do reꝝ dñio. l. Nãlé. ¶ Et instituta de reꝝ di
uisione §. Pauonũ. ¶ Hinc Hiero⁹ in ep̃la
ad cellantiã ait. Insuauẽ ⁊ asperã fecit no-
bis tuã ṽtutũ: longa ꝯsuetudo peccãdi: q̃
si in parté alterã trãsferat iuenitur semita
iusticie leuis. ¶ Scđz malũ qđ inducit cõ
suetudo mala est difficultas ad penitẽdũ.
Nam facit peccata grãdia estimare parua
aut minima. ¶ Vñ Aug⁹ i encheridiõ ait.

Peccata q̃zuis magna ⁊ horrida cũ in cõ
suetudiné ꝑuenerint aut parua aut nulla
esse credunt vsqꝫ adeo vt nõ solũ nõ occul
tanda verũetiã ꝑdicãda ⁊ diffamãda vide
antur: qñ sicut scriptũ est laudat peccator
in desiderijs aie sue. Talis inigtas in scri-
pturis clamor vocat de q̊ dicit. Clamor so
domoꝝ ⁊ gomorreoꝝ multiplicatus est ni
mis: qꝛ nõ solũ iã apud eos nõ putabãtur
esse flagitia verũetiam publice velut lege
frequẽtabant. ¶ Et idé li° musice. Tãta est
vis ꝯsuetudis vt ea inueterata si falsa opi
nione est genita nihil sit inimiciti⁹ ṽitati:
hinc peccatores ceci facti ⁊ pondere graui
oppressi penitentiã negligũt. ¶ Ex hoc Iu
uenalis li°. 3. satira ⁊ ait. Cõsuetudo mali
tenet isanabile vulnus. ¶ Et Martialis co
qus. Mens assueta malo: firmius heret
ei. ¶ Ista ꝯsuetudo mala figurat in lazaro
fetido ⁊ quatriduano ẜz Augustinũ de pe.
di. 2. c. Sicut. Quatuor eni mortuos xp̃us
suscitauit q̃zuis prim⁹ nõ esset plene mor
tuus. s. filius reguli de quo dicitur Ioãnis
4. c. Incipiebat eni mori. per istũ significa
tur diabolica suggestio ⁊ peccati cogitatio
cui nisi ꝯsentiatur: aia nõ per hoc totaliter
moritur sed incipit. ¶ Scđa fuit filia archi-
synagogi: de qua Mathi. 9. c. habet ꝙ in
camera secrete fuerat mortua: per quã de-
lectatio cũ consensu denotatur. Eo eni quo
aia peccato cõsentit mortua est. ¶ Tertius
fuit filius vidue. Luce. 7. c. extra portã na
im: qui significat peccatũ iã per opus con
sumatuz. ¶ Quartus fuit lazarus quatri
duanus in monumẽto. Ioannis. xi. c. per
qué designat peccatuz consuetudis. Ideo
dicitur ꝙ fetidus erat ⁊ clamore magno a
christo vocatus. Dicit eniz ibi Aug⁹. Dif
ficile surgit quem mola male consuetudi-
nis premit. Ideo Isidor⁹ li°. 3. de summo
bono ait. Peccatum admittere est in pu-
teum cadere. Consuetudinez ṽo facere est
os putei coãgustare ne is qui ceciderit va
leat exire. ¶ Tertium malum quod facit
mala consuetudo est obligatio ad patien-
dum. Quanto enim diutius retinẽtur pec
catũ ⁊ quãtomagis multiplicantur tanto
grauiore pena puniuntur peccatores. vn-
de nõ immerito Aug⁹ li°. 8. ꝯfessionũ dice

bat. Ex volūtate quidem peruersa facta est libido. Et dū seruitur libidini facta est consuetudo. Et dū ꝯsuetudini nō resistit factꝰ est interitus.

¶ Quod multe sunt ꝯsuetudines reprobate de qbus fit expssa mētio in iure. Sicut patet in sex ꝯsuetudinibꝰ que hoc loco ponūtur dimissis alijs. Cap. 2m.

s Ecūdū mysteriū de ꝯsuetudīe ꝯtemplandū dī reprobatio. lꝫ eni ōis cōsuetudo mala sit reprobata tñ in iure specificantur multe ꝯsuetudines reiciende. Ex quibꝰ aliquas explicemus. ¶ Prima est ꝯsuetudo de qua habet̄ in. c. Cū venerabilis. vbi ponit̄ ꝙ cōsuetudo cuiusdā loci erat ꝙ abbas qui immediate erat sub apostolica sede trāsferebat̄ ad aliā abbatiam sine licentia pape qđ fieri non pōt. ¶ 2ª ꝯsuetudo de qua habetur. ex̄ de ꝯsuetudīe c. Qñ. Quod aliqui simplices sacerdotes ad defectū epoꝝ crismabāt in frōte. Tales eni nihil ꝯferebāt. ¶ 3ª est ꝯsuetudo ꝯtra obedientiā supradicto c° Cū venerabilis. ¶ 4ª est ꝯsuetudo ꝯtra libertatē ecclie. Ex̄ de electione c° Cū terra. ⁊ c° Sacrosācta. ¶ 5ª est consuetudo exigēdi pedagia ⁊ gabellas a clericis ⁊ religiosis hec reprobat̄. c. Quanq̄ꝫ. de censibus li°. 6. Ibi eni sic dicit̄. Quod si vniuersitas vel singularis ꝑsona ecclesias vl' ecclīasticas ꝑsonas cōpelleret soluere pedagia vel guidagia vel exactiones ꝓ rebus suis quas causā negociationis non deferunt vel pro ꝑsonis singulares excommunicati sūt ⁊ vniuersitas interdicta. Nec ꝓdest ꝯtraria ꝯsuetudo. Et diocesani qbꝰ ꝯstat aliqs has snias incidisse illos publicare debent ⁊ illas snias facere obseruari. ¶ Et nota hic primo ꝙ res clicoꝝ eodē p̄uilegio gaudent quo res eccliarū q̄ꝫtum ad istud. ¶ 2° ꝙ ille dicitur negociator qui rez emit vt integrā ⁊ imutatā lucretur vēdendo. Sed qui rē emit vt materia sibi sit sibi aliqd idē opādi puta ex ferro clauos ⁊ alia artificiata ille nō ē negociator. ¶ 3° nota ꝙ si clerici deferāt vel deferri faciāt res causa mercimonie hac imunitate non gaudent. Et sic est argumentū ꝯtra emptores redditūū clericoꝝ qui volūt in hijs gaudere immunitate illa qua ⁊ clerici vt. s. non soluāt guidagia ⁊ pedagia de emptis a clericis. ¶ 4° nota ꝙ illud quod hic dicitur de pedagijs ꝫ frācisciū de zabarellis locū habet i gabellis ⁊ datijs que leuātur in ciuitatibꝰ lōbardie: quia idez iuris de ipis argm. 14. q. 3. c. Putant. c. Pleriqꝫ. Ex̄ de penis c° Quāto. Et ex hoc videtur ꝙ tota italia est interdicta ⁊ maxime ciuitas florētina. ¶ 6ª est consuetudo exigendi vel paciscēdi aliquid tpale pro spiritualibus: vt pro igressu monasterij vel sacramentis. Ex̄ de simonia. c. Quoniā simoniaca. ¶ Sed hic orit̄ vnū dubiū vtrū sit licitum sacerdoti recipere pecuniā pro exequijs. Et videtur ꝙ non per ea que notantur extra de sepulturis. c. Abolende. ¶ Et extra de simonia. c. Non satis. c. Cum in ecclie corpore. ¶ Et. 13. q. 2. c. In eccliastico. ¶ Sed glo. in. c. Tuā nobis. extra de simonia dicit. Quod si sacerdos pauper est potest recipere: vt p̄ª. q. p̄ª. c. Iudices. ¶ Et tamē gratis dicitur celebrare. Sicut testis qui recipit sumptꝰ. Et tamē gratis dicitur testificari. 4. q. 3. c. Venturis. Et epus recipit procurationē pro consecratione. Et iudex gratis iudicat tamē recipit sūptus. ff. de officio presidis. l. Plebiscita. Et de vita ⁊ honestate clericoꝝ. c. Cum ab omni. Nec est inconueniens ꝙ clericus locet operas suas cū nō habeat vnde viuat 91. di. c. p̄ ⁊. 3. Sed sacerdos qui ex officio suo ad hoc tenetur ⁊ qui habet victū suuz suis sumptibus tenetur spiritualia mistrare de con. di. p̄ª. c. Sufficiat. Et tamē si consuetudo est ꝙ aliquid detur in exeqis mortuoꝝ ⁊ consimilibus: lꝫ sacerdoti nō detur actio ad h̄ petēdū. Tamē cogi potest populus ad obseruandā honestam consuetudinē. Extra de simonia. c. Ad apostolicā. Cōsuetudo enim attēditur in recipiēdis muneribus circa spiritualia. argm. p̄ª. q. 3. c° Quesitū. 63. di. c° Agathosa. 9. q. 3. c° Cōquestus. ¶ Et in Auctētico de sanctissimis episcopis §. Pro consuetudinibus. Concordat hijs glo. in caplo Abolende. Extra de sepulturis.

¶ Quod cōsuetudo rationabilis que nō est contra aliquam legem diuinaz vel humanam obseruanda est tam generalis q̄ꝫ specialis. Cap. 3m.

t Ertiū

Tertiū myſteriū ꝯtemplandū de con
ſuetudine dī obſeruatio. Conſuetu
do enī que nō eſt contra aliq̄ȝ legē
diuinā vel humanā ⁊ habet in ſe aliq̄ȝ rō-
nē boni obſuāda eſt. Si gnālis eſt gnālit.
Si particularis i aliq̄ loco particularit. vñ
Augꝰ ad caſulanū. xi. di. c. In hijs ait. In
ſtituta maioꝝ pro lege tenēda ſūt. Et ſicut
ꝑuaricatores legū diuinaꝝ: ita cōtēptores
ꝯſuetudinū eccliaſticaꝝ cohercēdi ſūt. ¶ Et
Iſidorꝰ liᵒ. 5. ethicoꝝ di. pᵃ cᵒ. Cōſuetudo ē
q̄ddā ius moribꝰ inſtitutū qđ pro lege ſu-
ſcipit cū deficit lex. vñ virgo beata voluit
ſeruare laudabilē ꝯſuetudinē iudeoꝝ: que
erat ꝙ in feſtis eoꝝ irēt ad tēplū in hierl'm
etiā mulieres. lex q̄ppe hoc mandabat ma
ſculis dicēs in Exodo. Ter in anno appare
bit oē maſculinū in ꝯſpectu meo. Sȝ tamē
etiā mulieres ibāt nō ex lege ſed de more.
Ideo Luce. 2ᵒ. c. dī. Cuȝ factus eſſet ieſus
annoꝝ duodeci aſcēdentibꝰ illis hierl'ymā
ſm ꝯſuetudinē diei feſti. ¶ Propterea Augꝰ
di. 8. c. Fruſtra ait. Hoc plane verꝝ eſt quia
ratio ⁊ veritas ſemꝑ ꝯſuetudini ꝑponēda
eſt. Qđ ſi ꝯſuetudini ratio ſuffragat nihil
oportet firmiꝰ retinere. Eſt de hoc exēplum
12. di. c. Illa. de matre ſancti Aug. ꝯſulente
Ambroſiū de ieiunio ſabbati. ¶ Et ad ideȝ
facit cᵐ Eccliaſticaꝝ. xi. di. Agere igit ꝯtra
ꝯſuetudinē ecclie gnālē peccatū ē. ¶ Vñ di
cit Guill's. Qđ dicēdo miſſā ante matuti-
nas eſt peccatū mortale: q2 hoc eſt contra
ꝯſuetudinē ecclie gnāleȝ. Nā al's per legē
ſcriptā nō iuenitur ordinatū. Ita etiā facē
ꝯtra ꝯſuetudinē particularē alicuiꝰ ecclie
eſt peccatū morantibus in illo loco: vñ qui
cōficeret in azimis in ecclia grecoꝝ pecca-
ret mortaliter faciendo cōtra cōſuetudinē
ecclie oriētalis. Et ſimil'r qui in ecclia lati-
na conficeret in fermentato grauiter pecca
ret q̄ȝuis vterq̄ȝ conficeret ſm Tho. in. 4.
Sic in italia in ſabbato abſtinetur ab eſu
carnium. Et qui tali die ſine cauſa rationa
bili comederet carnes peccaret mortaliter
In cathalonia vero vbi non eſt talis conſue
tudo non peccant in ſabbato comedentes
carnes. ¶ Idē dicendū de abſtinentia a la-
cticinijs ⁊ ouis ⁊ caſeo i alijs ieiunijs a q̄-
dragesima ꝙ vnuſquiſq̄ȝ ſeruare tenet pa
trie conſuetudinē. Sic etiā ieiunia que ſūt
ex generali ꝯſuetudine ecclie obligāt ſicut
ea que ſunt in ꝑcepto ex ſtatuto eccleſie: vt
vigilia ſancti Ioānis baptiſte oium ſancto
rū ⁊ beati laurentij ſm Innoᵐ. Sic etiam
vbi in aliqua ciuitate eſt conſuetudo ſerua
re aliquod feſtū lȝ non ſit ab ecclia ſtatutū
debet ſeruari vt feſtū. ¶ Notādū tñ ꝙ ſm
Archidiaconū ſuꝑ cᵒ Conſuetudis. di. xi.
Qñ conſuetudo obuiat omni iuri tunc in
diſtincte ſuccumbit conſuetudo. Sed vbi
concordat conſuetudo ſeu toleratur ab ali
quo iure lȝ alijs iuribus videatur contra-
ria tunc conſuetudo vincit ⁊ tollit legē ſcri
ptā. Quia multa fieri non debent: facta ta
men remanent. Ex de regularibus cᵒ Ad
apoſtolicā. ¶ Et. 2. q. 6. c. Biduum. ¶ Et ꝑȝ
hoc cum dicitur ꝙ conſuetudo nō eſt ratio
nabilis ſeu non valet que obuiat canoni-
cis inſtitutis videtur intelligendū quādo
obuiat omnibus ſtatutis. Nā ſi obuiat ali
cui ⁊ per aliud toleratur nō erit irrationa-
bilis per hoc ſolum. Verbi gratia. Statutuȝ
eſt ex de vita ⁊ honeſtate clericoꝝ. c. Qm̄.
ꝙ bona clericoꝝ debeant venire in cōmu-
ni ⁊ in vna domo debeāt veſci ⁊ dormire ſb
vno tecto: vt etiā ponitur. 32. di. c. Preter
hec. ¶ Et de con. di. 5. c. In omnibus. ¶ Et
12. q. pᵃ. c. Neceſſaria. Glo. tamen in dicto
cᵒ Qm̄. dicit: ꝙ derogatur huic iuri ꝑ con
trariā conſuetudinē q̄ȝtum ad clericos ſe-
culares q̄ȝ papa ſcit ⁊ tolerat. ¶ Itē de cō.
di. 3. c. Rogationes. ⁊ c. Pronunciādum
mādatur ſeruari dies rogationū quo ad ie
iuniū ⁊ quo ad ceſſationē ab opibus. Et ta
men vbiq̄ȝ fit contrariū. Nec aliquis dicit
ꝙ peccent fideles dies illos nō ſeruando.
Et q2 abrogatur per contrariā conſuetudi
nē que preſcripta eſt. Et etiā videt rōnabi
lis ꝓpter ieiunia multiplicata ab ecclia et
ꝓpter feſta ⁊ fideles paꝝ deuotioni ſe dāt
i feſto ⁊ vix laborādo viuē poſſūt paupes.
¶ Idē dicendū de tota hebdomada paſche
que ponit celebranda in. c. Pronunciādū
¶ Idē de ieiunio quadrageſime qđ fuit ſta
tutū ab ecclia icboari a clericis pᵃ di. poſt
quinquageſimā. di. 4. c. Statuimꝰ. ¶ Et tñ
non obſeruatur a clericis ⁊ hoc quia abro
gatum eſt per contrariam conſuetudineȝ.

Quãuis ergo ista ⁊ similia obuiẽt statutis canonicis aliqbus: tamẽ qꝛ nõ oibus obuiant: sed ab aliq̃ tolerantur vt a decretali ex̃ de ꝯsuetudine c° vltimo. que vult ꝙ vicat etiã legẽ canonicã cũ est rationabilis ⁊ ꝓscripta. Ideo valent ⁊ sine preiudicio seruari possunt. Hic tamẽ magna diligentia est adhibenda in iudicando vt nõ apiatur de facili via trãsgressionis ordinationũ ecclesiasticaꝝ. Nec etiã ꝯdemnetur qs leuiter de mortali in huiusmodi ꝯsuetudinum obseruatione. Sicut est de festo innocẽtuz sancti siluestri ⁊ huiusmodi: que abierũt in dissuetudinẽ: vbi tamẽ seruãtur oino custodienda sunt qꝛ ab eccl'ia instituta. ¶ Similiter de ꝯsuetudine que est in multis locis ꝙ in sabbatis ⁊ in vigilijs magnaꝝ solemnitatũ homies laborẽt vel vendãt vsqꝫ in tertiã horã noctis: vt barbitonsores plus faciẽtes exercitij die illa q̃ꝫ tota hebdomada. Et videtur posse tolerari cũ quasi in recõpensatione hui⁹ nõ laborent in sero festi vsqꝫ ad mediã noctẽ. Qd̃ tamẽ de iure possent qꝛ de vespera ad vesperã idest sero mãdat celebrari in c° Pronũciandũ. ¶ Sed nullomodo tolerari debent nec excusantur a pctõ puelle que annos pubertatis attigerunt si nõ cõmunicant aut nõ audiunt missã ꝓpter malã consuetudinẽ. Similiter ⁊ clerici facientes ꝯtra decentiã status clericalis. Et religiosi trãsgressores regule et statutoꝝ ordis. Et oẽs alij quoꝝ grãdis est numerus qui cõsuetudine putãt posse sua peccata tueri. O si mihi facultas detur vt vox mea per oẽm italiã audiri valeret clamarẽ vtiqꝫ vhe vhe nob̃ miseris. Nos sumus in quos fines seculoꝝ deuenerunt: ita vt oia corruptionibus impleta esse videamus. Nõ ꝓfuerunt predicãtiuz tube. Nõ sanctoꝝ viroꝝ miracula. Non terrores de celo ⁊ flagella dei. Nõ seue vbiqꝫ pestilẽtie ad extirpãda peccata blasfemie: vsurarũ: vanitatũ: partialitatũ: iniusticie: sacrilegiorũ: adulterioꝝ: sodomie: ambitionis: ⁊ prostrationis diuini cultus ꝓpter consuetudinẽ. Sed aduertant populi ea que dicta sũt ⁊ timeant ne perseuerantes in malicia sua irritent p̃rem oium deũ. Qui est bñdict⁹ et laudabilis in secula Amẽ.

¶ Sabbato prime hebdomade. De grauitate peccati. Et quomodo vnũ peccatuz est altero grauius ratione ꝑsone ⁊ obiecti: vt nocumẽti. Sermo septimus.

Rat enim vẽ [e]tus contrarius eis. Scribũtur hec v̄ba Marci. 6. c°. ⁊ in euangelio hodierno. Sicut vehemẽtia venti impediebãtur discipuli dñi iesu xp̃i ne ꝓspera nauigatione ad portũ tutũ possent attingere. Ita mortales miseri peccatoꝝ turbie retardãtur ne valeãt ad regnũ ꝓperare celoꝝ. Et lꝫ pleriqꝫ ꝓpter ea que dicta sũt in precedentibus iã accepterint mortalia peccata dãnosa fore: verũtamen in hoc errore deuenire solent vt oia peccata stoicorũ more: paria esse confirment: sic ⁊ futuras iferni penas equales peccantibus oibus preparatas. Contra quos est auctoritas dñi ⁊ saluatoris nostri: qui Joãnis. 19. c. dixit pilato. Qui me tradidit tibi maius peccatũ habet. In quo verbo vnũ supponitur. s. ꝙ pilatus peccauit. Et aliud a xp̃o exp̃mitur ꝙ. s. ille qui tradidit maius peccatũ habuit. Nã comparatiuum semꝑ presupponit positiuũ. Peccatũ ergo alioꝝ contra christum grauius fuit peccato pilati. Nam iudas peccauit ex cupiditate. Principes sacerdotũ peccauerunt ex inuidia. Pilatus v̄o ex humano timore quod fuit min⁹ peccatis illoꝝ. Hiero⁹ etiã. 24. q. p̃a. c. Nõ afferamus. ait: Quis dubitat sceleratius esse cõmissũ quod grauius est punitũ. ¶ Et. 33. q. 2. c. Si quod verius dicitur homicidium est graui⁹ q̃ꝫ adulteriuz. ¶ Et. 17. q. 4. c. Sicut. dicitur ꝙ sacrilegiũ est grauius q̃ꝫ fornicatio. ¶ Et. 32. q. 7. c. Adulterij malũ ponitur grauitas peccatoꝝ eiusdẽ generis luxurie. Quẽadmodũ ergo vna ifirmitas est grauior altera sic ⁊ vnũ peccatũ altero. Cõparatur nãqꝫ peccatũ infirmitati. vñ i p̊s. Miserere mei dñe qm̃ infirm⁹ sũ. Seneca etiã ⁊ tullius vicia appellant egritudies. ¶ Idcirco vt ois falsitas ꝓcul abiciaṫ a cordibus hoium in p̃nti sermone de peccatoꝝ grauitate dicemus. ¶ Et q̃ꝫuis diuersis respectib⁹ vnũ peccatũ alio sit graui⁹. Nos

tamē tres eligemus ex multis.
¶ pͦꝯ diͤ persone.
¶ 2ꝯ obiecti.
¶ 3ꝯ nocumenti.
¶ Qͦd grauius peccāt eodē genere pecca ti docti q̄z idocti: ⁊ superiores q̄z iferiores. ⁊ illi etiā qui peccāt cū magis iꝓba volū tate. Cap. pͫ.

P Rimus respectꝯ quo vnū peccatuȝ diͤ grauius altero est ꝑsone peccan tis. vna eni persona pōt grauiꝯ pec care q̄z altera etiā in eodē genere mali tri plici ratione.
¶ pͦ rōne claritatis.
¶ 2ͦ rōne dignitatis.
¶ 3ͦ rōne voluntatis.
¶ Primo vna persona peccat grauiꝯ q̄z altera rōne claritatis. Grauiꝯ nāq̄z peccat doctꝯ qui plura cognoscit ad salutē spectā tia q̄z indoctus: ⁊ lr̄atus q̄z idiota. qm̄ vt inqt Tho. pͣ 2ͤ. q. 73. propter maiorē facili tatē q̄z habet in resistendo pōt faciliꝯ pecca tū declinare. Ideo saluator noster Luce. 12. c. ait. Seruꝯ sciens volūtatē dn̄i sui ⁊ nō fa ciēs vapulabit plagis multis. ¶ Ubi Cri sostoꝯ ait. Nō similiter in oībus oia iudicā tur. Sed maior cognitio fit maioris pene materia. h̄ ille. Notēt v̄ba Crisostomi vi ri docti ⁊ ꝑcipue in sacris litteris exercitati
¶ Scd̄o vna persona peccat grauiꝯ q̄z alia rōne dignitatis. Et huiusmodi sūt dn̄i ꝑla ti religiosi ⁊ sacerdotes. ¶ Hinc Hieroꝯ sup Ezechielē inqt. Grādis dignitas sacerdo tū: s3 grandis ruina si peccant. letamur ad ascēsū: s3 timeamꝯ ad lapsū. Nō ē tāti gau dij excelsa tenuisse q̄zti meroris de sublimio ribꝯ corruisse. Nec eni ꝓ solis delictis nr̄is reddere debemus rōnē: sed pro oium q̊ruȝ abutimur donis ⁊ nequaq̄z sumꝯ de coruȝ salute soliciti. ¶ Et idē ad heliodoꝝ de vita nepotiani. In te oium oculi diriguntᷣ. Do mus tua ⁊ ꝯuersatio tua q̄si in specula ꝯsti tuta magr̄a disciplie. Quid feceris id sibi oēs faciendū putāt. Caue ne cōmittas qͦd aut q reꝑhēdē volūt digne lacerasse videā tur: aut q imitari cogantᷣ relinq̄re. ¶ Et ex̄ de iureiurādo cͦ Cū qdā. diͤ: q̄ epi trāsgre diētes iuramētū grauiꝯ iudicādi sūt quāto maiori ꝑeminēt dignitate. ¶ Ubi glo. Pa tet q̄ dignitas delinq̄ntis agrauat pctm̄. Sicut etiā ꝓbatur. 40. di. c. Homo xp̄ianꝯ ¶ Et. 50. di. c. Quia tua. ¶ Et. 19. di. c. Nul li. ¶ Et. xi. q. 3. c. Precipue. ¶ Et. 32. q. 5. c. Qui viderit. Ex̄ de hereticis. c. Excoicamꝯ ¶ Ex̄ de homicidio. c. Sicut dignū. O q̄ztū est execrādū peccatū maioꝝ in q̊ nō solū il loꝝ igratitudo reꝑhenditᷣ: verūetiā maluȝ exemplū quo ceteri iferiores corrūpuntur ꝯdemnatur. ¶ Inqt eni Arist. pͦ ethicorū. Multi quidē oīno bestiales videntᷣ esse pe cudū vitā eligētes. Adipiscuntᷣ aūt rōneȝ q2 multi ex hijs qui sūt in ꝑtāte ꝯstituti pa tiuntᷣ silia sardanapallo. ¶ Hic sardanapal lus vt Iustinꝯ refert liͦ pͦ fuit vltimus rex assirioꝝ oi muliere corruptior mollicie cor poris ⁊ lasciuia oculoꝝ oēs femias antecel lens. Dicit ergo Arist. q̄ multi potētes ip sum sequuntᷣ quorū exēplo subditi viciosi fiūt. Dimissis aūt antiquoꝝ exēplis. ¶ Ui demus per experientiā q̄ quales sūt supe riores tales vt in pluribus solent esse infe riores: ⁊ ꝑcipue qui eis familiaritate iun guntᷣ. Sed de ip̄is particularia nō licet loq̄ q̊rū peccata ipunita v̄tus vocantᷣ. ¶ Iuxta illud Sen̄. in tragedijs. Prosperꝝ ac felix scelus v̄tus vocatᷣ. ¶ Tertio vna persona peccat grauiꝯ q̄z alia rōne volūtatis. Naȝ volūtas cōparatᷣ ad actū pcti sicͭ arbor ad fructū: vt diͤ i glo. sup illo v̄bo Mathi. 7. c. Nō pōt arbor bona fructꝯ malos facere. Ideo q̄zto volūtas fuerit ardentior ad pec cādū tāto hō grauiꝯ peccat. Et sic grauius peccat qui sine vlla aut parua tētatiōe pec cat q̄z ille q iportunis ⁊ diuersis tētationi bus supatᷣ. Insup q̄zto actꝯ voluntatis est magis iordinatus tāto grauiꝯ est peccatū. Magis est aūt actꝯ volūtatis iordinatꝯ cū peccatū ope ꝑpetratᷣ q̄z solū mētis ꝯsēsu.
¶ Notādū tn̄ h̄ loco s3 Bonaͬᵃᵐ ⁊ Tho. in 2ͦ di. 42. Qͦd cū volūtas ⁊ opꝯ pcti sunt separata: vtputa s̄m aliud ⁊ aliud tp̄s sunt diuersa peccata q2 diuerse auersiones ⁊ cō uersiōes: vt siqs hn̄s volūtatē deliberatā ad fornicādū ⁊ huiusmodi diuertit ꝓ tunc ad alia dimittens exequi illā voluntateȝ. Inde ad horam oportunitate se ingerente fornicatur opere sic sunt diuersa peccata. Sed si voluntas ⁊ opus sint coniuncta:

vt causa ꝛ effectus sic sūt vnū peccatū for/maliter ꝫ plura mãliter: qꝛ est vna rõ de/ordinanci lꝫ sint plura deordinata. Grauius tamē est peccatum voluntate ꝛ actu exteriore cōmissum q̄ꝫ sola voluntate. Nam ipse actus exterior cōmuniter adauget voluntatē in malis operibus sicut ꝛ in bonis.
¶ Nõ culpa tanto est grauior q̄ꝫto psona contra quā peccatur est dignior. Et sic peccatur in deū: in ꝓximū ꝛ in seipsū. Cap. 2m.

Secundus respectus quo vnū peccatuꝫ dī grauius altero est obiecti. Et sic q̄ꝫto psona que in peccato offenditur est dignior tāto culpa grauior. ¶ Sicut patet extra de snia excoicationis. c. Cū illoꝝ. in textu ꝛ in glo. ¶ Et instituta de iniurijs. §. Atrox. ¶ ff. de re militari. l. Ōē delictum. §. Qui manus. ¶ Et. 12. q. 2. c. Gloria ¶ Et. 22. q. 2. c. Mouet. ¶ Et. 27. q. pa. c. Nuptiaꝝ. Hoc autē modo pōt homo peccare tripliciter.
¶ p° in deum.
¶ 2° in ꝓximum.
¶ 3° in seipsum.
¶ Hec aūt distinctio peccati ponit ab Isidoro in li° de sūmo bono. ꝛ a Magistro i 2° di. 42. Et notādū fm Tho. pa 2e. q̄ ista diuisio sumitur ꝫ id in quod directe peccatur ꝛ principalr: nō consequenter. vbi gratia. Cū quis facit homicidiū ꝛ furtū ꝛ similia. Iste principaliter peccat in ꝓximum eum ledendo. Ex consequenti peccat in deū: qꝛ mandata eius trāsgreditur: ꝛ in seipsū qꝛ per peccatū ledit animā suā. ¶ Similiter q peccat in seipm vt in gula luxuria ꝛ huiusmodi directe ꝛ ꝑncipaliter peccat in se. Ex consequenti in deū contra eius mādata faciendo. Et sic qui peccat in deū ex conseq̄nti peccat in seipsū priuando se lumine grē ꝛ virtutibus ꝛ in ꝓximū aliq̄n per malum exemplū vel alio modo. ¶ Primo igitur homo peccat in deū cum de deo male sentit: vt hereticus: vel que dei sunt vsurpare presumit vtendo indigne sacramētis: vel q̄n dei nomē piurando vel blassemādo cōtēnit. Et hec peccata que sunt directe cōtra deum sunt ceteris grauiora quibus hodie plenus est mundus. Et qꝛ inueterata sunt ꝛ publica ꝛ in maxima multitudine non estimātur. Pro quibus dicitur in c° Vergentis ex de hereticis. Longe grauius est eternā q̄ꝫ tpalē ledere maiestatē. ¶ Secūdo peccat quis in seipm cum sibi soli nocet ꝛ non alteri: vt in peccato gule vel mollicici vel accidie vel inanisglie ꝛ huiusmodi. Et lꝫ non sit ita graue sicut peccare imediate contra deū. Tamē grauius est q̄ꝫ peccare contra ꝓximū. Sicut grauius peccat q occidit seipsum q̄ꝫ qui occidit aliū. Naꝫ vt scribitur ecclīastici. 14. c. Qui sibi neq̄ꝫ cui bonus erit. ¶ Tertio peccat quis in proximū. Et sic aliq̄n quis peccat contra personā coniunctā. s. parentes filios vxores viros fratres duꝫ vel illis iniuriatur vel nō subuenit eoꝝ indigentijs: ꝛ hoc graue est peccatū. Naꝫ vt ait Aug° li° p de doctrina xpiana. Cum oībus subuenire non possis hijs potissime consulendū est qui tibi q̄ dā sorte iungunt. ¶ Aliq̄n quis peccat ꝯtra illos a quibus beneficia recepit. ¶ Aliquando ꝯtra psonas graues. Et vt habetur ex de testibus ꝛ attestationibus in glo. in c° Licet. Persone graues nō appellātur illi qui sunt in dignitate constituti qꝛ aliud est dignitas q̄ꝫ grauitas. 4. q. 3. c. Itē in criminali. versiculo. In scda lege. Sed graues dicuntur hij qui non sunt leues sed bone fame ꝛ opinionis ꝛ antiq̄tatis. ¶ Aliq̄n qs peccat cōtra psonas dignas clericos sacerdotes ꝛ religiosos ac platos cū falsis ac temerarijs iudicijs ac detractionibus venenosis. ¶ Aliq̄n quis peccat cōtra ꝓximos miserabiles afflictos affligēdo: q̄d ꝓhibetur ex de clerico egrotante. c. Ex parte. vbi dicit. Afflicto nō ē addēda afflictio. Ideo ꝓpheta in ps. ait. Tibi derelict9 est pauꝑ ꝛ orphano tu eris adiutor.
¶ Nõ vnū peccatū est alio grauius rōne nocumēti: ꝛ qualr nocumētū se pōt hīe ad peccatū triplr. Cap. 3m.

Tertius respect9 q̄ vnū peccatū est grauius altero dī nocumēti. q̄n. s. ex vno pctō seq̄tur mai9 nocumentū q̄ꝫ ex alio. ¶ Sꝫ fm Tho. pa 2e. q. 73. vbi. s. Nocumētū triplr se pōt hīe ad pctū. ¶ Q̄nqꝫ enī nocumētū illud est ꝑuisū ꝛ intentū. Sicut cū aliqs aliq̄d opat aīo nocēdi. alij vt homicida vel fur. Et tūc directe q̄ꝫtitas vo

titatis adauget q̄ꝫtitatē pcti. ¶ Qn̄qꝫ ṽo
nocumētū est ꝑuisū sed nō itentum. Sicut
cū aliqs transiens ꝑ agrū vt cautiꝰ ⁊ bre/
uius vadat ad fornicandū ifert nocumētū
hijs que sūt semiata in agro scienter lꝫ nō
aio nocēdi. Et sic etiaꝫ q̄ꝫtitas nocumenti
agrauat peccatū sed idirecte inq̄ꝫtuꝫ. s. ex
voluntate multū inclinata ad peccandum
ꝓcedit ꝙ aliqs nō pretermittit facere dā/
nū sibi vł alijs qđ simplr̄ nō vellet. ¶ Quā
doqꝫ aūt nocumentū nō est intentū nec est
ꝑuisū. Et tūc si ꝑ accidēs se habeat ad pec
catū nō agrauat peccatū directe sed ꝓpter
negligentiā ꝯsiderādi nocumenta que ꝯse
qui possēt iputant̄ hoi ad penaꝫ mala que
veniunt ꝑter eius intentionē si dabat ope/
raꝫ rei illicite. vn̄ siqs solaciaret̄ aliq̄ ludo
ꝑiculoso ex quo seqtur mors vł mutilatio
q̄ꝫuis illud malū nō sit intentū. Tn̄ qꝛ vo/
luit illū ludū vnde nocumentū secutū est:
ei iputatur ⁊ quo ad peccatū ⁊ q̄ ad irregu
laritatē ⁊ q̄ ad penā iudicialē. Similr̄ si ce
cus sagittā vel lapidē iaceret ei iputaretur
qꝛ dat operā rei illicite. vnde ⁊ lamech qn̄
sagitta occidit cayn existimans eū ferā sil/
uestrē nō hoiem qꝛ cecus erat. Sed a pue
ro quē secū ducebat vt fera iudicatus fuit
nō excusat̄ a peccato. Si ṽo nocumētū per
se seqtur ex actu peccati lꝫ nō sit intentuꝫ
nec ꝑuisum directe pctm̄ agrauat. Qꝛ que
cūqꝫ ꝑ se sequunt̄ ad peccatū ꝑtinent quo
dāmodo ad ipsā spēm peccati. Puta si ali
qs publice fornicetur seqtur scandalū plu
rimoꝝ qđ q̄ꝫuis ipē nō itēdat nec forte ꝑui
deat directe per hoc agrauat̄ peccatū. No/
tandū ꝙ q̄ꝫuis nocumentū agrauat pctm̄
nō tn̄ sequitur ꝙ ex solo nocumento pctm̄
agrauetur. Quinimo peccatū ꝑ se est gra/
uius ꝓpter iordinationē: vn̄ ipm̄ nocumē/
tū agrauat peccatū inq̄ꝫtuꝫ facit actū esse
magis inordinatū. Quare nō seqtur ꝙ si
nocumentū maxime habeat locū in pctis
q̄ sūt ꝯtra ꝓximū ꝙ ipsa peccata sint gra/
uissima: qꝛ multo maior iordinatio iuenit̄
in peccatis q̄ sūt ꝯtra deū ⁊ in q̄busdā eoꝝ
q̄ sunt ꝯtra seipm̄. Et tn̄ pōt dici ꝙ ⁊ si deo
nullus possit nocere q̄ꝫtum ad eius substā
tiā pōt tn̄ nocumentū attendi in hijs q̄ dei
sūt: sicut extirpādo fidē violādo sacra que
sūt peccata grauissima. Sibi etiā aliquis
qn̄qꝫ sciēter ⁊ violenter infert nocumentū.
Sicut patet de hijs qui se iterimūt lꝫ fina/
liter hoc referāt ad aliqđ apparēs bonuꝫ:
puta ad hoc ꝙ liberent̄ ab aliq̄ angustia.
Sūt igit̄ pctā disparia ⁊ vnuꝫ alt̄o grauiꝰ.
Nihilominꝰ oē peccatū mortale ꝑiculosuꝫ
est dānosū ac formidabile. Ideo curādū vt
⁊ mortalia maiora atqꝫ miora vitent̄: siue
sint pctā opis siue oris siue etiā cogitatio/
nis q̄ ꝑpetrant̄ intrinsecus ⁊ in mēte. Qui
eni peccare desinit ⁊ bn̄ operari studet is i
p̄n̄ti diuinā obtinet grām ⁊ tandē gloriaꝫ
sempiternā. In qua viuit ⁊ regnat deus ꝑ
infinita secula seculoꝝ Amē.

¶ Dn̄ica pᵃ in. xlᵃ. De sup̄bia dn̄oꝝ ⁊ po/
tentum. Sermo octauus.

Stēdit ei oīa

regna mūdi ⁊ gliaꝫ eoꝝ ⁊ dixit
ei: hec oīa tibi dabo si cadens
adoraueris me. Scribunt̄ h̄ ṽba Mathi
4. cᵒ. ⁊ in euanḡ hodierno. Principes ter
re ⁊ tp̄ales dn̄i vt de xp̄ianis loquar in ma
gna parte in tantā superbiā sūt elati vt q̄si
diabolū imitantes terrenā ptātēꝫ deo reli
cto sibi viribusqꝫ ꝓprijs ascribāt. Quo fit
vt vicia sua icorrigibilia esse velint que sui
familiares ⁊ domestici nedū vituꝑare au/
dent. Quinimo adulātes laudare cogunt̄
¶ Hinc Sen̄. in tragedia dicit. Prosperuꝫ
ac felix scelus. s. illoꝝ potentū ⁊ principan/
tiū virtus vocatur. Sontibꝰ parēt boni: op
primit leges timor. Iccirco cuꝫ de pctis in
particulari iā dicendū occurrat: statui ho/
dierna die de sup̄bia dn̄oꝝ ⁊ potētū dicere.
¶ Et vt verbis vtar Hieronymi in ep̄ła ad
palmachiū ⁊ oceanū. Adulari nō possum
ne ⁊ fr̄em decipiā ⁊ me sermo ꝑcutiat salo/
monis qui ait. Uerba adulatoꝝ mollia sūt
⁊ hec feriunt interiora ventris. Neqꝫ de se
cretis ⁊ intimis: sed de illoꝝ patentibus et
manifestis defectibus cū ea qua possumꝰ
honestate atqꝫ modestia loq̄mur. Distin/
guemus autem considerandam ac con/
demnandam eorum superbiam triplici re
spectu.

¶ P̄ respectu dei.

¶ 2° respectu ecclesie.
¶ 3° respectu proximi.
¶ Qualr̄ supbi dn̄i contemnunt deū non reputādo ipm̄ superiorē: ⁊ trāsgrediēdo diuina precepta ac dei iudicia vilipendēdo.

Cap. pm̄.

p Rimo ꝯsiderāda est atq3 ꝯdēnāda supbia dn̄oꝝ ⁊ potētū respectu dei. Contēnunt qppe deū. ⁊ hoc triplici ratione.
¶ p° rōne extimationis.
¶ 2° rōne transgressionis.
¶ 3° rōne vilipensionis.
¶ Primo ratione extimationis. Nā in tā tā elationē aīus eoꝝ insurgit vt seipsos deos reputent ⁊ qcqd habent non a deo hr̄e se credāt. similes nabuchodonosor regi babylonis. Ille quippe in statua adorari volebat vt scribit Danielis. 3. c. Et cū sidrach misach ⁊ abdenago iudei timētes deū scelusq3 horrentes hoc agere nollēt cū accusati adducti fuissent coraz nabuchodonosor dixit eis rex ille superbus post multa ꝟba Quis est deꝰ q vos eripiat de manu mea. Sic ⁊ domicianus iperator ad hāc ꝓrupit vesaniā vt in primordijs lr̄aꝝ se deū ⁊ dn̄z iusserit appellari vt recitat paulus horosius. Incipiebāt eni sue lr̄e Deus ⁊ dn̄s noster domicianus ita mādat ita iubet. ¶ Nō sic faciebat cyrus rex persaꝝ: qui vt scribit primi hesdre p. c. dicebat cum humilitate. Oīa regna terre tradidit mihi dn̄s deꝰ celi Ab ipso eni deo rege regū ⁊ magno super omnes deos est omnis potentia dominandi oīs pncipatus omne principiū ac finis cuiuscunq3 imperij vel regni. Quod ꝓbat auctoritatibꝰ ⁊ sentētijs firmissimis. ¶ Hic Hieroꝰ super Danielem ait. Nō miremur si qn̄ cernimus reges regibus ⁊ regnis regna succedere que dei ⁊ gubernant et mutātur ⁊ finiuntur arbitrio causasq3 singulorū nouit ille qui conditor oīum est: ⁊ sepe malos reges patitur suscitari vt mali malos puniat. ¶ Et Augꝰ li°. 5. de ciui. dei. c. 21. Qui dedit persis segetes sine cultu dee segetie quiq3 alia dona terraꝝ sine cultu tot deoꝝ quos isti rebus singulis singulos vl' etiā rebus singulis plures ꝓposuerunt ipe etiam regnum dedit hominibus. Qui mario ipse ⁊ gaio cesari. Qui vespasianis vel patri vel filio suauissimis imperatoribus: ipse ⁊ crudelissimo domiciano. Et ne p singulos ire necesse sit qui constātino christiano ipe ⁊ apostate iuliano. ¶ Et Paulus ad romanos. 13. c. Non est potestas nisi a deo que ꝟba ponuntur. 23. q. pa. c. Quid culpatur. Propterea dictuz fuit nabuchodonosor vt habetur Danielis. 4. c. Sciāt homines quia dominat' altissimus in regno hominū scilicet ꝓuidentia sua: ⁊ cuicunq3 voluerit dabit illō ⁊ humillimū idest vilissimū constituet super illud: cuz scilicet sibi placuerit. debēt itaq3 reges seculi firmiter tenere q̄ omnis principatus a deo disponitur cui nulla est difficultas dū sibi placet ⁊ mutare ⁊ omnino debere. ¶ Sunt tamē quidā obicientes nobis q̄ non omnis potentia dominādi sit a deo. ¶ Primo ex textu scripture: dicitur enim Osee. 8. c. Ipsi regnauerunt ⁊ non ex me: principes extiterunt ⁊ non cognoui. ¶ Secūdo nihil iniustum est a deo. Sed multi dominātur iniuste alijs: ergo nō omne dominiū est a deo. ¶ Tertio nihil inordinatum ē a deo. Sed cum stultus preficitur sapienti ⁊ malus bonis hoc est inordinatuz. ergo non videtur esse a deo. ¶ Quarto nō est auferendū alicui illud quod est datum a deo: ergo si ois superioritas a deo est nulli est auferenda. Igitur nullus superior quātumcūq3 malus erit puniendus. ¶ Respondet Bonauentura in 2° di. vltima. Qd̄ in potētia dominandi duo considerantur scilicet virtus presidendi: ⁊ hec a deo est. Et modus. ¶ Et tunc quidam ꝑsunt alijs ex iusticia. ¶ Quidā ex astutia. ¶ Quidā ex violentia. ¶ Primo modo potentia dominandi est a deo respectu presidentis ⁊ respectu subiacentis. ¶ Secūdo ⁊ tertio modo: talis potestas habet comparari ad voluntatem presidētis: ⁊ ad meritum subiacentis. In comparatione ad meritum subiacentis talis presidentia iusta est: quia aut est ad bonorum probationem aut ad malorum punitionem. Si autem comparetur ad voluntatem presidentis iniusta est. Et primo modo dicitur esse a deo faciente ⁊ ordinante. Iuxta illud Job. 24. c. Regnare facit hipocritam pro-

pter peccata populi. Et Osee. 13. c. dicitur.
Dabo eis regem in furore meo. ¶ Secūdo
modo scilicet in respectu ad voluntatē pre
sidentis est a deo permissiue non approba
tiue. Et sic excellentia potestatis est a deo:
modus vō non nisi permissiue. Quare so
luta sūt tria illa in oppositū īducta. ¶ Ad
quartum vō quando dicebatur ꝙ si potē-
tia dominandi esset a deo nulli esset auferē
da: Responderi potest ꝙ hoc sequeretur si
deus talem potentiam dedisset malis sim
pliciter. Si autem ad tempus data sit sicut
deus vult dare. Ita vult per ministeriū hu
manum auferre. Nam deus dat vitam la
troni. Et tamen iudex iuste aufert illam ab
eo. ¶ Sed nunquid tenentur subditi obe-
dire tyrannis iniuste dominantibus ⁊ sol-
uere eis tributa ⁊ gabellas. Dicunt docto
res ꝙ lꝫ non teneantur bonum tamen est
obedire in hijs que non sunt contra deum
ad vitandum scandalum proprium ⁊ alio
rum. Unde. xi. q. 3. c. Julianus dicitur. Ju
lianus q̄uis esset apostata habebat tamē
sub se milites christianos quibus cum di
cebat producite aciem pro defensione rei-
publice obediebant ei. Cum autem dice-
ret producite arma in christianos cogno-
scebant imperatorem celi. Habētibus vō
iustum dominium quantūcunqꝫ malis te
nētur subditi obedire in licitis ⁊ honestis:
⁊ collectas ⁊ gabellas legitimas soluere.
Ideo Petrus p̄ma sua canonica ait. Ser
ui subditi estote in omni timore dominis:
non tm̄ bonis ⁊ modestis: sed etiam disco
lis. ¶ Et Paulus ad romanos. 13. c°. Qui
potestati resistit dei ordinationi resistit: et
ipse sibi damnationem acquirit. Ad idem
faciunt auctoritates. xi. q. 3. c. Si bonum.
c. Imperatores. c. Qui resistit. ¶ Secun-
do contemnunt deum principes ⁊ poten-
tes ratione transgressionis: propter super
biam enim non putant se legi dei fore sub
iectos. Quare ad vicia cum quadam licē-
tia ⁊ libertate se precipitant: precipue ad
lasciuiam ⁊ carnalitates. Et nihilominus
si sic viciose viuendo non se correxerint dā
nabuntur cum alijs inimicis dei in ignem
eternum. Propterea tales aures debent
attentas exhibere Augustino dicēti libro

quinto de ciuitate dei capitulo. 24. ¶ Neqꝫ
enim nos christianos quosdam imperato
res: ideo felices dicimus quia vel diutius
imperarunt: vel imperantes filios morte
placida reliquerunt: vel hostes reipublice
domuerunt: vel inimicos ciues aduersus
se insurgentes ⁊ cauere ⁊ opprimere potue
runt. Hec ⁊ alia vite huius erumnose vel
munera vel solacia quidam etiam culto-
res demonum accipere meruerunt qui nō
pertinent ad regnum dei quo pertinēt isti.
Et hoc ipsius misericordia factū est ne ab
illo ista qui in euꝫ crederent velut summa
bona desiderarent. Sed felices eos dicimꝰ
qui iuste imperant si inter linguas subli-
miter honorantiuꝫ vt obsequia nimis hu
militer salutantiuꝫ non extolluntur ⁊ se ho
mines esse meminerint. Si suam potesta-
tem ad dei cultum maxime dilatandū ma
iestati eius famulam faciunt. Si deum ti-
ment: diligunt: colunt. Si plus amant il-
lud regnum vbi non timent habere cōsor
tes. Si tardius vindicant facile ignoscūt.
Si eandem vindictam pro necessitate re-
gende tuendeqꝫ reipublice non pro saturā
dis odijs inimicitiarum exercent. Si ean-
dem veniam non ad impunitatem iniqui
tatis sed ad spem correctionis indulgent.
Si luxuria est tanto eis castigatior quan-
to posset esse liberior. Si malunt cupidita
tibus prauis q̄ꝫ quibuslibet gentibus im
perare. Et si hec omnia faciunt nō propter
ardorem inanis glorie sed propter charita
tem felicitatis eterne. Si pro suis peccatis
humilitatis ⁊ miserationis ⁊ orationis sa
crificium deo suo vero immolare non ne-
gligunt. Tales christianos imperatores
dicimus esse felices: interim spe postea re
ipsa futuros cum id quod expectamus ad
uenerit. Hec Augustinꝰ. que superbi dn̄i
irrident ⁊ contemnunt. ¶ Tertio contem-
nunt deum principes et potentes ratione
vilipensionis. vilipendunt quippe iudicia
dei ⁊ comminationes diuinas non solum
non formidant sed spernūt corde ore ⁊ ope
re. Corde in seipsis confidentes: ore de co
ꝯtumeliose loq̄ntes: ⁊ ope malis mala pe
iora iungētes. Propterea deꝰ vt Jacobꝰ
inq̄t. 3. c. Superbis resistit. Et de hoc Scā.

in tragedijs ait. Sequitur supbos victoꝛ
a tergo deus: qꝛ supbia deo aduersatur et
diue maiestati se opponit. Ideo hāc deus
pre ceteris pctīs habet exosam. vnde scri
ptū est Ecclesiastici. 10. c. Odibilis est coꝛam
deo ꝛ hoībus supbia. Et Amos. 6. c. dicit.
Dn̄s exercituū detestoꝛ ego superbiaꝫ. Et
Ysaie. 2. c. Dies dn̄i exercituū sup omnem
superbū ꝛ excelsū ꝛ super oēm arrogantē
ꝛ humiliabit. Et Ysaie. 13. c. Regescere fa
ciā superbiam infideliū ꝛ arrogantiā foꝛti
um humiliabo. Et. 23. c. Dn̄s exercituū co
gitauit hoc vt detraheret superbiā oīs glo
rie ꝛ ad ignominiā deduceret vniuersos in
clitos terre. Et. 28. c. Ue coꝛone supbie. Et
eodē. c. Pedibus ꝯculcabit coꝛona super
bie. Et Ezechielis. 7. c. Quiescere faciaꝫ su
perbiā potentum. Et Hieremie. 50. c. Ecce
ego ad te superbe dicit dn̄s deus exercitu
um: qꝛ venit dies tuus tēpus visitationis
tue ꝛ cadet superbus ꝛ coꝛruet ꝛ nō est qui
suscitet eum. Hec xp̄o oīa ipleta scimus in
hijs qui ceruicē eleuarunt superbiētes ad
uersus deū. de quibꝰ dixit gl'iosa virgo Lu
ce. 2. c. Deposuit potentes de sede ꝛ exalta
uit humiles. Et iterꝝ. Fecit potentiā in bꝛa
chio suo dispersit supbos mēte coꝛdis sui.
Et Ecclesiastici. 10. c. sapiens inqt. Sedes du
cum superboꝝ destruxit deus ꝛ sedere fecit
mites pꝛo eis. Radices gentiū superbaꝝ
arefecit deus ꝛ plantauit humiles. Sunt
de hoc exempla posita in s̄mone de oīpotē
tia dei in q̄dragesimali de pn̄ia. Quia non
est potentia nō foꝛtitudo nō cōsiliū contra
deū cui nō immerito subiciēda est omnis
creatura.

Qō pꝛincipes ꝛ dn̄i supbi ꝯtēnūt eccle
siā paruipēdentes illiꝰ ptātē que est supꝛa
oēm ptātē tpalē ꝛ intromittētes se de spiri
tualibus officijs ꝛ bn̄ficijs atqꝫ censuram
eccl'ie pꝛo nihilo ducētes. Cap. 2^m.

Ecūdo considerāda est atqꝫ cōdem
nanda supbia dn̄oꝝ ꝛ potentum re
spectu eccl'ie. Sicut eni supbi pꝛinci
pes ꝯtemnūt deū ita ꝛ eccliam suā scām et
p̄cipue quātum ad tria.

p̄ quātum ad eccliasticā potestatem.
2° quātū ad eccliasticā sp̄ualitatē.
3° quātum ad eccliasticaꝫ penalitatem.

Primo quātū ad ptātē que residet in
summo pontifice cui tanq̄ꝫ vicario iesu xp̄i
oēs cuiuscūqꝫ gradus humil'r ac fidel'r su
bici debent ꝛ obedire. ¶ Sed hoc loco tria
nobis adueniūt dubia declaranda. ¶ Pꝛi
mū vtrū potestas pape sit superioꝛ potesta
te imperatoꝛis. ¶ Scōm vtrū potestati pa
pe subdantur oēs reges ꝛ pꝛincipes chꝛi
stiani. ¶ Tertiū vtrū potestas pape se extē
dat ad infideles. ¶ Pꝛo declaratione p̄mi
dubij sunt plura notāda. Pꝛimū notā
dum q̄ monarchia idest pꝛincipale dn̄iuꝫ
mundi cepit ab assirijs sub Nino rege ni
niue: de quo mentionē facit Augꝰ li°. 16. de
ciuita. dei. c. 17. Et de assirijs trāslatum est
ad medos ꝛ persas sub ciro ꝛ dario. Et de
medis ꝛ persis trāslatuꝫ est ad grecos sub
alexādro magno. Et a grecis trāslatuꝫ est
ad romanos s̄b octauiano. Et vt scribitur
28. q. p̄a §. Ex hijs virtutibus romani pꝛo
meruerūt iperiū. ¶ Scōm eni Aug^m de an
chona i li° de ptāte pape. Multa fuerūt in
romanis ꝓpter que amplitudinē dn̄ij deꝰ
illis ꝯcessit. ¶ Pꝛimū fuit magna reueren
tia sacroꝝ etiā si errarēt in cultu falsoꝝ deo
rū: vt diffuse ponit Valeriꝰ in p̄ li°. ¶ Scōꝫ
fuit clemētia aīoꝝ vt eni dicit Uirgilius et
Augꝰ li° p̄ de ciui. dei. Amabāt sibi in lau
dibus dici parcere subiectis ꝛ debellare su
perbos. ¶ Unde Augꝰ. c. 5. p̄sati p̄mi libꝛi
inqt de pietate ꝛ clementia marci marcel
li. Egregius romani nomīs marcꝰ marcel
lus qui siracusā vꝛbē oꝛnatissimā cepit re
fertur eā pꝛius fleuisse ruiturā ꝛ ante eius
sanguinē suas illi lachꝛymas effudisse. ges
sit ꝛ curā pudicitie etiā in hoste ꝑuāde. Nā
pꝛiusq̄ꝫ oppidū victoꝛ iussisset iuadi ꝯstitu
it edicto ne qs coꝛpꝰ liberꝝ violaret. ¶ Ter
tiū fuit fides ꝓmissoꝝ sicut patet in marco
regulo. ¶ Quartū fuit iusticia discussionuꝫ
vnde actuū. 25. c. Festus respondit. Nō est
consuetudo romanis dānare aliquē hoīeꝫ
pꝛiusq̄ꝫ ille qui est accusatus p̄ntes habe
at accusatoꝛes locūqꝫ defendendi accipiat
¶ Quintuꝫ fuit amoꝛ communis boni cui
pꝛeponebant omne pꝛiuatum cōmoduꝫ.
Secundū notandū q̄ imperiū fuit sem
per in vꝛbe vsqꝫ ad tempoꝛa constantini:
qui illud ad grecos trāstulit bizāciuꝫ que

nunc est constantinopolis. ¶ A grecis vo
trāslatum est ad frācos per hunc modum
vt scribitur in cronica martiniana. Nā an
no dn̄i. Francus rex lombar/
doꝝ rupto pacis federe romanos iquieta/
bat. Sed a zacharia papa reprehensus cū
vxore ⁊ filios romā venit: vbi monachus
factus est. Huic arstulphꝰ frater successit i
regno tributa postulās a romanis. Qua/
propter stephanus scd̄s romanus ponti/
fex animaduertens ꝙ constātinus qntus
constātinopolitanus imperator quasi cun
cta perdiderat in partibus meridianis et
orientis oppressus a saracenis quare non
poterat iuuare romanos venit in franciaꝫ
ad pipinū frācoꝝ regem qui cū papa veni
ens liberauit romanos ab iniurijs lōbar/
doꝝ. Et pacatis oībus in premium virtuo
si laboris factus est iperator. Et reuersus
in frāciā imperauit annis tresdecim cum
prius apud frācos tenuisset regnū trigin/
tatribus annis. Māsitqꝫ imperium apud
frācos annis trigintaquinqꝫ ⁊ mensibus
nouē vsqꝫ ad tempora ludoici tertij. De/
inde tempore octonis principis imperiuꝫ
trāslatum est ad germanos: eo ꝙ octo iu/
uit ecclesiā ⁊ romanos quos berlēgarius
rex lombardoꝝ infestabat. Quare corona
tus fuit imperator cui successit filius octo
secūdus. Et huic octo tertius filiꝰ eius qui
iperauerunt per hereditariā successioneꝫ.
¶ Deinde instituti fuerunt ab ecclīa electo
res de quibus dicitur in glo. in. c. Ad apli
ce. de snīa ⁊ re iudicata. Hij sunt archieps
magūtinus: Coloniensis: Treuerēsis. Et
q̄tuor laici: Comes reni dux saxonie. Mar
chio bradeburgensis. Et rex boemie olim
dux. Et dicunt quidā ꝙ rex boemie de ne/
cessitate vocādus nō est nisi cū alij discor/
dāt nec istud ius habuit ab antiquo. Sed
hodie de facto tenet ƀm Hostiensem ex̄ de
electione in. c. Venerabilē. ¶ Ex quo nō ha
bet locuꝫ hoc tpe snīa illa que dicit ꝙ exer
citus imperatorē facit. 93. di. c. Legimus.
ff. de origine iuris. l. 2. §. Postea §. Deide.
⁊ §. Nouissime. C. de veteri iure enucleādo.
l. pª §. Hoc etiā. ¶ Propter dicta scribit in
glo. in. c. Venerabilem super verbo in ger
manos. Regnuꝫ mundi trāslatum est ad
theothonicos. Nam ipsi habent regnū ro
mane ecclesie de cō. di. 5. c. In die. Et sic pa
tet ꝙ imperium nō est apud grecos lꝫ lar
go nomine appelletur quoniā extra ecclesi
am non est imperium. 24. q. pª §. Sed illd̄.
¶ Quidā vo scire cupiunt. Quare fuerunt
istituti electores imperatoris de alemania
¶ Ad quod respondet Augꝰ de anchona.
Qd̄ triplex potest esse ratio. ¶ pª quia illi
principes qui liberauerunt ecclesiā de ty/
rānide lombardorū fuerunt de alemania.
¶ 2ª ratio fuit deuotio alemanoꝝ ad ecclesi
am que apparet in continua peregrinatio
ne eorum ad visitāda limina apostolorum
petri ⁊ pauli. ¶ 3ª ratio fuit voluntas pape
scilicet gregorij qnti: qui fuit theothonicꝰ
⁊ octonis consanguineus. ¶ Tertium no/
tāduꝫ ꝙ imperator nunc dicitur rex roma
norum: tum ratione deriuationis: quia in
de deriuatum est imperiū: tum ratione cō/
firmatiōis: quia a romano pōtifice habet
confirmari: tuꝫ ratione coronationis: quia
rome habet coronari. ¶ Nā vt dicit glo. in
clementina Romani pn̄cipes de iureiurā
do. Imperator coronatur triplici corona.
¶ pª ferrea in aquisgrauis quaꝫ accipit ab
archiepiscopo coloniensi: ⁊ significat forti
tudinem. ¶ 2ª argentea quā accipit ab ar/
chiepiscopo mediolanēsi modoetie: lꝫ hen
ricus acceperit illam mediolani in ecclesia
sancti ambrosij. Et significat puritatē mū
diciā ⁊ claritatem. ¶ Tertia est corona au/
rea quā dat sibi papa in ecclesia sancti pe/
tri ad altare sācti mauricij. Et significat su
perioritatem ⁊ excellentiam super omnes
reges ⁊ principes ⁊ nationes. Ipse equi/
dem imperator est super omnes: vt patet
7. q. pª. c. In apibus. Et. xi. q. pª §. Hec si/
quis. Et. ff. ad legem rhodiaꝫ. l. Depreca
tus. Et. C. de iudeis. l. Judei. Et. 63. di. c.
Adrianus. Et di. 8. c. Quo iure. Et. 23. q. 8.
c. Conuenior. Ex quibus omnibus colligi
tur ꝙ imperator est princeps mundi et do
minus ⁊ omnes nationes ⁊ prouincie sūt
sub eo ⁊ omnia sunt in potestate eius. Et si
cut ipse coronatur illa triplici corona: sic
olim in tribus metallis dabatur tributuꝫ
romanis vt dicitur in glosa prefata in cle/
mentina Romani principes. ¶ Quartū

notandū ꝙ papa est supra imperatorem.
Ná iusta causa ⁊ rationabili existente pót
papa per seipm imperatoré eligere aut ꝓ-
pter eligentium negligentiá vel discordiá
aut ꝓpter electi bonitaté ⁊ condecentiam.
Aut ꝓpter populi xpiani ⁊ pacis ꝓuidenti
am. Aut ꝓpter cohercendi hereticoꝝ paga
noꝝ ⁊ scismaticoꝝ audaciá ⁊ potentiá. Et
sicut ab apostolica sede instituti sūt electo
res impatoris: ita cū expediret paci ⁊ vtili
tati xpianitatis papa posset aliud facere.
Nec hoc esset leuitati ascribendum: qm̄ vt
scribitur hester. 16. c. Prouidendū est paci
oium ꝓuinciaꝝ nec putare debetis si diuer
sa iubemus ex animi nostri venire leuitate
sed pro qualitate ⁊ necessitate tempoꝝ vt
reipu[ce] possit vtilitas ꝓuenire. Que v͛ba
sunt regis Archaxersis in ep̄la sua. ¶ Pa
pa itaqꝫ pót imperatoré etiá electum non
cōfirmare. Ná imperator electus debet cō
firmari per papá: vt patet in p̄fato. c. Vene
rabilé superiꝰ allegato. Et confirmatus de
bet per papá inungi. Ex̄ de sacra vnctione
c. Cum venisset. Et inunctus per papá de-
bet coronari vt in p̄tacto. c. Venerabilem.
¶ Potest isup papa imperatoré ꝯfirmatū
deponere. ¶ Unde stat exemplū de snia et
re iudicata li[o]. 6. in. c. Ad aplice. De Inno
centio. 4. qui deposuit fredericū imperato
ré romanoꝝ ⁊ regem sicilie. Ná requisiuit
eū vt daret pacé ecclesie ⁊ mundo vniuer-
so ⁊ ipse induratꝰ velut pharao noluit obe
dire. ¶ Quare cum fuisset piurus sacrilegꝰ
⁊ de heresi suspectus ⁊ non soluisset censū
ecclesie pro regno sicilie papa deposuit eū.
vbi dicit glo. Papa ꝓpter crimina depo-
nit imperatoré vt hic. Idé cum est inutilis
15. q. 6. c. Alius. Fuerunt ergo crimina fre
derici grauissima quibus priuādus venit
Ná vt dicit glo. in dicto. c. Ad aplice. Per
iurium est crimen grauissimū in q̊libet pre
sertim in prelato vel in principe cum eorū
facta trahātur ab alijs in exemplū: vt nota
tur ex̄ de voto ⁊ voti redép[c]. c. Magne. Et
ideo grauiꝰ punit. xi. q. 3. c. Precipue. Tur
batio etiá pacis grauissimū peccatū est in
principe: qꝛ ipse maxime tenetur ad ꝟuan
dá pacē. 23. q. p̄[a]. c. Noli. Ex̄ de treuga et
pace per totū. Et qui ꝯtra pacé eccl̄ie sunt
nudari debent dignitate ⁊ cingulo. 24. q.
p̄[a]. c. Qui contra pacé. ¶ Negare etiá cen-
sum pro regno sicilie graue crimé est: qꝛ re
gnū sicilie est speciale p̄imoniū beati petri
94. dist. c. Valde. xi. q. p̄[a]. c. Peruenit. Et
10. q. 3. c. Relatū. Quare papa iudicat im
peratoré ⁊ oés ⁊ nullus ipm. 22. di. c. Oés.
9. q. 3. c. Nemo. quia papa est dn̄s mundi.
9. q. 3. c. Cuncta per mundū. Ideo extra de
maioritate ⁊ obedientia. c. Solite. Digni-
tas ⁊ ptás pape assimilat soli ⁊ impatoris
lune. ¶ Sed ꝯtra dicta instat multiplicit.
¶ P̊ qꝛ ꝯstantinus imperator imposuit co-
roná siluestro pape: vt dicitur. 96. di. c. Cō
stantinus. ¶ Ad hoc respondet ꝙ hoc fecit
non sicut dn̄m ⁊ auctoritaté p̄bés: sed sicut
minister obsequés. Cuius signū fuit ꝙ te-
nens equū eius dextratoris sibi officiū ex
hibuit. ¶ 2[o] istatur qꝛ vt dicit Innoꝰ. 23. q.
4. c. Quesitū. ꝙ imperatori sit gladius a
deo datus. ¶ Ad quod respondetur qꝛ veꝝ
est imperatorem gladiū recipere a deo: qꝛ
a papa non recipit nisi vt est vicarius dei.
Nó enim papa potest supra imperatorem
vt est singularis persona: sed vt est succes-
sor petri ⁊ vicarius xpi. ¶ 3[o] istatur qꝛ ex ele
ctione iperator habet ius in iperio ⁊ potest
admistrare ante cōfirmationé pape: vt no
tat Hostieñ. in p̄dicto sepe allegato. c. Ve-
nerabilé. ⁊ confirmatur. 93. di. c. Legimꝰ.
¶ Respondetur ꝙ ius qd̄ habet impator
est quia eligitur ab illis quos eccl̄ia insti-
tuit electores. Illi eni qui eligūt imperato
ré a papa habét hoc ius eligendi: vt in cle
mentina Romani p̄ncipes. ⁊ .s̄. in. c. Ve
nerabilé. ¶ 4[o] instatur qꝛ xp̄s soluit tribu-
tū sicut patet Mathi. 7. c. Et. 23. q. 8. c. Tri
butū. Et. xi. q. p̄[a]. c. Si tributum. ¶ Rn̄det
ꝙ illud fecit nó ex debito sꝫ ne scandaliza
ret. ¶ 5[o] instat qꝛ xp̄s dixit Ioánis. 16. Re-
gnū meū nó est de hoc mūdo. ¶ Rn̄det ꝙ
xp̄s dixit illa v͛ba an̄ passioné. Sꝫ post re
surrectioné dixit discipulis. Data est mihi
ois ptás in celo ⁊ in terra. vn̄ ꝯcludimꝰ fir
miter ꝙ ptás pape est supra ptáté iperato
ris. ¶ Scd̄m dubiū fuit vtrum ptáti pape
subdantur oés reges ⁊ principes xpiani.
¶ Ad quod ita dicit Augꝰ de anchona. ꝙ
sicut summo sacerdoti leuitici generis oés

iudei obedire tenebantur cuiuscunq3 stat⁹ fuissent. Sic omnes xpiani maiores ⁊ minores pape tenenti locum xpi obedire tenentur. vnde deuteronomij.17. scriptū est. Qui superbierit nolēs obedire sacerdotis īperio morietur. ¶ Narrat Magister in historia scholastica. Qd̄ cum alexander magnus venisset in iudeā cum ꝓposito exterminandi eā ex visione quā habuit obuiās Ioiade summo sacerdoti ad eū venienti induto pontificalibus de equo descendit dignissimeq3 veneratus est ⁊ adorauit dicēs principibus secum commorantibus se nō ipm adorasse: sed deum cuius principatu3 ⁊ vice3 gerebat in terris. Ideo ex̄ de maioritate ⁊ obedientia. c. Siquis dicitur. Qui non obedierit principi morte moriaẽ. Glo. idest pape de con. di. pᵃ. c. Corpora. Sicut econuerso imperator vocatur pontifex. di. 10. c. De capitulis. Dn̄s etiam iesus xpus Luce. 10. c. ait. Qui vos spernit me spnit. ¶ E Grego⁹. 81. di. c° Siqui sunt. Peccatū paganitatis incurrit quisquis dū xpianu3 se asserit sedi apostolice obedire contēnit. Qui autem dicunt papā in toto orbe terrarum habere dominiū solum super spiritualia nō autem super temporalia similes sūt consiliarijs regis sirie: qui dixerunt vt habetur tertij Regum. 20. c. Dij montiū sūt dij eorum: ⁊ ideo superauerunt nos. Sed pugnemus contra eos in campestribus ⁊ in vallibus in quibus dij eoꝝ dominiū nō habent ⁊ obtinebimus cōtra eos. ¶ Ad litteram sic hodie mali consiliarij adulatiōe pestifera seducunt reges ⁊ principes terre dicentes. Dij montium: puta spiritualiu3 bonorum sunt summi pontifices: sed non sunt dij vallium: quia temporaliū bonoꝝ nullum dominiu3 habent. Ideo in campestribus idest in potentia bonorum temporalium pugnemus contra eos ⁊ obtinebimus. Sed quid dicat eis diuina sententia audiamus. Quia dixerunt sirij. Deus montium ē deus eorum ⁊ non deus vallium dabo omnem hanc multitudinem in manu vestra ⁊ scietis quia ego dominus. Et hoc patet quia multi ecclesiam perseq̄ntes etiam christiani exterminati sunt. Sicut fuerunt iulianus apostata: mauricius imperator persequens gregorium. Theodoricus rex italie qui incarcerauit Ioannē papā. Fredericus imperator ⁊ alij qui miserabiliter suos dies finierunt. Auctoritas ergo pape extendit se ad quoscunq3 dn̄os christianos. ¶ Et ideo de supplenda negligentia prelatorum in 6°. c. Grandi. ponitur qualiter papa dedit coadiutorem regi portugallie qui erat negligens in regimīe regni ⁊ omnia dissipabat. ¶ Insuper a sententijs regum ⁊ principum omnium ad papam potest appellari per illud quod scribitur. 2. q. 6. Ad romanam ecclesiā ab omnibus ⁊ maxime ab oppressis est appellādū ⁊ concurrendū quasi ad mr̄e3 vt ei⁹ vberibus nutriātur: auctoritate defendātur: oppressionibus releuentur: q: non potest nec debet mater filiū obliuisci. ¶ Idē habeẽ. xi. q. pᵃ. c. Quicunq3. Nec obstat cᵐ Si duobus. extra de appellationibus. vbi dicit ꝙ non est appellandū a iudice seculari ad papā nisi in terris ecclie: q: hoc itelligitur ꝙ nō est fiendū idifferenter ⁊ in q̄buscunq3: sed in negocijs arduis ⁊ necessitate vrgente. Spectat enim ad papā corrigere oēs cū delinquunt ꝑ3 illud Hieremie p. c. Ecce cōstitui te super gentes ⁊ regna vt euellas et destruas: dissipes ⁊ disperdas scilicet scelera rep̄hendendo: ⁊ edifices ⁊ plātes. ¶ Sic ⁊ in veteri testamento prophete qui erant patres spirituales in populo iudeorum auctoritate domini rep̄hendebāt reges delinquētes. Quod patet ꝑmi Regū. 15. c°. vbi samuel regē saulem reprehendit de iobedientia. ¶ Et scdi Regū. 12. c. Nathan dauid de adulterio. ¶ Et tertij Regum. 18. c. Helias achab regem israel de idolatria. ¶ Et secundi paralipomenō. Summus sacerdos ozias regem iuda de presumptione. ¶ Et 2. q. pᵃ. c. Scelus. Nicolaus papa rege3 lotharium de adulterio. Ideo ad cōfirmationem huius veritatis dicit glo. in. c. Nouit Extra de iudicijs. Iura celestis imperij et terreni petro commissa sunt a deo. Idem di. 22. c. primo. Ipse enim vtrunq3 gladiu3 habet: vt dicit Lucas. Ecce gladij duo hic. ¶ Demonstrauit autem hoc deus aliquando i facto ⁊ precipue tpe leonis pape. Nā vt recitat Paulus in historia lombardoꝝ

et Siccardus: Athila rex hunnorū occiso
germano suo dolo deuastataq; macedo-
nia achaia ⁊ tracia gentibus oībus aqui-
lonarib⁹ iperauit. Et ambitiosus ⁊ auidus
regni tentauit italiaꝫ subicere sibi. Et post
multa per eū inita bella cuꝫ exercitu copio
sissimo aquileiā trib⁹ annis obsedit. Qua
victa ⁊ in predam data occisisq; ciuibus ⁊
oībus flāma ⁊ ruina consumptis mox vici
nas vrbes dissoluit. Et deinde cepit vincē
tiā veronā brissiā ⁊ mediolanū. Tādem fir
matis castris in eo loco vbi minerius flu-
uius in padū influit cogitabat ad vrbem
proficisci. Tunc sanctissimus leo papa per
sonaliter accessit ad eū. Qui nō solum ro
me salutē: sed toti⁹ italie reportauit. Athi
le nāq; precepit vt dicit Ruffin⁹ in annali
bus romanoꝝ: ⁊ Siccardus in li° temporꝫ
vt erga danubiū promissa pace discederet
Cui athila stati assensit nihilq; nisi qđ leo
papa voluit loqui potuit. Post cuius di-
scessum interrogatus cur preter consuetu
dinē romano pontifici tantā obedientiā ex
hibuisset. Respōdit athila se vidisse viruꝫ
astātez ei sub sacerdotali habitu angustio
re forma canicie venerandū sibiq; minan
tem gladio nisi cuncta que ille postulabat
faceret. Sic igitur relicta italia in pānoniā
athila rediȷt: vbi ducta in vxore sorore va-
lentini iperatoris faciens luxuriosa conui
uia cū longe plus solito vina bibisset sepi⁹
dormiens eruptione sanguinis qui de na
ribus effluxit suffocatus ē. ¶ Si aūt quis
iterrogaret cū sit tāta ptās pape quare tā
crebro omittit punire dños publice delin-
quētes. ¶ Ad qđ dicimus ꝙ hoc facit vel
qꝛ facultatē nō habet cohercēdi: vel ꝓpter
pericula ⁊ scādala que possent euenire: vł
qꝛ multitudini parcit. Est tamen in eo po-
testas faciendi. ¶ Tertium dubiū fuit vtꝝ
potestas pape extēdat se ad ifideles. ¶ Ad
hoc rñdet Aug⁹ de anchona sequēdo Joā
nem andree in nouella in. c. Qđ sup hȷs.
de voto. ⁊ Innocentiū ⁊ Hostiensē ꝙ sic ⁊
ꝙ oēs pagani subsunt pape. Rō est qꝛ in
aduentu xpi oīs honor ⁊ oīs principatus
⁊ oē dñium ⁊ iurisditio de iure ⁊ ex causa
iusta ⁊ per illū qui supremā manuꝫ habet
nec errare pōt omni infideli subtracta fue
rit ⁊ ad fideles trāslata. Qđ hec iusta cau
sa fuerit ꝓbatur eccliastici. io. c. vbi dicitur
Regnū a gente in gentē trāsferetur ꝓpter
iniusticias ⁊ iniurie ꝯtumelias ⁊ diuersos
dolos. Qđ aūt hoc factū fuerit ꝓbatur ex̄
de constitutionibus. c. Trāslato sacerdotio
necesse est vt legis trāslatio fiat. Trāslatuꝫ
quippe fuit sacerdotiū in personā xpi qui
fuit sacerdos ⁊ rex: vt dicitur Luce p̄. c. Et
regni eius nō erit finis. Ipse aūt dixit Ma
thei. 21. Auferetur a vobis regnū dei ⁊ da
bitur genti facienti fructus eius. Hui⁹ aūt
regni ⁊ sacerdotiȷ principatuꝫ perpetuum
commisit dei filius petro ⁊ successorib⁹ ei⁹
vt patet. ¶ Ex̄ de homicidio. c. Pro huma
ni. ¶ Ex̄ qui filiȷ sunt legitimi. c. Per vene
rabilē. §. Rationibus. ¶ Unde constāter as
serimus ꝙ de iure infideles debēt subici fi
delibus nō ecōuerso: vt dicitur ex̄ de iude
is. c. p̄. c. Multoꝝ. c. Et si iudeos. §. Inhibe
mus. Si igitur papa p̄est mundo vice xpi
⁊ xp̄s habet plenā iurisditionez super oēm
creaturā: sequitur ꝙ nullus potest se sub-
trahere ab obedientia pape de iure: sicut
nullus se potest subtrahere ab obedientia
dei. Et q̄zuis infideles per excōmunicatio
nem vel absolutionē in cōfessione solui vł
ligari non possint. Tamen potestate claui
um ligati sūt per ecclesiā iudicati dānati.
Et sic si vellent ad fidem reuerti potestate
clauium absolui possent. Similiter q̄zuis
de ecclesia dici non possunt merito fidei et
bone operationis: tamen de ecclesia dici
possunt iudiciaria potestate ⁊ occasionali
vtilitate. Quare ꝫm Augustinū de ancho
na papa potest punire paganos ⁊ barba-
ras nationes cum agunt contra legem na
turalem in manifestis: quia vnusquisq;
potest puniri pro transgressione legis quā
recipit ⁊ profitetur. Sed lex naturalis est
ita cordi inserta ꝙ deponi non potest: vt si
furarētur vel committerent vicium simo-
nie ⁊ huiusmodi. Sed pro eo quod faciūt
contra legem diuinam scilicet veteris vel
noui testamenti. Aut contra legem positi
uam cū neutrā recipiunt puniri nō possūt
Si tñ pagani sūt subiecti aliq̄bus regib⁹
⁊ principibus xpianis dignū est vt viuere
debeant legibus q̄bus viuunt aliȷ subditi

illoꝝ principū ne videantur melioris ꝯdi/
tionis ꝓpter suā īfidelitatē q̄ʒ xp̄iani. Et co
gi ad hoc ⁊ puniri possūt. Puta ꝙ cū sta/
tutū generale est in aliqua ciuitate vbi ta/
les habitāt ꝙ qui portat arma īcidat in pe
nā decē florenoꝝ: poterit in tali delicto pu
niri paganus sicut ⁊ xp̄ianus. Et q̄ʒuis pa
gani puniri non possint pena sp̄uali excō/
municationis ⁊ huiusmodi: possunt tñ pu
niri ab eccl̄ia pena pecuniaria ⁊ a principi
bus etiā pena corporali. ¶ Scd̄o deū tpa
les multotiens per superbiā contemnunt
eccl̄iam q̄ʒtū ad sp̄ualitatez dū. s. de sp̄uali
bus temere se īpediunt. Nō eni licet laicis
īpedire se de ecclesijs ⁊ eccl̄iasticis p̄sonis.
Sicut habetur ex̄ de ꝯstitutionib⁹. c. Eccle
sia sancte marie. in tex. ⁊ in glo. ¶ Et. 96. di.
c. Bn̄. ¶ Et ex̄ de rebus eccl̄ie nō alienan/
dis. c. Cū laicis. Hoc aūt fit. ¶ p̄ cum ipsi in
gerunt se ad conferenda eccl̄iastica benefi
cia ⁊ eccl̄iasticas dignitates. Contra quos
ex̄ de iure patronat⁹ in. c. Cura. glo. inqt.
Laici conferre eccl̄ias nō possunt. Idē ex̄
de priuilegijs. c. Cū ⁊ plātare. ¶ Et. 16. q. vl
tima. c. Siqs deinceps. c. Siqs ep̄s. c. Si
quis clericus. ¶ In. c. s̄o Ex tua ex̄ de fili/
is p̄sbiteroꝝ non ordinādis. dicitur ꝙ suspen
di debent clerici ⁊ cōmunione priuari qui
recipiunt eccl̄ias de manibus laicoꝝ ⁊ lai
ci sunt excōmunicādi: qꝛ tale ius possidere
nō possunt. ex̄ de electione. c. Sacrosācta.
c. Massana. nisi i capella vbi patronus ha
bet tm̄ ius p̄ntandi. Et vt scribitur ex̄ de iu
re patronatus. c. Cū laici. Laici qui habēt
ius patronatus nō possūt ꝯcedere clericis
eccl̄ias sine scientia ⁊ ꝯsensu epi. Nec pos/
sunt ⁊ debēt ipsi patroni p̄ntare indignū.
¶ Ex quo vt ponitur in glo. in. c. Cū vos de
officio ordinarij. Patronus laicus presen
tans indignū lʒ nō sit priuatus nec priuā
dus ptāte presentandi tamen dantur sibi
quatuor mēses ad p̄sentandū. Sed in col/
legio ⁊ eccl̄iastica p̄sona aliud est qꝛ si col/
legiū eligat vel p̄ntet indignū priuatur ip
so iure. Ex̄ de electione. c. Cū in cūctis. Idē
creditur de clerico patrono ꝙ priuatus est
si presentet indignū vel saltim priuādus.
¶ Et hec potest esse ratio quare laico patro
no dātur quatuor menses a tpe vacatiōis

Ex̄ de iure patronatus. c. Cum ꝓpter. Col
legio s̄o siue clerico dantur sex mēses. Ex
tra de ꝯcessione prebende. c. Nulla. quia
laicus nō priuatur ptāte presentādi: lʒ pre
sentet indignū. Clericus s̄o sic. Unde hic
fit quedā compensatio hincinde. Quia lai
ci grauantur in tpe ⁊ releuātur in alio: qꝛ
nō priuātur. Et qꝛ clerici priuātur presen/
tādo indignū releuātur in maiori tēpore.
Et qꝛ clerici magis debēt esse discreti ⁊ sci/
re iura: ideo puniuntur si peccāt in electio
nibus ⁊ presentationib⁹. ¶ Quidā tamen
dicunt ꝙ ad superiorem deuoluitur ꝓuisio
eccl̄ie cum laicus patronus presentat indi
gnuʒ. vt in aucten^co^ de sanctissimis epis. §.
Siqs oratorij domū. Tamen iure nr̄o non
cauetur hoc expresse. Ideo stādum est ca/
noni ⁊ nō legi. ¶ Secundo aliqui dn̄i tpa/
les patiuntur per suos villicos ⁊ ꝓcurato
res auferri occupari ⁊ alienari possessiōes
⁊ terras eccl̄iaꝝ quasi ipsi sint dn̄i. Quod
tn̄ falsuʒ est qꝛ bona tpalia ecclesijs ⁊ pijs
locis a bonis dn̄is ⁊ xp̄ianis ꝯcessa nō sūt
ipsoꝝ maloꝝ ⁊ raptoꝝ. Si aūt ipsi interro/
gent. Et qs est dn̄s reꝝ eccl̄iasticaꝝ. Rn̄de
tur sm̄ glo. 12. q. p̄^a^. c. Expedit. ¶ Qd̄ p̄mo
sūt dn̄i paupes qꝛ inde sustentātur. 16. q.
p̄^a^. c. Om̄ quicqd. ¶ 2° est dn̄a eccl̄ia. 16. q.
3. c. Inter memoratos. ¶ 3° est de⁹. 12. q. 2.
c. Qui xp̄i. c. Qui abstulerit. ¶ 4° pōt dici:
ꝙ dn̄iuʒ est apud clericos. Sicut dn̄iuʒ re
rū vniuersitatis est apud ciues. Instituta
de reꝝ diuisione. §. Uniuersitatis. ¶ Tertio
aliq dn̄i volunt se nimis ītromittere de of
ficijs ⁊ p̄lationib⁹ religiosoꝝ ad tantā q̄nq̄ʒ
deuenientes p̄sūptionē vt dicant ꝙ ipsi in
suo dn̄io sunt generales abbates epi ⁊ pa
pa. ¶ Quarto trahūt aliqn̄ clericos ad su
um forū cōtra illud qd̄ habetur. xi. q. 2. c.
Nullus. Nōnunq̄ʒ etiā clericos delinquē
tes ad sua iudicia deducūt: examināt: ⁊ in
carcerāt. Et aliqn̄ post oīa īpie facta contra
eos cū scripturis ⁊ ꝓcessibus ad ep̄os re/
mittunt puniēdos. Episcopi tamen aduer
tant quia extra de iudicijs. c. Et si clerici di
citur. Si clerici coram seculari iudice con/
uicti fuerint vel ꝯfessi de crimine non sunt
propter hoc a suo episcopo condemnandi
aliquatenus. Sicut enim sententia a non

suo iudice lata nõ tenet: ita ⁊ facta confes/
sio corã ipso. Qđ autē sententia a nõ suo
iudice lata non tenet patet ex̃ de sententia
⁊ re iudicata. c. Sententia. in textu ⁊ glosa.
¶ Et. C. Si a nõ competenti iudice. l. 2ª. ⁊. l.
pª. ¶ Et. 2. q. pª. c. In primis. ¶ Et. 16. q. pª
c. Frater. In hijs ⁊ similibus superbi dñi
modum excedunt. Quos non dãnamus:
dum de rebus spiritualibus cum humili/
tate ⁊ reuerentia se impediunt seruata vni
cuiq; in suo gradu iurisditiõe sua. ¶ Ter/
tio superbi dñi cõtemnunt ecclesiã q̃tum
ad suã penalitatem. In penã quippe icor/
rigibilium ⁊ nimis rebellium ac indurato
rũ in peccatis ⁊ pertinaciter in obedientiũ
vtitur ecclesia censuris. ¶ Et vt scribitur ex̃
de verboꝝ signif. c. Querenti: Nomie cen
sure intelligitur interdictum. Et sententia
suspensionis ⁊ excommunicationis: vt fre
quentius tamē excommunicatione punit
pertinaces. Cũ autem de ipsis censuris et
excõmunicatione aliquid sentiunt ipi dñi
superbi cachinando cũcta habẽt in derisũ
Qui audire debent verba Crisostomi su/
per eplam ad hebreos. ⁊. 41. q. 3. c. Nemo.
Nemo inquit contẽnat vincula ecclesiasti
ca. Non est homo qui ligat: sed xp̃us qui
hãc potestatē dedit ⁊ homĩes dños fecit tã
ti honoris. ¶ Et in. c. Nihil. xi. q. 3. dicitur.
Nihil sic debet formidare xp̃ianus q̃ sepa
rari a corpore christi. Ratio est quia vt ait
Aug⁹ in liº de verbis apostoli. ¶ Et. xi. q. 3.
c. Omnis. Omnis christian⁹ dilectissimi
qui a sacerdotibus excõmunicatur satha/
ne traditur. vt eni habetur. 24. q. 3. c. Apo
stolice. Apostolice auctoritatis exemplo di
dicimus errãtium ⁊ in errorē mittentium
spũs tradẽdos esse sathane vt blasfemare
dediscant. Paulus eni corinthũ quendã
tradidit sathane. Mali ꝯo christiani ⁊ in/
creduli principes cum ista narrant dicere
plerũq; solent. Quid obest excõmunica/
tio quando excommunicati comedere pos
sũt ⁊ bibere. Et alij subdunt. Custodiat me
deus a sono tube contra me sonantis pro
temporali iusticia: quia sonuz campane si
gnificantis censurã ecclesie paruifacio. O
peruersitas malignaꝝ mentium: o infideli
tas prauorum hominũ: o deniq; superbia

ab ipso deo summo conterenda. Quid re/
prehẽsibilius: Quid abominabili⁹: Quid
deniq; in christiano homie damnabilius:
O domini christiani. Et vbi fides: vbi de/
uotio: vbi religio: vbi iusiurãdum. Cur nõ
christum quem ꝓfitemini honoratis coli/
tis ⁊ magnificatis: Cur suã ecclesiam san/
ctã spernitis: Quid iuuat dicere Credo sã
ctã ecclesiam: cum iã illã sub vestris pedi/
bus conculcetis: Heu heu. Conuenire ho
die potest multis ex principibus christia/
nis illa sententia titiliuij quã de hanibale
dixit postq̃ aliquas eius laudabiles con
ditiones explicauit. Has inquit viri virtu
tes ingentia vicia equabãt inhumana cru
delitas: perfidia plusq̃ punica. nihil veri
nihil sancti: nulliusq; dei metus: nullum
iusiurãdum: nulla religio. hec ille. Igitur
vt dicit marcellus papa. 96. di. Bo
ni principis est ac religiosi ecclesias contri
tas atq; conscissas restaurare nouas edi/
ficare ⁊ dei sacerdotes honorare atq; tueri
¶ Nõ principes ⁊ superbi domini cõtem
nunt suos proximos male ⁊ negligẽter gu
bernãdo subditos ⁊ grauãdo illos idebite
atq; conuersando cum nimia continentia

Cap. 3m.

t Ertio considerãda est ⁊ condemnã/
da superbia dominoꝝ ⁊ principum
respectu ꝓximi. Cõtemnũt qppe ipi
subditos suos precipue in tribus.
¶ pº in gubernatione.
¶ 2º in grauatione.
¶ 3º in conuersatione.
¶ Primo in gubernatione. Circa regimē
nãq; subditoꝝ vtuntur multa negligentia
nec curãt si bene gubernentur vel male.
Unde constituunt officiales iniquos tyrã
nos ⁊ iniustos. Ad quod perducuntur ne
in bonis ⁊ probis officialibus multum ex
pendãt. Itaq; omnia disponũt ad propri/
um cõmodum ⁊ de cõmuni bono aut nul
la aut satis parua est illis cura. Contra q̊s
est sententia Plutarci ⁊ Platonis atq; oĩ
um doctissimorum virorũ qui dicunt prin
cipem teneri super omnia ad amorem sub
ditorum ac boni publici tutelam ⁊ prote/
ctionem. Hinc est ꝙ miris laudibus effe/
runt codrum atheniensiuz regem: qui pro

victoria ppli sui mori non recusauit. ¶ Recitat enim de ipso Ualerius li° quinto: q cum haberet difficillimum bellum cuz dorensibus misit ad apolliné deificuz pro cõsilio. Cui responsum fuit q ciuitas athenarum esset victrix: si ipse codrus moreretur p patria. At ille mutato regio habitu sarmenta colligens castra hostium ingressus a muliere quam falce in iurgio percusserat interfectus est. ¶ Secundo domini superbi contemnunt subditos in grauatione. Qñqz enim faciunt artifices τ agricolas laborare sine mercede. Quandoqz bona subditorum ipsis inuitis extorquent etiaz per venditionem. Sicut fecit rex achab erga naboth quem quia noluit vendere sibi vineam vt de illa faceret viridarium vxor sua pessima iezabel fecit eum falso accusari de blasfemia τ lapidari: τ sic ipsam vineam obtinuit. Sed vterqz mala morte perijt scilicet achab τ iezabel: vt habetur tertij regum. 25. c. Quandoqz insuper tallijs τ exactionibus populos suos grauant vltra debitum vel propter bella iniusta que suscipiunt: vel propter excessum in põpis τ venationibus. Sed pleriqz adhuc testamétis τ vltimis volũtatibus se imiscent. Subditos etiam cogunt suo modo matrimonia contrahere: que tamen vt scribitur extra de sponsalibus c° Requisiuit. debét esse libera quoniam coactiones difficiles exitus solent frequenter habere. ¶ Tertio superbi domini contemnunt subditos in conuersatione. Nolunt multotiens audire illos in necessitatib⁹ suis. Et in omnibus ostendunt se duros asperos absqz affabilitate cum tamen benignitas τ affabilitas dominis ad maximum decorem accedat. ¶ Ideo Cassiodorus in epistolis ait. Ornamentum omnium bonorum est sincera benignitas. ¶ Et Seneca ad lucilluz. Sic cum inferiore viuas quemadmoduz tecum superiorem viuere velles. ¶ Idcirco Ualerius libro quinto cõmendat alexandrum magnũ eo q cum semel vidisset militem quendam senem nimio frigore stupefactum cũ ipse foret in sede sublimi propinqua igni surrexit τ suis manibus illuz in sua sede reposuit. ¶ Et Joannes solobriensis i policratone libro quinto. ¶ Narrat q gratianus optimus imperator arguentibus eum amicis q in omnes familiaris esset nimis τ communis. Respondit se talem velle imperatoré esse priuatis quales imperatores sibi esse priuatum optasset. Nec valet friuola excusatio illoꝝ dominorum qui dicunt q timore subditi retinent τ regulãtur: quoniá multo fortius vincuntur beniuolentia τ amore. Propterea periander corinthus dicebat vt dñi tuti fiant fulciant se beniuolentia subditorũ non armis gentium exteraꝝ. ¶ Et Cicero li°. 2. de officijs ait. Omniũ rerum nec apti⁹ qcq̃z ad opes tuendas ac tenẽdas q̃z diligi nec alicuius q̃z timeri. Ergo vt sermoné hunc concludamus dicamus cuz Seneca in tragedijs. Uos quibus rector maris atqz terre. Jus dedit magnũ necis atqz vite. Ponite inflatos tumidosqz vultus. Quicqd a vobis minor extimescit: Maior hoc vobis dominus minatur. Quare deponant superbiam domini τ principes seculi: vt dignũ ꝑparent habitaculũ diuine gr̃e Amé.

¶ Feria scd̃a scd̃e hebdomade. xle. De iudicio gnãli quo terreri possũt τ debét mentes superboꝝ. Sermo nonus.

c Ongregabuntur añ eũ oẽs gẽtes. Ūba sunt redéptoris nr̃i original'r Mathei. 25. c°. τ in euang̃ hodierno. Futuri iudicij gnãlis memoria satis supqz ꝯfert ad humiliãdas elatas mẽtes supborũ. Siqs eni ꝯsiderare velit que de illo ꝑsepe dei filius locut⁹ est merito expauescẽ debet. Celũ eni τ terra trãsibũt: ūba aũt sua nunq̃z trãsiét. Jpe itaqz in pñti lectiõe euãgelica aptissime ꝓnũciauit illi⁹ diei terribilitaté que per multa secula ante ꝑdicta fuerat. ¶ Sophonias eni ꝓpha c° p̃ sic dixit. Dies illa dies ire dies tribulatiõis τ ãgustie: dies calamitatis τ mi͛ie: dies tenebraꝝ τ caligĩs: dies nebule τ turbis: dies tube τ clãgoris. ¶ Et Ysaias. c. 13. ita prophetauit. Ecce dies domini veniet crudelis τ indignationis plenus τ ire furorisqz ad ponendam terram in solitudinem τ conterẽdos pctõres

de ea. ¶ Idcirco vt peccatoribus ꝛ supbis
ꝑcipue detur occasio timendi in pn̄ti smo/
ne de iudicio gn̄ali dicturi erimus. De q̄ lȝ
diffuse scripseri in tribus smonibus i qua
dragesimali de pn̄ia: tn̄ preter ea que ibi
posita sunt occurrūt de ipso aliqua alia cō
memoranda. Nec viciosū erit aut supfluū
commiscere pro clariore noticia vetera no
uis: vt sic peccatrices aíe renouentur. Con
templabimur ergo de ipso tremēdo iudicio
tria mysteria.

¶ p^{m} dĩ iudicantis excellentia.

¶ 2^{m} iudicandoꝝ differentia.

¶ 3^{m} iudicij sententia.

¶ De mira excellētia xp̄i qui sedet ad dex/
terā p̄ris ꝛ veniet in iudiciū cū singulari tri
umpho lōge prestātioꝛ triūpho romanoꝝ
quē visuri sunt oēs in maiestate. Cap. p^{m}.

PRimū mysteriū ꝯtēplandū dĩ iudi
cantis excellentia. Qui enim iudi/
caturus est omnes triplici excellen
tia decorabitur.

¶ p^{a} dĩ dignitas incommunicabilis.

¶ 2^{a} triumphus mirabilis.

¶ 3^{a} maiestas visibilis.

¶ Prima excellentia dĩ dignitas incom
municabilis. Est qdē iesus xp̄s iudex oīuȝ
dei filius per nām. Et hoc in symbolo ꝯfite
mur cuȝ dicim⁹. Sedet ad dexterā patris.
Inde venturus est iudicare viuos ꝛ mor/
tuos. ¶ Sed curiosi quidā scire cupiūt vtꝝ
sit conueniens dicere ꝙ xp̄s sedeat ad dex
terā p̄ris. Et lȝ hoc positū sit in ope de lau
dibus scōꝝ in sermone de ascēsione: tamē
qꝛ forte nō oēs illius opis habent copiaȝ
volui ꝛ in hoc loco dubiū istud absoluere.
Ad quod pro ỽitatis confirmatione idu/
cimus ea que nobis in scripturis sanctis
traduntꝰ. ¶ Inqt ergo Paulus ad ephesi/
os p̄.c. Constituēs illū ad dexterā in cele/
stibus. ¶ Et ad coloscenses. 3.c. Xp̄us est in
dextera dei sedēs. ¶ Et ad hebreos p̄.c. Se
det ad dexterā maiestatis in excelsis. ¶ Et
10.c. Sedet in dexterā dei p̄ris. ¶ Et ad ro/
manos. 8.c. Xp̄s iesus est ad dexterā dei: q
etiā iterpellat pro nobis. ¶ Et Mathi. 26.
Luce. 22. Marci. 14. Dixit ipse iesus bn̄di
ctus. Erit filius hoīs sedens a dextris vir
tutis dei. ¶ Hoc etiā ꝑdixit Dauid in psal.
c^{mo}. 9. Dixit dn̄s dn̄o meo: sede a dextris
meis. Qđ aūt hec ỽba ad lr̄am intelligū
tur de xp̄o patet ex sn̄ia pauli qui ad hebre
os p̄.c. ait. Ad quē autē angeloꝝ dixit ali
q̄n deus. Sede a dextris meis. ¶ Et Ma/
thei. 22.c. Xp̄us retulit phariseis. Quō da
uid vocat eū. s. xp̄m in sp̄u dn̄m dicēs. Di/
xit dn̄s dn̄o meo sede a dextris meis. ¶ Et
si iudei negarēt testimoniū xp̄i ꝛ pauli con
uinci possunt per doctores illoꝝ. Nā rabbi
Jonathan apud iudeos ꝓbatissim⁹ in sua
trāsla tione caldaica ait. Dixit dn̄s verbo
suo. ¶ Et rabbi Joden super illo verbo p̄s.
17. Dedisti mihi ꝓtectionem salutis tue ꝛ
dextera tua suscepit me inquit: In futurū
deus sanctus ꝛ bn̄dictus conuertere faciet
regē messiā ad dexterā suā sicut scriptū est
Dixit dn̄s dn̄o meo: sede a dextris meis.
Istud etiā confirmat rabbi moyses. ¶ Sȝ
ꝯtra arguitꝰ ꝙ non sit bn̄ dictū ꝙ xp̄s sedet
ad dexterā dei patris. ¶ p̄ nullū corporale
competit deo qꝛ sp̄us est deus Joannis. 4.
c. Sed dextra ꝛ sinistra sunt differētie posi
tionū corporaliū ergo non conueniūt deo.
¶ 2° si filius dei sedet ad dexterā: ergo patꝰ
ad sinistrā. Sed dextra nobilioꝛ est sinistra
ergo pater sedet in parte ignobiliore. ¶ 3°
stare ꝛ sedere sunt opposita. Sed Actuum
7.c. Stephanus vidit iesū stantē: ergo nō
sedet. ¶ Ad intelligendā hāc ꝓpositioneȝ
catholicā quā q̄tidie confitemur. s. ꝙ iesus
xp̄s sedet ad dexterā p̄ris tria sūt documē/
ta notāda. ¶ p^{m} documentū ꝙ hoc nomē
dextera inuenitꝰ in scripturis de deo dictū.
¶ Nā scribitur Exodi. 15.c. Dextera tua do
mine magnificata est in virtute: dexťa tua
dn̄e percussit inimicū. ¶ Et p̄s. 15. Delecta
tiones in dextera tua vsq3 in finē. ¶ Et p̄s.
20. Dextera tua iueniat oēs qui te oderūt.
¶ Et p̄s. 47. Justicia plena est dextera tua.
¶ Et p̄. 117. Dextera dn̄i fecit virtutē: dexte
ra dn̄i exaltauit me. ¶ Et p̄s. 136. Saluum
me fecit dextera tua. ¶ Et Ysaie. 48. Dexte
ra mea mēsa est celos. ¶ Et Abachuc. 2. Cir
cūdabit te calix dextere dn̄i. ¶ Secūdū do
cumentū ꝙ cum dicimus christum sedere
ad dexterā patris non intelligimus p dex
teram aliquid corporale: sed locutio est
methaphorica. Sicut etiam cum dicimus
oculos

oculos dei brachiũ dei ⁊ similia ꝑ que desi
gnanť spũales ꝓprietates ⁊ opationes di
uine. ¶ Hinc damascenꝰ i 3° sniaꝝ ait. Non
localé dexterã patris dicimus qualr enim
qui incircũscriptibilis est localé adipiscere
dexterã. ¶ Tertiũ documentũ ꝙ noíe dex
tere intelliguntˀ tria. s. glia diuinitatis: bti
tudo: ⁊ iudiciaria ptãs. ¶ Ex quo ƀʒ Augm
li° de symbolo ⁊ Damascenum. Sedere ad
dexterá patris nil aliud est nisi cũ patre ha
bere gliam diuinitatis ⁊ beatitudiné ⁊ iu/
diciariã ptãtem ⁊ hoc incõmutabilr et re/
galiter. ¶ Unde Damascenꝰ iquit. Dexte/
rã patris dicimus gliam ⁊ honoreʒ diuini
tatis in qua dei filius extitit ante secula vt
deus ⁊ patri ꝯsubstantialis. ¶ Scdm btõ
Tho. 3ª parte. q. 57. Hec ꝓpositio ad vel in:
ad dexterá vel in dextris solá distinctioné
personalé importat ⁊ originis ordiné non
aũt gradũ nature vel dignitatis qui nul/
lus est in diuinis ꝑsonis: qꝛ oés tres perso
ne coeterne sibi sunt ⁊ coequales. ¶ Notã
dũ adhuc ƀm Alexm de ales in 3° sũme. ꝙ
per hanc ꝓpositioné ad significatur cõueni
entia cũ quadã distinctione quod põt esse
tripliciter. ¶ Pᵒ vt sit ꝯueniétia in nã: ⁊ disti/
ctio in ꝑsona. Et sic xp̃s ƀm ꝙ filius dei se
det ad dexterã patris: qꝛ habet eandé na/
turã cũ patre. Unde glia diuinitatis bea/
titudo ⁊ iudiciaria potestas ꝯueniũt essen
tialiter filio sicut ⁊ patri: ⁊ hoc est esse in eq̃
litate patris. ¶ 2° põt itelligi ƀm grãʒ vnio
nis que importat ecõuerso distinctioné na
ture ⁊ vnitateʒ suppositi siue ꝑsone. Et ƀm
hoc xp̃s ƀm ꝙ homo est filius dei ⁊ per cõ
sequens sedet ad dexterã patris ƀm equa
litaté honoris: inq̃ʒtum eodé honore vene
ramur ipm filiũ dei cũ eadé natura assum
pta. Humanitas quidé xp̄i ƀm conditioné
sue nature nõ habet gliam vel honoré di/
uinitatis quã tñ habet rõne ꝑsone cui vni
tur. vñ damascenꝰ ait. In gloria diuinita/
tis dei filiꝰ existens ante secula vt deꝰ ⁊ pr̃i
ꝯsubstantialis sedet cũ glorificata ei carne
eius. Adoraťˀ eni vna hipostasis vna ado/
ratione eius cũ carne eius ab oi creatura.
¶ 3° põt intelligi ƀm ꝯditioné nature iquã
tũ ƀm gratiã habitualé que abundantior
est in xp̄o pre oibus alijs creaturis ipa na

tura humana in xp̄o beatior est ⁊ sup oẽs
alias creaturas habens regiam ⁊ iudicia
riá ptãtem. Et sic sedere ad dexterã patris
scilicet esse in eius equalitate nõ pertinet
ad ipsam naturã humaná christi sed soluʒ
ad personá assumenté. Nihilominꝰ sic ƀm
ꝙ homo potest dici ꝙ xp̃s sedet ad dextraʒ
patris idest ƀm Augm in bonis pr̃nis po/
tioribꝰ pre ceteris creaturis: qꝛ oés alias
creaturas precellit in beatitudie ⁊ iudicia
ria ptãte. ¶ Sciendũ tamé ƀm Tho. vbi. s.
ꝙ pleriqʒ scire cupiunt. An alijs a xp̄o con
ueniat sedere ad dexterã pr̃is ex eo ꝙ Au/
gustinꝰ i li° de symbolo ait. Sedere ad dex
terá est habitare in eius btitudine. Et Ma
thei. 25. c. dicitˀ. Statuet oues quidé a dex/
tris. Et nihilominꝰ ad hebreos p̊. c. Apl̃s
inquit. Cui aliqñ angeloꝝ dixit deus: sede
a dextris meis: q̃si dicat nulli. ¶ Propťea
inquit Tho. ꝙ vt predictum est: xp̃s sedet
ad dexterã patris inq̃ʒtum. s. ƀm diuinam
naturã est in equalitate pr̃is. Scd̃ʒ huma
nã ṽo est in excellenti possessione bonorũ
diuinoꝝ pre ceteris creaturis qd̃ nulli vel
homini vel angelo ꝯuenire potest. Sedere
ergo in dextera non significat esse in beati
tudine simpliciter. Sed habere beatitudi/
né cum quadã dñatiua potestate ⁊ q̃si pro
priá ⁊ naturalé qd̃ soli xp̄o conuenit. Po/
test itaqʒ dici ꝙ ois beatus sit in dextera:
sed non sedeat ad dexterã dei. ¶ Ad p̃mũ
ergo argm i p̃ncipio huiꝰ dubij pʒ ex dictis
solutio: qꝛ ꝑ dexterã nil corporale exp̃mitˀ
hic. ¶ Ad 2m ṽo dicit Augꝰ li° de symbolo
In illa beatitudine oia dextra sũt: qꝛ nul/
la est ibi miseria. Non potest tamen dici ꝙ
pater sedeat ad dexterã filij vel spũs sancti
qꝛ filius ⁊ spũs sanctus trahunt originé a
patre non ecõuerso. Et lʒ spũs sanctus ꝓ/
prie possit dici sedere ad dexterã patris vl
filij ƀm sensum predictum. Tamen ƀʒ quã
dam appropriationé attribuitur filio eq̃li/
tas. Propter quod Augꝰ ait. In patre est
vnitas: in filio equalitas: in spũ sancto vni
tatis equalitatisqʒ connexio. ¶ Ad tertiũ
ṽo dicit Tho. ꝙ stephanus vidit christum
eo modo quo iam erat auxiliuʒ sibi presta
re paratus. ¶ Unde Gregorius in home/
lia inquit. Sedere iudicantis est: stare ṽo

pugnantis vel adiuuantis. Stephan⁹ er⁊
go in labore certaminis positus stanté vi
dit qué adiutorem habuit. Sed hunc post
ascensioné marcus sedere describit: q̄r post
ascensionis sue gl̄iam iudex in fine videbi
tur. hec ille. Ipse itaq̄ȝ dn̄s iesus xp̄s dei fi
lius patri consubstátialis ⁊ equalis iudex
erit noster: de quo Paulus ita concludit
ad ephesios primo capitulo. Constituit il/
lum super omnem principatum ⁊ potesta
tem ⁊ supra omne nomen: omne nomen
quod nominatur siue in hoc seculo siue in
futuro. ¶ Secunda excellentia christi iudi
cantis dicitur triumphus mirabilis. Ad
quod intelligendum distinguemus tripli/
cem triumphum.

¶ p̄⁹ dr̄ mundialis.

¶ 2⁹ celestialis.

¶ 3⁹ generalis.

¶ Primus triumphus est mundialis: q̊
romani duces ⁊ imperatores exercitus re
deuntes de bellis cū victoria honorari cō
sueuerunt. Et dicebatur triumphus a tris
quod est tres ⁊ phan⁹ sonus quasi triplex
sonus leticie pro bn̄ merito ciue: fiebat enī
triplex consultatio pro triumpho. Ná pri/
mo consulebatur exercitus. scd̄o senatus.
⁊ tertio populus. Quibus concordantib⁹
triumphabat victoriosus dux. Erat enī tri
plex notabilis leticia triumphátis: ¶ p̄ª ꝙ
cum ad vrbem triumphalis ciuis rediret
ei cum effusa leticia occurrebat popl's vni
uersus. ¶ 2ª leticia erat ꝙ triumphátis cur
rum precedebát manibus post terga liga
tis captiui omnes. ¶ Tertia leticia erat ma
xima. Ná triumphans indutus veste au/
rea qua erat idutus iperator vt scribit Lu
cius flor⁹ libro p̊. Currū aureum triūpha/
lem ascēndebat tractū a quatuor equis al
bis. Sicq̄ȝ dux pompaticus preeūte sena/
tu in capitolio albos mactabat thauros.
Nec licebat nisi in triumpho ꝫ romanas
cerimonias ioui sacrificare de thauro. Ad
temperamentum ꝯo huius effuse leticie:
licebat impune oibus iocose aduersū triū/
phantem dicere quecūq̄ȝ conuicia. Ná cū
cesar primo triūphauit de gallia multa si/
bi dicebantur que honestatis causa dimit
timus. Et de conditionibus multis trium
phi scribit Ualerius in rubrica de iure tri/
umphandi. ¶ Fuerūt aūt multi qui sic glo
riose triumpharunt. Cesar enī post victori
as ⁊ finé bellorꝝ ciuiliuȝ mortéq̄ȝ pompeij
dum redijt ad vrbé ꝫm Suetoniū vno mē
se sed interiectis diebus quinquies trium
phauit. ¶ Prio de gallia et brictania. ¶ 2°
de egypto. ¶ 3° de farnace ⁊ pōto. ¶ 4° de iu
ba ⁊ africa. ¶ Quito ⁊ vltimo de hispania.
¶ Pompeius magnus vt scribit Plini⁹
libro. 6. de naturali historia cum ocaȝ ma
ritimam predonibus liberasset ⁊ imperiū
maris popl'o romano restituisset. Ex Asia:
Ponto. Armenia. Paflagonia. Capado
cia. Cilicia. Syria. Scitis. Judeis. Alba/
nis. Iberia. Insula. Creta. Basternis. Et
super hoc de regibus mitridate atq̄ȝ tigra
ne triumphauit. ¶ Quintus cecilius me/
tellus dictus macedonicus a deuicta ma/
cedonia ꝫm Plinium de viris illustribus
Et eutropiū philippum macedonie regem
duxit ad vrbem. Et triumphans ante cur
rum trahi fecit. ¶ Metellus filius eius di
ctus creticus vt narrat Horosius quia cre
tam romano populo subiugauit reuersus
romá triumphauit. ¶ Papirius qui luci
us papirius cursor de quo meminit Titus
liuius quia sánitum duriciá prelijs fregit
⁊ adeo clare cuncta gessit: qd̄ Eutropius ⁊
Horosius dicunt ꝙ romani hunc alexan/
dro magno ducem parem esse putabant si
asia domita in europam arma tentasset ro
mam rediens post debellatos samnites
triūhpauit. ¶ Scipio africanus vt refert
Titusliuius post victum hanibalem domi
tamq̄ȝ carthaginem vbi romaȝ attigit tri
umpho omnium clarissimo capitolium ho
nestauit quem sequebátur captiui omnes
romani: qui circa quatuormilia erant de
manibus hostiuȝ liberati. ¶ Scipio frater
eius vt narrat Plinius libro de viris illu
stribus dictus asiaticus triumphauit. Cu
ius triumphus oculorum spectaculo ma/
ior q̄ȝ africani fuit. Nam portauit Consul
triumphans ducéta vigintiquatuor signa
militaria hostium. Simulacra captorum
hostium: oppidorum ⁊ vrbium centum tri
gintaquatuor. Aureas coronas ducenta
triginta quatuor. Uasa aurea ⁊ argentea

numero infinita. ¶ Principes vrbium ⁊ du
ces triginta duos cum quibus ⁊ adoleſcen
tē filiū anthiochi pretulit ante ſe. ¶ Octa
uianus victor ab oriente rediens vt reci/
tat Oroſius ⁊ Eutropius vrbem ingreſ/
ſus triumphauit tunc primum quia rēpu
blicā auxerat ſalutat⁹ auguſtus. ¶ Pro/
bus imperator vt ait Ruffinus in annali
bus romanorum qui vicit alemanos: ger
manos: gothos: ⁊ ſarmatas: quinqꝫ die/
bus glorioſe triumphauit. Nam inter alia
ſpectacula quod nunq̄ꝫ prius factum fue
rat totum currum in ſpeciem ſilue fecit cō/
ſeri arboribus ac per diuerſos aditus ſtru
tiones mille: ceruos mille: apros mille:
leones centum. Centumqꝫ libicos immi/
ſit leopardos. Et quotquot alias viuas fe
ras habere potuit. Et omnia conceſſit diri
pienda populo. Omnia tamen illa ⁊ ſimi/
lia vana fuerunt friuola ⁊ tranſitoria: lu/
diſqꝫ puerorū comparanda. De quibus
omnibus dicere poſſumus illud ṗs. Pe/
rijt memoria eorum cum ſonitu. ¶ Secun
dus triumphus dicitur celeſtialis. hic fuit
ille domini ieſu chriſti quadrageſima die
poſt reſurrectionem ſuam quando aſcen/
dit in celum. Duxit enim tunc omnes ani
mas ſanctas quas liberauerat de iferno.
Duxit ⁊ ſanctos reſuſcitatos qui in corpo
re ⁊ anima ipſum feliciter ſequebantur.
Ducebat inſuper animas eorum iuſtorū
⁊ paruulorum fideliū que in hijs quadra
ginta dieb⁹ a ꝓprijs corporibus per mor/
tem diſceſſerant. Eratqꝫ indutus non ve/
ſte aurea ſed gloria ſui corporis admirabi
li. Et ferebatur virtute propria obſequen/
te nube miniſterium. Cū enim perrexiſſet
ad montem oliueti vbi conuenerant diſci/
puli ſui ⁊ mater eius benedicta poſt exhor
tationem: poſt multorum declarationem
myſteriorum: poſt deniqꝫ benedictionem:
hora diei meridiana occurrentibus omni
bus angelicis ſpiritibus ferebatur in celū
videntibus apoſtolis ⁊ alijs qui ibi ade/
rant. Nec vacat a myſterio ꝙ apparuerūt
ibi in aere angeli in ſpecie virorum in veſti
bus albis: qui ⁊ dixerūt viri galilei. Quid
aſpicitis in celum. hic ieſus dei ⁊ virginis
filius. Hic ieſus patribus promiſſus. Hic
ieſus a prophetis prenūciatus. Hic ieſus
a iudeis crucifixus. Hic ieſus qui ſurrexit
a mortuis. Hic ieſus ita veniet ſicut vidi/
ſtis eū aſcendentē in celū. Veniet vtiqꝫ
rex glorie ⁊ dominus mundi ad reddendū
vnicuiqꝫ ſm opera ſua. ¶ Tertius trium
phus dicitur generalis. Quando in gene
rali iudicio filius dei ⁊ virginis benedicte
ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſue. O qd
erit tunc cum innoteſcet vnicuiqꝫ per ex/
perientiam ꝙ ille qui in preſepio vagijt ſit
dominus celi terre marium angelorum et
hominū: quādo omnes angeli ſancti atqꝫ
electi eius vnanimes adorantes eum di/
cent. Adoramus te chriſte ⁊ benedicimus
tibi: quia per ſanctam crucem tuam rēde/
miſti mundum. Tu rex glorie chriſte. Tu
patris ſempiternus es filius. Tu ad libe/
randum ſuſcepturus hominem non hor/
ruiſti virginis vterum. Tu de victo mor/
tis aculeo aperuiſti credentibus regna ce/
lorum. Tu ad dexteram dei ſedes in gloria
patris. Iudex veniſti vt iudices omnes.
Tibi gratias agimus nos famli tui quos
precioſo ſanguine redemiſti. ¶ Sed hoc
loco queritur: vtrum poteſtas iudiciaria
ſit chriſti ſm humanitatem aut ſm diuini
tatē. ¶ Et reſpōdet Bonauentura in quar
to diſt. 48. Dō ad hoc ꝙ iudicium ſic fir/
mum concurrit auctoritas ⁊ poteſtas. Au
ctoritas in ſententiando. Et poteſtas in re
tribuendo premium vel meritum. Si alte
rum horum deficiat non eſt firmum iudici
um. Hec duo principaliter ſūt in deo. ¶ Nā
in ipſo eſt auctoritas in ſententiando quia
eſt dominus omnium ⁊ nos omnes ſerui.
¶ Et etiam poteſtas ad retribuendum: qꝛ
potentiſſimus eſt. ¶ Et nullus poteſt reſi/
ſtere ſibi ſm illud Heſter. 13. capitulo. Do
mine rex in ditione tua cuncta ſunt poſita:
⁊ non eſt qui poſſit reſiſtere voluntati tue.
Hec duo communicauit ſancta trinitas:
chriſto homini auctoritatem dando domi
nium. Unde Actuum tertio capitulo dixit
Petrus. Certiſſime ſciat omnis domus
iſrael: qꝛ dn̄m deus fecit hūc ieſū quē vos
crucifixiſtis. Dedit ei etiā ꝑtātē cūcta ſibi

subiciendo ƀȝ illud Mathei vltimo.c. Da
ta est mihi oīs potestas in celo ⁊ in terra.
Propterea actuū.io.c.dicitur. Ipe est con
stitutus a deo iudex viuoꝝ ⁊ mortuorum.
Cū ergo potestas iudiciaria respicit illa
duo iā dicta ⁊ illa sunt in deo per naturaȝ
in xp̄o homīe per grām: ideo iudiciaria po
testas est xp̄i ƀm diuinitatē per naturā. Se
cundū humanitatē ꝗo collata per gratiā.
vnde ƀm vtranqȝ naturā habet auctorita
tem: sed ƀm diuinitatē principalē ⁊ natura
lē ⁊ ƀm humanitatē commissā. Unde dici
tur Joannis qnto.c. Potestatē dedit ei iu
diciū facere: qꝛ filius homis est. Cum ergo
potestas p̄maria sit in deo ſȝ commissa in
homīe xp̄o latio snīe ferri debet ab homīe
xp̄o. Et ƀm hoc dicitur Joannis.5.c. Pat
non iudicat quenq̄ȝ sed omne iudiciuȝ de
dit filio. Sed quia xp̄s est deus ⁊ homo sē
tentia eius nō erit tanq̄ȝ iudicis delegati:
sed tanq̄ȝ principalis. Et ideo ab ea ꝑpter
vtrāqȝ ptātem nullus poterit appellare.
¶ Quid ergo facient tunc miseri pctōres?
Quid dicēt principes huius seculi? Quid
cogitabunt elati pħi cum videbitur ab oī
bus christus in tali triumpho? O q̄ȝ beati
erunt ⁊ q̄ȝ iocūdi serui ⁊ amici eius. Quid
o infelices mortales non precogitatis diē
illū oīno venturū. Contremiscite ⁊ pauete
considerantes ꝙ oēs comparebimus in il
lo tremendo spectaculo. ⸿ Tertia excellen
tia xp̄i iudicis omniū dicitur maiestas visi
bilis. videbitur quippe ab oībꝰ taȝ electis
q̄ȝ reprobis iudex ille in maiestate. ⸿ Sȝ
notandū ƀm Magistrū sniaꝝ in.4.di.48.
⁊ Augᵐ ⁊ Hugonē liº de sacramentis. Qd̄
p̄iem nullus de reprobis videbit in indi
cio. sed omnes filiū qꝛ filius hoīs est vt ab
oībus videri possit. vnde nō apparebit vi
sibilis in forma dei. Uerūtamē duplex est
cognitio diuinitatis. vna per signa ⁊ effe
ctus. Alia in sua forma ⁊ essentia. Repro
bi cognoscent diuinitatē per signa certissi
ma ⁊ effectus manifestos: ⁊ cognoscent qꝛ
christus est dei filius oīpotens. In propria
ꝗo forma videre nō possūt: quia talis for
ma omnino est īproportionabilis oculis
peccatoꝝ ⁊ īproportionabilis oculis omni
bus qui non sunt sublimati per gloriā vel
per superabundantiā gratie. Et qꝛ repro
bis nō dabitur glīa nec simpliciter nec ad
tempus ideo non videbunt diuinitatem.
Ratio aūt quare non dabitur eis virtus
que faciat eoꝝ aspectuȝ idoneū ad vidēdā
illam lucē qꝛ si haberent oculū aptū habe
rent summā delectationē quā impossibile
est esse ⁊ indecēs peccatoribus. Impossibi
le enī est ⁊ non intelligibile ꝙ dānati fiant
ꝓportionabiles ⁊ non gaudeant. Non sic
aūt est de humanitate xp̄i gloriosā ad quā
videndā non requiritur lumē glorie ⁊ cuiꝰ
visio damnatis potest esse cum odio ⁊ dis
plicentia.
⸿ Qd̄ cōparebūt differēter in iudicio ele
cti ⁊ reprobi: ⁊ qualr̄ ꝯuincūtur increduli
ex primo aduētu xp̄i vt etiā credant scōm.
Et de tp̄e iudicij. Cap.2ᵐ.
SEcundū mysteriuȝ ꝯtemplandū de
iudicio dī iudicandoꝝ differētia. dif
fert nanqȝ iudiciū in electis ⁊ repro
bis in tribus.
⸿ p̄º in locatione.
⸿ 2º in manifestatione.
⸿ 3º in collocutione.
⸿ De loco iudicij ⁊ manifestatione ꝯscien
tiaꝝ ⁊ peccatoꝝ dictum est in q̄dragesima
li de penitentia. De collocutione etiā mul
ta sunt ibi posita. Nam alloquetur christꝰ
electos suos blande dulciter affabiliter cū
omni mansuetudine ⁊ gratiositate: repro
bos ꝗo cū indignatione terrore exprobra
tione ⁊ omni asperitate. ¶ Hic Amos.3.cº
dicitur. Leo rugiens quis nō timebit. leo
s. de tribu iuda qui vicit diabolum xp̄s qui
⁊ si tacuit in primo aduentu sustinendo cō
uicia ⁊ īproperia cū patientia ⁊ humilitate
nō silebit in secūdo sed rugiet sicut leo ostē
dens suā potentiā ⁊ maiestatē ⁊ in iudicā
do seueritatē. Sicut enī manifestauit suaȝ
potentiā in creatione reꝝ ⁊ sapientiā in gu
bernatione mundi ⁊ clementiā in incarna
tione. Ita in fine suā manifestabit iusticiā.
Et ꝑpter hoc electis p̄bebit se in cūctis be
nignū. Iniqs ꝗo rigidū ⁊ austeꝝ. ¶ Sȝ in
creduli ducunt ista in derisū asserentes ꝙ
tot anni preterierunt quibus dicta sūt hec
oīa a gnātione in gnātione: ⁊ tamē nondū
venit iudicij tempus. Et sicut nō venit ita

nec veniet. Quos ꝛ si conuincere debẽt te stimonia scripturaruꝫ noui ꝛ veteris testamenti: tamẽ facile est ipsos confundere cũ exemplo ꝛ experientia ꝑmi aduẽtus. Naꝫ de illo dictum fuit successiue post lapsum Ade de etate in etatẽ veniet: veniet. Et ex actis tandẽ quinqꝫ milibus annoꝝ venit: Ex hoc xp̄s dicebat. Estote parati: q2 qua hora nõ putatis filius hoĩs veniet. ℭ Fuerũt nihilominus qdã qui tp̄s determinare voluerunt generalis resurrectionis ꝛ futuri iudicij: vt Aug⁹ refert li°. 18. de ciui. dei. vt diximus in sermone de mundo in quadragesimali de pn̄ia. Concludit eni Aug⁹ ibi oĩum de hac re calculantium digitos resoluit ꝛ quiescere iubet ille qui ait. Nõ est vestruꝫ nosce tp̄a vel momenta que pater posuit in sua p̄tãte. Et ꝑpter hoc illi qui ad talia prenunciãda determinate sunt moti decepti fuerunt. Et de Abbate Joachi dicit Tho. in quarto ꝙ aliqua vera dixit per cõiecturas ꝛ in aliquibus decept⁹ est. Quãuis autẽ simus in vltima etate mundi. Tamen Aug⁹ li°. 83. questionũ dicit. Etas vltima humani generis que incipit a dñi aduẽtus vsqꝫ in finẽ seculi qbus gn̄ationib⁹ cõputet incertũ est. ℭ Inuenti etiã sunt in summa ti°. 14. c. xi. parte. 4. qui asserere voluerunt tanto tp̄e mundum duraturũ quãtum fluxit ab initio mundi vsqꝫ ad aduentum xp̄i in carnẽ. Quod fuit quinqꝫ miliũ centum nonagintanouẽ annoꝝ ḃm aliq̄s: vel ad minus quatuor miliũ annoꝝ ḃꝫ alios. Fundabant autem isti opinionẽ suam in verbis Abacbuc qui ait. Dñe opus tuum in medio annoꝝ viuifica illud. Opus eni dei precipuũ fuit gen⁹ humanum quod mortuũ per peccatũ viuificatũ fuit in medio annoꝝ. Ad hoc vt sit in medio dicunt ꝙ oportet ꝙ tantum sequat̃ temporis post aduentũ ꝑmum q̄ꝫtum ante precessit. Et sic esset tempus quinqꝫ miliũ vel quatuor milium annoꝝ. Sed istud motiuum est valde debile: quia mediũ nõ solum dicitur quod equaliter distat ab extremis. Sed etiã quodcũqꝫ existens inter extrema siue paꝝ siue multũ distet ab eis. Põt enim dici in medio numeri vndenarij non soluꝫ vnus qui eque distat ab vno quinq̄nario ꝛ alio: sed etiã alio modo oẽs numeri qui sunt inter vnariũ ꝛ vndenariũ Et sic septenarius est in medio ꝛ alij sequẽtes numeri: ꝛ binarius cum sequentibus. Quare sumitur ibi mediũ late non stricte nec punctaliter: vel dicitur ibi in medio. s. infra tempus veteris testamenti et noui. ¶ Alij adhuc petunt ꝛ interrogant: qua hora determinata fiet resurrectio generalis. Et respondet Magister in. 4. di. 48. Qꝺ h̄ pro certo sciri non potest. Tamen satis ꝓbabile creditur. Qꝺ resurrectio erit q̄si in crepusculo sole existente in oriente et luna in occidente. quia in tali dispositione sol et luna creduntur creata. Nec obstat q2 dicit̃ Mathei. 25. Media nocte clamor fact⁹ est q2 illud ponitur ꝑpter incertitudinẽ tp̄is: non ꝑpt̃ determinationẽ hore: q2 tũc tp̄is min⁹ stãt hoĩes vigilantes ꝛ cauti.

ℭ Qꝺ dura erit ꝛ terribilis sn̄ia xp̄i cõtra dãnatos q̄s expellet a se cũ maledictione: deputãdo eis hitationẽ ꝑpetuã in igne inferni. Cap. 3[m].

t Ertiũ mysteriũ contẽplandum dicit̃ iudicij sn̄ia. Quis tam ferreus ꝛ durus vt non cõpungatur? Quis taꝫ audax ꝛ fortis vt non timeat? O indurati pctõres. O aie deo magno rebelles. Si ad pn̄iam non reuertimini vobis: vobis dicet̃ a xp̄o. Discedite a me maledicti in ignem eternũ ꝛc̃. Que sn̄ia grauissima erit dãnatis ꝓcipue ꝑpter tria.

ℭ p̄. ꝑpter expulsionem.

ℭ 2°. ꝑpter maledictionẽ.

ℭ 3°. ꝑpter deputationeꝫ.

ℭ Primo ꝑpter expulsionẽ: q2 expellẽtur ipsi dãnati infelicissimi ab habitatione celi a societate scõꝝ ꝛ a beata visione dei. Sꝫ quo ibitis o pctõres: vbi erit habitatio vestra. Nunqd ad terrã hanc redibitis hitabilem. Nũquid exiliũ illud erit tale quale fuit primoꝝ parentũ post lapsum qui a terrestri paradiso expulsi permissi sunt colere terrã istã ꝛ cũ sudore vultus ac labore ducere vitã. O terribile ṽbũ. O formidabilis sn̄ia. Jte discedite ad hitandũ in iferno Jbi erit aĩa vr̃a. Jbi thor⁹. Jlle loc⁹ parat⁹ est pro dãnatis: vbi vmbra mortis ꝛ nullus ordo: vbi horror: vbi flet⁹: vbi stridor

dētiū: vbi tortores infesti: vbi penuria: vbi deniq3 cūcta merore plena. ¶ Scdo erit illa snia grauis ppter maledictioné. Quid eni flebilius cuiq3 esse pōt q3 maledici ore proprio iesu xpi: Maledicti inqt qr tot bona recepistis: tot bñficia vobis coicaui: et mihi ingrati rebellesq3 fuistis. Maledicti qr dedi vobis trā vt hitaretis ⁊ illa nunq3 decetero vos sustinebit. Maledicti qr dedi vobis fructus terre pro vite sustētatiōe ⁊ amodo esurietis semp. Maledicti qr dedi in vsum vestrū aquā ⁊ amodo semper sitietis: ⁊ gutta negabit vobis. Maledicti qr dedi vobis lumē solis ⁊ lune atq3 stellarū ⁊ decetero abscōdet a vobis claritas eorū. Maledicti qr effudi sanguinē meū pro redēptione vra ⁊ redēptiōis fructū nunq3 pcipietis. Maledicta sit aia vra. Maledicta memoria vra. Maledicta volūtas vra Operationes potētiar vrar vtant vobis in mesticiā ⁊ dolorē. Maledictū sit corpus vrm cuius oēs sensus ad obiecta tristabilia semper ferant. Hec ⁊ similia iplicite osiderare possum9 in illa maledictiōe. ¶ Tertio erit illa snia grauis ppter deputationē qr deputabit dānatis ignis eternus: qui paratus est diabolo ⁊ angelis eius. Sz nūquid post iudiciū demones perunt in inferno ad torqndū pctōres? ¶ Et circa h Magister sniar in. 4. di. 47. ponit duplicē opinionē. pa q dicit q nō. Alia q sic vt quos sibi subiecerūt in culpa eis assentiēdo eos hēant vt dños ad torqndū i pena. Et lz incertū sit q opinio sit verior. tñ Tho. magis adheret opiniōi scđe. Erūt itaq3 demones dānatoR nō solū osocij: sed tortores neqssimi. ¶ Igit vt ait Bernardus. Quis putas tūc meror erit. Quis luctus. Que tristicia cuz separabunt ipi a osortio iustoR ⁊ a visione dei ⁊ traditi in ptāte demonū ibūt cū ipis i ignē eternū nunq3 lucē visuri: nunq3 refrigeriū adepturi: sz p milia miliū annorū in iferno cruciādi. ¶ Curemus ergo oēs superbiā deponere ⁊ deū timere quē offendimus: studeamusq3 ad eū per pniaz redire vt misertus nostri liberet nos in die illa a penis dānatoR pducatq3 ad gaudia paradisi. Cui9 nomē sit in etnū bñdictū Amē

¶ Feria 3a 2e hebdomade. De causis ex qbus hoies iflant supbia. Sermo decim9.

Indignati sūt Scribunt Vba Mathei. 21. c° ⁊ in euāgelio hodierno. Possidebat phariseoR ⁊ principū iudeoR corda elata supbia: ob quā xpm ⁊ doctrinā eius at miracula otēnebant. Exultantibus vo turbis ppter mirabilia ⁊ signa que videbant illi econuerso contristabant ⁊ xpum arguere psumebāt. Qr vo grādis est supboR numerus hodierna die de causis supbie aliq pcurremus q lz sint multe nos tñ colligemus ex illis tres pncipales.

¶ pa di nobilitas generis.

¶ 2a fortitudo corporis.

¶ 3a scientia animi.

¶ Qō multi efficiunt supbi ppter nobilitatē origis vel pñie cū tñ vera nobilitas in virtute osistit. Cap. pm.

Prima causa qre multi i supbiā eleuant di nobilitas generis. Intumescūt eni in corde suo ⁊ ore se iactāt: qr nati sūt ex nobili parētela ⁊ ex psapia digna. ¶ Sz aduertendū q nobilitas pōt tripliciter diuidi.

¶ pa est sanguinis nō virtutis.

¶ 2a est virtutis nō sanguinis.

¶ 3a est sanguinis ⁊ virtutis.

¶ Prima est nobilitas sanguis nō virtutis: q in illis est q lz parentib9 claris exorti sint tñ vicioR turpitudine natiuitatē suā ⁊ pgeniē obscurāt. ¶ Pro qb9 Claudian9 ait. Degenerāt hoies vicijs fiūtq3 miores ¶ Et Señ. in tragedijs. Qui genus iactat suū aliena laudat. ¶ Et apud Salustiū i iugurtino. Ponunt vba gaij marij otra nobiles qui sic dicit. Isti q se falso nobiles predicāt ignaue atq3 voluptuose viuētes supbe postulāt virtutū pmia. Et cū facūda oroone extollūt maiores suos ipoR clara facinora memorātes se extimant clariores. Sed otra est qr q3to fuit vita maioR clarior tanto magis posterioR secordia ac flagicia innotescūt eo q maioR glia posteris lumē ē. Non sūt cōposita vba mea. Id paruifacio cū appareāt opa vtuosa. Illis vo artificio opus est vt ipoR facta turpia cōpta orone

tegant. ¶Et Cicero in inuectiua ꝯtra salusti
um ait. Ego maiorib⁹ meis v̄tute mea plu
si vt si prius noti nō fuerāt a me accipiant
iniciū memorie sue. Tu v̄o tuos q̄ȝ turpit
offēdisti: vt si fuerāt egregij ciues in obliui
onē venerint. h̄ ille. ¶Par est cōmemorare
maiorꝝ nobilitatē cū vicia tātomagis ab il
lis ortū trahētes vitupent. ¶Siliter ple/
riqȝ gliam nobilitatis cōparare studēt ꝓ/
pter splēdorē ⁊ nobilitatē pñe: qui si crimi
nosi sint vtiqȝ magis viles reddunt. Ob
qđ scribit in cronica de nugis pħorꝝ. Qđ
cū anatharsis scita vituparet ab archito:
qm̄ scita foret. Mihi inqt dedec⁹ pñia est.
tu v̄o pñie. ¶Cicero isup in li° de senectute
refert themistoclē cuidā seriphio in iurgio
rn̄disse. Cū ille dicēt nō eū sua sed pñie glia
splēdorē assecutū. Nec hercle si ego seriphi
us essē ignobilis: nec tu si atheniēsis esses
clar⁹ vnq̄ȝ fuisses. ¶Scđa ē nobilitas vir
tutis ⁊ nō sanguis. ¶Et de hac inqt c^m Ve
nerabilis. ex̄ de p̄bēdis. Nō generis sȝ vir
tutū nobilitas gratū deo faciūt ⁊ idoneum
s̄uitorē. ¶Et tertus di. 40. c. Nos. Nos q
p̄sumus nō ex locorꝝ vel generis dignitate
sȝ morꝝ nobilitate innotescere debem⁹ nec
vrbiū claritate sed fidei puritate. ¶Et Cas
siodor⁹ in eplis. Hec est idubitata nobili/
tas q̄ moribus ꝓbat ornata. ¶Et Hiero⁹
ad cellātiā: Nunq̄ȝ te vlli de generis nobi
litate p̄ponas: nec obscuriores q̄stibȝ ⁊ hu
mili loco natas te iferiores putes. nescit re
ligio nr̄a p̄sonas nec ꝯditiōes hoīum: sed
aīas inspicit. Ille apud deū p̄est potior nō
quē nobilitas generis nec dignitas sclī: sȝ
quē deuotio fidei ⁊ sctā vita cōmēdat. ¶Et
iterꝝ Hiero⁹ ad eādē. Vera nobilitas ē cla
rū eē virtutib⁹. ¶Et Sen̄. ad lucillū. Aius
nobilē facit cui ex quacūqȝ causa lȝ supra
fortunā surgere. ¶Et idē in li° de moribus.
Nobilitas est generosus aius. ¶Et Arist. i
4. politice. Ingenuitas est v̄tus ⁊ diuitie
antique. ¶Et Claudian⁹. Exaltat virt⁹ no
bilitādo genus. ¶Et Iuuenal. Nobilitas
sola est atqȝ vnica virtus. ¶Et licus queȝ
iducit Sen̄. in tragedijs dicebat. Nō vera
pñie iura possideo domus ignauus heres.
Nobiles nō sunt mihi aui nec altis iclytū
titulis genus: sed clara virtus. ¶Ex h̄ Va
leri⁹ maximus in rubrica. Qui humili lo/
co nati clari euaserūt. Demosthenē magni
ficat principē oīuȝ oratorꝝ grecie: qui tamē
habuit humillimos genitores. Socrates
etiā thebanus famosissimus pħus matre
obstetrice patre marmorario genitus est.
¶Igit vt scribitur. 56. di. c. Undecūqȝ. Un
decūqȝ homies nascātur si parentū vicia
nō imitantur honesti ⁊ salui erunt. ¶Et in
c. Nunq̄ȝ. Nunq̄ȝ de vicijs erubescamus
parentū. ¶Tertia est nobilitas sanguis et
virtutis: ⁊ hec nō solū nō spernenda est: sȝ
etiā magnifaciēda. Nā dn̄s iesus xp̄s etiā
s̄m carnē nobilē ortū voluit hr̄e. vn̄ Ma/
thei p̄. c. dicitur. Liber gnātionis iesu xp̄i
filij dauid. Et de benedicta virgine cantat
ecclia. Regali ex ꝓgenie maria exorta re/
fulget. ¶Et si obiciatur q̄ in. c. Venerabi
lis. superius allegato ponit dictū apostoli
Nō multos s̄m carnē nobiles ⁊ potentes
elegit sed pauperes ⁊ ignobiles. ¶Respō
detur q̄ ibi nō dānatur nobilitas sed assi/
gnatur causa quare xp̄s nō elegit nobiles
vt scilicet virtus diuina cognosceret: quia
si apostoli fuissent de nobili genere vel do
cti vel eloquētes s̄m humanā sapientiam
conuersio gentiū potuisset ascribi aut fauo
ri aut humane doctrine vel eloquētie. verū
tamē vt dicit glo. in predicto. c. Ideo dicit
in textu. Nō multos: qm̄ Paulus ⁊ Bar
tholomeus fuerunt nobiles. ¶Sūt aūt ve
re nobilitatis quinqȝ signa. ¶P̄^m est libera
litas. Nā ⁊ deus qui nobilissimus est libe
ralissimus se exhibet: ⁊ solē suū oriri facit
super bonos ⁊ malos. ¶Propterea scribit
ex̄ de donationibus. c. Prudentes. Hanc
sibi quodāmodo nobilitas legeȝ iponit vt
debere se quod spōte tribuit existimet. vbi
glo. Beatius est dare q̄ȝ accipere. Idē. 16.
q. p̄^a. c. Predicator. ¶Et de celebratione
missarꝝ. c. Cū marthe. Et in glo. hui⁹ capli
inducit dictū Martialis ad sceuolaȝ. Sce
uola tu comedis apud oēs. Nullus apud
te. Alteri⁹ siccas pocula: nemo tua. Aut tu
redde vices: aut desine velle vocari. Dede
cus est semp sumere nilqȝ dare. ¶Quidaȝ
milites iterrogauerunt semel alanū pħm:
audita fama scientie eius. Que esset maxi
ma curialitas. i. nobilitas. Rn̄dit q̄ dare.

Qđ cū placuisset eis interrogauit ipe eos.
Que esset maxima rusticitas. Et cuȝ ꝯferē
do non ꝯcordarent: rn̄dit alanus. Ego po
sui vos in via soluende q̄stionis ⁊ nescitis
ꝯsiderare. Nā si curialissimū est dare sequi
tur ꝙ rusticissimū est ꝯtrariū eius. s. aufer
re. ¶ Scōm signuȝ vere nobilitatis est mā
suetudo ⁊ misericordia. vnde Sapiēs pro
uerbioꝝ. io. c. Māsuetudo ⁊ veritas custo
diunt regē ⁊ clementia firmatur thron⁹ ei⁹
¶ Et ꝓuerbioꝝ. 3. c. Mansuetis dabit dn̄s
grām. ¶ Et ꝓuerbioꝝ ꝑ. c. Beneplacitum
est illi. s. deo fides ⁊ mansuetudo. ¶ Et Ju-
dith. 9. c. Humiliū ⁊ mansuetoꝝ tibi semp
placuit deprecatio. ¶ Et ps. i49. Exaltabit
mansuetos in salutem. ¶ Et Mathei. 5. c°.
Beati mites q̄m ipsi possidebunt terraȝ.
¶ Huius mansuetudinis officiū est ꝫ Ge
raldū odonis super. 4. ethicoꝝ non irasci
de facili ⁊ absq; causa ⁊ ad defectuȝ ire ma
gis q̄ȝ ad excessū facit declinare ⁊ iniurias
libenter remittit. Hinc Cicero in ꝑ de offi-
cijs ait. Nihil laudabilius: nihil magno ⁊
ꝑclaro viro dignius placabilitate atq; cle
mentia. ¶ Et Quintilianus in declamatio
nibus. Hec est celebranda virtus: hec ani
mi suscipienda moderatio: vincere irā ⁊ in
ter simultates q̊q; meminisse hoīs. Scri-
bunt naturales: ꝙ rex apū solus nō habȝ
aculeū cū oēs alie apes habeāt. ¶ Tertiū
signū vere nobilitatis est magnanimitas:
que ꝫm Arist. in. 4. ethicoꝝ tendit ordina
te ad honores ⁊ ad magna. Ait enī: videt
magnanimus esse qui magnis seipsuȝ di
gnificat magnus existens. Qui enī nō ꝫm
dignitatē id facit insipiens. Jdeo veri nobi
les vel dant operam militie vel litteris vel
alicui laudabili exercitio quo possint cōse
qui honorē ⁊ famā: semper tamē cū timo-
re dei. Et cauent sibi a rebus turpibus ⁊ re
prehensione dignis. Propterea Sene. ad
lucillū inquit. Neminē excelsi ingenij virū
humilia delectant ⁊ sordida. ¶ Notēt ergo
qui se nobiles appellari gaudent ꝙ nō est
de ipsa nobilitate viciose viuendo superbi
endū: sed potius diligens cura illis debet
esse vt bene ⁊ virtuose viuāt in cūctis deo
se humiliando.
¶ Qđ multi efficiuntur sup̲bi ꝓpter forti
tudinē corporis q̄ cōparat hoīeȝ bestijs: ⁊
sup̲at a fortitudine aī atq; in illa ꝯfidētes
exponit periculis.   Cap. 2m.

s Ecūda causa quare multi erūpunt
in superbiam dicitur fortitudo cor-
poris: ob quā nullus superbia intu
mescere debet ꝓpter tria.
¶ ꝑ° ꝓpter comparationē.
¶ 2° ꝓpter superationē.
¶ 3° ꝓpter periculationem.
¶ Primo ꝓpter cōparationē. q̄m per cor
poris fortitudinē cōparatur homo bestijs
⁊ aīalibus brutis. vnde Petrarcha in li°
de remedijs fortuitoꝝ. Abunde inquit est
viriū taurina laus. Quinimo vt ī plurib⁹
homo a bestijs in fortitudine sup̲at. ¶ Hic
⁊ Cato vt Cicero refert in li° de senectute di
cebat. Que enī vox potest esse cōtemptior
q̄ȝ milonis crothoniate: qui cum iaȝ senex
esset athletasq; exercentes in curriculo vi
deret aspexisse lacertos suos dicit illachry
mansq; dixisse. At hij quidē iā mortui sūt
¶ Et de isto milone sic scribit Aulusgellius
li°. i4. noctiū atticaꝝ. Milo crothoniensis
athleta illustris quē in cronicis scriptū est
olympiade prima coronatum esse exitū ha
buit vite miserandū ⁊ mirandū. Cum iam
natu grandis artē athleticā desijsset: idest
reliq̄sset. Jterq; faceret forte solus in locis
italie siluestribus quercū vidit ꝓxime viā
patulis in parte media ramis hiantē. Tūc
experiri volēs an vlle sibi relique vires ad
essent īmissis in cauernas arboris digitis
deducere ⁊ rescindere quercū conatus est:
ac mediā quidē partem discidit diuellitq;.
Quercus aūt in duas deducta partes cuȝ
ille q̄si ꝑfecto qđ erat cōnixus man⁹ laxas
set cessante vi redijt in naturā manibusq;
eius retentis īclusisq; strictaq; denuo ⁊ co
hesa dilacerandū hoīeȝ ferijs ꝑbuit. ¶ Se
cūdo nō debet homo sup̲bire de fortitudīe
corporis ꝓpter sup̲ationeȝ: q̄ illa superat
a fortitudine aī. ¶ Vn̄ Ouidius li° de pōto
ait. Oīa deficiūt aīus tn̄ oīa vicit. ¶ Et Sa
piēs ꝓuerbioꝝ. i6. Melior est vir patiens
viro forti: ⁊ qui dn̄atur aīo suo expugnato
re vrbiū. ¶ Et in ep̄lis Ouidi⁹. Vince aīos
irāq; tuā q̄ cetera vincis. ¶ Et de hac Am
brosi⁹ li° ꝑ de officijs. Nō mediocris aī est

fortitudo que sola defendit ornamēta vir
tutū. ¶ Tertio nō debet quis superbire de
fortitudine corporis ꝓpter periculationē
Hij eni fortes corpore multis ꝑiculis sūt
expositi ⁊ sepissime male finiūt sicut patet
de hercule antheo hectore achille ⁊ silibꝰ.
¶ Et p̄mi regū.c.15.scribit̄ de golia qđ erat
altitudis sex cubitoꝝ ⁊ palmo ⁊ tñ dauid il
lū interfecit: vt patet eodē liº.c.16. ¶ Reci
tat Joannes solobriēsis in policratone: ꝙ
hanibal carthaginēsis occidi fecit romanū
qui mādato eius singulari certamine per
cusserat elephantē dicēs eū indignū vita
qui cogi potuerat cum bestijs dimicare: lꝫ
verius sit eū ex inuidia noluisse captiuū. Jn
auditi triūphi gloria illustrari ⁊ infamari
bestias quarum virtute gentibus terrorē
incusserat.

¶ Qđ multi fiūt supbi estimātes plus de
bito suū intellectū spernēdo ꝓximos ac dei
obliuiscendo. Cap.3m.

Ertia causa quare multi eleuant̄ in
superbiā dicitur scientia ai. Cōsistit
aūt supbia hoium qui se doctos ar
bitrant̄ maxime in tribus.
¶ pº in sui intellectus extimatione.
¶ 2º in ꝓximoꝝ despectione.
¶ 3º in dei obliuione.
¶ Primo in itellectꝰ extimatione de q̄ ita
fatue arbitrant̄ ꝙ oia itelligibilia possit in
telligere ꝑ se: ⁊ ꝙ illud qđ ipi supbi nō itel
ligūt nō sit itelligibile: ⁊ ꝙ ea q̄ sunt a deo
nobis reuelata vera nō sūt: q2 ea ipsi cape
neq̄unt. Nolūt eni captiuare itellectū i ob
sequiū xpi. Neqꝫ debilitatē nature adiuua
ri expostulant lumie diuine gr̄e. ¶ Pro qui
bus confutandis notandū ꝙ triplex itelle
ctus inuenitur.
¶ pꝰ di diuinus.
¶ 2ꝰ angelicus.
¶ 3ꝰ humanus.
¶ Primꝰ est intellectus diuinꝰ: de q̄ dicit
Scotus.2.di.p̄mi libri ꝙ est infinitꝰ ⁊ cog
scit quodcūqꝫ itelligibile ꝑfectissime q̄ꝫtū
est itelligibile in se: ⁊ vnico actu itelligendi
itelligit semetipm ⁊ oia. Et vt ait Cōmēta
tor.12.methace. Jntelligere dei est sua sba
patet q2 sua sba est sua actio ⁊ est actꝰ pu
rus ⁊ simplex. ¶ Et ibidē Cōmētator dicit:
ꝙ itellectꝰ i deo itellectū ⁊ itellectio idē sūt
¶ Et vt inq̄t Tho. pª par.q.14. Nihil est per
fectio itellectꝰ diuini nisi ipa essētia dei. Jn
tellectui itaqꝫ diuio cōparari nō pōt itelle
ctꝰ angelicus neqꝫ humanꝰ. Jdeo nullus
hō vel angelus vidēs essentiā dei pōt illā
ifinite itelligere sed solus ipe deꝰ. ¶ Scđs
est itellectꝰ angelicus: de q̄ ait Dioꝰ: ꝙ est
deiformis. Et ſm Bonaram in 2º di.3. Nō
di deiformis ex eo ꝙ habet deiformitatē
quā habet itellectꝰ gliosus ꝑ assilatione q̄
est in statu ꝑfecto. Sed q2 sine susceptione
specieꝝ ꝑ illud qđ habet in se actu cogscit.
¶ Ex hoc angelus nāli cognitione diuinā
essentiā videre nō pōt: q2 h̄ cognitio est p̄
miū meriti q̄ habito creatura q̄escit. Ange
lus aūt per nām btūs esse nō pōt. Quare
itellectꝰ angelicus limitatꝰ est ⁊ nihil q̄dā
modo dici pōt i cōparatiōe itellectꝰ diuini.
¶ Tertius itellectus est humanꝰ satis ifri
or itellectu angelico. q2 cogscit res in tp̄e ⁊
cū discursu ratiocinādo. ¶ Est aūt ipe itelle
ctus potētia aie ⁊ nō ipa essentia: vt ꝓbat
Tho. pª par.q.79.artiº p̄. Nā tūc solū ime
diatū p̄ncipiū opationis est ipa essētia rei
opantis qñ ipa opatio est eius esse. Sicut
eni potētia se habet ad opationē ⁊ ad suū
actū. Jta se habet essētia ad eē. Jn solo aūt
deo idē est itelligere qđ suū esse. vñ in solo
deo itellectus est eiꝰ essentia. Jn creaturis
aūt itellectualibꝰ intellectus est q̄dā poten
tia itelligētis. ¶ Sed si obiceret̄ ꝯtra. Q2
Augꝰ dicit liº.xi. de trinitate. Mens ⁊ sps
nō relatiōe dicunt̄: sed essentiā demōstrāt
Sꝫ itellectus idē est qđ mēs: ergo itellectꝰ
est ipa essentia aie. ¶ Ad h̄ rn̄det Tho. ꝙ
sicut sēsus aliqñ accipit̄ pro potētia aliqñ
ꝓ pro ipa aia sensitiua. Denoiat̄ enī aia
sensitiua noie p̄ncipalioris sue potentie: q̄
est sensus. Siliter aia itellectiua qñqꝫ no
minat̄ noie itellectus q̄si a p̄ncipaliori sua
virtute sicut di in p̄nº de aia ꝙ intellectus
est suba q̄dā. Et h̄ etiā modo Augꝰ dicit ꝙ
mens est spūs vel essentia. Et vt itellectus
humani ꝑcipiamus paruitatē dicit Tho.
ꝙ itellectus diuinꝰ differt ab itellectu crea
to: q2 itellectus diuinus ad ens vniuersale
se habet sicut actus totiꝰ entis eo ꝙ itelle
ctus diuinꝰ est dei essētia in qua originalr

⁊ virtualr totū ens ꝑexistit sicut in pͣ cau
sa. Et ideo itellectus diuinus nō est in potē
tia sed est actus purus. Nullus aūt itelle-
ctus creatus pōt se hr̄e vt act⁹ respectu to
tius entis vniuersalis: q̄r sic oporteret ꝙ
esset ens īfinitū. vn̄ oīs itellectus creat⁹ ꝑ
hoc ipm̄ ꝙ est nō est actus oīum itelligibi
liū. sed cōparatur ad ipsa itelligibilia sicut
potētia ad actū. Intellect⁹ ꝟo āgeli differt
ab itellectu hoīs q̄r semꝑ est in actu suoꝝ
ītelligibiliū ꝓpter ꝓpinqtatē ad diuinū in
tellectū: qui est actus pur⁹. Intellect⁹ aūt
humanus qui est īfimus ī ordīe itellectuū
est in potentia respectu suoꝝ itelligibiliuꝫ.
Et in p̄ncipio est sicut tabula rasa ī qua ni
hil est depictū: vt dicit Arist. ī 3° de aīa. Qđ
manifeste apparet ex hoc ꝙ in p̄n° sumus
ītelligentes in potētia ⁊ postea efficimur ī-
telligētes in actu. ¶ Notandū adhuc ꝙ lꝫ
in oībus hoībus sit itellectus tn̄ vnus alio
meli⁹ ⁊ clarius itelligit. q̄r s̄m Tho pͣ par.
q. 85. est melioris virtutis in itelligendo.
Sicut melius videt rē corporalē aliq̄s qui
est perfectioris virtutis ⁊ in q̊ virtus visi-
ua est ꝑfectior. Hoc aūt circa itellectū ꝯtin
git dupliciť. ¶ Uno q̄dē modo ex parte ipsi
us itellectus: qui est fortior. Manifestum
est eni ꝙ q̄ꝫto corpus est melius dispositū
tāto meliorē sortiť aīam: qđ manifeste ap-
paret in hijs q̄ sunt s̄m spēm diuersa. Cu-
ius rō est q̄r actus ⁊ forma recipiť in mate
ria s̄m materie capacitatē. Unde cū etiam
in hoībus quidā habeāt corpus meli⁹ dis-
posituꝫ sortiunť aīam maioris virtutis in
itelligēdo. vn̄ dr̄ ī 2° de aīa. Qđ molles car
ne bn̄ aptos mēte videm⁹. ¶ Aliomodo cō
tingit hoc ex parte virtutū inferioꝝ q̄b⁹ in
tellectus indiget ad sui oꝑationē. Illi eniꝫ
in q̄bus virtus imaginatiua cogitatiua ⁊
memoratiua est melius disposita sūt meli⁹
dispositi ad itelligendū. ¶ Et si obiceretur
ꝙ itellectus est illud qđ est formalissimuꝫ
in hoīe. Sꝫ differentia forme causat dr̄iam
speciei. Si ergo vnus homo magis alio in
telligit videť ꝙ nō sint eiusdē sp̄ei. ¶ Rn̄-
det Tho. Qđ differentia forme que nō ꝓ-
uenit nisi ex dispositiōe materie diuersa nō
facit diuersitatē s̄m speciē sed solū s̄m nu-
merū. Sūt eni diuersoꝝ indiuiduoꝝ diuer-
se forme s̄m mā̄ꝫ diuersificate. Ex quibus
oībus colligimus q̄ꝫ magna est fatuitas il
loꝝ qui se tenent oīa scire ⁊ oīa intelligere.
Pro quib⁹ facit illud qđ Lactāti⁹ scribit
li° de ira dei. Socrates inq̄t cū esset oīum
ph̄oꝝ doctissimus vt ceterorū argueret in
scitiam qui se aliquid tenere arbitrabātur
ait se nihil scire nisi vnū ꝙ nihil sciret. Et
Mercurij termegisti extat illa famosa sen
tētia. s. Maxima pars eoꝝ que scimus est
minima pars eoꝝ que ignoram⁹. Ob qđ
Sen̄. ī li° de tranq̄llitate animi ait. Puto
multos ad sapiam peruenire potuisse nisi
putassent se peruenisse. Sequitur ergo ex
tali superba extimatione intellectus ceci-
tas ⁊ ignorantia diuinaꝝ humanarūq̄ꝫ re
rū. ¶ Quia vt inq̄t Bernardus suꝑ canti-
ca. Superbo oculo veritas nō videtur. Et
Aug⁹ li° ꝯfessionum. Humiliter se accusat
deo de superbia precedente ⁊ dicit. Tumo-
re meo separabar a te: ⁊ nimis inflata faci
es claudebat oculos meos. ¶ Scđo consi
stit superbia hoīum litteratoꝝ in ꝓximorū
despectione. Despiciunt enim tales tā do-
ctos q̄ꝫ indoctos. Indoctos aūt aspernan
tur tanq̄ꝫ viles ⁊ abiectos. Aut nolunt do
cere cū id efflagitant. Aut q̄n̄qꝫ ex iuidia
nō recte docent. Doctos etiā vilipendunt
vel illis detrahendo vel docētes eos fugiē
do: videtur eni eis non indigere aliena do
ctrina. Cōtra quos faciunt illa que posita
sūt in quadragesimali de penitētia in s̄mo
ne de ꝟbo dei. vbi sūt preter auctoritates
exēpla Salomonis: Hieronymi: Iuliani.
Quibus oībus addēda est sn̄ia Augusti.
23. q. 4. c. Si habes. qui ait. Senex a pue-
ro ⁊ ep̄s tot a moꝝ a collega necdū anniclo
paratus sū edoceri. ¶ Tertio ꝯsistit suꝑbia
hoīum eruditoꝝ in dei obliuione dū illa q̄
sciunt nō cognoscunt esse a deo nec ad dei
honorē referūt: sed ad ꝓpriā pompā famā
⁊ tp̄ale lucrū. Sūt ⁊ alia in huiusmodi ho
minibus superbie signa ꝓpter qđ multos
ex ipsis deuorabit infernus. Ideo Aug⁹ vt
scribitur in legenda sua cuꝫ pontianus ex
africa veniens narrasset vitā ⁊ miracula il
lius magni antonij exclamauit inspiciēdo
alippium sociū suū. Quid patimur. Quid
audimus. Surgunt indocti ⁊ celū rapiūt.

Nos cum doctrinis nr̃is in infernũ demer gimur. Abstineant ergo viri docti ab ambitione: a vanagl'ia: a iactantia: ab arrogãtia: ꝛ alijs vicijs: vt humilitate concurrẽte mereant fulgere sicut stelle i ppetuas eternitates in regno beatoꝝ cũ dño iesu xp̃o: cui est honoꝛ ꝛ gloꝛia in secula seculoꝛum Amen.

¶ Feria 4ª 2ᵉ hebdomade. De sup̱bia curiosoꝝ que in triplici curiositate p̃cipue ↄsistit. Sermo vndecimus.

Generatio mala: ꝛ adultera signũ q̃rit. verba sũt redẽptoꝛis nostri originalr̃ Mathei. 12. cᵒ. ꝛ in euangᵒ hodierno. Auerterunt coꝛ suũ scribe ꝛ pharisei a luce v̾itatis quã xp̃s v̾bo docebat pariter ꝛ exẽplo qm̃ sup̱bia iuaserat ꝛ deuicerat illos Ideo curiosi effecti petebãt a xp̃o signuȝ videre. Quia v̾o curiositas ex sup̱bia ꝓuenit: hodie de illa erit dicendũ. Põt aũt quis curiosus fieri: aut qꝛ male ac sup̱be vtit̃ actu intellectus q̃ȝtum ad scientiã: aut qꝛ veritaté spernit dũ narratur: ꝛ ꝑditur sine eloquẽtia: aut qꝛ oculos coꝛpoꝛis dirigit ad vana spectacula. Propterea vt qlibet sibi caueat ne cũ iudeis a xp̃o accusetur adult̃ ꝛ malus. Distiguem⁹ in p̃nti s̃mone triplicẽ curiositatẽ exp̱obrandã.

¶ pᵃ di cognitionis.

¶ 2ᵃ locutionis.

¶ 3ᵃ visionis.

¶ De curiositate eoꝝ qui ob sup̱biã q̃rũt scire aut a quo nõ decet aut id qd̃ sciri nõ debet aut nõ ad debitũ finẽ. Cap. pᵐ.

Prima curiositas di cognitionis. Pro q̃ sciendũ s̃m Tho. 22. q. 167. ꝙ cognitio veritatis cuiuscunqȝ de se bona est: ꝛ ad hanc inclinat natura iuxta illud Arist. p̃ methaᶜᵉ. Oẽs hoies natura scire desiderãt. ꝛ de hoc Cicero in p̃ de officijs inqt. Oẽs ducimur ꝛ trahimur ad cognitionis ꝛ scie cupiditatẽ in qua excellere pulchꝛ putamus. Et in hoc ↄsistit perfectio hois vt intellectus eius de potẽtia reducat̃ in actũ qd̃ fit ꝑ cognitionẽ v̾itatis. ¶ Vñ Dio⁹. 4. de diuis noibus ait. Bonũ aĩe humane est s̃m rõnẽ esse cuius ꝑfectio in cognitione v̾itatis ↄsistit. Tñ ꝑ accidẽs cognitio v̾itatis põt eẽ mala respectu appetit⁹ ioꝛdinati ꝛ studij idebiti siue abusus talis cognitionis. Qd̃ fieri põt tripliciter.

¶ pᵒ ex parte illi⁹ a q̊ qs q̃rit v̾itatẽ cog̃scẽ.

¶ 2ᵒ ex parte rei quaȝ qs querit cog̃scere.

¶ 3ᵒ ex parte finis q̃re q̃rit v̾itatẽ cog̃scere.

¶ Primo inoꝛdinat̃ homo cũ q̃rit adiscere ab illo a quo nõ debet sicut cũ perquireret cognoscere futura que sunt in dei volũtate aut aliq̃ occulta a demonib⁹ vel ab illis qui demonuȝ vtunt̃ familiaritate atqȝ cõsoꝛtio. Qd̃ ꝓhibetur. 26. q. 5. c. Siqs. c. Qui diuinatiões. c. Nõ liceat. De qb⁹ apertius dicem⁹ in seq̃ntibus. ¶ Sȝ h̃ loco pleriqȝ dubitãt vtrũ demones possint docere hoies. Et arguit̃ ꝙ nõ. ¶ pᵒ qꝛ inqt Ambr̃. in glo. sup̱ illo v̾bo pᶜ ad coꝛinth. 12. c. Nemo põt dicere dñs iesus nisi in sp̃u sancto. Oẽ veꝝ a q̊cunqȝ dicat̃ a sp̃u scõ est. Sȝ demones sũt sine sp̃u scõ ergo nõ possunt aliquã v̾itatẽ docere. ¶ 2ᵒ obicit̃ qꝛ docere p̱priũ est dei. vñ Sapie p̊. c. di. Ois sapia a dño deo est. ¶ Et. 7. c. Ip̃e dedit mihi hoꝝ q̃ sũt sciam verã vt sciã dispositionẽ oꝛbis terraꝝ ꝛ virtutes elemẽtoꝝ. Et p̃mi Regũ. 2. c. Deus scientiaꝝ dñs est. Ergo nec demones nec hoies possũt aliquẽ docere. ¶ Ad pᵐ r̃ndet Tho. pᵃ 2ᶜ. q. 109. Qd̃ oẽ veruȝ a sp̃u sãcto est sicut ab ifundente nãle lumen ꝛ mouẽte ad intelligendũ ꝛ loquendũ veritatẽ. Nõ aũt sicut inhabitãte per g̃raȝ gratũfacientẽ vel sicut largiẽte aliqd̃ habituale donũ nature superadditũ. ¶ Et ideo Aug⁹ retractauit qd̃ dixerat. s. ꝙ nullũ verum esset absqȝ g̃ra cog̃scibile. Inquit eni sic in p̊ liᵒ retractationũ. Nõ approbo qd̃ in oione dixi. Deus qui nõ nisi mundos veꝝ scire voluisti. R̃nderi eni põt multos etiã nõ mũdos multa scire v̾a. ¶ Ex q̊ seqtur Tho. ꝙ itellectus creatus ad cognitionẽ cuiuscũqȝ veri idiget auxilio diuino vt itellect⁹ a deo moueat̃ ad suũ actũ. Nõ aũt indiget ad cognoscendã veritatẽ in oibus noua illustratione superaddita nãli illustratiõi: sȝ in qbusdã que excedũt nãlẽ cognitionem. Demones ergo sũt p̃uati nãli cognitione lȝ sint obtenebꝛati per p̱uationẽ luminis

gře. Quare lucidi sunt lumie itellectualis nature vt dicit Tho. pª parte. q. 64. artiº p in responsione ad qntum. ¶ Possunt etiā demones cognoscere aliq̄z veritatē super / excedentē illoꝝ naturā per reuelationez a sanctis angelis cum quibus ꝛ si non cōueniant ꝯformitate voluntatis: ꝯueniunt tñ similitudine intellectualis nature ẜm quā possunt accipere qđ ab alijs manifestatur Et vt ponit Tho. pª parte. q. 109. articlo. 4. Per sãctos angelos multa de diuinis mysterijs reuelantur demonibus cū diuina iusticia exigit vt per demones aliqua fiāt vl' ad punitionē maloꝝ vel ad exercitationez bonoꝝ. Sicut in rebus humanis assesso / res iudicis reuelant tortoribus eius sententiam. Huiusmodi aūt reuelatiōes si ad angelos reuelantes comparentur illumiationes sunt qui ordināt eas ad deū. Ex parte ꝟo demonū nō sunt illuminationes: quia eas in deū non ordināt: sed ad executionē ꝓprie iniquitatis. Demones eni ex reue / lationibus hoc modo sibi factis nō illuminantur. Nec ex hijs que docent homies dicuntur homies illuminare. Quia illumiatio ꝓprie est manifestatio veritatis ẜm q̄ habet ordinem ad deū. Peruersitas autē demonū hoc habet q̄ non intendit aliquē ordinare in deū: sed magis ab ordine diuino abducere. ¶ Ad scđm ꝟo obiectū dicēdū ẜm Tho. pª parte. q. 116. Qđ dei est proprium docere. s. principaliter q2 ipse dedit homini lumen intellectus quo posset doceri ꝛ ab homine ꝛ ab angelis. ¶ Sed qđ tenendū de arte notoria in qua fiunt quedā ieiunia ꝛ oīones cū quibusdā obseruātijs vanis ad acqrendā sciam. ¶ Rñdet Tho. 22. q. 96. q̄ est illicita: q2 vtik qbusdā ad scientiā acqrendā que nō hūt ẜm se virtutez causandi sciam sicut ispectione quarūdā figuraꝝ ꝛ platiōe qrundā igtoꝝ ꝟboꝝ ꝛ huiusmodi. ¶ Scđo puertik ordo in adiscēdo ꝛ in ꝟitate cogscenda ex parte rei: quā qs qrit scire. Et sic sunt curiosi q magnalia dei subtil'r inestigare querūt ꝛ suo igeniolo diuinoꝝ secretoꝝ ꝓfunda penetrare nitūtur. Quibus Cato ait. Mitte archana dei ce / lūq̄z ingrere qđ sit. ¶ Et sapiens Ecclesiastici 3. c. Altiora te ne quesieris: ꝛ fortiora te ne fueris ꝑscrutatus ꝛ in pluribus opibꝰ eiꝰ ne fueris curiosus. ¶ Et Lactantiꝰ liº p diuinaꝝ istitutionū. Ueritas ꝛ archanuz sūmi dei qui fecit oia ingenio ac ꝓprijs sensibꝰ non pōt cōprehendi. Alioqn nihil iter deum homiemq̄z distaret si ꝯsilia ꝛ dispositiones illius maiestatis eterne cogitatio assēqrek humana. ¶ Siliter sunt curiosi qui retrahūt se a studio qđ ex necessitate ipsis incūbit ꝓpter studiū minus vtile. Sicut habēs curā aiaꝝ nesciēs q̄ spectāt ad suū officiū isistit studio phie vel astrologie vl' poesie. ¶ Hic Hieroꝰ dicebat. 37. di. c. Sacerdotes. Sacerdotes dei omissis euāgelijs ꝛ ꝓphetijs videmus comedias legere amatoria buccolicoꝝ ꝟsuū: ꝟba cantare: tenere virgiliuz in manibus. Et qđ in pueris est causa necessitatis i se crimē facere voluptatis. ¶ Proptea ꝛ ipe Hieroꝰ ab angelo fuit correptus ꝛ ꝟberatꝰ eo q̄ nimis vacabat studio platonis ꝛ ciceronis suauitate delectatus eloquij vt notak. 37. di. c. Legimꝰ. ¶ Ex hoc religiosis ꝛ clicis in sacerdotio vl' dignitate ꝯstitutis ꝓhibek sub pena excō / municatiōis studiū legū ꝛ phisice idest medicie: vt magis possint vacare studio theologie ꝛ canonū. Ex ne clerici vel monachi. c. Nō magnope. c. Sup specula. ¶ De ali / is ꝟo lřis secularibus an liceat illis vti diximus in tractatu de timore iudicioꝝ dei. ꝯcludimus aūt nūc cū Gratiano di. 37. ꝑ totū q̄ si id fiat intētione bona licitū est vñ Tho. 22. q. 167. in pª qōne ad vltiᵐ ait. Studiū phie ẜm se licitū est ꝛ laudabile ꝓpter ꝟitatē quā phi pceperunt deo illis reuelāte. ¶ Ad qđ facit dictū Hiero. ꝛ Augu. que posita sunt in p illo sermone de timore iu / dicioꝝ dei. Sed q2 phi qdā ꝟitatē abutuntur ad fidei ipugnationē: ideo Paulus ad colocēses. 2. c. ait. Uidete ne qs vos seducat per phiam ꝛ inanez sciam ẜm traditionē hoīum ꝛ nō ẜm xpm. ¶ Tertio puertik ordo in adiscendo ex parte finis. Cū quis studet ad ꝟitatē sciendā vt inde superbiat vel ceteros superet vel per fas vel nefas pecunias acquirat. Hū tamen aliquis suuz laborē in studendo ad deum ordinat. s. ad eius laudem ꝛ proximi salutem licet pro / pter sciētiam decorari et exaltari se credat

laudandus est ꝛ merito attollendus. Nā noticia artiū liberaliū ornamentū est aīe Et vt refert quidā sapiens. Sicut septē planete celū exornant sic septem liberales artes aīam. Sunt autem hec. ¶ Grāmatica. ¶ Rethorica. ¶ Dialetica. ¶ Arismetrica. ¶ Geometria. ¶ Musica. ¶ et Astrologia. ¶ Septē planete sūt. ¶ Luna. ¶ Mercuri⁹. ¶ Sol. ¶ Ven⁹. ¶ Mars. ¶ Juppiť. ¶ ꝛ Saturnus. ¶ Grāmatica lune comparať: qm̄ sicut luna ceteris planetis ē terre vicinior. Sic grāmatica prima est ꝛ vicinior intellectui rudi ꝛ indocto. ¶ Scōm ṽo Hugonē in li° p̄ Didascalon. Grāmatica est sciētia recte loquendi ꝛ cauendi incōgruitatē in loquēdo. Et dicitur grāmatica quasi litteralis scientia. ¶ Hanc ita cōmendat Quintilianus li° p̄ de institutione oratoria. Nō sunt ferendi qui artē grāmaticā vt tenuē atq; ieiunā cauillantur que nisi fideliť fundamenta iecerit quicq̄d struxeris corruit. necessaria pueris: iocunda senibus: dulcis secretoꝝ comes: ꝛ q̄ vel sola omni studioꝝ genere plus habet opis min⁹ habet ostentationis. ¶ Grāmatice aūt noticiā debent habere clerici deputati ad diuinū cultū b̄z Durādū in summa sua: vt salti sic litteraľr que legunt intelligāt. Propterea extra de magistris. c. Sup specula. ꝛ c. Qm̄ statuiť vt in qualibet ecclīa cathedrali habeātur magistri docētes grāmaticā. Sed vt dicit ibi glo. Nullus est fructus illius statuti et alioꝝ. ¶ Si ṽo q̄d obiciat q. 37. di. c. Turbat. rep̄benditur ep̄s qui populo grāmaticā exponebat. Rn̄dere possumus. q̄ aliō est grāmaticā ignorare. Aliud illā exponere ppl'o. Nā ep̄s non debet igūrare grāmaticā. vnde in. c. vltimo de etate ꝛ q̄litate ordinandoꝝ. habeť q̄ ep̄s ignorās grāmaticā amouetur ab executiōe pontificalis officij qꝛ vt dicit ibi glo. Ignominiosū est ep̄o ab alijs doceri. vt p̄ª. q. p̄ª. c. Vilissimus. ꝛ in Auctētico de sanctissimis ep̄is §. Damus. ¶ Et de electione. c. Cū in cunctis. Sed ille ep̄s de quo dictū est grāmaticā docebat populū vľ illā exponebat qꝛ forte vt dicit glo s̄a dicebat. Cū ego dico homo itelligas tā de mare q̄ȝ de femina quia communis generis est. ff. de verboꝝ significatione. l. Hominis appellatiōe. Sed melius dic q̄ grāmaticā hic appellat scientiā auctoꝝ. Recitabat eni in ecclesia fabulas poetarū ꝛ eas moraliter exponebat in predicatione sua. hec glo. ¶ Secūda scientia est rethorica q̄ mercurio comparať: qui deus eloq̄ntie antiquitus dicebatur. Hec b̄m Jsidorū li°. 2. ethicoꝝ inuenta est a grecis: gorgia: aristotile: ermagora. Et est trāslata in latinum a tullio dicta rethorica grece a copia locutionis. ¶ Tertia scientia est dialetica. Et hec soli comparatur: qm̄ sicut sol lumie suo tenebras pellit ꝛ nr̄m hemisperiū illuminat sic dialetica est veꝝ a falso discernere faciens. Non q̄ cetere scientie veꝝ a falso non discernant. Sed qꝛ hec sola methodus est atq; via scientijs cunctis. Hāc primitus parmenides adinuenit quā postea plato p̄mo grecis dedit ꝛ aristotiles suis discipulis ampliauit. ¶ Quarta sciētia est arismetrica. Et hec veneri comparatur: qm̄ sicut venus carnalis cōiunctionis influentiam habet sic arismetrica artē de numeris coniungendis ꝛ p̄portionibus tradit. Ait eni Jsido⁹ li°. 3. ethicoꝝ. Arismetrica est disciplina numeroꝝ. Greci eni numeꝝ richimō dicūt. Numeri disciplinā apud grecos primū pictagoras scripsit: ac deide diffusius a nicomacho disposita: quā apud latinos primus apuleius deinde boecius trāstulerunt. ¶ Quinta scientia est geometria. Et hec ioui comparatur reperta b̄m Jsidorū ab egyptijs. Nam inundante nilo ꝛ oium possessionibus limo obductis initiū diuidende terre per lineas ꝛ mensuras nomen arti dedit. vnde geometria de terra ꝛ de mēsura nuncupata est. Terra eni grece ge vocatur: metra mēsura. ¶ Sexta scīa est musica que comparať marti: tum qꝛ a fabro ad ignē sedente repta est: tū qꝛ instrumētalis musica vt sūt tube ꝛ alia huiusmodi hoīes eq̄sq; ad bellū excitare solēt. Et vt ait Jsido⁹ vbi. s. Musica est peritia modulationis sono cantuq; p̄sistens ꝛ dicit per deriuationem a musis. Muse aūt appellate a potumaso idest a querēdo q̄ per eas sicut antiqui voluerunt vis carminum ꝛ vocis

modulatio quereretur. Moyses dicit huiꝰ
reptoꝛé fuisse tubal qui fuit de stirpe cain
ante diluuiũ. Greci pictagoꝛã dicunt huiꝰ
artis inuenisse primoꝛdia ex malleoꝝ soni
tu ⁊ coꝛdaꝝ extensione percussa. Alij linũ
thebeum ⁊ zethan ⁊ amphioné in musica
arte p̄mos claruisse ferunt. ¶ De hac musi
ca ita refert Isidoꝰ concoꝛdãs cũ Quinti/
liano liᵒ p̄ de institutoꝛia oꝛone. ¶ Erat apd̄
antiq̄s tam turpe musicã nescire q̃z lr̃as.
Interponebatur aũt non modo sacris: sed
⁊ oĩbus solénibꝰ oĩbusq; tristioꝛibꝰ rebꝰ.
Ut eni in veneratiõe diuĩa hymni: ita ĩ nu
ptijs himenei ⁊ in funeribus treni ⁊ lamé
ta ad tibias canebantur. In ꝯuiuijs ꝟo li/
ra vel cithara circũferebatur ⁊ accubanti/
bus singulis oꝛdinabatur conuiuale genꝰ
canticoꝝ. Itaq; sine musica nulla discipli/
na potest esse ꝑfecta. Nihil eni sine ip̃a. nã
⁊ ipse mundus quadã armonia sonoꝝ fer
tur esse cõpositus: ⁊ celũ ipsũ sub armonie
modulatione reuolui. In p̄lijs insup tube
concentus pugnantes accendit: ⁊ q̃zto ve
hementioꝛ fit clãgoꝛ tanto fit ad certamen
aius foꝛtioꝛ. Siquidé ⁊ remiges cantꝰ hoꝛ
tatur ad tolerãdos q̂sq; laboꝛes. Musica
aium mulcet ⁊ singuloꝝ opeꝝ fatigationez
modulatio vocis solatur. Ipsasq; bestias
necnõ ⁊ serpétes volucres atq; delphines
ad auditũ sue modulationis musica ꝓuo/
cat. ¶ Septima scientia est astrologia que
saturno comparatur. qm̃ sicut saturnus ce
teris planetis est altioꝛ sic ⁊ scientia hec de
altioꝛibus q̃z cetere speculatur. ¶ Scd̃z ꝟo
Isidoꝝ vbi. s̃. Astrologiã ⁊ natiuitatis ob
seruantiã chaldei primũ docuerunt. Greci
aũt dicũt hanc arté ab athlante prius ex/
cogitatã. Ideoq; dictus est sustinuisse ce/
lum. ¶ De quo Augꝰ liᵒ. 18. de ciui. dei mul
ta refert. c. 8. ⁊ c. 39. eiusdé libꝛi dicit. Eo té
poꝛe quo moyses natus est fuisse reperit
athlas ille magnus astrologꝰ pꝛomethei
fr̄ mr̃nus auus mercurij maioꝛis. cuiꝰ ne/
pos fuit mercurius termegistꝰ. Sũt ⁊ alie
sciétie que hijs adherét: vt medicina ⁊ ius
ciuile. Est ⁊ sciétiaꝝ regiã theologia cui sub
alternat ius canonicũ quas ad bonũ finé
adiscere laudabile est.

¶ Qd̄ curiosi ex sup̄bia spernunt ꝟitatez
dũ scribit vel narrat absq; lenocinio ꝟboꝝ
⁊ ꝙ põt esse doctrina sine eloq̃ntia lz eloq̃n
tia cũ doctrina sit cõmédabilis. Cap. 2ᵐ.

Secũda curiositas dĩ locutionis: que
est in illis qui oém ꝟitaté ⁊ fidei et
bonoꝝ moꝝ siue scriptã siue pꝛedi/
catã contémunt dũ ibi deest oꝛnatꝰ ⁊ copia
dicendi. De quibus dixi in ꝭmone p̄ in tra
ctatu de timoꝛe iudicioꝝ dei. ¶ Sz hic no/
tandũ ꝙ tripliciter q̃dã de eloq̃ntia dicũt.
¶ Quidã asserũt absq; illa nõ posse stare
doctrinã. ¶ Quidã affirmãt eloq̃ntiã esse
spernédã. ¶ Quidã ꝟo eloquentiã doctri
ne dicũt associãdã. ¶ Primi sũt illi de qui
bus Lactãtius ait liᵒ. 5. diuinaꝝ institutio
nũ. Hec in primis causa est ⁊c̃. vt in illo p̄
sermone de timoꝛe iudicioꝝ dei. ¶ Sz certe
ꝙ tales non bñ sentiant ostendimꝰ exéplo
varronis. De quo sic scribit Augꝰ liᵒ. 6. de
ciui. dei. c. 2. Marcus varro tãetsi minꝰ sua
uis est eloquio doctrina tamen atq; senté
tijs ita refertus est vt in oĩ eruditione quã
nos secularé: illi aũt liberalé vocãt studio
sum reꝝ tantũ iste doceat q̃ztum cicero de
lectat. Et ibi sequitur Augꝰ Cicero ĩ libꝛis
achademicis varroné appellat acutissimũ
⁊ sine vlla dubitatione doctissimum nõ ta
men dicit facundissimũ. Et iteꝝ ibidé Au/
gustinus. In pꝛimo autem libꝛo cicero cũ
eiusdé varronis litteraria opa pꝛedicaret.
Nos inquit in nostra vrbe pegrinãtes er
rantesq; tanq̃z hospites tui libꝛi quasi do
mũ reduxerunt vt possemus aliqñ qui et
vbi essemus agnoscere. Tu etaté pĩe. Tu
descriptiones tépoꝝ. Tu sacroꝝ iura. Tu sa
cerdotum. Tu domesticã. Tu publicã disci
plinã. Tu sedium regionũ locoꝝ. Tu omni
um diuinaꝝ humanarũq; rerum nomina:
gnã officia causas aperuisti. hec ibi. Quis
igitur varronis doctrinã sine eloquétia de
scriptã despiciet quã tot laudibus cicero é
ꝓsecutus. Sed Augꝰ adhuc in pꝛefato liᵒ
cᵒ. 7. ita de varrone subdidit. Uir doctissi/
mus varro tã multa legit vt aliquid ei scri
bere vacasse miremur tã multa scripsit q̃z
mlta vix quenq̃z legere potuisse credamꝰ.
Et lz ipse Augꝰ sic commendet varroné ta
men non appꝛobat omnia sua scripta. vn/
de in. 4. c. pꝛetacti libꝛi dicit. In hijs que

varro scripsit de rebus humanis secutꝰ est
historiá reꝝ gestaꝝ. Que aũt de hijs quas
diuinas vocant quid nisi opiniones reruz
vanaꝝ. ¶ Diximus ista de varrone cuiꝰ do
ctriná magnifacit cicero que tamé sine elo
quétia fuit. Quantomagis nos approba
re acceptare ac venerari debemus doctri/
ná sanctoꝝ qui locuti sunt spiritu sancto in
spirati: lz non semp splendeat nitore elo q̃n
tie. ℭ Secũdi contendunt eloquétiá oíno
fore damnandá: contra quos sunt verba
Quintiliani in illo sermone p̃ de timore iu
dicioꝝ dei. ℭ Tertij asserunt doctriná elo/
quentie q̃nq3 associandá: ⁊ cum id faciunt
bono zelo ad honorem dei ⁊ aíaꝝ salutem
rem vtiq3 digná efficiũt. Sicut etiá Augꝰ
docet liº. 4. de doctrina xp̃iana. Jcirco La
ctantius liº p̃ diuinaꝝ institutionũ inquit.
Nunc maiore copia ⁊ facultate dicédi cau
sam ꝟitatis poremꝰ: que lz possit sine elo
quentia defendi vt est a multis sepe defen
sa. Tamen claritate ac nitore sermonis il/
lustranda ⁊ quodámodo differenda est: vt
potétius ⁊ aíos ĩfluat ⁊ vi sua ĩstructa ⁊ lu
ce oꝛonis ornata.

ℭ Qδ curiosi ex sup̃bia corporeos sensus
ad vana dirigũt ⁊ illicita ⁊ p̃cipue in specta
culoꝝ inspectione. Cap. 3m.

tErtia curiositas est visionis: quam
Tho. vocat curiositatem sensitiuá:
que consistit in appetitu ⁊ studio in
ordinato cognoscendi per aliquem sensuz
exteriorem. Et q̃3uis ista curiositas sensiti
ua exerceatur per omnes sensus tamé ex/
primitur per visum quia nomine visus in
telligitur omnis sensatio: vnde consueuit
dici: vide q̃3 bonum sonum habet campa
na idest audi: vide q̃3tum bonũ odorez ha
bet iste flos idest odora. Et christꝰ dixit Lu
ce vltimo. Uidete manus meas ⁊ pedes
meos idest palpate. Et p̃s. 33. scribit. Gu/
state ⁊ videte quoniá suauis est dominus.
Scd̃m itaq3 Tho. cognitio sensitiua ordi/
natur ad duo. ¶ Unomodo tá in hominibus
q̃3 in brutis ad corporis sustentationez in
quantũ scilicet per huiusmodi cognitioné
homines ⁊ iumenta vitát nociua ⁊ acqui/
runt sibi necessaria ad sustentationem. Si
cut ouis videns lupum fugit: ⁊ sic homo
videns inimicum. Quod facere nõ posset
si non videret ⁊ videns cibum sumit illuz.
¶ Aliomodo cognitio sensitiua specialiter
in homine ordinatur ad cognitionem pra
cticá vel speculatiuá. videns eni herbá me
dicinalé medicus ordinat eam ad medici/
nam: videns exercitia alicuꝰ artis quomo
do fiũt addiscit vt ſm ea operetur. Cósíde/
rans per visum auditum vel per alios sen
sus pulchritudinem creaturarũ exurgit in
de in cognitionem creatoris. Quando igi
tur non apponitur studium circa cognoscé
da sensibilia predictis modis ⁊ causis: sci
licet propter necessitatem sustentande na
ture vel propter studiũ veritatis intelligé
de curiositas est. Et q̃3uis luxuria ⁊ gula
sint circa tangibilia ⁊ gustabilia ⁊ sic etiaz
vicium curiositatis. tamen ista est differen
tia: quia luxuria querit delectationem in/
ordinatam tactus. Sed curiositas querit
delectationem inordinatam cognitionis:
que habetur per tactũ de re. Et sic de alijs
sensatis. Et ſm Petrum de palude. virgi
nes tentantur de vicio carnis per modum
curiositatis: scilicet vt experiantur qualita
tez illius delectationis veneree. Sic ⁊ qui
experti sunt delectationem veneream ali/
quando incitantur ad turpia ex curiosita/
te: scilicet ad experiendos nouos modos
turpitudinis magis q̃3 in luxuria. Dicit
etiam Beda q̄ vicium curiositatis est in
dignoscendis carpendisq3 vicijs proximo
rum. Quod fit per particularia sensibilia.
Hoc tamen ſm Tho. aliquando bono ani
mo fit ad vtilitatem suam: vt scilicet inde
proficiat prouocatus bono exemplo alteri
us vel etiá ad vtilitaté proximi: vt scilicet
corrigatur cum charitate seruatis debitis
circunstãtijs. ¶ Sed cum quis considerat
videndo vel audiendo facta alioꝝũ ad de/
spiciendum vel detrahendum vel saltiz in
utiliter inquirendum. hoc curiosum est et
viciosum. Jdeo Sapiens prouerbioꝝ. 24.
c. ait. Non insidieris nec queras impieta/
tem in domo iusti. Et ad hoc faciunt aucto
ritates posite in sermone de iudicio teme/
rario in quadragesimali de pñia. ℭ Consi
stit tandem curiositas in spectaculoruz va
noꝝũ inspectione. vbi sciendũ q̄ aliqua sũt

spectacula repñtatiua piaꝝ reꝝ vt natiui tatis: passionis: ꝛ resurrectionis iesu chri sti ꝛ similium: ꝛ inspectio taliũ de se oportuna est: optima est. Quedam ꝟo spectacula sunt repñtatiua turpiũ rerum in quibus qñq3 recitantur comedie terentij cũ turpibus ꝛ obscenis gestibus. Alia insuper fiunt cũ habitu monachali vel religioso qđ ꝓhibitum est ẜm glo. in. c. Cũ decorem. ex de vita ꝛ honestate clericoꝝ. ¶ Et in Aucté tico de sanctissimis epis §. vltimo. Et. C. de epali audientia. l. Minime. Et a talib⁹ bñ est abstinere ꝛ precipue ista vitent clerici ꝛ religiosi ꝛ maxime dũ celebrantur diuina. Nam vt scribitur de con. di. pª. c. Qui die solemni pretermisso ecclie cõuentu ad spectacula vadit excõmunicetur. ¶ Et de con. di. 5. c. Non oportet ministros altaris vel quoslibet clericos spectaculis aliquib⁹ interesse. ¶ Et vt breuius concludamus dicit Tho. 22. q. 177. articulo. 2. Inspectio spectaculoꝝ cõmuniter redditur viciosa inq̄tuꝫ per hec fit homo ꝓnus ad vicia vł lasciuie vel crudelitatis vel vanitatis ꝛ similia ꝓpter ea que in spectaculis solent fieri. Caute itaq3 incedendũ est ne itellectus per superbiã curiositate leuetur aut corporis sensibus concedatur libertas qua ferãtur ad obiecta illicita ꝛ idebita. Itaq3 custodiendi sunt ꝛ refrenandi vt semper humilitas habitet in aĩa nr̃a que nos dignos efficiat gr̃a xpi: ꝛ tandé perducat ad gaudia paradisi Amen.

¶ Feria qnta 2ᵉ hebdomade. De superbia mulieꝝ satis tẽperate ꝛ modeste recitãdus ne patiantur ille q̄ humiles sũt ꝛ virtuose.

Sermo duodecimus.

f Ilia mea male a demonio vexat. Scribunt̃ h̃ verba Mathei. 15. cº ꝛ in euãgelio hodierno. ¶ Superbie viciũ detestandũ satis infestat muliebre genus. Ipse qppe mulieres communiter elate sũt ꝛ fumo superbie replete. Nec mirum q2 vt sapiés ait Ecclesiastici. 25. c. A muliere sumpsit initium omnis perditio: duꝫ scilicet pma mater omniũ appetens scire bonum ꝛ maluꝫ superbe diuinũ contempsit preceptũ. Non igitur sola filia chananee vexabatur a diabolo. Sed tot innumere vt sic dicã in quarũ cordibus superbia dñatur. Propterea hodierna die superbiã mulieꝝ potenter expugnabimus. Quaꝝ distiguere poterim⁹ triplicé superbiã.

¶ pª di matrimonialis ꝯfusionis.

¶ 2ª vane exornationis.

¶ 3ª ꝑrimalis conuersationis.

¶ Qđ mulieres superbe nolunt subesse viris ꝛ ab illis dirigi ꝛ regulari. Cap. pᵐ.

p Rima superbia mulierũ dicit̃ matrimonialis ꝯfusionis. Confundũt eni ille mulieres que supbie locum dederũt ordiné matrimonij dũ satagũt totis viribus preesse viris a qbus regi ꝛ gubernari maxime dedignantur. Qđ autem vxor sit regulanda per prudentiã viri osté ditur triplici rõne.

¶ pª est ꝑpter mulieris subiectionem.

¶ 2ª ꝑpter mulieris ꝯditioné.

¶ 3ª ꝑpter mulieris decorationem.

¶ Prima rõ est ꝑpter mulieris subiectioné. Mulier eni viro inferior est. vñ inquit Arist. p politice. Masculus natura femel la principalior est. ¶ Et Petrus sua pma canonica. 3. c. Mulieres subdite sint viris. ¶ Et Aug⁹ in questionib⁹ numeri. ¶ Et. 33. q. 5. c. Manifestũ est voluisse legé feminaꝫ sub viro esse. ¶ Et idé. 33. q. 5. c. Est ordo naturalis in hoibus vt seruiãt femine viris. ¶ Et Ambro⁹ in examerõ. Adã per euã deceptus est non eua per adã. Qué vocauit ad culpã mulier iustum est vt eã in gubernationé assumat ne iteꝝ feminea facilitate labat̃. ¶ Idé. 33. q. 5. Mulieré. Mulieré cõstat subiectã esse dñio viri ꝛ nullã auctoritaté hñe. ¶ Et. 33. q. 5. c. Cũ caput. Cum caput mulieris vir sit caput aũt viri xps que cũq3 vxor nõ subicitur viro hoc est capiti suo eiusdé criminis rea est cuius ꝛ vir si non subiciat̃ xpo. ¶ Et Isido⁹. 30. q. 5. c. Femie. Femie dũ maritant̃ ideo velant̃ vt nouerit se semper viris suis subditas esse debere ꝛ humiles. ¶ Sed mulieres egre ista ferentes arguũt p ex sñia dei qui dixit Geñ. 2. c. Non est bonum hominem esse soluꝫ: faciamus ei adiutoriũ simile sibi nõ dixit faciamus subditã

mus subditá. ¶Et Adam gen͂.3.dixit deo. Mulier quá dedisti mihi sociá ⁊c. vocans eá sociá quasi equalé ⁊ nó inferioré. ¶Iterū glo.33.q.5.c.Mulieré.§.Nec illud. sup ꝟbo costa ait. Nó de pede formata est mulier ne videretur oino famula:nó de capite ne oino videretur dn͂a:sed de costa vt videretur collateralis. ¶Et Apl's pe ad corinthios.7.c.ait. Vir nó habet ptátez sui corporis:sed mulier.⁊ mulier nó habet ptáté sui corporis sed vir. ¶Et Hieroꝰ ad oceanū.32.q.5.c.Apud nos. Qȯ nó licet feminis eque:nó licet viris ⁊ eadé ꝟuitus pari ꝯditione censetur. ¶Ad hec nos rn͂demꝰ ꝙ de viro ⁊ vxore possumus dupl'r loqui. ¶Aut q̄ȝtum ad fidé matrimonij ⁊ mr̄imoniale debitū.Et sic vir ⁊ vxor sūt equales. Ita eni vir tenet diligere vxoré:sicut vxor virꝝ.Et sic fidé seruare illi debet sicut vult sibi seruari. ¶Aut loqmur q̄ȝtuȝ ad regimé vite.Et tūc distinguendū: q2 aut vir vellet regere vxoré ita vt faceret ꝯtra ꝓcepta dei ⁊ tunc ei nó debet obedire. Aut ita ꝙ precipiat ea que nó sunt cótra deū ⁊ expediétia cói vtilitati domus ⁊ mutue ꝯuersationis. Et tunc vxor debet viro subici ⁊ obedire. ¶Dicit tn͂ Riccardus i.4.di.45.In qóne vtrū seruus possit facere testamentū in responsione ad argum in oppositū. Qȯ vxor ꝓprie loquédo non est serua mariti q̄ȝuis vir sit caput eius in regédo ipsá ⁊ sit administrator ⁊ dispensator bonoꝝ.vn͂ vir dn͂at mulieri politice non despotice. Ideo mulier parté habet in bonis cómunibus sibi ⁊ marito de qua parte pót facere testamétū Bonara aūt i° di.12.dicit. Qȯ vir é muliere excellentior ꝓpter tria. ¶ꝑ ꝓpter dignitaté in principiando:q2 oés tá viri q̄ȝ mulieres ex vno viro sūt. In quo est expressa representatio egressus reꝝ ab illo vnico et summo ꝓncipio deo vn͂ Ambroꝰ li° de paradiso ait. Vná nām volens hoium constituere deus ab vno principio creature hoc cepit. ¶2° vir est excellentior muliere ꝓpter auctoritaté in ꝓsidendo q2 vir est caput vt dictū est nó mulier. ¶3° ꝓpter virtuté i agédo quia viri est agere ⁊ mulieris pati: qm̄ plus habet sexus virilis de virtute actiua. vnde Aristo.li° de aialibus dicit ꝙ mulier est mas occasionatus idest vir imperfectꝰ. ¶Secūdo vxor est regulanda ꝫm prudentiá ⁊ auctoritaté viri ꝓpter mulieris conditioné.Est enim in pluribus mulier leuis inconstans ⁊ mobilis. Quare Terentius ait Qȯ mulieres ferme vt pueri leui senté tia sunt. Et Lactantiꝰ li°.3.dicit: nunq̄ȝ aliq̄ȝ mulierem phiam sciuisse nisi Themistes. Sunt etiá mulieres ad lasciuiá ꝓne vt patet in vxore putifaris principis eunuchoꝝ pharaonis que tétauit ⁊ infamauit ioseph vt dicitur genesis.39.c.Est nihilominꝰ ꝓpter superbiá vxor sepius viro contraria. ¶Quare dicitur de quodá cuius vxor submersa erat in fluuio ꝙ cum quereret cadauer eius ad educendū de aqua ibat per fluuiū contra aquá:⁊ interrogatus cur sic faceret:rn͂dit. Mulier ista in vita semper fuit ꝯtraria dictis ⁊ mandatis meis. Ideo quero ꝯtrario modo si forte etiá mortua aquá econtrario petat. ¶Recitat insuper Hieronymus cótra iouinianū:ꝙ socrates habuit duas vxores quas ingenti patientia sustinens nó potuit tamen ab eaꝝ contumelijs ⁊ clamoribus liberari. Et cū quadá die querelantibus ipsis contra eū domuȝ ille foret egressus vt earuȝ molestias euitaret ⁊ ante domum sederet proiecere ille aquá super euȝ. Ille ꝟo imperturbatus ait. Sciebam ꝙ post tonitrua pluuie persequerent ¶Narrat etiá Valerius:ꝙ phoroneus rex grecoꝝ die qua mortuꝰ est dixit leoncio fratri suo. Ad summá felicitaté nihil mihi deesset si vxor semper defuisset. Cui leoncius Et quomodo vxor obstat? At ille. Mariti hoc omnes sciunt. Et Cato vticensis dicebat. Si absq̄ȝ femina posset esse mundus ꝯuersatio nostra nó esset absq̄ȝ dijs. ¶Aulusgellius insuper li°.ꝑ noctium atticarū. ꝟba metelli numiditi recitat dicés. Multis ⁊ eruditis viris audiétibus legebatur oratio metelli numiditi grauis ac disserti viri quam in censura dixit ad populum de ducendis vxoribus cum euȝ ad matrimonia capescenda hortaretur. In ea oratione ita scriptum fuit. Si sine vxore possemus quirites esse: oés ea molestia careremus. Sed quoniam ita natura tradidit: vt nec cum illis satis commode nec sine illis vllo

modo viui possit saluti ppetue potius q̄ȝ breui voluptati cōsulendū. ¶ Tertio vxor regulanda est sm prudētiā viri, ppter mulieris decorationé. vxor enim bene morigerata est decus ⁊ ornamentuȝ domus: gloria viri: consolatio parentele: ⁊ corona amicorū viri atqȝ domesticoꝝ. Hinc Sapiēs proverbioꝝ. 12. c. ait. Mulier diligens corona est viro suo. Ideo viro incūbit vxorem ad oēm honestaté dirigere illāqȝ gubernare. Sed superbiri facit vt vix vna repiatur e decē vtinā nō ex centū vel mille que veruȝ subicere non pcuret. Illeꝰ do mulieres que vanitatibus vacant viros psepe molestāt Et vt inquit aureolus Theophrastus vxor pomposa per totas noctes cōquerit dicēs Illa ornatior pcedit in publicū. Ego in cōuentu feminaꝝ misella despicior. Et vt ait Sapiēs pverbioꝝ. 19. c. Tecta iugiter distillantia mulier litigiosa in domo.

¶ Qd̄ mulieres superbe excedūt modū ⁊ regulā in ornatu ⁊ cultu corporis ac pōpa vestimentoꝝ. Cap. 2^m.

[S]ecūda superbia mulieꝝ dicit vane exornatiōis. Excedere quippe solēt mulieres in ornatu corporis. Et in hoc magis peccāt ipse q̄ȝ viri. Rō est quia sicut magnanimus oīa ista tēporalia parua existiat. ita pusillanimis parua mag extimat. Mulier aūt parui animi est ⁊ debilioris cognitionis q̄ȝ vir. vnde gliam tēporalem magnū quid arbitratur. Et cum nō valeat apparē vel exaltari imagnis negocijs: q2 nec in docendo nec negociando ⁊ huiusmodi saltū in apparentia pulchritudinis querit gliam. ¶ Refert Aulusgellius li° p noctiū atticaꝝ. Qd̄ demosthenes priusq̄ȝ eloquium eius innotuisset nitoreȝ cultus dicitur appetisse. Sed postq̄ȝ eloq̄ntie famā assecutus est contētus toga dicebat potius velle a se q̄ȝ a nitore vestiū gloriā comparare. Mulieres ergo obꝰ vilitatē animi in ornatu se gloriosas reputant ⁊ felices. ¶ Sed notandā q̄ triplex est ornatꝰ
¶ pꝰ laudabilis.
¶ 2ꝰ tolerabilis.
¶ 3ꝰ vituperabilis.
Primus ornatus est laudabilis ⁊ est ille quo vtuntur mistri altaris in diuinis officijs ⁊ principes ac alij in dignitatibus cōstituti qui vtuntur vestibus preciosis que de se non ordinantur ad sui gloriā: sed ad significandū excellentiā sui status ⁊ ostendendā magnificentiam diuini cultus. Et sic multi sancti vsi sunt ratione sui gradus vestibus delicatis. vnde habetur genesis 37. c. Qd̄ Jacob patriarcha fecit Joseph tunicā polimitā idest rachamataȝ. Et sancta cecilia nobilis romana vestes deauratas ferebat. ¶ Et hoc modo dicitur. C. de postulando. l. vltima. Qd̄ aduocatus corā iudice debet habere vestes decentes. Nā talis ille presumitur prima facie qualē eum indicant vestes. ff. de iure fisci. l. Diuus. l. Si acceptor. Et vt dicitur. 20. q. pª. c. vltimo. Vestis debet esse conueniens statui ordini ⁊ officio. ¶ Et lȝ dicatur extra de vita et honestate clericoꝝ. c. clerici. Qd̄ clerici nō deferant corrigias auri ⁊ argenti nec deferāt anulos nisi quibus competit ex dignitate. ¶ Et. 21. q. 4. c. Ois. Omnis iactantia ⁊ ornatura corporalis aliena est a sacrato ordine. Tamen Glo. in dicto caplo Clerici dicit. Clerici in vestibus debent se conformare consuetudini regionis ne videantur hipocrite. vt. 30. di. c. Siquis viroruȝ. ¶ Et ne vilescat dignitas clericalis. 80. di. c. Episcopi. Et. 21. q. 4. c. In summa. ¶ De episcopis etiam querit Glo. 16. q. 7. c° In noua. vtrū episcopi religiosi debeant deferre habitum professionis sue. ¶ Et respondet: q̄ monachus factus episcopus non abiciet habitum. Sed retento habitu desuper ferat habitum in quo magis conueniat eis inter quos versatur. Extra de vita ⁊ honestate clericoꝝ. c. Deus qui. Reprehensibiles itaqȝ forent qui debitū ornatū omitterent in habitu ⁊ vestitu vel ex negligentia. ¶ Unde Aristo. in. 7. ethicorum dicit q̄ ad molliciem que viciuȝ est pertinet q̄ homo trahat vestem per terrā ne laboret in retinendo eam vel si homo faceret ad ostentationem propter inanem gloriam sicut pleriqȝ faciunt deferentes vestes immundas ⁊ sordidas. ¶ Unde Bernardus dicebat. q̄ in vestibus paupertas placebat: sordes autem nunq̄ȝ: quia signum erat vel negligentis animi vel gloriam affectantis. ¶ Et

di. 4i. §. Preterea. Nec affectate ſordes: nec
exquiſite delicie laudem pariunt. veruꝫ ꝙ
dum aliqui verbo ⁊ exemplo habent alios
prouocare ad penitentiam decet eos vili-
bus indui. Sicut fecerunt quidam ex pro
phetis de quibus ad hebreos. xi. c. ſcriptū
eſt. Circuierunt in melotis ideſt ſclauinis:
⁊ in pellibus caprinis vt helias. ¶ Et gloſa
ſuper illo Math. 3. Joannes habebat ve-
ſtitum de pilis camelorum. Qui peniten-
tiam predicat habitū penitentie oſtendat.
¶ Secundus ornatus eſt tolerabilis cum
ſcilicet mulierem ſm morem patrie ⁊ non
corrupta intentione ornant ſe modeſte et
temperate vt ſic placeant viris vel ne peio
res ac deteriores alijs videātur. vnde Au
guſtinus de doctrina chriſtiana. ¶ Et. xi. di.
c. Quiſquis. Quid loco ⁊ tempori ⁊ perſo
nis conueniat diligenter attendenduꝫ eſt
ne temere flagitia reprehēdamus. In hijs
enim omnibus non vſus rerum ſed libido
in culpa eſt. ¶ Tertius eſt ornatus vitupe
rabilis cum ſcilicet primo fit propter vanā
gloriam. vnde Gregorius in homelia in-
quit. Si cultus precioſarum veſtiuꝫ culpa
non eſſet: nequaꝗ̄ ſermo dei tam vigilan
ter exprimeret. Quod diues qui torqueba-
tur apud īferos purpura ⁊ byſſo indueba
tur. ¶ Secundo vituperabilis ornatus mu
lierum cum ſit cum nimis exceſſiua ſolici
tudine. vnde Chriſtus Mathei. 6. c. dixit.
De veſtimento quid ſoliciti eſtis: ſcilicet
ſuperflue. ¶ Tertio eſt reprehenſibilis or-
natus cum fit exponendo ſupra vires ⁊ cō
decentiam ſtatus: ſicut fit temporibꝰ iſtis.
¶ Quarto dum mulieres ornant ſe vt tra-
hant alios ad ſui concupiſcentiam. Ob id
Sapiens prouerbiorum. 7. de muliere ſic
ſe ornante ait. Ecce mulier occurrit illi or-
natu meretricio preparata ad capiendas
animas. ¶ Et Hieronymus ad furiam in-
quit. Ornatus iſte non domini eſt velamē
eſt antichriſti. Aut veſtiendum vt loqui-
mur. Aut loquendum vt veſtiti ſumus lin
gua perſonat caſtitatem: ⁊ totum corpus
prefert impudicitiam. ¶ Et idem ad ſacras
virgines de cōtinentia virginali. Prophe
ticus ille ſermo non proferatur de vobis ſi
lie eorum compoſite ⁊ circūornate vt ſimi-
litudo templi ſimiles ſepulchris dealba-
tis que extra auro relucent: intus vero ple-
na ſunt oſſibus mortuorum. Hee non fi-
lie regis chriſti: ſed regis tiri. Hee ſemper
in muneribus vultus impudicitia diuites
plebis ⁊ capiuntur ⁊ capiunt. Impudiciſ-
ſimus mulierum affectus ſemper in gem
mis: ſemper in lapidibus: ſemper in orna
mentis extrinſecis gloriam ponunt. Non
ſufficit eis libido innata nature: ſed occa-
ſionem querunt explende libidinis. Affe-
ctant proculdubio vt oculi virorum auruꝫ
contemplantes ⁊ gemmas tandem figan
tur in faciem vt facilius incitent ad libidi-
noſum incendium. Quid meretrix gloria
ris? Quid exaltaris in pulchritudine pan
ni? Quid ad te attinet argentum ⁊ auruꝫ?
Nonne omnis caro fenum ⁊ omnis glo-
ria eius quaſi flos feni? Hec ille. Neſcio
quid referre debeam de exceſſu ornatus:
qui iam infecit totam italiam. A tempore
nāqꝫ illo quo predicare cepit ſanctus ber
nardinus vas electionis ⁊ ab ipſo ⁊ ab ali
is predicatoribus feruentiſſimis dictum
eſt ſatis contra vanitates et pompas: ⁊ ni
hil actum eſt: cum indies mulieres in hoc
deteriores ſint facte. Et licet ſint alia pecca
ta multa in viris ⁊ mulieribus que deum
iam prouocauerunt ad iracundiam. Iſtud
tamen vnum eſt ⁊ audeo dicere principa-
le: tum quia generale eſt: tum quia publi-
cum: tum quia multorum malorum cauſa
tiuum: tum quia cum maiore obſtinatio-
ne retinetur. Neſcio quid eueniet: quia in
ſcrutabilia ſunt iudicia dei. Videmus ta-
men patrias ⁊ prouincias a multis annis
dure flagellari. Nunc peſte: nunc penuria
rerum: nunc ſtrepitu ⁊ terrore guerrarum.
O mulieres vane. O mulieres elate. O
mulieres dure: propter vos iratus eſt de-
us: propter caudas: propter detecta pecto
ra: propter fucatas facies: propter ſacro-
rum locorum ⁊ temporum iniuriam: pro-
pter obſcenos geſtus. ¶ Hinc eſt quod Yſaie
tertio capitulo ſcribitur. ¶ Pro eo ꝙ ele-
uate ſunt filie ſyon ⁊ ambulauerunt exten
to collo: et nutibus oculorum ibant: et
plaudebant pedibus ſuis: et compoſito
gradu incedebant. decaluabit dominus

vertice filiaꝝ syon ⁊ dñs crines earum nu
dabit. Nec ibi vtiqꝫ tot milia crines disco-
operuerunt plangentes et lamentantes:
propter ea que diebus nostris euenerunt
iudicia.

¶ Quod mulieres superbe sunt in sua cõuer
satiõe graues atqꝫ alijs moleste. Cap. 3m.

t Ertia mulieꝝ supbia dicit ꝯuersatio
nis. In ꝯuersatione nanqꝫ superbe
mulieres ꝓximis ⁊ vicinis imo ⁊ fa
miliaribus domus sũt ꝑ sepe moleste. Et hꝯ
ꝓpter tria.
¶ pͦ ꝓpter ipsaꝝ inuidiã.
¶ 2o ꝓpter ipsaꝝ iracũdiã.
¶ 3o ꝓpter linguam.
¶ Primo ꝓpter ipsaꝝ inuidiã. In eis vt ĩ
pluribus inuidia regnare solet. Quod patet
etiã in mulieribus sanctis. ¶ Uides enim
q̃ta fuit inuidia sare ad agar postq̃ cõce
pit: vt patet Geñ. 21. c. ¶ Et q̃ta fuit iuidia
rachel ad liam qꝛ filios nõ hẽbat: vt ponit
Geñ. 30. c. ¶ Quanta anne ad fenennã fe-
cundã ipsa sterili existente: vt habet primi
regũ pͦ. c. ¶ Quãta maria ad moysẽ ꝓpter
ethiopissam: vnde murmurauit ⁊ detraxit
moysi. vt scribit Numeri. 12. co. ¶ Martha
adhuc magdalene iuidebat: qꝛ sedens ad
pedes dñi audiebat ꝟbuꝫ illius. Luce. 10.
co. ¶ Scdo est molesta ꝯuersatio superba
rũ mulieꝝ ꝓpter ipsaꝝ iracũdiam. Est quip
pe mulier ĩpatiens coiter ⁊ iracũda: ⁊ hoc
ꝓpter vilitatẽ animi. Quia vt inqt Oui-
dius lio de tristibus. Quo quisqꝫ est maior
magis ẽ placabilis ire. Et de muliere dicit
Ecclīastici. 25. c. Nõ est ira super irã mulie-
ris. Propterea Crisoꝰ in q̃daꝫ ꝭmone ait
Ego eni existimo nullã esse in hoc mundo
bestiã comparabilẽ male mulieri. Quid in
ter quatrupedia aĩalia leone fortius aut ĩ
serpentibus dracone atrocius. Sed leo et
draco in malo ĩferiores sũt. Danielẽ in la-
cu leones veriti sunt. Danielis vltimo. c.
Iustũ naboth crudelissima iezabel interfe
cit. tertij regum. 21. Cete ionã in ventre cu-
stodiuit. Jone. 2. c. Dalida sansonẽ circũue
nit illecebris ⁊ raso capite deformatũ alie-
nigenis tradidit. Judicuꝫ. 14. 15. ⁊. 16. cap.
Joannẽ baptistã in deserto viuentẽ draco
nes ⁊ aspides coꝛuute subdita feritate ti-
muerũt. Herodias ꝟo eidẽ caput abscidit
⁊ tãti viri mortẽ in preiudiciũ saltãtis acce
pit. Marci. 6. c. ¶ Tertio mulieꝝ conuersa
tio grauis est ꝓpter ipsaꝝ linguã. Habent
quidẽ linguã ꝓmptã ad mẽtiendũ. Sicut
patet in pͥma muliere eua que mentita fu
it ꝭm Nicolaũ de lira qñ dixit geñ. 3. c. Quod
deus pͥceperat ne comederẽt ⁊ addidit ⁊ ne
tangerẽt pomũ vetitũ. Nõ eni pͥceperat de
us ne tangerẽt sed vt nõ comederẽt. ¶ Sa
ra mendaciũ dixit angelo. s. se non risisse.
Geñ. 18. c. ¶ Obstetrices hebreoꝝ sephora
⁊ fue mẽtite sunt pharaoni. Exodi pͥmo. c.
¶ Raab mẽtita est ierecõtinis. Josue. 2. c.
¶ Michol mentita est sauli pr̃i suo querẽti
dauid occidere. pͥmi Regũ. 19. c. ¶ Saphi
ra mentita est petro. actuũ. 5. c. ¶ Secundo
habent linguã expeditã ad infamandũ: vt
patet in muliere q̃ ĩfamauit Joseph. ¶ Ter
tio habẽt linguã paratã ad litigandũ ⁊ cõ
tendendũ. Sicut experientia docet. Pro-
pterea dicit Arist. 3. politice. Quod si mulier
sit eloquens non est virtuti ascribendũ sed
loquacitati: quasi dicat ꝙ de sui nã muli-
er garula est ⁊ loquax. Sꝫ lꝫ que dicta sũt
ad mulieres superbas ꝑtineãt nõ ꝓpterea
ꝯtẽnendus est sexus femineus. Nec etiaꝫ
asserendũ ꝙ nõ inuẽte sint ⁊ inueniantur
mulieres plurime virtutibus redimite: et
moribꝰ cõpositis ornatissime: sicut scripsi ĩ
ꝭmone de mulieribus in tractatu de timo
re iudicioꝝ dei. Reprehendat itaqꝫ super
bia malaꝝ vt tamẽ non fiat iniuria bonis.
Erũt qdem in die iudicij tot virgĩes: tot vi
due: tot nupte: tot martyrio coronate: que
cũ xp̃o ꝓficiscentur ad gl̃iam sempiternaꝫ.
In qua ip̃e dei filiꝰ cũ pr̃e ⁊ spũ scõ viuit et
regnat in secula seculoꝝ Amen.

¶ Feria sexta 2e hebdomade. De superbia
prothoplaustorũ ⁊ lapsu humane nature.
Sermo tertius decimus.

e Rat autẽ ibi
hõ triginta octo annos hñs ĩ
ĩfirmitate. Scribunt hec ꝟba
Joãnis. 5. co. ⁊ in euang̃ hodierno. Nisi qꝛ
dñs nr̃ iesus xp̃s dignatus est humanũ ge
nus redimere nullus q̃ tũcũqꝫ iustus ⁊ re

ctus videre potuisset desiderabilē faciē dei
Omnes qppe eram⁹ filij ire,ppter supbiā
primoꝝ parentuꝫ qui in terrestri paradiso
diuinū contēpserunt iperiū. Sūt tamē ple
riqꝫ existimantes puerilia esse inania siue
vulgaria q̄ de lapsu humane nature a scri
ptura diuina ⁊ doctoribus sanctis tradunt
Jccirco in p̄nti s̄mone de superbia ,ptho/
plaustoruꝫ ⁊ humane nature lapsu merito
disseremus: qm̄ humanuꝫ genus mystice
designari pōt per ifirmū illū de quo loquit
euāgelij textus: qui tā lōgo tpis spacio sa
nari nō potuit donec xp̄s ei dixit vt surgēs
tolleret suū lectum ⁊ ambularet. Declara
bimus aūt tria mysteria principalia.
¶ p̄ᵐ dicitur veritatis:
¶ 2ᵐ grauitatis.
¶ 3ᵐ impossibilitatis:
¶ Qualr̄ vera sūt que dicunt de lapsu hu
mane nature ad quē cooperat⁹ fuit diabo/
lus quē recte ꝑmisit deus hoiēꝫ ipugnare
Cap. p̄ᵐ.

p Rimū mysteriū declarandū de la/
psu humane nature dicitur ꝟitatis
Jn q̄ tria dubia absoluem⁹. ¶ p̄ᵐ
vtrū sit veꝝ ꝙ humana natura sit lapsa a
statu quo ↄdita fuit. ¶ 2ᵐ vtrū sit veruꝫ ꝙ
diabolus cooperatus fuerit ad homis la/
psum. ¶ 3ᵐ vtrum deus debuit ꝑmittere
diabolū impugnare hoiem quē sciebat in
illa pugna debere deficere. ¶ Ad p̄ᵐ dubi
um r̄ndemus ꝙ veꝝ est ꝙ humana natu/
ra sit lapsa. ⁊ hoc ,pbatur tripliciter. ¶ p̄ ex
parte dei nām instituentis. ¶ 2° ex parte dei
nām assumētis. ¶ 3° ex parte dei nām imu/
tātis. Et p̄ ꝑmittēde sūt tres ꝟitates. ¶ p̄ᵃ ꝙ
ois creatura ↄstituta ē ⁊ ↄseruat in esse ab
optimo deo. hoc nos confitemur in vtroqꝫ
symbolo cū dicimus deū creatorē vel facto
rē celi ⁊ terre visibiliū oium ⁊ inuisibiliuꝫ.
Et lꝫ ph̄i nō potuerint vi nature sue ,pdu/
ctionē reꝝ in esse intelligere per creationeꝫ
que est ,pductio omniuꝫ de nihilo vt docet
Magr̄ in scdo: tamē cognouerūt deuꝫ pri
mum motorē ⁊ primā causā oium que sūt
in vniuerso. ¶ Unde Lactanti⁹ li° p̄ diuina
rū institutionū inqt de orpheo. Orpheus
vetustissimus poetaꝝ deū veꝝ ⁊ magnum
primogenitū appellat eo ꝙ ante ip̄m nihil
sit genitū ⁊ ab ipso cuncta sint gn̄āta. ¶ Et
Macroobi⁹ li° p̄ de sōno scipionis ait. De
us qui prima causa est ⁊ vocatur oiuꝫ coꝝ
que sūt: queqꝫ vident esse fons est ⁊ origo
¶ Et Plato dixit fabricatorē mundi deuꝫ
vt refert Joannes sup danielē. ¶ Et Arist.
2° methaᶜᵉ. Jllud quod est maxime ens et
⁊ maxime veꝝ causa est ois entis ⁊ ois ve/
ri. ¶ Ex hijs Tho p̄ᵃ parte. q. 44. inducit ta
lē rōnem. Qn̄cunqꝫ aliqd inuenit in aliq̄
per participationē necesse est ꝙ causetur i
ipso ab eo cui essentialiter cōuenit. Sicut
ferꝝ fit ignitū ab igne. Deus aūt est ipsuꝫ
esse per se subsistens: ⁊ esse subsistens non
pōt esse nisi vnum. Relinqtur ergo ꝙ oia
alia a deo nō sūt suū esse sed participāt eē.
Quare causatur ab vno ente qd̄ pfectissi/
mū est. Qd̄ aūt deus sit suū esse per se sub
sistens ⁊ a nullo dependens nec alio indi/
gens: probatur ex dictis scōꝝ ⁊ ph̄orum.
¶ Nā Boeci⁹ li° de tri. ait. Deus est eē pul
cherrimū fortissimūqꝫ veꝝ vnū in q̄ nul/
lus numerus nullū i eo aliđ p̄ter q̄ꝫ id qđ
est. ¶ Et Aug⁹ li°. 5. de trinita. c. 3. Deus est
sub̄a vel vt melius dicatur essentia: cui ip
sū esse maxime ac verissime competit. ¶ Et
Algazeles methaᶜᵉ. Deus est origo ⁊ p̄n
cipiū essendi ⁊ qđ est a quo est quicqd est.
Et Auicena. 2. methaᶜᵉ. Omne esse est ex/
uberans ab ei⁹ esse. ¶ Et Plato in thimeo
ait. Nostrū esse in cōparatione diuini esse
nō est esse. ¶ Secūda veritas est ꝙ in or/
dine creaturaꝝ esse hois est esse nobilissi/
mū. sicut patet per scōs ⁊ ph̄os. Jnqt eniꝫ
Aristo. in 2° phy. Sumus quodāmodo fi/
nis oium coꝝ que sūt. Bonaʳᵃ di. 2. secūdi
libri declarat hoc ꝙ sumus finis sub fine:
qr finis p̄ncipalis ⁊ vltimus est ip̄e deus.
Propterea Dauid loq̄ns ad deū dicebat
p̄s. 8. Quid est homo ꝙ memor es ei⁹ aut
filius hois qm̄ visitas eū. Minuisti eum
paulominus ab angelis glia ⁊ honore co
ronasti eū: ⁊ ↄstituisti eū sup opa manuuꝫ
tuaꝝ. Oia subiecisti sub pedibus ei⁹ oues
⁊ boues vniuersas insup ⁊ pecora campi.
¶ Tertia ,ppositio ꝙ homo multis miseri
is videt esse subiectus: ,ppter qđ Job. 13. c.
scribitur. Homo natus de muliere breui
viuens tempore repletur multis miserijs:

Et lz sint multe sunt tñ tres principalẽs. ¶ pᵃ dicitur ꝓnitatis. ¶ 2ᵃ passibilitatis. ¶ 3ᵃ mortalitatis. ¶ Prima est miseria ꝓnita/tis. qꝛ de cōi lege homīes sunt ad malum ꝓni: vt scribitur genesis. 8. c. Et. 12. q. pᵃ. c. Ois etas. ¶ Ex hoc arguit sic Bonaʳᵃ in 2º di. 30. A summa bonitate nihil debet ꝓcedere qđ sit magis ꝓnū ad malum q̄ȝ ad bonū. qꝛ ſ͡ʒ Dionysiū. A summo bono nō egredit nisi bonū. Sed ꝓnitas illa ad ma/lū nō est bonū. ergo nō est a deo optimo instituente nām sed a peccato primi homis nām corrumpentis. ¶ Secūda miseria humane nature est passibilitas. videmus eni genus humanū passionibus ⁊ penalitatibus inumeris subiectū. Tūc ex hoc arguit sic. Nulli iuste īfligitur pena nisi precedat culpa. vnde extra de ꝯstitutionibꝰ in. c. Cognoscentes dicitur. Res q̄ culpa caret in dānum vocari nō ꝯuenit. ¶ Et glo. ibi. Qđ legitime factū est penā non meretur. ¶ Ad idē facit lex. C. de adulterijs. l. Graccꝰ. ¶ Et nemo priuatur iure suo sine culpa vt patet 56. di. c. Satis puersuȝ. Et. 16. q. vltima. c. Inuentū. Sed tot diuerse ⁊ multiplices pene inflicte sunt homini: ergo ꝓpter culpā. ¶ Tertia miſia humane nature ē ipa mors vtiq̄ȝ ipsa est oium terribiliū vltimū. Et cū oēs moriamur nō videtur conueniens asserere ꝙ mors sit a sapiētissimo deo absq̄ȝ aliqua culpa. ¶ Unde inq̄t Anselmus liº pº cur deꝰ homo. Nequaq̄ȝ existimabis cōuenire deo vt creaturā quā fecit iustā: sine peccato miseram esse cogat. ¶ Ideo Pau/lus ad romanos. 5. c. ait. Sicut per vnum hoiem peccatū intrauit in mundū ⁊ p peccatū mors ita in omnes hoies mors intrauit: in quo omnes peccauerūt. ¶ Et sapiēs 2º. c. Sapientie. Deus mortē nō fecit: sed impij manibus ⁊ verbis accersierunt illā. ¶ Sed cōtra has theologoꝝ rationes nōnulli sic arguunt. ¶ Primo ſ͡m phos scđo ethicoꝝ. Uirtus est difficillimoꝝ opatiua. Nec est aliqua virtutis laus vbi nulla difficultas. Si igitur homo fuit conditus dispositus ad virtutē videtur ꝙ a pᵃ sui cōdi/tione habuit difficultatē faciēdi bonū ⁊ vitādi malū. ⁊ ita fuisset dispositus ꝙ omnis virtus in eo habere potuisset suū vsū ergo videtur creatus cū hac ꝓnitate ad maluȝ. ¶ Secūdo arguunt. Qꝛ dicit spūs sanctus per scripturā. ꝙ via ꝑueniendi ad beatitudinē est per ignominiā ⁊ humilitatē et tri/bulationes. Unde Actuū. 14. Paulus dicebat. Oportet nos per multas tribulationes intrare in regnū celoꝝ. ¶ Et ponuntur hec vᵇba pᵃ. q. 3. c. Saluator. Et Jacobus pº. c. ait. Beatus vir qui suffert tentationē quoniā cuȝ ꝓbatus fuerit accipiet coronā vite. ¶ Et iterum ibi. Omne gaudiū existi/mate fratres cū in tentationes varias incideritis. ¶ Et Luce. 21. saluator noster dixit. In patientia vestra possidebitis aīas ve/stras. Si igitur debuit sic fieri homo ꝙ es/set dispositus peruenire ad gliam videtur ꝙ humana natura in penalitatibus ⁊ mi/serijs in quibus nunc est fuerit constituta. ¶ Tertio arguunt: nō est maioris innocentie homo q̄ȝ sit ouis vel agnus. Sed ouis mortalis ⁊ passibilis fuit ꝓducta ⁊ in nul/lo derogatur ex hoc diuine iusticie. ergo pari ratione videtur ꝙ si talē ꝓduxisset hominem qualis nunc est nō videretur in aliq̄ derogari eidem. ¶ Respōdetur ad ista ſ͡ʒ Bonauenturā ⁊ Riccardum in 2º di. 36. ¶ Ad primū ꝙ quedā est difficultas q̄ venit ex genere opis. Quedā vᵒ que venit ex defectu operantis. prima est de essentia virtutis. virtus eniȝ inq̄ȝtum virtus circa magna consistit ⁊ ardua. hec aūt difficul/tas in pº homie fuit: homo eni ita perfecte deo obediuisset ⁊ deo adhesisset sicut perfectio virtutis ⁊ obedientie ⁊ amicitie reqrit ⁊ sic de alijs virtutibus. ¶ Secūda difficultas nō est de essentia virtutis: imo accidit virtuti ſ͡m ꝙ virtus est. Et ideo ad hoc ꝙ homo esset virtuosus nō oportuit hāc difficultatē reperiri in hoie in primordio. Qđ patet ex hoc qꝛ q̄ȝto aliqs magis ꝓficit in virtute tanto magis opatur cū minore difficultate ex parte sui. Si igitur hec difficultas esset de essentia virtutis ſ͡m ꝙ homo ꝓficeret minueretur in eo virtutis excellē/tia qđ falsū esse nemo dubitat. ¶ Ad scđm respondet ꝙ sacra scriptura tradita est homini lapso ſ͡m ꝙ statui pn̄ti conuenit. Si eni homo nō peccasset nō cū asperitate sed cū leuitate peruenisset ad suā gliaȝ. ¶ Ad

tertiū ꝰo dicendū: ꝙ nō est simile de homi
ne ⁊ oue vel agno. homo eni qui rationis
particeps est capax est beatitudis et iusti/
tie. Nā est animal ciuile ⁊ politicū: vt dicit
ꝑ politice ab Arist. Et ideo interrogatꝰ de
mocritus sicut scribit Boecius libro de ar
te musica. Quid inter homines pecoraqꝫ
distaret. Respondit sapienter sentire etiaꝫ
per oppositū homo est capax culpe ⁊ mise/
rie. Unde sicut in homine obliquari culpa
est: sic ⁊ pati pena est. In oue aūt neutrum
contingit reperire. Ideo passibilitas ouis
nihil facit ad deordinatione diuine iusticie
cuius est considerare meritoꝝ exigentiam
Nō sic aūt est de passione in natura huma
na. ¶ Cōcludimus itaqꝫ ꝙ ꝓbatur huma/
ne nature lapsus ex parte dei nām ꝓducē
tis. ¶ Secdō ꝓbať humane nature lapsus
ex parte dei nām hūmanā assumentis. As
sumpsit quippe deus naturā humanaꝫ fa
ctus homo vt homini lapso per peccatum
subueniret. vnde Christus iesus Mathei
18. c. dixit. Uenit filius hoīs querere ⁊ sal/
uum facere quod perierat. ¶ Et Augꝰ sup
illo verbo ps. Infixus sū in limo. ait: Uti/
nam maneret homo in eo quod deus fecit
Si eni maneret in eo quod fecit deus non
in limo infixus esset quē deus genuit. ¶ Et
leo papa in sermone. Si homo ad imagi/
nē ⁊ similitudinē dei factus in suo honore
māsisset creator mundi creatura nō fieret
neqꝫ sempiternus tēporalitatē subiret aut
equalis deo patri dei filius formā serui as/
sumeret. ¶ Tertio ꝓbať lapsus humane
nature ex parte dei nām immutantis. Im
mutauit quippe deus quādoqꝫ in hoībus
conditionē hāc corrupte nature. Sicut pa
tet in multis. ¶ De moyse quippe habetur
Exodi. 32. c. ꝙ in monte sinai quadraginta
diebus ⁊ quadraginta noctibus ieiunauit
nihil comedēs aut bibens. ¶ De helia scri
bitur tertij Regū. 19. c. Qō postq̄ꝫ come/
dit panē subcinericiū ambulauit in fortitu
dine cibi illius quadraginta diebus ⁊ qua
draginta noctibꝰ vsqꝫ ad montē dei oreb.
¶ De tribus pueris missis in fornacē chal
deoꝝ Daniel. 3. c. narrať ꝙ non leserit eos
flāma ignis. ¶ De Jona habeť Jone. 3. ꝙ
fuit tribus diebus ⁊ tribꝰ noctibus in ven
tre ceti. ¶ De Joanne euāgelista narratur
in sua legenda qualr in vrbe ex ꝑcepto do
miciani positus fuit in doliū feruentis olei
⁊ cum diutius ibidem coactus persiterit:
post longum spacium illesus inde exiuit.
Maria magdalena multis annis hitans
in deserto nil penitus comedit aut bibit.
Simile fuit de maria egyptiaca. Et vt reli/
quos pretermittamus: ecce ipse beatꝰ pa/
ter franciscus in quo virtus diuina digna
ta est q̄si statū innocētie reuocare: dū crea/
ture eū multipliciť ꝯsolabanť ⁊ q̄ de sui nā
alijs noxie inueniunť sibi qn̄qꝫ molestiaꝫ
nō itulerunt. vn̄ de ip̄o ita scripsit Bonara
Quodam nāqꝫ tp̄e cū ꝯsilium dareť a me
dicis ⁊ instāter suadereť a fratribus vt cō
tra īfirmitatē oculoꝝ patereť sibi per coctu
re subueniri remediū humiliter vir dei as/
sensit pro eo ꝙ id nō solū medicina cōtra
egritudinem corporis verūetiam materia
foret exercende virtutis. Sensu ꝰo carnis
ipsius ad ꝯspectū instrumēti ferrei iā igne
candentis nāli q̄dā horrore ꝯcusso vir san
ctus ignē alloqui cepit vt fratrē in creato/
ris noīe ac virtute ꝑcipiēs vt suū ei tēpera
ret ardorē q̄ suauiter vrentē sustinere vale
ret. Profundato aūt crepiāte ferro in te/
nera carne ⁊ ab aure vsqꝫ ad supercilium
coctura protracta vir deo plenus exultās
in spiritu laudate inquit fratres altissimū
quia vt veruꝫ fatear nec ignis ardor mole
stiam intulit nec carnis me dolor afflixit.
Confitemur ergo ⁊ firmiter asserimꝰ oēs
humane nature miserias a peccato primo
rum parentum exortas. ¶ Secundum du
bium fuit vtrum diabolus cooperatus sit
ad hominis lapsum. ¶ Ad quod respon/
det Bonauentura di. 21. ꝙ sic sicut expres
se scriptura tradidit Genesis tertio caplō,
vbi expresse ponitur illa tentatio qua dia/
bolus induxit hominem ad transgressio/
nem diuini precepti. Motus ꝰo fuit ille
serpēs dolosus ad tentandū hominēꝫ pro
pter tria.

¶ ꝑ ꝓpter eius maliciā.
¶ 2° ꝓpter eius inuidiam.
¶ 3° ꝓpter eius superbiam.

¶ Prio pp maliciā. Cū eni ip̄e diabolꝰ sit
obstiatꝰ i malo oēs vellet i malicia sua sibi

assimilare: videns ergo hoīez in statu in q̄
poterat esse vel bonus deo obediendo vel
malus eius ꝯtēnendo ꝑceptū conatus fuit
astutia sua hoiem ad malū inducere: sicut
⁊ fecit. ¶ Secūdo motus fuit diabolus ad
tētandū hoiem ꝓpter inuidiā. Et de hac sa
pientie. 2. c. dicitur. Inuidia diaboli mors
introiuit in orbē terraꝝ. Et si ꝯtra hoc obi-
ceretur q2 Gregoꝰ dicit in moralibus sup
illo ṽbo Job paruulū occidit inuidia. Qđ
oīs inuidia est respectu paris vel superio-
ris salti ẜm reputationē. ergo videt̃ ꝙ cum
diabolus nō reputaret hoiem superiorem
nō tētauerit eū ex inuidia. Insuper inuidia
est respectu boni qđ aliq̊ modo pōt acqri.
Sed diabolus nō poterat ꝑuenire ad eter
nā beatitudinē: q2 lapsus erat irreparabi-
liter ⁊ hoc ipse certitudinal'r scit. ergo vide
tur ꝙ ꝓpter illius acqsitionē nō inuidebat
homini. Respondet Bonaʳᵃ ꝙ inuidia nō
solū est respectu suꝑioris eius. s. qui est su-
perior sed eius qui pōt eē suꝑior. Quāuis
aūt diabolus in statu illo nō reputaret ho
minē suꝑiorē se inuidebat tamen ne meri-
to obedientie sublimaret̃ ad statū glīe i q̊
statu ipm superiorē se nō dubitaret. Et non
solū inuidet aliqs respectu boni qđ pōt ob
tinere sed etiā respectu eius qđ natus est
hr̄e q̄zuis nō possit. Sicut truncatus ⁊ ce-
cus inuidet alijs visū ⁊ ꝓgressū: lꝫ aūt dia
bolus nō possit ad btitudinez ꝑuenire: tñ
habet ad hoc naturalē aptitudinē. ¶ Ter-
tio fuit motus diabolus ad tētandū hoīez
ꝓpter eius superbiā. vidēs eni hoiem i sta
tu in quo poterat cadere sub diabolica po
testate. Ex superbia motus est vt ipꝫ sibi su
biceret sicut ex inuidia vt ipm ab eterna fe
licitate retraheret. Et suꝑbia fuit sicut mo
uens primū: inuidia sicut mouēs ꝓximū ⁊
imediatū. Esto eni ꝙ nō posset dñiū super
hoiem acqrere adhuc studuisset ipm a pa-
radisi gaudijs retrahere. ¶ Tertiū dubiū
fuit vtrū deus debuit ꝑmittere diabolum
ipugnare hoiem quē sciebat in illa pugna
deficere. ¶ Ad qđ rñdet Bonaʳᵃ di. 23. scđi
libri. ꝙ iustissime id permisit deus triplici
ratione.
¶ p̄ rōne administrationis.
¶ 2º rōne ordinationis.
¶ 3º rōne electionis.
¶ Primo rōne administrationis. Sic eni
decet deū administrare res ⁊ eis ꝓuidere
vt salua sit lex quā indidit eis a primaria
eaꝝ ꝯditione. Sed deus fecit hoiem in ver
tibilitate arbitrij ⁊ simil'r diabolū. Ergo si
diabolus voluit hoiem tētare ⁊ homo vo-
luit ei ꝯsentire deus nullū illoꝝ debuit ipe
dire. ¶ Scđa rō dicitur ordinationis. Pu
gna equidē illa magis de se erat ordinata
ad victoriā hoīs q̄z diaboli. Facilius erat
homini vincere aduersariū q̄z diabolo vin
cere hoiem: q2 homo nō poterat vinci nisi
volēs. Si ergo deus ꝑmittere debet qđ di
recte ad bonū hoīs ordinatur videt̃ ꝙ a tē
tatione p̄mi hoīs nō erat arcendus aduer
sarius. ¶ Tertia ratio est ꝓpter electionē.
Nā ex casu hoīs volūtario ⁊ malo eligere
debebat deus hoc magnū bonū ꝙ ꝑ eius
incarnationē passionē ⁊ mortē homi lapso
subuenire debebat vt sic voluntariū pecca
tū hoīs nō careret remedio. Ideo ecclia cā
tat illud verbū Gregorij. O felix culpa q̄
talē ac tantū meruit hr̄e redemptorē. ¶ Ac
cedit etiā hec ꝑmissio ad peccati alleuiatio
nē. leuius eni fuit peccare alio suggerēte et
ipellente q̄z voluntate ꝓpria incuruāte: q2
fortassis homo cecidisset etiā si nunq̄z ad-
uersariꝰ pestifera suggessisset. Si ergo pec
cauit homo iputandū est sibi volūtarie ad
peccatū consentienti.
¶ Qđ peccatū ade fuit grauius pctīs alio
rū hoium ⁊ pctō mulieris. s. eue qđ nihilo
minus suꝑat̃ in grauitate a pctō diaboli.

Cap. 2ᵐ.

f Ecūdū mysteriū declarādū de lapsu
humane nature dr̃ grauitatis. In q̊
de grauitate illiꝰ culpe p̄me tria sūt
dubia decidenda.
¶ pᵐ vtrū peccatū ade fuerit grauius cete
ris peccatis hoium.
¶ 2ᵐ vtrū peccatū diaboli fuit grauius q̄z
peccatum hominis.
¶ 3ᵐ dubiū vtruz grauius peccauit vir q̄z
mulier.
¶ Ad pᵐ dubiū respondemus ꝙ lꝫ multa
sint peccata horrenda que filij adā ⁊ com
miserunt ⁊ indies nō cessant cōmittere ta
men peccatū ade grauius reputatur tripli

ci ratione.
¶ p̄ rōne ꝯtemptibilitatis.
¶ 2º rōne facilitatis.
¶ 3º rōne corruptibilitatis.
¶ Primo ratione contēptibilitatis. quia
adā magis contēpsit in peccando diuinuȝ
preceptū q̄ȝ ceteri peccātes eo ꝙ maiori lu
mine sapientie extitit decoratus copiosiori
busq̄ȝ dotatus bn̄ficijs. Ipe eniȝ a deo fuit
īmediate plasmatus. Ipe in paradisū deli
tiaꝝ collocatus. Ipse scientia ⁊ cognitione
multiplici illustratus. Ipe sup oia aialia ⁊
volucres celi ⁊ pisces maris prepositus ⁊
ꝑlatus. Ipse originali iusticia predit⁹. vbi
ergo tātoꝝ beneficioꝝ aderat cumulus ibi
in transgrediendo diuinū preceptū maior
fuit ingratitudo ⁊ ꝯtempt⁹. ¶ Scd̄o illud
peccatū fuit grauissimū ratione facilitatis
Facilius q̄ppe erat illi oī tētationi resistere
q̄ȝ alijs quibuscūq̄ȝ peccantibus. ¶ Ideo
ꝓpter hanc rationē ⁊ precedenteȝ stat illa
Augustini snīa. 14. liº de ciuita. dei. c. 12. vbi
ait. Nō debȝ existimare quisq̄ȝ leue ac par
uū illud fuisse cōmissū: q² in esca factū est:
nō quidē mala nec noxia: nisi q² ꝓhibita.
neq̄ȝ enī quicq̄ȝ mali in illa tāte felicitatis
paradiso deus crearet atq̄ȝ plantaret. Sȝ
obedientia cōmendata est in ꝑcepto. Que
virtus in creatura rōnali mater est quodā
modo oiuȝ custosq̄ȝ virtutū. Hoc itaq̄ȝ de
vno cibi genere nō edēdo vbi alioꝝ tanta
copia subiacebat. Preserti cū nōdū volū
tati cupiditas resistebat qd̄ de pena trans-
gressionis postea subsecutū est tā leue ꝑce-
ptū ad obseruandū tā breue ad memoriā
retinendū tanto maiore iniusticia violatū
est q̄ȝto faciliore posset obseruantia custo-
diri. Et infra cōcludit Aug⁹. Magna fuit
in peccando iniq̄tas vbi tanta fuit in non
peccando facilitas. ¶ Tertio illud peccatū
fuit grauius ceteris peccatis hoīum rōne
corruptibilitatis. Propt̄ illud nāq̄ȝ corru
pta est humana natura nō solū penaliter:
sed etiā culpabiliter ƀm Alexm in 2º sūme.
Potuit enī adā totā nām humanā corrū-
pere ⁊ culpabilem facere suo peccato tripli
ci conditione concurrente. ¶ pª quia nō tm̄
erat nature humane indiuiduū sed totius
nature humane principiū. ¶ 2ª conditio q²
non fuit sibi datū mandatū sicut singulari
persone sed tanq̄ȝ stipiti totius nature hu
mane. ¶ 3ª q² adā inocentiā ⁊ imortalitatē
susceperat ꝓ se ⁊ pro sua tota posteritate. vn
de ipse innocens ⁊ imortalis genuisset in-
nocentē ⁊ immortalē. Quia igitur ipe erat
oium principium ⁊ amisit illā iusticiā ⁊ in
nocentiā quā debuerat oibus conseruare
suis posteris. Hinc est ꝙ originali iusticia
sumus per ipm̄ priuati ⁊ in eius infectione
ceteri sunt infecti. ¶ Et si obiceretur ꝙ nul
lū naturale est culpabile: sed corruptio ori
ginalis est naturalis: ergo nō est culpabi-
lis. ¶ Respondetur. Q² quoddā est nāle
quod consequitur nām ƀm institutionē: et
hoc nullo modo est culpabile. Quoddā est
naturale quod ꝯseq̄tur nām ƀm corruptio
nē ⁊ tale est culpabile ⁊ originale. Hec aūt
corruptio ad illos tm̄ se extendit q ab adā
descendūt per legē ꝓpagationis: qm̄ si ali
quis homo fieret de carne ade preter legē
ꝓpagationis nō ꝯtraheret originale pec-
catū ƀm Anselmū liº de conceptu virgina
li. ⁊ Augm contra pelagianos. ⁊ Bonauē
turā in 2º di. 31. in declaratione lr̄e. ¶ Scd̄ȝ
dubiū fuit vtrū peccatū diaboli fuit graui
us q̄ȝ peccatū homis. ¶ Ad quod respon
det Alexāder in 3º summe ꝙ sic. Et hoc tri
plici ratione.
¶ p̄ rōne liberi arbitrij.
¶ 2º rōne generis peccati.
¶ 3º rōne circūstantie.
¶ Primo rōne liberi arbitrij. q² lȝ vterq̄ȝ
diabolus scilicet ⁊ homo peccauerit suo li
bero arbitrio: tamē ob differentiā liberi ar
bitrij magis grauatur in angelo peccatuȝ
q̄ȝ in hoie. Nā cū libeꝝ arbitriū ƀm Augm
⁊ Magr̄m. 24. di. scd̄i libri sit facultas vo-
luntatis ⁊ rationis differt libeꝝ arbitrium
angeli a libero arbitrio hois. ¶ p̄ q̄ȝtuȝ ad
voluntatē: quia liberū arbitriū homis an
te electionē ⁊ post se habet mutabiliter. li-
berū arbitriū angeli se habet mutabiliter
ante electionē: sed post electionē immuta-
biliter. ¶ 2º q̄ȝtum ad rationē differt liberū
arbitriū angeli ⁊ hominis: quia angelus
iudicando errare nō potest homo sic. Ideo
diabolus peccauit cum magis deliberata
voluntate ⁊ absq̄ȝ errore. ¶ Secunda ra-

tio est generis peccati. vterq̄z eni homo et
angelus peccauit per superbiā: sed differē-
ter. homo eni appetijt scientiā dei: sed dia-
bolus oipotentiam. Oipotentia xo dei nō
est cōmunicabilis creature. Qr ergo sum-
ma inordinatio est appetere illud ad quod
nullo modo creatura est ordinata. Homo
aūt erat ordinatꝰ ad sciam quā appetebat
Ideo peccatū demonis grauiꝰ fuit q̄z pec-
catū homis. ¶ Tertia ratio dicitur circūstā-
tie. In adam eni fuit aliqua ignorantia qr
peccatū quod erat mortale credidit venia-
le sm Aug^{m}. Unde nō tantū credidit pec-
care q̄ztum peccauit. Angelus aūt nō ha-
buit ignorantiā in peccando. Item homo
habuit ꝓpositum penitendi ⁊ petendi ve-
niā de peccato qd credebat veniale.. Ange-
lus aūt nō: ⁊ ꝓpter hoc peccauit in spm̄ sā-
ctū homo xo nō. ¶ Tertiū dubiū fuit vtrū
grauius peccauit vir q̄z mulier. Ad quod
ita dicit Bonauētura ꝙ grauitas ista pōt
tripliciter considerari.
¶ p^{o} respectu ingratitudinis.
¶ 2° respectu libidinis.
¶ 3° respectu corruptionis.
¶ Primo respectu ingratitudis grauius
peccauit vir: qr copiosiora dona suscepit.
¶ Scdo respectu libidinis grauius pecca-
uit mulier: qr cū magis iproba voluntate.
¶ Tertio respectu corruptionis. ⁊ tūc disti-
guendū qr aliquid dicitur corrumpere du-
pliciter. Aut per modū cause. Aut per mo-
dū occasionis. Si primomodo sic: qr pec-
catū viri fuit causa transfusionis in poste-
ros: ⁊ ita corrupit se ⁊ alios maior secuta ē
ex peccato viri corruptio ⁊ ideo eius culpa
fuit grauior. Si per modū occasiōis sic: qr
peccatū mulieris fuit occasio peccati viri: ⁊
ita per consequens oiuz aliorꝫ. Hoc modo
mulier pōt dici ceteros corrupisse non solū
posteros sed etiam virum suū: vnde nō so-
lū peccauit in se sed etiā in ꝓximum. Ideo
q̄ztum ad hoc peccatū eius fuit grauiꝰ q̄z
peccatū viri.

¶ Qd humanū genus ꝯgrue reparatū ē
per viā satisfactionis que cū nō foret possi-
bilis nec hoi nec angelo facta est per xp̄m
deū ⁊ hoiem. Cap. 3^{m}.

t Ertiū mysteriū ꝯtemplandū de la-
psu humane nature dicitur ipossibilitatis.
Impossibile quidē erat hoi lapso saluari:
nisi interueniente satisfactione facta p dn̄z
iesū xp̄m. Sed circa hoc tria occurrunt du-
bia. ¶ p^{m} vtrū magis congruū fuit huma-
nū genus reparari per satisfactionē q̄z per
aliū modū. ¶ 2^{m} dubiū vtrū angelus potu-
it satisfacere pro peccato hois lapsi. ¶ 3^{m}
vtrū homo potuit satisfacere pro peccato il-
lo. ¶ Ad p^{m} dubiū dicit Bonauentura in
3° di. 20. ꝙ humanum genus congrue re-
paratum est per viam satisfactionis tripli-
ci ratione.
¶ p^{o} rōne diuine iusticie.
¶ 2° rōne diuine sapientie.
¶ 3° rōne diuine honorificentie.
¶ Primo ratione diuine iusticie. Nā illa
via magis cōueniens fuit ad reparationē
humani generis in qua magis seruat or-
do iusticie: qui magis seruat cū malū puni-
tur q̄z cū relinquitur ipunitū. Sed cū pec-
cator reparatur per satisfactionē malū pu-
nitur: cū sine satisfactione malū relinqtur
ipunitū. Igit magis seruat ordo diuine iu-
sticie in reparatione per satisfactionē q̄z si-
ne satisfactione. Quare ait Anselmꝰ in li^{o}
cur deus homo. Si peccatū ipunitū dimit-
tit siliter se habet deꝰ peccāti ⁊ nō peccāti.
¶ Scdo magis congruū fuit reparationē
predictā fieri per satisfactionē rōne diuine
sapie: qr sic magis seruatur ordo diuine sa-
pientie. vt eni inqt Augꝰ. Ordo peccātiū
in supplicijs siue peccati in penā manife-
stat decorē diuine sapie que nō patitur vni-
uersū ex aliqua sui parte deturpari. Sz cū
peccator releuat per satisfactionē pena seq-
tur ad culpā. Cū xo sine satisfactione cul-
pa nō ordinat per penā. Igit reparatio hu-
mani generis per satisfactionē magis con-
uenit diuine sapie. ¶ Tertia ratio est diuie
honorificētie: qr sic magis suat honorificē-
tia diuie maiestatis. Nā dū hō peccat p p-
uaricationē deū ihonorat. Si peccatū ergo
dimitteret sine satisfactione relinqre absq̄z
honoris ablati recōpensatiōe: cū aūt satis-
factio reddit honor recōpensat. Ergo i mo-
do reparādi hoiem p satisfactionē magis
suat honorificentia diuie maiestatis q̄z p
aliū modū. ¶ Sz ꝯtra ista arguunt multi.

¶Et ꝑ qꝛ dimittē peccata absq̄ satisfactio
ne magis ostēdit mīꝫicordiā dei qui est be
nignus ⁊ mīꝫicors ⁊ ꝑstabilis suꝑ malicia
¶2° qꝛ dimissio pcti absq̄ satisfactiōe facit
ad diuinā sufficientiā. Ex hoc enī ostēderet
ꝙ emēdaꝝ nr̄aꝝ ⁊ bonoꝝ nr̄oꝝ deus nō in
diget. ¶3° videretur talis dimissio magis
facere ad dei potentiā pro eo ꝙ reparatio
hoīs est quedā recreatio. Sed sicut de⁹ so/
lo ꝟbo fabricauit mundū: ita sua potētia
solo ꝟbo hoīem liberare debuisset. ¶4° ex
dimissione absq̄ satisfactione magis astri
gereť homo ad laudandū ⁊ amandū deū:
qꝛ ab ip̄o plura recepisset. ¶5° ex tali dimis
sione dareť hoī exemplū ꝑfectionis ī dimis
sione iniuriaꝝ. ¶Ad oīa ꝓdicta rn̄det Bo
nauētura. ¶Ad ꝑm ꝙ vniuerse vie dn̄i sūt
misericordia ⁊ ꝟitas: cū ipse sit sūme iust⁹
⁊ mīꝫicors. Ideo in reparatiōe generis hu
mani que est excellentissima viaꝝ dei con/
gruū est vt simul currat mīꝫicordia cū iu/
sticia. Ex quo decēs fuit vt deus ab homīe
satisfactionē exigeret pro iniuria sibi facta.
Et si hō nō posset tūc mīꝫicordia diuia sub
ueniret ei dādo mediatorē qui pro eo satis
faceret. ¶Ad 2m ꝟo dicit Bonara ꝙ sicut
deus exigit a nobis suoꝝ mandatoꝝ obser
uantiā nō ꝓpter suā indigentiā sed ꝓpter
ordinationē nr̄aꝫ: qꝛ debem⁹ ei tanq̄ dn̄o
obedire. Sic ⁊ pro peccato exigit emendā:
nō ꝓpter hoc ꝙ idigeat sꝫ vt reducat nos
ad ordinationeꝫ debitaꝫ. ¶Ad 3m dicit ꝙ
q̄uis in oī oꝑe dn̄i ostēdať diuina potētia
In oꝑe tn̄ reparationis magis manifesta
tur benignitas ⁊ mīꝫicordia. Et ꝑ ꝯseq̄ns
ip̄a iusticia cū mīꝫicordia annexa. Lꝫ ergo
potuisset deus humanuꝫ genus solo ꝟbo
reparare: maluit tn̄ reparare cū difficulta/
te ⁊ penalitate: qꝛ magis oportuna erat ibi
mīꝫicordia ⁊ iusticia q̄ȝ potētia. ¶Ad 4m
rn̄deť ꝙ nō posset plus astringi hō ad lau
dandū deū q̄ȝ astringiť ex eo ꝙ deus sic di
lexit hoīem vt filium suū vnigenitū daret.
¶Ad vltimū auteꝫ respondet Bonara ꝙ
nō interest nr̄a in oībus imitari deū. Ideo
ip̄se vindictā exigit. Nos aūt iniurias re/
mittere debemus ꝓximis absq̄ vindicta.
Ip̄e tn̄ dei filius satisfaciēs pro nobis exē/
plū de hoc dedit dū pro suis ꝑsecutoribus
exorauit. ¶Scd̄m dubiū fuit vtrum ange
lus potuit satisfacere pro peccato hoīs la
psi. Quidā dixerunt ꝙ sic arguendo tn̄: si/
cut enī homo cecidit per aliū impellenteꝫ:
ita videtur ꝙ per illū eundē releuari possit
Sed homo per angelū malū cecidit. Ergo
videtur ꝙ per angelū bonū potuit releua
ri. ¶Ad hoc rn̄det Alexr in. 3. sūme ꝙ nul/
lus angelus nec oēs simul potuerunt pro
peccato hominis satisfacere. Et hoc triplici
ratione.

¶ꝑ rōne diuine iusticie.

¶2° rōne sequele peccati.

¶3° rōne restitutionis.

¶Primo rōne diuine iusticie que requi/
rit vt qui peccauit satisfaciat. Sꝫ peccauit
hō ergo debet satisfacē hō. ¶Scd̄o rōne se
q̄le pcti. Naꝫ reat⁹ pcti originalis obligat
totā humanā nām̄ ⁊ oēs illius generis seu
nature ad dānationē et̄nā. Sꝫ nullus an/
gelus pōt se eq̄re toti humane nature. Et
sicut dicit Anselm⁹. Illud ꝑ qd̄ dꝫ fieri sa/
tisfactio debet esse mai⁹ q̄ȝ cōmissū. Ideo
oportet ꝙ ille q hꝫ satisfacē pro pctō origi
nali sit tant⁹ ꝙ possit eq̄ri toti humane na
ture ⁊ ꝙ etiā plus valeat. ¶Tertio rōne re
stitutionis. Nā si hō repararet oportet ꝙ
restituať ad illā dignitatē quā habiturus
erat si nō peccasset. Si aūt repararet ꝑ an
gelos nō posset restitui ad illā dignitateꝫ:
qm̄ si nō peccasset esset e͡qlis angelis dei.
Et idē nobis ꝓmittiť post reparationē cuꝫ
diciť Luce. 20. Et Mathei. 22. c. Erūt sicut
angeli dei in celo. Si aūt repararet per an
gelos esset homo subiectus angelice natu
re. vnde Anselmus ait. Quecūq̄ alia ꝑso
na hoīeꝫ a morte redimeret eius ꝟuus idē
homo recte iudicareť. ¶Ad argm ꝟo idu/
ctū rn̄det Alexr. Qd̄ idē ordo ꝟuatus est ī
lapsu ⁊ reparatione generis humani. Qꝛ
sicut ibi fuit ꝯsensus mulieris malo ange
lo eidē suggerēte. Ita in reparatiōe fuit cō
sensus ꝟgis bono angelo eidē annūciāte.
¶Tertiū dubiū fuit vtrū hō potuit ꝓ pctō
illo satisfacere. ⁊ posset argui ꝙ sic: quia ꝫꝫ
Augm diuia iusticia nō plus exigit ī penā
q̄ȝ commissuꝫ fuit in culpa. Sed in culpa
cōmissum fuit a pura creatura: ergo pura
creatura potuit ⁊ debuit satisfacere. ¶Re

ſpondet Alex^r ꝙ ꝗ̃ʒtitas pctī ade pōt ⁊ de
bet attendi penes tria. ſ.
¶ p̄ ꝗ̃ʒtum ad peccantem.
¶ 2° ꝗ̃ʒtum ad inordinationé peccati.
¶ 3° ꝗ̃ʒtum ad illū in quem peccatur.
¶ Et ꝙ ꝗ̃ʒtitas talis peccati debeat ſic cō
ſiderari: patet qm̄ ſiqs offenderet regé et
milité plus offenderet offendendo regem
ꝗ̃ʒ milité. Ita diuina iuſticia attédit ꝗ̃ʒtita
té peccati ade. Cuius peccatū lʒ rōne pec-
cantis fuerit ſolius creature tm̄ peccauit in
bonū infinitū. ſ. deū. Inſuper deordinauit
⁊ reá fecit totá humaná nām. Ergo ꝫ iſtos
duos reſpectus peccatū ade eſt infinitū et
tranſcédés oéʒ humaná creaturá. Quare
ſatiſfactio fieri dʒ a tali pſona in q̄ ſit ifini
tū bonū ⁊ a qua ſit ordiatio toti⁹ humane
nature. Et cū nulla pura creatura ſit talis
nulla pura creatura potuit ſatiſfacere. Ut
ergo dicit Anſelmus. Diuia ſapia ita ꝓui
dit vt ſatiſfactio fieret per xp̄m: qm̄ ſic ſatiſ
fecit deus qui potuit ⁊ homo qui debuit.
Ipſe fuit qui homini lapſo dixit. Surge cu
ius meritis aperta fuit nobis ianua celi ⁊
gr̄a p̄us in humanū genus diffuſa. Quaʒ
nobis ipſe largiat̄ qui viuit ⁊ regnat p ifi-
nita ſecula ſeculoꝝ Amen.
¶ Sabbato 2e hebdomade. De ſciſſima
humilitate. Sermo quartuſdecim⁹.

n Emini dixeri
tis viſioné. ꝟba ſūt redéptoris
nr̄i Mathei. 17. c. ⁊ in euágelio
hodierno. Occurrit nobis ad ꝯfuſioné ſu-
ꝑboꝝ dicere. Hac die de laudibus humili-
tatis ſine qua nec ꝟtus vlla oipotenti deo
grata eſſe ꝓbatur. Eſt aūt humilitas ꝫ ꝙ
ait Bernardus in li° de gradibus humili
tatis virtus q̄ hō veriſſima ſui cognitione
ſibiiꝑi vileſcit. Et ideʒ in eplis. Humilitas
inqt eſt ꝯtéptus ꝓprie excellétie. Scđʒ ꝟo
Tho. 2^a 2e. q. 161. Humilitas eſt ſpālis virt⁹
qm̄ circa appetitū boni ardui é neceſſaria
duplex virt⁹. vna q̄ firmet aiuʒ ꝯtra deſpa
tioné ⁊ ipellat ipm ad ꝓſecutioné boni ꝫm
rōneʒ rectá: ⁊ h̄ facit magnanimitas. Alia
q̄ téperet ⁊ refrenet aium ne imoderate ten
dat in excelſa: ⁊ hoc ꝑtinet ad humilitaté.
Ex quo patet ꝙ humilitas eſt virt⁹ nec eſt
ꝯtraria magnanimitati ꝗ̃ʒuis reꝑmat ani
mū ne tédat in magna: q2 hoc nō facit ſim
pliciter: ſed in illa magna q̄ ſūt ſupra ſe: et
per ꝯſeq̄ns ꝑter rōné rectá. Magnanimi-
tas aūt ipellit ad magna nō quecūqʒ ſed
ꝓportionata ⁊ per ꝯſeq̄ns ꝫm rōné rectá.
Qđ aūt humilitas nō cōnumerat̄ a pħo
iter virtutes morales rō pōt eſſe q2 ipe in
tendebat agere de virtutibus ꝫm ꝙ ordi-
nant̄ ad vitá ciuilé. In qua ſubiectio vni⁹
homis ad alteꝝ ꝫm legis ordiné deriuat̄. ⁊
ideo ꝯtinet̄ ſub iuſticia legali. Humilitas
aūt ꝫm ꝙ eſt ſpālis virt⁹ reſpicit ſubiectio
né hois ad deū ꝓpter qué etiá alijs humi-
liando ſe ſubicit. Origenes tm̄ dicit ſup il
lud Luce. p̄. c. Q2 reſpexit humilitaté ⁊c̄.
In ſcripturis vna de virtutib⁹ humilitas
p̄dicat̄. Si vis aūt hui⁹ nomé audire ꝟtutis
quō etiá a pħis appellet̄ aſculta eandé eē
humilitaté quá reſpicit de⁹ que ab illis dı̄
méſuratio ſiue moderatio: que manifeſte
ꝑtinet ad modeſtiá ⁊ téperantiá. ¶ De hac
itaqʒ humilitate locuturi tria ꝓponimus
myſteria declaranda.
¶ p̄^m dı̄ acquiſitionis.
¶ 2^m inductionis.
¶ 3^m regulationis.
¶ Qđ voléti humilitaté hr̄e neceſſaria eſt
cognitio dei ⁊ ſuiipius ac ꝓximi in q̄rū q̄li
bet tria ſūt ꝯſideráda. Cap̄. p̄^m.
p Rimū myſterium de humilitate de
claradū dı̄ acqſitionis. ¶ In q̄ vidé
dū eſt quō humilitas acqrit̄. Et ad
hoc dicimus ꝙ expedit vnicuiqʒ humilita
té hr̄e voléti vti triplici cognitione.
¶ p̄^a eſt cognitio dei.
¶ 2ª eſt cognitio ſui.
¶ 3ª eſt cognitio ꝓximi.
¶ Prima eſt cognitio dei in q̄ de ipo excel
ſo dn̄o ꝯſiderare debem⁹ tria. ¶ p̄ ipſi⁹ ptá-
té. ¶ 2° ipſi⁹ bonitaté. ¶ 3° ipſi⁹ maieſtatem.
¶ Primo dʒ q humilis eé cupit ꝯſiderare
dei ptáté q̄ talis é ac táta vt ipe ſolus ſit oi
potés nec aliq̄ creatura ad hác oipotétiaʒ
valeat attingere. Audimus de hoc voces
ſcripturarū oium tá diuinaꝝ ꝗ̃ʒ humanaꝝ
¶ Unde Geneſis. 17. dixit de⁹ ad abrahaʒ.
Ego ſū de⁹ oipotens ambula corá me. ¶ Et

geñ.35.c.ad iacob.Ego ſum deus oïpotés
creſce ⁊ multiplicare.¶Et Exodi.15.c. Oï/
potés nomé eius.¶Et Eccliaſtici pͦ caplo.
Unus eſt altiſſimus creator oïpotés. ¶Et
hoc habetur.ſ.ꝙ deus ſit oïpotens di.12.c.
Nouit.¶Et di.23.c.Qui eps . ¶Et di.32.c.
Preter hec.¶Et di.50.c. Accedens.c. Cõ
ſiderãdũ.¶Et di.82.c.Preſbr.¶Et di.66.
c.Si iperator.¶Et di.97.c.Uictor.¶Et pª
q.pª.c.Quibuſdam.¶Et.2.q.pª.c.Deus
oïpotés.¶Et.8.q.pª.c.In ſcripturis. ¶Et
x.q.pª.c. Placuit.¶Et.xi.q.3.c.Pleruqꝫ
¶Et.12.q.pª.c.Cũ deuotiſſimũ. ¶Et.14.q.
5.c.Scriptũ eſt. ¶Et.23.q.4.c. Obtineri.
¶Et.23.q.5.c.Relegétes. ¶Et.24.q.pª.c.
A recta.¶Et ex̃ de ſumma tri.⁊ fi.catho.c.
pͦ.¶Et.C.de epis ⁊ clicis.l. Raptores.¶Et
C.de tranſactionibꝰ.l.Siquis maior.¶Et
C.de officio pfecti pretorio africe.l.pª.¶Et
Uirgilius in pͦ eneidos. At pater oïpotés
ſpeluncis adidit atris.¶Et in 2º.Iuppiter
oïpotens pcibus ſi flecteris vllis.¶Et i.xº
Tum pater oïpotens rex cui ſumma pote
ſtas. Tanta eniꝫ eſt iſta potétia dei tamqꝫ
immenſa ꝙ in eius opatione oïs potentia
hominum ⁊ angeloꝝ nihil poſſit reputari.
Poſito eni ⁊ non ꝯceſſo ꝙ oés hoïes mũ
di oés reges ⁊ principes qui regnauerunt
ſuper terrã oés etiã angeli ⁊ beati ⁊ repro/
bi conuenirent in vnũ vt pducerent de no
uo vnum ſolare corpus quale eſt illud qđ
quotidie cernimus nos illuminare vl' vnã
ſtellã ſimilé minime que lucet in firmamé
to: vel vnũ floré ſimilé roſe aut viole vtiqꝫ
per infinita annorũ ſpacia id pficere vnqꝫ
poſſent. O infinita. O admiranda. O ſtu
penda potentia ſummi dei qui oïa que in
celis que in terris ⁊ in mari ſunt ⁊ mouen
tur cũ voluit pduxit e nihilo. Ob quod da
uid in pͦs.dicit. Tui ſunt celi ⁊ tua eſt terra
orbé terre ⁊ plenitudiné eius : tu fundaſti
aquilloné ⁊ mare tu creaſti. ℂ Secundo in
cognitione dei debemus conſiderare eius
bonitaté. Ut eni inquit Boecius in liº de
hebdomadibus. Solus deus eſt bonꝰ per
ſuã eſſentiã. Oïa alia ſunt bona per parti
cipationé. Nec tñ bonus dicitur deus: qn
immo vt Iſidorꝰ dicit liº pͦ de ſummo bono
Summũ bonũ deus eſt.¶Et Augꝰ liº pri/
mo de trinitate. Trinitas diuinaꝝ perſona
rũ eſt ſummũ bonum quod purgatiſſimis
métibus cernitur. ℂ Et ſi aliquis obiceret
ꝙ ſummũ addit aliquid ſupra bonũ alio/
quin omni bono cõueniret. Sed omne qđ
ſe habet ex additione: ad aliquid eſt cõpo/
ſitum ergo ſummũ bonum eſt compoſitũ.
Sed deus eſt ſumme ſimplex: ergo deꝰ nõ
eſt ſummũ bonuꝫ. ℂ Reſpondet Tho.pª
par.q.6.Qđ ſummũ addit ſupra bonum
non ré aliqꝫ abſolutã: ſed relationem tñ.
Relatio aũt qua aliqd de deo relatiue di/
citur ad creaturas non eſt realr in deo: ſed
in creaturis. In deo vo ſm rationé. Et ſic
non oportet ꝙ in ſummo bono ſit aliqua
cõpoſitio. Dicit ergo deus bonus : q2 per
ſuã eſſentiã bonus: ⁊ ſummũ bonuꝫ q2 oé
bonũ creature ab ipſo eſt qui bonitate ſua
oïa ordinate pduxit in quo nulla eſt iniq/
tas neqꝫ defectus ſiue peccatũ. ℂ Tertio i
cognitione dei conſiderare debemus illiꝰ
maieſtaté. Eſt eni ipe vt ait pſal'. Deus ma
gnus dñs ⁊ rex magnus ſuper oés deos.
¶Et iteꝝ excelſus ſuper oés gentes dñs ⁊
ſuper oés celos gloria eius. Ipſi cũcta obe
diunt elementa: ⁊ ad eius imperiũ mouen
tur ſol ⁊ luna ⁊ omnia ſidera celi. Magnꝰ
itaqꝫ dñs deus noſter ⁊ magna virtus eiꝰ
⁊ magnitudinis eius nõ eſt finis. Quare
merito ſub illo humiliari debet oïs creatu
ra: illũqꝫ timere: colere: venerari. ℂ Scđo
expedit voléti humilitaté acquirere vti co
gnitiõe ſui. ¶Et de hac iquit Bernardus
liº de ꝯſideratione ad eugeniũ. Noueris lꝫ
oïa myſteria lata terre alta celi pfunda ma
ris. Si te neſcieris ſimilis eris edificanti ſi
ne fundamento ruinã nõ ſtructurã facies.
¶Et idé ſe.37.ſuper cantica. Scio neminé
abſqꝫ ſui cognitione ſaluari de qua nimiꝝ
mater ſalutis humilitas oritur ⁊ timor do
mini qui ⁊ ipſe ſicut initiũ ſapientie ita ⁊ ſa
lutis eſt. ¶Et idé ſe.38.ſuper cantica. Ne/
mo ſine ſui cognitiõe ſaluatur. ¶Et Augꝰ
in pemio quarti libri de trinitate. Lauda/
bilior eſt aïus cui nota eſt ifirmitas ꝓpria
qꝫ qui ea nõ reſpecta vias ſiderum funda
menta terraruꝫ ⁊ faſtigia celoꝝ ſcrutatur.
¶Et Hugo liº primo de anima. Melior es
ſi teipſum cognoſcas qꝫ ſi te neglecto co/

gnosceres cursus sideꝝ: vires herbaꝝ: cō/
plexiones hoium: naturas aialium: celesti
um ⁊ terrestriū sciam haberes. Multi eni
multa sciunt ⁊ seipsos nesciūt cuz tñ sūma
phia sit cognitio sui. ¶ Et Señ. in tragedi/
is. Nulla mors grauius incūbit q̃z qui ig̊
tus sibi oibus notus morit. ¶ Et Macro/
bius li° de sōno scipionis. Deifici vox hec
fuit oraculi ꝯsulenti ad beatitudinē: q̊ iti/
nere prouenire posset: si te iquit noueris.
¶ In hac ꝑo cognitione suiipsius tria de
bet quilibet considerare.
¶ p̊ ꝓpriā paruitatē.
¶ 2° ꝓpriā iniquitatem.
¶ 3° ꝓpriā fragilitatē.
¶ Primo ꝓpriā paruitatē. qr homo par/
uulus ⁊ minimus est in cōparatione excel
se maiestatis dei. vñ Abrahaz vt scribitur
geñ. 18. dicebat. Loquar ad dñm meū cuz
sim puluis ⁊ cinis. ¶ Et Sapiens homiem
superbientē reꝑhendit dicens ecclesiastici
10. c. Quid superbis terra ⁊ cinis. ¶ Secū
do debet quis considerare ꝓpriā iniquita
tē cui occurrere nō pōt nisi ipa bonitas dei
Conceptus quippe in iniqtatibus homo
ad diuersa nunc venialia nunc mortalia la
bitur scelera. Et si aliqñ ab illis retrahitur
ex dei gratia non propria virtute ꝓcedit.
¶ Ideo Bernardus super cātica serōe. 38.
ait. Quō non humiliabitur aia in vera co
gnitione sui cum se ꝑceperit peccatis one/
ratā mole mortalis corporis agrauatā ter
renis curis circūdatā: carnaliū desiderioꝝ
fece infectā. Cecā: curuā: infirmā: iplicitā:
multis erroribus mille periculis expositā:
mille timoribus trepidā: mille difficultati
bus anxiā: mille suspicionibus obnoxiaz:
mille necessitatibus erūnosā: ꝓcliuam ad
vicia ⁊ inualidā ad virtutes. ¶ Tertio de/
bet quilibet ꝯsiderare ꝓpriā fragilitatē q̃z
s. fragilis sit humana ꝯditio cum vt vide/
mus vndiqz tot imineant pericula ⁊ super
oia cū necesse sit ⁊ cito mori. ¶ Ob qd Se
neca in tragedijs inqt: Parce venturis ti
bi mors paramur. sis lz segnis ꝓperam⁹
ipsi. Quis est enim qui viuet ⁊ nō videbit
mortē: quasi dicat nullus. Nō diues: non
purpuratus: nō fortis: nō pl'cher: nō dñs:
nō doctus. Oēs tandē moriemur. ¶ Ter
tio qui vult humilitatem acquirere vtatur
cognitionē proximi: de quo considerare de
bemus tria.
¶ p̊ dignitatem.
¶ 2° conformitatem.
¶ 3° inscrutabilitatem.
¶ Primo dignitatē qua. s. deus ita dota/
uit pauperes sicut diuites: ita subditos si/
cut dños: dū oēs fecit ad imaginē ⁊ simili/
tudinē suā. Cū eni vt inquit Tho. p̊a parte
q. 93. Homo ſm intellectualē nãm ad ima
ginē dei esse dicatur ſz hoc maxime est ad
imaginē dei ꝙ intellectualis nã deū maxi
me imitari pōt. Imitatur aūt itellectualis
natura maxime deū q̃ztū ad hoc ꝙ de⁹ se/
ipm intelligit ⁊ amat. vñ ſm ꝙ hō habet
aptitudinē naturalē ad itelligendū ⁊ amā
dū deū dicitur esse ad imaginē dei. Et hec
aptitudo ꝯsistit in ipsa natura mentis que
est cōis oibus homibus. ¶ Secūdo debe
mus considerare in ꝓximo conformitatē.
Oēs quippe hoies ꝯformes sunt in natu
ra ab vno pře adā descēdētes. vnde Boe
cius li° p̊ de ꝯsolatione ait. Oē hominū ge
nus simili surgit ab ortu vnus rex pat est
vnus qui cūcta ministrat. ¶ Tertio debem⁹
ꝯsiderare in ꝓximo inscrutabilitatē. Sūt
equidē ꝓximoꝝ secreta cordis inscrutabi/
lia nobis. Iuxta illud Hieremie. 17. Pra/
uū est cor homis ⁊ iscrutabile ⁊ qs cog̊scet
illud. Quāuis ergo ſm Tho. 22. vbi. s. in
donis que a deo quis accepit nō debeat vi
liorē se putare hijs q huiusmodi dona nō
acceperūt. Tñ pōt aliquis reputare aliqd
boni esse in ꝓximo qd ipse non habet vel
aliqd mali esse in ipso qd in alio nō est. Et
sic ꝯsiderādo oia supradicta dat nobis oc
casio vt deo nos per humilitatē subiciam⁹
⁊ ꝓximos nō ꝯtemnamus.
¶ Qualr inducūt nos ad humilitatē exor
tatiōes scripturaꝝ ⁊ gr̃a humilitatis atqz
exēplū dñi nr̃i iesu xpi: qui nos ꝟbo ⁊ exē
plo humilitatē docet. Cap. 2m.

Ecundū mysteriuz declarandū dicit
inductio. Inducūt qppe nos ad hu
militatē precipue tria.
¶ p̊m est exhortatio.
¶ 2m gratificatio.
¶ 3m exemplatio.

¶ Primũ qđ nos iducit ad humilitatẽ ẽ
exhortatio sacre scripture ⁊ scõrũ. ¶ Jnqt
eni Sapiens eccliastici.3.c. Quãto maior
es humilia te ĩ oĩb⁹ ⁊ corã deo iuenies gra
tiã: qr magna potẽtia dei soli⁹ ⁊ ab humili
bus honorat. ¶ Et.7.c. Humilia valde spi
ritũ tuũ. ¶ Et.13.c. Humiliare deo ⁊ expe/
cta manus eius. ¶ Et puerbiorum.39. Humi
lẽ spu suscipiet gloria. ¶ Et.xi.c. Ubi humi
litas ibi ⁊ sapia. ¶ Et Dauid in ps. Pplm
humilẽ saluũ facies ⁊ oculos superborum hu
miliabis. ¶ Et Job.22.c. Qui eni humilia
tus fuerit erit in glia: qui inclinauerit ocu
los suos ipse saluabit. ¶ Et Jacobus.3.c°.
sue canonice. Deus supbis resistit humi/
libus aũt dat graz suã. ¶ Et Petrus pma
sua canonica.c.5. Humiliamini sub poten
ti manu dei vt vos exaltet in tpe tribula/
tionis. ¶ Et dñs iesus xpus Mathei.23.c.
Qui se humiliat exaltabit. ¶ Et btã virgo
Luce.2. Deposuit potentes de sede ⁊ exal
tauit humiles. ¶ Et Bernardus ĩ li° de gra
dib⁹ humilitatis. Bona via humilitatis
qua vitas inqrit charitas acqrit ⁊ gnãtio
nes sapie pcipiunt. ¶ Et Grego⁹. Qui sine
humilitate vtutes ceteras ꝯgregat quasi
puluerẽ in ventũ portat. ¶ Et Bernardus
sup missus est. Pulchra pmixtio vginita
tis ⁊ humilitatis. nec mediocrit placet deo
aĩa illa in qua humilitas cõmendat vgi/
nitatẽ: ⁊ vgitas exornat humilitatẽ. Sine
humilitate audeo dicere nec virgitas ma/
rie deo placuisset. ¶ Et de pe. di. pa §. Taci/
turnitas. Sine humilitate nemini põt esse
salus. ¶ Scõm qđ nos inducit ad humili
tatẽ est gratificatio. Est qdẽ humilitas deo
valde grata. hoc patet p: qr humiliter orã
tes exaudit. ¶ Uñ Judith.9.c. Humiliũ et
mansuetorum tibi semp placuit deprecatio.
¶ Et Dauid in ps. Respexit in oronem hu
miliũ ⁊ nõ spreuit preces eorum. ¶ Et eccliasti
35. Oratio humiliãtis se nubes penetrat
¶ Scđo deus iratus humilitate placat. Si
cut patet tertij Regũ.22.c. de achab de q̊
dixit deus helie. Nõne vidisti achab humi
liatũ corã me ⁊c. Et scđi paralipomenõ.12.
c. scribitur. Quia humiliati sunt filij israel
auersa est ab eis ira furoris dñi. Niniuite
insuper humiliati iram dñi placauerunt.
Jone per totum. ¶ Et Dauid humiliatus
audiuit nathan dicentẽ sibi dominus tran
stulit a te peccatum. Dicebat enim ipse in
cinere ⁊ cilicio. Miserere mei deus ⁊c. Cor
contritũ ⁊ humiliatũ deus non despicies.
¶ Tertio deus humilibus sua reuelat my/
steria. Jdeo Christus Mathi.xi.c. ait. Ab
scondisti hec a sapientibus ⁊ prudentibus
et reuelasti ea paruulis. ¶ Unde Aug⁹ li°
de verbis dñi. Quanto humilius sedebat
maria tanto amplius capiebat. Confluit
eni aqua ad humilitatez vallis de superci
lio montis. Et q̃z grata sit humilitas deo.
Jpsa virgo humillima in suo cãtico docuit
dũ se humiliter dixit. Quia respexit humi/
litatẽ ancille sue: ecce eni ex hoc beatã me
dicẽt omnes generationes. ¶ Tertiuz qđ
inducit nos ad humilitatẽ est exemplum
christi: qui Mathi.xi.c. dixit. Discite a me
quia mitis sũ ⁊ humilis corde. vbi Aug⁹
libro de virginitate ait. Non dixit discite a
me mundum fabricare aut mortuos susci
tare: sed quia mitis sum ⁊ humilis corde.
O doctrinam salutarem. O magistrũ do/
minũqz mortalium quibus mors poculo
superbie propinata atqz transfusa est. No
luit docere quod ipse non esset: noluit iube
re quod ipse non faceret. Hec ibi. ¶ Et in li
bro.14. de ciuita. dei inquit. Nunc in ciuita
te dei in hoc seculo peregrinãti maxime cõ
mendatur humilitas ⁊ in eius rege qui est
christus maxime predicatur. Contrariũqz
huic virtuti elationis viciũ in eius aduer/
sario qui est diabolus maxime domiari sa/
cris litteris cauetur. hec ille. ¶ Propterea
Paulus ad philippenses.2°.c. ait. Humi
liauit semetipm pro nobis factus obediẽs
vsqz ad mortẽ. Humiliauit pfecto nostraz
assumendo naturã. Humiliauit matrẽ hu
milẽ eligendo. Humiliauit in paruo tugu
rio nascendo. Humiliauit sacramenta hu/
militatis circũcisionis scilz ⁊ baptismi su
scipiẽdo. Humiliauit virgini mri ⁊ ioseph
se subiciẽdo. Humiliauit humiles piscato
res sibi sociãdo. Humiliauit in predicatio
ne gloriam patris querendo. Humiliauit
mundanos honores spernendo cum fugit
quando voluerunt eum facere regem. Hu
miliauit conuersando ⁊ pedes discipulorũ

lauando. Humiliauit deniqꝫ contumelias
v̄bera ſputa crucē ⁊ mortē abiectiſſimam
patiendo: que oīa vt dicit Cyprianus. 93.
di. c. Dn̄s. ab eo humiliter ⁊ patiēter facta
ſūt vt nos humilitatis ⁊ patiēne hēemus
exemplū. ¶ Ideo Hiero⁹ ad antoniū mona
chū ait. Dn̄s noſter ieſus xp̄s diſceptanti
bus de dignitate diſcipulis vnū apprehen
dit e paruulis dicēs. Niſi conuerſi fueritis
⁊ efficiamini ſicut paruuli nō intrabitis in
regnum celoꝝ. Qd̄ ſe docere tm̄ nec facere
videret docuit exēplo dū diſcipuloꝝ pedes
lauit. dū loquit̄ cū ſamaritana. dū tradito-
rē oſculo excepit. dū ad pedes ſibi ſedente
maria de celoꝝ diſputat regno. dum reſur-
gēs p̄mo mulierculis appareſcit.
℄ Qd̄ duodecim ſūt regule obſeruāde ab
hijs qui humiles eſſe volunt que dici etiā
poſſunt duodeciꝫ ſigna vere humilitatis.

Cap. 3^m.

Tertiū myſteriū contēplandū de hu-
militate dr̄ regulatio. Sunt eñi duo
deci regule q̄ ad humilitatē ſpectāt
quas diligenter ſuare qlibet debet.
℄ p̄ª dr̄ ꝓpria vilificatio.
℄ 2ª bona preſumptio.
℄ 3ª laudabilis verecūdatio:
℄ 4ª corporalis compoſitio.
℄ 5ª cauta occultatio.
℄ 6ª ꝓximalis delectatio.
℄ 7ª ſapiens auditio.
℄ 8ª affabilis conuerſatio.
℄ 9ª ꝓmpta ſubiectio.
℄ xª debita veneratio.
℄ xiª altitudinis declinatio.
℄ 12ª vilis exercitatio.
℄ Prima regl'a eſt ꝓpria vilificatio. Qui
eñi vere humilis eſſe vult oē bonū deo de-
bet attribuere: defectus tm̄modo ſuos ſi-
bimet appropriās. Quare viri ſc̄i ⁊ amici
dei ſe pctōres dicere ſepius īuenti ſūt? Nā
paulus vas electionis poſt viſionē xp̄i ſibi
apparētis in via: poſt raptū vſqꝫ in tertiū
celū p̄ᵉ ad thimoteuꝫ p̄. c. dicebat. Fidelis
ſmo ⁊ omni acceptione dignus q2 dn̄s nr̄
ieſus xp̄s venit in hunc mundū ſaluos fa-
cere pctōres: quoꝝ p̄m⁹ ego ſū. ℄ De btō
inſup pie nr̄o frāciſco ſic ſcribit in ſua legē
da Bonaᵛʳᵃ. Oium virtutū cuſtos ⁊ decor
humilitatis copioſa viꝝ dei vbertate reple
uerat. In ꝓpria quidꝫ reputatione nihil
erat niſi peccator cū in veritate ſpeculū eēt
⁊ ſplēdor oīmode ſcitatis. ¶ Ideo ſcribitur
xi. q. 3. c. Iniuſtū. Melior eſt in malefactis
humilis facta confeſſio qꝫ in bonis ſupba
gliatio. Et q2 in cōmuni lege nemo ſcit cer
titudinaliter vtꝝ ſit dignus odio vel amo-
re. ¶ Ideo vt ſcribitur di. 5. c. Ad eius. Bo
naꝝ mentium eſt ibi culpā cognoſcere vbi
culpa non eſt. ℄ Secūda regula humilita
tis eſt bona preſumptio bene ſentire ⁊ opi
nari de ꝓximis ſuis. Nā vt ſcribitur in glo
ſa ex̄ de ſcrutinio in ordīe faciēdo. c. Ex par
te. Qui lꝫ p̄ſumitur dignus niſi ꝓbetur in
dignus. Et de quolibet p̄ſumendū eſt ꝙ ſit
bonus niſi ꝓbetur contrariū. Ex̄ de p̄ſcri-
ptionibus. c. Dudū. ff. de manumiſſis te-
ſtamēto. l. Seruos. ff. de ꝓbationib⁹. l. Ab
ea parte. 86. di. c. Siqd. ¶ Et. xi. q. 3. c. In
cunctis. Et. 22. q. 4. c. Innocens. ¶ Et Glo.
in. c. In noſtra preſentia. extra de ꝓcurato
ribus ait. de nemine preſumendum eſt ꝙ
ſit immemor ſue ſalutis. p̄ª. q. 7. c. Sanci-
mus. ℄ Tertia regula dicitur laudabilis
verecundatio. Debent humiles erubeſce-
re de ſuis peccatis cū ad hoīum noticiam
perueniunt. Inſuper vltra timorē ⁊ amorē
dei peccata horrere debēt propter verecun
diam mundi: ⁊ in omni ſua conuerſatione
verecundos ſe exhibere. ¶ Hinc Bernar-
dus ſuper cātica ait. Neſcio an quicqꝫ gra
tius verecundia aduerti in moribus homi
num queat que eſt omniū ornatus etatū:
Sed in teneriori etate amplius pluriuſqꝫ
enteſcit. ¶ Et Cicero liᵒ primo de officijs.
Sine verecundia nihil rectum eſſe poteſt:
nihil honeſtum. Hec verecundia mulieres
a viroruꝫ conſortio indebito prohibet. Iu
uenes coram maioribus abſqꝫ rationabili
cauſā loqui non ſinit. artifices fideles con
ſocijs facit: reges terre ⁊ principes iuſte ſo
brie ⁊ pie viuere cogit. Religioſos ⁊ cleri-
cos eccleſieqꝫ prelatos mundos ⁊ nitidos
a ſecularibus vicijs ⁊ exercitijs eſſe com-
pellit. Sed proh dolor. Sicut ꝓpter ſupbi
am extinctus eſt generaliter dei timor: ita
⁊ abolita verecundia mūdi. ℄ Quarta re
gula humilitatis dr̄ corporalis cōpoſitio.

debent

debent esse humiles compositi in incessu: in locutione: in gestu vultu ⁊ amictu cor/poris. ¶ Ná vt dicit glo. in. c. Cū in cūctis Ex de electione. Compositio corporis qualitaté indicat mentis. xli. di. in fine. ¶ Et sapiens Eccli. 9. c. Ex visu cognoscitur vir: ⁊ ab occursu faciei cognoscit̃ sensatus. Amictus corporis ⁊ risus dentiū ⁊ incessus hominis enunciant de illo. ¶ Et Hiero⁹ in epistola ad furiam. Speculum mentis est fa/cies ⁊ taciti oculi cordis archana fatétur. ℭ Quita reg^a cauta occultatio. Debét humiles ꝓprias laudes tacere: nisi aliud exposceret aut honor dei vel vtilitas proximi siue necessitas ꝓpria. ℭ Sexta reg^a est ꝓximalis delectatio. Qui sunt humiles debent libenter inferre: ⁊ ab alijs referen/tibus delectabiliter audire ꝓximi laudes. ℭ Septima reg^a sapiés auditio. Ad humilitatem spectat audire doctrinam ⁊ cósilia sapientum. ℭ Octaua reg^a affabilis con/uersatio. Debent vtiqȝ humiles conuersari affabiliter ⁊ benigne. ℭ Nona regula prompta subiectio. Hec facit deo ⁊ supio/rib⁹ prompte ⁊ absqȝ murmure obedire. ℭ Decima reg^a debita veneratio. Debent humiles reuerenter cum maioribus suis habere: ⁊ precipue in diuino cultu: in quo requirunt̃ etiam corporis motus: vt genuflexiones ⁊ inclinationes ad ostendendaȝ interioreȝ reuerentiá ⁊ deuotioné cordis. ℭ Undecima reg^a est altitudinis declinatio. Fugiūt humiles dignitates ⁊ magnificentias: nisi id suaderet charitas dei ⁊ ꝓ/ximi: vel cogeret obedientia: vt in. c. Nisi cum ṗdem de renunciatione. ℭ Duodecima reg^a est vilis exercitatio. ꝓ dei. s. amo/re officia vilia exercere. ¶ Hinc Hiero⁹ ad palmachium ait: quantūcūqȝ te deieceris humilior christo non eris. Esto vt icedas pedibus: furua tunica vestiaris: Equeris pauperibus: pauperum cellulas dignan/ter introeas: cecoꝝ oculus sis: pes claudorum: manus debiliū. Ipse aquá portes: ligna concidas: focum extruas: vbi alape: vbi flagella: vbi patibulum: vbi mors. ¶ Propterea seraphic⁹ ille frácíscus humilitatis ⁊ charitatis iesu crucifixi memor effectus in ꝑu° conuersionis sue: vt recitat Bonauétura: leprosoꝝ obsequia nó horruit. Inquit eniȝ de ipso sic. Exindeqȝ totius humilitatis amator se transtulit ad leprosos. Eratqȝ cum eis diligentissime serui/ens omnibus ꝓpter deum: lauabat ipsoꝝ pedes: ligabat vlcera. Educebat plagarū putredinem: ⁊ saniem abstergebat. Oscu/labatur etiam ex miranda deuotione vlcerosas plagas ipsoꝝ euangelicus medicus mox futurus. ¶ Sunt ⁊ alia sanctoꝝ exempla similia: vt sancte Clare sácte Catherine de senis: scé Helisabeth ⁊ alioꝝ que breuitas causa transimus. Curemus ergo hu/miles esse ⁊ videbimus xpum non solum cū Petro Jacobo ⁊ Joáne in móte trásfi/guratum: sed cum omnibus sanctis ⁊ beatis angelis in sua maiestate ⁊ gloria diui/nitatis sicuti est speciosissimū in regno ce/lorum. In quo viuit ⁊ regnat per infinita secula seculoꝝ. Amen.

ℭ Dñica secūda in quadragesima: De superbia superstitiosoꝝ. Sermo quintusdecimus in ordine.

v

Index est do

minus de hijs oibus doctoris gentiuȝ ꝟba sunt ista Pe. ad thesalonicésés. 4. c. ⁊ in epistola hodierna. ¶ Postqȝ diaboli eiecti fuerūt de celo empireo ꝓpter illoꝝ superbiam: semper in voluntate maligna perdurant: vt hominibus preesse velint etiam in hac vita presenti. Quod vt facilius assequant̃ permittére sic iusto deo maleficijs ⁊ artibus magicis se immiscét: in quibus ad aliquos effectus naturales ꝓducendos cooperantur. Cum enim ipsi multa sciát ⁊ possint: que cognitionem nostrá ac facultatem excedūt scientia ⁊ vi nature sue hec inferiora iuuant ad accelerandá suam operationé. Qua de re pleriqȝ diabolo familiaritate ac quoddaȝ commercio se coniungūt: ⁊ artibus nefariis impliciti: alios ad hoc inducunt: vt diabolos venerentur. In oibus enim huius/modi maleficijs adorationé suam diabo/lus vel implicite vel aperte ꝓcurat. ¶ Unde Aug⁹. xxvi. q. v. c. Nec miruȝ. ait: Ad hoc innectitur diabolus: vt adoretur q̄si

deus. Ad tantā nāq3 elationē deuenit: vt
etiā cum tentauit xpm de hoc illū requisie
rit. Q2 non multi sunt etiā hoc tempore q
diabolo se subicere in superstitionibꝰ noxi
is ex sua superbia nō formidant. ¶ Jccirco
in presenti sermone de superbia supstitio
soꝝ dicemus. Opponitur eni3 superstitio
religioni que cultū exhibet vero deo. Et l3
multipliciter fiat. Tamē nos triplicē super
stitionē distinguemus ſm quā cultus dia
bolo exhibetur.

¶ pª dicitur diuinationis.

¶ 2ª obseruationis.

¶ 3ª confederationis.

¶ Q̄ supstitiosa est diuinatio que fit vel
per somnia vel per auguria: vel per iudi-
cia astrologoꝝ cum ipsi presumūt ea que
dei sunt prenūciare. Cap. p^{m}.

P Rima supsticio dr̄ diuinatiōis. Est
aūt diuinatio precognitio ⁊ pnūcia
tio futuroꝝ contingentiū ex falsa ⁊
vana opinione consilio vel auxilio demo
nis tacite vel expresse inuocato ſm Tho.
2ª2ᵉ. q. xcv. Et peccatum est mortale: q2 est
contra illud preceptū Deuteronomij. 18. c.
Nō sit qui consulat diuinos. Secundum
v̄o Jsidorū ethicoꝝ. Diuini dicunt̄ quasi
deo pleni: q2 diuinitate se plenos simulāt.
¶ Jdeo dicit Hieroꝰ pª. q. pª. c. Judices. ꝙ
diuinatio semper sumitur in malā partē:
qm̄ diuini vsurpāt illud qꝺ est ꝓpriū dei.
¶ Unde Jsaye. 41. c. dicit̄. Annūciate que
ventura sunt in futurū: ⁊ sciemus quia dij
estis. ¶ Et Hieroꝰ super illo v̄bo Danielis
2º. c. Sermo que3 tu rex queris grauis est
nec reperitur quisq3 qui indicet illū: exce-
ptis dijs: quoꝝ non est cū hominibus cōuer
satio. Jnquit: Confitent̄ magi: confitentur
arioli: ⁊ omnis scientia secularis lr̄ature:
prescientiā futuroꝝ non esse homis: s3 dei
hec ille. ¶ Prenunciatio v̄o ꝓphetica nō
est superstitio: q2 ꝓphete non vsurpāt sibi
qꝺ deo conuenit: sed dicunt ⁊ prenunciāt
qꝺ illis a deo reuelatur. ¶ Sciendū tamē
ſm doctorē Bonauenturaz in 2º di. vij. ⁊
Tho. vbi supra: ꝙ cause ſcꝺe in ꝓductiōe
suoꝝ effectuum se hn̄t tripliciter. ¶ Nā ali
que ꝓducunt effectus semper ⁊ de necessi
tate. Et ex cōsideratione huiusmodi causa
rū siquis prenūciat tales effectus etiā per
certitudinē nō est superstitiosū nec illicitū
Sicut prenunciāt Astrologi eclipsi3 solis
⁊ hꝰ. ¶ Alique v̄o cause ꝓducūt suos effe
ctus: ⁊ si nō de necessitate ⁊ semper tamē:
vt in pluribus. Et hꝰ effectus ex conside-
ratione suaꝝ causaꝝ possunt prenunciari
per cōiecturas ⁊ si nō per certitudinē. Si-
cut medici ex dispositione ifirmi predicunt
mortē vel sanitatē. Et astrologi siccitates
vel pluuias ex cōsideratione corpoꝝ cele-
stiū. ¶ Alie cause sunt: que ad vtrūlibet se
hn̄t. s. ad esse ⁊ non esse in ꝓducendis effe
ctibus. Sicut sunt potētie aie rōnalis que
causant actus humanos libere: q2 pōt hō
facere ⁊ nō facere hoc vel illud q̄3tum est
in se. Et etiā euentus fortuiti qui non hn̄t
causam nālē3: Sicut ꝙ quis fodiēdo terrā
inueniet thesauꝝ. Hꝰ effectꝰ anteq̄3 sint sci-
re est ꝓpriū dei: cui oia sunt presentia q̄3tū
cunq3 distātia in futuꝝ. ¶ Ut eni scribit̄ in
glo. pª. pe. vltimo. cº. Jn agnitione diuine
veritatis ⁊ preterita ⁊ pn̄tia ⁊ futura equa
liter pn̄tia sunt. ¶ Et Augꝰ super Joanne3
inquit. Jn veritate que manet preteritū ⁊
futuꝝ nō inuenio: sed solū pn̄s: ⁊ hoc icor
ruptum. Assignatur aūt rō a Bonauen^{ra}
in pº di. 39. q2 q̄3to res est pn̄tior: tanto co-
gnitio est nobilior. S3 deus oia cognoscit
nobilissime: ergo que cognoscit presentissi
me cognoscit. Uerū tamē hoc pōt intelligi
dupr̄. ¶ Aut ita ꝙ notetur pn̄tialitas a par
te cognoscentis ⁊ sic est veꝝ: q2 deus oiu3
ideas habet pn̄tes ⁊ simul per quas cog-
scit res futuras ita certitudinaliter sicut si
essent pn̄tes. ¶ Aut ꝙ notet̄ pn̄tialitas a
parte cognitoꝝ: ⁊ sic non oia cogscit pn̄ter
⁊ simul: q2 nō oia simul sūt in ꝓprio gene-
re ⁊ in suo esse: velle igit̄ precognoscere q̄
deus solus certitudinalr̄ cognoscit absq3
ipsiꝰ reuelatione pertinet ad diuinatione3:
vbi iteruenit opatio demonū. Et q̄3uis id
mlt̄is modis fiat: nos tn̄ hoc loco triplicē
diuinationē confutādā diuidemus.

¶ pª est que fit per somnia.

¶ 2ª que fit per iuenta mendacia.

¶ 3ª que fit per astrologoꝝ iudicia.

¶ Prima est diuinatio q̄ fit per sōnia: de
qua dr̄ Deutero. 18. c. Et. 26. q. 7. c. Non

obſeruetis. Nõ inueniatur in te qui obſer
uet ſõnia. Notandũ tñ ꝙ ſomnia poſſunt
tripliciter euenire.
¶ p° a natura.
¶ 2° a diabolo.
¶ 3° a deo.
¶ Primo a nã. Et hoc modo aliqñ ſõnia
hñt cauſã nãlẽ ex hoiem ſõniãtẽ: ſicut eſt
ĩfluentia celi. Cuiꝰ influx^{c} agit in homine
dormiente ꝑꝑ quietẽ oĩuꝫ ſenſuũ exterioꝝ
qua fit vt qñqꝫ ex influentia planetaꝝ fri
gidorũ ⁊ humidoꝝ videat᷑ alicui ꝙ ſit ĩ iti
nere: ⁊ aquaꝝ inundatio ſuꝑueniat: vl᷑ ꝙ
ſit in mari aut in flumĩe ⁊ hiꝰ. Et qñqꝫ ta
lia ſigna poſſũt ſignificare pluuiã futurã:
que eſt effectus planetaꝝ frigidoꝝ ⁊ humi
doꝝ. Aliqñ ſõnia hñt cauſã nãlẽꝫ in hoie
ſomniãte: vt eſt abundantia diuerſoꝝ hu
moꝝ: ꝓpter qđ medici dicũt eſſe intenden
dũ ſõnijs infirmoꝝ ad cognoſcendũ diſpo
ſitionẽ interiorẽ infirmi. Nã qñqꝫ ex abũ
dãtia colere ſõniãt ignẽ rixas ⁊ lites ⁊ hiꝰ
Ex abũdantia humoris melancolici ſõni
ant caſũ ex alto: pſecutionẽ inimicorũ: fu
gã ⁊ ſimilia. Ex abũdãtia flegme ſomniãt
aq̃s nauigationes ⁊ hiꝰ. Ex abundãtia ſã
guis ſomniãt volatũ in altũ ⁊ ſilia. q̃ ſunt
quedã ſigna ad cognoſcẽdas infirmitates
pñtes: ⁊ futuras precauendas. ¶ Recitat
Galienꝰ: ꝙ quidã ſõniauit ſibi in ventreꝫ
fundi picẽ ardentẽ ⁊ eſtuari in igne picis:
eo ꝙ colerã aduſtã nigrã ⁊ incenſã habu
it in ventrẽ: ⁊ hãc cũ ſurrexit a ſomno emi
ſit: ⁊ liberatus fuit. ¶ Aliud exemplũ po
nit: ꝙ quidã dolens ſplenẽ cogitans quid
deberet facere: ſõniauit ꝙ minueret ſe ſu
per manũ inter duos digitos. ſ. auricularẽ
⁊ anularẽ. Et cũ vigilaret ſic fecit ⁊ cõualu
it. ¶ Aliqñ ſomnia hñt cauſã volũtariã in
hoie ſomniãte: vt cũ aliqs cogitat vigilã
do ſuper aliqua re: poſtea de illa ſomniat.
¶ Secũdo ſõnia eueniũt a diabolo illudẽ
te. Nã põt in ſomnis hoibus apparere: ⁊
illos illudere multipl'r ſi nõ fuerint cauti.
vñ legit᷑ in ſcđa collatione abbatis Moy
ſi de quodaꝫ qui frequenter illuſus a dia
bolo ſub ſpẽ boni angeli ſibi apparẽte in
ſomnis. Tandẽ ex eius mandato ꝓiecit ſe
in puteum. Et de quodã alio qui ſimili il
luſione ſeipſum circuncidit. Et de alio qui
ꝓpriũ filiũ more abrahe circũcidere volu
it. Ideo caute incedendũ. Qr vt ſcribit᷑ Ec
cleſiaſtes. 5. c. vbi multa ſõnia: ibi multe
vanitates. ¶ Et Eccliaſtici. 34. c. Multos
errare fecerũt ſõnia. ¶ Tertio ſõnia eueni
unt a deo: qui vult aliq̃ in ſõnis hoibus
reuelare. vñ geñ. 28. c. vidit Jacob in ſom
nis ſcalã. ¶ Et geñ. 37. c. vidit Joſeph ſom
niũ. ¶ Et geñ. 41. c. vidit pharao ĩ ſomnis
ſpicas ⁊ vaccas. ¶ Et Danielis 2°. c. vidit
Nabuchodonoſor ſtatuã. In quibꝰ viſio
nibus reuelata ſũt myſteria dei. ¶ Et Ma
thei 2°. c. Angelus dñi apparuit in ſõnis
Joſeph monens vt fugeret in egyptum.
¶ Et eodẽ. c. magi admoniti fuerũt in ſom
nis ne redirẽt ad herodẽ. ¶ Et Bona^{ra} in
legẽda btĩ frãciſci: narrat qualiter poſtq̃ꝫ
ſcũs frãciſcus veſtiuit illũ militẽ nobilem
⁊ pauperẽ: Nocte ſequenti cũ ſe ſopori de
diſſet: palatiũ ſpecioſum ⁊ magnũ cũ mili
taribus armis crucis ſignaculo inſigni
tis: is pro cuius amore militi egeno ſub
uenerat: dignatiua ſibi reuelatione mon
ſtrauit. Necnon viſa omnia ſua fore mili
tumqꝫ ſuorum: ſi crucis chriſti vexillum
ꝯſtanter aſſumeret ſub aſſecurationis cer
titudine repromiſit. ¶ De ſancta lucia ſcri
bitur in ſua legenda: ꝙ dum oraret ante ſe
pulchrum beate Agathe obdormiuit. Et
vidit in ſomnis beatam Agatham in me
dio angelorum gemmis ornatam: ſtãtem
⁊ dicẽtem ſibi: Soror mea lucia virgo deo
deuota. Quid a me petis quod ipſa pote
ris preſtare continuo mr̃i tue. Nã ⁊ matri
tue fides tua ſubuenit: ⁊ ecce ſanata eſt. Et
ſicut per me ciuitas cathanienſium ſubli
matur a chriſto: ita per te ciuitas ſiracuſa
na decorabitur: quia iocunduꝫ deo in tua
virginitate habitaculuꝫ preparaſti. ¶ Sic
conſtantia filia conſtantini vidit in ſom
nis beatam Agnetem. ¶ Et mater ſancti
dominici in ſomnis viſionẽ habuit de bea
to dominico. ¶ Et beatus ſilueſter ſocius
beati franciſci anteq̃ꝫ eius ſequeretur ve
ſtigia viſionem in ſomnis habuit de dra
cone ingenti ⁊ immani: quem franciſcus
fugabat. ¶ Apud gentiles etiam mul
ta recitantur reuelata in ſomnis. Unde

Valerius li° p°. Rubrica de Somnijs con/cordans cum Suetonio: Narrat q uxor cesaris vidit in somnis fastigium domus labi: et cesarem in sinu suo iacentem multis vulneribus perforatum: que somnij atrocitate vehementer exterrita cum rogare non desti tit ut die proxima se a curia abstineret. Qua die postea vigintitribus vulneribus confossus occubuit. Anno etatis sue secundum Suetonium sexto et quinquagesimo. ¶ Narrat insuper Valerius: q Simonides poeta peregre vadens cum nauis in qua erat applicuisset ad litus: et corpus ihumatum iacens vidisset sepulture mandauit. Cuius beneficio is qui sepultus fuerat motus nocte sibi in somnis apparuit: eumqz ne proxima die nauigaret monuit. Qui somno parens in terra remansit. Illi vero qui inde decesserunt nauigantes in eius conspectu procellis et fluctibus absorti sunt et suffocati: et ipse letatus est qui vitam suam somno qz naui credere maluisset. ¶ Secunda est diuinatio que fit per inuenta mendacia: Finxerunt enim quidam posse cognosci futura per auguria: duz ex consideratione motuum vel vocum auium: vel quorumcunqz animalium futuros euentus fortunij vel infortunij precognosci posse dixerunt. Pro quibus dicit Tho. 22. q. xcv. Quod instinctus naturalis unde mouentur bruta ad suas operationes causari potest dupliciter. uno modo ex ea causa corporali: cum enim bruta non habeant nisi animam sensitiuam: cuius omnes potentie sunt actus corporalium organorum subiacet eorum anima dispositioni continentium corporum et primordialiter celestium. Et ideo nihil prohibet aliquas eorum operationes esse futurorum euentuum signa inquantum conformantur dispositionibus corporum celestium et aeris continentis: ex quibus proueniunt tales futuri euentus. Sed in hoc sunt duo consideranda. Primum q huiusmodi operationes non extendantur nisi ad precognoscenda illa futura que causantur per motus corporum celestium. Secundum est ut non extendantur nisi ad ea que aliqualiter possunt ad huiusmodi aialia ptinere. Consequuntur enim per celestia corpora cognitionem quandam naturalem et instinctum ad ea que eorum vite sunt necessaria sicut sunt immutationes que fiunt per ventos et pluuias et huiusmodi. Alios euentus velle ex motu vel garritu animalium precognoscere: ut casus fortuitos et actus hominum pertinet ad superstitionem. ¶ Alio modo instinctus brutorum causatur a causa spirituali: et hoc vel ex deo ut fuit in coruo helia pascente: et cete ionam deglutiente. vel ex demone qui utitur operationibus brutorum ad implicandum homines vanis opinionibus. Ideo deuteronomij 18. c. dicitur. Non inueniatur in te qui obseruet auguria. Quod autem Joseph dixit gen. 3. c. per dispensatorem suum q non esset similis ei in augurandi scientia secundum Augustinum locutus est ioco non serio. xxvi. q. 2. c. Quod ait. Et forte hoc referens ad opinionem vulgi qui sic credebat de eo. Talia itaqz auguria superstitiosa repudianda sunt. Sicut etiam gentilis cesar faciebat. ¶ Narrat gp pe de illo Joannes solobriensis in policratone li°. 2. Quod nullo augurio nullaue superstitione a quocumqz incepto potuit reuocari. Contigit autem ut quandoqz africam proficiscens in egressu nauis prolaberetur: verso itaqz in melius omine. Teneo inquit te africa eamqz obtinuit. ¶ Idem refert Suetonius et Frontinus li° p° de re militari. Fuerunt et alij artificioso ingenio sortes componentes quorum vium ea que ventura sunt precognosci posse asseuerent et cognosci quid agendum sit. Et dicuntur tales sortes diuinatorie vel ex capitulis quibusdam scriptis in una longa charta cuz filis pendentibus ad illa capitula adligatis vel ex quibusdam cedulis scriptis in occulto repositis considerando quam quis accipiat: vel ex proiectione taxillorum secundum certa puncta capitula designantia et huiusmodi: de quibus. xxvi. q. v. c. Sortes. ait Leo papa. Sortes quas patres damnauerunt nil aliud qz diuinationes et maleficia decernimus. ¶ Et licet quidam dicant illas sortes quibus utuntur fuisse ab apostolis inuentas: falsum tamen dicunt: ut patet. xxvi. q. pa. c. p. ubi materia ista diffuse tractatur. Ideo non curo sermonem in hoc extendere cum tantum intendam diuinatorias sortes supstitiosas execrari. ¶ Tertia est diuinatio que fit per astrologorum

iudicia. Ipſi eni q̄n̄qꝫ ingerūt ſe ad iudicā
dū de effectibus ꝓuenientibus a volūtate
dei ⁊ humani liberi arbitrij diſpoſitionē.
Et ad hoc deuenerunt quidā moderni dn̄i
vt nec comedere audeant: nec pannos no-
uos īduere: nec equitare aut queqꝫ dome
ſtica negocia agere: vel īcipere abſqꝫ vati
cinio aſtronomorū: qui ſi dixerint ꝓſpera
euētura que incipe volunt illa incipiunt: ſi
xͦo contrariū: ab illis deſiſtūt. O ſingula-
rē ſtulticiā ducere vitā cum confidētia pla
netarum. Si hoc neceſſarium eſſet vnuſ-
qſqꝫ conqueri poſſet de ipſo optimo deo:
ꝯditaqꝫ ab illo tā egregie reꝝ oium natu-
ra. Clamat Ariſtotiles: deus ⁊ nā nō defi-
ciunt in neceſſarijs. Aſtroꝝ noticia reperi-
tur in valde paucis: ⁊ qui cauſa ꝓfitent̄ nō
ſunt vt in pluribus in illa ꝑfecti. Sed ſint
ſicut ptholomeus vl̄ Habi ambragel aut
albumaſar. Dicāt mihi ſi humana vita re
gulanda eſt ſꝫm curſum aſtrorum. Quid
facient populi? Quid artifices? Quid agri
cole? Quid mercatores? Quid clici? Quid
religioſi? Quid in liberalibꝰ artibꝰ ⁊ theo
logia ac iure canonico ⁊ ciuili tot eruditiſ-
ſimi hoies: qui cōiunctionē planetaꝝ ig̃-
rant: qui ſigna adhuc zodiaci neſciūt. Nū
quid in tenebris erūt oia illoꝝ opa? Nun-
quid aſtrologoꝝ ſtudia ſectari debēt? O ꝑ
nitioſū errorē: ꝯtra quē Paulus ad colo-
ſcenſes c° ait. Omne quodcūqꝫ faci
tis in xͦbo aut in opere: in nomie dn̄i nr̄i ie
ſu xp̄i facite. Ad xp̄m itaqꝫ aſpiciendū eſt
nō ad aſtra: ad ipm recurrendū: vt dies ⁊
actus noſtros in ſua pace diſponat: nō ad
aſtrologos. Ipſiꝰ deniqꝫ implorādū auxi-
lium: vt liberemur a ꝑiculis iminentibꝰ.
Deus ipſe vitā noſtrā gubernat: qui occi
dere pōt ⁊ viuificare. Ipſe vtiqꝫ non fecit
ſperas celoꝝ ⁊ ſtellas vt homini dn̄arent̄:
ita vt hoies in oibus ſuis motibus ⁊ ope
ribus illaꝝ conſiderarent influxus: ſed vt
hoium vſibus deſeruirēt. ¶ Ut enim inqt
Tho. pͣ par. q. 70. Myſteriū luminarium
celi explicat̄ geneſis pͦ. c. per tria que con
cernunt hois vtilitatē. ¶ Primo eni ꝓue-
nit vtilitas ex ipſis q̄ꝫtum ad viſū: qui eſt
directiuus in opibus: q2 nihil videtur niſi
in lumie. vt di in 2° de aia. Et ſic per viſuꝫ
diſcernit̄ vna res ab alia. Et q̄ꝫtuꝫ ad hoc
dixit deus fiant lumiaria celi vt luceant in
firmamēto ⁊ illuminēt terrā. ¶ Et ſi argue-
retur ꝙ nihil ſit ꝑꝑ vilius ſe: q2 finis eſt no
bilior hijs que ſunt ad finē. Sed lumiaria
celi ſunt nobiliora q̄ꝫ terra: ergo non ſunt
facta vt illuminent terrā. ¶ Rn̄det Tho.
ꝙ in illumiatione terre intelligit̄ vtilitas
hois terrā ipſam inhabitātis: qui ſꝫm aiāꝫ
prefertur corporibus luminariū. Nihil tn̄
ꝓhibet dici ꝙ dignior creatura facta eſt ꝓ
pter inferiorē nō ſꝫm ꝙ in ſe conſideratur:
ſed ſꝫm ꝙ ordinat̄ ad itegritatem vniuer-
ſi. ¶ Secūdo ꝓuenit vtilitas hoi ex ipſis lu
minaribus q̄ꝫtum ad viciſſitudines tēpo
rū quibus ⁊ faſtidiū tollit̄ ⁊ valitudo con-
ſeruat̄ ⁊ neceſſaria victui oriunt̄: que non
eſſent ſi ſemꝑ eſſet aut eſtas aut hyems.
Et q̄ꝫtum ad hoc dixit deus: ⁊ ſint in tꝑa ⁊
⁊ dies ⁊ annos. ¶ Tertio prouenit vtilitas
q̄ꝫtum ad oportunitatē negocioꝝ ⁊ operū
inq̄ꝫtum ex luminaribus celi accipit̄ ſigni
ficatio pluuioſi temporis vel ſereni: q̄ ſunt
apta diuerſis negocijs. Et ſꝫm hoc dicit: ⁊
ſint in ſigna. ſ. corporaliū trāſmutationuꝫ
nō aūt eoꝝ que depēdent ex libo arbitrio.
Et lꝫ ſint cauſa hiꝰ trāſmutationū tn̄ dicū
tur hic ſigna: vt occaſio idolatrie tollat̄ ab
eis qui indifferēter oia vt predictū ē aſtro
rum virtuti ⁊ diſpoſitioni aſcribunt. Ergo
iudicent aſtrologi de nālibus effectibus a
cauſa nāli ꝓuenientibus: de eclipſi ſolis ⁊
lune: de ībribus ſiccitatibus vētis ⁊ ſimili
bus. Illa xͦo futura que vel a dei vel ab
homis voluntate dependent reliquāt ipſi
deo qui cūcta gubernat. Et cuius iudicio
iuſto etiā in preſenti ſeculo bona vel ma-
la: ꝓſpera ⁊ aduerſa hominibus accidūt.
Dicit enim ſapiens Eccleſiaſtici. xi. c. Bo
na ⁊ mala: vita ⁊ mors: paupertas ⁊ hone
ſtas: a domino deo ſunt. vidi ego diebus
meis iudicia multa aſtrologorum: in qui
bus ipſi mortem magnorum virorum de
terminabant: ⁊ tamen aliter euenit: vt in
pluribus: lꝫ quandoqꝫ aliquis mortuus
fuerit q2 mortalis erat ſicut ⁊ omnes mori
emur. ¶ De xiſto quarto pōtifice maximo
multa prenunciata ſunt ab aſtrologis fal-
ſa etiam a primo anno ſue ſanctiſſime co-

ronationis. ¶ Quidā vero in astrorum peritia nō mediocriter eruditus quintus iam elapsus est annus quo mihi secum familiariter confabulanti affirmatiue referebat anno illo pontificē ipm moriturum. Quid secutum est experientia docet. Stent igitur astrologi in terminis nature et principibus suadeant vt ad deū conditorē stellarum semp recurrāt. Quia vt dicit sapiēs ecclesiastici. 2. c. Respicite filij nationes hoium: quia nullus sperauit in deo et cōfusus est. ¶ Siqs vero obiceret quod astrologi multa vera predicunt que aliorum cōmunē cognitionem excedunt. ¶ Rñdet Aug⁹ li°. 5. de ciuita. dei. c. 7. dicens. Nō immerito creditur cū astrologi mirabilr̄ multa vera respondēt occulto instinctu fieri spirituū malignorum quorum cura est falsas et noxias opiniones de astralibus factis inserere humanis mētib⁹ atqz firmare non horoscopi inspecti et notati aliqua arte que nulla est. Nec mirari quispiā debet: quod demones futura cōtingentia aliqñ predicere faciant vel astrologis vl' maleficis et diuinis: qm̄ vt ait Bonara i 2° di. 7. q̄uis demones nō possint per seipsos futura contingentia scire certitudinalr̄: tamen frequēter vera predicūt: quia euētuz futurorū aliquomodo presciunt. Et hoc est quatruplicitet bm Aug^m supra genesiz ad lram. ¶ Aut enim sensus vel ingenij acrimonia. ¶ Aut multa experiētia. ¶ Aut dolosa cautela. ¶ Aut aliena doctrina. ¶ Sensus vel ingenij acrimonia: vt qñ vidēt diligenter et considerāt ad quid inclinet affectio nostra: vel que sint inducētia vl' retrahentia. ¶ Experientia temporum: qz ex talib⁹ viderunt accidere talia. ¶ Dolosa cautela: qñ pponunt aliquid facere et predicūt quasi aliqui sint facturi. ¶ Aliena doctrina: qñ iusto dei iudicio pmittunt addiscere ab angelis. Quare ipsi demones futura contingentia possunt presumere, pbabiliter non tamē certitudinaliter scire. Sic vt puto representare possūt absentia et distantia que ipsi ab alijs spiritibus velocissime discurrentibus sciunt: ita vt quis diabolico ministerio que in remotis fiunt mēte cognoscat. ¶ Sicut factū fuisse recitat Aulusgellius. 14. li° noctium acticarum. Inquit enim. Quo Cayus cesar et Gneus pompeius de ciuile bellū signis collatis in thessalia cōflixerunt res accidit patauij in trāspadana italia memoria digna. Cornelius quidaz sacerdos et loco nobilis et sacerdotij religionibus venerandus: et castitate vite sanct⁹ repente mota mente conspicere se pcul dixit pugnā acerrimaz pugnari. At deinde alios cedere: alios vrgere: cedez fugā tela volantia: instaurationē pugne impressionem gemitus per vulnera: perinde vt se ipse in prelio versaretur coraz videre sese vociferatus est. At postea subito exclamauit cesarē vicisse. At cornelij sacerdotis ariolatio leuis tum quidem visa est et vecors magne mox admirationi fuit: quod nō modo pugne que in thessalia pugnata est neqz prelij exitus qui erat predictus idem fuit. Sz oēs quoqz pugnandi reciproce vices et ipsa exercituū duorum conflictatio vaticinātis motu atqz verbis representata est. Hec Aulusgellius. ¶ Non igitur demonū sūt querenda consilia siue vt precognoscantur futura siue vt sciantur distantia. Ideo ista sūt relinquenda: et ab ipso semper vt predictū est in cunctis exercitijs et actibus auxiliuz expetendum.

¶ Quod superstitiosa est obseruantia carminum et portationis breuium atqz temporum. Cap. 2^m.

Secunda superborum superstitio dicit obseruationis. Sunt quidē alique superstitiose obseruantie: que abiciende sunt et amouende ne in illis fiat iniuria et irreuerētia altissimo deo. possūt aūt he diuidi in. 3. pncipales.

¶ pa dicitur incantationis.

¶ 2a breuium portationis.

¶ 3a temporis determinationis.

¶ Prima obseruantia dicitur incantationis. fiunt enim a plerisqz incantationes et carmina ad sanandas infirmitates et vulnera. ¶ Pro quibus dicit sanctus Tho. 22. q. 96. Quod in hijs que fiunt ad aliquos effectus inducendos considerandum est si illa habent vel putantur habere virtutem naturalem ad producenduz tales effect⁹. Et tunc nō erit superstitiosū nec illicitū vti talibus causis. Puta siquis teneat super

se iaspidem pro restrictione sanguinis ⁊ si
milia. Si aũt non videatur ꝙ illa possint
naturaliter illos effectus causare: sed per
adiunctioné aliquoꝝ caracterũ vel nomi
nũ ignotoꝝ: vel alicuius vane obseruátie
expectatur: ille effectus erit superstitiosum
⁊ illicitũ. ¶ Unde Aug⁹. 26. q. 2. c. Illð ait.
Ad genus superstitionis pertinét omnia
remedia que medicoꝝ disciplina condem
nat: siue in incátationibus siue in quibus
cũqȝ scripturis quas caracteres vocant.
¶ Et lȝ experiantur homines multos effe/
ctus in hi⁹ obseruantijs tñ non licet hijs
vti: quia opere demonũ fiunt: vt dicit Au
gustinus. 26. q. 7. c. Nec mirꝫ. Colligere ta
men herbá cum symbolo vel oratione dñi
ca ex deuotione sine alia superstitione ⁊ ea
vti non reprobatur ſm Raymundũ. ¶ Di
cit etiaȝ Uilielmus de incarminatertib⁹:
ꝙ si nil superstitiosum dicunt vel faciunt:
sed tñ vtuntur licitis precibus ⁊ adiura/
tionibus sicut per passionem ⁊ crucé xpi ⁊
hi⁹: non credit ꝙ peccent mortaliter: nisi
fecerint hoc post prohibitioné ecclesie illis
factam. Et nihilominus ꝓhibendi sunt vi
ri ⁊ mulieres a talibus: quia multa inuti/
lia solent misceri ⁊ supstitiosa. ¶ Sicut ego
ista qñqȝ perquirés ⁊ incantatrices aduo
cans charitatiue multas fatuitates inue/
ni. ¶ Quedaȝ vetula fulginei succurrebat
hoc modo mulieribus quibus lac pro fili
is ablactandis deficiebat. In ortu solis il
las versus solé iubebat hec verba dicere.
Dio te salue sácto arbore q̃le dalalto mó/
te venite: al mio pecto lacte adducite quá
to basta nó quáto poteti. ¶ Quedá alia tu
derti incipiebat suum carmé: Al nome sia
de christo e de sancto damiano e de san be
nedicto che fo medico de christo ⁊c̃. Alij in
cantant percussos ferro ⁊ dicunt. Tre bo/
ni frati andauan per la via trouaro chri/
sto con sancta maria: ⁊ sequitur postea ne/
scio que verba falsa ⁊ ridiculosa. Sunt ꝯsi
milia carmina plena stulticijs imo falsita
tibus: quibus maior adhibetur fides: q̃ȝ
orationi dñice. Nam incantatores ⁊ incá
tatrices lȝ premittant P̃r noster cũ Aue
maria: quia venena non dantur nisi melle
circũlita: tamen tenent ⁊ opinantur ꝙ vir
tus sanitaté inducens sit in illis carmini/
bus stultis. ¶ Quedá vetula incantatrix:
occurrebat infirmitatibus aialium bruto
rũ equoꝝ. s. asinoꝝ ⁊ similiũ: que post P̃r
noster ⁊ aue mᵃ dicebat in aure aialis secre
te. Si sani sani si nó te mangiano li cani.
¶ Quedá alie incantationes fiũt ad nocu
métũ hoiuȝ ⁊ ꝙ aliqs paulatiȝ ꝯsumatur
⁊ ꝙ qs nó possit cognoscere vxoré ⁊ simi
lia q̃ dicũtur maleficia. Et dicit Aug⁹. 26.
q. 5. c. Nec mirũ ꝙ turbát métes hominũ
min⁹ cõfidétiũ in deo. ¶ Scđa obseruátia
dr̃ breuiũ portatióis. De qb⁹ dicit Tho.
vbi supra. Qð circa hi⁹ breuia cauédũ est
ne repiat̃ in eis aliqd supstitiosũ. ¶ Prio
vt nó sit ibi aliqd pertinés ad inuocatióeȝ
demonũ. ¶ 2° vt nó contineant noia igno
ta. ¶ 3° ꝙ nó cõtineát aliqð falsũ: qr sic ci⁹
effect⁹ nó posset expectari a deo q nó é te
stis falsitatis. ¶ 4° cauédũ ne cũ v̄bis sa
cris contineantur aliqua vana: puta cara
cteres scripti ⁊ hi⁹ signa preter signũ cru/
cis. ¶ 5° vt spes non ponatur in modo scri
bédi vel ligandi: puta ꝙ scribatur in car/
ta virginea: vel in ortu solis: vł dũ legitur
euangeliũ: vel ꝙ ligetur cũ tot filis: vł ap
pendat̃ per virginé: vel ꝙ nullis debeat
videre q̃ oia superstitiosa sũt. 26. q. 5. c°.
Nó licet. ¶ Dicit etiam Uilielmus ꝙ illa
breuia in quibus dicit̃ ꝙ siquis ea porta
uerit non morietur in igne aut in aqua ⁊c̃.
nó sũt portáda. Ná vt dicit Gregori⁹. 26.
q. 5. c°. Siquis ariolos aut incantatores
obſuauerit aut filaterijs vsus fuerit ana/
thema: sic filaterie dicuntur cedule ⁊ bre/
uia. ¶ De reliquis autem sanctorum di
cit Thomas. ꝙ si ex deuotione porten/
tur ⁊ cum reuerentia sine aliqua supersti/
tione licitum é. In huiusmodi itaqȝ breui
bus superstitio omnis vitáda est: ⁊ potissi
mum quia in illis vt in pluribus multa
mendacia continentur ⁊ vana. ¶ Audi/
ui ego quosdam fratres ordinis mei nar
rantis ꝙ quidam frater Uincentius so/
cius sancti Bernardini dum audisset cõ/
fessionem cuiusdam qui breue vnum su
per se deferebat petiuit ab eo quid in il/
lo continebatur. Cumqȝ ille dixisset se ne
scire sed precio emisse illud a quodam a

quo instructionem habuit ne breue illud aut ipse legeret aut a quocūq3 alio inspici sineret. Ipse frater vincentius vix obtinuit vt ipm videret. Apertaq3 cedula iuenit ibi scripta hec verba. Dogliate el capo chi doler ti sole: dogliate ad ti e achi bē ti vole dogliāte li ochi e dogliāti li dēti: dogliate el corpo insieme con lo ventre. vanne al mare e fate incantare che cento milia diauoli te possano portare. ℂ Tertia obseruātia dicitur temporis determinatiōis: qua obseruant determinati dies ꝛ determinata tempora. Quod si fiat ex causa naturali sicut faciunt medici in dando medicinas: ꝛ incisores arboꝝ ꝛ nauigantes ac huiusmodi vtiq3 bene est. ¶ Inquit enim Ouidius li° ꝓ de remedio amoris: Temporibus medicina valet data tempore ꝓsunt Et data non apto tēpore vina nocent. Si vero tempus obseruetur nō ex aliqua causa corporali naturali sed falsa opinione: vt cum quis putat aliquos dies fortunatos ꝛ aliquos infortunatos superstitiosū est ꝛ friuolū. Ut siquis vtitur herbis collectis in mane ascensionis: vel balneat se in nocte sancti Joānis baptiste: vel in kalendis nō vult aliquid dare ꝛ similia: que omnia vana sunt. vnde Aug⁹. 26. q. 7. c. Non obseruetis. Nō obseruetis dies qui dicuntur egyptiaci aut kalendas ianuarij: in quib⁹ cantilene quedā ꝛ commessationes ꝛ ad inuicem dona donantur. ¶ Et Apl's ad galathas. 4. c. Dies obseruatis ꝛ menses ꝛ annos: timeo ne forte sine causa laborauerim in vobis. Magr̄ i historia scholastica dicit: ꝙ dies egyptiaci dicuntur: q: in hijs passa est egyptus: ob quod voluit mater ecclesia illos in kalēdario poni: vt diuina miracula nobis exemplo sint. Mathematici vero dicūt ꝙ peritissimi egyptioꝝ astrologi quasdā ꝯstellatiōes nociuas humanis actibus in singulis mensibus deprehēderūt: quaꝝ constellationū puncta vulg⁹ ꝓpter imperitiā vitare non poterat: quapropter cautū est vt tota dies obseruet ꝓpter horā illius abominabilis lucis idest diei. Et hoc obseruari ꝓhibitū est.

ℂ Qd̄ multi sūt diabolo cōfederati respōsa ab eis in imaginibus querentes vel illos restringentes ꝛ nōnulli exp̄sse ꝓfitentes. Cap. 3^m.

Tertia superstitio dī cōfederationis. Sunt etiā hodierne die ꝛ viri ꝛ mulieres diabolo quadā familiaritate ꝯfederati. Qd̄ qdem fieri pōt tripliciter.

ℂ p̄ per imaginum formationē.

ℂ 2° per diaboli inclusionem.

ℂ 3° per expressā ꝓfessionē.

ℂ Primo per imaginū formationez. vnieni inquit Joannes solobriēsis in policratone li°. 2. Ad tantā quidā peruenerūt insaniā vt ex diuersis stellaꝝ positionib⁹ dicant imaginē ab hoīe posse formari que si per interualla temporꝫ ꝛ quadā ratione ꝓpositionū in constellatione seruata formetur stellaꝝ nutu recipiet spiritū vite. Et cōsulentibus occulte veritatis manifestabit archana. S3 Tho. vbi supra. dicit ꝙ tales imagines habent effectum non a corporibus celestibus: sed a diabolo. ¶ 2° aliq diabolo confederātur per illius inclusionē dū illum inclusū ꝛ restrictum detinent in ampullis ꝛ quibusdā artib⁹ ab eo respōsa suscipiunt. ¶ Sed mirātur quidā quō diabolus vel detineri vel includi possit cū sit spirit⁹ admirabilis virtutis ꝫm nām: cui materia corporalis obedit ad motū localem sicut ꝛ angelis sāctis: vt Aug⁹ docet li°. 3. de trinitate. ¶ Ad quod rn̄dem⁹: ꝙ demones constringi sic possunt ꝛ detineri impio ꝛ ꝑtāte ꝑncipum tenebraꝝ. Nā vt etiam scripsi in tractatu de timore iudicioꝝ dei. Inter demones est prelatio: qd̄ ꝓbat per glosa3 super. 15. c. pe. ad corinth. que dicit Quādiu mundus durat angeli angelis: hoīes hoībus: demones demonibus presunt. Et vt ingt Tho. p̄^a par. q. 110. Demonum quidā naturali ordine sub alijs cōstituunt: vnde ꝛ actiones eoꝝ sunt sub actionibus superioꝝ. Et hoc est qd̄ rationē prelationis facit: vt. s. actio subditi subdatur actioni prelati. Prelatio vero demonū nō fundat super eoꝝ iusticia: sed super iusticia dei cūcta ordinantis. Et cōcordia qua quidā imperāt quidā obediūt: nō ex amicitia qua3 inter se habeant: sed ex cōi nequitia qua hoīes odiunt ꝛ dei insticie repugnāt Sicut etiā ꝓprium est hoīum impiorū vt

eis se subiciant ad ꝓpriā nequitiā exeqn/ dam: quos potiores viribus ⁊ malitia vident. Et q̄ superioribus inferiores subdātur nō est ad bonū superiorꝫ sed magis ad malū eoꝝ: qꝛ cū mala facere maxime ad miseriā ꝑtineat precesse in malis est eē magis miserum. Hec Tho. Inclusio ergo demonis vel detentio vel qualiscūqꝫ cōstrictio fit diabolica fraude: vt sic homies cū diabolis conuersando separentur a deo: ⁊ ad malū aliquod ꝑpetrādum inducātur. ¶ Tertio aliqui diabolo confederant ꝑ expressā ꝓfessionē: sicut fecit ille iuuenis: de quo fit mētio in legenda sancti Basilij Et vt noua recitem que ego vidi ⁊ audiui dicā. In ciuitate albenge vltra ianuā versus massiliā me pñte vetula vna torqueri fuit iussa: que lōgo tp̄is spatio nullo videbatur dolore terreri. Suspēsa qppe in eculeo brachijs post terga vel manibus colligatis intrepida quasi deridebat tormēta. Facta aūt aspersione aque bñdicte sup eā: ⁊ stola bñdicta imposita collo eius vix ad duos digitos eleuata super terrā clamare cepit: heu heu. Sustinete deponite me in terrā ⁊ dicā veritatē de quibus iterrogabitis. Tūc vicarius epi interrogauit eā: hēsne tu cū diabolo maledicto cōmercium? Que rñdit: vtiqꝫ habeo ⁊ ipse mecū erat pauloante: cuius auxilio tormēta vix non me ledebāt. At vbi res iste sacre delate sūt mox me relicta discessit. Interrogauit rursus eā q̄modo sibi diabolū familiarē fecisset. At illa: Dū ego in iuuentute mea nupsissem inueni in domo viri mei fratrem eius sacerdotē mihi molestū satis ⁊ in oībus semper contrariū. Quadā ꝟo die dū verbis ⁊ clamoribus eius remansissē afflicta in domo ⁊ sola consisterē ducta despatione clamare cepi. O diabole veni ad me ⁊ fer auxiliū tuū: o diabole vbi es. Inter h̄ verba astitit ibi in specie iuuenis cū cornu tamē in frōte. Dixitqꝫ mihi quid vis aut quid queris. Ego ꝟo vt mihi succurras respondi. Ille ꝟo subdidit: mittā ad te vetulā vnā: si quod illa suaserit facies bene tibi erit. Et hijs dictis euanuit. Inde ad modicū superuenit vetula illa que cruce in terrā signata suasit vt super illā ponerē dextꝝ pedē. Quo facto: dicas inquit. Ego ex hac hora abrenūcio iesu xp̄o ⁊ sanctis eius: renūcioqꝫ parti paradisi quā mihi in baptismo pollicitus fuerat: corpusqꝫ ⁊ aiāꝫ meā sub diaboli ptāte repono. Hec cū dixissēꝫ: diabolus ille qui mihi primo apparuerat affuit. Cōfortauit me ⁊ mecū cōcubuit ex parte posteriore in vase tamē debito. Requisiuitqꝫ ꝓmissionēꝫ meā vt hebdomada qualibet aliquē virꝝ aut mulierē offēderē: fecitqꝫ mihi dare pulueres cōtritos ex cordibus ⁊ testiculis īfantum cum quib⁹ habere tangē quoscunqꝫ possē. Tetigi multos ⁊ perierunt. Sepe ad ludū nocturno tempore accessi: in quo consueuit multitudo maxima demonum ⁊ hoīum precipue ⁊ pro maiore parte mulierum conuenire. Tentaui nocere illi sacerdoti nec potui: qꝛ diuinū exoluebat officiuꝫ. Multis annis cū diabolo conuersata suꝫ ⁊ peccatū istud nunq̄ꝫ volui confiteri. Hec dū audissē ego qui aderā exhorrui facinus: altera ex parte letatus sum audire tā stupenda secreta: fidem nostrā certificantia. ¶ Post illā adducta fuit quedā puella que cōfessa est ibi publice q̄ a ꝓpria matre seducta eandem quā vetula fecerat ꝓfessionē. Utrū autēꝫ ad ludū nocturno tempore realiter accessissent aut a diabolo deludebātur: nescio q̄d dicā. Nā fatebātur ille vere ⁊ realiter illis spectaculis affuisse. Sed Aug⁹ videt oīa ista iputare diabolice illusioni. Multa sūt igit que diabolus facit vt seducat aīas ⁊ se in superstitionibus faciat venerari. Fugiam⁹ eū adoremusqꝫ semp nomen sanctissimū dñi nostri iesu xp̄i: quod laudabile est ⁊ gloriosum per infinita secula seculorum Amen.

¶ Feria 2ª tertie hebdomade. De suꝑbia infideliū idolatrarū Mahumethanorum ⁊ iudeoꝝ: qui omnes moriunt eterna morte. Sermo. 16.

In peccato uestro moriemini: ꝟba sūt redēptoris nostri Joānis. 8. c. ⁊ in

euangelio hodierno. ¶ Indurauerūt cor suum iudei ꝓpter superbiā eoꝝ: ⁊ noluerūt

in christũ credere. Quin imo persecuti sũt
illum in ipetu furoris sui ⁊ nunq̃ȝ quieue
runt quousqȝ crucis patibulo affixũ occi
derũt. ¶ Jccirco venit ira dei cõtra poplm
illũ ⁊ tẽpore Vespasiani ⁊ Titi passus est
famẽ cedes vulnera ⁊ ciuitatis destructio
nẽ. Sed preter illa tẽporalia mala oẽs iu-
dei ⁊ quilibet alij ĩfideles moriũtur morte
gehẽne. Hoc iesus xp̃s cõminatus ẽ ipsis
cuius verba resplendent luce ṽitatis. Jc-
circo in p̃nti sermone cõtra superbiam in
fideliuȝ dicemus quos diuina iusticia pu
niet eterna morte. Distinguemus autem
triplicem infidelitatẽ.
ℭ Prima est idolatrarum.
ℭ 2ª Mahumethanorum.
ℭ 3ª iudeorum.
ℭ Qđ idolatre a deo reprobati sũt ꝓpt̃ il
lorum superbiã: ⁊ de origine ac dilatatiõe
idolatrie: ⁊ de grauitate illius peccati.

Capitulum primum.

Rima ẽ infidelitas idolatrarũ. hij
p
ꝓpter eorũ superbiaȝ a deo repro
bati sunt qui diuinũ honorẽ creatu
ris exhibere nõ erubuerunt. Ut eni inqt
Tho. 22. q. 94. Jdolatria est cum cultus di
uinus exhibetur creature representate ꝑ
aliquã sensibilẽ formã seu figuram que di
cit̃ idolũ. Ad quod plenius intelligẽdum
cõsideremus de idolatria tria.
ℭ Primo originationẽ.
ℭ 2º grauationem.
ℭ 3º dilatationem.
ℭ Primo consideremꝰ de idolatria ori
ginationem: vnde. s. ortũ habuit hec vene
nosa pestis. Et vt refert Thomas vbi su-
pra triplex illius ꝑnicici inuenitur origo.
ℭ Prima fuit dei incõsideratio.
ℭ 2ª hominũ extimatio.
ℭ 3ª affectus inordinatio.
ℭ Prima idolatrie origo fuit dei inconsi
deratio. Nam hoies illorũ tẽporũ conside
rantes magnitudinẽ creaturarũ non ascẽ
debant ad consideratiõẽ creationis illa-
rum sed ipsis creaturis diuinũ honorem
dederũt. ¶ Unde Eusebius pamphili liº
ꝫ de euan^{ca} preparatione ait: Egyptios fe
runt primos omniũ cuȝ in celũ oculos su
stulissent motũ ordinẽ ⁊ quãtitatẽ celesti
um corporum admiratos solẽ ac lunã de
os putasse. ¶ Et Lactantius liº. 2º. inquit
Phi stoice discipline in ea sunt opinione
ṽsati vt omnia celestia corpora in deoruȝ
numero habẽda esse censeant. Quos ta-
mẽ ipse nõ ab re cecos vocat deliros ⁊ ine
ptos: qm̃ vt scribitur ad Romanos ꝑº cº.
Jnuisibilia dei a creatura mundi per ea q̃
facta sunt intellecta conspiciũtur sempiter
na quoqȝ virtus eiꝰ ⁊ diuinitas. ¶ Et Sa
piẽtie. 14. cº. A magnitudĩe speciei ⁊ crea
ture poterit creator horum cognosci. Hic
virgo illa sanctissima Catherina redar-
guens Maxẽtiũ imperatorem dicebat.
Quare cõgregasti icassũ hãc multitudinẽ
ad colendã stulticiã idolorũ. Miraris tẽ
plũ hoc manu artificũ opatũ: miraris or
namenta preciosa que velut puluis ante
faciẽ venti erũt. Mirare potius celũ ⁊ ter
rã ⁊ mare ⁊ oia q̃ in eis sũt. Mirare orna
menta celorum solẽ videlicet lunã ⁊ stel
las. Mirare famulatũ eorũ qualiter a mũ
di initio vsqȝ ad finẽ die ⁊ nocte currunt
ad occidentẽ ⁊ redeũt ad oriẽtẽ ⁊ nunq̃ȝ fa
tigantur. Et cũ h̔ animaduerteris interro
gare disce quis sit eoꝝ patrator. Cũ aũt il
lũ ipso donante intellexeris nec illi similẽ
inuenire valueris: ip̃m adora: ip̃m glorifi
ca. Jpse enim est deus deoꝝ ⁊ dñs dñanti
um. ¶ Non sic fecerũt idolatre illi: sȝ vt di
cit Paulus ad romanos ꝑº cº. mutauerũt
gloriã incorruptibilis dei in similitudinẽ
imaginis corruptibilis homis ⁊ serpẽtis
quia ad tantã cecitatẽ deuenerunt: q̄ ba-
bylonij adorauerũt draconẽ pro deo: ⁊ egy
ptij bouẽ ⁊ hircũ: vt dicit Nicoꝰ de lira su
per isto cº. ℭ Secũda idolatrie origo fuit
hoium extimatio. Nã extimãtes hoies il-
li prestantiã ⁊ excellentiã alioꝝ: illos puta
uerunt deos quibus mortuis diuinos de
derunt honores. ¶ De hoc ita scripsit Cice
ro in liº de nã deoꝝ. Suscepit aũt vita ho-
minũ ꝯsuetudoqȝ cõis: vt bñficijs excellẽ
tes viros in celũ fama ac voluntate tolle
rent. Hinc Castor: hinc Pollux: hinc Es-
culapius: hinc hercules: hinc lib̔ h̔ i^{c}: que
ṽba ponunt̃ a lactantio liº ꝑº diui. istitu^{m}.
Qui sequit̃ cõmemorãs qualr̃ coluerunt
egyptij isidẽ. ¶ Mauri iubam. ¶ Macedo

nes cabiriꝫ. ¶ Peni vranū. ¶ Latini fau/
nū. ¶ Sabini xanctū. ¶ Romani quirinū.
¶ Athenienſes mineruā. ¶ Samij iunonē
¶ Paſij venerē. Lemnij vulcanuꝫ. Naxij
liberꝝ. ¶ Delphici apollinem. ¶ Et ſequitur
poſt lactātiꝰ illos quos iperiti ⁊ inſipiētes
tanq̄ꝫ deos ⁊ nūcupāt ⁊ adorāt: nemo eſt
tā iconſideratꝰ: qui nō itelligat fuiſſe mor
tales. Quō ergo aliqs ingt dij crediti ſūt.
Nimirꝫ qꝛ reges maximi ac potentiſſimi
fuerūt ob merita ſuaꝝ virtutū aut munerꝝ
aut a tiuꝫ reptaꝝ cū cari fuiſſent hys qui
bus ip ritauerāt in memoriā ſunt ꝯſecra
ti. Qꝺ ſiqs dubitet res eoꝝ geſtat ⁊ facta
ꝯſideret: que vniuerſa tā poete q̄ꝫ hiſtorici
veteres ꝑdiderūt: h ille. Augꝰ ꝟo liº. 3. de
ciui. dei. c. 15. narrat de Romulo qualr fa
buloſa adulatio ꝓhibet illū in celo receptū
Scriptores eni quidā reꝝ humanaꝝ aiūt
illū ꝑꝑ ferocitatē a ſenatu diſcerptū ſubor
natūqꝫ neſcio quē iuliū ꝓculū qui euꝫ ſibi
apparuiſſe diceret eūqꝫ per ſe ꝑpl'o man/
daſſe romano vt inter numia colerec eoqꝫ
modo ꝑpl'm qui cōtra ſenatū itumeſcere
ceperat repreſſū atqꝫ ſedatū. ¶ Acciderat
eni ⁊ ſolis defectio quā certa rōne ſui cur/
ſus effectā iperita neſciens multitudo me
ritis romuli tribuebat. Quaſi ꝟo ſi luctꝰ
ille ſolis fuiſſet: magis ideo credi deberet
occiſus ipſūqꝫ ſcelus auerſione etiā diur/
ni luminis indicatū. Sicut revera factū eſt
cū dn̄s crucifixus eſt crudelitate ac ipieta
te iudeoꝝ. Quā ſolis obſcurationē nō ex
canonico ſydeꝝ curſu ſatis oſtendit ꝙ tūc
paſcha erat iudeorum. Nā plena luna pa
ſche ſolēnitas agit. Regularis aūt ſolis
defectio nō niſi lune fine contingit. Satis
⁊ Cicero libris de repuca illā inter deos ro
muli receptionem putatam magis ſignifi
cat eſſe q̄ꝫ factā. ¶ Idē dicit Cicero in inue
ctiuis. ¶ Et in dialogo ad hortenſiū romu
lum aſſerit interēptū. ¶ Tertia origo ido
latrie fuit affectus inordinatio: vt eni dici
tur Sapie. 14. c. Acerbo luctu dolēs pater
cito rapti filij fecit imaginē ⁊ illū qui tanq̄ꝫ
homo mortuus fuerat tanq̄ꝫ deū colere ce
pit. ¶ Et lꝫ in quadā cronica legeri ꝙ nem
broth qui edificauit turrim babel poſt cō
fuſionē linguaruꝫ tranſiens ad perſas do

cuit illos colere ignē. Tamē quo ad ſtatua
rū cultū quidā dicunt ꝙ Ninus fuerit pri
mus inuentor. Hic ſm̄ iuſtinū fuit filiꝰ be
li aſſirioꝝ regis: qui belus dū rex erat ba/
bilonis intrauit aſſiriā ſed paꝝ obtinuit in
ea. Quo mortuo ninus illam totā occupa/
uit regnauitqꝫ annis quinquaginta duo/
bus. Et vt refert Augꝰ liº. 16. de ciui. dei. c.
17. belus regnauerat annis ſexagita qnqꝫ
¶ Et qn̄ ninus habebat in regno quadra/
gintatres annos natus eſt abrahā. ſ. poſt
diluuiuꝫ exactis annis mille ſeptuaginta
duobꝰ: vt ponit Augꝰ liº ꝑſato. c. 10. ¶ An
no ꝟo ante conditā romā Mº ducenteſi/
mo. ¶ Mortuo itaqꝫ belo ninus in ſolatiū
doloris fieri fecit imaginē patris cui tantā
exhibebat reuerentiā vt ꝓinde homies re
gionis illi diuinos darent honores. Cuiꝰ
exemplo alij ceperunt caris ſuis mortu/
is imagines dedicare: qꝺ cernentes demo
nes ceperunt in imaginibus illis dare re/
ſponſa. Inde poſtea quidā per artē quādā
nefariā fabricabāt imagines: que virtute
demonū habebant aliquos effectus. ſ. da
re reſponſa ⁊ remedia ſanitatū: propter qꝺ
putabant homies aliquid deitatis eſſe in
ipſis: ⁊ hec fuit opinio hermetis termegi/
ſti vt ponit Augꝰ. 8. de ciui. dei. De ima/
ginibus ꝟo xp̄i ⁊ beate virginis ac ſancto
ruꝫ ſuo loco dicemus. ¶ 2º conſideremus
de idolatria dilatationē vſqꝫ ad predica/
tionē apl'oꝝ adeo hec pernicies inualuit ꝙ
pene oēs nationes inoluit excepta vna gē
te populi hebreorū vt ſcribit Augꝰ liº. 5.
de ciui. dei. c. 12. Et omiſſis alijs romanos
inſpiciamus: qui tot ſumptuoſa tēpla dijs
ſuis fabricauerunt: vt etiam eorū reliquie
in ruinis cōtinue videri poſſint. Quid plu
ra vt Leo papa ſcribit in quodam ſermo/
ne. Cum roma omnibus pene gentibus
dominaretur oium ſeruiebat erroribꝰ. Et
ad tantam inſaniā deuenerunt: vt ſingu/
lis quibuſqꝫ rebus ſingulos preponerēt
deos vt Augꝰ refert liº quinto de ciuitate
dei. c. 21. ¶ Et vt idē ait liº. 4. c. 8. Colebant
deam volupiam a voluptate appellataꝫ:
deam libentinam cui nomē eſt a libidine:
deum vagitanū qui infantium vagitibus
preſidet: deam cuninam: que cunas cori

administrat deá Rusiná que preest ruri.
Deá collatiná que est dña colliū. Deam
valloniá que dicebatur dea valliū. ¶ Et in
c.12. nomiat dianá deá siluarum. Cererez
deá frumentoꝝ. Mineruá deá ingenioꝝ.
Luciná deá parturientiuz. Numeriá que
doceat numerare. ¶ Propterea li°.2. de ci
uitate dei.c.29. sic exclamat. O idoles ro/
mana laudabilis. O ꝓgenies reguloꝝ sce
uolaꝝ scipionū fabricioꝝ. ¶ Et infra. No/
li deos falsos fallacesq̄z requirere. Abice
potius atq̄z conténe in verá emicás liber
taté. Nó sunt dij: maligni sunt spūs: qui/
bus eterna tua felicitas pena est. Nó tam
iuno troianis a quibus carnalé originem
ducis arces videtur inuidisse romanas: q̄z
isti demones quos adhuc deos putas: oi
generi hoium sedes inuidét sempiternas:
h ille. post predicationé apostoloꝝ gentes
per illos edocte ritus idolatrie reliquerūt:
ita vt hec labes tam per illos q̄z alios mi
nistros xpi sequentes penit⁹ sit deleta. Et
in vrbe maxima euágeliū xpi resplenduit
vbi vsq̄z in pñs christus deus colitur dei
⁊ virginis filius. ℭ Tertio consideremus
idolatrie grauationé. Est quidé peccatum
grauissimū: vt inqt Tho. vbi supra. Naz
glo. sup. 15.c. leuitici. vbi tractatur de im/
mundicia mulieris patiétis fluxū sangui
nis dicit. Omne peccatū est immundicia
aie: sed idolatria maximū. Asserit autem
Tho. ꝙ grauitas alicuius peccati pōt at/
tendi dupliciter. ¶ Vnomō ex parte ipsius
pcti retulit pctm̄ idolatrie est grauissimū.
Sicut eni in terrena republica grauissimū
videt ꝙ qs honoré regiū alteri q̄z vero re/
gi tribuat: q2 q̄ztu z in ipso est totū ordiné
reipu^ce peruertit ⁊ confundit. Ita grauissi
mū est peccatum cū quis honoré deo de/
bitum exhibet creature. ¶ 2° potest attédi
grauitas peccati ex parte peccátis. Sicut
grauius peccat ille qui peccat sciéter q̄z q
peccat ignoranter: ita aliqua peccata pos/
sunt esse grauiora ꝓpter maiorez contem
ptū peccátis. Et ŝm hoc nihil ꝓhibet gra
uius peccare hereticos qui scienter corrū
punt fidem quá acceperunt: q̄z idolatri ig
ráter peccantes. ℭ Sed obiciet aliqs con
tra dicá. ꝓ quia pessimū optimo oppónit

ŝm philosophum. 8. ethicoꝝ Sed cultus
interior qui consistit in fide spe ⁊ charitate
est melior q̄z cultus exterior: ergo infideli
tas desperatio ⁊ odiū dei que opponuntur
cultui interiori sunt grauiora peccata q̄z
idolatria que oppónit cultui exteriori. ¶ 2°
tanto aliquod peccatum est grauius quá
to magis est contra deum. Sed magis est
contra deum blasfemia vel impugnatio fi
dei q̄z idolatria que cultum dei alij exhi/
bet. Ergo grauius peccat blasfemás deuz
⁊ fidem eius ipugnás: q̄z idolatra. ℭ Ad
primum respondet Tho. ꝙ idolatria pre/
supponit interiorem infidelitatem: ⁊ ad/
dit exterius indebitū cultū. Si ꝟo sit exte
rior tm̄ idolatria absq̄z interiori infidelita
te additur culpa falsitatis. ¶ Vnde repro/
batur opinio Senece: de quo asserit Aug⁹
li°. 6. de ciuita. dei eum tenuisse latrie cul/
tum exteriorem idolis exhibendum non
tanq̄z debitum ⁊ per se bonum: sed tanq̄z
vulgari consuetudini consonum. Et hunc
errorem secuti sunt quidá heretici putan/
tes ꝙ tempore persecutionis licent idola
exterius colere fidem in mente seruando.
Sed hoc est falsum: quia sicut mendaciuz
perniciosum est ⁊ mortale cuz quis verbo
retulit aliqd ꝯtra veritaté fidei. Ita perni
tiosa falsitas est cum quis cultū exterioré
deo debitū exhibet creature. ¶ Ideo Aug⁹
li° de vera religione dicit non esse religio/
nem a philosophis querédam qui eadem
sacra recipiebant cum populis ⁊ de suorū
deorum natura ac summo bono diuersas
cótrariasq̄z sententias in scholis persona
bant. ¶ Ob id Lactátius li°. 2. acriter Ci/
ceronem redarguit: qui veritate cognita il
lam nequaq̄z ausus est sua oratione defé/
dere. Cum intellexisset inquit Cicero falsa
esse que homines adorarét multaq̄z dixis
set que ad euersioné religionum valerent
subdidit illa non esse vulgo disputanda.
Et paulo post ita Ciceronem aggreditur.
Siquid tibi cicero virtutis est experire po
pulum facere sapientem. Digna res est
vbi omnes eloquentie tue vires exercas.
Non enim verendum est ne in tam bona
causa deficiat oratio: qui sepe etiam ma/
las copiose ac fortiter defendisti. Sed

nimirū socratis carcerem times. Ideoq̃ patrocinium veritatis suscipere nō audes. At mortem vt sapiēs contemnere debuisti. Et erat multo pulchrius vt ob benedicta q̃ ob maledicta morereris. Nec tibi laudis plus philippice afferre potuerunt: q̃ discussus error generis humani: ⁊ mētes hoīum ad sanitatem tua disputatione reuocare: hec ille. Quare inexcusabiles sunt qui dicūt se etiā ficte idola coluisse. ¶ Ad 2^m vero obiectum dicit Th. o. ꝙ idolatria includit magnam blassfemiam inq̃ntum deo subtrahitur honor debitus: ⁊ fides ab idolatra opere impugnatur. Qua de re idolatre cuncti superbia sua morientur ⁊ nō viuent: dū oēs tales de numero dānatoꝝ fore certissime constat.

¶ Qd saraceni ⁊ quilibet de secta Mahumethi morient̄ morte gehenne: ⁊ de illaꝝ gentium seductione: ⁊ qualiter a xp̄ianis debent euitari. Cap. 2^m.

s Ecūda est īfidelitas mahumethanorum que ortū habuit in saracenis: de q̄bus consideremus tria.

¶ P̄ eorum seductionem.

¶ 2° eorum actionem.

¶ 3° eorum euitationem.

¶ Primo consideremus saracenoꝝ seductioné. Fuerunt nanq̃ ipsi seducti a mahumeth suscipiētes legem quā vocant alchoranum. ¶ Circa annos ab incarnatione domini sexcentos quindecim: tenente imperium heraclio: qui crucem dn̄i translatam de hierl'm per Cosdroe gentilem regé persaꝝ eo deuicto ⁊ occiso in hierl'm deduxit: ⁊ in loco p̄stino cum magna gloria reposuit. Hic heraclius ex deuotissimo p̄ncipe lapsus est in heresim monoscellitarū: seductus doctrina p̄iarche constantinopolitani qui illum sentiebat. Hij saraceni qui ⁊ idumei descēdētes ab ismahele filio abrahe potius deberēt dici Agareni qr ab Agar ancilla Sare descenderunt nō a Sara: vñ Saracenos se dicūt. Ex hijs ergo Idumeis natus est iste pessimus mahumeth. Qui p̄mo pauper fuit ignobilis ⁊ idolatra colens venerē pro dea sicut ⁊ Arabes ⁊ alij illius regionis. ¶ Unde in Alchorano suo ponit deū sibi hec verba dixisse. Orphanus fuisti ⁊ suscepi te: In errore idolatrie diu mānsisti ⁊ ide eduxi te: Pauper eras ⁊ locupletaui te. Et qr illa patria colebat venerē: statuit in lege diem veneris in magnā solemnitaté haberi. Hic cum esset callidus: asinarius tamen ⁊ ductor cameloꝝ: cuidā nobili vidue que preerat cuidam ꝓuincie arabie post occultam fornicationé cum ea adhesit: ⁊ tandé duxit vxorem. Qui cū potens esset factus ⁊ diues attentaretq̃ regnum Arabie subiugare: cū per violentiā id nó valeret perficere per simulatā sanctitatem hoc ꝓcurauit ⁊ obtinuit dicēs se ꝓphetam a deo missum ad corrigendas leges que nimis dure erant: scilicet moysi ⁊ christi. Unde habito ꝯsilio ⁊ adiutorio cuiusdā iudei peritissimi in lege ⁊ cuiusdā clerici qui ex eo ꝙ in curia Romana obtinere non potuit dignitaté quā ambiebat indignatus accessit ad partes illas arabie vt introduceret aliquem errorem ⁊ scandalum in ecclesia: vel vt alij asserūt fuit cum hijs quidam monachus nomie Sergius qui expulsus fuerat de monasterio suo: qr hereticus erat: infectus heresi nestoriana. Qui condiderunt Alchoranū commiscentes quedam de lege mosaica ⁊ quedā de lege euangelica: addētes multa falsa. Nā in alchorano ponitur ꝙ moyses fuit propheta ⁊ magnus dn̄s. Sed xp̄s maximus ꝓphetaꝝ: cōceptus non virili semine: sed virtute dei natus de virgine maria: q̄ multa miracula fecit. sed non fuit passus: ⁊ ille qui fuit passus erat quidam similis sibi. Unde Mahumethani negant morté ⁊ sepulturam xp̄i. Circuncisioné more iudeoꝝ faciūt: ⁊ cum ad orationé accedūt frequēter se lauant. vnum deū omnipotenté adorant: asserentes anteq̃ celum ⁊ terrā crearet nomé mahumeth in cōspectu dei astare: ⁊ nisi mahumeth futurus esset nec celū nec terra facta fuisse: nec paradisum esse. Uinum lex prohibet eis bibere: ⁊ carnes porcinas edere: ⁊ ieiunium per mensem mandat seruare: nil per totam diem comedendo: ⁊ per totam noctem comedendo bibendo ⁊ luxuriando. Quatuor vxores vt legitimas cuilibet permittit accipe: ⁊ eas ad placitum repudiare: ⁊ loco repudiate

aliaꝫ sumere. Empticias ꝟo feminas ⁊ ca
ptiuas quot volunt accipiãt ad carnaliter
cognoscendum. Adulter ẜm eã legem la/
pidatur. Sibi tamen mahumeth asserit a
deo permissum: vt ad alioꝝ vxores acce/
deret vt generaret ex eis ꝓphetas ⁊ homi
nes virtutis. Et tot sunt in ea lege abusio
nes tot bestialitates tot imundicie: vt oĩs
mens bene disposita habeat illas detesta/
ri. Promittit autem obseruantibus eam
paradisum delitiaꝝ: in quo non habebũt
calorem vel frigus vel alias penalitates:
vestes pulcherrimas: fluuios lactis mel/
lis: ⁊ vini aromatici: iuuenculas speciosis
simas in coniugiũ: ⁊ angelos eis seruien
tes in vasis aureis ⁊ argẽteis. Non credẽ
tibus ꝟo hijs ⁊ non seruãtibus legeꝫ: pro
mittit penã infernalem sine fine. Nec miꝝ
si secta illa ita dilatata fuit: qꝛ vt dicit Tho.
in ꝑncipio libri contra gentiles lex mahu
meth tota est ẜm delectationes carnis: ad
quas homines proni sunt: vt etiam ponit
Auicena qui 9º metha^{ce} ait. Lex nr̃a quaꝫ
dedit Mahumethꝰ: ostendit dispositionẽ
felicitatis ⁊ miserie: que sunt ẜm corpus.
¶ Sicut ergo Epicurus toplis gratus fuit:
sic ⁊ mahumeth. ¶ Dicit eñi Lactantiꝰ liº
3º diuinaꝝ istitu^{m}. Epicuri disciplina mul/
to celebrior semper fuit q̃ꝫ ceteroꝝ: non qꝛ
veri aliquid affert: sed quia multos ad po
pulare nomen voluptatis inuitat. Nemo
eñi non in vicia pronus est. Preterea vt
ad se multitudinẽ contrahat: opposita sin
gulis quibusqꝫ moribus loquitur. Desi/
diosum vetat litteras discere. Auarũ po/
pulari largitione liberat. Ignauum prohi
bet accedere ad rẽpublicã: pigrum exerce/
re: timidũ militare. H̃ ille. Lex etiam ma/
humeth violẽtia ⁊ armis quo ad multos
introducta est ⁊ cõseruata: atqꝫ nullus au
det contra illã predicare vel disputare. Ex
quo lex illa cõtraria omni legi diuine ⁊ hu
mane ac philosophie nãli a diabolo inuen
ta: peccatis hoium exigẽtibus dilatata est
totum quasi per orbem. ¶ De qua sic vati
cinata est Sibilla herictrea. Erit autem be
stia horribilis: scilꝫ mahumeth ab oriẽte
veniens: cuiꝰ rugitus vsqꝫ ad gẽtes puni
cas audietur. Videmus hãc prophetiam

cuius effectus etiã diebus istis satis aper
te mõstratur. Nã immanissimi Teucri ma
humethani multas prouincias occupaue
runt. Sicut patet de constantinopoli: caffa:
trapesunda: seruia: bosna: grecia: thessalia
peloponeso ⁊ reliqs. ¶ Anno ꝟo preceden
ti scilꝫ. Mº. ccccº lxxxº. venerunt cum po
tentissima classi ad regnũ neapolitanuꝫ ⁊
ceperunt ciuitatẽ idrontinã. Quã tamen
postea recupauit Alphonsus illustrissimꝰ
dux calabrie ꝑmogenitus regis ferdinan
di: qui incredibilia facta peregit vtiqꝫ ad/
mirãda in obsidione ⁊ expugnatione eiꝰ.
¶ Sed pleriqꝫ ex tũc asserere certitudina
liter voluerunt turcos ituros romã ⁊ eam
debellaturos cum grauissimo dãno chri/
stianoꝝ. ¶ Et ad hoc moti sũt triplici rõne.
¶ Prima est multiplicatio iniqtatũ ⁊ pec
catoꝝ: que deum ad iracundiã concitauit.
Sed hec ratio non cõcludit: cuꝫ ⁊ alijs fla
gellis percusserit deus: ⁊ in dies percutere
non cessat duritiã christianoꝝ. Quare ⁊ si
timendũ sit ne infideles turci nos ꝑsequã
tur nõ tamen ita firmiter asserendũ. ¶ 2ª ra
tio istoꝝ est influentia ⁊ dispositio planeta
rum: ⁊ h̃ satis confutata est a nobis in pre
cedentibus. ¶ 3ª ratio est prenũciatio pro
phetarum. Nã ẜm istos reperiuntur mul
te ꝓphetie ista predicẽtes. Aliquas esse re
ferunt sancte Brigide. Alias abbatis Jo
achi: nõnullas Sibille tiburtine vel heri/
ctree. Istis nos respondemꝰ. ¶ Primo qꝛ
multa conficta sunt ⁊ falso sanctis viris at
tributa: vt sic fidem faciant audientibus.
¶ 2º quia multi inuẽti sunt qui humoribꝰ
melãcolicis abundãtes a diabolo postea
seducti crediderũt se spiritũ habere ꝓpheti
cum: ⁊ multa mendacia ꝓtulerũt: cõfinxe
rũtqꝫ fatuitates inumeras. Sicut fuit qui
dam frater valentinus de treuisio. Et aliꝰ
frater bartholomeꝰ de sauona. Et vnꝰ fra/
ter marianus qui morabatur in sãcta ma
ria delle gratie neapoli tempore regis Al
phonsi: quos ego omnes noui ⁊ per ipsos
ꝓphetice ꝑnunciata nõ euenisse conspexi
Sed istis dimissis narrabo quid actuꝫ sit
annis elapsis. ¶ Dũ in ciuitate neapolita
na predicabã euãgeliuꝫ xp̃i: Superuenit
ibi quidã sacerdos nouo modo indutus:

longã habens barbã: ⁊ nudis pedibus in
cedens: fingensq; simulatã austeritatẽ vi/
te: qui in suis predicationibus affirmabat
tanq̃ ꝓpheta ꝙ anno illo certissime septẽ
italie ciuitates erant submergende: aliaq;
de statu ecclesie predicebat. Ita ꝙnisi ego
me sibi opposuissem generasset scandala
plurima. Quid plura nihil euenit ex hijs
que predixit: qui ꝑgẽs siciliã nescio q̃ʒ ob
rem fuerit grauiter vulneratus: ⁊ eius ocu
li totaliter ex vulneribus ⁊ percussionibꝰ
excecati. ¶ De talibus ꝓphetis loquitur
Ezechiel. c. 13. dicẽs: ve ꝓphetis insipienti
bus: qui sequunt̃ spiritũ suũ: ⁊ nihil vidẽt
loquũtur vana ⁊ docent mendaciũ: dicen
tes ait dñs: cũ dominus nõ miserit eos.
¶ Tertio aduertendũ est ꝫm ꝙ etiã in sũ/
ma sua ponit frater Antoninus archieps
florentinus vir bonus ⁊ vere sanctus ac i
scripturis diuinis eruditissimus parte 4ª
tiº vltimo. Qd etiã veri ⁊ sancti prophete
aliq̃n aliqua dicunt putantes se ꝓphetice
loqui: que postea cognouerunt nõ ꝓpheti
co sʒ ꝓprio spiritu dixisse: vt ponit Gregꝰ
in moralibus de Nathan ꝓpheta qui iter
rogatus a Dauid rege si deberet templuʒ
dño construere respondit ei vt ꝓphetãs: ꝙ
faceret vt deo gratũ ⁊ acceptuʒ. Sed q̃ʒci
tius fuit sibi a dño reuelatũ vt diceret Da
uid contrariũ. Nõ edificabis inquit tu mi
hi deus domũ: q̃ multum sanguinẽ fudi/
sti. s. in bellis: sed filius tuus vt scribit̃ ꝑmi
paralipomenõ. 16. c. Sanctas ⁊ deuotissi/
mas religiosas Brigidã ⁊ Catherinaʒ de
senis contẽporaneas satis creditur spiritu
ꝓphetico claruisse: multasq; reuelationes
habuisse. Et tamẽ vna refert sibi reuelatũ
beatissimã virginẽ in originali conceptaʒ
vt Catherina de senis. Alia sine originali
vt Brigida. Et cũ contradictoria simul ve
ra esse nõ possint: oportet dicere ex spiritu
ꝓprio nõ ꝓphetico vnã eaꝝ fuisse locutã.
Sed que illa: Minores asserent Catheri/
nam. Predicatores Brigidã. Tamẽ nos
deo hec relinquemus: h̃ archieps. ¶ Si ad
huc isti ꝓphete instarent ꝙ ꝓphetie oĩno
vere sunt ⁊ adimplende: possumus dicere
ꝙ iã sunt adimplete: q̃ elapsis tempori/
bus saraceni intrauerũt italiã: ⁊ ceperunt

Romã ⁊ loca sacra ꝓphanauerũt. Sicut
patet in cronica Martiniana. ¶ Scdo cõ
sideremus saracenoꝝ ⁊ mahumethanorũ
omniũq; infideliũ actionem. Dubitatur
enim de ipsis: vtrum in actionibus ⁊ ope
ribꝰ que sũt de genere bonoꝝ peccẽt. Naʒ
ad romanos. 14. c. scribit̃. Oẽ qd nõ est ex
fide pctm̃ est. Et ibi glo. ois vita infideliũ
peccatũ est. ¶ Ex parte vero alia videt̃ cõtra
riũ. Nã Actuũ. 10. c. Cornelio existẽti in ifi
delitate dictũ fuit: Elẏne tue ⁊ orones tue
ascẽderũt i memoriã in ꝯspectu dñi. ¶ Ad
h̃ ita rñdet Tho. 22. q. x. ꝙ q̃ʒuis opa infi/
deliũ que sũt de genere bonoꝝ: vt ieiunia
elẏne ⁊ hmꝰ nõ sint eis meritoria: ꝑp infide
litatẽ que est grauissimũ pctõꝝ. Tñ q̃ pec
catũ nõ corrũpit totũ bonũ nature ex q̃ in
infidelibꝰ remanet lumẽ nãle. Ideo nõ ois
actꝰ eoꝝ est mortale peccatũ: sʒ actus ꝓce
dẽs ex ipa ifidelitate: vl' etiã relatꝰ ad ipsã
etiã si sit de genere bonoꝝ: puta saracenus
ieiunat vt ꝫuet legem mahumeth de ieiu
nio mãdantẽ. Judeꝰ celebrat suas festiui/
tates ⁊ hmꝰ. In hijs est mortale: ⁊ de hijs
itelligit̃ glo. allegata supiꝰ. ¶ Et est Aug.
28. q. pª. §. 2º. Sʒ ieiunãdo ob castitatẽ ꝫuã
dã: talia faciẽdo ex dictamine rõnis nãlis
nõ peccat. ¶ Qualr̃ vero h̃ opa virtutes di/
cant̃: adhuc in dubiũ vertit̃. Nã cũ ifideles
sint ex̃ charitatẽ nõ videt̃ ꝙ opa que sunt
de genẽ bonoꝝ ꝑ eos facta hĩe possint rõ/
nẽ vtutis. Inqt eniʒ Augꝰ. 28ª. q. pª §. Ex
hijs vbi deest agnitio et̃ne ⁊ incõmutabi
lis vitatis falsa virtꝰ ẽ etiã in optimis mo
ribꝰ. ¶ In ꝯtrariũ vero est auc̃tas ꝓspi q̃ i liº
sniaꝝ ait: Ois virtꝰ ꝑter charitatẽ põt esse
cõis bonis ⁊ malis. ¶ Et Hieroꝰ. 28ª. q. pª
§. Ex hijs virtutibꝰ romani ꝓmeruerunt
iperiũ. ¶ Declarat hãc ꝯplexitatẽ Tho. pª
2e. q. lxviij. Et. 22º. q. xxiiij. ꝙ virtutes mo
rales ꝓut sũt opatiue boni i ordĩe q̃ʒtũ ad
finẽ q̃ nõ excedit facultatẽ nãlẽ hois pñt ꝑ
opa humana acq̃ri: ⁊ sic acq̃site sine chari
tate eẽ pñt. Sicut fuerũt in mltis gẽtilibꝰ
⁊ ꝑcipue in romanis: vt pʒ i Vale. maxio.
¶ Titusliuiꝰ etiã i ꝓemio ita dixit i laudes
romanoꝝ. Ceteꝝ aut me amor negocij su/
scepti fallit: aut nulla vnq̃ʒ respuᶜᵃ nec ma
ior nec sanctior nec bonis exẽplis ditior fuit:

necv::qꝫ citaté tā ſero auaritia luxuriaqꝫ
imigrauerūt: nec vbi tāt⁹ ac tādiu paupta
ti ac parſimonie honos fuerit. Scd̄m aūt
ꝙ virtutes ſunt opatiue boni in ordie ad
vltimum finem ſupernaturalem: ſic perſe
cte ⁊ vere habent ratioē virtutis ⁊ nō poſ
ſunt humanis actibus acquiri: ſed a deo
infunduntur. Et huiuſmodi virtutes mora
les ſine charitate eſſe non poſſūt. Quare
ſole virtutes infuſe ſunt perfecte: ⁊ ſimpli
citer dicende virtutes: quia bene ordināt
hoiem ad finem vltimū ſimpliciter. Alie
vero virtutes acquiſite ſunt ſm quid virtu
tes non aūt ſimpliciter: q̄ ordinant homi
nem ad aliquem finē bonū particularem:
nō ordinatū ad bonuꝫ vniuerſale. ¶ Scié
dū tamē de cornelio ꝙ infidelis non erat.
Alioquin eius operatio deo nō fuiſſet ac
cepta: habebat aūt fidem iplicitam nōdū
manifeſtata euāgelij veritate: vnde vt ple
ne in fide iſtrueretur miſſus fuit ad eū pe
trus. ¶ Tertio conſideremus ſaracenoꝝ ⁊
mahumethanoꝝ euitationē. Debent chri
ſtiani euitare periculoſa illoꝝ cōſortia: eti
am aduertant diligenter ne arma aut alia
mercimonia eis deferant: vt enim ſcribit
extra de iudeis ⁊ ſaracenis in. c. Ita q̊run
dam. ⁊ in. c. Ad liberandā terram ſanctā.
Et in extrauaganti Nicolai quarti que ici
pit. Oliꝫ tam in generali. Oēs qui ſarace
nis arma ferrum ⁊ lignamia deferūt gale
arum. Illi etiam qui galeas eis vendunt
vel naues. Et qui in piraticis ſaracenorū
nauibus curā vel gubernationē exercent:
Aut machinis: aut quibuſdam alijs ipen
dunt eis aliquod conſiliū auxiliū in diſpē
dium terre ſancte: ſi capiuntur efficiuntur
ſerui: ⁊ oēs ſunt ipſo facto excōmunicati.
Simili pena puniuntur deferentes victua
lia ⁊ alia quecūqꝫ mercimonia: Et non ſo
lum deferentes: ſed etiam mittētes: vel de
portib⁹ extrahētes vl' exhi pmittētes ⁊ au
xiliū vl' fauorē pſtantes. Et taliū abſolutio
reſeruat' pape: preterq̄ꝫ in mortis articlō:
vt patet in extrauagāti clemētis q̄nti que
incipit: Multa. Et colligitur ex ipſo pceſſu
pape annuali qui fit in curia romana. Ve
neti aūt ſuper hoc habēt licentiā a Marti
no quinto q̄ꝫtuꝫ ad mercimonia ⁊ victua
lia: nō aūt quo ad arma ⁊ lignamina: vn
de non incurrunt predictam penā. Et ideꝫ
de alijs qui haberent ſimilem licentiam.
¶ Nota etiam ꝙ accedens ad ſepulchruꝫ
dn̄i cauſa deuotionis ſine licentia pape eſt
excōmunicatus: ⁊ eius abſolutio pape re-
ſeruatur: vel ſummo penitētiario: vt poni
tur in li⁰ penitentiarie ſūmi penitentiarij.
Conſiderēt mercatores qui hanc ſanctam
conſtitutionē tranſgrediuntur q̄ꝫ grauiter
peccant contra deū contra fidem ſanctam
contra eccleſiā ⁊ contra conſciam ſuā. Ta
les ergo ifideles mahumethani oēs peri-
bunt propter ſuperbiam infidelitatis ſue.
¶ Oēs iudei oēs xp̄m negantes morient'
in peccatis ſuis: qui tamē tolerandi ſunt ⁊
blanditijs ad fidem alliciendi atqꝫ cogen
di vt ſuent regulas ab eccleſia ordinatas

Cap. 3m.

t Ertia ifidelitas eſt iudeorū. Dicunt'
aūt iudei ſꝫ Raymundū ⁊ hoſtiēſē
qui legem moſaicā ad lr̄am tenent
ſic dicti a nomie principalis tribus. ſ. iude
qui ⁊ p̄us dicebantur hebrei ab heber cu-
ius familia cultum dei tenuit ceteris idola
tria fedatis. ¶ Secunduꝫ vero Joſephum ⁊
Augm li⁰. 16. de ciui. dei. c. xi. In diuiſione
linguaꝝ lingua adam qua fuerat oium re
manſit in domo heber: q̄ ante non hebrea
ſed humana ſimpliciter dicebatur: vtpote
qua oēs hoies cōmuniter vtebant'. Judei
etſi itaqꝫ ante aduentum xp̄i erant in vero
dei cultu: ⁊ qui ſine peccato moriebant' de
ducebantur ad limbum expectantes libe-
rari per xp̄m: quod ⁊ factū fuit. Tamē poſt
aduentum eius q̄ eum recipere noluerūt
oēs in iudaiſmo decedentes ſūt de nume
ro damnatoꝝ. Dimiſſis aūt peccatis eorū
que fecerunt ante xp̄i aduentū ⁊ quotidie
non ceſſant cōmittere: circa fidē multiplr̄
errant. ¶ Primo non credūt ieſum xp̄um
fuiſſe meſſiam illis pmiſſū: ſed expectant
venturū ⁊ pro eo recipient antichriſtum.
Ideo Joannis quinto ſaluator noſter dice
bat eis. Ego veni in nomie patris mei: ⁊
non accepiſtis me. Alius veniet in nomie
ſuo ⁊ illum accipietis. ¶ 2⁰ dicūt ieſum xp̄ꝫ
purum hominē natum ex maria ⁊ ioſeph
nō de ſpiritu ſancto conceptum. ¶ 3⁰ myſte
riū trini

riũ trinitatis exp̃sse negãt. ¶ 4° dicũt mes
siã quem expectant reddituꝝ eis libertatẽ
⁊ terrã ꝓmissionis. ¶ 5° negant purgatori
um. ¶ 6° in thalmud dicũt deum quotidie
flere pro seruitute eoꝝ quia dispersi sunt ꝑ
orbem ⁊ in illo multas ponunt fatuitates
¶ De illo thalmud fit mẽtio in speculo hi/
storiali li°. 26. c. 128. quem librũ Innocen
tius 8ꝰ mandauit cõburi. Sed qm̃ inter
christianos iudei ꝯuiuũt ⁊ hitant tria sũt
de ipsis dubia declaranda.
¶ pm̃ vtrũ iudei sint tolerandi.
¶ 2m̃ vtrũ sint ad fidẽ muneribꝰ ĩducẽdi.
¶ 3m̃ vtrũ sint regulis ecclie humiliandi.
¶ Ad pm̃ dubiũ respondet Alexanʳ 2° vo
lumine summe ꝙ iudei a xp̃ianis tolera/
ri debent: tum q: ex eoꝝ semine natus est
xp̃s factus ex semine dauid ꝫm carnez: ⁊
apostoli etiã fuerunt iudei: tũ quia in scri/
pturis veteris testamenti qđ ipsi ꝓfitẽtur
ꝓhibetur testimoniũ de xp̃o: tum q: in fi/
ne mundi reliquie israel salue fient: tuz eti
am vt in hoc elucescat pietas xp̃iana que
fidei inimicos non ꝑsequitur: sed sustinet
patienter. Ideo ex̃ de iudeis. c°. Sicut iu/
dei. dicitur ꝙ non sunt ꝑcutiendi nec vul/
nerandi aut interficiendi nec eoꝝ bona sũt
diripienda neqꝫ sepulchra eoꝝ violanda:
q: nec in hoc reputantᷣ hostes vt dicit glo.
in hoc. c. Propterea quia. ff. de sepulchro
violato habetᷣ. l. Sepulchra. ꝙ sepulchra
hostiũ religiosa non sunt: ⁊ illa infringens
non incidit in edictũ. ¶ In festiuitatibꝰ ꝟo
suis ⁊ cerimonijs atqꝫ ritibus nõ sunt tur
bãdi. vnde Gregoꝰ. 45. di. c. Qui sincera.
sit. Omnes festiuitates suas sicut hacte/
nus ipsi ⁊ patres eoꝝ per longa tp̃a colen
tes tenuerunt liberã habeant obseruandi
celebrandiqꝫ licentiã. Ratio est ꝫm Tho.
22. q. 10. Quia humanũ regimẽ deriuatur
a diuino regimie ⁊ ip̃m debet imitari. De
us aũt q̃ꝫuis sit oı̃potens ⁊ summe bonꝰ:
ꝑmittit tamẽ aliq̃ mala fieri in vniuerso q̃
prohibere posset ne sublatis illis maiora
bona ip̃edirentur: vel etiam peiora seque
rentur mala. Si ergo in regimie humano
illi qui presunt recte aliqua mala tolerãt
ne aliqua bona ip̃ediantur: vel deteriora
mala ꝓueniant. vnde Augꝰ ait. Aufer me
retrices de rebus humanis turbabis oĩa
libidinibꝰ. Sic ergo q̃ꝫuis infideles in su
is ritibus peccẽt tolerari possũt: vel ꝓpter
aliquod bonũ quod ex eis ꝓuenit: vel ꝓ/
pter aliquod malum quod vitatᷣ. ¶ Ex hoc
aũt ꝙ iudei ritus suos seruant in quibus
olim prefigurabatur veritas fidei q̃ꝫ tene
mus hoc bonũ ꝓuenit ꝙ testimoniũ fidei
nostre ab hostibus habemus: ⁊ quasi in fi
gura nobis rep̃ñtatur quod credimꝰ: ideo
in suis ritibus tolerantᷣ. ¶ Alioꝝ ꝟo infi/
deliũ ritus qui nihil vtilitatis aut ꝟitatis
afferunt non sunt aliqualiter tolerãdi ni/
si forte ad aliquod malũ vitandũ. s. scãda
lum vel dissidiũ: quod posset ꝓuenire: vel
impedimentũ salutis eoꝝ qui paulatiꝫ sic
tolerati conuertuntur ad fidem. Propter
hoc etiã hereticorum ⁊ paganoꝝ ritus aliqñ
tolerauit ecclesia: qñ erat magna infideliũ
multitudo. Hec Tho. In sabbatis etiã su
is non debent ad iudicia trahi nec ipsi ali/
os trahant. ¶ Similiʳ in alijs eoꝝ festis nõ
debent turbari. C. de iudeis. l. die sabbato.
¶ Secundũ dubiũ fuit vtrũ iudei sint ad
fidẽ muneribus ⁊ ꝓmissionibus ĩducẽdi.
¶ Respõdet Raymundus: ꝙ munera nõ
sunt ꝓpter fidẽ pollicenda infidelibꝰ quasi
ex pacto: sed bene possunt induci muneri
bus ⁊ blandicijs ad captandã beniuolen
tiã ⁊ excludendũ ab eis timorẽ inopie. Et
si iudei ⁊ alij infideles conuertantur ad fi/
dẽ possessiones ⁊ alia bona mobilia ⁊ im
mobilia eoꝝ non debẽt auferri eis nisi sint
vsuraria vel de vsuris empta obnoxia re/
stitutioni. vsuraria aũt debẽt restitui eis a
quibus extorte sunt vsure vel eoꝝ heredi/
bus. Qđ si non inueniũtur poterunt ipis
ad fidẽ conuersis per ep̃m tanq̃ꝫ pauperi/
bus dispensari. Et hoc in totũ vel in partez
ꝫm q̃ꝫtitatẽ ipsoꝝ bonoꝝ ⁊ qualitatẽ ꝯuer
soꝝ plus vel minus indigentiũ. Ex̃ de vsu
ris. c. Cũ tu. ¶ Si aũt inuitis parentibꝰ ta/
les baptizati essent videtur ꝙ sint cogẽdi
ad seruandã fidem receptam in baptismo
¶ Wilielmus etiã dicit ꝙ non licet nutrici
bus occulte baptizare paruulos iudeoꝝ.
Sed si in articulo mortis hoc facerẽt cre/
dit ꝙ non peccarẽt. ¶ Notãdũ adhuc ꝙ
ad fidem recipiendam nullus iudeus vel

gentilis debet cogi. ¶ Ratio est s3 Tho.
quia credere est volũtatis: vnde dicit᷑ di.
45.c. de iudeis. Precipit sancta synodus
nemini vim inferri ad credendũ: cui enim
vult deus miseretur: ⁊ quem vult idurat.
Non ergo inuiti sunt saluãdi: sed volẽtes.
Sicut homo proprij arbitrij voluntate ser
penti obediens perijt: ita vocãte se gratia
dei qsq3 credens ꝓpria mentis conuersio
ne saluatur. Siqui tamen iudei baptizati
essent infantes vel adulti choacti non cho
actione simplici ⁊ absoluta: sed conditio/
nali ⁊ ad iudaismũ redirent ꝓcedendum
est contra eos sicut contra hereticos vt pa
tet. c. Contra de hereticis li°. 6. ¶ Tertiu3
dubiũ fuit vtru3 iudei sint regulis ecclesie
humiliandi. ¶ Ad quod rñdeo ꝙ fieri non
põt sine peccato grauissimo: quod hodie
in tota quasi italia cernimꝰ de iudeis. Nã
ꝓpter pecunias quibus excecant dñoꝝ ⁊
curialiũ oculos tanta libertate fungũtur:
vt ecclie statuta penitus videantur extin/
cta. Prouidit ecclia sancta dei vt ita tole
rentur iudei ne tamẽ ex hiꝰ tolerantia erũ
pant in superbiã ⁊ in sua obstinatiõe glori
entur. Propterea predicande sunt ⁊ publi
ce diuulgãde regule sancte quas edidit ec
clesia de iudeis. ¶ Prima igit᷑ regula est
ꝙ iudei nõ possunt nouas synagogas eri
gere: antiquas ꝟo ꝑmittunt᷑ habere. Et si
corruerint de nouo possũt illas reedificare
in ꝑ̓stinum statũ: non tamẽ vt ampliores
faciant. Ex̄ de iudeis. c. Judei. c. Cõsuluit.
¶ Secũda regula ꝙ iudei debent habitu
distingui a xp̄ianis. vnde i. c. Jn nõnullis.
ex̄ de iudeis dicitur. Jn omni xp̄ianoꝝ pro
uincia iudeorũ ⁊ saracenorum habitus in
vtroq3 sexu publice a populis distinguã/
tur. Ratio est quia contingit interdũ ꝙ ꝑ
errorem xp̄iani iudeoꝝ ⁊ saracenorũ ⁊ iu/
dei seu saraceni xp̄ianoꝝ mulieribus com
miscentur. ¶ Tertia regula ꝙ in diebus la
mentationũ ⁊ dñice passionis non debẽt
exire in publicu3 nec fenestras apertas te
nere aut ostia domus. Ex̄ de iudeis. dicto
c. Jn nõnullis. ⁊ c. Or sup hijs. ¶ Quar
ta regula ꝙ nullus iudeꝰ possit ꝯtra chri/
stianos ferre testimoniũ; sed bene ipsi cogẽ
di sunt accipere christianos in testes con/
tra se. Ex̄ de testibus. c. Judei. Ex quo iu/
dei conueniri possunt coram iudicibꝰ no
stris: sed non xp̄iani coram senioribus eo
rum. Arbitrũ possunt etiã eligere iudeu3:
cuius sententiã ordinarius iudex exequa
tur. C. de iudeis. l. Judei. ¶ Quita regula
ꝙ non debent inter xp̄ianos habere publi
ca officia ne occasionẽ habeãt in xp̄ianos
seuiẽdi. 54. di. c. Nulla officia. Et 17. q. 4.
c. Cõstituit. ¶ Sexta regula ꝙ nulla chri
stiana debeat ablactare filios iudeorum.
Ex̄ de iudeis. c. Et si iudeos. quia vt dicit᷑
ibi: Judei qñq3 nobis illã retributionẽ im
pẽdũt quã iuxta vulgare ꝓuerbiũ. Mus
in pera: serpens in gremio: ⁊ ignis in si/
nu suis cõsueuerunt hospitibus exhibere.
vnde quida3 iudei nutrices xp̄ianas que
in die resurrectionis cõmunicãt faciũt per
triduum lac effundere in latrinã. Jdeo ꝓ/
hibentur xp̄iane ablactare filios iudeorũ.
¶ Septima regula ꝙ non debent xp̄iani
cũ iudeis comedere aut bibere neq3 adin
uicẽ conuiuari: nec debent in eadẽ domo
simul manere: nec in eadẽ stufa vl' balneo
lauari: nec in suis infirmitatibus iudeos
medicos aduocare. 28. q. pª in. c. Nullus. ⁊
c. sequenti. ¶ Sed hic oritur dubiũ an si/
cut iudeoꝝ ita ⁊ oium infideliu3 conuiuia
vitari debeant. Et respondet glo. 23. q. 4. c.
Jnfideles. ꝙ non est idem iudiciũ de iude
is ⁊ ceteris infidelibus. Jdeo cm Nullus.
⁊ cm sequens. intelligũtur specialiter de iu
deis. vnde. xi. q. 3. c°. Ad mensam dicitur.
Ad mensam paganoꝝ quippe si volueris
ire sine vlla ꝓhibitione ꝑmittimus. Jde3
2. q. pª. c. Multi. ¶ Sed glosa. 28. q. pª. c.
Omnes. videtur asserere contrarium: sci
licet ꝙ neq3 cu3 saracenis ⁊ gentilibus est
communicandum in conuiuijs: quia ⁊ ip
si iam cibos discernunt: l3 hoc non conti/
neatur verbis edicti. ¶ Sed quare non est
prohibitum loqui cum iudeis ⁊ alijs infi/
delibus sicut comedere cũ eis. ¶ Respon
detur quia maior familiaritas est in cibo
sumendo q̃3 in colloquendo: ⁊ facilius qs
decipit᷑ inter epulas. 22. q. 4. c. Vnusqsq3.
¶ Tho. autem. 22. q. 10. dicit ꝙ illi qui sunt

firmi in fide de quibus nō timetur ꝙ sub
uertantur: sed potius ꝙ conuertant infide
les possunt licite cum illis conuersari ⁊ cō
municare lz hoc caute facere debeant: ne
scandalizentur alij. ¶ Octaua regula ꝙ
nullus xp̄ianus pōt alicui iudeo vel ꝯgre
gationi eorum ⁊ aliorum infidelium ali-
quid in testamento relinquere. Qd̄ si fece-
rit etiam post mortem iudicatur anathe-
ma. Ex de hereticis. c. Siquis episcopus.
24. q. 2. c. Sane. ¶ Nona regula ꝙ christia
ni non debent esse serui iudeorum. Extra
de iudeis. c°. Judei. Quia vt ibi dicitur:
nefas est quem christus redemit blasse-
mum christi in seruitutis vinculis detine
re. Ibi glo. ne cum iudeis christiani morē
tur. 28. q. p̊ᵃ. c. Sepe malorū. Sz in agro
vbi cū iudeo non moratur bene potest ser
uire. In. c. ꝯo ad hoc extra de iudeis dici-
tur. Non seruiant christiani iudeis. ¶ No
tandum tamē de seruis iudeoꝝ ſm Ray
mundū: ꝙ si seruus iudei est vernaculus:
idest de illius ancilla natus: si vult effici
christianus statī eripitur in libertatē nul
lo precio dato. C. de episcopis ⁊ clericis. l.
Deo nobis. ¶ Idez si seruus fuit emptus
qui erat christianus vl' esse volebat. di. 54.
c. Mancipia. q2 tales nō licet iudeo eme
re vel in seruos retinere. ¶ Idem si seruus
emptus erat paganus ⁊ fuit emptus cau
sa seruiendi ⁊ nunc vult fieri xp̄ianus. 54.
di. c. Fraternitatem. ¶ Idem etiam si emit
eum causa mercimonij ⁊ non exponit eum
infra tres menses venalem: quia presumi
tur ꝙ emerit eum causa seruiendi. ¶ Si ꝯo
exposuit eum venalem infra tres menses
⁊ per eum non stetit quin vendiderit ⁊ ipe
vult effici xp̄ianus infra illud spacium vl'
postea liberabitur dato precio duodecim
solidorum ab aliquo xp̄iano. Extra de iu-
deis. c. vltimo. ¶ Et hoc itellige nisi domi-
nus eum volentem circunciderct vel alte-
rius secte signaculum imprimeret. Tunc
enim propter iniuriam corporis liberabi-
tur nullo precio dato. 54. di. c. Nulla. ¶ Et
sequitur Raymun. ꝙ talis sic redemptus
non erit propterea seruus redimentis: sed
erit liber: ⁊ restituet illi precium solutum
pro eo. Et si non habet precium querat mē
dicando: vel seruiat ei tantum ꝙ seruici-
um compensetur cum precio: ⁊ postea eat
quo vult. argumentum. 26. q. prima. c. de
raptoribus. ¶ Et hoc intellige nisi causa
pietatis redemptus fuerit. Tunc enim nō
tenetur ei reddere aliquid vel seruire: q2
quod pro pietate datur prohibet iesus ne
repetatur: ⁊ sic dedisse presumitur nisi con
trarium fuisset protestatus. Cōcordat Ho
stien̄. ⁊ Goff. ꝙ si nullus emptor compare
at: ſm Bernardum nihilominus erit li-
ber ⁊ precium ostiatim querat aut operas
prestet. ¶ Addit Hostienſ. ꝙ si prohibi-
tum est ꝙ nullum mancipium christianū
seruiat iudeo multo minus liberi christia-
ni non debent eis seruire nisi extra domū:
vt in laborando vineas ⁊ huiusmodi non
autem intra domum. Hec omnia scripta
sunt ad eruditionem nostram vt ita iude-
os toleremus ne derideant nos ⁊ fidez no
stram sanctā. Nam ipsi nos crudeliter odi
unt ⁊ ideo non nocent quia vires deficiūt.
Refert quippe Uincentius in speculo hi-
storiali libro. 30. c. 25. Qd̄ anno domini mi
lesimo cētesimo octuagesimo tertio Phi-
lippus rex francorum iudeos de toto re-
gno expulit: eo ꝙ iudei qui parisiꝰ mane-
bant singulis annis christianum vnum
in opprobrium christiane religionis qua
si pro sacrificio in criptis ⁊ fossis subterra
neis latēter in die cene vl' in illa sacra heb
domada iugulabāt. Multi propterea fue
runt combusti. Tunc sanctus Riccardus
cuius corpus in ecclesia sancti Innocentij
parisius requiescit a iudeis sic iterfectus ⁊
cruci affixus feliciter per martyrium mi-
grauit ad deū: vbi etiam per eius inter-
cessionem miracula multa facta sunt. De
iniquitate iudeorum copiose diximus in
tractatu de timore iudiciorum dei. ⁊ in ser
mone de innocentia christi in opere de lau
dibus sanctorum. Ipsi igitur propter su-
perbiam indurauerunt ceruices suas qui
in sua obstinatione condemnabuntur pe-
nis iferni perpetuis: a quibus nos liberet
christus dei filius cuius nomen sit in eter
num benedictus Amen.

¶ Feria tertia tertie hebdomade. De sup
bia transgressorũ legis canonice. Sermo
decimus septimus.

Necũq3 dixe
rint seruate ⁊ facite. verba sũt
redẽptoris nostri Mathei. 23.
c. ⁊ in euãgelio hodierno. Su/
perboꝝ mentes oẽm maioꝝ obedientiam
nõ solũ refugiunt: quinimo corde inflato
spernũt buccisq3 inflatis blasfemãt. Aiũt
eni non esse ꝯueniens hoiem rõnalez quẽ
deus condidit libeꝝ: vinculis alicuius le/
gis astringi. Contra quos diximus in alio
quadragesimali nr̃o in sermone de obedi
entia dei: ostẽdimusq3 cõgruũ fuisse vt ho
mini darentur obligatoria mandata. Sed
preter illa que ibi posita sunt Tho. pa 2e. q.
95. addit ꝙ vltra diuinã legem ad pacem
hoium ⁊ virtutẽ acquirendã opus fuit vt
leges instituerentur humane. Quarũ ali/
que canonice: alique ciuiles vocãtur. Que
vo supbi has obseruare recusãt. Ideo ho
dierna die de superbia transgressoꝝ legis
canonice dicem9. Proponem9 aũt de ipa
lege canonica tria mysteria declaranda.
¶ pm dicitur obligationis.
¶ 2m mutationis.
¶ 3m dispensationis.
¶ Qđ oẽs xp̃iani obligantur ad obsuan
dã legẽ canonicaz in qua dantur q̃3plura
precepta. Cap. pm.

Rimũ mysteriũ declarãdũ de lege
canonica dicitur obligationis. in q̃
tria sunt videnda. ¶ Primũ qd est
lex canonica. ¶ 2m oẽs xp̃iani obligent ad
eius obseruantiã. ¶ 3m que sunt precepta
legis canonice: que obligant ad mortale.
¶ Ad pm dico ꝙ lex canonica ẽ lex ecclie.
Et dicitur canon. Canon vo ꝺm Isidoꝝ in
lio ethicoꝝ grece: latine regula nuncupat.
Regula aũt dicta eo ꝙ recte ducit nec ali
qñ aliorsũ trahit. Alij dixerũt regulã dictã
ꝙ bene regat vel normã beneviuẽdi pre/
beat: vel ꝙ distortũ prauũq3 corrigat. di.
3. c. p. Et dicit ibi glo. summaria ꝙ ꝯstitu
tio ecclıastica appellatur varijs nomib9.
¶ Aliqñ dicitur canon. ¶ Aliqñ decretum.
¶ Et aliqñ decretalis epistola. Canon di/
citur qđ statuitur in generali consilio. De/
cretũ qđ statuit papa de consilio suorũ car
dinaliũ ad nullius consultationẽ. Decre/
talis vo epistola quã statuit papa vł ex se
vel cũ consilio cardinaliũ. Inueniunt etiã
alie canonice cõstitutionis appellationes
vt dogma: mandatũ: sanctio. Dogma est
in doctrina cõsistens fidei xp̃iane. Manda
tũ in doctrina de morib9. Sãctio vbi pena
adijcitur: tamẽ vnũ aliqñ ponitur pro alio
25. q. 2. c. Siquis. ¶ Secundũ quod est vi/
dendũ vtrũ omnes xp̃iani obligentur ad
obseruantiã legis canonice. ¶ Et ad hoc re
spondetur ꝙ sic: vnde scribitur ex̃ de cõsti
tutiõibus. c. Canonũ. Canonũ statuta ab
oibus custodiantur. Glo. super vbo statu
ta. Non abrogata illa eni seruanda nõ sũt
26. di. c. p. 36. q. vltima. c. vltimo. Et iterũ
glo. ibi. Statuta seruanda sunt continẽtia
precepta vel ꝓhibitiones. Alias si de con
silio loquerentur non obligarent. 14. q. pa
c. Qđ precipitur. Precepta igitur ecclesie
obligatoria st. Sicut etiã ꝓbat di. 12. c. pre
ceptis. ⁊ c. Nõ decet. Et di. 19. c. In memo
riã. c. Nulli fas. ¶ Unde ⁊ dei filius iesus
bñdictus Mathei. 18. c. dixit. Qui eccliaz
non audierit sit tibi sicut ethnicus ⁊ publi
canus. ¶ Sed ꝯtra arguet aliquis: ꝙ viri
iusti non obligant ad obseruãtiã legis ca/
nonice. Naz vt inquit apostolus Pe. ad
thimom p. c. Lex iusto posita nõ est: s3 im
pijs. ¶ Ad qđ rñdet Tho. pa. 2. q. 96. Qđ
lex de sui ratione habet duo. pm est quia ẽ
regula humanoꝝ actuũ. 2m q2 habet vim
choactiuã. Dupliciter ergo põt aliquis le
gi esse subiectus. vnomodo sicut regulatũ
regule. Et hoc modo omnes qui subdunt
potestati subduntur legi quam fecit ptãs.
Qđ aũt aliquis non subiciatur potestati
põt contingere dupłr. vnomodo q2 est ab
solutus simpliciter ab eius subiectiõe: vn
de illi qui sunt de vna ciuitate vel regno
nõ subduntur legibus ꝑncipis alterius ci
uitatis vel regni sicut nec dñs ei9. ¶ Alio
modo ꝺ3 ꝙ regitur alia lege supiori: puta
si aliqs sit subiectus ꝓconsuli regulari de
bet eius mãdatis. Sed nõ in hijs q̃ dispen
sant ab iperatore. Quãtũ enim ad illa non

astringitur mandato inferioris cũ superio
ri mandato dirigatur. Et ſm hoc contin-
git ꝙ aliquis simpliciter subiectus legi ſꝫ
aliqua legi non astringatur ſm ꝙ regitur
aliqua lege superiori. ¶ Et ad hoc facit qđ
dicit Augꝰ di. 8. c°. Que contra mores. Si
cut in potestatibus humane societatis ad
obediendũ maior minori recte preponit̃.
Ita deus omnibus. Aliomodo dicit̃ ali-
quis subici legi: sicut coactum cogenti.
Et hoc modo homies virtuosi non subici
untur legi: sed soluꝫ mali. Qđ enim est co
actum ⁊ violentũ est contrariũ voluntati.
voluntas aũt bonorũ consonat legi a qua
volũtas maloꝝ discordat. Et sic itelligit̃ di
ctum apostoli ꝙ iusto nõ est posita lex per
modum coactionis: qꝛ voluntarie obedit.
¶ 2° aliqui obiciunt ꝙ non oẽs obligantur
ad obseruantiam legis. ¶ Nam. 19. q. 2. c°
Due sunt leges. ¶ Et extra de regularibus
c° Licet. ponitur dictũ apostoli: vbi spiritꝰ
ibi libertas. s. ꝙ qui lege ꝓuata spũs sãcti
ducuntur nulla ratio exigit vt astringatur
lege publica: idest humana. Naꝫ lex spũs
sancti est super oẽm legem humanitus po
sitam. Ex quo videtur ꝙ illi qui ducuntur
lege spũs sancti nõ subduntur legi huma
ne. ℂ Ad quod rñdemus ꝙ tales non sub
duntur legi humane qꝫtum ad ea que sũt
contraria ductioni spũs sancti. Sed tamẽ
hoc ipm est de ductu spũs sancti ꝙ viri spi
rituales subiciantur legibus humanis ſꝫ
illud petri. Subditi estote omni humane
creature ꝓpter deũ. Hinc Ambr. xi. q. pª i
c° Magnũ ait. Magnũ quidẽ est ⁊ specia
le documentũ ꝙ xpiani viri potestatibus
sublimioribus decenter debẽt esse subditi
nequis cõstitutionẽ terreni regis putet eẽ
soluendam. Si eni censuꝫ filius dei soluit
quis tu tantus es qui non putas esse sol-
uendum? ℂ 3° arguitur ꝙ non oẽs obligẽ
tur ad obseruantiã legis humane. Nã pa
pa ⁊ imperator legibus nõ ꝯstringunt̃. ff.
de legibus. l. Princeps. 9. q. 3. c° Cuncta.
ℂ Ad hoc rñdetur ꝙ hoc sic debet intelli
gi ꝙ ꝓnceps est solutus legibus nõ ꝙ nõ
debeat illas seruare cum imperator ⁊ pa-
pa ꝓfiteantur se legibus velle viuere. C. de
legibus. l. Digna vox. C. de testamẽtis. l.

Ex imperfecto. ¶ Et. 2. q. 7. c° Nos. Sed est
intelligendũ ꝙ ꝓnceps non est subditus
qꝫtum ad vim coactiuaꝫ. nullus eni cogi
tur a seipso. Non eni habet lex vim coacti
uã nisi ex ꝓncipis ptãte. Et sic dicitur prin
ceps solutus lege: qꝛ si transgredit̃ nullus
potest in eum ferre sniam ꝯdemnationis.
vñ Hieroꝰ de pe. di. 3. c° Totã. sup illo ver
bo Dauid: tibi soli peccaui ait. Rex enim
erat ⁊ aliũ non timebat. s. qui posset eũ pu
nire de adulterio. Et ideo dixit: Tibi soli pec
caui: quasi dicat. Tu solus habes me pu-
nire. Sed inqꝫtum lex habet vim directi-
uam ꝓnceps est subditus legi sue ꝓpria. s.
voluntate ⁊ debet seruare. vnde Isidoꝰ di.
io. ait. Iustũ est ꝓncipẽ obtẽperare legibꝰ
suis. Tunc extimet sua iura ab alijs seruã
da qñ ipse ꝓmus reuerẽtiã prebet. Et dñs
iesus redarguit eos qui iponunt alijs one
ra grauia ⁊ iportabilia: ⁊ digito suo nolũt
ea mouere: vt patet in euangelio hodier-
no. vnde qꝫtum ad dei iudiciũ ꝓnceps nõ
est solutus legibus: qꝫtum ad vim directi
uam. Sed debet voluntarius nõ coactus
seruare. Et eni ꝓnceps supra legẽ inqꝫtuꝫ
cũ expediens fuerit põt eã mutare: ⁊ in ea
pro loco ⁊ tpe dispẽsare. ℂ Tertiũ qđ erat
videndũ: Que sunt precepta ecclie q̃ obli
gant ad mortale. ¶ Et ad hoc sciendum ꝙ
lꝫ sint multa tñ ex illis nos aliqua expli-
cabimus. ℂ Primũ preceptũ est de cele-
bratiõe festoꝝ: de quibus agitur de cõ. di.
3. c° Pronunciandũ. Et ex̃ de ferijs per to
tum. ¶ 2m preceptuꝫ est de obseruatione ie
iunioꝝ diebus determiatis per ecclesiã de
quibus ieiunijs habet̃ de ꝯ. di. 5. c° Qua-
dragesima. Et. 76. di. per totũ. Et extra: de
obseruatione ieiunioꝝ per totũ. ¶ 3m prece
ptum est de abstinentia ab esu carniũ oi se
xta feria anni de ꝯ. di. 3. c° De esu. nisi cuꝫ
natiuitas xpi venerit tali die. Ex̃ de obser
uatione ieiunioꝝ c° finali. ¶ 4m preceptuꝫ
ẽ de auditiõe misse diebꝰ dñicis ⁊ festiuis
de ꝯ. di. pª c° Missas. Ex̃ de parrochijs. c°
vt dñicis diebꝰ. ¶ 5m ꝓceptũ est de ꝯfessio
ne. Ex̃ de pe. ⁊ re. c° Oẽs. ¶ 6m ꝓceptũ de
cõione dicto c° Oẽs. ¶ 7m ꝓceptũ de solu-
tione decimaꝝ. Ex̃ de decimis per totũ. Et
16. q. pª c° Reuertimini. ¶ 8m est abstinẽ

ab omni actu qui ꝓhibetur sub pena excõ
municationis ⁊ ꝑmaxime late sn̄ie. Nam
contrariũ faciẽdo est peccatũ mortale siue
sit lata a iure vniuersali siue synodali siue
ab homie: etiã si illud de se nõ sit peccatũ.
Puta ingredi monasteriũ monialiũ non
mala intentione sed ad videnduꝫ locũ de
se nullũ est peccatũ. Sed si est lata sn̄ia ex
cõmunicationis ꝯtra ingredientes: ingre-
diens extra casuꝫ necessitatis peccat mor
taliter. Et hoc nisi excuset cũ ignorantia iu
ris illius ⁊ habeat iustã causã igr̃antie: et
nisi iniuste sn̄ia feratur ab homie. Nã ⁊ si
liget talis sn̄ia non tamẽ conscíẽtia in con
spectu dei nisi contemnẽt. xi. q. 3. c°. Et si
dãnaris. Nota tamẽ hic ſm glo. in c° Re
latum. ex̃ de iure patronatus. Qd̃ siqd ꝓ-
hibeatur sub pena excoicationis siue ana
thematis lꝫ quis faciat contra nõ est excõ
municatus: sed debet excoicari. Secus vi
detur si dicatur sub intermiatione anathe
matis: vel si dicatur sub excoicationis iter
positione: qꝛ qui cõtra facit est excoicatus
63. di. c° Salonitane. Ex̃ de locato ⁊ cõdu
cto. c. p̊. qꝛ per illa verba innuitur ꝙ excõ
municationis sn̄ia lata sit. Ex̃ de simo[a]. c.
Sicut. ¶ Nonũ preceptũ est de vita cõi ex
cõmunicatoꝝ. xi. q. 3. c. Cũ excoicato. Et h̃
in diuinis officijs. Nã participare cũ excõ
municatis excoicatiõe maiore in diuinis
scienter est mortale ſm Tho. ⁊ alios: etiã
participando in alijs vt loquela mẽsa qñ
hoc fieret in cõtemptũ ecclie vel post ꝓhi-
bitionẽ prelatoꝝ special'r factã super hoc.
Nota tamẽ hodie ꝙ decretũ constãciẽse h̃
fuit modificatũ. s. ꝙ non tenent' fideles ex
coicatos vitare etiã in diuinis: nisi postq̃ꝫ
fuerint publice denunciati: vel ꝑpter pu-
blicã manuũ iniectionẽ in personã ecclia-
sticã. Tamẽ ex̃ de sn̄ia excoicationis. c. Cũ
non ab hoie. habet' in tex. ⁊ glo. ꝙ qñ ali
qs scit aliquẽ fore excoicatum lꝫ ille nõ sit
denũciatus debet eũ vitare. Et si solus no
uit priuatũ tm̃ euitet. 6. q. 7. c. Tantũ. ⁊. c.
Placuit. ¶ Decimũ preceptũ cõcernit cle
ricos qui tenentur quotidie dicere septem
horas canonicas. Ex̃ de celebratione mis
saꝝ. c. Dolentes. ¶ Undecimũ preceptũ ꝙ
religiosi non dicant aliqua retrahentia ho
mines a solutione decimaꝝ: ⁊ ꝙ confesso-
res faciant conscientiã ꝯfitentibus de deci
mis ⁊ ꝙ predicatores predicẽt de materia
decimaꝝ cũ fuerint super hoc a prelatis ec
clesiaꝝ requisiti in clemẽtina cupientes de
penis. ¶ Duodecimũ preceptũ ꝙ volẽtes
nubere non ꝯtrahant si habẽt aliquod im
pedimentũ illo ĩpedimẽto stante. Et ꝙ nõ
contrahant matrimonia clãdestine. Et ꝙ
non consumant matrimoniũ: nec faciant
nuptias in tpe ꝓhibito ⁊ similia. Sunt et
alia precepta ecclesie que omittimus cau
sa breuitatis.

¶ Qd̃ lex humana ex ratiõabili causa ſm
ea que occurrere possunt mutatur rationa
biliter. Cap. 2m.

S Ecundũ mysteriũ declarandũ de le
ge canonica dicitur mutatio. Dicit
Aug⁹ in li° de libero arbitrio. lex tẽ
poralis q̃ꝫuis iusta sit: mutari tñ per tpa
iuste põt. Et de sn̄ia excoicationis li°. 6. c.
Alma. Alma mater ecclia plerũqꝫ nõnul
la rationabilirer ordinat ⁊ cõsulte que sua
dente subiectoꝝ vtilitate postmodũ cõsul
tius ac rationabilius reuocat in melius siue
cõmutat. ¶ Pro cuius declaratione dicit
Tho. p[a] 2[e]. q. 7. articl'o p̊. Lex humana est
quoddã dictamẽ rõnis quo dirigunt' act⁹
humani. ¶ Et ſꝫ hoc dup[x] potest esse cau-
sa ꝙ lex humana iuste mutetur. vna qdeꝫ
ex parte rõnis: alia v̾o ex parte hominuꝫ
quoꝝ actus humana lege regulãtur. ¶ Ex
parte quidẽ rõnis: qꝛ humane rõni natu-
rale esse videtur vt gradati ab ĩperfecto ad
perfectũ veniat. Unde videmus in scien-
tijs speculatiuis ꝙ qui primo philosopha
ti sunt quedaꝫ impfecta tradiderunt: que
postmodũ per posteriores magis sũt per-
fecta ita est etiã in opabilibus. Nã primi
qui ĩuenerunt aliquid vtile coĩtati hoĩum
nõ valentes oĩa ex seipsis ꝯsiderare insti-
tuerũt quedã ĩperfecta in multis deficien
tia que posteriores mutauerũt ĩstituentes
aliq̃ que in paucioꝛib⁹ deficere possẽt a cõi
vtilitate. ¶ Ex parte v̾o hoĩum q̊rũ actus
lege regulant' lex recte mutari põt p muta
tionẽ ꝯditiõis hoĩum: qbus ſm diuersas
coꝝ ꝯditiões diuersa expediũt. Sicut Au
g⁹ ponit exẽplũ in p̊ de libo arbitrio. ꝙ si

ppl'us sit moderatꝰ ⁊ grauis coisqꝫ vtilita
tis diligētissimus custos recte lex fert qua
sibi liceat magr̄atꝰ creare p̄ q̊s respuca ad
mistretur. Porro si paulatī ppl's deprauā
tus habeat venale suffragiū ⁊ regimē fla
gitiosis sceleratisqꝫ cōmittat recte adimit
ptās tali ppl'o dādi honores ⁊ ad paucoꝝ
bonoꝝ redit arbitriū. Et q̄ꝫuis lex huma
na deriuet a lege nāli que est imutabilis:
nō tn̄ seqtur ꝙ ipsa etiā lex humana sit im
mutabilis. Rō est qꝛ lex nālis est quedaꝫ
participatio legis eterne: ideo imobilis p̄
seuerat qꝺ habet ex imobilitate diuine ra
tionis instituentis nām. ¶ Sed rō huma/
na mutabilis est ⁊ imperfecta. Et ideo lex
humana ab ea ꝓcedens est mutabilis. Itē
qꝛ lex nālis ꝯtinet quedā vniuersalia prece
pta que semper manent: lex aūt ab homie
posita quedā precepta particularia ꝰm di/
uersos casus qui emergūt. ¶ Ex q̊ sicut iu/
ra ciuilia siue coia siue municipalia muta
ta sūt diuersis tp̄ibus: ita ⁊ iura canonica.
Qꝺ ostēdit Grānꝰ per exēplū circa electio
nē pōtificū. dicit eni di. 63 §. post. cm Uota.
Principibus ⁊ imperatoribꝰ electiōes sū
moꝝ pontificū atqꝫ alioꝝ epoꝝ vt Grego
rij ⁊ Ambrosij referēdas visus ⁊ cōstitutio
tradidit pro scismaticoꝝ ⁊ hereticoꝝ discē
tionibus qbus ecclesia dei nōnunq̄ꝫ ꝯcus
sa piclitabatur. Repn̄tabatur ergo electio
catholicoꝝ p̄ncipibus vt eoꝝ auctoritate
roborata nullus hereticoꝝ vel scismatico/
rū auderet ꝯtraire. Et in §. sequenti subdit
veꝝ qꝛ iperatores aliqn̄ modū suū igran
tes nō in numero consentientiū sed primi
distribuentiū imo exterminātiū esse volue
runt. Frequenter etiā in hereticoꝝ ꝑfidiaꝫ
ꝓlapsi catholice matris ecclesie vnitatem
ipugnare conati sūt: scōꝝ patrū istituta cō
tra eos ꝓdierūt vt se electioni nō ingerent
Et qsquis eoꝝ suffragio eccliam obtinent
anathematis vinculo innodaret. ¶ Sicut
etiā scriptura diuia dicit. ꝙ Ezechias post
q̄ꝫ dissipauit excelsa vbi. s. idola colebātur
ꝯfregit etiā ꝰpentē encū quē fecerat Moy
ses: qꝛ illū serpentēꝫ deus fieri iusserat ne
serpētina morte ppl's interiret. Ille aūt po
pl's iā venerari ⁊ colere ceperat. Iccirco de
struxit iste quod deo volente fecerat ille.

Ac p̄ hoc magna auctoritas est in ecclesia
hn̄da: vt si nōnulli ex p̄decessoribꝰ ⁊ maio
ribus fecerunt aliq̄ statuta. s. que ꝓ illo tē
pore fuerūt sine culpa ⁊ postea ꝯtunt in er
rorē ⁊ supstitionem sine aliqua tarditate ⁊
cū magna auctoritate destruēda sūt. Hec
Granus. Et dicit ibi glo. ꝙ successores de
bent mutare facta instituta antecessoꝝ eti
am bona si viderint esse ꝑniciosa exēplo.
12. q. pa. c. Uidentes. 31. q. pa. c. p̊. 96. di. c.
Bene in fine ex̄ de decimis. c. Suggestū.
¶ Notandū tn̄ ꝙ mutatio legū fieri nō de
bet sine causa multū vtili vl' necessaria. vn̄
Nicoꝰ papa di. 12. Ridiculū inqt ē ⁊ satis
abomiabile dedecus vt traditiōes quas
a p̄ribus accepimꝰ ifringi patiamur. Ideo
inqt Tho. vbi. s̄. ꝙ lex humana intātū re
cte mutat inq̄ꝫtum per eius mutationem
ꝓuidetur bono cōi. Habet autē ipsa legis
mutatio q̄ꝫtum in se est quoddā detrimen
tum cois salutis: qꝛ ad obseruantiā leguꝫ
plurimū valet consuetudo. vnde qn̄ muta
tur lex vis constitutiua legū minuitur in
q̄ꝫtum tollitur cōsuetudo. Et ideo nunq̄ꝫ
debet lex mutari nisi ex alia parte tantū re
compēsetur cōi bono cōiqꝫ saluti q̄ꝫtuꝫ ex
ista parte derogatur. Qꝺ quidē ꝯtingit ex
hoc ꝙ aliqua maxima ⁊ euidentissima vti
litas ex nouo statuto ꝓuenit vl' ex eo ꝙ est
maxima necessitas eo ꝙ lex cōstituta aut
grauamen aut iniquitatē continet aut eiꝰ
obseruatio est plurimuꝫ nociua. vnde dici
tur a iurisperito: ꝙ in rebus nouis consti/
tuendis euidens debet esse vtilitas vt re/
cedatur ab eo iure quod diu equum visuꝫ
est. Et cum leges habeant maximam vir/
tutē ex consuetudine vt dicit philosophus
secūdo politice. Ideo nō sunt de facili mu
tande. Ex hoc in decretis ponuntur multa
que a consilijs vel summis pontificibus
edita que tamen sunt immutata seu reuo/
cata. Aliqua quippe abrogata per contra
riam consuetudinē. Sicut diximus in ser/
mone de ꝯsuetudine. de ieiunio ichoando
a clericis. de diebus rogationuꝫ ⁊ silibus.
Item. 22. q. 5. c. Honestū. habetur ꝙ iura/
mētū in iudicio fiat a ieiunis. ¶ Et in. c. De
creuit. dicitur ꝙ in quadragema in aduētu
in diebꝰ ꝯsilicis nō exigant vel exhibeant

iuramenta.s. solénia in iudicio. Et vtrūqꝫ est abrogatū per contrariā consuetudiné. Multa etiā edita antiquo iure sunt imutata. Sicut electio sūmi pōtificis nó a cardinalib⁹ tm̄ sed etiā ab alijs religiosis ⁊ clericis faciéda auctoritate Nicolai pape. Sicut habetur.23.di.c° In noie dn̄i. Ita epo᷑ electio nó a canonicis tm̄.s.maioris ecclesie: sed etiā ab alijs clericis facienda ſm ordinationez Innocentij factam in consi° rome: que habetur di.63.c° Obeuntibus. Sed electio pape hodie fit a cardinalibus vt in c° Ubi periculū. de electiōe li°.6. Electio epo᷑ ſm iura coia fiebat a canonicis cathedraliū ecclia᷑: ⁊ confirmabat᷑ a metropolitanis. Sed hodie sūmi pontifices reseruant sibi puisioné ⁊ collationé omniū dignitatū.s. patriarcha᷑ metrapolitanorū epo᷑: abbatū prepositura᷑ ⁊ plebanatuū seu prioratuū ⁊ ecclesia᷑ collegiatarum. ¶ Ité di.77.⁊.78. per totū habetur de etate ordinando᷑.s. ꝙ ad subdiaconatū non debeat quis ordiari añ annū.xx^m. Ad diaconatū ante.xxv^m. Ad presbyteratū ante xxx^m. Ibi etiā habetur de certis interstici/is seruandis inter ordiné ⁊ ordiné. Sed ꝑ clementinā de etate ⁊ qualitate ordinādorū hec imutata sunt: ⁊ ibi determinatur ꝙ subdiaconus in decimooctauo anno. Diaconus in.xx°. Sacerdos in xxv° inchoato ⁊ si non cōpleto valeant ordinari. Et non ante sine dispensatione pape. Nec intersti/cia illa oportet seruari. Sꝫ si legitima etas existit ad oés ordines infra annū pōt quilibet ꝓmoueri. Immo intra vnā q̄dragesimā vt.s. in prima dn̄ica eius recipiat oés ordines minores. In sequēti sabbato subdiaconatū. In sabbato ante dn̄icaꝫ de passione diaconatū. In sabbato sancto sacer/dotiū: dūmodo al's sit idoneus. ¶ Iteꝫ in causa.35. que ponun᷑ in.q.2.3.4.⁊.5^a q̄ ad gradus consanguinitatis ꝓhibitos ad cōtrahendū matrimoniū.s. sex gradus correcta sunt ⁊ imutata per decretalez Gregorij noni: que habetur ex̄ de cō sanguinitate ⁊ affinitate c° Nō decet. vt dicit glo. vbi di/minuūtur duo gradus de illis sex qꝛ difficile erat ⁊ mēti retinere tot gradus: vnde multi ex ignorantia ꝯtrahebāt in gradib⁹ ꝓhibitis. ¶ Ité.2.q.4.c. Sepe cōtingit. statutū erat ꝙ cū furtū reperitur factū in monasterio: ⁊ ignoratur auctor debēt fieri ta/lis purgatio: vt abbate vel alio ex mona/chis celebrante missā oibus detur cómu/nio sub hac forma. Corpus dn̄i sit tibi ad ꝓbationé hodie. Dicit glo. ⁊ bene ꝙ istud statutū est abrogatū qꝛ idebite fieret. Sic ⁊ alia multa sunt que singula recensere nimis foret ꝓlixum.

¶ Qđ in lege positiua rationabilis est dispensatio que fit vel ex vtilitate vel ex necessitate. Cap.3^m.

Tertiū mysteriū declarandū dī dispésatio. vbi sciendū ꝙ dispensare in legibus vel eas interpretari spectat ad prelatos ⁊ rectores qui.s. in hi⁹ habét ptātem: nisi subita necessitas occurrat cui oporteat subito obuiare ne sequatur aliqđ inconueniens. Nā tunc ipsa necessitas habet annexā ipsaꝫ dispensationé legis ⁊ quilibet per se pōt interpretari legé ⁊ dispésare secū ⁊ precipue cū nō pōt ad superioré habere recursū: vt patet p̄^a.q.p̄^a.c. Si ergo. Puta cū quis grauiter infirmatur tpe ie/iunij ab ecclia instituti per seipꝫ pōt dispésare secū in lege ieiunij ⁊ iterpretari ꝙ non obligetur ad illā. In obseruatione enim legū vel precepto᷑ maxime debet attédi ⁊ seruari intétio ferétis legé vel preceptū: de qua si constet ⁊ cōtraria sit ad scripturā legis vel ꝟbum precepti eque obediendū est omissa lr̄a legis vel precepti.22.q.5.c. Humane. Si aūt dubitat᷑ de intétiōe stan/dū est lr̄e ſm Archi^m: vel habeatur recursus ad superioré si pōt haberi cuius est interpretari ⁊ dispensare: vl' si nō pōt haberi habeatur consiliū perito᷑. ¶ Possūt auté ipsi prelati ⁊ debét cū adest causa rationa/bilis dispésare: puta alicuius necessitatis vel vtilitatis. vnde ex̄ de prebendis.c. Ex posuisti. glo. ait: Necessitas vl' vtilitas ista duo frequenter dispensationé iducūt p̄^a.q.7.c. Tali. ¶ Hinc Hostié. ita diffinit dispé/satioé. Dispensatio est iuris alleuiatio facta cū cause.s. rōnabilis cognitione ab eo qui pōt. Si ꝟo prelati absqꝫ rōnabili causa vel saltē dubia pro sola voluntate licentiam tribuunt veniendi contra legem ſm

Bernardū in li° de precepto ⁊ dispensatio
ne non erunt dispensatores sed dissipato/
res: ⁊ peccabunt ipsi dispēsantes cū dispen
satis si eis vtūtur. Et qꝛ papa in eccl'ia dei
habet plenitudinē ptātis i oibus pure po
sitiuis habet plenitudinē ptātis dispēsan/
di. Et sic dicitur habere oia iura in scrinio
pectoris sui de ꝯstitutionibus in. c. Licet.
li°. 6. q̄ʒtum. s. ad interpretationē ⁊ dispen
sationē. ¶ Epi aūt dispēsare possunt ꝺm cō
munē opinionē doctoꝝ in hijs que nō sūt
eis a iure ꝓhibita. Ex̄ de sn̄ia excoicatiōis
c. Nuper. ⁊ di. 50. c. Miror. Que autē eis
ꝓhibeanť habes in glo. In necessitate ṽo
manifesta in omni lege positiua dispensať
vnde p̄a. q. p̄a in. c. Remissionē. ⁊ ex̄ de ob
seruatione ieiunioꝛum. c. Consilium. Ne/
cessitas non habet legem: sed ipsa sibi le/
gē facit. Et de regulis iuris. c. Qđ non est.
Qđ nō est licitū in lege necessitas licituʒ
facit. Nā ⁊ sabbatū custodiri preceptū est:
Machabei tamē in sabbato sine culpa pu
gnant. Et ad idē facit c^m Quanto. Ex̄ de cō
suetudine. E de ꝯ. di. 3. c^m Peruenit. Et de
cōsecratione di. 5. c^m Discipulos. Et. 81. di.
c^m Quisquis. ⁊ c^m Delitie. ⁊. 81. di. c^m Cū
oibus. ⁊ extra de furtis c^m Siquis. ¶ Sed
querūt aliqui quare siquis furatur ꝓpter
necessitatē famis debʒ tres hebdomadas
penitere: vt diciť pretacto. c. Siqs. ¶ Re/
spondet glo. quia modica fuit necessitas:
sed si magna fuisset non iponeretur pnia.
¶ Adhuc queritur quare nō excusať muli
er a fornicatione ꝓpter necessitatē famis.
ff. de ritu nuptiaꝝ. l. Palaʒ. §. Nō est sicut
excusatur a furto. ¶ Et respondet glo. ꝙ per
necessitatē res facta est cōis vt. 42. di. §. p̄.
Et. 23. q. 3. in. c. Qđ aūt. Sed in fornicatio
ne nō ē ita. Ideo nulla necessitate licet for
nicari. 88. di. c. Fornicari. Et potius debet
mulier oia mala sustinere q̄ʒ fornicari. 32.
q. 5. c. Ita ne. ¶ Amplius queritur: cur ex
cusatur homo ab homicidio si ex necessita
te ineuitabili se defēndēdo aliquē occidit.
¶ Ad hoc dicit glo. ꝙ interficiēs nō ipse in
terficit: sed potius qui interfectus est se in
terfecit qui aggreditur illū. Ex̄ de homici
dio. c. Sicut lator. Spiritu sancto igiť insti
gante multa a sanctis patribꝰ edita sūt sa

luberrima statuta ⁊ sanctissime cōstitutio
nes quibus possent fideles spūaliter viue
re. ¶ Sed hodie xpiani ppli aures habent
⁊ non audiūt: qm̄ pauci sunt qui implere
studeant illa precepta ecclesie que in p̄ma
parte explicauimus. Quinimo laudant il
la verbis ⁊ approbant tanq̄ʒ dignissima:
⁊ digito suo nolunt ea mouere. Dies festi
cōmuniter violantur: nō sanctificantur cū
in illis vacent viri ⁊ mulieres vanitatibꝰ
⁊ dissolutionibus execrādis. ¶ Ieiunia gu
losis m̄tis ⁊ voluptuosis exosa sūt. ¶ Mis
se ex cōmuni corruptela a puellis nubili/
bus non audiuntur: quibus ad choreas ⁊
vana spectacula ꝑgere nō videtur īfamia.
Sed visitare sacra dei tēpla ⁊ audire diuia
dedecus apparet ⁊ ignominia. Confessiōes
vel omittuntur vel fiūt apparēter cū men
te lupina: qm̄ cū ꝓposito aliena detinēdi
⁊ rapiendi adulterādi: ⁊ peccata preterita
ꝓsequēdi. ¶ Decie aūt in plerisq̄ʒ locis nō
cogn̄scuntur vel soluuntur: in alijs cū luore
mētis ⁊ angustia cordis. Excōmunicatio
nes ⁊ ecclesie censure habent in derisum: ⁊
multi sic excōmunicati ecclesie claues con
temnūt. ¶ De clericis nō psallentibus ho
ras taceo: deꝰ iudicet illos. ¶ Religiosi ṽo
multi sūt noie ⁊ paucissimi re: qm̄ etiā ple
riq̄ʒ ex illis q vident austerā ⁊ sanctaʒ du
cere vitā nullā habent reuerentiam ad cle
ricos seculares: ⁊ quasi pro nihilo ducunt
quicquid ab eccl'ia constitutū est pro ꝯser
uatione graduū ⁊ officioꝝ. Dū cōfessiōes
audiūt detrahūt parrochianis presb̄ris ⁊
ordiarijs locoꝝ: de decimis ipsi sciūt quā
confitentibus consciam faciant. Ingerūt
se q̄ʒtum possunt presumptuose ad curaʒ
aiaꝝ sub specie charitatis ⁊ zeli. O confu
sio maxima xpiane religionis nolle obedi
re traditionibꝰ sāctissime ecclesie dei. ¶ De
matrimonijs indebite contractis tum pro
pter ipedimēta: tū propť deceptiōes ⁊ frau
des clandestinas longū esset singula enar
rare. Non sic o christiani redempti precio
so sanguine christi: non sic. Que dixerint
scilicet patres sancti ⁊ ecclesie rectores: fa/
cite ⁊ seruate: vt sic mereamus fieri partici
pes gratie diuine. Quaʒ largiatur nobis
iesus christus filius dei: qui sit benedictꝰ

cũ patre ⁊ spiritu sancto per infinita secula
seculorum Amen.
¶ Feria quarta tertie hebdomade. De su
perbia transgressorum legis ciuilis.
Sermo decimus octauus.

Filius homi-

nis non venit mistrari sed mi-
nistrare. Vba sunt redẽptoris
nostri originaliter Mathei. 20. c. ⁊ in euan
gelio hodierno. Ne quis horreret humili
tatis regulaꝫ: voluit saluator noster iesus
christus illam suo exemplo cunctis ostẽde
re: quoniã homĩes vt Lactantiꝰ refert ma
gis volũt exempla q̃ꝫ verba: quia loq fa-
cile est: prestare difficile. vt igitur scribitur
Actuũ p̃. c. Cepit iesus facere ⁊ docere. Fe
cit aũt multa. Sed inter illa vnũ illud no-
bis se offert considerandũ: ꝙ cũ ipse nõ es
set subditus legi voluit ea que erant legis
implere: vnde ⁊ circũcisus est ⁊ in templo
8. die post natiuitatem oblatus. Cuꝫ xp̃o
hoc ex humilitate fecerit vt nobis prebe-
ret exemplũ satis est execrãda superbia il-
loꝝ qui sua volũtate ⁊ non legibus volũt
omnia facere: ꝯtra quos ⁊ si diximus in
sermone precedenti adhuc remanet aliq̄d
enarrandũ contra eos qui legeꝫ humanã
⁊ ciuilẽ abiciunt. ¶ Idcirco in presenti ser-
mone de superbia transgressoꝝ legis ciui
lis erimꝰ tractaturi. ¶ Proponemus aũt
de ipsa lege tria mysteria cõtẽplanda.
¶ pm dicitur diffinitionis.
¶ 2m obligationis.
¶ 3m abrogationis.
¶ Quid est lex ⁊ de actibꝰ legis atq̃ꝫ de il
lius necessitate. Cap. pm.

P Rimuꝫ mysteriũ dicitur diffinitio
nis: In quo videre debemus tria.
¶ Primo legis quidditatem. ¶ 2º
legis actualitatem. ¶ 3º legis necessitatẽ.
¶ Primo videamꝰ quid sit lex in cõmu-
ni. Et ad hoc dicit beatꝰ Tho. pª 2e. q. 90. lex
est ordinatio rationis ad bonũ commune
ab eo qui curam habet cõmunitatis pro-
mulgata. vbi ponũtur quatuor ꝯditiões
legis.
¶ pª est rationis practice ordinatio.
¶ 2ª boni communis ꝓcuratio.
¶ 3ª ppli vel principis constitutio.
¶ 4ª legis ꝓmulgatio.
¶ Prima conditio legis est rõnis practi-
ce ordinatio. Ordinat eni rationẽ practica
ad actiones. ¶ Dicit nanq̃ꝫ Isidorꝰ. ꝙ lex
dicitur a legendo: q: scripta est: vel dicitur
a ligando q: ligat: idest obligat preceptis
affirmatiuis ad agendũ negatiuis ad ca
uendũ. vel dicitur lex ab eligendo ẜm Au
gustinũ quia debet quilibet eligere viue-
re ẜm legẽ. Isti aũt actus. s. eligere legere
⁊ ligare sunt actus rationis. ¶ Notãdum
tamẽ vt dicit Tho. pª 2e. q. 95. articulo. 2.
Qd̃ ois lex humanitus posita intantũ ha
bet de legis rõne inq̃ꝫtuꝫ a lege nature de
riuatur ex eo ꝙ rationis p̃ma regula ẽ lex
nature. Et lꝫ iurisperitꝰ dicat. ff. de legibꝰ.
Nam ad ea ꝙ de oibus que a maioribus
tradita sunt ratio reddi non põt: hoc dicit
non quia leges oẽs non ꝓcedant a ratiõe
si iuste sunt: sed quia minus esset difficile
⁊ ꝓlixũ. Sed vt dicit phus 5º ethicoꝝ. In
talibus oportet attendere exptoꝝ vl' senio
rũ vel prudentiũ in demonstrabilibꝰ enun
ciationibꝰ ⁊ opinionibꝰ nõ minꝰ q̃ꝫ demõ
strationibus. ¶ Secũda ꝯditio legis est bo
ni cõis ꝓcuratio. vnde Isidorꝰ di. 4. c. Erit
aũt lex ait. Lex nullo p̃uato cõmodo sꝫ ꝓ
cõi vtilitate ciuiũ debet esse ꝯscripta. Rõ
q: cũ ois pars ordinetur ad totũ sicut im-
perfectũ ad pfectũ: vnus aũt homo sit pso
na cõmunitatis perfecte necesse est ꝙ lex
respiciat ꝓprie ordinẽ ad cõem felicitateꝫ.
Quodcũq̃ꝫ aũt preceptũ fiat ad aliquem
de aliquo particulari ope ĩtantũ habet ra-
tionẽ legis inq̃ꝫtum ordinatur ad bonum
cõe. ¶ Tertia conditio legis est ppli vl' p̃n
cipis constitutio. vnde dicit Isidorꝰ liº 6º
ethicoꝝ. ꝙ lex est constitutio populi q̃ ma
iores natu simul cũ plebibus aliq̄d sanxe
runt. di. 2. decretoꝝ. Rõ ẜm Tho. est q: lex
vt dictũ est proprie ⁊ principalr̃ ordinatur
ad bonũ cõe. Ordinare aũt aliquis ad bo
nũ cõe est principis vel totius multitudi-
nis. Nam itentio legislatoris est vt hoies
ad virtutes iducat ⁊ a vicijs retrahat. Sꝫ
persona priuata põt q̄dem inducere moni
tione aut suasione bene dispositos. Sꝫ effi

caciter inducere. ſ. per vim coactiuã metu
penaꝝ ꝓteruos ⁊ male diſpoſitos non põt
niſi perſona publica ad quã ptinet penas
infligere. ¶ Quarta conditio legis eſt pro/
mulgatio. vt eni dicit Gratian⁹ di. 4. Le/
ges inſtituuntur cum ꝓmulgãtur. Rõ eſt
quia ad hoc ꝙ lex obliget oportet ꝙ in no
ticiã deducatur alioꝝ. hoc aũt fit per ꝓmul
gationẽ. Et lex quidẽ naturalis ꝓmulga/
ta eſt a deo ſm ꝙ deus eam mentibus ho
minũ inſeruit naturaliter cognoſcendam. lex
aũt exterior humana ꝓmulgatur quo ad
preſens ꝟbo ſed in futuꝝ ſcripto: vnde le/
gis ꝓmulgatio que fit verbo in futuꝝ extẽ
ditur per ſcripture firmitatẽ que quodam
modo legem ſemper ꝓmulgat. Illi aũt co
ram quibus lex non ꝓmulgatur obligant
ad legẽ ſeruandã inq̃ʒtum ad eoꝝ noticiã
deuenit vel deuenire potuit per alios pro/
mulgatione facta. Glo. ꝟo in. c. Cognoſcẽ
tes ex̃ de ꝯſtitutionibus inqt. Ex quo pu/
blice ꝓmulgata eſt conſtitutio oẽs tenẽtur
ad ipſius obſeruantiã ⁊ oẽs ligat poſt du/
os menſes a publicationis tempore ela/
pſos. In Auctentico vt facte noue conſtitu
tiones circa principiũ collatione 5ª. Nec
eſt neceſſe vt ſinguloꝝ auribus iculcetur.
16. di. c. Quod dicitis. niſi probaret qs tũc
extra ꝓuinciã fuiſſe vel aliud impedimẽ/
tum. argᵐ expreſſũ ex̃ qui matrimonium
accuſare poſſunt. c. Cum in tua. ¶ 2° videa
mus legis actualitatẽ ſm Iſidoꝝ di. 3. de
cretoꝝ. Quatruplex eſt enim actus legis.
Ois eniʒ lex aut permittit aliquis vt vir
fortis petat premiũ. ¶ Aut vetat vt ſacraꝝ
ꝟginũ nuptias nulli liceat appetẽ. ¶ Aut
punit vt qui cedẽ fecerit capite plectatur.
¶ Aut precipit vt diliges dñm deũ tuum.
Ratio iſtoꝝ ſm Tho. pª 2ᵉ. q. 93. qr cũ lex
ſit directiua humanoꝝ actuũ. Tres ſt diie
actuũ humanoꝝ. Quidam eni ſũt act⁹ bo
ni ex genere: vt ſunt actus virtutũ: ⁊ reſpe
ctu hoꝝ ponitur actus legis precipere ꝑci/
pit eni lex actus virtutũ: vt dicitur quinto
ethicoꝝ. Quidã alij actus ſunt mali ex ge
nere: ſicut ſunt actus vicioꝝ: ⁊ reſpectu ho
rum ponitur actus legis prohibere. Qui
dam alij ſunt indifferentes ex genere: ⁊ re
ſpectu borum dicitur lex permittere. Poſ
ſunt etiam differentes dici qui parum ha
bent boni vel mali: vt peccata venialia.
Oportet autem ꝙ aliquid ſit per quod in
ducat lex ſubditos vt ei obediant. Hoc au
tem eſt timor pene. Et reſpectu huius dici
tur actus legis punitio. Non autem poni
tur conſilium actus legis: quia conſulere
etiam ſpectat ad priuatam perſonam cu/
ius non eſt condere legem. Quilibet eniʒ
poteſt alteri conſulere. Similiter premia/
re non ponitur actus legis ſicut punire: qr
premiare poteſt quilibet: ſed punire non
poteſt niſi perſona publica ⁊ qui eſt mini/
ſter legis: cuius auctoritate pena infertur.
¶ Tertio videre debemus legis neceſſita/
tem. Fuerunt quippe non ſuperflue ſed ne
ceſſarie. vt inquit Tho. pª 2ᵉ. q. 95. Leges
humane ad retrahendum homines a vi/
cijs ⁊ inducendum ad virtutes. Nam ho
mini ineſt naturaliter quidam appetitus
ad virtuteʒ. Sed ipſa virtutis perfectio ne
ceſſe eſt ꝙ adueniat homini per aliquam
diſciplinaʒ. Sicut videmus ꝙ per aliquã
induſtriam ſubuenitur homini in ſuis ne
ceſſitatibus: puta in cibo ⁊ veſtitu quoꝝ̃
initia quedaʒ ſunt a natura ſcilicet a ratio
ne ⁊ manu. Non autem eſt a natura com/
plementũ ipm. ¶ Ad hanc autem diſcipli/
naʒ non de facili ſibi homo ſufficiens eſt:
qr perfectio virtutis cõſiſtit precipue in re
trahendo ſe ab inordinatis delectationib⁹
⁊ indebitis: ad quas homies ſunt proni ⁊
maxime iuuenes quib⁹ magis eſt efficax
⁊ neceſſaria diſciplina. Et ideo oportet ꝙ
huiuſmodi diſciplinã per quã ad virtuteʒ
peruenitur ab alio ſortiantur. Et q̃ʒtũ qui
dẽ ad illos iuuenes qui ſunt ꝓni ad virtu
tis actus vel ex diſpoſitiõe nature vl' ex cõ
ſuetudie vel magis ex diuio munere: ſuffi
cit diſciplina pĩna q̃ eſt per admonitiões.
Sʒ qr inueniunt ꝓterui ⁊ ad vicia ꝓni qui
de facili verbis moueri non poſſunt neceſ
ſariũ fuit vt per vim ⁊ metũ cohiberẽtur a
malo: vt ſaltẽ ſic a malis deſiſtẽtes ⁊ alijs
quietam vitã redderent: ⁊ ipſi tandem per
huiuſmodi aſſuetudinẽ ad virtutẽ ꝑduce
rentur: ⁊ voluntarie facerent que metu pri
us implebãt: ⁊ ſic efficerent virtuoſi. Hu
iuſmodi aũt diſciplina cogẽs ẽ diſciplina

legum: vnde necessariū fuit ad pacē hoīuz ⁊ virtutē acqrendam vt leges humane cōstituerentur. ¶ Hinc Isidorꝰ di. 4. c° Facte sunt ait. Facte sunt aūt leges vt earuz metu humana coerceatur audacia: tutaqꝫ sit inter iprobos innocentia: ⁊ in ipis iprobis formidato supplicio refrenetur audacia ⁊ nocendi facultas. Et in ꝓlogo decretaliuz. Ideo lex ꝓditur vt appetitus noxius sub iuris regula limitetur per quā genus humanū vt honeste viuat alterꝝ nō ledat: ius suū vnicuiqꝫ tribuat informatˀ. ¶ Et si obiceretur ꝙ melior est iusticia ⁊ lex aīata q̃z inaīata. Sed iudex est iusticia aīata. dicit eni Arist. 5° ethicoꝝ ꝙ ad iudicē ꝯfugiūt hoīes sicut ad iusticiā aīatam. lex autē est quasi iusticia inaīata. Ergo viderˀ ꝙ meliꝰ fuisset vt executio iusticie cōmitteretur arbitrio iudicum q̃z ꝙ lex aliqua cōderetur. ¶ Rńdet Tho. vbi. s̃. ꝙ ꝫm Arist. in p̊ rethoricoꝝ: meliꝰ ē oīa ordiari lege q̃z dimitti arbitrio iudicū: ⁊ hoc ꝓpter tria. ¶ Primo q: facilius est reperire paucos sapientes qui sufficiant ad rectas leges condendas: q̃z multos qui reqrerenˀ ad recte iudicandū de singulis. ¶ Secūdo q: illi qui leges ponunt multo tp̄e ꝯsiderāt quid lege ferēdū sit. Sed iudicia de singularibꝰ factis sunt ex casibus subito ortis. Facilius aūt ex multis consideratis pōt homo videre quid rectum sit q̃z ex vno solo facto. ¶ Tertio q: legis latores iudicāt in vniuersali ⁊ de futuris: sed hoīes iudicijs presidētes iudicant ad q̃ afficiuntur odio vlˀ amore aut cupiditate ⁊ sic eoꝝ deprauatur iudiciū. Quia ergo iusticia aīata iudicis nō in multis iuenitur ⁊ q: flexibilis est: ideo nemini fuit in quibuscūqꝫ est possibile lege determinare quid iudicandū sit: ⁊ paucissima arbitrio hoīum relinquere

¶ Qd̄ ciuiles leges iuste sunt seruāde: ⁊ ꝙ aliq̄ñ licet facere p̄ter v̉ba legis: ⁊ qualiter melior est ciuitati bonꝰ minister sine lege q̃z lex sine ministro. Cap. 2m.

ſ Ecundū mysteriū contēplanduz de lege dī obligatiōis. In quo tria sūt dubia declaranda.

¶ p̄m vtrū obligentur hoīes in foro ꝯsciētie ad obseruantiā leguz seculariū:

¶ 2m vtrū liceat aliq̄ñ subditis legis p̄ter v̉ba legis agere:

¶ 3m vtrū expediențius sit ciuitatē regi ꝑ bonā legē ⁊ malū mīstrū: q̃z per bonū ministrū sine bona lege:

¶ Ad p̄m dubiū rńdet Tho. p̄a 2e. q. 96. articulo. 4. ꝙ si leges seculares sunt iuste obseruande sunt. Ita ꝙ nō obseruans peccat vnde Augꝰ di. 9. c° Quicūqꝫ ait. Qui legibus imperatoꝝ que pro dei voluntate feruntur obtēperare non vult acqrit grāde suppliciū. Qui aūt legibus iperatoꝝ que contra dei voluntatē feruntur obtēperare nō vult acqrit grande premiū. Igitur lex humana si non est iusta q̃zuis large dicatur lex inq̃ztum ab aliquo habente auctoritatē ꝯstituitur ꝫm illud Ysaie. 10. c°. Ve qui condunt leges iniquas nō tamē proprie est lex: quia nō ligat idest nō obligat ad sui obseruantiā. Si aūt iusta a deo ispirante est ꝫz illud ꝓuerbioꝝ 8°. Per me reges regnant ⁊ legū conditores iusta decernunt. Propterea xp̄s nascens seruari voluit a matre sua legē hoīs infidelis: cuz. s. vt scribitur Luce. 2. c°. Exijt editū a cesare augusto vt describeretur vniuersus orbis ⁊ ipsa iuit in bethleē. ¶ Sciendū tamē ꝫz Tho. vbi supra: ꝙ leges humanitus posite dicuntur. Iuste vel iniuste ꝫm quatruplicē causam. s. finalē: efficientē: formalem: ⁊ materialē. ¶ Primo ꝫm causā finalē ex fine qñ ordinantur ad bonū cōe. Iste eni est finis legis: vtilitas cōis boni vt dictū est. Ecōtra est lex iniusta qñ est ꝯtraria cōmuni bono. vnde qñ aliqs presidens iponit leges onerosas subditis nō ꝓpter cōez vtilitatē: sed ꝓpter p̄uatam suā vt ꝓpter cupiditatem vel gloriam faciens statutum ꝙ qui facit talē defectū soluat tantū: qd̄ non ꝓpter aliud facit nisi vt inde lucretur: vel cū iponit tallias ⁊ gabellas vltra debituz vt thesaurizet ⁊ similia. ¶ Secūdo dicūtur leges iuste ex causa efficienti seu auctore. Causa efficiens legis est statuēs legez. Si ergo nō excedit ptātem ferentis: q: s. eam facit subditis suis iusta est. Iniusta aūt si fert legem super eos in quibus non habet potestatem. Puta si laicus cuiuscūqꝫ dignitatis etiam imperialis facit legē que

extendatur etiā ad clicos: vt ꝙ habeāt re
spondere in foro suo vel ꝙ soluant tallias
⁊ hi⁹. nō enim hn̄t ptātem super clerum.
¶ Tertio leges dicūtur iuste ex forma: qñ
s. ſm equalitaté ꝓportionis imponuntur
onera subditis in ordie ad bonū cōmune.
Cū enim vnus homo sit pars multitudis
quilibet homo ⁊ qđ est ⁊ qđ habet é mul-
titudis. Sicut quelibet pars est qđ est toti
us: vnde natura aliqñ aliquod detrimētū
infert parti vt saluet totū. Et ſm hoc leges
ꝓportionabiliter onera iponentes sunt iu
ste ⁊ obligant in foro conscie: vnde ex cau
sa rationabili rectores ciuitatū iponūt ali
quas collectas: puta ad defendendū se in
iusto bello: ⁊ ſm ꝓportionez debitā: qui h̄
recusaret peccaret. Iniuste aūt sunt leges
qñ non equalr̄ onera iponuntur ſm rataz
vnicuiqꝫ cōtingenté ⁊ ſm subām. Sꝫ alij
nimis grauātur enormiter. Alij nimis al
leuiant̄. Et iste sunt violentie magis q̄ꝫ le
ges. Ideo non obligant in foro cōscientie
nisi forte ꝓpter vitandū scandalū vel ꝑtur
bationé: ꝓpter q̄ꝫ homo etiā qñqꝫ debet
cedere iuri suo. ¶ Quarto leges sunt iniu
ste ex materia qñ sunt de rebus illicitis cō
tra ius diuinū vel naturale: vt ꝙ adorent
idola. Sicut fecit nabuchodonosor legem
ꝙ oēs adorarent statuā Danielis. 3. c. Et
tales leges nō sunt obseruande: q: vt scri
bitur Actuū. 5. c. Obedire oportet deo ma
gis q̄ꝫ hominibus. Ad idem facit c^m Julia-
nus. xi. q. 3. ¶ Et nota ꝙ condentes leges
iniquas puta ad iponendū collectas inde
bitas ⁊ grauamia tenētur ad restitutioné
ipsi ⁊ heredes eoꝝ oium damnoꝝ que oc-
casione dictaꝝ legū aliqui passi sunt. Et il
li qui induxerūt conditoré ad talé legé fa-
ciendā quilibet isolidum. vt ergo iā predi
ctū est iuste leges seruande sunt nō contem
nēde. ¶ Hinc Gelasi⁹ papa di. 10. ait. Quis
aut leges ꝑncipum aut patrū regulas aut
monitiones ꝑnas dicat debere conténi:
nisi qui ipunitū sibi extimet trāsire cōmis
sū. ¶ Secūdū dubiū fuit vtrū liceat aliqñ
subditis legis preter verba legis agere.
¶ Ad hoc dicit Tho. ꝑ^a 2e. q. 96. artic^o. 6.
ꝙ cum ois lex ordinetur ad bonū cōmune
intantū habet vim ⁊ rationé legis inq̄ꝫtū

aspicit id cōe bonū. Secūdū ꝟo ꝙ ab hoc
deficit nō habet virtuté obligādi: vñ iuris
peritus dicit: ꝙ nulla iuris ratio aut equi
tatis patitur benignitas vt que salubriter
pro vtilitate hoium itroducunt̄ ea nos du
riori interpretatione cōtra ipsoꝝ cōmodū
ꝑducamus ad seueritaté. Et Bernardus
li^o de precepto ⁊ dispensatione ait. Iniquū
ꝓculdubio foret si ea que sūt pro sola cha
ritate instituta contra charitaté tenerētur.
Contingit aūt ꝙ aliqd obseruari cōi salu-
ti est vtile vt in ꝑlibus quod tamé in aliq
bus casibus est nocumentū maximū. Q2
igitur legis lator nō pōt oēs casus singu-
lares intueri ꝓponit legé ſm ea que vt in
ꝑlibus accidūt ferens intétioné suā ad cō
muné vtilitaté: vnde si emergat casus in q̄
talis obseruatio legis sit dānosa nō saluti
fera: talis lex nō est seruāda. Sicut si in ci-
uitate obsessa statuat̄ lex ꝙ porte stét clau
se hoc est vtile cōmuni saluti vt in ꝑlib⁹.
Si aūt contingit casus ꝙ hostes insequā
tur aliquos ciues per quos ciuitas cōser-
uatur damnosissimū esset ciuitati si porte
eis non aperiunt̄. Et ideo in tali casu por-
te essent eis aperiende cōtra verba legis
vt seruaretur vtilitas cōmunis quā inten
dit legis lator: ¶ Propterea dicitur i glo.
in ꝓlogo decretaliū. Nouis morbis noua
cōuenit antidota preparari. Ex de iuramē
to calūnie. c. Ceteꝝ. ¶ Et varia experimēta
morboꝝ varia nos cogūt remedia inueni
re. 50. di. c. Ut constitueretur. ¶ Et qđ me-
dicamēta morbis exhibēt hoc iura nego-
cijs. ¶ Et iteꝝ glo. in ꝓlogo. Que de nouo
emergūt auxilio nouo idigent. ff. de inter
rogatorijs actionibus. l. de etate. §. Ex cau
sa. ex de officio iudicis delegati. c. Insinuā
te. ¶ Sed tamé considerandū est ꝙ si obser
uatio legis ſm verba non habet subitū pe
riculū cui oporteat stati occurrere: nō per-
tinet ad quélibet interpretari quid sit vti-
le: sed hoc solū pertinet ad ꝑncipes qui ꝓ-
pter hu⁹ casus habent auctoritaté in legi-
bus dispensandi. Si ꝟo sit subitū periculū
non patiens tantā morā vt ad superiorez
possit recursus haberi ipsa necessitas dis-
pensationé habet annexam. ¶ Nec obstat
qđ Aug⁹ dicit di. 4. c. In istis. ꝙ non licet

alicui iudicare de lege. Sz siqs ꝑtermit
tat ꝟba legis dicés se intentioné legis ser
uare videt̃ ꝙ iudicet de lege. Ad hoc dicit
Tho. Ille qui in casu necessitatis agit pre/
ter ꝟba legis nó iudicat de lege sed de ca
su singulari: in quo videt ꝟba legis nó es
se seruanda: vnde dicitur ex̃ de rescriptis i
c. Causã. ꝟba in rescriptis vel legibus po
sita debemus conformare equitati etiaz si
ꝟba non paterent̃. ¶ Itẽ si arguatur quia
eius est interpretari legem cuius est con/
dere: vt di. xi. q. pª. c. Sicut enim §. Ex hijs
oibus. Sed subditoꝝ legis non est ꝯdere
legem: nec ergo eoꝝ est interpretari itentio
né legis latoris: sed ƀm ꝟba agere. ¶ Re
spondet Tho. ꝙ ille qui sequit̃ intentionez
legis latoris non interpretat̃ legez simpl'r
sed in casu in quo manifestũ est per euidé
tiã nocumenti legis latoré aliud intédisse.
Si eni dubiũ sit debet vl' ƀz ꝟba legis age
re vel superiores cósulere. Cófirmant̃ oia
supradicta ꝑ illud qð scribit̃. 22. q. 5. c. Hu
mane. Qð verba debent seruire intétioni
non intétio verbis. vnde Ilari⁹ ex̃ de ꝟbo
rũ signifiᶜ. c. Intelligétia ait: Intelligétia
ꝟboꝝ ex causis est assuméda: qꝛ nó ƀmo/
ni res se ꝫ rei sermo debet esse subiect⁹. Ibi
dicit glo. ꝟba non sunt intelligéda stati vt
sonare vident̃ maxime vbi ambigua sũt.
Sed consideranda est intétio loquétis. ff.
de ꝟboꝝ signifiᶜ. l. Nepos ꝓculo. ff. de re/
gulis iuris. l. Semꝑ i stipulatióib⁹. 31. q.
pª in. c. Quó virgibus. ¶ Et glo. in. c. Pre
terea. Ex̃ de ꝟboꝝ signifiᶜ. inqt. Peccator
é mens dicétis qz vox. ff. de supellectili le
gata. l. Labeo. Nec plus verbũ qz volun
tas inspici debet. C. que res pigͥ obligari
possunt. l. vlti. Seqtur Tho. ꝙ qzuis sapi
entes nouerint intentioné suã ꝟbis expli
care ⁊ conditores legum fuerint sapientes
tamé nullus ita sapiés est vt possit oés ca
sus excogitare. vnde. ff. de administratióe
reꝝ ad ciuitaté pertinentiũ. l. 2 §. Si eo tpe
dicitur. Fortuitos casus nullũ hoium con
silium preuidere pót. Ideo nó pót sufficié
ter per ꝟba sua in lege exprimere ea q̃ con
ueniunt ad finé intétũ. Et si posset legis la
tor oés casus considerare nó oporteret ꝙ
oés exprimeret ꝓpter confusioné vitãdã:

sed legem ferre debet ƀm ea que eueniunt
vt in pluribus. ¶ Tertiũ dubiũ erat vtrũ
expedientius sit ciuitaté regi per bonaz le
gem ⁊ malũ ministeriũ: qz per bonũ mini
sterium sine lege. ¶ Et Geraldus odo. su/
per 5º ethicorũ dicit ꝙ per bonũ misteriũ.
Quia illud regimé est ciuitati expedienti⁹
qð é ad finé ⁊ felicitaté ciuitatis efficati⁹.
hoc aũt est regimen boni viri: quare ipsũz
expedientius est regimie bone legis. Naz
finis ⁊ felicitas ciuitatis est esse ciues iu/
stos prudétes ⁊ bonos: hoc habito cetera
necessaria ciuitati faciliter habent̃. Sz ꝙ
ad hoc sit efficatius regimen boni viri ap
paret ex tribus: in quibus vir bonus exce
dit legem. ¶ Videlz: Potentia: Pruden/
tia: Iusticia. Qð vir bonus sit potentior:
patet quia quatuor sunt motiua que cóti/
nent totã potentiã faciendi hoies bonos
s. Metus: Amor: Exhortatio: Exemplũ:
¶ De metu Arist. dicit. io. ethicoꝝ. Multi
obediũt magis necessitati qz sermoni ⁊ ia
cture quam timent magis qz bono. ¶ De
amore etiã sequitur ibidem. ꝙ paterni ser
mones ⁊ mores magis habent de ꝑtãte:
qz legalia ⁊ ciuiles mores ꝓpter cognatio
né ⁊ beneficia. ¶ De exhortatióe dicit Hie
ro⁹ ad paulinũ: habet nescio qd latétis in
tegre viue vocis act⁹ ⁊ in aures discipli de
doctoris ore transfusa fortius sonat. ¶ De
exemplo ꝓo Lactanti⁹ liº. 4. hoies exem
pla magis volũt qz ꝟba. Bonus igit̃ vir
⁊ bona lex pares sunt in metu ⁊ timore qꝛ
vterqz habet misteriũ ⁊ gladium. Sed bo
nus vir habet amoré: habet exhortationé
viuã ⁊ exemplũ bonoꝝ operũ: lex aũt nó.
¶ Qð etiã bonus vir sit prudentior ꝓbat̃.
Quia vir prudens ⁊ lex bona ƀm prudéti
am datã continét noticiã ⁊ arté bene viué
di. ¶ Tamé noticia boni viri excedit tripʳ.
¶ Primo extésiue: qꝛ lex nó pót extédi ad
oés casus q possunt euenire eo ꝙ singula
ria sũt ifinita. Et descendétib⁹ ab vniuersa
libus ad particularia: iubet Plato qesce
re. Tunc aũt vbi lex deficit recursus est ad
arbitriũ boni viri. Et sic arbitriũ boni viri
excedit legé extésiue. ¶ 2º excedit bon⁹ vir
legé itensiue: qꝛ ƀmones legis sunt vniuer
sales: sermones boni viri particulares. Et

vt dicit Arist. in 2° ethicorũ ⁊ in 3° politi.
Sermones particulares efficatiores sunt
in agibilibus q̃ȝ vniuersales. ¶ 3° bonus
vir excedit pfectiõ alr̃: q2 vir bonus habet
quandá expientiá seu experimentalé noti
ciá ita pfectá ꝙ nulli põt inesse nisi hoi bo
no. oĩs aũt legalis noticia põt inesse tá bo
no q̃ȝ malo ❡ Qď adhuc vir bonus sit iu
stior ꝓbat᷑: q2 lex bona est tm̃ preceptiua
vir bonus est p̃ceptiuꝰ: opatiuꝰ: electiuꝰ:
⁊ volitiuus. Sed vbi sũt isti viri boni: vbi
qui recte viuãt: qñ etiam post tot sacras le
ges diuinas ⁊ humanas canonicas ⁊ ciui
les: legũ ministri deteriores alijs experié/
tia teste videntur. Quos nõ ab re alta vo/
ce inuitare possumus dicentes illud quod
scribitur Sapie p̃ c°. Diligite iusticiá q iu
dicatis terrá. Si hác iusticiá maiores mi/
noribus exhiberét: vtiqȝ reliqua oĩa in ci
uili vita bene recteqȝ fierent.

❡ Qď multe sunt leges ciuiles reprobate
⁊ alie auctenticate: quedam ꝟo abrogate
que non dedignantur sacros canones imi
tari. Cap. 3m.

t Ertium mysterium contemplandũ
dicitur abrogatio. In secularibus
quidem legibus multa diuersitas
inuenitur. ¶ Nam quedam sunt reproba/
te. ¶ Quedam aucténticate. ¶ Quedá abro
gate. ¶ Prime sunt leges quecunqȝ iniu
ste de quibus diximus. Et in speciali oẽs
ille que militant contra ecclesiasticam li/
bertatem. Ex quo facta est illa constitutio
Honorij tertij extra de sententia excõmu
nicatiõis i. c. Nouerit. In qua dicitur. Ex/
cõmunicamus omnes qui decetero serua
ri fecerint statuta edita ⁊ consuetudines vl'
potius abusiones introductas contra ec/
clesiasticam libertaté nisi ea de capitulari
bus suis infra duos méses post hiꝰ publi
cationé snie fecerint amouere. Excoicamꝰ
statutarios ⁊ scriptores statutoꝝ ipoꝝ nec
nõ ⁊ ptátes ⁊ ꝯsules rectores ⁊ ꝯsiliarios
locoꝝ vbi decetero hiꝰ statuta ⁊ ꝯsuetudi/
nes edite fuerit ⁊ obŝuate: necnõ ⁊ illos q
ŝm ea p̃sumpserint iudicare vel in publicá
formá scribere iudicata: h ibi. Inno. ⁊ Ho
stieñ. dicũt ꝙ libertas cõsistit in p̃uilegijs
ꝯcessis sup spũalibꝰ vel tp̃alibus generalr̃
vl' singularit᷑ siue a deo siue a papa: siue ab
alijs p̃ncipibus. A deo ꝯcessa sũt multa:
vt illď. Quodcũqȝ ligaueris ⁊c̃. Et h q̃ȝtũ
ad p̃soná pape extenditur ad interp̃tatio
né oĩum dubioꝝ. Ex̃ qui filij sunt legitimi
c. Per venerabilé. A papa p̃uilegia cõces
sa sunt vt qui inicit manũ violentá in cle/
ricuȝ sit excoicatus. Ité ꝙ in legatis ad pi
as causas sufficiant duo testes: ⁊ multa
alia p̃uilegia que habentur in iure canoni
co. Iteȝ ab imperatoribus multa cõcessa
sunt: vt de imunitate eccliaꝝ ⁊ hiꝰ. ¶ Que
dam leges seculares sunt auctenticate: vt
ille que honestaté sapiunt ⁊ moribus bo/
nis ac religioni concordant. vnde ex̃ de cle
rico excõmunicato. c. Super specula dicit᷑.
Sancta ecclesia legum seculariũ nõ respu
it famulatũ que equitatis ⁊ iusticie vesti/
gia imitantur. Idem ex̃ de noui operis nũ
ciatione. c. p̃. Et di. 10 c. Lege. c. Si in adiu
toriũ. ❡ Tertio quedá leges sũt abrogate
eo ꝙ lȝ permittantur a iure ciuili: tamen
prohibétur a iure canonico. ¶ Et in tali ca
su leges non dedignantur sacros canones
imitari. Extra de iudicijs. c. Clerici. Extra
de iuramento calumnie. c. primo. Extra
de noui operis nunciatione. c°. Intellexi/
mus. ¶ Et in Auctético vt clerici apud pro
prios episcopos §. penultimo. collatione
6. Et lȝ plures sunt casus ciuilis legis qui
prohibentur in iure canonico nos tamen
aliquos colligemus ex illis. ❡ Primus
casus est in matrimonijs. Nam ŝm leges
ciuiles: filius germani vnius potest copu
lare matrimonium cum filia alterius ger
mani. vt instituta de raptoribus §. Inter
eas. ⁊ C. de nuptijs. l. Nemini. Sed ŝm ec
clesiam tales debent separari. Extra de cõ
sanguinitate ⁊ affinitate. c. Non debet.
❡ Secũdus casus est de puella rapta que
ŝm leges non potest contrahere matrimo
nium cum raptore suo. C. de raptu virgi/
num. l. Unica. Et. 36. q. 2. c. De puellis. c.
Sin autem. c. Placuit. Sed ŝm legem ca
nonicam potest. Ex̃ de raptoribus: c. Cuȝ
causa. vbi etiam dicit glo. Qualitercunqȝ
aliqua sit rapta potest contrahere cum ra
ptore dummodo prior dissensio transeat
postmodum in consensuȝ. 36. q. secũda. c°.

rua. ¶ Tertius casus est quia s3 leges ciuiles licitũ est homini soluto tenere mulierē solutā in concubinā. vt in Auct^co. Quibus modis filij naturales efficiunt legitimi. §. Sigs. Sed sm ecclīam etiā simplex fornicatio est peccatũ mortale: ⁊ excludit a regno dei sm apostoluʒ Pe. corinth. 6. c. ¶ Quartus casus est sm leges ciuiles licitum est viro occidere adulterū deprehensuʒ in adulterio cū vxore si est psona vilis ⁊ cui nō debet reuerentiā. ff. de adulterijs. l. Marito. Et. l. Si adulteriū. Et. C. de adulterijs. l. Graccus: Insup licet patri qui habet filiā in ptāte occidere adulteruʒ filie in domo sua fornicantē: ⁊ occidere filiā. ff. de adulterijs. l. Pater. ⁊. l. Non in ea. Sʒ sʒ deū ⁊ ecclesiā nihil hoꝝ licet. ¶ Quintus casus est q2 sm leges ciuiles dānat q deprehensam in adulterio tenet vxorē. C. de adulterijs. l. Crimē. ⁊. l. Castitati. Sed sm iura canonica pōt retinere sine vlla pena: dūmodo ipsa parata sit se emendare. 32. q. pª. §. Obaudit. ¶ Sextus casus sm leges mulier que mortuo marito nubit īfra tps luct⁹ idest vnius anni infamis fit ⁊ icurrit multas penas. C. de secūdis nuptijs. l. pª. ⁊ 2ª. Sed hoc non tenetur ab ecclia. Ex de secūdis nuptijs. c. p. ¶ Septim⁹ casus est sm leges. Illud quod relinquitur in testamento nisi habeat qnq3 vel septem testes nō valet. C. de testamētis. l. Si vn⁹. l. Hac cōsultissima. Instit^a de testamētis §. finali. Sed ecclesia hoc nō tenet in relictis ad pias causas vbi sufficiūt tres aut duo testes Ex de testamētis. c. Cū esses. ⁊. c. Relatū. ¶ Octauus casus est sm leges maleficia cogitationis regulariter non puniunt. ff. de penis. l. Cogitationis. Sed tamē oīs cogitatio mala a deo punitur: de pe. di. pª. c. Oīs. ¶ Nonus casus sm leges ciuiles lʒ magi ⁊ malefici puniant: tamē qui hoc faciunt contra ventos imbres ⁊ grandines preueniatur. C. de maleficiis. l. Eoꝝ. ¶ Sʒ sm deū ⁊ ecclīam talia facere grauissimuʒ peccatū est. ¶ Decimus casus q fili⁹ spurius ex damnato coitu omni bñficio excluditur. C. de naturalibus liberis. l. Licet aūt. Sed sm ecclīam interest epi facere q vterq3 parentū talibus liberis necessaria submistret sm q facultates suppetūt. Ex de eo qui duxit in mrī^m quā polluit p adulteriū. §. Cū haberet. Sūt ⁊ alij casus quos repetere nimis foret prolixū: in quibus leges seculares non sunt seruande. Tamen in alijs vt sepe diximus licitis ⁊ honestis colende sunt: ⁊ non superba mente paruipendende. Demus igit operā oēm elationē expellere a cordib⁹ nostris: ⁊ sm leges sacras viuentes: dignos reddamus nos gratia xpi. Amen.

¶ Feria 5ª tertie hebdomade. De supbia hereticoꝝ. Sermo decimus nonus.

m Ortuus est diues ⁊ sepultus est in inferno: verba sunt redemptoris nostri Luce. 16. c. ⁊ in euangelio hodierno. Audientes pleriq3 lectionē sancti euāgelij hodiernam in qua historia ⁊ res gesta narrat de diuite illo qui damnatus iterijt ⁊ descēdit in infernū: nō solū non expauescūt nec cogitant de vita futura. Quinimmo ficta esse falsaq3 oīa illa ⁊ opinant ⁊ dicūt. Ascēdit gppe fumus superbie in corda eoꝝ: excecauitq3 illos vt non aspiciant veritatē. Spernūt scripturas ⁊ moysez ac pphetas abominantur. Hij si pertinaciter in talib⁹ versant erroribus velud heretici punient a iusto iudice deo. Et qm̄ heresis vicium periculosissimū est ⁊ abominabile nimis: decreui in smone pñti dicere de superbia hereticoꝝ: ob qd̄ tria mysteria pponimus de hereticis contemplanda.

¶ p^m dicitur conditionis.
¶ 2^m specificationis.
¶ 3^m punitionis.

¶ Quod quinq3 cōditiones requiruntur ad hoc vt quis proprie dicatur hereticus.

Capitulū p^m.

p Rimū mysteriū de hereticis contēplandū dicitur conditionis. vt eniʒ ingt Aug⁹. 24. q. 3. c. hereticus. Hereticus est qui falsas opiniones gignit vel sequitur. ¶ Sʒ vt colligere potui ex dictis doctoꝝ quinq3 requirunt conditiones ad hoc vt aliquis proprie dicatur hereticus. ¶ Prima conditio est vt sit error in eius intellectu

intellectu. Nam heresis est species infide
litatis. Sed infidelitas est in itellectu sub
iectiue: sicut fides sibi contraria factū: er/
go malum sine errore non facit hoiem he/
reticū: vt siquis fornicatur aut mecchat lz
agat cōtra veritatē que dicit: Nō meccha
beris. nō tamē est hereticus nisi credat vl
opinetur fornicari esse licitū. ¶ Siqs autē
obiceret q simoniacus dicitur hereticus.
p^a.q.p^a.c. Quisqs. ⁊ tamē non habet er/
rorē in intellectu. Ergo absqz tali conditio
ne pōt quis reputari hereticus. ¶ Respon
detur q simoniacus nō ꝓprie sed large di
citur hereticus ꝓpter quādam similitudi/
nem: quia ex quo emit vel vendit sacra: ita
agit ac si extimaret donum gratie pecunia
posse possideri. Sed nō hoc estimando si/
cut coiter accidit nō est heretic⁹. ¶ Secun
da conditio ad hoc q sit quis ꝓprie hereti
cus est q error sit circa ea que sūt fidei vel
contra veritatem determiationis ecclie in
hijs que ptinent ad fidē ⁊ bonos mores ⁊
necessaria ad consecutionē vite eterne. Si
enim error esset de hijs que nō ptinent ad
fidez: puta q qs credat solē nō esse maio
rē terra ⁊ hi⁹: non est hereticus. ¶ Tertia
conditio que requiritur ad heresim est q
error sit in illo qui catholicā veritatē est ꝓ
fessus. Nam iudei ⁊ gentiles ac reliq infi/
deles non ꝓprie dicuntur heretici. vnde di
cit Aug⁹ q vidēs diabolus genus huma
num a cultura demonū liberari hereticos
mouit: qui sub vocabulo xpiano doctrine
resisterent xpiane. ¶ Quarta cōditio que
requiritur ad heresim est q sit in eo qui fi
dem suscepit taliter error circa fidē q aliqz
veritatē de xpo confiteatur ptinentē ad di
uinitatē vel humanitatē. Si eni nullā veri
tatem penitus de xpo confiteretur magis
ꝓprie apostata q̄z hereticus censeret. Nā
hereticus aliquā veritatē de xpo confitet:
Apostata ꝟo a fide non sicut Julian⁹ apo
stata. Et sic possunt distingui hereticus et
apostata: lz aliqn̄ vnuz sumatur pro alio.
¶ Quinta conditio que requiritur ad he/
resim est vt quis talē errorez firmata volū
tate ⁊ obstinata eligat ⁊ pertinaciter sequa
tur errores. vnde Aug⁹. 24.q.3.c. Qui in
ecclia ait. Qui in ecclia xpi morbidum ali
quid prauūqz sapiunt si correcti vt rectum
sanūqz sapiant resistant ꝯtumaciter suaqz
pestifera ⁊ morbida dogmata emendare
noluerint sed defendere persistunt heretici
sunt. Qui ergo erraret in materia fidei pu
tans eccliam sic credere paratus corrigi ⁊
emendari cū audierit veritatē: non censet
hereticus. ¶ Unde abbas Joachi ꝺm glo.
in c° Damnamus. de suma trini. ⁊ fide ca
tho^ca. q: paratus fuit corrigi ⁊ se correxit:
non debet dici hereticus lz aliqn̄ errasset i
fide in libello illo quē fecit contra petrū lō
bardū. ¶ Ad hoc facit dictum Aug. 24.q.
3.c° Dixit apl's. Notandū etiā ꝺm Guilel
mum q cum dicitur ex̄ de hereticis c° p̄.
dubius in fide infidelis est q hoc intelli/
gitur de eo qui sponte vult dubitare: secus
de illo qui aliqn̄ vacillat circa fidē ex tenta
tione ⁊ cum displicētia rationis. Cōcordat
hijs Tho. 22.q.xi.

¶ Qd lz multe fuerint hereticorū secte fi
dei veritatez impugnantes: tamen hodie
quinqz sunt que multos inuoluunt in ita/
lia. Cap. 2^m.

s Ecundū mysteriū de hereticis con
templandum dicit specificationis.
Multe quippe a p̄ncipio nascentis
ecclie vsqz in pn̄tem diem inuētē sunt he/
reticoꝝ secte fidē orthodoxam suis errori/
bus conātes euertere. Oēs tn̄ faciētē deo
tandē delete sunt paucis illis dūtaxat ex/
ceptis que adhuc diebus nr̄is inuoluunt
aliquoꝝ miserabiles aīas. Isidor⁹. 8. ethi
coꝝ li°. Et. 24.q.3.c° vltimo. noiat hereses
quos ꝓfessi sunt infrascripti: videlicet. Si
moniani: Menandriani: Basilidiani: Ni
colaite: Gnostici: Caporiani: Cherintiani
Nazarei: Ofite: Ualentiniani: Appelli/
te: Arcotiani: Adamiani: Caymani: Se/
thiani: Melchisedechiani: Angelici: Apo
stolici: Cerdoniani: Marcianiste: Archote
rite: Aquarij: Seueriani: Tatiani: Elogij:
Cathafrige: Cathorij: Pauliani: Hermo
geniani: Manichei: Antropomorfite: He
raclite: Nouatiani: Mōtani: Ebionite: Fo
tiniani: Eunomiani: Origeniani: Sabel/
liani: Arriani: Macedoniani: Apollinari/
ste: Colutiani: Floriani: Donatiste: Bono
siani: Circūcelliones: Priscillianiste: Lu/

ciferiani: Iouinianiste: Heluidiani: Pa-
terniani: Arabici: Tertullianiste: Pelagi
ani: Nestoriani: Euticiani: Theodosiani ⁊
alij. Quoꝝ errores aperte commemorare
nõ est necessariũ. ¶ In extrauaganti Ioan-
nis. 22. que incipit. Dudum ad audientiã
reprobãtur errores Petri de corbaria or-
dinis minoꝝ: qui pertinaciter asserebat ꝙ
petrus apostolus non fuit magis caput ec
clesie q̃ quilibet aplorꝝ. Et ꝙ xp̃s nullum
vicarium in ecclesia dereliquit. Et ꝙ papa
nõ habet corrigere ⁊ punire: istituere ⁊ de-
stituere impatorẽ. Contra constitutionem
clemẽtis in clemẽtina pastoralis de sñia ⁊
re iudicata. Iste petrus de corbaria fuit fa
ctus antipapa tpe Ioannis. 22. ad ordina
tionẽ ludouici imperatoris scismatici ⁊ de
positi ab impio ⁊ ab eo antipapa corona-
tus est. Sed postea captus dictus petrus
⁊ ductus ad Ioannẽ 22m auinioni confes-
sus errorẽ suũ in carcere vitã finiuit. ¶ Cir
ca annos dñi mille ducentos quinq̃ginta
in lombardia ⁊ florentia repullulauit here
sis Manicheoꝝ. Contra quos sanctꝰ Pe
trus martyr factus inquisitor ab Innocen
tio. 4. a tali heresi florentiã purgauit ⁊ ali
as partes lõbardie. ¶ Circa ãnos dñi. M.
cccc. xx. exorta est heresis vscitarũ in boe-
mia. cuius inuentor fuit quidã anglicus
Ioannes vs noiatus. ¶ In clementina ad
nr̃m de hereticis fit mẽtio de heresi berga
doꝝ. Sed hijs ⁊ oibus alijs pretermissis:
in italia adhuc inueniunt quinq3 species
heresũ siue hereticoꝝ secte.

¶ pa est vallistarum.
¶ 2a amodeitarum.
¶ 3a neofitorum.
¶ 4a fraticellorum.
¶ 5a plinistorum.

¶ Prima species heresis seu hereticoru3
secta est vallistaꝝ. hec l3 nõ multos corru
perit tñ periculosissima est. Damnat eni3
vota ⁊ iuramẽta: asseritq3 religiosos voto
se ad continentiã obligantes vilẽ gestare
mentẽ corq3 satis debile cũ maioris virtu
tis sm eu3 sit viuere caste sine vinculo vo
ti q̃3 cum eius obligatione. Vidi sup hoc
⁊ alijs quibusdã erroribus neapoli libellũ
quendã quem vnus prefatam heresim sa

piẽs semel tm̃ mihi ostẽdere voluit. Ascri
bebatur aũt libellus ille laurentio valle:
qui nostro tpe vir clarus est habitus. Ne-
scio an forte aliqui sic voluerint eiꝰ nomẽ
ingloriosum facere. vt ipsi configẽtes opꝰ
hereticis opinionibus deturpatũ viro illi
imputauerint. Si ipse libellũ talẽ nec con
fecit nec docuit in eo contẽto: infamia ista
accedit sibi ad gliam ⁊ honore3. Si vo vt
hõ in hoc errauit nec se correxit: curemus
nos errores perniciosos detestari. ¶ Legi
ego inuectiuã quandã pogij florentini: q
de laurẽtio valla sic ait. Oẽs illos priscos
doctissimos viros quoꝝ memoria oibus
seculis summe laudis veneratiõe celebra
ta est fera quadã immaniq3 ꝓteruitate cõ
temnit cõprehendit culpat aspernatur: et
tanq̃3 fortune rotam in manu tenens sur
sũ deorsũ voluit ⁊ versat oia: ⁊ ad suũ ar-
bitriũ trahit. vt vo a grãmaticis incipia3
Priscianũ in primis: Donatũ: Seruiu3:
Pompeiũ festũ: Noniũ Marcellũ: Ipm
deniq3 Marcũ varronẽ in grammaticis
arguit. In dialecticis ac philosophia Ari
stotelẽ ⁊ Boeciũ multis in locis affirmat
errasse. Ciceronẽ vt eloquẽtie principem ⁊
preceptorẽ artis dicendi insciu3 predicat.
Titumliuiũ: Salustiũ: Lactãtiũ ceterosq3
egregios latine lingue auctores neq3 ele-
gantes fuisse ⁊ plurimis in locis sensa ver
boꝝ nõ recte posuisse testatur. Priscos iu
risconsultos plurimũ verboꝝ significatio
nẽ ignorasse affirmat. Oẽs damnat ꝑter
vnũ quintilianũ quem doctissimũ oium
qui vnq̃3 fuerunt ⁊ ipsi Ciceroni eloquen
tia ⁊ docendi arte prefert homo fanaticus
asseuerat. Non legit non quintilianũ: sed
ciceronẽ a beato Hieronymo aureũ flumẽ
eloquentie appellari: ꝙq̃3 ⁊ Hieronym ap
probat asserẽs multa ab eo perperã in sa-
cra scriptura esse i latinũ traducta. Et bea
tũ Augm de fato de trinitate ⁊ de diuia ꝓui
dentia non recte sensisse fatetur. Huiusq3
Pogius que3 puto verba dixisse qm̃ ego
audiui eũ laurentiu3 semel in bibliotheca
Minerue rome ꝓferentẽ cũ quodam viro
docto. Et dũ ille in quoda3 suo ꝓposito al
legasset Augustinũ indignanter respõdit:
⁊ temerarie Augm non fuisse nec docte nec

recte locutū. Sed cōtra errores pretactos nostra ferre debet intētio: precipue vbi religiosa et pia vota damnare presumit. Res est apud oēs theologos probatissima: q bonū opus cū voto factū perfectius est q̄3 sine voto et deo bn̄dicto gratius: vt patet in 8. di. 38. Et de hoc plene diximus in sermone de voto in. 45. de pnia. ¶ Secunda species hereticorum seu secta est amodeitarū a quodā amodeo grammatico in partibus lōbardie exorta. Hic docebat errare eos qui dicūt sancte petre vel sancte paule et sic de alijs: quia deus est solus sanctus. Sed vere ignaue inepteq3 motus est et theologiam ignorans etiā et philosophiam cum b̄m omnes tā philosophos q̄3 theologos Solus est deus est bonus per essentiā solus imortalis per essentiā. Solus beatus per essentiam et hi⁹: tamē creature sunt bone imortales per participationē. Sic est solus sanctus per suā essentiam: sed alij per participationē. Et non solum nomiamus congrue hoies et angelos sanctos: sed etiā per participationē vocamus hoies deos. vnde in ps. Ego dixi dij estis etc. Prefat⁹ adhuc amodeus ignarus et iniquus superfluā dicebat confessionē sacramentalē fiendā sacerdoti: qm̄ de illa apostoli nihil reliquerunt in scriptis. Quē errorem pleriq3 susceperunt. Sed aduertant q2 in c⁰ Cum marthe. Ex̄ de celebratione missarum ita scribitur. Multa tā de verbis q̄3 de factis dominicis inuenimus in euangelistis omissa que apostoli vel suppleuisse vbo vel facto exp̄ssisse legūtur. Paulus enī in actibus aplorum c⁰. 2. ait. Meminisse vos oportet dn̄i iesu qui dixit. Beati⁹ est magis aliqd dare q̄3 accipe. Hoc nullus quatuor euangelistarum descripsit. Nullus etiā corum exp̄ssit qd̄ paulus de xp̄o ad corinthios scribens dixit: visus est plus q̄3 quingentis f̄ribus simul: visus est et Jacobo. Nouissime autē oium tanq̄3 abortiuo visus est et mihi. Et ifra. Multa eni seruat ecclia que ab aplis non sunt tradita que tamē cū sint lōga cōsuetudine approbata nō sunt minoris auctoritatis. Quia ergo confessio fuit a christo instituta et ab ecclia exercitata: l3 apli de ipsa non scripserint hereticū est tenere illā non fore de necessitate salutis. ¶ Tertia est heresis neofitorum q in plerisq3 regni neapolitani ciuitatibus cōmorātur. Hij post susceptū baptisma iudeorum sectantur vestigia. Sabbatū custodiūt: azima comedūt festa xp̄ianorum violāt et alia impie faciunt: p̄pter que non est dubitandū q corde ore et opere male sentiunt de fide. Et l3 contra eos foret p̄cedendū tanq̄3 cōtra hereticos vt scribitur de hereticis. c. Contra in. 6. tn̄ pecunia sua superant oēm iusticiā. ¶ 4ª ē heresis fraticellorū3 de opinione qui dicebant xp̄m nil habuisse cū aplis proprium nec in particulari nec in cōmuni etia3 rerum mobiliū: sed solum nudū vsum facti eorū quibus vtebatur sibi concessis per elemosynā vel per aliū modū. Cōtra istā opinionē Joannes. 22⁹. locutus est in vna extrauagāti que incipit. Jta quorūdā. et in alia que incipit. Quia inter nōnullos illi nihilominus fraticelli q̄3uis discurrant per orbem tn̄ non audent in publicū prodire: s3 latenter et mutato habitu incedentes cum suis complicibus laicis conueniūt in antris et cauernis m̄lta p̄phana sub deuotionis specie exercentes. ¶ Anno dn̄o dn̄i M⁰ cccc⁰ quadragesimo nono: tempore Nicolai quinti. Apud Fabrianū tresdecim ex illis cōbusti sunt et in puluere3 redacti. ¶ 5ª est heresis plinistarum. Quidā eni3 lectione plinij et aliorum gentiliū illecti mūdū ab eterno fuisse fatentur aias mortales affirmāt futuram gloriā et damnatorum penas negāt Sanctorum vitas laude dignas et miracula irrident: scripturas diuinas vilipendunt: atq3 predicatores euāgelij audire recusāt. Et q̄3uis publice hec et silia docere timeāt: vel erubescant tamē dum illis facultas se offert inter suos consocios de fidei mysterijs et xp̄iane religionis doctrina ipudēter et infideliter fabulantur.

¶ Qd̄ heretici puniūtur quīcuplici pena. Cap. 3m.

Tertiū mysteriū de hereticis cōtemplādū dr̄ punitionis. b̄m eni Raymundū in sūma sua heretici puniūtur q̄truplici pena. S3 nos addem⁹ et quītā

¶ pª pena est excoicationis.

¶ 2ª depositionis.

¶ 3ª rerum ablationis.
¶ 4ª occisionis.
¶ 5ª diuine vltionis.
¶ Prima pena dicitur excoicationis. Omnis hereticus siue occultus siue manifestus est excoicatus: vt patet ex. de snia excoicationis. c. Nouerint. Similiter omnes credentes receptatores et defensores hereticorum: sunt ipso facto excoicati. Petrus de palude in suo quarto dicit: quod credentes hereticorum sunt qui licet nulli heresi expresse adhereant credunt tamen hereticos esse bonos homines et habere bonam fidem. Defensores autem sunt qui psonam defendunt: vt aduocati pstando patrociniu vel tabelliones faciendo instrumeta vel iuuantes in causa. Qui autem non psonam sed heresim defendit: heresiarcha est. 24. q. 3. c. Qui aliorum. Receptatores sunt qui in domo vel terra sua eos recipiunt semel vel pluries publice vel priuate. Jura tamen ciuilia intelligunt esse receptatorem qui latenter recipit et celat et conseruat vt manus iudicis euadat. ff. de receptationibus. l. pª. Fautores sunt qui aliquando facto fauent mittendo alimoniam et huiusmodi. Aliquando verbo vt ostendendo: isti sunt boni viri iniustum est agere contra eos et inquisitores imponunt eis maliciose conficta. Jtem commissione quando qui potestatem funguntur in capiendo et similibus: non fauent inquisitoribus sicut debent. Omnes isti sunt excoicati ipso facto sicut heretici. Quod intelligendum est dum tamen viciu suum aliquo actu pdeat exteriori publice vel occulte. Jtem qui in ptate existens omittit facere quod debet: licet nihil exterius agat incurrit: quia ad idem iudicium pertinet habitus et priuatio de hereticis. c. Quicunque li. 6. Et. 23. q. 3. c. Qui potest. Priuate vero psone in hoc casu si non capiunt vel si pretereuntes non detinent fautores dici non possunt. Et de hereticis. c. Ut inquisitionis. li. 6. habetur quod omnes potestates dni tpales et rectores quibuscunque dignitatibus vel officiis et noibus censeantur et eorum officiales et balliui qui a diocesanis vel epis vel inqsitoribus heretice prauitatis non obediunt in hereticorum vel ipsorum credentium vel defensorum receptatorum fautorum inuestigatione captione et custodia diligenti cum ab eis fuerint reqsiti sunt excoicati. ¶ Jtem oes predicti rectores si predictas psonas pestiferas non duxerint vel duci fecerint sine mora postquam fuerint requisiti in ptatem seu carcerem eporum seu inquisitorum vel ad locum aliu aliquem de quo ipsi vel aliqui ex ipsis mandauerint infra eorum dnorum vel rectorum districtu: vbi per viros catholicos a prefatis epis vel inquisitoribus aliquos deputatos sub arta et diligenti custodia teneantur donec eorum negociu per iudiciu eccle terminetur: sint excoicati. ¶ Jtem si predictos hereticos pro crimine heresis captos: absque licentia eporum vel inqsitorum liberauerint sunt excoicati. ¶ Jtem sunt excomunicati si iudicare presumpserint de heresi cum iudiciu sit mere ecclasticu. ¶ Jtem si impedierint officiu inqsitoris consilio vel fauore sunt excoicati. ¶ Jtem oes supradicti qui incurrissent sniam excoicationis et per annu sustinuerint extunc velud heretici condenantur. ¶ Et nota quod ex corpore iuris non videtur haberi quod absolutionem ab excoicatione, propter heresim cotracta papa sibi reseruat. Ex quo argui posset quod ab episcopis possent absolui per c. Nuper de sententia excoicationis. Sed per pcessu pape qui fit annuatim in curia sibi reseruat eorum absolutionem. ¶ Jtem sciendu quod eps non pot ferre sniam in causa heresis sine inqsitore heretice prauitatis: vt habetur in clementina pª de hereticis. ¶ Adhuc aduertendum quod si inquisitor et ordinarius discordant in mandato cotra hereticos: quia vnus madat puniri per se condenatu: alter mandat relaxari per se absolutu. videtur supersedendu donec consulatur papa secundum Joannem andree. Excoicati sunt etiam inqsitores excommunicatione pape reseruata si odii gratia vel amoris lucri et comodi tpalis obtetu contra iusticiam et csciam sua omiserint contra quenquam pcedere vt fuerit pcedendu: sicut habetur in clementina Multorum de hereticis. Dicit tamen Joannes andr. quod si timore, propter vitandu scandalu hoc omitteret non est locus pene.
¶ Quicunque adhuc hereticos credentes receptatores vel fautores eorum scienter presumpserit ecclastice tradere sepulture vsque ad satisfactionem idonea excoicationis snie se nouerit subiacere: nec absolutionis bnficium

mereantuꝛ nisi ꝓprijs manibus extumu⸗
lent publice ⁊ ꝓiciantur hi⁹ corpora dāna
toꝝ ⁊ locus ille perpetuo careat sepultura
De hereticis c° Quicūq₃ li°.6.Et extra de
hēticis in c° Excoicamus.dicit̄.ꝙ oēs cle
rici qui exhibent talibus ecclīastica sacra⸗
menta aut elemosynas vl̄ oblationes reci
perent debent priuari suo officio ad quod
nunq̄₃ restituuntur sine indulto sedis apo
stolice speciali. ¶ Secūda pena qua puni⸗
untur heretici dicitur depositionis. Indi⸗
stincte eni siue clericus siue laicus etiam si
papa vel imperator et quilibet ali⁹ debet
deponi ab oi dignitate.di.40.c° Si papa.
Et.24.q.p̄ᵃ c° Qui contra.Et oibus offici
is ⁊ beneficijs spoliari debet: ⁊ si cleric⁹ sit
debet degradari.Sed vasalli dn̄oꝝ soluti
sunt a debito fidelitatis homagij ⁊ totius
obsequij ⁊ quocūq₃ pacto quacūq₃ firmi⸗
tate vallato si ipsi dn̄i incurrunt in heresi₃
Ex̄ de hereticis c° finali. ¶ Ité heretici cu₃
fautoribus ⁊ defensoribus suis ⁊ recepta⸗
toribus ⁊ ipsoꝝ filij vsq₃ ad secundá gene
rationé per lineá paterná: per lineá vo ma
terná vsq₃ ad primū gradū: ad nullū bene
ficium vel officiū ecclīasticū admittuntur.
Al's est irritum: de hereticis li°.6.c. Qui
cūq₃.Et.c.Statutū.Insuper oés viri eccle
siastici qui ad preces talium receperint di
gnitates ⁊ beneficia ecclīastica sunt priua
ti.Et si receperint scienter non debét in po
steꝝ admitti.dicto.c.Quicunq₃. ¶ Tertia
pena qua puniuntur heretici dicitur rerum
ablationis.Oia quippe bona hereticoru₃
ipso iure sunt confiscata.di.8.c.Quo iure.
23.q.7.c.p̊ ⁊ sequenti.Sed executio ipius
confiscationis vel bonoꝝ occupatio nō de
bet fieri per principes seculares anteq̄₃ ꝑ
iudicé ecclīasticū snīa super eodé crimine
fuerit promulgata: vt patet de hereticis.c.
Cu₃ scd̄o₃.li°.6.Et q̄₃uis ipsi heretici habe
rent filios catholicos priuātur paterna he
reditate in detestationé crimis.Insuꝑ si in
morte quis declararetꝛ hereticus qui in vi
ta non fuit declaratus possunt bona ei⁹ oc
cupari: vt patet in.c.Accusatus.de hereti
cis li°.6. ¶ Nota tamen ꝙ propter here⸗
sim maritorum non confiscātur dotes vxo
rū nisi participent in heresi. Si auté reuer
terentuꝛ ad fidé non tamé eis restituuntur
vel filijs bona ipsorū: sed omnia ipso iure
sunt ꝯfiscata.Ex̄ de hereticis.c. Vergétis.
Qd̄ si aliter fieri nō pót manu armata sūt
oia bona ab eis auferenda.25.q.7.c.p̊. Et
dicit Raymū.⁊ Goff. ꝙ l₃ ecclesia videa
tur dare generalem auctoritaté vt omnes
expolient hereticos: tamen satis videtꝛ tu
tum ꝙ nō fiat nisi speciali edicto vel prin⸗
cipis vel eccłie: ne aliter videatur poti⁹ ex
cupiditate vel vltione q̄₃ ex iusticia vl̄ obe
dientia pugnare.23.q.p̄ᵃ.c.Quid culpatꝛ.
¶ Quarta pena qua puniūtur heretici est
occisionis.Continuo eni post deprehensio
né erroris nisi hereticus ad fidé reuerti ve
lit ⁊ heresim suá abiurare ⁊ satisfactionem
exhibere: si laicus est subito debet combu
ri.Clericus aūt post solénez degradationé
relinquitur curie seculari occidendus.Si
aūt reuertatur ad fidé detrudi debet in per
petuum carceré.ex̄ de hereticis.c.Excoica
mus.Sed hoc est de rigore iuris.Mitius
tamé agitur cū eis.Heretici aūt reuerten⸗
tes ad fidem debent abiurare ad arbitriū
epi sui heresim suá: ⁊ ꝓmittere per scriptu
ram ꝙ firmiter tenebunt fidem catholicá:
vt p̄ᵃ.q.7.c.Quotiens. ¶ Et de cō.di.2ᵃ. c.
Ego berlengarius. Ex̄ de hereticis.c. Ad
abolendá. ¶ Notandū tamen ꝙ heretici
puniuntur a sancta ecclesia cum misericor
dia ⁊ iusticia.Et quātum ad spiritualia suf
fragia idest collationé sacramentoꝝ penité
tie ⁊ eucharistie q̄₃tu₃ est ex parte sua sem
per vtitur misericordia: quia quātūcunq₃
sint relapsi admittit eos ad penitentiam ⁊
eucharistiá si conuertantur ad fide₃: vt pa
tet in.c.Super eo.de hereticis li°.6. Quā
tum aūt ad tpalia vt vitá dignitates offi⸗
cia ⁊ subā₃ ecclesia vtitur misericordia an
te relapsum in heresim.Cū eni meruerunt
per ipsū lapsū per mortem corporalem ex
cludi de mundo: quia grauius est corrum
pere fidem per quá est aie vita: q̄₃ falsare
pecuniá per quá vite temporali subuenitꝛ.
vnde si falsarij pecunie per seculares pote⸗
states iuste morti traduntur: Multo ma⸗
gis heretici statim ꝙ de heresi conuincun
tur possent iuste occidi.Ex magna miseri⸗
cordia si reuertuntur ad sinceritatem fidei

abiurantes heresim primo a lapsu parcit/
eis. Et aliqñ etiam si clerici sunt dispensat
cum eis in officijs plus ⁊ minus. Aliquã
do etiã in prioribus dignitatibus ꝑcipue
ad tollendũ scandalũ. 23. q. 4. c° Ipsa pie/
tas. ¶ Sed si heretici relabãtur quo ad vi
tam ⁊ bona tpalia exercet cõtra eos eccle
sia seueram iusticiã: ⁊ hoc ſm Tho. qꝛ sic
prouidetur bono cõi. Nam si heretici rela
psi sepe reciperentur vel conseruarentur in
vita ⁊ alijs tẽporalibus bonis posset esse
hoc in preiudiciũ salutis alioꝝ: tum quia
si relaberentur alios inficerent: tum etiam
quia si sine pena euaderent alij securius in
heresim laberentur. Ex relapsu etiã ipsoꝝ
presumitur de inconstantia eorum circa fi
dem. Ideo iuste sic puniuntur. vnde Hie/
ronymus. 24. q. 3. ait. Resecande sunt car
nes putride. Scabiosa ouis a caulis repel
lenda ne tota domus ⁊ massa ⁊ corpus et
pecora ardeat corrupatur putrescat intere
at. Arrius in alexãdria vna scintilla fuit:
Sed quia nõ statim oppressus est totũ or
bem eius flamma populata est. ℂ Quin
ta pena qua puniuntur heretici dicit͛ diui
ne vltionis. Nam qñqꝫ deus ad detestan
dam hereticoꝝ prauitatẽ etiam in hac vi/
ta mucrone sue iusticie ferire voluit. ¶ Et
ad hoc ꝓpositũ duo recitemus exempla.
¶ Primum est de quo meminit Paulus
qui suppleuit eutropiũ de anastasio ꝯstan
tinopolitano augusto. Hic euticianã here
sim ꝓfitens negabat in christo duas natu
ras. s. diuinitatis ⁊ humanitatis. Ob qđ
papa misit ad eum Euodiũ epm cum qui
busdã alijs tradens fidem catholicam scri
ptã monensqꝫ vt rediret ad verã fidem. At
ipse spretis illis ⁊ contumeliose expulsis
posuit eos in naui fragili mandãs atroci/
ter ne vspiam per totã greciam se verterẽt
ad aliquã ciuitatem. Sed vltione dei. 25.
imperij anno ictu fulminis percussus inte
rijt. ℂ Secundũ exemplũ est de Arrio de
quo scribit Cassiodorꝰ in historia triparti/
ta. Et Eusebiꝰ in historia ecclesiastica. Hic
fuit presbr alexandrinus in litteris sacris
eruditissimus cupidus glorie ⁊ hipocrita
magnus. Qui videns alexandrũ ordina/
tum epm alexandrinũ quod ipse cupiebat
eidẽ inuidit. Et cum alexander predicaret
filiũ equalem patri ille vt ipsum oppugna
ret contrariũ cepit asserere: dicebatqꝫ filiũ
creaturã a substantia patris separatum.
Hoc tẽpore Siluester rome erat ⁊ constan
tinus magnus in cõstantinopolitana vr/
be. Qui consiliũ ordinari fecit in nicea vr
be vbi arrius condẽnatus est: sicut patet
15. di. c° Canones. ⁊ omnia dicta eius dam
nata ⁊ sequaces eius dispersi. Mortuo cõ
stantino constantinus filius eius imperiũ
orientis tenuit. Qui arrium in gratiã rece
pit. Quare ipm cũ suis complicibus con/
stantinopolim redire fecit. Et cũ iureiuran
do arrius fraudulenter imperatori suasis/
set se catholicũ ⁊ cõsilij decreta seruare: cre
dens imperator eum emendatũ precepit
epo constantinopolitane vrbis vt arrium
in cõmunione reciperet. Erat enim tunc sab
batũ ante pascha dominice resurrectiõis.
Itaqꝫ dum arrius egressus esset impato/
ris aulam ⁊ honoraretur obsequijs suorũ
complicũ sicqꝫ magnificus per vrbẽ ince
deret. Tandem ad locũ venit cui nomẽ est
forum constantini: vbi totus tremefactus
est. Et ventris sui solutio facta coegit eum
secessum querere. Et non tm̃ feces sed flu
xũ sanguinis cũ intestinis emisit. Splen
etiam fluxit ⁊ iecur ⁊ in tam fetido actu vi
tam finiuit. ¶ Sed illud a nobis est diligen
ter commemorandum ꝙ lꝫ tot heretici vt
est predictum insurrexerint contra fidem
nunqꝫ tamen extinguere valuerunt lumẽ
eius. Sic etiam nec poterunt in futurum
quoniam deus benedictus veritatem sue
sancte fidei protegit ⁊ defendit: ⁊ supbos
hereticos prosternit ⁊ humiliat. A quorũ
societate curet vnusquisqꝫ abesse qui cu/
pit regnare cũ christo: qui est bñdictus in
secula seculorum Amen.

ℂ Feria 6ª tertie hebdomade. De supbia
ingratoꝝ tam erga deũ qꝫ erga homines.
Sermo vigesimus.

Auferetur a
vobis regnũ dei. verba sunt
a redemptoris nostri Mathei
21. c°. ⁊ in euãgelio hodierno

Cōſpicimus diebus noſtris impleri quod
Paulus predixit 2^{e} ad thimoteuȝ.3.c° de
futura hoium ingratitudine. Nam ingra
ti facti ſunt multi ad deum ad parentes ⁊
quoſcūqȝ benefactores. hoc aūt damnabi
le viciū a ſuperbie radice oritur: que non ſi
nit hominē cognoſcere ſuam ꝑſepe indi/
gentiā releuatā obſequio benefactoꝝ. Jc
circo in preſenti ſermone de ſupbia ingra/
toꝝ verba faciemus. Jn quo de ipſa ingra
titudine tria myſteria proponimus decla/
randa.

Ꝑ^{m} dicit̄ diffinitionis.

2^{m} reprehenſionis.

3^{m} damnificationis.

Quid eſt ingratitudo: ⁊ de gradibꝰ eiꝰ:
⁊ quomodo nullus ingratus pōt ſe excu/
ſare. Cap. p^{m}.

p Rimū myſteriū declarandū de in
gratitudine dicit̄ diffinitionis. Dif
finitur enim ſic ſm Tho. 2.2.q. cēte
ſima. vi. Jngratitudo eſt viciū quo benefi
ciatus nō retribuit bn̄factori quod debet.
Pro cuius ampliore intelligētia notā/
da ſunt tria. ¶ Primū notandū eſt ꝙ igra
titudo opponit̄ gr̄e. Et ſumitur hic gratia
ꝓut eſt virtus ſpecialis ⁊ pars iuſticie ſm
Tho. vbi. ſ. De hac ita ait Tulliꝰ li°. 2. re/
thoricoꝝ artis veteris. Gr̄a eſt virtus in q̄
amicitiaꝝ ⁊ officioꝝ alterius memoria et
remunerādi voluntas continet̄. Eſt auteȝ
duplex debitū. ¶ Unuȝ. ſ. legale ad qd̄ qs
lege aſtringitur. Et ad hoc reddēdū iducit
iuſticia virtus cardinalis. ¶ Aliud eſt debi
tū morale ad quod qs inducitur ex hone
ſtate virtutis. Et hoc reddit gr̄a ſeu grati
tudo reſpectu beneficij accepti ab alio: q̄ vt
dictū eſt: eſt virtus ſpecialis ⁊ pars anne/
xa iuſticie. Cauſa vō debiti primo ⁊ princi
paliter inuenit̄ in deo eo ꝙ ipſe primū pn̄
cipiū eſt oium nr̄oꝝ bonoꝝ. Ab ipſo nāqȝ
rōnales ꝯditi ſumus. Ab ipſo ſuſtentatio
nē vite recipimus cū oium creaturaꝝ ob/
ſeqo. Ab ipſo toleramur in nr̄is malis cōq̄
nimiter. Ab ipſo poſt grandia peccata cō/
miſſa grauiter vocamur vt reuertamur ad
illū. Ab ipſo venia nobis ꝑmittit̄: ⁊ ſatis
benigne dat̄ dn̄ ad pniam reuertimur. Ab
ipo gr̄e auxiliū impendit̄ vt ꝓficiamus in
bonū. Ab ipſo deniqȝ regnū celoꝝ diſponi
tur nobis oibus ſi illud nō recuſauerimꝰ.
¶ Jdeo Apl's p^{e} ad theſſalonicenſes. 5. c°
ait. Jn oibus gr̄as agite. ¶ Et ad coloſcen
ſes. 3. c°. Omne quodcūqȝ facitis in vbo
aut in oꝑe: in nomine dn̄i noſtri ieſu chri/
ſti facite: gratias agentes deo ⁊ patri. 2°
cauſa debiti inuenit̄ in parentibus inq̄ȝtū
ab eis tot beneficia recepimus. 3° cauſa
debiti inuenitur in perſona que dignitate
precellit: ex qua cōmunia bn̄ficia ꝓcedūt.
4° cauſa debiti reperit̄ in quocūqȝ bn̄fa
ctore a quo aliqua particularia ⁊ priuata
beneficia ꝑcepimus: pro quibus particu/
lariter ei obligamur. Scōm notādū ꝙ
q̄ȝuis in q̊libet peccato ſit mālis igratitu/
do ad deū ſm Tho. vbi. ſ. inq̄ȝtum. ſ. facit
homo aliquid qd̄ pōt ad ingratitudinem
ꝑtinere: qui ſummus bn̄factor eſt nobis:
⁊ tūc eſt circūſtantia aggrauās peccatum.
tamē formalr̄ igratitudo eſt qn̄ actualiter
beneficiū contemnit̄. Sicut ergo gratitu/
do eſt ſpecialis vtus habens diuerſos gra
dus. ¶ Quoꝝ primus eſt ꝙ beneficium re
cognoſcat. ¶ 2ꝰ ꝙ gratias ⁊ laudes agat.
¶ 3ꝰ ꝙ retribuat pro loco ⁊ tpe ſm ſuaȝ fa
cultatem. Jta ingratitudo que ei opponit̄
vt patet ex ipſo nomine. Naȝ ingratitudo
dicitur quaſi nō gratitudo eſt ſpeciale pec
catū habens diuerſos gradus. Et qr quod
eſt vltimū in generatione eſt primū in re/
ſolutione. ¶ Jdeo primus gradus ingrati
tudinis eſt vt homo beneficiū nō retribu/
at ſȝ ꝙ recepit. ¶ Secūdus eſt ꝙ diſſimu
let ideſt nō laudet nec gratias agat. ¶ Ter
tiꝰ eſt ꝙ nō recognoſcat ſiue ꝑ obliuioneȝ
ſiue per quēcunqȝ aliū moduȝ. Et quia in
negatione intelligit̄ affirmatio oppoſita.
Jdeo ad primū gradū ingratitudis ꝑtinet
ꝙ aliqs retribuat mala pro bonis. ad 2^{m}
ꝙ bn̄ficiū vituꝑet. ad 3^{m} ꝙ q̄ſi maleficiū
reputet in mēte ſua ipiꝰ bn̄ficiū. Un̄ Sen̄.
in 3° de bn̄ficijs ait. Jngratus eſt qui acce
pit bn̄ficiū ⁊ nō reddit: ingratior qui diſſi/
mulat: ingratiſſimus oiūȝ qui oblitus. Ex
quibus infert̄ ꝙ tripliciť qs pōt eſſe ingra
tus. ¶ Primo ꝓpter interiorē ꝯtēptū. ſicut
qn̄ qs prēm ſuū vel mr̄em ꝯtēneret recog̃
ſcere ꝓpter vilitatē ꝯditionis vl̓ debilitatē

sensus vel tenuitaté substantie. ¶ 2° ꝓpter
subtractioné: qñ quis subtraheret benefa
ctori qđ ex necessitate debetur: vt cũ quis
non subuenit parentibus in necessitate cũ
potest: vel nõ laudat eos in quibus laudã
di sũt ⁊ sic de alijs. ¶ Tertio aliquis potest
esse ingratus ꝓpter contrariationé: qꝛ nõ
solum pretermittit implere gratitudis de
bitũ: sed etiã contrariũ agit. Puta siquis
deũ summũ oĩuꝫ benefactoré quasi odiat
seu pro nihilo habeat vel conténat ꝙ euꝫ
fecerit in hunc mundũ venire. Quod solet
accidere cũ quis est in tribulationibꝰ pres
sus: vel nõ habet bona que in alijs cernit:
vilificans beneficia dei sibi concessa: vel il
lius vituperans beneficia nomé eius bla
sfemet: vel parentes contumelijs afficeret
aut verberaret. ¶ Tertiũ notandũ ꝙ nul-
lus põt suam igratitudiné excusare ex ipo
tentia: qꝛ. s. non potest recõpensare benefa
ctori: qm̃ ad debituꝫ gratitudinis redden
dum magis attenditur voluntas q̃ꝫ opꝰ.
¶ Unde Señ. li° de beneficijs dicit. ꝙ bñfi
cium nõ in eo quod fit aut datur consistit:
sed magis in dantis aut facientis aĩo. Et
ideo sufficit voluntas recõpensandi cuꝫ de
est facultas. Nec etiã suã ingratitudinem
põt quis excusare allegando obliuioné ni
si illa obliuio ꝓcederet ex naturali defectu
qui nõ subiacet voluntati. Nã siquis igñret
beneficiũ nõ est ingratus si beneficiũ non
recõpenset dũmodo sit paratus recõpensa
re si nosceret. vnde scribit᷑. C. de inofficioso
testamento. l. Siquis. Satis iniquũ est vl᷑
videtur eũ qui non sentit ingratũ existima
ri. Si vo obliuio ꝑuenit ex negligentia tũc
ingratitudo inexcusabilis est. Quia vt di
cit Seneca in. 3. de beneficijs. Apparet il-
lũ nõ sepe de reddendo cogitasse cui obre
psit obliuio. Hoc modo ingrati fuerunt iu
dei. ¶ De quibus dicitur in psal᷑. cmo quin
to. Obliti sunt deũ qui saluauit eos qui fe
cit magnalia in egypto: mirabilia in terra
cham: terribilia in mari rubro. Et dixit vt
disperderet eos. Ubi psalmista ponit illoꝝ
ingratitudiné: quia obliti sunt deũ. Nõ so
lum in hoc quia non dilexerunt nec lauda
uerunt deũ benefactoré suum nec aliquid
in obsequiũ eius fecerunt. Sed grauiter of
fenderunt adorantes vitulũ aureũ ꝓ deo:
⁊ conquerentes de deo. ¶ 2° describit bene
ficioꝝ multitudiné: quia saluauit eos libe
rando ab egyptiacha seruitute: aperiendo
mare per quod trãsierunt debellãdo ama
lechitas: pascendo eos cibo celesti ⁊ q̃dra
ginta annis in deserto tot mirabilia facien
do. ¶ Tertio ꝓph᷑eta subdidit ingratitudis
punitionem cum subdidit vt disperderet
eos: voluit quidem delere eos pro illa in-
gratitudine qua adorauerunt vitulũ aure
um Exodi. 32. c°. Sed moyse orante placa
tus dñs suspendit sñiam cum pluries ido
latrassent ⁊ multis modis deũ offendissét
⁊ post aduentũ iesu xpi obstinati eum cru
cifigi ꝓcurassét: dispersit eos deus per vni
uersuꝫ orbé desolata hierusalé a romanis.
Et nunc vicijs ĩfidelitatis ⁊ alijs deditos
ad eternã damnationeꝫ deducit. ¶ Jccirco
vt Hieroꝰ refert in ꝓlogo in epistolã ad ro
manos. Romani iudeos de ingratitudĩe
arguebant. romani inq̃t sunt qui ex iude
is ⁊ gentibus crediderunt. Hij superba cõ
tentione volebãt se alterutrũ exaltare. Nã
iudei dicebant. Nos sumus ppl᷑s domini
quos ab initio fouit ⁊ dilexit. Nos cirunci
si ex genere abrahã ex stirpe sancta descen
dimus. Nos de egypto signis ⁊ virtutibꝰ
liberati mare sicco pertransiuimus pede.
Nos per quadraginta annos expti sumꝰ
in deserto mirabilia magna dei. Nos soli
fuimus digni accipere legem dei ⁊ vocem
loq̃ntis audire. Nobis promissus est chri
stus ad quos ipse venisse testatꝰ est. Dicit
enim non sum missus nisi ad oues que pe
rierũt domus israel cum vos canes q̃ꝫ ho
mines potius appellauerit. Non est ergo
equum vt vos hodie idola deserentes cõ-
paremini nobis. Ecõtra gentiles dicebãt
Quanto maiora certa vos dei beneficia
narraueritis: tanto maioris criminis vos
reos esse monstrabitis. Semper eniꝫ hijs
omnibus ingrati fuistis. Nam ipsis pedi-
bus quibus pertransistis aridũ mare po-
stea ante idola ludebatis. Manna vobis
fastidiũ fuit: ⁊ semper in deserto contra do
minum murmurastis. Sepe deum ad ira-
cundiã concitastis: ⁊ ad vltimum christuꝫ
in lege ⁊ prophetis promissuꝫ occidistis.

Nos itaq3 vobis digniores sumus qui vt de xp̄o audiuimus mox in eu3 credidim⁹. Ideo per prophetā de nobis domin⁹ ait. Populus quē non cognoui seruiuit mihi in auditu auris obediuit mihi. ħ Hiero⁹. Sed caueant xp̄iani ne ⁊ ipsi ꝑpter ingra/titudinē grauiora patiantur damna quos ex omni parte videmus hoc tempore dei flagello percussos. Saluauit enim eos de⁹ per passionē vnigeniti filij sui. Fecit magnalia in egypto tenebrosa mundi: q2 magna documenta doctoꝝ: magna dedit exēpla perfecte vite sanctoꝝ: fecit mirabilia in terra cham: i terra ecclesie mirabilia miraculoꝝ: mirabilia sacramentoꝝ: terribilia in mari rubro: prostrationes diaboli ⁊ tyran/noru3: ⁊ in mari rubro sanguinis effusi tot martyru3 gloriosoꝝ. Ideo timere habent ne disperdantur etiā temporaliter sicut vi/demus quotidie fieri du3 a turcis captiui xp̄iani ducuntur: ⁊ spiritualiter dū a demonibus rapientur: qm̄ vt Joannes chriso⁹ super Matheū inquit. Quāto maiora beneficia sunt hoibus constituta: tāto grauiora peccantibus iudicia.

¶ Q̄ȯ ingratitudo reprehendit ob auctoritate legū ciuiliū ⁊ historia gētiliū ⁊ exemplo brutoꝝ aialium. Cap. 2^{m}.

s

Ecundū mysteriū declarandū de ingratitudine dicitur reprehēsio. Est vtiq3 hoc viciū reprehensibile val/de non solum dū cōmittitur erga deu3: sed etiā erga homines ⁊ creaturas suas. Q̄ȯ nobis declarant maxime tria.

¶ p^{m} est auctoritas legū ciuilium.

¶ 2^{m} historia gentiliū.

¶ 3^{m} exēpla brutoꝝ aialiū.

¶ Primū est auctoritas legum ciuiliu3. Nā ſm ciuilia iura seruus liberatus a seruitute propter ingratitudinē commissā erga dominum suū redigitur in seruitutem. ¶ Ut patet. C. de obsequijs patrono prestādis. l. Si manumissori tuo. ¶ Et in aucten/tico: vt liberti de cetero §. Quia etiā. col/latione. 6. ¶ Et. 13. q. pª. c° Item precepit. ¶ Et. C. de libertis ⁊ eoꝝ liberis. l. Si manumissus. ¶ Et in auctentico de nuptijs §. in/gratitudinē. collatione. 3. ¶ Et. C. de inoffi/cioso testamēto. l. Papinianus §. Meminisse. Extra de donationibus. c. Propter. habetur etiam ꝙ donatio reuocatur pro/pter ingratitudinē. ¶ Secundu3 quod declarat viciū ingratitudinis fore reprehensibile est historia gentiliu3. Ex qua aliqua referamus exempla. Uitupatur ergo pri/mo ⁊ reprehenditur ingratitudo romano/rum qua vsi sunt erga Furiū camillū. De quo dicit Aug⁹ liᵒ. 5. de ciuita. dei. c. 18. ꝙ ingratam patriam ab hostibus liberauit. ¶ Recitat de isto Titusliuius ꝙ crescentibus rome domesticis ⁊ externis malis ꝑ/pter cōflictus receptos a confederatis ve/his capanetibus ⁊ faliscis terror public⁹ Marcū furiū camillū tanq3 medelam malorum oium creare compulit dictatorē. Et cum romanus exercitus per decem conti/nuos annos male pugnando: vt scribit Horosius crebras ⁊ magnas clades accepisset i castris staret pro tempore animos firmauit. Mox camillus roma3 rediēs ex conscripto nouo exercitu cū capanetibus ⁊ faliscis maxima cum prosperitate confli/xit. Et victis duobus populis predam in/ter milites partitus est. Deinde vehentiū ciuitatem obsedit ⁊ cepit. ¶ Et vt ponit Ualerius in rubrica de ominibus. Ista victo/ria fuit cum tanta gloria romanorū ꝙ di/ctator sublatis ad celum manibus preca/tus est: ꝙ sicui deoru3 romana felicitas nimia videretur eius iuidia sub aliquo suo incommodo satiaretur: hasq3 inter preces subito lapsu decidit. Postq3 autē ad vr/bem triūphans redijt. Tribuni multiq3 ciues camilli virtutis emuli diffamabant gloriam eius contendentes hostilem predam non equo iure fuisse diuisam. Et ista pendente inuidia faliscorum ciuitatem romano subegit imperio. Post quod a Lucio apuleyo tribuno plebis accusatus de iniqua veyentiū prede distributione intercurrente illis diebus adolescentis sui filij morte: vt huic publico ⁊ inde priuato cruciaretur incommodo in exiliu3 pellitur dānatus quindecimmilibus eris. Camillus ꝟo ab vrbe discedens deos precatus est: vt si hoc iniuste pateretur q̄3primum se ciuibus ⁊ ingrate patrie necessariū fieri vellent. Q̄ȯ secutum est. Nam galli sen⁀.es

obsessā vrbem preter capitoliū cepe: duce
coꝝ bremio. Quare missū est ad camilluz
pro auxilio. Erant aūt romani taliter opp̄s/
si ꝙ vix poterant se vlterius continere fa/
me interueniente. Sed consueuerunt gal/
los decipe: ⁊ consilio iouis pistoris in mul
tis locis hostiū panē iactari fecerūt. Et cuz
non possent vlterius dissimulare famem
omnis auxilij spe sublata se salutēqꝫ suam
auro redimere paciscunt᷑. Tandē aduenit
camillus dicitqꝫ pactionē auri iualidā: qꝛ
sine iussu dictatoris summiqꝫ magistratꝰ
facta esset: denunciat gallis vt se ad bellū
parent. Ciuibus edicit vt ferro nō auro re/
dimant libertatē. Pugnatur ergo itra se/
miruptā vrbem. vbi galli primo extra vr
bem ad octauū lapidē acri morte pellunt᷑.
In quo prelio nec preda nec captiuitas sꝫ
tm̄ hostiū strages fuit. Camillus in vrbez
redijt appellatus pater p̄rie secundus ro/
mulus: ⁊ alter vrbis cōditor. Quinquies
dictaturā habuit: fuitqꝫ remediū oiuz pe
riculoꝝ p̄rie. Et 25° anno postq̄ꝫ p̄riam li/
berauit morit᷑ pestilentiali morbo. Nā vt
asserit Eutropius per bienniū hijs tēpori
bus romā pestis afflixit. ¶ Similit᷑ dam
natur ingratitudo maxima romanoruz er
ga Scipionē africanuz. De quo Augꝰ liº
3. de ciuita. dei. c. 20. ita scripsit. Scipio ille
rome italieqꝫ liberator belliqꝫ punici se/
cundi tam horrendi tam exiciosi tam peri
culosi preclarus mirabilisqꝫ confector vi/
ctor anibalis domitorqꝫ carthaginis. Cu
ius ab adolescentia vita describit᷑ dijs de/
dita templisqꝫ nutrita inimicoꝝ accusatio
nibus cessit carensqꝫ p̄ria quā sua virtute
saluam ⁊ liberā reddit. In oppido linter/
nensi egit reliq̄ꝫ cōpleuitqꝫ vitam post insi
gnē suum triumphū nullo illius vrbis ca
ptus desiderio. Ita vt vixisse prohibeat᷑:
ne saltez mortuo ingrata p̄ria funus fieret
hec Augꝰ. ¶ Et Aulusgellius liº. 4. noctiū
acticaꝝ ita asserit. Cuz marcus neuius tri
bunus plebis accusaret scipionē africanū
ad populuz: diceretqꝫ accepisse a rege an
tiocho pecuniā vt conditiōibus gratiosis
⁊ mollibus pax cuz eo populi romani no
mine fieret. Et quedam item alia crimina
daret indigna tali viro. Tum scipio pauca
prefatꝰ que dignitas vite sue atqꝫ gloria
postulabat. Memoria inquit quirites re/
peto diem esse hodiernū quo anibalem pe
num impio nostro inimicissimum magno
prelio vici in terra africa: pacēqꝫ ⁊ victoriā
vobis pepi insperabilem. Non igit᷑ simus
aduersus deos ingrati. Sed censeo relin/
quemus nebulonē hunc. Eamusqꝫ nunc
protinus ioui optimo maximo gratulatū.
Id cum dixisset auertit ⁊ ire in capitoliuz
cepit. Tum concio vniuersa que ad senten
tiā de scipione ferendā conuenerat relicto
tribuno scipionem in capitoliuz comitata
atqꝫ inde ad eius edes cum leticia ⁊ gratu
latione solemni ꝓsecuta est. ¶ Et vt scribit
Quintilianus liº. xi. de institutoria oratio
ne. Maluit supior africanus ab vrbe cede
re q̄ꝫ de innocentia sua contendere cuz hu
millimo tribuno plebis. Quare scipio vr
be discedēs ⁊ apud linternum exulās cum
morti tandē appropinquasset in suo mo/
numento hoc epigrama inscribi fecit: In/
grata patria nec ossa quidem mea nūc ha
bet. prout Ualerius ponit in rubrica de in
gratis. ¶ Tertiuz quod declarat nobis q̄ꝫ
sit reprehensibile ingratitudinis viciuz est
exemplū brutorum animaliū. Et lꝫ quoti
die videamus animalia queqꝫ etiaz silue
stria beneficijs māsuescere ⁊ suos recogno
scere bn̄factores. ¶ De leone tamē anima
lium irrationabiliū rege mira predicant᷑.
¶ Scribit Plinius liº. 7. de naturali histo
ria. ꝙ helpis samius natione in africaz de
latus naue ⁊ iuxta littus conspecto leone
hiatu minaci: arborem fuga petijt. At leo
procumbens ad arborem hiatu quo terru
erat miserationem petebat. Os eniz mor
su auidiore inheserat dentibus eius: cru/
ciabatqꝫ inedia. Quare helpis timore de
posito descendit de arbore ⁊ leonem adiuit
liberauitqꝫ euz ab illo impedimento osse
de ipsius ore euulso. Traduntqꝫ q̄ꝫ diu na
uis ea in littore stetit retulisse gratiam ve
natus agregādo. ¶ Et Aulusgellius libro
quinto noctium acticarum quod sequitur
narrat. Appion inquit litteris homo mul
tis preditus narrat se rome vidisse grati/

am leonis exhibitam Andꝛodo cuidam.
Erat ipſe ſeruus viri conſularis qui ad be
ſtias damnatꝰ fuit. Inter quas aderat leo
vnus terribilis valde. Hic vt androdum
vidit pꝛocul repente quaſi admiratus ſte/
tit. Ac deinde ſenſim atqꝫ placide tanq̄ꝫ
noſcitabundus ad hominem accedit. Tū
caudam moꝛe atqꝫ ritu adulantium ca/
num clemēter ⁊ blande mouet hominiſqꝫ
ſeſe coꝛpoꝛi adiungit. Cruraqꝫ eius ⁊ ma
nus pene iam exanimati metu lingua le/
niter demulcet. ¶ Androdus inter illa blā
dimemta amiſſum recuperat animū: pau
latimqꝫ oculos ad contuendum leonem
refert. ¶ Tūc quaſi mutua recognitione fa
cta letos ⁊ gratulabundos videns homi/
nem ⁊ leonem. ¶ Que res cum omnes in
admirationem traxiſſet eductus Andro/
dus atqꝫ ceſari pꝛeſentatus requiritur cur
ſibi leo tam familiarem ſe pꝛebuiſſet? At
ille. Cum inquit africam pꝛo conſulari im
perio meus dominus obtineret: ego ibi ini
quus quotidianis verberibus ad fugam
ſum coactus. Et vt mihi a domino terre il
lius pꝛeſide tutioꝛes latebꝛe foꝛent in cam
poꝛum ⁊ arenarum ſolitudines conceſſi.
Ac deficiente cibo conſilium fuit moꝛtem
aliquo pacto querere. Tum ſole medio ra
pido ⁊ flagranti ſpecuꝫ quandam nactus
remotam latebꝛoſamqꝫ in eam me pene/
tro ⁊ recondo. Neqꝫ multo poſt ad ean/
dem ſpecum aduenit hic leo debili vno ⁊
cruēto pede gemitus edens: ⁊ murmura
doloꝛem cruciatumqꝫ vulneris commiſe/
rantia: atqꝫ illic pꝛimo aſpectu pauere ce/
pi. Sed poſtq̄ꝫ introgreſſus leo mitis et
manſuetus acceſſit ⁊ ſublatum pedē oſten
dere mihi ⁊ poꝛrigere quaſi opis petende
gratia viſus eſt. Ibi ego ſtirpem ingenteꝫ
veſtigio pedis eius herentem euulſi: con
ceptamqꝫ ſaniem vuulnere intimo expꝛeſ
ſi atqꝫ deterſi cruoꝛem. Ille tunc mea ope/
ra ⁊ medela leuatus pede in manibus me
is poſito recubuit ⁊ quieuit. Atqꝫ ex eo
die triennium totum ego ⁊ leo in eadē ſpe
cu eodemqꝫ victu viximus. Nam quas
venabatur feras ⁊ mēbꝛa optimioꝛa mi/
hi ad ſpecum ſuggeſſebat: que ego ignis
copiam non habens ſole meridiano toꝛ/
rens edebam. Sed vbi me vite illius feri
ne iam perteſum eſt leone in venatū pꝛo/
fecto reliqui ſpecum. Et viaꝫ fere tridui per
menſus a militibus viſus appꝛehenſuſqꝫ
ſum. Et ad dominum ex africa romam de
ductus. Is me ſtatim rei capitalis dam/
nandum aut dandum ad beſtias curauit.
Intelligo hunc quoqꝫ leonem me tunc ſe
parato captum gratiam nunc mihi benefi
cij ⁊ medicine referre. Quibus auditis in
quit Appion androdus a pena ſolutus et
leo libertati donatus fuit. Poſtea videba
mus androdum ⁊ leoneꝫ loco tenui reuin
ctum vꝛbe tota circumtabernas ire. Do/
nari ere androdum: floꝛibus ſpargi leonē.
Omneſqꝫ fere vbiqꝫ obuios dicere: Hic
eſt leo hoſpes hominis: hic eſt homo me
dicus leonis. ¶ De delfine adhuc ſtupen/
da leguntur q̄ꝫ grata belua ſit inuenta be
nefactoꝛibus ſuis. Recitat Solinꝰ de mi
rabilibus mundi. ꝙ diuo auguſto impe/
rante puer quidam ad littus perueniens
comedere dabat delfino piſci pꝛope ter/
ram aduenienti. Quare effectum eſt ꝙ pi
ſcis ille puero ita ſe tractandum benigne
pꝛebuit vt ab ayano littoꝛe ipſuꝫ equitan
tem ſuper ſe vſqꝫ puteolos vehere ſit vi/
ſus. Hoc per annos plurimos tamdiu ge
ſtum eſt donec aſſiduo ſpectaculo deſine/
ret eſſe miraculuꝫ. Sed vbi puer obijt ſub
oculis publicis deſiderij meroꝛe delfinus
interijt. Si igitur bꝛuta animalia ⁊ pecoꝛa
campi benefactoꝛes agnoſcunt: quanto/
magis rationalis anima innumeris bene
ficijs pꝛedita ſuo grata debet eſſe benefa/
ctoꝛi. Hinc eſt qđ Yſaie pꝛimo capitulo cō
queritur deus dicens de iudaico populo.
Et nunc de omnibus ingratis filios enu/
triui ⁊ exaltaui: ipſi auteꝫ ſpꝛeuerunt me.
Cognouit bos poſſeſſoꝛem ſuuꝫ: ⁊ aſinus
pꝛeſepe domini ſui. iſrael autem non co/
gnouit me.

¶ Qđ pꝛopter ingratitudineꝫ auferuntur
bona ⁊ oꝛiuntur mala ⁊ ſubtrahunt pmiſ

sa beneficia. Cap. 3m.

Ertiū mysteriū declarandū de igra
t titudine dicit̄ dānificatio. Incurrit
equidē igratus multa dāna: qm̄ ex
ingratitudine sequantur tria.
¶ pᵒ concessa bona auferuntur.
¶ 2ᵒ grauissima mala oriuntur.
¶ 3ᵒ ꝓmissa beneficia subtrahuntur.
¶ Primo ꝯcessa bn̄ficia auferuntur. dicit eni Augꝰ. Qd̄ deus dederat gratis abstulit ingratis. vnde saluator dixit iudeis in parabola vinee de qua fit mentio in hodierno euangelio iudeis ingratis. Auferet̄ a vobis regnū dei. Hec aūt parabola mystice ad quēlibet hoiez pōt referri. vinea eni designat aiam que a deo plantatur in creatiōe in qua ponitur torcular remorsus cōscientie: turris rationis ex qua possit vidēdo distinguere amicos ab inimicis. Sepe circundatur. s. custodia angelica locatur. Agricolis. s. appetitui sensitiuo ⁊ itellectiuo. vites in ea sunt iclinationes ad virtutes vel habitus virtutū qui infunditur in baptismo. Tēpus fructuuz appropinquat cū incipit habere vsū liberi arbitrij quo debet in honorē dei fructus ꝓducere bonoꝝ opeꝝ. Tunc mittit deus nūcios suos idest bonas inspirationes ⁊ instinctus mētales ad benefaciendū vel documēta predicatorū ⁊ scripturaꝝ. ¶ Sed ingratus homo ista mortificat ⁊ contēnit. Demū ipse dei filius in sacramento altaris venit ad eū: sed vel non recipit vel receptū eicit extra se ⁊ crucifigit malis operibus suis: ſm illud Apl̄i ad hebreos. Rursus sibi metipsis crucifigentes filiū dei. De hac vinea. s. igrata aia conqueritur deus. ¶ Ysaie. 5. cᵒ dicēs. Plātauit vineā electā ⁊ edificauit turriz in medio eiꝰ ⁊ torcular calcauit in ea: ⁊ expectauit vt faceret vuas fecit aūt lambruscas. Vue sunt opa vere virtuosa: lābrusce sunt opa que hn̄t apparentiā boni. Et sequitur textꝰ Ysai. Quid vltra debui facere vinee mee ⁊ nō feci. Et nūc ostēdā qd faciā vinee mee. Auferā sepē idest subtrahā custodiā angeli: diripiaz mām idest patres ⁊ viros docentes mandata dei. Ponā eā desertā subtrahendo grām. Non putabitur nec fodiet̄. Ascendent spine super eam ⁊ nubibꝰ mandabo ne pluāt super illā: idest verbuz subtraham compunctionis a predicatoribus. Hinc Hieroꝰ in liᵒ Judicuz. xi. q. 3. c. Audi inquit. Deus qui videt in abscondito ꝓspiciens mentē ⁊ aios: vicijs ⁊ passionibus seruientes in corde eiꝰ se non diligi: sed aut auaritiā aut libidinē aut iactantiā discedit a mēte eius. s. subtrahendo grām ⁊ relinqt domū eius vacuā. s. virtutibus. Exm de hoc est in p̄mis parētibꝰ qui repleti donis sp̄ualibus ⁊ tpalibus ingrati fuerunt deo: ob quod tot bonis priuati sunt ⁊ a terrestri paradiso eiecti. ¶ Scd̄o propter ingratitudinē incurrit quis multa mala ⁊ sp̄ualia ⁊ tpalia. Ezechias rex hierusalem post victoriam maximā ⁊ liberationez de manibus Sēnacherib quia nō egit grās cantando canticū dn̄o ſm morē illius populi ꝓpter suam ingratitudinē egrotauit vt narrat etiā Josephꝰ. Et habet̄ Ysaie. 38. cᵒ. ¶ Timeant homies igrati: qm̄ vt dicit Hugo de sancto victore. Quelibet creatura trina voce alloquitur hoiem. ¶ Accipe. ¶ Redde. ¶ Fuge. ¶ Accipe ex me bn̄ficiuz ad vsum tuū. Accipit inquit celū a me illuminationē ⁊ motū. Accipe inquit ignis a me calorē. Accipe ab aere respirationē. Accipe ab aqua refrigeriū ⁊ lotionē. Accipe a terra aialia fructus ⁊ alia ad sustentationē. ¶ Secūda vox est redde. s. obsequiū tuo benefactori ⁊ meo creatori: q ideo me creauit vt tibi seruirē. ¶ Tertia vox est fuge s. suppliciū tibi paratū ꝓpter ingratitudinē. ¶ Tertio ꝓpter ingratitudinez ꝓmissa bn̄ficia subtrahuntur: lꝫ hoc non de facili fiat a deo ⁊ imitatoribus eius. vt eni inqt Tho. 22. q. cᵒ. 7. Circa ingratū duo sunt cōsideranda. ¶ Primū quid ipse ingratꝰ dignus sit pati: ⁊ sic certū est ꝙ meretur bn̄ficij subtractionē. ¶ Aliud considerandū qd oporteat ipm beneficiū facere. Et pᵒ quidē nō debet esse facilis ad igratitudinē vindicandā: sed debet attēdere vt beneficiatuz de ingrato faciat gratum. Quod si nō potest primo beneficio facere: forte faciet secundo. ꝙ si beneficijs multiplicatis ingratitudinez augeat ⁊ peior fiat: tunc a beneficioruz exhibitione cessare debet. Sic facit misericors ⁊ clemens pater omniū deus.

Beneficia sua multiplicat. Diutius patiē
ter expectat. Peccata tantoꝝ dissimulat:
vt saltem māsuetudine sua dulcissima cor
da mortaliū liquefiant: ⁊ ad ipm̄ redeāt pe
nitēdo. Hinc Hiero⁹. 93. di. c. Diaconi. ait
Moderatio dei ac pietas solū nr̄m reditū
querit: ac nos cupit longa sua bonitate sal
uare. ¶ Ad vos igitur clamito o mortales
o peccatrices aīe. Cognoscite deum patrē
clementissimū. Diligite deū nobis beni/
uolū: laudate ⁊ bn̄dicite deum suoꝝ bene
ficioꝝ datorē liberalissimū. Reuertimini
ad deū dn̄m pijssimū: q2 ipse est dn̄s de⁹
noster: qui tribuit nobis ineffabilia dona
sua. ¶ Pro quibus Aug⁹ li. 7. de ciui. dei
c. 31. inquit. Habemus ab ipso deo multa
beneficia pro quibus nequaq3 valemus
actioni graꝝ sufficere. Ab eo eni est ꝙ su/
mus: ꝙ viuimus: ꝙ celū terrā cōspicim⁹:
ꝙ mentē atq3 rationē habemus: quare ip
sum qui hec oīa condidit inquiram⁹. Tan
dem eni ipse nos oneratos obrutosq3 pec
catis ⁊ a contēplatione sue lucis auersos:
ac tenebraꝝ idest iniquitatis delectatione
cecatos nō ideo deseruit. Misitq3 verbu3
suū qui est vnicus eius filius. Quo ꝓ no/
bis assumpta carne nato atq3 passo a pec
catis oībus mundaremur. Eiusq3 spiritu
in cordibus nostris dilectione ꝑfusa: oīb⁹
difficultatibus superatis in eterna requie
in contēplatione eius ineffabilē dulcedinē
inueniremus. Que corda que lingue ad
agendas ei grās satis esse contēdant. hec
ille. Exhibeamus igitur nos gratos deo ⁊
deinde hoībus nobis benefacientibus: vt
sic regnū acqramus eternū. In quo iesus
dei filius cu3 patre ⁊ spiritu sancto viuit in
secula seculoꝝ Amen.

¶ Sabbato tertie hebdomade. De super
bia spernētiū ꝯsilia ⁊ in suo sēsu ꝯfidentiū.
Sermo vigesimus primus

d

Issipauit sub
stantiā suā. Ūba sunt redēpto/
ris nostri originaliter Luce. 15.
c° ⁊ in euangelio hodierno. ¶ Habet h' pro
priū mens superboꝝ: vt tanti extimet pro
priam prudentiā ꝙ oīa consilia sapientu3
detēstatur. Tamē audire debēt qđ scribit
in. c. Canonū. Ex de constitutionibus. ⁊ in
c. Ne initaris. Et. 8. q. pª in. c. Sciendum.
Ne initaris prudentie tue. prudentie sue
inititur qui ea que sibi agenda vel dicēda
videntur patrū decretis preponit. ¶ Iccir/
co in hoc sermone contra superbiā spernen
tiū consilia dicemus: ex qua innumera so
lēt dāna ꝓuenire. Sicut patet in filio ado/
lescente qui patris saluberrima monita re
fugiens cū ignominia ⁊ graui dāno consū
ꝑsit substantiā suā. quod nō euenisset si ac
quieuisset consilio illius qui tenerrime di
ligebat eū. Ut igitur corda oīum humilie
tur ad consilia necessaria expetenda ꝓpo/
nemus de ipso consilio tria mysteria decla
randa.

¶ pm̄ dicitur exhortationis.
¶ 2m̄ determinationis.
¶ 3m̄ conditionis.

¶ Qđ cōmendatur cōsiliū voce oīu3 scri
pturaꝝ. Et de septē generibus consilioꝝ.
Cap. pm̄.

p

Rimū mysteriū de consilio declarā
dū dicitur exhortationis. Ois qp/
pe scriptura diuina ⁊ humana nos
hortat vt consiliū in rebus gerendis expe
tamus: dānatq3 illos q suo sensu ducunt.
¶ Unde Sapiens ꝓuerbioꝝ. 2. c. ait. Cōsili
um custodiat te: ⁊ prudētia ſuabit te. ¶ Et
8. c. Ego sapientia habito in ꝯsilio. ¶ Et. xi.
c. Erit salus vbi multa consilia. ¶ Et. 12. c.
Uia stulti recta in oculis eius. Qui aute3
sapiens est audit consiliu3. ¶ Et. 13. c. Qui
agunt oīa cū ꝯsilio regunt sapientia. ¶ Et
15. c. Dissipant cogitationes vbi nō est cō
siliū: vbi ṽo plures sunt consiliarij confir
mantur. ¶ Et. 19. c. Audi ꝯsiliū ⁊ suscipe di
sciplinā: vt sis sapiēs in nouissimis tuis.
¶ Et. 20. c. Cogitationes ꝯsilijs roborant.
¶ Et. 24. c. Erit salus vbi multa ꝯsilia. ¶ Et
27. c. Bonis amici ꝯsilijs aīa dulcoratur.
¶ Et ecclesiastici. 32. c. Fili sine consilio nihil
facias ⁊ post factū nō penitebis. ¶ Et. 37. c.
Añ oē3 actū ꝓcedat ꝯsiliū stabile. ¶ Et Cas
siodor⁹ li. p° eplaꝝ. Plimū laudis hoīes
moribus suis applicant: qūiēs de negocio
rū meritis ambigentes ad peritoꝝ consi/
lia decurrūt. ¶ Et Hieronymus super illo

verbo Ysaie.3.c° Et consiliarius nō est ti/
bi ait. Greci poete laudabilis sapientie di
xerunt primū esse beatū qui per se sapiat:
scōm qui sapienté audiat. Qui aūt vtraqȝ
caret: hunc inutilem tam esse sibi qȝ alijs.
¶ Et Cicero in libro de senectute. Non viri
bus non velocitatibus aut celeritate cor/
porū res magne gerūtur: sed consilio anti
quorꝝ ⁊ scia. ¶ Et Terentius. Oia prius ex
periri consilio: qȝ armis sapientem decet.
¶ Et. ff. de repudijs. l. 3ª. Dubiū nō est oia
que consilio recte geruntur: iure meritoqȝ
effectu ⁊ firmitate niti. ¶ Et. C. de sacrosan/
ctis ecclesijs. l. Placet. ¶ Et. C. de incestis
nuptijs. l. Non dubiū. Oia que prudentū
consilio fiunt bono fine peragūtur. ¶ Et. C.
ne filius pro patre in auctenca habita. Sa
pientū consilio mūdus illuminatur. ¶ Sȝ
pro hui⁹ partis delectabili ampliatiōe: no
tare debemus ꝙ sunt septé consilia.
¶ Pᵐ internale.
¶ 2ᵐ particulare.
¶ 3ᵐ ciuile ⁊ seculare.
¶ 4ᵐ generale.
¶ 5ᵐ prouinciale.
¶ 6ᵐ episcopale.
¶ 7ᵐ monachale.
¶ Primū est consiliū internale qđ qs fa/
cit in semetipso: cū videlȝ aliquid occurrit
agendū dubium: iuestigat ratio si illud est
bonū vel malū. Et si bonū quibus medijs
sit vtendū ⁊ silia. ⁊ in hoc recurrēdū est ad
deū. vnde Thobie. 4. c° dicit. Omni tpe
bñdic deum ⁊ pete ab eo vt vias tuas diri
gat ⁊ consilia tua in ipso permaneāt. ¶ Et
Ecclíastici. 29. c° In orone cōfitebitur dño
⁊ ipse diriget consiliū eius. Quicūqȝ igit
vel mrīmonia cōtrahere vel ingredi reli/
gioné intendit vel a pria discedere pro qua
cūqȝ honesta causa ꝓponit ad deū consu/
giat ⁊ ab ipso consiliū expostulet. ¶ Legi/
mus de beato francisco ꝙ dū orabat ante
imaginé crucifixi in eccl'ia sancti Damiani
dicebat hec vba. O alto e glorioso dio il/
lumina le tenebre del cor mio: donami fe/
de diricta speráza certa e charita perfecta:
senno e cognoscimento che io facia la tua
sancta volunta. ¶ Scōm est ꝯsiliū particu
lare qđ alter exhibet alteri. Cū eni qs non
est sibi sufficiés ad consiliū capiendū circa
agenda ab alio consilium accipere debet.
Quinimo circa propriā vitam ⁊ obscura
ptinentiā ad conscientiā sibi credere nō de
bet: sed consiliari cuȝ peritis ⁊ bonis vel li
bris doctorꝝ. vnde Thobie. 4. c° dicit. Con
siliū a sapiente semper require. Dicit auté
quis sapiés dupliciter. vno modo ꝯm qd.
Aliomodo simplr. Sapiens ꝯȝ qd dicitur
qui bene iudicat de fine alicuius artis vel
misterij: ⁊ de hijs que ducūt ad illū finem.
Et sic dicitur sapiés medicus qui bene iudi
cat ⁊ de sanitate ⁊ de medicinis cōferétib⁹
ad eā. Et sapiens negociator qui bñ iudi/
cat de lucro acquirendo ⁊ de medijs ad ip
sū ⁊ sic de alijs. Sed sapiés simplr dicit q
bene iudicat de vltimo fine vite humane:
qui est deus ⁊ de perducentibus ad eū. Et
hic est verus sapiés ⁊ virtuosus. Quia igi
tur Thobias dicit a sapiente sine alia addi
tione primo ⁊ principalr consiliū queren/
dū est a sapiente idest docto in factis ꝯscié
tie. Neqȝ enim a medico querit quis cōsili
um de negociatione: sed a docto negocia/
tore. Nec a negociatore de medicinalibus
sed a perito medico: ⁊ sic de alijs. Multo
magis de ptinentibus ad aiam: vbi sunt
maiora dubia ⁊ magis piculosa nō debet
quis indifferenter consiliū querere a qbus
cūqȝ: sed virtuosis doctis ⁊ practicis. vn/
de Ecclíastici. 37. c° dicit. A consiliario ma
lo serua aiaȝ tuā idest caue tibi. Et qui sint
mali consiliarij a quibus cauendū ipse de
clarat cū sequitur. Cū viro irreligioso tra/
cta de sāctitate ⁊ cū iniusto de iusticia ⁊ cū
muliere de hijs que emulatur. Cū timido
de bello. Cū negociatore de traiectiōe. Cū
emptore de venditione. Cū viro inuido de
gratijs agendis. Cū ipio de pietate. Cū in
honesto de honestate. Cuȝ seruo pigro de
multa operatione. Non attendas hijs in
omni cōsilio. Et ex hoc vltimo dicto patet
ꝙ prefata locutio est per ironiā: quasi dice
ret cū predictis nō habeas cōsiliū. Et sub
dit. Cor boni consilij statue tibi. Scienduȝ
insuper ꝙ illud quod dicitur prouerbiorū
xi. Ibi salus vbi multa consilia. non sic in/
telligendum est quo ad incipientes bene
facere ⁊ simplices tanqȝ quis multorum

hominũ seu a multis debeat inquirere cõ
silium de directione vite sue. Nam hoc fa
ciens audiet diuersa consilia ⁊ qñqꝫ cõtra
ria: vnde in mẽte sua confundetur nesciẽs
quid magis sequatur. ¶ Tertiũ est consili
um ciuile ⁊ seculare quod fit in cõmunita
tibus ⁊ vniuersitatibꝰ. Nec bñ eni possũt
regi ciuitates ⁊ regna absqꝫ consilio. vnde
quolibet tꝑe principes ⁊ rectores ciuitatũ
vsi sunt consilijs. Nã ⁊ Salomon sapiẽtis
simus consiliarios habuit: quoꝝ consiliũ
quia Roboã filius eius reliquit magnaꝫ
partẽ regni amisit. vt habetur. 2. paralipo
menõ. 4. c°. ¶ De Romanis aũt scribitur
in policrato. ꝙ Romulus condita ciuita-
te quã ex suo nomie romã vocauit. Centũ
ex senioribus elegit: quoꝝ consilio omnia
ageret quos senatores propter senectuteꝫ
patres ob similitudinẽ cure noiauit. Quo
rum nomia aureis litteris conscripta erãt
patresqꝫ conscripti appellabantur. qꝛ ali-
os sapientia etate ⁊ affectu paterno prece
debant. Et hester p̊ c° scribitur ꝙ septẽ sa-
pientes ex more regio aderant regi assue
ro semper scientes leges ac iura maiorũ:
quoꝝ consilio cuncta faciebat. ¶ Quartũ
est consiliũ generale illud. s. quod fit presẽ
te papa vel eius legato ad hoc specialiter
deputato a papa conuenientibus epis et
alijs prelatis plurimis ꝓut ipse ordinauit
Et istud non põt celebrari nisi auctoritate
pape: vt patet di. 17. per totũ. Al's nullum
esset ⁊ non consiliũ sed conciliabulum ⁊ sy
nagoga sathane diceretur ⁊ esset. ¶ Unde
di. 17. Pelagius papa ait. Multis aposto
licis ⁊ canonicis ac ecclìasticis istruimur
regulis nõ debere absqꝫ snia romani pon
tificis concilia celebrari. s. generalia. Qua
propter non conciliũ sed vestrũ conuẽticu
lũ vel conciliaboluꝫ cassatur: ⁊ quicqd in
eo actum est irritũ habetur ⁊ vacuũ. ¶ Hic
⁊ rex Theodoricus cũ vocasset plurimos
epos de diuersis prouincijs ad conciliũ ce
lebrandũ in vrbe propter crimina que im
pingebantur ab aduersarijs contra syma
chum aduenientes ob reuerentiã regis di
xerunt hoc fieri non posse: scilicet celebra-
re consilium. sed spectare ad symachũ pa
pam qui impetebatur. Et persuadentibus
ipsis Symacho pape vt ipse conuocaret
seu auctoritate eius congregarentur in cõ
silio assensit eis: ⁊ cum immunem ⁊ libe-
rum ab illis vicijs prolatis contra euꝫ de
clarauerunt. Sed ad claram noticiam de
hoc consilio habendam. Primo notan-
dum est ꝙ priscis temporibus in concilijs
aderant imperatores: vt patet in discursu
historie tripartite. Et. 15. di. c° Canones.
quia ecclesia tunc male poterat vti pote-
state sua propter aduersitates quas patie
batur ab hereticis: quibꝰ aliquando faue
bant ⁊ adherebant magni principes ⁊ re
ges. Sed cum potuit ecclesia hoc correxit
⁊ non per principes sed per se consilia con
uocauit. Et aliquãdo per imperatores pre
cipiente ecclesia celebrata sunt concilia.
Aliquando ipsa rogante ⁊ postea auctori
zante. Aliquando ipsa ratificante: vt pa-
tet di. 17. per totum. ⁊ maxime in §. Hinc
etiam. ¶ Dicunt autem aliqui ꝙ papa ne
gligente ⁊ nolente congregare consilium
ad locum idoneum pro aliqua causa ho-
nesta ⁊ ardua imminenti potestas congre
gandi consilium spectat primo ad omnes
cardinales qui post papam sunt maiores
clerici omnibus alijs quibuscunqꝫ. argm
eius quod legitur de maioritate ⁊ obedi-
entia c° primo per Innocentium. Et quia
censentur vnum corpus cum eo quasi se-
de vacante videtur ad eos spectare talis
potestas. ¶ Secundo spectat ad patriar-
chas ⁊ precipue ad constantinopolitanũ.
Cuius sedes est prima post romanam: vt
patet di. 22. c° De constantinopolitane. et
capitulis sequentibus. Quod tamẽ intel-
ligendum est cum catholicus est patriar-
cha. ¶ Tertio ad imperatorem. quarto ad
reges. quinto ad alios principes. Nam
potestas vnius deuoluitur gradatim ad
alium propter negligentiam. argm de ele-
ctione c° Cum in cunctis. Et de concessio
ne prebende c° 2°. ¶ Uel dicamus ꝙ due
partes concilij in aliquo loco congregate
poterunt ⁊ alios conuocare iuxta notata
per Innocentium in c° secũdo de noui o-
peris nunciatione. ¶ Ubi autem papa esset
hereticus vel de heresi suspectꝰ: tũc ad eũ
non videtur spectare potestas ꝯgregandi

consiliũ: argᵐ di. 40. c. Si papa. ¶ Scḋo
notandũ est q̃ ad hoc cõciliũ generale so
luz epi. ⁊ superiores sunt de necessitate vo
candi. vt notat Innocẽ. ⁊ Joannes andre.
in. c. Graue. de prebendis. Et facit ad h̄ di.
18. cᵐ Eps. ⁊ cᵐ Propter. cũ sequentibꝰ.
Et tamẽ in potestate pape conuocare etiaz
abbates si vult. 63. di. cº Hadrianꝰ. vbi fit
mentio de abbatibus. Et de Gregorio de
cimo legitur q̃ ad conciliũ generale quod
fecit Lugduni vocauerat beatum Thomã
de aqno. ⁊ hoc ratione sue eminentis scien
tie. Imperatorẽ ṽo vel alios principes nõ
tenetur conuocare per. §. Hinc etiaz. di. 17.
põt tamẽ si vult vocare si ei videtur expe
diens ad scandala vitanda: vt di. 63. §. Ve
rum. ¶ Tertio notandũ q̃ ad generale cõ
ciliũ vocandi sunt oẽs epi orbis: ex eo qḋ
habetur di. 16. c. p̄. vbi dicitur q̃ sancti pa
tres in consilio niceno quod fuit solẽnissi
mum de omni orbe terraꝝ ꝯuenerũt. Po
test tamen numerus relinqui arbitrio pa
pe. Nec curandũ de numero diminuto pre
latoꝝ. ꝓpter ṽbum xpi dicentis Math. 18.
Ubi sunt duo vel tres congregati in noie
meo ibi sum in medio eoꝝ. p̄ª. q. p̄ª. c. Cũ
scriptura. ¶ Et. 24. q. p̄ª. c. Alienꝰ. ¶ In con
cilijs enim preteritis in valde differẽti nu
mero conuenerunt epi. Aliqñ in maximo
numero. Aliqñ fuerũt sexcenti. Aliqñ tre
centi. Aliqñ ducenti. Aliqñ centũ. Aliqñ
quadraginta. Aliqñ triginta. Aliqñ vigi
ti. Aliqñ quindeci epi ⁊ in oibus facti sũt
canones. Aliqñ plures vel pauciores. Ali
quãdo papa fuit pñs. Aliquãdo legati ex
parte ipsius. In cõcilio niceno interfuit sã
ctus Nicolaus. In quodam carthaginẽsi
interfuit sanctus Augustinus. Sed qñ de
fide agitur ⁊ heresibus extirpãdis vel scis
matibꝰ quia causa est cõis oibus catholi
cis ⁊ oẽs tangit ab oibus epis catholicis
tractari ⁊ terminari debet: ⁊ oẽs epi debẽt
ad conciliũ conuocari ꝺm illam regulam.
Quod oẽs tangit debet ab oibus appro
bari. de regulis iuris liº. 6. Et di. 56. c. p̄. Et
de hijs que fiunt a maiore parte capli. c. fi
nali. ¶ Quarto notandũ q̃ consiliũ nõ po
test iudicare papã aut vi prefigere legem.
vnde. 9. q. 3. dicitꝰ. Nemo põt iudicare pri
maz sedem. s. papã: nec Augustus: nec po
pulus: nec electus. Et ibi est cᵐ Aliorũ ad
idẽ ⁊ alia. Ex quo dicit Joannes andre. q̃
snie pape standũ est qñ cõtradicit snie to
tius concilij. Et papa põt interpretari sta
tuta consilij ⁊ tollere ⁊ limitare: vt habetꝰ
de rescriptis. c. Satutũ. liº. 6. Et glo. in cº
Ubi piculũ de electiõe liº. 6. ait. Qḋ lz nõ
sit licitum q̃ papa reuocet statuta consilij
potest tamen si vult. Et breuiter in omni
bus papa est supra conciliuz excepta cau
sa heresis aut scismatis: i quibus iudicatꝰ
papa a concilio. de heresi est cᵐ Si papa.
40. di. De scismate habetur decretum fa
ctuz in consilio constantiensi celebrato an
no dñi Mº. ccccº. xviijº. ¶ Quinto notan
dum q̃ multa ordinauit ⁊ diffiniuit eccle
sia in concilijs celebratis. Et vt inqt Bo
nauentura di. xi. primi libri. In primitiua
ecclesia fuerunt quatuor consilia principa
lia tempore apostoloꝝ: vt etiam dicit que
dã glo. super actus. ¶ Primũ fuit ad ele
ctionẽ Mathie: de quo fit mẽtio actuuz p̄
cº. ¶ 2ᵐ fuit ad electionẽ septẽ diaconorũ
Actuũ. 6. cº. ¶ 3ᵐ ad non imponenda lega
lia gentibus Actuũ. 15. c. ¶ 4ᵐ ad tolerãda
legalia ad tempus Actuũ. 22. c. Postmo
dũ ṽo tẽpore constantini ⁊ siluestri pape:
vt refert Isidorꝰ liº. 6. ethicoꝝ: ceperũt con
silia generalia. Nam in precedentibus tẽ
poribus persecutione feruente docendaꝝ
plebiũ minime dabatꝰ facultas. Inde chri
stianitas i diuersas hereses scissa est: quia
non erat epis licentia concessa conuenien
di in vnuz nisi tpe supradicti imperatoris
Ipse enim dedit facultatem xpianis libere
congregari. Nec obstat cᵐ Placuit. 13. q.
2. in quo ostenditur per melchiadẽ papaz
celebratũ consiliũ: qui tamẽ precessit silue
strũ. Nã vt dicit glo. ⁊ Archidiaconus con
ciliũ illud non fuit ita gnãle: sed celebratũ
cũ paucis. ¶ Ex consilijs aũt gnãlibꝰ qua
tuor dicuntur ceteris principaliora: vt pa
tet di. 15. c. Canones. s. Nicenũ. Constanti
nopolitanũ. Ephesinum. ⁊ Calcedonense.
Hec totã principaliter complectuntꝰ fidem
quasi quatuor euãgelia vel totidẽ paradisi
flumia de quibus ait Gregorius di. 15. cº
Sicut. Sicut sci euangelij quatuor libros:
sic

sic quatuor consilia suscipe ⁊ venerari me
fateor: quia in hijs velut in quadrato lapi
de fidei structura consurgit: ⁊ cuius lz vite
atqz actionis norma existit. s. in constitu/
tionibus eorum. Horum conciliũ primũ trecen
torum decẽ ⁊ octo eporum sub constantino ipe/
ratore pactũ. In quo arriane perfidie blas
femia condẽnata est. Et ibi editũ fuit sym/
bolũ patrũ: in quo declaratũ est filiuz esse
consubstantialẽ patri. Celebratũ fuit autẽ
hoc ꝯsiliũ anno dñi. ccc^{mo}. ¶ Secũdũ con
siliũ generale fuit celebratũ ꝯstantinopoli
sub theodosio iuniore centũ quinquagita
patrũ: in quo cõdemnata est heresis Ma
cedonij dicentis spiritũ sanctũ minorẽ pa
tre ⁊ filio. Sed ibi declaratũ est spiritũ san
ctuz patri consubstantialẽ ac filio. ¶ Terti
um conciliũ ephesinũ ducentorum patrũ sub
Theodosio iuniore augusto. In quo ana/
thematizatꝰ fuit nestorius asserẽs in chri/
sto duas psonas distinctas humanaz. s. ⁊
diuinam in vna persona dñi nñi iesu xpi.
¶ Quartũ fuit conciliũ calcedonẽse sexcẽ
torum triginta eporum sub martiano principe.
In quo condẽnatus fuit eutices abbas cõ
stantinopolitanus verbi dei ⁊ carnis vnã
naturã pnuncians. Et dioscorus eius de/
fensor cum alijs hereticis. Beda etiaz in
libro de tpibus post predicta consilia nu/
merat ⁊ alia vigintiquatuor celebrata sub
diuersis tpibꝰ ⁊ in diuersis locis. ¶ De ali
is concilijs celebratis vsqz ad annũ domi
ni milesimũ non ita patet. ¶ Circa ꝟo an
nũ dñi milesimũ victor genere alemanus
florentie conciliũ celebrauit ⁊ multos epi
scopos ꝑpter simoniã ⁊ fornicationẽ depo
suit. ¶ Non multo post gregorius septimꝰ
conciliũ celebrauit: ⁊ henricũ impatorẽ ex
cõmunicauit quia se ꝯtra ecclíam erexit ⁊
scisma ꝓcurauit aliũ papã faciẽs. ¶ Post
hunc vrbanus scd̃s consilium celebrauit
apud clarum montẽ. ¶ Exide sub nicolao pa
pa scd̃o: qui fuit prius eps florentinꝰ ⁊ se
nis electus papa congregatũ est consiliuz
cũ centũ tredeci epis rome: in quo berlẽga
rius abiurauit heresim suã de sacramento
eucharistie: de qua fit mentio de cõ. di. 2. c.
Ego berlengarius. ¶ Anno dñi M^{o} cẽte/
simo. xxx. sub innocentio secundo celebra
tũ fuit cõsiliũ remis ⁊ petrus leonis papa
scismaticus repulsus est. Ad quod scisma
tollendũ multũ laborauit beatus bernar
dus. Ille aũt petrus anacletũ se fecerat no
minari. ¶ Anno dñi M^{o} cẽtesimo. lviiij.
Mortuo adriano papa electus fuit alexã/
der tertius senensis: ⁊ tenuit cathedrã an/
nis vigintiduobus mensibus vndeci die
bus quindeci. Alter per scisma creatus ẽ:
qui dicebatur octauianus gurus immo et
tres alij ⁊ sic erant quatuor antipape. s. vi
ctor: paschalis: calixtus ⁊ innocentius. Et
durauit illud scisma annos sexdeci ⁊ dissẽ
sio magna fuit inter alexandrũ papã ⁊ fe/
dericũ impatorẽ. Tandem alexander pa/
cem fecit cũ impatore: ⁊ quatuor antipape
defecerunt. Hic alexander duo consilia ce
lebrauit. vnũ turonis in francia. aliud ro
me dictũ lateranẽse. Tempore huius mar
tyrio coronatus fuit sanctus Thomas ar/
chieps cãtuariensis. ¶ Anno dñi M^{o}cc^{o}
xv^{o}. Innocẽtius tertius sub quo ceperunt
ordines mendicantiũ celebrauit conciliũ
lateranẽse: in quo cõuenere fere mille du/
centi prelati: ⁊ multe salutifere decretales
ibi edite sũt. ¶ Anno dñi M^{o} cc^{o} q̃drage
simo vel circa. Innocẽtius quartus natio
ne ianuensis celebrauit consiliũ lugduni ⁊
impatorẽ federicũ excommunicauit: post
quẽ fuit alexander quartus. ¶ Anno dñi
M^{o}cc^{o}. lxij. gregorius decimꝰ celebrauit
consiliũ lugduni: vbi fuerunt quingẽti se/
xagita epi: abbates ⁊ alij prelati circa mil
le. Et fuit ibi bonauentura cardinalis qui
multa bona egit in reductione grecorum
⁊ tartarorum. ¶ Post hunc fuit honorius
quartus ⁊ est vltimꝰ in cronica martinia
na. Et sic vsqz ad tẽpora nostra ecclesia dei
statum fidei ⁊ bonorum morũ cum consi
lijs consueuit stabilire. ¶ Quintũ est con
siliũ prouinciale quod celebratur a metro
politano cum suis suffraganeis de quo fit
mentio di. 18. c. Qm̃ quidem. ⁊ c. sequẽti.
¶ Et. 2. q. 7. c. Si episcopus. ¶ Et. 6. q. 3. c.
Scitote. de quo diffuse habes in summa
domini archiepiscopi parte. 3^{a}. titulo. 24.
¶ Sextum est consilium episcopale quod
magis consueuit dici synodus ⁊ cõgrega
tio quam facit episcopus clericoruz de dio

cesi sua ꝛ potest facere etiã irrequisito suo metropolitano. ¶Et de hoc habet̃ di. 18. p totum. ¶Et di. 15. c. p̃. ℂSeptimũ consilium est monachale hoc est ꝭm Antonium de butrio ꝛ Joanné de imola super. c. Graue. extra de prebendis religiosoꝝ. de quo habetur extra de statu monachoꝝ. c. In singulis. ꝛ. c. Eaqꝫ. Sed hiꝰ cõsilia magis consueuerunt dici capitula generalia vel ꝓuincialia de quibus agitur in cõstitutionibus eoꝝ. Dicta sunt hec omnia vt ostẽdamus q̃ꝫta sit vis consilioꝝ in quolibet statu dum tamen consilia recte fiant ꝛ obseruentur ea de quibus dicturi erimus in sequentibus.

ℂDe quibus non est consilium exquirendum de quo dantur septem regule negatiue: ꝛ ꝙ consilium est de rebus dubijs ꝛ arduis. Cap. 2m.

Secundũ mysterium de cõsilio declarandum dicitur determinatio. In quo videndũ est de quibus est consiliũ determinate petẽdum. Et ad hoc premittimus ꝓmo septẽ regulas negatiuas: quas ponit Giraldus odonis sup 3o ethicoꝝ ꝭm intẽtioneꝫ Aristotelis. ℂPrima regula: Nullũ preteritum est cõsiliabile eo ꝙ postq̃ꝫ est preteritũ est sic necessariũ ꝙ a sua preteritione est simpliciter immutabile. vnde hoc solo priuatur deus ingenita facere que facta sunt. Ideo Aristo. ibi dicit Nõ est ꝯsiliari de hijs que fiũt ex necessitate. ℂScd̃a reg̃la nullus casuale vl̃ fortuitum est consiliabile. Quia omne casuale ꝛ omne fortuitũ euenit preter intentionẽ. Sed omne consiliabile dependet ex intentione finis. Ideo Aristo. ait. Consiliat̃ nullus de ĩpossibilibus aliter se habere neqꝫ de quibuscũqꝫ nõ finis aliquis est. ℂTertia regula: Nullũ determinatũ ab arte est consiliabile: quia omne tale est ꝭm artem certũ ꝛ determinatuꝫ: aliter non esset ars. Nullũ autem consiliabile est certũ ꝛ determinatũ. Tunc enĩ non esset consiliabile et dubitabile. Quare nullũ cõsiliabile est artificiale. Ars enim nõ dubitat q̃ꝫuis circa artificialia contingat in aliquibus quedã dubia ꝛ illa non sunt per artẽ determinata ꝛ talia possũt esse consiliabilia. ℂQuarta regula: Nullũ operabile a voluntate aliena est consiliabile: quia omne consiliabile est in cõsiliatiui potestate. Illud ꝟo quod est in aliena volũtate non est in potestate consiliatiui. ℂQuinta regula: Nullũ voluntariũ repentinũ est cõsiliabile: quia oẽ consiliabile est preuisum ꝛ tarduꝫ. Unde Aristo. dicit. Operari quideꝫ oportet velociter consiliata: ꝯsiliari aũt tarde. ℂSexta regula: Nullum raro contingens est cõsiliabile: quia tunc sequeretur ꝙ ex diffinitione ꝛ sentẽtia ꝯsilij bonũ raro eueniẽs expectaretur: ꝛ per cõsequens qd̾ expectatio ꝯsulta vt in pluribus fraudaretur. Et ꝙ malũ raro eueniẽs timeretur ꝛ caueretur: ꝛ per consequens ꝙ nullus ꝯsulte operaretur: quia in omnibus humanis operibus aliqua mala contingũt q̃ꝫuis in aliqbus raro. Sicut vir dormire cũ vxore sua ꝯfidẽter aliqñ q̃ꝫuis raro fuit malũ: quia vxor interfecit virũ dormientẽ. Et si omnes vellent istud cõsulte cauere nullus cũ vxore dormiret. ℂSeptima regula: Nullum certũ est consiliabile: quia ait Aristo. Consiliamur de hijs que videntur contingere vtroqꝫ modo se habere. Similiter nulluꝫ assuetũ ꝛ naturali instinctu certuꝫ est consiliabile. Nullus quidem consiliatur an ꝓ nutrimento cibum debeat sumere per os: quia id assuetum est ꝛ certũ a pueritia. Cõsilium ergo est de rebus magnis ꝛ dubijs indeterminatis: que ad bonũ finem bonis cõsilijs perducuntur. ¶Ideo Cicero in lo de officijs ait. Consilium est sententia diffinitiua de re dubia quid magis eligenduꝫ sit. ¶Et Aristo. in 3o ethicoꝝ. Consiliuꝫ est oculus futuroꝝ ꝛ inquisitio quedã de rebꝰ dubijs disponendi.

ℂDe septẽ ꝯditionibus ꝯsilij vt recte fiat ac salubriter. Cap. 3m.

Tertiũ mysteriũ declarandũ de consilio dĩ ꝯditio. Ad hoc enĩ vt ꝯsilia recte fiãt ꝛ ad bonũ exitũ ꝑducant̃ septẽ ꝯditiones requirunt̃.

ℂPa dĩ prudentia.

ℂ2a beniuolentia.

ℂ3a constantia.

ℂ4a maturitas.

ℂ5a veritas.

¶ 6ª taciturnitas.
¶ 7ª stabilitas.

¶ Prima ꝯditio dicitur prudentia. Qui enim consulunt ⁊ a quibus consiliũ est requirendũ prudentia fulgere debent: qua preteritoꝝ recordantes ac premeditantes futura presentia recte disponẽda diffiniãt. Et quia in antiquis est sapientia ⁊ in multo tempore prudẽtia vt dicitur Job Ideo antiqui ⁊ viri graues sunt cõsulẽdi vnde Aristo. in. 6. ethicoꝝ ait. Oportet in cõsilio attendere exptoꝝ ⁊ seniorũ prudentiã ꝓpter expientiã. ¶ Et numeri. xi. c. Mãdauit dñs moysi vt congregaret seniores ad cõsiliũ. ¶ Et di. 20. c. De quibus causis dicit᷑. Seniores ꝓuincie congrega ⁊ eos interroga: facilius nanq̃ȝ inuenit᷑ quod a pluribus senioribus querit᷑. ¶ Et idẽ. xi. q. 3. c. Excellẽtissimus. ¶ Et. 16. q. pª vel 2ª cº Visis. ¶ Et. pª. q. pª. c. Estote. Consilium nanqȝ iuuenum solet esse ruinosuȝ. Propterea sapiens ecclíastici. 25. c. ait. Quam speciosa veterani sapientia ⁊ gloriosus intellectus ⁊ consiliũ. ¶ Secũda conditio dicit᷑ beniuolentia: hij quippe consulẽdi sũt quos verisimiliter credim⁹ nobis fore beniuolos. ¶ Vñ Bernardus in epistola ad senonẽses ait. Omnes iuxta preceptũ dñi etiã inimici diligantur: sed ad consiliũ soli eligant᷑ amici. ¶ Et Gregorius in registro Nullus tibi fidelior esse potest ad consiliũ q̃ȝ qui nõ tua sed te diligit. ¶ Tertia cõditio dicitur constantia: debent consiliarij cõstantes esse vt non vincant᷑ aut superent᷑ passionibus odij amoris timoris ⁊ huiusmodi. qm̃ vt inqt Señ. Perijt oẽ iudiciũ cum res transit in affectum. ¶ Quarta cõditio dicitur maturitas vt non cõsulatur precipitanter ⁊ inconsiderate. ¶ Unde Calixtus papa di. 50. c. Ponderet. Nos iquit tpe idigemus vt aliqd maturius agam⁹. Non precipitemus consilia ⁊ opa nostra: neqȝ ordinẽ coꝝ corrũpamus. ¶ Quinta ꝯditio dr̃ veritas. debẽt ꝯsiliarij ᵇm veritatẽ ꝯsulere ⁊ nõ ad bñplacitũ maioꝝ vł dñoꝝ vt facere solẽt adulatores. ¶ Pro quibus facit exẽplũ qḋ legit᷑ in historia tripartita. liº. 5. Qḋ cũ ecclía pateret᷑ ꝑsecutiões Cõstantinus pater constantini magni ꝯcessit xp̃ianis licẽtiã i sua religione ꝑsistere. Is ꝓbare volens quosdã in palatio suo xp̃ianos si fideles ⁊ veridici essent statuit ꝙ si qui venirent ad sacrificandũ dijs suis: hij essẽt cũ eo in palatio. Siqui aũt nollẽt exirent de palatio. Et cũ aliq essent ꝓponẽtes religionẽ xp̃ianaȝ ꝓmissis regijs. Alij ꝓ eo essẽt ꝑni ad sacrificãdũ dijs ꝑpantes amicitiã regis delibauit ⁊ eis vti cõsiliarijs qui xp̃o fideles constantesqȝ fuerãt. Alios ꝓ eo vt effeminatos ⁊ fallaces expulit credens eos nunq̃ȝ fore sibi deuotos atqȝ veraces qui fuerunt sic dei sui tam leuissimi ꝓditores. ¶ De xerse adhuc rege illo potentissimo legit᷑: ꝙ cũ grecis bellũ indicturus cõsuleret suos vnus dixit greciã nõ vinci sȝ obrui mole exercitus. Alius dixit timendũ esse ne vrbes desertas ⁊ vacuas inuenirent. Alius dixit vix illi nãm reꝝ sufficere angusta esse classibus maria militibus castra explicandis copijs equestribus cãpestria vix celũ patere sagittis: dũ sic adulando regẽ nimia exultatione concitarẽt. Quidam noie damarus dixit. Multitudo ista que tibi placet tibi metuẽda est: verum est eni quod dicit᷑: non diu posse durare qḋ regi non põt. Nihil tã magnũ qḋ perire nõ possit. Atqȝ vt dixit damarus euenit quia deuictus fuit. Et in exercitu eius equa peperit leporẽ qḋ est aial fugacissimũ vt recitat Valeri⁹ liº pº. Grande ꝑiculũ est aures adulatoribus ꝓbere. ¶ Propterea Sene. ad lucillũ ait: Hoiem blande loquentẽ agsce tuũ laqueũ esse: habet eni suũ venenũ blanda locutio. ¶ Sexta ꝯditio dr̃ taciturnitas. Ea eni que tractant᷑ in ꝯsilijs nõ sũt aliquo pacto reuelãda illa que secreta esse debẽt ꝓpter scandala multa q̃ possẽt euenire. Hic Valeri⁹ liº. 2. dicit de romanis ꝙ adeo magna charitate ꝑrie tenebunt᷑ vt archana ꝯsilia patrũ ꝯscriptoꝝ multis seculis nemo senatoꝝ nũciauerit. ¶ Narrat autẽ Valeri⁹ ꝙ cũ esset de more romanoꝝ vt pres possẽt filios suos paruulos ducẽ secũ in ꝯsiliũ accidit semel ꝙ Papirius paruulus vna cum patre suo consilium intrauit in quo statutũ fuit vt que ibi tunc tractabantur secreto tenerentur. Cũqȝ puerulus domum redijsset a matre requirebatur:

vt consilij secreta pāderet. Qui vt declina
ret matris importunitatē officioso menda
cio vsus est dicēs ibi fuisse tractatū vt qui
libet vir posset duas vxores habere. Qd
illa credens alijs matronis retulit. Qua
re diuulgata per vrbē conueniētes mulie
res plurime quadā die ad locū consilij ac
cesserūt postulantes a senatu posse ⁊ ipas
duos accipere viros. Quod illi admiran
tes vñ hoc ꝓcesserit inquisierunt. Inuene
rūtqꝫ hoc processisse ex astutia pueri talia
caute referentis. vnde romani statuerunt
nullū de cetero preter illū ad consiliuꝫ ad
mittendū: qui ita caute sciuisset occultare
secretū. ¶ Septima conditio dicit stabili-
tas. Debent esse stabilia consilia vt. s. qd
in illis rationabiliter determinatur execu-
tioni demandet. Et quia multi seruare cō
silia nolunt sepe in graues iacturas deue
niunt. vnde primi machabeoꝝ. 5. c° scribi
tur: ꝙ iosephus ⁊ azarias quia non serua
uerunt quod fuerat determinatū scilicet vt
non exirent in preliū contra inimicos de-
bellati fuerūt: occisis duobus milibus de
exercitu suo. Sic ⁊ romani apud cānas ce
ciderunt in prelio ab anibale victi teme-
ritate varronis qui contra aliorum senten
tiaꝫ ⁊ pauli emilij college voluit conferere
manus. Sic ⁊ gayus flammineus perijt
apud lacum duꝫ abstinere noluit a pugna
quod sibi a suis cōsulebatur. Sic ⁊ alij qꝫ
plurimi spernentes amicorum consilia in
multa pericula inciderunt. Deponamus
ergo supbiam ⁊ saluberrimis consilijs ac
quiescamus vt sic reddamus nos dignos
grā dei que dat humilibus: quā nobis cō
cedat ille qui est bñdictus ⁊ laudabilis in
secula seculoꝝ Amen.

¶ Dñica 3ª in quadragesima. De supbia
scismaticoꝝ. Sermo vigesimus secūdus.

O Mne regnuꝫ in seipm diuisū desolabit. ver
ba sunt redemptoris nostri ori
ginaliter Mathei. xi. c°. ⁊ in euangelio ho
dierno. ¶ Passa est ecclesia dei psepe gra-
uissimas persecutiones ab hereticis ⁊ scis
maticis. De hereticis aūt dictū est in pre
cedentibus. Sed contra supbiam scisma-
ticoꝝ loquemur in presenti sermone. Naꝫ
hoc genus hominuꝫ etiā temporibus no
stris vix immo pro nihilo potest domari:
quandoquidē in plerisqꝫ christianoꝝ pro
uincijs pestis ista truculentissima qꝫ mul
tos interimat. Hij sunt desolati ⁊ priuati
munere diuie gratie. Pro quibus de scis-
mate tria mysteria proponemus declaran
da.

¶ pm̄ dī diffinitionis
¶ 2m̄ offensionis.
¶ 3m̄ priuationis.

¶ Quid est scisma: ⁊ in quo differt ab he
resi: ⁊ quomodo est vna ecclesia vniuersa-
lis: ⁊ ecclesia romana est caput omniū ec-
clesiaruꝫ: cui preest papa vicarius christi:
⁊ de multis scismatibꝰ que fuerunt elapsis
temporibus. Cap. pm̄.

P Rimū mysterium declaranduꝫ de
scismate dicitur diffinitiōis. ¶ Po
test eniꝫ scisma sic diffiniri. Scisma
est vicium quo quis sub summo pontifice
esse ⁊ membris ecclesie ei subiectis cōmu
nicare recusat. Pro cuius declaratione di
cit Tho. 22. q. 31. articulo p°. ꝙ nomen scis-
matis ſm Isidoꝝ li° ethicoꝝ a scissura ani
morum vocatum est. Scissio autē vnitati
opponit: vnde peccatum scismatis dicit
quod directe ⁊ per se opponit vnitati. Cha
ritas autē non solum vnaꝫ personā alteri
vnit spirituali dilectionis vinculo: sed etiā
totam ecclesiā in vnitate spiritus. Et ideo
ꝓprie scismatici dicuntur qui ꝓpria spon
te ⁊ intentione se ab vnitate ecclesie sepa-
rant: que est vnitas principalis. Nam vni
tas particularis aliquoꝝ adinuicē ordina
tur ad vnitatē ecclesie. Sicut cōpositio sin
guloꝝ membroꝝ in corpore naturali ordi
natur ad totius corporis vnitatem. Eccle-
sie autē vnitas in duobus attenditur. s. in
cōnexione mēbroꝝ adinuicē seu cōmunio
ne: ⁊ iteꝝ in ordine oium mēbroꝝ ad vnū
caput. Hoc aūt caput est ipse xpus: cuiꝰ vi
ceꝫ in ecclia gerit sūmus pontifex. Et ideo
scismatici sūt q vt dictū est subesse renuūt
sūmo pōtifici: ⁊ mēbris ecclie ei subiectis
coicare recusāt. Hic ⁊ pelagiꝰ papa. 24. q.
pª. c. Scisma. Scisma sigdē ipꝫ qd grecū

nomē est scissurā sonat. Sed in vnitate scis
sura esse non pōt. Nō ergo vnitati cōmu-
nicāt qui scismaticis cōmunicāt. Partes
ipsi sibi fecerunt: ꝛ ab eo quod vnuȝ est vt
apli inde iā verbis loquar semetipsos se-
gregantes spm̄ non habēt. Et q̄uis etiaȝ
heresis diuidat hoiem ab vnitate fidei ca
tholice tamē scisma est speciale viciū disti
ctū ab ipsa. Nam heresis opponit directe
ꝛ per se fidei. Scisma opponitur per se ec-
clesiastice charitatis vnitati. Et ideo sicut
fides ꝛ charitas sūt diuerse vtutes q̄uis
quicunqȝ caret fide caret charitate: nō tñ
ecōtrario. Ita heresis ꝛ scisma sunt diuersa
vicia q̄uis hereticus sit etiā scismaticus.
nō econuerso. vnde Hieroꝰ. 24. q. 3. c. In-
ter. ait: Inter scisma ꝛ heresiȝ hoc arbitror
interesse ꝙ heresis puersū dogma habet.
scisma aūt ab ecclia separat. Et tamē sicut
amissio charitatis est via amittēdi fidem:
ita scisma est via ad heresiȝ. ¶ Pro clario
re tamen intelligentia notande sunt tres
catholice veritates. ¶ Prima ꝙ vna est ec
clesia vniuersalis. vnde in symbolo patrū
dicitur Et vnā sanctā eccliam ꝛc. Ex de sū.
tri. ꝛ fi. catho. Vna est fideliū vniuersalis
ecclia. ¶ Et Cyprianus. 24. q. pª. c. Loquit
Ecclesia inquit vna est que in multitudine
latius incremento fecunditatis extendit:
quomodo multi radij sunt sed vnū lumen
habent. ¶ Scd̄a veritas ꝙ ecclia romana
est oīum eccliaꝝ caput mater ꝛ magistra.
Sicut patet. 21. di. c. In nouo testamento.
¶ Et. 22. di. c. Sacrosācta. ¶ Et. 3. q. 6. c. Du
dū. ¶ Et vt scribit di. 19. c. Nulli fas. Qui
asserit contumaciter ecclesiā romanā non
esse caput aliaꝝ eccliaꝝ ꝛ non posse conde
re canones ꝛ decreta ꝛ etiaȝ sibi tanq̄ȝ ca
piti non obediendū excommunicatus est.
¶ Scd̄m doctores istud cᵐ loquitur de con
temptoribus canonū ꝛ transgressoribus.
Sȝ dupliciter dicitur quis contēptor cano
nū. vnomodo qr aplicam sedem cōtuma-
citer negat esse caput ecclesiarum ꝛ hr̄e po
testatē condendi canones decreta ꝛ statu
ta eiꝰ non fore seruanda: ꝛ talis est scisma
ticus ꝛ hereticus ꝛ excōmunicatus. Et sic
intelligendo dictū cᵐ est canō late snie ƀm
Joannē andree ꝛ Hostiēsē. Secūdomodo
dicitur quis contēptor ꝛ transgressor cano
num qui ipsa mandata canonū non huat
q̄uis credat ꝛ dicat esse seruanda: hic nō
est scismaticus ꝓprie nec excōmunicatus.
¶ Tertia veritas ꝙ papa romanusqȝ pōti
fex est caput ecclie superatqȝ in dignitate
ꝛ potestate quoscūqȝ reges ꝛ pncipes reli
quosqȝ prelatos. Propterea in. c. Ubi pe
riculū de electione liᵒ. 6. Papa vocat vi-
carius iesu christi successor petri rector vni
uersalis ecclie: ꝛ gregis dñici director. Et
glo. in ꝓlogo clementine. Papa idest ad
mirabilis. Et dicitur a pape quod est inter
iectio admirantis. Et vere admirabilis qr
vices dei gerit in terris. Etymologia vo
nomis est pater patrū. Sed nunqd papa
dici potest vicarius petri sicut se dicit vica
riū christi. in. c. Pro humani. de homici
dio liᵒ. 6. Et ꝙ sic videtur per illud qd̄ ha-
betur. 63. di. c. Ego ludoycus. ¶ Et pª. q. pª
c. Non quales. 7. q. 7. c. Quotiēs. Sȝ glo
sa in clementina romani principes de iure
iurādo dicit. Qd̄ locutio ista. s. papa est vi
carius petri impropria est vel exponitur:
idest gerit vicariā quam gessit petrus: vi-
carius eni non datur vicarij de officio vi-
carij. c. Clericus. Qui igitur nolūt subesse
pontifici tanq̄ȝ ecclesie capiti scismatici di
cuntur. ¶ Sed quid cū plures sint se geren
tes pro papa quis eorū scismaticus est te
nendus cū suis sequacibus. ¶ Ad hoc di-
ctum est in. 4. liᵒ de pnia in sermone de dis
cordia. Et lȝ inueniatur sepe scismata in dei
ecclesia exorta. ¶ Tamen diebus meis an
no. s. dñi Mᵒccccᵒ quadragesimo sub Eu
genio quarto canonice electo ꝛ a tota xpia
nitate acceptato factū fuit scisma. Nā con
gregatio facta basilee que aliqñ consiliuȝ
fuit: quia auctoritate martini quinti cōgre
gatum: ꝛ postea auctoritate eugenij confir
matū cū fuerit dissoluta translato consilio
ferrariā ꝓpt reductionē grecorū. Et īde flo
rentiam ꝓpter superuenientē ibi pestē effe
cta est conciliabolū ꝛ synagoga sathane.
Nā ausu temerario illi de illo cōciliabulo
deposuere eugeniū ꝛ crearūt amideū ducē
sabaudie dictū felicē. Et pro iustificāda sua
impietate allegabant ꝙ ipse eugenius nō
potuit dissoluere illud consiliuȝ sua aucto

ritate firmatũ et q̄ consiliũ est supra papã ⁊ potest iudicare de ipso. Et tertio quia eugenius scandalizabat ecclãm. ¶ Sed primum esse falsum constat ex dictis in precedenti sermone. Nã eius est destituere cuius est constituere cum sint eiusdẽ potestatis actus. Ex de reglis iuris c° Omnis. Sicut aũt papa condere potest canonẽ generalẽ: ita tollere potest ⁊ mutare: vt patet. 25. q. pª. §. Hijs ita. Et sicut solus potest conciliũ generale inducere ⁊ ei auctoritatẽ dare: ita potest illud dissoluere. ¶ Secundũ etiã patet esse falsum. Nõ enim papa auctoritatẽ habet a cõsilijs principaliter sed a xpo. 21. di. c° Quãuis. Et ipse papa dat robur ⁊ auctoritatẽ ordinatis in consilio. Ex de electione. c. Significasti. Et vt dictũ etiã est in precedenti s̄mone. Nemo põt iudicare papam: vt patet. 9. q. 3. c. Nemo. ⁊ ĩ quatuor caplis sequẽtibus. Sed ibi glo. ponit tres exceptiones. ¶ Prima in foro penitentie. Tunc eni iudicabit a suo confessore qui tenet locũ dei. ¶ Scda cum submittit ipse se sua sponte iudicio ecclie consilij vel alterius. Sicut accidit i symacho papa ⁊ leone 2. q. 5. c° Auditũ. Et. 2. q. 7. c° Nos. Et. 21. di. c° Nunc aũt. ¶ Tertia in crimine heresis vnde di. 40. c. Si papa. dicit: A nemie iudicandus est nisi deprehendat a fide devius. vbi dicit glo. hoc veruz si se non vellet emendare. Nam si vellet se emẽdare non deponeret. Et hoc per quoddã decretuz factum in consilio cõstantiensi. ¶ Addita est quarta exceptio. s. in casu scismatis quod videt intelligendũ de scismate dubio. s. sũt duo pontifices creati ⁊ dubitat quis eorũ sit verus. Non aũt hoc habet locũ de manifesto cũ. s. vnus canonice creatus alius postea intrusus. Al's cum quilibet epus posset incedere ab obedientia pape ⁊ sic facere scisma: ⁊ sic habebit papa quotidie iudicari cũ tamẽ iura contrariũ clamẽt. Unde Anacletus papa di. 79. inquit. Ecclesiam summoꝝ pontificũ sibi dñs reseruauit. Cũ ergo nullus hoꝝ casuũ fuerit in Eugenio: quia nec a fide devius: nec se submisit consilij iudicio: nec esset tunc aliqd̄ scisma qua ratiõe potuerit ɔciliũ imo ɔcillabolũ iudicare de ipso nõ apparet. ¶ Tertiũ sil'r friuoluz est. Nã glo. illa in. c. Si papa. quẽ dicit q̄ papa potest deponi ꝑpter qd̄cũqz peccatũ quod scãdalizaret ecclãm. opinatiue loquit non assertiue. Nec reperit aliqs papa depositus precise ꝑpter scelera sua: sed ꝑpter scisma tollendũ. Quales autez fuerint ⁊ qñte sanctitatis ⁊ fame qui deposuerunt Eugeniũ sciũt plurimi: quia. s. fuerunt ĩfames ⁊ scãdala plurima in diuersis locis egerunt. Et quales electores antipape talis ⁊ ipse ãbitiosus cupidus dolosus Eugenio ad paupes liberalissimo: ad ecclesias ⁊ religiones deuotissimo existente. Qd̄ aũt aliqui dixerint se credere eugeniũ veꝝ papã sed ad vitandũ scandalũ ⁊ piculũ amissionis reꝝ ⁊ vite adherebant antipape illũ abex̄ noĩantes papã ⁊ venerantes non vident magis excusari a mortali: q̃z marcellinus papa cũ in veneratiõe idoli posuit grana incensi sup prunas timore mortis compulsus. di. 21. c. Nunc aũt. Aut q̃z salomon cũ ob amorem mulieꝝ idolis genua flectebat ad complacendũ eis: que tamen corde non adorabat. Est eni ibi mẽdaciũ in xpiana religione: seu in hijs que ptinent ad fidem quod est pniciosuz mendaciũ. 22. q. c° Primũ.

¶ Qd̄ scisma est graue peccatũ: ⁊ de cõparatione eius ad idolatriã. Cap. 2m.

Secundũ mysteriũ contemplanduz de scismate dicit offensionis. Est eni scisma peccatũ quo scismatic' offendit mortaliter. Si eni peccatuz quod committit contra charitatem alicuius persone particularis est mortale: vt odiũ particulare contra ꝑximuz: multomagis quod ppetrat ɔtra charitatẽ totius ecclesiastice congregationis vt scisma. Bonuz enim q̃to cõmunius tanto diuinius ⁊ per conseqns melius ⁊ malum ei oppositum deterius. Hinc Aug'. 24. q. pª. c. Ubi. ait Neqz scismatici aliquid sibi ex iusticie mercede promittant: quia vbi charitas non est non potest esse iusticia. Dilectio eniz proximi malum non opat. ¶ Et Beda sup Matheũ. Quicũqz ab vnitate fidei vel societate petri apostoli quomodolibet semetipsos segregauerint nec tales a vinculis peccatorum absolui nec ianuaz regni celestis pos

sunt ingredi. q̄stione eādē. ¶ Et iter̄ ibi Cyprianus in. c. Dicimus. Cuncti scismatici quia foris sunt idest extra ecclīam spiritū sanctum non recipiunt. ¶ Et Aug⁹ de fide ad petrū. Firmissime tene ꝛ nullatenus dubites omnē hereticū vel scismaticuꝫ cum diabolo ꝛ angelis eius eterni ignis incendio participandū nisi ante finē vite catholice fuerit incorporatus ꝛ reintēgratus ecclesie. ¶ Et extra de hereticis in. c. Ad abolendā. Omniū hominuꝫ qui catholice ecclesie non tenet vnitatem neqꝫ baptismus neqꝫ elemosyna q̄ꝫtumlibet copiosa: neqꝫ mors pro fide christi suscepta proficere poterit ad salutem. ℂ Sed querunt aliq vtꝝ scisma sit grauius peccatum q̄ꝫ idolatria. Et ꝙ sic videt̄ quia grauius fuit punituꝫ. Nam adorantes vitulū aureum gladio occisi sunt. Exodi. 32. Scisma ꝰo facientes. s. dathan ꝛ abiron absorti sunt. Ipsi equidē ꝛ chore fecerunt scisma in populo hebreorū cum in deserto contra moysem ꝛ aaron querentes sibi vsurpare ducatū populi. Et apta est terra ꝛ deglutiuit dathan: ꝛ opuit super congregationē abiron. Numeri. 16. c⁰. Et exarsit ignis in synagoga eorū ꝛ flāma combussit eos. s. chore cum complicibꝰ suis. ¶ Ad hoc respondet Tho. 22. q. 39. Qđ cum querit̄ in cōmuni de duobus peccatis quod sit grauius intelligēda est questio de grauitate que attenditur ẜꝫ genus peccati. Genus autem peccati seu species attenditur ex obiecto. Et ideo illud peccatum quod maiori bono contrariat̄ est grauius in genere suo. Sicut peccatū in deuꝫ est grauius q̄ꝫ peccatum in ꝓximū. Manifestū est aūt ꝙ infidelitas est peccatū cōtra ipsum deū ẜm ꝙ in se est veritas ꝑma cui innitit̄ fides. Scisma est contra ecclesiasticam vnitatē: que est quoddam bonū participatum ꝛ munus q̄ꝫ sit ipse deus. Ideo ifidelitas ex genere suo est grauius peccatum scismate. Sed si cōsideretur grauitas peccati ex circunstantijs: sic posset cōtingere ꝙ aliquis scismaticus grauius peccaret q̄ꝫ aliquis ifidelis. Et hoc vel propter maiorem cōtemptum vel propter maius periculum quod inducit: vel propter aliquid huiusmodi. ¶ Nec obstat ꝑdictis si dicatur ꝙ charitas cui opponit̄ scisma est maior fide cui opponitur ifidelitas. Et qđ opponitur maiori bono maius maluꝫ est ẜm philosophum. 8. ethicorū. Nam vt dicit Tho: Charitas habet duo obiecta. vnum principale scilicet bonitatem diuinam. Aliud secundariū scilicet bonuꝫ proximi. Scisma autē ꝛ alia peccata que sūt contra proximum apponuntur charitati: q̄ꝫtum ad secundariū bonū quod est minus bonum q̄ꝫ ipse deus. Et ideo ista peccata que sunt contra ꝓximū sunt minora q̄ꝫ infidelitas. Sed odiū contra deū vtiqꝫ grauius est ifidelitate. ℂ Inter peccata tamen contra proximū scisma est maximū: quia contra spirituale bonum multitudinis. ¶ Itē nō obstat dictū Hieronymi. 24. q. ꝑͣ. c. Non afferamus. Qđ grauius est punitum sceleratius est commissum. Sed scisma est grauius punitum q̄ꝫ idolatria. ergo videtur ꝙ sit grauius peccatū. Nam vt dicit Tho. hoc verū est cōmuniter de pena in hoc mundo. Aliquando tamē secus est ex aliqua causa. Et ratio est quia cuꝫ pene sint quedam medicine ad arcendū homines a peccatis. Ideo aliqn̄ vbi est maior pronitas ad peccanduꝫ seuerior debet pena adhiberi. Sicut etiaꝫ ab ecclesia maior pena iniungitur vxoricide q̄ꝫ matricide ex eo ꝙ proniores sunt homines ad occidendam vxorem q̄ꝫ matrē. Et sic ad propositum. Ille populus erat pronus ad scismata ꝛ rebelliones vt dicit̄ ꝑmi hesdre. 4. c. Et ideo illud magis punitum. Et etiam non erat ita notū populo ꝙ semper moyses deberet esse princeps illius populi sicut ꝙ deberet semper adorare vnum deuꝫ quod habebant per legē. Et ideo oportuit rebellātes illius ꝑncipatui pena iconsueta ꝛ horribili puniri.

ℂ Qđ scismatici priuantur potestate ordinis: iurisdictionis: ꝛ administrationis. Cap. 3m.

t Ertiū mysteriū declarādū de scismate dr̄ ꝑuatiōis. Qēs qdē scismatici priuati sunt triplici potestate.

ℂ ꝑͣ dr̄ ordinis siue ꝯsecrationis.
ℂ 2ͣ iurisdictionis.
ℂ 3ͣ administrationis.

¶ Primo priuatur ptãte ordinis siue con
secrationis. Ad quod intelligendum dicit
Tho.22.q.39.articulo.3. Qd duplex est po
testas spiritualis. vna quidem sacraměta
lis que confert p aliqz consecrationē: que
dicit potestas ordinis seu consecratiōis ⁊
hec indelebilis est ⁊ auferri non potest si
cut nec caracter ab aia. Omnes enim con
secrationes sunt imobiles manēte re qua
consecrat. Sicut patet etiā in rebus inani
matis. Nā altare semel consecratū non cō
secrat iteꝝ nisi fuerit dissipatum. Et ideo ta
lis potestas remanet ſm essentiā suam in
homine qui eā adeptus est: siue labat in
heresim siue in scisma vel aliud malū: qd
patet ex hoc quia talis rediens ad eccliaz
non iteꝝ consecrat. Sed quia potestas in-
ferior non debet mitti in actum nisi ſm ꝙ
mouet a supiori potestate: vt etiam patet
in naturalibus. Inde est ꝙ tales vsum po
testatis amittunt. Ita ꝙ nō licet hereticis
aut scismaticis sua potestate vti. Si tamē
illa vtant habet effectū in sacramētalibus
quia in hys homo non opat nisi vt instru
mentū dei. vnde effectus sacramentales
non excludunt ppter quēcunqz culpā con
ferentis sacramentū. ¶ Secūda potestas
est iurisdictionis que ex simplici hominis
auctoritate confert. Et talis potestas non
inuiolabilit adheret. vnde in scismaticis et
hereticis non remanet: sed ecclesia aufert
ab eis. vnde nec excōmunicare possūt nec
absoluere: nec indulgentias dare vel hm̃.
¶ Cū ergo dicit ꝙ scismatici priuant pote
state spūali intelligendū est de potestate
secunda. vel si intelligat de prima. s. conse
crationis referendū est hoc nō ad essentiā
potestatis: sed quo ad legitimū vsuz eius.
¶ Et sic intelligendū est illud qd ait Cypria
nus de nouatiano scismatico. 7.q.pª.c. No
uatianus qui nec vnitatē spūs nec cōiun
ctionem pacis obseruat: ⁊ se ab eccle vin-
clo atqz a sacerdotū collegio separat neqz
epi potestatē potest hēe neqz honorē qui
epatus nec vnitatē hēe voluit nec pacem.
¶ Et.24.q.pª.c. Dicim9. Dicim9 omnes
omnino hereticos ⁊ scismaticos nihil hēe
potestatis ac iuris. Quicunqz ergo recipi
unt sacramenta ab hereticis ⁊ scismaticis
non recipiunt effectū grē ⁊ si caracterē quo
ad imprimentia ipsuz ſm Tho. quia ficti
accedunt cum in hoc faciant contra prece-
ptum ecclie hoc phibentis excepto baptis
mo in casu necessitatis. ¶ Tertio priuant
scismatici potestate administrationis tem
poraliū ⁊ in dignitatibus constituti etiam
possessionibus suis. di.8.cº Quo iure. Et
24.q.pª cº Qui cōtra. Et cº De liguribus
¶ Notandū hoc loco ꝙ cum ordinatis sci
enter a scismaticis solus papa dispensat.
Sed cum ordinatis ignoranter: discretus
prelatus potest dispensare ſm Hostiensē.
Ex de electione cº Quia diligentia. Et cuz
reuertunt ad ecclesiam recipiendi sunt ſm
Raymundū cuz manus impositione ⁊ sa
tisfactione vt spūm sanctū accipiant quem
extra eccliam non habebant. 24.di.pª cº
Dicimus. Nec credit eis si dicunt secum
dispensatum nisi ostendant dispensationē.
Ex de scismaticis cº.2. ¶ Hodie hoc viciū
scismaticis in grecis orientalibus adhuc
viget: qui ⁊ si tēpore Eugenij ad ecclesiasti
cam vnitatē visi sunt redire tamen reuersi
sunt vt canes ad vomitum. Et romanam
ecclesiā omnēqz ritū ipsius detestant. Ob
quod puto indignatū eis deum qui tradi-
dit eos in manus infideliū ⁊ ad nihilū de-
duxit omnē gloriam eorū. Dolendū profe
cto est de illorū interitu: qm̃ ab eis multa
nobis bona puenerunt. Inquit eni Cicero
in 2º de finibus bonoꝝ ⁊ maloꝝ. A grecis
philosophiā ⁊ omnes īgenuas disciplinas
habem9. Sed hodie defecit ab eis omnis
splendor eloquentie: ois vis philosophie:
ois deniqz corona regni. Et vt predixi: irri
tauerunt deū cū scismatibus suis: ad que
concurrerunt hereses plurime: q2 vno incō
uenienti dato plura sequunt. Alie vero na-
tiones xpianoꝝ ⁊ si in obedientia ecclesie
pseuerēt multa nihilominus ppetrant con
tra ecclie libertatē ⁊ sūmi pontificis ⁊ pla-
toꝝ obedientiā ⁊ reuerentiā que tacite scis
maticos illos faciunt. Adiuua o de9 eccle
siā tuā: ptege tu illā qm̃ xpiani principes
vel nihil vel satis paꝝ eius auctoritatē ve
nerant. Nolo particularia recēsere. Tm̃ re
fero ꝙ veris catholicis promittit regnuz
celoꝝ. In quo viuit ⁊ regnat deus p omnia

secula seculoꝝ Amen.
¶ Feria 2ª q̈rte hebdomade. De pctō ire.
Sermo vigesimus tertius.

Epleti sūt oēs

in synagoga ira. Scribunt hec
v̄ba Luce. 4. cº. ⁊ in euangelio
hodierno. ¶ Gregorius ille magnus eccle
sie dei doctor celeberrimus. 31. liº morali/
um. Ponit irā vnum ex septē vicijs capi
talibus de qua sanctus Tho. 22. q. 158. in/
quit. Ira ꝓprie loquendo est passio appeti
tus sensitiui a qua vis irascibilis nūcupa
tur. ¶ Circa passiones autem anime dupli
citer potest maluꝫ inueniri. Unomodo ex
ipsa specie passionis que cōsideratᷣ ꝫ obie
ctum passionis sicut inuidia ꝫm speciē su/
am importat quoddā malū. Obiectū au
tem eius idest materia circa quā est tristi/
cia de bono alioꝝ: quod ꝫm se repugnat
rationi. Et ideo inuidia mox nominata im
portat aliquid mali vt dicit Aristote in 2º
ethicoꝝ. hoc autem non conuenit ire que
est appetitus vindicte idest punitiōis. vin
dicta eniꝫ potest bene ⁊ male appeti. Alio
modo inuenitᷣ malum in aliqua passione
ꝫm quantitatē ipsius: idest ꝫm abundan/
tiā ⁊ defectum. Et sic potest malū inueniri
in ira quando quis irascitᷣ plus vel minus
debito preter rationem rectā. Et lꝫ omnes
sint inclinati ad iram magis tamē colerici
ratione ignee complexionis. Et mulieres
ratione debilitatis rationis. ¶ Unde eccle
siastici. 25. c. dicitᷣ. Non est irā sup iram mu
lieris. Hac ira moti sunt illi qui erāt in sy/
nagoga ⁊ querebant xp̄um precipitare vt
recitatur in euāgelio. Qui multos habēt
imitatores ad incōuenientia plurima pre
ira sepe ruētes. Ob quod in presenti ꝫmo
ne de ira dicemus: de qua ꝓponimus tria
mysteria declarāda.

¶ ꝑᵐ di omissionis.
¶ 2ᵐ cōmendationis.
¶ 3ᵐ offensionis.

¶ Qd̄ peccat ille q omittit irasci vbi ⁊ qñ
deberet irasci. Cap. ꝑᵐ.

Rimū mysteriū de ira declarandū
di omissionis. Dū eniꝫ quis irasci
omittit qui irasci debet vtiqꝫ peccat. vnde
in psal. dicitᷣ. Irascimini ⁊ nolite peccare:
q̈si dicat. Si hoc nō facitis peccatis. ¶ No
tādū tamen ꝫm Tho. 22. q. cº Noui. q̄ ira
dupliciter potest intelligi. Unomodo ꝓut
est simplex motus volūtatis quo aliquis
non ex passione sed ex iudicio rationis in/
fligit penā. Et sic defectus ire absqꝫ dubio
peccatū est. ¶ Et de hoc ita scribit Chrisoꝰ
super Matheū. Qui cū causa non irascitᷣ
peccat. Nā talis vicia seminat negligenti
am nutrit: ⁊ nō solū malos sed etiā bonos
inuitat ad peccatū. Iracūdia enim que est
cum causa iracūdia nō est. s. ꝓprie: sed iu/
dicium. hec ille. Aliomodo accipitᷣ ira pro
motu appetitus sensitiui qui est cū passio
ne ⁊ transmutatiōe corporali. Et hic mo/
tus ex necessitate sequitᷣ in homie ad sim/
plicem motū voluntatis. Quia naturalᷣ
appetitus inferior seqꝰitᷣ motum volunta
tis appetitus superioris nisi aliquid repu
gnet. Et ideo non potest totaliter deficere
in appetitu sensitiuo motus ire nisi ꝑ sub
tractionē vel debilitationē motus volūta
rij. Et ideo ex ꝯsequenti defectus passiōis
ire viciosus est sicut ⁊ defectus voluntarij
motus ad puniendū mala ꝫm iudiciuꝫ ra
tionis. Est aūt passio ire vtilis sicut ⁊ oēs
alij motus appetitus sensitiui ad ꝓmptiꝰ
exequendū id qd̄ ratio dictat. Alioqn fru
stra in homie esset appetitus sensitiuus cū
tñ natura nihil frustra operetᷣ. Si aūt qs nō
irascitᷣ cōtra vicia sua ⁊ alioꝝ. vt cū fami/
liā pater vel mater vel subditos rector se/
cularis aut ecclesiasticus vidēt vel sciunt de
linquere ⁊ ex remissione nō corrigunt nec
puniunt ne seipsos ira ꝑturbent vel delin
quentes ⁊ amicos eoꝝ contristent tūc de/
fectus ire est pctm̄. Ideo di. 50. c. Siqs dia
conus scribitᷣ. Que ē ista bonitas iusticie:
inimica palpare criminosos ⁊ crimia eorū
dimittere vsqꝫ ad dieꝫ iudicij ipunita. ¶ Et
Ambr. 23. q. 4. cº Est iniusta. ait. Dū vni in
dulget idigno ad ꝓlapsionis ꝯtagiū ꝓuo
cat vniuersos: facilitas eni venie icentiuū
ꝓbet delinqn̄di. ¶ Hic ē qd̄ ex̄ de simonia
in cº Licet di. q̄ Heli sūmus sacerdos i se
bonus tñ qꝛ nō iratꝰ fuit ꝯtra vicia filiorū
in se ⁊ i ipsis punitꝰ fuit a dn̄o dū filijs eiꝰ

in bello contra philisteos peremptis ipse de sella corruens fractis ceruicibus expirauit. 37. di. c. Legant. ideo Aristo. 4. ethicorum ait videtur insipientis esse non irasci vbi et quando oportet. ¶ Si autem obiceretur contra dicta: quoniam deo debemus assimilari iuxta posse secundum illud Mathei quinto. Estote perfecti sicut et pater vester celestis perfectus est. Sed deus cum tranquillitate iudicat et punit sine ira aliqua. Nam ira eius de qua dicitur. Iratus est furore deus etc. non est concitati animi: sed iusta supplicij constitutio. de pe. di. prima. c. Sed cótinuo. Et de hoc Aug. 15. de ciui. dei. c. 25. Ira inquit dei non perturbatio animi eius est: sed iudicium quo irrogatur pena peccato. Ergo et nos sine ira punire debemus. ¶ Respondet Tho. quod deo assimilari debemus in appetitu boni: sed in appetendo et modo appetendi assimilari non possumus: quia in deo non est appetitus sensitiuus sicut in nobis. ¶ Si adhuc obiceretur quod non sit licitum irasci: quoniam ira est appetitus vindicte. vt dicit glo. super illo verbo leuiti. 19. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Sed appetere vindictam non videtur esse licitum: quia deo est reseruanda secundum illud deuteronomij 32. c. Mea est vltio. Et iterum. Mihi vindictam. ergo irasci nunquam est licitum. ¶ Respondet Tho. quod appetere vindictam propter malum eius qui puniendus est illicitum est. Sed appetere vindictam propter viciorum correctionem et bonum iusticie cóseruandum: laudabile est. Et in hoc potest attendere appetitus sensitiuus inquantum mouetur a ratione. Et dum vindicta secundum ordinem iudicij fit a deo fit: cuius minister est potestas puniens: vt dicitur ad romanos. 13. c. Non est ergo acceptanda stoicorum opinio: qui ponebant iram et omnes alias passiones esse malas nominantes eas affectus quosdam preter ordinem rationis existentes. Sed Aug. li. 10. de ciuita. dei magis approbat opinionem peripateticorum qui tenent quod ira et alie passiones anime dicuntur motus appetitus sensitiui siue sint moderate secundum rationem: siue non. et secundum hoc ira non semper est mala. Quinimmo a ratione imperata laudabilis est et virtuosa. Et sic econuerso omissa vituperanda est.

¶ Quod ira que est secundum rationem que dicitur ira per zelum est cómendabilis et virtuosa. Cap. 2m.

S Ecundum mysterium de ira declarandum dicitur commendationis. Sicut enim defectus ire loco et tempore vituperabilis est: ita ira per zelum a ratione imperata est commendabilis. ¶ Unde Aug. 6. q. prima. §. si. ait. Irascitur iustus peccatis palearum idest malorum: sed non odit. Et Chriso. Qui irascitur cum causa non est reus. Nam si ira non fuerit. s. per zelum: nec doctrina proficit nec iudicia stant nec crimina compescuntur. ¶ Propterea primi machabeorum. 2. c. Inquit Mathathias instruens filios ad zelum legis exhortans per exempla helias zelando zelum legis receptus est in celum. Quod habetur. 4. Regum. 2. c. Zelum autem precipue legis helias ostendit dum iratus contra falsos prophetas qui idolatrare faciebant populum quadringentos occidit in torrente cison: vt habetur tertij regum. 18. c. ¶ Ad hunc autem zelum inuitant exempla sanctorum. vnde 23. q. 4. c. Legi. Hieron. ad riparium ait. Legi Sinoniastrem idest vindictam finees. Austeritatem helie: et zelum simonis chananei. Petri seueritatem: et ananiam et saphiram trucidantem. Pauli constantiam: qui helimam magum vijs domini resistentem eterna seueritate dánauit. Non est crudelitas crimina pro deo punire: sed pietas. vnde in lege dicitur. Si frater tuus et amicus tuus et vxor tua que in sinu tuo dormit deprauare voluerit veritatem sit manus tua super eos et effundes sanguinem ipsorum. ¶ De finees habetur numeri. 25. Qui motus ira per zelum vnum de principalioribus tribus iuda qui cótra legem domini miscebatur cum madianita in ipso actu peccati occidit. ¶ De helia habetur. 4. Regum primo. c. Quod super duos quinquagenarios fecit ignem de celo descendere cóburentem eos. ¶ De zelo simonis: pro eodem videtur hic sumi simon et petrus qui binomius erat. Et historiam de anania et saphira habes actuum quinto c. Glo. tamen ibi exponit de simone germano thadei apostoli tangendo historiam que habetur in legenda eorum. s. de serpentibus per magos procuratis quos apostoli miserunt super eos ad affligendum eos

ex zelo dei. ¶ Hac ita per zelũ motus ma/
thathias occidit nunciũ regis anthiochi:
qui eum inuitabat ex parte regis ad sacri
ficandum idolis: ⁊ iudeum qui coram eo
sacrificabat: vt habetur primi machabeo
rũ.2.c. Hac ira motus christus expulit fla
gello vendentes ⁊ ementes. Joannis.2.c.
¶ Propterea extra de sententia excõmuni
cationis.c. Ueniens. ponitur casus de sa/
cerdote celebrante officiuz qui extraxit de
ecclesia monialẽ que ipsum turbabat ma
nibus in eam appositis ⁊ non est excõmu
nicatus. Glo. ibi dicit quia presumitur ꝙ
bono zelo ⁊ non animo iniuriandi sic fece
rit. ¶ Ex quo patet ꝙ sacerdos turbantem
officium diuinum potest expellere de eccle
sia sine pena excommunicationis: ⁊ quili
bet alius ratione officij quod obtinet in ec
clesia. ¶ Propter dicta iquit Gregori⁹.5.
moralium. Si sic proximos vt nos amare
precipimur restat vt sic eorum erroribus
sicut nostris irascamur. ¶ Et sapiens eccle
siastes.7.c. Melior est ira risu: quia per tri
sticiam vultus corrigitur animus delin/
quentis.

¶ Qd̃ ira inordinata peccatum est: et de
speciebus ⁊ gradibus ⁊ nocumẽtis eius.
Cap.3m.

t Ertium mysterium declarãdum de
ira dicitur offensionis. Est enim vi
cium ira qua offenditur deus cum
in ea conturbatur oculus ⁊ anima ⁊ intel/
lectus ⁊ voluntas. Nam in ira per zelum
que virtus est ⁊ si turbatur oculus ratio/
nis non tamen anima idest volũtas. Sed
in ira per vicium turbatur frequenter idest
simul turbatur oculus rationis cum ani/
ma idest voluntate. Est ergo ira peccatum
ꝺm Tho. cum motus eius est iordinatus:
⁊ contra rationem: vtputa quando quis
appetit iniustam vindictam seu punitio/
nem proximi notabil'r damnosam: puta
quia appetit eum puniri qui non meruit:
vel qui non fecit sibi iniuriam q̃z estimat:
vel si fecit sibi iniuriam vel alteri: appetit
eum plus puniri q̃z meruit: vt si dixerit ei
verbuz iniuriosum desiderat propter hoc
illum occidi: vel vulnerari ⁊ similia. ¶ Nã
vt scribitur extra de sententia ⁊ re iudica/
ta.c. Cũ tẽ in glosa. Non omnia verba sũt
pro iniuria habẽda: vt si ex repentino ani
mo aliquid dicatur.2.q.3.c° Siquis ira/
tus: de pe. di. pª §. Diuortium. quoniã nec
lubricum lingue ad penam facile trahen/
dum est. ff. ad legem iuliam maiestatis. l.
Famosi. §. Sed nec lubricuz. ¶ Et inconsul
tus calor calumnie vicio caret.2.q.3.§. No
tandum. ¶ Similiter est inordinatus ire
motus cum quis calore iracũdie male co
gitat vel loquitur de deo. ¶ Item cuz quis
in correctione suorum inferiorum excedit
mensuram siue in verbis siue in factis. Ex
tra de homicidio.c. Presbyterũ. dicit᷑. ꝙ
presbyter qui puerum percutiens idiscre/
te causa discipline ex qua percussione puer
mortuus est inde ad paucos dies: ꝑpetuo
deponitur ⁊ priuatur vbi glo. quia excessit
fines discipline. ff. ad legẽ aquiliã. l. Pre
ceptoris. Leuis eniz castigatio magistris
permittitur.23.q.5.c. ꝑ. Et de snia excõmu
nicationis.c. Cum voluntate. ¶ Sed pro
huius partis pleniore noticia tria sunt vi
denda.

¶ pᵐ quot sunt ire species.
¶ 2ᵐ quot sunt ire gradus.
¶ 3ᵐ quot sunt ire nocumenta.

¶ Ad primũ dicit Arist.5. ethicoꝝ. ꝙ ira/
cundoꝝ: quidam sunt acuti: quidam ama
ri: quidaz graues. Et sic potest dici triplex
species ire: scilicet acuta: amara: ⁊ grauis.
Cui concordat in snia Grego⁹. Et Dama
scenus li°.2. dicentes: ꝙ tres sunt irascibi
litatis species. s. fellea: quã philosoph⁹ vo
cat acutã que leue. s. habet principiũ ⁊ su/
bitũ motum. ¶ Scd̃a dr̃ mania seu isania:
quã phs vocat amarã que. s. permanet ⁊
in vetustatẽ deuenit. ¶ Tertia dicit᷑ furor:
quã phs appellat grauez que. s. obseruat
tempus ad suppliciũ inferendũ. Hec autẽ
differẽtia specieꝝ ire nõ attenditur ꝑncipa
liter ꝺm circunstantiã temporis: sed ꝺm fa
cultatẽ homis ad irã: vel ꝺm diuersitatem
in ira: ⁊ ex causa diuersa firmitatis in ipsa.
¶ Sñ Tho.22. vbi. s̃. dicit. ꝙ iordinatio ire
potest accẽdi ex duobus. primo qdẽ ex ipa
origine ire: que scilicet habet leuem cau/
saz. Et hec ira ptinet ad acutos qui nimis
cito irascuntur ⁊ ex leui causa. contra illud

Jacobi p̄. Sit aūt omnis homo velox ad
audiendū: tardus aūt ad loquendū ⁊ tar-
dus ad iram. ¶ Aliomodo pōt attendi in
ordinatio ire ex ipsa duratione ire que. s. ꝑ-
manet ⁊ nimis ꝑseuerat. ¶ Et hoc pōt esse
dupliciter. ¶ Unomodo quia causa ire sci-
licet iniuria illata ab altero diu manet in
memoria. vnde ex hoc diuturnā tristiciā
concipit. Et ideo sibiīpsi amarus est cōtra
illō ad ephesios. 4. c. Omnis amaritudo
⁊ ira tollatur a vobis. Et leuiti. 19. c. Non
eris memor iniurie ciuiū tuoꝝ. ¶ Aliomo-
do contingit ꝑmanētia ire ex parte vindi-
cte quā quis obstinato aīo querit. Et hoc
ꝑtinet ad difficiles seu graues qui non di-
mittunt irā nisi puniant. ¶ Secundū qđ
est videndū quot sunt ire gradus. Et iesus
bn̄dictus ponit tres gradus cū dicit Ma-
thei. 5. c. Omnis qui irascitur fratri suo re-
us erit iudicio. Qui autē dixerit fratri suo
racha reus erit consilio. Qui aūt dixerit fa-
tue reus erit gehenne ignis. Qui gradus
ꝫm Tho. 22. vbi. s̄. nō ꝑtinent ad diuersas
species: sed accipiuntur ꝫm processum hu-
mani actus. ¶ In quo primo quidē corde
aliquid concipitur. Et q̄ztum ad hoc dicit
Qui irascitur fratri suo. ¶ Secūdū est cum
per aliqua signa exteriora ira manifestat᷑
exterius anteq̄ ꝓrumpat in effectū. Et q̄-
tū ad hoc dicit. Qui aūt dixerit fratri suo
racha: que dictio ꝫm Hieronymū est inter-
iectio irascentis ꝫm ydioma hebreū: sicut
apud nos heu est interiectio dolentis ⁊ nil
aliud significat nisi dolorē in cōmuni: ⁊ pa-
pe interiectio admirantis. Sed quia apud
latinos nō est aliq̄ iteriectio irascētis: ideo
dimissum fuit illud racha in suo ydiomate
hebreo significans irā in voce absq̄ exp̄s-
sione verbi importantis calūniam maledi-
ctionis ⁊ hui⁹. ¶ Tertius gradus est ire qñ
ꝓducitur ad effectum. Est autē effectus ire
nocumentū alterius sub ratione vindicte
Minimū aūt nocumentum est quod fit so-
lo verbo. Et ideo q̄ztū ad hoc dixit. Qui
dixerit fratri suo fatue sub quo verbo com-
prehenditur oīs iniuria que fit proximo in
locutiōe vel opere ex ira. Et ex modo loqn̄-
di ostendit deus grauius peccatū in 2° gra-
du q̄ in primo: ⁊ in 3° q̄ in p̄ ⁊ 2°. Et hoc
inuititur lʒ obscure ex modo loquendi per
similitudinē processus iudiciarij. Nam cū
adducitur reus ad iudiciū primo de crimi-
ne iudicatur idest examinat᷑ vtrum fecit vl
non: ⁊ q̄ztum ⁊ quomodo fecit. Repto q̄
maleficiū perpetrauerit: scđo fit consiliū
seu collocutio iudicis cū suis consiliarijs
si debeat sibi ignosci vel qua pena plecti.
Et hoc deliberato: tertio dat᷑ sentētiā cōtra
eum vt tali pena puniatur. Sicut ergo in
hoc ꝓcessu minus ꝑiculū est reo iudicari
idest examinari q̄ post examinationē de
pena sibi debita ꝓpter delictum tractari.
Quia dū examinat᷑ adhuc est ei locus de-
fensionis. Et potest cōuinci de crimīe ⁊ nō
conuinci ⁊ absolui. Et iteꝝ minus ꝑiculū
sibi imminet cū de pena sibi danda tractat᷑
in consilio q̄ postq̄ est lata sentētia: quia
cum agitur de pena eius potest sibi igno-
sci vel alleuiari pena sibi debita. Sed post
sententiā datā non habet expectare aliqđ
remediū: sed q̄ executioni mandet᷑. Ita
xp̄s ex ipso modo loquendi vult ostēdere
q̄ minus graue peccatum est ⁊ si mortale
cum quis solū habet irā in corde puta cū
odio quā ipse irā mortalē ostendit exteri-
us in facie turbulenta vel clamore: q̄uis
nulli faciat iniuriā. Similiter minus gra-
ue est ⁊ si mortale irā manifestare ab extra
sed in confuso: q̄ irā ostendere suam cum
nocumento p̄ximi. s. ꝯtumeliando vel per-
cutiendo ⁊ hui⁹. ¶ Tertiū qđ est videndū
Quot sunt ire nocumēta. Et possunt nota-
ri precipue tria. ¶ Primū est potentiarū
anime ⁊ virtutū alteratio. ¶ Scđm corpo-
ris deformatio. ¶ Tertiū fraternalis sepa-
ratio. ¶ Primum est potentiarū anime et
virtutū alteratio: propter iram omnes vi-
res seu potentie anime alterant᷑. Nam pri-
mo oculus intellectus obtenebrat᷑. Quia
vt ait Cato. Ira impedit animū ne possit
cernere verum. Unde dicit Gregorius. xi.
q. 3. c. Illa vel ira. Quod cum rector est in
ira non debet tunc iudicare sententialiter:
quia iudicium rationis est obfuscatum.
Restringenda est inquit sub ratione pote-
stas. Nec quid agendum: priusq̄ con-
citata mens ad tranquillitatem redeat.
Nā commotionis tempore iustum putat

omne quod fecerit. ¶ Et. ff. de reglis iuris/ l. Quicqd. Quicqd calore iracundie vel fit vel dicit non prius ratũ est q̃ʒ si pseue rantia apparuerit iudicium aie fuisse. ¶ Et Cassiodorus li° de amicitia iquit. Ira pro cul absit cum qua nihil cõsiderare nihil re cte fieri potest. ¶ Hinc Ualerius narrat li° 4. de Archita tarẽtino q᷑ duʒ se pictagore preceptis metapõti ciuitatis appulie peni tus immergit longo tẽpore magnoq̃ʒ la/ bore solidũ opus doctrine cõplexus: post q̃ʒ in patriã reuertitur ac rura sua reuisere ceperit aiaduertit negligentia villici corru pta ⁊ perdita. Intuensq̃ʒ malemeritũ. Sũ psissem inquit a te suppliciũ nisi iratus es sem. Maluit eni impunitum dimittere q̃ʒ ꝓpter irã iusto grauius punire. ¶ Narrat etiã historia ecclesiastica. q᷑ theodosi⁹ ipe rator xp̃ianus ⁊ deuotus cũ audisset quen dam ex militibus suis sibi car a tumultu populari occisum apud thessalonicã quia ꝑmisit se ira succendi fecit indifferẽter plu res occidi ꝓpter quod postea a beato am brosio mediolani nõ fuit ꝑmissus intrare ecclesiã nisi prius facta publica penitẽtia. ¶ Et de hoc habet. xi. q. 3. c. Cuʒ apud thes salonicã. Sed diffuse de hoc ita scribitur in historia tripartita li°. 9. Cum apud thessa lonicã ciuitatẽ quidã iudices fuissent lapi dati idignatus theodosius oẽs pariter ius sit occidi: vbi septẽmilia sunt occisi nullo precedente iudicio. Huius aũt cladeʒ ple nam gemitibus audiens beatus ambro/ sius cum p̃nceps venisset mediolanũ ⁊ so lemniter in sacrũ voluisset intrare templũ occurrit sanctus ep̃s foris ad ianuã ⁊ igre dientẽ hijs sermonibus a sacri liminis in gressu ꝓhibuit. Nescis miser iperator per/ petrate a te necis q̃ʒta sit magnitudo neq̃ʒ post causam tanti furoris mens tua moleʒ presumptionis agnoscit. Sed forte reco/ gnitionẽ peccati prohibet potestas impij: decet tamen vt vincat ratio potestatẽ. Sci enda quippe natura est eiusq̃ʒ mortalitas atq̃ʒ dissolutio ⁊ puluis progenitorum ex quo facti ⁊ ad quẽ redigendi sumus ⁊ non flore purpureo confidentẽ infirmitatẽ oper ti corporis ignorare. Coequaliũ hominuʒ princeps es o imperator ⁊ conseruus vn⁹ est enim omniũ dominus rex inq̃ʒ ⁊ crea/ tor. Quibus igitur oculis aspicies cõmu nis dñi templum: Quibus calcabis pedi bus sanctũ illius pauimentũ? Quomodo manus extẽdes de quibus adhuc sãguis stilat iniustus? Quomodo hijs manibus suscipies sanctũ domini corpus: Qua pre sumptione ore tuo poculuʒ sanguinis pre ciosi percipies: dum furore tuo tantus in iuste sit sãguis effusus? Recede recede igi tur ne secũdo peccato priorem nequitiam augere contendas. Suscipe vinculũ quo nunc dominus omniũ te ligauit. Est enim medicina maxima sanitatis. Hijs sermo/ nibus imperator obediens. Erat enim di/ uinis eruditionibus enutritus: ⁊ apte sci/ ens que sunt propria sacerdotis que reguʒ gemens ⁊ deflens ad regalia remeauit. Cũq̃ʒ octo mensium transissent tempora propiquauit natiuitatis saluatoris nostri festiuitas. Imperator autem lamentatio/ nibus assiduis in palatio residens cõtinu as lachrymas incessabiliter expandebat. Ingressus autem ruffinus tunc magister militum ⁊ singularem apud principem fi/ duciam habens ⁊ videns principem in la mentationibus prostratum accessit vt la/ chrymarum causas inquireret. At ille. Tu ruffine ludis ⁊ mea mala non sentis. Ego gemo calamitatẽ meam: quia dei templũ ingredi nequeo. At ruffinus: curro inquit si iubes ⁊ põtifici precibus suadebo vt sol uat vinculum quo ligauit. Acquieuit im perator dictis ruffini. Qui ad ambrosium accessit. Mox vt euʒ vidit ambrosius ait. Impudentiam canum imitatus es o ruffi ne tante videlicet necis auctor existens. Cũq̃ʒ ruffinus pro impatore supplicaret: Ambrosius ei semper dure respõdit: affir mans se imperatorem in ingressu ecclesie prohibiturum. Rediens ruffinus impera torem inuenit qui iam media platea erat vt pergeret ad ecclesiã: retulitq̃ʒ ruffinus illi que ambro⁹ dixerat. At imperator per go inquit ⁊ iustas in facie contumelias ex cipio. Cũq̃ʒ ad sacra limina peruenisset in sacram quidem basilicam non presumpsit intrare. Sed veniens ad antistitem suppli cabat vt eius vincula resolueret. Cui am/

brosius. Quam penitentiã ostendisti post tantas iniquitates: Cui theodosius: tuuz est docere meum ꝯo suscipere. Cui ambrosius iniunxit vt legẽ conderet ne sẽtẽtie ferri posset aio irato: sed transacto. 30. diez numero. Quod ⁊ fecit. ⁊ cũ multa humilitate ex consensu ambrosij templũ itrauit. ¶ Secũdo ira turbat voluntatẽ adeo vt si totus mundus filo teneretur iratus frãgeret nõ curando de totius mundi destructione vt satisfaceret ire sue. ¶ Ideo ꝓuerbioꝝ 27. c. dicitur. Ira non habet misericordiam: neqꝫ erumpẽs furor. ¶ Hinc de alexãdro magno scribit Iustin⁹. Cũ felicitatũ cumulus ad vota cresceret Alexandro in tantã elationem ꝓuectus est: ꝙ vellet meritis cũctoꝝ principum anteferri. Et cum clitus predilectissimus alexandro: qui ꝑus sub pr̃e philippo. s. militauerat: deide sub ipso alexandro cuius duo filij alexandro ꝓuientes ceciderant in bellis: qui etiã semel alexandrũ liberauit a morte: duz in quodam bello denudasset caput ⁊ quidã ex hostib⁹ euaginato ense illud percutere tentasset: quod fecisset nisi clitus repercussisset ictũ interfecissetqꝫ sic volentem ferire. Alexãdro patris sui philippi gesta ꝓferret ab ipso alexandro venabulo transforus est. Sed cogitans alexander qualẽ amicum ⁊ cur eũ occiderit mori voluit. primo clitum occisum amplectitur: ⁊ tanqꝫ audienti suã dementiã confitetur. Raptũqꝫ telũ in precordia sua ꝯtit ꝑfecissetqꝫ facinus nisi eũ ꝓximi tenuissent. ¶ Ideo Cassiodor⁹ in epistolis ait. Viri furentes iusta nõ statuunt. ¶ Tertio ira turbat vẽtrẽ memorie. Ideo venter significat memoriã: quia sicut in vẽtre reponuntur cibi comesti: ita in memoria retinentur lecta vel audita. Sed cũ ira mentẽ sup̃at omne exemplũ mansuetudinis ⁊ patiẽtie a memoria expellit: ⁊ oĩs beneficij imemor fit eius contra quẽ turbat̃. Sicut patet in saul qui ita iratus fuit ꝯtra dauid cum audiuit puellas cãtantes saul ꝑcussit mille ⁊ dauid decez milia: ꝙ q̃siuit pluries eũ occidere: oblitus multorum ⁊ magnoꝝ beneficiorum que sibi ⁊ populo fecerat. Sic habet̃ primi regũ. 18. c. ¶ Ideo Señ. in 3° de ira ait. Cetera vicia impellũt animos: ira precipitat. ¶ Secundũ ire nocumentũ est corporis deformatio. Debet eñi vnusquisqꝫ esse compositus in gestibus corporis quod ꝑtinet ad modestiaz. de q̃ dicit Apostolus ad philippenses. 4. c°. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Sed vt refert Grego⁹ li° quinto moraliũ. Ira ocuictus faciem accendit: exasperat oculos: quid loquat̃ ignorat: similis fit arrepticijs. vnde merito figurat̃ per illũ demoniacum qui vestimentis suis dilaceratis nudus incedebat: homines vexabat: in monumentis manebat Mathei 9. c°. ¶ Talis insuper vehemens ira accelerat mortẽ. ꝑpterea dicitur prouerbioꝝ. 30. c°. Zelus ⁊ iracundia minuunt dies. vnde animalia iracunda vt canis: qui de facili mordet ⁊ latrat sũt breuis vite. Et Scilla consule romanoꝝ fertur ꝙ pre ira cum turbulentissimus esset fracta est sibi vena sanguinis in corpore vñ mortuus est. ¶ Tertiũ nocumentum ire dicitur fraternalis separatio. Quilibet eniz cauet sibi habere familiaritatẽ cuz iracundis abhorretqꝫ cõuersationẽ eorum. ¶ Unde Gregorius li° quinto moralium ait. Per iram gratia vite socialis amittitur: sicut scriptuz est. Noli esse assiduus cum homine iracundo ne discas semitas eius: ⁊ sumas scandalum anime tue. Quia qui se ex humana ratione nõ temperat: necesse est vt bestialiter solus viuat vt fere siluestres. Immo nec secum quiete habitare potest solus: sed contra seipsuz iratus frangit aliquando vasa vel chartas vel seipm̃ ꝑcutit. ¶ Unde legitur in vitis patrum de quodã iracundo ꝙ cum non posset cum alijs conuersari ob suam iram demũ accessit ad locũ solitariũ vt posset sine ira viuere. Sed cum quadã die pro aqua iuisset ad fontem: impleto vase ex aqua casu versato vase aqua effusa est. Sed iste iterum impleuit alia aqua ira permotus: ⁊ iterum cum posuisset vas plenũ in terra aqua effusa est. At ille vas illud confregit: sicqꝫ perpendit ꝙ non alij sed ipsemet causa erat ire sue. ¶ Conuersantur autem cum talibus iracundis libẽter demones. Ideo Apostolus ad ephesios. 4. c. ait. Sol non occidat super iracun-

diam vestram: nolite locuz dare diabolo. Quasi dicat per iracundiam diabolus habitat in vobis. Et hoc cum sol rationis succumbit in ira. Quinimmo iracundi videntur peiores diabolo. Nam diabolus non fuit ausus precipitare christuz de pinnaculo: sed dixit mitte te deorsum. Sed pharisei vt dicitur in euangelio duxerunt vsqz ad supercilium montis vt precipitarēt eū. Cauenda igitur ira est: et hoc fieri potest si dum quis non vult irasci anteqz irascatur alloquat seipsuz: dicatqz sic. Esto cautus et tempore ire cogita quia que tunc recta et iusta videri poterunt: inique erunt et indebita. Et sic dum iracundie calor aduenerit recordare quid precogitasti duz non eras iratus. Inquit enim Seneca li°.2. de ira. Maximum remedium ire mora est. Igitur vincat ratio irā et mansuetudo regnet in oib⁹ qui digni effici cupiūt gr̄a iesu xp̄i: cui sit honor et glia in secula seculorꝫ Amē.

¶ Feria tr̄ia quarte hebdomade. De correptiōe fraterna. Sermo vigesim⁹ q̄rtus.

Si peccauerit in te frater tuus vade et corripe eū inter te et ipsum solū. verba sūt redemptoris nostri originaliter Mathi.18. c°. et in euangelio hodierno. Si suarēt homines documenta saluberrima dn̄i nostri iesu christi neqz ira in proximos furerēt: neqz inuidie liuore tabescerent: nec alijs passionibus viciosis obruerentur. Docuit nāqz nos ipse dei filius precepta charitatis quibus humanus animus contra queqz reprehensibilia posset regulari. Inter hec autem extat mandatuz de fraterna correptione: de quo fit mentio in lectione sancti euāgelij hodierna. Idcirco ad eruditionez nostram de ipsa in presenti s̄mone dicemus. De qua proponimus tria mysteria declaranda.

¶ P^m^ dr̄ obligationis.
¶ 2^m^ modificationis.
¶ 3^m^ denunciationis.

¶ Qualiter corripere proximum peccatorem est preceptū affirmatiuum quod oēs obligat etiam et peccatores: et quomodo inferiores corrigere possunt superiores.

Cap. p^m^.

Primum mysterium delarandū dicitur obligationis. In quo qualit̄ obligentur omnes ad fraternā correptionē aperiēduz est. Ob quod tria erūt dubia absoluenda.

¶ P^m^ vtrꝫ fraterna correptio sit in p̄cepto.
¶ 2^m^ vtrꝫ peccator debeat corrigē pctōrē.
¶ 3^m^ vtrꝫ subditus vl' inferior possit corrigere prelatū vel superiorē.

¶ Ad primū dubiū dixerūt aliqui q̧ hoc preceptū obligat tm̄ prelatos et supiores. ¶ Nā di.45.c. Sed illud Hiero⁹ ait. Sacerdotes studeant adimplere illud euāgelij si peccauerit in te frater tuus etc̄. Sed nomie sacerdotū consueuerunt significari prelati qui curā habēt aliorꝫ: ergo ipsi prelati tm̄ ad hoc obligant̄. ¶ Sed Tho. 22.q.33. dicit q̧ Hiero⁹ non intendit dicere q̧ soli sacerdotes seu p̄lati teneant̄ ad illud: sꝫ qr magis illi q̄ȝ ceteri. ¶ Et ppterea ipse Tho. asserit q̧ correptio fraterna oibus est in precepto. Nā.24.q.3. dicit̄ in c° Tā sacerdos. Tā sacerdos q̄ȝ reliqui fideles summā debent habere curā de hijs qui pereunt: quatenus eorꝫ redargutione aut corrigant̄ aut si incorrigibiles appareāt ab eccl̄ia separētur. ¶ Et Aug⁹ li° de v̄bis dn̄i. Si neglexeris corrigere: peior factus es eo qui peccauit. Ratio est qr vnusquisqz tenetur dum pōt: et necessitas adest, proximi sui periculis et tp̄alibus et sp̄ualibus ac corporalib⁹ obuiare. ¶ Ideo Sapiens ecclastici.17.c. ait. Unicuiqz mandauit deus de proximo suo. ¶ Et.8.q.p^a^.c. In scripturis dicit̄. Qui potest iuuare proximū et nō iuuat: ɔuincit̄ summū nō amare pastorē. ¶ Ad hoc ppositum facere videt̄ qd̄ ait Cicero li° de amicitia. Et monēdi inqt sepe amici sunt et obiurgādi sic: tm̄ vt admonitio acerbitate et obiurgatio ɔtumelia careat. ¶ Et iterꝫ ibidē: monere et moneri pp̄riū est v̄e amicitie et alterꝫ libere facere: nō aspe alterꝫ patiēter recipe. ¶ Et Cato. Cūqz mones aliquē nec se vult ipse moneri. Si tibi sit carus noli desistere ceptis. Qd̄ nosti factū nō recte noli tacē. Ne videare malos imitari velle tacendo. Ulnera dū sanas dolor ē medicia doloris

¶ Sub istius precepti obligationem itel
ligamus notanda sunt tria. ¶ Pͥm̃ ƀꝫ Tho.
ꝙ correptio delinquentis est quoddam re
mediũ quod debet adhiberi contra pecca
tum alicuius. Illud ỽo peccatũ potest du
pliciter cõsiderari. Uno quidẽ modo inq̃ꝫ
tum est nociuuꝫ ei qui peccat. Aliomodo
inq̃ꝫtuꝫ vergit in detrimentũ alioꝝ qui ex
eius peccato leduntur vel scandalizantur
Et sic duplex est correptio delinq̃ntis: vna
que adhibet remediũ peccato inq̃ꝫtuꝫ est
quoddã maluꝫ ipsius peccãtis. Et ista est
ꝓprie fraterna correptio que ordinatur ad
emendationem delinquentis. Remouere
aũt malũ alicuius eiusdẽ rationis est ⁊ bo
num ꝓcurare. Procurare aũt fratris bo-
num pertinet ad charitatẽ per quam volu
mus ⁊ operamur bonũ amico. vnde frater
na correptio est actus charitatis: quia per
eam repellimus malũ fratris. s. peccatuꝫ.
Cuius remotio magis pertinet ad charita
tem q̃ꝫ remotio exterioris damni vel cor-
poralis nocumẽti: q̃ꝫto contrariũ bonum
virtutis est magis ꝓpinquũ charitati: q̃ꝫ
bonũ corporis vel exterioꝝ rerũ. vnde cor
reptio fraterna magis est actus charitatis
q̃ꝫ curatio infirmitatis corporalis vel sub
uẽtio qua excludit̃ extior egestas. ¶ Alia
ỽo correptio que adhibet remediũ pecca
to delinquentis: ƀm ꝙ est in malum alio-
rũ ⁊ precipue in nocumentũ cõmunis bo
ni est actus iusticie. ¶ Et de hac dicit̃ in glo
sa Mathei. 18. c°. super illo verbo. Si pec
cauerit ⁊c̃. frater arguendus est ex zelo iu-
sticie. ¶ Secũdũ notandũ ꝙ preceptuꝫ de
correptione fraterna est affirmatiuuꝫ. Est
aũt differentia inter precepta affirmatiua
⁊ negatiua. Nam negatiua obligant sem
per ⁊ ad semper: quia ꝓhibent actus vicio
rũ qui semper sunt ƀm se mali nec vllo mo
do vel tẽpore vel loco bene fieri possũt: vt
non mecchaberis: non piurabis. Sꝫ affir
matiua obligant semper sed nõ ad semper
quia dantur de actibus virtutũ. Actus ỽo
virtutũ non quomodolibet fieri debẽt: sed
seruatis debitis circũstantijs. s. qñ debet.
vbi debet: quomodo debet: ⁊ hiꝰ. Et quia
in hijs que sunt ad fineꝫ dispositio eoꝝ at
tenditur ƀm rationẽ finis in ipsis circũstan
tijs actus virtuosi precipue est attendẽda
ratio finis qui est bonũ virtutis. Si ergo
fit omissio talis circũstantie circa actũ vir
tuosum que tollat totaliter bonũ virtutis
hic contrariatur precepto. Si aũt fit defe-
ctus alicuius circunstantie que nõ totali-
ter tollat virtuteꝫ lꝫ non perfecte attingat
ad bonũ virtutis non est contra preceptũ.
¶ Unde philosophus 2° ethicoruꝫ dicit. ꝙ
si parum discedatur a medio nõ est contra
virtutẽ. Sed si multũ discedatur corrumpi
tur virtus in suo actu. Correptio autẽ fra-
terna ordinatur ad fratris emendationeꝫ.
Et ideo hoc modo cadit sub precepto ƀm
ꝙ est necessaria ad istũ fineꝫ: non autẽ ita
ꝙ frater delinquens quolibet loco ⁊ tẽpo-
re corripiatur. ¶ Tertiũ notandũ ꝙ q̄nqꝫ
circũstantie ꝯcurrũt ad hoc vt q̄ obligetur
ad correptionẽ fraternã. ¶ Prima est cul-
pa mortalis in ꝓximo. ꝓpterea dixit xp̄s:
si peccauerit. s. mortaliter. Nã q̃ꝫuis etiaꝫ
fraternaliter corrigere delinquẽtẽ in venia
libus sit charitas qñ inde sperat̃ vtilitas
non tamen omittere illud ex negligentia
est mortale. ¶ Scḋa circũstãtia est noticia
certa. ¶ Uñ Augꝰ li° de verbis dñi ait. Ad
monet nos dñs noster non negligere inui
cẽ peccata nostra non querẽdo quid repre
hendas: sed videndo quid corrigas. Idest
non oportet ꝙ inquiramus curiose vitaꝫ
⁊ facta alioꝝ vt iueniamus quid possimꝰ
reprehendere. hoc eni esset explorare vitã
alterius qḋ ꝑtinet ad prelatos qui debent
diligenter inquirere vitã subditoꝝ. ¶ Ter-
tia conditio est spes verisimilis emẽdatio
nis ꝙ sit spes de emendatione fratris. Ali
ter si non presumitur emendatio: sed potiꝰ
deterioratio vel odiũ vel scandalũ cessan
dum est a correptione. ¶ Inquit eni sapiẽs
ꝓuerbioꝝ. 9. c°. Noli arguere derisorẽ ne
forte oderit te. Et Hieroꝰ i ꝓlogo in hesdrã
frustra niti ⁊ nihil aliud q̃ꝫ odiũ arguẽdo
querere extreme demẽtie est. ¶ Quarta cir
cũstantia est aptitudo ꝙ. s. quis aptius ce
teris possit corripiendo fratrẽ emendare.
¶ Quinta circũstantia est oportunitas lo-
ci ⁊ temporis. Si hec circũstantie desunt
preceptũ illud non obligat neqꝫ peccat q̄
correptionẽ omittit. ¶ Unde Augꝰ li° p̊ de
ciuita.

ciuita.dei.c.x.ait. Nā ſi ꝓpterea quiſq3 ob
iurgandis vel corripiendis male agētibꝰ
parcit:q2 oportunius tp̄s inquirit vel eiſ/
dem ipſis metuit ne deteriores efficiantur
vel ad bonā ⁊ piam vitā erudiēdos alios
impediant nō videtur eſſe cupiditatis oc/
caſio:ſed conſiliū charitatis. ¶ Secundū
dubiū fuit vtrū peccator debeat corrigere
peccatorē. ¶ Ad quod ita dicit Tho.vbi.s̄.
Qd̄ correctio delinquentis pertinet ad ali
quē inq̄ʒtum viget in eo rectum iudicium
rationis. Peccatū aūt non tollit totū bo/
nū3 nature qn̄ remaneat in peccāte aliqd
de iudicio recto rationis. Et ſm̄ hoc poteſt
ſibi cōpetere alterius delictū arguere. Sʒ
tamē per peccatū precedens impedimētū
quoddā correptioni affert ꝓpter tria. ¶ P̄
quidē quia ex peccato precedenti indignꝰ
redditur vt aliū corrigat de minori pecca/
to:ſi ipſe corrigens maius cōmiſit. vn̄ ſup
illud Mathei.7.c° Quid vides feſtucam
⁊c̄. dicit Hieroꝰ de hijs loquit̄ qui cu3 mor
tali crimine detinētur obnoxij minora pec
cata fratribus non concedunt. ¶ 2° reddit̄
indebita correctio ꝓpter ſcandalū qd̄ ſeq
tur ex correptione ſi peccatu3 corripientis
ſit manifeſtū:quia videtur ꝙ ille qui corri
git non moueatur ex charitate ſed ad oſtē
tationē. ¶ 3° ꝓpter ſuperbiam corrigentis
inq̄ʒtum.ſ.aliquis ꝓpria peccata paruipē
dens ſeipſum prefert ꝓximo ſuo : in corde
peccata proximi auſtera ſeueritate diiudi/
cans ac ſi ipſe eſſet iuſtus. ¶ Unde Augꝰ
li° de ſermone dn̄i in mōte ait. Accuſare vi
cia officiū eſt bonoꝝ quod cū mali agunt
alienas partes faciunt. ¶ Et Iſidorꝰ li° de
ſummo bono. Non debet vicia alioꝝ corri
gere qui eſt vicijs ſubiectꝰ. ¶ Et Paulus
ad romanos.2.c. In quo aliū iudicas teip
ſum condemnas. ¶ Dicit ergo Augꝰ li° de
ſermone dn̄i in monte. Cogitemus cu3 ali
quē reprehēdere nos neceſſitas cogit vtrū
tale ſit viciū quod nunq̄ʒ habuimꝰ:⁊ tunc
cogitemus nos hoies eſſe ⁊ habere potuiſ
ſe vel quod habuimus ⁊ iam nō habemꝰ:
⁊ tunc tangat memoriā cōmunis fragili/
tas vt illā correctionē non odiū ſed miſeri
cordia precedat. Si aūt iuenimus nos in
eodem vicio eſſe non obiurgemus ſed cō/
gemiſcamus ⁊ ad penitendū inuicē iuite
mus. ¶ Quare peccator ſi cum humilitate
corrigat delinquentem nō peccat. Nec ex
cuſatur peccator ab iſto precepto q2 poteſt
conteri de peccato ⁊ penitere ⁊ ia3 non erit
peccator:vel humiliter corrigere poteſt vt
eſt predictum. ¶ Tertiū dubiū fuit vtrum
ſubditi ⁊ iferiores poſſint corrigere prela/
tos ⁊ ſuos ſuperiores. ¶ Reſpondet Tho.
ꝙ correctio que eſt actus iuſticie per infli
ctionē pene nō competit ſubdito reſpectu
prelati. Sed correptio fratn̄a que eſt actꝰ
charitatis pertinet ad vnūquēq3 reſpectu
cuiuſlibet perſone ad quā charitatē debet
habere ſi in eo aliquid corrigibile inuenia
tur. verū in correctione qua corrigunt ſub
diti prelatos debet modus congruus ad/
hiberi.ſ.vt nō cū ꝓteruia ⁊ duricia:ſed cū
manſuetudie ⁊ reuerētia corrigant̄. ¶ Un̄
Apoſtolus p̄e ad timotheum.5.c.ait. Se/
niorē ne icrepaueris ſed obſecra vt patrē.
¶ Et ideo Dionyſiꝰ redarguit demophilu3
monachū quia ſacerdotē irreuerenter cor
rexit eū percutiens ⁊ de eccl'ia eiciēs. ¶ Ad
hoc facit vt notat Gregoꝰ in paſtorali exē
plum nathan ꝓphete cū correxit dauid de
adulterio cōmiſſo occulte. Quia ſub ſimi
litudine diuitis qui occiderat ouē paupis
vt prepararet cōuiuiū pauperi hoſpiti ⁊c̄.
Super quo dauid iudicauit illu3 dignum
morte. Ex qua ſn̄ia inde ſumpta occaſione
vrbane redarguit eū:⁊ ille ſubito emēda/
tus eſt vt ſcribitur ſcd̄i Regū.12.c. In hu/
iuſmodi etiā figurā dicit̄ Exodi.19.c. Be/
ſtia que tetigerit montē lapidabit̄. Qd̄ fit
cum ſubditus beſtial'r ſeu ꝓterue corrigit
p̄latū qui ratione dignitatis:q2 altior cete
ris dicitur mōs. ¶ Et.2. Regū.6.c. narrat̄
ꝙ oza ꝑcuſſus fuit a dn̄o q2 tetigit archa3
dei que ſignificat prelatū. Contactus aūt
oze eſt qn̄ prelatus irreuerenter obiurgat̄
vel ei detrahitur. ¶ Sciendū etiā ſm̄ Tho.
vbi.s̄. Qd̄ vbi imineret periculū fidei etiā
publice eſſent p̄latis a ſubditis arguendi.
Et q̄ʒuis preſumere ſe eſſe meliorē ſimpl'r
q̄ʒ p̄latus ſuus videat̄ eſſe p̄ſumptuoſe ſu
ꝑbie tn̄ extimare ſe eſſe meliorē quātū ad
aliqd nō eſt preſūptionis:q2 nullus eſt in
hac vita qui nō habeat aliquē defectum.

¶ De triplici ꝯditione que ſuāda ē in cor
reptione fraterna: vt fiat debito modo.

Cap. 2m.

S Ecūdum myſteriū declarādū de cor
reptiōe fraterna dicitur modificatio
Cū eni vt dictum eſt ipſa ſit actus charita
tis oportet vt fiat cū modo qui eſt ſm cha
ritaté ex forma tradita a xp̄o in euágelio.
dicitur eni ibi vade ⁊ corripe eū iter te ⁊ ip
ſum ſolum. ¶ Ubi notátur tres conditio-
nes.
¶ p̄a dī ſollicitudinis:
¶ 2a māſuetudinis.
¶ 3a ſolitudinis.
¶ Prima cōditio que reqrit vt correptio
fiat debito modo dicitur ſollicitudis: que
notat cuz dicitur vade. ſ. ſollicite q̄zcitius
commode potes. ¶ Unde Caſſiodorus in
epiſtolis ait. Succurédū eſt ne tractu tépo
ris īpunita mala cōualeſcát. Malū enim
cū perſeuerat augetur ⁊ remediabile bo-
nū eſt peccato accelerata correctio. ¶ Se
cūda ꝯditio dicitur māſuetudis. ¶ Ideo ſe
quitur xp̄s. Corripe ideſt cor rape vt ſcilz
blāde ⁊ dulciter arguas delinquété. ¶ Nā
ꝓuerbioꝝ. 15. c. īquit ſapiés lingua placa-
bilis lignum vite: que autez immoderata
eſt cōteret ſpiritū. ¶ E. 25. c. Lingua mollis
cōfringit duritiam. ¶ Et Paulus ad gala
thas. 4. co. Uos qui ſpiritales eſtis īſtrui-
te huiuſmodi: in ſpiritu lenitatis ⁊ māſue
tudis. ¶ Ubi Augꝰ ait. Quicquid lacera-
to aīo dixeris puniētis eſt impetus nō cha
ritas corrigentis: dilige ⁊ dic quicquid vo
let. Et Dauid in pſal. Superuenit māſue-
tudo ⁊ corripiemur. ¶ Tertia cōditio dici
tur ſolitudis. vnde ſubdidit xp̄us iter te ⁊
ipſum ſolū. Quod fieri debet. ¶ p̊ ne pecca
tor publice correptus cū ſe viderit īfama-
tū deterior fiat. ¶ 2o ne peccato eius publi
cato alij ꝓpter malū exemplum ꝓuocétur
ad peccādum. ¶ 3o ne alij īfamentur. ¶ In-
quit enim Augꝰ ad plebé hyponéſé. Cum
de hijs qui ſáctum nomé ꝓfitétur aliquid
crimis vel falſi īſonuerit īnſtát: ſatagunt:
ambiūt: vt de oībus id credatur. ¶ Ex hoc
trahitur argumétū ꝙ fraterna monitio de
bet precedere denunciationé: vt ponit ex̄
de iudicijs. c. Nouit. ¶ Extra de ſia co Licet.

¶ Ex̄ de accuſatiōibus. c. 2. ⁊ c. Cuz dilecti.
Et. 2. q. 7. c. Accuſatio. c. Siquis. ¶ Et. 2. q.
p̄a. c. Si peccauerit. ¶ Et. 12. q. 2. c. Indigne
¶ Et. 16. q. 7. c. Oés decime. ¶ Nec eſt ꝯtra
quia ioſeph accuſauit fratres ſuos apud
patré de crimie peſſimo geñ. 37. c. ⁊ tamé
nō legitur ꝙ premiſerit monitioné ſecretā
quia ſm Tho. q̄zuis nō ſit ſcriptū credédū
eſt ꝙ p̄us monuerit. Uel dici pōt ꝙ publi
cum erat peccatū īter fratres: vñ dicit ſcri-
ptura publice accuſauit fratres. Qō etiaz
petrus ananiam ⁊ ſaphirā occulte defrau
dantes preciū agri publice denūciauit de
tegendo peccatū ſine precedenti monitiōe
Actuum. 5. c. Hoc fecit vt executor dei cui
oīa peccata etiam occulta ſūt nota ⁊ mani
feſta. Cuius reuelatione petrus peccatum
illud cognouit ⁊ puniuit. Chriſtus etiam
cum peccatū iude ꝓditoris haberet vt pu
blicū inq̄ztum deus vnde ⁊ ꝓdere poterat
nō tamé publicauit ſed ꝟbis obſcuris de
peccato euz admonuit: vt nobis exemplū
p̄beret. 2. q. p̄a. c. Unus. ¶ Sciédum tamé
ſm Ricardū in. 4. di. 19. Qō triplex poteſt
eſſe peccatum in ꝓximo corrigibile. ¶ p̄m
eſt publicum: ⁊ hoc nō īdiget ſecreta moni
tione: quia vt īquit Iſidoꝰ lio de ſummo bo
no. Manifeſta peccata nō ſūt occulta cor
rectiōe purgāda: palā enim ſūt arguendi
qui palā nocét. ¶ 2m eſt peccatum pernitio
ſum quod vergit in mul titudie damnū vt
hereſis proditio ⁊ ſimilia: que reuelari de-
bét ſuperioribus etiā cum damno ſic pec-
cātis: quia vt ſcribitur. 7. q. p̄a. c. Scias.
Generalis vtilitas vtilitati particulari ſé
per eſt p̄ponéda. ¶ 3m eſt peccatū occultuz
quod. ſ. cedit in damnū ſolius peccātis: et
in hoc neceſſe eſt ꝙ fraterna monitio p̄ce-
dat denūciationé. Facit ad hoc ꝓpoſitum
glo. in. c. Contingit. Ex̄ de ſnia excoicatio-
nis que arguit cōtra textū in quo dī. ꝙ cle
rici nō deferétes habitū ⁊ tōſuram nō per
dunt priuilegiū vſq3 ad trinā monitionez
vt patet ex̄ de ſnia excoicationis. c. In au
diētia. ⁊ de vita ⁊ honeſtate clericoꝝ. c. vlti
mo. ¶ Et tñ ꝯtrariū videtur dicere cm Per
pédimus. ex̄ de ſnia excoicatiōis. Et ſoluit
hāc dubietaté glo. q2 cm In audiētia. ⁊ cm
vltim de vita ⁊ honeſtate clicoꝝ loquit de

hijs qui in modicis excedūt in quib⁹ habet locū monitio. Capᵐ vo perpēdimus: loquitur de illo qui grauiter ꝛ pernitiose ac publice deliquit. Nam vt ibi dicit. Qui dā sacerdos falso se filiū regis nomiauit et armis acceptis seditioné fecit ꝛ guerram. Captus patibulo affixus fuit. Illi tñ qui iterfecere eum nō sūt ad papā mittēdi pro absolutione: quia ille perdiderat priuilegium clericale ꝑpter grauitaté excessus. Et lꝫ dicat in textu ꝙ cōpetēs illis pnia est iniūgēda. Glo. tñ exponit ꝙ id fieri debꝫ ad cautelā. ¶ Nū itaqꝫ peccatū occultum nō est alijs damnosū vt est predictū seruāda est secreta monitio. ℂ Sed quid si ꝑlatus in visitatione ꝓciperet subdito vt sibi diceret quod sciret corrigēdum: ¶ Respondet Tho. vbi. s. articulo. 7. in responsione Ad 5ᵐ. Qd̄ intelligēdum est ꝓceptum fane saluo ordine correptionis fraterne siue precepꝫ fiat cōmuniter ad oēs siue ad aliquē specialiter. Sed si prelatus expsse precipe ret cōtra hūc ordinem a dn̄o cōstitutum ꝛ ipse peccaret precipiēs ꝛ ille qui obediret: quia ꝑlatus nō est iudex occultoꝝ: sed solus deus. 32. di. c. Erubescāt. vn̄ non habet potestaté ꝓcipiendi aliquid super occultis nisi inqꝫtum per aliqua idicia manifestantur: puta per infamiā vel alias suspitiōes: In quibus casibus pōt prelatus ꝓcipere eodē modo sicut ꝛ iudex secularis vl' ecclesiasticus pōt exigere iuramentū de veritate dicēda.

ℂ Qd̄ est dr̄ia iter denūciationé ꝛ accusationem: ꝛ de modo fraterne correptionis. Cap. 3ᵐ.

Ertiū mysteriū declarādū de fraterna correptione dicitur denūciatiōis ¶ Ubi ꝑ sciendū ƀm Tho. 22. q. 68. ꝙ est dr̄ia iter denūciationé ꝛ accusationé: quia in denūciatione attenditur emēdatio fratris. In accusatione vo punitio crimis: Pene eni presētis vite nō per se expetunt quia nō est hic vltimū retributionis tempus: sed inqꝫtum sūt medecinales cōferētes vel ad bonū reipublice: cuius quies ꝓcurat per punitioné peccātiū vel ad emendationé ꝑsone peccātis. Quoꝝ ꝓmū pertinet ad accusationé. Scōm itendit in denūciatione. Et ideo si crimé fuerit tale qd̄ vergat in detrimētū reipuᶜᶜ vt est dictū: debet hō imo tenet ad accusationé dūmodo suffi ciēter possit ꝓbare qd̄ ptinet ad officiū accusatoris. Si aūt pctm̄ fuerit in dānū solius peccātis cui non ꝓdest ꝑcedēs monitio dūmodo spef correptio ꝛ emēdatio ꝓcedēdū est ad denūciationé. ¶ 2ᵒ sciēdū ꝙ añ illā denūciationé ex doctrina xp̄i ꝑmittenda est testiū inductio. Quod ratiōabilr̄ fit ƀm Tho. 22. q. 33. quia de vno extremo ad aliud extremū conueniēter trāsitur per medium. In correptione aūt fraterna dn̄s voluit ꝙ principiū esset occultū duꝫ frater corriperet fratré iter se ꝛ ipꝫ solū finé aūt voluit esse publicum vt. s. ecclesie denūciaretur ꝛ ideo cōueniēter in medio ponit iductio testiū vt primo paucis indicetur peccatū fratris qui possint ꝓdesse ꝛ nō obesse vt salti sic sine multitudinis infamia emendetur. Si aūt ꝓbabiliter estimaretur ꝙ per testium inductioné ꝓrimus deterior fieret tūc cessandū est a correptione. Fit auté talis inductio testiū. ¶ primo ad ostēdēdum qd̄ sit peccatuꝫ illud de quo aliquis arguitur ƀm Hieronymū. ¶ 2ᵒ ad ostēdēdū ꝙ frater admonēs fecit quod in se est ad emēdationé fratris ꝓcurandam ƀm Chrisostomuꝫ. ¶ Tertio sciēdum ꝙ fama minus bonū est qꝫ sit bona vita fratris ƀm Nicoᵐ de lira. Et ideo si sine detrimēto sue fame nō possit seruari bona vita fratris tunc ꝓcedendum est ad saluté bone vite cū aliquali lesione fame. Et ideo inducēdi sūt primo testes vt coram eis arguatur. Et si se nō correxerit tunc simpliciter contemnenda est eius fama vt conseruetur bona vita. Ideo Christus dixit dic ecclesie idest prelato. Si autem ecclesiam nō audierit: sit tibi sicut ethnicus ꝛ publicanus. ethnicus idest gētilis. ¶ Unde glosa in. c. Quintauallis. extra de iureiurando. Ethnos idest genus: Inde Ethnicus idest gētilis. Separentur ergo incorrigibiles ab alijs fidelibus per excōmunicationé ꝛ censurā ecclesiasticaꝫ. Prelat⁹ eni habita sufficiēti ꝓbatione debet illi precipere vt desistat. Qd̄ si nō facit ecclīaꝫ nō audit. vn̄ ꝓpter ꝯtumaciā excōmunicādus est. Et tunc excoicatus sit tibi

ficut Ethnicus. Alias nō vites eū si nō ex communicetur q̄uis eccliam non audiat idest non obediat: non ꝓpter hoc oportet eum vitare. 2. q. pª. c. Multi. Et ꝙ prelati ecclesie possint precipere ⁊ excōmunicare subdidit xp̄s Amen idest fideliter dico vobis. Nam amē significat quod verū est. de cō. di. 2. c. Reuera in fine. ⁊ in glo. ibi 38. di. c. Sedulo. Quecūqꝫ ligaueritis super terrā erūt ligata ⁊ in celo. ¶ Propterea acriter exprobrandi sunt qui vltra hoc ꝙ corrigi nolunt dum iuste ⁊ merito excōmunicantur censurā ecclesie despiciunt. Et vt sermonē hunc ꝯcludamus. sit vnusquisqꝫ ad ꝓximū beniuolus in exhortatiōe vt sic retrahat a malo in quo actu fraterne correptionis reddit se vnusquisqꝫ gratissimū oīpotenti deo: cui sit laus ⁊ honor ꝑ infinita secula seculorum Amen.

¶ Feria quarta quarte hebdomade. De scandalo phariseorum ⁊ aliorum.

Sermo vigesimus quintus.

Scandalizati sunt. Scribuntur hec verba Mathei. 15. c°. ⁊ in euāgelio hodierno. Mirū certe videri possit hijs qui rerū causas considerare volunt cur deus noster iesus xp̄s phariseos scandalizari sit passus qui tributū soluit cesari ne scandalizaret: vt habetur Mathei. 17. c. Et. xi. q. pª. c. Si tributū. Et. 23. q. 8. c. Tributū. Sed ꝑfecto cū non omne scandalū sit equale pōt esse vt qn̄qꝫ ex defectu ꝓueniat ⁊ malicia eorum qui scandalizantur. Sic in ꝓposito contingit de phariseis qui cum ceci essent ⁊ cecorum duces xp̄o insidiantes que xp̄s docebat sancte iuste ⁊ recte in malā partē vertebant. vt ergo hoc intelligatur expressius in hoc sermone de scādalo dicere statui: de quo tria mysteria erunt declaranda.

¶ pᵐ dr̄ diffinitionis.
¶ 2ᵐ omissionis.
¶ 3ᵐ dimissionis.

¶ Quid est scandalum: ⁊ de triplici scandalo scilicet actiuo: passiuo: ⁊ occasionato. Cap. pᵐ.

Primū mysteriū dicit̄ diffinitiōis. Diffinitur enim scandalū a beato Hiero. super Matheū sic. Scandalum est dictū vel factū minus rectū prebēs occasionē ruine. Et dicit̄ a scandalō grece: qđ nos dicimus offensā vel ruinā ⁊ impactionē. Cōtingit enī qn̄qꝫ ꝙ alicui exponitur aliqđ in via eunti corporali cui rei impingens disponitur ad ruinā siue casū: vt si ponatur lignū vel lapis in quē impingat vel aliqđ lubricū super quo pedē ponens disponatur ad casū. Et talis obex dicit̄ scādalum. Similiter in ꝓcessu vie spiritualis vt inquit Tho. 22. q. 43. contingit aliquē disponi ad ruinā sp̄ualē ex alterius dicto vel facto inq̄tum. s. aliqs sua suasione vel inductione vel exemplo trahit aliquē ad peccandū. Et hoc ꝓprie dicitur scandalū. vnde dicitur in psal. cᵐᵒ. 39. Iuxta iter. s. q̄ incedebā in via spirituali bonorum operum scandalum posuerunt mihi. s. hoīes mali. ¶ Et nota quia vt dicit Tho. in pretacta diffinitione ponitur dictū vel factū: nō aūt cōceptum quo etiā modo cōtingit peccare: quia dicta ⁊ facta exteriora sunt ⁊ aliorum sensibus obiciuntur vnde quis pōt induci ad ruinam. Sed concupita vel cogitata abintra sunt ⁊ videri non possunt nec scandalizare seu ad ruinā disponere valēt. Et dicitur minus rectū idest non rectū illud dictū vel factū. Et hoc quia est vel ſꝫ se malū sicut peccatū: vel quia habet speciē mali sicut cū aliquis recumbit in idolo: q̄uis hoc non sit peccatū ſm se siqs hoc nō faciat corrupta itentione tn̄qꝫ habet speciē seu similitudinē veneratiōis idoli pōt alteri prebere occasionē ruine. ¶ Ideo Apl's pᶜ ad thessalonicenses. 5. c. ait. Ab omni specie mali abstinete vos. ¶ Notandum tn̄ ꝙ triplex est scandalum.

¶ pᵐ dr̄ actiuum.
¶ 2ᵐ passiuum.
¶ 3ᵐ occasionatum.

¶ Primū est scandalū actiuū ſm Tho. vbi. s̄. cū aliqs suo dicto vel facto iordinato intēdit aliū trahere ad aliqđ pctm̄. Hoc aūt semp est mortale quia est ꝯtra charitatē ꝓximi ad quā ꝑtinet impedire ꝓximū a peccato q̄tum in eo est per correptionem

fraternā. Et eſt ſpeciale peccatū ab alijs di
ſtinctū ꝓpter intētionē inducēdi ꝓximuꝫ
ad peccandū. ¶ Sed aduertendū ſm Ri/
cardū ⁊ Scotū in. 8. di. 15. Qđ inducere ali
quē ad peccandū poteſt eſſe dupliciter. ¶ pᵒ
per ſe. ¶ 2ᵒ per accidēs ⁊ diſpoſitiue. ¶ Pri
mo modo nihil pōt iducere hoiem ad pec
cādum niſi quod pōt mouere potētiaꝫ. po
tentia autē moueri poteſt a deo ſed nō ad
peccandū: quia teſte Augᵒ liᵒ. 83. q. Deo
auctore nō fit homo deterior. potētia ergo
que poteſt mouere ad peccandū eſt ipa vo
lūtas. Ex quo vt dicit Augᵒ liᵒ de libero ar
bitrio. Nulla alia re fit mēs ſerua libidis:
niſi ꝓpria volūtate. ¶ Scđo modo per acci
dens. ſ. ⁊ diſpoſitiue poteſt quis aliū indu
cere ad peccādum: aut obiectū ꝓponendo
aut obiectū ꝓpoſitū pſuadēdo. Et ſic mul
ti cōſilijs auxilijs ⁊ exemplis malis proxi
mos icitant ad peccādum ex ſcādalo acti/
uo. Hoc autē peccatum tāto grauius eſt:
qᷓto corrumpit potiora bona ꝓximi pec/
cātis que ſūt bona ſpiritualia excellētiora
bonis corporalibus ⁊ tpalibus. ¶ Ideo. 6.
q. pᵃ. c. Ex merito. dicit: deteriores ſunt q
vitam moreſqꝫ bonoꝝ corrumpūt: hijs q
ſubſtātias alioꝝ pdiaqꝫ diripiūt. Damna
enim moꝝ multū diſtāt a damnis rerum.
¶ Idē. 6. q. pᵃ. c. Sūt plimi. Et de hoc Au/
guſtinus de pe. di. pᵃ. c. Noli inquit. Noli
putare te nō eſſe homicidā cum fratri tuo
malū pſuades. Si enim fratri tuo maluꝫ
pſuades occidis te ⁊ aliqñ fratrē ipm cum
ſ. aſſēſit perſuaſioni male quod eſt ſcādali
zare. ¶ Sic ſcādalizauit balaā ariolus fili/
os iſrael cum docuit balaach regē mittere
ſcādalum coram filijs iſrael ꝯſulēdo vide
licet ꝙ mulieres ornatas moabitas mitte
ret ad caſtra filioꝝ iſrael cum idolis earuꝫ
vt inclinarēt eos ad fornicandū cum eis:
⁊ per hoc ad idolatrandū qđ malum ſecu
tum eſt ſed acriter punitū cum illis qui cō
ſuluerunt ⁊ dederunt illud ſcādaluꝫ vt pa
tet Numeri. 14. c. ¶ Scđm eſt ſcādalum
paſſiuū. Illud eſt ſm Tho. cuꝫ qs ex dicto
vel facto alterius bono vel malo vel habē
te ſpeciē mali ſcandalizat ideſt in aliquod
peccatū ruit. Hoc tñ ſcādalo quis aliquā/
do ſcādalizat ſine peccato alterius grauit

peccās. Sicut cūm quis turbatur vel ali/
quod malum agit ex bono opere vl' doctri
na rationabili alterius. Et ſic phariſei au/
dito verbo chriſti. Non qđ intrat in os ⁊c.
ſcādalizati ſūt. Sic etiam apoſtoli ex paſ/
ſione chriſti. Nam vidētes eum capi ⁊ ita
crudeliter tractari amiſerūt fidem de eius
diuinitate quaꝫ prius crediderāt per mul
ta ꝓbabilia ſigna edocti. Et ſic in ruinā ce
ciderunt ſm illud quod pdixerat eis chri/
ſtus Mathei. 26. Omnes vos ſcādalum
patiemini in me. Et certuꝫ eſt ꝙ in chriſto
nullum fuit peccatū. Nec etiam in apoſto
lis poſtea predicātibus fidē chriſti: qđ ta/
mē erat iudeis ſcādalum: vt dicit pᵉ ad co
rinthios pᵒ. c. Et ſic ſcādalum actiuum nō
erat in chriſto: ſed paſſiuū in ſcādalizatis:
quia ipſi ſe ſcādalizabāt ex indiſpoſitione
ſua ſumētes ſibi ruinam ex dicto vel facto
chriſti quod nō erat de ſe inductiuum ad
ruinam ſed ad virtutē. Ideo chriſtus Ma
thei. xi. c. dixit. Beatus eſt qui non fuerit
ſcandalizatus in me: ideſt qui vidēdo vel
audiendo paſſionem meam non inde dedi
gnet ex hoc credere diuinitatē meā ꝓpter
ignominiam paſſionis. ¶ Aduertendū ta/
men vt refert Tho. ꝙ aliquando eſt ſcāda
lum actiuū ⁊ paſſiuum ſimul: puta cuꝫ ad
ruditionem vnius alius peccat. ¶ Aliquā
do eſt ſcandalum paſſiuuꝫ ſine actiuo: pu
ta quia aliquis ſcandalizat de illo de quo
nō debet. ¶ Aliquando vo eſt ſcandalum
actiuum ſine paſſiuo: cum ſcilicet aliquis
inducit alium vbo vel facto ad peccādum
⁊ ille nō conſentit neqꝫ peccat. ¶ Sed ali/
quis poſſet arguere ꝙ ſcandalum actiuū
nō ſit peccatū. ¶ Primo quia peccata nō
eueniunt de neceſſitate cū ſint volūtaria.
Sed ſcandala veniūt de neceſſitate iuxta
illud Mathei. 18. c. Neceſſe eſt vt veniant
ſcandala. ¶ Secūdo quia nullū peccatum
ꝓuenit ex pietatis affectu ſm illđ Math.
7. Non poteſt arbor bona fructus malos
facere. Sed aliquod ſcandalū eſt ex pieta/
tis affectu. dixit enim deus petro Mathei
16. c. Scandalum mihi es. vbi dicit Iiero
nymus. Error apoſtoli de pietatis affectu
veniens nunqᷓꝫ incentiuum videt eſſe dia
boli. ¶ Ad primum reſpōdet Tho. ꝙ ver/

bum illud intelligendum est q̄ necesse est euenire scandala non necessitate absoluta sed ſm conditioné hoīum qui sibi a peccatis non cauent. Sicut si aliquis medicus videns aliquos indebita dieta vtentes dicat: necesse est tales infirmari: quod intelligendú est sub hac conditione si dietá non mutent. Et similiter necesse est euenire scádala si hoíes conuersationé malá non mutent. Et ꝓpterea sequitur xp̄s ve aūt homini per qué scádalum venit. Ubi dicit Nicolaus de lira q̄ ve est cóminatio pene eterne illi infligende per qué scandaluꝫ venit actiue. s. ꝓximum scádalizando. ¶ Añ vo verba ista dixerat xp̄s. Qui aūt scádalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt. dicit pusillis ſm Nicoᵐ de lira: quia nullus scádalizatur passiue nisi inq̄ꝫtū pusillus idest parue virtutis est: quia homo perfecte virtutis ex dicto vel facto malo alterius non ruit in peccatum. Et sequit̃ expedit ei vt suspendat̃ mola asinaria in collo eius ⁊ demergatur in ꝓfunduꝫ maris. Scd̄m Nicolaū de lira loquitur admodū terre palestinoꝝ in qua condénati ad mortem ligato saxo ad collū precipitabátur in mare. Expedit ergo idest melius esset homini mori corporaliter q̄ꝫ ex malo exéplo suo facere alium ruere in peccatū mortale quia ex hoc meretur morté eterná que grauior est morte corporali. ve mundo a scandalis idest mundanis hoībus qui non curant scandalizare ꝓximos. ¶ Ad 2ᵐ argᵐ dicit Tho. Qȯ scádalum ponitur ibi large pro quolibet impedimento. volebat enim petrus christi passioné impedire quodam pietatis affectu. ¶ Tertiū est scádalum occasionatum: quod est per accidés ⁊ preter intentioné: vt cuꝫ quis suo dicto vel facto inordinato non intédit dare alteri occasioné ruine: sed solum sue satisfacere sensualitati. Et hoc modo scandalū non est speciale peccatum: q: quod est per accidens nó constituit specié. hoc modo cū quis habet aliquá familiaritaté cū aliqua muliere suspecta ⁊ sentit hoíes scádalizari nefaria de eis loquédo ⁊ iudicádo nec vult dimittere non curás q̄ alij scádalizentur cuꝫ non sit causa necessaria illius familiaritatis peccat mortaliter dádo occasioné talis ruine. Ornatus etiáulieꝝ varius inhonestus ⁊ excessiuus tripudiatus ⁊ cantus ex quibus tot ac tanti scádalizátur quomodo fieri possūt absq̄ꝫ graui pctó: Quid de malis exemplis ostésis a parétibꝰ suis filijs i blasfemijs maledictionibus ⁊ alijs. Nunquid non filios ad peccáduꝫ precipitát q solent esse paterni sceleris mutatores. Omittamus malá vitá rectoꝝ ⁊ prelatoꝝ ecclesie. Auaritiá: simoniá: ambitioné: pompá vestium: exquisitas epulas: ⁊ alia que scádalum sunt totius populi xp̄iani. Quibus dicit̃ Malachie. 2. cᵒ. Scandalizastis plurimos in lege. s. propter exempla male vite. ¶ Et de hijs Hieroꝰ. 24. q. 3. c. Transferunt Hij vertuntur in laqueū tortuosum ponéntes scádalū in omni loco. Sed vt dicit Gregorius. 2. q. p̄ᵃ. c. Notum. Scire debét prelati si nunq̄ꝫ delinquunt quia tot mortibꝰ digni sunt quot exépla perditionis ad ceteros transmittunt. Debet ergo quilibet cauere ne verbo vel facto aliqué scádalizet: ſꝫ illud Apostoli 2ᵉ ad corinthios. 6. c. Nemini dátes vllá offensioné vt nó vituperet̃ ministerium nostrum.

¶ Quó spūalia bona que non sunt de necessitate salutis aliqñ omittéda sūt ꝓpter scádalum. Cap. 2ᵐ.

Secundum mysteriū declarandū de scádalo dicitur omissionis. In quo queritur: an bona spiritualia sint ꝓpter scandaluꝫ omittenda. Et quidam dicunt q̄ nó. ¶ Ná Gregorius sup̄ Ezechielé ait. Si de veritate scádalum sumitur vtilius scádaluꝫ nasci permittitur q̄ꝫ veritas relinquatur. ¶ Idé habet̃ de regulis iuris in. 6. ¶ Et. xi. q. 3. c. Nolite timere. ¶ Alij vo arguunt contra. ¶ Primo quia Augꝰ cótra epistolá permeniani docet vt vbi periculū scismatis timetur a correctione peccatoꝝ cessanduꝫ est. Sed punitio est quoddá spirituale cum sit actus iusticie: ergo bonum spirituale est propter scandaluꝫ omittendum. ¶ Secundo arguitur: quia sacra doctrina videtur esse spiritualis. Sꝫ ab ea est cessandū propter scandaluꝫ. vnde christus Mathei. 7. c. dixit. Nolite sanctuꝫ dare canibus: neq̄ꝫ margaritas spargite iter

porcos ne conuersi disrumpant vos. ¶ Tertio arguitur quia vitatio peccati est quodda spirituale bonum: quia quodlibet peccatum affert peccati aliquod spirituale detrimentum. Sed videtur quod pro scandalo proximi vitando aliquis quandoque peccare venialiter debeat: puta cum peccando venialiter impedit peccatum mortale alterius. Debet enim homo impedire damnationem proximi quantum potest sine detrimento proprie salutis: que non tollitur per peccatu veniale. ¶ Respondet hijs Tho. vbi s. Quod distinguendum est de spiritualibus bonis. Nam queda sunt de necessitate salutis: que pretermittere non possunt sine peccato mortali. Manifestum est autem quod nullus debet peccare mortaliter vt alterius peccatum impediat: quia secundum ordinem charitatis plus debet homo suam salutem spiritualem diligere quam alterius. Et ideo ea que sunt de necessitate salutis pretermitti non debent propter scandalum vitandum. In hijs autem spiritualibus bonis que non sunt de necessitate salutis videtur distinguendum quia scandalum quod ex eis oritur quandoque ex malicia procedit cum scilicet aliqui volunt impedire huiusmodi spiritualia bona scandala concitando: et tale erat scandalum phariseorum quos christus contempsit dicens. Sinite illos ceci sunt et duces cecorum. ¶ Quandoque scandalum procedit ex infirmitate vel ignorantia. Et hoc est pusillorum propter quod sunt spiritualia opera vel occultanda vel etiam interdum differenda: vbi periculum non imminet quousque reddita ratione huiusmodi scandalum cesset. Si autem reddita ratione huiusmodi scandalum duret iam videtur esse ex malicia. Et sic propter ipsum non sunt huiusmodi opera omittenda. ¶ Ad primum ergo argumentum dicit Tho. Quod pene inquantum habent rationem iusticie: in quantum per eas peccata cohibentur. Si autem per inflictionem penarum manifestum sit plura et maiora peccata sequi tunc penarum inflictio non continebitur sub iusticia. Et in hoc casu loquitur Aug. quando scilicet ex excommunicatione aliorum imminet periculum scismatis. Tunc enim excommunicationem inferre non pertinet ad veritatem iusticie. ¶ Ad secundum dicit Tho. Quod circa doctrina duo sunt consideranda scilicet veritas que docetur et ipse actus docendi. Quorum primum est de necessitate salutis: vt scilicet quis contrariu veritatis non doceat: sed veritatem secundum congruentiam temporis et personarum proponat ille cui incumbit docendi officium. Et ideo propter nullum scandalum quod sequi videatur debet homo pretermissa veritate falsitatem docere. Sed ipse actus docendi inter spirituales elemosynas computatur. Et ideo eadem ratio est de doctrina et de alijs operibus misericordie: vt scilicet loco et tempore dispensentur. ¶ Ad tertiu vero respondet Tho. Quod opinio quorunda fuit quod peccatum veniale esset committendum propter scandalu vitandum. Sed hoc implicat contraria. Si enim faciendum est iam non est malum neque peccatu. Na peccatu non potest esse eligibile. Contingit tamen aliquid propter aliquam circunstantia non esse peccatu veniale quod illa circunstantia sublata veniale esset. Sicut verbu iocosum est peccatu veniale quando absque aliqua vtilitate dicitur Si autem ex causa rationabili proferatur non est ociosum neque peccatum. Quamuis autem per peccatum veniale gratia non tollatur per qua est homini salus inquantum tamen veniale disponit ad mortale vergit in detrimentu salutis.

¶ Quod temporalia bona et si non semper tamen quandoque dimittenda sunt propter scandalum. Cap. 3m.

Tertiu mysteriu declarandu de scandalo dicitur dimissionis. In quo etiam queri solet. Vtrum temporalia sint propter scandalu dimittenda. ¶ Et quod non videtur ex eo quod sanctus Tho. cantuariensis repetijt res ecclesie cu scandalo regis anglie. ¶ Sed quidam arguunt in contrariu. ¶ Primo quia in temporalibus bonis nil est magis necessariu quam cibus. Sed cibus est dimittendus propter scandalu secundum illud apostoli ad romanos. 14. c. Noli cibo tuo illu perdere: pro quo christus mortuus est: ergo multo magis omnia alia temporalia sunt propter scandalum dimittenda. ¶ 2o arguitur. Quia temporalia nullo modo conuenientiore aut seruare aut recuperare

possumus q̃ȝ per iudiciũ. Sed ĩ iudicio nõ
est ꝑpter tp̃alia bona contẽdendũ cũ scan
dalo ꝭm illud Mathei q̃nto. c. Qui vult
tecũ in iudicio contẽdere ⁊ tunicã tuã tolle
re dimitte ei ⁊ palliũ. ¶ Tertio inter oĩa tẽ-
poralia minus videnꝭ dimittẽda que sunt
spiritualibus annexa. Sed ista sunt ꝑpter
scandalum dimittẽda. Nam paulus semi
nãs spiritualia tp̃alia stipẽdia non accepit
ne offendiculũ daret euãgelio christi: vt di
citur pͨ ad corinthios. 9. c. Et ex simili cau
sa eccl̃ia in aliquibus locis non exigit deci
mas ꝑpter scãdalum vitãdum. Ergo mul
tomagis alia spiritualia sunt ꝑpter scãda
lum dimittenda. ¶ Respondet Tho. vbi
s. Qd̃ circa tp̃alia bona distinguendũ est
quia aut sunt nostra: aut sũt nobis ad cõ
seruandũ pro alijs commissa. Sicut bona
ecclesie cõmittunꝭ prelatis ⁊ bona cõmu-
nia quibuscũq; rectoribus reipuͨᵉ. Et tali
um conseruatio sicut ⁊ depositoruȝ iminet
hijs quibus sunt cõmissa ex necessitate.
Et ideo non sunt ꝑpter scãdalum dimittẽ
da sicut nec alia que sunt de necessitate sa
lutis. Tp̃alia ꝟo quoruȝ nos dñi sumus:
dimittere ea tribuendo si penes nos ea ha
bemus vel non repetendo si penes alios
sunt ꝑpter scandalum qñq; quidem debe
mus q̃nq; aũt non. Si eni scãdalũ ex hoc
oriaꝭ ꝑpter ignorãtiam vel infirmitatem
alioꝝ quod est scandalũ pusilloꝝ tunc vel
totaliter dimittenda sunt tp̃alia vel aliter
scãdalum sedãdum. s. per aliquã monitio
nẽ. Aliqñ ꝟo scandalum nasciꝭ ex malitia
quod est scãdalũ phariseoꝝ. Et ꝑpter eos
qui sic scãdalizantur nõ sunt tp̃alia dimit
tẽda: quia hoc noceret bono cõmuni. Da
reꝭ enim malis rapiendi occasio ⁊ offende
renꝭ ipsi rapientes: qui retinẽdo aliena in
peccato remanerẽt. vnde Gregoriꝰ dicit in
moralibus. Quidã cum tp̃alia nobis ra-
piunt solũmodo sunt tolerãdi. Quidã ꝟo
seruata equitate ꝓhibẽdi non solum cura
ne nostra subtrahant: sed ne rapiẽtes non
sua seipsos perdant. ¶ Ad primũ ergo ar
gumẽtũ r̃ndet Tho. Qd̃ non est de inten-
tione apostoli monere ꝙ cibus ꝑpter scan
dalum totaliter dimittatur: quia sumere
cibum est de necessitate vite. Sed bene ta
lis cibus esset ꝑpter scandalum dimitten-
dus ꝭm illud pͨ ad corinthios. Non man
ducabo carnes in eternũ ne fratrẽ meum
scandalizẽ. ¶ Ad scd̃m ꝟo argᵐ dicẽdum
ꝭm Augᵐ de sermone domini in monte. ꝙ
illud verbũ domini intelligendum est ꝭm
preparationẽ animi vt scilicet homo sit pa
ratus prius pati iniuriam vel fraudeȝ q̃ȝ
iudicium subire si hoc expediat: quãdoq;
tamẽ non expedit vt est dictuȝ. ¶ Ad terti
um dicit Tho. ꝙ apostolus seminans spiri
tualia corinthijs pie abstinuit a recipiẽdo:
seu petẽdo temporalia ab eis ne scilicet il-
li scãdalizarentur: quia scãdalum illorum
gentilium ꝓcedebat ex ignorantia q2 non
consueuerãt hoc facere. s. dare. Et ideo ad
tẽpus abstinẽdum erat vt prius instruerẽ
tur ⁊ scirẽt hoc esse debitum. Illi ergo qui
sciẽtes fore debitũ dare tẽporalia hys qui
spiritualia seminant ⁊ denegant: vel si pe-
tuntur ⁊ scãdalizãtur nõ sunt immunes a
culpa. Nec ideo tẽporalia necessaria non
petenda quia tales scãdalizarenꝭ. ¶ Ideo
scribitur. 16. q. pͣ. c. Apostolicis. Apostoli
cis viris ⁊ euãgelizatoribus christi in ne-
cessarijs vsibus nolle tribuere seipsum cõ
dẽnare est. ¶ Sed cũ tot ac tãta dicta sint
de scãdalo occurrit adhuc incidẽter dubi-
tatio de verbis christi dicentis Mathi. 18.
cᵒ. Si manus tua vel pes tuus scãdalizat
te abscide eum ⁊ ꝓice abs te. Bonũ est ti
bi ad vitã ingredi debilẽ vel claudũ q̃ȝ du
as manus vel duos pedes habentẽ mitti
in gehẽnã ignis. Et si oculus tuus scãda-
lizat te erue eũ ⁊ ꝓice abs te. Bonuȝ ti
bi est cum vno oculo ad vitã intrare q̃ȝ du
os oculos habentẽ mitti in gehẽnã ignis
Utrũ sit mẽbrum aliquod amputãdũ pro
vitatione peccati? ¶ Et respõdet Nicolaus
de lira super isto passu. Qd̃ non licet. mem
bra eniȝ corporis sunt a deo data. Et ideo
non est in potestate alicuius persone absci
dere sibi mẽbrum sicut nec se occidere. Sȝ
semper hoc est illicitum singulari persone
nisi in casu quando vnum mẽbrum pro-
pter sui corruptionem est in periculum to
tius corporis: quia vnicuiq; committitur
cura sanitatis sui corporis. Ideo tunc lici
tum est per se vel per alium vnum mẽbrũ

abſcidere ne pereat totũ corpus. Sed pro
pter peccatum euitandũ non eſt licitũ: tũ
quia per hoc non excluditur concupiſcen
tia interior: in qua viget peccatum: tũ qꝛ
per aliam viá poteſt obuiari peccato p ra/
tioné ⁊ liberũ arbitrium cohibẽdo mẽbra a
peccatorũ exercitio. Et ſic verba chriſti my
ſtice ſunt intelligẽda vt dicatur manus ab
ſcidi inquãtum ꝓhibetur ab illicito actu qꝛ
manus abſciſſa non poteſt aliquid agere.
Dicit itaqꝫ chriſtus. Si manꝰ tua ideſt ali
quod opus ſcandalizat te: ideſt inducit te
ad peccatum: abſcide: ideſt nõ facias tale
opus. Et ſi pes tuus ſcãdalizat te: ideſt ac
cedis ad talẽ locũ in quo induceris ad pec
catum: non vadas ibi ⁊ pedẽ abſcidiſti. Et
ſi oculus tuus: ideſt aſpectus alicuius rei
vel mulieris vel cuiuſcunqꝫ ſpectaculi dat
tibi occaſionẽ peccandi fuge talẽ aſpectũ
⁊ oculũ ſic eruiſti. Prohibet itaqꝫ dñs ie
ſus in verbis illis occaſiones malorũ. Fu
giamus ergo illas ⁊ curemus vitare ſcan
dala: vt ſic grã dei deſcẽdat in corda nrã.
Quã nobis largiatᷣ ipſe piiſſimꝰ pr: qui cũ
filio ⁊ ſpũ ſãcto viuit ⁊ regnat p infinita ſe
cula ſeculorũ Amẽ.

¶ Feria quinta quarte hebdomade. De
tribus effectibus ire: ſcilicet murmuratio
ne: clamore: ⁊ rixa.

Sermo vigeſimus ſextus.

Ocrus autẽ

[f]ocrus autẽ ſimonis tenebatur magnis fe
bribus. Scribũtur hec verba
Luce. 4. c. ¶ Ex fonte irati animi multi de/
riuãtur aliorũ riuuli peccatorũ. Et lꝫ a Gre
gorio. 31. moraliũ aſſignentur plures effe
ctus ire qui ⁊ filie illius dicuntur. Nos ta
men aliis pretermiſſis in preſẽti ſermone
de tribus dũtaxat dicemꝰ: hii ſunt febres
ille ardentiſſime quibus eſtuat mẽs iracũ
dorũ. De hiis ergo locuturi eas in tres par
tes principales diuidemus.

¶ pᵃ dr murmuratio.
¶ 2ᵃ clamor.
¶ 3ᵃ rixa.

¶ De murmuratione que fit ꝯtra ſociũ et
ſupiores ⁊ deũ: ⁊ de grauitate huiꝰ peccati
ac punitione. Cap. pᵐᵘ.

[P]rima pars pncipalis eſt de pmo
effectu ſeu filia ire. ſ. murmuratiõe.
de qua dicit Robertus olcot qꝫ eſt
querela cum ipatientia. Et de hac conſide
remus tria. ſ.

¶ pᵒ diſtinctionem.
¶ 2ᵒ grauatiõem.
¶ 3ᵒ prohibitionem.

¶ Primo conſideremus murmuratiõis
diſtinctionẽ. poteſt nãqꝫ triplex murmura
tio diſtingui. ¶ Prima eſt contra ſocium.
¶ Scda cõtra ſuperiorẽ. ¶ Tertia cõtra de/
um. ¶ Prima eſt cõtra ſociũ. Sic martha
murmurabat de magdalena dũ dicebat
xpo Luce. 10. c. Dñe non eſt tibi cure qꝫ ſo
ror mea reliquit me ſolam miniſtrare. Sic
etiã murmurauit de illa ⁊ de xpo phariſeꝰ
Luce. 7. c. dicens. Si hic eſſet propheta ſci
ret que ⁊ qualis eſſet mulier que tãgit eũ.
Judas inſuper murmurauit de illa ꝓpter
effuſionẽ vnguenti ſuper caput recumben
tis ieſu: vt dicitᷣ Mathei. 26. c. Et vt inquit
Nicolaus de lira ſuper. 10. c. Luce. In hiis
murmurationibꝰ tripliciter maria erat cõ
demnata ⁊ accuſata. ¶ pᵒ a phariſeo de pre
ſũptione ſeu temeritate qꝛ xpm tangebat.
¶ 2ᵒ a iuda de ꝓdigalitate eo qꝫ precioſum
vnguentum effudit ſuper caput ieſu. ¶ 3ᵒ a
ſorore de ocioſitate. Et vbiqꝫ maria tacuit
⁊ xpꝯ pro ea reſpõdit. Oſtẽditqꝫ phariſeo
qꝫ factũ marie non erat preſũptionis ſꝫ de
uotionis. Et iude ⁊ aliis diſcipulis qꝫ illa
effuſio vnguenti non erat ꝓdigalitatis ſꝫ
pietatis. Et ſorori marthe qꝫ ſeſſio marie
non erat ocioſa ſed melioribus applicata.
¶ Vñ Augꝰ in homel. inquit. Sanctũ euã
geliũ cũ legeretur audiuimus a femia reli
gioſa ſuſceptũ eſſe dñꝫ hoſpitio ea q̃ mar/
tha vocabatur. Et cum eſſet ipſa occupata
in cura miniſtrandi: ſoror eius maria ſede
bat ad pedes dñi ⁊ audiebat verbũ illius:
laborabat illa: vacabat iſta. Illa erogabat
hec implebatur. verũtamen martha labo
rans multum in illa occupatiõe ⁊ negocio
miniſtrandi interpellabat dominum: ⁊ de
ſorore ſua conqueſta eſt qꝫ eam laboran/
tem non adiuuaret. Dominus autem pro
maria reſpondit marthe: ⁊ ipẽ eius factus

est aduocatus qui index fuerat interpella
tus. hec ille. ¶ Murmurauit maria contra
moysē qui erat vir mitissimus vt habetur
Numeri.12.c. Et iratus deus percussit illā
lepra. ¶ In ecclesia etiam primitiua vt scri
bitur actuuz.6.c. Exortus est murmur gre
corum scilicet conuersorum ad fidem con
tra hebreos eo ꝙ despicerentur in ministe
rio quotidiano vidue eorum. Dicit hoc lo
co Nicolaus de lira: ꝙ omnes erant iudei
sed aliqui erāt nati in iudea ⁊ illi dicuntur
hic hebrei. Et aliqui nati in greciā ex iude
is ibidem per anthiocum dispersis ⁊ illi di
cuntur hic greci. Et similiter illi qui de gen
tilitate conuersi erant ad iudaismum. Et
dicebantur vidue ille grauari. ¶ Uel quia
non ita requirebantur vt hebree quod si-
bi reputabāt ad contemptum. ¶ Uel quia
nimis grauabātur in operibus manuuz.
¶ Uel quia nō ita eis prouidebatur de ne
cessarijs sicut alijs viduis hebreorū. Sed
apostolis ordinantibus septem diacones
qui super hoc gerereut curam sedatus est
murmur. Istud vicium grauiter turbat cō
gregationē religiosorū. Ideo grauiter pu-
niendum. vnde dicitur di.90.cº. Alienus.
Alienus sit a fratrum vnitate qui murmu
rauerit. Et opus eius abiciatur qui mur-
murās extiterit ne penas murmurantiuz
incurrat. de quibus ait Apostolus. Neqȝ
murmuraueritis sicut quidā eorum mur
murauerunt ⁊ perierunt ab exterminato-
re. dicit ibi glo. super verbo opus eius abi
ciatur. Opus clerici precipue dicitur ora-
tio: ⁊ opus laici est oblatio. Et sic videt̄ di-
cere ꝙ clericus ꝓpter murmurationē de-
bet superari ab alijs quasi excōmunicatꝰ
⁊ laici oratio non debet recipi. ¶ Secūda
murmuratio est contra superiorē. Conque
runtur vt in pluribus murmurantes serui
de suis dominis subditi de prelatis ac qui
buscūqȝ superioribus. Ideo Hieronymꝰ
ad mr̄em ⁊ filiā in gallijs commorātē ait.
Queruluz est seruoꝝ genus ⁊ qȝtumcūqȝ
eis dederis semper minus est: doloreqȝ su
um solis quod possunt obtrectationibus
consolantur. ¶ Sic murmurauit populus
ille iudaicus contra moysē ducem suuz in
deserto siti conquerendo de defectu cibi: vt
habetur Exodi.16.c. Et in Rafidin cōque
rendo de defectu aque. Exodi.15.c. ¶ Sed
aduertant inferiores cum murmurant de
suis maioribus existimantes illos ignora
re murmurationes ⁊ maledicta eoꝝ: quia
sapiens ecclesiastici.10.c. ait. In cogitatio-
ne tua regi ne detrahas: ⁊ in secreto cubi-
culi tui ne maledixeris diuiti: qr aues celi
portabunt vocem tuā. ¶ Tertia murmu-
ratio est contra deum. Et de hac inqt Da-
uid in psal. centesimo quinto contra popu
lum illum antiquum. Murmurauerūt in
tabernaculis suis ⁊ non exaudierunt vocē
domini. de murmurationibus ꝯo illorum
habetur Numeri.14.c. ⁊ in plerisqȝ alijs.
¶ Scd̄o cōsideremꝰ murmurationis gra
uationē. Quāuis enim graue sit ⁊ malum
murmurare de socio ⁊ de superioribus qui
buscūqȝ: grauiꝰ tn̄ est murmurare de deo.
¶ Sed aduertēdum ꝙ triplex est murmu
ratio de deo.

¶ pª per presumptionem.

¶ 2ª per admirationem.

¶ 3ª per turbationem.

¶ Prima murmuratio de deo est ꝑ p̄sūptio
nē. Et de hac habet̄ Math.20.c. in parabo
la vinee: vbi narrat̄ ꝙ illi q venerunt hora
p̄ma ad laborādū i vinea cū nō accepissēt
a procuratore nisi vnum denariū sicut qui
venerunt vndecima hora murmurabant
aduersum patrēfamilias dicentes: hij no-
uissimi vna hora fecerūt ⁊ pares illos no-
bis fecisti qui portauimus pondus diei et
estus. ¶ Ubi dicit Gregorius in homelia.
Nō venientes prima hora significant pa
tres primos veteris testamenti. ⁊ venien
tes vndecima sanctos noui testamēti qui
recipiunt denarium idest premiū sicut san
cti antiqui testamenti ⁊ prius quia imme
diate cū moriuntur. Illi autem diu in lim
bo steterūt. Et illa murmuratio nō est pro-
prie aliqua querela contra deum cuz quie
tissimi sint. ¶ Sed per presumptionez dici
tur. Idest dato per impossibile ꝙ conque
ri vellent tunc declaratur aperte ꝙ non sit
eis iniuria vel diminutio debite mercedis
sed iuste vnicuiqȝ tribuitur. Nicolaus ta-
men de lira super hoc passu refert ꝙ genti
les conuersi ad fidez sunt venientes vnde

cima hora qui receperunt tātam gratiam
que est quoddaz principium glorie quātā
⁊ iudei in principio conuersi vt apostoli cū
alijs discipulis vel etiam sancti veteris te/
stamenti. Non enim est aliud glīa q̃z gra/
tia consumata. Ideo Aplūs ad romanos
6.c.ait. Gratia dei vita eterna: scilicet ē. vi
dentes ergo iudei ꝙ gentiles conuersi ad
fidem recipiebāt gratiaz spiritus sancti in
signo visibili scilꝫ in specie ignis sicut apo
stoli. ¶ Unde Actuum.10.c.dicitur. Adhuc lo
quente petro.s.cornelio centurioni ⁊ fami
lie sue cecidit spiritus sanctus sup omnes
qui audiebant verbum. Non intelligētes
mysterium quasi murmurabāt reputātes
gentiles indignos tanta gratia. vnde dici
tur ibi. Et obstupuerunt qui venerant ex
circumcisione dicentes: quia ⁊ gratia spiri
tus sancti in nationes scilicet gentiliū ef/
fusa est. Sed reuertente petro ad iudeos:
ceperunt conqueri de eo: ꝙ ad cornelium
gentilem diuertisset. Quibus satisfecit de
clarans quomodo sibi ostensum est per vi
sionem scilicet linthei de celo submissi ple/
ni animalibus immundis: ⁊ ei dictum ꝙ
mactaret de illis ⁊ manducaret. Quia et
gētes etiā vocande erant a deo ad gratiā
suscipiendaz. Nec potest quis de deo iuste
conqueri quare det gratiam vni magis q̃z
alteri: ⁊ quare magis vocauerit ad fidem
gentiles q̃z iudeos: quia in eo non habe/
tur locum acceptio personarum cum nulli
sit debitor. ℂ Secūda murmuratio de deo
est per admirationem. videntes enim san
cti malos sepe exaltari ⁊ bonos deprimi ⁊
conculcari aliquādo conqueruntur de deo
non irascendo sed pie admirando de iudi
cijs dei. Sicut Hieremias.12.capitulo dice
bat. Quare via impiorū prosperatur ⁊c.
ℂ Tertia murmuratio de deo est per tur/
bationem. Et hec tripliciter fieri potest.
¶ Primo cuz murmurant aliq de nimia
seueritate. ¶ Secundo de nimia benigni/
tate. ¶ Tertio de aeris iequalitate. ℂ Pri
mo aliqui conqueruntur murmurātes de
deo de nimia seueritate cum multum affli
guntur vel paupertate vel infamia vľ per
secutione vel infirmitate ⁊ similia: dicētes
deum esse crudelem erga se vel alios tribu
latos: ⁊ plus aduersitatis eis dare q̃z pos
sint portare: ⁊ se fore a deo derelictos ⁊ ab
iectos. Sed o q̃z magnam falsitatem isti
loquuntur: quoniam omnis doctrina cla/
mat deum pijssimum ⁊ clementissimum:
qui tribulationes infert ex pietate: ⁊ tribu
latis qui in illum confidunt semper adest:
ſm illud psal. Iuxta est dominus hijs qui
tribulato sunt corde. ℂ Secūdo aliq mur
murant de nimia benignitate dei: quia re
cipit magnos peccatores ad penitentiam
⁊ tolerat male agentes. Sic scribe ⁊ phari
sei murmurabant contra iesum dicentes
Luce.15.c. Quare hic peccatores recipit
⁊ manducat cum illis? Facit nihilominus
deus omnia ista vt peccatores ad peniten
tiam conuertantur. ¶ Ut enim ait Ouidiꝰ
libro de tristibus. Si quotiens peccāt ho/
mines sua fulmina mittat Iupiter: exiguo
tempore nullus erit. ℂ Tertio alij murmu
rant de deo de aeris intemperie: vt cuz est
multa siccitas vel nimia inundatio aqua
rum: vel cuz est intensus calor: aut frigus
⁊ huiusmodi quasi deus non bene dispo/
nat ista. Sed iniuste fit hec murmuratio:
quia vt scribitur sapientie.8.c. Sapientia
dei disponit omnia suauiter. Sed quia nō
agit ſm velle nostruz: ideo murmuramus
quasi essemus sapientiores deo: ⁊ velle/
mus eum instruere quomodo debeat mū
dum gubernare. Est ergo graue peccatum
murmurare de deo etiam in quacunqꝫ ad
uersitate. ¶ Propterea laudatur Iob qui
in tot suis aduersitatibus: vt dicitur eius/
dem secundo c°. qui in tot suis aduersitati
bus non peccauit labijs suis: nec stultum
quid contra deum locutus est. ℂ Tertio cō
sideremus murmurationis punitionem.
Propter hoc equidem peccatum dixit de
us Numeri.14.capitulo. Omnes qui nu/
merati estis in deserto a viginti annis et su
pra ⁊ murmurastis contra me: non intra/
bitis in terram: super quam leuaui ma/
num meam: vt habitare vos facerem in
ea preter caleph ⁊ iosue. Et Numeri.16.
capitulo scribitur: ꝙ quando multitudo
murmurabat contra moysem ⁊ aaron vel
letqꝫ eos opprimere lapidibus fugerunt
ad tabernaculū ⁊ operuit eos nubes ⁊ appa

ruit gloria domini. ¶ Dicūt aliqui q̄ non fuit illa que prebebat ducatum populo: sed quedam parua nubes in qua dn̄s solitus erat loqui cum moyse. ¶ Alij dicunt q̄ fuit illa que prebebat ducatū sed stabat in alto super tabernaculū. ꝛ tūc descēdit operiēs ꝛ ambiēs circūquaq; vt nullus poss; adire. Et egressus ignis deuorauit ppl'm. Fuerūt autē percussi tredecimilia ꝛ octoginta. Et Numeri. 21. habet' q̄ quando venerunt in salmana quia male loquebātur de deo: misit dn̄s in ppl'm serpētes ignitos qui sic dicebantur ſm Nicolaum de lira ꝛ Magistrū i historia scholastica quia minimi ꝛ veloces erant admodū scintillarum. ¶ Vel quia volantes per aera emittebant scitillas ardētes. ¶ Vel ex eo q̄ p morsus eoꝝ calefiebat caro ac si igniretur. Tūc venerunt iudei ad moysē dicētes peccauim⁹ quia locuti sumus contra deū: ꝛ tu ora vt tollat nobis serpentes. Orauitq; moyses ad deu;. Cui deus ait. Fac serpētem eneū ꝛ pone in ꝑticam eminētē in medio populi: ꝛ quicūq; percussus fuerit a serpēte respiciat eum ꝛ viuet. Et factū est ita. ¶ Dicit Rabi sal'on q̄ in serpēte nō erat virtus sanandi. Sed aspiciētes serpentē cognoscebāt afflictionē illam a deo sibi iuste illata; petēdo misericordiam ꝛ ipse deus saluauit eos. Rō autē mystica est. q; serpēs ille figurabat xp̄; passum in cruce per cuius intuitum fide ꝛ deuotione sanamur a morsu sathane. ¶ Quare xp̄us dixit Joannis. 3. c: Sicut exaltauit moyses serpētem in heremo in ligno: ita exaltari oportet filium hominis. ¶ Refert Magister in historia scholastica. Qd̄ illū serpētem eneū habuerunt secum filij israel ꝛ magnifice repositus est in hierusalē. Tandē ob cultum superstitionis quem sibi exhibebat populus comminuit eū in puluerē rex Ezechias: ꝛ posuit in torrentem cedron. vt hab etur. 4. Regum. 19. c°.

¶ De triplici clamore scilicet orantium et horribiliter peccantium atq; irascentium qui turbant domum vxorem et familiam. Cap. 2^m.

[S]ecūda pars principalis est de scd̄o effectu ire q̄ est clamor. Hic ſz Gregorium ꝛ Tho. vbi supra cōsistit in hoc q̄ ꝓfert quis ex ira voces clamorosas q̄bus misceri solent cōtumelie ꝛ ꝯtētiones. Sed sciēdum q̄ triplex est clamor.

¶ P⁹ dr̄ intense affectionis.

¶ 2⁹ horrēde offensionis.

¶ 3⁹ ꝯfuse perturbationis.

¶ Primus clamor est cum quis magno affectu desiderat vel petit aliq̄d a deo ſm illud psal'. Clamaui in toto corde meo exaudi me dn̄e. vnde ꝛ moyses cum sup mare rubrum cum filijs israel maneret ꝛ pharao eos persequeret': oranti moysi silenter dixit dn̄s. Quid clamas ad me. vt ponit' Exodi. 14. c. Clamor eius erat itensu; desiderū quo orabat. Iste clamor intrat in aures dei: itaq; meretur exauditionem: sicut dominus promittit dicens in psal'. 90. Clamabit ad me ꝛ ego exaudiam eum. ¶ Et Hiere. 33. Clama ad me ꝛ ego exaudia; te dicit dominus. ¶ Unde de popl'o israel cū propter peccata sua diuersis tribulationibus ꝛ captiuitatibus vrgeretur dicitur in psal'. Clamauerunt ad dominum cum tribularentur: ꝛ de necessitatibus eoru; liberauit eos. ¶ Sicut chananea clamās post iesum fuit exaudita ꝛ sanata filia ei⁹. Mathei. 15. capl'o. ¶ Sic cecus magis ac magis clamans: Jesu fili dauid miserere mei fuit illuminatus. Luce. 18. capitulo. Predicator etiam isto modo debet clamare in populo: scilicet ex intimo affectu ꝛ sic auditur virtuose ꝛ fructuose. Sed christus clamabat in templo non solum voce: sed intenso desiderio. Siquis sitit veniat ad me ꝛ bibat. Joannis. 7. capitulo. Et Joannis baptiste dicitur. Vox clamantis in deserto. Mathei. 3. c°. ¶ Secundus clamor est horrende offensionis: de quo vide sermonē de punitione sodomoru; q̄ in tractatu de timore iudiciorum dei vbi precipue designantur quatuor peccata: que pre ceteris clamant. ¶ Tertius clamor est confuse perturbatiōis. Et de hoc Apostolus ad ephesios. 4. c°. ait. Omnis clamor ira: et indignatio tollatur a vobis. Solēt ita clamare viri iracundi ꝯtra vxores: dn̄i cōtra famulos: dn̄e contra ancillas: miscentes clamorib⁹ iꝓperia ꝛ ꝯtumelias ex q̄bus

inferior aius frangitur ⁊ indignat̄. Propterea Eccliastici. 4.c. sapiēs ait. Noli esse sicut leo in domo tua euertēs domesticos tuos ⁊ opprimens subiectos tibi. Et Sen̄. ad lucillū ait. Colant te potius serui tui q̄z timeant.

¶ De rixa ⁊ defensiōe sui ac pugnātibꝰ in duello: ⁊ de ciuili bello. Cap. 3m.

Tertia pars principalis est de tertio effectu ire: qui est rixa. De hac inqt Tho. 22. q. 41. articulo. 2. ꝙ rixa importat quandā contradictionē vsq3 ad facta puenientē dum vnus alter ledere molitur. Et sicut contentio importat contradictionē in verbis: ita rixa in factis. Quare videtur rixa quoddā priuatū bellū qd̄ iter priuatas personas agitur non ex aliqua publica auctoritate: sed magis ex iordinata volūtate. ¶ Sed aduertēdū: ꝙ rixa pōt fieri tripliciter.

¶ p° rōne defensionis.
¶ 2° rōne tentationis.
¶ 3° rōne malignationis.

¶ Primo fit rixa ratione defensionis cu3 s. quis se defendit solo animo iniuriam repellendi cū debita moderatione. ¶ Na3 regula est iuris nālis ⁊ positiui. ff. de iusticia ⁊ iure. l. Ut vim vi. Uim vi repellere licet cū moderamine inculpate tutele. Et dicit̄ moderamē inculpate tutele illud qd̄ equiualet illate violentie in qualitate armorū in concursu tpis ⁊ in ipso actu violētie: ne alias excedendo videatur vindicta: ⁊ per consequens peccatū. Nec aūt defensio licita est vniuersaliter oībus non solū laicis: sed etiam clericis ⁊ religiosis. Et reprobat̄ opinio dicentiū ꝙ in nulla necessitate positus q̄tumcūq3 ineuitabili etiā si alit̄ euadere non possit nisi occidendo debet quis aliū occidere: imo potius debet pmittere se occidi aliter peccat mortaliter. Cuiꝰ ꝯtrariū manifeste dicitur in clemētina Si furiosus de homicidio. Uerū est tn̄ ꝯm Tho. ꝙ nullus tenetur ad hoc. Sed maioris perfectionis esset si potius pmitteret se interfici q̄z se defendendo occidere cū nō possit aliter euadere. Et hoc intellige si est in bona dispositione aie sue. Nam al's fatue faceret exponendo se morti corporis ⁊ aie cum sibi per morte3 precludatur via penitentie. ¶ Itē licita est predicta defensio in omni loco etiam in ecclia: ⁊ hoc ppter periculū. s. qn̄ sequeretur mors hoc non faciēdo. Nec obstat ꝙ ecclia pollui pōt per sanguinis effusionē: q2 magis ponderanda est homis conseruatio cu3 sit irrestaurabilis q̄z ecclesia que reconciliari pōt. Et forte dici potest ꝙ ad hoc ꝙ ecclia polluatur requirit̄ effusio sanguinis iniuriosi: vt notat̄ in c° Uno de consecratione ecclie li°. 6. ¶ Insuper licita est prefata defēsio in quocūq3 officio occupato. Ita ꝙ etia3 celebrans si inuadatur ⁊ aliter non pōt euadere licitū est vt se defēdat ⁊ occidat. Nā ppter impedimentū corporale superueniens ichoatum officiū dimittitur iexpletū. 7. q. pa. c. Illud. ⁊. c. Nihil. Sed hic euenit impedimentū celebrāti imo piculū mortis: ergo licitū est pretermittere officiū ⁊ se de periculo sibi occurrēti si potest expedire. Et si se defendendo occiderit pōt etiā reassūpto officio celebrare dūmodo affuerint illa que ponunt̄ in dicta clementina Si furiosus. Na3 nullū peccatum in hoc fecit nec irregularitatē icurrit. ¶ Idem de baptizantibus ordinantibꝰ cōfirmantibus penitentias iniungentibus ⁊ singula sacramēta conferentibus si inuaderentur: q2. s. licitū est collationē illorū sacramentor omittere inchoatā ppter sui tutelā. Dubiū tamē est circa sacramentū baptismi in vno casu: qn̄ videlicet sacerdos inuasus ad mortē haberet pmanibus paruulū baptizandū qui esset in articulo mortis ita ꝙ si sacerdos diuertat a baptismo illius vt se defendat iminet puero periculū mortis eternalis psupponendo ꝙ non sit alius qui baptizet eū. In hoc casu preeligēda est mors corporalis sacerdotis morti spirituali pueri. Et ratio est q2 tūc vnum tm̄ malū sequitur ⁊ tpale. s. mors sacerdotis: sed si preeligat vita sacerdotis sequerētur duo mala spiritualia: idest mors eterna pueri. de con. di. 4. c. Firmissime. Et neglectus cure animarum quod est mortale sacerdoti. vt extra de etate ⁊ qualitate. c. Cum sit. Preeligendum est aute3 minus malum maiori. di. 13. c. Nerui. vbi autem foret dubium probabile de morte: vel de

vita pueri vsqꝫ ad expeditionem periculi
⁊ constaret de morte presbyteri nisi diuer/
teret adhuc crederem preeligendam mor
tem sacerdotis. Et hec maxime competūt
proprio sacerdoti ⁊ parrochiano. ¶ Hec sūt
pradicta Joānis de lignaco. ¶ Adhuc sci
endum ꝙ licituꝫ est vnicuiqꝫ defendere se
modo predicto contra quoscūqꝫ iniuste in
uadentes: vnde ⁊ contra superiorem suuꝫ
quando ꝯstat ꝙ iniuste inuadit. C. de iure
fisci. l. Prohibitum. ¶ Item contra iudicē
⁊ potestatē iniuste inuadentē vt occidat li/
citum est se defendere. ¶ Item cōtra abba/
tem ⁊ alios prelatos licitum est monacho
se defendere: vtpote si abbas monachum
inuaderet vt subito occideret. ¶ Item lici/
ta est prefata defensio non solum pro se: sꝫ
etiam pro filio: quia vna persona censetur
pater ⁊ filius cum sit pars substātie eius.
¶ Item pro vxore. Nam iniuria vxoris est
irrogata marito ⁊ iniuriarū actio sibi com
petit: immo ⁊ pro sponsa. ¶ Secundo po/
test fieri rixa ratione tentationis cum scili
cet pugnant aliqui in duello. Et dicitur du
ellum quia fit inter duos. Duellare auteꝫ
est deuꝫ tentare vt dicitur. 2. q. 5. c. Mono
machiam. Fit autem hoc duellum aut pro
pter odij exaggerationeꝫ. Aut propter glo
rie temporalis consecutionem vt scilꝫ ostē
sis viribus corporis in publico ex tali bel
lo laudē consequatur de fortitudine. Aut
propter iniuncti criminis purgationeꝫ cū
scilicet imponitur alicui furtum vel prodi
tio ⁊ huiusmodi: ⁊ ipse duello vult ostende
re suam innocentiam. Sed tale belluꝫ est
peccatum mortale ⁊ valde graue: in quo
homo exponit se morti corporis ⁊ anime.
Et est prohibitū primo in lege diuina vbi
dicitur. Non occides: scilicet nec te nec ali
um: talis autem exponit se occisioni suiip
sius. Item est contra illud preceptū. Non
tentabis dominum deum tuum. Est etiaꝫ
prohibitum duellum lege canonica extra
de pugnātibus in duello per totum. Insu
per prohibetur lege ciuili. C. de gladiatori
bus. Quare Raymundus in summa sua
dicit: ꝙ nulla consuetudo potest excusare
duellum a peccato. Et ꝙ omnes indistin/
cte peccant mortaliter offerentes scilicet

duellum ⁊ suscipientes ⁊ iudices qui defe
runt ⁊ prestāt auctoritatem ⁊ assessores in
hoc ⁊ dantes consilium auxilium ⁊ fauorē
⁊ sacerdotes qui dant hijs benedictiones
Idem dicunt Goffredus Hostieñ. ⁊ Tho.
22. q. 95. ¶ Ad idem facit c^m^ Consuluisti. 2.
q. 5. ¶ Tertio fit rixa ratione malignatio/
nis: puta cum aliqui iniuste inuadunt ali
um vel alios vel cum se defendunt cum iu
ste inuaduntur: puta cum ministri rectorū
volūt iuste capere aliquos reos ⁊ illi se de
fendunt ne capiantur. Similiter est rixa
maligna ciuiuꝫ qui partiales dicunt: quo
rum ciuilibus bellis ciuitates florentissi/
me funditus etiam sunt euerse. Quid eni
potentiam diuitias ⁊ gloriam romanorū
redegit ad nihilum nisi bella ciuilia? Hoc
Lucanus. hoc Salustius. hoc ceteri reruꝫ
romanarum scriptores testantur vt plene
posui in quadragesimali nostro de penitē
tia in sermone de discordia. Sed profecto
vt sapiens dicit. Ab vna scintilla augetur
ignis. principium bellorum ciuiliū exor/
tum fuit in vrbe dum gracchi contra nobi
les fauere tentabant populo. ¶ Unde inqt
Aug^9^ li^o^. 3. de ciuita. dei. c. 23. Initium ciui
lium bellorum fuit seditiones gracchoruꝫ
agrarijs legibus excitate volebant enim
agros poplō diuidere quos nobilitas per
peram possidebat. Sed tam vetustam ini
quitatem audere conuellere periculosissi/
mum immo vt res ipsa docuit pernitiosissi
mum fuit. ¶ Et li^o^. 2. de ciuita. dei. c. 21. dicit
Unus gracchorum occisus fuit a quo scri
bit seditiones graues cepisse salusti^9^. Ex
χρο romani desolationem vrbis factā asse
rebant quoniam xp̄m susceperunt eiusqꝫ
cultum in vrbe. Augustinus pretacto li^o^
3. c. 28. errorem istum confutat. Ait enim
sic. Crudelia bella ciuilia oibus bellis ho
stilibus auctoribus etiam eorum fatenti/
bus amariora quibus illa respublica nec
afflicta sed perdita omnino iudicata est lō
ge ante aduentum christi exorta sunt: scili
cet Marij ⁊ Scille Sertorij ⁊ Catilline Le
pidi ⁊ Catulli Pōpei ⁊ Cesaris. ¶ Sed qd
de roma contendimus cum etiam diebus
nostris tantas viderimus calamitates oc
cisiones depredationes exilia damna re/

rum: altiſſimorum palatiorum ruinas et
mala innumera vt ſic dicam in tot italie ci
uitatibus propter ciuilia bella ⁊ rixas in-
debitas. Ad quas tamen mitigandas nõ
mediocriter profuerunt predicatores do-
ctiſſimorum virorũ ⁊ precipue ſancti ber
nardini qui multas extinxit diſcordias et
populos conduxit ad pacẽ. deſeratur itaqz
huius ignis exurẽtiſſimus ardor ⁊ ira de
poſita inuigilet vnuſquiſqz pacifice viue-
re qui in numero filiorum dei eſſe deſide-
rat eius gratia ſuauiſſima recreari. Quaz
nobis ille largiatᷣ qui eſt bñdictus per oĩa
ſecula ſeculoꝝ Amen.

¶ Feria ſexta quarte hebdomade. De ho
micidio.

Sermo vigeſimus ſeptimus ⁊ nouus.

A mihi bi-
d
bere. verba ſunt redempto-
ris noſtri originaliter Joan
nis. 40. c°. ⁊ in euãgelio ho
dierno. Quemadmodũ deſiderat ceruus
ad fontes aquarum: ita amoroſus ieſus
deſiderat ſaluos facere peccatores. Sz ple
riqz tanto ire ſue impetu precipitantur vt
non ſolum audire recuſent blandam vocẽ
eius ad penitentiã eos dulcitᷣ inuitantis:
quinimo oculis clauſis ad omne malum
ſeſe faciles reddunt ⁊ expeditos. Et cũ ca
lore iracundie contra ſuos proximos in-
ebrientur putant ſe obſequiũ preſtare deo
ſi vitam illis auferunt violenter. Sũt quã
doqz tales dũ predicatᷣ euangeliũ chriſti
preſentes quibus bene eſt: vt oſtendatur
ſui magnitudo peccati. Hij ſunt qui occi-
dere aliquẽ ſibi exoſum diſpoſuerunt: vel
ſi occiderunt in preterito tentantur vt de-
ſperent de miſericordia dei. Ab hijs exigit
chriſtus aquã vel emendationis vel peni
tentie. Propterea vt eis detur occaſio re-
uertendi ad bonam ⁊ quietam vitã in pre
ſenti ſermone de homicidio dicere ſtatui.
Et dimiſſis illis que poſita ſunt in qua-
drageſimali de penitentia. Adhuc de ipſo
tria hodie myſteria proponem⁹ declarãda
¶ p̃m dĩ crudelitatis.
¶ 2m damnabilitatis.
¶ 3m irregularitatis.

¶ Quõ crudeles ſunt qui ſe interficiũt aut
inocentes aut parentes. Cap. p̃m.

p Rimum myſteriũ de homicidio de
clarãdum dicitur crudelitatis. Ad
magnam nãqz crudelitatẽ ſpectat
cum quis abſqz cauſa rationabili ⁊ iuſta
interficit aliquẽ. Sed maxima eſt crude-
litas cum quis interficit ſeipſum vt ponit
Tho. 22. q. 64. Et cõfirmatur. 23. q. 5. c. Si-
non licet. §. Non occides. ¶ Põt aũt iſta
crudelitas adhuc diſtingui ⁊ latius ꝙ ↄſi
ſtat in tribus.
¶ p° in occiſione ſui.
¶ 2° in occiſione inocentis.
¶ 3° in occiſione parẽtum.
¶ Circa occiſionẽ p° ſui occurrũt quinqz
difficultates. ¶ Pria ẽ: an liceat alicui occi
dere ſeipſũ cauſa melioris vite ſeu felicita
tis citi⁹ cõſequẽde. Sicut fecit Theobrot⁹
phus: de quo mentionẽ facit Aug⁹ li° p° de
ciui. dei. ¶ Ad hoc reſpõdet Tho. 22. q. 68.
ꝙ hoc nõ licet: quia trãſitus hominis de
hac vita ad aliã feliciorem nõ libero arbi
trio hominis ſed poteſtate diuine gratie.
¶ Secũda difficultas eſt: An liceat occide
re ſeipſũ cauſa euadendi miſerias preſen-
tis vite paupertatis confuſionis ĩfirmita-
tis ⁊ huiuſmodi. ¶ Sicut fecit achitophel
laqueo ſe ſuſpẽdens. vt habetur ſcdi regũ
17. c. ¶ Similiter ſaul vt notatur p̃mi regũ
vltimo. c. victus in bello a philiſteis irruit
ſuper gladium ſuum ⁊ nõ plene mortuus
rogauit amalechitã ſeruum ſuum vt inter
ficeret eum ne illuderetur a philiſteis. qđ
⁊ fecit. ¶ Et primi machabeoꝝ. 14. c. Nar-
ratᷣ ꝙ ozias ne caperetur ⁊ illuderetᷣ a gẽ-
tilibus ſe occidit. ¶ Marcus brut⁹ ⁊ Gay⁹
caſſius vt refert Oroſi⁹ li°. 6. in campis
philippicis victi ad deſperationem pulſi:
brutus latus ſed caſſius caput inuitatis
percuſſoribus prebuerunt. ¶ Marcus an
tonius victus ab octauiano in bello ter-
reſtri ⁊ nauali ſm Oroſium obſeſſa ab
octauiano alexandria in qua ipſe mora-
batur gladio ſe peremit ne veniret ad ma
nus octauiani. ¶ Ad hoc dicit Tho. ꝙ nõ
licet alicui ſeipſũ occidẽ vt euadat miſias
alias: qr ẽ aſſumere mai⁹ malũ ad vitãdũ

minus malũ quod est ꝯtra rationẽ. Nam vltimũ maloꝝ vite huius ⁊ oium terribiliuꝫ est mors: vt dicit phs 3° ethicoꝝ. ¶ Tercia difficultas. An causa puniẽdi peccatũ commissũ liceat alicui occidere seipm. Sicut fecit iudas qui penitẽtia ductus ꝓpter proditionẽ xpi abiens laqueo se suspendit vt habetur Mathei. 26. c. ¶ Dicẽdum ꝙ neqꝫ hoc licet qꝛ non põt malefactor occidi nisi per iudiciũ publice ꝑtãtis. ¶ Quarta difficultas. An liceat mulieri se occidere causa vitande corruptionis. Sicut fecit quedam coniugata honestissima pro qua cuꝫ misisset diocletianus imperator vt ea abuteretur ꝓpter pulchritudinẽ dixit marito. Qui cum respondisset obuiari nõ posse illa non accessit sed se interfecit. vt habetur in historia eccliastica. ¶ Ad hoc respõdetur ꝙ hoc non est licitũ: qꝛ non est committendũ crimen maximũ quod est occidere se vt euitetur minus crimen alienũ. Nõ enim est crimẽ mulieris per violentiaꝫ violate si consensus non adsit. Sed est minus pctm̃ fornicatiõis q̃ꝫ occisio sui. ¶ Quinta difficultas. An causa fugiende libidis dũ. s. mulier timet ne cõsentiat in aliquod peccatũ: puta ne violentata in actu consẽtiat delectationi possit licite occidere seipsam. ¶ Et ad hoc dicimus ꝙ non licet: qꝛ non sunt facienda mala vt inde veniãt bona: vel vt euitentur mala presertiꝫ minora ⁊ minus certa. Incertũ est eniꝫ an aliquis in futuꝝ consentiat in peccatũ. Naꝫ potẽs est deus eripere a quacunqꝫ superueniẽte tribulatione: siue a peccato liberare. Qđ aũt Sanson occidit seipsuꝫ excusatur sicut Aug⁹ ponit p̊ de ciui. dei. Et confirmatᷣ. 23. q. 5. c. Non licet. ¶ Nicolaus de lira simili ratione videtur excusare saulẽ allegãs opinionẽ hebreoꝝ quia. s. se occidit ne in ipso illuderetur deus verus hebreoꝝ a philisteis. Sed contrariuꝫ sentit Aug⁹. 26. q. 5. c. Nec mirũ. Et cõmuniter a doctoribus tenetur ꝙ saul damnatus sit ⁊ reprobatus. ¶ De ozia insuper idem refert Nicola⁹ de lira. s. ꝙ nõ peccauit se occidẽdo. Tho. x̃o dicit contrariũ. Et lꝫ laudetur in libris machabeoꝝ illud fit ꝓpter quandã speciẽ fortitudinis seu apparentiam: sed non fuit in eo vera fortitudo: sed mollicies nõ valẽs mala penalia sustinere. ¶ Secũdo cõsistit crudelitas homicidij in occisione innocentis. Dicitur eni Exodi. 23. c. Innocentem ⁊ iustũ non occides. vt enim dicit Tho. Luꝫ occisio peccatoris intantũ sit licita inquantum ordinatur ad bonũ commune: qꝛ per ipm corrumpitur. Iustoꝝ aũt sit conseruatiua boni communis ⁊ ꝓmotiua qꝛ ipi sũt principalior pars multitudinis qua ceteri sustentantur. Ideo non licet occidere eos nisi de speciali mandato dei. Nam cum deus habeat dñium mortis ⁊ vite. Eius eni ordinatione omnes moriuntur iusti ⁊ peccatores. Ideo qui mandato dei occideret innocentẽ non peccaret. Sicut Abraham volebat facere: vt scribitur Geñ. 22. c. de q̊ ita ait Aug⁹ li° p̊ de ciui. dei. c. 20. Abrahã non solum non est culpatus crudelitatis crimine: verũetiã laudatus est noie pietatis ꝙ voluit filiũ nequaq̃ꝫ scelerate sꝫ obedienter occidere. Ad idẽ. 23. q. 5. c. Lex eterna. Qđ aũt innocens ⁊ iustus per morteꝫ pertingat ad regnũ celeste huius vite miserias euadens per accidens est opi occisoris. Ex bonitate eni dei hoc ei euenit: et sui bona dispositione non ex actu homicide per se. ¶ Tertio consistit crudelitas homicidij in occisione parentũ. Et ꝫm Hosti. parricida in iudicio conuictus vel confessus punitur nõ pena decapitationis sicut alij. Sed virgis sanguineis verberatus in eculeo: in sacco corij cocti suti imissus cum cane gallo gallinatio idest capone ⁊ simia ⁊ vipera in ꝓfundũ maris iactatur: vel in fluuium ꝓximum iuxta situm regionis vt oium elementoꝝ vsu carere incipiat: vel si mare non fuerit ꝓximũ aut fluuius tradatur bestijs. C. eodẽ titulo. l. prima.

¶ Qđ grauitᷣ peccant interficientes reos auctoritate propria: et viri interficientes vxores: ⁊ mulieres procurantes aborsuꝫ. Cap. 2^{m}.

Secundum mysteriuꝫ de homicidio declarandũ dicitur damnabilitas. Damnantur in occisione hominuꝫ tria genera. ¶ Primi sunt occidẽtes reos propria auctoritate: quod fieri non potest absqꝫ peccato mortali. ¶ Ratio ꝫm Tho. quia

quia occidere malefactorem licitū eſt inq̄ʒ
tum ordinatur ad ſalutē totius cōmunita
tis. Ideo ad illū ſolū pertinet cui committi
tur cura cōmunitatis conſeruande. Sicut
ad medicū pertinet precidere membrū pu
tridū q̄n ei cōmiſſa fuerit cura totius cor/
poris ⁊ non ad aliū medicū. Cura autē bo
ni communis cōmiſſa eſt principibꝰ ⁊ ali/
is habentibus publicā auctoritatē: ⁊ ideo
eis ſolis licet occidere malefactores nō ali
is. Quāuis eni facere aliqd ad cōmunem
vtilitatē quod nulli nocet ſit licitū cuilibet
priuate perſone. Non tamē illud qđ alicui
nocet licet facere ⁊ ſi vtile alijs niſi ſm̄ iudi
ciū habentis publicā ptātem. vnde Augꝰ
23. q. finali. c. vltimo ait. Qui ſine aliq̄ pu/
blica adminiſtratione maleficū: furē: ſacri/
legū: adulterꝝ piuꝝ ⁊ quēlibet crimioſū iter
fecerit aut membris debilitauerit velut ho
micida iudicabitur. ¶ Sed nunquid licet
occidere eū qui rebellis eſt ciuitati ſue ⁊ no
xius repertus ex̄ terminos iuriſditionis il
lius ciuitatis ſi ipſa ciuitas edictū publicū
feciſſet. ꝙ ſiqs eum vbicūqʒ occidat premi
um recipiat pecunie vel alterius rei. Et vi/
deretur ꝙ ſic qꝛ hoc non agit ꝓpria aucto
ritate ſed publica ex quo ciuitas dedit talē
licentiā. ¶ Sed contrariū tenetur cōmuni/
ter. Nā ciuitas non habet iuriſditionē vel
aliquā poteſtatē extra ſuum territoriū. Et
ad iniuriaʒ ſibi reputaret vna ciuitas ſi al
tera vellet punire ſubditū ſuum ſeu in ſua
ciuitate exiſtentē. Hoc eſt eni mittere falcē
in meſſem alienā quod ꝓhibetur. 9. q. 3. c.
Scriptum. vnde ſi occidēs ex tali licētia ca
peretur in ciuitate illa aliena vbi illum oc/
cidit ⁊ ipſe vt homicida iuſte puniret̄. In/
iuſta eſt ergo talis lex ⁊ mortal'r peccat eā
ſtatuens: quia allicit hoīes ad peccandū.
Ubi aūt qui noxius eſt multū cōmunitati
⁊ dignus morte ꝓpter potentiā ⁊ ſequelaʒ
ſuā nō poſſet capi vel ordinario iure condē
nari. Si dominus principalis vl' iudex ha
beret abſolutā poteſtatem quomodocūqʒ
puniendi ſi pretermiſſo ordine iudiciario
occidi faceret nō videtur peccare nec homi
cida cenſeri ex quo ille meretur mortē ⁊ pu
niri non pōt aliter. ¶ Sed nunquid furem
licet occidere. Reſpōdetur ꝙ ſi fur noctur
nus diſcerni non poterat ꝙ ad furanduʒ ⁊
non ad occidendū veniſſet nec alias pote/
rat deprehendi potuit occidi. Alias non.
Ex̄ de furtis. c. Si perfodiens. ff. de furtis.
l. Furem. Furem vō diurnū non licet occi/
dere niſi ſe telo tunc defendat: qꝛ tūc plus
eſt q̄ʒ fur. Latronē etiam inſidiantem in iti
neribꝰ ſm̄ leges cuilibet licet occidere. vn/
de Glo. in. c. Inter alia. ex̄ de inmunitate
eccleſiarum dicit. Publicos latrones licet
vnicuiqʒ impune occidere ſine peccato. 23.
q. 5. c. Cum homo. Et capti in furcis ſuſpē/
duntur. ff. de penis. l. Capitaliū. §. Famoſi.
¶ Poteſt etiaʒ aliquis occidere nocturnū
depopulatorē agroꝝ. C. eodē. l. pᵃ ⁊ 2ᵃ. Nul
lum ergo licet occidere ꝓpria auctoritate:
nec infidelem iudeū paganū vel hereticū.
¶ Secundi qui damnantur de homicidio
ſunt mariti iterficientes vxores proprias
in adulterio deprehēſas quod nullomodo
licet extra iudiciū. Scđm Riccardū Tho.
⁊ alios in. 4. di. 37. ⁊ peccatuʒ eſt mortale.
Et q̄ʒuis lex ciuilis hoc ꝑmittat. ff. de adul
terijs. l. Quod ait lex. Tamen lex hoc facit
non vt licitū concedens: ſed qꝛ nō infligit
penā propter maximū incitamentum ma
riti vel patris. Illa tamen lex hodie corre/
cta eſt per auctentica nouo iure. vbi dicit̄:
ꝙ adultera debet intrudi in monaſteriuʒ:
Et ſic non eſt rea mortis. Sed in hoc ſtan/
dum eſt legi eccleſie ſm̄ quam interfectori
bus coniuguʒ ſemper coniugium denega
tur. 33. q. 2. c. Interfectores. ¶ Sed q̄ʒuis
nullomodo liceat vxorē occidere auctorita
te propria. Tamen queritur vtrum laicus
inueniens clericum cū vxore matre ſorore
vel filia propria turpiter agentē ſi percuti/
at illum incidat in canonem? ¶ Ad quod
reſpondet cᵐ Si vō. Extra de ſententia ex
cōmunicationis. ꝙ talis non eſt compellē
dus ad ſedem apoſtolicā accedere. Et glo.
ibi dicit. Huic enim parcit canon quia taʒ
iuſtum dolorem compeſcere non poſſet. C.
ad legem iuliam de adulterijs. l. Graccus
Siquis tamen inuenit clericum turpiter
agentem non ita proxima conſanguinita/
tis linea incidit in canonem quia nihil tūc
intereſt eius. Immo culpa eſt immiſcere ſe
rei ad eum non pertinenti. ff. de regulis iu

ris.l.Culpa.¶ Tertij qui dãnantur de ho
micidio sunt mulieres adultere ⁊ fornica/
rie que timentes scandalum filios occidũt
in vtero diuersis medicinis. Sed he nõ ex
cusantur a mortali grauissimo. Non tamé
reputatur homicidiũ cum in vtero est nisi
fuerit puerperiũ animatũ anima rationali
32.q.2.c.Qđ vo. Dicitur autem formari
masculus spacio.40.dierum: ⁊ femina spa
cio.80. ¶ Nota ꝙ non licet matré ex infir/
mitate non valenté euadere morté: citius
ad morté accelerare vt proles in vtero nõ
moriatur. Nec prolem nondũ natá occide
re vt mater saluetur: ⁊ omnes qui cooperá
tur ad huiusmodi opera cõsulendo vel au
xiliando: vt medici: aromatarij ⁊ alij sunt
homicide.2.q.pª cº Notũ. ¶ Sed hoc loco
incidit dubium vnum. Utrũ scilicet mulie
ri liceat occidere volentez se opprimere nõ
valéti aliter euadere manus eius. ¶ Re
spondet Raymũ.in summa: ꝙ duplex est
circa hoc opinio ⁊ neutra prefertur alteri.
Tamen videtur dicendum: ꝙ non licet in
tendere aliquo modo occisionez volentis
opprimere. Sicut nec etiam inuadétis ad
mortez pro sui defensione. Sed si defendé
do ne violetur contingat illũ occidi sibi im
putetur. Et si dicatur ꝙ occidendo est cau/
sa mortis illius corporis ⁊ aie cum in actu
voluntatis peccandi moriaẜ. Respondeo
ꝙ ipse est causa sibi qui alteri iniuriaẜ. Illa
autem vtitur iure suo naturali quo licz viz
vi repellere: ⁊ magis tenetur saluti sue pro
uidere q̃z alterius. Nam exponit se pericu
lo consentiendi actui peccati permittendo
se opprimi ꝓpter difficultaté renitentie vo
luntatis dum nõ facit quod potest ad eua
dendũ. Sed si se tueaẜ q̃ztum potest saluo
eo vnde mors opprimenti põt sequi: reni/
tendo mente peccato ipsa nõ peccaret. Si/
cut ⁊ siquis inuasus ne se defendendo con
tingat occidere ꝑmitteret se occidi nõ pec/
caret sed maioris virtutis esset. ¶ Si autez
mulier posset aliter euadere vt clamando
fugiendo ⁊ huiusmodi non excusaretur a
mortali occidendo.

¶ De irregularitate que contrahitur pro
pter homicidium ⁊ duodecim documentis
circa huiusmodi irregularitaté. Cap.3m.

Tertium mysterium declarandũz de
homicidio dicitur irregularitatis.
Est autem irregularitas ſm Specu
latorem nota seu impedimentum canoni/
cum: qua quis ꝓhibetur ad ecclesiasticos
ordines ꝓmoueri ⁊ in eisdé ministrare. Hec
autem contrahitur propter homicidiũ vel
mutilationem membrorũ. Pro cuius de
claratione pleniore notãda sunt aliqua do
cumenta. ¶ Primum documentum ꝙ si
homicidium fiat solum mente nunq̃z indu
cit irregularitatem. qr lex promotionis fa
ctum requirit.15.q.pª.c.fi. Immo ⁊ siquis
vibret gladium animo occidendi ⁊ tamen
non sequitur effectus mortis vel mutila/
tionis: non incurrit irregularitatem etiam
si vulneraret ⁊ certum sit ꝙ non est mors
secuta vel amissio membri. Neqz directe
vel indirecte. Quod propterea dico: quia si
vulnus intulisset nõ de se mortale. Et vul
neratus vel propter imperitiam medici vł
propter defectum custodie: scilicet quia nõ
cauet sibi a noxijs mortuus est vulnerás
non est irregularis ſm Petrum de ancha
rano. Sz vide melius extra de homicidio
c.Petrus. ¶ Secundum documentuz ꝙ
illi qui intersunt vindicte sanguinis seu mor
ti ⁊ non prestant consilium vel auctoritaté
non sunt irregulares ſm Innocentium et
Guillẜm etiam si appeterent illius morté.
¶ Tertium documentũ: ꝙ q videt aliquez
occidi ⁊ delectatur: ⁊ posset etiam sine sui
periculo liberare si vellet q̃zuis pessime fa
ciat non tamen est irregularis. Sicut nec
medicus qui dimittit infirmum mori no/
lens mederi: ⁊ diues qui dimittit pauperẽ
fame mori.15.q.prima.c. Siquis iratus.
¶ Quartum documentum: ꝙ siquis mã
dat occidi aliquem vel mutilari ⁊ sequitur
effectus est irregularis. Si tamen reuocas
set mandatum ⁊ expresse ⁊ sine vlla fictio/
ne prohibuit ⁊ anteq̃z sequeretur effectus
non est irregularis ſm Innocentiuz extra
de simonia.c. Sicut tuis. ¶ Quintum do
cumentuz: ꝙ siquis mandat aliquem ver
berari inhibens expresse ne occidatur aut
mutiletur. Et verberator nihilominus oc/
cidit vel mutilat est irregularis mandator
sicut executor: quia mãdando in culpa fu/

it. Extra de homicidio. c. Is qui. li° sexto.
¶ Sextum documentuȝ: ꝙ episcopus vel
alius prelatus qui habet iurisditioné tem
poralé debet constituere iudicé secularem
qui audiat causas precipue sanguinis. Et
illi pôt ⁊ debet precipere ꝙ faciat vnicuiqȝ
iusticiá. Si autem talis iudex iterroget eũ
in speciali. Quid agendũ in tali qui. s. me-
retur pená sanguinis: pôt respondere con
sule peritos. Et caueat ne ꝓpter suá respó
sionem directá vel indirectá ille intelligat
ꝙ debeat eum sanguine punire ẜm Ray-
mundũ. Si ex hac responsione reus occide
retur vel mutilaretur esset ille irregularis
¶ Potest etiá prelatus delegare alicui spe
cial'r sup aliq̊ maleficio ⁊ hi⁹ in iurisditióe
sua cómisso: vt inq̄sita veritate iusticiá exe
q̄tur. Et si cui cómitit' sic exequet' ⁊ occidat
nó propterea ille prelatus est irregularis.
Extra ne clerici vl' monachi. c. Eps. ¶ Se
ptimum documentum: ꝙ non soluȝ iudex
in causa sanguinis vbi sequitur effect⁹ est
irregularis. Sed etiá assessor testis. Nota
rius scribens vel proferens sententiaȝ vel
scribens attestationes vel legens dum pu
blicantur vel scribens vel dictans litteras
pro vindicta sanguinis omnes hij irregu-
lares sunt q₂ cooperátur in mádato senté
tie. ẜm Raymũ. di. 50. Siquis. Ex̄ ne cle-
rici vel monachi. c. Sniaȝ. Sed si in huius
modi sétentia nó esset secutus effectus. ẜȝ
Guill'm q̄ȝuis sint irregulares eṗs potest
super hoc dispensare. Princeps aũt qui le
gem condidit cuius legis auctoritate ho-
mines sunt traditi morti non efficitur pro
pter hoc irregularis q₂ incertá personá nó
animaduertit: vt notat Archidiacon⁹. 23.
q. 5. c. Officia. ¶ Octauũ documentũ. Si
prelati vel alij clerici ad defensioné rerum
suarum ponunt querelam de malefactori
bus suis siue qui eos damnificauerunt pe
nes iudicem secularem ⁊ emendá sibi pe-
tant fieri ⁊ prouideri ne talia presumantur
contra eos si huiusmodi querelis iudex in
ferat mortem exigente iusticia non sunt ir
regulares dicti clerici si protestati sunt ex-
presse ꝙ penam sanguinis non intendunt
Extra de homicidio. c. Prelatis. libro. 6.
¶ Nonum documentum: ꝙ siquis inter-
rogaret' ab aliquo. An liceat occidere ma
lefactorem: si respondeat ꝙ licet perpen-
dens probabil'r ipse respondens ꝙ inter-
rogans velit facere ẜm consilium eius irre
gularis est. Secus autem de responsione
generali cognitionis vel opinionis ex qua
non credit aliquem inde iudicandum vel
occidendum: ẜm Raymundum. ¶ Deci-
mum documentum: ꝙ siquis suadet ali-
cui ꝙ indubitanter exponat se morti pro
christo ⁊ ecclesia ⁊ ille moritur tali consilio
non est irregularis ẜm Innocentiũ et Ho
stiensem. ¶ Undecimum documentum:
ꝙ siquis committit homicidium veneno
siue gladio siue quomodocunqȝ spótanea
voluntate est irregularis ⁊ non potest pro
moueri ⁊ promotus debet in perpetuũ de
poni. Extra de homicidio. c. Sicut dignuȝ.
Et cum tali nunq̄ȝ dispensatur in ordie vel
officio di. 50. c. Miror. Etiam si sit occultus
ministrare in ordine suo nó potest de tem
poribus ordi^m. c. si. Poterit tamen dispé-
sari cum tali in beneficio. Nec excusatur
seu euitat irregularitatem si hoc facit ex
precepto iudicis q̄ȝuis non peccet obedi-
endo si iusta sententia est. 23. q. 5. capitulo
Cum miles. ¶ Duodecimum documentũ
ꝙ qui associant homicidam vt si oportet
defendant q̄ȝuis nil aliud faciant sunt irre
gulares si sequitur mors vl' mutilatio. Eti
am si dissuaserunt prius illi homicide: vt
non faceret ⁊ tamen volentem omnino fa
cere associarunt. Similiter omnes qui de
familia rectoris associant malefactorem:
cum ducitur ad mortem siue equestres si-
ue pedestres: cuncti sunt irregulares. Qui
etiam trahunt ad chordam vel aliam tor-
turam reum vt confiteatur maleficium. et
ille fatetur ⁊ occiditur est irregularis. Qui
etiam acuit vel portat materiam cũ quis
est decapitádus vel mutuat vel portat sca
las vel funes pro aliquo suspendendo: est
irregularis. ¶ Sed pone casum ꝙ cleri-
cus animo irato vadit ad occidendum ali
quem ⁊ reperiens ipsum mortuum ab ali
is vt satisfaciat animo suo amputat cada-
ueri caput: vtrum talis sit irregularis? Et
communiter dicunt doctores ꝙ non: quia
homo mortuus nó est homo ẜm Archi^m.

¶ Nota tamen q̄ hec irregularitas homi/
cidij quomodocūqȝ ⁊ quotienscūqȝ sit con
tracta ante baptismū per baptismū delet.
di.51.c.Siquis post baptismū.ƀȝ Goffre.
⁊ Guillm̄.Sed post baptisimum per soluȝ
papam dispensatur quod etiam non facile
facit.Grauissimū itaqȝ peccatuȝ est homi
cidium quod ex omni parte inuenitur pu/
niri cum sit contra magnum homis bonū
desiderabilius ceteris alijs bonis tempo/
ralibus quod est ipsa vita.Hinc Cicero li°
p̄ de officijs ait.Principio generi animā/
tium omni est a natura tributū vt se vitaȝ
corpusqȝ suum tueatur declinetqȝ ea que
nocitura videantur omnia que sint ad vi/
uendū necessaria iquirat ⁊ paret vt pastū
⁊ latibula vt alia eiusmodi generis.Hec il
le.Abstinendū itaqȝ ab illo crudeli pecca
to vt sic bibamus aquam gratie iesu xp̄i:
qui est benedictus in eternū ⁊ in secula se/
culoꝝ Amen.

⸿ Sabbato quarte hebdomade.De luxu
ria fornicatoꝝ siue de fornicatiōe simplici.

Sermo vigesimus octauus.

a

Adducūt ei mu
lierē in adulterio deprehensaȝ.
Scribuntur hec verba Joannis
8.c°.⁊ in euang̊ hodierno.¶ Nescio an te/
merarius censeri debeam si dixero talē esse
hoc tempore hominū conditionē vel pau/
lominus inferiorem qualis fuit dum inun
dauit in diebus noe diluuiū super terram:
cū vix reperiatur vnus e mille qui non tur
pitudini ⁊ inquinamēto luxurie succūbat.
Hec siquidem pestis truculentissima oēs
cuiuscunqȝ status fere contaminauit.Et
vbiqȝ peccata carnis miseros mortales in
ficiunt.Quāobrem apprime puto fore ne
cessarium vt contra luxuriā in sequētibus
disputemus.Et lȝ materia sit de se turpis
⁊ ingrata tamē ea honestate verboruȝ ne
gocium hoc prosequemur qua nullus nisi
volens erubescat.Nec omittēda est obiur
gatio tam fetidi vicij ex eo q̄ pauci quidaȝ
sine ratione scandalizantur: cum potius
omnes qui se mundos puros ⁊ nitidos ca
stitate putant letari debeant cum audiunt
vituperationem hominū carnaliuȝ ⁊ luxu
rie deditorum.Et quoniaȝ de luxuria in ge
nerali ⁊ de adulterio scripsimus in quadra
gesimali de pnia.Hodie de luxuria forni/
catoꝝ dūtaxat dicemus:de qua tria myste
ria ꝓponimus declaranda.

⸿ p̄m̄ di acceptionis.

⸿ 2m̄ obiectionis.

⸿ 3m̄ ꝓbationis.

⸿ Qd̄ fornicatio aliqñ dī idolatria:aliqñ
oē peccatū mortale:aliqñ imundicia luxu
rie ⁊ stricte concubitus soluti cum soluta.

Cap̄ p̄m.

p Rimū mysteriū declarandū de for
nicatione dicitur acceptionis.Acci
pitur nāqȝ fornicatio in scripturis
multipliciter.⸿ Primo dicitur fornicatio
idolatria vel ifidelitas ex eo q̄ aīa recedat
per intellectū a deo adherens falsitati ⁊ er
rori.Et de hac sepe rep̄henditur ppl's anti/
quus iudeorum quia sepius idolatrabat.
¶ Unde dicitur Osee.4.c°.Fornicati sūt a
deo suo.¶ Et primi paralipomenō.5.c.For
nicati sūt post deos populoꝝ.¶ Et Judicuȝ
8.c.Fornicati sunt cum baalim quod erat
idolū gentiliū.¶ Et Sapientie.14.c.Initiū
fornicationis exquisitio idoloꝝ.¶ Et.28.q.
p̄a.c.Idolatria.Aug9 ait:Idolatria ⁊ que
libet noxia superstitio fornicatio est.⸿ Se
cundo fornicatio dicit̄ quecūqȝ culpa mor
talis inq̄ȝtum per eam qui recedit ⁊ si non
fide tn̄ affectu a deo legitimo sp̄ōso anime
vnde Aug9 dicto.c.Idolatria.Auaritia et
quelibet culpa qua aīa aberrat a lege dei:
fornicatio dici pōt.¶ Et de hac dn̄s Hiere
mie.3.c.dicit.Tu fornicata es cum amato
ribus multis tamē reuertere ad me ⁊ ego
suscipiā te.Anima cuȝ tot fornicatur ama
toribus quot creaturas iordinate ⁊ supra
deū diligit.⸿ Tertio fornicatio dicitur oīs
actus luxurie: ƀm illud Isidori.32.q.7.c.
Non solum omnis immunda pollutio for
nicatio dicitur q̄ȝuis quisqȝ diuersa turpi/
tudinis voluptate prostituatur.Sed pro/
prie dicitur fornicatio actus venereus iter
solutum ⁊ solutam que dicitur fornicatio
simplex ad distinctionem fornicationis lar
ge sumpte.Hec vo fornicatio simplex est
species luxurie ƀm Tho.22.q.154.vt etiam

ponitur.36.q.p̄ª.§.Cū ergo.

¶ Q̄ð triplici obiectione conant̄ fornicatores ꝓbare fornicationē simplicē nō esse peccatū: ⁊ de solutione p̄dictaꝝ obiectionū Cap.2ᵐ.

Secundū mysteriū declarandū de luxuria fornicatoruꝫ dicitur obiectionis. Contendunt nāqꝫ sepenumero fornicatores defendere ⁊ excusare peccatum suum tentantqꝫ ꝓbare fornicationeꝫ simplicem non esse peccatum triplici obiectione. ¶ Prima eorum obiectio est quia deus non precipit aliquid quod sit mortale peccatum. Sed deus precepit osee vt dicitur eiusdē p̄.c. ꝙ sumeret vxorem mulierem fornicariam ⁊ faceret filios fornicationū. ergo fornicatio nō est peccatum. ¶ Secunda obiectio. Omne peccatuꝫ mortale contrariatur charitati. Sed fornicatio nō contrariatur charitati nec dei cum non sit directe contra deū nec ꝓximi: quia per hoc nulli homini fit iniuria: ergo non est peccatum. ¶ Unde ambrosius dicit. Omnis sūma christiane discipline i miſicordia ⁊ pietate consistit quam qui habet ⁊ si lubricū carnis patiatur vapulabit sed nō peribit. ¶ Tertia fornicatoꝝ obiectio est quia Isidorus dicit di.34. Christiano non dicā plurimas sed nec duas habere simul licitum est: sed vnā tm̄: aut vxorem: aut si coniunx deest loco eius concubinā. Sed in cōcubinatu est fornicatio simplex: ergo nō ē peccatum. ¶ Ad primam obiectionē respondet Tho. vbi. s. ¶ Unomodo ſm Hieronymū videlicet ꝙ oseas meretricem ⁊ fornicariam quandā accepit in vxorem ⁊ de impudica fecit castam. Et in hoc nullo modo potest argui. Sicut nec hodie siquis meretricem duceret in vxorem volentē honeste viuere: vt patet.32.q.p̄ª.c. Non est culpādus. vnde extra de sponsalibus.c. Int̄ opera. laudantur illi qui mulieres meretrices extrahentes de lupanari ducūt in vxores. Nā vt ibi dicitur. Inter opa charitatis nō minimū est errāteꝫ ab erroris sui semita reuocare. Et vt dicit ibi glosa. Meretrices dicuntur que multoꝝ libidini patent.34. di.c. Uidua. vel quarū publice venalis est turpitudo.32.q.4.cᵒ Meretrices. ¶ Alioꝰ modo dicit ꝙ vxor quā accepit oseas dicitur mulier fornicaria q2 erat gentilis ⁊ hāc accepit Oseas vxorē ex dispensatione dei. ¶ Sed pōt conuenientissime dici ꝙ fornicatio dicitur esse peccatū inq̄ꝫtum est cōtra rationē rectā. Ratio aūt hoīs recta est ſm ꝙ regulatur voluntate diuina que est prima ⁊ summa ratio. Et ideo quod qs facit ex voluntate dei eius precepto obediēs non est contra rationem rectam ⁊ si videatur contra cōem ordis rationē. Sicut nec est contra nām qð fit per miraculuꝫ q̄ꝫuis sit contra cōem cursuꝫ nature. Et ideo oseas non peccauit fornicando ex dei p̄cepto. Nec ꝓprie talis concubitus debet dici fornicatio nisi referendo ad cursum cōmunē. ¶ Ad secūdaꝫ obiectionē respondet Tho. ꝙ fornicatio simplex contrariatur charitati ꝓximi q̄ꝫtum ad hoc ꝙ repugnat bono prolis nasciture vt ostendemus in sequenti mysterio. Dictum vero Ambrosij non est intelligendū ꝙ fornicator moriens nō dānetur ꝓpter opera misericordie exhibita: sed quia per illa disponitur ad gratiā ⁊ ad penitentiam vnde veniā in presenti consequetur. ¶ Ad tertiam obiectionē respondet Gratianus di.34. Qð ibi concubina sumitur iproprie videlicet pro ea que ducta est vere in vxorem: sed sine solemnitate legali: puta sine instrumento dotibus ⁊ testibus ⁊ huiusmodi. hanc coniugem facit affectus. Sed concubinam nominat lex. Et sic etiaꝫ sumitur concubina di.34.c. Is qui non habet.

¶ Qð probari potest fornicationem esse peccatum auctoritate: ratione: ⁊ exemplo. Cap.3ᵐ.

Tertium mysteriuꝫ declarandum de fornicatiōe dī probatio. Ad ꝯfirmationē v̄itatis ꝓbabimus simpliceꝫ fornicationē esse peccatū mortale tripliciť.

¶ p̄ auctoritate.

¶ 2ᵒ ratione.

¶ 3ᵒ exemplo.

¶ Primo probamus fornicationem esse peccatum auctoritate. Inquit enim Apostolus ad hebreos.13.cᵒ. Fornicatores et adulteros iudicabit deus scilicet ad mortem eternam. Et prime ad thessalonicēses

4.c. Hec est volūtas dei vt absti‹n›eatis vos a fornicatione. Et prime ad corinthios. io. c. Neq3 fornicemur. Sicut quidam eorū fornicati sunt ⁊ ceciderūt in vna die. xxiij. milia quādo scilicet filij israel fornicati sūt cum filiabus moab: vt scribitur Numeri

Et ad galathas quinto c°. Manifesta sunt opera carnis que sunt fornicatio: adulterium: immundicia: impudicitia: luxuria: idolorum seruitus: veneficia: inimicitie: contentiones: emulationes: ire: rixe: dissentiones: secte: inuidie: homicidia: ebrietates: commessationes ⁊ hijs similia: que vobis sicut predixi quoniā qui talia agūt regnum dei non consequentur. Et Thobias. 4. c. Attēde tibi idest caue ab omni fornicatione ⁊ preter vxorem tuam nunq̄ patiaris crimen scire. Scdm Alexandrū de ales in 2° summe. Crimē proprie importat peccatum mortale. Et Aug° di. 34. c. Audite. Non licet vobis fornicari. Sufficiant vobis vxores. Non licet habere concubinas etiā si vxores non habetis. Et Isidorus. 32. q. 5. c. Non mechaberis. Nec q̄sq̄ preter matrimonij federa alijs feminis misceatur ad explendam libidinem. ¶ Secūdo probamus fornicationem esse peccatum ratione. Est quippe fornicatio contra legem naturalem: vt enim inquit Tho. 22. vbi. s. ⁊ in 5° contra gentiles. Ratio naturalis dictat homini q̄ filij debeant nutriri a parentibus vsq3 ad tempus debitū. Ad hoc autem nutrimentum pertinet non solum cibus corporalis sed etiā intellectualis: scilicet doctrine morū ⁊ discipline quo non est capax puer ante vsum rationis. Et cum postea sit capax non potest vna die cūcta adiscere sed paulatim. Et ad nutrimentum corporale non sufficit pater in pueritia. Ad nutrimentum anime per correctionem non sufficit mater. Naturaliter enim homo est pronus ad malum ab adolescentia sua ⁊ in tali etate parum timet matrē. Sed oportet q̄ baculus timoris patrū sit super eum. ¶ Propterea dicit Glosa in c. Ex litteris. Extra de conuersione infidelium. Q̄d filius minor triennio apud matrem debet ali. Maior triennio apud patrem. C. de patria potestate. l. Nec filium. C. de infantib⁹ expositis. l. secunda. Oportet ergo si proles debet duci ad perfectionem status sui s̄m animam et corpus ad quod natura instigat q̄ parētes simul stēt per magnum tempus. Sed fornicarij cū non sint astricti aliqua lege ad commanendum sed possint ad placitum separari immo ⁊ debent separari ⁊ propter periculum palee iuxta ignem ⁊ propter scandalū aliorum amouendum. Ideo ex tali separatione sequitur damnum prolis. Contra rationem igitur naturalem est q̄ quis fornicetur: quia oportet q̄ concubitus sit maris ad feminam cum qua permaneat non per modicum tempus sed diu vel etiam per totam vitam. Inde est q̄ maribus in specie humana magna solicitudo de certitudine prolis inest quibus imminet educatio prolis. Sed ad hanc certitudinem facit determinatio maris ad feminam per matrimonium per quod indissolubile ad inuicem ligantur. Hinc est q̄d in. c. primo extra de cōiugio leprosorum dicit Glosa. Non debēt coniuges diutius esse alter sine altero. 33. q. 2. c. Siquis necessitate. 32. q. 5. c. Siquis vxorem. Et in hoc verbo diutius nō determinatur quantū extendatur. ¶ Et ideo in arbitrio boni viri existit. Extra de officio legati. c. De causis. Permittūtur tamē mariti quandoq3 ab vxoribus recedere ⁊ abesse per multa tempora in fauorē terre sancte. Extra de vo. c. Ad multa. Diutius etiam quandoq3 extenditur vsq3 ad biennium. ff. locati. l. Cum domini horreorum. ¶ Cohabitatio itaq3 viri ⁊ vxoris conducit vtilitati prolis. Nec obstat si aliquis fornicando sufficienter prouideat proli de educatione: quia illud quod cadit sub determinatione legis iudicatur s̄m id quod communiter accidit: ⁊ non s̄m id quod in aliquo casu contingit. ff. de legibus. l. Nam ad ea. ¶ Proles insuper ex fornicatiōe suscepta leditur quia priuatur omni dignitate temporali ⁊ ecclesiastica ordinationum et prelaturarum nisi legitimetur ac etiam hereditate paterna. ¶ Sed in hoc satis hortandi sunt illi nobiles: qui per plures annos fornicarias detinuerunt ⁊ genuerunt filios ⁊ filias nec illas deserere volunt vt ma

trimonio illis copulentur euz a peccato sic
ambo liberari possint: 7 filijs subueniant
per legitimationem. Naz vt scribitur in. c.
Tanta. Extra qui filij sunt legitimi. Tanta
est vis matrimonij vt qui antea sunt ge-
niti post contractum matrimonium legiti
mi habeantur. ¶ Idem institu. de nuptijs.
§. vltimo. ¶ Et. C. de naturalibus liberis. l.
Cum quis. Et vt dicit Glosa in prefato. c.
Tãta. Tales legitimi sunt quo ad ordines
7 honores. quia matrimoniuz omnia pur
gat precedentia. Ex predictis patet quare
fornicatio sit peccatuz. vnde Augustinus
32. q. 5. c. Meretrices. ait. Meretrices esse
7 ad meretrices accedere prohibet domi-
nus scilicet deuteronomij. 23. c. vbi dicitur
Non erit meretrix de filiabus israel. ¶ Ter
tio probamus fornicationem esse peccatũ
exemplo. Nam vt habetur Actuum. 15. c.
Ex determinatione facta per apostolos in
consilio hierlys mandatum fuit conuersis
ad fidem precipue gẽtilibus vt abstinerẽt
a fornicatiõe. Et hoc ideo quia pagani pu
tabãt sibi hoc licere. Sciat ergo vnusquisqz
vas suum possidere: vt inquit Apostolus
prime ad thessalonicenses. 4. c. In sanctifi
catione 7 honore non in passione desiderij
sicut 7 gẽtes que ignorant deũ. Ipse quip
pe cõditor omnium mundos nos eẽ cupit
vt sic digni sua gratia inueniamur. Quaz
nobis ipse largiatur qui viuit per infinita
secula seculorum Amen.

¶ Dominica quarta in q̃dragesima: De
luxuria sodomitarum. Sermo vigesimus
nonus. 7 valde necessarius sed modeste re
citandus.

Eq̃batũr euz
multitudo magna: Scribun-
tur hec verba Joannis. 6. c^{o}. et
in euangelio presentis dominice. Maxi-
ma profecto ẽ multitudo christianorũ qui
iesum christuz ducem electorum sequi no
lunt propter lasciuiam et carnales delecta
tiones. Ita enim inebriãtur venenosa dul
cedine voluptatis: vt salutis sue immemo
res facti que de christo verissime predican
tur ducant pro nihilo. Excecauit quidem
illos malicia eorum. 7 sua horrenda pecca
ta minima esse putant. Et lz omnis luxu-
rie actus abominabilis sit 7 detestandus:
verumtamen ille est qui alios excedit: qui
animam ledit: qui summo patri displicet:
qui fit cõtra naturam. Denominatur au-
tem cõmuni vocabulo a sodoma igne sub
uersa vicium sodomiticum. Hoc est illud
quod proh dolor temporibus istis mul-
tos habet cultores. Hoc est illud quo indi
gnatus deus persepe populos italie pesti
lentijs exterminat. Hoc deniqz est illud cõ
tra quod exclamare predicator quilibz de
bet. Inquit enim dominus per Ysaiam il-
lud quod etiã ponitur. 43. di. c. Sit rector.
Clama ne cesses quasi tuba exalta vocem
tuam 7 annuncia populo meo scelera eo-
ruz. Et q̃uis in tractatu de timore iudicio
rum dei aliqua de punitione scripserim so-
domorum. Tamen vt grauitas tanti scele
ris cunctis fiat nota statui in presenti sermo
ne de peccato illo aliqua pnecessaria enar
rare. De quo pponemus tria mysteria de
claranda.

¶ p^{m} dñ nominationis.
¶ 2^{m} cõditionis.
¶ 3^{m} punitionis.
¶ Qñ decẽ sunt nomĩa vicij sodomitici ex
quibus dephendi põt grauitas 7 enormi-
tas tanti sceleris. Cap. p^{m}.

p Rimum mysterium declarandum
de peccato sodomie dicit nominatio.
Ex nominatiõe quippe illi⁹ peccati
ostenditur eius magnitudo. Nam decem
sunt eius nomina.

¶ p^{m} crimẽ pessimum.
¶ 2^{m} nefandum crimẽ.
¶ 3^{m} nefanda libido.
¶ 4^{m} fedissima nequitia.
¶ 5^{m} vicium cõtra naturam.
¶ 6^{m} stuprum.
¶ 7^{m} passio ignominie.
¶ 8^{m} turpitudo.
¶ 9^{m} abominatio.
¶ x^{m} bestialitas inexcusabilis.

¶ Primuz nomen vicij sodomitici est cri
men pessimum. vnde Genesis. 13. c^{o}. dici-
tur homies sodomite erant pessimi pecca-
tores coram deo. Et Genesis. 37. c. dicit de

Joseph accusauit fratres suos apud patrē de crimine pessimo. ¶ Secūm nomē est nefandum crimen. Et de hoc. 32. q. 5. c. In eo ¶ Tertiū nomē nefanda libido. de quo Institutā de publicis iudicijs §. Itē lex iulia. ¶ Quartū nomen fedissima nequitia. Et de isto. C. de adulterijs. l. Fedissimā. ¶ Quintum nomē vicium contra nāz. Et de isto in auctentico vt non luxurientur contra naturā. ¶ Sextum nomen stuprū. de quo. ff. de officio presidis. l. finali. ff. de postulando. l. pª §. Remouet. ff. qđ metus causa. l. Isti qdem. ff. de adulterijs. l. Mariti lenociniū. §. finali. ff. de extraordinarijs criminibus. l. pª. ¶ Septimū nomen est passio ignominie. Hoc expssit Apostolus ad romanos p̄ c. Tradidit inquit illos deus in passiones ignominie. ¶ Octauū nomen turpitudo. de q̄ ibidez sic locutus est Apostolus. Masculi relicto naturali vsu femine exarserūt in desiderijs suis: in inuicem masculi in masculos turpitudinem operantes. ¶ Nonū nomen est abominatio. De isto fit mentio leuitici. 18. c. Cum masculo ne commiscearis coitu femineo: quia abominatio est. ¶ Decimum nomen scilicet bestialitas inexcusabilis ponitur ab Aristo. in. 7. ethicorum. Et vere plusq̄z bestialitas dici posset: quia vicium illud excedit bestialem conditionez: quia nulla bestia reperitur hoc agere. Ita q̄ per alia vicia homo efficitur similis bestijs: per istud autem iferior omni bestia cum nulla tantam turpitudinez agat. ¶ Et si obijceretur q̄ non videtur esse hoc peccatum grauius ceteris vicijs carnalibus: tum quia non est contra deuz sicut sacrilegium: nec contra proximuz sicut adulterium. ¶ Respondet Tho. q̄ hoc peccatum ideo grauissimum est quia in ipso violatur ordo nature qui est a deo. Ideo scribitur. 32. q. 7. c. Flagitia. Diuina lex non sic fecit homines vt se vterentur modo cōtra naturā: violatur quippe illa societas que cum deo nobis esse debet cum eadem natura cuius ipse est auctor libidinis peruersitate polluitur. Hec ibi. Dedit enim natura legem non solum hominibus sed etiam brutis quam ipsa bruta seruant ⁊ sodomite transgrediuntur. Hec est vt per masculum ⁊ feminam fiat generatio ⁊ conseruatio indiuiduorum in qualibet specie. vnde philosophus in p̄ politice ait. Necessariuz est hominē ⁊ feminā commisceri nō ex electione sed a natura: quia. s. est cōmune oibus animalibus. Et in 2º de aia. Oia viuētia naturaliter appetunt continuationem sui in esse que non est sine cōmixtione actiui ⁊ passiui. Idem habetur scilz q̄ natura instituit masculum ⁊ feminā ad generationē ⁊ pcreationē filiorum. ff. de iusticia ⁊ iure. l. pª §. Jus naturale. ¶ Et in auctētico. Quibus modis naturales efficiūtur legitimi. §. Liceat. Collōne. 6. ¶ Et. C. de idicta viduitate tollēda. l. finali. ¶ Et. C. de legitimis heredibus. l. Lege. ¶ Et institu. de exheredatione liberorum §. Et hoc. ¶ Et in auctētico de triente ⁊ semisse §. p̄. Collōne. 3. ¶ Laborātes ergo vicio sodomitico homicide sūt: et si nō gladio tamē facto. Et crudeliores sūt omni bestia. Nam leones ⁊ leopardi serpentes ⁊ dracones ⁊ alie fere laborant ad generationem ⁊ conseruationem sue speciei. Sodomite autem laborant ad destructionem generis humani. Proinde tantū humana ratio hoc scelus abhorret. quia quātum in se est genus humanuz perimere nititur. Naz si omnes essent hoc nefando vicio maculati quis homo generari posset: profecto nō masculus neqz femina. Ideo scelerati sodomite peiores sunt pharaone ⁊ egyptijs: qm̄ illi sicut scriptū est Exodi p̄ c. interficiebant tm̄ masculos hebreorum feminas autem reseruabant. Hij vero omnibus sceleratiores masculos ⁊ feminas occidunt. ¶ Propterea omnes doctores affirmant peccatū sodomie excedere ⁊ superare quācunqz speciem peccati luxurie. Sicut patet. 32. q. 7. c. Offerebat. c. Usus. c. Adulterij. Et de pe. di. pª. c. Qui puero. Et de excessionibus plator. c. Clerici.

¶ De septem conditionibus sodomitarū quibus correspondēt septē que fuerunt in punitione illorum. Cap. 2m.

Secundum mysterium declarandu*z* de peccato sodomie dicitur conditio vt enim dicit Uincentius in speculo historiali liº. 2. In punitione sodomorū que notatur genesis. 19. c. septem continē

tur in quibus significantur septem condi/
tiones sodomitarum. ¶ Prima conditio
est corruptio nature: ⁊ hec ostēditur in cla/
more. dixit enim deus: clamor sodomorū
⁊ gomorreorum multiplicatus est nimis.
Gene. 18. c. Sicut enim mulier que deflo/
ratur clamat vt liberetur a corruptiōe. Ita
natura clamat ⁊ cōqueritur de sodomitis.
Et ideo in penam huius peccati ⁊ detesta/
tionem iusto dei iudicio locus ille sodomi/
tarum factus est innaturalis. Naꝫ versus
est in mare salsum quod dicitur mare mor
tuum: quia contra naturam aliorū ibi nec
pisces viuunt ⁊ aues desuper volantes sū
bito mortue cadunt. ¶ Secunda conditio
sodomitarum erat impudētia peccati. Ita
enim libere ⁊ impudenter absqꝫ verecun/
dia hoc faciebant maluꝫ ac si esset opus li
citum. vnde a maiore vsqꝫ ad minorem ir
ruerunt in domum loth vt abuterētur pu
blice illis duobꝰ angelis hospitio receptis
a loth quos homines putabant. Et in pe/
naꝫ percussi sunt cecitate. Sicut hodie sūt
aliqui ita ceci ꝙ non solū non erubescunt:
sed gloriātur de huiusmodi vicio vel se ex
cusant de assuefactione. ¶ Tertia conditio
fuit sterilitas commixtionis. Nā ex illa cō
mixtiōe vili nihil poterat generari. Sic in
penā locus ille nihil gignit vtilitatis. Sic
⁊ isto vicio perditi vt est predictum priuan
tur generatione filiorū. vnde putiphar qui
emit ioseph dicitur fuisse eunuchꝰ idest in/
eptus ad generandum. Et hoc quia vt di/
cit Nicoꝰ de lira ⁊ Glo. pª. q. pª. c. Sicut eu
nuchus. Dn̄s exiccauerat genitalia eius
eo ꝙ ad turpem vsum eius emerat ioseph
Ideo deus impediuit eum. Propter tale
vicium potest vxor negare debitum. 32. q.
7. c. Omnes. in glosa. ¶ Quarta conditio
sodomitarum erat ardor desiderij. Plus
enim desiderabant illi in viros q̄ꝫ in mulie
res. Cui correspondet in penam ignis ar/
dor qui combussit eos ⁊ poma nata in ar/
boribus circumpositis illi lacui que vsqꝫ
ad maturitatem sunt coloris viridis. Ma
tura ꝟo si incidant fauille exeunt in signū
ignis eterni qui semper vrit pessimos sodo
mitas. Non est predicandum populis q̄d
narro. Quidā frater carceratus fuit eo ꝙ
associauerat alium ⁊ ambo dormierāt cuꝫ
quibusdam monialibus in monasterio et
cum sepe hoc facinus commisissent res cū
scandalo populi patefacta est ⁊ detecta. dū
ꝟo ego perquisiuissez a fratre prefato qua
re sic graue sacrilegium commisisset. Re/
spondit se nunq̄ꝫ monialem aliquam teti/
gisse: quoniam in masculos tm̄ ardebat
concupiscentiam eius. O vicium execran
dum. O peccatum abhorrendum. O de/
niqꝫ irrationabile ⁊ plusqꝫ bestiale maluꝫ
quo extinguitur amor ad mulieres ⁊ icen
ditur ardor contra omne debitum ad vi/
ros ⁊ masculos. ¶ Quinta conditio sodo
mitarum fuit insensibilitas. Istud vicium
fecit sodomitas insensibiles vt nihil senti/
rent de deo. In cuius figuram vxor loth
que respexit retro versa est in statuam sa/
lis. ¶ Sexta conditio fuit tenacitas volu/
ptatis: que illos inueteratos in hoc vicio
ad penitentiam non sinebat redire. Huic
tenacitati correspondet gleba bituminis
quam locus ille multifarie vomit: bitumē
autem est quedam terra sicut colla adhe/
rens. ¶ Septima conditio fuit contagio:
quia hoc vicio infecta erat tota societas ta
lium. Cui correspondet in penam quia to/
ta regio cum vrbe infecta simul subuersa
est. Et propter hoc etiam combussit domi/
nus paruulos ⁊ innocentes: quia si vixis/
sent propter contagiū imitati fuissent ope
ra turpia alioruꝫ. vnde in hoc misertus est
eis deus: vt habetur pª. q. 4. caplo Par/
uulos.

¶ Qd̄ omnes leges puniunt pessimos so
domitas. Cap. 3m.

t Ertium mysterium declaranduꝫ de
vicio sodomie dicitur punitio. Pu/
nitur enim hoc peccatum multipli
citer in omni lege. ¶ Primo in lege diuina
Scribitur enim leuiti. 20. c. Qui dormierit
cuꝫ masculo cohitu femineo vterqꝫ opera
tus est nefas morte moriatur: ¶ Secundo
punitur in lege ecclesiastica. Nam vbi pro
alijs peccatis mortalibus imponitur com
muniter penitentia septennis pro hoc in/
dicitur penitentia maior. 33. q. 2. c. Hoc ip/
sum §. sequenti. Clerici autem conuicti de
hoc vicio debent officio ⁊ beneficio priuari

Extra de excessibus prelatorum.c.Clerici:
¶ Tertio punitur hoc viciuz in lege impe
riali ſm quam ſodomita debet decapitari
& qui cõmodat domum & qui mediator eſt
C.de extraordinarijs criminibus.l.Qui
puero.¶Secũdum vero legem municipalez
in aliquibus locis tales debent comburi.
¶Sunt etiam ſm leges omnes ſodomite
infames.Et aduocare & procurare non poſ
ſunt ſcilicet ſi eſſent conuicti.ff. de poſtulã
do.§.Infames.Sed ſuper oĩa illa eſt quo/
tidiana & frequens dei punitio quam vide
mus quoniaz a triginta ante actis annis
vſqz in preſentem diem tot peſtilentijs et
frequentibus italia vexata eſt vt iam ciui/
tates vacue ſint populis:& ob nullam cau
ſam puto hec euenire niſi propter abomi/
nationem ſodomitarum.Sint ergo ſoliciti
ciuitatum rectores ad talia facinora extin
guenda: ſint & parentes erga filios dili/
gẽtes vt correcti & bene inſtructi atqz diſci
plinati tantam turpitudinem vitent. Sic
faciendo mitigabitur ira dei.A qua nos li
beret ieſus xps filius eius cuius nomẽ ſit in
eternũ benedictũ Amen.
¶ Feria ſecunda quinte hebdomade. De
luxuria inceſtuoſorum.

Sermo trigeſimus.

c

Rediderunt
ſcripture & ſermoni quem di
xit ieſus. Scribuntur hec
verba Joãnis.2.c°. & in euã
gelio hodierno.Corrupti ſunt & abomina
biles facti pleriqz i ſtudijs ſuis quĩ nõ ple
ne credũt que docuit chriſtus de regno ce/
loruz.Quapropter carnales effecti omnẽ
libidinem pro ſolatio corporis ſtudent ex
plere.Et lz i vicio carnis atqz luxurie mul
tipliciter errent tamen hodie dicere nobis
occurrit de peccato inceſtus.Eſt quippe pe
riculoſum & graue in quod multi ex igno/
rantia: quidam vero ex malicia labuntur.
Eſt autem inceſtus altera luxurie ſpecies
que conſiſtit in commixtione carnali cum
coniuncta conſanguinitate vel affinitate
vel ſpirituali parentela. vnde Iſidorus.25.
q.3.c.Non eam.Inceſtus inquit eſt cõſan
guinearum vel affinium abuſus. Idez.36.
q.pa.c.Lex illa.Et vt di.32.q.7.c. Adul/
terij malum.Inceſtus grauius peccatum
eſt qz adulterium.vt igitur huius peccati
noticia ab omnibus poſſit haberi in pre/
ſenti ſermone de luxuria inceſtuoſorum di
cturi tria proponemus myſteria declaranda
de inceſtu.
¶ pm dr commiſſionis.
¶ 2m prohibitionis.
¶ 3m punitionis.
¶ Quomodo committitur inceſtus in cõ/
ſanguinitate:in affinitate & cõpaternitate.

Cap.pm.

p

Rimũ myſteriuz declarandum de
inceſtu dicitur commiſſionis. Com
mittitur nanqz hoc peccatum in
tribus.
¶ p in conſanguinitate.
¶ 2° in affinitate.
¶ 3° in ſpũali paternitate.
¶ Primo cõmittitur in conſanguinitate.
Eſt autem conſanguinitas vinculum per/
ſonarum ab eodem ſtipite deſcendentium
carnali propagatione contractum: ſz Pe
trum de palude in quarto di.40.Et nõ qr
dicit ab eodem ſtipite intelligendũ eſt pro
pinquo.Alias omnes homines eſſent cõ
ſanguinei:quia ex vno ſcilicet Adam fecit
deus genus hominum:vt dicitur Actuuz
17.c°. Et dicitur cõſanguinitas a communi
tate ſanguinis vel a cõueniendo in ſangui
ne magis qz in carne: quia ſanguis ma/
gis eſt materia ſeminis. Nam ſperma ſm
medicos eſt ſanguis puriſſimus.Et quod
dictum eſt carnali propagatione excludit
euam a conſanguinitate ade:quia produ/
cta fuit ſpirituali propagatione. Sed non
excludit xpz a cognatione conſanguineorum
beate virginis quia fuit naturalis propaga/
tio ex parte matris lz nõ ex parte patris.
¶In hac vero conſanguinitate ſunt tres li/
nee ſm triplicem habitudinem quam ha/
bent conſanguinei ad inuicem. ¶Una eſt
principiati ad principium vt filij ad patrẽ
auum proauum & ſupra. Et ſm hanc acci
pitur linea aſcendentiũ. ¶Secunda eſt ha

bitudo principij ad principiatum: vt pa/
tris ad filiū. nepotem pronepotem ⁊ infra.
Et ſm hanc accipitur linea deſcendentiū
que non eſt alia a linea aſcendentium ſed
aliter accepta ſm alium ⁊ alium modum
computandi quia ſm vnā fit acceptio ab
inferiori aſcendendo. Secūdum aliam fit
acceptio a ſuperiori deſcendendo. ¶ Tertia
eſt habitudo eorum qui ſunt ab vno prin/
cipio ſicut fratrū qui ſunt ex vno patre ⁊
matre. Et nepotū qui ſunt ex duobus fra
tribus vel ſororibus ⁊ ſic deinceps. Et ſm
hanc accipitur linea tranſuerſalis que ſub
diuiditur in eam que eſt collateralis aſcen
dentium. in qua ſunt auunculus: materte
ra ⁊ patruus. Et eam que eſt collateralis
deſcendentium: in qua ſunt frater: ſoror:
nepos: ⁊ neptis ex filio vel ex filia. Ut in
telligatur igitur qualis inceſtus commit
titur. ¶ Sciendum ꝙ poſtq̄ glorioſus de/
us primos parentes creauit voluit exclu/
dere a coniugio vnum gradum conſangui
nitatis dicendo per adam Geneſis. 2. capi
tulo. Relinquet homo patrē ſuum ⁊ ma
trem ⁊ adherebit vxori ſue. Ideſt nunq̄ li
cebit vllo tempore patri ſumere filiam in
vxorem vel matri ſumere filium in mari/
tum. Et multominus extra coniugium car
naliter cognoſcere: quia maximum eſſet
ſcelus inceſtus. In primo etiam gradu cō
ſanguinitatis in linea collaterali fuit con/
ceſſum cōtrahere matrimonium filijs ade
propter neceſſitatem: quia alij non erant.
vnde oportuit ad multiplicandum genus
humanum ꝙ filij ade ſumerent in vxores
ſorores carnales. Sed ſublata hac neceſſi
tate ſemper fuit prohibitum matrimoni/
um iter fratres ⁊ ſorores germanos: quia
maximus iceſtus ⁊ multomagis extra cō
iugium talis commixtio. ¶ In lege autem
antiqua fuerunt aliqui gradus conſangui
nitatis expreſſi in quibus non poterat cō/
trahi matrimonium. In noua autem lege
per determinationem eccleſie ſunt declara
ti eſſe quatuor gradus conſanguinitatis
⁊ affinitatis in quibus non poteſt contra/
hi matrimonium: vt patet extra de conſan
guinitate ⁊ affinitate. c. Siqui a ſtipite. et
c. Non debet. ¶ Eſt autem primus gradus
in linea collateraliū germani ſeu ſorores
carnales ſeu frater ⁊ ſoror germani. ¶ Se/
cundus gradus filij duorum germanorū
qui dicuntur conſobrini. ¶ Tertius gra/
dus filij conſobrinorum. ¶ Quartus filij
predictorum. In nullo ergo horum gradu
um poteſt contrahi matrimonium. Quod
ſiquis faceret ſine diſpenſatione pape ma/
trimonium nullum eſſet: ſed continuus in
ceſtus ⁊ excommunicati eſſent ſciēter hoc
agendo: ⁊ filij illegitimi eſſent. Similiter ſi
quis cognoſcat aliquam conſanguineam
carnaliter in quocunq̄ predictorum gra/
duum inceſtū committeret vterq̄ ⁊ enor
me peccatū. ¶ Secundo committitur in
ceſtus in affinitate. Eſt autem affinitas ſm
Raymundum proximitas perſonarum:
ex carnali copula proueniens omni carēs
parentela. ¶ Ubi primo notandum ꝙ con
trahitur affinitas non ſolum per copulam
coniugalem ſed etiam per fornicariam: vt
probatur. 35. q. 3. capitulo. Nec eam. Et ex
tra de eo qui cognouit conſanguineā vxo
ris ſue. c. Diſcretionem. Ita tamen ꝙ vir
intret clauſtra pudoris ⁊ perueniat ad con
ſumationem operis. Alias non contrahe
retur affinitas: vt patet. 35. q. 3. capitulo
Extraordinaria. Et extra de eo qui cogno/
uit conſanguineam vxoris ſue. c. Fraterni
tatis. ¶ Secundo notandum: ꝙ affinitas
hoc operatur ꝙ omnes conſanguinei vxo
ris petri ſunt ſibi affines in eodem gradu
in quo ſunt conſanguinei vxoris. Simili/
ter omnes conſanguinei petri ſunt affines
vxoris ſue in eodem gradu in quo ſunt ſi/
bi conſanguinei. Et quod dicitur de vxore
idem intellige de quacunq̄ muliere carna
liter cognita modo predicto. Sed conſan/
guinei petri nullo modo ſunt affines con
ſanguineis vxoris ſue: nec inter eos pro/
hibetur matrimonium. Extra de conſan/
guinitate ⁊ affinitate. capitulo Sup hijs.
vnde germani poſſunt contrahere cū dua
bus ſororibꝰ germanis. Et pr̄ ⁊ filiꝰ poſſūt
ꝯtrahē cū mr̄e et filia. Et relicta viri q̄ fuit

germanus vxoris mee vxore mea mortua
potest esse mihi vxor. Extra de consangui-
nitate ⁊ affinitate. c. Nõ super hijs. ¶ Ter
tio notandum ꝙ mortua persona qua me
diante fuit contracta affinitas vtputa ma
rito vel vxore: concubitore vel concubina
remanet affinitas nihilominus que erat
ad consanguineos eius. vnde affinitas ha
bet quatuor gradus infra quos nõ potest
contrahi matrimonium: ⁊ hij fundãtur in
gradibus cõsanguinitatis. Quare qui eti
am fornicatus est cum aliqua nõ potest cõ
trahere cum consanguineis fornicarie: et
ecõuerso vsqꝫ ad quartum gradũ. Et qui
sic contraherent essent excõmunicati vt in
clementina Eos. ¶ Nota etiã ẜm Petruꝫ
de palude ꝙ qui cognouit consanguineaꝫ
vxoris sue adhuc sponse soluta sunt spõsa
lia nec potest illam sponsã habere vxorem
obstante sibi affinitate cõtracta. Nec econ
uerso illã quã fornicarie cognouit obstãte
sibi publice honestatis iusticia. Et hoc nisi
papa dispensante. Qui autem cognouit cõ
sanguineam vxoris sue cum qua cõtraxit
per verba de presenti sed nondũ consuma
uit matrimoniũ cum non posset debitum
negare nisi intrando religionem: videtur
ꝙ ad hoc teneatur ne incestum committat
cognoscendo affinem: ⁊ cum hoc valeat fa
cere quia nonduꝫ consumauit. Nõ si vult
remanere in seculo necessaria est sibi dispẽ
satio ad reddẽdũ debitum si hoc vult sine
peccato facere: ⁊ potest episcopus dispensa
re. Qui autem cognouit consanguineam
vxoris ⁊ consumauit matrimonium tene-
tur quidem debitũ reddere sed petere non
potest absqꝫ dispensatione episcopi. Siqs
igitur in hijs quatuor gradibus affinita-
tis contraheret: matrimonium nullũ esset
sed continuus incestus: vt in dicta clemen
tina Eos. Qui etiam per copulam fornica
riam hanc affinitatem contraxisset nõ pos
set contrahere cum cõsanguineis illius cũ
qua fornicatus est sed bene cum illa. ¶ No
ta etiam diligenter: ꝙ siquis cognouit car
naliter mulierem cuius matrem vel filiam
vel sororem germanam vel consobrinam
habet vxorem si cognouit carnaliter illaꝫ
anteqꝫ contraxisset per verba de presenti
cum ea quam duxit in vxorem matrimoni
um nullum est ⁊ dirimi debet propter im-
pedimentum affinitatis precedens. Sed
si carnaliter cognouit illam postqꝫ contra
xit per verba de presenti cum predicta scili
cet muliere vel filia vel sorore vel alia con-
sanguinea vel affine matrimoniũ quidem
tenet. Sed perdit ius petendi debitum ab
vxore reddere tamẽ tenetur sed exigere nõ
potest absqꝫ peccato mortali. Ex̃ de eo qui
cognouit consanguineaꝫ vxoris sue. c. Di
scretionem. Et. 27. q. 2. c. Qui dormierit. Et
32. q. 7. c. Qui dormierit. cum pluribus ca
pitulis. ¶ Tertio committitur incestus in
spirituali paternitate ⁊ cõpaternitate que
dicitur cognatio spiritualis que contrahi
tur in collatione quorum sacramẽtoꝝ scilꝫ
baptismi ⁊ confirmationis. Et habet tres
gradus. ¶ Primus dicitur cõpaternitas
⁊ contrahitur inter patrem ⁊ matrem eius
qui tenetur ad baptismum vel cõfirmatio
nem ⁊ eum qui tenet ad baptismũ vel con
firmationẽ ac etiã vxorem eius vel etiam
qui baptizat vel cõfirmat. ¶ Secũdus di
citur paternitas ⁊ cõtrahitur inter eũ qui
tenet ad baptismũ vel confirmationẽ aut
etiã qui illa sacramenta cõfert qui dicitur
pater spũalis ⁊ eũ vel eã qui tenetur qui di
citur filius eius spũalis vl' filia spiritualis.
¶ Tertius dicitur fr̃nitatis: ⁊ ꝯtrahitur in
ter illũ qui tenetur vel eã ad baptismũ vel
confirmationeꝫ ⁊ filios eius qui tenet. Si
ergo in hoꝝ graduũ qui ad vltra non extẽ
duntur aliquis ꝯtraxerit: matrimoniũ nul
lũ est sed dirimendũ. Et similiter siqs com
misit opus carnale cũ aliquo vel aliqua in
aliquo gradu huius cognationis spũalis
incestũ committi. 30. q. 3. c. p̊. Ex̃ de cogna
tione spũali. c. Martinus. Et vt dicitur. 35.
q. 8. c. Incestuosi duꝫ in ipso detestando
atqꝫ nefando scelere manent nõ inter fide
les christianos sed inter gentiles ⁊ cathe-
cuminos habeantur. ¶ Nota tamẽ hoc lo
co aliq̃ documenta. ¶ Primũ ꝙ excepto
sacramento baptismi ⁊ cõfirmationis per
collationẽ alioꝝ sacramentoꝝ non ꝯtrahit
cognatio spũalis: vt patet de cognatiõe spi
rituali li°. 6. ¶ Scõm documẽtũ ꝙ põt ali
quis ꝯtrahere cum sorore filij sui spũalis.

30.q.3.c.Illud. ¶ Tertiũ documentũ ꝙ pater potest contrahere cum illa quam filius eius tenuit ad baptismũ dicto.c.Illud. q̃uis filius non possit contrahere cum illa quã tenuit pater ad baptismũ. ¶ Quartum documentũ ꝙ ex eo ꝙ cognatio spiritualis non habet gradus q̃uis filius naturalis petri non possit contrahere cum filia spirituali ipsius petri quaꝫ scilicet tenuit ad baptismũ vel confirmationem: posset tamẽ contrahere cum filia filie spiritualis ipsius petri.30.q.3.c.p̃. ¶ Quintuꝫ documentum ꝙ filij duoꝝ compatrum siue sint geniti ante compaternitatẽ siue postea possunt contrahere ad inuicem excepta illa sola persona per quã compaternitas est contracta que nunq̃ꝫ poterit copulari alicui filioꝝ sui patris sp̃ualis.30.q.3.c.Sup quibus. ¶ Sextuꝫ documentũ ꝙ siquis puta petrus contra voluntatẽ vxoris: puta marie tenet vel leuat de sacro fonte filium alterius: puta ioannẽ filium martini cõtra voluntatẽ ipsius martini: ƀm Joannẽ neapolitanum in suis quolibetis vtiqꝫ cõtrahit inter eos vera cognatio sp̃ualis non obstãte contradictione voluntatis illorũ. Ita ꝙ petrus est vere compater martini ⁊ maria est vere cõmater ioannis velit nolit. Quia quod est ex statuto ecclesie non depẽdet ex volũtate subiectoꝝ statuto ⁊ statuẽtis. Sꝫ ex statuto ecclesie est ꝙ cognatio spiritualis transeat ab vno coniugũ in alterũ consumato matrimonio. Et ꝙ compaternitas acquiratur patri carnali per hoc: ꝙ aliqs filiũ eius leuat de sacro fonte. ¶ Septimũ documentum ꝙ per ꝑcuratorẽ non potest contrahi compaternitas q̃tum ad cognationẽ spiritualẽ: vt ponit Archidiacon⁹ per legẽ post mortẽ.ff.de adoptioib⁹. ¶ Octauum documentum ꝙ si plures sint tenentes ad baptismũ possunt nihilominus illi inuicem contrahere: vt notat Innocẽtius. ¶ Nonum documentum ꝙ laicus qui baptizauit aliquã siue i casu necessitatis siue extra non potest contrahere cuꝫ illa. Extra de cognatione sp̃uali.c.Ne dũ.li°.6. ¶ Decimum documẽtum ƀm Tho.in.4.di.42. ꝙ si mulier vł vir baptizet vel tenet ad baptismũ filiũ proprũ si hoc facit in articulo necessitatis siue per errorem non impedit exigere vel reddere debitum. Ex eodem.c. Si ꝟo. Si autẽ facit per fraudem impedit exigere sed tenetur reddere. Nõ si vterqꝫ fecit in fraudẽ neuter põt exigere ⁊ vterqꝫ tenetur exactus reddere ƀm Hostiensem. Et addit ꝙ melius esset si contineret. Eodẽ etiam modo si vir tenet aliquẽ filiũ vxoris sue: vel vxor mariti sui ex malicia nõ ignorantia non potest exigere debitum. Credit tamen ꝙ super hoc possit ep̃us dispensare scilicet quo ad exactionem debiti ƀm Petrum de palude. ¶ Undecimum documẽtum ꝙ si vxor petri puta ioanna tenuit ad baptismũ filium berte anteq̃ꝫ commiscerẽtur vel ꝯtraheret matrimonium cũ ipo petro. Ipsa mortua poterit petrus habere in vxorem ipsã bertã. Et sic successiue isto modo potest quis hr̃e duas cõmatres in vxores. Sed si petrus cognouit ioãnã anteq̃ꝫ teneret ad baptismũ filium berte non poterit vnq̃ꝫ postea habere bertam in vxoreꝫ. ¶ Duodecimũ documẽtũ ꝙ ƀm opinionẽ aliquoꝝ. Cõpaternitas trãsit a viro in mulierẽ quãcunqꝫ carnaliter cognitaꝫ: q̃uis non sit vxor. Hanc opinionẽ ponit Tho.in 4.di.42. Idem sentit Glo.super c^m Siqs ex coniugio. vbi additur ratio quia vna caro efficiuntur fornicarius cum fornicaria. Idẽ tenet Joãnes andre. Riccardus aũt in.4.di.42.dicit.ꝙ si aliqui efficiãtur vna caro per fornicationẽ non ꝓpter hoc trãsit compaternitas ab vno in aliũ qꝛ per rem pure carnalẽ con contrahitur cognatio spiritualis. Idem tenet Petrus de palude in 4.dicens ꝙ cognatio sp̃ualis dicitur quia a spiritualibus causatur. vnde verius videtur ꝙ non sic fornicarij communicent sibi actiones sicut coniuges. Quia in fornicarijs nõ est nisi vinculũ carnale ad tẽpus In coniugatis ꝟo spirituale ⁊ carnale: vnde sunt magis vnũ in carne vna. vnde in computatione graduũ pater ⁊ mater vna persona computantur. Q̃uuis auteꝫ esse duos in carne vna equaliter sit in fornicatione ⁊ coniugio. Tamẽ hic vbi querit de cognatione sp̃uali aliquid debet facere vinculum sp̃uale. ¶ Antonius de butrio super c^m Martinus. de cognatione spirituali.

refert vtrāqʒ opinionē. Sed hanc vltimā
dicit tenere Hugonē ꝛ Archidiaconum ꝛ
Joānē andree in nouella. Nec vt ipi dicūt
obstat ꝙ copula fornicaria īducit affinita
tē: qꝛ illud in affinitate corporali que etiā
per illicitā copulā ꝛ vinculū corporale acq
ri potest. Secus in spirituali vt est compa-
ternitas que est vinculum spūale. vnde ab
sonum est dicere ꝙ per copulam fornicari
am contrahatur. Innoꝰ vtranqʒ opinionē
ponit ꝛ neutraʒ alteri prefert. vnde siquis
inueniret tale matrimonium iam contra-
ctum de presenti vel consumatum ex quo
aliqui dicunt illud tenere tuta via esset vt
peteretur dispensatio vel declaratio a dn̄o
papa. Quō si haberi non possit ꝯm regulaʒ
Hostiensis qui dicit. ꝙ vbi reperiuntur cō
contrarie opiniones de matrimonio vtruʒ
teneat vel non adherendum est illi que in
dicat matrimoniū tenere nisi cōtraria opi
nio fulciretur canonica auctoritate expres
sa. Scd̄m igitur eum potius debent dimit
ti in suo coniugio q̄ʒ separari. vbi auteʒ ta
les nondum contraxissent consulendum
esset eis ꝙ abstinerent a contractu huius-
modi.

¶ Quō incestus ꝓhibetur tum vt seruetur
honor parentibus: tum vt extinguat̄ occa
sio peccati: tū etiā vt ꝯtrahat̄ mrimoniū ꝛ
amicitia cū extraneis. Cap. 2m.

Ecūdū mysteriū declarādū de īcestu
ſ dicitur ꝓhibitionis. Prohibetur si
quidem cōmixtio consanguineorū
vel affiniū ꝯm Tho. 22. q. 154. multiplici ra
tione. ¶ Prima ratio est quia naturaliter
homo debet quandam honorificentiaʒ pa
rentibus per consequens alijs consangui
neis qui ex eisdem parētibus de ꝓpinquo
trahunt originē. Intentū ꝙ apud antiq̊s
vt Valeriꝰ refert nō erat fas filiū simul cū
patre balneari ne seipsos inuicē nudos cō
spicerent. Manifestū est aūt ꝙ in actibus
venereis maxime consistit quedā turpitu-
do honorificentie contraria. vnde de hijs
homines verecundantur. Et ideo incōgru
um est ꝙ coniunctio venerea fiat taliū per
sonarum ad inuicem. ¶ Secunda ratio est
quia personas coniunctas sanguine neces
se est ad inuicem simul conuersari. vnde si
homines tales scilicet qui sunt consangui
nei vel affines non arcerentur a cōmixtio
ne venerea nimia oportunitas daretur ho
minibus veneree cōmixtionis ꝛ sic animī
coꝝ nimis mollescerent per luxuriā. ¶ Ter
tia ratio est quia per hoc impediretur mul
tiplicatio amicoꝝ. Dum enim quis vxorē
extraneā accipit iunguntur sibi quadā spe
ciali amicitia omnes cōsanguinei vxoris
ac si essent consanguinei sui. ¶ Quarta ra-
tio quia cum naturaliter homo consangui
neas diligat si adderetur amor qui est ex
commixtione venerea fieret nimius ardor
amoris ꝛ libidinis incentiuum quod casti
tati repugnat. Et q̄uis incestus dicat̄ qua
si nō castus ꝛ quelibet species luxurie cor
rumpat castitatem tamē Anthonomasice
dicitur de īcestu quasi corruptio castitatis
quia abusus maxime coniunctaꝝ persona
rum inducit corruptelā castitatis ex freq̄n
ti conuersatione ꝛ cohabitatione domesti-
ca. Propterea periculosum est vt fratres
cuʒ sororibus dormiant ꝛ similibus. Aut
compatres cū cōmatribus nimis familia
riter conuersentur.

¶ Qualr̄ punitus est incestus vt patet in
multis exēplis. Cap. 3m.

Ertiū mysteriū declarandū de ince-
t stu dicitur punitionis. Propter in
cestū quidē paulus excoicauit quē
dā corinthū qui abutebatur nouerca sua.
Et traditus fuit ꝓpter hoc in ꝑtātēʒ satha
ne vt habetur pe ad corinthios. 5. co. vt in
corpore vexaretur a diabolo sicut vexabat̄
in aīa. Ruben quia cognouit carnalr̄ vxo
rem patris sui iacob diminutus fuit in pri
mogenitura. vn̄ dixit ei pr̄. Ruben primo
genitus meus maior in donis. s. esse debui
sti. s. ꝓpter primogeniturā. Minor in īpe-
rio. s. es effectꝰ. s. ꝓpter incestū tuū qꝛ ascē
disti cubile patris tui ꝛ maculasti thoꝝ eiꝰ
Gen̄. penultio. c. Sed in lio de bn̄dictione
pꝛiarchaꝝ legit̄. ꝙ ruben infirmatꝰ ad mor
teʒ ꝓpter hoc infirmitatē iliachā incurrit.
Amon qui violauit sororē suā īterfectꝰ fuit
ab absalō: vt scribit̄ scd̄i Regū. 13. c. Et glo
riosus baptista ita exhorruit hoc facinus:
ꝙ cū ꝑcepit herodē regē illud īcurrisse cuʒ
herodiade cognata sua egressus est debitū

q̄d neq3 ꝑpter penitentiã deseruerat vt in creparet tantũ nefas. Et cum scelerib⁹ plurimis ille esset deditus solum de hoc publice arguit eum dicẽs. Non licet tibi habere vxorem fratris tui. Marci. 6. c. Ob quam reprehensionẽ ioannes incarceratus fuit ⁊ decollatus. Quis igitur enumeret q̄t sunt viri ⁊ mulieres in icestu deperditi: quot cõiugatoꝝ ꝑpter incestum peccata? Nolo ad particularia descendere tñ cõfessores exhortor vt caute interrogent penitẽtes q̄s si iuenerint laq̄is incestus irretitos nõ absoluant ita de facili. Sed dent operã vt animaꝝ saluti ꝓut expedit consulatur ⁊ deus honoretur Amen.

¶ Feria t̄tia q̄nte hebdõe. De petõ accidie. Sermo vigesimus primus.

a Scendit iesus in templũ ⁊ docebat. Scribunt hec verba Joannis. 7. c°. et in euang̃ hodierno. Qui se arbitrãtur absq3 labore assequi posse premium eterne vite vtiq3 decipiuntur. quia vt Grego⁹ inquit in homel̃. Ad magna premia ꝑueniri non potest nisi per magnos labores. Et de hoc Hiero⁹ ad paulinũ ait. Nihil sine magno labore dedit hec vita mortalib⁹. Propterea dux electoꝝ dñs iesus xp̄us vt nobis exemplũ daret in omni sua vita qua fuit i hoc mundo studuit laborare vigilãdo: peregrinando: orando: predicãdo ⁊ patiẽdo. Sunt tamen pleriq3 accidie vicio detenti: qui ad quecunq3 opera bona nedũ ex suo genere difficilia sed etiam minima duros ⁊ tardos se reddunt. Contra quos hodierna die dicemus locuturi de ipo vili ⁊ piculoso tñ accidie petõ. De q̄ tria ꝓponemus mysteria declaranda.

¶ p^m^ di diffinitionis.
¶ 2^m^ originationis.
¶ 3^m^ remediationis.

¶ Q̄d accidia est tristicia ⁊ tedium bene operãdi. Et de triplici tedio. Cap. p^m^.

p Rimũ mysteriũ declarandũ de accidia di diffinitionis. Jn quo quid sit accidia videamus. Et ad hoc ita dicit Damascen⁹. Accidia est tristicia aggrauans idest que ita dep̄mit aĩum hominis vt nil boni ei agere libeat. Et propterea dicit Riccardus de s̄cõ victore. Accidia est torpor mẽtis neglĩgẽtis bona ichoare. vbi ꝓ itelligẽtia pleniore tria sũt notãda. ¶ Primũ notandũ s̄m Tho. 22. q. 35. articulo p̄. Q̄d tristicia de se non nomiat aliquid laudabile vel vituperabile: quia passio est: et passionibus nõ laudamur neq3 vituperamur. ¶ Sed s̄m q̄ hõ applicat passiões suas ad malũ vel ad bonũ põt bene vl̃ male facere. Sicut ẽ tristicia de vero malo vt de peccatis si sit moderata est bona ꝑtinens ad pniam. Jta ⁊ tristicia si sit de vero bono vt de bonis fiendis opibus vel de malo s3 imoderata est peccatũ ꝑtinens ad accidiã. Est igitur tristicia accidie semp mala. Et h̄ dupliciter. ¶ Unomodo s̄m seipsã q̄n. s. est de eo q̄d est apparens malũ ⁊ vere bonu3: q2 spũale bonũ est vere bonũ l3 appareat malũ sensitiue ꝑpter laborẽ qui est in eo. Jdeo q̄n quis tristatur de aliq̄ ope ad q̄d tenetur semp est peccatũ. Sicut ecõtra delectatio est mala ⁊ peccatum q̄n est de vere malo s3 apparẽti bono: vt delectatio fornicationis ⁊ huiusmodi. ¶ Scd̄o modo tristicia accidie est mala ⁊ peccatũ s̄m effectum suũ q̄n. s. est de vere malo vt de peccato vl̃ morte alicuius si sic agrauat mentẽ vt ea3 totaliter a bono retrahat. ¶ Scd̄m notandũ q̄ accidia vt refert Tho. vbi. s. et Alex^r^ in 2° summe ex eo q̄ iportat tediũ bñ operãdi dicitur quasi acida ab accedie. Acida aũt seu acetosa sunt frigida: frigus ꝟo inducit difficultatẽ ⁊ tarditatem in motu. videmus enim q̄ aqua cũ ꝑpter frigus est cõgelata immobilis manet que ex se flueret. Et senes quia frigidi sunt ⁊ graues sunt et tardi ad ambulandum. Sicut econtra adolescentes in quibus viget calor naturalis sunt festini ad ambulandũ ⁊ discurrendu3. Accidia ergo ẽ q̄dã frigiditas spũalis seu defectus amoris spũalis ⁊ feruoris diuini ex quo aĩa nõ mouet̃ vl̃ cũ difficultate mouetur ad bñ opandũ. Jdeo Bernardus i quadã ep̄la ait. Accidia est animi q̄dã languor: cũ legere nõ libet: orare nõ delectat: meditatiões solicite nõ sẽtiunt̃. ¶ Tertiu3 notandũ q̄ triplex est tediũ. s.

¶ pm pn̄tis vite.
¶ 2m tribulationis ⁊ angustie.
¶ 3m actionis virtuose.

¶ Primū est tediuꝫ pn̄tis vite. Et de hoc dicebat Job. 10. c. Tedet animaꝫ meā vite mee. hoc tediū est quedam tristicia de vita presenti in qua quis nollet esse. Et si hoc ꝓcedit ex desiderio celestis patrie ⁊ dei amore ꝯsiderando q̄ꝫ dulce sit: q̄ꝫ suaue: q̄ꝫ vtile videre deuꝫ: eo frui: scōꝝ angeloꝝ agminibus interesse. ad quod obtinendū fact⁹ est homo. Et q̄ꝫta hic sit obscuritas mētis ex ignorantia de deo: quāta pericula: quāta impuritas: quanta instabilitas cordis: bona est talis tristicia. Sed habere tediuꝫ de vita presenti quia non habet quis illaꝫ prosperitatē quā vellet illos honores diuitias ⁊ voluptates quas cupit cum videt ⁊ audit alios ꝓsperari honorari ditari: et ex hoc ita contristatur ꝙ vellet non viuere vilipendens conditionē suam. Et cū ita deicitur mente vt ratione deliberata nō esse in mundo appeteret: vel non fuisse natū: vel vt animal brutum affectās mori quacūqꝫ morte etiaꝫ in malo statu aie esset: istud tedium accidia mortalis. ¶ Secūdū est tedium tribulatiōis ⁊ angustie ex tristicia qua quis angustiatur ex magnitudie vel multiplicitate aduersitatis sue vel alioꝝ. Et siquidem si tristicia ⁊ anxietas sit solum ƀm primum motum seu sensualitatē: humana tentatio est ⁊ veniale peccatū vel nullum. Et perfecti viri aliqn̄ hoc tedium patiūtur vnde Apostolus 2e ad corinthios p̄.c. Supra modū grauati sumus. s. ex tribulationibus ita vt nobis tederet viuere. Sꝫ si tristicia sit tanta vt absorbeatur ratio: ita ꝙ ꝓpterea dimittantur necessaria bona cuꝫ ꝓposito nunq̄ꝫ bn̄faciendi accidia est mortalis: de qua Apl's pe ad corinthios .7.c. Tristicia huius seculi mortem operaꝛ: scilicet anime. ¶ Tertium est tediū actiōis virtuose: cum quis tristatur seu anxiatur pro aliquo bono opere quod oporteat eū facere: quia ibi habet laborare: puta in dicēdo officium: orando: ieiunando: in faciēdo aliquā obedientiā ⁊ huiusmodi. Hoc icurrit populus hebreoꝝ in deserto: vt enim dicit Numeri. 21. Cepit ppl's tedere ꝓpter laborem itineris. Dum ergo itur per desertum penitentie seu religionis seu vite presētis statum ex laboribus operum bonoruꝫ frequenter incurritur tedium ⁊ anxietas. Et precipue hoc euenit in oōne. Sed vt Hieronymus dicit de con. di. 5. c. Non mediocriter. Melior est trium psalmoꝝ decantatio cum cordis puritate ⁊ iocūditate q̄ꝫ totius psaltery modulatio cū anxietate atqꝫ tristicia.

¶ Qd accidia aliqn̄ oriꝛ ex cōplexiōe corporis ⁊ iordinatione cibi ⁊ istigatione diaboli. Cap. 2m.

Secundū mysteriū declarandū de accidia diciꝛ originationis. habet enī originē hoc viciū in tribus.
¶ p̄ ex corporis complexione.
¶ 2o ex cibi inordinatione.
¶ 3o ex diaboli instigatione.

¶ Primo ex corporis complexione. Naꝫ melancolici inclinantur ad tristiciaꝫ ex humore melancolico qui superabundat i eis Et partim flegmatici. vnde aliquando studiose oportet eos querere aliqua subleuatiua tristicie ne nimietate absorbeantur et inducantur ad desperationē vel transferantur ad delectabilia mundi. Naꝫ vt dicitur ꝓuerbiorum. 17. c. Spiritus tristis exiccat ossa. vnde Jo⁹ cassianus assimilat accidiā vermi qui dicitur tarlus: qui. s. generaꝛ in ligno intimo ⁊ rodit paulatim medullaꝫ ⁊ vigorem ligni: quo corroso ⁊ euacuato oē pondus vel ventus vel percussio frangit lignum immo ex se frangitur ⁊ ruit edificiū desuper. Sic accidia nascitur ex itimis anime et paulatim consumit vigorem spūs et feruorem quo subtracto etiam absqꝫ vēto tentationis per se ruit in aliquod magnuꝫ malum. ¶ Secūdo accidia habet ortū ex cibi inordinatione cum scilicet quis plus debito comedit aut nimis excedit in abstinentia. ƀm enim Tho. 22. q. 35. articulo p̄. Passiones appetitus sensitiui vt tristicie ⁊ alie in se possunt esse peccata venialia et inclinant animam ad mortale. Et quia appetitus sensitiuus habet organum corporale sequitur ꝙ per aliquam corporalē indigentiam homo fit habilior ad aliquod peccatum. Et ideo potest contingere ꝙ ƀꝫ

aliquas

aliquas mutationes corporales certis tē/poribus prouenientes aliqua vicia nos magis impugnent. Omnis autē corporalis defectus de se ad tristiciam disponit. Et ideo ieiunantes circa meridiē quando incipiunt sentire defectū cibi ꝛ vrgeri ab estu solis magis ab accidia impugnātur. vnde Cassia⁹ dicit. Ecce demonium meridianū de quo loquitur ꝓpheta. Nō timebis a demonio meridiano: quia. s. in meridie ieiunantes tentat. ¶ Tertio accidia ortum habet ex diaboli instigatione. Instigat diabolus ꝛ tentat de hoc vicio ꝛ precipue dū nimie quieti videt homines deditos: vt enī inquit Cato. Nam diuturna quies vicijs alimenta ministrat. vnde in tertio li° Regum legitur: ꝙ salomon dum structure tēpli ꝛ edificioꝝ iactauit in statu gratie fuit. Sed cum se dedit quieti seductus a mulieribus luxurie vacans templum idolis fabricauit. ¶ Similiter Dauid vt habetur secundi Regum. xi. ꝛ. 12. c. cum remansit in hierl'm in qete cōmisit adulterū cū bersabee. Ideo Hiero⁹ ad rusticū monachū ait. In desiderijs est omnis ociosus. Egyptiorū monasteria hunc morē tenent vt nullū absq; labore ꝛ opere suscipiant: non tam propter vite necessaria q̄ȝ ꝓpter anime salutem: ne vagetur mens perniciosis cogitationibus: ꝛ instar fornicantis hierusalēz omni transeunti diuaricet pedes suos. Et beatus franciscus in regula fratruȝ minorum dicit. Fratres illi quibus gratiā dedit dn̄s laborandi laborent fideliter ꝛ deuote ita ꝙ excluso ocio anime inimico sācte orationis ꝛ deuotionis spirituȝ nō extinguāt. Et Hiero⁹ de con. di. 5. c. Nunq̄ȝ. facito aliquid operis vt semper diabolus te inueniat occupatum. Et extra de renunciatiōe. c. Nisi cum pridem. §. Verū. Ociositas ꝛ voluptas sunt arma hostis antiqui ad miseras capiendas animas. ¶ Et Joannes cassian⁹ in collatiōibus patrū. Apud egyptū ab antiquis patrib⁹ facta est sentētia operantem monachum vno demone pulsari: ociosum vo innumeris spiritibus deuastari. ¶ Et lȝ ociositas filia sit accidie tamē diabolus ociosum in accidia confirmat ꝛ instigat vt eius tedium ad omne opus bonuȝ augeat. Legitur in vitis patruȝ ꝙ cū beatus antonius tētatione accidie vexaretur cepit clamare ad dn̄m dicens: dn̄e volo saluus fieri sed non permittunt me cogitationes mee. Et subito vidit iuuenem pulcherrimum qui angelus erat ponentem se ad sedendum ꝛ ad laborandum sportas ꝛ ide ad modicum surgere ad orandum. Et iteꝝ post parum reponentem se ad operanduȝ ꝛ postea surgentem ad orandum. Cumq; pluries alternatis vicibus ad vtrūq; se posuisset demū dixit angelus: sic fac ꝛ saluus eris.

¶ Qd homo potest fugere accidiam per orationem ꝛ meditationem ac frequētationem sacri. Cap. 3m.

Tertium mysterium declaranduȝ de accidia dicit remediatio. Et lȝ multa sint contra accidiam remedia tū pro nunc sufficit ponere tria.

¶ Pm est deuota oratio.

¶ 2m diligens meditatio.

¶ 3m sacramentoꝝ frequentatio.

¶ Primum remedium est deuota oratio. hoc docuit xp̄s discipulos dormientes pro tristicia. vt dicit Mathei. 26. c. Vigilate et orate ne intretis in tentationē. quasi dicēt oratio vos iuuabit ne succumbatis tentationi accidie que subintrat mentes vīas. Idem etiā ait loquens de tribulationib⁹ in fine mundi. Orate ne fiat fuga vestra hieme vel sabbato. Mathei. 24. c. Hiems est frigida ꝛ in sabbato est ociū ꝛ requies. vult ergo dicē: orate ne fugiatis idest op⁹ bonum deseratis ex accidia que ꝓuenit ex frigiditate diuini amoris ꝛ ocio seu quiete corporali. Multum enim valet non soluȝ contra accidiam sed contra quecūq; peccata ꝛ q̄slibet tentationes fidelis humilisq; oratio. Ideo Hiero⁹ ad eustochiū ait. Nec cibus ante sumatur nisi oratiōe premissa: nec recedatur a mensa nisi gratie referant creatori. Noctibus bis terq; surgendum reuoluenduȝ de scripturis quod memoria teneamus. Egredientes hospitium armet oratio. Redeuntibus de platea occurrat oratio anteq̄ȝ sessio nec prius corpusculuȝ requiescat q̄ȝ aīa pascatur. Hec ille. ¶ Secundum remedium contra accidiam est di

tigēs meditatio precipue vite ⁊ passionis christi. vnde ad hebreos. 12. c. Paulus ait Recogitate eū qui talem sustinuit aduersus semetipm contradictioné. s. xpm vt nō fatigemini aīs vestris deficientes. s. pre tedio. ¶ Hoc faciebat deuotus Bernardus qui dixit. Quādiu vixero memor ero laborum quos christus sustinuit in predicādo fatigationū: in discurrendo tentationū: in ieiunando vigiliarꝝ: in orando lachrymarꝝ. l cōpatiēdo. Recordabor etiā dolorꝝ cōuiciorꝝ sputorꝝ colaphorꝝ subsannationū ⁊ clauorꝝ horūqꝫ similium. Alioquin requiretur a me sanguis iustus qui effusus est super terram. Meditatio etiā supplicij futuri et premij superni multum reuocat aīam ab accidia ⁊ tedio. Quis est enim tā ibers vel delicatus qui non libenter laboret qn̄ inde sciret acquirere maximum lucrum et permansurum ⁊ euadere supplicium eternum. ¶ Legitur in vitis patrum. Cum quidam interrogasset beatum achillem dicēs Cur sedens in cella mea accidiam patior. Respondit ei senex: quia nōdum vidisti requiem quam speramus: nec tormentū qd̄ timemus. Si eniꝫ ea inspiceres diligenter scilicet per meditationem ⁊ vermibus plena esset cella tua vsqꝫ ad collum etiam in ipsis pmanēs sine accidia iaceres. ℂ Tertium remedium contra accidiam est sacramentorum frequentatio ⁊ precipue sacramenti eucharistie. ſm Damascenum. Sacramentum istud est carbo ignitus qui excutit omnē torporem mentis ⁊ gaudere et delectari facit in dn̄o. vnde in figuram dicitur tertij Regum. 19. c. Qd̄ cum esset helias fessus ex tedio psecutionis iezabel vxoris achab regis israel obdormiuit subter vnaꝫ iuniperum: cui apparuit angelus domini excitans eum a somno qui cōsurgēs vidit ad caput suum panem subcinericiuꝫ adeo sibi miraculose paratum ⁊ vas aque comedit ⁊ bibit. Et cum iterum obdormisset angelus secundo excitauit eum dicens Surge comede grandis eni restat tibi via Qui surgens iteruꝫ comedit ⁊ ambulauit in fortitudine cibi illius vsqꝫ ad mōteꝫ dei Helias designat dei seruum qui ex tribulationibus ⁊ vexationibus carnis attediatus aliquando laboribus ⁊ tētationibus obdormit vt nihil ei libeat facere. Sed istigatione angeli boni mens excitatur vt sumat sacramentuꝫ eucharistie figuratū per panem subcinericium. Hoc ergo sumpto fortificatur ⁊ confirmatur contra accidiaꝫ vt incedat viriliter per desertum hui⁹ mundi vsqꝫ ad vitam eternam. Ad quam nos perducat iesus filius dei qui est bn̄dictus in eternum Amen.

ℂ Feria quarta quinte hebdomade. De negligentia prelatorum ⁊ episcoporum. Sermo trigesimus secundus.

m Eoportet operari opa eius qui misit me. verba sunt redemptoris nr̄i originaliter Joannis. 9. c. ⁊ in euāgelio hodierno. ¶ Constituti sunt in ecclesia dei prelati: quibus cura animaruꝫ commissa est vt laborent ⁊ vigilent super gregem. Sicut docuit eos xps exemplo qui tam feruentissime laborauit pro salute hominum vt etiā mori non recusauerit. Ipse fuit ille pastor bonus qui posuit pro ouibus animam suam. Propterea damnabilis est ⁊ piculosa valde in prelatis negligentia. Quibus dicitur illud primi paralipomenon. 29. c. Nolite negligere: vos enim elegit deus vt stetis coram eo. s. pro salute ppl'orꝝ. Hinc Augustin⁹ ad valeriuꝫ di. 40. c. Ante oīa. ait: Nhil in hac vita facilius leuius ⁊ acceptabilius hoībus epi presbyteri aut diaconi officio. Sed si perfunctorie idest negligenter atqꝫ adulatorie res agat̄ nihil apud deuꝫ miserius tristi⁹ atqꝫ dānabilius. Quia ꝟo hec negligentia orit̄ ex accidia de qua diximus in pcedēti ſmone. Jccirco hodierna die de illa tractabim⁹ que in nōnullis vtinā nō multis platis reperit̄. De quib⁹ distinguemus triplicē negligentiā.

ℂ pᵃ dicitur prouisionis.

ℂ 2ᵃ inquisitionis.

ℂ 3ᵃ correctionis.

ℂ Qualr epi negligētes nō mistrāt vt debēt subditis sacra ⁊ doctrinā ac tpalia bona. Cap. pᵐ.

p Rima negligētia platorū vel epor

dicitur ꝓuiſionis. Hec eſt cū non ꝓuident ſubditis ſicut debent. Nā tenentur epī miniſtrare ſubditis p̄cipue tria. ſ.

ℂ Sacramenta.

ℂ Documenta.

ℂ Temporalia bona.

ℂ Primo tenenꝫ miſtrare ſacramenta. Et quia preter ſacr̄m ordinis ⁊ ꝯfirmationis alia ſacr̄a miniſtrari poſſūt per alios ſacerdotes inferiores: vigilare debet ep̄s vt tales idonei ſint ⁊ ſufficientes. ¶ Circa ſacr̄z ꝟo ordinis. p̄ debet ep̄us ꝓuidere vt diligenter examinenꝫ ordinandi. Et ſi de more illius dioceſis eſt vt per archip̄ſb̄rm vel archidiaconū vel p̄poſitum examinenꝫ: hoc non obſtante debet ipſe alios cum p̄dictis aſſumere examinatores ſacerdotes timoratos ⁊ prudentes viros gnaros diuine legis ⁊ exercitatos in eccleſiaſticis ſanctionibus qui promouendos examinēt: vt dicitꝫ 24. di. c. Qñ. Et p̄cipue debent examiari de etate legitima. Sufficienti lr̄atura ⁊ morū honeſtate. Hec reqrūtur in p̄ficiēdis quibus. ſ. iniungitꝫ cura aiaꝝ. Ex̄ de electione. c. Cū in cunctis. Et vt notat glo. in dicto. c. Qñ examiatio fienda eſt ante diē ordiationis. De etate aūt credere debet p̄ñtanti ordinandū niſi ipſe manifeſte ſciat contrariū vel per ſe vel per aliū: vel hēat aſpectū nimis puerilē ꝓpter qꝺ merito poſſet dubitari. Et tunc reqratur aliqꝺ teſtimoniū vicinoꝝ vel ꝯſanguineoꝝ. De diſpēſatione autē habita ſup hoc a papa nō habet credere niſi hoc oſtēdat. Pōt tñ credere ſi perſona eſt multū fide digna. Quātū aūt ad ordines minores nō reqritꝫ determiata etas dūmodo exordat īfantiā. Nā vt dī de tpībus ordinationū li°. 6. c. Nullus. in gloſa. Septēnij pōt ꝯferri tōſura. 28. di. c. De his. 70. di. c. In ſingulis. Minori ꝟo nō poteſt niſi vellet intrare religionē. ¶ De lr̄atura aūt q̄ta eſſe debeat nō eſt bñ clarū. Et q̄tum ad ſubdiaconatū ⁊ diaconatū oportet q̄ ſaltē ſciat bene ⁊ expedite legere: ne faciat cōfuſionē coram populo. Et q̄ ſciat bene inuenire ⁊ dicere officium cuꝫ ad hoc teneatur. Alias ſi nō habet modum adiſcendi ipſum vel quia non habet cōmoditatē breuiarij vel quia neſcit per ſe vel cum alio nullomodo debet ordinari. Alias talē ſcientem admittens vel ordinans videtur peccare mortaliter cum det illi occaſioneꝫ quotidie delinquendi ꝓpter omiſſionem officij. Et vt dicit glo. in. c. Cuꝫ ſit. extra de etate ⁊ qualitate ⁊ ordine preficiendoruꝫ. Eoipſo q̄ ordinatus apparet indignus et ordinans ſimiliter. 81. di. c. Tantis. in fine. Quantū ad ſacerdotium videtur neceſſarium q̄ ſalti ſciat grāmaticā ⁊ precipue ſi eſt ſacerdos ſecularis quia tales exponuntur cōmuniter ad curā animaꝝ que male pōt exerceri abſq̄ꝫ lectione libroꝝ. ¶ Quantuꝫ autem ad bonitatē vite niſi ſit manifeſtus peccator dignus eſt reputādus: vt. c. Unico. Ex̄ de ſcrutinio in ordine faciēdo. debet tamen ep̄s admonere oēs ordinandos vt confiteantur ante ordinis ſuſceptionem.

¶ Item debet interrogare ſi legitim⁹: quia ſi illegitim⁹ nō poteſt ꝓmoueri ad aliqueꝫ ordinē ſine diſpēſatione vel ep̄i quo ad minores vel pape quo ad ſuperiores. Niſi eſſet religioſus qui rōne religionis in huiuſmodi nō indiget diſpenſatione. Alias ordinans talē illegitimū ſcientem peccat mortaliter ⁊ ordinatus eſt ſuſpenſus. ¶ Itē ad ſubdiaconatū ⁊ ſupra non debet aliquem clericum ſecularem ordinare ſine titulo alicuius vel beneficij vel altaris vel ſaltiꝫ patrimonij alias ipſe ordinator haberet ſibi ꝓuidere. Extra de prebēdis. c. Non liceat. c. Ep̄s. Et lꝫ exēpti habeant cōmuniter priuilegia q̄ nō debeāt examinari ꝓpter qꝺ ſuperficialiter poteſt trāſiri in examinatione ipſorum. Tamen quia frequenter abutūtur preſentantes ineptos puta habentes defectum etatis vel nimis ignorantes ideo non incongruum eſt ſi in huiuſmodi examinentur. arg^m. xi. q. 3. c. Priuilegiū.

ℂ Secūdo debet prouidere epiſcopus vt ſicut ipſe abſtinet ab omni vicio ſimonie: vel quod habet ſpeciem vel ſcrupulū eius ita ⁊ faciant examinatores ⁊ notarios ab huiuſmodi abſtinere. Et precipue ab illa corruptela qua ſolent notarij anteq̄ꝫ ſcribant ordinandum ſeu preſentandum epiſcopo petere certam pecuniam. Quod expreſſe prohibetur p̄ª. q. 2. cap̄lo Sicut epiſcopum. Extra de ſimonia cap̄lo primo. Et

ꝗ̃uis post ordinationē factam pro littera
testimoniali ordinis recepti posset notariꝰ
moderatum quid a corpore ab ordinato
pro suo labore quando non est salariatus
ab episcopo ꝫm glo. dicti capli. Sicut epꝫ.
Tamē tutius esset abstinere vt cessaret oē
scrupulum ⁊ precipue cum multum accipi
unt ⁊ ordinator vel examinatores partici
pant de lucro. Torcia ṽo vel cerei sponte
oblati recipi possunt. Et qui nolūt dare nō
sunt cogēdi. ¶ Tertio episcopus faciēs or
dinationes in principio ⁊ ante omnia faci
at generalem admonitionem ⁊ exhortatio
nem ad ordinandos: vt deuote suscipiant
ordines cum per huiusmodi applicent ad
diuina mysteria sicut angeli. Et ideo conen
tur vitam tenere angelicā precipue vt ca-
ste viuant ⁊ frequentent confessionē ⁊ pre
cipue cum habent exercere actus ordinuꝫ
suoꝝ. Et ꝙ non omittant officium diuinuꝫ
⁊ huiusmodi. Deinde ad cautelam absol-
uat a vinculo excommunicationis suspen
sionis ⁊ interdicti a quibus potest ordinā
dos. ¶ Quarto episcopus ordinans cōfe
rat ordines illis qui sunt de sua diocesi vel
alijs de licentia sui epi. Naꝫ vt scribitur in
c. Eos, de temporibus ordinationū liᵒ. 6.
Episcopi qui scienter ordinant clericū alie
num per annum a collatione ordinū sunt
suspensi. Et postq̄ꝫ suspensio fuerit manife
sta poterunt subditi sine ipsoꝝ licentia a vi
cinis episcopis ordinari. ¶ Attendat etiā
diligenter episcopus vt nō faciat defectuꝫ
in expressione formaꝝ vel collatione istru
mentoꝝ ipsorum ordinum. Et precipue sit
cautus in ordine sacerdotij: ꝙ in calice sit
vinum cum aqua ⁊ super patenam hostia
Et ꝙ ordinandi sacerdotes tangant calicē
⁊ patenam. Et ꝙ imponat manū super ca
pita eorum. Et vt dicit glosa in. c. Presbr.
Ex̃ de sacramentis non iterandis. Sacer-
dotibus ⁊ diaconibus manus imponitur
23. di. c. Quorūdam. Et eorū consecratio si
milis est. 16. q. pᵃ §. Ecce euidēter. Sed dif
ferentia est quia episcopus ⁊ omnes p̄sbri
qui ibi sunt super caput ipsius presbri or-
dinandi manus iponunt. 23. di. c. Presby
ter. Diaconus ṽo solus eps: eadeꝫ distin
ctione. c. Diaconus. Ista aūt ordinatione

facta dicat secretas morose ⁊ fortit̄ vt ordi
nati ad sacerdotium possint cum eo dicere
cum habeant concelebrare cum eo non ta
men ꝙ istud sit de substantia ordinatiōis
vel ꝙ oporteat supplere illud si nō dicerēt
cum eo. ¶ Demū in fine misse ad bene esse
solent episcopi se recomendare ordinatis
⁊ iniungere quasdam missas sacerdotibꝰ.
Alijs alias orationes p̄ro ecclesia dei pro
summo pontifice: pro ipso ⁊ pro bono sta-
tu ciuitatis. Hec dicta sunt quoniā pleriqꝫ
omittunt ex negligentia seruare que a pa
tribus tradita sunt in admistratione sacra
menti ordinis. ¶ Secūdo tenentur episco
pi ministrare suis populis documēta. No
tent ipsi quid scriptuꝫ est in. c. Inter cetera
de officio ordinarij. ⁊ audiant apostolos.
quoꝝ vices gerunt dicentes Actuum. 6. c.
Non est equum nos relinquere verbū dei
⁊ ministrare mensis. Et dn̄s iesus aposto-
lis dixit Marci vltimo. Predicate euāge
lium omni creature. Sed dimittamus ista
conscientijs prelatoꝝ videant ipsi quomo
do clamādū sit ab eis cōtra lupos. ¶ Ter
tio tenentur episcopi ministrare suis subdi
tis temporalia cū possunt ⁊ abundāt. De
quibus dicetur in sermone de auaritia cle
ricoꝝ. ¶ Sed aduertant ne vtantur negli-
gentia obseruandi ecclesie statuta. ¶ Et pri
mo ne conferant beneficia indignis quod
ꝓhibetur. 61. di. c. In sacerdotibꝰ. ¶ Secū
do nō plura vni ſꝫ singula singulis di. 70.
c. Sāctoꝝ. Extra de prebendis. c. Quia in
tantum. Et q̃ꝫuis solus papa dispenset vt
qs habere possit plures ecclesias curatas
vel plures dignitates vt i. c. De multa. ex̃
de prebendis. Et in beneficijs simplicibus
pluribus habendis ep̄s valeat dispensare
vt dicit glo. in dicto. c. Tamen sine causa ra
tionabili dispensando non est sine peccato
dum vnus clericus exuriat alius autē ebri
us sit. Potest autē episcopus ecclesias cu
ratas duas vnire ex causa ratiōabili puta
propter exiguitatē: quia vna nō sufficeret
ad sustentationē vel ꝓpter raritatē clerico
rum ⁊ huiusmodi accedente tamen cōsen
su patronoꝝ si habēt patronos. Et hoc vel
simpliciter vel ad vitam sacerdotis eas ha
bētis. Et sic poterit absqꝫ aliqua pape dis

penſatione quis habere duas curatas:qꝛ
vt vna reputatur. ¶ Tertio attēdat vt nō
conferat regimē parrochialis eccleſie ei q
non attigit annuꝫ.xxviij[m].quod ſi fiat col
latio non valet:vt patet extra de electione
li°.6.In.c.Licet.⁊ in.c.Nemo.Nam vt di
cit glo.in.c.Ex ratione.Ex̄ de etate ⁊ quali
tate ⁊ ordīe p̄ficiendoꝝ. Pueri nō reputā
tur idonei ad bn̄ficia curata.Extra de pre
bendis.c°.Super. Sed ad beneficia ſim
plicia ſic.77.di.c. In ſingulis.

¶ Qualr̄ epi ⁊ p̄lati negligētes nō ingrūt defectus ſubditoꝝ.Et de viſitatione fiēda per ipſos. Cap.2[m].

SEcunda negligentia epoꝝ ⁊ alioruꝫ
prelatoꝝ dicitur īquiſitionis. Mul
ti enim negligentes ſunt ad inqui
rendā vitā ſubditoꝝ.Nam vt dicit glo.in
c.Quotiens.ex̄ de ſimonia. Prelatoꝝ eſt
inquirere de exceſſibus ſubditoꝝ.extra de
officio ordinarij.c.p̄.xi.q.3.c. Precipue.
vnde dixit dn̄s Ezechieli in perſona prela
torum. Ezechielis.3.c°.Fili hominis ſpe
culatorem dedi te domui iſrael ideſt plebi
tibi commiſſe ad intuendum facta eorum.
vnde ſi dicente me ad impium ait domin⁹
Morte morieris tu non annūciaueris vt
reuertatur ab iniquitate ſua ipſe in iniqui
tate ſua morietur: ſanguinē ꝟo ſuum ideſt
mortē de manu tua requiram.Qn̄.ſ.ex ne
gligentia tue inquiſitionis ⁊ admonitiōis
non eſt reuerſus ad pn̄iam. Dicit autē de
us ad impium morte morieris qn̄ peccat
mortaliter.Hoc enim ipſe dicit per ſcriptu
ras.Et ideo debet prelatus īquirere de vi
ta ſubditoꝝ:vt qn̄ poteſt percipe aliquod
criminale in eis admoneat. vnde dicitur:
diligenter cognoſcas vultum pecoris tui:
ideſt conuerſationē ſubditi interiorem ⁊ ex
teriorem.Nā vt dicit regula iuris.Nō po
teſt eſſe iuſta excuſatio paſtoris ſi lupus co
medit oues extra de regulis iuris.c. Quā
uis.¶ Et ꝓpterea ordinatum eſt vt ep̄s vi
ſitet plebeꝫ ſibi commiſſā ad minus ſemel
in anno vel pluries ſi opus fuerit.10.q. p̄a
c.Decernimus.⁊.c.Ep̄ꝫ.⁊.c. Placuit.⁊ c°
Regenda.Et.18.q.2.c.Non ſemel. Ex̄ de
hereticis.c.Ad abolendam.Iſta tamen vi
ſitatio fienda eſt cum charitate non tyran
nide:vt dicitur.10.q.3.c.Cauendum.neqꝫ
cum onere multarum expenſaꝝ:vt dicitur
in.c.Cum apoſtolus extra de cenſibus.Et
quia nonnulli viſitant cauſā lucri ideo in
c.Romana.extra de cenſibus li°.6. preci
pitur ſub dēminatione maledictiōis eter
ne vt epiſcopi viſitantes nihil recipiāt pre
ter procurationem victus cum familia ſua
ab eccleſijs quas viſitant:⁊ non viſitātes
nihil percipiant.¶ Viſitat nanqꝫ medicus
egrum ad curandum.Amicus ſocium tri
bulatum ad conſolandū.Sicut tres amici
iob.Viſitat paſtor gregem ad congregan
dum ⁊ defenſanduꝫ.Sic prelati debēt ſub
ditos viſitare ad curādas infirmitates vi
ciorum:ad ſubleuandas neceſſitates miſe
rorum:ad vniendum ⁊ regulandum actio
nes ſubditoꝝ:⁊ ſic vtiliter viſitēt.vnde p̄a
q.p̄a.c.Placuit dicitur.Placuit per ſin
gulas ecclias epiſcopi per dioceſes ambu
lantes primū diſcutiant clericos quō ordi
nem baptiſmi teneant vel miſſaꝝ ⁊ qualr̄
quecunqꝫ officia in eccleſia peragant.Et ſi
recte quidem inueniant deo grās referāt.
Sin aūt minime:docere debent ignaros ⁊
hoc modis oībus p̄cipere:ſicut antiqui ca
nones iubent.

¶ Qualr̄ prelati ⁊ ep̄i negligentes nō corrigunt exceſſus deliquentium qui corrigi debent aliquādo blande:aliquādo ſeuere. Cap.3[m].

TErtia negligentia prelatoꝝ ⁊ epoꝝ
dr̄ correctionis.dū nōnulli nō corri
gunt defectus q̊s reperiunt in viſi
tatione.Sciendū tn̄ ꝙ in huiuſmodi cor
rectione debet prelatus aliqn̄ miſereri de
linquentibus:ſed nō oībus. Nā recog̊ſcē
tibus defectū ſuū ſine accuſatione ⁊ ſe hu
miliantibus miſerendū. vn̄ Hiero⁹ de pe.
di.p̄a.c.Importuna.ait.Vbi peccator itel
ligens vulnus ſuū tradit medico ſe curan
dū illi non eſt virga neceſſaria ſed ſpūs le
nitatis.Et ſiliter illa q̄ cōmittunt̄ ex fragi
litate nō ex hituata malicia nec ſūt ſcāda
loſa poſſūt ⁊ debent miſericordit̄ puniri vt
habet̄ di.50.c.Tua.Contumacib⁹ ꝟo ⁊ ex
ſupbia peccātib⁹ nō eſt miſerēdū.vn̄ Gre
gori⁹.2.q.4.c.Quāto.ait.In ꝯtumacia ꝑ
ſiſtentib⁹ ſeueros eſſe nos ꝯuenit ſm̄ illud

Uirgilij. Parcere subiectis ⁊ debellare su perbos. Similiter non est miserendū hijs qui operanť iniqtatem post plures admo nitiones. vñ Siricius papa ait. 82. c. Pluri mos. Ferro necesse est vt abscindātur vul nera que fomentoꝝ non sumpserint medi cinā. Idē. 16. q. pᵃ. c. In canōibus. ⁊ de ele ctione. c. Cum in cunctis. Et ꝓpterea in. c. Sicut. ex̄ de cohabitatione clericoꝝ ⁊ mu lierum dicitur. Subdiaconi diaconi ⁊ pre sbyteri ꝯcubinas retinentes post monitio nē suspendi debent ab ecclesiasticis bñfici is ⁊ si suspēsi nō se correxerint ꝑpetuo sūt priuandi. Ibi glo. assignat rationē: qꝛ cre scente contumacia crescere debet pena. Ex̄ vt lite non ꝯtestata. c. Qm̄. Et. ff. de penis l. Relegati. Et iteꝝ ex̄ de cohabitatiōe cle ricorum ⁊c. in. c. Si aūt scribitur. Si clerici fornicarias detinent siue in minorib⁹ siue in maiorib⁹ ordinibus post trinā monitio nem spoliētur beneficijs ⁊ fructibus eccle siasticis. Et in. c. Si quisq̄ȝ adhuc ita dicit. Siquis sacerdotum suspectus de fornica tione cū aliqua post trinā monitionē inue nitur fabulari cum ea ⁊ aliq̊ modo conuer sari excōmunicetur ⁊ mulier canonice iudi cetur. Glo. Nomine sacerdotum intelligū tur etiā inferiores: qꝛ inferiora intelliguntur in sūperioribus. 93. di. c. Legimus. 14. q. pᵃ c. Penale. Et super v̄bo iudicetur ait glo. idest in monasterio ponatur. 33. di. c. Fr̄ni tatis. vel excōmunicetur si hoc publicū est vt ex̄ de snīa excoicationis. c. Si ꝯcubine. Similiter non est miserendū hijs qui ope rantur iniquitatē infectiuā alioꝝ vt sūt he retici de quibus diximus in sermone de su perbia hereticoꝝ. Ut igiť dicit textus i. c. Irrefragabili. ex̄ de officio ordiarij. Pre lati debent intendere correctioni ⁊ emēda tioni subditoꝝ: alias requiritur sāguis co rum de manibus suis. vbi glo. Durū ver bum est istud pro prelatis negligentibus. Sed vt dicit glo. in. d. c. Irrefragabili. Cū eps est negligens in correctione subditoꝝ vis corrigendi vel puniendi deuoluitur ad archiepm. 9. q. 3. c. Cum simus. Operenť itaq̄ȝ prelati opera christi: qui eos posuit vt essent lux mundi per debitam dispensa tionem oium supradictoꝝ. Qꝺ si fecerint. grām xp̄i consequentur. Quā nobis olb⁹ largiatur Amen.

¶ Feria quinta quinte hebdomade. De negligentia clericorum.

Sermo trigesimus tertius.

m Agnificabant deū. Scribūtur hec verba Lu ce. 7. cᵒ. ⁊ in euāgelio hodierno Spectat ꝑcipue ad clericos deputatos cul tui diuino magnificare deū. Ipsi equidē su sceperunt officiū in terris qꝺ angeli ⁊ bea ti exercent in celis. Et ꝓpter coronā clerica lē ad grādē dignitatē sunt sublimati. Qui bus dicitur illud Petri pᵉ sue canonice. c. 2. Uos estis genus electū regale sacerdoti um gens sancta ppl̄s acqsitionis. Uerūta men q̄ȝplures ingrati deo q̄ ad ipsoꝝ offi ciū ꝑtinet plusq̄ȝ negligenter si dici potest exoluūt. Quapropter in p̄nti ꝭmone de ne gligētia clicoꝝ tractandū cēsui qui nō ma gnificant deū sicut decet. Distinguem⁹ aūt triplicē illoꝝ negligentiam.

¶ pᵃ dicitur laudationis.

¶ 2ᵃ deuotionis.

¶ 3ᵃ contractationis.

¶ Qꝺ clerici negligētes nō laudāt deū in 7. horis canonicis qui laudādus est ore et vocal̄r: ⁊ de cantu officij ac de omissione.

Cap. pᵐ.

p Rima negligētia clericoꝝ dꝛ lauda tionis. hec est dū recusant dicere ca nonicas horas ad q̄s tenētur. De qbus dꝛ illud ꝑs. Septies i die laudē dixi tibi. Has horas īstituit ecclesia vt dicanť a clicis ad laudandū deū pro bñficijs suis. Inť q̄ maxima sūt bñficiū creationis septē dieb⁹ expletū: vt pȝ Geñ. p. c. Et bñficiū re dēptiōis septē q̊dāmō horis pactū. Ma tutinali videlȝ pma ⁊c. Sicut in officio cru cis cōmemorať. Glo. v̄o in. c. Presbr. Ex̄ de celebratione missaꝝ dicit ꝙ septē sūt ho re canonice: sicut septē sūt dona spūs scī: ⁊ septē dies seculi: ⁊ septē etates mūdi. Et. 7. petitiōes i oꝛone dñica. Prima hora ē ma tutinū: 2ᵃ pma: 3ᵃ t̄tia: 4ᵃ sexta: 5ᵃ nona: 6ᵃ vespe: 7ᵃ cōpletoriū. De his ita tradūt do ctores ꝙ oēs ordiati in sacris. s. in subdia

conatu ⁊ supra tenent ex ꝓcepto dicere oēs
horas: vt pꝫ ex͂ de celebratione missaꝝ i.c.
Dolētes. Quilibet etiā clici bn̄ficiati etiā
in minoribus ad id tenent. Et q̄ꝫuis aliq
dicāt ꝙ tales possint ꝑ alios officiare seu
per alios dicere horas ⁊ precipue si causa
studij vel alia iusta causa sint absentes ⁊ ꝑ
idoneū substitutū officiēt ecclīam. Tn̄ Joā
nes andree sup.c. Presbr.de celebratiōe
missaꝝ. dicit theologos tenē ꝙ cū istud sit
onus ꝑsonale videt ꝙ ꝑ alios solui nō pos
sit. Et idē in nouella ait libēter viderē ꝙ fa
uore studij statuerit ecclīa: ꝙ clici in mino
ribus beneficiati saltē nō curati occupati
bono zelo ad studiū tenētes vicariū excusa
rent ab horis dicēdis dicēdo officiū beate
ꝟgis. Tenent etiā ad horas religiosi ꝓfes
si quoꝝ religio ad actus vite ꝯtēplatiue ē
istituta ⁊ per ecclīaꝫ ꝯfirmata. Et hoc rōne
sue ꝓfessionis. Qr non solū sūt istitute hi^{9}
religiones ad orādū particularit̄ pro se: sꝫ
eti ad orādū pro salute vniuersali fideliū.
Ad hi^{9} aūt orōnē. s. fiendā in ꝑsona totius
ppli xp̄ani pro vtilitate oīuꝫ sūt istitute spe
cialr̄ hore canonice. Ex q̊ dicit Petrus de
palude quēlibet religiosū ꝓfessū teneri ad
horas. Idē dicit Aug^{9} de anchona i li^{o} de
ecclīastica ptāte. Addēs ꝙ etiā ꝯuersi tenē
tur ad horas: qr eoipo q̊ applicati sūt tota
lit̄ ad dei cultū hn̄t bn̄ficiū iterp̄tatiue. s. vi
uēdi ex elēmosynis vel de redditib^{9} monasterij
vel de q̄stibus qui eis ꝯcedunt ab ecclesia
rōne applicationis ad cultū diuinū. Sꝫ ꝓ
spūali exercitio bonaꝝ mētiū tria sūt i hac
parte dubia declaranda.

¶ p^{m} vtrū deus sit ore laudandus.
¶ 2^{m} vtꝝ cātus i offō diuio sit ꝯmēdādus
¶ 3^{m} vtꝝ q omisit offm̄ debeat illō supplē
¶ Primū dubiū est. An deus sit ore lau-
dādus. Et argui posset ꝙ nō. ¶ p̊ qr Arist.
dicit in p̊ ethicoꝝ. Optimoꝝ nō est laus: sꝫ
mai^{9} aliqd ⁊ melius. Sed deus est sup oīa
optima. Ergo deo nō debet laus sed aliqd
maius laude. ¶ 2° qr de^{9} mēte colit magis
q̄ꝫ ore. vn̄ Mathei. 15. Xp̄s allegauit dictū
Ysaie. Pp̄lus hic labijs me honorat: cor
aūt coꝝ lōge ē a me. Ergo laus dei magis
ꝯsistit in corde q̄ꝫ in ore. ¶ 3° ad hoc hoies
ore laudant vt ad meliora ꝓuocent. ꝭm il
lud Ouidij in li^{o} de tristibus. Deniqꝫ nō
paruas aīo dat glīa vires Et fecunda facit
pectora laudis amor. Sed deus per ꝟba
hoīum nō ꝓuocat ad meliora: tū qr imuta
bilis: tū qr optimus est. Ergo deus nō est
laudādus ore. ¶ Rn̄det Tho. 22. q. 91. ꝙ
verbis alia rōe vtimur ad deū ⁊ alia rōne
vtimur ad hoieꝫ. ¶ Ad hoiem vtimur ver
bis vt ꝯceptū nr̄i cordis exprimamus. Et
ideo laude oris ad hoiem vtimur: vt vel ei
vel alijs inotescat ꝙ bonā opinionē de lau
dato habemus: vt per hoc etiā ip̄ꝫ qui lau
datur ad meliora ꝓuocemus ⁊ alios apud
q̊s laudat in bonā opinionē ⁊ reuerentiaꝫ
⁊ imitationē ip̄ius iducamus. Sꝫ ad deuꝫ
vtimur ꝟbis nō quidē vt ei qui ispector est
cordiū nr̄os ꝯceptus manifestemus: sꝫ vt
nosip̄os ⁊ alios audientes ad eius reuerē
tiā inducamus. Et ideo necessaria est laus
oris nō quidē ꝓpter deū sed ꝓpter ip̄ꝫ lau
dantē cuius affectus excitatur ad deuꝫ ex
laude ipsius ⁊ inq̄ꝫtum homo per diuinaꝫ
laudē affectu ascendit in deū. Interi etiam
per hoc retrahit ab hijs que sunt cōtra de
um. Proficit etiā laus oris ad hoc ꝙ alio
rū affectus ꝓuocatur in deū. vnde dicit in
p̊s. Benedicam dn̄m in omni tp̄e semper
laus eius in ore meo. In dn̄o laudabitur
aīa mea. ⁊ postea subdidit: audiāt mansue
ti ⁊ letent. ¶ Ad p^{m} ergo arg^{m} dicit Tho.
ꝙ de deo possumus duplicit̄ loqui. ¶ Uno
modo q̄ꝫtum ad eius essentiā. Et sic est in-
cōprehensibilis ⁊ ieffabilis ⁊ maior omni
laude. Debentur aūt ei ꝭm hanc operatio
nē reuerentia ⁊ latrie honor. ¶ Aliomodo
possumus loqui de deo ꝭm effectus ip̄ius
qui in nr̄am vtilitatē ordinantur: ⁊ ꝭꝫ hoc
debet deo laus. ¶ Ad 2^{m} arg^{m} dicit Tho.
ꝙ lꝫ deus sit corde laudādus: tamē valet
exterior laus oris ad excitandū interioreꝫ
affectum laudantis ⁊ ad ꝓuocandū alios
ad dei laudem vt est dictum. ¶ Et sic etiam
soluitur tertiū quia deū nō laudamus ꝓ-
pter vtilitatē suā sed ꝓpter nostrā. ¶ Se-
cundū dubiū fuit vtrū cantus in officio di
uino sit cōmendandus. Et quidā dicūt ꝙ
non. Nam hieronymus di. 92. c. Cantan-
tis dicit. Deo non voce sed corde cantādū
nec in tragedorum modū guttur ⁊ fauces

medicamine liniēde sunt: vt in ecclia theatrales moduli audiantur ꝛ cātica. Et Gregori⁹ p̄fata. 92. di. c. In sancta plerumq̃ fit vt dum blanda vox queritur ꝯgrua vita negligatur ꝛ cantor minister dn̄i moribus stimulat cum ppl'm vocibus delectat ¶ Alij dicunt ꝙ cantus assumendus sit in diuina laude. Nam Ambrosi⁹ cantū instituit in ecclia mediolanensi vt refert Aug⁹ 9. ꝯfessionū. Dicit ergo Tho. ꝙ cantus ille qui fit ad finē vanitatis ꝛ vano modo ad officiū diuinū non est assumendus. Sȝ cum cantus ordinatur ad dei laudē licitus est: qm̄ ſm diuersas melodias sonoꝝ animi hominū diuersimode disponunt: vt patet per Philosophū. 8. politice. ꝛ Boeciū in ꝓlogo musice. Et sic per cantū aius prouocatur ad deuotionē. vnde Aug⁹ dicit in 10. ꝯfessionum. Adducor cantandi consuetudinē approbare i ecclesia vt per oblectamenta aurium: infirmoꝝ aius in affectus pietatis assurgat. Et de seipso dicit. 9. libro ꝯfessionum. Fleui in hymnis ꝛ canticis tuis: suaue sonantis ecclesie tue vocibus cōmotus. ¶ Tertiū dubiū fuit vtrū qui omisit officium teneatur illud supplere. ¶ Ad hoc rn̄det Tho. in q̄libetis. ꝙ sicut in officijs diuinis exoluendis obseruanda est cōgruitas loci: ita etiā congruitas tp̄is: que obseruari non posset si oporteret iniūgere omittēti ꝙ horas diceret quas omisit. Forte eni in completorio diceret. Iā lucis orto sidere. Et in tp̄e paschali officiū dn̄ice passionis: quod videtur absurduȝ. Et ideo nō videtur esse iniungendū ꝙ easdē horas repetat sed aliquid ad laudē diuinam pertinens. hoc ē eni cōmune in oī officio diuio laus dei ꝛ suffragiū fidelium. puta ꝙ dicat psalmos penitentiales vel vnuȝ psalteriū plus ꝛ minus ſm delicti qualitateȝ q̄uis enim esset debitor officij qꝛ tp̄e debito officij pretereunte iam est impotens ad soluēdum tp̄e debito. Ideo est ei alia penitentia iniungenda. Quare siquis per annū dimiserit officiū non obligatur ꝙ totum duplicet. Sed in aliud pōt commutari quia magis placebit deo ꝛ minus tediū esset penitenti. Archidiacon⁹ etiam in rosario di. 91. pniam huiusmodi dicit esse arbitrariam.

¶ Notandū insuper ſm Guill'm. ꝙ si dicens officiū aliqua verba pretermittit non oportet ꝙ ꝓpter hoc a capite resumat disturbando totum officiū. Immo si dicēdo in choro cum alijs ex aliqua necessitate intermisit psalmū vel lectionē ꝛ huiusmodi: ꝛ nō aliter potest omissū supplere nisi subtrahendo vocem ab adiutorio chori meli⁹ est pertransire q̄ȝ officium chori minuere. Potest tamē aliquid ꝓpter hoc post officium supplere. Et q̄uis omnia predicta de negligentia diuine laudis ad septē canonicas horas sint relata. Tamen dubitant aliqui. An peccet sacerdos q̄ sine causa omittit quotidie celebrare. ¶ Et opinio quorundam fuit ꝙ mortal'r peccat qui ex negligētia dimittit quotidie celebrare. Sȝ opinio ista nimis est dura: ideo non tenet. ¶ Alij dicunt ꝙ non peccat qui dimittit celebrationē nisi ppl'm habeat sibi commissū: vel ex obedientia teneatur celebrare. Sed contra istā opinionē dicit Tho. in. 4. di. 12. ꝛ in tertia parte. q. 80. ꝙ cum sacerdoti data sit ptās nobilissima reus negligentie erit nisi illa vtatur ad honorē dei ꝛ salutē animarū viuoꝝ ꝛ defunctoꝝ nisi forte aliquis ex familiari cōsortio sp̄us sancti dimitteret. Secus est de alijs actibus ordinis qui pertinent ad corpus xp̄i mysticū vt ligare soluere baptizare ꝛ docere. Nā qui nō tenetur alijs ꝓlatione vel subiectione pōt ab illis actibus cessare. Celebrare aūt tenetur vt deo sacrificium reddat etiā si nulli hominū teneatur. Quare videt ꝙ salti teneat quilibet sacerdos celebrare in p̄cipuis festiuitatib⁹: ¶ Albert⁹ dicit ꝙ mediū tenere beatū est. s. aliq̄n celebrare aliq̄n dimittere nisi officium exigat vt oī die dn̄ico celebret. Sed beati⁹ est q̄tidie deuote celebrare cū p̄ hoc sibi ꝛ multis valde ꝓsit. vn̄ Ambr. de cō. di. 2. c. Si q̄ties. Ego qui q̄tidie pecco q̄tidie debeo accipe medicinā. ¶ Et idē accipe quotidie qd̄ tibi ꝓsit. Sed sic viue vt quotidie possis accipe. Hec ille. que itellige de ꝯsilio nō de precepto.

¶ Qual'r aliq̄ clerici ex negligētia circa diuina sūt indeuoti corde ore ꝛ corporali gestu. Cap. 2m.

S Ecūda negligentia cl'icoꝝ ē deuo-

tionis. Hec est dū ideuote celebrāt diuina officia. In qbus triplex deuotio requiritur
℄ P^a est verbalis.
℄ 2^a corporalis.
℄ 3^a mentalis.
℄ Prima deuotio que requiritur dū diuina officia celebrant dr v̄balis. Debet eni officium dici distincte ⁊ aperte cū timore ⁊ reuerentia dei. Contra quod aliqui offendunt dū dicunt verba nimis festinanter et confuse: ita q̄ si sint duo vel plures vn⁹ nō expectat alium. Nōnulli ꝟo dicunt sincopizando dimittēdo verba vel v̄sus vel syllabas: vt audiui aliquos: qui dum vellēt dicere: deus in adiutoriū meū intēde. dicebant: deus inmidintende. Et in inuitatorio officij beate virginis. Aue maria stecū. Et in missa. Scūs scūs scūs sabaoth: Pleni minicelsis. Et in officio mortuoꝝ existente funere in ecclesia cantor icipiebat. Pater noster. Et stati. Et ne nos inducas in tentationē. Nota tamē ſm̄ Henricuʒ de gaudatione in quolibetis q̄ dum vnus chorus dicit vnuʒ versū alius aliū: estimandū est singulos totū dixisse: quia ecclesia sic ordinauit. Ex quo dicto scrupulose ⁊ irratiōabilr̄ mouentur illi q̄ faciunt sibi cōscientiā nō dicendi quod inchoatur ab officiatore vel cantore vel ab alijs quibus cōmittit̄ versus inuitatoriuʒ ⁊ huiusmodi. ¶ Pleriqʒ insup i officio vana ⁊ ex̄nea itermiscēt. Alij ꝟo sunt qui dum cantatur officiū vlulant vt canes trahunt caudas cū longo flatu ⁊ alia similia faciunt que irreuerentiaʒ sapiunt ⁊ indeuotionē. ℄ Secūda deuotio que reqritur dū celebrantur diuina dicitur corporalis. Naʒ vt Dama⁹ inquit. Quia ex duplici natura cōpositi sum⁹ corporali videlicz ⁊ icorporali. Duplicē deo honorē referre debemus spūalē. s. ⁊ corporalē. vnde Tho. 22. q. 88. dicit. Nōs deū ⁊ si nō ratiōe sui ratione nostri etiā corporaliter reuereri debemus: tū vt honorem⁹ eū ſm̄ vtrāqʒ nostrā naturā: tum vt per corporales motus mentē nostrā excitemus ⁊ inflammemus. Et ꝑpterea statutū est vt dū nomiat̄ iesus vnusqʒ caput iclinet: vt in. c. Decet de imunitate eccl̄ie li^o. 6. Simil̄r cōsueuit ꝯseruari vt dū dicitur Glia pr̄i ⁊c. Incuruatur chor⁹ in signū humilitatis ⁊ subiectionis. Et dum eleuat̄ corpus dn̄i nr̄i iesu xp̄i oēs flectant genua. Sed multi clerici ⁊ religiosi in hijs deficiunt: qm̄ aliqn̄ stant cū vno pede in terra altero ad choꝝ eleuato ⁊ dū dicitur Glia patri vel orationes ipi immobiles fiunt. Quidā etiā dū eleuatur corpus dn̄icū vix vno genu ad terrā posito illud adorant. ℄ Tertia deuotio que requiritur dū celebrant̄ diuina dicitur mētalis. debet mens q̄tuʒ fieri potest vniri deo vl̄ attendendo ad ipsum vel ad verba vel ad sensum verboꝝ. Sed multi mentē ⁊ cogitationes suas ad vanitates dirigunt ⁊ isanias falsas. Sicut euenit tp̄e meo cuidā sacerdoti quē noui: dum ille celebraret cum ad eū locuʒ attigit quo se ad pp̄l̄m voluit vt diceret orate fratres: taʒ vehemēter animū ad quandā mulierē conuerterat: vt q̄si ex cogitatione illius ebrius factus dixit inaduertenter ⁊ fortiter. O dio q̄to si bella.

℄ Qualr̄ clerici negligētes tractāt irreuerenter sacra templa ⁊ sacras res ⁊ sacratissimum corpus xp̄i. Cap. 3^m.

Tertia negligētia clericoꝝ dr̄ ꝯtractationis. Debēt quidē ꝯtractare cū reuerentia maxime tria.
℄ Sacra templa.
℄ Sacras res.
℄ Sacratissimuʒ corpus dn̄i nr̄i iesu xp̄i.
℄ Primo debent cōtrectare clerici cū reuerentia sacra tēpla: qm̄ decet domuʒ dn̄i sanctitudo. Sed ex negligentia videt̄ iaʒ in multis locis ecclesie imūde ⁊ in ipis reponuntur vegetes frumenta blada ⁊ silia ¶ Aliqui ꝟo die noctuqʒ apertas eccl̄ias retinēt quas itrant canes illas deturpantes ⁊ hoies de rebus secularibus ꝯfabulātes cū tn̄ talia in ecclesijs fieri nō liceat: qr vt Aug⁹ ait. 42. di. c. In oratorio. In oratorio preter orandi ꝑsallēdiqʒ cultum nihil penitus agatur. vt noi huic ⁊ opa iugit̄ impensa ꝯcordent. Et tertus in. c. Cū ecclesia Ex̄ de imunitate eccl̄iaꝝ. Eccl̄ia dei ſʒ euāgelicā v̄itatē domus oronis esse debet nō spelūca latronū. ¶ De reparatiōe ꝟo qd dicā cū ispiciamus ⁊ sepe ꝯfractas eccl̄iaruʒ portas: stillātia tecta: ruētes muros ⁊ huiusmodi: tn̄ q illas reparare tenent̄ ad nil

aliud vigilant nisi vt pro se pcipiant eccle
siaꝝ fructus. Aduertant tamen oẽs clerici
beneficiati ⁊ minores ⁊ maiores: ⁊ subdi/
ti ⁊ prelati. qꝛ scribitur in. c. ꝓ de ecclesijs.
edificandis. Quicũqꝫ ecclesiasticũ benefi/
cium habent oĩno adiuuent ad recta eccle
sie vel reparationem. vbi glo. Naz vbi est
emolumentum ibi debet esse onus. ¶ Se
cundo debent clerici ɔtractare cum reuerẽ
tia sacras res: que sunt tobalee altariũ ca/
lices: corporalia: Indumenta quibus ipsi
vtuntur ad diuinũ cultũ ⁊ similia. Sed cõ
siderentur altaria in multis ecclesijs ⁊ iue
nient ibi tobalee sordidissime pulueribus
⁊ stercoribus vel auium vel muriũ plene.
Corporalia ꝟo nigra ⁊ fetulenta: indumẽ
taqꝫ sacerdotalia lacerata ⁊ cũcta vt sic di
cam deturpata: que oĩa ex nequissima ne
gligentia ꝓdeunt. Maior eni cura est aliq
bus clericis de coma sua ⁊ sotularibus qꝫ̃
de rebus sacris. Mensam in qua deuorãt
albis tobaleis ornatã esse volunt: ⁊ de ve
stimentis ecclesiastico vsui ⁊ diuino depu
tatis nec minimã faciũt estimationẽ. Au/
dite o clerici: qꝛ ex̃ de custodia eucharistie
in. c. Relinqui. in tex. ⁊ glo. Et de con. di.
pª. c. Uestimenta. scribitur. Uestimenta ec
clesie honesta ⁊ mũda esse debẽt. ¶ Tertio
debent clerici tractare cum reuerẽtia sacra
tissimũ corpus dñi nr̃i iesu xpi: vt. s. reposi
tum in ecclesijs custodiatur caute ⁊ sub cla
uibus in loco decẽti: vt ponit in. c. Statui/
mus. Extra de custodia eucharistie. Quan
ta ꝟo sit in hoc clericoꝝ multoꝝ negligẽtia
experientia manifestat. Ideo dent operaz
oẽs vt diuinũ cultũ exerceant diligenter ⁊
magnificent deũ: qui est bñdictus in secl'a
seculoꝝ Amen.

¶ Feria 6ª qnte hebdõe. De desperatione.
Sermo trigesimus quartus.

D Omine iam fe
tet quatriduanus est. Ʋba sũt
Marthe de resurrectione laza
ri desperantis originalr̃ Joãnis. xi. cº. ⁊ in
euãgelio hodierno. Diffidebat martha de
resurrectione fratris sui lazari: qꝛ conside/
rabat fetorem exanimati cadaueris ⁊ xpi
dei incarnati potentiã non pensabat. Ideo
xp̃s incredulitatẽ eius modeste redarguit
dixitqꝫ illi. Si credideris videbis gloriam
dei. Sic ⁊ nõnulli peccatores cum ispiciũt
fetidam aiam suã obrutãqꝫ mole magno/
rum criminum desperant ad salutẽ ⁊ vitaz
amplius posse redire. Et ad hoc iuigilat il
le ſpẽs antiquus hostis humani generis
vt post peccata grauissima ipso cooperãte
cõmissa infelices pctõres desperẽt. ¶ Iccir
co in pñti sermone de peccato desperatiõis
dicemus. Est eni desperatio filia accidie ſʒ
Gregᵐ ⁊ Tho. 22. q. 20. De q̃ tria mysteria
nobis occurrunt declaranda.
¶ pᵐ di varietatis.
¶ 2ᵐ grauitatis.
¶ 3ᵐ remiscibilitatis.

¶ De triplici desperatione. s. passionatoꝝ:
dãnatoꝝ: ⁊ pctoꝝ. in qbus etiã triplex alia
desperatio ponitur. Cap. pᵐ.

P Rimũ mysteriuz declarandũ de de
speratiõe di varietatis. Inuenitur
eni triplex varia desperatio.
¶ pª est passionatoꝝ.
¶ 2ª damnatorũ.
¶ 3ª peccatoꝝ.
¶ Prima est desperatio passionatoꝝ: hec
est quedã passio cõtraria spei. Sicut enim
spes importat quendaz accessũ. Tẽdit eni
sperans in obiectũ idest rem speratã que ẽ
bonũ arduum qd habet rationẽ attractiui
cum possibilitate adipiscendi. Sic despera
tio importat quendã recessũ. Nam despe/
rans discedit a bono arduo: non qꝛ nõ de
sideret: sed qꝛ considerat illud cum iposſi/
bilitate obtinendi. Et ideo habet rationez
retractiui ſʒ Tho. pª 2ᵉ. Sigs ergo despe/
raret de eo quod nõ est natus adipisci vel
de eõ qd non est debitũ adipisci: desperatio
talis de se non esset peccatũ. vnde si medi/
cus desperaret de curatione alicuius infir
mi: vel siquis agricola desparet se fieri pos
se iperatorẽ aut simplex clericus papã nõ
peccant ꝓpter ipo ibilitatẽ consequẽdi ta
lia. Et sic de alijs. ¶ Secũda est desperatio
dãnatoꝝ. Oẽs eni dãnati tã demones qꝫ̃
hoies desperati sunt scientes certitudinalr̃
ꝙ nunqꝫ̃ euadent penas inferni. vt dicit
beatus Tho. 22. q. 18. vbi ostendit ꝙ in dã

natis non est spes. Nec obstat q͛ in demonibus sit fides lꝫ coacta: quia inter fideꝫ ꝛ spem est differẽtia: quia fides est de rebus bonis ꝛ malis ꝛ pteritis presentibus ꝛ futuris: ꝛ suis ꝛ alienis. Sed spes nõ est nisi de rebus bonis futuris ad se pertinentibꝰ Ideo magis potest esse fides informis in dãnatis q̃ꝫ spes: quia bona diuina nõ sũt eis futura possibilia: sed sunt eis absentia desperati. sunt igitur dãnati de venia peccatoꝝ suoꝝ ꝛ de salute consequenda. Ista tamẽ desperatio ſm Tho. 22. q. 20. non imputatur eis ad culpam: qꝛ sunt in statu desperãdi, ꝑpter impossibilitatẽ redditus ad beatitudineꝫ. Ideo est eis pars damnationis. ¶ Tertia est desperatio peccatorũ que triplex esse potest.

¶ Pᵃ miserie euadende.
¶ 2ᵃ venie ꝯsequende.
¶ 3ᵃ felicitatis consequende.

¶ Prima desperatio est miserie euadẽde. Cũ eni͂ vident peccatores miserias ꝛ calamitates maloꝝ que incurrunt, ꝑpter peccata eoꝝ desperant de deo q͛ velit ipsos liberare cũ tamẽ legamus niniuitas ad penitentiam conuersos subuersionis interituꝫ euasisse. Et vrbeꝫ tpe gregorij a pestis crudelitate liberatã, ꝑpter deuotionẽ popli et oꝛones humiles in ꝓcessionibus replicatas. Et si non semꝑ deus clamãtes liberet ab aduersitatibus vite presentis: tamẽ faciat homo quod in se est orando: ieiunãdo pia vota emittendo ꝛ similia: ꝛ confidat in deo ac se illi committat. Innumeri vt sic dicam peccatores a grauissimis piculis isfirmitatibus ꝛ tribulationibus liberati sũt: qꝛ dei ꝛ beate virginis alioꝛũqꝫ sanctoꝛuꝫ iploꝛauerunt ꝓsidium. ¶ Secũda est desperatio venie consequẽde. In hanc incidunt multi dicẽtes cum cayn geñ. 14. c. Maioꝛ est iniquitas mea q̃ꝫ vt veniã merear. Cõsiderant eni͂ tales peccatoꝝ suoꝝ magnitudinẽ multitudinẽ ꝛ vicissitudinẽ. s. q̃ꝫ grãdia sint illoꝛũ peccata q̃ꝫ multa q̃ꝫ tisue vicibus reiterata ꝛ stati aĩo deficiunt ꝛ de pijssimo deo male sentiunt. s. q͛ vel nolit vel non possit peccata remittere. ¶ Contra q̃s clamat omnis scriptura que deum misericordem ꝛ benignum fatetur quibuscunqꝫ peccatoꝛibus ꝛ q̃ñcunqꝫ ad penitentiã redeuntibus. Et lꝫ multas auctoꝛitates posuerim in ſmone de misericoꝛdia dei in quadragesimali de pnĩa: tamen hoc loco illas repetere ꝛ alias superaddere pnecessariuꝫ cẽseo vt sic terreatur diabolus ꝛ abscedat a coꝛdibus peccatoꝝ quos in desperationẽ inutitur retinere. Audite igitur ꝛ auribus percipite felicissimum saluberrimum iocundissimũqꝫ nouum. O peccatores de patre nostro quẽ offendimus: quẽ deseruimus: queꝫ per tempoꝛa longissima spreuimus. Misericoꝛs est: misericoꝛdiam offert conuertentibus ad se. De quo sic scribitur Exodi. 34. c. Dominatoꝛ dñe deus misericoꝛs ꝛ clemens patiens ꝛ multe miſatioñis. ¶ Et deutonomij. 4. c. Reuerteris ad dñm deum tuum ꝛ audies vocem eius: qꝛ deus misericoꝛs deus deus tuus est. ¶ Et Ecclesiastici. 2. c. Pius est dominus ꝛ misericoꝛs ꝛ remittet in die tribulationis peccata. ¶ Et. 17. c. Quã magna est misericoꝛdia dei: ꝛ pꝛopiciatio illius conuertentibꝰ ad se. ¶ Et. 18. c. Quis adiciet enarrare misericoꝛdiam domini. ¶ Et. 51. c. Letetur anima vestra in misericoꝛdia eius. ¶ Et Sapientie. 15. c. Tu aũt domine suauis ꝛ verus es ꝛ in misericoꝛdia disponẽs omnia. ¶ Et Dauid in ꝑs 50ᵐᵒ. Miserere mei deus ſꝫ magnam misericoꝛdiam tuã. ¶ Et ꝑs. 83. Misericoꝛdiam ꝛ veritatem diligit deus. ¶ Et ꝑs. 85. Tu auteꝫ domine suauis ꝛ mitis ꝛ multe misericoꝛdie omnibus inuocãtibus te. ¶ Et ꝑs. 88. Misericoꝛdias domini in eternum cantabo. ¶ Et ꝑs. 99. Laudate nomẽ eius quoniam suauis est dominus in eternuꝫ misericoꝛdia eius. ¶ Et ꝑs 107. Magna est super celos misericoꝛdia tua. ¶ Et ꝑs. 118. Misericoꝛdia dñi plena ẽ terra. ¶ Et ꝑs. 129. Apud dñꝫ misericoꝛdia est ꝛ copiosa apud euꝫ redemptio. ¶ Et Ysaias. 30. c. ait. Expectat deus vt misereatur ¶ Et. 55. c. Derelinquet impius viã suam ꝛ vir iniquus cogitationes suas ꝛ reuertat ad dñm ꝛ miserebitur eius. ¶ Et Joel. 20. c. Conuertimini ad dñm deum vestruꝫ quia benignus ꝛ misericoꝛs est ꝛ prestabilis super maliciaꝫ. ¶ Et Daniel. 9. capitlõ. Pꝛosternimus preces in miserationibus tuis

multis. ¶ Et Mathei. 9. c. Christus dixit. Misericordiá volo. ¶ Et Paulus ad ephesios. 2. c. Deus diues est in misericordia. ¶ Et de hac sunt textus ⁊ s̄nie dulcissime in decretis. 50. di. c. Quia tua. c. Siquis. ¶ Et pª. q. 7. c. Siquis. ¶ Et. 2. q. pª. cº. Multi. ¶ Et. 7. q. pª. c. Qui negant. ¶ Et. 22. q. 4. c. Unusquisqꝫ. c. Incómutabilis. c. Nó semper. c. Omne. ¶ Et. 23. q. 4. c. Hec aūt vita. cº Ipsa pietas. cº Si illic. cº Duo ista. ¶ Et 23. q. 5. c. Si non licet. c. Ad fidem. c. Relegentes. ¶ Et. 26. q. 6. c. Is qui. c. Agnouimus. ¶ Et. 32. q. pª. c. Apud. ¶ Et. 33. q. 2. c. Admonere. ¶ Et de pe. di. pª. c. Libenter. ¶ Et. c. Multiplex. c. Importuna. c. Nouit c. Quáobrez. c. Quia diuinitatis natura. c. Predixerat. c. Medicina. c. Quez penitet. ¶ Et de pe. di. 3. c. Niniuite. c. Ille rex. c. Talis. c. Adhuc instat. Sūt in ꝓmptu exépla tot peccatoꝝ qui ad dn̄z redeuntes benigne recepti sunt ⁊ veniá acceperunt: vt patet in sermone illo nostro de misericordia dei. ¶ Tertia desperatio é felicitatis adipiscende. Desperant peccatores qꝫ sepe adipisci regnum celoꝝ: qm̄ illud non datur sine meritis. ⁊ vt inquit Beda. sine meritis aliquid sperare nó spes sed presumptio dici debet. Quibus respondet Bona[ra] in 3º di. 26. in declaratione littere. Qꝺ aliq sunt qui non habent meritū nec in ꝓposito nec in effectu. Hij sunt qui malefaciendo nullū bonum agunt: ꝓponentes firmiter in sua dissoluta vita ꝑseuerare asserétesqꝫ. Si dederit mihi deus paradisuz faciat qꝺ vult. Si dimiserit me in infernū quid mihi. Ego vitam mutare nolo. Tales vtiqꝫ presumptuosi essent si sperarét illo modo posse saluari. ¶ Alij ꝺo sunt qui habent merituz in ꝓposito ⁊ in effectu. Hij sunt viri perfecti quales fuerūt sancti ⁊ amici dei virtutibꝰ heroicis fulgentes qui peccata oía euitantes bonis opibus vacauerūt die noctuqꝫ seruientes dn̄o in humilitate ⁊ deuotione. ¶ Quidá aūt hn̄t meritū in ꝓposito ⁊ si nó in effectu. Isti sunt hoies imperfecti qui ⁊ si humana fragilitate sepius in peccata labantur tamé deo se cómendant vt illis spacium tribuat penitentie: frequentat ecclesias: largiūtur pauperibus elemosynas: custodiunt sanctos dies festoꝝū ⁊ exercét alia opera bona clamátes semper in corde suo cum publicano. Deus ꝓpitius esto mihi peccatori: hij sperare possunt non presumptuose: quia ad numeꝝ deueniét electorū. Et siqs obiceret ꝙ nullus pōt mereri vitá eterná qꝛ illa est bonū infinitū ⁊ meritum nr̄m é meritū finitū ⁊ finiti ad ifinitū nulla est ꝓportio. Responderi pōt per ea q̄ dicta sunt in sermone ꝑ q̄dragesimalis de penitétia. c. 3.

¶ Qꝺ desperatio grauissimuz est pctm̄ ex eo ꝙ ꝑ illá hoies retrahuntur ab operibꝰ bonis ⁊ labunt in effrenata vicia. Cap. 2m

s Ecūdū mysteriū declarádū de desperatione dicitur grauitatis. Est qppe desperatio graue peccatuz. ¶ Unde Hieroꝰ ad rusticuz monachū ait. Nihil sic offendit deū sicut cor impenitens. Solum desperationis crimen est quod veniá consequi non potest. ¶ Et Leo papa de pe. di. 3. c. Sceleratior. sic iudá alloquitur. Sceleratior oibus o iuda ⁊ infelicior extitisti quez penitentia non reuocauit ad dn̄m: sed desperatio traxit ad laqueum. Quasi dicat ꝙ grauius fuit peccatum desperationis in iuda qꝫ peccata iudeoruz ⁊ alia peccata per illum commissa. ¶ Et glosa super illud Numeri. 24. cº. Si desperaueris lapsus in die angustie minuetur fortitudo tua dicit. Nihil est execrabilius desperatione quaz qui habet ⁊ in generabilibus huiꝰ vite laboribus ⁊ quod peius est in fidei certamine cōstantiam perdit. ¶ Et Isidorus libro de sūmo bono. Perpetrare flagitiuz mors anime est: sed desperare est descendere in infernum. ¶ Sed propter ista querunt scire nō nulli vtrum desperatio sit maximum peccatoruz. Et ex auctoritatibus predictis videtur ꝙ sic. Preterea peccatum insanabile videtur esse grauissimum ꝫm illud Hieremie. 30. c. Insanabilis fractura pessima plaga tua. Sed peccatum desperationis est insanabile. vnde Hieremie. 15. capitulo Plaga nostra desperabilis renuit curari. ¶ Sed contrarium ostendi potest. ¶ Primo qꝛ illud peccatuz videtur eé altero grauius quo peccanti maius nocumentuz infertur. Sed ex infidelitate que opponitur

fidei infertur maius nocumentū quia per infidelitatem destruitur fundamentum spiritualis edificij qȝ ex desperatione que opponitur spei: ergo infidelitatis peccatū grauius est peccato desperationis. ¶ Secūdo arguitur ex sentētia Aristo. qui ait. 8. ethicor. Maiori bono maius malum opponitur. Sȝ charitas est maior spe: quia vt ait Apostolus pᵉ ad corinthios. 13. c. Nūc autem manent fides spes charitas tria hec. Maior autem horum est charitas. Ergo odium dei oppositum charitati est grauius desperatione opposita spei. ¶ Respondet Tho. 22. q. 20. q̄ peccata que opponuntur virtutibus theologicis sunt ſm suum genus alijs peccatis grauiora. Cum eni virtutes theologice habeant deū pro obiecto peccata eis opposita important directe et principalr̄ auersionem a deo. Si enim esse posset conuersio ad bonum commutabile sine auersione a deo q̄uis esset ïordinata non esset peccatum mortale. Et ideo illud quod primo ⁊ per se habet auersioné a deo est grauissimū inter peccata mortalia. Virtutibus autem theologicis opponunt̄ infidelitas desperatio ⁊ odium dei. Inter que odium ⁊ infidelitas si desperationi compararentur inuenientur ſm se quidem idest ſȝ rationé ꝓprie speciei grauiora. Infidelitas enim prouenit ex hoc q̄ voluntas hominis ipsi diuine bonitati contrariatur. Desperatio autē ex hoc q̄ homo non sperat se bonitatem dei participare. Ex quo patet q̄ infidelitas ⁊ odium dei sunt contra deum ſm q̄ in se est. Desperatio autem ſm q̄ eius bonuȝ participatur a nobis. vnde maius peccatum est ſm se loquendo nō cedere dei veritatem vel odire deum qȝ non sperare consequi gloriam ⁊ gratiā ab ipo. Sed si comparetur desperatio ad ista duo peccata ex parte nostra sic desperatio est periculosior quia per spem reuocamur a malis ⁊ introducimur in bona prosequenda. Et ideo sublata spe in effrenata homies labuntur vicia ⁊ a bonis opibus retrahunt ⁊ sic soluuntur obiecta.

¶ Quod desperatio peccatum est graue: tamen si de illa homo peniteat remittitur a deo. Cap. 3ᵐ.

t Ertium mysterium declaranduȝ de desperatione dicitur remissibilitas. In quo exquirere libet. An peccatū desperatiōis sit remissibile. Et qbusdaȝ videtur q̄ non eo q̄ est peccatum in spirituȝ sanctum: vt docet Magister in. 2. di. 43. Et peccatum in spiritum sanctuȝ est irremissibile. Sȝ quia de hac materia diffuse tractauim⁹ in ſmone de misericordia dei in quadragesimali de pnia. Ideo pro nunc tātuȝ notabimus illō quod ponit Tho. 22. q. 14. Qō de peccato in spiritum sanctuȝ tripliciter doctores loquuntur. Primi doctores antiqui vt Athanasius Hilari⁹ Ambrosi⁹ Hiero⁹ ⁊ Criso⁹: dicunt peccatum in spiritum sanctum esse quādo ad lr̄am aliquid blasfemū dicitur contra spm̄ sanctum siue spūs sanctus accipiatur ſm q̄ est nomen essentiale conueniens toti trinitati. Cuius q̄libet persona ⁊ spūs est ⁊ sāctus siue ꝓut est nomen personale vnius in trinitate persone. Et ſm hoc distinguitur Mathei. 12. c. blasfemia contra spiritum sanctuȝ ⁊ blasfemia contra filium hois. Nā christus operabatur quedam humanitus comedendo ⁊ bibendo ⁊ similia. Quedā diuinitus miracula faciendo ⁊ per operationeȝ spiritus sancti quo ſm humanitatem erat replet⁹. Iudei autem primo quidé dixerāt blasfemiā in filium hominis cum dicebāt eū voracem potatorem vini ⁊ publicanoꝝ amatorem. Postmodū autem blasfemauerūt in spiritum sanctum: dum opera que ipse opabatur ꝟtute ꝓprie diuinitatis ⁊ ꝑ operationé spiritus sancti attribuebant principi demonioꝝ ⁊ ꝓpter hoc dicuntur in spiritum sanctum blasfemasse. Aug⁹ autem liᵒ de verbis dn̄i blasfemiā vel peccatū in spiritum sanctum dicit esse finalem impenitētiam quando scilicet aliquis perseuerat in peccato mortali vsqȝ ad mortē. Quod quidem non solum verbo oris fit sed etiā verbo cordis ⁊ operis. Hoc aūt verbum sic acceptum dicitur esse contra spiritum sanctū quia est contra remissioné peccatoruȝ que fit per spiritum sanctū qui est charitas patris ⁊ filij. Nec hoc deus dixit iudeis quasi ipsi peccarent in spiritum sanctuȝ. Nondū eni erāt finaliter impenitētes. Sed admo-

nuit eos ne taliter loquentes ad hoc per/
uenirent ꝙ in spiritum sanctuꝫ peccarent.
Alij vero dicunt peccatum in spiritum san/
ctum est quando aliquis peccat contra ap
propriatum bonum spiritui sancto: cui ap
propriatur bonitas sicut patri appropria
tur potentia ⁊ filio sapientia. vnde pecca/
tum in patre dicunt esse peccatum ex infir
mitate: ⁊ peccatum in filium quando pec/
catur ex ignorantia. Et peccatum quando
peccatur ex certa malicia. Et nota quia nõ
dicit ex malicia sed ex certa malicia. Nam
vt refert Bonauẽtura in scđo di. 43. ꝙ ⁊ si
malicia cõcurrere possit ad omne peccatũ
nõ tñ semper facit peccatũ in spũm sanctũ:
vnde si aliquis senex qui nõ habet appeti
tum fornicãdi excitaret carnẽ suã vt forni
caretur nõ diceretur in illa fornicatiõe pec
care in spũm sanctũ q̃zuis illud peccatũ cõ
mitteret ex idustria ⁊ quadã malicia. Pec
care ergo ex certa malicia est cum ꝯtẽnunt
⁊ abiciuntur illa que electionẽ peccati pos
sunt ipedire sicut spes per desperationẽ: et
timor per p̄sumptionẽ: que. s. timor et spes
sunt effectus spũs sancti in nobis. Despe
ratio ergo est peccatũ in spũm sanctũ quia
repugnat spei ⁊ ꝯtemnit mi̾icordiã et bo
nitatẽ dei. Ad ꝓpositũ p̄ncipale redeũtes
dicimus vt etiã posui in illo p̄tacto s̾mone
de misericordia dei: ꝙ põt homo q̃zdiu in
hac vita de desperatione penitere ⁊ penitẽ
ti nunq̃z venia denegatur. Ibi oia expres/
sa sunt que nolo scribendo iterũ replicare.
Sed pro ꝯfortatione desperatoꝝ vt nunq̃z
si se corrigere volũt ⁊ ad pniam reuerti dif
fidant de bonitate dei. Inducã exemplum
notabile qđ recitatur in legẽda sancti basi
lij: vir quidã venerabilis noie heraclius fi
liã vnicã habebat quã dño ꝯsecrare decre
uerat. Sed diabolus humani generis ini
micus hoc aduertens vnũ de seruis predi
cti heraclij in amorẽ puelle plurimũ inflã/
mauit. verũ cũ impossibile cerneret vt ipse
qui s̾uus erat in amplex⁹ tã nobilis puel
le accedere posset. Ad quendã maleficũ ac
cessit pecuniã ꝓmittens vt sibi ferret opẽ.
Cui maleficus dixit. Si uis mittã te ad dia
bolum meũ dñm. Et si feceris q̃ ipse iniun
get tuũ desideriũ obtinebis. Rñdit iuue/
nis faciam vt dicis. Ille igitur epistolam
ad diabolum misit: ⁊ eam per predictum
iuuenem in hec verba destinauit. Quoni/
am quidem mi domine oportet me festinã
ter ⁊ solicite quosq̃z a christianorum reli/
gione abstrahere ⁊ tue adducere volunta/
ti vt pars tua quotidie multiplicetur misi
hunc iuuenem amore captũ ardentissimo
talis puelle: postulo vt suũ desideriũ asseq̃
tur vt i isto glorier ⁊ alios tibi decetero va
leã agregare. Et dãs ei epistolã dixit: vade
⁊ tali hora noctis sta super monumentum
gentilis. Et ibidẽ demones aduoca ⁊ hãc
chartã in aera exalta ⁊ stati aderunt tibi.
Qui vadens demones inuocabat ⁊ char/
tã per aera eiciebat. Et ecce adest princeps
tenebraꝝ multitudine demonioꝝ vallatus
Qui cũ ep̄lam plegisset ait ad iuuenẽ: cre
dis ne ꝙ tibi possiꝫ ꝓdesse vt tuã cõpleas
voluntatẽ: Qui ait. Credo dñe. Cui diabo
lus. Abnegas xp̄m tuum: Qui ait: abne/
go. Dicit ei diabolus. Perfidi estis vos
christiani qr q̃n me opus habetis ad me
venitis: q̃n aũt desideriũ vestrũ consecuti
estis stati me negatis ⁊ ad xp̄um vestrũ ac
ceditis. Ille aũt qr clemẽs est suscipit vos
Sed si vis vt tuã cõpleã voluntatẽ fac mi
hi manu tua scriptũ in quo ꝯfitearis te ab
renunciasse christo ⁊ baptismo ⁊ christia/
ne ꝓfessioni ⁊ meus sis seruus ⁊ mecũ i iu
dicio condemnandus. Qui statim manu
propria scriptum fecit. Continuo ergo dia
bolus accersiuit spũs qui erant super for/
nicationẽ iubẽs eis vt ad predictã puellaꝫ
accederent ⁊ cor eius in amorẽ iuuenis in
flammarẽt. Qui accedẽtes cor eius adeo
succenderunt vt puella se in terraꝫ ꝓiceret
⁊ ad p̄rem lamentabiliter exclamaret. Mi
serere mihi pater qr dire torqueor propter
amorẽ talis pueri aut illi vxorẽ me trade:
aut post modicũ mortuã me videbis ⁊ pro
me in die iudicij rationẽ reddes. Qđ dolẽ
ter audiens pater tandẽ eã vxorẽ illi dedit
Ac vniuersã substantiã tribuit dicens: va
de filia vere mi̾a. Cũ ergo illa cũ viro ma
neret percepit ⁊ alioruꝫ relatu cognouit ꝙ
iuuenis ille ecclesiã nõ introibat nec se cru
ce signabat. Cuꝫ vero hec viro suo suspirãs
⁊ dolens narrasset illeq̃z negare nõ posset

aperuit sibi per ordinē cuncta que fecerat. Quod illa audiens vehementer ingemu/it ⁊ ad beatum basilium properauit: eiqȝ oia que viro ⁊ sibi acciderant retulit. Basilius autem iuuenem vocans dixit: vis fili reuerti ad dominū? Cui ait: Utiqȝ domine sed non valeo quia diabolo sum ꝓfessus ⁊ christum abnegaui ⁊ de hoc scriptū manu ꝓpria feci ⁊ diabolo ipsum dedi. Cui basiliu⁹. Non sit tibi cure. Benignus est deus reuertentibus ad se. Et continuo apprehēdens puerū signum crucis in eius frōte fecit ⁊ ipsum per tres dies reclusit. Postea eum visitauit ⁊ dixit. Quomodo habes fili? Qui ait: In magna sum vexatione. Nā clamantes diaboli ⁊ terrentes me scriptuȝ ostendūt ⁊ dicunt. Tu venisti ad nos: non nos ad te. Et dixit sanctus. Noli timere fili tantūmodo crede. Et dans ei modicam escam ⁊ signans ⁊ claudens ostiuȝ abijt et pro eo orauit. Post aliquos dies iterum visitauit ⁊ ait. Quomodo habes fili? Qui ait: a longe clamores eorum ⁊ minas audio: sed eos non video. Et dans ei iterum escam faciensqȝ signum crucis iteruȝ eum reclusit ⁊ pro eo orauit. Et quadragesimo die rediēs dixit. Quomodo habes fili? Respondit bene habeo sancte dei: vidi te hodie in visu pugnantem pro me ⁊ diaboluȝ vincentē. Post hec eum educens omnem clerum ⁊ religiosos ⁊ populū conuocauit: ⁊ omnes pro eo orare admonuit tenensqȝ manum iuuenis ducebat eum ad ecclesiā. Et ecce diabolus cum multitudine demonum ad eum venit ⁊ visibiliter apprehendens iuuenem conabatur eum trahere de manu basilij. Et cepit clamare ille. Sācte dei adiuua me. Et tanta eum improbus instantia agressus est vt etiam sanctum impelleret. Qui ait ad eum improbissime. Non sufficit tibi proditio tua nisi ⁊ dei mei tentes plasma. Diabolus dixit ad eū multis audientibus. Preiudicas mihi o basili. Tunc omnes exclamauerūt: Kyrieleisō Dixitqȝ ad eum basilius. Increpet te dominus diabole. Qui ait. Non abij ego ad ipsum sed ipse venit ad me. Ecce scriptum eius in manu mea habeo. Et orante basilio ⁊ tendente in celum manus. Ecce charta per aerem delata ⁊ ab omnibus visa venit ⁊ imposita est in manib⁹ basilij. Quam ille suscipiēs dixit iuueni. Cognoscis has litteras frater? Et ille. Etiaȝ domine. Et frāgens basilius scriptum ⁊ bene instruēs illum ⁊ regulam sibi dans reddidit euȝ viro ri sue. ¶ Ecce quanta est bonitas summi dei qui neminem vult perire. Speremus ergo in illum ⁊ non confundemur sed habebimus eius gratiam quā nobis largiatur Amen.

¶ Sabbato ante dominicam de passione. De iusticia contra negligentiam ministrorum eius.

Sermo trigesimus quintus.

Iudiciū meum verum est, verba sunt redemptoris nostri originaliter Joannis. 8. capitulo. ⁊ in euangelio hodierno. Quia dormit iusticia in terra multiplicantur vbiqȝ iniquitates malorum. Perpetrant quidem ipsi absqȝ timore peccata. Sed fieri non potest absqȝ culpa rectorū reipublice ac quorumcunqȝ maiorum iusticie intermissio. Nam deum imitari debent cuius ministri sunt vt contra publice delinquentes dum opus est potentie brachiuȝ extendant. Et cum sepe in hoc deficiant ex animi remissione ⁊ pusillanimitate. Iccirco in presenti sermone de negligentia ministrorum iusticie dicemus. Pro qua confutanda de iusticia tria proponemus mysteria declaranda.

¶ pᵐ dē commendationis.
¶ 2ᵐ partitionis.
¶ 3ᵐ contrariationis.

¶ Quid sit iusticia. Et quomodo cōmendatur in omnib⁹ scripturis diuinis et humanis. Et de triplici eius acceptione.

Cap. pᵐ.

Primum mysterium declarandum de iusticia dicitur commēdationis: In quo prius videamus. Quid sit iusticia. deinde quomodo ab omnibus commendatur scripturis. Cicero igitur in epistola de casu Reipublice: sic diffinit

iusticiā. Iusticia est cōstans ⁊ perpetua vo
luntas ius suum vnicuiqꝫ tribuens. Que
verba ponuntur instituta de iusticia ⁊ iure
Et. ff. de iusticia ⁊ iure. l. Iusticia. Pro qua
diffinitione plenius intelligenda. Notan/
dum ſm Riccardum in 3° di. 33. Et Tho.
22. q. 58. Et pᵃ 2ᵉ. q. iii. Q̄d iusticia sumitur
tripliciter. ¶ Primo cōmunissime ꝓ qua
libet rectitudine animi. Et hoc modo queli
bet virtus est iusticia. quedam quia queli
bet virtꝰ est aliqua animi rectitudo. Et de
hac dicit Anselmus in li° de veritate. Iusti
cia est rectitudo voluntatis. Et sic iusticia
est facere bonū ⁊ declinare a malo ſm Au
gustinum. Et de hac christus dixit Mathi
6. c. Primū querite regnum dei ⁊ iusticiā
eius. Hoc etiā modo iusticia importat re
ctitudinem ordinantem actum homis in
comparatione ad bonum proprium cū sci
licet homo ordinatur per virtutem que bo
num facit habentem. Et hāc Arist. 5. ethi/
corum appellat iusticiam methaphoricā.
¶ Secūdo sumitur iusticia cōmuniter, ꝓut
importat rectitudinem ordinātem actum
hominis in comparatione ad bonū cōmu
ne multitudinis. Et sic dicitur iusticia lega
lis. ¶ Tertio mō sumit̄ iustīa ꝓprie prout
portat rectitudinē ordinantem actum ho/
minis in comparatione ad aliū singularē
hominem. Et sic est iusticia particularis et
est virtus cardinalis. ¶ Quomodocunqꝫ
itaqꝫ sumatur iusticia multa laude extolli
tur in scripturis diuinis ⁊ humanis. vnde
Dauid ita ait ps. 33. Oculi dn̄i sup iustos
¶ Et ps. 36. Iusti autem hereditabunt ter/
ram. ¶ Et ps. 91. Iustus vt palma florebit
Et ps. 111. In memoria eterna erit iustus.
¶ Et Sapiens, puerbiorū. 10. c. Benedictio
dn̄i super caput iusti. ¶ Et. c. 12. In semita
iusticie vita. Et. c. 14. Iusticia eleuat gentē
miseros facit populos peccatū. ¶ Et. c. 15.
Qui sequitur iusticiā diligetur a deo. ¶ Et
16. c. Initiū vie bone facere iusticiam. ¶ Et
Ecclesiastici. 4. c°. Pro iusticia agonizare
pro aīa tua ⁊ vsqꝫ ad mortem certa pro iu
sticia ⁊ deus expugnabit ꝓ te inimicos tu
os. ¶ Et. 20. c. Qui operatur iusticiā ipe ex
altabitur. ¶ Et Paulus ad ephesios. 6. c.
Induti lorica iusticie. ¶ Et ad philippēses
p. c. Repleti fructu iusticie. ¶ Et pᵉ ad Ti/
motheū. 6. c. Sectare iusticiā. ¶ Et Cassio
dorus in eplis. Acquiescite iusticie q̃ mun
du[illegible]etatur. ¶ Et Anselmus in li° cur deus
hom[illegible] Iusticia est animi libertas tribuēs
vnicui[illegible]m propriā dignitatē maiori re
uerētia[illegible] pari cōcordiam: minori discipli
nam: deo obedientiam: sibi sanctimoniā:
inimico patientiam: egeno operosā miseri
cordiā. ¶ Et textus. 12. q. 2. c. Cum deuotissi
mam. Summū in rebus bonum est iusti
ciam colere atqꝫ sua cuiqꝫ iura seruare. Et
Augꝰ li°. 4. de ciuitate dei. Amota iusticia
quid aliud sunt regna nisi latrocinia. ¶ Et
Macrobius li° p de somno scipionis. Si/
nec iusticia non solum respublica: sed nec
exiguus hominum cetus nec quidē parua
domus constabit. ¶ Et Cicero li° p de offi/
cijs. Iusticie virtutis splendor est maximꝰ
ex quo boni viri nominantur. ¶ Et Salusti
us i catilinario. Labore ac iusticia respu/
blica excrescit. Et Aristo. 5. ethicorū. Pre/
clarissima virtutum videtur esse iusticia ⁊
neqꝫ hesperꝰ neqꝫ lucifer ita admirabilis.
¶ Et in politice. Sicut perfectum oiū ani
maliū est homo: ita a lege ⁊ iusticia separa
tum pessimum omniū. Et Sen̄. in libro de
quatuor virtutibus. Iusticia diuina lex est
⁊ vinculum societatis humane. ¶ Et Cypa
nus in li° de duodecim abusionibus. Iusti
cia est pax populorū: tutamen patrie: imu/
nitas plebis: munimentū gentis: cura lan
guorum: gaudium hominū: temperies ae
ris ⁊c̄. ¶ Et vt concludamus laudes iusti
cie adest saluator noster qui Mathei. 5. c.
dixit. Beati qui esuriunt ⁊ sitiunt iusticiā:
quoniā ipsi saturabuntur. Sed quidā pre
conia iusticie audientes arguere conātur
ꝓbantes ꝙ iusticia nō possit esse in homi
nibus sed in solo deo. Nam vt dictū est in
principio huius capli. Iusticia est constās
⁊ perpetua voluntas. Sed in solo deo est
volūtas perpetua: ergo in solo deo erit iu/
sticia. ¶ Ad hod respondet Tho. 22. q. 58.
Q̄d volūtas pōt dici perpetua dupliciter.
vnomodo ex parte ipsius actus qui perpe
tuo durat. Et sic solius dei voluntas ē per
petua. Aliomodo ex parte obiecti: quia sci
licet aliquis vult perpetuo facere aliquid.
Et hoc

Et hoc regritur ad ratioñe iusticie. s. q̄ ho/
mo habeat voluntaté ppetuo ꝛ in oib' iu/
sticiam conseruádi. virtus ergo iusticie ex
colenda est: quia in auctético vt oés obedi
ant iudici puincie in pncipio collóne. 5. vo
catur virtus perfectissima i suplatiuo gra/
du qui oés excedit ꝛ nullus eum. ff. de ver
boꝝ obligationibus. l. Ubi aũt circa prin
cipium. Ratio est q: cetere virtutes ꝓsũt
hñti. Justicia p̄o oibus.

¶ De innocentia: fidelitate: ꝛ seueritate: que sunt tres partes iusticie. Cap. 2m

ſ Ecũdũ mysteriũ declarádũ de iusti
cia dicit partitionis. Et lꝫ a Macro
bio ꝛ a Tullio diuerse assignent par
tes iusticie ac plures. Nos tamen de trib'
tm̃ dicemus.

¶ pª di innocentia.
¶ 2ª fidelitas.
¶ 3ª seueritas.

¶ Prima pars iusticie dicitur innocentia
de hac Lactantius li°. 3. ait. Inter sũmas
homis virtutes innocentia numeratur. Et
vt inquit Tullius in q̄onibus tusculanis.
Innocentia est affectio talis animi q̄ nemi
ni noceat. ¶ Et Ambrosi'. 22. q. 4. c. Inno
cens ait. Hoc est innocenté esse igrare qd
noceat. De hac adhuc dicit Señ. in li°. de
clementia. Pestifera vis est valere ad no
cendũ. ¶ Ad hanc innocentiá spectat odio
habere peccata. vnde. 86. di. c. Culpá dicit
Primus gradus innocentie est odisse ne
fáda. Ideo Dauid qui dixerat. Judica me
ƀm innocentiá meam ipse dicit. Iniquita/
tem odio habui ꝛ abominatus sũ. Ad ino
centiam adhuc pertinet defendere loco et
tépore bonos ꝛ cohibere malos. ¶ Unde
Ambro' li°. 2. de officijs ait. Justus vt sis
nó solum non nocebis: sed innocenté pro
hibebis. Propterea non fuit innocens pi
latus q̄muis dixerit innocens ego sum a sá
guine iusti huius. Mathei. 27. c. quia po/
tuit iudeos cohibere a malicia eoꝝ ꝛ nó fe
cit. Placet aũt deo ista innocentia qui di/
cit in ps. Innocentes ꝛ recti adheserũt mi
hi. ¶ Secunda pars iusticie dicitur fideli/
tas. De hac Tullius in p̄ de officijs ait. Fũ
damentum iusticie est fides idest conuéto
rum constantia ꝛ veritas. Ideo Sapiens
ꝓuerbioꝝ. 28. c. ait. Uir fidelis multũ lau
dabitur. Et Tullius li°. 2. de officijs. Nul/
la res vehementius rẽpublicá continet q̄ꝫ
fides. Hec vtiqꝫ necessaria est inter virum
ꝛ vxoré. Inter mercatores: inter artifices.
inter ciues ꝛ inter omnes. De fidelitate cõ
mendatur a Ualerio li°. 6. in rubrica de iu
sticia. Crassus romanus ciuis qui carbo/
nis nomen infesto animo vtpote inimicissi
mum sibi detulerat. Sed tamé scriniũ ei' a
seruo carbonis allatum ad se ꝛ plura con/
tinés quibus facile opprimi posset vt erat
signatum cum seruo cathenato ad eum re
misit. ¶ Tertia pars iusticie dicitur seueri/
tas. Hec est virtus debito supplicio coher
cens iniuriam. Et dicitur a seuitia ꝛ verita
te. vnde seuerus quasi seuus ꝛ verus: ƀm
Isidoꝝ. Notandũ tamen q̄ seueritas ali/
qñ accipitur in malam partẽ. s. pro crude
litate. Et sic accipit cũ dicitur q̄ pius clau/
dius i senatu de pirri captiuis seuerissimá
dixit sententiam idest crudelissimá: vt scri
bitur. ff. de postulando. l. pª §. Casuꝫ. ¶ Ali
qñ seueritas accipitur in bonam partẽ. s.
pro debita punitione delictoꝝ. ¶ Et sic acci
pitur. C. de veteri iure enucleádo. l. 2ª §. Se
ptinari'. ¶ Et. C. de sepulchro violato. l. Se
pulchra. Hec seueritas requiritur in hijs
ad quos spectat ex debito officij ꝛ superio
ritatis punire peccata: q̄m ꝓpter quatuor
rationes peccata sunt puniéda. ¶ Prima
ratio est ꝓpter bonoꝝ auxiliationé: vt per
punitionem maloꝝ prebeatur auxiliũ be
ne viuentibus. Ideo ad publicam vtilita/
tem spectat ne crimina remaneát impuni/
ta: vt ponitur. ff. ad legé aquiliá. l. Ita vul
neratus. Et. C. de penis. l. Si operis. Et. ff.
de penis. l. Capitaliũ §. Famosos. vnde in
ꝓlogo decretaliũ dicitur. Ideo lex ꝓditur
vt appetitus noxius sub iuris regula limi
tetur per quam genus humanũ vt hone/
ste viuat alterum non ledat. Jus suũ vni
cuiqꝫ tribuat reformatur. Et di. 4. c. Facte.
Facte sunt aũt leges vt earuꝫ metu huma
na coherceatur audacia: tutaqꝫ sit iter im
probos innocétia: ꝛ in ipsis improbis for
midato supplicio refrenetur audacia ꝛ no
cendi facultas. ¶ Secũda ratio quare pec/
cata sunt punienda ꝓpter maloꝝ refrena/

tionē ne ipsi deteriores fiāt. Ideo scribitur 23.q.pª.c. Paratus. Nihil est infelici⁹ feli citate peccantiū qua penalis nutritur ipu nitas ⁊ mala voluntas velut interior ho stis roboratur. ¶ Tertia ratio quare pecca ta sunt punienda ꝓpter alioꝝ exemplatio nem qꝛ pena vnius est metus alterius vt dicitur. C. ad legem iuliam repetundaꝝ. l. pª. ff. de penis. l. Bona fides. ¶ Quarta ratio est propter maioꝝ obligationē: quia tantoꝝ maloꝝ rei sunt quot peccata ꝓpter illoꝝ negligentiam cōmittuntur. Sicut pa tet. 83. di. c. Error. c. Cōsentire. c. Quid eni ꝓdest. 84. di. c. Peruenit. 86. di. c. Facien tis. 2. q. 7. c. Negligere. 17. q. 2. c. Sigs. 23. q. 3. c. Qui potest. extra de homicidio. c. Si cut dignum. Puniendi ergo sunt delinqn tes vt iusticia locū habeat. naꝫ vt dicit glo sa in. c. p̊ de officio ordinarij. Preses pro uincie debet purgare ꝓuinciam malis ho minibus. Idē. ff. de officio presidis. l. Pre ses prouincie. Et. 6. q. 3. c. Placuit. Cōmē dantur antiqui illi romani: qui nec ꝓprijs filijs pro iusticia conseruanda noluerūt in dulgē. Sicut de bruto recitat Aug⁹ liº. 5. de ciuita. dei. c. 18. qui filios occidit qꝛ con spirabant contra p̄riam. vn̄ ⁊ poeta lauda tor ait. Natosqꝫ pater noua bella mouen tes ad penam pulchra pro libertate voca bat. Sed versu sequenti consulatus est in felicez. Uincet amor patrie laudūqꝫ imen sa cupido. ¶ Similiter narrat Augustinus de manlio torquato q filiū occidi fecit non quia exierat contra patriā sed quia contra id quod imꝑauerat pater. s. vt nullus ini ret bellum cuꝫ hostibus sub pena capitis absqꝫ licentia eius. Ille aūt ab vno ex ho stibus prouocatus iuuenili ardore cōgres sus singulare certamē illū interfecit ⁊ spo liauit. At pater ne plus mali esset in exem plo imperij contēpti q̄ꝫ boni in gloria ho stis occisi filiū victorem ꝓpter inobedienti am interimi iussit. ¶ Sed sciendū ꝫm Ale xandrū de ales in tertio summe qui indu cit Augustinū contra faustum. Qd̊ seueri tas aliquando remittitur ꝓpter multitudi nem peccantium quando puniri non po test sine scandalo. Ideo dicit Augustinus Qd̊ aliquando delinquētium multitudo diu per patientiaꝫ est expectanda. Aliquā do in paucis est punienda vt eorum exem plo ceteri terreātur. Propterea dicitur. 9. q. 3. c. Ordinationes. vbi multorum stra ges iacet subtrahendum est aliquid seueri tati. Idem confirmatur. 50. di. c. Ut consti tueretur. Et. xi. q. 3. c. Plerunqꝫ. Et extra de transactionibus. c. finali. Et. ff. de penis l. Aut facta. in glosa ordinaria. Et. 23. q. pª c. Noli in fine.

¶ Qd̊ amicitia ⁊ auaritia ac ꝓpri⁹ amor ꝯtrariantur iusticie. Cap. 3m.

Tertium mysteriū de iusticia declarā dum dicitur contrariatio. Sūt eniꝫ iusticie multa contraria: sed preci pue tria.

¶ pm amicitia.

¶ 2m auaritia.

¶ 3m amor ꝓprius.

¶ Primum quod est contrarium iusticie amicitia est. Multi equidē ꝓpter amicitiā reos defendunt excusant: immo quantuꝫ possunt exaltant. Sed hij audire debent ⁊ obseruare sentētiā Ciceronis qui libro. 3. de officijs ait. Neqꝫ cōtra rēpublicā: neqꝫ contra iusiurandū ac fidem amici sui cau sa vir bonus faciet. Nam si omnia faciēda sunt que amici velint non amicitie tales: sꝫ cōiuratiōes putāde sunt. Hec ille. Et de hac materia videre potes sermonē de ami citia in opere nostro de laudibus sanctoꝝ.

¶ Secūdum quod cōtrariatur iusticie est auaritia: ⁊ de hoc diffuse habemus in ser mone de auaritia iudicum. ¶ Tertium est amor ꝓprius. dum. s. qui reipublice p̄sunt seipsos diligunt ⁊ sua querūt cōmoda pro pria. ¶ Ideo hijs intimanda est sententia il la grauissima Ciceronis in p̊ officiorum li bro. Omnino inquit qui reipublice p̄sunt duo precepta platonis teneant. Unum vt vtilitatem ciuium sic tueantur vt quicqd agant ad eam referant obliti cōmodorum suorum. Alterum vt totum corpus reipu blice curent nedum partem aliquam tueā tur reliquas deserant. Ut enim tutela sic procuratio reipublice ad eorum vtilitateꝫ qui commissi sunt non ad eorum quibus commissa est gerenda est. Hec ille. Ad iu sticiam itaqꝫ fouendam ac manutenendā

omnes inuigilare debēt. Pro qua vt pre/
diximus in precedenti caplo gentiles nec
filijs nec sibiipsis pepercerunt. Sicut etiaz
Ualerius ponit libro. 6. exemplum zalēti.
Zalentus inquit vrbe locrentium a se salu
berrimis ⁊ vtilissimis legibus munita cū
filius eius adulterij crimine damnatus fz
ius ab ipso constitutum vtroqz oculo care
re deberet ⁊ tota ciuitas in honorem pa/
tris necessitatez pene adolescentulo remit
teret aliquādiu repugnauit. Ad vltimum
populi precibus euictus suo prius deinde
filij oculo eruto vsum videndi vtriqz reli/
quit. Ita debitū supplicij modum legi red
dit equitas admirabili temperamento se
inter misericordem patrem ⁊ iustum legis
latorē partitus. Hec ille. Utiqz si sic vbiqz
seruaretur iusticia bene esset omnibus po
pulis in quolibet statu. Sed quia hec vir/
tus pene extincta est excreuerunt iniquita
tes propter quas indignatus deus sepis/
sime percutit populos durissimo flagello
suo. A quo nos misericorditer liberet: do/
netqz gratiam et inde gloriaz beatā Amē

Dñica de passione. De peccato lingue.
Sermo trigesimus sextus.

Emoniū hēs

d

Judeoruz blassemantiū chri
stum verba sunt ista origina/
liter Joannis. 8. c°. ⁊ in euan
gelio hodierno. Magna vis in lingua ho
minis sita est: que lz membrum sit exigu/
um multa tamē loqui potest ⁊ bona ⁊ ma
la. Propterea Jacobus tertio. c. ait. Ecce
naues cuz magne sint ⁊ a ventis validis
minentur: circunferuntur autem a modi/
co gubernaculo vbi impetus dirigētis vo
luerit. Ita ⁊ lingua modicum quidem mē
brum est ⁊ magna exaltat. Ecce quātulus
ignis q̄z magnam siluam incendit. Et lin
gua ignis est vniuersitas iniquitatis lin/
gua construitur in mēbris vestris que ma
culat totum corpus. Hec ille. Que verba
verificari videntur in iudeis: qui linguis
suis mordacibus christo innocenti macu
laz dabant nunc dicendo eum vini potato
rem: nunc seductorem populorum: nunc
demoniacum ⁊ samaritanum. Et tandem
linguis suis illum crucifigi procurarunt.
Cum ꝟo multos conspiciamus iudeoruz
imitatores qui lingue omnem licentiaz de
derunt ad indebite inordinateqz loquēdū
Jccirco in presenti sermone de peccato lin
gue verba faciemus. Proponemus autē
solito more tria mysteria de ipsa lingua de
claranda.

Pm dicitur naturalis conditionis.
2m virtuose regulationis.
3m multiplicis offensionis.

Qd soli hoī ↄcessa est ligua ad loq̄ndū
⁊ de ↄditionib9 humane lingue: ⁊ qualiter
angeli loquuntur. Cap. pm.

p Rimū mysteriū de lingua declarā
dū dicitur naturalis conditionis.
Habz equidē humana lingua tres
naturales conditiones quas ↄsiderare de
bet vnusqsqz a sūmo opifice non ab re ho
mini datas.

pa dr̄ locutionis.
2a formationis.
3a collocationis.

Prima cōditio humane lingue dicitur
locutionis. Sola enī humana lingua na/
turaliter loqui potest. Ad quod meli9 intel
ligenduz triplicem adhuc linguam distin
guemus. ¶ pa est angelorum. ¶ 2a brutorū
¶ 3a ꝟo hoīum. Prima est lingua ange
lorū: de qua Apostolus pe ad corinthios
13. c. Si linguis hominū loquar ⁊ angelo/
rū. Hee lingue angelorum methaphorice
accipiuntur ad exprimendam eorum itel/
ligibilem ⁊ spiritualem locutionez: quia si
cut homo loquitur lingua corporis: ita an
geli lingua mentis. Nam vt inquit Tho.
prima parte. q. centesima septima. In an/
gelis est aliqua locutio: ⁊ vnus alij loqui/
tur. Quod sic potest intelligi: voluntas
enim mouet intellectum ad suam opera/
tionem. Intelligibile autem est in intelle/
ctu tripliciter. Primo quidem habituali
ter vel fm memoriaz: vt Aug9 dicit. Secū
do autem vt actu consideratum vel conce
ptum. Tertio vt ad aliud relatum. Mani/
festuz est autem q̄ de p gradu in scdo trās
fertur intelligibile per imperiuz volūtatis
vnde in diffinitione habitus dr̄ quo quis

vtitur dū voluerit. ¶ Simil'r aūt ꝛ de secun do gradu peruenitur in tertiū per volunta tem. Nam per voluntaté conceptus men tis ordinatur ad alteꝝ: puta vel ad agédū aliquid vel manifestandū alteri. Qñ auté mens conuertit se ad actū considerandū quod habet in habitu loquitur aliqs sibi ipsi. Nam ipse conceptus mentis interior verbum vocatur. Ex hoc ṽo ꝙ conceptus mentis angelice ordinatur ad manifestan dum alteri voluntaté ipsius angeli: conce ptus mentis vnius angeli innotescit alij: ꝛ sic vnus loquitur alij. Nihil eni aliud est loqui ad alteꝝ q̄ȝ conceptum mentis alte ri manifestare. vnde q̄ȝcito angelus vult manifestare suum conceptum alij stati ali us cognoscit. Nobis aūt locutio exterior que fit per voceȝ est necessaria, ꝓpter obsta culum corporis. ¶ Aduertendum tamen circa locutioné angeloꝝ. ¶ p̄ ꝙ angeli infe riores loquuntur superioribus ƀȝ Diony siū in. 7. c. celestis ierarchie: ꝛ tamé in hac locutione inferiores nó illuminant sup̄io res: q: omnis illuminatio est locutio in an gelis: sed non omnis locutio est illumina tio. Illuminatio enim est manifestatio co ruȝ que dependét a voluntate diuina que fit per superiores ipsis inferiorib⁹ ꝛ hec il luminatio est ꝛ locutio. locutio ṽo ꝛ non il luminatio est manifestatio coꝝ que proue niunt a voluntate, ꝑpria ꝛ sic loquūtur an geli inferiores superioribus. ¶ 2⁰ sciendū ꝙ angeli loquuntur deo ƀȝ illud Zacharie p. c. Respondit angelus dñi ꝛ dixit: domi ne exercituū vsqȝquo non misereberis hie rusalem. Ista tamé locutio nó fit ad aliq̄d manifestandum deo qui est omnis verita tis ꝛ omnis voluntatis principium ꝛ con ditor. Sed fit vel ad consultandá diuinam voluntatem de agendis. Nam locutio nó semper est ad manifestandum alteri. Sed qñqȝ ad hoc ordinatur finaliter vt loquéti aliquid manifestetur. Sicut cum discip'ls querit aliquid a magistro vel fit locutio an geloꝝ ad deum ad ipsum cum admiratio ne laudandum: vt dicit Gregorius in 2⁰ li⁰ moralium. Locutione ṽo qua angeli lo quuntur de deo laudantes ipsum ꝛ admi rantes semper angeli de deo loquuntur. Sed locutione qua eius sapientiam consu lunt super agendis tunc ei loquuntur quá do aliquod nouum per eos agendum oc currit super quo illuminari desiderant. ¶ 3⁰ notandum ꝙ sicut distantiam localis non impedit quin vnus angelus aliuȝ videre possit ita etiá non ip̄edit quin vn⁹ alt'i loq possit ꝛ suum manifestare conceptum. In tellectualis enim operatio angeli omnino abstracta est a loco ꝛ tempore. In eo auteȝ quod est abstractum a loco ꝛ tempore ni hil operatur neqȝ tép̄oris diuersitas neqȝ loci distantia. ¶ Et si obiceretur ꝙ clamor loquentis fit ꝓpter distantiam audientis Sed Ysaie. 6. c. dicitur de seraphin ꝙ cla mabat alter ad alterum: ergo videtur ꝙ lo calis distantia impediat locutionem ange lorum. ¶ Respondet Tho. vbi. s. ꝙ cla mor ille non est vocis corporee qui fit pro pter distantiam loci: sed significat magni tudinem rei que dicebatur vel magnitudi nem affectus ƀm ꝙ dicit Gregorius secū do li⁰ moralium. Tanto quisqȝ minus cla mat q̄ȝto minus desiderat. ¶ Quarto scié dum ꝙ dum angelus vult loqui vni soli: non omnes cognoscunt locutionem eius: quia potest angelus ordinare aliquod ad vnuȝ ꝛ non ad alios. Et ideo potest cogno sci conceptus vnius ab vno ꝛ non ab ali is. Concordat Bonauétura in scđo di. 10. ¶ Secunda lingua est brutorum. Anima lia enim bruta linguam habent sed nó lo quuntur. ¶ Et si dicatur ꝙ locuta est asina balaam: vt dicitur Numeri. 22. c. Dum ad visionem angeli cecidisset ꝛ balaam percu tiebat eam. Et asina dicebat: quid feci tibi Cur percutis me. ¶ Ad hoc respondetur: ꝙ illud fuit per speciale miraculum: non per naturam. Ideo dicit textus. Aperuit dominus os asine ꝛ locuta est. ¶ Quedam tamen glosa super hoc passu dicit. Sicut diabolus locutus est per serpentem ꝛ non serpens locutus est. Sic angelus per asi nam locutus est non asina. Non enim po tentiam loquendi habuit asina. vnde nul lum miraculum fuit ibi sicut nec in serpen te seducente euam. Tamen dicunt quidaȝ ꝙ asina ad tempus habuit potentiam lo quendi: ꝛ locuta est proprie ꝛ miraculose.

Hec illa glosa. ¶ Tertia lingua est hoium
Ipsi per naturaȝ loqui possunt. Ideo Tul
lius in ꝓ rethorice ait. Cum hoies multis
in rebus humiliores ⁊ infirmiores sint be
stijs in hac re maxime bestijs prestare vi/
dentur ꝙ loqui possunt. vt enim inqt Ma
gister in scđo di. 16. Homo q̄ȝtum ad corpꝰ
superatur a lince in visu. A cane ⁊ vulture
in odore. A porco in auditu. A simia i gu/
stu. ⁊ ab aranea in tactu. Hec Magr̄. Sed
in lingua supat homo volucres celi ⁊ oia
pecora campi. Ex quo igitur sibi lingua lo
quax concessa est rationabilr̄ ea vti debet
non bestialiter. ¶ Secūda conditio huma
ne lingue dicitur formationis. in qua cōsi
deranda sunt tria. ¶ p̊ quis formauit. ¶ 2°
ad quid formauit. ¶ 3° qualiter illaȝ forma
uit. ¶ Primo considerandum est quis for
mauit linguam. Et respondemus: ꝙ deus
qui condidit omnia. vnde Auicēna in p̊ᵃ
fen p̄mi libri canonis doctrina tertia. c. 2.
de complexionibus membrorum ait. De
us cuiqȝ animali ⁊ cuiqȝ mēbro donauit
ex complexione quod magis meretur. Si
cut itaqȝ linguam deus bonus formauit:
ita debet esse bona vt bona loquatur iux/
ta illud Mathei. 12. c. Bonus homo de bo
no thesauro cordis sui ꝓfert bona. ¶ Secū
do considerandū est ad quod deus forma
uit linguam. Et dicimus ꝙ ad exprimen/
dum conceptum mentis. vnde Arist. in ꝑ
pierminorum. Uoces sunt earum que sūt
in anima passionuȝ note idest signa. Ideo
id loquēduȝ est quod est in corde: ⁊ omnis
duplicitas fugienda omnēqȝ mendacium
detestādū. ¶ Tertio considerandū est quali
ter deus formauit linguam. Nā formauit
eam cū triplici conditione. ¶ Prima con/
ditio quia fecit vnam in quolibet non plu
res. fecit duas aures: duos oculos: duos
pedes: duas manus: ⁊ linguam tm̄ vnaȝ.
In quo innuitur ꝙ homo debet loqui par
ce ⁊ temperate. ¶ Unde vt scribit Laerciꝰ
xenocrates philosophus discipulus plato
nis fertur dixisse cuidā loquaci. Audi mul
tum loquere pauca. Os enim vnum ⁊ au
res duas a natura accepimus. ¶ Idem cū
esset cum quibusdam detractoribus ⁊ ta/
ceret; querente vno cur solus taceret. Dix

dixisse me inquit aliquando penituit: ta/
cuisse nunq̄ȝ. ¶ Recitat etiam Laerciꝰ de
solōne philosopho: ꝙ cum in loco quodaȝ
multis loquentibus non loqueretur. In/
terrogatus a periandro vtruȝ propter ver
borum inopiam: an quia stultus esset tace
ret. Respondit: nemo stultus tacere potest
Ideo Sapiens prouerbiorum. 10. c. ait. In
multiloquio peccatuȝ non deerit. Qui au
tem moderatur labia sua prudentissimus
est. ¶ Et. 13. c. Qui custodit os suum custo/
dit animam suam. ¶ Et. 17. c. Qui modera
tur sermones suos doctus ⁊ prudens est.
¶ Et eodem. c. Stultus quoqȝ si tacuerit sa
piens reputabitur: ⁊ si compresserit labia
sua intelligens. ¶ Et. 29. c. Totum spiritum
suum profert stultus. ¶ Et Ecclesiastici. 19.
capitulo. Qui odit loquacitateȝ extinguit
maliciam. ¶ Et. 20. c. Odibilis est qui pro/
cax est ad loquendum. ¶ Et. 21. c°. Tacitus
⁊ sensatus honorabitur. ¶ Et Isidorus li°
secundo soliloquiorum. Multiloquiū nō
effugiet culpam. ¶ Et Cassiodorus in epi/
stolis. Hec est regalis procuidubio virtus
celerius necessaria sentire ⁊ tardius in ver
ba prorumpere. ¶ Et Jacobus prima cano
nica. c. primo. Sit autem omnis homo ve
lox ad audiendū: tardus autem ad loquē
dum. ¶ Et Seneca ad lucillum. Tardilo/
quiū te esse iubeo. ¶ Et ideȝ in libro de mo
ribus. In hoc incumbe vt libentius audi/
as q̄ȝ loquaris. ¶ Et Quintilianꝰ in libro
declamationū. Promptissimo ſmone de/
linquimus facile. ¶ Secunda conditio lin
gue quia deus fecit eam rubicundam ad
insinuandum ꝙ loqui debeat cum chari/
tate. ¶ Tertia conditio quia fecit eam mol
lem ductilem ⁊ volubilem ad ostendendū
ꝙ homo non debet esse pertinax in senten
tijs male prolatis. vnde Augꝰ. 22. q. 4. c°
Magne. Magne sapientie est hominez re
uocare quod male locutus est. Insuper si/
cut lingua est mollis: ita ⁊ locutio debet es
se blanda ⁊ affabilis. vnde Cicero in p̊mo
de officijs ait. Difficile dictu est quātope/
re conciliet animos comitas affabilitasqȝ
sermonis. ¶ Tertia conditio principalis
humane lingue dicitur collocationis. col/
locata quippe est in ore vbi sunt labia den

tes ⁊ saliua : vt per labia ⁊ dentes quibus
clauditur velut duplici muro refrenet ne
reuelet secreta ⁊ omnia dicat que non sunt
dicenda. ¶ Ex hoc refert Laercius ꝙ inter
rogatus plato quis est inter homines for
tior respondit. Qui potest propriam iracū
diam vincere. Interrogatus quis est inter
homines debilior ait: qui suū non potest
celare secretum. Est etiam in ore vbi ligua
collocata est saliua ad significandū ꝙ ser
mo debet esse sale cōditus: et vnusquisq;
suos sermones ponderare debet vt di. 50.
di. c. Ponderet.

¶ Qd virtuose regulanda est lingua dū
loquit cū quinq; circunstantijs. Cap. 2m.

Secundum mysterium de lingua de
clarandum dicitur virtuose regula-
tionis. Debet nanq; vnusquisq; re
gulare linguā dū loquitur ſm quinq; cir-
cunstantias.

¶ pa dicitur cui.

¶ 2a vbi.

¶ 3a tempus.

¶ 4a finis.

¶ 5a modi.

¶ Prima circunstantia dicitur cui: vt vi-
deat loquens cui loquitur: videlicet si est
prelatus socius vel subditus. Nam prela
tis ⁊ maioribus loquendum est cum reue
rentia. Socijs cū benignitate. Subditis
vero ſm ꝙ exigit conditio eorum ⁊ interdū
qualitas criminum que committunt. Fa-
tuis autem ⁊ insipientibus nisi ex causa lo
quendum non est. Nam dicit sapiens pro
uerbiorum. 23. c. In auribus insipientiū
ne loqueris: quia despicient doctrinā elo
quij tui. ¶ Et Ecclesiastici. 22. c. Cum dormi
ente loquitur qui narrat stulto sapientiā.
¶ Et qui publice loquitur populo vtatur
popularibus verbis. ¶ Inquit enim Cice
ro in primo de officijs. Popularibus ver
bis agendum est ⁊ vsitatis cū loquimur
de opinione populari. ¶ Secūda circūstā
tia in locutione seruanda dicitur vbi. Naz
in ecclesia que est locus orationis non li-
cet loqui de rebus mundanis: vt notatur
extra de immunitate ecclesie libro. 6. in. c.
Decet. ¶ Tertia circunstantia est tempus
vt enim dicit sapiēs Ecclesiastes. 3. c. Tem
pus tacendi ⁊ tempus loquendi. ¶ Quar
ta circunstantia est finis vt consideret lo-
quens finē quare loquitur. ¶ Quinta cir
cunstantia dicitur modus: vt scilicet serue
tur modus in breuitate et prolixitate i ge
stu ⁊ similibus. Sunt eni aliqui q volunt
dicere da mihi pane. Et narrant historias
⁊ filateria longa. Aliqui adhuc confidunt
in ornatu verborū ⁊ multa verba pingen
tes tedio auditores afficiunt. Pro qbus
dicit Cicero in libro de oratore. Quid est
tam furiosum q̄3 verborum vel optimorū
vel ornatissimorum sonitus inanis nulla
subiecta sententia. Que verba etiam reci-
tat Aulusgellius in primo lio noctium atti
carum. ¶ Nonnulli insuper dum latine lo
qui volunt exquirunt vocabula incogni-
ta ⁊ inusitata vt sic videantur singulares.
Pro quibus dicit Aulusgellius libro. 10.
noctium atticarum. Verbis vti nouis ⁊ in
cognitis durius est q̄3 verbis sordentibꝰ.
Rome quidam celebratus homo in cau-
sis cum apud prefectum vrbis verba face
ret et dicere vellet inopem quendam mise
ro victu viuere ⁊ furfureum edere panem:
vinumq; fetidum potare. Hic iquit eques
romanus apludā edit ⁊ floces bibit. Que
verba cunctorum astantium animos pro
uocarūt ad risum. Ille enim legerat aplu-
dam veteres rusticos frumenti furfurem
dixisse. Item floces audierat prisca voce si
gnificare vini fecem e vinaceis expressam
Primum verbum legerat in plato. secun
dum apud cicilium in polimenis que sibi
ad ornamēta orationū seruauerat. ¶ Qui-
dam insuper dum loquuntur videntur su
gere dum trahentes ⁊ emittentes flatum
rotant velocissime verba sua nulla graui-
tate seruata. Sed audiant isti Ciceronem:
qui in primo de officijs ait. Magna est ad
miratio copiose sapienterq; dicentis quē
qui audiūt intelligere etiā ⁊ sapere plusq̄3
ceteros arbitrantur. Si vero inest in oratio
ne mixta modestie grauitas nihil admira
bilius fieri potest eoq; magis si ea sunt in
adolescente.

¶ De viginti peccatis prouenientibus a
lingua quot sunt lr̄e alphabeti vsq; ad. v.
inclusiue. Cap. 3m.

t Ertium myſteriuꝫ declarandum de
lingua dicitur multiplicis offenſio
nis. Multa enim ſunt peccata que
lingua committũtur. Ideo vt refert Laer
tius. Interrogatꝰ anaxarcus philoſophꝰ
quid eſſet in homine bonum vel malum.
reſpondit lingua. Ex ipſa nanqꝫ tot proue
niunt peccata quot ſunt littere alphabeti
vſqꝫ ad. Z. ¶ Prima enim littera alpha-
beti eſt. A. ⁊ hec eſt prima in omnibus lin
guis: vt patet. 35. di. c. Ab exordio. Et pri-
mum peccatum lingue eſt adulatio. quaꝫ
ſic diffinit Alexander in ſecũdo. Adulatio
eſt peccatum ex ſermone vane laudis pro
ueniens alicui facte intentione placendi.
Et de hac dixi in quadrageſimali de peni-
tentia. Hoc vicio permaxime laborãt exi-
ſtentes in curijs regum ⁊ principuꝫ in qui
bus rariſſimi ſunt qui loqui velint verita-
tem. ¶ Secunda littera alphabeti eſt. B.
Et ſecundũ peccatuꝫ lingue eſt blaſſemia
dei ⁊ ſanctorum ⁊ creaturarum. ¶ Tertia
littera eſt. C. Et tertium peccatum lingue
eſt contentio: que ſm̃ Ambroſiũ eſt contẽ
tio veritatis cum confidentia clamoris de
qua etiam ſcripſi in quadrageſimali de pe
nitentia. ¶ Quarta littera eſt. D. Et quar
tum peccatum lingue eſt detractio: que eſt
aliene fame per occulta verba denigratio.
¶ Quinta littera eſt. E. Et quintum pecca
tum lingue eſt excuſatio peccati. de qua cõ
queritur deus dicens per Hieremiaꝫ. 8. c.
Nemo eſt qui agat penitentiam ſuper pec
cato ſuo dicens: quid feci. Omnes conuer
ſi ſunt ad curſum ſuum quaſi equus in im
petu vadens ad preliuꝫ. Hoc autem ma-
xime periculoſum eſt dum excuſat peccatũ
ſuum ille qui confitetur ſacerdoti. ¶ Sex-
ta littera eſt. F. Et ſextum peccatuꝫ lingue
fallax locutio. ⁊ de hac dicemus in ſermo-
ne de mẽdacio. ¶ Septima littera eſt. G.
Et ſeptimum peccatũ lingue eſt gloriatio:
cum. ſ. quis gloriam indebite appetẽs de
ſe iactãter loquitur. ¶ Octaua littera. H.
Et octauũ peccatum lingue homicidij per
petratio. ſ. precepto: conſilio: ſuaſione ⁊ hu
iuſmodi. Ideo inqt de talibꝰ pſal. Lingua
eoꝝ gladius acutus. Solon vo atheniẽſis
vt cõmemorat Ualerius interrogatus qd
acutius gladio reſpondit. Praui hoīs lin
gua. ¶ Nona littera alphabeti ẽ. I. Et no
num peccatum lingue eſt irriſio: cum. ſ. ali
quis irridet aliuꝫ ad iniuriam: ſicut facere
ſolent illi qui vulgo dicuntur mutegiatori
proferentes alia verba colorata ⁊ ſucata:
quibus proximus illuſus ſcandalizetur:
⁊ ſi conqueratur dicunt nõ nominaſſe illũ
⁊ ſimilia qui tamen grauiter peccant: qm̃
vt ait Sapiẽs puerbioꝝ. 3. c. Abominatio
eſt deo oīs illuſor. Et quarti Regum. 2. c.
ſcribitur φ. 42. pueri qui irridebant heliſe
um vocantes caluum occiſi ſunt ab vrſis.
¶ Decima littera eſt. K. Et decimũ pecca
tum lingue eſt cantus vanus in quo ama
toria pferuntur ⁊ dei nomen in vanũ aſſu
mitur. ¶ Undecima lr̃a eſt. L. Et vndeci-
mũ peccatũ lingue laſciua pnunciatio. ſ. p
lenociniũ vel ſcurilitatẽ que eſt de verbis
turpibus: loqui eni laſciua etiã ludẽdo nõ
licet: qr corrũpunt bonos mores colloqa
mala: vt inqt Apl̃s pᵉ ad corinthios. 15. c.
Et Ariſto. in. 2. rethoricoꝝ ait. Ex dicere de
facili quodcũqꝫ turpiuꝫ fit ⁊ ipſum facere.
¶ Duodecima lr̃a eſt. M. duodecimũ pec
catum lingue eſt maledictio creaturaꝝ: qꝺ
nõ licet: qr vt inqt Paulus pᵉ ad corinth.
6. c. Maledici regnũ dei non poſſidebunt.
¶ Tertiadecima lr̃a. N. tertiũdecimũ pec
catũ nugatio incantationis cũ dicũtur car
mina pro ſanitate ⁊ hiꝰ. Dicit enim Augꝰ
26. q. 3. c. Igit. Oẽs huiuſmodi artes nu-
gatorie ⁊ noxie ſupſtitionis fugiẽde ſunt a
xpiano. ¶ Quartadecima lr̃a eſt. O. Et q̃r
tũdecimũ pctm̃ lingue orõ idebita videlꝫ
ſine attẽtione iterruptione acceleratione.
¶ Quintadecia lr̃a ẽ. P. Et qntũdecimũ
peccatũ lingue eſt piuriũ. ⁊ hoc iã plena ẽ
tra. ¶ Sextadecima lr̃a eſt. Q. Et 16ᵐ pec
catũ lingue eſt q̃relatio cũ. ſ. murmuratur
de deo de parẽtibus ⁊ de alijs. ¶ Decima
ſeptima lr̃a eſt. R. Et decimũſeptimũ pec
catũ eſt reuelatio ſecretoꝝ vel ꝯfeſſionis vl̃
alioꝝ in ſecreto cõmiſſoꝝ qꝺ fieri nõ debꝫ.
¶ Decimaoctaua lr̃a eſt. S. Et. 18ᵐ. pecca
tum eſt ſuſurratio que ponit diſcordiã in-
ter amicos. ¶ Decimanona lr̃a eſt. T. Et
decimumnonuꝫ peccatum lingue eſt teme
raria affirmatio. Affirmare temere maluꝫ

de suis proximis ex leuibus suspitionib⁹.
¶ Uigesima littera est. U. ⁊ vigesimū peccatum est verbum ociosum. de quo Christus Mathi. xii. c. ait. De omni verbo ocioso quod locuti fuerint homies reddent rationem in die iudicij. Et dicitur verbū ociosum ſm Gregorium quod caret necessitate vel debita vtilitate. Cum igitur tot sint peccata lingue beatus vir vt ait Jacobus primo. c. qui nō est lapsus in verbo. Ideo cum psalmista orandus deus. Pone inqt domine custodiam ori meo ⁊ ostium circūstantie labijs meis. Ut sic linguam custodiendo digni efficiamur gr̄a christi. quam nobis ipse largiat. qui viuit ⁊ regnat in secula seculoꝝ Amen.

¶ Feria secunda post dominicam de passione. De peccato gule.

Sermo trigesimus septimus.

Jqs sitit ueniat ad me ⁊ bibat. verba sūt redemptoris nostri Joannis 7. c°. ⁊ in euāgelio hodierno. Solicite prouidendum est vt mens nostra refocilletur cibo spirituali diuine gratie: quo confortati perueniamus ad illud regnum in quo plena est ⁊ vera bonoꝝ omnium plenitudo. Non enim conditi sumus vt oblectemur corporalibus delitijs: sed vt perfruamur gaudijs paradisi. Uerūtamen carnales homines ad nil inuigilant nisi ad explendas corporis voluptates. Hij terrena dumtaxat sitiunt: ⁊ deus eoruȝ vēter est. Dant omnem operam ad satisfaciēdum gutturi suo: ⁊ vicium gule colunt ac venerātur. Jccirco in presenti sermone cōtra gulosos loqui decreui. pro quibus de ipsa gula tria proponemus mysteria declaranda.
¶ pᵐ de materie.
¶ 2ᵐ modi.
¶ 3ᵐ pene.
¶ De materia gule est esca ⁊ potus non ꝙ sint de se mala sed propter inordinatuȝ appetitum: et de prohibitione ciborum.

Cap. pᵐ.

Primum mysterium declarandum de gula dicitur materie. vbi primo videndū est: quid est gula. Et ad hoc dicit Tho. 22. q. 148. Gula est inordinatus appetitus cibi ⁊ potus. Dicitur autem appetitus inordinatus in eo ꝙ recedit ab ordine rationis in quo consistit bonum virtutis moralis. Et quia ex hoc aliquid dicitur esse peccatum: quia virtuti contrariatur. Ideo gula est peccatum. Sed sciendum ꝙ duplex est appetitus. vnus quideȝ naturalis qui pertinet ad vires potentie vegetabilis. in quibus non potest esse virtus aut vicium eo ꝙ non possunt subici rationi. Unde et vis appetitiua diuiditur in nutritiuam: digestiuam: ⁊ expulsiuam: que pertinent ad vegetatiuam vt partes eius. Et ad talem appetitum scilicet naturalem huius vegetatiue pertinet esuries ⁊ sitis: vbi non est peccatum. vnde Gregorius di. 5. c. Ad ei⁹ Sepe sine culpa agitur quod venit ex culpa: vnde ⁊ sine culpa cum esurimus comedimus quod tamen ex culpa primi parentis est factum vt esuriamus. Alius est appetitus sensitiuus in cuius cōcupiscentia vicium gule consistit. vnde ⁊ primus motus gule importat inordinationem in appetitu sensitiuo: que non est sine peccato: quod videtur esse cum quis appetit cibū vel potum non propter sustentationeȝ sed propter delectationem. vnde excedens in quantitate cibi vel potus non propter concupiscentiam cibi et potus: sed per errorem estimans eo indigere non pertinet ad gulam. Igitur vt declaremus hanc parteȝ materia gule est esca ⁊ potus. vbi sciēdum ꝙ esca in se quecunqȝ non est mala sed bona: quia creatura dei. vnde Apostolus pᵉ ad timotheum. 4. c. ait. Omnis creatura dei bona ⁊ nihil reiciendum quod cuȝ gratiarum actione percipitur. Et saluator noster Mathei. 15. c°. Non quod intrat in os coinquinat hominem: idest cibus ⁊ potus ſm suam substantiam ⁊ naturam nō maculat hominem spiritualiter. In quo redarguitur error quorūdam iudeoꝝ estimātium quosdam cibos vt qui sunt veteri lege ꝓhibiti ex sui natura malos ⁊ maculare aiam coꝝ esum. Sed beatus Tho. in 3° contra gentiles hoc reprobat triplici rōne

¶pᵒ ſic: quod fit ſm rationem non eſt pecca
tum: fit aũt vnũquodqȝ ſm ratione quan
do ordinatur ſm ꝙ congruit debito fini. fi
nis aũt debitus ſumptionis ciboꝝ eſt con
ſeruatio corporis per nutrimentum. Qui
cũqȝ aũt cibus hoc facere pôt. Ergo abſqȝ
peccato poteſt ſumi. Nullius ergo cibi ſũ/
ptio ſm ſe eſt peccatum. ¶2ᵒ ſic vti rebꝰ ad
quod ſunt ordinate non eſt ſm ſe malum.
Sunt aũt plante ꝓpter animalia. Anima
lium vero quedã ꝓpter alia ⁊ oĩa ꝓpter ho/
minem. vti ergo plantis vel aĩalium car/
nibus ad eſum vel ad quicquid aliud ho/
mini ſunt vtilia non eſt ſm ſe peccatũ. ¶3ᵒ
ſic: defectus peccati ab anima deriuat ad
corpus ⁊ non ecõuerſo. Cibi aũt immedia
te ad corpus pertinent non ad aĩam. Non
ergo ciborũ ſumptio ſm ſe poteſt eſſe pec
catum niſi quatenus repugnat rectitudi/
ni voluntatis. Quod cõtingit fieri aut pro
pter repugnantiam ad ꝓprium finẽ cibo
rum. Sicut cum aliquis ꝓpter delectatio/
nem que eſt in cibis vtitur cibis contrariã
tibus ſaluti corporis: vel ſm ſpeciem: vt ſi
ĩfirmus comedat herbas fructus ⁊ huiuſ/
modi que nocent communiter illi: vel ſm
qͣtitatem: vt cum quis nimis comedit vt
dicetur in ſequentibus. Aut ſumptio cibo
rum repugnat rectitudini voluntatis ſm
ꝙ cibi ſunt aliqua lege prohibiti. In lege
eccleſie ꝓhibetur eſus carnium ſexta feria
per totum annum ⁊ in ieiunijs ⁊c̃. In aliq
bus religionibus ꝓhibetur eſus carnium
per regulam vel cõſtitutiones ad refrenã
dam concupiſcentiã. vt dicitur de con. di.
v.c. Carnem. In lege vero veteri fuerũt pro
hibiti aliqui cibi: ſicut patet leuitici. xi. c.
Et hoc ſm Tho. pᵃ 2ᵉ. q. ioz. factum fuit tri
plici ratione. ſ.

Propter ſolicitudinis excluſionẽ.
Propter naturalem ꝯditionẽ.
Propter ſpũalem ſignificationem.

Primo ꝓpter ſolicitudinis excluſionẽ
ad tollendam. ſ. nimiam ſolicitudinẽ circa
cibos. vnde illa conceduntur que de facili
in ꝓmptu poſſunt haberi. Et iſta etiam ra
tione nõ ita ꝓhibita ſunt aliqua terre na/
ſcentia. Nã talia magis pertinent ad quã
dam ſimplicitatem victus ⁊ de facili habẽ
tur cum modico cultu terre. Animalia au
tẽ cũ multo ſtudio nutrire vel capere opor
tet. Et vſus olerum ante diluuium ſolus
erat non animalium. Secũda ratio qua
re ꝓhibebantur aliqui cibi ꝓpter naturalẽ
conditionem. Nam quedã animalia quã/
dam immunditiam corporalem corruptio
nis habent. vel quia ex rebus immundis
nutriuntur vt porcus: vel quia immunde
conuerſantur vt ſub terra ſicut mus ⁊ tal/
pa ⁊ huiuſmodi: vel quia eorum carnes ſu
perfluos ⁊ malos humores generant in cor
poribus comedentium ꝓpter nimiam ſic
citatem vel humiditatẽ. vnde propter hoc
animalia non habentia vngulam ſciſſam
vel habentia multas ſoleas in pedibꝰ vel
figuras ſunt ꝓhibita propter eorum terre
ſtreitatẽ ⁊ quia ſunt nimis colerica ⁊ adu
ſta. Et aues rapaces propter nimiam ſicci
tatem. Et aues aquatice ⁊ piſces non ha/
bẽtes ſquamas vt anguille propter nimi
am humiditatem. Animalia vero habentia
vngulam ſciſſam ⁊ ruminantia ſunt con/
ceſſa quia habẽt humores bene digeſtos
⁊ bene cõplexionata ſunt. Et piſces haben
tes ſquamas ⁊ pennulas vt ſicciores per/
miſſi ſunt. In auibus etiam conceſſa ſunt
que ſunt magis temperata: vt gallina per
dix ⁊ huiuſmodi. Eſus ſãguinis vniuerſa
le erat prohibitus ad vitandum crudelita
tem vt horrerent humanum ſanguinẽ fũ
dere ⁊ eadem ratione animalium ſtrangu
latorum ⁊ ſuffocatorũ. Adipis eſus erat
prohibitus ad tollendam occaſionem gu
loſitatis. Erat etiam ſanguinis ⁊ adipis
eſus prohibitus quia non generant bonũ
nutrimentum prout dicit Rabi moyſes.
Tertia ratio quare in veteri lege prohi/
bebantur aliqui cibi eſt propter ſpiritua/
lem ſignificationem. Nã populus ille erat
figuratiuus populi chriſtiani. Et vita eo/
rum ſm cerimonias legis erat quedã pro
phetia deſignatiua per figuram vite ⁊ con
uerſationis quã ſeruare deberet populus
chriſtianus. Illa igitur animalia prohibi/
ta ne comederentur vt immunda figurãt
diuerſa vicia que immundam animam fa
ciunt. Eſus ergo illorum ſignificat opera/
tionem illorum que comeſta incorporant

⁊ conuertuntur in naturam ⁊ ex operibus
malis generantur habitus mali viciorum
qui conuertuntur quasi in naturam pro/
pter assuefactionem. Debent ergo fideles
abstinere a vicijs que designantur per illa
Et animalia quidem que non habent vn/
gulam scissam vel non ruminant designát
homines non habentes discretionem ne/
scientes distinguere ⁊ considerare circun/
stantias rerum: vel non ruminantes idest
meditantes scripturas sacras: hij ergo im
mūdi sunt peccato indiscretionis vl' igno
rantie: ⁊ tales mores debét euitari. Vl' di
uisio vngule designat fidem duarum na/
turarum in christo. Et ruminatio sanus in
tellectus scripturarum: et vtrunqꝫ iudei
transgrediuntur. Et vicium superbie pro/
hibetur in esu aquile que alte volat super
omnes aues. Vicium hipocrisis prohibe
tur in esu structionis. Nam structio habet
alas sed pre grauedine non potest volare
circa terram ambulat. Sic hipocrita per
opera exteriora de genere bonorum vola/
re videtur. Sed circa terrena est semper cū
mente. In griffone designatur crudelitas
potentum. Quia griffo est refestus homi
nibus equestribus ⁊ armatis. Viciuꝫ ina
nisglorie designatur in cigno que auis est
coloris candidissimi. Sed cibum trahit ex
profundo terre vel aque. Sic vanaglorio/
si omnia opera sua que candida videntur
faciunt vt videantur ab hominibus. Vi/
cium rapine prohibetur in esu omniū aui
um rapacium. Vultur qui sequitur exerci
tum expectans comedere cadauera mor/
tuorum significat eos qui mortes et sedi/
tiones ⁊ guerras procurant vt inde lucrē
tur. Vpupa que nidificat in stercoribus et
pascitur fimo ⁊ gemitum in cantu similat:
significat accidiam. Omnes aues coruini
generis que crocitando quasi cras sonant
significant procrastinationem ⁊ tarditateꝫ
beneoperandi. Porcus significat luxurio
sos. Et sic de alijs. Prohibitum etiaꝫ fuit
gentilibus ad fidem conuersis per aposto
los vesci idoloticis propter speciem mali
vitandam: ne scilicet aliqui crederent hoc
illos facere in veneratione idoli: quod ad
idolatriam pertineret. Aliās de se pecca/
tum non esset. Ad errorem igitur pertinet
manicheorum estimare escam aliquam es/
se de se malam. ¶ Unde Apostolus prime
ad timotheuꝫ. 4. c. ait. In nouissimis tem
poribus recedent quidam a fide attenden
tes spiritibus erroris ⁊ doctrinis demonio
rum prohibentium nubere ⁊ a cibis absti
nere scilicet quibusdam tanqꝫ de se malis
Esca igitur non est vicium gule: sed mate/
ria circa quam exercetur ex concupiscētis
ipsam.

Quod quinqꝫ sunt modi siue species: quibus peccant homines vicio gule.

Cap. 2m.

SEcundum mysterium de gula decla
randum dicitur modi. Quinqꝫ enī
solét assignari modi seu species gu
le. ¶ Primus modus est comedere nimis
seu bibere. Sicut dicitur de iudeis in deser
to peregrinantibus. Manducauerunt et
saturati sunt nimis. Et perpetrari potest
istud vicium ita circa vilissimos cibos si/
cut circa delicatos. ¶ De quantitate autē
cibi ⁊ potus non potest dari vna certa regu
la omnibus ꝫm eandem mensuram. Sed
plus ⁊ minus exigitur ꝫm varietatem cō/
plexionum ⁊ fatigationum: vnus etiam et
idem plus indiget vno tempore qꝫ alio ꝫꝫ
dispositionē sui corporis, vnde narrat phi
losophus in libris ethicorum de milone vi
ro fortissimo qꝫ comedebat aliquando so/
lus vnum bouem nec erat grauatus sto/
machus eius. Et alius quia debilis etiam
de paucis bucellis panis grauabatur. Tā
tum ergo potest ⁊ debet quis comedere et
bibere quantum credit se indigere ad su/
stentationem ⁊ executioneꝫ eorum que si/
bi incumbunt agenda. Ita vt nó vsqꝫ ad
nauseam sumat: sed cū aliquali adhuc ap
petitu finem faciat. ¶ Unde Augustinus li
bro confessionū ait. Jussisti domine vt ad
alimenta sicut ad medicamenta acceda/
mus. Sicut eniꝫ sumitur medicina nó ad
delectationem sed propter necessitateꝫ sci
licet ad preseruandum corpus a morte: et
cum timore sumitur ne ledat. Ita cibus de
bet sumi ad sustentandum corpus ne defi
ciat ⁊ cum timore ne offendatur ex nimia
complacentia. ¶ Secūdus modus seu spe

ties gule est comedere cibos nimis delica
tos propter delectationem: vt capones: fa
sanos: pernices: lampredas: sturiones: vi
na electa ⁊ huiusmodi. Huic erat deditus
ille diues qui postea sepultus est in infer
no. Luce. 16. c. Hoc peccato peccauerũt iu
dei dum non contenti manna appetierunt
carnes et dominus dedit eis coturnices.
Numeri. xi. c. Siquis tamen vtatur cibari
is delicatis propter infirmitatem hos exi
gentem aut propter generis nobilitatem:
vt principes: aut propter temporis ꝯgrui
taté: vt in nuptijs ⁊ conuiuijs discretis po
test hoc esse absqꝫ peccato. vñ Augustin⁹
41. di. c. Quisquis ait. Fieri enim potest vt
sine aliquo vicio cupiditatis vel voracita
tis preciosissimo cibo sapiens vtatur. Insi
piens autem fetidissima gule flamma in
vilissimum inardescat. Et sanius maluerit
quis more domini pisce vesci q̃z lenticula
more esau nepotis abrahe: aut ordeo mo
re iumentorum. ¶ Et eadem di. c. Non co
gantur. Non cogantur diuites cibis pau
perum vesci vtantur consuetudine infir
mitatis sue: sed doleant se aliter abstinere
non posse. Si enim consuetudinem suam
mutant egrotant: vtantur superfluis ⁊ dét
pauperibus necessaria: vtantur preciosis
⁊ dent pauperibus vilia. Hec ille. Quare
laudabile esset a pueritia etiá filios nobili
um assuescere cibis grossioribus. Quod
fecit mater beati bernardini erga suos fili
os nobiles ⁊ diuites. vnde ligurgus ethni
cus in suis legibus ordinauit adolescentu
los ruri nutriendos cibis vilibus. Sum
me autem reprehensibile est iuuéculos ad
tabernas accedere: pignolatas: confectio
nes ⁊ alia gulosa comedere. maluatica et
greca bibere. Communia autẽ facere vbi
communiter lauta preparantur cũ ex ami
citia vel alia causa honesta fiunt de se non
sunt reprehensibilia. Nam ⁊ iob permutte
bat filijs suis conuiuia facere inuicẽ Job
primo. c°. Et ioseph preparauit fratribus
suis conuiuium. Et abraham angelis ho
spitibus suis. Genesis. 18. c. Et precipue cũ
in conuiuijs adsunt circũstantie quas po
nit Gregorius. 44. di. c. Conuiuia. Scien
dum inquit ꝙ conuiuia tunc ex charitate
veraciter prodeunt cum in eis absentium
nullus vitam mordet. Nullus ex irrisione
reprehenditur. Nec inanes secularium ne
gociorum fabule: sed verba sacre lectionis le
guntur ⁊ audiuntur: cum non plꝰ q̃z ne
cesse est corpori deseruitur. Et quia raro est
quin in conuiuijs multa vana et irrisoria
misceantur et vltra debitum comedatur.
Ideo refert Augustinus documentum si
bi ab ambrosio traditum vt vitaret conui
uia quibus terminus temperantie excedi
tur. ¶ Tertius modus ⁊ tertia species gule
est ponere nimis de tempore ad preparan
dum cibos vt magis delectent. Puta vt
sint variati: assati: lixi: cum aromatibus:
cum saporibus ⁊ huiusmodi. Hoc vicio vt
scribitur primi Regum. 2. c. laborauerunt
filij heli sacerdotis. Nam cum populus ac
cederet ad offerendum sacrificia animali
um ad altare ꝰm mandatum legis venie
bat puer qui scilicet erat minister sacer
dotis et dicebat offerenti: da mihi carnes
idest partem animalis occisi vt coquam
sacerdoti. Non enim accipiam coctam sed
crudaẽ. Quod faciebat vt accuratius pos
set suo sacerdoti preparare. Et offerens re
spondebat. Incédatur prius ꝰm morem
adeps ⁊ postea accipies. Et ille scilicet mi
nister: nequaq̃z. Si non dabis accipiá vi.
In ollis quoqꝫ vbi coquebantur carnes
mittebat tridentem ⁊ trahebat cruduẽ de
lebete. Sic faciunt hodie multi prelati ec
clesie. Quare dicit Alanus in li° de cõplan
ctu nature. Hodie gule vicium ꝓfundius
se porrigit i dños prelatos qui sulmones:
lucios: ceterosqꝫ pisces equipollenti gene
rositate insignes varijs decoctionibꝫ cruci
ant martyrijs balneátes officio sacri pipe
ris fonte baptizant: vt multiformé sapo
ris gratiaẽ consequantur. Alius ministro
rum contundit: colat alius ⁊ conficit sub
stantiam vertit in accidens: naturam mu
tat in artem: vt saturitas transeat in esũ
riem. Hec ille. ¶ Sciendum etiam ꝙ su
mere cibos immunde et sine congruenti
preparatione vbi commode prouideri po
test viciosum est pertinens ad vicium ne
gligétie vel isensibilitatis. vñ Hiero⁹ Nec
affectate sordes nec exq̃site delitié laudeẽ

pariunt: quod inducit Gratianus. 4i. di.
capitulo Clericus §. Idest de cibis sicut de
vestibus. Qȯ autem aliquos sanctos ci/
bis cineres legimus miscuisse: vt beatus
Germanus episcopus altisiodorensis: et
beatꝰ franciscus. Dicit Al. hoc fuisse lau/
dabile ⁊ virtuosum ex opere operante non
ex opere operato idest ex intentione operá
tium vt scilicet subtrahentes se ab omni
delectatiōe corporali redderétur magis ca
paces ⁊ apti delectatiōibus spiritualibus:
⁊ affectu ad diuina a deo ad hoc inspirati.
Sed illud opus in se non erat laudabile:
vnde nec imitabile nisi quis simili͛ a deo
inspiratus esset. ¶ Quartus modus gule
siue quarta species est nimis ardenter seu
nimia auiditate cibum vel potum sumere
Ad quod pertinere videtur comedere ni/
mis rapaciter ⁊ festinanter. Et lʒ quidam
habeant a naturali conditione vel assuefa
ctioni. Tamen ⁊ corpori nocet quia nō ita
bene potest cibus digeri quasi integer de/
glutitus et minus bene edificat. Et cum
procedit ex inordinato appetitu delecta/
tionis gule peccatum est. Hoc vicio supe/
ratus propter vnam escam scilicet lentis
edulium vendidit esau primogenita sua:
vt dicit Apostolus ad hebreos. i3. c. Nam
vt narratur Genesis. 25. c. Cum reuertere
tur esau de agro fessus ad domum inueni/
ens ꝙ germanus eius iacob coctum lenti
um ferculum comederet petiuit ab eo vt si
bi de illo ferculo daret. Cui iacob dixit ven
de mihi primogenita tua. Quod fecit ex
nimia auiditate illius edulij paruipendēs
ea pro tam vili precio vendere. vnde gra/
uiter peccauit simoniaʒ committens quia
ius primogeniture tunc scilicet in lege na
ture erat spirituale. Naʒ primogenitus te
nebat locum ⁊ officium sacerdotis. Jacob
autem emendo dicitur non peccasse: quia
potius redemit qȝ emit vexationem suaʒ.
Et i hac specie gule ita peccatur vilissimis
cibis sicut preciosis: immo in hoc frequen
ter offendunt homines non facientes sibi
conscientiam propter vilitateʒ cibi. nō ad
uertentes ꝙ primi parentes peccauerunt
in esu pomi. Ideo dicit Augꝰ. In omnibꝰ
hijs rebus non vsus rerum: sed libido in
culpa est. Et idem. 4i. di. c. Delitie. viles ci
bi appetenter accepti impediunt prouen/
tum abstinentie. Dauid autem aquam cō
cupitam effudit. Historia habetur secūdi
Regum. c. 23. vbi dicitur: ꝙ cum quadaʒ
die dauid appeteret bibere de aqua cister
ne bethleeʒ dicens: O quis mihi daret de
aqua cisterne que est in bethleem. subito
tres socij eius fortissimi a seipsis iuerunt
⁊ per medium castrorum inimicorum phi
listijm qui tunc habebant statiōē in beth
leem transeuntes hauserunt aquam et si
bi apportauerunt. Sed dauid noluit bi/
bere dicens. Absit vt periculum animarū
horum ego bibam: sed libauit eam domi/
no. Infirmi itaqʒ vel sani qui sciunt vel ex
perti sunt aliquid cibi vel potus nocere ip
sis ⁊ tamen sumunt propter auiditatem:
vtiqʒ peccant plus ⁊ minus ꝭm excessum
queʒ faciunt. Narrat Gregorius in tertio
dialogorū de quadam sanctimoniali: que
quádam lactucaʒ in horto visam colligēs
cum nimia auiditate comedit. Propter
quod a diabolo arrepta est. Sed a quodā
sancto viro equitio liberata est. ¶ Quin/
tus modus seu quinta species gule est an
ticipare horam seu exire horam statutam
vel consuetam sine causa vrgente vel ra/
tionabili. Naʒ si exigit infirmitas vel alia
causa rationabilis omnis hora est idonea
Cum non est ieiuniū cōis modus xpiano/
rum est bina commestio scilicet prandium
⁊ cena: ⁊ per hoc sanius viuitur. Qui eniʒ
comedunt pluries in die vt animalia bru
ta sunt: nec sane viuere possunt: cum po/
nant indigestum super indigestum. vnde
mali humores generantur ⁊ caput etiam
fumositatibus grauatur. Et hoc reprehen
sibile est nisi labor excuset aut aliqua cau/
sa iusta. Et sic excusantur agricole: viato/
res ⁊ huiusmodi: ⁊ pueri dum sunt in aug
mento. Qui autem de mane surgentes de
lecto subito volunt comedere ⁊ bibere: et
precipue in diebus festiuis anteqȝ vadāt
ad ecclesiam nimis indeuoti sunt: contra
quos dicitur Ecclesiastes decimo capi/
tulo. Ve tibi terra: cuius rex puer est: et

principes mane comedunt. Terra est ho/
mo: puer est sensualitas que appetit sensi
bilia vt puer: principes eius sunt sensus:
ve autē illi qui regitur a sensualitate ⁊ cu
ius sensus vacāt commessationibus tem/
pestiue: quia gulosus est. Ideo Ysaias qn
to. c. ait. Ve qui surgitis mane ad ebrieta
tem sectandam. De hora comedendi die/
bus ieiuniorum dictū est i sermone de ieiunio
in q̄dragesimali de pnia.

¶ Qō gulosi puniūtur pena corporali spi
rituali ⁊ gehennali. Cap. 3m.

Tertium mysteriū declarandū de gu
la dī pene. Punit̄ equidē peccatū
istud triplici pena videlꝫ.

¶ Corporali.
¶ Spirituali.
¶ Gehennali.

¶ Primo punitur gula pena corporali.
vnde scriptum est Ecclesiastici. 37. c. Pro
pter crapulam multi perierunt. Et Criso/
stomus de con. di. 5. c. Nihil. Excessus ci/
borum consumit ⁊ computrescere facit cor
pus humanum ⁊ macerat egritudine diu
turna: ⁊ tunc eum morte crudeli consumit
Et Hieronymus. Ipocras inquit docet in
amforisimis crassa et obesa corpora opi/
mis que crescēdi mensuram impleuerunt
nisi cito ablatione sanguinis minuantur
in paralipsim ⁊ pessima morborum gene/
ra erumpere scilicet est necesse. Et Galienꝰ
doctissimus hipocratis interp̄s. Athletas
quorum vita ⁊ ars sagina est dicit in exor
tatione medicine nec viuere posse diu nec
sanos esse que verba ponūtur de con. di. 5.
c. Ne tales. Et Ecclesiastici. 37. sapiēs ait.
In multis escis erit infirmitas. Et Seneca
ad lucillum. Multos morbos multa fercu
la fecerunt. ¶ Secūda pena qua punitur
gula est spiritualis. Quia videlicet amittū
tur per eam et destruuntur omnes virtu/
tes que sperant omnia temporalia bona.
In huius figurā legitur: ꝙ nabuzardan
princeps coquorum destruxit muros hie/
rusalem ad designandum quia venter cui
multitudo coquorum deseruit, ꝓpter viciū
scilicet gule: edificia virtutum ad solum re
digit. vt ait Gratianꝰ. 44. di. §. primo. Qō
fides ruinam patiatur patet in illo populo
hebreorum de quo Apostolus ait p̄e ad co
rinthios. 10. c. Sedit populus manducare
⁊ bibere ⁊ surrexerunt ludere idest festina
re in venerationem vituli aurei declinan/
tes ad idolatriam. Quā spem habere pos
sunt de deo vel de beatitudine quorum deus
venter est: vt dicit Apostolus ad philippē
ses. 3. c. Et gloria in confusione eorum qui
terrena sapiunt: verus enim dei cultor cū
surgit mane cogitat primo de deo se ei recō
mendās. Sed gulosus cogitat quid debe
at comedere: quod magis delectet. De co
quina templū facit. De mensa altare. Ibi
ponit victimas varia cibaria. Ministri sunt
serui mense: orationes ⁊ lectiones sunt lo/
cutiones de vino ⁊ cibarijs. Charitatē etiā
gulosi non habent: quia pauperibus sup
flua tribuere nolunt. vt autē ait Joannes
p̄a sua canonica. c. 3. Qui habuerit substā
tiam huius mundi ⁊ viderit fratrem suum
egere ⁊ nō dederit quomodo charitas dei
est in illo. Prudentiam ꝓsternit gula: qꝛ
vt ait Hieroꝰ. 44. di. §. finali. Pinguis vē
ter idest gule deditus crassum sensū gene
rat. Hoc patet in herode qui in cōuiuio ne
sciuit discernere se non obligari ad ꝓmissa
iniuste: sed imprudenter ⁊ crudeliter ad pe
titionem puelle iussit amputari caput Jo/
annis baptiste. Justicia etiam a gula sub
mergitur. vnde Ambroꝰ. 47. di. c°. Sicut
hij. Quis tā iniustus tam auarus q̄ꝫ qui
multorum alimenta non suum vsum: sed
abundantiam ⁊ delitias facit. Quod facit
gulosus ita comedens p̄ciosa ꝙ multi pau
peres possēt ex illo sumptu viuere. Quot
irrisiones: detractiones: ꝓditiones: homi
cidia fiunt in conuiuijs. Nōne absalon fra
trem suum occidit in ꝯuiuio: vt habet̄ scđi
Regū. 13. c. Fortitudo adhuc per gulā ifir
matur. vnde ⁊ qui certat in agone ab oibꝰ
se abstinet: vt dicitur p̄e ad corithios. 9. c.
s. grauamine ciborum ⁊ potuum vt sit fortis
ad bellādū. Fortissimus holofernes come
dendo ⁊ bibendo nimis ita fuit debilitatꝰ
ꝙ vna mlier decapitauit eū. Judith. 15. c°.
Tēperātiā aūt gula fugat ex toto sicut vnū
ꝯtrariū expellit aliud. ¶ Sed ⁊ septē dona
sp̄s sci ex gula ruūt. Qō figuratū fuit Job
p̄. c. Qñ septē filijs eius ꝯuiuātibꝰ i domo

primogeniti domus ꝑcussa a vento ruens oppressit omnes. Septé filij iob ßm Gre‑gorium figurant septem dona spūs sancti. ¶ Tertio punit̃ gula pena gehēnali. Ideo saluator noster Luce. 21. c. ait. Attēdite ne grauentur corda vestra crapula ⁊ ebrieta‑te ⁊ superueniat in vos repentina dies illa s. iudicij vos condemnans. Apostolus vero ad romanos. 13. c°. ponit ommessationes ⁊ ebrietates inter opera tenebrarum: quia ducūt ad tenebras eternas. A quib⁹ nos liberet iesus filius dei: qui cum patre ⁊ spi‑ritu sancto viuit per omnia secula seculoꝝ Amen.

¶ Feria tertia post dn̄icá de passione. De pctó execrádo vsure ⁊ auaritia vsurarioꝝ.

Sermo trigesimus octauus.

t

Estimonium

ꝑhibeo de mundo: q2 opa ei⁹ mala sunt. Vba sunt redépto‑ris nostri originalr̃ Joannis 7. c°. ⁊ in euangelio hodierno. Inter mala xpianoꝝ opera illud est satis abominabile quo pene totum genus humanū piclitat̃. Illud equidem auaritia est oium scelerum mater ⁊ causa. dicitur eni in Glo. in ꝓlogo decretalium. Et. 47. di. c. Bonoꝝ. Et in au‑ctentico vt iudices sine quoqz suffragio §. Cogitatio. collatiōe scda. Cupiditas est ra‑dix oium maloꝝ. Propterea deus omni‑potens comminatur miseris mortalibus dicens Hieremie. 6. c. Extendá manū meá super habitantes terram. A maiore qppe vsqz ad minoré omnes student auaritie: ⁊ a ꝓpheta vsqz ad sacerdoté cuncti faciunt dolum. Cū vo in hoc peccato multipliciter homies errent tamé hodierna die ad aua‑ritiam vsurarioꝝ expugnandam elabora‑bimus. Ad hunc enim pleriqz deuenerūt errorem vt vsurariam prauitatem exerce‑re libere ⁊ inuerecunde ac publice non re‑tardentur. vbiqz iam talis pestis crudelis‑sima viget que tanto periculosior est q̃to vsurarij turpitudinem suam agnoscere no‑lunt. Quinimo obduratū cor habétes pu‑tant se offerre sacrificium deo acceptabile si suis proximis mutuantes lucrum quod‑cunqz ex mutuo ipso percipiant. Nam be‑nefacere se aiunt cum ⁊ proximorum ⁊ suiip‑sius ex vsura consulat̃ necessitati. Ob qd vt eis vitas clarius elucescat qua possint suū grande malū agnoscere in pn̄ti sermo‑ne de ipsa vsura tria ꝓponemus mysteria declaranda.

¶ pᵐ dr̃ diffinitionis.

¶ 2ᵐ reprobationis.

¶ 3ᵐ participationis.

¶ Quid est vsura que graue est peccatū Et q̄ qui ex necessitate accipit ad vsuram ab eo qui est paratus non peccat: ⁊ q̄t mo‑dis vsura cómittitur. Cap. pᵐ.

p Rimū mysterium declarandum de vsura dicitur diffinitionis. ßm enim Goffredum in summa sua vsura sic diffinitur. Usura est quicquid sorti accedit precedente intentione vel pacto vt si mu‑tuo tibi centū florenos hac intentione pn̄‑cipaliter vt aliquid plus vltra centum reci‑piam vel si mutuo tibi certas mésuras fru‑menti vini olei ⁊ huiusmodi que vsu con‑sumuntur. Et plus ex hoc exquiro q̃z ipm capitale in valore vsuram committo: vt dr̃ 14. q. 3. c. vsura. ¶ Pro intelligétia tamé pleniore huius partis tria sunt dubia de‑cidenda.

¶ pᵐ vtrū vsura sit peccatū.

¶ 2ᵐ vtꝝ liceat accipe ad vsurá.

¶ 3ᵐ q̂t modis committitur vsura.

¶ Pro primo dubio arguunt vsurarij cō‑tra veritatem dicentes vsurá non esse pec‑catum. Omne eni peccatum est contra ali‑quá legé: sed vsura non est ꝯtra aliq̃z legé nec diuinalé nec nāle nec humanalé. ergo vsura nó é peccatū. Ná in lege diuinali di‑xit deus deuteronomij. 23. c. Nó fenerabis fr̄i tuo pecuniá ad vsuram nec fruges nec q̃zlibet aliam rem: sz alieno. Ex qua aucto‑ritate videtur q̄ ⁊ si nó fratribus salti alie‑nigenis ⁊ extraneis possit fenerari ⁊ infide‑libus. Quantū vo ad legem naturalé de iure nature est vt homo aliquid recópéset ei qui sibi bn̄ficium contulit. Ille aūt qui mutuat: aliquod bn̄ficium ꝯfert subuenit eni necessitati idigétis. Ergo si pro hoc be‑neficio aliq̄ certo pacto obliget eum cui mu‑tuat ad hoc q̄ aliquid sibi retribuat nó vi

detur esse pactum illicitum. Leges ꝓo ci/
uiles vsuras permittūt: vt patet C. de vsu
ris. l. Eos. In contrariū est auctoritas sā
ctorum. vnde Ambro⁹ in li° de bono mor
tis. Et. 14. q. 4. c. Siquis. Siquis vsuram
accipit rapinam facit: vita nō viuit. s. gra/
tie. Et Dauid in ps̄ loquens ad deum ait.
Dñe quis habitabit in tabernaculo tuo:
aut quis requiescet in monte sancto tuo.
¶ Et respondet. Qui ingreditur sine macu
la ⁊ operatur iusticiā ⁊c̄. Et infra. Qui pe
cuniā suam non dedit ad vsuram. Ecclesia
insuper statuit. ꝙ siquis ꝑtinaciter asse/
reret vsuram nō esse peccatum ⁊ graue he
reticus dicetur: ⁊ contra eū sicut ꝯtra ali/
os hereticos ꝓcedatur: vt patet in clemen
tina ex graui de vsuris. Scd̄m autē Tho.
22. q. 78. vsura est contra equalitatē iusti
cie ex eo videlꝫ quia vsurarius vēdit quod
non est. ¶ Nam rerꝫ que in vsum nostrū ve
niunt. Quedā sunt quarꝫ vsus ipsarꝫ con/
sumptio est vt frumentum vinū oleū ⁊ hu
iusmodi quibus homo vtitur comedendo
bibēdo ⁊ sic ex toto consumēdo. ¶ Quedā
res sunt quarꝫ vsus ⁊ si non sit ipsarꝫ consū
ptio in se est tamen earꝫ distractio: vt pecu
nia numerata que principaliter inuēta est
ad cōmutationes faciēdas: vt dicit Arist.
in p° politice. Et sic vtendo distrahitur cuꝫ
in cōmutationes expēditur. ¶ Quedā res
sunt quarꝫ vsus non est ipsarꝫ consumptio
vel distractio. Sicut domus: ager iumētū:
vasa argentea ⁊ aurea ⁊ huiusmodi: vsus
enim domus est inhabitatio non consum
ptio. Sic cultus agri est cultiuatio ad fru/
ctificandum non ad dissipanduꝫ. Et sic de
alijs. Et ex isto tertio genere reruꝫ vsus ip
sius rei potest computari seorsum ab ipsa
re ⁊ vnum concedi sine altero. Potest eni
alicui tradi dominium domus vel agri vl'
serui: vel iumenti retēto sibi vsu vel fructu
ipsius ad vitaꝫ vel ad aliquod tempus vt
fit aliquando in donationibus. Et ecōuer
so potest concedi vsus talium rerum reten
to sibi dominio vt fit in locatione affictu:
pēsione domus ⁊ huiusmodi. Et ideo i hu
iusmodi licite recipitur si certum precium
seu lucrum pro vsu dato ipsius rei reten/
to sibi dominio. Et inde ad certuꝫ tempus
reddita ipsa re ex integro. Sed in rebus
primi ⁊ secundi generis: quarum scilicet
vsus est ipsaruꝫ consumptio vel distractio
non potest computari seorsum vsus tali/
um rerum ab ipsis rebus: quia insepara/
bilis est. Et cuicunqꝫ conceditur vsus tali
um rerum ex hoc ipso conceditur ⁊ res. Et
ꝓpter hoc in talibus per mutuum trāsfer
tur dominium. Sicut ergo siquis seorsum
vellet vendere vinum ⁊ seorsum vsum vi/
ni venderet eandem rem bis vnde ⁊ ven/
deret quod non est: propter quod manife
ste est contra equalitatem iusticie. Simili
ratione qui mutuat vinum: frumentum:
oleum: pecuniam numeratam: ⁊ huiusmo
di: ⁊ vltra suum capitale mutuatū aliquid
exigit vel principaliter intendit habere qd̄
precio potest extimari contra equalitatem
iusticie agit: quia petit sibi duas recompē
sationes fieri. vnam scilicet restitutionem
equalem rei mutuate. Aliam ꝓo vt preci
um vsus quod dicitur vsura. Ad illud ve
ro quod obiciebatur de iudeis respondet
Tho. ⁊ Nicolaus de lira: ꝙ illud dictū deu
teronomij. 23. c. allegatum sane est intelli/
gendū. Per alienū enim aut intelligūtur
illi qui erant finitimi eorꝫ quorꝫ terras eis
dominus cōcesserat vt chananei. Et ab il/
lis licite recipiebant vsuras nō vt vsuras
sed vt recuperationem iuris sui. Sicut eti
am licitum est christianis mutuare hosti/
bus ad vsuram ita tamen ꝙ illud quod re
cipitur vltra sortem non recipiatur ratio/
ne mutui. Sed iure dominij quod habet
in illos ⁊ vt recuperet rem suam quam nō
potest ab iniusto possessore nisi mediante
mutuo recuperare. Et sic intelligitur illud
capitulū Ab illo. 14. q. 4. Ad hec faciunt
notata per Archidiaconum. 23. q. 2. c. Do
minus. Si enim permittitur a iure spolia/
re inimicum immo occidere in bello iusto:
multomagis per hanc viam suū accipere.
Et sic vt predictū est licitū fuit iudeis acci/
pere vel mutuare ad vsurā ab illis tm̄ fini
timis nationibus qui occupauerāt terrā
suam datam eis a domino tanqꝫ ab hosti
bus. Nunc aūt ipsi iudei non possunt sine
mortali facē vsuras xp̄ianis nec ecōuerso.
Nā nō sūt inimici nr̄i in ciuili ꝯuersatiōe.

¶ Quo autem ad alios infideles si verum
est ꝙ sunt inimici nostri etiam illis arma
[illegible]erre possumus tanqȝ occupatoribus re
rum nostraruȝ. De quo. 23. q. 7. c. Si de re
b[illegible] ꝛ. c. Dispar. Et per Innocentiũ ꝛ [illegible]o
stiensẽ extra de voto. c. Qđ super hys. Re
stat lõgefortius xp̄ianum ab eis licite pos
se vltra sortem accipere: quia suum est qđ
recipit. Qđ autem contra saracenos et ali
os infideles dominia ꝛ terras possidentes
licitum sit bellum vltra alias rationes fa-
cit quia ad defensam ꝛ recuperationẽ fit de
tractoꝝ. Ergo licitum. Nam vt dicit Inno
centi⁹ dicto. c. Qđ super hys vbi terra fuit
aliquo tempore christianoꝝ bellum est lici
tum. Infideles autem predicti abstulerũt
a christianis quicquid tenent. Naȝ vbiqȝ
terrarum fuit laudatum nomen christi. vn
de in p̄s dicitur. In omnem terrã ꝛc̄. Sed
hys dimissis dicimus ꝙ vsura nullo ex il-
lis verbis iudeis fuit permissa minus con
cessa. Nam lȝ quidam dixerint vsuram fo
re concessam in quibusdam casibus. Ta-
men ꝓprie loquendo in nullo casu conce-
ditur. Sed quia in illis casib⁹ quos illi po
nunt aliquid recipitur vltra sortem. Ideo
ꝓpter aliquam similitudinem large ꝛ im-
proprie sumendo dicitur vsura ibi ꝑmissa
sed non est ibi vsura. Et sic in ꝓposito vel
per alienum in verbis deuteronomij intel
ligitur quilibet qui non erat de genere iu-
deorum. Et tunc dicetur ꝙ illa fuit compa
ratiua permissio qua permittitur min⁹ ma
lum ne maius malum fiat. Sicut etiã per
missum fuit eis dare libellum repudij ꝛ re
pudiare vxorem ad repudianduȝ homici
dium siue vxoricidiuȝ. Sic ꝛ vsura fuit eis
permissa erga alienigenas ne si fuisset pro
hibita maiori crudelitate crassarentur in
suos vt sue cupiditati satisfacerent. Excusa
buntur ergo a pena temporali legis: sȝ nõ
a pena gehennali sicut nec a culpa morta
li. vnde dicit Crisosto⁹. 31. q. p̄ᵃ. Hac ratio-
ne in fine. Quod enim permittimus nolẽ
tes precipimus idest permittimus ꝟm glo
sam: quia malas hominuȝ voluntates ad-
plenuȝ ꝓhibere non possumus. Et tamen
deus declarauit per ꝓphetas vsuram sibi
displicere: vt patet de dauid. ¶ Sed siqs rã
tione dicte permissionis vellet eos excusa
re pro illo tempore que tamen excusatio a
doctoribus non admittitur pro nunc tem
pore gratie reuelate non excusarentur. 31.
q. p̄ᵃ. §. Sed obicitur. ¶ Ad illud vo quod
vsurarij dicebant ꝙ vsura nõ est contra le
gem nature. dicendũ ꝙ ratio dictat vt qs
mutuet ꝓximo indigenti si potest: sed gra
tis sine spe lucri. Et sic ꝙ gratus sit recipi-
ens mutuum erga mutuanteȝ: puta in re
cognoscendo beneficium ꝛ cum potest eũ
adiuuare quando indiget vel viceuersa re
munerando sibi vel per alia obsequia sed
gratis nõ ex pactione. Naȝ ꝛ si ei teneatur
ad antidota naturaliter idest recompensã
dum beneficium: hoc est ex debito honesta
tis non autem necessitatis scilicet quo pos
set cogi in iudicio. Et ideo ꝟȝ Tho. ꝛ alios
siquis mutuaret alicui cum hoc pacto ꝙ
ei teneretur remutuare vsuram committe
ret quia vltra capitale suum aliquid exigit
quo potest precio extimari illa scilicet obli
gatio qua potest eum conuenire in iudicio
Et si vsurari⁹ diceret ꝙ ille qui accepit pe
cuniam mutuo lucratur cum illa ꝛ locuple
tatur cum damno mutuantis. ¶ Respõde
tur ꝙ ille locupletatur seu lucratur princi
paliter per industriaȝ suam: quia pecunia
ex se nihil lucratur: vt patet tenendo in ca
psã. Pecunia etiam illa non est mutuan-
tis sed eius qui accepit mutuum: quia in
eum translatum est dn̄ium. Et si perijt vel
perdidit in negociando vel aliud agendo
perit periculo suo non mutuantis. Dam-
num autem non sustinet mutuans nisi qꝛ
cessat ex hoc sibi lucrum. Sed idem dam-
num habuisset si pecunia in archa seruas-
set: qꝛ ibi non fructificat. Et sic cum ea ne-
gociatus fuisset potuisset ꝑdere sicut ꝛ lu-
crari. Substabat enim tũc periculo vbi in
mutuo non substat. Uerum si ex carentia
pecunie mutuate passus fuisset damnum
puta quia oportuisset eum recipere ad vsu
ram vel vendere res suas minus iusto pre
cio vel aliquod simile. Tũc qui accepit mu
tuum deberet ei satisfacere de damno secu
to ꝓpter mutuum ꝟm conscientiam etiam
si de hoc non fecisset pactum. Non autem
de industria sua lucrum factum tenetur cõ
municare

municare cessante damno. ¶ Ad illud au
tem quod vsurarij opponebant dicentes
per legem ciuilem vsuras concedi. ¶ Dicē
dum ꝙ leges ciuiles dantur populis qui
sunt pro maiori parte mali vel imperfecti:
⁊ intendunt vt pacifice ciues conuiuāt ad
inuicem: vnde solum ꝓhibent expresse vi
cia que sunt magis perturbatiua ciuilita
tis ⁊ quietis temporalis puniēdo trāsgres
sores ⁊ penis ab illis cohercendo: vt adul
teria furta ⁊ huiusmodi. Alia vō ꝑmittunt
non vt licita concedentes: sed non vt alia
vicia predicta punientes. Et hoc ne peio
ra contingant. Sed lex diuina ꝓhibet oē
peccatum ostendens puniri in diuino iudi
cio. Cum ergo lex diuina ⁊ naturalis sit su
pra omnem legem humanaꝫ: vt patet di.
8. per totum. Et canonica sit etiam preiu
dicans ciuili in hijs que spectāt ad consciē
tiam. Ideo in hoc leges ciuiles cedunt le
gi canonice. quia si leges ille sūt iuste quo
ad ciuilitatem vite presentis non tamē iu
ste sunt quo ad ciuilitatem supernaꝫ adipi
scendam ad quod oportet ab omni pecca
to esse immunē. Quare non dedignantur
leges sacros canones imitari. ¶ Secūdū
dubium principale fuit vtrum sit licitum
recipere mutuo sub vsura. ¶ Rn̄det Tho.
22. q. 78. Qđ non licet inducere aliquem
mutuare sub vsura lꝫ tamen ab eo qui pa
ratꝰ est facere ⁊ qui exercet vsuras mutuo
accipere ꝓpter aliquod bonū vt est subuē
tio sue necessitatis vel alterius. Nam in
ducere hominēꝫ ad peccandum nullo mo
do licet: vti tamen peccato alterius ad bo
num ꝓprium licitum est quia deus vtitur
omnibus peccatis ad aliquod bonum. Ex
quolibet enim malo elicit aliquod bonum
vt dicit Augustinus in encheridion. ¶ Un
de idem Augꝰ Publicole querenti vtruꝫ
liceret vti iuramēto eius qui per falsos de
os iurat in quo manifeste peccat eis reue
rentiam diuinam exhibēs. Respondet ꝙ
qui vtitur fide illius qui per falsos deos iu
rat non ad malum sed ad bonum non pec
cato illius se sociat quo per demonia iura
uit sed pacto bono eius quo fideꝫ seruauit
si tamen induceret eum ad iurandum per
falsos deos peccaret. Ita est in proposito.

Sic etiā licet ei q incidit in latrones mani
festare bona q̄ habet q̄ latrones diripiēdo
peccant ad hoc ꝙ nō occidat. Sed cessāte
necessitate cum petitur sub vsuris ad ludē
dum vel scortandū ⁊ huiusmodi tunc mor
tale esset peccatum. ¶ Tertium dubiū fuit
quot modis committitur vsura. Et ad hoc
respondeo ꝙ cum vsura committat ex eo
ꝙ aliquid recipitur vltra sorteꝫ hoc potest
fieri tripliciter.
¶ p̄ recipiendo munus a manu.
¶ 2° recipiēdo munus ab obsequio.
¶ 3° recipiendo munus a lingua.
¶ Primo committitur vsura recipiendo
munꝰ a manu: siue sint denarij siue qcqd
aliud precio extimari potest: vt dicitur. 14.
q. 3. c. Putāt. ⁊ c. Pleriqꝫ. vnde Ambr.
ait. Esca vsura est ⁊ vestis vsura est. Et qc
quid sorti accedit vsura est. Et quod velis
nomen ei imponas vsura est. ¶ Hoc modo
multi reperiuntur vsurarum voragini im
mersi. ¶ Et p̄mi sunt multi nobiles qui no
lūt laborare: et ne pecunia eis deficiat pau
latim consumendo tradunt eam mercato
ribus vel alijs intendētes aliquid annua
tim recipere ad discretionē eorum saluo ta
men capitali. Et q̄ꝫuis ipsi vocent hoc de
positum tamen vsura est: vt patet. 14. q. 3.
c. Si feneraueris. Nec vere depositum est
nec sapit naturam eius. ¶ Sunt alij mutu
antes pecunias diuersis personis accipiē
tes in pignus domum vel agruꝫ vel vine
am sub nomine securitatis. Sed fructū in
terim dicti pignoris volunt habere quo
usqꝫ restituatur eis pecunia non computā
do in sortē ⁊ vsura est vt patet extra de vsu
ris. c. p̄. Excusatur tamē in hoc casu gener
qui cum sustineat onera matrimonij ⁊ nō
dum habuit dotes recipit a socero vl' alijs
dotantibus mulierem possessionem aliq̄ꝫ
in pignus quousqꝫ recipiat dotem: hic lici
te ⁊ sine vsura facit fructus illius pignoris
suos: nec tenetur computare in sorteꝫ. Ex
tra de vsuris. c. Salubriter. ¶ Secūdo cō
mittunt vsuram venditores rerum qui vē
dunt aliquid ad aliquem terminum tem
poris et ratione termini petunt plus iusto
precio nisi intenderent illud non vendere
tunc sed seruare vsqꝫ ad tempus quo de

risimiliter credit res illas valituras quantum tunc vendit: et si nunc non tantum valet Puta cum quis tempore estiuo vedit bladum ad preces seu instantiam alicuius quod intendebat seruare vsque ad tempus hiemale quando communiter plus valet. Propter quod venditur pluri precio quam nunc valeat. Extra de vsuris. c. In ciuitate. Similiter si quis emit merces vel victualia minus iusto precio eo quod anticipat tempus in soluendo precium antequam recipiat merces vel victualia per aliquos menses: puta dat precium tempore veris et recipit bladum tempore estatis. Et hoc nisi subestaret periculum vt quia bladum vel aliud potest probabiliter plus vel minus valere dicto precio quod soluit. Extra de vsuris. c. in ciuitate. ¶ Tertio faciunt vsuram qui emunt possessiones vel domos multo minore precio quam valeant cum pacto quod infra certum tempus ille venditor possit reemere quod vsura reputatur seu fraus vsure palliate sub titulo emptionis. ¶ Quarto faciunt vsuram qui faciunt societatem circa pecora vel animalia volentes saluum esse capitale quo ad pecuniam vel capita animalium. Quod vsura est et non vera societas: vt patet. 14. q. 3. c. Plerique. cum glosa. ¶ Quinto faciunt vsuram mulieres alique vidue que ne consumentur dotes earum vel deponunt eas mercatoribus ad discretionem et vsura est vel recipiunt ab heredibus coniugis sui defuncti possessionem vsufructuandam quousque reddantur ei dotes et vsura esset secundum Hostien. Innocentium et alios. ¶ Sexto committunt vsuram campsores qui faciunt cambia que vocant cambia sicca. ¶ Septimo committunt vsuram qui mutuant granum vel bladum antiquum ad renouandum vt nouum accipiant. Et si hoc faciunt ne suum sibi pereat et recipienti gratiam faciant non est vsura. Secus si faciunt vt melius recipiant et vtile intendant ex mutuo. Extra de vsuris. c. Consuluit. Et sic tenent Raymundus Goff. et Hostien. in summis. ¶ Secundo committitur vsura recipiendo munus ab obsequio. Et sic illi qui mutuant pauperibus hac intentione vel pacto vt seruiant eis in operibus agri vinee et similibus vel in operibus boum et equorum vel alio seruicio corporali vsuram committunt. Ex de vsuris. c. Consului. ¶ Tertio committitur vsura recipiendo munus a lingua: vt cum quis mutuat alicui vt porrigat pro se preces pro aliquo officio vel beneficio temporali obtinendo. Et si quis sic obtineat officium aliquod secundum quosdam non improbabiliter debet pauperibus erogare quod inde emolumenti perceperit deductis tamen expensis sui laboris ad arbitrium boni viri. ¶ Propter iam dicta notandum secundum Tho. quod si quis mutuat principaliter propter deum vel amicitiam non intendens temporale commodum. Et is qui mutuum accepit ex liberalitate sua vt gratus non principaliter propter mutuum donat ei aliquid hoc ei declarans quod ei libere donat vsura non est: quia illud lucrum mutuans non intendit. argumentum prima. q. 2. c. Sicut. Non enim debet esse factus deterioris conditionis sed melioris propter obsequium pro ipso factum in mutuando vt scilicet donum ei gratis factum recipere non possit qui prius secundum omnes potuisset.

¶ Quod omnis scriptura diuina et humana et etiam lex canonica reprobat vsuram. Cap. 2[m].

S Ecundum mysterium de vsura declarandum dicitur reprobatio. Est enim vsura vicium reprobatum. Sicut patere potest in scriptura diuina et iure canonico ac dictis gentilium. vnde Exodi 22. c. scribitur. Si pecuniam mutuo dederis populo meo pauperi qui habitat tecum non vrgebis eum quasi exactor nec vsuris opprimes. ¶ Et Leuitici. 25. c. Si attenuatus fuerit frater tuus et infirmus manu et susceperis eum quasi aduenam et peregrinum et vixerit tecum ne accipias vsuras ab eo nec amplius quam dedisti. Time dominum deum tuum vt viuere possit apud te frater tuus. Pecuniam non dabis ei ad vsuram et frugum superabundantiam non exiges. ¶ Et secundi hesdre quinto. c. Cum maiores iudeorum opprimerent minores vsuris grauissimis hesdras audito clamore populi increpauit optimates et magistratus dicens vsuras a fratribus vestris non exigatis. Non est bona res quam vos facitis. Quare non in timore domini dei

nr̄i ambulatis? Reddite eis hodie agros
suos ⁊ vineas suas: oliueta sua: et domos
suas. Quin potius pecuniam quam exi/
gere soletis ab eis et date illis. Et dixerunt
Reddemus ⁊ ab eis nihil q̄rimus. Sicq3
faciemus vt loqueris. Et excussit sinum su
um Hesdras dicens: Sic excutiat deus
omnem virum qui compleuerit verbum
hoc. De domo sua et de laboribus suis sic
excutiatur ⁊ vacuus fiat. Et dixit vniuer/
sa multitudo Amen. ¶ Et in decretis. 46.
di. c. Seditionarios. Prohibentur vsura
rij ad sacros ordines promoueri. ¶ Et ex/
tra de vsuris. c. Quoniam. dicitur. Non so
lum viris ecclesiasticis sed etiam quibusli
bet alijs periculosum est vsurarum lucris
intendere. ¶ Et extra eodem in. c. Quia. et
in. c. Super eo scribitur. vsura condemna
tur vtriusq3 testamenti pagina. ¶ Et Leo
papa. 46. di. c. Sicut. inquit. Sicut nō suo
nomine: ita nec alieno licet fenus exerce/
re. ¶ Et Augustinus. 14. q. 4. c°. Quid di/
cam. An crudelior est qui subtrahit aliqd
vel eripit diuiti: q̄3 qui trucidat inopem fe
nore. ¶ Et Ambrosius. 14. q. 4. c°. Ab illo.
Sine ferro dimicat: qui vsuras flagitat.
¶ Et extra de vsuris in preallegato. c°. Ar
statutu3 est primo vt vsurarij manifesti nō
admittantur ad communionem altaris.
Hostiensis dicit q̄ canon est ferende sentē
tie non late. Idem dicit Joannes andree
in nouella. ¶ Secundo statutum est vt nō
recipiantur eorum oblationes. Et si sacer4
dos recipit reddere tenetur ⁊ compellitur.
s̄m Hostiensem debet dari episcopo et s̄m
prouidentia3 eius vel restituatur ei a quo
extorta est vsura vel detur pauperibus. Et
qui recipit oblationem a talibus debet ab
executione sui officij manere suspensus do
nec ad arbitrium sui episcopi satisfaciat.
¶ Tertio statutum est q̄ vsurarij non reci
piantur ad ecclesiasticam sepulturam si in
hoc peccato decesserint. Et vt inquit Pe/
trus de palude in quarto. Si tales vsura/
rij possunt restituere per se ⁊ non restituūt
l3 mandent restitui non sunt absoluendi:
nec valēt coru3 testamenta in quibus nul
lus debet esse testis: vt habetur in capl'o
Quanq̄3. de vsuris libro. 6. tum quia ad
statim tenentur: tum quia non vident̄ ha
bere perfecte bonam voluntatē: quia do/
natio ⁊ legata causa mortis facta possunt
reuocari. vnde si vsurarius nō cauet p̄ ta/
lem cautionē qua non possit penitere non
est vere penitens. Et s̄m Hostieñ. dicūtur
vsurarij manifesti vel per euidentiam facti
puta quia mensam tenent parata3 ad vsu
ras: vel si de hoc sunt in iure cōfessi aut cō
uicti. Joānes xo andree ⁊ Arcbidiacon⁹
dicunt q̄ satis potest dici vsurarius mani
festus qui cora3 sacerdote ⁊ testibus publi
ce fatetur se vsurariū ⁊ vsuras restitui mā/
dat forte libros rationu3 tradens. ¶ Et ex
tra de vsuris. c. Super eo. ponitur q̄ p̄ pa
pa3 dispensari non potest vt vsura exercea
tur sine peccato. Posset autem dispensare
in exactis quo ad incertorū restitutionem
que tamen si fiat sine ratiōe quo ad consci
entiam non puto q̄ valeat. ¶ Apud genti
les etiam damnatur vsura. Nam vt in/
quit Cicero libro tertio de officijs. Detra/
here aliquid alteri ⁊ homine3 hominis in
cōmodo suum agere cōmodum magis est
contra naturam q̄3 mors. Et idem in secū
do de officijs. Interrogatus Cato. Quid
fenerari. Tum cato: quid homines occi/
dere. Narrat Ualerius libro quarto Ru/
brica de libertate. q̄ cum ciuitas romana
furore catiline opprimeretur ⁊ cogerentur
ciues vendere possessiones ⁊ domos suas
propter tumultum creditorum longe mi/
nore precio q̄3 valebant. Tunc Quintus
conscidius concessit trecentas septuagin/
taquinq3 libras auri vt illi satisfacerēt cre
ditoribus suis qui neq3 de sorte neq3 de
vsura quenq̄3 debitorum suorum graua/
uit. Sed quantum in ipso fuit amaritudi/
nem publice confusionis priuata tranquil
litate mitigauit scilicet debitores suos ex/
pectando ne ciuilis sanguinis fenerator vi
deretur. Sed dimissis multis grauissimo/
rum virorum sententijs quibus vsura cō
demnatur: Christum deum et dominum
nostrum audiamus. Ipse vtiq3 ait Lu/
ce. 6°. capitulo. Mutuum date nihil inde
sperantes. In quibus verbis continentur

due particule:prima est mutuū date. Quo
quantum ad eos qui cōmode possunt mu
tuare sine notabili detrimento sui stat⁹ er/
ga eos qui sunt in magnis necessitatibus
constituti ⁊ quasi extremum videt esse pce
ptum. Quia si hoc dicimus de elemosyna:
a fortiore etiā in mutuo. argu^{m} di. 86. c. In
singulis. In alijs xᵒ est consilium. ¶ Secū
da particula est nihil inde sperātes. Et hoc
est in precepto: ita tamen ꝙ intelligat de
spe bonorū temporaliū que precio estima
ri possunt. Nam bene potest ⁊ debet spera
ri pmiū eternū exinde si fiat mutuū ex cha
ritate vel beniuolentia.

¶ Quo multi et precipue septem genera
personarum participant in crimine vsura
rum licet ipsi vsurā non faciant. Cap. 3^{m}.

Tertium mysteriū declarandum de
vsura dicitur participatio. Sūt eni
multi participantes in crimine vsu
rarum qui quandoqȝ se peccare nō putāt
eo ꝙ non sunt ipsi principaliter exercētes
vsuras. ¶ Primi sunt notarij qui scienter
super vsuras conficiunt instrumenta. Hij
ſm Hostiensem periuri sunt quia cōmuni
ter solent iurare ꝙ talia non faciant. Et sic
per consequens sunt infames nec decetero
possunt testificari nec instrumenta confice
re. Extra de testibus. c. Licet. Si tamen ob
hoc recipiunt pecuniam non tenentur re/
stituere quia receperunt eam pro ope suo
q̄uis illicito videtur tm̄ ꝙ debeant paupe
ribus erogare. Sed vtrū tales notarij te
neantur ad restitutionem vsurarū de qui/
bus confecerunt instrumenta. Super hoc
doctores distinguunt quia si scienter faci/
unt instrumēta vel chartas de debito vsu
rarum ac si esset legitimum debitum. Pu
ta quia facit instrumentū ꝙ martinus mu
tuauerit petro centum hinc ad annum re
stituendos cum sciat mutuasse octoginta
vel nonaginta: quia forte ⁊ si primo centū
dedit postea in occulto viginti vel decē re
habuit a petro vt mutuum sit de illis octo
ginta vel nonaginta. tm̄ tenetur insolidū
si ipsi vsurarij non restituant. Et hoc nisi fa
cerent in fauorem recipientis mutuū: pu
ta quia ille nolebat aliter mutuare ⁊ petr⁹
multū indigebat nec poterat aliter sibi p/
uidere. Tunc enim nō teneretur notarius
Peccaret tamen mortaliter sciēter hoc fa
[illegible] periurium incurreret faciēs in
[illegible]um falsum ⁊ in fraudem vsurarū.
[illegible] primi est quia efficaciter cooperat
[illegible] [illegible]piende. Ratio secundi est quia
[illegible] principalr proximo īdigēti subueni
re. Si autē in īstrumento est facta expressa
mentio de vsura tunc non tenetur ad vsu/
ram restituendam. Et ratio quia non effi/
caciter cooperatur ad illud. Nā potest qui
mutuum accepit ad vsurā in iudicio se iu
uare vt non soluat vsuram. ¶ Notandum
autem hoc loco qr vt dicit Hostiensis ⁊ Jo
annes andree in nouella sup. c. Sicut. Ex
ne clerici vl monachi. Quo tabellio siue no
tarius consueuit iurare sex. ¶ pᵒ ꝙ de hijs
que videbit ⁊ audiet ac requisitus fuerit si
ne diminutione veritatis ⁊ cōmixtione fal
sitatis conficiet instrumentum. vnde solet
requiri tabellio sub pena officij sui ꝙ con
ficiet instrumentum requirenti quod si nō
fecerit periurus videbitur ⁊ sic suis instru
mentis postea non credetur. Extra de te/
stibus. c. Testimonium. Et hanc requisitio
nem quisqȝ de populo facere potest. Extra
de testamentis. c. Relatum. ⁊ pro tanto di
citur seruus publicus ⁊ publica persona.
¶ 2ᵒ iurat ꝙ secreta sibi iniūcta celabit. ¶ 3ᵒ
ꝙ de omnibus instrumentis que conficiet
protocolla tenebit. ¶ 4ᵒ ꝙ fidelis erit illi a
quo constituitur ⁊ si sciret damnum suum
tractari per se vel per nuncium reuelabit.
¶ 5ᵒ ꝙ illud officium sic sibi iniunctum cu
piditate: timore: odio: ⁊ amore remotis: et
omnia ſm bonam conscientiam exequat.
¶ 6ᵒ ꝙ super contractu vsurario vel in frau
dem vsurarum inito non cōficiet instrumē
tum scienter. ¶ Secūdi participantes vsu
ras sunt viri ⁊ vxores qui recipiunt dotes
de vsuris. Nam viri non possunt recipere
tales dotes ⁊ si receperint tenentur ad re/
stitutionem illis quibus socer erat obliga
tus ex quo omnia illius erant obnoxia re
stitutiōi. Et ipa mulier soluto matrimonio
tenetur ad restitutionem si vir non restitu
it ſm Raymundū ⁊ alios. ¶ Tertij parti
cipantes vsuras sunt pup[illegible] Cum eni tu/
tores vel procuratores [illegible] pecunias po/

fuerunt ad discretionem vbi vsura est: secundum predicta tenentur ad restitutionem quamuis non fecerint ipsi tales contractus: tamen quia lucrum tale ipsi perceperunt. Et si non disponunt se ad restitutionem cum habent administrationem suorum bonorum iam sunt in statu damnationis. Sed ipsi tutores et curatores mortaliter peccant faciendo tales contractus et tenentur ad restitutionem quamuis vtilitatem non sint inde assecuti in casu quo ipsi pupilli non vellent vel non possent satisfacere vt notat Archidiaconus. 46. di. c. Sicut non suo. Idem dicendum de quolibet factore vel procuratore qui exerceret negocia aliorum faciente huiusmodi contractus. ¶ Quarti participantes in crimine vsurarum sunt aduocati patrocinantes eis in huiusmodi contractibus. Omnes enim tales digni sunt morte eterna: quia consentiunt vsure cooperando ei. 2. q. pª. c. Notum. ¶ Quinti participantes in crimine vsurarum sunt facientes statuta super vsuris et iudicantes secundum ea vt capitanei rectores et huiusmodi. Et prebentes consilia ad huiusmodi statuta peccant mortaliter et sunt excommunicati: vt patet in clementina Ex graui de vsuris. Domini etiam temporales qui permittunt vsuras propter vnam certam quotam quam recipiunt inde in eadem sunt damnatione. ¶ Sexti participantes sunt prosonere seu cenzales qui si procurant pro illis qui mutuo indigent et ab illis qui parati sunt dare non peccant. Si autem hoc faciunt principaliter pro lucro vsurarij et pro parte sua isti non solum peccant mortaliter propter cooperationem ad vsuram: sed etiam restituere obligantur insolidum si ita cooperati sunt quod absque opere illo prestatio illa vsuraria minime facta fuisset. Cuius ratio est quia secundum philosophum secundo ethicorum medium comparatum extremis sapit naturam extremorum. ¶ Septimi participantes vsurarum crimen sunt clerici locantes domos scienter vsurarijs manifestis ad fenerandum: hij sunt excommunicati vt patet li°. 6. de vsuris. c. Vsurarum voraginem. Confessores autem vsurarios absque emendatione absoluentes incidunt in laqueum diaboli. Sed sepenumero ab vsurarijs decipiuntur qui aut veritatem sui peccati negant expresse aut caliditate multa occultant: quoniam peccatum illud vsure ita excecat mentes vsurariorum vt se se a iusticia deficere nolint credere. Quos deus benedictus deiciet in ignem eternum. A quo nos liberet iesus filius dei qui est benedictus cum patre et spiritu sancto per omnia secula seculorum Amen.

¶ Feria quarta post dominicam de passione. De auaritia furum: et de ipso furto.

Sermo trigesimus nonus.

OUes mee uocem meam audiunt et ego do eis vitam eternam. verba sunt redemptoris nostri originaliter Joannis. 10. c°. et in euangelio hodierno. Descendent auari incorrigibiles in obscura inferni loca qui noluerunt audire vocem domini nostri iesu christi. Ipse vtique dixit Mathei. 19. c. Facilius est camelum intrare per foramen acus quam diuitem intrare in regnum celorum. Et Luce. 6. c. Ve vobis diuitibus qui habetis hic consolationem vestram. Et Mathei. 6. c. docuit non esse thesaurizandum in terra sed querendos thesauros in celo. Que omnia auribus auarorum surda sunt cum ipsi ad hoc elaborent vt per fas et nefas rapiant aliena. Et licet dictum sit in sermone precedenti de vsura pessima: tamen hodierna die occurrit tractare de auaritia furatorum vt sic loquar idest per furta acquirentium hec temporalia bona. Pro quibus obiurgandis tria de furto mysteria esse declaranda.

¶ pm̄ diffinitio.

¶ 2m̄ excusatio.

¶ 3m̄ commissio.

¶ Quid est furtum: et que differentia inter furtum et rapinam: et de proprietate rerum: et de periculis rapine: et comparatione rapine et furti: atque quam graue peccatum est furtum. Cap. pm̄.

PRimum mysterium de furto declarandum est diffinitio. Et vt colligitur ex dictis Alexandri in 3° sume. Et ex. l. pª ff. de furtis. Furtum est contrectatio rei aliene mobilis et corporalis fraudulosa inuito domino lucrifaciendi gratia: siue ipsius rei siue vsus

possessionis vere. ¶ Contrectatio ponit̃ in predicta diffinitione. qꝛ sine ea non est furtum etiam si interueniat voluntas vel verbum. Tñ per solam voluntatem erit quis transgressoꝛ illius precepti. Nõ ↄcupisces rem proximi tui. Rei aliene ponitur qꝛ in re ꝓpria non committitur furtum intellige nisi alius haberet in re illa aliquod ius puta quia res erat cõmodata vel pignorata quam dñs fraudulose capiendo furtuꝫ committeret. ff. de furtis. l. Si res. §. Si is. Idem dicit Tho. 22. q. 63. ¶ Mobilis ⁊ corporalis dicitur quia in rebus ĩmobilibus vt ĩ agro vl' ĩ incorporabilibꝰ vt sunt actiones ⁊ seruitutes non committit̃ furtum eo ꝙ talia non possũt contrectari. Fraudulosa dicitur quia cuꝫ aliquis credebat rẽ esse suam que non erat vel si non erat sua credebat ꝙ etiam ab eo qui habebat ibi ius posset accipere non commisit furtuꝫ lꝫ al's ad restitutionẽ teneat̃. Instituta vi bonoꝝ raptorum. §. Quia tamen. ¶ Inuito dño dicitur quia si credit dñm permissuꝝ ⁊ subest iusta causa credendi non tenetur. Secus si non subest. Si autẽ putat facere inuito domino ⁊ tamen dñs vult furtum quidẽ facit q̃ꝫtum ad intentionem: sed non tenetur ad restitutionẽ. Nec dñs potest petere obstante sibi sua voluntate. ff. de furtis. l. Inter oẽs §. penultimo. ¶ Lucrifaciẽdi gratia dicitur quia siquis alienã ancillam rapuerit non causa lucri sed libidinis nõ cõmittit furtum. ff. eodem. l. Uer. Siue ipsiꝰ rei siue vsus possessionis vere dicitur qꝛ non solum committit furtum qui rei dominiũ vult lucrari: sed etiam qui vult in re ipsa lucrari vsũ ⁊ possessionẽ. di. 15. c. Qui sacruꝫ ff. de furtis. l. Qui inuenta. Pro pleniore tamẽ intelligentia sunt quinqꝫ notanda.

¶ Primo notandũ est ꝺm Tho. 22. q. 66. ⁊ Joanẽ de ripa ordis minoꝝ. ꝙ cõis vsus oiuꝫ que sunt in hoc mũdo oibus hoibus esse debuit: vt dicitur. 12. q. pª. c. Dilectissimis. Sic eni deus instituit naturã humanã dans ei dñium oium cũ dixit geñ. p̃. c. Dñamini volatilibus celi piscibꝰ maris ⁊ bestijs terre. Quod dñium oẽs habuissẽt qꝛ ita erat ratio bene regulata ⁊ ordinata ꝙ nulla re vsi fuissent nisi ad necessitatem vel rationabilem vtilitatem ⁊ sic nulla iter eos fuisset discordia. Et sic ponitur esse de iure nature. s. primitus institute cõis oiuꝫ possessio vt patet di. pª. c. Jus nãle. Sed ĩ natura viciata etiam de iure nature est in casu necessitatis oĩa esse communia. Et sic intelligitur illud Ambrosij. 41. di. c. Sicut hij. Nemo proprium dicat quod cõmune est. Post naturam ꝑo lapsam iuste prouisum est iure humano vt extra casus extreme necessitatis possideantur ista temporalia diuersã a diuersis vt propia. Unde Augustinꝰ di. 8. c. Quo iure. Quo iure vnusquisqꝫ possidet quod possidet. Nõne iure humano? Nam iure diuino dñi est terra et plenitudo eius: pauperes ⁊ diuites dñs de vno limo fecit. Paupes ⁊ diuites vna terra supportat. Jure aũt humano di hec villa mea: hec domus mea: hic seruus meus.

¶ Et aũt ista possessio propria conueniens propter tria. ¶ p̃ quia magis solicitus est vnusquisqꝫ ad ꝓcurandum aliquid ⁊ gubernandum quod sibi soli competit q̃ꝫ id quod est cõmune oium vel multoꝝ quia vnusquisqꝫ laborem fugiens relinquit alteri quicq̃d pertinet ad bonuꝫ commune. ¶ 2° quia si omnia essent sic communia via fraudibus aperiretur ⁊ illi qui magis sũt maliciosi defraudarent simplices ⁊ puros ⁊ acciperent sibi meliorem partẽ. ¶ 3° possessio illa propria facit ad pacificum conuictum hoium: qm̃ si omnia essent cõmunia cum multi persepe eadem re indigerẽt ad rixas venirent ⁊ contentiones dum vnusquisqꝫ vellet rem illã hr̃e. Ex quibus oibꝰ sequeretur ꝙ terre in solitudinem verterẽtur. Agri remanerent inculti bonis essꝫ peius q̃ nollent recipere nisi necessaria. Malis esset melius quia agregarent multa superflua ⁊ litigia multa ac scandala euenirent. Hinc Arist. in 2° politice reprobat policiciam platonis qꝛ ponebat oĩa communia. Cõcordat hijs Henricus de gandauo in suis quolibetis. Cum igitur ista tp̃alia vt ꝓpria licite possideantur nullus debꝫ sine beneplacito ⁊ voluntate dñi ipsarum rerũ aliquid auferre. Alioquin furtum facit.

¶ Scd̃o notãdũ ꝙ furtũ vt dicit Alexʳ in 2° sũme põt sumi tripliciter

¶ p̄ communissime.
¶ 2° communiter.
¶ 3° proprie.
¶ Primo sumitur cōmunissime pro oī il
licita vsurpatione ⁊ sic vsurpatio presiden
tie furtū dicitur. Ideo Joannis.10.c. Xp̄us
dixit. Qui ascendit aliunde q̄z.s. per ostiuz
fur ⁊ latro est. Ostiū per quod ascēdit per
dignitatem vel regimē ad ouile ecclesie est
xp̄s iesus seu modus traditus per ordina
tionem ecclesie. vnde Xp̄us ait. Ego sū osti
um: per me siquis introierit saluabitur. In
trat ergo per ostiū qui suscipit regimen ani
maꝝ ꝓpter xp̄m non ꝓpter mundi faustū:
⁊ auaritiā: imitans ip̄m vt paratus sit ani
mam ponere pro ouibus suis. non lanam
tm̄ querens ⁊ lac temporaliū recipiens cu
ram ꝭm canonicas sanctiones. Qui nō sic
ꝓmouetur ille fur est ⁊ latro. Occulte eni
subtrahit animas subditoꝝ deo non habē
do curam de eis debitam. ¶ Secūdo sumi
tur furtum communiter pro quacūq̄z illici
ta possessione vel vsurpatiōe rei aliene. vn
de.14.q.5.c. Penale. dicit Aug⁹. Furti no
mine intelligitur omnis illicita vsurpatio
rei aliene siue per fraudes siue per vsuras
siue per violentiaz ⁊ huiusmodi. ¶ Tertio
sumitur furtum ꝓprie cum occulte aufert
aliena substantia. Sicut de iuda dicit Joā
nis.12. Qd̄ fur erat ⁊ loculos habens ⁊ ea
que mittebātur in loculis idest in scarpsel
la portabat idest asportabat. Et de hoc est
textus.12.q.p̄a.c. Exemplū. ⁊.c. Habebat.
¶ Tertio notandum ꝭm Aristotelē.5.ethi
corum. ꝙ differentia est inter furtum ⁊ ra-
pinam. Nam in furto auferūtur aliena bo
na occulte ⁊ fraudulenter. In rapina aufe
runtur aliena bona publice ⁊ violenter et
sic sunt diuerse species auaritie. Scienduz
tamen ꝙ rapina adhuc sumitur tripliciter
¶ Vnomodo largissime ⁊ improprie pro oī
vsurpatione indebita siue rei temporalis:
siue rei spiritualis. Et sic sumitur ad philip
penses.2.c. Non rapinam arbitratus est:
scilicet christus iesus esse se equalem deo.
Sed hoc fecerunt primi parentes: qui vt
dicit Augustinus: voluerunt rapere diui-
nitatem ⁊ perdiderunt felicitatez. Sed hu
iusmodi rapine christus soluit penam. Si

cut in ꝑsona eius dicit psalmista. Que nō
rapui tunc exoluebam. ¶ Secūdo sumitur
rapina minus large pro vsurpatione ⁊ ac-
quisitione vel retentione illicita rei tempo
ralis quecunq̄z siue manifesta siue occulta
Et sic conuenire potest etiā cum furto pro-
prie sumpto. Et sic dicit Ambrosi⁹.14.q.4.
Qui vsuram accipit rapinam facit. Et ibi-
dem Aug⁹. Siquid inuenisti ⁊ non reddi
disti rapuisti. Et Hiero⁹ di.42.§.p̄. Aliena
rapere conuincitur qui vltra necessaria si-
bi retinere ꝓbatur. ¶ Tertio sumitur rapi
na ꝓprie ⁊ stricte. s. pro vsurpatione reruz
violenta. Et de hac Mathei.23.c. dixit Je-
sus phariseis. Pleni estis rapina. ¶ Ad
uertendū tamē ꝙ est differentia iter raptū
⁊ rapinam. Nam siquis rapiat mulierem
ad concubitum non ad lucrū raptum com
mittit vt diximꝰ i diffinitiōe furti ⁊ est sp̄es
luxurie nō autē rapinā q̄ est sp̄es auaritie.
¶ Quarto notandū ꝙ rapina cōmittitur
tribus modis. ¶ p̄ in vsurpatis dominijs
¶ 2° in iniustis bellis. ¶ 3° in manifestis la-
trocinijs. ¶ Primo in vsurpatis domini-
is cū scilicet aliquis dn̄s vel communitas
accipit vel detinet ciuitatē vel castrū eccle-
sie vel imperij vel alicuius dn̄i non iusto ti
tulo. Et in hoc casu omne lucruz ⁊ censum
quod inde percepit ⁊ salarium quod perci
piunt officiales eius ⁊ rectores rapina est
Sic fuit raptor alexāder magnus dictus
macedo. De quo dicitur primi machabeo
rum p̄.c. Qd̄ postq̄z percussit darium re-
gem persarum ⁊ medoruz constituit prelia
multa ⁊ omnium obtinuit munitiones sci
licet per rapinā ⁊ iterfecit reges terre ⁊ per
transijt vsq̄z ad fines terre: ⁊ accepit spolia
multitudinis gentium ⁊ obtinuit regiōes
gentium ⁊ tyrannos ⁊ facti sunt ei in tribu
tuz. ¶ Committitur secundo rapina in bel
lis iniustis. Qui enim iniustum bellum
agunt in omnibus que auferunt ab eis cō
tra quos preliantur rapinam faciunt: ꝭm
Tho.22.q.56. Qui autem iuste bellantur
si ab hostibus laicis accipiant non com-
mittunt rapinam. Sed capientes ab alijs
non sunt immunes a rapina. Puta si a
personis ecclesiasticis morantibus in ciui
tatibus ⁊ locis alijs hostiū nisi illis bonis

vt victualibus hostes fouerentur vel loca
illorum essent incastellata etiam ecclesie:
sm Guill'm seu si a viatoribus seu a suis
victualia ⁊ alia rapiant vt communiter sti
pendiarij faciunt. vnde Luce.3.c. Joānes
baptista dixit militibus. Estote cōtenti sti
pendijs vestris. docens inquit Ambrosi/
us super Lucam: iccirco stipendia constitu
ta esse militibus ne dum sumptus queri/
tur predo grassetur. di.86.c°. In singulis.
Et vt dicit Augustinus.23.q.pª.c. Milita
re. Militare non est peccatum sed propter
predaz militare peccatum est. ¶ Commit
titur tertio rapina in latrocinijs apertis:
Tales erant qui descendentem a hierusā/
lem in hierico expoliauerunt ⁊ plagis im/
positis abierunt semiuiuo relicto: vt habe
tur Luce.10.c. Et latrones quidem mariti
mi qui dicuntur pirate per mare predātes
quoscunqꝫ excommunicati sunt ⁊ absolui
non possunt nisi a sede apostolica. Simili/
ter latrocinantes per terram qui expoliāt
romipetas ecclesias ⁊ loca sancta visitanti
bus: aut etiam eos qui pro suis negocijs
vadunt ad curiam romanam vbicunqꝫ sit
vel inde redeuntes ad propria. Aut portā
tes ad curiam victualia simili modo excō
municati sunt. Alij vero latrones qui alios
predantur ac etiam nauigantes expoliant
in naufragijs debent excommunicari: vt
extra de raptoribus.c. Excommunicatio/
ni. Et cum alios sceleratos vt homicidas:
adulteros proditores ⁊ huiusmodi confu/
gientes ad ecclesiaz ratione immunitatis
ecclesiastice debeat ecclesia defendere ⁊ nō
ꝑmittere ibi capi: vt patet extra de immu/
nitate ecclesiarum.c. Cum ecclesia. Et.17.
q.4.c. Diffiniunt.c. Metuentes. C. de hijs
qui ad ecclesiam confugiunt.l. Presenti.
Istos tamen publicos latrones tueri non
debet: vt extra de imunitate ecclesie.c. In
ter alia. Et hij quidem etiam in vita presē
ti cōmuniter male finiunt. Sicut duo prin
cipes latronum rechab ⁊ baana qui por/
tantes caput isboseth occisi ab eis fecit da
uid eos occidi. Et precisis eoruz manibus
⁊ pedes fecit suspendi: vt habetur secundi
Regum.4.c. Similiter committitur rapi
na in pedagijs ⁊ gabellis indebitis ⁊ iniu
stis tallijs ⁊ damnis. ¶ Quinto notandū
ꝙ siquis emit de rapina vel furto scienter
aut hoc probabiliter credens incurrit mul
ta mala ⁊ incōmoda sm Raymundum et
Tho. ¶ Primo peccat mortaliter quia fur
tum commisit rem alienam contrectando
inuito domino. ff. de furtis.l.pª. ¶ Secūdo
tenetur ad restitutionem rei si habet eam
vel valoris eius si non habet. ¶ Tertio te/
netur restituere omnem vtilitatem quam
habuit vel habere potuit ⁊ etiam incōmo
da que sustinet ille cuius est res sm Guil
lelmum deductis tamen expensis quas fe
cisset vtiliter circa rem ipsaz. ¶ Quarto nō
liberatur alienando alteri vel si res periret
morte vel quocūqꝫ casu vel si auferatur ei
ignoranter vel violenter. Et hoc nisi rez ip
sam emptam de rapina vel furto obtulis/
set domino ipsius rei tempore ⁊ loco con/
gruo ⁊ ille recipere noluisset. ¶ Quinto re/
stituendo rem quam emit patrono non po
test ab eo exigere preciū: vt patet. C. de fur
tis.l. In ciuilem. ¶ Sexto si restituit rez de
teriorem quā cum ad ipsum peruenit non
liberatur. ¶ Septimo non potest agere cō/
tra venditorem de precio sibi dato: obstat
enim sibi turpitudo sua. Et hoc nisi expres
se cauerit.10.q.2.c. Hoc ius in fine. ¶ Dicit
tamen Alexander de ales in quarto. ꝙ ta
lis potest rem emptaz restituere vendenti
vt recipiat quod de illa dedit. Magis eniz
potest sibi prouidere q̄z alij. Debet tamen
inducere furem vel raptorem ad restituen
dum rem illam domino suo. In foro etiaz
conscientie tenetur vēditor rei qui sciebat
rem furatam esse reddere ementi bona fi/
de. ¶ Sed hoc loco scire pleriqꝫ cupiunt.
An rapina sit grauius peccatū furto. ¶ Et
respondet Tho.22.q.66. ꝙ rapina est gra/
uius. ¶ pª ratio est quia furtum ⁊ rapinaz
habent rationē peccati propter inuolūtari
um quod est ex parte ei⁹ cui aufertur res:
quia.s. contra voluntatez eius aufertur il
lud cuius est dn̄s: vbi ergo magnus repe
ritur de inuoluntario ibi maius peccatuz.
Sed maior ratio inuoluntarij inuenitur in
rapina q̄z in furto. quia violentia que fit i
rapina directius opponitur voluntati q̄z
ignorātia que reperitur in furto. ergo gra

uius peccatum est rapina q̃ꝫ furtum. ¶2ª
ratio est quia per rapinam non solum ifer
tur damnum sed etiaꝫ infertur iniuria per
sone cum hoc vergat in quandam ignomi
niam ipsius persone. Et hec iniuria perso/
nalis prepõderat fraudi vel dolo que per/
tinent ad furtum. ¶3ª ratio sumitur ex pe/
na a legibꝰ vtriqꝫ peccato imposita ſm q̃s
grauius punitur rapina q̃ꝫ furtum. Et vt
ait Hieronymus. 24. q. pª. c. Nõ afferamꝰ
Quis dubitat sceleratius esse commissuꝫ
quod grauius est punitum. ¶Secundum
enim leges ciuiles cum quis rapit res alie
nas si agatur infra annum ciuiliter: puni/
tur in quatruplum computata scilicet ipsa
re. Si autem post annum punitur in sim/
plum. ff. de vi bonorum raptorum. l. pª et
secunda. Si ꝟo agatur criminaliter puni/
tur propter vim sine armis in tertia parte
bonorum ⁊ est infamis. ff. de vi ⁊ vi arma
ta. l. pª. Si autem cum armis punitur de/
portatione: quia scilicet deportatur in insu
lam ⁊ perdit omnia sua bona. ff. de publi/
cis iudicijs. l. 3ª. §. Ité lex iulia. Secundũ
ꝟo canones multipliciter raptor punitur.
Et prima pena quia excommunicatur ra/
ptor ab illo episcopo in cuiꝰ episcopatu fe
cit rapinam. Extra de raptoribus. c. primo
Et. 6. q. 3. c. Placuit. Iteꝫ denegatur ei pe
nitentia nisi restituat ablata: vel securitaté
plenaꝫ faciat de reddendo si habeat vnde
possit. Si ꝟo non haberet vnde possit ⁊ di
stulit accipere penitentiam vsqꝫ ad morté
⁊ sic non potest satisfacere si petat peniten
tiam dabitur ei ⁊ etiam viaticum. Si auté
decedat impenitens tunc ⁊ viaticum ⁊ se
pultura negabitur. Extra de raptoribꝰ. cº.
Super eo. c. In litteris. Qõ si non habet
vnde reddat nec hẽdes nec propinqui vo
lunt satisfacere. Ipse tamé contritus facit
quod potest lꝫ tarde non priuabitur peni/
tentia ⁊ viatico: sed tamen sepultura ei ne
gabitur. Quod statutum est ad terrorem
aliorum. Presbyteri ꝟo qui contra predi
cta fecerint sepeliendo ipsum ⁊ huiusmo/
di debent deponi ab officio ⁊ beneficio: vt
in dicto. c. Super eo. Sꝫ de raptoribus oc
cultis non debet iste rigor seruari ſm In/
nocentium. extra eodem in. c. In litteris.

Et lꝫ rapina sit grauius peccatum furto
tamen ſm Tho. 22. q. 66. furtum ex suo ge
nere peccatum est mortale: tuꝫ quia est cõ
tra charitatem proximi: tum quia est con/
tra iusticiam que reddit vnicuiqꝫ quod su
um est ⁊ furtum accipit quod alterius est
tum quia est contra p̃ceptum domini: qui
ait Exodi. 20. c. Non furtum facies. Ob qõ
ſm leges furta etiam grauiter puniuntur
Et ſm legem diuinam puniebantur furta
pena damni. Nam vt scribitur Exodi. 22. c.
Qui furabatur vnam oué reddebat qua/
tuor: ⁊ qui vnum boué reddebat quinqꝫ.
vt enim inquit Tho. pª 2ᵉ. q. 105. In pena
furti considerabatur ſm legeꝫ id quod fre
quenter accidere poterat. Et ideo pro fur/
to aliarum reruꝫ que de facli custodiri pos
sunt a furibus non reddebat fur nisi du/
plum. Oues autem non de facili custodi/
ri possunt a furto quia pascuntur in agris
Ideo frequẽtius contingebat ꝙ oues fur
to subtraherentur. Ideo lex maiorem pe/
nam apposuit vt scilicet quatuor oues pro
vna oue redderentur. Adhuc autem bo/
ues difficilius custodiuntur qui habentur
in agris ⁊ non ita pascuntur gregatim si/
cut oues. Et ideo adhuc hic maior pena ẽ
apposita vt scilicet quinqꝫ boues pro vno
boue redderentur. Et hoc dico nisi forte
idem animal iumentuꝫ fuerit viuẽs apud
eum qui tunc solum duplum restituebat:
sicut in ceteris furtis: poterit enim hũi pre
sumptio ꝙ cogitaret restituere ex q̃ vnum
seruasset.

¶ Qõ qnqꝫ rõnibus possũt aliq excusari
a furto. Cap. 2ᵐ.

S Ecundum mysteriuꝫ de furto decla
randum dicitur excusatio. Excusan
tur siquidem a furto aliqui quincu
plici ratione.
¶ pª dicitur diuine preceptionis.
¶ 2ª recuperationis.
¶ 3ª auxiliationis.
¶ 4ª paucitatis.
¶ 5ª necessitatis.
¶ Prima ratio dr̃ diuine preceptionis. Et
sic vt scribit Exodi. xi. c. Filij israel accipien
tes ab egyptijs mutuo vasa aurea ⁊ argen
tea asportauerunt ea secum sibi illa retiné

tes. Neq; furtum sibi imputatur: quia vt inquit Aug⁹.14.q.5.c. Dixit dñs. Nõ hic quisq; exemplum sumendũ putare debet ad expoliandum isto modo proximum suũ. Hoc eni deus iussit qui nouerat quid quẽ q̃z pati oportet. Nec israelite furtum fecerunt: sed deo iubenti ministerium prebuerunt. Cum eni dñi sint omnia nobis quodammodo accõmodata: sicut dñs alicui⁹ rei cõmodate alteri in accipiendo ab ipso: ⁊ cõmodando alteri non illi facit iniuriam nec iste secundus diceretur furari accipiendo illud de voluntate dñi. Jta in proposito accipientes illa vasa ex precepto dei nõ cõmiserunt furtum. Hoc autem deus iustissime disposuit propter oppressiones ⁊ iniurias quas hebreis fecerãt egyptij ⁊ vsurpationes mercedis laboris eoruz quasi in recompensationem illorum damnoꝝ. ❡ Secundo excusantur aliqui a furto ratione recuperationis: duz scilicet aliquid accipiũt ab illo qui sua bona iniuste detinet ⁊ non vult restituere. Secũduz ꝟo Tho. 22.q.66. et Henricum de gandauo distinguendum est quia aut tales possũt recuperare bona sua per viam iudicij. Et sic nõ licet ipsis accipere: quia nemo debet esse iudex in propria causa. C. nequis in propria causa. l. pᵃ Aut tales non possunt res suas recuperare vel quia non habent probationes sufficientes vel quia omnino illis denegeť iusticia. Tunc accipiendo cõmodo quo possũt nec peccant nec ad restitutionem tenẽtur. Hoc tamen in duobus casibus est intelligendum ꝫm aliquos. ¶ Primus qñ quis inueniret res perditas illius qui detinet suas. ¶ Secũdus qñ administraret bona illius. Aliter furari non licet. ¶ pᵒ ꝑpter periculum aliorum quibus posset furtum imputari. Nemo enim cum alterius iactura debet locupletari. de regulis iuris in. 6ᵒ. ¶ 2ᵒ ꝑpter periculum ꝑprie fame: puta quia si sciret vt fur diffamabitur cũ nõ posset probare illum esse debitorem cui abstulit. 12. q. pᵃ. c. Nolo. Qui fidens cõscientie famã negligit crudelis est. ¶ 3ᵒ ꝑpter periculum proprie persone. quia si conuinceretur accepisse rẽ alterius puniretur tanq̃z fur. ¶ 4ᵒ propter periculum conscientie: puta quia non credit sibi licere sed furtum reputat vl quia exponit se periculo periurij: paratus periurare cum peteretur potius q̃z dicere veritatem. Quare peccat sic sibi satisfaciens. Restituere ꝟo non tenetur nisi plus debito accepisset vel nisi non satisfaciendo ⁊ restituendo vnum de predictis periculis eueniret cui tamen obuiaret restituendo. argᵐ extra de noui operis nunciatione. c. Cum ex iniuncto. §. Super eo. Et ratio est quia sic retinens contra se vel contra proximum peruerteret iusticiam naturalem. ❡ Tertio excusantur aliqui a furto ratiõe auxiliationis cuz quis auferret aliquid alte pro auxilio eius: puta quia re aliq̃ male vteretur. Sicut non peccaret aliquis auferendo occulte fucum mulieri: gladium furioso: pecuniam vel pannos lusori ⁊ huiusmodi. Sic rachel furata est idola patris sui laban ⁊ ex hoc non reprehẽditur: quia fecit vt auferret occasionem idolatrãdi. Et hoc itelligitur nisi ex ipso facto sequeretur graue scandalum alicuius. Siquis autez auferret a diuite auaro vel vsurario vt ide daret pauperibus nõ per hoc excusaretur a furto vt expresse ostendit Augustinus i quadaz homelia. Et ponitur. 14.q.5.c. Forte. Forte aliquis cogitat ⁊ dicit. Multi sũt christiani auari ⁊ cupidi: non habeo peccatum si illis abstulero ⁊ pauperibus dedero. vnde illi nil boni agunt mercedem habere potero. Sed huiusmodi cogitatio diaboli calliditate suggeritur. ❡ Quarto excusanť aliqui a furto ratione paucitatis quãdo quis acciperet quid minimum vt fructus hortorũ ⁊ herbas in paruo valore ⁊ huiusmodi: nisi illud modicum abstulisset intentione notabiliter accipiendi vel damnificandi si potuisset: quia tunc est mortale ꝫm Tho. vnde Hieronymus. 14.q.6.cᵒ. finali. Fur non solum in maioribus sed etiam in minoribus iudicatur. Non eniz q̃ꝺ furatum est sed mens furantis attẽditur. ❡ Quinto excusantur aliqui a furto ratione necessitatis. Sicut enim diximus in sermone. 17. huius operis. Qui furatur extrema necessitate compulsus non peccat: sed vtiť iure suo. de con. q.5.c. Discipulos. vnde potest occulte subtrahere vt dicit Tho.

non tantuz pro se sed etiam pro alio. In tali eni casu omnia sunt cõmunia. Sed hoc intelligendum est eum aliter sibi providere non potest. Nam si ab amicis vel etiam elemosynaliter petendo inueniret ⁊ ex verecundia non peteret nõ excusaretur a furto accipiendo ab alijs. Qđ si nõ fuit extrema necessitatis peccat quidem sed alleuiatur peccatuz. Et in tali casu intelligitur penitentia que imponitur. Extra de furtis. c. Siquis per necessitatem. ꝙ scilicet peniteat hebdomadas tres. qꝛ vt dicit glo. modica fuit necessitas.

¶ Qđ qnqz sunt genera hoīum qui furtũ committere solent. Cap. 3m.

t Ertium mysterium de furto declarandum dicitur commissio. Solent enim committere furtũ quinqz genera hominum. ¶ Primi qui committũt furtum sunt filijfamilias. Qui si auferunt de bonis parentum contra voluntatem illorum furtum committunt. Et si est quid notabile mortaliter peccãt. Et si filiusfamilias sic furãs coheredes haberet post mortem parentum videtur obligari illis ꝑ parte que tangebat illos de sic ablatis si sunt in notabili q̃ztitate nisi obtinuisset remissioné sup hijs ab ipsis parẽtibus ƀz Raymundũ. ¶ Secũdi qui committunt furtũ sunt vxores. Si vxor occulte ⁊ contra voluntaté viri dedit de eius pecunijs vel alijs rebus in notabili q̃ztitate. Notabili dico ƀm se vel etiam ƀm ꝓportioné substantie viri furtum commisit siue dederit cõsanguineis siue expẽderit in suis vanitatibꝰ: siue etiam inde fecerit elemosyná cõtra voluntatem viri. ¶ Nota tamé ꝙ vxor potest in extrema necessitate subuenire indigẽti etiam contra voluntaté viri dum tamé ex hoc ipse non incurrat notabile detrimẽtuz sui status. 86. di. c. Non satis. Si etiá mulier vltra gubernationez domus exerceret arté aliq̃z lucrosam tunc de suo lucro posset notabiliter dare pro pijs causis habente eius familia vnde conuenienter aliũde sustẽtetur. De pane aũt ⁊ de vino ⁊ huiusmodi que cõmunit consueuerunt viri dare potestaté familie erogandi ẽoipso ꝙ nõ prohibuerunt concessisse videnẗ dummodo moderate fiat. Quinimmo si aliquãdo prohibuisset pie possunt interpretari scilicet ꝙ intendant prohibere a nimio non a toto: ƀm Guillm̃. Si tamé conscientia sua eis dictaret ꝙ nullo modo contentarẽtur non debent dare contra conscientiá. ¶ De parafrenalibus autem possunt vxores disponere sicut volunt nisi obstet cõsuetudo vel aliquod ius municipale. ¶ Parafrenalia dicunẗ que habet vxor preter dotes vt successiones hereditarie legata ei facta vel donata ⁊ huiusmodi. ¶ Ultra ṗdictos tres casus scilicet extreme necessitatis in paupere vel cum mulier est lucrosa vel habet parafrenalia. ¶ Petrus de palude in q̃rto ponit etiá alios casus in quibus vxor põt dare elemosyná ⁊ alienare sine licentia viri. ¶ Primus est ad vitandũ damnũ. Sicut fecit abigail primi Regum. 25. c. quia mulier habet ꝓprietatem in bonis cõmunibus sicut ⁊ vir. vnde si per negligentiaz vel maliciam viri videat sibi imminere periculum potest ipsa obuiare. ¶ Secundus casus est si vir sit fatuus. Tunc enim dispẽsatio domus ꝑtinet ad vxorem nisi per superiorem aliter ordinatum fuerit. ¶ Tertius est si vir absens non posuit alium dispensatorem domus sue loco sui. ¶ Quartus est si vir peregrinans taxatas expensas dedit vxori si ipsa vult sibi subtrahere potest paupibus erogare. ¶ Sed quid de muliere supponente alienum partum que alienum filium nutrit ad expensas viri vel filium de adulterio conceptum persuadet viro fore suum. Dicẽdum ꝙ quicquid expendet pro nutritione ⁊ gubernatione illius filij. Et ad illud in quo succedet patri putatiuo tenetur totum ad restituendum: quia furtum commisit quantum possibile est. ¶ Dicit tamen Raymundus ꝙ talis mulier debet laborare quibuscũqz modis potest vt legitimi heredes nõ fraudentur hereditate paterna caute tamen: Reuelare enim simpliciter marito vel spurio vel supposito non expedit absolute ⁊ sine distinctione: tum quia forte inde prouenirent homicidia ⁊ adulteria: tum quia forte maritus dimitteret eam. Et non valentes forsitan continere vterqz adulteraretur:

tiam forte quia non crederent sibi. Ideo
ꝺm Guillm vel Raymundum ⁊ Hostien.
Si hoc secretũ reuelari põt sine piculo spu
rio vel marito siue ipsis siue mediante ali-
quo bono viro tunc reuelandũ est vt vł ita
si maritus contentus sit mulier absoluat
ab obligatione satisfactionis vel filius il-
le ingrediatur religionem aut pergat in re
gionem longinqꝫ ita vt non percipiat bo-
na heredũ ad se non spectantia. Et si dicta
reuelatio fieri non potest aut mulieri non
credat faciat mulier id quod potest ad satis
faciendum dolens de peccato suo. Et si nõ
potest plene satisfacere ꝓponat firmiter in
animo ꝙ satisfaciet q̃ꝫcito potit. Et sic erit
in bono statu. 22. q. 5. c. Hoc videtur. Et de
pe. ⁊ re. c. Officij. Ubi ponitur talis casus
Filius aũt spurius vel suppositus non te-
netur de leui matri credere cum sint multe
fallacie mulierũ nisi esset tanta honestas
femine ⁊ probabiles circunstantie ꝙ cre-
dere deberet. ¶ Tertij qui furtum commit
tunt sunt deceptores ⁊ fraudantes. Et sic
discipulus cuiuscunqꝫ artificis si abstulit
vel de pecunijs vel de ipsis rebus venali-
bus sui magistri vel si emẽs aliquid ꝓ suo
magistro dixit plus expendisse q̃ꝫ fecerit
accipiens sibi residuum pecunie furtũ cõ
misit. Item quilibet gerens negocia alteri
us vt tutor curator ꝓcurator ⁊ huiusmodi
fingentes se plus expendisse in emẽdo vł
minus recepisse q̃ꝫ receperint in vendẽdo
vel alias dolose damnificans fur est. Item
qui habet societatem cum altero de lucro
alicuius negocij si sufficiẽter ꝺm pacta ini
ta ⁊ iusticiam sibi non respondit de parte il
li contingente: sed illa sibi retinendo fur-
tum committit. Sic etiam agricola partio
nalis fur est si non fideliter ⁊ integre respõ
det suo patrono. Stipẽdiarius insuper eti
am in bello iusto si pullos vel alia comesti
bilia abstulit ab hominibus pro quibus
pugnat vel blada collegit pro equis pascẽ
dis vel aliter damnificauit tenetur ad resti
tutionem nec excusatur si hoc faciat ex pre
cepto domini sui. Serui ⁊ ancille accipien-
tes de bonis dominorũ suorũ sine scitu eo
rum furtũ committunt. Sartores [illegible]
pannũ occulte capientes fures sunt ⁊ mor

taliter peccant ⁊ tenentur ad restitutionẽ
¶ Quarti qui furtum cõmittunt sunt vtẽ
tes re cõmodata ad aliquem certum vsũ
ad alium vsum contra voluntatẽ domini.
Puta quia equus cõmodatus est vt iret
in villam ⁊ ipse duxit in bellum. Talis fur
tum committit nisi forte ratione amicitie
poneret spem in ratihabitione. Et tenetur
talis ad satisfactionem si res perijt vł dete
rioratur. ff. cõmodati. l. Si vt certo. ¶ Se-
cundum do Hostiensem cõmodatum est
alicuius rei ad aliquem specialem vsũ gra
tuita facta cõcessio. Similiter committitur
furtum in deposito. Cum enim quis depo
sito sibi facto vsus est vel retinuit sibi vel
concessit ad vsum furtum cõmisit nisi hoc
egerit cũ voluntate deponentis. Siquis
etiã vsus est pignore accepto vnde habu
it emolumentũ temporale si hoc eget cõ
tra voluntatem pignorãtis commisit fur-
tum. Si ex voluntate eius commisit vsu-
ram nisi forte esset talis res cuius vsus si-
ne precio concedi solet inter amicos sicut
commodatio libri. Et in vtroqꝫ casu tene-
tur ad restitutionem vel restituendum pre
cium illius vsus ꝺm Tho. 22. q. 73. ¶ Qui
ti qui furtum committunt sunt qui res in-
uentas sibi retinent quas retinere nõ pos
sunt. vnde Hieronymus. 14. q. 5. c. Multi.
Sciant hoc vicium simile esse rapine: si-
quis inuenta non reddiderit. Et Augusti-
nus eadem causa ⁊ questione. c°. Siquid.
Siquid inuenisti ⁊ non reddidisti rapuisti
Ad idẽ facit. ff. de furtis lex falsus. ¶ Ad
uertendum tamen ꝺm Riccardũ in quar
to ⁊ Tho. Qꝺ res inuente aut de propin-
quo fuerunt in bonis alicuius nec haben
tur pro derelictis. Aut nunq̃ꝫ vel non de
propinquo: sed ab antiquo vt thesauri. Si
primo modo qui res inuentas accepit ⁊ si
hũ ipsi retinet mortaliter peccat si est quid
notabilis valoris ⁊ tenetur ad restitutio-
nem ei cuius est: ꝙ si nescit cuius sit faciat
publice denũciari in ecclesia. Et si nec isto-
modo reperiretur cuius essent debent pau
peribus erogari nisi ipse inuentor eẽt mul
tum pauper quia tunc posset cum licentia
epi vel ꝯfessoris sui sibi retinẽ qñ nõ iueni
ret pron⁹. Sꝫ si res iuẽta nõ fuisset i bonis

alicuius aliquando sicut lapilli ⁊ gemme que inueniuntur in littore maris ⁊ non do mestice aues ⁊ pisces talia occupanti cōce duntur. Instituta de rerum diuisione. §. Fe re. §. Et quidem. Et eadem ratio est de the sauris antiquo tempore sub terra occulta tis quorum nō est aliquis possessor nisi ꝙ ſm leges ciuiles tenetur qui inuenit dare medietatem domino agri si in alieno agro inuenerit. In agro ꝟo suo est inuentoris. Sed de consuetudine vbicunqꝫ inuentus est principis ſm Petrum de palude in 4° Hostiensis autem in summa dicit: ꝙ si the saurus inuenitur in alieno agro data ope ra est inuentoris. Sed si non data opera: medietas debetur domino fundi. Institu ta de rerum diuisiōe. §. Item ea. §. Thesau rus. ⁊ §. Item lapilli. ⁊ C. de thesauris. l. pª Res autem que iaciuntur in mari ad alle uiandum nauim ꝑpter periculum vite nō habētur pro derelictis vnde restitui debēt si scitur patronus vel pauperibus erogari si nescitur. Quibuscunqꝫ modis igitur fur tum committitur graue est peccatum ipe diens iter superne vite. Ad quā nos ꝑdu cat iesus dei filius: qui viuit ⁊ regnat in se cula seculoꝝ Amen.

¶ Feria quinta post dominicam de passio ne. De auaritia iudicum.

Sermo quadragesimus.

p

Ecte iudicasti verba sunt redemptoris nostri originaliter Luce. 7. c°. ⁊ in euā gelio hodierno. Sitientes au rum iudices auari iusticiam suppeditant falsisqꝫ iudicijs inferūt suis proximis cru delissima damna. Possumus iam dicere illud Hieremie. 5. c. Circuite vias hierl'm et aspicite ⁊ ꝯsiderate ⁊ querite in plateis eiꝰ an inueniatis virum facientem iudicium ⁊ querentem fidem. Rarissimi quippe sūt qui in iudicando propter pecuniam nō de ficiāt. Et q̄uis apud vulgares iudices di cantur doctores iuris: tn̄ proprie loquēdo tales dici debent iuris periti. Sed iudices sunt quicunqꝫ habēt in aliqua materia iu dicare ciuili vel criminali siue sint ordinarij siue subdelegati siue arbitri siue dicantur domini siue potestates ⁊ capitanei siue ꝓ res siue officiales siue consules alicuiꝰ ar tis: siue rectores vniuersitatis ⁊ huiusmo di. Unde. 23. q. 2. c. Iustum. Isidorꝰ ait. Iu dex dicit quia ius dictat popl'o siue ꝙ iure disceptet. Iure aūt disceptare est iuste iudi care. Unde dominus deuteronomij. 16. c. dixit. Iudices ⁊ magistros constitues in oī bus portis tuis vt iudicent populuꝫ iusto iudicio. Non fit autem sic: quia vt Isido rus ait. xi. q. 3. c. Pauper. Pauper dū nō habet quid offerat non solum audiri con temnitur: sed reprobatur. Cito violatur au ro iusticia: nullāqꝫ reus pertimescit culpā quam nūmis redimere existimat. ¶ Pro pterea in presenti sermone de auaritia iudi cum dicemus. In q̄ de ipsis iudicibus tria mysteria ꝓponimus declaranda.

¶ pᵐ di congruitatis.

¶ 2ᵐ qualitatis.

¶ 3ᵐ culpabilitatis.

¶ Qd congrue homo iudicat hominē eti am superior malus: ⁊ ꝙ iudex non potest simul eē iudex accusator ⁊ testis. Cap. pᵐ.

p

Rimū mysteriū dicit cōgruitatis. In quo tria dubia erunt soluenda. ¶ pᵐ vtrū sit conueniens ꝙ homo sit iudex hominis. ¶ 2ᵐ vtrum sit conueni ens ꝙ superior malus iudicet. ¶ 3ᵐ vtruꝫ sit conueniens ꝙ iudex sit simul accusator ⁊ testis. ¶ Ad primū dubium dicūt quidā ꝙ non est cōueniens ꝙ homo sit iudex ho minis. Nam pᵉ ad corinthios. 4. c. Apl's ait. Nolite ante tempus iudicare quoad usqꝫ veniat dn̄s. Et ad romanos. 14. c. Tu quis es qui iudicas alienū seruū. Et Ma thei. 7. c. Nolite iudicare ⁊ non iudicabi mini. ¶ Sed tamen contrarium inuenitur in scriptura sacra. Naꝫ deuteronomij ꝑ. c. dixit filijs israel moyses ex volūtate dei de hijs quos ꝓfecerat iudices. Audite illos: ⁊ quod iustum est iudicate. ¶ Et Ysaie ꝑ. c. scribitur. Querite iudiciū subuenite oppſ so: iudicate pupillo defendite viduaꝫ. ¶ Et ad romanos. 13. c. dicit de iudice. Non sine causa gladium portat: minister enī dei est. ¶ Respondet ergo Alexander in 3° sūme allegando Augustinum in l° de penitētia

Et Glosam in epl'a prima ad corinthios. ꝙ duplex est iudicium. Primum particu lare inordinatum ⁊ vsurpatum ac temera rium de quo diximus in quadragesimali de penitentia. Et de hoc loquuntur aucto ritates primo allegate. Secūdum est iudi cium ordinatum ⁊ publicuꝫ institutuꝫ ab ipso deo ad punitionem iniquorum et ad declarationem dubiorum pro pacifico con victu hominum. Et de hoc deuteronomij p̊.c. Moyses dixit. Constitui ex tribubus vestris principes ⁊ tribunos ⁊ centuriōes qui populū iudicarent. Est tamē sepe hoc iudicium publicum iniquum. Dum laici presumunt clericum iudicare ⁊ prelatꝰ nō subditum suum. vnde in figurā dn̄s prece pit ꝙ trāsiens per alienum agrum nō mit teret falcem in messem alienam scilicet fal cem iudicij in nō subditos vt exponit Gre gorius: 6.q.3.c. Scriptum. ¶ Secūdum dubium fuit vtrum sit conueniens ꝙ supe rior malus iudicet. Et posset argui ꝙ non. Naꝫ Apostolus ad romanos: 2.c. In quo alium iudicas teipsum condemnas: idest condemnabilem ostendis. Et Ambroꝰ.3. q.7.c. Judicet. Judicet ille de alterius erro re qui non habet quod in seipso condēnet Judicet ille qui nō agit eadem que in alio nouerit punienda ne cuꝫ de alio iudicat in se ferat sententiam. Et Gregoriꝰ.3.q.7.c. Qui sine peccato. dicit de iudicibus. Re uocentur ad conscientiam vt prius ꝓpria corrigant ⁊ tunc aliena reprehendant. Ad idem facit c^m Postulatus. ⁊ c^m In graui bus. supradicta causa ⁊ questione. ¶ Sed in contrariū sunt exempla manifesta. Naꝫ saul cum esset a domino reprobatus popu lum iudicabat ⁊ eius iudicium vniuersus populus expetebat. Nec dauid voluit euꝫ occidere in spelunca dicens: propitiꝰ sit mi hi dominus vt non extendam manuꝫ me am in christum domini. primi Regū. 24. c. Dauid ꝟo cum esset adulter ⁊ homicida interrogatus a ꝓpheta sententiam in diui tem dedit qui oueꝫ pauperis rapuit dicēs Judicium mortis est viro huic. Oueꝫ red det in quatruplum. Insuper salomon cuꝫ idola coleret amore mulierum infatuatus tamen vniuersus israel ad eius iudicium

confluebat. Probātur ista. 8.q.p̊a.c. Au dacter. Et.2.q.7.c. Sic de hijs. ¶ Respon det itaqꝫ Alexander vbi.s̄. Qd̄ est iudica re de officio ptātis ⁊ hoc modo mali pos sunt iudicare subditos. Et est iudicare de merito potestatis. Et hoc modo iudicāt bo ni. Duꝫ ergo mali ab ecclesia tolerātur eo rum iudicium subterfugere non est licituꝫ ⁊ obtemperare est proficuū. Judex autem qui malus est precipue notorius alios scā dalizat. Non tamen debet crimina dimit tere impunita: ſm Tho.22.q.33. sed propo nere emendationem in se ⁊ cum humilita te condemnare ⁊ nō peccabit. ¶ Tertium dubium fuit vtrum sit conueniēs ꝙ iudex simul sit accusator ⁊ testis. Et videretur ꝙ sic. Nam Danielis.13.c. habetur: ꝙ dani el fuit accusator iniquitatis seniorum et iu dex eorūdem. Et Hieremie.29.c. Dn̄s ait. Ego sum iudex ⁊ testis. ¶ Sed in contrari um est textus. 4.q.4.c. Nullus. vbi dicit: Nullus vnqꝫ presumat accusator simul es se iudex ⁊ testis: quoniam in omni iudicio quatuor semper personas esse necesse est. Idest iudices electos: accusatores idone os: ac defensores congruos: ⁊ testes legiti mos. Judices autem debent vti equitate: testes veritate: accusatores intentione ad amplificandum causam: defensores ad mi nuendam causam. ¶ Respondet Alexan der. ꝙ iudex est persona media inter accu satorem vel reum ⁊ defensorem: ⁊ in nullā partem debet declinare. Similiter nec per sonam testis potest assumere ne habeatur suspectus de impositione culpe: cum ad ip sum pertineat sn̄ia inferende pene. ¶ Ad illud quod obiciebatur de daniele: dicēdū ꝙ in illo facto gerebat personam diuinam ⁊ humanam. Primam in accusādo. vnde ibi dicitur: ꝙ suscitauit deus spiritum pue ri iunioris. Humanam ꝟo personam gere bat in iudicando quia conuicit eos daniel ex ore ipsorū falsum dixisse testimonium. Ideo que īspiratione dei facta sunt nō sūt trahenda in consequentiā. ¶ Ad aliud ꝟo quod inducebatur de deo. Dicit alexāder ꝙ deus iudicans non potest a iusticia de clinare: homo autem sic. Ideo alia ratio ē de iudicio dei et alia de iudicio hominis.

¶ Quia ergo ordinatum iudiciu3 ad hoc vt iudex recte iudicet requirit vltra ipsum actorem siue accusatorem reum et testes. Ideo de hys aliqua sunt videnda. ¶Et primo sciendum est de accusatore: quia vt dicit Ambrosi⁹.2.q.pª.c.De manifesta. Iudicis non est sine accusatore damnare. Et hoc nisi crimen sit notorium. Euidētia eni patrati sceleris clamore non indiget accusatoris: vt dicitur i pdicto c° Manifesta. Et extra de accusationibus in c° Euidentia. fama enim publica frequens ⁊ clamosa contra aliquem subditum obtinet vim accusationis: vt dicitur in glo.in.c. primo de officio ordinarij. Extra de accusationibus.c. Qualiter ⁊ quādo. Extra de simonia.c. Licet heli. Et.xi.q.3.c. Precipue. ¶S3 quia is qui vocat aliquem ad iudicium querelam ponit aliquādo de causa criminali seu crimine. Aliquando de ciuili seu de rebus temporalibus. In criminali dicitur accusator. In ciuili cōsueuit dici actor quāuis etiam in criminali dicatur actor. ¶Tripliciter autem contingit talem peccare. ¶Primo calumniose agendo scilicet imponēdo alicui falsum crimen ex malicia vel petendo aliqua bona tanq3 sibi debita que nouit per se vel ex consilio peritorum sibi nō deberi. Et talis in vtroq3 casu peccat mortaliter agens contra charitatem ꝓximi et contra iusticiam. Et de omni damno inde secuto tenetur leso modo sibi possibili.14.q.5.c. Non sane in fine. Quia si dānificat in bonis temporalibus debet illa restituere. Si in fama vel persona quia accusatus de crimine iniuste ⁊ conuictus falso ifamatur de facto ⁊ occiditur vel mutilatur: vel alias leditur in persona debet sibi satisfacere ad arbitriu3 boni viri. Non tamen tenetur se manifestare post factum si ide periculum vite immineret. Sed si est in ꝓcessu cause debet dimittere et non prosequi. ¶Secundo peccat actor inordinate desistē do a prosecutione cause incohoate scil3 preuaricando idest aliam partem videlicet accusatum adiuuando colludendo cum eo: vel non inducendo legitimas probatiōes quas habet contra eum ⁊ acceptando falsas excusationes rei. Quod habet locum in criminibus. Aut etiam ex toto desistit a debita prosecutione cause sine debito ordine iuris: quod dicitur tergiuersari. Et hoc facit corruptus pecunia a reo ⁊ amicis ei⁹ Aut precibus eorum inductus. Et tūc peccat mortaliter quia facit contra rempublicam cuius bonum procuratur per punitionem criminū quod ille ipedit ſm Tho.22.q.68. In causa autem ciuili seu vbi agitur de temporalibus quia ibi non intendit nisi indemnitas actoris. Et quilibet renunciare potest iuri suo.7.q.pª.c. Quam periculosū. Ideo absq3 peccato potest desistere a prosecutione cause sue siue cōcordando cum reo siue ad vitandum expensas ⁊ grauamina litigiorū. ¶Tertio actor offendit reum etiam si habeat iustam causam ciuilem vel criminalem cum per indebita media causam prosequitur vtēdo mendacijs in iudicio vel falsis instrumentis et testibus ⁊ probationibus alijs ne amittat iustam causam quod etiam mortale est ſm Tho.22.q.78. vnde nullo modo lic3.22.q.2.c. Faciat. Uerum si inde obtinet victoriam cause ex quo certus est de sua iusticia non tenetur ad satisfactionem alteri parti nec etiam in expensis placiti cum ille iniuste vexauerit eu3. Si autem actor in causa ciuili extimat se ius habere: quia et sic sibi dicitur ab aduocatis ⁊ peritis vel etiam dubitat de iure suo nec in processu cause cognoscit contrarium etiam si causam habet iniustā nō peccat placetando q̄uis melius faceret concordando vel dimittendo. Et si obtinet victoriam cause non tenetur satisfacere dum hoc ignorat: quia probabilis ignorantia excusat eum. di.37.§.finali. S3 si postea certificatur de errore suo tunc tenetur ad restitutionem bonorum illorum ⁊ hoc nisi ia3 bona fide prescripserit Extra de prescriptionibus per totum. In causa autem criminali nisi sit pene certus de crimine ⁊ posset legitime probare non excusaretur a peccato mortali accusando quia exponit se periculo magno sui vl' proximi sine causa sufficienti. ¶Item nota ſm Antonium de butrio super capitulū. Q̄ pleriq3. De immunitate ecclesie. Quod cum quis: siue actor: siue reus: aliqua

tenet ex iusta sententia data pro eo a iudi-
ce q̄uis lex positiua ei assistat. Tamen qꝛ
lex naturalis resistit quia non debet qs lo
cupletari cum alterius iactura vel damno
vt in. c. Locupletari de regulis iuris in. 6.
Ideo tenetur talis restituere sic habita: eti
am si non ꝑcuratione illius obtinentis: sꝫ
sola iudicis ignorantia obtinuisset ꝛ ille q
succubuit non appellasset quasi videatur
ille acquieuisse ex quo a sententia non ap
pellauit lesus. quia talis non est verus sꝫ
presumptus consensus: vt notatur de sen-
tentia ꝛ re iudicata: quod non sufficit in fo
ro conscientie. Quod intelligendum vide
tur quando talis sufficienter nouit senten
tiam iniustam fuisse datam pro se siue tūc
siue postea. ¶ Secundo sciendū de reo qui
scilicet accusatur seu impetitur super aliq̄
re siue iuste siue iniuste ꝙ pōt peccare mor
taliter: ꝛ hoc tripliciter. ¶ ꝓ dicendo falsita
tem vel tacendo veritatem: vt cū iudex ex
quirit ab eo veritatem ſm ordinem iuris:
siue in causa ciuili vt cum iterrogatur si pe
cuniam mutuo accepit ab actore vel si nō
restituit mutuatam sciens se recepisse hoc
negat vel restitutam asserit. Siue in causa
criminali cum accusatur ꝛ sunt semiproba
tiones vel cum infamia exorta erga aliq̄ꝫ
fit inq̄sitio super hoc etiam in casu mortis
negat se commisisse maleficiū perpetratū
peccat mortal'r talis. Ratio ſꝫ Tho. 22. q.
69. quia facit cōtra debitū iusticie ad quā
pertinet vt qs obediat suo sup̱iori in hijs
ad que ius sue superioritatis se extendit.
Superior autem est iudex respectu eiꝰ qui
iudicatur. Et ideo ex debito tenetur accusa
tus iudici exponere veritatē quam ab eo
ſm formam iuris exigit. Si autem non es
set legitimus iudex: puta quia habꝫ domi
nium vsurpatum cum non sit superior eiꝰ
non videtur facere contra iusticiam si non
obediat ei in dicendo veritatem: peccat tn̄
dicendo mendacium ꝛ mortaliter si periu-
rat vel inde nocumentum notabile proxi-
mo infert. Similiter etiam si esset legitimꝰ
iudex ꝛ non inquireret ſm formam iuris:
Puta ip̄etitus de debito pecunie sine ali-
qua infamia exorta vel accusatione inqui
ritur de homicidio vel furto. Tunc non te-
netur respondere: sed potest per appellatio
nem vel aliter subterfugere iudicium eius
non tamen debet mendacium dicere. Ac-
cusatus autem vel inquisitus iuridice de
vno maleficio ꝛ conuictus potest inquiri ꝛ
de alijs ꝛ tenetur veritatem dicere ſm Pe
trum de palude in. 4. ¶ 2° reus potest pecca
re mortaliter calūniose se defendendo. Nā
isto modo etiam si haberet iustam causam
peccaret. Sed vt inquit Tho. 22. q. 69. Ali
ud est veritatem tacere. Aliud falsitatē pro
ponere. Primum in aliquo casu licet. Nō
enim quis tenetur omnem veritatem dice
re: sed illam quam ab eo potest ꝛ debet iu-
dex exigere ſm iuris ordinem: puta cū pre
cessit infamia super aliquo crimine vel ali
qua indicia apparuerunt vel cum preces-
sit probatio semiplena: Scd̄m aūt scilꝫ fal
sitatem ꝓponere nullo modo licet. Ad id
autem quod licitum est potest quis ꝓcede
re vel per vias licitas ꝛ ꝓposito fini cōgru
as quod pertinet ad prudentiam: vel per
vias illicitas: ꝛ ꝓposito fini congruas: qđ
pertinet ad astutiam que fit per fraudeꝫ et
dolum. Et primū quidem laudabile: scd̄m
ſo viciosuꝫ. Reo igitur licet se defendere
occultando veritatem quam confiteri non
tenetur per aliquos conueniētes modos:
puta ꝙ non respondeat ad que responde-
re non tenetur: ꝛ hoc non est calumniose se
defendere sed prudēter euadere. Non aūt
licet vel falsitatem dicere vl' veritatē tacere
quā dicere tenetur nec aliquam fraudē ad
hibere quia fraus ꝛ dolus vim habēt men
dacij quod est calumniose se defendē. ¶ 3°
peccat reus per appellationē iniustaꝫ vide
licet cum quis appellat a sentētia causa af
ferende more ne contra eum iusta sentētia
feratur. Talis enim peccat quia agit con-
tra iusticiaꝫ quia officium iudicis impedit
ꝛ aduersarium suum ledit: vt enim dicitur
in glosa in. c. Ad nostram. Ex̄ de appella-
tionibus. Appellatio non est inuēta vt sit
iniquitatis vinculum sed oppressorum le-
uamē. Idem extra eodē. c. Cum speciali. §.
Porro. Quare iniuste appellans tenetur
ad satisfaciēdum de damnis ꝛ expensis: se
cus si credit se habere iustam causam. Itē
ſm Tho. cōdemnato ad mortē si iuste hoc
fit non

sit non licet se defendere per violentiã non tamen tenetur facere vnde sequat ei mors puta manere in loco carceris si inuenit ap tum vel non comedere condẽnato ad mortem per famẽ si cibus ei occulte offeratur. Sed condemnato iniuste ad mortem licet resistere condemnanti iudici sicut ⁊ latronibus ⁊ se defendere nisi forte ꝑpter scãdalum vitandum cum ex hoc aliqua grauis turbatio timeretur. Hec Tho. ¶ Tertio sciendum de teste qui concurrit in iudicio: ꝙ hic tripliciter põt peccare. ¶ p̃ dicendo falsitatem scienter ⁊ talis peccat mortal'r ẽm Tho. 22. q. 70. tum quia facit contra proximum. vnde Exodi. 10. c. dicitur. Nõ loqueris contra ꝑximum falsum testimonium: tum quia periurat. Nam nõ creditur testi nisi iuret. Extra de iureiurando. c. Nuper. Et iurare debet ẽm Raymundũ ⁊ Hostiẽsem ꝙ dicet totam veritatem quam nouit de re illa. 3. q. 9. c. Hortamur. Et ꝙ non admisceat aliquod falsum nec aliquid de suo adiciet. 3. q. 9. c. Pura. Quare testificãdo falsum tenetur ad restitutionem dãni que ex inde ꝑximus incurrit ꝑpter eius testimonium. ¶ 2° peccat testis cuꝫ id quod est sibi dubium asserit sibi certum: quia exponit se periculo peccati ⁊ damnificationis ꝑximi cum possit esse cõtrarium eius quod ipse dicit ⁊ etiam periurat cum iuret se scire illud quod nescit. Nam non admitteret eius testimonium nisi diceret se scire. Qui immo solent testes interrogari quomodo ⁊ vnde sciant. Et si interrogati non dicant de causa scientie non valet testimoniuꝫ. 4. q. 4. §. Sola. Et in auc̃. de testibus. Et licet debet ergo testis certum pro certo asserere ⁊ dubium pro dubio referre. ¶ 3° peccat testis cum pecuniam accipit pro testimonio veritatis. Non enim licet testi vendere verum testimoniũ. 14. q. 5. c. Non sane. Multomagis peccat testis cum accepit pecuniam ad falsitatem dicendam: vel occultandam veritatem. Potest tñ testis accipere expensas tm̃ ab eo qui euꝫ ꝑducit: puta si ex testimonio ferẽdo dietã facit vl' etiã operam suam ⁊ lucrum dimittit. 4. q. 5. c°. Nõ turis. Accipiendo autem pecuniam pro testimonio restituat ei a quo accepit nisi ille dedisset ad corrumpendum testem. Nam tunc debet ei dari in cuius iniuriam accepit vel paup̃ibus erogari.

¶ Quõ iudex debet esse idoneus ⁊ grauis in ferendis sententijs ac ꝟitatis defensor.
Cap. 2m.

S Ecundum mysterium declaranduꝫ de iudicibus dicitur qualitatis. Secundũ enim Alexandrũ vbi. s̃. tres precipue conditiones requiruntur in iudicibus.

¶ p̃a dr̃ idoneitas.
¶ 2a grauitas.
¶ 3a veritas.

¶ Prima cõditio dicitur idoneitas: vt scilicet iudex sit ad iudicandũ idoneus. Naꝫ quedam persone nõ sunt idonee ad habẽdam auctoritatẽ iudiciariam. Aut ratione sexus vt mulier. Aut ratione conditionis fortune vt seruus. Aut propter impedimẽtum permanens vt surdus ⁊ mutus. Aut propter impedimentum permanens ⁊ cõtingẽs vt perpetuo furiosus. Aut propter impedimentum transiens vt minor etate. Aut propter crimen erroris vt hereticus. Aut ꝑpter scandalum cõuersationis vt infames. Aut propter contagium cõmunionis vt excommunicati. ¶ Sed aliqui obiciunt. ¶ p̃ ꝙ minor etate possit esse iudex. Nam Hieremias adhuc puer constitutus ẽ iudex. vnde dicitur Hieremie p̃. c. Post q̃ꝫ dixit. Puer ego sum. vt in. c. Nisi cum cum pridem. Extra de renun. ꝙ deus dixit ei. Constitui te sup̃ gentes ⁊ regna vt euellas ⁊ destruas. Insuper in aliquibus pueris malicia supplet etatem. Eadem ratiõe in aliquibus scientia preuenit etatem. Si ergo non est causa quare minor etate non debeat esse iudex nisi defectus sciẽtie in iudicando: ergo huiusmodi minores etate possunt esse iudices. ¶ 2° arguitur ꝙ mulieres possunt esse iudices. Nam iudicum. 5. c. legitur ꝙ delbora iudicauit populũ etiam post legem dataꝫ a deo. ergo mulieres possunt iudicare. Insuper multe mulieres leguntur predite spiritu ꝑphetico: vt Maria soror aaron ⁊ moysi. Exodi. 15. c. ⁊ sibille. Si ergo mulieres per spiritum prophetie assumpte sunt ad annunciandum iudi

cia diuina multomagis possũt assumi ad enunciandum iudicia humana. ¶ Respõdet Alexander ad primum q̧ illud Hieremie fuit ex priuilegio speciali. Ideo nõ est trahendum in consequentiaȝ. Et q̧ in pueris qñq; malitia vel scientia supplet etatẽ illud est particulare non generale neq; vt in pluribus. Et ꝓpterea pueri non possũt esse iudices. vnde dixit dñs moysi Numeri. xi. c. Cõgrega senes populi quos tu nosti q̧ senes sint vt sustentent tecum onus ⁊ nõ tu solus graueris. Hinc Christus iudex omnium ad actus prelationis nõ processit nisi in etate perfecta triginta annorũ vt habetur Luce. 4. c. ¶ Ad illud quod inducitur de delbora dicendum cum Arist. ꝑ ethicoꝝ. q̧ vna hirũdo nõ facit ver. Ad aliud ṽo de spiritu prophetandi dicenduȝ q̧ gratia prophetandi non dat auctoritatem mulieri super virum nec mutat legẽ subiectionis qua iure diuino tenetur m̄lier esse sub viro. Sed auctoritas iudicij daret dñium mulieri super viruȝ quod repugnat diuine institutioni. Et vt dicitur in glosa Judicum. 4. c°. q̧ mulieres assumpte sint ad ꝓphetandum prestatur in hoc consolatio mulieri ne per infirmitateȝ desperet. ¶ Secunda conditio que requiritur in iudicib⁹ dicitur grauitas. Debet quideȝ iudex grauis ⁊ maturus esse vt non ita repente maxime in rebus arduis proferat sententias Qð nos docuit ipe deus qui facta sodomitarum noscebat ⁊ tamen dixit descendam ⁊ videbo ⁊c̃. Geneñ. 18. c. Et. 2. q. pª. c. Deus omnipotẽs. Et de hoc Grego⁹. xi. q. 3. c. Summopere. ait. Summopere cauẽduȝ est vt rectores ecclesie ⁊ qui publica iudicia exercent in dictandis sententijs nulla leuitate vel furore ducti sint precipites. Et ita moyses querelas populi tabernaculum ingressus ad dominũ referebat vt ꝫm eius imperium iudicaret. Que verba etiã ponuntur. c. ꝑ de sententia ⁊ re iudicata libro. 6. Sed contra ista videtur esse textus extra de sententia ⁊ re iudicata. c. Jurgantium. vbi dicitur. Jurgantium controuersias celeri sententia terminare ⁊ equitati cõuenit ⁊ rigori. Confirmatur hoc. 2. q. pª. c. Sicut. Extra de dolo ⁊ contumatia. c. Venerabilis. Sed glosa in dicto. c. Jurgantium. hoc soluit. q̧ lȝ non sit ferenda sententia anteq; iudex possit esse instructus cum nimia festinatione quia ipsum oportet cũcta rimari. 30. q. vltima. c. vltimo. Tamen post cause liquidam cognitionem non est sententia prorrahenda in ciuilibus. Jn criminalibus ṽo secus potissimum vbi agit̃ de morte alicuius rei. xi. q. 3. c. Cum apud. ¶ Tertia conditio que requiritur in iudicibus dicitur veritas. Semper enim iudex veritati fauere debet. ¶ Sed circa hoc queritur vtrum iudex possit ⁊ debeat iudicare contra veritatem sibi notaȝ sequendo proposita ⁊ allegata. ¶ Et quidam dicũt q̧ sic vt Alexander in 3°. ⁊ Tho. 22. q. 67. articulo. 2. Roboratur autem ista opinio. ¶ Primo quia iudex debet iudicare ꝫm illaȝ noticiam quam habet vt iudex: non ꝫm eam quam habet vt persona priuata: nec ꝫm eam quam habet in alio foro. Extra de officio iudicis ordinarij. c. Si sacerdos. Sed iudex habet vt iudex noticiam sibi factam per proposita ⁊ probata non illam quã habet vt persona ꝑuata quare licet ei immo tenetur iudicare ꝫm proposita ⁊ probata. vñ Ambrosius. 3. q. 7. c. Judicet. Bonus iudex sicut audit ita iudicat. ¶ Secundo firmatur illa opinio quia iudex nõ debet mutare iudicium propter illam noticiam propter quam non debet vitare in communione sacramentali excommunicatum. Sed propter noticiam quam habet vt priuata persona non debet vitare excommunicatũ 6. q. 2. c°. Si tm̃. c. Placuit. Et. 2. q. pª. c°. Multi igitur ⁊c̃. ¶ Tertio hoc licitum est iudici quod est lege cautum. Sed in lege determinatum est condemnari ad morteȝ virum innocentem si conuictus fuerit testimonio duorum vel trium testium: vt patet deuteronomij. 17. c°. Quare iudex qui est lex animata poterit taliter conuictum ad mortem condemnare. ¶ Quarto sicut bonum commune ꝑfertur particulari tanq̄ȝ melius ⁊ diuinius: vt patet primo ethicorum. Sic probatio communis que fit in forma iudicij: preferenda erit probationi particulari quam habet iudex vt persona priuata. ¶ Alij ṽo contrariam opinioneȝ

tenent. Nam vt scribitur de regulis iuris
in sexto. Utilius scandalum nasci permit/
titur q̄ꝫ veritas relinquatur. Magis ergo
inherendum est veritati q̄ꝫ legali iusticie.
Ideo Exodi. i8. c. dixit Moysi ietro cogna
tus suus. Prouide de omni plebe viros
potentes ⁊ timentes deum. In quibus sit
veritas. Et Exodi. 28. c. dixit deus moysi.
Pones autem in rationali iudicij doctri/
nam ⁊ veritatem. vide Nicolaum de lira.
Et tertij Hesdre. 3. caplo. dixit zorobabel.
Omnis terra veritatem inuocat celuꝫ eti
am ip̄a benedicit. ¶ At Giraldus odonis
super 5° ethicorū dicit. ꝙ est noticia multi/
plex: scilicet probabilis opinionis: presum
ptionis vel suspicionis. Et est noticia certi
tudinalis: puta cum vidit factum ⁊ audi/
uit dictum de quo queritur. ſm hoc dicen/
da sunt duo. ¶ Primum ꝙ iudex potest ⁊
debet iudicare contra illud quod ipse suspi
catur presumit ⁊ ordinatur ſm proposita
⁊ allegata. ¶ Secundum est ꝙ iudici non
licet in aliquo casu iudicare contra verita
tem certitudinaliter sibi notam quantum
cunqꝫ oppositum sit probatum. ¶ Primū
probatur quia nemo in actionibus ⁊ iudi
cijs vti debet suo sensu: vt ex̄ de cōstitutio
nibus. c. primo. In suspicionibus auteꝫ ⁊
presumptionibus quilibet vtitur suo sen/
su. ¶ Secundum probatur scilicet ꝙ iudex
non debeat iudicare contra veritateꝫ certi
tudinaliter sibi notam. primo auctoritate
omnipotentis dei: qui expresse hanc que/
stionem determinare videtur Exodi. 23. c°.
dicens. Non sequaris turbam ad facien/
dum malum: nec plurimorum acquiesces
scientie in iudicio: vt a veritate deuies. Cō
stat enim ꝙ iudex acquiesceret plurimo/
rum sententie si ad multorum falsorum te
stium sententiā contra veritatem sibi no/
tam iudicaret. Et cum hoc a veritate quaꝫ
nouit contra diuinum imperium deuiaret
quare simpliciter est illicitum. ¶ Secundo
probatur: quia illa que confestim nomina
ta conuoluta sunt cum malicia: ⁊ que ſm
se sunt mala: nullomodo contingit bene
fieri vel recte dirigi. Sed in illis necesse est
semp peccare ⁊ nunq̄ꝫ recte agere ſm phi
losophum secundo ethicorum. c. 6. ⁊ Au/
gustinum libro de mendacio. Sed innocē
tem ⁊ iustum scienter condemnare est ſm
se malum ⁊ cum malicia conuolutum qua
re nullomodo potest benefieri qualiscūqꝫ
probatio intercedat. Qd̓ autē istud sit ſm
se malum probatur: tum quia est opus im
pium dicente domino Exodi. 23. c. Innocē
tem ⁊ iustum non occides: quia aduersor
impium. Quasi dicat ꝙ qui facit istud est
impius. ⁊ ideo aduersor ipsum qui talia fa
cit: tuꝫ quia est opus veritati ⁊ equitati na
turali contrarium. ¶ Tertio si licet iudici cō
demnare innocentem conuictum per fal/
sos testes vel hoc licet amore dei vel amo
re sui vel amore proximi. Non amore dei
quia vt ait Beda. xi. q. 3. c°. Abijt. Qui
veritatis ⁊ charitatis iussa spernunt deuꝫ
vtiqꝫ qui veritas ⁊ charitas est produnt:
maxime cum non infirmitate vel ignoran
tia peccant. Hoc autem modo est in casu
proposito. Item non amore sui: quia vt di
citur. xi. q. 3. c. Nemo. Melius est pro veri
tate pati supplicium q̄ꝫ pro adulatione ha
bere beneficium. Item nec amore proximi
quia vnus damnificatur temporaliter ⁊ al
ter spiritualiter scilicet testis falsus. Qua/
re iudici ex nullo bono amore scienter licet
condemnare iustum ⁊ innocētem. ¶ Quar
to confirmatur hec propositio: quia nul/
lū ante iustam veramqꝫ probationeꝫ iudi
care aut damnare debemus. 86. di. c°. Si
quis. xi. q. 3. c. Eorum. Sed iudex cōtra ve
ritatem sibi notam nullam probationem
veram habere potuit vt constat sibi: quia
nullum verum est contra verum cum oia
vera vero consonēt: ergo contra veritatē si
bi notam iudex iudicare aut damnare nō
debet. ¶ Dicit ergo Giraldus odonis: ꝙ
dandum est consilium supposito ꝙ iudex
iudicare non debeat cōtra veritatē sibi no
taꝫ in primis ꝙ causā talr̄ institutā nec cō
mittat nec deleget alt̄i. Cuius ratio est: qꝛ
oē opus malum sicut est illicitum homini
facere per se: ita esset facere per alterum.
quia vt scribitur de regulis iuris in sexto.
Qui per aliuꝫ facit ꝓ seipsum facere vide
tur. Debet ergo iudex si habet superioreꝫ
remittere causam superiori cum relatione
proprie sciētie ⁊ probationis opposite. Et

si nó admittatur remissio sed ipse cogatur
ferre sententiam sentētiet pro veritate. Si
vero non habet superiorem simpliciter pro
veritate pronunciet ⁊ grauiter puniat fal
sos te[illegible]. Nam si pro veritate sententiet
facit [illegible]tra ordinem iusticie. Si contra ve
ritatem facit contra rē iusticie quod est ma
ius inconueniens. Sicut maius est pecca/
tum ex genere q̄ȝ peccatum ex circunstan
tia. ¶ Ad confirmationem dictorum facit
lex que dicit. ff. de penis. l. Absentem. Sa
tius est impunitum relinquere facinus no
centis q̄ȝ innocentem condemnare. Prin
ceps etiam qui non habet superiorem de
bet simpliciter iudicare pro veritate certi/
tudinaliter sibi nota: quoniam ille qui est
quasi deus in terris debet q̄ȝtum potest si
cut deus iudicare in terris. Deus aūt sem
per iudicat in veritate ⁊ ꝓ veritate. ¶ Ad
argumenta ⁊ rationes prime opinionis di
cendum ad primum. Qd iudex debet iudi
care ꝭm allegata ⁊ probata si verum con/
cludant. ¶ Ad illud quod obicitur de exc ō
municato dicit Giraldus odonis. ꝙ aliud
est excommunicatū non vitare ⁊ aliud ino
centem condemnare: quia illud est contra
ius positiuum: istud autem contra ius na
turale. Et ideo per ius positiuum sancituȝ
est in illo casu excommunicatos non vita
ri. Sed per nullum ius sancitum est in ali
quo casu innocentem damnare. Et simili/
ter responderi potest ad alia obiecta. Et cū
dicebatur ꝙ damnatio innocētis propter
allegata ⁊ probata per falsos testes est bo
num commune negandum est expsse. Im
mo est malum commune consistens in im
pijssima falsitate quod nō est ꝑferendū bo
no ꝯsistenti in verissima pietate.

¶ Qd periculosa sunt iudicibus mune/
ra qui tenentur restituere que iniuste reci/
piunt: ⁊ quis grauius peccat. An corrum
pēs iudicē: aut iudex corruptus. Cap. 3m.

Tertium mysterium declaranduȝ de
iudicibus dicitur culpabilitas. So
lent quippe iudices auaritie culpa
persepe suffocari: qm̄ corrupti auro iniq̄s
⁊ iniustas sñias proferunt. Ad quod ple/
nius intelligendū tria adhuc dubia dispu
temus.

¶ pm vtrum iudex possit accipe munera.
¶ 2m vtꝝ teneantur iudices restituere que
iniuste recipiunt.
¶ 3m vtrū iudex ferēs iniustam sñiam cor
ruptus pecunia grauius peccat q̄ȝ ꝑsona
corrūpens.

¶ Ad primum dubium respondet scriptu
ra ⁊ damnat munerum susceptionem. vn/
de deuteronomij. 16. c. dicitur. Munera ex
cecant oculos sapientum ⁊ mutant verba
iustorum. ¶ Et Ecclesiastici. 20. c. Enxenia ⁊
dona excecant oculos iudicum. ¶ Et primi
Regum. 8. c. Acceperunt munera scilicet
filij samuelis: ⁊ peruerterunt iudiciuȝ. ¶ Et
Isidorus ꝑ lio soliloquiorum ait. Premia
⁊ dona legibus vires tulerunt vbiqȝ pecu
nia vincit vbiqȝ venale est iudicium. ¶ Et
Claudianus. Merent captiue polluto iu/
dice leges. ¶ Et Ouidi9 tertio de arte amā
di. Munera crede mihi capiunt homiesqȝ
deosqȝ. Placatur donis iupiter ipe datis.
¶ Idem libro de fastis. Sepe iouem vidi
cum iam sua mittere vellet Fulmina: thu/
re dato sustinuisse manum. ¶ Ex quib9 ap
paret ꝙ munera sunt periculosa. Ratio
quia vt dicit glosa in. c. Et si questiōes. Ex
tra de simonia. Qui donat alium sibi na/
turaliter obligat. ff. de petitione heredita/
tis. l. § Consuluit. Et ille cui
donatur reuerētiam exhibere compellitur
donatori. 8. q. 2. c. Illud. ¶ Dicit ergo Ho
stiensis ⁊ Raymun. ꝙ nullus iudex debȝ
accipere pecuniam pro iudicando. Tamen
alij sunt iudices ordinarij: ⁊ alij delegati.
Primi cum habeant sufficientes reddit9
sibi assignatos nihil debent recipere. Qui
bus dicitur Luce. 3. c. Estote contenti stipē
dijs vestris. Iudices vero delegati possunt
petere expensas moderatas ⁊ nihil vltra a
partibus. Dicunt tamē aliqui ꝙ enxenia
moderata spōte oblata possunt iudices re
cipere: vt patet di. 18. c. de eulogijs. vbi di/
cit glosa. Eulogie dicuntur munera que de
ferunt subditi suis prelatis ⁊ superiorib9.
¶ Secundum dubium fuit vtruȝ iudices
teneantur restituere que iniuste recipiunt
Ad quod respondet Alexander ꝙ sic. Sȝ
distinguendum est quia aut accepit vt iu
dicaret iniqȝ. Aut vt iudicaret iuste. Si pri

mo modo non tenetur reddere ei qui dedit cum turpiter dederit: sed ei in cuius iniuriam recepit. Sicut etiam tenetur restituere et plene satisfacere ei qui lesus est per iniquã sententiam. Si vero accepit vt iudicaret iuste distinguendum: quia aut dans dedit bona intentione scilicet vt sibi seruaret ius. Aut vt animũ iudicis sibi inclinaret. et ita indirecte ipsum corrumpere intendebat. Primo modo tenetur restituere ei qui dedit. scdo modo non sed pauperibus iuxta arbitrium ecclesie. ¶ Tertium dubiũ fuit vtrum iudex ferens iniustam sẽtẽtiã corruptus pecunia grauius peccet q̃ psona corrumpens. Respondet Giraldus odonis super. 5°. ethicorum. Qd circa hoc premittenda sunt duo. pͥᵐᵘ q humanũ iudiciũ peruertitur quatuor modis: vt dicit Gregori⁹. xi. q. 3. c°. Quatuor. scilicet: timore: cupiditate: odio: et amore. In pmis duob⁹ modis dicitur iudex corrumpi a parte vel que comminatur aliquid terribile vel dat seu pmittit aliquod concupiscibile. In aliis duobus modis iudex non dicitur corrũpi ab alio sed a seipso. Et ideo questio ista recipit in primis duobus modis. ¶ 2° premittendum est q iudex cupiditate corruptus grauius peccat q̃ corruptus metu. Et hoc pbatur. Primo quia duorum peccatorum eiusdẽ generis illud quod est magis voluntarium est deterius. Sed peccatum cupiditatis est magis voluntariũ q̃ peccatum et opus timoris: ergo deterius. ¶ Scdo pbatur quia peccatum ex idustria grauius est q̃ peccatum ex infirmitate vt ait Isidorus li°. 2. de summo bono. Sed peccatum ex metu fit ex infirmitate: peccatum vero cupiditatis fit ex industria: quare grauius et deterius. ¶ Nũc ergo dicendũ pmo q iudex timore corruptus minus peccat q̃ persona ex timoris incussione corrumpẽs. ¶ Scdo q iudex cupiditate corrupt⁹ plus peccat q̃ persona dono vel promissione corrumpens. ¶ pͥᵐᵘ probatur q: duorum ad idem opus malum concurrentiũ idem plus peccat cuius volũtas preualet et cuius voluntatem alter sequitur. Sed in isto casu voluntas partis timorem inferentis preualet. Et iudex territus voluntatem partis sequitur non suam: qm̃ operatio iudicis mixta est ex voluntario et inuoluntario. Quare iudex min⁹ peccat q̃ pars corrumpens. ¶ Scdo probatur: quia qui peccando tenet modum per quem peccatum mortale interdum fit veniale minus peccat q̃ ille qui tenet modum per quẽ semper agrauatur peccatum. Sed iudex timore corruptus tenet modum. s. timoris cadentis in constantem viruz per quẽ peccatum mortale interdũ fit veniale. Modus autem partis timorem incutientis semper peccatum agrauat. quia talis modus est quidam modus violentie. Et ideo quasi sẽper prebet alteri violentum scandalum in via iusticie. Quare pars illa grauius peccat q̃ iudex. Et hec est sententia Augustini reddentis rationẽ quare maius peccatuz habuit qui xp̄m pilato tradidit q̃ qui sibi traditum crucifixit: vt dicitur Joãnis 19. c. ¶ Secundum. s. q plus peccat iudex cupiditate corruptus q̃ pars corrumpẽs probatur. Quia duorum ad idem peccatum concurrentiũ ille qui sua voluntate res humanas mores et leges potest subuertere plus peccat q̃ ille qui nõ põt quãtũcunq; velit. Sed iudex sua mala voluntate potest hec oĩa euertere cum ipe humanaꝝ reꝝ moꝝ et legum et vniuersalr oĩs iuris et iusti sit custos. Quare iudex ꝯtra tot bona tot iura tot iusta sibi credita veniẽs pro pecunia plus peccat q̃ pars ipm corrumpẽs. q: sibi sunt oĩa ad custodiendũ tradita nõ parti. Aduertant ergo iudices et conentur agere recte audientes scripturaruz monita saluberrima. ¶ Scribit nãq; Leuitici. 19. c. Non facies quod iniquũ est nec iniuste iudicabis. ¶ Et deutonomij. 27. c. Maledictus qui peruertit iudiciũ aduene pupilli et vidue: et dicet oĩs ppl's Amẽ. ¶ Et Ysaie. 5. c. Ve qui iustificatis ipium pro muneribus. Sed tp̄a mala sũt in qb⁹ iudices vt in pluribus pessimi. Clamant nãq; et dolent orphani propter iniqtatem iudicũ puersoꝝ. Merent vidue deflent pupilli et ꝯqueruntur innocẽtes oppssi. O iudices auari. O iudices crudeles: Videte mala que facitis et timete terribile iudiciũ dei. Grauius equidem ipse vos puniet q̃

cambises iudicem illum neq̃z de quo Ua lerius refert li°. 6. Rubrica de seueritate. Cambises mali cuiusdam iudicis e corpo re pellem detractam selle intendi. In eaq̃z filiũ eius iudicaturum cõsidere iussit. Ce/ terum ⁊ rex ⁊ barbarus atroci ac noua pe na iudicis ne quis postea corrumpi iudex posset, puidit. At benedictus deus malos iudices damnabit eternis cruciatibus ge henne. A quibus nos liberet iesus christ⁹ filius dei viui: qui viuit ⁊ regnat per infini ta secula seculorum Amen.

¶ Feria sexta post dominicam de passio/ ne. De auaritia aduocatorum.

Sermo quadragesim⁹ p̃mus.

Uenient roma ni ⁊ tollent locũ nr̃m ⁊ gentez. Scribuntur hec v̾ba Joannis xi. c°. ⁊ in euangelio hodierno. Tãto ardo/ re auaritie estuauit mens pontificũ ⁊ pha riseoꝝ vt preter hoc q̄ xp̃o inuidebãt odie bantq̃z illum quia arguebat mala opera illoꝝ adhuc timentes perdere lucra que ip sis obueniebant in templo dei consilio con gregato diffinierunt eũ morti tradere. Oẽ quippe maluz facile videtur auaris vt sue possint auaritie satisfacere. vnde stat illa sẽ tentia Uirgilij. Quid non mortalia pecto ra cogis auri sacra fames. Et lz in precedẽ ti sermone multa dicta sint de auaritia iu/ dicum: tñ opus est vt exprobremus auari tiam aduocatorum. Multi equidem ex ip sis in sua malitia confidentes vt sue cupi/ ditati imo insatiabili voracitati occurrant multa in iudicijs ꝯtra deũ ⁊ iusticiã turpia ⁊ indebita exercere non formidant. Jccir/ co in p̄nti sermone contra aduocatos aua ros locuturi erim⁹: de q̄bus tria mysteria ꝓponemus declaranda.

¶ p̃m di exceptionis.

¶ 2m conditionis.

¶ 3m offensionis.

¶ Qð ꝓhibenẽ aduocare manifeste ma li ac infames ⁊ religio ⁊ sacerdotes ⁊ iudi/ ces vel assessores. Cap. p̃m.

Rimũ mysteriũ declarandũ de ad uocatis di exceptionis. ¶ Scd̃z eni Alexm in 8° sũme excipiunẽ aliq̄ ab aduo cationis officio maxime ꝓpter quatuor.

¶ p̃. ꝓpter defectum bonitatis.

¶ 2°. ꝓpter perfectionẽ status.

¶ 3°. ꝓpter gradum.

¶ 4°. ꝓpter distinctionem.

¶ Primo excipiũtur aliqui ab officio ad uocandi, ꝓpter defectum bonitatis. Et sic s̄m Raymũ. aduocati esse non possunt he retici: pagani ⁊ excommunicati. 4. q. p̃a. c. p̃. Et de pe. di. p̃a. c. Nemo. vbi habetur q̄ peccat iudex ⁊ puniri debet: qui admittit tales sciẽter. Similiter. 3. q. 7. c. Infamis. dicitur infamis persona nec ꝓcurator esse potest nec cognitor. ¶ Secũdo excipiũtur aliqui ꝓpter perfectionez status. Et sic nõ possunt aduocare monachi. vnde scriptuz est. 16. q. p̃a. c. Placuit. Placuit nostro cõ muni consilio vt nullus monachoꝝ pro lu cro terreno nefandissimo ausu de monaste rio exire presumat: neq̃z se nogocijs qui/ buscunq̃z implicare. Sit claustro suo con/ tẽtus: quia sicut piscis sine aqua caret vi ta: ita monachus sine monasterio. Sedeat itaq̃z solitarius ⁊ taceat: quia mundo mor tuus est deo aũt viuit. Cognoscat nomẽ su um. Monos eni grece latine vn⁹. Achos grece latine tristis dicitur. vnde dicĩ mo/ nachus idest vnus tristis. Sedeat ergo tri stis ⁊ officio suo vacet. Dicunt tamẽ docto res: q̄ monachi possunt esse aduocati in causa sui monasterij. Et hoc abbate iperan te: vt patet. 16. q. p̃a. c. Monachi. Et extra de postulando. c. p̃. ¶ Tertio excipiunẽ ali qui ab aduocando propter gradum. Et sic sacerdotes ⁊ clerici in sacris ordinibus cõ stituti. Et etiam in minoribus beneficiati aduocati esse non possunt. Et hoc coraz iu dice seculari: vt dicit consilium lateranẽse nisi ꝓpriam causam vel sue ecclesie fuerit prosecuti aut pro miserabilibus personis Ex̃ de postulando. c. Clerici. ⁊. c. Cũ sacer/ dotes. Et. 88. di. c°. Decreuit. Et. 18. q. 5. c. Deniq̃z. ¶ Quarto excipiunẽ aliq̄ ab ad/ uocatione, ꝓpter distinctionẽ officij. Et sic i eadẽ causa non possunt aduocare iudices ⁊ assessores. 4. q. 4. c. p̃. ⁊. 2. Sunt ⁊ alie p/ sone que aduocare nõ possunt. vt surdus: mutus: cecus: furiosus: impubes vsq̃z ad

18m annum. vir paſſus muliebria. ſ. cõtra
naturam ⁊ alij: de quibus. 7. q. 3. c°. Tua.
¶ Nota hic tamẽ ꝙ iudex teneť dare quã
doqꝫ aduocatum vt illis qui habere non
poſſunt vel ꝓpter paupertatem vel ꝓpter
potentiam aduerſe partis. ff. de officio pro
conſulis. l. Ne quicunqꝫ. Si autem iudex
hoc alicui aduocato ꝑcipiat ⁊ ille ſine cau
ſa deneget poteſt per iudicem perpetuo re
moueri ab officio aduocationis. C. eodem
l. Prouidendum. Debet ergo aduocatus
obedire ſi competens ſalarium conſtituať
ei. ¶ De ſalarijs autẽ aduocatorum ſciẽ
dum ꝙ licet aduocato vendere ſuũ patro
cinium ⁊ iuriſcõſulto iuſtũ conſiliuꝫ. 14. q.
5. c. Non ſane. Quod videtur intelligendũ
qñ credit iuſtam eſſe cauſam quã defẽdit.
vel ſaltim dubitat non eſſe iniuſtam. Et ſi
vt lucretur clientulo dicit iuſtaꝫ eſſe nil de
bet habere. Pro iuſto patrocinio: ergo li-
cet recipere ſalarium. Et q̃ꝫuis quidam di
cant ꝙ cum hoc facit aduocatus ſeu iuriſ-
conſultus abſqꝫ labore ⁊ reuolutiõe libro
rum: puta quia habet in promptu materi
am vel de ꝓpinquo vidit: ꝙ non põt tunc
accipere. Tamen Guill's ⁊ Hoſtienſis te-
nent contrarium. ſ. ꝙ poteſt accipere: quia
ſi non laborauit tũc laborauit in preteritũ
Alias deterioris conditionis eſſet magis
peritus q̃ꝫ minus peritus. ¶ Sciendũ ad
huc ẜm Tho. 22. q. 71. ꝙ in cauſa pauperũ
tenetur aduocatus gratis preſtare patroci
nium eo modo quo teneť omnes ad ope
ra pietatis. Nullus eniꝫ ſufficit omnibus
indigentibus opera miſericordie impẽde-
re. Nõ ergo tenetur quis per mundũ que
rere indigentes vel etiam futuris hominũ
indigentijs prouidere. Sed ſufficit ꝙ ſub
ueniat hijs qui ſibi occurrũt ⁊ in preſenti
tpe ⁊ in caſu quo non apparet in promptu
quõ poſſet ei aliter ſubueniri. Et tũc teneť
de eo quod poteſt.

¶ Qđ in aduocatis debet eſſe ſcia: diligẽ-
ti a: maturitas: ⁊ fidelitas. Cap. 2m.

Secundũ myſteriũ declarandũ de ad
uocatis dĩ ꝯditio. Debẽt eni aduo-
cati quatuor ꝯditiones hĩe.

¶ pa dicitur ſcientia.
¶ 2a diligentia.
¶ 3a maturitas.
¶ 4a fidelitas.

¶ Prima conditio aduocatoꝝ dicitur ſciẽ
tia. Debet ſcire defendere cauſam quã ſu-
ſcipit defendendam. Nam ẜm Guill'm ſi
amittit iuſtam cauſam quã fouet propter
ſuam ignorantiam cum. ſ. iactabat ſe ſciẽ
tem ⁊ non erat ad ſufficientiam: vltra pec
catum tenetur ad ſatiſfactionẽ leſis. ¶ Se
cunda conditio dicitur diligẽtia. debet ad
uocatus eſſe diligens ⁊ ſolicitus. Nam ẜꝫ
Raymundũ ſi ꝓpter negligentiaꝫ amiſit
iuſtam cauſam tenetur ad reſtitutionẽ ⁊ ſa
tiſfactionẽ. Scđm enim Guill'm debet ad
uocatus diligenter examinare cauſã quaꝫ
ſuſcipit. Et cũ dubitat debet ſcripturas et
alios peritos ꝯſulere: qꝛ quod a pluribus
queritur facilius inueniť. di. 2. c. De libel-
lis. Et qꝛ ſepe reuelatur minori qđ maior
ignorat. di. 95. c. Eſto. Et veritas exagitata
ſepius magis ſplẽdeſcit. 35. q. 9. c. Grauẽ.
¶ Tertia conditio diciť maturitas. Debet
aduocatus eſſe maturus in vultu: geſtu: ⁊
voce. In vultu vt habeat vultum affabi-
lẽ ⁊ iocundũ abſqꝫ riſu tamẽ indiſcreto. In
geſtu vt aſſiſtat iudici cum reuerẽtia ⁊ non
moueat indebite caput pedes vel manus
ita vt ſua pronunciatio ſit ẜm Ciceronis
doctrinã vocis vultus geſtus moderatio
cũ venuſtate. Quidam eni reperiũtur qui
dum loqui volunt geſtibus quibuſdã vtũ-
tur ridendis. Aut abſtergũt faciẽ. Aut cri-
nes poſt aures reformãt. Alij oculos trãſ
celũ leuãt: nũc caput remittũt ⁊ ſilia. Qui
dã inſup ꝯtumelijs certant cũ aduerſario:
non legibus nec audire volũt eũ: ſꝫ ſemꝑ
loqui ⁊ huiuſmodi. Quarta ꝯditio aduo-
catorum dicitur fidelitas. Debet aduoca-
tus eſſe fidelis vt nõ inducat falſos teſtes
vel alleget falſas leges aut quaſcũqꝫ pro
bationes. Neqꝫ decipiat clientulũ ſicut fa
cere pleriqꝫ ſolent dum occulte adiuuant
aduerſariuꝫ: qui dicuntur preuaricatores
⁊ ꝓditores ⁊ ſunt infames. 2. q. 3. §. Notan
dum. Et tales tenentur vltra peccatum in
iuſticie ⁊ ꝓditionis ad omne damnum et
intereſſe leſo. Dicit autẽ Tho. 22. q. 71. arti
culo tertio. Qđ aduocato defendenti iuſtã
cauſam licitum eſt prudenter occultare ea

quibus posset impediri, pcessus eius. Nō autem licet ei vti aliqua falsitate. Sed aduertant simplices ne ab hijs domesticis lupis devorentur: de quibus Esopus ait. Nij regnant qualibet vrbe lupi. Qui propria cōmoda sectantes in iudicio fingunt multa pro defensione clientuloꝝ cum tamē secrete mutuam habeant intelligētiā procurantes causarum dilationem vt sic magis lucrari possint. Et de lucro inter se multotiens confabulantes gloriantur. ¶ Sicut de demosthene ⁊ aristodemo narrat: vt eni recitat Aulusgellius in li° noctium atticarum. ¶ Cū legati mileti venissent athenas auxiliū petituri locutus est contra eos demosthenes. Et pro illa vice inexpedita causa accesserūt legati ad demosthenez rogantes ne contra vota eoruz diceret. Pecuniamqz dederunt. Tertio die post cuz res iterum ageretur venit demosthenes cuz multa lana posita collum ⁊ tanqꝫ morbo ipeditus dixit se sinachem pati. Ideoqz contra milesios loqui non posse. Sed ipse demosthenes postea veritatez aperuit ratus ad gloriaz eius accedere. Interrogauitqz aristodemum auctorem fabulaꝝ q̄ztum mercedis vt taceret accepisset. Cui talentuz accepisse respōdit. At ego demosthenes ait: plus accepi. Laudo igitur vt cum fieri potest euitentur litigia ⁊ partes viris bonis interuenientibus secuz concordēt: qm̄ nō est v̄itas in filijs hoīum ⁊ aduocati coiter que sua sunt q̄runt.

¶ Qđ aduocati peccāt dū suscipiunt causas iniustas vel illas ꝓsequunt vel ꝓpter superfluas dilationes ⁊ causaꝝ cōpositiōes Cap. 3m.

Ertium mysteriuz de aduocatis declarandū dicitur offēsionis. Propt̄ auaritiā nāqꝫ ꝯsueuerūt aduocati offēdere ꝓximos quatrupliciter.

¶ p̄ iniustas causas suscipiendo.

¶ 2° iniustas causas ꝓsequēdo.

¶ 3° causas dilatando.

¶ 4° causas componēdo.

¶ Primo offendunt aduocati auari causas iniustas suscipiendo. Scđm eni Tho. 22. q. 71. articulo. 3. Si aduocatus assumit seu defendit causam iniustam peccat grauiter ⁊ tenetur ad restitutionem damni qđ contra iusticiam altera pars per eius auxilium incurrit. Similiter si succumbat suscipiendo causam iniustam decipiendo clientulum tenetur ei satisfacere. ¶ Propterea dicit Guill's in speculo q̄ aduocatus quādo ad ipsum primo venit clientulus debet eum sic alloqui. Charissime tres sūt personе quibus omnimoda veritas est aperienda ⁊ nil eis celandū. Confessor quo ad peccata commissa. Medicus quo ad ifirmitates. Et aduocatus quo ad ea que ptinent ad causam qua petit consilium ⁊ auxiliuz defensionis. Dicas ergo mihi omnimodā veritatem negocij. Exempluz da mihi scriptum vt congruum dare tibi possim consiliū atqz responsum. Expedit eni aduocato hīe scripturam super narratione facti quā clientulus ꝓponit, ꝓpter periculum piurij cum hodie habeat iurare vt sine rubore ⁊ verecundia possit cum aliter inuenitur cā deserere. Inquirat etiaz quas ꝓbationes habeat clientulus. Et si videat habere sufficientes dicat. Secure te defendas. Si autem videat euz deficere in probationibus dicat ei. Amice noli inanibus sūptibus te vexare. Non debet ergo aduocatus causā iniustā fouere vel suis allegationibus colorare. ¶ Scđo offēdūt aduocati iniustas causas ꝓsequēdo. Si eni aduocatus suscepit causaz quā credebat esse iustā ⁊ in processu apparet iniusta debet causam deserere vel illum cuius causā agit ad cedenduz inducere. Hec Tho. Quādiu aūt causa remanet dubia bene pōt aduocatus patrocinari s̄m Guill'm. ¶ Tertio peccāt aduocati causas dilatando. Cū. s. possent illas celerius expedire ⁊ tñ vt magis lucrent, ptrahunt in longū appellationes indebitas interponendo. 3. q. 7. c. Tria. Sed in hoc debent iudices aduertere qm̄ vt dicit glo. in c. Sup eo. ex̄ de appellationibus ⁊ textus ibidem in. c. Ut debitus. Appellatio causa ꝓbabili non exp̄ssa non admittitur. Et i c. Cōsuluit. Glo. ait. Appellatio que fit cōtra leges vel canones nō est aliquatenus admittenda. ¶ Quarto peccant aduocati causas iustas cōponendo dū. s. cognita veritate facti dolose parti veritatē occultādo

causas componūt: vtputa si due partes liti garent super hereditate vel possessione et huiusmodi. Et iam veritas lucida esset pro vna parte pro qua ferri deberet snia. Tunc aduocatus eius a parte aduersa corrupt⁹ clientulum suū inducit asserens suā rem vel desperatam vel difficilem. ideo compo nendam. In quo ⁊ similibus tenentur ad uocati satisfacē ⁊ restituere parti lese. Sūt ⁊ alia multa in quibus aduocati peccare consueuerunt que ipsi sciunt ꝓpter que si se non correxerint priuabūtur eterna vita Ad quam nos perducat saluator noster q est bñdictus in eternum Amen.

¶ Sabbato ante dominicam oliuarum. De auaritia clericorum ⁊ episcoporum. Sermo quadragesimus scōs.

V Olumus iesū videre. Scribuntur hec verba originaliter Joānis. i2. c°. ⁊ in euangelio hodierno. Nil debent clerici de dicati deo querere amplius nisi videre ie sum sicut dicebant illi gentiles philippo: de quibus fit mentio in euangelica lectiōe Propterea auaritia in ipsis longe graui⁹ q̄ȝ in laicis est reprehensibilis. Hinc Leo papa di. 47. c. Virum. ait. Vir catholicuȝ ⁊ precipue dn̄i sacerdotē sicut nullo errore sic nulla cupiditate implicari oportet. Er go vt experientia docet furor auaritie ma ximaȝ partē cleri ducit ad inferna. ideo ho dierna die contra auaritiam clericoꝝ v̄ba faciemus. Distinguemus aūt tria in qb⁹ illoꝝ auaritia consistit.

¶ p̄m est bonoꝝ ecclesiasticoꝝ detētio.
¶ 2m simonie cōmissio.
¶ 3m negocioꝝ ꝓhibitoruȝ exercitatio.
¶ Qd clerici ⁊ epi pcipue de hijs q̄ supflu unt de redditibus eccliarū debēt paupib⁹ subuenire. Cap. p̄m.

P Rimū in quo consistit auaritia cle ricorum est bonoruȝ ecclesiasticoꝝ detentio. Detinēt quippe auari cle rici bona ecclesiastica tanq̄ȝ sua ⁊ propria ⁊ dum abundant nolunt pauperibus sub uenire. ¶ Bona enim ecclesiarum vt dixi mus sermone. 8. huius operis sunt bona pauperum vt dicitur in glo. in. c. Nihil. ex tra de prescriptionibus. Et. i6. q. p̄a. c°. Si cupis. Et. 23. q. 7. c. Quod aūt. Et. 23. q. 8. c. Conuenior. Et. i2. q. 2. c. Auruȝ. Et lȝ oēs clerici sic auari reprehensibiles sint tn̄ epi in hoc delinquentes sunt maxime cōdem nandi. Inquit eni Hiero⁹. i2. q. 2. in. c. Glo ria. Gloria epi est pauperum opibus ꝓui dere. Ignominia sacerdotis ꝓprijs stude re diuitijs. ¶ Ad clariorē tamen intelligen tiam notanda sunt hoc loco de epis tria.

¶ Primuȝ notandū est ꝙ res ecclesie da te sunt in ptātem epi non vt illarū sit dn̄s: sed dispensator fidelis. vnde. i2. q. p̄a. c. Ex pedit. dicitur. Epi ⁊ ecclesiaꝝ prepositi bo noꝝ ⁊ rerum ipsaꝝ dispensatores efficiunt Et in. c. Precipimus. Precipimus vt in ptāte sua res ecclesie epus habeat. Si eni anime hominū preciosiores illi sunt credi te multomagis oportet eum curā de pecu nijs hr̄e. ¶ Nec talis cura derogat pfectiōi ⁊ euangelice paupertatis sicut ignari qui dam temere affirmare presumunt. Vn̄ in prefato. c. Expedit. dicitur de sancto pauli no. Sanctus paulinus ingentia predia q̄ fuerunt sua vendita paupibus erogauit. Sed cū factus esset eps nō ꝯtempsit eccle sie facultates sȝ fidelissime dispēsauit. ¶ Et iteꝝ ibi sequitur textus. Sāctus hilarius oīa sua aut parētibus reliquit aut vēdita paupib⁹ erogauit. Is tn̄ cū merito sue per fectiōnis fieret ecclesie arelatēsis eps que illa tunc habebat ecclia nō solū possedit: sed etiā acceptis fideliū numerosis heredi tatibus ampliauit. ¶ Ex hoc damnatur in epis negligentia qua dissipari ⁊ dilapidari sinunt bona tpalia eccliaꝝ. vn̄ vt habetur di. 39. §. vltimo. Quidam petrus nomie ele ctus in epȝ neapolitanū repellitur a grego rio papa propter simplicitatē ne eius occa sione res ecclie dilapidarent. vbi dicit glo. ꝙ sumitur hic simplicitas pro negligētia vel stulticia. Hec eni negligētia q̄ñ est no tabilis ipedit ꝓmouēdū vt hic. Et. di. 74. c. Epoꝝ. Sed nō deicit ꝓmotū sȝ daf ei co adiutor. vt. 7. q. p̄a. c. Qr frater. ¶ Sȝ vtrū eps principalius debeat intēdere cure pa storali q̄ȝ multiplicationi tpaliuȝ. Rn̄det Hostien. in sūma. Et Tho. in q̄libetis. Et

22.q.185.articulo.5. Quod solicitudo prelati ꝓpria ⁊ precipua debet eē circa gregis custodiam. Orando predicando sacraméta ministrádo. Multiplicatio autem tépora/lium potest exerceri oportunitate se offeréte sine spūalium notabili damno. Et sic pi/um est multiplicare ea ad ecclesie vtilitaté ꝙ si oportunitas non se offerat nullatenꝰ licet ei distractionibus se ingerere ⁊ secularibus occupare cum impedimento notabili. ¶ Secūdum notandū ꝙ eps conueniéter prouidet sibi de bonis ecclesie ƀm gra/dus sui decentiam. vnde scribitur. 12.q.pª c. Ex hijs. Ex hijs quibus epus indiget si tamen indiget suas necessitates ⁊ peregrinorum fratrum vsus ⁊ ipse percipiat vt nihil ei possit omnino deesse lex enim dei precipit vt qui altario deseruiunt pascātur ex ipso. Idem in.c. Epus. Sint nihilominus epi cauti vt caueant a superfluis obseruádo illud quod habetur. 41.di. ex cōsilio carthaginensi. Episcopus vilem supellectilez ⁊ mensam ac victum pauperum habeat et dignitatis sue auctoritatez fidei ⁊ vite meritis querat. ¶ Tertium notandū vt ponitur. 12.q.2.c. Epus. ⁊ capitulis sequentibꝰ. Quod episcopi ⁊ alij rectores ecclesiarum debét habere ⁊ tenere res ecclesie distinctas a rebus proprijs ne sub pretextu rerū propriarum auferātur bona ecclesie. Et de bonis quidem ecclesie mobilibus vel immobilibus. sicut etiam alij clerici non possunt testari. Sed de rebus patrimonialibus vꝉ sibi donatis aut legatis aut acquisitis per industriam possunt testari ⁊ cōsanguineis licite legare ⁊ donare. Et ab itestato in huiusmodi succedunt cōsanguinei. Episcopi aūt ex religionibus assumpti non possunt de aliq̃ testari nisi de licentia pape ƀz Tho. 22.q.165.articulo.8. Et similiter religiosi assumpti ad ecclesias curatas. Sed quicqd acquirunt tales epi vel alias curati ecclesie acquirunt etiam per successioné aduenientia. Bona ergo ecclesie per epos fide/liter sunt conseruanda ⁊ debite dispensanda. Antiquitus aūt fiebant quatuor par/tes de redditibus ecclesie. ¶ Una erat epi. ¶ Alia clericoꝝ deseruiétium ecclesie. ¶ Tertia seruabatur pro fabrica seu reparatione ecclesie. ¶ Et quarta dabatur pauperibus: vt habetur. 12.q.2.cᵒ. De redditibus. cᵒ Quatuor. ⁊ alijs caplis. Tñ dicunt doctores ꝙ aut ista bona distincta sunt: aut nó. Si distincta sunt bona que debent in vsuz epi cedere ab hijs que debent expédi i vsū clericoꝝ ⁊ pauperum ac fabrice: ⁊ epus retinet sibi aliquid ex hijs que sunt deputata ministris ecclesie pauperibus vel fabrice: agit contra fidem dispensationis ⁊ morta/liter peccat ⁊ tenetur ad restitutionem. Si x̄o non sunt predicta bona distincta eorū distributio fidei sue committit̄. Et siquidez in modico deficiat vel superabūdet potest hoc fieri absq̃z bone fidei detriméto: quia non potest in talibus punctaliter accipere quid fieri oporteat. Si x̄o sit multus excessus non potest latere. vnde videtur bone fidei repugnare. Et ideo non est absq̃z mor/tali. Et addit Tho. 22.q.185.articulo.7. ꝙ siquis clericus vel prelatus necessitate nō imminéte, ꝓuidendi pauperibus de hijs q̃ superfluunt de ꝓuentibus ecclesie posses/siones emat vel in thesauro reponat in fu/tuꝝ pro pauperibus pro futura laudabilr̄ facit. Si aūt necessitas imineat paupibus erogandi supflua cura est ⁊ inordinata vt aliquis tunc in futuꝝ conseruet quod dñs ꝓhibet dicens. Nolite soliciti esse in crastinū. ¶ Scdm x̄o Archiepm florentinū in sūma sua 3ª parte titulo. 21. Notét epi ꝙ legata que hñt exequi siue pro incertis facta siue pro alijs causis qñ per testatoré nó est expssus locus vel modus erogationis nō ꝓpterea pōt vel debet eps sibi iburſare: sz paupibus erogare tenet̄. Et idé de alijs incertis que ꝓueniunt ad manus eius róne vsure vel ludi ⁊ huiusmodi.

¶ Quod clerici auari cōmittūt simoniá circa spūalia p essentiá: ⁊ spūalia per causá: ⁊ spūalia per effectū. Cap. 2ᵐ.

S Ecundū in quo cōsistit auaritia clericoꝝ est simonie cómissio. Est enīz hoc peccatū grauissimū: de quo dr̄ ex̄ de simonia in cᵒ. Sicut. Simoniaca pe/stis sui magnitudine alios morbos vincit Et in.c. Tanta. Tanta est labes huius cri/minis ꝙ etiá serui apud dños ⁊ qlibet criminosi admittunt̄ ad accusationé etiam et

meretrix que in alijs non admittit vel ad
accusatioñe vel ad testimoniū ꝓpter vtili-
taté eius. Uiles nanqꝫ ꝑsone accusare nō
possunt: vt patet ex̃ de accusationibus. c°.
p̃. Sed bene possūt in casu simonie. Et qꝛ
simonia consistit in emptione ꝛ vēditione
spūaliū vel spūalibus annexoꝝ vt diximꝰ i
ſmone de simonia in q̃dragesimali de pe-
nitentia. Sciendū ꝙ.
¶ Aliqua sunt spūalia per essentiā.
¶ Aliqua per causaꝫ.
¶ Aliqua per effectum. ſm Durandū in
quarto suo. Spūalia per essentiā sunt gr̃a
ꝛ virtutes infuse que nec emi nec vēdi pos
sunt nec de iure nec de facto q̃ꝫtuꝫ. s. ad ef
ficatiam transferendi ꝛ acquirēdi ea: quia
non est homis ea transferre vel dare: sꝫ dei
videtur tamē ꝙ de facto possint vēdi ꝛ emi
q̃ꝫtum ad simoniam ꝯtrahendam. vt dicit
Petrus de palude in 4°. Quia simon ma
gus voluit simoniace emere gr̃am illā apo
stoloꝝ que erat caracter ep̃alis ꝛ gratia mi
raculoꝝ. s. ꝙ spūs sanctus visibiliter descen
debat. Similiter sciētia ꝛ virtutes acquisi
te que dicūtur spūalia per essentiā ꝑ respe
ctū ad spm̄ humanū nec emi nec vēdi pn̄t.
¶ Spiritualia per causam sunt sacramēta
que sunt causa gratie. Et ista quidem spiri
tualia de facto vendi possunt ꝛ emi. nunq̃ꝫ
autem de iure et licite sine vicio simonie.
¶ In matrimonio autem quod est vnuꝫ de
sacramētis licite datur ꝛ accipitur pecunia
noie dotis absqꝫ vicio simonie: non ex eo
quidem ꝙ ex tali sacr̃o conferatur gratia
vt notat glo. p̃ª. q. p̃ª c° Quicquid. hoc eni
falsum est. Sed ꝓpterea qꝛ matrimonium
non solū est sacr̃m sed etiā nature officiū.
Et ſm hoc datur pecunia pro matrimonio
ad subleuandū onera eius ꝛ nō inq̃ꝫtū est
ecclesie sacr̃m: vt dicit Tho. ꝛꝛ. vñ ꝛ pro be
nedictione nuptiaꝝ ꝓhibitum est aliquid
exigere: lꝫ sponte oblatū recipi possit: vt ex̃
de simonia. c. Cū in eccl̃ia. ¶ Dicit tñ Guil
lelmus ꝙ si sacerdos aliquis puta ad quē
spectat bn̄dictio nuptiaꝝ non vul dare licē
tiam alteri sacerdoti ꝙ benedicat nuptias
nisi pro pecunia. Siquidē non intēdat vē
dere licētiam benedictionis sed prouidere
sibi de portione oblationum eum contin-
gente non est simonia. Si tamen ex certa
scientia maiorē exigat summam q̃ꝫ debet
presumi potest ꝙ ipsā licentiā vendere vo
luit. ¶ Pro baptismo aūt ꝙ non sit dāda
vel exigenda pecunia expresse habes p̃ª
q. p̃ª. c. Baptizādis. vnde si sacerdos nō
vellet baptizare nisi pro pecunia nō est ei
danda. Nam si baptizandus est adultus
sufficit ei ad salutem baptismus flaminis
si tunc moriatur. Si est paruulus in tali ca
su ipse offerens vel quicunqꝫ alius potest
ip̄m baptizare ꝛ debet si esset puer in peri-
culo mortis. Sed si non sciret vel non pos
set alius baptizare nisi talis sacerdos de-
bet potius dimittere puerū sine baptismo
mori q̃ꝫ pecuniā simoniace dare sacerdoti
per regulā illā. Non sunt faciēda mala vt
inde veniāt bona. ad romanos. 3. c. Hec est
opinio Tho. Petri de tarantasia ꝛ Petri
de palude in 4°. Et Riccardi et Glose. p̃ª
q. p̃ª. dicto. c. De baptizādis. Addit tamē
Riccardus. Aliqui dicunt ꝙ in casu nihi
lominus posset dari pecunia. Ita tamē ꝙ
dans non intenderet eā dare pro sacramē
to sed pro vitanda damnatione pueri ꝛ ad
remouēdam insaniā sacerdotis. Secus aūt
de alijs sacramētis que sine periculo dam
nationis ex causa deferri possunt. Posset
etiam a sacerdote emi aqua qua esset puer
baptizandus si aqua ipsa esset purum ele
mentum. Secus autem si esset iam conse
crata vt est aqua fontis baptismalis. Tūc
enim simonia esset. p̃ª. q. p̃ª. c°. Dictum.
¶ Eodem modo nec per confirmationem:
nec pro crismate: nec pro extrema vnctio
ne licet exigere. Sed sponte oblata licite re
cipiuntur. p̃ª. q. ꝛ. c. Sicut episcopum. Et si
in hijs vel alijs quibuscūqꝫ spiritualibus
aliqua consuetudine exigātur quasi preci-
um rei spiritualis cum intentione venden
di vel emendi manifesta est simonia preci-
pue si ab inuito exigantur. Sed si accipiā
tur quasi quedam stipendia per consuetu-
dinem approbatam non est simonia: si ta
men non sit eius intentio emendi vel ven
dendi. Sed intentio referatur ad solam cō
suetudinis obseruantiaꝫ ꝛ precipue quan
do quis voluntarie soluit. In hijs tamē so
licite est cauendū ab eo q̃ᵒ habet speciem

simonie vel [illegible]upiditatis: vt dicitur in.c. Cū ab omni specie. Extra de vita ꝛ honestate clericoꝝ. ¶ Item pro eucharistie collatione non licet exigere vel ex pacto seu q̄si preciū aliqđ dare. pª.q.pª.c. Dictuꝫ. ¶ Pro celebratione aūt misse tanq̄ꝫ pciuꝫ nunq̄ꝫ licitum est accipere vel dare. Sed s̄ꝫ Raymundū. Si sacerdos teneatur celebrare: puta q̄ habens ecclesiam vel bn̄ficium et officiare tenetur tunc exigere est simonia. pª.q.2.c. Uendentes. Si v̄o non tenetur ꝛ deficit ei sumptus potest accipere. pª.q.pª c. Iudices. Nam ꝛ operas suas locare pōt siue ad diem siue ad annū. Qđ si sumptus habet ꝛ ad hoc non tenetur aut debet facere gratis aut cessare: al's videtur facere ex auaritia. Item nec pro audienda cōfessione debet aliqd exigi. pª.q.pª.c. Quicqd. ¶ Notandum tamē semper q̄ modica res bona intentione data ꝛ accepta non inducit simoniam. sicut patet extra de simonia. c. Et si questiones. ¶ Sed ꝯtra q̄ in.cº. Ex tue fraternitatis litteris. extra de simonia scribitur. Qđ archidiaconꝰ qui noluit presentare ordinandū in sacerdotio nisi solutis ei sex solidis simoniacus iudicat̄. ¶ Itē arguit̄ a simili: q̄ pro modica re dat̄ actio furti. 18.q. vltima.c. finali. Et pro vna gallina cōmitit̄ furtū. Instituta de reꝝ diuisiōe §. Gallinaꝝ. ¶ Rn̄det glo. i dicto.c. Ex tue q̄ in talibus affectio ꝛ intentio cōmittētis ꝯsideratur q̄m̄ q̄ꝫtitas muneris diuersitatē iuris nō iducit. 14.q. vltīa.c. vltimo. Insuper nec pro sacramētalibus licitū est aliquid recipere vt pro bn̄dictiōe abbatū vel abbatissaꝝ ꝛ v̄ginū ꝛ huiusmodi. Et lꝫ ex pacto nihil sit accipiēdū tn̄ si gratis aliqd offertur si accipiat̄ nō est simonia. ¶ De cōsecratione v̄o ecclesie scribitur in.c. Cū sit romana. Ex̄ de simonia. Qđ ep̄s nihil debet exigere pro consecratione ecclesie p̄ter procurationē. Et ista ꝓcuratio prestari debet s̄ꝫ facultates ecclesie sicut ꝛ alie. Extra de censibus.c. Cū nuper. Immo si ecclesia ꝓcurare non posset ep̄us ipse suis sumptibus consecrabit eam. 10.q.3.c. Cauendū. pª.q.2.c. Placuit. In auctentico de mandatis principum §. Sic tibi. ¶ Quedaꝫ spiritualia dicuntur s̄m effectum ex eo videlicet s̄m Ricar. in.4. quia procedūt ex spirituali gratia ꝛ ad eam disponunt vt predicare prophetare ingressus religionis ꝛ huiusmodi. vel quia sunt de actibus vel negocijs spiritualibus vt docere: iudicare: testificari ꝛ huiusmodi. Pro actu prophetādi ꝛ pro predicatione non licet accipere pecuniam quasi precium. Illi v̄o qui predicant principaliter hac intentione vt recipiant pecuniam vel laudem simoniā mentalem committunt. pª.q.3.c. Non solū. Sed si super hoc paciscuntur simonia est. que etiam per ecclesiam puniri potest. In oībꝰ hijs pacta vitanda sunt quibus dei gratia vendi videtur ꝛ emi: victū v̄o querere pro labore vnicuiq̄ꝫ licet: ꝛ quod gratis offert̄ ꝛ absq̄ꝫ pacto nām emptionis ꝛ vēditiōis non sapit.

¶ Qđ clerici auari exercent negocia prohibita que exercere nō debent. Cap. 3m.

Tertium in quo consistit auaritia clericorum dicitur negociorum prohibitorum exercitatio. Exercent quippe pleriq̄ꝫ negocia prohibita. ¶ Et primo prohibita est clericis negociatio. Extra de vita ꝛ honestate clericorum.c. Clerici. Extra ne clerici vel monachi.cº. Multa sunt negocia. Et. 88. di.c. Fornicari. ꝛ.c. Eiciēs. quia vt inquit Apostolus secūde ad timotheum.2.cº. Nemo militans deo implicat se negocijs secularibus. ¶ Hinc Hieronymus ad nepotianum ait. Negociatorem clericum ex inope diuitem ex ignobili gloriosum quasi quasdam pestes euita. ¶ Et vt doctores dicunt: si negocientur clerici propter lucrum non excusantur a mortali Si autem propter necessitatem victus excusantur. Extra ne clerici vel monachi.cº. Secundum. ex textu et glosa. vbi dicitur. Clerici et monachi non debent negociari causa lucri secus causa necessitatis. ¶ Secundo prohibita est clericis administratio bonorum laicoruꝫ. Extra ne clerici vel monachi.c. Sacerdotibus. Si v̄o contrariuꝫ fecerint ꝛ in administratione fraudatores inuenti fuerint non subuenitur ipsis ab ecclesia. Ibi dicit Glosa. Sacris dei sacerdotes vacare oportet assidue. 31. disti. capitulo. Sacerdotibus. ff. de Arbitris. l. Non

distinguemus §.3.Ex ista decretali sumūt
quidam argm̄ q laicus possit clericum oc
casione male administrationis capere ces
sante priuilegio clericali quod est falsuz ex
eo quia ꝓhibiti sūt laici remouere clericos
a diuinis officijs.ii.q.3.c.Cyprianus.88.
di.c.vltimo.vnde si contrafecerint non de
bent ex delicto ꝓprio cōmodum reporta/
re. ¶Dicendum ergo q tali clerico nō sub
ueniř ab ecclesia postq̄ȝ legitime monitus
est vel melius ⁊ verius est tali clerico ab ec
clesia non subueniri nec pecunia nec alio
auxilio cū alias ecclesia teneatur clericos
defendere ab oppressionibꝰ laicorū. ¶Ter
tio prohibitum est clericis officium ꝓcurā
di ⁊ aduocandi in questionibus seculari/
bus si sunt in sacris vel etiam in minoribꝰ
si sunt beneficiati. Excepto si hoc facerent
pro se vel pro miserabilibus personis. Ex
tra de postulando.c.p̄.vel nisi suā aut suo
rum iniuriam ꝓsequantur. ¶Quarto pro
hibitum est clericis officium histrionatus
vt patet li°.6.de vita ⁊ honestate clericorū
c.Uno. Ubi dicitur q clerici per annuz io
culatores vel per breuius tempus tertio
admoniti perdunt priuilegium clericale.
¶Quinto interdicitur clericis officiū ma
cellariorum ⁊ tabernariorum vt patet i cle
mentina p̄ª de vita ⁊ honestate clericoruȝ.
Et hoc dicitur tam de clericis coniugatis
q̄ȝ alijs. Et vt dicit ibi glo. Taberna diciř
domus in qua panis ⁊ vinum ⁊ carnes co
cte venduntur quas nec tenere nec ingre/
di debent clerici vt habetur.44.di.c.Cleri
ci. ¶Sexto inhibitum est clericis exercitiū
venationis clamose que fit cuȝ canibus et
clamoribꝰ ⁊ tumultu.vt patet extra de cle
rico venatore.c.Omnibus. Et vt dicit glo
sa.86.di.c.Qui venatoribus. Etiaȝ ꝓpter
paupertatem non est licita venatio qr ali/
unde debet querere sibi victum ⁊ per ali/
ud exercitium vt per agriculturam.91.di.
c.Clericus. Uenatio autem que fit sine cla
more ⁊ canibus vt ponere laqueum ⁊ re/
the ⁊ huiusmodi bene est licita clericis: de
con.di.5.c.Nunq̄ȝ. ¶In capitulo ꝯo p̄mo
Extra ne clerici vel monachi dicitur q epi
scopi ⁊ alij clerici non debent tenere canes
⁊ ancipitres ad venandum. Idem dicitur
34.di.c.Quorūdam.86.di.c.An dutan.
Extra de censibus.c.Cum apostolus. Ex/
tra ꝯo de clerico venatore.c.Omnibus.di
citur. Omnibus seruis dei interdicitur ve
natio. Glosa idest clericis qui dicuntur ser
ui dei quia assumpti sunt ad dei obsequiū
Extra de prebendis.c.Cuȝ serui. Et.2i.di.
c.Cleros. ¶Septimo nō debēt clerici exer
cere officiū tabellionatus siue notariatus
Extra ne clerici vel monachi.c.Sicut. Et
ſm Raymundum dum si illud habebant
sunt compellēdi ad dimittendum per sub/
tractionem beneficij appellatione postpo/
sita. Et dicit Innocentius q constituti in
sacris si instrumenta conficerēt anteq̄ȝ eis
interdiceretur valerent quidem. alias nō
Sed Hostiensis intelligit q non valerent
in negocijs secularibus: sȝ in ecclesiasticis
valerent. Et ſm Hostiensem episcopus po
test constituere clericum tabellionem p to
tam suam diocesim cui cura omniū vel oui
um est commissa.10.q.p̄ª.c.Regenda. Et
12.q.p̄ª.c.Episcopus. Et si sic fecerit pote/
rit illum vocari ad scribendum acta eccle/
siastici fori. Et sic intelligo q clerici possūt
esse notarij pape.5.q.p̄ª.c.Quidam. Sed
notarius constitutus a papa potest confi/
cere instrumenta vbiqȝ locorum. Sed con
stitus ab episcopo non nisi in diocesi illius
episcopi qui eum instituit. Item nota q ta
bellio ecclesiasticus non debet conficere in
strumenta in secularibus rebus nec secu/
laris in rebus pure ecclesiasticis: quia ho
rum conuersatio non debet esse permixta.
2.q.7.c.Laicos.vnde notarij clerici in cu/
rijs principum prohibētur esse scriptores
Extra ne clerici vel monachi.c.Sentētiaȝ.
Insuper religiosus non potest exercere of
ficium tabellionatus nisi contra hereticos
non autem in alijs ſm Joannem andree
Extra de hereticis.c.vt officium libro.6°.
¶Sciendum tamen q exercitiuȝ honestū
seu artificium potest clericus exercere etiā
si non indiget.91.di.per totum.dum tamē
per hoc non omittat diuina officia. Et ſm
Guillm̄ potest recipere possessiones exco/
lendas ad partem puta quartam vel quin
tam ⁊ huiusmodi.seu conducere eas ⁊ hoc
ad sustentationem suam ⁊ suorum. Cōcor

dat Hostien. Potest etiam locare anima/lia vt oues ꝛ boues ad certum fructuz per contractum tamen licitum. Ité potest emere rem vt eam melioratam carius vendat vtputa pullum vel equum vel etiá si tabulam emat vt faciat imaginé quia ista non est negociatio sed artificium. 18. q. 4. c. Canonum. Extra ne clerici vel monachi. c. p̄. Deponant ergo clerici omné auaritiam si iesum videre cupiunt in illa beata vita: in qua regnat deus per infinita secula seculorum Amen.

¶ Dñica oliuaꝝ. De auaritia artificum ꝛ mercatoꝝ. Sermo quadragesim⁹ scđs.

Videns ciuitatem

tem fleuit super illam. Scribũtur hec ỽba Luce. 19. c. Uidit dñs noster iesus obdurationem populi iudaici propter quam delenda erat iusto dei iudicio ciuitas sacerdotalis ꝛ regia hierosolymitana. Et dum exultantibus turbis ciuitatem illam ingredi vellet pietate solita permotus lachrymis ora cópleuit. Sed diebus istis lugenda est ruina populi christiani quem vt experimur varijs flagellis pestilentiarum guerrarum ꝛ famis conterit manus omnipotentis dei. Et nihilominus aliquid peius formidandum est propter duriciam cordis ꝛ perseuerantiam in tot iniquitatibus. vt autem ceteras pretereamus silentio. Quis non agnoscit quanta est malignitas hominum auaroꝛuz. Et lz in precedentibus multa dicta sint: nihilominus obiurgandi sunt illi qui propť cupiditatis ardorem proximos circunuenire decipere fraudare ꝛ supplantare non erubescunt. Hij sunt communiter artifices ꝛ mercatores. Pro quibus dicere possum⁹ illud Hieremie. 9. c. Unusquisqz a proximo suo se custodiat: ꝛ i omni fratre suo nó habeat fiduciá: quia omnis frater supplátans supplantabitur: ꝛ omnis amic⁹ fraudulenter incedit. Idcirco hodierna die contra auaritiam artificuz ꝛ mercatorum dicemus: propter quorum perfidiam indignatus deus infert populis damna grauiora. Notabimus ỽo tria in quibus mercatores ꝛ artifices grauiter peccare consueuerunt.

¶ P^{m} est solicitudo inordinata.
¶ 2^{m} est voluntas deprauata.
¶ 3^{m} est fraudulétia reprobata.

¶ Qđ mercatores ꝛ artifices auari peccant per immoderatam solicitudinem.

Cap. p^{m}.

Primum in quo peccare solent mercatores ꝛ artifices est solicitudo inordinata. Ad quod intelligendum distinguemus ẜm Alex^{m} in 3° sũme triplicé solicitudiné.

¶ P^{a} est laudabilis.
¶ 2ª tolerabilis.
¶ 3ª vituperabilis.

¶ Prima est solicitudo laudabilis. ꝛ hec est multiplex. Prima est solicitudo regédi que spectat ad prelatos. Et de hac Apostolus ad romanos. 12. c. ait. Solicitudine nó pigri. Et 2e ad corithios. xi. c. Instátia mea quotidiana solicitudo omnium ecclesiarũ. Scđa est solicitudo obediendi que conuenit subditis. Et de hac dicitur Josue c^{o}. Estote soliciti vt custodiatis cuncta que scripta sunt in volumine legis moysi ꝛ nó declinetis ab eis nec ad dextrá nec ad sinistram. Tertia est solicitudo pacifice viuédi quantũ ad pares. Et de hac inquit Apl's ad ephesios. 4. c. Soliciti seruare vnitaté spũs in vinculo pacis. Quarta est solicitudo recogitandi diuina mandata. Et de hac scribit deuteronomij. 4. c. Custodi temetipsum ꝛ aiam tuam solicite. Ne obliuiscaris verboꝝ que viderũt oculi tui: ꝛ ne excidát de corde tuo cunctis dieb⁹ vite tue. Quinta est solicitudo feruoris faciédi bonuz. Et de hac Apl's ad romanos. 12. c. ait. Solicitudine non pigri spũ feruétes dño seruientes. ¶ Secũda est solicitudo tolerabilis. Sicut est solicitudo dilectionis naturalis. Et de hac scribitur Thobie. 10. c. Cum moram faceret thobias causa nuptiaꝝ solicit⁹ erat pater eius thobias dicés. Puta quare moratur filius meus. Simil'r est tolerabilis solicitudo cure rei familiaris. Et de hac p̄mi regũ. 9. c. dixit samuel ad saulez. De asinis quas pdidisti nudiustertius ne solicitus sis qz inuéte sunt. ¶ Tolerabilis

eſt etiam ſolicitudo infirmitatis humane.
De qua p̄ˢ ad corinthios. 7.cº. Qui cum
vxore eſt ſolicitus eſt que ſunt mūdi ⁊ quo
modo placeat vxori. ¶ Tertia eſt ſolicitu/
do vituꝑabilis. ſ. temporalium bonoꝝ.
Sed hec ſi ſit regulata expedit humane vi
te. Nam ⁊ chriſtꝰ loculos habuit: vt patet
Joannis. 12. c. Et. 12. q. p̄ª. cº. Habebat. Et
elemoſynas pro neceſſitatibus conſerua/
bat. Et Actuum. xi. c. Laudatur ſolicitudo
diſcipuloꝝ qn̄ agabus ſignificabat per ſpi
ritum ſanctum famem magnam futuram
que facta eſt ſub claudio. Et ipſi diſcipuli
ꝓut quiſqꝫ habebat propoſuerunt ſingu
li in miniſterium mittere habitantibus in
iudea fratribus. Quod ⁊ fecerunt mitten
tes ad ſeniores per manus barnabe ⁊ ſau
li. Et beatus franciſcus precipuus terreno
rum contēptor ⁊ paupertatis amator in re
gula dixit. Pro neceſſitatibus infirmoꝝ
⁊ fratribus induendis miniſtri tm̄ ⁊ cuſto
des ſolicitam curam gerant. Cum ꝟo tem
poralium ſolicitudo a ratione recta deficit
prohibita eſt ⁊ peccatū. Et de hac Xp̄us di
xit Mathei. 6. c. Nolite ſoliciti eſſe dicētes
quid māducabimus aut quid bibemꝰ aut
quo operiemur. ¶ Pōt aūt iordinata eē ſo
licitudo tꝑalium triplici ratione.

¶ p̄ rōne timoroſitatis.

¶ 2º rōne cupiditatis.

¶ 3º rōne contrarietatis.

¶ Primo eſt inordinata ſolicitudo rōne
timoroſitatis: qn̄. ſ. aliqs diffidens de deo
timet ne ſi non apponat omne ſuum ſtudi
um ⁊ pluſqꝫ oportet operetur neceſſaria
vite ſibi deficiant. Sed timorē talē xp̄s tri
pliciter excludit. ¶ p̄ ꝓpter maiora bn̄ficia
homini preſtita diuinitus preter ſuam ſoli
citudinem ſcilicet corpus ⁊ aiam. Ideo di/
cit. Nonne aia pluſqꝫ eſca ⁊ corpꝰ pluſqꝫ
veſtimētum. Ideſt ſi deus ꝓuidit dādo cor
pus ⁊ aiam ꝓuidebit de cibis ⁊ veſtimētis
faciendo qđ in nobis eſt. ¶ 2º ꝓpter ſubuē
tionē qua deꝰ alijs creaturis ꝓuidet abſqꝫ
opere humano ſm̄ ꝓportionē nature ſue.
Propterea dicit. Reſpicite volatilia celi:
qm̄ nō ſerūt neqꝫ metunt neqꝫ ꝯgregant
i horrea ⁊ pr̄ veſter celeſtis paſcit illa. Nō
ne vos magis pluris eſtis illis. ¶ 3º ꝓpter
diuinā ꝓuidentiā ꝓpter cuius ig̃rantiā gē
tiles circa tꝑalia bona q̄renda principali/
bꝰ ſolicitanť falſo opinātes tꝑalia iſta bo/
na a deo non ꝓuenire. Propterea ꝯcluſit
Xp̄s. Primū querite regnū dei ⁊ iuſticiā
eius ⁊ hec oia adiicientur vobis. Debet er
go quilibet ita ſolicitus eē circa tꝑalia bo
na vt tamen illa a deo ſperet ⁊ credat poſſe
obtinere. ¶ 2º eſt inordinata ſolicitudo tꝑa
liū ratione cupiditatis: vt eni ſcribiť in cō/
pendio theologie liº. 3. c. 19. tripliciter pōt
quis laborare pro bonis tꝑalibus acqren
dis ꝯſeruandis vel augmētandis. ¶ p̄ ra/
tione neceſſitatis. dicitur eni in p̄s. Labo
res manuū tuaꝝ qr manducabis btūs es
⁊ bn̄ tibi erit. ¶ 2º ratione ꝓximalis vtilita
tis. Cū. ſ. quis laborat nō ꝓpter ſuam aut
ſuoꝝ neceſſitatē: puta qr tꝑalibus bonis
abundat: ſed vt ꝓximis indigentibus ſub
ueniat ⁊ vt habeat vnde tribuat neceſſita
tē patiēti. ¶ 3º rōne auaritie abſqꝫ omni in
tentione ꝓuidendi ſue neceſſitati vel alie/
ne. Et ſic ſepenumero euenire ſolet ꝙ impleť
illud dictū Oratij. Jupiter extremos mer
cator currit ad indos. Per mare pauperiē
fugiens per ſaxa per ignes. Et vt ſcribitur
Eccleſiaſtes. 4. c. Unus eſt ⁊ ſecūdū nō ha
bet: nō fratrē: nō filiū: ⁊ tn̄ laborare nō ceſ
ſat nec recogitat dicens. Cui laboro ⁊ frau
do aiam meā bonis. ¶ Tertio eſt iordina/
ta ſolicitudo tꝑaliū ratiōe ꝯtrarietatis qn̄
ſ. artifices ⁊ mercatores abſqꝫ euidenti ne
ceſſitate contrarianť precepto dei ⁊ ecclie
de celebratione feſtoꝝ: dū freq̄ntiſſime die
bus feſtiſ ad nūdinas ꝓperāt ibiqꝫ vēdūt
⁊ emūt poſtpoſitis diuinis officijs. ¶ Arti
fices iſup vt ſūt ſartores ⁊ cerdones ꝑ to/
tas q̄ſi noctes feſtiuas oꝑanť ⁊ ſuos mini
ſtros oꝑari faciunt ⁊ de mane feſtoꝝ acce/
dūt ad domos ad induēdū viros ⁊ mlieres
nec curāt audire miſſā. Barbitōſores aūt
pleriqꝫ diebꝰ feſtiuis ſine aliq̄ neceſſitate
radūt aliquos qui politi ⁊ pulchri ob ſuā
vanitatē videri volunt. In q̄ caſu vterqꝫ ⁊
barbitōſor ⁊ ille quē radit videnť peccare
mortalr̄: qr feſtū violāt. Poſſumꝰ etiā di/
cere ꝙ iordinata ſit ſolicitudo in oꝑibꝰ illi
citis ⁊ ꝓhibitis: vt ſūt oꝑa meretricia vſu
raria taxillatoria ⁊ huiuſmodi.

¶ Quod mercatores ⁊ artifices peccāt dū in
vēdendo ⁊ emendo excedunt valorem rei.
Cap. 2m.

Secundum in quo artifices ⁊ merca
tores solent peccare est volūtas de/
prauata dum semper res vendere
volunt plusq̄z valent quod iniquum est ⁊
iniustum. vt enim inquit Tho. 22. q. 77. ar
ticulo primo. Emptio ⁊ venditio videntur
ītroducta pro communi vtilitate vtriusqz
dum scilicet vnus indiget re alterius ⁊ ecō
uerso sicut patet per philosophum primo
politice. Quod autem pro communi vtili
tate introductuz est non debet esse magis
vnius q̄z alterius. Et ideo debet inter eos
sm equalitatem contractus institui. quan
titas autem rerum que in vsum hominuz
veniunt mensuratur sm p̄cium datum ad
quod est inuentum nummi sūma: vt dicit
Arist. Et ideo si precium excedit quantita
tē valoris rei vel ecōuerso res excedat pre
cium tollitur iusticie equalitas. Hinc ē ꝙ
10. q. 2. c. Hoc ius. dicitur: ꝙ si in venditio
ne rei ecclesiastice plus offeratur q̄z res va
leat ecclesia recipere non debet sed tm̄ iu/
stum. Ratio est sm Archidiaconum in di
cto. c. quia ecclesia non debet dolum facere
in contractibus suis. Extra de donationi/
bus. c. Per tuas. Sic igitur res non pos/
sunt licite vēdi plusq̄z valeant nec minus
emi pēsato earū valore in respectu ad vsū
nostrum ⁊ p probabile iudicium humane
estimationis mēsurantis valorez rei infra
limites latitudinis competētis. Sed pro
maiore declaratione tria sunt hic vidēda:
¶ pm vnde accipiendus sit debitus valo/
re rei.
¶ 2m q̄ sit latitudo competēs valoris rei.
¶ 3m quid iuris quando fit excessus valo
ris reis.
¶ Ad pm tria sunt consideranda. ¶ Pri/
mum sm Scotum in quarto di. 15. Quod du
plex est valor rerū. Primus est valor na/
turalis. Secūdus est valor vsualis. valor
naturalis rei est sz bonitatē nature in re a
deo creata. Et hoc modo mus vel pulex vl'
formica plus valēt q̄z panis quia illa ha/
bēt vitam animam siue sensum ⁊ non pa/
nis vl' etiam lapis preciosus. Secundus
valor dicitur vsualis sz ꝙ assumitur in re
spectu ad vsum nostrū. Et hoc modo quan
to aliqua sunt vsibus nostris vtiliora tan
to plus valēt: ⁊ sm hoc plus valet panis
q̄z mus. Quia igitur actus emēdi ⁊ vēdē
di ad vsus humane vite merito ordinātur
Ideo rerum que sunt ad vsum humane vi
te venalium valor sumēdus est secūdo mo
do non primo. ¶ Secundum consideran
dum circa valorem rei ꝙ ipse valor rex se/
cūdo modo accept9 idest sm ꝙ sūt ad vsuz
nostrum in re venali tripliciter pēsatur. ¶ p
ex eius virtuositate. ¶ 2o ex eius raritate.
¶ 3o ex eius cōplacibilitate. ¶ Primo mo
do virtuositas rei attenditur sm ꝙ res ex
suis realibus virtutibus est nostris vtilita
tibus virtuosior ⁊ efficacior. Et hoc modo
bonus panis triticeus plus valet ad vsuz
nostruz q̄z ordeaceus. Et fortis equus ad
vecturam plus valet q̄z asinus. ¶ Secūdo
pēsatur valor rei venalis ex eius raritate:
idest sm ꝙ res ex sue inuētionis raritate ⁊
difficultate magis necessarie sunt pro quā
to videlicet ex earum penuria maiorē ipsa
rum indigētiam ⁊ minorē facultatē habē/
di ⁊ vtēdi habemus. vnde Hieronymus
93. di. c. Legimus. Omne rarum carum.
Et sic bladuz plus valet tēpore famis ⁊ ca
ristie q̄z tempore abundantie. Sic quatu
or elemēta ignis aer aqua ⁊ terra vilioris
p̄cij apud oēs estimantur propter eoruz co
piam q̄z balsamus vel aurum: q̄zuis illa
de se sint magis necessaria ⁊ vtilia vite no
stre. ¶ Tertio pēsatur in re venali eius com
placibilitas idest sm ꝙ magis vl' minus
beneplacet voluntati nostre habere talez
rē ⁊ vti eam. vti enim prout hic sumitur ē
rem in facultate voluntatis assumere vel
habere. Et ideo non modica pars valoris
venalium rerum ex bn̄placito voluntatis
pēsatur siue plus siue minus complacētie
in vsu huius rei sm ꝙ vnus equus grati/
or est vni ⁊ alter alteri. Et vnum ornamen
tum vni ⁊ aliud alteri. Et hoc modo vnus
rem alteri vilem multum appreciatur ⁊ si
bi reputat preciosam ⁊ caram ⁊ econuerso
¶ Tertium considerandum circa valorem
rex est ꝙ valor rex venaliū vix aut nunq̄z
potest a nobis determinari nisi per conie
cturalem et

cturalē̄m et probabilē opinionem. Et hoc non punctaliter sub indiuisibili ratiōe aut mensura in plus ⁊ minus: sed sub aliqua latitudine competenti respectu temporuȝ locorum ⁊ personarum: circa quam latitudinem diuersi homines estimando differre probantur. Et hoc etiam dicit Tho. in 4°. ꝙ scilicet valor rerum non consistit in puncto indiuisibili vnde aliquantulum plus: aliquantulum minus emere vel vendere non tollit equalitatem vel iusticiaȝ. ¶ Secundum quod erat videndum. Que sit latitudo competens valoris rei infra cuius limites precium possit extendi. Et ad hoc dicendum ꝙ hoc tripliciter innotescere potest. ¶ p̄ ex iure. ¶ 2° ex consuetudine. ¶ 3° ex discretione. ¶ Et primo ex iure quia si precium quo venditur res excedat medietatē iusti precij seu precium quo emitur deficiat a medietate iusti precij. Puta valet res decem florenis prout communiter estimatur ⁊ tamen venditor petit vel recepit sexdecim: vel cuȝ valet decē emptor emit pro quatuor cum dimidio tunc ꝫm iura cōtractus est nullus. Extra de emptione ⁊ vēditione. c. Cum dilecti. per iudicem irritādus vel facere supplere defectum commissum. Verūetiam si esset minor excessus q̄ȝ medietas iusti precij si sit notabilis vtiqȝ ꝫm Tho. 22. q. 77. ⁊ Scotū in quarto di. 15. est ibi iniusticia ⁊ per cōsequens peccatū mortale ⁊ restitutio facienda ab eo per queȝ fit deceptio aduertenter in precio multum excessiuo vel defectiuo. Sed si fiat deceptio ignoranter: quia scilicet emptor vel venditor estimat rem tantum valere tunc nō est ibi mortale. Ex quo ipse decipitur per errorem. Sed tn̄ cum perpendit vel sibi ostenditur tenetur ad satisfactionem. Alias tūc peccaret mortaliter si non vellet satisfacere Quod totum intellige quando defraudatur iusto precio emptor vel venditor ex errore seu ignorantia. Naȝ si sciens ⁊ aduertēs q̄ȝtitatem excessus vel defectus libere consensit in tale precium ⁊ contractum in nullo tenetur alter cum eo contrahens cū sciat illum aduertere de excessu vel defectu precij. Ratio est quia scienti ⁊ consentiēti non fit iniuria neqȝ dolus: vt patet de regulis iuris li°. 6. Sicut enim potest rem suam absqȝ omni precio dare et donare: ita etiam potest pro centesima parte iusti precij rem suam vendere ad suum beneplacitum ⁊ alteri pro quinta parte ⁊ alteri ꝓ iusto ꝑcio tm̄. Nec in hoc fit iniusticia ex parte alterius nisi cogeretur venditor ad vendendum aliqua magna necessitate ad hoc inducente cum non posset aliter sibi prouidere vellet tamen iustum precium sed inuenire non potest vel etiam magna leuitate ad hoc mouēte vt ꝓdigus ⁊ leuis tūc sec⁹ esset dicendum. ¶ Secundo ipsa latitudo precij potest innotescere ex consuetudine. Nam vt dicit Scotus. Experiētia satis patet ꝙ consuetudinarie relinquitur ipis permutantibus vt pensata mutua necessitate reputent se mutuo dare equiualens ⁊ hinc inde accipere. Durum quippe videtur inter homines cōtractus esse in quibus cōtrahentes non intendant aliquid de rigore iudiciali qui est vt tantum res emaf vel vendatur quantum valet sibi mutuo relaxare vt sic communem contractum cōmittetur aliqua datio vera. Et hic modus cōmutantium fundatur quasi super lege nature dicente: fac alteri quod tibi vis fieri. Satis ergo est probabile ꝙ quādo contrahentes mutuo sunt contenti mutuo sibi remittunt aliquomodo dum tamen nō enormiter deficiant a perfecta iusticia. ¶ Tertio inotescit latitudo precij rerum ex discretione. Dictat eni discretio ꝙ cum res in se valet decem tamen habenti est cara ⁊ vtilis vt duodecim. Si volo eaȝ habere dem sibi non tm̄ decem sed quātum sibi valet ex quo ipse retinere volebat: quia vtilis vt duodecim. vnde beatus Tho. vbi. s̄. dicit. ꝙ vendere rem plusq̄ȝ valeat est iniustum nisi in detrimentum cederet venditoris scilicet vendere quantum valet. Puta quia multum sibi est vtilis illa res vel necessaria. Tunc enim vendere poterit plusq̄ȝ res in se valeat quantum scilicet valet ipsi vēditori. Sed q̄ȝuis emptor multuȝ iuuetur ex re quā vult emere si vēditor inde nō dānificatur ex carentia ipsius rei non propterea plus potest vendere rem q̄ȝ valet in se quia vtilitas q̄ supuenit emptori nō est ex

cõditione vendentis nec ex conditione rei
in ſe ſed ex conditione ementis. vnde non
debet vendere illi quod non eſt ſuum. Si
tamen ſua liberalitate emptor vult aliqd
plus dare q̃z valeat res quia inde multuz
iuuatur poteſt recipi. ¶ Tertiuz quod erat
videndum quãdo ſit exceſſus in precio qd
iuris. Ad hoc dicẽdum ꝙ tripliciter poteſt
fieri exceſſus in precio rerum venaliuz vel
defectus. ¶ Primo quidem vltra dimidiũ
iuſti precij. Et ſic contractum poteſt reſcin
dere deceptus vel reſtaurationem dãni ſui
petere. Nec obſtat ſi dicatur vnuſquiſqz in
re ſua eſt moderator ⁊ iudex ſꝫ iura. Ergo
rei mee poſſum imponere precium quod
volo. Nec aliquis poteſt me cogere ad pre
taxatum precium ſicut nec etiam ad vẽdẽ
dum ſicut etiã emptor non cogitur ad emẽ
dum niſi precio ſibi beneplacito. Sicut er
go contractus emptionis ⁊ vẽditionis eſt
mere voluntatis. Sic etiam taxatio pre-
cij rerum venalium debet eſſe voluntaria
ſm voluntatem vendentis ⁊ ementis iux
ta illud vulgare. Res tantum valet quan
tum vendi poteſt. ¶ Ad hoc reſpõdetur ꝙ
q̃zuis quis non cogatur ad vendendũ rez
ſuam tamen in actu ex contractu vendẽdi
ſi vendere vult formam iuris ⁊ regulaz iu
ſticie ⁊ equitatis ſeruare debet. Et ideo in
acta vendendi non licet ſibi rei ſue ſtatue-
re iniuſtum precium ⁊ accipere quia tunc
non imponit rei vt ſimpliciter ſue preciũ:
ſed vt in alterum commutande. huiuſmo
di impoſitio cõmutatiue includit acceptio
nem precij preualentis. Accipere autẽ pre
ualens precij eſt iniuſtum ⁊ contra equita
tem. ¶ Inſuper ſm Hoſtienſem q̃zuis non
poſſit quis cogi ab initio vendere rem ſu-
am vel alienare: vt patet. C. de contrahen-
da emptione ⁊ venditione. l. Dudum. Si
tamen expoſuerit venalem ⁊ precium offe
ratur ſi pro iuſto precio vendere non vult
cogi poteſt per iudicem ꝙ iuſto precio ven
dat. ff. de officio preſidis. l. pª. ¶ Secundo
ſit exceſſus in precio notabilis non tamen
pertingens ad medietatem iuſti precij. Et
tunc aliqui dicunt licitum eſſe nec ad reſti
tutionem teneri quia iura hoc permittunt
vt. cº. preallegato Cum dilecti de empti. et
venditiᵉ. Sed hanc opinionem improbat
Tho. ⁊ Scotus vbi ſupra. dicentes ꝙ talis
ſcienter decipiens iniuſticiã facit ⁊ per con
ſequens mortaliter peccat ⁊ tenetur ad re
ſtitutionez eius in quo decepit. ¶ Ad ratio
nem illam que dicit ꝙ iura hoc permittũt
dicit Tho. ꝙ lex datur populo in quo ſunt
multi deficientes a virtute. vnde ſoluz pro
hibet ea mala que habẽt deſtruere huma
num conuictum pacificum ea puniendo:
vt furta: adulteria: notabiles deceptiones
in contractibus vt deceptio vltra dimidiũ
iuſti precij: ⁊ hoc cum punire poteſt abſqz
maiore ſcandalo. Alias etiam illa tolerat:
vt patet pª. q. 7. c. Quotiens. Et. 23. q. 4.
c. Ipſa pietas. Et di. 50. c. Ut conſtituere-
tur. Alia autem permittit non quia licita
ſed inquantum non punit ea ⁊ hoc ne pu-
niendo ſequantur maiora mala. Sed lex
diuina que datur omnibus nil dimittit im
punitum in hac vita. vel aliquid quod ſit
virtuti contrarium. vnde ſm diuinam le-
gem illicitum reputatur ſi in contractibus
equalitas non ſeruatur. Quod ſit plus rẽ
vendendo q̃z valuerit vel minus emendo
cum ſit precipue notabilis exceſſus. Con-
cordat hijs Joannes de lignaco ⁊ Joãnes
calderini ⁊ plures canoniſte dicentes illaz
decretalem habere locum: iure fori non iu
re poli. Et hoc ad vitãda multa litigia que
de leui poſſent quotidie fieri. ¶ Tertio ſit ex
ceſſus in precio quando ſit parum damni:
vt quia paulo plus venditur res vel paulo
minus emiť iuſto precio. Et tũc q̃zuis qui-
dam dicant indiſtincte non committi pec-
catum nec teneri ad reſtitutionez eo ꝙ pre
cia rerum con conſiſtant in puncto indiui-
ſibili: ſed habeant quandam latitudinem
in plus vel minus. verius tamen videtur
dicendum: ꝙ quia latitudo illa debet eſſe
competens ⁊ ſic habet limites ſuos qui ta
mẽ difficulter ſciri poſſunt. Ideo ſiquis in
emendo vel vendendo excedat aliquantu
lum limites non agens contra conſcienti-
am quia ſcilicet credit illud eſſe ſatis iuſtũ
precium ⁊ ſi rigidum non peccat nec tene-
tur ad reſtitutionem q̃zuis aliquantulum
excedat limites iuſti precij. Et tunc habet
locum illud quod illi dicunt ſcilicet omnez

contractum concōmitari aliquaz donatio nem ⁊ sibi inuicem partes remittere modi cuz plus vel minus iusto precio. Sed siqs contra conscientiam vendat plus vl'emat minus iusto precio: idest credens excedere summum graduz latitudinis precij: ⁊ si in modico non potest excusari a peccato sal/tem veniali: cum omnis deceptio ⁊ fraus sit peccatum ⁊ etiaz teneatur ad satisfactio nem. Sed ex quo minutie tales sint innu/mere ⁊ pax ide etiam leditur, primus dent illud sic iniuste acquisitū paupibus. i4. q. 5. c. Qui habetis.

¶ Qd artifices ⁊ mercatores auari pec/cant in fraudulētia, primo⁊ multipliciter. Cap. 3m

[T]Ertium in quo artifices ⁊ mercato/res peccare solent est fraudulentia reprobata. Pro declaratione tamē huius partis notanda sunt tria. ¶ pm no/tandum ſm Tho. 22. q. 54. q licet astutia fraus et dolus possint in actibus aliorum peccatorum reperiri communius tamē in vicio auaritie circa acquisitionem tempo/ralium consueuerunt exerceri. Astutia au tem, ppie est cum quis ad consequenduz aliquem finem bonum vel malum vtitur non veris vijs seu medijs: sed simulatis ⁊ apparentibus. Hoc autem est peccatum: quia contra rationem rectaz vnde ⁊ cōtra prudētiam. Neqz etiam ad bonum finem oportet falsis vijs ⁊ simulatis puenire sed veris ⁊ realibus quod facit prudentia. Et quia similitudinem habet cum ea in eo sci licet q vtitur ad perueniendum ad finem intentum illis medijs que conducunt ad ipsum. Sed prudentia iustis ⁊ debitis me dijs vtitur ad bonum finem. Astutia debi tis medijs ad malum finez. Ideo ipa astu tia aliquando dicitur prudentia propter dictam similitudinem: sed improprie. Sic ergo astutia cōsistit in excogitatione dicta rum viarum simulatarum ad aliquem fi/nē consequēdum. Puta in, pposito ad de cipiendum proximum in temporalibus: ¶ 2m notāduz q dolus est executio astutie ſm Tho. vnde consistit in executione dicta rum viarū falsarum que excogitantur per astutiam ⁊ principaliter fit per verba ad de cipiendum q̄zuis etiam ad malitias cor/dis excogitatas ad decipiendum extenda tur etiaz dolus. Iuxta illud Ecclesiastici ꝑ c. Cor tuuz plenum est dolo. ⁊ ad opera de ceptoria ſm illud Hieremie. 6. Cūcti faci/unt doluz. fit ergo dolus per verba ⁊ facta deceptoria. Fraus autez proprie per facta Et sic habes differentiam inter fraudem ⁊ dolum. Et sic dicitur fraus ⁊ dolus nemini debent patrocinari. Extra de rescriptis. c. Ex tenore. vt fraus inferatur ad facta de/ceptoria dolus ad verba. ¶ 3m notandum q fraudulentia ad proximum decipiendū fieri potest multipliciter.

¶ p̄ in rei quidditate.

¶ 2o in sui q̄ztitate.

¶ 3o in eius qualitate.

¶ 4o in soluēdi tarditate.

¶ 5o in precij mutabilitate.

¶ Primo fit fraudulentia in rei quiddita te siue substantia: vt si vendatur aurical/cum pro auro: vnus lapis preciosus pro altero: vinum limphatū pro vino puro: et huiusmodi. Secundū enim Tho. 22. q. 77. articulo. 2. Illicitum est vendere aurum ⁊ argentum alchimiatuz: quia non est adeo puruz sicut verum nec habet illas propriē tates ⁊ virtutes. Puta quia non letificat cor nec valet contra aliquas infirmitates ⁊ huiusmodi. Tamen si per alchimiam fie ret verum aurum non esset illicitum ven/dere pro vero: quia nihil prohibet artem vti aliquibus naturalibus causis ad pro/ducendos veros effectus ⁊ naturales: si/cut Augustinus docet in libro de trinita/te de hijs que fiunt opere demonum. ¶ Ad uertendum tamen: q in hijs qui vacant huiusmodi exercitio alchimie communi/ter verificatur illud Apostoli in secunda ad timotheum. 3o. capitulo. Semper adi/scentes et nunq̄z ad scientiam veritatis peruenientes. Experientias multas faci/unt ⁊ quasi nunq̄z ad perfectum effectum deueniunt. Multa consumunt in huius/modi ⁊ tempus ⁊ pecunias ⁊ laborem et famam: ⁊ semper in paupertate viuūt. Au rifices quoqz fraudem committunt qñ in vasis argenteis que vendunt non repitur

argentum in tot ligis in quot esse deberet
Aromatarij etiam in hoc deficiunt permi
scētes in cera in siruppis ⁊ medicinis mul
ta sophistica. ¶ Nōnulli adhuc vel falsant
monetas vel radunt in circuitu. Pro qui
bus dicit Glosa in.c. Quanto. Extra de iu
reiurando. Qui falsat monetam principis
exuritur. C. de falsa moneta. l. 2. Qui falsat
monetam ciuitatis capite punitur. C. eodē
l. pª. Sed ille qui nummos radit vł cingit
si liber est datur ad bestias si suus vltimo
supplicio punitur. ff. ad legem corneliam
de falsis. l. quicunqꝫ. Item punitur ille in
cuius domo falsa moneta cuditur: lꝫ illud
ignoret. C. de falsa moneta. l. pª. ℭ Secun/
do fit fraudulentia ad decipiendum proxi
mum in rei quantitate in pondere nume/
ro ⁊ mensura. Quod ꝓhibetur deuterono
mij. 25. c. vbi dicitur. Non habebis in sac/
culo tuo diuersa pondera maius ⁊ minus.
Et leuitici. 19. c. Nolite facere iniquum ali
quid ī iudicio in regula in pōdere ⁊ in mē/
sura. In pondere quidem fraus est cū dat
quis vndecim vncias pro duodecim vel ꝓ
vna libra carnium aromatum pisciū lane
lini ⁊ aliarum rerum ponderabilium. In
mensura fit fraus cum datur de panno li/
neo vel laneo minus debito: ⁊ sic de alijs
que mensurantur. In numero vt cuꝫ quis
debet aliquas res ī certo numero dare nu
merum diminutuꝫ tribuit. Omnes tales
sic fraudantes peccant ⁊ tenentur ad resti
tutionem vel damnificatis vel pauperibꝰ
si parum est vel incertum damnum. Iura
etiam ciuilia puniunt huiusmodi falsarios
Nam. ff. de extraordinarijs criminibus. l.
Annonam. Adrianus imperator euꝫ qui
falsas habuit mensuras in insulam relega
uit. Idem. ff. ad legem corneliam de falsis
l. penultima. ℭ Tertio fit fraudulentia in
rerum qualitate cum scilicet vendūtur car
nes infecte pro sanis. Aromata antiqua/
ta pro recentibus. Corium fragile pro du/
rabili. Animal infirmum pro sano. ¶ Sed
queritur an vēditor teneatur semper dice
re defectum rei quam exponit venalem.
Respondet Tho. 22. q. 77. ꝙ aut est occul
tus aut manifestus. Si occultus tunc aut
talis defectus reddit vsum illius rei vena
lis impeditum vel noxium aut nō. Si sic
puta cum quis vendit equum claudican/
tem pro veloci: vel domum ruinosam pro
firma: vel cibum corruptum pro sano pec
cat grauiter iniusticiā committēdo in frau
dulenta venditione ⁊ ꝓximum ex hoc dā/
nificando. Tenetur ergo manifestare viciū
rei. ff. de actionibus empti ⁊ venditi. l. pª.
§. Vēditorum. vbi dicitur ꝙ si vēditor scit
seruitutē deberi a predio vendito emptore
hoc ignorante tenetur emptori ad īteresse
Et. ff. de edilitio edicto. l. pª. §. Nunc. ⁊ §. Si
ītelligit. dī. Qui mancipium vendit debet
certiorare emptorem de moribus et vicijs
eius. Et. ff. de actionibus empti ⁊ venditi.
l. Iulianus. habetur ꝙ deceptus a falso vē
ditore sciente defectum habet actioneꝫ cō
tra eum quoniam in tradēdo deliquit. Ta
men potest perdere ius petendi remediuꝫ
nimis diu expectando: si videlicet transit
annus vtilis a tēpore vēditionis ⁊ morbi
cogniti. ff. de edilitio edicto. l. Sciendum.
⁊. l. Cum sex. Si autem defectus rei nō im
pedit totaliter vsum eius nec reddit noxi
um sed minus reddit rem vtilem si dimi/
nuat de precio quantum importat ille de/
fectus celando defectum non peccat dum
tamen non dicat mendaciuꝫ. Nec tenetur
manifestare vicium rei si tūc nec iustū pre/
cium inueniret vel etiam emptorem. Po
test enim adhuc talis res esse vtilis ad plu
ra ⁊ si nō ad omnia ad que valeret existēs
sine defectu. Multo magis si defectus sit
manifestus. Puta quia equus est mono
culus nō tenetur manifestare: sed tenetur
precium diminuere pro illo defectu quem
emptor ignorat nisi vsus eius esset pericu
losus vel noxius. Tunc enim tenetur em/
ptori dicere illud ignoranti. Immo non
deberet exponere venditioni precipue si ex
timet emptorem ex leuitate ⁊ presumptio
ne non curare se periculo persone expone/
re vel alium in vendendo rem defectuosā
decepturum. Nec ex hoc ꝙ aliquis fuit de
ceptus in emendo rem defectuosaꝫ credēs
bonam potest ipse similiter alium decipe/
re vendendo precio iniusto ac si nullum de
fectum haberet postqꝫ defectum nouit. Si
cut non licet furari alteri vł ledere: puta pe

tro eo q martin⁹ furatus est sibi. ¶ Quarto sit fraudulentia in solutionis diminutione ⁊ tarditate quando nō soluitur laborāti pro opere suo termino debito. Quod faciunt multi non tam ex impotentia q̄z ex auaritia: quia cum illa pecunia debita solui mercēnarijs vel alijs volūt aliquo tempore negociari ⁊ lucrari. Sed hoc est cōtra mandatum dn̄i Leuitici.19. dicentis. Nō morabitur opus mercennarij tui apud te vsq̄z mane. vnde dominus vinee cuz sero esset factum vt scribitur Mathei.20.c. dixit procuratori: voca operarios ⁊ da illis mercedem s̄m conuentionē factam. Aliqn̄ etiam pleriq̄z dant eis falsam monetam. Aliquando subtrahūt de debito sub diuersis vijs. Sed quid de depositarijs ⁊ officialibus communitatum habentibus dare pecunias nomine communitatis qui retinēt soluēdo hijs qui debent recipere aliquos denarios. Respōdetur quia aut tales sūt salariati a communitate sufficienter s̄m laborem officij ⁊ qualitatem: aut nō. In primo casu non possunt exigere nec recipere: non obstante cōsuetudine: que potius corruptela est. In secundo casu videt̄ eos posse exigere ⁊ consuetudinem eos excusare: que rationabilis est cum seruiat illis pro/nis. Et nemo cogatur de suo facere beneficium.13.q.p̄ª §.p̄. ¶ Quinto sit fraudulentia in pecunia ad res mutabilitate ex quo diminuitur debitum precium promissum: quia non indigentes aliquādo talibus rebus conducti in aliquo opere cū vendunt minus precium accipiunt q̄z constitit eis. Cōtra tales loquitur Jacobus.5.c. dicēs. Ecce merces operariorum qui messuerūt regiones vestras que fraudata ē a vobis clamat contra vos. Nec immerito q̄r graue peccatum est hoc modo pauperes laborantes defraudare. Nam cum pacta honesta debeant seruari. ex̄ de pactis. c°. p̄mo. Et.20.q.p̄ª.c°. Puelle. Et. ff. de pactis. l. Jure gentium. Ideo cum quis conducitur ad aliquod opus si promittit sibi dare pecuniam non debet illi dare victualia vel pannum vel alias res nisi inquātum velit ipse conductus sua spōte vel nisi alio modo nō posset sibi soluere ex defectu pecunie. Sūt ⁊ alie decipiendi artes fictiones ⁊ diabolice inuētiones quas melius noscūt illi qui talia agunt q̄z nos qui ea merito reprobamus. Non est hodie veritas nō rectitudo: non charitas: non pietas: nō deniq̄z dei timor in filijs hominum cū omnes currant post denarium ⁊ vt thesaurizēt diabolo potius q̄z deo seruire conantur. Hij auaritie veneno dulci inebriati regnuz celorum viribus totis effugiunt. Ad quod nos perducat iesus christus filius dei benedicti. Cui sit laus ⁊ gloria per infinita secula seculorum Amen.

¶ Feria secunda post dominicam oliuarum. De auaritia lusorum.

Sermo q̄dragesimus tertius.

Nr erat. Scribūtur h̄ verba Joannis.12.c°. ⁊ in euāgelio hodierno. Perijt iudas propter auaritiam que ad reliqua per illum commissa facinora impulit. Ob illaz quippe furabatur elemosynas oblatas christo ⁊ sibi commissas. Ob illaz de magdalena vngente caput iesu murmurabat. Ob illaz deniq̄z pijssimum iesum vendidit triginta denariis. Sed non ipse solus hoc vicio perditus fuit cum quasi innumeros habeat consortes vel imitatores sicut patet in precedētibus: vbi diximus de auaritia multorum. Preter illos vero inueniuntur ⁊ alij qui cupiditate pecunie ludendo rapere satagunt aliena. Idcirco in presenti sermone de auaritia lusorum verba faciemus. In quo de ipso ludo tria mysteria proponimus declaranda.

¶ p̄m di distinctionis.
¶ 2m malignationis.
¶ 3m restitutionis.

¶ De multiplici ludo. s. qui fit ex deuotione vel ex recreatione: vel cupiditate ⁊ mala intentione. Cap. p̄m.

p Rimū mysteriū de ludo declarādū di distinctionis. In quo notanduz q est triplex ludus.

¶ p̄⁹ deuotionis.
¶ 2⁹ recreationis.
¶ 3⁹ offensionis.

¶ Primus est ludus deuotiōis. Ad hūc
inuitat psa l. dicens. Oēs gentes plaudite
manibus iubilate deo in voce exultatiōis
Hūc ludū Dauid exemplo suo facere do
cebat cum luderet ipse ⁊ omnis israel co-
ram archa domini vt habetur primi pa-
ralipomenon. 13. c. Saltans nudus ⁊ psal
lens ob deuotionem ⁊ affectum eximium
ad xpm quem intellexit figurari in archa
illa in qua erant virga manna ⁊ tabule le
gis mosaice: que designabant tria. s. deita
tem xpi potentissimam: carnem purissimā
et animam xpi sapientissimam. ¶ De hac
archa sic scribit Aug⁹. 10. li. de ci. dei. c. 17.
Lex dei quam moyses accepit i archa erat
posita: que archa testimonij nūcupata est.
Erat ipsa lex in tabulis cōscripta lapideis
⁊ in archa posita. Hanc tempore peregri-
nationis in heremo cum tabernaculo qđ
simil'r appellatum est tabernaculum testi-
monij cum debita sacerdotes veneratione
portabant. Signūqꝫ erat q̄ per diem nu-
bes apparebat que sicut ignis nocte fulge
bat que nubes cum moueretur castra mo
uebantur ⁊ vbi staret castra ponebantur.
Reddita sunt aūt illi legi magni miraculi
testimonia. Et infra sequitur Aug⁹. In in
troitu terre ꝓmissionis iordane archa trā
seunte fluuius conuersus est retrorsū ⁊ po
pulus per siccū transijt. Deinde ciuitas q̄
prima hostilis occurrit more gentium de-
os plurimos colens septies eadem archa
circūacta muri repēte ceciderūt nulla ma-
nu oppugnati nullo ariete percussi. Post
hoc cum in terra promissionis essent ⁊ ea-
dē archa ꝓpter eorū peccata fuisset ab ho
stibus capta: hij qui eam ceperant in tem
plo dei sui quem pre ceteris colebant ho-
norifice collocauerunt abeuntesqꝫ clause
runt. Apertoqꝫ postera die: simulacrū cui
supplicabant inuenerunt collapsū defor
miterqꝫ confractum. Quā archam ipsi po
pulo iudeorū reddiderunt. Imposuerūtqꝫ
eam plaustro: eiqꝫ iuuencas a quibus vi-
tulos suggētes abstraxerant subiunxerūt
⁊ eas quo vellent ire dimiserunt. At ille si
ne homine duce atqꝫ rectore ad hebreos
gradientes nec reuocate mugitibus esuri
entium filiorum reportauerunt. Hec Au-
gustinus. Dum ergo dauid luderet coram
ista archa michol vxor eius eum despexit:
que significat synagogam olim dei sponsā
despicientem christi humilitatem ⁊ verita
tem mysteriorū eius. Dixit aūt dauid ad
michol: ludam ⁊ vilior fiam plusq̄ factus
sū ⁊ humilis ero in oculis meis: vt habe
tur secundi Regū. 6. c. vnde ⁊ ipsa michol
multū dilecta a dauid punita est a deo fa
cta sterilis bonis operibus. s. ipsa synago-
ga vsqꝫ ad finem mundi. ¶ Similes sūt lu
do dauid ludi represētationis natiuitatis
⁊ resurrectionis iesu christi ⁊ huiusmodi:
dum tamen deuote fiant vt ponitur a do-
ctoribus extra de vita ⁊ honestate clericoꝝ
c. Cum decorem. ¶ Secundus ludus est
ludus recreationis cū quis vtitur aliqui-
bus verbis vel factis solatiosis ob recrea-
tionem sui ⁊ alioꝝ. Ita tamen q̄ nil turpe
ibi misceatur vel deo aut proximo iniurio
sum nec grauitas animi totaliter resoluat
Et talis ludus sm Tho. 22. q. 168. pertinet
ad virtutē eutrapelie: vt dicit Aristo. in. 4.
ethicoꝝ. Et dicit aliquis eutrapelius a bo
na conuersione: quia scilicet bene conuer-
tit aliqua dicta vel facta in solatium. Et in
q̄tum per hanc virtutē homo refrenatur
ab imoderantia ludoꝝ sub modestia conti
netur. Sicut eni homo idiget corporali qe
te ad corporis refocillationē quia non pōt
continue laborare ex eo q̄ habet finitā vir
tutem que determinatis laboribus ꝓpor-
cionatur. Ita etiam ex parte aie cuius vir
tus est finita ad determinatas operatiōes
ꝓportionata est. Ideo qñ vltra modū suū
in aliquas operationes se extēdit laborat
⁊ ex hoc fatigat p̄sertim quia in opationi-
bus aie simul laborat corpus inq̄tum. s.
aia intellectiua vtitur viribus per organa
corporea opantibus. Sūt aūt bona sensi
bilia ꝯnaturalia hoi. Et ideo qñ aia supra
sensibilia eleuatur operibus rationis intē
ta nascit exinde quedā fatigatio animalis
siue homo intēdat operibus rōnis practi
ce siue speculatiue. Et magis si opibus cō
templationis intēdat: qr per hoc magis a
sensib⁹ eleuat q̄uis forte in aliqbus ope
ribus exteriorib⁹ rōnis practice maior la-
bor corporis ꝯsistat. Sicut ergo fatigatio

corporalis soluitur p corporis quietē:ita
etiaȝ oportet ꝙ fatigatio aīalis soluatur p
anime quietē. Quies autem anime est de
lectatio. vnde oportet remediuȝ contra fa
tigationē animalē adhibere per aliquā de
lectationem intermissa intentione ad insi-
stendum studio rationis. Hinc Augustin⁹
in secūdo musice ait. Uolo tandeȝ tibi par
cas. Nam sapientem decet interduȝ remit
tere aciem rebus agēdis intentā. Et Arist.
in quarto ethicoꝝ. In huius vite conuersa
tione quedam requies cum ludo attendē
da est. Ex hoc legit̄ de beato Joanne euan
gelista ꝙ cum quidam scendalizaret̄ eo ꝙ
cū auicula luderet mādauit ei vt arcū quē
gerebat traheret nec sagittam emitteret sȝ
tractum sic retineret. Quod cum ille fecis-
set ⁊ aliquando pre labore remisisset:quesi
uit vtrum sic tractum arcum detinere con
tinue posset. Qui respondit quia si sic face
ret ⁊ ipse labore deficeret ⁊ arcus confrige
retur. Unde beatus Joannes subintulit.
Similiter animus hominis frangeretur:
si nunq̄ȝ a sua intētione relaxaretur. ¶ Sȝ
in huiusmodi ludis tria sunt attendenda.
¶ p^m ꝙ non queratur delectatio in aliqui
bus operationibus vel verbis turpibus:
vt superius dictum est. vnde Tullius in p̄
de officijs ait. Est vnum genus iocandi illi
berale petulans flagitiosum obscenum.
¶ 2° attendendum est ne totalis grauitas
anime resoluatur. vnde Cicero libro prefa
to ait. Neqȝ enim a natura ita generati su
mus vt ad ludū ⁊ iocum facti esse videa-
mur:sed ad seueritatem potius ⁊ ad que-
dam studia grauiora ait maiora ludo aūt
⁊ ioco vti quidem licet sed sicut somno et
quietibus ceteris tum cum grauibus seri
isqȝ rebus satisfecerimus. Et Ambrosius
li° de officijs. Caueamus caueamus dum
relaxare animum volumus ne soluamus
omnem armoniam quasi cōcentum quen
dam bonorum operum. ¶ 3° attendenduȝ
est vt ludus conueniat persone tempori lo
co ⁊ ꝯm circunstantias debite ordinetur:
dum sic fit ludus conueniens est. vnde ali
qui ludi inuenti sunt:vt pro pueris ludus
pile:pro iuuenibus iactus pali:cursitatio.
pro viris ludus scaccorum qui nec etiam

clericis est prohibitus. Tamen ad tollen-
dum scandalum laicorum non debent cle
rici coram laicis ludere vbi scandalū esset.
Histrionatus honestus inuentus est pro
dominis precipue temporalibus: ⁊ sic de
alijs. ¶ Tertius est ludus offensionis:hic
est cum in eo offenditur deus. Sicut fit in
turpibus representationibus ⁊ periculo-
sis ac nociuis exercitijs:in in torneamen-
tis palestra ⁊ precipue ī ludo alee ⁊ huius-
modi. Et qa hec plena sunt peccatis. Ideo
Augustinus de pe. di. 6. dicit de penitente
cohibeat se a ludis. Et sancti viri tales lu-
dos euitauerunt. vnde Thobie. 3. dixit sa-
ra. Cum ludentibus non me miscui: nec
cum hijs qui ambulant in leuitate. De lu
do auteȝ alee nullus dubitare debet ꝙ sit
peccatum cum prohibeatur per legem ca-
nonicam ⁊ ciuilem vt patet. ff. de aleatori
bus per totum. Et in auctentico de sanctis
simis episcopis §. Interdicimus. Et extra
de vita ⁊ honestate clericorum. c°. Clerici.
Et di. 35. c. p̄. Et ꝯm Guill'm ludus alee in
telligitur omnis ludus qui innititur fortu
ne:vt ludus taxillorū chartarum naiboꝝ
q̄ȝuis in ludo chartarum ⁊ naiborū sit ali
quid industrie huiusmodi ludus potest eē
mortale peccatuȝ si fiat ex cupiditate non
recreatione.
¶ Qō quatuordecim sunt malignitates
que inueniuntur in ludo ex quibus huius
vicij grauitas apparere potest.

Cap. 2^m.

S Ecundū mysterium declaranduȝ de
ludo dicitur malignationis. In lu-
do quippe alee multe malignitates
reperiuntur ostendentes huius vicij gra-
uitatem. ¶ Prima malignitas est īfamia
hoc enim vicio laborantes infames red-
duntur:ita vt quilibet viri graues abhor-
rant eorum societatem effugiantqȝ paren
telas. ¶ Secunda malignitas est amissio
tpis. Nam ipsi lusores tp̄s male ꝯsumunt
⁊ ad idem inducūt alios aspiciētes. ¶ Ter
tia malignitas ē blasfēmia. In hoc vitupe
rabili exercitio plusq̄ȝ ī ceteris blasfēmat̄
deus ⁊ tota celestis curia. ¶ Quarta ma-
lignitas est ꝯtumelia. Lusores eni sepe si-
bi inuicē ꝯtumelias ⁊ v̄ba iniuriosa dicūt.

¶ Quinta malignitas est dissipatio sube
temporalis. Frequenter siquidē videmus
hoc euenire ꝙ amplissime facultates cōsu
muntur per ludum. ¶ Sexta malignitas
est furtum. Nam qui sunt dediti ludo cum
non habent ad ludendum furantur vel a
parentibus occulte accipiēdo ⁊ furtum est
vel ab vxoribus vel a vicinis vel a magi/
stris si sunt in exercitio artium mechanica
rum. ¶ Septima malignitas est gula: qui
enim vincunt in ludo sicut male acquisie/
runt pecuniā ita male expēdunt: quia va/
dunt ad tabernas vel faciunt conuiuia et
in vicio gule ac crapule multa exponunt.
¶ Octaua malignitas est homicidiū. Ipi
equidē lusores aliqñ de verbis veniūt ad
verbera ⁊ de verberibus ad vulnera ⁊ ho/
micidia. ¶ Nona malignitas est negligen
tia. Sunt lusores negligētes ad res diui/
nas nō curant audire missas diebus festi/
uis nec predicationes ⁊ spiritualia cuncta
postponūt. ¶ Decima malignitas est odi
um. Nam odium eos qui vincunt aliqñ se
ipsos ⁊ quod peius est deum qui non facit
eos vincere. Et in tantū odium insurgunt
qñqȝ vt quod non possunt ipsi scelesti ho/
mines facere in psona dei ⁊ sanctoꝝ faciāt
in picturis ⁊ imaginibus de quibus mira
culose aliquando exiuit sanguis. Et aliqñ
tales a demonio arrepti sūt ⁊ vexati. Odi
unt etiam homines reprehēdentes eos de
tanto scelere. ¶ Undecima malignitas est
iracundia. Redeunt qñqȝ lusores domuȝ
postqȝ perdiderunt pecuniā iracūdi impa
tiētes turbantqȝ vxorē ⁊ familiam totam.
¶ Duodecima malignitas est tristicia et
accidia. Nam ille qui perdit multa vexat
angustia ⁊ qñqȝ aliqui ad tantam despera
tionē venerūt vt seipsos occiderint. ¶ Ter
tiadecima malignitas est participatio sce
leris. Nam qui dant pecuniam lusoribus
ad ludendū pro parte lucri mortaliter pec
cāt. Qui mutuāt taxillos vel domos ad lu
dēdū participes sūt tāti sceleris. ¶ Quar
tadecima malignitas est pessima sodomia
Adolescentuli eni miseri vt habeant ad lu
dendū assentiunt omni turpitudini danti/
bus eis pecunias pro ludo. Proptea hec
oia cōminatur deus lusoribus dicēs Ysaie
65. c. Qui ponitis fortune mensam ⁊ liba
tis sup eā numerabo vos in gladio. Po/
nunt mēsam fortune qui ludunt exponen
tes se fortune. Et isti feriuntur gladio diui
ne vltionis siue in pñti per tpalia flagella
siue in futuro per eternas penas. ¶ Sȝ cir
ca hoc q̄ritur quid iuris cū altercantibus
duobus: puta petro ⁊ martino sup aliquo
rei euentu preterito vel futuro. Puta mor
te alicuius dñi vel aduentu alicuius prin/
cipis vnus vt petrus asserit mortuū taleȝ
dñm vel vēturum talē principē ad talē ci/
uitatē infra certū tempus. Quod si secus
fuerit obligat se martino daturum centuȝ
vel simile. Ita tamē ꝙ si ita non est vt asse
ruit martinus qui tenebat contrariū versa
vice teneatur dare petro centum vel simile
ƀm conuentionē adinuicem factam: vtruȝ
tale lucrum sit licitū: Respōdent doctores
ꝙ non: sed est turpe lucrum, ꝓcedēs ex aua
ritia ⁊ nulli deseruiens vtilitati: sed vanita
ti. Non tñ restituere oportet de necessitate
sed pauperibus est erogandum: ⁊ hoc ma
gis ex consilio q̄ȝ ex ꝑcepto. Et videtur ha
bere similitudinē aliq̄ȝ ad ludū q̄ȝtum ad
futuꝝ euentum. Nulla eni lex mādat resti
tutionē in huiusmodi: et si lex diuina ⁊ na/
turalis ꝓhibeat oēm actū auaritie ⁊ illici
te acquisitiōis vt meretricij ⁊ torneamēti.

¶ De varijs opinionib⁹ an sint restituēda acq̄sita per ludos ꝓhibitos. Cap. 3m.

T Ertium mysteriuȝ declarandum de
ludo dicitur restitutionis. Scd̄ȝ eni
Tho. 22. In tribus casibus tenetur
quis restituere quod acquisiuit per luduȝ
de iure diuino: ita ꝙ non debet paupibus
erogari sed restitui nisi cum nescirentur vl
non inuenirentur psone: sicut accidit in ali
is restitutionibus. ¶ Primus casus est cū
acquirit quis ab hijs qui alienare nō pos/
sunt ƀm Raymundū vt sunt furiosi ꝓdigi
minores. xx. annis ⁊ maxime pupilli ⁊ mē
tecapti surdi muti ceci ⁊ qui perpetuo mor
bo laborant. Qr eni tales rei sue prouidē
non possunt dandi sunt eis tutores vel cu
ratores. Instituta de curatoribus §. Furio
si. Et quod dictum est de prodigis videtur
intelligendum de hijs quibus ratione pro
digalitatis dati sunt curatores a iudice et

non de alijs. Serui etiam cum quicq̄d ha
bent ſit dominoꝝ. Et quicquid ſeruus vti
lis acq̄rit dn̄o ſuo acquirit. C. per quas per
ſonas nobis acquiritur. l. pͣ. ff. de tempo
ribus publicis. l. Pecuniaꝫ. quare ipi ſer
ui alienare nō poſſūt. Sed religioſi ſiqua
haberent ad vſum ſuum vel per admini/
ſtrationem illa tamē donare vel alienare
nō poſſūt illicite vt in ludis: vnde qui eis
vincerent etiam prelatis ad reſtitutionem
tenentur vel monaſterijs vel prelatis. Cle
rici q̄ꝫtum ad res eccleſie alienare nō poſ/
ſunt in ludis: filijfamilias qui emancipati
non ſunt a patre alienare non poſſunt per
ludum vel alios modos. Similiter vxores
ſi non habent parafrenalia. Qui itaqꝫ ac/
quirit ab hijs per ludum tenetur reſtitue/
re tutoribus vel curatoribus vel prelatis
aut dominis eoꝝ: niſi forte ſit quid modi/
cum de quo preſumi poſſet ꝙ curatores ⁊
alij prenominati non curarēt. ¶ Secūdus
caſus eſt cum acquirit quis per fraudes:
puta vtēdo falſis taxillis vel aliomodo de
cipiendo. Nam hoc reſtituenduꝫ eſt ei qui
amiſit vel hn̄ti curā eius. Reputatur eni
hoc vt furtum. ¶ Tertius caſus eſt cū quis
attraxit aliquem ad ludum per vim vel ni
miam importunitateꝫ ſiue in principio lu
di ſiue in medio cuꝫ alius vellet dimittere
ludum ⁊ alius non ſinit. Cum auteꝫ quis
lucrat̄ in ludo cū volūtario valente aliena
re ⁊ ſine fraude: an reſtituere teneatur. Ali
qui dicunt ꝙ debet illud pauperibus ero/
gare ⁊ de neceſſitate ⁊ non poſſe ſibi retine
re. Alij v̄o dicunt hoc de honeſtate conſilij
non de neceſſitate precepti fiendū. Et quā
uis prima opinio ſit ſecurior ⁊ ideo potius
conſulenda non tamen de neceſſitate ipo/
nenda. Nam Tho. ⁊ Riccardus in quar/
to nil dicunt de erogatione pauperibus fiē
da quo ad eos qui nō ſunt aſtricti legibus
imperialibus. Joannes andree ⁊ Joānes
calderini ſuper cᵐ Clerici de vita ⁊ honeſta
te clericorum. dicunt tutum eſſe talia pau/
peribus erogare nō tamen dicunt fore ne
ceſſarium. Franciſcus de zabarellis dicit:
poſſe defendi talem opinionem ſcilicet ꝙ
non debeāt omnino talia pauperibus ero
gari: quia conſuetudo potuit dominiū per
dentis in vincentem transferre Joānes de
imola iſta allegat ⁊ nō reprobat. Raymū
dus etiam in ſumma ſua dicit ꝙ lꝫ multi
ſapiētes dixerint acquiſita per ludos alee
non reſtituenda ſed pauperibus erogāda.
Tamen modo ſic ſeruatur ꝙ nec ad erogā
dum pauperibus ſint cogendi. Sed fieri
pōt de huiuſmodi elemoſyna ſicut de me/
retricio quod vtiqꝫ conſulitur non impera
tur. Petrus de palude dicit in quarto ali
quos tenere ꝙ qui non eſt locupletior am
plius non tenetur qui ſcilicet perdidit qđ
per ludū fuerat lucratus lege humana ꝓ/
hibitum. quia talis non erat obligatꝰ pau
peribus ratione alicuius recepti ab eis vl̄
commiſſi in eos. Igitur ne detur via ludis
⁊ turpibus lucris conſulendum eſt ⁊ pſua
dendum ad eroganduꝫ pauperibus ⁊ pre
cipue q̄ꝫtum ad illud quod remanet in lu
cro vltra perdita in eo ⁊ alia ſaltim paula/
tim ⁊ per interualla temporuꝫ. Non tamē
vt eſt dictum quis eſt ad hoc cogēdus. Sꝫ
diſcrete ſi fieri poteſt inducēdus. Corrigāt
ſe itaqꝫ luſores ⁊ reuertātur ad dn̄m quia
ipſe dabit illis gratiā ⁊ tandē gloriaꝫ ſem
piternam Amen.

¶ Feria tertia poſt dominicam oliuarum.
De peccato odij.

Sermo q̄drageſimus quartus.

o **Derūt me gra**
tis. Scribunt̄ hec verba pſ. 34.
Suffocauit mentes phariſeorū
ardens odium quod ad chriſtum propter
ſuam iniquitatem habebant. Illo eniꝫ ex
cecati omnem iuſticiaꝫ peruerterunt oiſqꝫ
humanitatis obliti mortem crudeliſſimā
innocentis ieſu procurare conati ſunt. Si
miles autem illis efficiuntur pleriqꝫ chri/
ſtiani qui odio proximorum detenti nec cō
fiteri neqꝫ communicare volūt. Inuetera
ta quippe odia ⁊ inimicitias retinentes:
diabolo potius placere ſtudent q̄ꝫ chriſto.
Non mouentur ſtimulo conſcientie: non
preceptis eccleſie: non amicoruꝫ ſuaſione:
non doctrina predicatorum: non deniqꝫ
memoria chriſti ieſu pro nobis crucifixi.
Iccirco in preſenti ſmone decreui de odio

in generali loqui de quo redemptor noster dicit verba proposita: affirmans q iudei oderunt eū gratis idest sine causa. Distinguemus autē triplex odium.
¶ pm est odium dei.
¶ 2m est odium sui.
¶ 3m est odiuz p̄rimi.
¶ De odio dei qualiter. s. et ex qua causa pōt haberi odio: et q odiū dei est grauissimum peccator. Cap. pm.

P Rimum est odium dei summe fugiendū ad detestandum de quo consideremus tria. s.
¶ Possibilitatem.
¶ Causalitatem.
¶ Grauitatem.
¶ Primo consideremus de odio dei possibilitatem. Quomodo videlicet possit deus haberi odio. Quod sic declarat Tho. 22. q. 34. Odium inquit est quidam motus appetitiue potentie que non mouetur nisi ab aliquo apprehenso. Deus autem dupliciter apprehendi siue cognosci potest ab homine. Unomodo bm seipsum: puta cum per essentiam videtur. Aliomodo per effectus suos cum scilicet inuisibilia dei per ea que facta sunt intellecta conspiciuntur. Deus autem per essentiam suam est ipsa bonitas quam nullus odio habere potest quia de ratione boni est quod ametur. Et ideo impossibile est q aliquis videns deum per essentiam illum odio habeat. Unde Dionysius libro de diui. nominibus. c. 4. ait. Omnibus amabile et diligibile est primum bonum et pulchruz. Est autem ipse deus ipsa bonitas et pulchritudo. Inquantum autem deus cognoscitur per effectus suos sciendum q aliqui effectus dei sunt qui non possunt vllo modo contrariari voluntati humane vt esse viuere et intelligere. Quodlibet autem horum est appetibile et amabile omnibus. vnde bm q deus apprehenditur vt actor horū effectuum videlicet inquantuz est creator benefactor veritas et huiusmodi non potest odio haberi. Ideo Dionysius ait q deus omnia conuertit ad seipsum inquantū scilicet est omnibus principium essendi qr omnia inquantum sunt tendunt in dei similitudinem qui est ipsum esse. ¶ Secundo consideremus de odio dei causalitatez. Nam sunt quidam effectus dei qui ex malicia hominum sunt ipsis causa vt deū odiant: quia repugnant inordinate humane voluntati. Hij sunt prohibitio peccatorū. Inflictio aduersoruz. Et denegatio desideratorum. Ex hoc enim q deus prohibet aliqua mala que aliqui vellent facere. Sz conscientia remordet et non sinit ita libere agere sine stimulo remordente: vel etiam quia alij nō assentiunt male voluntati eorum ex prohibitione dei. Ideo odiunt deū qui talia prohibuit. Aliqui vo odiunt deum propter aduersa que sustinent a deo: et numero istoruz sūt damnati de quibus in ps. dicitur. Superbia eoruz qui te oderūt ascendit semper. Non tamen omnis qui odit penas odit deum. Nam multi tolerāt patiēter penas ex reuerentia diuina. Sed prorumpere in odium ipsius dei punientis tanq̄ iniuste puniat quod faciunt damnati: hoc est odire diuinam iusticiam. Alij vo odiunt deum cum non implet illorum desideria quod sepe facit pro ipsorum beneficio quibus dicere potest. Nescitis quid petatis. ¶ Tertio consideremus de odio dei grauitatem. Est quippe peccatū istud grauissimum: et vt inquit Tho. Omnium peccatorum pessimum quia opponitur dilectioni dei que est optimū hominis. Et bm philosophū. 8. ethicorum. optimo opponitur pessimuz. Insuper defectus peccati cōsistit in auersione a deo que auersio rationem peccati non haberet nisi voluntaria esset. vnde peccatum consistit in voluntaria auersione a deo. Sed hec voluntaria auersio per se importat in odio dei. In alijs vo peccatis participatiue et quasi p aliud. Sicut enim voluntas per se inheret ei quod amat ita et p se refugit id quod odit: vnde quando aliquis odit deuz auertitur ab eo bm se voluntas eius. Sz in alijs peccatis puta cuz fornicatur non auertitur a deo bm se sed bm aliud inq̄tum. s. appetit inordinatā delectationez que habet annexam auersionem a deo. Semp autē id qd est per se est potius eo quod est per aliud.
¶ De odio suiipsius: et quomodo vnus

gsq3 tenetur ex charitate diligere se ꝛ cor pus ꝓpriū ꝛ ꝙ peccatores non se diligūt.

Cap.2m.

Secundū est odiū suiipsius cū quis odit semetipsum. Sed vt clari9 hoc intelligatur tria hoc loco dubia sūt disputanda.

¶ pm vtrū homo teneatur diligere semetipsum ex charitate.

¶ 2m vtrū corpora nostra sint ex charitate diligenda.

¶ 3m vtrū peccatores diligāt seipsos.

¶ Ad pm dubiū respondet Tho.22.q.25. ꝙ cum charitas sit amicitia quedā dupliciter possum9 loqui de charitate. Unomodo sub communi ratione amicitie. Et ꝓm hoc dicendum est ꝙ amicitia proprie non habetur ad seipsum sed aliqd maius amicitia quia amicitia vnionem quandā importat. Dicit enim Dionysius ꝙ amor est virtus vnitiua vnicuiq3 autē ad seipsum est vnitas que est potior vnione. vnde sicut vnitas est principiū vnionis ita amor quo quis diligit seipsum est forma ꝛ radix amicitie. In hoc enim amicitiam habem9 ad alios ꝙ ad eos nos habemus sicut ad nosipsos. Dicitur enim. 9. ethicor. ꝙ amicabilia que sunt ad alterum venerunt ex hijs que sunt ad seipsum. Sicut autem de principijs non habetur scientia sed aliqd maius scilicet intellectus. Aliomodo possumus loqui de charitate ꝓm propriam rationem ipsius ꝓut. s. est amicitia hominis ad deum principaliter ꝛ ex consequenti ad ea que sunt dei inter que est etiam ipse homo qui charitatem habet sicut ꝛ inter cetera que ex charitate diligit. Quare homo diligit seipsum ex charitate ꝓm propriam rationem charitatis non ꝓm cōmunē: ꝓm quam dicit Gregori9 in homelia. Minus q3 inter duos charitas haberi non potest.

¶ Secundū dubium fuit vtrū corpora nostra sint ex charitate diligenda. Et quidā dicunt ꝙ non. ꝓ quia Joannis.12.c. scribitur. Qui amat animam suam perdet eam constat ꝙ anima non stat ibi nisi pro vita carnali ergo corpora non sunt diligenda. Secundo nihil est ex charitate diligendu3 quod impedit hominem ad assecutionem beatitudinis. Sed caro corporis nostri est huiusmodi. Ergo ꝛc. Ait enim Apl'us ad galathas. 5.c. Caro concupiscit aduersus spiritum ꝛ spiritus aduersus carnē. Et ad romanos. 7.c. Inuenio aliam legē in mēbris meis repugnantem legi mentis mee. Tertio ratio imaginis siue expressa assimilatio ad deum est illud quod facit creaturam diligi ex charitate. Sed in corpore cōmunicamus cum brutis nec perfectio imaginis repitur in nobis ex parte corporis quare ꝛc. Sed contrariū ostenditur ꝑ scripturas. Nam Aug9 li° ꝓ de trinitate ponit quatuor ex charitate diligenda inter que enumerat corpus. Et Apl'us ad ephesios 5.c. ait. viri diligere debent vxores suas sicut corpora propria. Respōdetur ergo ꝓ3 Bonauenturā in 3° di.28. ꝙ cu3 charitas sit pondus inclinans ad summū bonu3 et perfectam beatitudinem omne illud facit diligere quod est beatū vel btificabile. Cōtingit autem aliquid esse beatū tripliciť. s. per essentiā: ꝛ per primā influentiā: ꝛ per quandā redundantiā. Hinc est ꝙ oīa ista sūt ex charitate diligenda ꝓm prius ꝛ posterius: ꝓm magis ꝛ minus. beatū aūt per essentiam est solus deus. beatū per primā influentiam est spūs rationalis. beatū deniq3 per quandā redundantiā est corpus humanu3 in quod gaudiū glorie redūdat per coniunctionē sui ad animā beatā. Hic est ꝙ charitas facit nos diligere deū ꝛ rationalē spūm ꝛ etiā corpus nostr. ¶ Ad pm in contrariū adductū est dicendū: ꝙ in corpore nostro est viciositas concupiscentie ꝛ bonitas nature. Et quia viciositas cōcupiscentie inclinat ad malum ideo est odienda ꝛ siquis eam diligit odit animā suam. Quia ꝟo bonitas nature ordinata est ad summū bonum quodāmodo cōparticipādum: ideo est diligēda. Cū ergo deus hortatur ad odiendā aīam nr̄am siue carnalē vitā ex hoc non ꝯcludiť ꝙ corpora nr̄a nō sint ex charitate diligēda simpliciť s3 ꝙ nō sūt diligenda q3tū ad viciositatē concupiscentie. Et hoc patet responsio ad secundū obiectum ꝙ caro non repugnat spiritui: nec impedit ad assequendam beatitudinē ꝓpter bonitatē nature s3 ꝓpter viciositatē

concupiscentie contracte. ¶ Ad tertiuꝫ ꝟo dicit Bonauētura ꝙ lꝫ corpꝰ humanum non sit ad imaginem dei per se tamen vnitum est anime que est ad dei imagineꝫ vnitum inqꝫ in vnitate nature. Et ratione illiꝰ est btitudinis cōparticipabile. Ideo est ex charitate diligendum. ¶ Tertium dubiuꝫ fuit vtrum peccatores diligant seipsos. Et ꝙ non videtur ex verbis Dauid in ps̄ dicentis. Qui diligit iniquitatē odit animā suam. ¶ Sed contra arguit. ¶ p̊ qꝛ illud qđ est principiuꝫ peccati maxime in pctōribꝰ reperitur. Sed amor sui est principiū peccati: ergo maxime in pctōribus reperitur. Nā vt dicit Augꝰ li°. 14. de ciuitate. Amor sui facit ciuitatē bobylonis. ¶ 2° arguit: qꝛ peccatū non tollit nām. Sed hoc vnicuiqꝫ conuenit ex sui natura ꝙ diligat seipm. vnde etiā creature irrationales appetunt proprium bonum: puta ɔseruationē sui esse ⁊ alia huiusmodi. Ergo peccatores diligunt seipsos. ¶ 3° arguitur: quia ſm Dionym li° de diuinis nominibus. Oībus est diligibile bonum: sed multi peccatores reputant se bonos. Ergo multi peccatores diligunt seipsos. ¶ Respondet hijs Tho. 22. q. 25. Qđ amare seipsum vnomodo commune est oībus. Aliomodo proprium est bonoꝝ. Tertiomodo proprium est maloꝝ. Qđ eni aliquis amet id qđ seipsuꝫ esse existimat: hoc commune est oībus. Homo aūt dicit esse aliquod dupliciter. ¶ Unomodo ſm substantiam suam ⁊ naturā ⁊ ſm hoc omnes estimant ſm bonum commune se esse id quod sunt scilicet ex anima ⁊ corpore compositos ⁊ sic omnes homines boni ⁊ mali diligunt seipsos inqꝫtum diligunt sui ipsorum conseruationē quod naturale est vnde nec vicium. ¶ Ideo Cicero in p̊ de officiis ait. Principio generi animantiū omni est a natura tributum vt se vitā corpusqꝫ suum tueatur declinetqꝫ ea que nocitura videantur. ¶ Aliomodo dicitur homo aliquid esse ſꝫ principalitatē. Sicut p̄nceps ciuitatis dicitur esse ciuitas. vnde qđ principes faciunt dicitur facere ciuitas. Sic autē non oēs estimant se esse qđ sunt. Principale eni in hoīe est mens rationalis. Secūdariū est natura sensitiua ⁊ corporalis.

Quoꝝ primum apostolus nominat īteriorem hominē: 2m ꝟo hominem exteriorem 2e ad corinthios: 4. c. dicens. Lꝫ is qui noster est homo exterior corrumpatur. s. corpus: tamē is qui noster est homo interior renouatur de die in diē: idest mēs rationalis. Mali igitur estimāt principale esse in eis naturam sensitiuam vt corpus. vnde non recte cognoscētes non vere diligūt se ipsos: quia nō ſm id quod vere est principale in eis. Boni ꝟo cognoscētes vere se ipsos: vere seipsos diligunt: quia ſm id qđ vere est principale in eis idest ſm mentem rationalem. Et hoc ꝓbat philosophus. 9. ethicoꝝ per quinqꝫ que sunt amicitie propria vnusquisqꝫ eni amicꝰ. ¶ p̊ quidē vult suum amicum esse ⁊ viuere. ¶ 2° vult ei bona. ¶ 3° operatur bona ad ipsum. ¶ 4° conuiuit ei delectabiliter. ¶ 5° concordat cū ipso in eisdem contristatus ⁊ delectatus. Et ſm hoc boni diligunt seipsos qꝫtum ad interiorem hominem quia volunt ipsuꝫ seruari in sua integritate ⁊ optant ei bona q̄ sunt bona spiritualia. Et operantur diligēter spiritualia bona. Et delectabile ad cor proprium redeunt quia ibi inueniunt bonas cogitationes in presenti ⁊ memōriaꝫ bonorum preteritorum ⁊ spem future beatitudinis ex quibus delectatio causatur. Similiter etiam non patiunt in seipsis voluntatis discensionem quia tota anima eorum tendit in vnum. Econtrario autē mali non volunt conseruari integritatem interioris hominis neqꝫ appetunt spiritualia eius bona neqꝫ ad hec operantur neqꝫ delectabile est eis secum conuiuere redeundo ad cor quia inueniunt ibi mala ⁊ presētia ⁊ futura que ⁊ preterita que abhorrent neqꝫ etiam sibiipsis concordant propter conscientiam remordentem. Et sic concludendo respondet Tho. ad primuꝫ argm ꝙ mali amant semetipsos amore illo propō qui est ipsorum maloruꝫ perueniens vsqꝫ ad contemptum dei: quia sic inclinātur ad exteriora bona ꝙ spiritualia contemnunt. ¶ Ad secundū autē argm dicit Tho. ꝙ naturalis amor nō tollit a malis sed puertit mō iā dicto. ¶ Ad 3m ꝟo argm dicendū ꝙ mali q se reputant bonos decipiūt seipsos

⁊ ita amor eo[illegible] ad se est apparens quo-
niam qui faci[illegible] iniquitatem hostes sunt
anime sue. Pr[illegible]erea Christus dixit Jo
annis. 12. c. Qui amat animam suam per-
det eam. Et qui odit animam suam in hoc
mundo in vitam eternam custodit eam.
Amare animam in hoc mũdo est hec tem
poralia bona cum peccato velle ⁊ acquire
re. Et licet hoc videatur ex amore procede
re odio tamen magis est imputandum: q̄r
sic acqritur eterna perditio.

¶ Q̄ȯ odium proximi est graue peccatuꝫ
⁊ de originalibus eius causis atqꝫ tribus
pessimis fructibus ab odio ꝓcedentibus.
Cap̄. 3m.

Tertium est odiũ proximi. de quo cõ
sideremus tria videlꝫ.

¶ P̄ eius offensionem.
¶ 2° eius originationem.
¶ 3° eius fructificationem.

¶ Primo consideremus de odio proximi
offensionem. Est enim peccatum odiũ pro
ximi ab alijs distinctum ⁊ mortale quãdo
est ſm deliberationem rationis. Q̄ȯ pro-
batur. Nam Joannes pa sua canonica. c.
2. ait. Qui odit fratrem suum in tenebris
est. Et. 3. c. Qui odit fratrem suum homici
da est scilicet anime sue. Et de pe. di. pa. c.
Homicidiorum. Nam qui occidit et qui odit
⁊ qui detrahit pariter homicida est. ¶ Sꝫ
posset quis obicere q̄ non omne odiũ pro
ximi sit peccatuꝫ. Et p̄ probatur: quia nul
lum peccatum inuenitur in preceptis vel
in consilijs diuine legis ſm illud prouer-
biorum. 8. c. Recti sunt omnes sermones
mei vnde non est in eis prauuꝫ quid neqꝫ
peruersum. Sed Luce. 18. dicitur. Siquis
venit ad me ⁊ non odit patrem suum ⁊ ma
trem ⁊ vxorem ⁊ filios adhuc autem ⁊ ani
mam suam: non potest meus esse discipu-
lus. ¶ Secundo ꝓbatur q̄ odium proximi
non semper sit peccatum. Nam odire pec-
catores non est peccatuꝫ. Sed peccatores
sunt proximi nostri: quia vt dicit Augꝰ in
primo de doctrina christiana. Cum dicitur
diliges proximum tuum omnẽ hominem
noueris proximum esse putandum. ergo
⁊c̄. Q̄ȯ autem peccatores odio sint haben
di patet ex verbo Dauid sancti: qui dixit,
Iniquos odio habui ⁊ legem tuam dilexi
Insuper peccatoribus exoptabat mala in
quiens. Conuertantur peccatores in infer
num. ¶ Tertio probatur q̄ odiuꝫ proximi
non semper sit peccatum. Omne eniꝫ pec
catum repugnat nature: sed odire inimicũ
est naturale: ergo ⁊c̄. ¶ Respondet Tho.
22. q. 25. ⁊. q. 34. q̄ duo possunt in homine
considerari. Natura scilicet ⁊ culpa. ſm na
turam quã a deo habẽt capaces sunt bea-
titudinis super cuius communicatiõe fun
datur charitas: ⁊ ſm hoc omnes homĩes
diligendi sunt boni ⁊ mali ⁊ nullus odien
dus. Scd̄m culpam v̄o qua aduersantur
deo peccatores sunt odiendi etiam pater
mater ⁊ propinqui. Debemus eni in pec
catoribus odire q̄ peccatores sunt: sed di
ligere q̄ homĩes sunt. vnde Leo papa di.
86. c. Odio. Odio inquit habeantur pec
cata ⁊ non homines. Et sic soluuntur obie
cta. Nam parentes q̄ꝫtum ad naturam ⁊
affinitatem qua nobis coniunguntur ſm
preceptum dei ⁊ nature diligendi sũt ⁊ ho
norandi. Odiendi autem sunt q̄ꝫtum ad
hoc q̄ impedimentum prestant nobis ten
dendi ad perfectionem diuine iusticie. Sic
dauid odio habebat peccatores quia odie
bat illorum iniquitatem. Similiter inimi
ci habendi sunt odio non q̄ꝫtum ad natu-
ram ⁊ bona que habent a deo: sed quantũ
ad eorum culpam: ſm quã sunt nobis ini
mici. ¶ Secundo consideremꝰ de odio pro
ximi originationem. Scd̄m eni Durandũ
ordinis minorum in sũma sua ex triplici cau
sa oritur odium.

¶ pa est displicentia veritatis.
¶ 2a est displicentia bonitatis.
¶ 3a displicentia recepte penalitatis.

¶ Prima est displicentia veritatis. Aliq
enim sunt ita peruersi q̄ odio habent dili-
gentes se ⁊ amant odientes se idest qui re
re nocent sibi inducentes ad mala ⁊ econ-
tra retrahentes a malis per admonitionẽ
odiunt: ⁊ hoc propter displicentiam verita
tis. vnde Terentius ait. Veritas odiuꝫ pa
rit. De numero horum fuit achab rex isra
el qui dicebat de Michea propheta. Ego
odi eum quia non prophetat mihi bonum
sed tm̃ malum: vt scribitur tertij Regum

22.c. Quia enim dicebat sibi veritatem re/
prehendens eum ⁊ prenuncians que icur
reret cum populo ꝓpter peccata sua ⁊ nõ
adulabatur regi: vt pseudo prophete qui
prenunciabant sibi ꝓspera: ideo ipsũ mi/
cheam odiebat. ¶ Secunda causa ex qua
nascitur odium est displicentia bonitatis.
Mali enim eoipso ꝙ mali sunt bonos vi
dere vel bona de eis audire non possunt.
Quod ꝓcedit ex inuidia vel quia virtus bo
norum confundit ⁊ obscurat malitiam ini
quorum. Sicut genesis. 37. c. dicitur de io
seph. ꝙ oderant eum fratres sui nec pote/
rant ei quicꝗ pacifice loqui. quod erat ꝓ/
pter singularez bonitatem eius. vnusquisqz
eni ait Hiero⁹ moribus suis fauet. Sicut
enim ouis delectabil'r conuersatur cuz oue
⁊ lupus cum lupo: ita ⁊ malus delectatur
⁊ amat malos similes sibi: ⁊ bonos contra
rios moribus suis odit. ¶ Tertia causa ex
qua oritur odiuz est displicentia concepta
ex aliq̃ iniuria recepta. Sicut absaló odie/
bat amon fratrem suuz propter oppressio
nez sororis sue thamar simulauitqz displi
centiam quousqz vindicaret iniuriam fra
tre occiso. vt scribitur secundi Regum. 13.
c. Sic esau oderat fratré suum iacob ⁊ mi
nabatur occidere quia abstulerat ius pri/
mogeniture ⁊ paternam benedictioné: vt
patet genesis. 27. c. quod tamen iacob iu/
ste fecerat. Est autem peccatum istud mul
tum generale ⁊ satis multiplicatum. Naz
vix homines odium semel conceptum no
lunt dimittere quasi licitum eis videatur.
Nec aduertunt ꝙ dum in odio manét nõ
tm̃ vnum peccatum mortale committunt
sed totiens quotiens iniuriam receptã ad
memoriam reuocantes actualiter illis op
tant mala quos odiunt. Qd̃ autem dictũ
est antiquis. Odio habebis inimicum tu
um. Mathei. 5. c. Non erat illa sententia
in lege dei: sed falsa glosa quam faciebant
legis doctores super illud Leuitici. 16. c°.
Diliges amicum tuum sicut teipsum. Ex
hoc arguebant a contrario sensu dicentes
Ex quo amicus diligi precipitur: ergo per
contrariũ inimicus odiri mandatur. Sed
tale arguméntum est validum quando con
trarium non habetur in lege. Sed expres/
se mandabat deus contrarium in ipsa le/
ge statuens ꝙ siquis transiens per viam
videret iumentum inimici sub sarcina in
terram lapsum non pertransiret sed iuua
ret ad leuandum ipsum. Ideo christus ta
lem falsam expositioné reprobãs ait. Ego
aũt dico vobis diligite inimicos vestros.
¶ Tertio ꝯsideremus de odio ꝓximi fru/
ctificationez. Producit eni tres pessimos
fructus.

¶ p⁹ est cordis obduratio.

¶ 2⁹ crudelitatis actio.

¶ 3⁹ dãnificationis malignatio.

¶ Primus fructus est cordis obduratio
Odiuz enim inter cetera peccata indurat
cor terribiliter vt merito possit de odiente
verificari illud qd̃ dicitur Job. 41. Cor ei⁹
indurabitur quasi lapis. Conditiones au
tem duri cordis ponit Bernardus in li°
de consolatione ad eugenium dicens. Cor
durum est quod nec compunctione scindi
tur: pietate non molitur: precibus non fle
ctitur: minis non cedit: flagellis obdurat.
Cor durum ait sapiés male habebit in no
uissimo. Nec oĩa impleri videntur in odié
te. Nam cor eius non potest habere contri
tionem. vnde nec in confessione absolutio
nem nec veniaz nec communioné. Expres
se enim dicitur de pe. di. 5. c. Falsas. ꝙ ta/
lis qui odium tenet in corde admitti nõ de
bet ad penitétiam: scilicet ꝙ absoluatur a
confessore: ⁊ q̃ztomagis permanet in odio
tantomagis induratur. Pietate non mo/
litur talis quia ⁊ si videat inimicum in ad
uersitate nõ compatitur sed appetit ei ma
iora mala vsqz ad cõsumptioné. Sic iudei
odientes christum non fuerunt moti pieta
te ad ipm cum viderét eum terribiliter fla
gellatum quod fecerat pilatus ad flecten/
dum eos ad pietatem erga eum sed volue
runt eũ oĩno crucifigi vt satiarent' de penis
acerbissimis ei⁹ ⁊ obprobrijs. Nec flectit'
ꝓcibus odiés. Nã si amici vicini ⁊ religio/
si ⁊ ꝓlati deꝓcentur tales vt odia dimittãt
⁊ inimicitias non acquiescunt. Non cedit
minis odiés: q2 ⁊ si fiant ei cõminationes
a predicatoribus multoꝝ malorũ que de⁹
pro odio suo inferret ⁊ ꝓcipue damnatiõis
eterne non videtur curare. Flagellis obdu

ratur. Nam incurrit in damna ⁊ infirmita
tes morté familie sentit ⁊ tamé odium te/
net. vnde ⁊ in nouissimo male habebit q̄r
in morte cum odio transiés a demonibus
cruciandus ad inferna descendet. ¶ Scd̄s
pessimus fructus odij est crudelitas. Cayn
ex odio ita crudelis factus est vt nó parce
ret germano abel innocéti. Genesis. 4. c°.
Egyptij qui oderant hebreos: vt habetur
Exodi p̄. c. affligebant eos multis modis
vsq3 ad subuersionem paruulorꝝ nascétiu3
in flumine. ¶ Tertius fructus odij est dá/
nificatio. Nam odiens querit in exoso se/
ptem genera damnorꝝ vel simul vl' separa
tim ⁊ in quolibet committit̄ mortale. ¶ p̄ᵐ
damnum in substantia appetés q̄ ipsam
amittat vel diminuat ⁊ ad hoc operatur si
potest per se vel per alios. ¶ 2ᵐ damnum in
fama quia detrahit sibi ⁊ bona audita de
exoso peruertit. ¶ 3ᵐ damnum in patria q̄r
querit quomodo expellatur de ciuitate vl'
saltem hoc desiderat. ¶ 4ᵐ damnū in fami/
lia quia appetit infirmitatem vel morté fi
liorū vel damnationé ⁊ iniurias eius. ¶ 5ᵐ
damnum in libertate quia appetit q̄ icar
ceretur, ꝓpter debita ⁊ similia. ¶ 6ᵐ damnū
in corpore quia cupit illum ifirmari vl' mo
ri vnde ⁊ si ipse non occidat desiderat q̄ de
us vel alius id faciat. ¶ 7ᵐ damnum est in
anima quia vellet animam eius ad iferna
descédere. Sed econuerso deponétibꝰ odia
ꝓpter christum ⁊ inimicis veniam petéti/
bus ob eius amorem indulgétibus abun
dantissime gratia eius infunditur. Gran/
dis é vtiq3 hec elemosyna cordis ⁊ deo be
nedicto acceptissima mirꝝ in modum. Di/
xit eni dn̄s iesus xp̄s Mathei. 6. c. Si eni
dimisitis hoibus peccata eorꝝ dimittet vo
bis pater vester celestis peccata v̄ra. Et vt
nos moneret exéplo: existés in cruce: post
vincula: post flagella: post sputa: post liuo
res: post coroná spineá: pédés in medio la
tronū pro suis ꝑsecutoribus orauit dicés.
Pr̄ ignosce illis q̄r nesciūt q̄d faciūt. O piū
verbū. O ardés deꝑcatio. O deniq3 inau
dita mášuetudo. Non ꝯquerit̄ benignꝰ ie
sus. Nó imꝑcat̄ malū iudeis crudelissimis
sed veniá quá tū non meruerūt. Idcirco q̄
suo amore odia deserunt sibi admodū có/
placét ipsi sq3 sese quodámodo reddit obli
gatū. ¶ Vn̄ extat exemplū de sancto Joan
ne gualberto. Hic cū miles foret ⁊ inimici
tias hr̄et mortales cum quodam qui eius
auunculū interfecerat: vna dierꝝ cū esset ar
mis accinctus ⁊ inuenisset inimicū suu3 so
lum ⁊ inermé aggressus est eū vt iterficeret.
At ille, ꝓstratꝰ in terrá rogauit eū ob amo
ré illius qui tali die pro nobis oibꝰ passus
fuerat vt sibi ignosceret. Erat eni sexta fe/
ria. Ad cuius preces subito emollitum est
cor eius. Et odio deposito dixit. Ob amo/
ré crucifixi non possum tibi nó indulgere:
cū ipse pro nobis inimicis suis morté gu/
stauerit ista die: vade igitur securus ⁊ bn̄
fac quia ego tibi omné iniuriam remitto.
Post quod cū accessisset ad ecclesiá sancti
miniatis prope florentiam in monticulo
vbi nunc morantur monachi montis oli/
uarum oranti ipsi ante imaginem crucifixi
ipsa imago inclinauit sibi caput quasi gra
tias agens de iniuria remissa inimico pro
pter eum. Et adhuc osténditur ibi talis ima
go. Et ita conuersus est ille Joannes gual
bertus ad deū q̄ dimisso seculo ordiné isti
tuit specialé. s. vallis vmbrose ⁊ miraculis
multis claruit canonizatus ab eccl̄ia. De
ponantur ergo odia ⁊ cessent discordie: vt
sic digne suscipiétes viuificū sacr̄3 dignos
nos faciamus gr̄a xp̄i qui est benedictus
in secula seculorum Amen.

¶ Feria 4ª post dn̄icam oliuarum. De mi
randa ꝯuersione latronis pédétis in cruce
Sermo quadragesimus quintus.

Mé dico tibi
hodie mecu3 eris in paradiso.
Piissimi iesu ad latroné loq̄n
tis. V̄ba sūt ista original'r Luce. 23. c°. ⁊ in
euangelio hodierno. Dū pédebat in cruce
iesus xp̄s filius dei pro salute hoibus affe
réda exhibuit misericordiá suá latroni qui
crucifixꝰ erat a dextris eius. In illo q̄ppe
fiducia dat̄ oibus peccatoribꝰ q̄ ad pn̄iam
redire disponūt vt securi currát ad pedes
saluatoris mūdi q̄ neminé abicit ad se ꝯfu
giété. Et vt inq̄t deuotꝰ Bernardus hoie3
alloq̄ns pctoré. Caput habet xp̄s iclinatū

ad te salutandum. Os clausum ad te oscu
landum: pedes crucifixos ad tecuȝ perma
nendum: brachia aperta ad te amplexan
dum: latus apertuȝ ad te diligendum: ⁊ to
tum corpus in cruce extensum ad se totuȝ
tibi largienduȝ. Propterea vt ardēs cha
ritas filij dei ad latronem conuersū ⁊ quos
libet humiliatos pctōres noscat: in presēti
sermone de illo latrone tria mysteria decla
rare studebimus.

¶ pᵐ erit de ipsius merito.

¶ 2ᵐ de ipsius premio.

¶ 3ᵐ de ipsius priuilegio.

¶ De septē virtutibus latronis a spū scō sibi īfusis in q̄bus apparet amplitudo meriti eius. Cap. pᵐ.

P Rimum mysterium declarandum
erit de illius latronis merito. Naȝ
pleriqȝ mirātur: quomodo ille qui
pro suis sceleribus publico supplicio con/
demnatus fuit in extremo vite sue que si/
bi auferebatur violentia passionis mereri
potuit vitam eternam. Quibus responde
mus ꝙ peccata preterita etiam grauia et
enormissima adhuc in extremo deleri pos/
sunt per penitentiam vnde ⁊ sic penitēs fit
dignus eterna requie. Hinc Hieronymus
ad damasum papam. ¶ Et de pe. di. pª. cº.
Importuna. ait. Christus de cruce in para
disum latronem tulit: ⁊ ne quis aliquādo
seram conuersionem putaret fecit homici
dij penam martyriū. ¶ Et. 26. q. 6. c. Si pre
sbyter. scribitur. Uera confessio in vltimo
tempore potest esse quia dominus non so
lum temporis: sed etiam cordis inspector
est sicut latro vnius momenti tempore me
ruit esse in paradisum in hora vltime con
fessionis. ¶ Et eadem causa ⁊ questione. c.
Agnouimus. Celestinus dixit. Perdidis
set latro in cruce premium ad christi dexte
ram pendens si illum hore vnius peniten
tia non viuisset. Cum esset in pena penitu
it ⁊ pro vnius confessione sermonis habi/
taculum paradisi eo penitēte ꝓmeruit ve
ra ad deum conuersio in vltimis positorū
mente potiꝰ est extimanda q̄ȝ ipse prophe
ta hoc taliter asserente: cum conuersus in
gemueris tunc saluus eris. ¶ Et eadem ad
huc causa ⁊ questione. c. Hijs qui. Leo pa
pa sic asserit. Misericordie domini nec mē
suras possumus ponere nec tempora diffi
nire: apud quē nullas patitur venire mo/
ras conuersio dicēte spiritu dei per prophe
tam. Cum conuersus ingemueris saluus
eris. ¶ Penituit ergo latronem illum pre
terite sue vite male acte ⁊ penitētiam suaȝ
septem virtutibus decorauit: tribus scilȝ
theologicis: fide: spe: ⁊ charitate. Et quatu
or cardinalibus videlicet: prudentia: iusti
cia: fortitudine: ⁊ temperantia. que virtu/
tes infuse sibi fuerūt a diuina grā. ¶ Pri
ma latronis virtus fuit fides vtiqȝ admi/
rabilis. Cum christo eniȝ nunq̄ȝ fuerat cō
uersatus nec forte ante nouerat eum. Nō
fuerat secutus doctrinam eius nec etiam
vitam sed in operibus impietatis se exer/
cens iuste patiebatur exitiuȝ mortis: vide
bat autem christum derisum ab omnibus
derelictum: publice cōdemnatum: afflictū
infirmum: obprobrijs ⁊ contumelijs satu
ratum: ⁊ iaȝ morti vicinum ⁊ ipse vicinus
morti a nemine doctus: a nullo premoni/
tus dei filius credidit. Et illi qui eiꝰ doctri/
naȝ audierant miracula viderant ⁊ paulo
ante de manibus suis sanctissimis in cibū
corpus illius sumpserant fugiendo nega/
bant. Iste solus cum tacēte virgine ipsum
vere dei filiū indubitata fide in animo suo
credebat. ¶ Secunda latronis virtus fuit
spes: que tanta in illo fuit ꝙ ab illo spera/
bat salutem queȝ in corpore proprio vide
bat omni salute priuatum. ¶ Tertia virtꝰ
fuit charitas. Nam totum quod habuit ip
si iesu in amoris perfecti signum imolauit
Manibus enim ⁊ pedibus crucifixus nō
valuit seruire sibi nisi tm̄ cum duobus mē
bris. ¶ pº corde. ¶ 2º lingua. ¶ Primo eniȝ
corde sibi timiama perfecti odoris ardēti
charitate sacrauit. ¶ Secundo vero lingua si
bi obtulit verificatū illud quod dicit Ma/
thei. 12. cº. Bonꝰ homo de bono thesauro
cordis sui profert bona. Proinde quatu
or amores ardētissimos lingua sua de cor
de expressit.

¶ pꝰ fuit amor confessionis.

¶ 2ꝰ compassionis.

¶ 3ꝰ correctionis.

¶ 4ꝰ perfectionis.

¶ In quibus

¶ In quibus quidem amoribus aperte monstrauit quia in quatuor dimensioni/bus crucis christo per amorem crucifixus erat in cruce. ¶ Primus ergo fuit amor confessionis qui fuit sue crucis profundū: dum sua propria ac totius humani gene/ris scelera confessus est asserēs nos pena/libus angustijs digne plecti cū ait. Et nos quidem iuste scilicet patimur. Naz digna factis recipimus. In magnis quidem co/gnitiōibus ferebatur qui se iuste digneqz pati profitebatur. Magna pars est venie apud deum hec cognoscere similiter ⁊ fate/ri. ¶ Secundus fuit amor compassionis: qui extitit latitudo crucis sue dum angu/stias iesu christi pie excusabat asserens il/las sine culpa propria sustinere. Et lz christus a pilato iudice ordinario acclamante populo fuisset condemnatus ad mortem. Hic tamē latro subdidit. Hic ṽo quid ma/li fecit. Cognouit equidez innocentiā chri/sti qui peccatum non fecit nec dolus inuen/tus est in ore illius: ⁊ hoc ipso illuminante quem latro publice fatebatur innocentez. ¶ Tertius fuit amor correctionis: qui exti/tit longitudo sue crucis dum blasfemantē latronem impium charitatiua responsiōe compescuit dicens. Neqz tu times deum: vide feruorē huius latronis qui ligno cor/pore pendens corporalium penarum obli/tus sodalem arguere ⁊ instruere non vere/tur. Neqz inquit tu times deum qui in ea/dez dānatione es scilicet mortis. ¶ Quar/tus fuit amor perfectionis qui extitit la/titudo sue crucis dum toto mentis affectu atqz benigno lingue affatu cum inexplica/bili cordis humilitate ⁊ contritione necnō cum tota mentis deuotione ⁊ q̄ztum per/misit acerbitas ipsa supplitij cum conuer/sione faciei benigna ad dominū iesum stu/pende admirationis breuem orationez ef/fudit dicens. Domine memento mei dum veneris in regnum tuum. In qua omnis consumata perfectio mirabil'r continetur: si deuota mens nouerit explicare. Sed vt id aliqualiter patefiat. ¶ Primo cōsidera in quāta fide ille latro fundatur qui in mo/riente credit vitam eternam. ¶ Secūdo vi/de quāta spe firma ad eterna erigitur qui ab illo qui ab omni mundo eicitur spera celeste regnum. ¶ Tertio pondera in quan/ta excessiua charitate locatur qui sola dile/cti iesu memoria est contentus. ¶ Quar/ta virtus huius latronis fuit prudentia: quia nulla postulauit caduca. ¶ Quinta virtus fuit fortitudo que fecit euz superfer/ri super omnia scelera sua. ¶ Sexta ṽtus fuit temperantia que in sola volūtate dei ⁊ saluatoris iesu christi premij mensuram reliquit. ¶ Septima virtus fuit iusticia bz quam reddidit sibi confessionem precedē/tis culpe proximo correctionem et christo honorem laudem compassionem ⁊ totalē sue voluntatis immolationem. Quare nō sine causa christum ita sibi propritium in/uenit.

¶ De septem dulcoribus seu cōditionib⁹ promissionis christi facte latroni cōuerso.

Cap. 2m.

[S]ecundum mysterium declarandū de latrone sancto dicitur premij. Fu/it enim a christo sibi largiflua chari/tate promissum premium dum sibi dixit. Amen dico tibi quia hodie mecum eris in paradiso. Lz vtiqz huius promissionis tā admirande de quolibet verbo perquirere sensum ⁊ tam ample gratie ⁊ amoris inue/stigare dulcores seu dulcedines. Septem nēpe dulcedīes huic latroni xps ampla mi/sericordia dispensauit.

¶ pᵃ dicitur iuramenti veritas.
¶ 2ᵃ annūciata pietas.
¶ 3ᵃ electiua charitas.
¶ 4ᵃ tpis breuitas.
¶ 5ᵃ diuina societas.
¶ 6ᵃ eterna stabilitas.
¶ 7ᵃ gliosa iocunditas.

¶ Prima dulcedo seu cōditio promissio/nis facte latroni de premio dicitur iuramē/ti veritas que notatur in hoc verbo. Amē que dictio significat ꝙ verum est: vt patet de con. di. 2. c. Reuera. in fine textus et in glosa. Et. 38. di. c. Sedulo. Et. 12. di. cᵒ. De hijs. Et extra de filijs presbyterorum non ordinandis. c. Proposuit. Et in rationali diuinorum officiorum liᵒ quarto. Quod enim christus promisit in veritate promi/sit. Et vt ipse dixit Luce. 21. c. Celum ⁊ terra

transibunt verba autem sua non preteri/
bunt. Quasi dicat sm Nicolauz de lira su
per Matheū.22.c.q3 lz transire debeat ce/
lum ⁊ terra non quia corrumpentur quan
tum ad substantiā: sed quia cessabit mot⁹
celi ⁊ fiet transmutatio in elementis tamē
non preteribit verbum christi quod est ip
so mundo stabilius. ¶ Secunda dulcedo
seu cōditio promissionis premij facte latro
ni dicitur annunciata pietas. Ille eniz qui
ex pietate venerat saluos facere pctōres la
troni dicebat. Dico scilicet ego iesus dei fi
lius qui veni saluum facere quod perierat
qui veni vocare peccatores ad penitentiā
qui veni perquirere ouez perditam vt illā
imponens humeros meos reducaz ad pa
scua vbertatis in regno celorum. Ego in/
q̄3 qui sanguie proprio redimere volui ge
nus humanum. ¶ Tertia dulcedo siue cō
ditio promissionis facte latroni dicitur ele
ctiua charitas que exprimitur cum christ⁹
subdit. Tibi quasi dicat q3 non obstantib⁹
sceleribus precedentibus a te commissis:
tamen propter penitentiam ⁊ conuersionē
tuam ego te elegi vt sis in numero electo/
rum meorum. Habet nāq3 penitentia tan
tam efficatiam vt ex impio homine faciat
iustum. Ego dico tibi iam iustificato ⁊ recō
ciliato patri meo ac numero electorū ascri
pto. ¶ Quarta dulcedo siue conditio illi⁹
promissionis dicitur temporis breuitas:
quia subiunxit christus hodie. O felix ver
bum retroactis temporib⁹ amicis dei pro
phetis ⁊ patriarchis clausum qui per tot
annorum curricula a paradisi gaudijs exu
lare compulsi sunt. Fleuit adaz propter in
obedientiam commissam: desiderauit chri
stum illūq3 coluit ac dilexit venturuz: ⁊ ta
men cum vixisset annis nongentis trigin
ta vt dicitur Genesis.5.c. in extremo vite
christuz inuocans nō audiuit. Hodie eris
in paradiso: sed post exactos annos qnq3
milia. Noe iustus inuentus est in conspe/
ctu domini qui diluuij tēpore in archa sal/
uatus est nihilominus in vltimo vite cōsti
tutus non audiuit: Hodie eris in paradi
so. Quinimo ad limbum descendens ibi
sedit in tenebris vsq3 ad completam pas/
sionem christi. Sic abraham: sic ysaac: sic

iacob: sic prophete: sic deniq3 iusti omnes.
latroni xpo dictum est: hodie idest stati post
anime ⁊ corpore tuo separationem eris in
paradiso. Hic autem latro exemplū est ma
nifestum q3 illi qui nihil habent purgabile
decedētes in charitate stati euolant. ¶ Si
aūt aliquis q̄reret quis potest eē adeo mū
dus vt moriens nihil purgabile retineat.
Ad quod respondemus hoc fore possibile
quinq3 rationibus.
¶ pᵃ di martyrij tolerationis.
¶ 2ᵃ baptismalis purificationis.
¶ 3ᵃ intense compunctionis.
¶ 4ᵃ virtualis perfectionis.
¶ 5ᵃ plenarie remissionis.
¶ Prima ratio quare potest quis absq3
aliq̄ purgabili ex hac vita discedere ⁊ stati
euolare dicitur martyrij tolerationis. Qui
enim martyriū patitur purgatur ab omni
labe ⁊ mox regnum celorū ingreditur. vn
de Cyprianus in quodam sermone ait. O
delicata passio ⁊ gloriosa confessio. Absol/
uitur per martyrium anima a vinculo car
nis ⁊ in celo cum triumpho eleuat ab an/
gelis. Et extra de celebratione missaru3.c.
Cum marthe. dicitur q3 iniuriaz facit mar
tyri qui orat pro martyre. quia videlicet in
dubitāter creditur ad celū euolasse. ¶ Se
cunda ratio dicitur baptismalis purifica/
tionis. In baptismo debite suscepto mūda
tur anima. Et mox baptizat⁹ moriens euo
lat: vt patet extra de baptismo.c. Debitū.
Et ad hoc ostendendum baptizato christo
aperti sunt celi. Mathei.3.c. ¶ Tertia ra/
tio dicitur intense compunctionis. Dum
enim contritio feruida est ⁊ intēsa satis au
fert omnem culpam ⁊ debitam penam. Et
de huiusmodi intensa compunctione intel
ligitur dictum Augustini. q3 vera peniten
tia ad puritatez baptismi conatur adduce
re penitentem. ¶ Quarta ratio est virtuo
se perfectionis. Dum enim aliqui perfecte
viuunt florentes virtutibus heroicis sicut
fecerunt benedictus dominicus frāciscus
⁊ alij morientes statim euolant. vnde Gre
gorius liº.4. dialogorum ait. Iustorū ani
me mox vt huius carnis claustra exeunt:
in celestibus sedibus recipiuntur. ¶ Qui
ta ratio est plenarie remissionis. Scdm do

ctores Raymundū Hostiensem et alios. Boni christiani qui lucrantur indulgentias plenarias ab omnibus peccatis purgātur ⁊ morientes stati euolant. Que omnia satis credibilia facit exemplum latronis. ¶ Quinta dulcedo siue cōditio promissionis facte latroni dicit͛ diuina societas. Hec notificatur in illo verbo mecum. ¶ Sexta conditio eterna stabilitas. Ideo subditur Eris. scilicet in eternū permanebis. Quicquid enim est in illa sanctorum beatitudie eternum erit ⁊ semper permanebit. Eterna pax: eterna requies: eterne diuitie: eterna deniq; vita. Hoc iesus benedictus sepissime reserauit. Nam Joannis. 3. c°. ait. Sic deus dilexit mundum vt filium suum vnigenitum daret vt omnis qui credit in illu; non pereat sed habeat vitam eternam. Et 10. c. Oues mee vocem meam audiunt et ego do eis vitam eternam. Et Mathei. 25. c. Ibunt hij in ignem eternum. Justi aute; in vitam eternam. ¶ Septima conditio illius promissionis dicit͛ gloriosa iocūditas que exprimitur cum dixit christus. In paradiso. Scōm Nicolau; de lira non accipitur hic paradisus pro orto voluptatis nec pro celo empireo: sed pro fruitione beata: quā habuerūt sancti patres in morte christi qui erant in limbo detenti. Statim cu; eius aīa descendit ad eos ⁊ eade; die illuc descendit aīa illi⁹ latronis facta particeps beate fruitionis.

¶ De quinq; singularissimis p̄uilegijs latronis ad xp̄m conuersi. Cap. 3m.

T Ertium mysteriu; declarandum de sancto latrone est de ipsi⁹ priuilegio Fuerunt quippe in eo quinq; priuilegia singularissima.

¶ p̄m dr̄ assimilationis.
¶ 2m associationis.
¶ 3m predicationis.
¶ 4m petitionis.
¶ 5m figurationis.

¶ Primū fuit priuilegium assimilatiōis. Solus enim ipse inter membra christi assimilabatur christo in crucifixione ⁊ crucifixus crucifixo assimilatus est. Nec obstat ꝙ crucifixus fuit pro sceleribus suis: quia post conuersionem fuit legitimum membrum christi ⁊ ex tunc pena sua configurata fuit similitudini mortis eius. ¶ Secundum priuilegiu; fuit associationis. Solus ipse virginem matrem associauit in lamētatione dolorosa moriētis filij dei. Factus est enim socius ei in fide atq; dolore. Nulla autem alia creatura presentis vite matrem associauit in istis: l; enim Joannes ⁊ magdalena amare deflerent morientem iesum non tamen vt deum pro redemptione humani generis morientem. vnde eorum lamenta multum fuerunt informitate insipida. Solius istius latronis simul cum maternis fuerunt accepta lamenta: quia deum credidit desuper īfusa fide quē cum incredibili dolore hominem ante suos oculos morientē vidit. ¶ Tertium fuit priuilegium predicationis. Nam iesū condemnato a iudeis impijs tanq̄; reo latro iste publice predicauit saluatorem suum ⁊ armis quibus potuit tanq̄; suus collateralis miles strenue defensauit. Non fuit iste tanq̄; s͛uus fugitiuus qui dimittit dominum suum in bello mori ⁊ fugit ⁊ debet capite puniri. ff. de re militari. l. Des͛torē. Sed fuit tanq̄; seruus fidelis obsequens domino suo vt potuit vsq; ad mortem. Et probabiliter credi potest ꝙ latro iste increpauerit proteruos iudeos ac phariseos et scribas qui sic impie exultabant pro moriente iesu. ¶ Quartum priuilegiu; fuit petitionis. Iste latro solus postulauit salute; quando saluator mundi eam pro omnib⁹ faciebat. vnde ⁊ abundanter eam recipere debuit sicut ⁊ fecit. ¶ Quintum fuit priuilegium figurationis. Nam ipse figuram tenuit et quasi vicem omnium electorum. Ut eni inquit Leo papa in s͛mone de passione. Duo latrones vnus ad dexteram ⁊ alius ad sinistram cum christo crucifiguntur: vt in ipsa patibuli specie demonstraretur illa que in iudicio illius omniu; hominum est facienda discretio. Ipsa enim crux tribunal fuit in medio cuius iudice constituto vnus qui credidit liberat⁹. Alter qui insultauit damnatus est. Per illum ergo latrone; figurantur oēs electi qui in die iudicij stabunt a dextris xp̄i quibus dicetur. Uenite bn̄dicti p̄ris mei possidete paratū

vobis regnum. Ad quod nos ipse perdu/
cat: qui viuit ⁊ regnat in secula seculorum
Amen.
¶ Feria quinta in cena domini. De myste
rijs sacri eucharistie ꝯtétis i epl'a hui⁹ diei.
Sermo quadragesimus sextus.

P Robet autez seipsuz homo ⁊ sic de pane illo edat ⁊ de calice bibat. Docto/ris gentium verba sunt ista prime ad co/rinthios. xi. c°. ⁊ in epistola hodierna. Cunctorum fidelium deuotio isflammari debet hoc tempore maxime ad sacratissimuz corpus domini nr̄i iesu christi. Statuit náqz sancta mater ecclesia vt in sancto pascha/te ad min⁹ omnes vtriusqz sexus qui peruenerunt iam ad annos discretionis reuerenter suscipiant eucharistie sacramétum. Veruntamen quia multi sunt imitatores corinthiorum qui irreuerenter ⁊ impudice frequentare presumunt dominicam men/sam. Ideo in presenti sermone sm ea que in epistola recitantur de ipso altissimo sa/craméto verba faciemus. In quo tria mysteria ab Apostolo tradita declarabimus.

¶ p^m est de sacri eucharistie irreuerétia.
¶ 2^m de illius excellentia.
¶ 3^m de eius frequentia.

¶ Qualiter Apostolus reprehendit co/rinthios: quia irreuerenter se habebant ad sacramentum eucharistie. Cap. p^m.

P Rimum mysterium declarandum est de sacramenti eucharistie irreuerentia. Reprehésibiles quippe sũt ⁊ non parum illi qui irreuerenter se habét ad istud ineffabile sacramentũ: quod Apostolus ostendit in prima parte epistole: vt enim inquit Nicolaus de lira Apostolus arguit corinthios de hoc ꝙ male se habe/bant circa sacramentum eucharistie quá/tum ad cibum: quia aliqui eorum sumpto cibo recipiebant corpus christi sumentes argumentum ex hoc ꝙ christus post cená hoc sacramentum instituit ⁊ discipulis dedit. Quod tũc fuit rationabile quia ibi debuit inchoari veritas vbi cessauit figura. Huius autem sacramenti figura fuit imolatio agni paschalis. Et ideo post ill⁹ agni esum christus instituit hoc sacramentum. Postea rationabiliter statuit ecclesia in reuerentiam tanti sacramenti ꝙ non suma/tur nisi a ieiunis. Ieiunio nature quod soluitur per omne illud qđ sumitur per modicum cibi ⁊ potus. Dies autez incipit a media nocte. Et ideo qui post mediam noctez aliquid sumpserit dicto modo redditur inhabilis ad sumendum hoc sacramentum excusantur tamen infirmi. Idem dicit Ricardus in quarto. di. 8. Dicit ergo Apostolus. Conuenientibus vobis in vnum scilicet ad participandum eucharistie sacramétum iam non est idest non licet vobis dominicam cenam máducare. Et subdit causam cui dicit vnusquisqz enim suam cená presumit ad manducandum. Ante enim sumptionem sacramenti preparabant sibi sua cibaria ⁊ portabant ad ecclesiaz comedentes anteqz sumerent sacramentum et sic diuites laute comedebant ⁊ bibebant: pauperes autem esuriebant. Ideo sequi/tur Apostolus. Et alius quidem esurit: alius autem ebrius est. ¶ Notádum ṽo hoc loco sm Petrum de tarantasia super epistolas pauli. ꝙ duplex est cena scilicet bo/na et mala. ¶ Cena bona quatruplex est. ¶ Quedaz corporalis in qua pauperes reficiunt. de qua Luce. 14. c. Cuz facis prandium aut cenaz voca pauperes. ¶ Alia est cena spiritualis in qua donis dei anime satiantur. Et de hac dicitur apocalypsis. 3. c. in persona dei. Ego sto ad ostium et pulso: siquis mihi aperuerit itrabo ⁊ cenabo cuz illo ⁊ ille mecum. ¶ Tertia cena bona est sacramentalis qua fideles in altari pascun/tur. Et de hac dicitur Luce Homo quidam fecit cenam magnam. ¶ Quarta cena bona est celestis qua beati fruuntur. Et de ista dicitur apocalypsis. 19. c. Beati qui ad cenam nuptiarum agni vocati sũt. ¶ Cena ṽo mala quatruplex est. ¶ Prima est voluptatis in qua hoies inebriátur. Et de ista Judith. 12. c°. scribit. Holophernes fecit cenam seruis suis et inebriatus est. ¶ Secunda cena est crudelitatis in qua iusti opprimuntur. Sicut fuit cena herodis. De quo di Marci. 6. c. Cũ dies oportun⁹

accidisset herodes natalis sui cenam fecit et in ea ioannem occidit. ¶ Tertia est cena ambitionis in qua superbi extolluntur. Et de hac dicit Matthei. 23. c°. Amant primos accubitus in cenis. ¶ Quarta est cena supstitionis et erroris sicut est cena idolatrarum de qua p° ad corinthios. 10. c. Siquis infidelium vocat vos ad cenam et vultis ire: omne quod vobis apponitur manducate nihil interrogantes propter conscientiam. In quibus verbis concedit Apostolus licentiam comedendi cum infidelibus hijs qui infidelibus prodesse possunt. Seqtur Apostolus loquens corinthijs. Nunquid domos non habetis ap manducandum et bibendum idest domos non consecratas: in quibus debent exerceri talia conuiuia. Aut ecclesiam dei contemnitis et confunditis eos qui non habent. Quid dicam vobis: laudo vos: In hoc nō laudo immo scilicet vitupero. Et minus dicēdo plus significat. Sz hodie xpiani multograuius errāt q̄ corinthi circa sacrū istud venerabile. Et hoc triplici rōne.

¶ P° rōne incredulitatis.
¶ 2° rōne culpabilitatis.
¶ 3° rōne tepiditatis.

¶ Primo aliqui errant ratione incredulitatis quia nolunt credere realem existentiam corporis christi in sacramenco altaris vellent enim altitudinem tanti sacramēti attingere vi nature et ingenij proprij. Sz in hoc nihil est inuestigandum sm nature regulas cum omnia que veracissime predicantur de hoc sacro referēda sint ad oipotentiam dei. De quo Cicero in lib° de natura deorum refert. Nulli est nature subiectus aut obediens deus. Omnem ergo regit ipse naturam. Credere itaqz debemus pure et simpliciter audientes doctrinaz sanctorum et ecclesie confessionē ac verba christi. Quorum sententias distincte positas videre poteris in quadragesimali de penitentia in sermone de veritate sacramenti.

¶ Secundo errant cum irreuerentia circa sacramētū alij et quidem multi ratione culpabilitatis qui presumunt in mortali culpa suscipere corpus christi. ¶ Tertio errāt pleriqz ratione tepiditatis: quia absqz feruore deuotionis compunctionis et meditationis ad altare sanctum accedunt qui notare debent ea que scripsimus in quadragesimali de penitentia in sermone de communione.

¶ Qd sacramentū eucharistie est excellentissimū qd declarat eius nomē: et qr supat alia: et qm fuit a xpo solēniter institutum.

Cap. 2^m.

Secundū mysterium declarandū est de sacramenti eucharistie excellētia Hanc explicat Apostolus cum ait Ego enim accepi a dño quod et tradidi vobis etc. qr videlicet que scripserunt de hoc euangeliste ipse accepit a dño reuelāte: qr dñs iesus hoc memoriale sacrū istituit sub duplici specie in memoriam sue passionis et mortis. Quanta vo sit huius sacri excellentia colligere possumus principaliter ex tribus.

¶ P° ex nominatione.
¶ 2° ex superatione.
¶ 3° ex institutione.

¶ Primo colligitur huius sacri excellentia ex nominatione. Nam sm franciscū de mayronis in suo. 4. di. 8. Quatuor sūt huius sacri nomia. ¶ P^m nomē est eucharistia vt p^a. q. p^a. c. Multi secularium. Et de con. di. 2. c. Quotidie. Et de pe. et re. c. Ois. sm vo Dionysium li° de angelica ierarchia eucharistia dicitur ab eu qd est bonum et charis gratia quasi bona gratia: qr ibi est bona gratia non inherens sed subsistens: vt dicit Landulph9 in 4° di. 8. ¶ 2^m nomen est viaticum: vt. 2. q. 2. c. Siquis in infirmitatē qr est viator cibus et solidatio. ¶ 3^m nomē est hostia: vt de con. di. 4. c. Sacrm. et c. Semel. Et dicitur hostia qr passionē xpi significat quā patri obtulit. ¶ 4^m nomē est sinasis grece sm Diony^m de ange^ca ierarchia: et latine idem est q̄ cōmunio: qr est oium fidelium cois vnio. dr etiā sacrū altaris: de cō. di. p^a. c. Sacra. ¶ Scdo colligitur excellentia sacri eucharistie ex superatione. Supat eni nobilitatē oium aliorum sacrorum. vñ Hieronym9 p^a. q. p^a. c. Multi. ait. Quid enim melius corpore et sanguine dei nri. Quasi dicat nihil. Et de con. di. 2. c°. Nihil. Nihil in sacrificijs maius esse potest q̄ corpus

⁊ sanguis christi nec vlla oblatio hac poti or: sed hec omnes precellit. Notandum tamen ſm Landulphū in. 4. di. pª. ꝙ vnuz sacramentū potest dici nobilius alio multipliciter. ¶ p̄ effectu. Et sic baptismus est ceteris nobilius. di. 24. c. Uerum. ¶ 2º ministri dignitate vt cōfirmatio. de con. di. 5. c. De hijs. ¶ 3º vt re cōtenta sicut eucharistia. di. 25. c. Ecce. ¶ 4º significatione vt matrimonium. 27. q. 2. c. Societas. ¶ 5º gradus dignitate vt ordo: status necessitate: vt pnia ⁊ extrema vnctio. ¶ Nobilitas etiā in sacris potest accipi penes status ecclesie: baptismus eni est sacrm intrantiū. di. 22. c. Preter. ¶ Cōfirmatio pugnātiū. ¶ Eucharistia ꝓgredientiū: vnde ⁊ viaticum dicitur. 26. q. 6. c. Qui recedunt. ⁊ c. De hijs. ¶ Penitentia est errantium ⁊ deficientium. ¶ Matrimoniū incontinentiū. ¶ Extrema vnctio exeuntium. 26. q. 7. c. Ab infirmis. Sacramentū ergo eucharistie superexcellit reliq̄ q̄ʒtum ad rem contentam que est corpus christi verꝫ. de con. di. 2. c. Reuera. c. Nia.

¶ Tertio colligitur excellentia sacri eucharistie ex institutione quia institutuz fuit ab ipso redemptore nostro dn̄o iesu christo. In qua institutione cōsiderande sunt tres circunstantie.

¶ pª loci.

¶ 2ª diei.

¶ 3ª modi.

¶ Prima circunstantia est loci. Instituit nanqʒ christus hoc sacrm in hierusalē vbi fuerunt instituta q̄tuor sacramenta. ¶ pm penitentie quando xp̄s post resurrectionē apparens discipulis insufflauit ⁊ dixit eis Accipite spiritum sanctum. Quoꝝ remiseritis peccata remittuntur eis. Joānis. 20. c. ¶ 2m fuit sacramentum baptismi. quādo Marci vltimo. c. dixit. Euntes in munduz vniuersum: predicate euangelium omni creature baptizantes in nomine patris: et filij: ⁊ spiritus sancti. ¶ 3m fuit sacramentuz ordinis qn̄ dixit apostolis Luce. 22. c. Hoc facite in meam commemorationē. Tūc eni vt dicit Ricardus in. 4. ordinauit xp̄s apostolos sacerdotes. ¶ 4m fuit sacramentū eucharistie. ¶ Secūda circūstantia consideranda dicitur diei. Nam institutū fuit hoc sacrmʒ feria. 5. que quatruplici mysterio fuit consecrata. p̄ piscium creatione in mari et auiuz in aere: vt patet Genesis p̄. c. Ad designandū ꝙ duo genera hominum ad sūptionē huius sacramenti sunt apta scilicet actiui qui in amaritudine penitentie commorantur sicut pisces in mari: ⁊ contēplatiui qui designantur per aues. 2º dies ista fuit consecrata mysterio dominice oblationis. Nam beata virgo feria. 5. obtulit filiū suum in templū: vbi datur intelligi ꝙ suscipientes. S. eucharistie pleni debent esse humilitate sicut fuit beata v̄go. 3º dies ista fuit consecrata mysterio dominice ascēsionis. Ex quo datur intelligi ꝙ volentes cōmunicare debent habere mentez eleuatā ad celos. ¶ Tertia circunstantia considerāda dicitur modi. Exprimitur eniʒ p̄mus modus in canone beati Petri: vbi dicitur Eleuatis in celum oculis. vnde sumit documentum ꝙ illi qui sumunt hoc sacramētum debent habere oculos mentis eleuatos ad deū ⁊ nō ad inferiora depressos: teste ꝓpheta q ait. Oculi mei semꝑ ad dn̄m. Secūdus modus fuit gratiaruʒ actio. Et de hoc dicit Apl'us. Accepit panem et gratias agens. Unde trahitur argumentum ꝙ illud sacramentū sumentes debent esse deo grati. ⁊ precipue de tam mirabili beneficio. Tertius modus fuit benedictio quia benedixit ⁊ nos etiam debemus deum benedicere. Quartus modus fuit diuisio qr fregit: insinuans ꝙ sumētes christi corpꝰ debent proximis qn̄ possunt elemosynas dare. iuxta illud Ysaie. Frange esuriēti panem tuum.

¶ Qualr monet Apostolus fideles vt cū deuotione suscipiāt sacramētū eucharistie ostendens punitionē illoꝝ qui ꝯtrariū fecerunt.

Cap. 3m.

t Ertium mysteriuʒ declarandum est de sacramēti eucharistie frequētia. Frequentandū quippe est hoc sacramentum in memoriā passionis christi. vnde apostolus refert verba christi qui dixit. Hic calix nouum testamentū est in meo sāguine. Que v̄ba sic exponit Nicolaus de lira. Hic calix idest contentum in hoc calice nouum testamentum est: vetus enim te

stamentum pmittebat bona temporalia. Nouum autem pmittit bona spiritualia: vt dicitur in. c. Cum marthe. Extra de celebratione missarum. Et glo. in. c. Translato sacerdotio. Extra de constitutionib⁹. Et vt dicitur in dicto. c. Cum marthe. Non solũ scriptura sed etiam promissio dicitur testamentum. Uetus autem testamentum fuit confirmatum per aspersioné sanguinis victime brutalis: vt habetur Exodi. 24. Nouum ꝟo testamentuz sanguinis christi effusione: vt dicitur ad hebreos. 9. c. Subdidit christus: hoc facite quotienscũqz bibitis in meam commemorationem. Quotienscunqz enim manducabitis pané hunc ⁊ calicem bibetis mortem domini annunciabitis donec veniat: scilicet ad iudicium. Per quod datur itelligi ꝙ celebratio huius sacramenti nõ deficiet in ecclesia vsqz ad finem mundi. Sed Apostolus ostendit periculum indigne sumentiũ cum sequit. Itaqz quicunqz manducauerit pané idest corpus christi sub specie panis vel biberit calicem dñi indigne reus erit corporis ⁊ sãguinis dñi. ¶ Ubi glo. punietur ac si christum occiderit. Quod non est intelligendũ ꝯm equalitatem: sed ꝯm quandam similitudinez. Et ideo sequitur textus. Probet autem seipsum homo: scilicet propriaz cõscientiam diligenter examinando ⁊ emundãdo. Et sic de pane illo edat ⁊ de calice bibat. Et fit métio hic de duplici specie: quia in primitiua ecclesia sic dabatur fidelibus Sed propter periculum effusionis sanguinis modo datur tm̃ sub specie panis. Sacerdos tamen celebrans debet accipe sub vtraqz specie. Qui enim mãducat ⁊ bibit indigne iudicium sibi manducat ⁊ bibit: idest ad suam damnationem sumit. Non diiudicans corpus domini: idest nõ discernens ab alijs cibis sumens eodem modo sicut alios cibos. ¶ Sed contra hoc arguitur quia christus dixit Jo. Qui manducat me ipse viuit propter me. ¶ Respondenduz ꝙ hoc intelligitur de manducante digne. Sequitur Apostolus loqués corinthys. Ideo inter vos multi infirmi ⁊ imbecilles ⁊ dormiunt multi. ¶ Pro quorum verborum declaratione dicit Nicola⁹ de lira: ꝙ lz deus multa reseruet puniẽda vltimo iudicio tamen in presenti aliq̃ punit maxime circa principiuz legislationis: vt ex terrore alij inducantur ad obseruantiam legis. Sicut Exodi. 32. c. dicitur. Qđ post legislationez immediate multa milia hominum occisa fuerunt in vituli conflatilis adoratione. Et similiter in primitiua ecclesia. Post lationé legis noue per christum ananias ⁊ saphira puniti fuerunt subitanea morte pro peccato furti ⁊ mendacij: vt ex terrore alij a similibus cauerent. Actuum quinto. c. Similiter in primitiua ecclesia multi puniti fuerunt propter indignã susceptionem sacri. vñ Aplus dicit. Ideo idest pꝑter indignã eucharistie sumptionem. Inter vos multi infirmi idest puniti diuinitus infirmitate corporali. Et imbecilles longa valitudine laborantes. Et dormiunt multi somno mortis corporalis a deo subito interfecti. Qđ si nosmetipsos diiudicaremus cõscientias. s. nostras bene purgãdo nõ vtiqz iudicaremur idest puniremur a dño per talé modum. Notandũ ꝙ Apl's in hoc iungit se alijs nõ quia esset culpabilis sed ostendens se iunctum esse cum eis charitate. Duz iudicamur autem a dño idest punimur dicto modo corripimur quia talis pena ad correptionez inducitur: vt non cum hoc mundo idest cum hoib⁹ mũdane viuentib⁹ dãnemur. Dicta sũt oia hec vt pparent se fideles ad sacram cõmunioné: ob quã digni efficiant grã xpi qui est bñdictus in secula seculoꝝ Amen.

¶ Eadem die scilicet in cena domini. De sacramento confirmationis.

Sermo quadragesimus septimus.

q

Ui lotus est

non indiget nisi vt pedes lauet ⁊ est mundus totus. ꝟba sũt redéptoris nr̃i Joãnis. 13. c°. ⁊ in euãgelio hodierno. Post susceptũ sacrĩz baptismi opus est pficere de virtute in virtuté. ¶ Uñ Hiero⁹ in pᵃ ad palmachium ⁊ oceanũ ait. Ibũt de ꝟtute in ꝟtuté de bonis scriptũ é xpianis. Nescio qualr placeãt parétib⁹ ifantes illi q sũt annoꝝ. 5. vł

decez si in ea qua nati sunt modicitate perdurent. Propterea dn̄s iesus christus instituit alia sacramenta quibus humane indigétie posset subeniri. Inter que est sacramentuz confirmationis: quod dr̄ chrisma ratione materie: confirmatio ratione effectus: ⁊ manus impositio ex modo dandi. Quia xp̄o a plerisqz hoc sacramentū contēnitur ideo in pn̄ti sermone de ipso dicturi erimus: qm̄ illud reuerēter suscipiētes confirmantur ⁊ roborantur vt xp̄z publice cōfiteri non erubescant. Videam⁹ itaqz de illo tria mysteria pn̄cipalia.

¶ p^{m} dr̄ institutionis.

¶ 2^{m} obligationis.

¶ 3^{m} regulationis.

¶ Qd̄ sacr̄m confirmationis fuit imediate a christo institutuz. In quo datur robur ad confitendum publice christum quod ecclesia pficit ex determinata materia ⁊ forma.

Cap. p^{m}.

Primuz mysteriū videndū de sacr̄o ɔfirmationis dr̄ institutionis. Et in hoc declaranda sunt tria.

¶ p^{m} a quo istud sacr̄m fuit institutū.

¶ 2^{m} quare fuit institutū.

¶ 3^{m} qualiter consumatur.

¶ Primū quod est declarandū a q̄ sacramentū confirmationis fuit institutū. ¶ Et ad hoc intelligendū dicit Ricardus in 4° di. 2. Qd̄ aliqui dixerunt quedā sacramēta fuisse a christo immediate instituta. Quedaz mediantibus aplīs sicut confirmatio ⁊ extrema vnctio. ¶ Alij dicūt omnia a xp̄o immediate omnia instituta fuisse: qz cum ex sua institutione habeant virtutem cōueniens fuit ea institui ab illo solo immediate a quo habent sanctificandi virtutē que eis dare non potuit ab aliquo homine puro. ¶ Thomas xp̄o dicit: ꝙ christus omnia sacramenta īstituit sed quedam magis necessaria ⁊ explicite: quedam alia figuratiue ⁊ implicite, ꝓmulgationem ⁊ exp̄ssionē maiorez relinquens apostolis. ¶ Petrus etiam de palude idez dicit: asserens ꝙ oīa sacramenta a xp̄o immediate fuerunt instituta lz non ꝓmulgata nisi que erant necessitatis vt baptismus. de quo dixit Joānis 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua et spu sancto non potest introire in regnum dei. Et penitentia cum dixit Mathei. 3. Penitentiam agite. vel cum dixit leprosis. Ite ostēdite vos sacerdotibus. Et eucharistia cum dixit Joannis. 6. c. Nisi manducaueritis carnē filij hominis ⁊c. ¶ Instituit christus extremam vnctionem cum misit apostolos predicare ⁊ oleo vngere infirmos. Confirmationem quādo benedicebat pueros eis manus imponens. Ordines in cena vltima. Matrimoniū quādo nuptias miraculo vini consecrauit. Sed confessionem ⁊ extremam vnctionez promulgauit expresse per Jacobum. 5. c. Cetera per doctrinam apostolorum. ¶ Sacramentum ergo confirmationis a christo fuit institutuz ƀm Petrum de palude lz non sit scriptū: quoniam vt etiam in precedentibus diximus videlicet in ƀmone de superbia hereticorum. Multa tā de verbis q̄z de factis dominicis inuenimus in euāgelistis omissa que apostoli vel suppleuisse verbo vl̄ facto expressisse leguntur: vt dicitur extra de celebratione missaꝝ. c. Cum marthe. Apostoli autem chrismati fuerunt die pentecostes sine chrismate. vt eni dicit Magister sententiaꝝ in 4°. Deus non alligauit potentiam suam sacramētis: quin ⁊ per modos alios sibi placitos posset conferre gratiam. Quod ergo alijs confert gratiā ƀm legem communem per sacramentū confirmationis hoc apostolis cōtulit sine eo plenitudo spiritus sc̄i fecit tamen apparē̄ sup̱ eos aliqd correspondens materie chrismatis scilicet linguas igneas. ¶ Apostoli etiā chrismabant per impositionē manuum et descendebat visibiliter sp̄us sāctus: vt scribitur actuum. 8. c. ¶ Scd̄z quod est declarandum quare sacramentū confirmatiōis fuit institutum. Et dicūt doctores in 4° di. 7. ꝙ fuit institutū ad hoc vt p̱ gratiā operantē roboretur ⁊ fortificetur aīa ad confitendum cum fiducia fidē christi. ¶ Notandum tn̄ ꝙ potest quis tripliciter roborari seu confirmari.

¶ p^{o} per iuriū firmationē.

¶ 2° per armoꝝ additionē.

¶ 3° per membroꝝ vigorationē.

¶ Primo roboratur ⁊ confirmatur quis

per iurium firmationem. Cum enim quis
eligitur ad aliq̄ʒ dignitatem acquiritur ei
ius ad rem illam: sed cum a superiore con
firmatur firmatur sibi magis illud ius vt
non ita de facili possit sibi auferri. Sicut di
citur de salomone rege ꝙ eo confirmato in
regno regnum ei adhesit fortius. Sic ad
propositum per baptismū assumitur quis
spiritualiter ad dignitatem regiam ⁊ acq/
ritur ei ius ad omnia sacraméta vt admit
tatur ad ea: sed per cōfirmationis sacramē
tum magis firmatur sibi illud ius. ¶ Se/
cundo confirmatur quis per armorum ap
positionem. Quāuis enim quis sit fortis
corpore si cum hoc addantur sibi arma si/
cut fit militi cum accedit ad bellum: inde
confirmatur ⁊ magis roboratur. Per ba/
ptismum autem recipit quis gratiaʒ vigo
rantem eum ad bene agendum. Sed per
chrismationem recipit maius robur spiri/
tuale ad pugnandum pro fide vt non ter/
retur nec erubescat publice fidem christi
confiteri. vnde Petrus apostolus qui ad
vocem vnius ancille ita timuit ꝙ christuʒ
negauit. Et ipse cum alijs apostolis q̄ʒuis
gratiam haberent ⁊ essent baptizati: vt di
cit Aug. tamen stabāt clausi in domo pro
pter metum iudeorum. Sed postq̄ʒ fuerūt
confirmati in die pentecostes ita fuerūt ro
borati ꝙ exeuntes domuʒ ceperunt publi
ce predicare magnalia dei ⁊ sine aliquo ti
more fidem christi. Et quātūcunqꝫ fierent
eis mine ⁊ flagellarentur non dimittebāt:
quin publice predicarent. Unde christus
dixerat eis Luce vltimo. c. Sedete in ciui/
tate quousqꝫ induamini virtute ex alto idest
armis fortitudinis. ¶ Armantur ergo illi
qui chrismātur signo crucis per episcopū
in fronte ⁊ inunguntur sicut ⁊ pugiles an
tiquitus inūgebantur ad hoc vt tanq̄ʒ for
tes milites christi facti non timeāt nec eru
bescant publice christum fateri. ¶ In hui⁹
figuram dauid vnctus a samuele preliās
cum golia terribili gigante preualuit con
tra eum ⁊ in funda ⁊ lapide occidit. primi
regum. 16. c. ¶ Hinc Melchiades papa de
con. di. 5. c. Spiritus sanctus. ait. Quia in
mundo tota etate victuris inter visibiles
hostes ⁊ pericula nobis gradiendum est.

In baptismo regeneramur ad vitā. Post
baptismum confirmamur ad pugnaʒ. In
baptismo abluimur: post baptismuʒ robo
ramur. Et q̄ʒuis continuo transituris suffi
ciat regenerationis baptisma: victuris ta
men sunt necessaria confirmationis insi/
gnia. Regeneratio saluat mox i pace bea
ti seculi recipiendos. ¶ Confirmatio armat
⁊ instruit ad agones mundi. ¶ Tertio con
firmatur quis ⁊ roboratur per membrorū
fortificationem. Cum puer nascitur viuit
vtiqꝫ sed multum est debilis nec ad opera
aptus adultorum. Ex sensibilibus autem
⁊ corporalibus deuenire possumus in no
ticiam spiritualium per similitudines eo/
rum. Nascitur enim homo in esse spiritua
li per baptismum ⁊ viuit vtiqꝫ vita gratie
sed adhuc est quasi debilis in vita spiritua
li. Unde apostolus Petrus in prima sua
canonica. c. 2. baptizatis ait. Quasi modo
geniti infantes lac concupiscite vt in salu/
tem crescatis. Sed per confirmationem vł
chrismationem confirmatur homo quasi
perueniens per hoc ad etatem robustam:
vt possit bellare ⁊ fortia agere. ¶ Tertiuʒ
quod est declarandum qualiter hoc sacra/
mentuʒ consumatur: idest que sit materia
eius ⁊ que forma. Et quantum ad materi
am dicit Ricardus ꝙ materia huius sa/
cramenti determinata est chrisma conse/
cratum ab episcopo: quod componitur ex
oleo oliuarum quod designat nitorem con
scientie ⁊ balsamo quod designat odorem
bone fame: vt patet extra de sacra vnctio/
ne. c. Uno. Nec obstat quia christus non
fuit vsus ista materia: quia credenduʒ est
ꝙ ipse hanc materiam determinauit inspi
ratione vel precepto. vnde Damascenus
libro. 4. c. 4. ait. Multos ritus seruat nūc
ecclesia qui lʒ in scriptura non inueniātur
expresse instituti: tamen per sanctos spirit⁹
sanctus instituit ⁊ reuelauit. ¶ Dicit tamē
Landulphus ꝙ chrisma consecratum ab
episcopo est materia remota. S. confirma
tionis: sed vnctio est materia propinqua
Forma xᵒ huius sacramenti est Cōsigno
te signo signo crucis ⁊ cōfirmo te chrisma
te salutis. In nomine patris: ⁊ filij: ⁊ spūs
sancti Amen. Hanc formam vt inqt Pe/

trus de palude non habemus ab euangelistis sed a traditione romane ecclesie que eam accepit ab apostolis qui eam a christo acceperunt. Et si apostoli non fuerunt vsi hac forma dispensatiue factum est sicut tunc forma baptismi. Magis tamē vsi creduntur lꝫ non legatur quia occultabāt formas sacramentorū propter irrisiones gentilium ⁊ quia in signo crucis omnia sacramenta perficiuntur de con. di. 5. c°. Nunquid.

¶ Qđ omnes fideles obligantur suscipe ꝯfirmationē ab epis ex ꝑcepto ecclesie pro loco ⁊ tpe. Cap. 2^m.

s Ecundum mysterium videndꝫ de sacramento confirmationis dicitur obligatio. vbi queritur. An fideles obligētur ad istud. S. de necessitate. Et ad hoc respondet Ricar. in. 4. ⁊ Petrus de palude. Qđ hoc sacramentum non est simpliciter necessariꝫ nec ex institutione propter effectum eius qui est robur spirituale quia de facto ⁊ meritorie potest homo confiteri fidem tempore persecutionis per fortitudinem ⁊ charitatem que datur in baptismo cum minima charitas sufficiat ad resistendum cuiqꝫ tentationi. ¶ Item non est necessarium ex institutione christi quia christus nō promulgauit hoc sub comminatione damnationis: vt baptismꝫ ⁊ penitentiam. Nec precepit illud sicut eucharistiam: propter quod ista tria dicuntur necessitatis. Sed videtur hoc esse necessariū ex ordinatione ecclesie: que statuit vt oīs fidelis semel in vita confirmetur si potest: vt patet de cō. di. 5. c. Omnes fideles. vbi dicitur ꝙ omnes per impositionē manus episcoporum recipere debēt spiritū sanctū post baptismꝫ vt pleni christiani inueniātur. ¶ Et de con. di. 5. c. Spiritus sanctus. dicitur. Victuris necessaria sunt confirmationis auxilia. ¶ Et in. c. Vt ieiuni. dicitur. Nunqꝫ erit christianus scilicet plenarie q non fuerit episcopali confirmatione chrismatus. ¶ Et Rabanꝰ de con. di. 5. ait. Nouissime a summo sacerdote idest episcopo per manus impositionem paraclitus datur baptizato vt roboretur per spiritū sanctum. ¶ Et Hugo libro. 2. de sacramentis. Timendum est hijs qui per negligentiam omittunt episcopi presentiam ⁊ non suscipiunt manus impositionem ne forte ꝓpterea damnentur. ¶ Quāuis ergo paruulus post baptismum moriens vadat ad gloriā etiam non chrismatus: tamen non habet illam plenitudinem seu augmentum gratie. vnde nec glorie sicut confirmatus. Et adultus qui contemneret hoc sacramentū suscipere saluari non posset. ¶ Sed hoc loco queritur vtrum soli episcopi possint confirmari. Et ꝙ sic ꝓbatur. Nam scribitur extra de sacra vnctione. c. Unico. Cum ceteras vnctiones simplex sacerdos vel ꝑsbyter valeat exhibere hanc non nisi summꝰ sacerdos idest episcopus debet conferre. ¶ Item de cō. di. 4. presbyteri baptizatos infantes signare in frontibus sacro chrismate non presumant. Et idem hētur de cōsecratiōe di. 5. c. Manus. ⁊ c. De hijs. Et 68. di. c. Quāuis. ¶ Sed contra arguunt aliqui: quia vt recitat Magister sententiarum in. 4. ⁊ habetur. 95. di. c°. Peruenit. Gregoriꝰ scripsit ianuario episcopo in grecia ꝙ sacerdotes possent inungere in fronte chrismate sicut antea faciebant. Prohibuerat enim eos cōfirmare. Sed quia populus fuit de hoc scandalizatus concessit ꝙ possent confirmare sicut ante. ¶ Respōdet Landulphus in suo. 4. ꝙ circa hoc varie diuersi dicunt. ¶ Alij enim tenēt ꝙ Gregorius cōcessit vngere in fronte oleo ⁊ nō chrismate ad sedandum scandalum populi. Sed contra hoc obicit glo. quia tunc illum pplm decepisset ⁊ ita vno sacramēto defraudasset quod non est presumendum de sancto gregorio. ¶ Quidā ṽo tenent ꝙ gregorius fecit illos sacerdotes qui erant sub ianuario episcopo quo ad actum cōfirmandi epos: ita ꝙ quilibet eoꝝ in ordine epatus sibi in hac ptāte collata ꝯfirmabat. ¶ Ricar. ṽo dič ꝙ lꝫ soli epi ꝯfirmare possint ex ordiaria ptāte tñ simplex sacerdos ꝯfirmare posset ex cōmissiōe pape. vñ glo. i. c. Qñ. extra de cōsuetudine ait. Papa potest delegare auctoritatem chrismandi simplici sacerdoti ⁊ non laico. Epi ṽo licet ipsi possint chrismare non possunt tamen alijs inferioribus demandare qui ex offi-

tio hoc facere non possunt. Sed alij epi vel archiepiscopi possunt hoc facere in diocesi alterius epi de licentia ipsius episcopi. Epi enim ea que sunt iurisditionis vt iudicare excõmunicare ⁊ similia committere possũt etiam alijs non habentibus iurisditionez. Ea vero que sunt ordis ⁊ episcopalis auctoritatis nõ possunt demandare aut delegare alijs qui sunt inferioris gradus. Et de consecratione ecclesie vel altaris. c. Aqua. dicit text⁹. Licet eps cõmittere valeat que iurisditionis existunt que ordinis tamen episcopalis sunt non possunt iferioris gradus clericis demandare. ¶ Ubi glo. iurisditionis: puta iudicare cognoscere de causis beneficia conferre ⁊ omnia alia que assecutus est episcopus in consecratione: hec oĩa committere potest ⁊ delegare vnicuiqꝫ maiori vel minori. Sed ea que sunt ordinis scilicet clericos ordinare: virgines cõsecrare: chrisma conficere ⁊ similia non potest. Ergo vt redeamus ad nostra obligãtur fideles ad sacramentum cõfirmationis qd̃ epi conferunt. Et vt fideles ecclesia alliciat ad deuotionem tanti sacramẽti statuit iter cetera ꝙ lꝫ quandoqꝫ ciuitas sit supposita excommunicationi et interdicto: potest eps conuocare populum cũ sibi videbitur expedire apud aliq̃ꝫ ecclesiam ⁊ predicare insuper ⁊ chrismare: vt patet ex̃ de snia excõmunicationis. c. Responso.

¶ De regulis que obseruari debent circa sacr̃m ꝯfirmationis. Cap. 3m.

t Ertium mysterium videndum de sacramento confirmationis dicitur regulationis. In quo notãde sunt alique regule circa vsum eius. ¶ Prima regula ſm doctores in 4°. ꝙ hoc sacramentum debet dari omnibus fidelibus baptizatis non autem non baptizatis ⁊ mulieribus sicut ⁊ viris; quia etiam mulieres ꝓ christo dimicauerũt. vnde Criso⁹ in homelia sup Matheũ ait. In mundanis agonibus etatis ⁊ forme generisqꝫ dignitas requirit: ⁊ ideo seruis ac mulierib⁹: senibus ac pueris ad eos aditus denegatur. In celestibus aũt oĩ persone ⁊ etati ⁊ sexui indiscreta facultate stadiũ patet. Et in homelia de militia spũali dicit. Apud deũ femineus etiam militat sexus. Multe nanqꝫ femine animo virili spiritualem militiã gesserunt quedã enim interioris hoĩs virtute viros equauerunt in agonibus martyrij: quedã etiam fortiores viris extiterunt. ¶ Secunda regula ꝙ paruuli etiam possunt confirmari quia si non tunc tamen postea habebunt forte cõfiteri christũ ⁊ minus habẽt de fictione. Tñ quia hoc sacramentũ iterari non debet ⁊ non sic presumitur de cõuersato inter christianos ꝙ sit chrismatus sicut ꝙ sit baptizatus. Ideo non expedit ꝙ paruuli confirmentur ante septennium vt possint melius recordari postea ꝯfirmati: qb⁹ etiã ꝓpter hoc solet dari alapa. Saluãtur tamen paruuli baptizati etiã sine ꝯfirmatione. ¶ Tertia regula ꝙ ille q chrismatur debet teneri ab aliq̊ ſm Tho. 3a par. q. 72. Nec tñ ista tẽtio est de necessitate sacramẽti quia ⁊ sine ipsa daretur: sed est ex precepto ecclesie si adsit facultas. Cõgruit autem tentio huic sacramento quia ꝯfirmandus vt debilis confirmari petit ⁊ ideo ab alio vt a baculo sustentatur quasi infirm⁹ ⁊ mulier etiã tenere põt. ¶ Quarta regl'a ꝙ non confirmatus non debet tenere ꝯfirmandũ. argm de conse. di. 4. c. In baptizãte. Item nec vir vxorem nec vxor virum. Alioquin iure petendi debitum carebunt si scienter facerent: secus si ignoranter. 30. q. ꝓa. c. De hys. Item consanguinei vel affines non debent se mutuo tenere quia sufficit vinculũ carnale vel naturale. ¶ Quinta regula ꝙ in confirmatione contrahitur cognatio spiritualis non solum impediẽs matrimonium contrahendũ sed etiam dirimens contractum. Et hec cognatio contrahitur inter ꝯfirmatum ⁊ eum vel eos q tenent ad confirmationem. Inter ipm confirmatum ⁊ filios naturales ⁊ inter alios de quibus diximus in sermone de luxuria incestuosoꝝ. ¶ Sexta regula ꝙ adulti monendi sunt premittere confessionem ante confirmationem. vt de con. di. 5. c. Ut ieiuni. Et hoc in omni susceptione sacramenti post baptismum obseruandũ est ab eo qui post baptismũ peccauit mortaliter. ¶ Sexta regula ꝙ sacramentũ cõfirmationis ieiunis ⁊ a ieiunis dari debet vt patet de cõ.

di.5.c.Ut ieiuni.Et.c.sequenti. quod & de
omni sacramento intelligendum est.vnde
sine causa post prandium ministrari non
debet:puta si eps non potest mane cōmo/
de chrismare. ¶Septima regula ꝙ in oi
loco dum tamen decenti & honesto potest
episcopus confirmare sine peccato non so
lum in ecclesia sed extra:lz chrisma solum
in ecclesia confici debeat:& hoc intellige in
diocesi sua subditos suos nisi ex commis/
sione vel licentia confirmaret alios.Et no
ta ꝙ si episcopus confirmaret non subdi/
tos absqz sui superioris episcopi licentia:
vere prestaret sacramentuz lz peccaret.Et
non efficeretur irregularis neqz suspēsus.
¶Octaua regula ꝙ vnctio chrismatis fa
cienda est in fronte.Extra de sacra vnctiōe
c.Uno.quia vt magis audacter & sine ru/
bore homo confiteatur christum datur cō
firmatio:& ideo potius in fronte fieri debet
vbi magis apparēt huiusmodi passiones.
Cōfirmat ista Tho.in tertia parte asserēs
ꝙ ista cōsignatio fit in fronte propter duo
¶Primo quidem quia chrismatus isigni
tur signo crucis sicut miles signo ducis:
quod quidem debet esse euidens & manife
stum.Inter omnia autē loca corporis hu
mani maxime manifest⁹est frons qui qua
si nunqz obtegitur.Et ideo linit chrisma/
tus chrismate in fronte vt in manifesto de
monstret se esse christianum sicut & aposto
li post receptum spiritum sanctuz se mani
festauerunt qui prius in cenaculo latebāt.
¶Secundo quia aliquis impeditur a libe
ra confessione christi propter duo. scilicet
propter timorem & propter verecundiam:
vtriusqz autem horum signū maxime ma
nifestatur in fronte propter propinquitatē
imaginationis.Et propter hoc spiritus a
corde directe ad frontem ascendunt.vnde
verecundati erubescūt timentes autē pal
lescunt:vt dicitur in 4° ethicorum. Et ideo
in fronte signatur chrismate vt neqz ꝓpter
timorem neqz propter erubescentiam no/
men christi cōfiteri pretermittat.¶Nona
regula ꝙ debet frons ligari quousqz chris
ma deficcetur.Non oportet autem ꝙ pan
nus septem diebus ligato capite portetur
sed ꝙ septem diebus caput a lotione serue
tur:& hoc propter reuerentiam chrismatis
& propter septem dona spiritus sancti.Sit
ergo christiani diligentes vt confirmatio/
nis sacramentum cum deuotione ac reue
rentia suscipiant:vt sic fortificati iesū xpm
dominū & saluatorem seculi confiteantur.
cui sit laus & gloria per infinita secula secu
loꝝ Amen.

¶Feria sexta magna de flebili morte sal/
uatoris nostri iesu christi.

Sermo quadragesimus octauus.

i Nclinato ca
pite tradidit spirituz.Scribū
tur h verba Joannis.19.c°.&
in euangelio hodierno. ¶Si
omnium nostrum oculi fierent fōtes aque
viue vt lachryme profluentes ex illis sup
excederent abundantiam fluminū stagno
rum lacuum & maris oceani non sufficerēt
ad satisfaciendū pietati quam debem⁹ pijs
simo redemptori nostro dño iesu christo.
Nihil enim excogitari potest aut enarrari
flebilius & commiseratione dignius qz ei⁹
acerba passio & mors crudelis ab eo ꝑ no
bis vermiculis tolerata.¶Sed pleriqz as/
serunt non conuenire grauitati viroꝝ sa
pientum vt se ad lamenta inclinent et la/
chrymas.Quos nos facile conuincimus
exēplo coꝝ qui propter planctum suoꝝ ca
rorum de benignitate laudantur. ¶Sicut
ioseph qui fleuit & deosculatus est faciē pa
tris sui defuncti vt dicitur Genesis.50.c°.
¶Et Dauid qui planxit super saul & iona/
tha interfectos in prelio:vt scribitur secun
di regū p̄.c.¶Et super tumulum abner in
terfect⁹a ioab & abisai:vt habetur secundi
regū.3.c.ac pro amon filio quem interfecit
absalon:vt patet secundi regū.13.c.et de/
niqz nunciata morte absalon flebat dicēs
Absalon fili mi:fili mi absalon.& versa fuit
victoria illius viri in luctum omni populo
vt patet secūdi regū.18.c.¶De alexandro
insup qui magnus cogminatus est refert
Quitus curti⁹ ꝙ audita morte vxoris da
rij fudit lachrymas.Sic & alij plurimi ꝗs
omittere libet.¶Cur igit nō debeat vnus
quisqz faciē lachrymis madefacē cū narrat

mors illius qui fuit a patribus desidera/
tus: a prophetis prenunciatus: a decez ſi
billis vaticinatus: ab angelo annunciatꝰ:
a virgine matre conceptus: ab heliſabeth
benedictus: a multitudine angelorũz lau
datus: a paſtoribus inuētus: a ſtella mon
ſtratus: a magis adoratus: a ſymeone iu
ſto ⁊ ſene in brachijs ſuſceptus. Ipſe vtiqz
dei eſt ⁊ virginis filius. Ipſe de ſpiritu ſan
cto conceptus. Ipſe omni gratia ⁊ veritate
repletus. Ipſe qui peccatum non fecit nec
dolus inuentus eſt in ore eius. Ipſe ſpecio
ſus forma pre filijs hominum: in quez de
ſiderāt angeli proſpicere. Ipſe deniqz qui
dilexit ⁊ lauit nos a peccatis ſanguie ſuo.
Currite igitur gentes vndiqz ⁊ venite ho
die ad locum caluarie ⁊ dum in cruce poſt
dira tormenta mortuum inſpicitis aucto/
rem vite flebilibus vocibus aera comple
te. Plangite ⁊ vlulate ſuper ieſu in cruce
pro nobis extincto. Plangite o virgines
virginem de virgine natum. Plangite
o nupte ⁊ coniugati matrimonij precipu/
um cultorem: qui vt illud extolleret aquā
in vinum conuertit in nuptijs. Plangi/
te o vidue ieſum qui viduas honorauit:
⁊ adoleſcentem filiuz qui mortuus erat ſu
ſcitatum reſtituit vidue matri. Plangite
viri docti ſummum doctorem lumē mun/
di qui ſemper docuit veritatem. Plangi/
te turbe ⁊ populi omnes chriſtum qui tur
bas bis miraclo panū refocillauit. Plan
gite o matres filium virginis innocentem
decorum affabilez trigintatres annos ha
bentem etatis quem iudei peſſimi hodie
crucifixerunt: hodie vulnerauerunt: hodie
illuſerunt: hodie deniqz occiderunt. Sz cū
ad hoc non ſufficiat ibecillitas noſtra men
te ad deum eſt recurrendum orandunqz:
vt gratiam largiatur qua mediante recor
dari tante rei cum cordis teneritudine va
leamus. Quare ⁊ vos aſtantes genuflexi
in ſilencio dicite pater noſter. Ego vō voce
publica referam orationem quam facit ec
cleſia. Reſpice queſumus domine ſuper
hanc familiam tuaz pro qua dominus no
ſter ieſus chriſtus nō dubitauit manibus
tradi nocentium ⁊ crucis ſubire tormentū
Amē. Implorato iam ex ſuperis preſidio:
omnes ingenij vires excitabimus ad con
templandam mortem vnigeniti filij dei:
quā tulit vt nos viuificaret ac recōciliaret
eterno pr̄i. ¶ De ipſa itaqz morte ieſu chri
ſti locuturi tria myſteria proponimus con
templanda.

¶ Pͫ dī veritatis.
¶ 2ͫ penalitatis.
¶ 3ͫ pietatis.

¶ Qđ modus liberandi genus humanū
per paſſionem chriſti fuit conueniens. Et
ꝙ xp̄s occiſus fuit a iudeis ac vere mortu
us. Cap. pͫ.

Primum myſterium contemplan/
dum de morte chriſti dicitur verita
tis. In quo tria dubia pijſſima de/
claremus.

¶ Pͫ vtrum fuit conueniens modus libe
rationis humane per paſſionem ⁊ mortez
chriſti.
¶ 2ͫ vtrū xp̄s fuit ab alio occiſus.
¶ 3ͫ vtrū xp̄s fuit vere mortuus.

¶ Pro primi dubij declaratione audien
da eſt ſentētia Auguſtini qui liº. 14. de tri
nitate ait. Sanande noſtre miſerie nullus
alius modus cōuenientior fuit q̄z per paſ
ſionē chriſti. Ratio eſt ſm Tho. tertia par
te. q. 46. quia tanto aliquis modus conue
nientior eſt ad aſſequendum finem quāto
per ipſum plura concurrunt expedientia
fini. Per hoc autē ꝙ homo per chriſti paſ
ſionem eſt liberatus multa occurrunt ad
ſalutē hoīs ptinētia p̄ter liberationē a pec
cato que ſūt precipue tria.

¶ Pͫ eſt cognitio diuine charitatis.
¶ 2ͫ exempluz virtuoſitatis.
¶ 3ͫ ꝯſeruatio puritatis.

¶ Primuz eſt cognitio diuine charitatis
Per hoc enim homo cognoſcit quantum
a deo diligatur. Ideo Ioannis. 3. cº. Chri
ſtus dixit. Sic deus dilexit mundum vt fi
lium ſuum vnigenitum daret. Et Eccleſia
dicit illud verbum Gregorij. O inextima
bilis dilectio charitatis vt ſeruum redime
res filiū tradidiſti. ¶ Et Hieronymus i epi
ſtola ad damaſum papā inquit. Que ma
ior poteſt eſſe clementia q̄z vt dei filius fili
us hominis putaretur decem menſium fa
ſtidia ſuſtineret partus: expectaret aduen

tuꝫ: per singulas adolesceret etates: ⁊ post
contumelias vocum alapas ⁊ flagella cru
cisqꝫ pro nobis fieret maledictum vt nos
a maledicto legis absolueret. ¶ Et Pau/
lus ad romanos. 8. c. ait. Propꝛo filio suo
non pepercit deus sed pro nobis omnibꝰ
tradidit illum. ¶ Si autem aliquis obice
ret quia magna iniquitas est innocentem
passioni ⁊ morti tradere. Sed sicut dicitur
deuteronomij. 32. Deus fidelis est ⁊ absqꝫ
vlla iniquitate. Ergo filium innocentē nō
debuit tradere passioni ⁊ morti. ¶ Respō
det Tho. tertia parte. q. 47. ꝙ deus pater
tradidit christum passioni. ¶ Uno quidem
modo ſm ꝙ sua eterna voluntate preordi
nauit passionē christi ad humani generis
liberationem ſm illud quod dicitur Ysaie
53. cᵒ. Dominus posuit in eo iniquitatem
omnium nostrum. ¶ Secūdo inq̄ꝫtum in/
spirauit ei voluntatem patiendi pro nobis
infundendo ei charitatē. ¶ Tertio non pro
tegendo eum a passione sed exponēdo per
sequentibus. vnde vt dicitur Mathei. 27.
clamauit in cruce. Deus meus cur me de
reliquisti. quia scilicet ſm Augustinū po/
testati persequentium eum exposuit ⁊ sub
traxit protectionem non tamē soluit vnio
nem. ¶ Quod predixerat Dauid in p̄s il/
lo. 20. loquēs in persona christi. Deus de/
us meꝰ quare me dereliquisti ⁊c̄. cuius ex
positionem scripsimus in sermone de pas
sione in alio quadragesimali. Et ꝙ de chri
sto Dauid loquebatur ostendit Lactantiꝰ
libro. 4. ex hoc quia in illo p̄s dicitur. Fo/
derunt manus meas ⁊ pedes meos. Ubi
sic ipse sequitur. Que vtiqꝫ propheta non
de se locutus est fuit enim rex ⁊ nunq̄ꝫ illa
perpessus est. Spiritus dei per illū loque/
batur qui fuerat illa passurus post annos
mille ⁊ quinquaginta. Tot enim colligun
tur anni a dauid vsqꝫ ad crucē christi. Hec
ille. ¶ Dicimus ergo ꝙ iniquum est ⁊ cru/
dele hominem innocentem morti tradere
contra eius voluntatem. Sed deus pater
non sic tradidit filium qui obediēs in sua
oratione paterne se subdidit voluntati ter
tio replicans: Pater mi si possibile est trās
fer a me calicem: verūtamen non sicut ego
volo sed sicut tu fiat volūtas tua. ¶ Et nota
de hoc possibili ſm Tho. 3ª parte. q. 46. ar
ticulo. 2. Qđ aliq̄d potest dici possibile vel
impossibile dupliciter. ¶ Unomodo simpli
citer ⁊ absolute. ¶ Aliomodo ex suppositio
ne. Simpliciter ⁊ absolute loquendo possi
bile fuit deo aliomodo hominē liberare q̄ꝫ
per passionem filij. Quia non est impossi/
bile apud deū omne verbum. Sed ex aliq̄
suppositione facta fit impossibile: quia enī
impossibile est dei prescientiaꝫ falli ⁊ eius
voluntatem siue dispositionem cassari sup
posita prescientia ⁊ ordinatione dei de pas
sione christi non erat simul possibile chri/
stum non pati ⁊ hominē aliomodo q̄ꝫ per
eius passionem liberari. ¶ Et si rursus ali/
quis quereret: an si deus liberasset hoiem
absqꝫ omni satisfactione fecisset contra iu
sticiam. ¶ Respondet Tho. ꝙ non. Quia
ille iudex non potest salua iusticia culpā si
ne pena dimittere qui habet punire culpā
in alium commissam. puta vel in aliuꝫ ho
minem vel in totam rempublicam siue in
superiorem principem. Sed deus non ha
bet aliquem superiorē. Sed ipse est supre/
mum ⁊ commune bonum totius vniuersi
Et ideo si dimittat peccatum quod habet
rationē culpe ex eo ꝙ contra ipsum cōmit
titur nulli facit iniuriam. Sicut quicunqꝫ
homo remittit offensam in se commissam
absqꝫ satisfactione misericorditer ⁊ non in
iuste agit. Tamen hoc non obstante no/
luit peccatum sine pena dimittere. Et cum
hoc sufficienter satisfacere non posset per
aliquam penam quaꝫ pateretur ei satisfa
ctorem dedit charitatēqꝫ suam generi hu
mano exhibuit. ¶ Secūdum quod occur/
rit pertinens ad salutē hominis est exem/
plum virtuositatis. In hoc enim ꝙ xp̄us
moriendo redemit humanum genus exē/
plum dedit hominibus obedientie: humi/
litatis: constantie: iusticie ac ceteraꝝ virtu
tum in passione christi ostensarum que sūt
necessarie ad humanā saluteꝫ. Ideo dī pᵃ
Petri. 2. c. Christus passus est pro nobis
vobis relinquens exemplū vt seq̄mini ve
stigia eius. ¶ Tertiū qđ facit ad salutē ho
minis est conseruatio puritatis. Ex eo aūt
ꝙ xp̄s passus est pro nobis idicitur nobis
necessitas seruandi nos a peccato imunes

Hinc Paulus p^e ad corinthios. 6. c°. ait. Empti enim estis precio magno valde: glorificate et portate deū in corpore vro. Et sic patet q passio christi p° attrahit et inflammat cor humanū ad dilectioné dei nos diligentis. vnde Bernardus ait. Super oia reddit te mihi amabilé bone iesu calix qué bibisti opus redemptionis nostre. ¶ 2° passio christi dat exemplū virtutū potissimū patientie et humilitatis: vt dicitur. 93. di. c. Dñs. ¶ 3° inducit homines vt a peccatis abstineant cum táte sit anima nobilitatis vt pro ea redimenda sanguiné xps effuderit. ¶ Unde Hugo in li° de arra sponse ait. Amplius mihi vilis esse non debeo que tátū deo placui vt mori dignaretur pro me: ne perderet me. ¶ Et Bernardus in meditatióibus. Sublime est aie preciū que nó nisi sanguine christi redimi potuit. Quam ergo cōmutationē pro aia tua dabis qui pro nihilo das illá. ¶ Scdm dubiū declarádū vtr xps fuit ab alio occisus. Et q sic pz quia ipse predixerat Luce. 18. Postq flagellauerint occident eum. ¶ Sed cótra arguunt pleriq. p° quia xps dixit Joánis. 10. c. Nemo a me tollit aiam meā sed ego pono eam. Ille aūt dicitur aliquem occidere qui aiā eius tollit. Non est ergo christus ab alijs occisus sz a seipso. ¶ 2° arguūt qr illi qui ab alijs occiduntur paulatim debilitata natura deficiunt et maxime hoc apparet in crucifixis. In xpo auté hoc non accidit. Nam clamans voce magna emisit spiritum: vt dicitur Mathei. 27. c. Non ergo fuit christus ab alijs occisus sed a seipso. ¶ Ad solutionem horum obiectorum dicit Tho. 3^a parte. q. 47. q aliquid potest esse causa alicuius effectus dupliciter. ¶ Uno modo directe ad illud agendū. Et hoc modo persecutores christi eum occiderunt: qr sufficientem ei causam intulerunt cum intentione occidendi eum et effectu subseqnte quia scilicet ex illa causa est mors subsecuta. ¶ Aliomodo di aliqd causa alicui⁹ indirecte scilicet quia non impedit cum impedire possit. Et hoc modo ipse christus fuit causa passionis et mortis sue. Poterat eni suam passionem et mortem impedire. ¶ P° quidem aduersarios reprimendo vt eum aut non vellent aut non possent iterficere. ¶ 2° quia spiritus eius habebat potestatē conseruandi naturam carnis sue ne a quocūq lesiuo inflicto opprimeretur qd quidem habuit anima christi. quia erat vnita verbo dei in vnitate persone: vt docet Augustinus in. 4. de trinitate. Quia ergo anima christi nó repulit a proprio corpore nocumentum illatū: sed voluit q natura corporis illi nocumento succumberet dicitur suam aiam posuisse vel voluntarie mortuus fuisse. Et sic intelligitur illud qd inducebatur p°. Nemo tollet a me aiam meā scilicet me inuito. ¶ Ad 2^m pro arg^m dicit Tho. q vox illa magna a christo emissa nó fuit naturalis sed miraculosa: et iter alia miracula mortis xpi computatur. Quádiu eni xps voluit natura corporalis eius conseruata est in suo vigore etiam in extremis. Sic et qñ voluit subito cessit illato nocuménto. ¶ Tertiū dubiū declarádū vtr xps fuit vere mortuus. Et q sic, pbádū est ɔtra icredulos triplici via.

¶ P^a di, pphetice prenunciationis.

¶ 2ª auctentice testificationis.

¶ 3ª iudaice, pcurationis.

¶ Prima via dicitur, pphetice prenūciationis. Prenunciata quippe fuit expresse mors xpi per multa secula anteacta. ¶ Unde Jacob patriarcha genesis. 49. c°. dixit. Symeō et leui fratres vasa iniqtatis bellántia. In consilio eor non veniat aia mea: et in cetu illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virū et in voluntate sua suffoderunt murū. Maledictus furor eorum quia pertinax et indignatio eorum quia dura. Nicolaus de lira super. 12. c. Joannis asserit q pontifices iudeorū de tribu leui et pharisei pro magna parte fuerūt de tribu symeon: Ideo, pphetico spiritu illustratus iacob dixit verba predicta. ¶ Sz iudei hoc negant referétes q iacob ita locutus est de symeone et leui propter bellū quod fecerunt contra sichimitas propter raptum dine sororis eorum de quo fit méntio Genesis. 34. c. Quos nos conuincim⁹ primo quia bellum illud iam preteritum erat. Et Jacob filijs annunciabat futura. ¶ Ideo vt patet Genesis. 49. caplo. dixit.

Congregamini vt annunciem que futura
sunt vobis in diebus nouissimis cõgrega
mini ⁊ audite. ¶ Secundo bellum illud cõ
tra sichimitas fuit bellum iustum : quare
non debebat dici Maledictus furor eoꝝ.
Ergo Jacob prophetice annunciauit mor
tem christi procurandam per pontifices ⁊
phariseos. ¶ Et Sibilla de qua mentioneʒ
facit Lactanti⁹ libro quarto ita locuta est.
Inierunt consilium detestandum vt priua
rent eum vita qui vt iustificaret eos vene
rat. ¶ Et Salomon preuidens passionem
christi Sapientie.2.c.ait. Dixerunt impij
cogitantes apud se non recte. Circũuenia
mus iustum quoniam inutilis est nobis ⁊
contrarius est operibus nostris ⁊ impro/
pat nobis peccata legis ⁊ diffamat i nos
peccata discipline nostre. Promittit se sci
entiam dei habere ⁊ filium dei se nomiat.
Factus est nobis in traductionem cogita/
tionum nostrarum. Grauis est nobis etiã
ad videndum quoniam dissimilis est alijs
vita illius ⁊ imutate sunt vie eius. Tanq̃ʒ
nugaces idest nullius veritatis homines
estimati sumus ab illo ⁊ abstinet se a vijs
nostris tanq̃ʒ ab immunditijs:et prefert
nouissima iustorum:idest bona a iustis ex
pectata prefert omnibus bonis vite presẽ
tis. Et gloriatur patrem se habere deum.
Videamus ergo si ſmones illius veri sũt
⁊ tentemus que ventura sunt illi ⁊ sciem⁹
que erunt nouissima illius. Si enim est ve
rus filius dei suscipiet illum ⁊ liberabit il
lum de manibus contrariorum. Cõtume
lia ⁊ tormento interrogemus eum vt scia/
mus reuerentiam eius ⁊ probemus patiẽ
tiam illius. Morte turpissima condemne
mus eum. Hec ille. ¶ Et Ysaias.53.c. Tra
didit in mortem animam suam ⁊ cum sce
leratis reputatus est: ⁊ ipse peccata multo
rum tulit ⁊ pro transgressoribus rogauit.
¶ Et Daniel.9.c. Post hebdomadas sexa
gintaduas occidetur christus : et non erit
eius populus qui eum negaturus est:scili
cet iudei coram pilato ipsum negabunt di
centes. Non habemus regem nisi cesarẽ.
Et ciuitatem ⁊ sanctuarium idest templuʒ
dissipabit populus scilicet exercitus roma
nus cum duce venturo idest tito. Et finis
eius scilicet hierusalem vastitas quia scili
cet fuit vastata ꝑ romanos. ¶ Et cayphas
cum esset pontifex anni illius ita prophe/
tauit de christo vt scribitur Joannis.xi.c.
Expedit vobis vt vnus moriatur homo ꝓ
populo ⁊ non tota gens pereat. Et ipse dñs
iesus sepe discipulis predixit moriturum.
¶ Unde scribit Mathei.16.c. Cepit iesus
ostendere discipulis suis quia oportet euʒ
ire hierosolymã ⁊ multa pati a senioribus
⁊ scribis ⁊ principibus sacerdotum ⁊ occi
di ⁊ tertia die resurgere. ¶ Et Mathei.17.
c. post transfigurationem dixit illis tribus
quos admiserat ad tam stupendum spe/
ctaculum. Nemini dixeritis visionem do/
nec filius hominis a mortuis resurgat. Et
Mathei.10.c. Dum iret hierosolymam di
xit secreto duodecim discipulis. Ecce ascen
dimus hierosolymaʒ ⁊ filius hominis tra
detur principibus sacerdotum ⁊ scribis et
condemnabunt eum morte. ¶ Secundo
probandum est ꝙ christus vere fuit mor/
tuus per auctenticam testificationẽ. ¶ Cã
tat quippe sic de christo mater ecclesia. Ip
se enim verus est agnus qui abstulit pec/
cata mundi qui mortem nostram morien
do destruxit ⁊ vitaʒ resurgendo reparauit.
¶ Et in vtroqʒ symbolo apostolorum scili
cet Patrem christum passum ⁊ mortuuʒ
ꝯfitetur. Idem habetur in symbolo Atha
nasij. ¶ Et de summa trinitate ⁊ fide catho
lica.c.ꝑ. ¶ Et Joannes in euangelio.c.19.
ait. Ad iesum autem cum venissent vt vi
derunt iam mortuũ non fregerũt eius cru
ra. ¶ Et Paulus ad romanos.5.c°. Pro
impijs mortuus est iust⁹ pro iniustis. ¶ Et
iterum ibi. Cum adhuc peccatores essem⁹
christus pro nobis mortuus est. ¶ Et codẽ
c°. Reconciliati sumus deo per mortem fi
lij eius. ¶ Et.8.c. Christus mortuus est et
resurrexit qui est ad dexteram dei. ¶ Et.14.
c. Christus mortu⁹ est ⁊ resurrexit vt ⁊ vi/
uorum ⁊ mortuorum dominetur. ¶ Et pri
me ad chorinthios.15.c. Christus mortu⁹
est pro peccatis nostris ſʒ scripturas. ¶ Et
secũde ad corinthios.5.c. Pro omnibus
mortuus est christus. ¶ Et pͤ ad thessaloni
censes.4.c. Credimus ꝙ iesus mortuus
est ⁊ resurrexit. ¶ Et Petrus ꝑma canoᶜᵃ

3.c.Christus

3.c. Chriſtus ſemel pro peccatis nr̃is mor
tuus eſt iuſt⁹ pro iniuſtis. ¶ Et Ambroſius
ſuper epiſtolam ad romanos. Tantum fu-
it peccatum noſtrum vt ſaluari non poſſe
mus niſi vnigenitus dei filius moreretur
pro nobis debitoribus mortis. ¶ Et Au-
guſtinus li°. 4. de trinitate. Una mors no
ſtri ſaluatoris duab⁹ mortib⁹ noſtris ⁊ ani
me ⁊ corporis ſaluti fuit. ¶ Et de con. di. 2.
c. Semper chriſti mors per ſe
culi vitaȝ poſteris eſt nuncianda vt diſcāt
qua charitate dilexit ſuos qui pro eis mo
ri dignatus eſt: quia ad hoc prior dilexit
nos cum eſſemus gehenne filij vt eum di
ligeremus a morte iam liberati. ¶ Tertio
probandum eſt ꝙ chriſtus fuit vere mor
tuus ex iudaica procuratione. Judei nem
pe impij ſolicitiſſime procurarunt vt chri-
ſtus moreretur. ¶ Nam vt dicitur Joānis
xi. Cogitauerunt vt interficerent euȝ. ¶ Et
Mathei. 26. Cōgregati ſunt principes ſa
cerdotum ⁊ ſeniores populi in atrium pͥn
cipis ſacerdotum qui dicebatur cayphas:
⁊ conſilium fecerunt vt ieſum dolo tenerēt
⁊ occiderent. Et coram pilato clamabant.
Nos legem habemus et ſm̄ legem debet
mori. Et tandem cum vidiſſent euȝ in cru
ce mortuum ⁊ poſtea ſepultum adierūt pi
latum dicētes. Domine recordati ſumus
quia ſeductor ille dixit adhuc viuens poſt
tres dies reſurgam. Jube ergo cuſtodiri ſe
pulchrum vſqȝ in diem tertiuȝ ne forte ve
niant diſcipuli eius ⁊ furentur eum ⁊ dicāt
plebi ſurrexit a mortuis ⁊ erit nouiſſimus
error peior priore. Ait illis pilatus: habe-
tis cuſtodiam: ite cuſtodite ſicut ſcitis. Jl
li autem abeuntes munierunt ſepulchruȝ
ſignantes lapidem cuȝ cuſtodibus. Qua
re nullus ambigere debet chriſtum paſſū
⁊ mortuum pro ſalute mundi. ¶ Et vt in-
qt Tho. 3ª par. q. 50. ꝯueniēs fuit xp̄m mo
ri. ¶ p° quidem ad ſatiſfaciendū pro huma
no genere quod erat morti adiudicatum.
¶ 2° vt nos a timore mortis liberaret. ¶ 3°
vt a mortuis reſurgendo virtutem ſuam
oſtenderet qua mortē ſuperauit: et nobis
ſpem reſurgēdi preberet. Quis igitur nō
videt quanta ſit hominum ad chriſtū obli
gatio cum ipſe qui via veritas eſt ⁊ vita ꝓ

ipſis mori dignatus ſit. Nec ſolum mor-
tem tulit ſed ad illam vt in ſequenti myſte
rio patebit tātis cruciatibus doloribuſqȝ
peruenit.

¶ Qd̄ mors xp̄i fuit penoſa valde ex eo ꝙ
paſſio eius fuit diuturna ⁊ gnālis ⁊ igm̄i-
nioſa. Cap. 2m.

Secundum myſterium contemplan
dum de morte chriſti dicitur penali
tatis. Fuit quippe mors illa pēoſa
⁊ doloroſa valde maxime propter tria.
¶ p° ꝓpter paſſionis diuturnitatem.
¶ 2° ꝓpter paſſionis gnālitatem.
¶ 3° ꝓpter paſſionis qualitatem.
¶ Primo fuit mors chriſti grauis ⁊ dolo
roſa propter paſſionis diuturnitatem. Nā
lȝ omnibus diebus penalem duxerit vi-
tam: peregrinando: orando: ieiunādo: pre
dicando: ⁊ futuram paſſionem pie preme
ditando: ob quod vt inquit Lentulus iu-
dee preſes in epiſtola ad tiberium: nunq̄ȝ
ridere viſus eſt flere auteȝ ſic. Tamē quis
explicet quāta chriſtus paſſus fuerit quā-
toqȝ merore anima eius confecta quando
colendam illam carāqȝ genitricem relin-
quens diſceſſit a bethania profectuſqȝ eſt
hieruſalem vt cenaret ibi cuȝ diſcipulis ſu
is. Que ⁊ quanta in illa cena peracta ſūt:
vtiqȝ non ſine labore ibi chriſtus prodito
rem caute admonuit vt ſe corrigeret. Jbi
diſcipulorum pedes ⁊ proditoris inde hu
militer lauit. Jbi ſacramentum ſui corpo-
ris ⁊ ſanguinis in memoriam ſue mortis
inſtituit. Jbi ſermonem ad diſcipulos ha
buit quem Joannes ſcripſit. c°. 13. 14. 15.
⁊ 16. Poſt cenam xp̄o non ad quieſcendū
ſed ad orādum ſe contulit. Et priuſq̄ȝ oraſ
ſet aſſumptis petro iacobo ⁊ ioanne cum
ſuſpirijs ⁊ vultu meſto animam ſuam tri-
ſtem vſqȝ ad mortem dixit. Poſtea xp̄o cū
ter oraſſet ad patreȝ longo ſpatio in tertia
oratione factus in agonia ſudorem emiſit
ſanguineȝ. Excitatis ex poſt diſcipulis tur
be militum ⁊ miniſtris iudeorum occurrit
a quibus v̄bera ⁊ percuſſiones paſſus tā
dem ⁊ vinctus ductus eſt ad domuȝ anne
vbi in faciem alapa percuſſus eſt. Jnde ve
nit vt latro detentus ad domum cayphe:
vbi examinatur iudicaturqȝ reus mortis

⁊ poſtea miniſtris viliſſimis traditus deri
ſus eſt ab eis: ⁊ colaphis ceſus contume/
lijs affectus vſq₃ mane. Nec dormiuit nec
quieuit nocte illa tantum įquieta atq₃ mo
leſta. Hora ſ̃o prima ductus eſt ad pilatū
Accuſatur a principibus ſacerdotum exa
minatur a pilato: mittitur ad herode₃ qui
eum ad pilatum redire fecit: flagellať ad
columnam ⁊ ſpinea corona coronatus eſt.
Et tandem ſententia in eum data ad mon
tem caluarie cu₃ latronibus properare cō
pellitur: vbi crucifixus eſt ⁊ felle ⁊ aceto po
tatus. Poſt que omnia hora nona tradi/
dit ſpiritum. ¶ Secundo mors chriſti fuit
doloroſa nimis ꝓpter paſſionis generali/
tatem. verificatum quippe fuit in eo illud
Yſaie p̊.c. A planta pedis vſq₃ ad verticē
non eſt in eo ſanitas. ¶ Caput eni eius ſan
ctiſſimum gazophilatium ſapientie dei. et
vt įquit Bernardus: angelicis ſpiritibus
tremebundum denſitate ſpinarum pun/
ctum ⁊ perforatū fuit. ¶ Oculi pijſſimi fue
runt afflicti inundātia lachrymarum. ¶ Fa
cies eius decora deturpata eſt ſputis ⁊ ſan
guine ita vt videretur leproſus: ſ̃m illud
Yſaie. 53. c. Nos vidimus eu₃ quaſi lepro
ſum. Gene eius candide ac rubicunde ala
pis percuſſe ſunt. ¶ Aures ille ſāctiſſime
replete ſunt blaſfemijs clamoribus odio/
ſis ⁊ contumelijs atq₃ conuicijs. ¶ Nares
eius fatigate ſunt fetoribus ſputoru₃ ⁊ ca
dauerum caluarie loci. ¶ Capilli eius capi
tis ⁊ barbe violentia tracti et euulſi ſunt.
¶ Os eius quod tam ſanam tam ſapidiſſi
mam tam vtiliſſimam ⁊ veriſſima₃ doctri
nam protulerat percuſſum eſt. ¶ Collum
eius ſuauiſſimum colaphis attritum eſt ⁊
fune tractum. ¶ Manus eius que ſuo ta/
ctu viuifico ſanabant infirmos clauis du/
riſſimis cruci affixe ſunt. ¶ Pedes eiꝰ quo
rum terra ſcabellum eſt quiq₃ diſcurren/
tes per ciuitates villas ⁊ caſtra tantum la
borauerunt pro hominum ſalute in cruce
extenſi ſunt. ¶ Totum corpus illud dulciſ
ſimum flagellis multis ⁊ diris ceſum dila
ceratum ⁊ ſanguine cruentatum fuit: lin/
gua eius aceto ⁊ felle amaricata eſt. vnde
⁊ eo mortuo latus eius lancea apertū eſt.
Itaq₃ paſſus eſt in omnibus membris et
in omnibus ſenſibus delicati ſui corporis
¶ Tertio fuit paſſio chriſti doloroſā ꝓpter
paſſionis qualitatem. Paſſus quide₃ eſt
ignominioſe. p̃mo ratione populi. ſ. iudai
ci cui tot mirāda ꝯtulerat beneficia. ¶ Vn
de eccleſia cantat lamentando ita die ī per
ſona chriſti illud Michee. 6. c. Popľe me
us quid feci tibi aut in quo moleſtus fui:
reſpōde mihi. Quaſi dicat: patres tuos ia
cob cum filijs in egypto per ioſeph enutri
ui famis tempore ne perires. Et poſt tem/
pora multiplicatos ſupra numerum de du
ra ſeruitute egyptiorum te eduxi. A flagel
lis quibus egyptum totam percuſſi te li/
berum feci. ¶ Mare rubrum tibi aperui vt
per eum ſicco veſtigio tranſires. ¶ Pha/
raonem autem cum exercitu ſuo ſubmerſi
¶ Per quadraginta annis te paui manna
de celo preſtito. ¶ Aqua₃ tibi de petra edu
xi. ¶ Inſurgentes contra te hoſtes proſtra
ui. ¶ Terram fluentem lac ⁊ mel patribus
tuis a me promiſſa₃ exterminatis inde tri
ginta regibus et plurimi nationibus tibi
largitus ſum. ¶ Et prius in montem ſynai
legem ſeruandam tibi tradidi. ¶ A captiui
tate ſeptuaginta annorum propter ſcelera
tua in babylone te liberās ad propria ſub
heſdra ⁊ neemia ⁊ zorobabel reduxi. Ecce
quid feci tibi. Reſponde ergo mihi ſi tāta
beneficia a me tibi collata hanc tale₃ retri
butionem meruerint vt me crucifigeres.
Ego ex genere tuo carnem ſumens deſcen
di de celo vt tibi fr̃ eſſē. Ego ſemper docui
in ſynagoga ⁊ in templo ea que te ſaluum
facere poſſent. Ego cecos tuos illuminaui
leproſos mundaui. Claudos erexi: obſeſ/
ſos a demonibus liberaui: ſurdis auditu₃
reſtitui: mutis loquelam: infirmis varijs
ſanitatem: mortuis vitā. Nunquid in hijs
moleſtꝰ fui. Precepta declaraui: errores
confutaui: vicia reprehēdi. Quid vltra fa/
cere potui ⁊ non feci. ¶ Secundo paſſus
eſt chriſtus ignominioſe ratione temporis
Erat enim tunc ſolemnitas paſche ſeu azi
moru₃ que erat precipua ſuper omnes ali

as. In qua tenebantur ex lege iudei veni/re de quibuscunqz ciuitatibus et locis in hierusalem ad templuz ad sacrificium offe/rendum nisi legitimum haberent impedi/mentum. Et quia per varias captiuitates eorum erant satis dispersi per orbem et in italia ꝛ in asia ꝛ in africa vt patet actuum 2.c. de omni natione conuenerant in hierusalem ad illud festum. Quanto autē quis condemnatur ad mortem propter malefi/cium concurrente multitudine populi tanto maior ei insurgit pena cōfusionis ꝛ erubescentie. Considerat enim ꝙ quilibet vi/dens narrat alijs ꝛ si peregrinus est reuersus in patriam suam refert ꝛ diuulgat ciuitati sue de illo malefactore ꝛ ignominiosa punitiōe ꝛ sic vbiqz isfamia diuulgat. Propterea inscriptus fuit titulus super crucē: Jesus nazarenus rex iudeorum. Litteris grecis hebraicis latinis. Quasi dicat hec est causa passionis huius quia vsurpauit sibi regnum iudeorum faciendo se regem ꝛ prohibendo tributa dari cesari. ¶ Tertio ratione est christus ignominiose ratione loci: quia crucifixus est in loco vilissimo scilicet in mōte caluarie qui sic nominatus est quia ibi erant ossa mortuorum ꝛ caluarie ꝛ alia cadauera ꝛ ibi occidebantur vilissi/mi homies ꝛ malefactores. Et vt dicit Nicolaus de lira. Non est nominatus locus ille caluarie a caluaria Ade ibi sepulti vt dicunt quidam: quia adam fuit sepultus in hebron: vt habetur Josue. 13. c. propter quod hebron dicebatur antiquitus caria thanbrer idest ciuitas quatuor: quia quatuor magni patriarche fuerunt ibi sepulti cum vxoribus. Adam ꝛ eua. Abraham et sara. Isaac ꝛ rebeca. Jacob ꝛ lia. ¶ Quarto christus passus est ignominiose ratio/ne consorcij: quia cum latronibus ꝛ scele/ratis. ¶ Quito passus est ignominiose ratione supplicij: quia crux suppliciū erat latronum: vt Crisostomus dicit:

¶ Qꝫ omnes creature inducunt animos hoium ad flendū ꝑ morte xp̄i necnon ꝛ pie mulieres atqz ipse iesus crucifixus.

Cap. 3m.

Tertium mysterium contemplādum de morte Christi dicitur pietatis. Multa equidem sunt hodie que humana corda ꝛ corporeos oculos ad pietatem et fletum inducunt. Id facit sancta mater ecclesia in officijs diuinis: in cerimonijs: in altarium nudatione: tabularum percus/sione: ꝛ similibus. Sed preter hoc tria sūt que emollire debent mentes quascunqz duras.

¶ Pm est insensibilium creaturarum com/motio.

¶ 2m mulierum lamentatio.

¶ 3m christi iesu dulcis inuitatio.

¶ Primum est insensibilium creatura/rum commotio. Obscuritas quidem so/lis ꝛ defectio supernaturalis quasi quidaz fletus fuit: quia in cruce obscuratus est sol iusticie: sic et terremotus ille de quo dicit Matheus ꝙ terra mota est. Idem ꝛ petrarum scissio que per se scisse sunt: de qui/bus omnibus dixi in sermone de passione in quadragesimali de penitentia. ¶ Secūdum quod emollire potest mentes duras ad fletum pro morte christi est mulierum lamentatio. Fleuerunt quippe hodie mu/lieres. Nam vt dicit Lucas. Sequebatur illum multa turba populi ꝛ mulierum que plangebant ꝛ lamentabantur eum. Et vt scribitur Joannis. 19. c. Stabat iuxta cru/cem iesu mater eius et soror matris eius maria cleophe ꝛ maria magdalene. Ma/theus autem ait. Erant autem mulieres multe a lōge. s. priusqꝫ virgo mater ꝛ que predicte sunt appropinquassent iuxta crucem que secute erant iesum a galilea mi/nistrantes ei. Inter quas erat maria magdalena ꝛ maria iacobi ꝛ ioseph mater. Et mater filiorum zebedei. O quis posset si/ne lachrymis harum mulierum audire lamenta. Dum forte vna dicebat. O iesu sanctissime fons omnis bonitatis: tanqꝫ reus cuz sceleratis es crucifixus. Alia sub debat. O speciose forma pre filijs hoiuz ꝛ vbi est pulchritudo tua: vbi elegātia vultui. Factus iā es deformis tanqꝫ leprosus

¶ Altera clamabat suspirando ⁊ eiulando O care mi nepos filij sororis mee predi(le)ctissime qui filios meos iacobum ⁊ ioan/nem vnice dilexisti cuius verba in auri(bus) meis dulciora semper fuerunt super mel ⁊ fauum: heu me cur ad hoc deueni vt te vi/deam vulneribus liuidum morientem in cruce. ¶ At ⁊ discipula illa cara magdale/na quid referebat: quid referendo clama/bat: Pie contemplari possumus ꝙ iesum inspiciens manus ↄstringebat inde pectora contundebat. Heu inquiens perdo magistrum meum dominum meum qui mihi peccata remisit: qui a phariseo me defédit qui me ad pedes eius sedentem tam benigne docebat. O me miseram. O me dolentem nimium. O magister benigne. Tu innocens. Tu sanctus. Tu impollutus. Tu segregatus ab omni sorde sine culpa pen/des in cruce. ¶ Uirgo autem mater vultu squalida: sparso crine voce qua poterat flédo dicebat. Heu q̄ȝ amara ⁊ flebilis est dies ista mihi misere: video filium meuȝ vnicum inter latrones pendenté. O fili mi sácte. O fili mi lumé oculoꝝ meoꝝ. O fili mi spes vnica vite mee. Et vbi sunt gaudia que tot annis suscepit cor meuȝ. vbi angelus gabriel qui me salutauit: vbi pastores qui te natum mox in presepio venerunt festinantes visuri: vbi magi cum muneri/bus ducatu stelle ad nos ꝑducti: vbi vox tua illa que trigitatribus annis vsqȝ núc auribus meis insonuit dum matrem reuerenter me nominabas: vbi dulcia colloq(ui)a tua: vbi miracl'a tua: vbi pulchritudo tua: vbi splédida fama tua: vbi familiares tui. Omnes te reliquerunt. Ego hys paucis cómitata mulieribus ⁊ ioanne non te de/serui fili mi. O amátissime iuuenis. O cor de corde meo. Quid faciam: quo me ver/tam: video te morientem quem noué mensibus vtero meo sine labore portaui: queȝ peperi sine dolore: quem ablactaui vbere de celo pleno. Plangite mecú angeli mo/do vestro ⁊ omnes beati spiritus. Plangite celi ⁊ cuncta celestia corpora. Plangi/te elementa ⁊ omnia que fecit deus: plágite petre dure. Plangite iuuenes plangite senes. Plangite viri pariter ⁊ mulieres plangite o matres mecum et non sinatis me solam plangere. o fili mi iesu hodie pro salute mundi in cruce mori dignatus es. Hijs ⁊ (sim)ilibus querelationibus deflebat virgo filium. ¶ Tertium quod emollire potest mentes duras ad fletuȝ pro morte christi dicitur ipsius iesu ducis iuitatio. vt eniȝ deuotus ait Bernardus. Clamat de cruce christus dicens: Uide homo q̄ ꝓ te patior: ad te clamo quia pro te morior: vide penas quibus afficior: vide clauos quibus confodior. Nó est dolor sicut quo crucior. Cum sit tantus dolor exterior in/tus tñ dolor é grauior tam igratum dum te experior. Uide o anima quia non ꝓpter mea sed tua peccata patior: ita vt dicere possim. O quantus est dolor capitis mei puncti ⁊ perforati spinaruȝ aculeis: o quátus est dolor faciei mei: o quátus dolor colli mei: o quantus dolor oculorum meorú: o quantus dolor perforatarum manuum mearum: o quantus dolor brachioꝝ meorum: o quantus dolor totius corporis mei i q̄ nó est sanitas: o quátus dolor oris mei felle ⁊ aceto amaricati: o quátus dolor cordis mei propter voces ⁊ lamenta matris mee. O vos omnes qui transitis per viá attendite ⁊ videte si est dolor similis sicut dolor meus: verútamé o dura mens: o ferreum pectus vrgentiore dolore angustior dum te hominem tam ingratum reperio: fleui ego pro te vagiens in cuna: fleui ego pro te sepius in oratione: fleui ego pro te totiens a prima hora noctis vsqȝ nunc in horam nonam: fleui dum fui captus: fleui dum fui alapa percussus: fleui dum fui cesus ⁊ derisus: fleui dum fui flagellatus ad columnam: fleui dum fui crucifixus: fleui propter doloreȝ: fleui propter peccata tua. Et tu non vis flere. Plange anima: plan/ge o homo me tuum dominum: me tuum benefactorem: me tuum redemptoreȝ: me qui te tantum dilexi vt ⁊ mori non recusauerim. Si pie sic fleueris faciam te participé gfe mee: ⁊ tandem ad vitá sempiternaȝ te reducá Amen.

¶ Sabbato sancto. De conscientia.
Sermo quadragesimus nonus.

a Ccepto cor⸗
pore inuoluit illud in syndo⸗
ne munda. Scribuntur hec
verba Mathei.26.c. Diligit
summopere dominus iesus christus mun
ditiam ⁊ nitorem conscientie nostre quod
mystice designatᷓ in sepultura eius quādo
suum preciosum corpus munda syndone
inuolutum recondi voluit in monumento
nouo. Et lꝫ vnusqsqꝫ conari debeat omni
tempore sue vite nitidam ⁊ purā retinere
conscientiam. Id nihilominus permaxime
requiritur dum corpus christi sumendum
est in sacramento altaris. Tunc probet se⸗
ipsum homo ⁊ sic de pane illo edat ⁊ de ca
lice bibat. ¶ Quia vero pleriqꝫ conscien⸗
tiam presumptuosam habentes cum pec⸗
cato mortali communicare non erubescūt
Alij vero conscientia scrupulosa vexati faci
entes quod in se est. Illic trepidauerunt ti
more vbi non erat timor ⁊ sic communica
re omittūt. Idcirco in presenti sermone de
consciētia dicemus. De qua tria mysteria
proponimus declaranda.
⸿ p^m^ dī ligationis.
⸿ 2^m^ cognitionis.
⸿ 3^m^ remediationis.
⸿ Qualiter cōscientia obligat ad faciēdū
vel non faciendū: ⁊ de septē causis erroris
conscientie. Cap. p^m^.

p Rimum mysterium declarandum
de conscientia dicitur ligationis.
In quo videre debemus: Ad quid
conscientia liget vtrum videlicet liget ad
omne quod dictat. Et ad hoc intelligendū
notanda sunt tria. ⸿ Primum notandūꝫ
ḃm Tho. in secundo sententiarum. ꝙ con⸗
scientia habet ortuꝫ ex naturali iudicio ra
tionis quod dicitur lex intellectus ⁊ ab eo
est deducta ⁊ deriuata vt quedam conclu⸗
sio: verbi gratia fit in anima vel in mente
hominis quasi quidam sillogismus. Cu⸗
ius maiorem premittit sinderesis dicens.
Omne malum esse vitandum. Minorem
huius sillogismi assumit ratio superior di
cens adulterium esse malum quia prohi⸗
bitum est a deo. Ratio vero inferior dicit
adulterium esse malum: quia vel est iniu⸗
stum vel quia est inhonestuꝫ. Conscientia
vero infert conclusionem dicens ⁊ conclu⸗
dens ex supradictis. Ergo adulteriū est vi
tandum. Propterea dicitur conscientia:
quasi concludens scientia eo ꝙ consciētia
ratione supradictorum scilicet sinderesis
rationis superioris ⁊ rationis īferioris cō
clusionem infert. vnde Hugo libro.2°.de
anima ait. Conscientia est cordis scientia.
vnde dicitur conscientia quasi cum alio sci
entia. ⸿ Secundum notandum ꝙ triplex
est actus conscientie. ¶ Primus est testifi
cari in preterito inquantum cōscientia pro
hibet testimoniuꝫ sicut illud in quo est scri
ptum aliquid illud testificatur siue bonuꝫ
sit vel malum. vnde Apostolus ad roma⸗
nos.2.c. Testimonium reddente illis con⸗
scientia eoruꝫ. ¶ Et Augustinus.xi.q.3.c.
Custodi. Quando deus iudex erit alius te
stis qꝫ conscientia tua non erit inter iustū
iudicem ⁊ conscientiam tuam noli timere
nisi causam tuam. ¶ Secundus actus con
scientie est accusare ⁊ excusare: reprehende
re ⁊ remordere de malo commisso ⁊ bono
omisso. vnde Augustinus.xi.q.3. In cun⸗
ctis. Quem consciētia defendit liber est in
ter accusationes. Et liber sine accusatione
esse non potest si sola conscientia intus ac
cuset. Iste actus potest dici examinatio in
quantum conscientia examinat que iaꝫ fa
cta sunt an sint recta vel non recta. an be⸗
nefacta vel malefacta. Et quando per exa⸗
minationem inuenitur id quod factum est
discordare a conscientia a qua examina⸗
tur dicitur conscientia remordere vel accu
sare. Quando inuenitur id quod factum
est processisse ḃm formam conscientie dici
tur conscientia defendere ⁊ excusare. ¶ Ter
tius actus conscientie est ligare vel solue⸗
re. Nam conscientia obligat ad peccatum
quia omne quod fit contra conscientiam
etiam si sit bonum peccatum est. ¶ Unde
Apostolus ad romanos.14.c^o^. Omne qđ
non est ex fide peccatuꝫ est. Super quo ver
bo Ambrosius in Glosa. Omne quod fit
etiam si in se ⁊ de se sit bonum ⁊ tamē non
sit ex fide idest contra conscientiam vt scili
cet credamus esse malum: peccatum est.

¶ Ex. 28. q. p^a. c. Omnes §. sequenti dicitur Omne quod contra conscientiam est edificat ad gehennam. vbi dicit Glosa contra conscientiam scilicet precepti vel prohibitionis hoc est proprie facere contra conscientiam idest facere contra illud quod conscientia dictat esse in precepto vel prohibitione. ¶ Tertium notandum secundum Bonauenturam di. 39. secundi. Quod conscientia aliquando dictat aliquid quod est secundum legem dei. Aliquando aliquid quod est preter legem dei. Aliquando aliquid quod est contra legem dei. Et loquimur hic de dictamine per modum preceptionis vel prohibitionis non per modum consilij siue persuasionis. In primis quidem conscientia simpliciter ligat et vniuersaliter pro eo quod ad illa homo ligatus est per legem diuinam et conscientia que illi concordat ligatum ostendit. In secundis vero conscientia ligat quamdiu manet. vnde vel tenetur homo conscientiam deponere: vel tenetur id quod dictat conscientia adimplere: vtpote si dictat necessarium est ad salutem festucam de terra leuare. In tertijs vero conscientia non ligat ad faciendum vel non faciendum: sed ligat ad se deponendum pro eo quod cum talis conscientia sit erronea errore repugnante legi diuine necessario quamdiu manet ponit hominem extra statum salutis: et ideo necesse est ipsam deponere: Quia siue homo faciat quod dictat siue eius oppositum mortaliter peccat. Si enim homo faciat quod conscientia dictat et illud est contra legem dei et facere contra legem dei sit mortale peccatum absque dubio mortaliter peccat. Si vero faciat oppositum eius quod conscientia dictat ipsa manente adhuc peccat mortaliter non ratione operis quod facit: sed quia malo modo facit. Facit enim in contemptum dei dum credit dictante sibi conscientia hoc deo displicere quamuis deo placeat. Nam non tantum attendit deus quid homo faciat: sed quo animo faciat. Et iste qui facit quod deus iubet credens facere contra dei voluntatem non facit bono animo sed malo et ideo peccat mortaliter. Et sic patet quod omnis conscientia aut ligat ad faciendum quod dictat: aut ligat ad se deponendum. Non tamen omnis conscientia ligat ad faciendum quod dictat sicut illa que dictat non esse faciendum illud ad quod homo alias tenetur: sed talis conscientia dicitur erronea. ¶ Sciendum tamen quod conscientia errat duobus modis: scilicet ex falsa assumptione et ex falsa applicatione. ¶ Et primo ex falsa assumptione: puta quando aliquis assumit aliquod malum tanquam bonum vel falsum tanquam verum. Sicut hijs qui occidebant apostolos dictabat conscientia quod ex hoc placerent deo. vnde Joannis. 16. c. dixit Christus. venit hora in qua omnis qui interficit vos arbitretur obsequium se prestare deo. ¶ Secundo errat conscientia ex falsa applicatione. Sicut cum ex aliquibus veris aliqua conscientia erronea formatur: verbi gratia vt ex hoc quod deus est super omnia diligendus aliquis format sibi hanc conscientiam: scilicet quod nihil potest simul diligi cum eo. Et sic est erronea conscientia. circa obligationem votorum. Nam per hoc quod dicitur vouete et reddite domino deo vestro. aliqui erroneam sibi formant conscientiam tenentes vota fore indispensabilia. Et cum multa vota que de facto non tenent aut quia stulta et irrationabilia. Aut quia ad implendum impossibilia dicunt fore de necessitate seruanda. Similiter habent conscientiam erroneam illi qui infirmi aut satis debiles volunt ieiunare diebus illis quibus ecclesia aut aliqua regula precipit ieiunia et similia. ¶ Et vt inquit Tho. in questionibus de veritate q. 17. Quedam conclusiones sunt in quibus ita relucent prima principia operandorum quod circa ea conscientia errare non potest. Sicut deum non esse diligendum: malum scienter esse faciendum et huiusmodi. Et quedam alia sunt circa que errare potest et errat: vt ex dictis patet. Exemplum etiam potest poni de eo qui facit id quod habet speciem mali licet non sit malum existimans sibi sufficere intentionem bonam quam habet non curans de scandalo pro

ximi. Sicut faciebant quidam in ecclesia primitiua fideles qui comedebant idolati ca licet non in venerationem idoli tamen coram simplicibus qui inde scandaliza/bantur illos imitantes: sed in veneratio/nem idoli quod estimabant alios facere: Quos reprehendit Apostolus ad roma/nos.14.c. ¶ Ad clariorem adhuc intelli/gentiam nota s͂m Tho. in secundo senten tiarū di.39. Q͂ conscientia non obligat in virtute propria: sed in virtute precepti diuini. Quod patet quia non dictat ali/quid esse faciendum vel non faciendum hac ratione quia sibi videtur vel non vide tur: sed sub hac ratione quia est a deo pre ceptum vel prohibitum. Nullus autem li gatur per preceptum aliquod nisi median te scientia illius precepti. Et ideo ille qui non est capax noticie precepti non ligatur precepto. Nec aliquis ignorans preceptū dei ligatur ad preceptum faciendum: nisi quatenus tenetur scire preceptum. Si au tem non tenetur scire nec scit nullomodo ex precepto ligatur. Tenetur autem quili bet habens vsum rationis scire precepta dei. Nec excusatur non faciendo illud ex ignorantia. ¶ Ad maiorem euidentiam predictorum: sciendum q̄ error conscien/tie causatur ex septē causis. ¶ Prima est ignorantia. ¶ Secunda negligentia. ¶ Ter tia inordinata affectio. ¶ Quarta pusilla/nimitas. ¶ Quinta superbia. ¶ Sexta per plexitas. ¶ Septima humilitas. ¶ Primo causatur error conscientie ex ignorantia: scilicet cum ratio apprehendit malum sub ratione boni vt est predictum: et bonū sub ratione mali. Et si ignorantia illa sit iuris naturalis aut diuini nullum excusat habē tem vsum rationis. ¶ Secundo error con/scientie causatur ex negligentia cum quis est negligens adiscere cum potest ea que pertinent ad reformationem anime. Un/de Augustinus.37.di.c°. finali dicit. Illis omnino ignosci non poterit qui habentes a quo discerent operā non dederūt. ¶ Ter tio causatur error conscientie ex inordina ta affectione. cum enim quis inordinate & satis ardenter afficitur ad huius seculi bo na & satisfacere cupit passionibus sensuali tatis precipitat conscientiam & sic falso et cum errore iudicat peccata non esse pecca ta: aut non satis grauia. Sicut faciunt vsu rarij: superbe & pompatice mulieres: adul teri & reliqui similes. Pro quibus Sene ca in prouerbijs ait. Perijt omne iudici/um cum res transit in affectum. Conscien tia quippe nimis diligentium temporalia ista est nimis larga. ¶ Quarto error consci entie causatur ex cordis pusillanimitate: qua quis timet non timenda s͂m rectum iudicium rationis & talis conscientia est ni mis stricta & periculosa. Nam facit de festu ca trabem: idest de leui peccato graue: ge/nerat desperationem: damnat saluandū. ¶ Quinto causatur error conscientie ex su perbia scilicet quando quis non humili/at intellectum suum vt velit melioribus: prudentioribus et superioribus credere. Nam conscientiam in indifferentibus te/netur s͂m discretionem prelati formare. Quanuis enim in hijs que sunt precepta vel prohibita a deo conscientia recta plus obliget q̄ preceptū superioris eo q̄ obli gat virtute precepti diuini: quod est ma/ius precepto prelati. vnde in talibus con/scientia recta est iudex immediate sub deo ¶ In indifferentibus tamen preceptum prelati plus obligat q̄ conscientia. Et sic conscientia subditi in huiusmodi non so/lum deum sed etiam prelatum habet su/pra se. Et ideo s͂m discretionem prelati for mari debet. Nam subditus non habet iu dicare de precepto prelati sed de impletio/ne precepti que ad ipsū spectant s͂m Tho. in questionibus de veritate. vnde secula/res sequi debent sententiam prelatorum in hijs que ad cathedram spectant. Iuxta illud Mathei.23. Quecunq̄ dixerint vo/bis facite & seruate. Religiosi tenētur seq̄ sniam p̄lato℞ vel mādato℞ eo℞ ī hijs q̄ nō sūt ꝯtra deū vl' ꝯtra regulā aut ꝯstitutiōes vel ꝯtra originatiōes capli gn̄alis. Cauere

tū debent prelati ne indiscrete precipiant
propter periculum conscientiarū subdito/
rum. Cōcordat hijs Alexāder in 2° sūme.
¶ Sexto causatur error conscientie ex per
plexitate idest ex quadā dubietate ex qua
quicquid fiat sequitur ieuitabilitas vel ne
cessitas peccandi. Puta cum videt quis
inter duo operabilia se positum quoruʒ al
terum oportet agere ⁊ quodcunqꝫ fecit im
possibile est non peccare. Super quo dici/
tur ex cōcilio toletano di. 13. c. primo. Duo
mala licet cautissime sint precauenda ta/
men si periculi necessitas vnuʒ ex hijs per
petrare compulerit id debemus resoluere
quod minori nexu noscitur obligare. Sed
hec perplexitas quantum ad rem nihil est
vt dicit ibi Glosa summaria. Qd̓ enim ali
quis possit esse perplexus inter duo mala
procedere potest ex stulta opinione illius
⁊ erronea conscientia vel ex presumptione
alicuius in quo vult manere firmus. Pu
ta iurauit aliquis occidere hominem. For
mat sibi conscientiam licet erroneam ꝙ si
nō occidit periurat: si occidit homicida est
Et sic est perplexus ex fatua extimatione.
Nam ⁊ non occidendo periurus non est.
Et ꝯm hanc perplexitatem dicitur in illo
c. ꝙ minus malum eligendum est. Item
tenetur quilibet communicare in pascha/
te. Aliquis habens odiuʒ non vult dimit
tere ⁊ hoc presupposito est perplexus: quia
si communicat cum odio peccat mortali/
ter: ⁊ si non communicat similiter. Sed di/
mittere potest ⁊ debet odium ⁊ sic non est
perplexus simpliciter. ¶ Septimo causā/
tur error conscientie ex humilitate et cor/
dis puritate. vnde Gregorius di. 5. c°. Ad
eius bonarum mentium est ibi culpam
cognoscere vbi culpa non est. vbi Glosa.
Agnoscere idest timere. Non auteʒ debet
quis se culpabilem dicere: vbi non est ꝯm
sui estimationem quia hoc pertinet ad mē
dacium ⁊ ironiam. In primis sex modis
error conscientie semper est reprehensibi/
lis ⁊ voluntas sequens conscientiam errā
tem semper mala. Septimo autem modo
est laudabilis. Cuius ratio est quia ad boni
tatem mentis pertinet vt homo ad iusticie
perfectionem tendat. Et ideo in culpam re
putatur non solum si deficit a communi iu
sticia quod vere est culpa sed etiā si deficiat
a perfectione iusticie quod quādoqꝫ culpa
non est.

¶ Qd̓ circa cognitionem conscientie pro
prie septeʒ differentie hominū inueniunt.
Cap. 2m.

Secundum mysterium declaranduʒ
de conscientia dicitur cognitionis.
¶ In quo queritur. An possit quis
cognoscere ⁊ scire se habere rectam consci
entiam lumine scilicet gratie illustratam.
¶ Ad quod respondet Alexander de ales
in secundo summe. ꝙ septem sunt differen
tie hominum circa huiusmodi attenden/
de. ¶ Aliqui enim putant se habere bonaʒ
conscientiam ⁊ gratiam seu charitatem et
neutrum habent. ¶ Alij sciunt ꝙ illam nō
habent. ¶ Alij dubitant de hoc. ¶ Alij opi/
nantur ꝙ habeant gratiam ⁊ bonam con
scientiam. ¶ Alij experiuntur sed non ha/
bent de hoc scientiam. ¶ Alij hoc sciunt tm̄
per reuelationē. ¶ Septimi hoc sciunt per
causam ⁊ certam visionem. ¶ Primi ergo
sunt infideles ⁊ heretici immo etiam chri/
stiani quidam tepidi: qui non lustrantes
conscientiam suam ex ignorantia crassa
mortalia crimina non credunt mortalia es
se. In tali cecitate fuit aliquando paulus:
vt ipse testatur. Nam vt scribitur Actuum
23. c. Captus a romana militia hierosoly/
mis iudeos ad quorum petitioneʒ captus
fuerat sic alloquitur. Ego omni conscientia
bona conuersatus sum ante deum vsqꝫ in
hodiernuʒ diem. Et tamen persecutus fue
rat ecclesiam putans bene facere. ¶ Secun
di sunt qui sciunt se non habere bonam
cōscientiam: vt hij qui sciunt se esse in mor
tali peccato actu vel proposito non peni/
tentes. ¶ Tertij sunt qui dubitant se habe
re bonaʒ conscientiam qui scilicet habent
rationes eque fortes ad hoc ꝙ sint in gra
tia putant cum vident se esse tepidos in
amando deum non habendo affectum ad
orationem ⁊ ad alia spiritualia. Et ex oppo

sito considerant nullam voluntatem se habere peccandi mortaliter: sed propositum abstinendi: detestari peccata commissa. ¶ Quarti opinantur se habere bonaz conscientiam ꝛ se esse in gratia etiam probabiliter: cum formidine tamen aliqua de opposito. Sicut illi qui vident se ferventes in amore dei ꝛ proximi ꝛ amare lugere offensas dei paratos ad sufferendum adversa: sentiunt tamen aliquando rebellionez carnis ad spiritum ꝛ fragilitatem. ¶ Quinti experiuntur se habere bonam conscientiam sicut illi qui sentiunt dulcedinem divine bonitatis i oratione ꝛ gustant ꝙ̄ suavis est dominus abhorrentes omnem delectationem mundi. ¶ Sexti sciunt se habere bonam conscientiam per revelationem dei. Sicut Abraham. Cui dixi deus per angelum Genesis. 22. caplo. Nunc cognovi ꝙ timeas deum scilicet timore filiali: qui sine gratia ꝛ conscientia bona esse non potest. ¶ Septimi sunt qui sciunt per causam rei vel ratione rei: vt hij qui clare viderunt divinam essentiam in vita presẽti sicut moyses in veteri testamento ꝛ paulus in novo.

¶ De scrupulo ꝯscientie quid sit ꝛ vñ causã ꝛ de septẽ regulis quibus pót deponi. Cap. 3m.

Tertium mysterium declarandum de conscientia dicitur remediatio. Sũt eni pleriqȝ conscientiã habentes scrupulosam omnem levem actum peccati venialis estimantes esse peccatũ mortale. ¶ Pro quibus tria sunt notanda. ¶ Primuz ꝙ scrupulus est vacillatio que dam consurgens cum formidine ex aliquibus coniecturis debilibus ꝛ incertis. vnde videtur esse scrupulus id quod apud alios dicitur pusillanimitas que est tedio seu timore rerum adversarum inhers ꝛ in considerata tracti animi deiectio. Et sic vtrunqȝ tam scrupulus ꝙ̄ pusillanimitas importat inordinatum timorem. Unde ipse scrupulus a quibusdam vocatur erronea conscientia. Ab alijs timor conscientie. Et ab alijs pusillanimitas. Sciendum autem ẽm Albertum in libro de quatuor coevis. ꝙ differentia est inter scientiam: fidem: opinionem: dubitationem ꝛ scrupulum seu suspitionem. Nam scientia prope est eorum que cognoscuntur per causam: ꝛ quia impossibile est aliter se habere. Fides autem est perfecta ꝑsuasio vnius partis seu conclusionis per multa probabilia vel auctoritatem dicentem. Et hoc etiam appellatur credulitas ꝛ conscientia. Opinio autem est acceptio vnius partis cum formidine alterius. Ita tamen ꝙ ad illam que formidatur non habetur ratio expressa. formidatur tamen propter debilitatem rationis alterius partis. Dubitatio vero est indeterminatus motus rationis super vtranqȝ partem contraditionis per equalia media. ita ꝙ nõ magis pẽdet ad vnaz partem ꝙ̄ ad aliam: ꝛ hec etiaz dicitur ambiguitas. Demum scrupulus ex levibus coniecturis seu medijs ꝛ multum debilibus movetur ad vnam partium. Et hic etiam dicitur suspitio ꝛ pusillanimitas spiritus que repellenda est: vt dicitur. 6. q. pa. c. Oves. Naz talis scrupulus inducit animam ad quoddam tedium ꝛ tristiciã agravantem vt nil boni ei agere libeat: ꝛ sic velud tempestas que descendit in egyptum consumpsit omne quod reperit viride: sic tristicia procedens ex scrupulo consumit vigorem ꝛ robur animi. ¶ Inducit etiam desperationem: a qua liberari se petebat psalmista dicens. Non me demergat tempestas scilicet desperationis. Quantuz vero hec scrupulosa consciẽtia noceat patet primi machabeorum. 2. c. vbi narratur. ꝙ quidam scrupulosi ex societate machabeorum quia noluerunt se defendere contra hostes bellantes adversus eos in die sabbati timentes ne propter hoc violarẽt sabbatum occisi sunt ab eis. ¶ Secunduz notandum ꝙ scrupulositas conscientie causatur quandoqȝ ex complexione ad timorem idonea vt est complexio frigida: puta in feminis vetulis ꝛ melancolicis. Timor enim naturaliter ẽm Damascenum cor constringit sicut: ꝛ frigida constringunt ꝛ

cóngelationem faciunt. Ad quem motum cótractionis imaginatio mouetur a timoris dispositione ita vt concipiat quis aliqđ esse futurum malum ⁊ per consequens fugiendum. ¶ Quandoqꝫ causatur pusillanimitas ⁊ scrupulus ex egritudine manica vel melancolica que est infirmitas capitis per quam leditur imaginatio et quandoqꝫ ratio. vnde Galienus ⁊ Auicéna dicunt ꝙ mania est infectio anterioris cellule capitis cum diminutione imaginationis. Melancolia ꝟo est infectio medie cellule capitis cum diminutione rationis. ¶ Quandoqꝫ insuper causatur scrupulus ex tentatione diabolica. Potest enim diabolus deo permittente mouere humores melancolicos in homine per quos imaginatio vel errare potest aut turbari ad timorem inordinatum. Aliquando adhuc procedit scrupulus conscientie ⁊ pusillanimitas ex regiminis corporalis negligentia: scilicet per nimiam abstinentiam ⁊ vigilias. vnde Hieronymus ad nepotianum dicit ꝙ tales immoderatis ieiunijs vertuntur in melancoliam: et magis hipocratis fomentis: qꝫ nostris indigent monitis. Et de con. di. 5. c. Non mediocriter. Idem Hieronymus asserit ꝙ tales indiscrete ieiunantes ⁊ orantes incurrunt notam melancolie. ¶ Multotiens ꝟo causantur scrupuli ex societate timidorum: vnus enim scrupulosus facit aliū scrupulosum. ℭ Tertium notandū ꝙ septem sunt regule quaꝝ adminiculo cósciencia scrupulosa seu erronea potest deponi.

ℭ pͣ regula debita ad gratiam dei preparatio.

ℭ Secunda solicita scripture sancte indagatio.

ℭ Tertia orationis deuota continuatio.

ℭ Quarta opinionis alicuius tuta electio.

ℭ Quinta Obedientie humilis imitatio.

ℭ Sexta Scrupulorum animosa obiectio.

ℭ Septima preceptorū discreta epicheza tio: idest interpretatio.

ℭ Prima regula est vt quis se preparet ad gratiam dei quantum potest seruando mandata dei: de peccatis perpetratis dolendo ⁊ confitendo. Nam quicunqꝫ facit quod in se est deus īfallibiliter īfundit gratiam ⁊ lumen doni sapientie ⁊ consilij et intellectuꝫ tribuit: quibus iuuari potest ad depositionem erronee conscientie. vnde ipse dicit per hieremiam. c. 3. Conuertimini filij reuertentes scilicet quantum in vobis est ⁊ ego saluabo auersiōes vestras. ℭ Secunda regula est sacre scripture indagatio vt enim inquit psalmista. Declaratio sermonum tuorum illuminat: ⁊ intellectum dat paruulis idest humilibus. ℭ Tertia regula orationis continuatio. vnde Jacobi primo. c. dicitur. Siquis vestrum indiget sapientia postulet a deo ⁊ dabitur sibi affluenter. ¶ Et Sapientie. 7. c. Inuocaui et venit in me spiritus sapientie. ℭ Quarta regula est opinionis alicuius tuta electio. Sunt enim aliquando de aliquibus materijs moralibus doctores opinionuꝫ contrariarum. Et tunc scrupulosi dubitant quam partem possunt cum bona conscientia eligere. Quibus dicimus ꝙ cum bona conscientia potest quis tenere vnam opinionem ⁊ ſm eam operari: excluso saltim scandalo que scilicet pars vel opinio habeat pro se nobiles doctores dummodo talis opinio non sit contra auctoritatem expressam sacre scripture. Nec contra determinationem ecclesie catholice. Et ꝙ etiam ex contrarietate talium opinionum non inducatur ad dubitandum: sed bonam sibi conscientiam ⁊ credulitatem formet de eo quod credit tanqꝫ de probabiliore parte: ⁊ precipue quando quis adhibet diligentiam inquirendo an liceat. Nec inuenit aliquid quod eum sufficiēter moueat ad hoc ꝙ sit illicitum. Qđ sint doctores varij in multis opinionibus patet de resurrectione mortuorum: de quibus dicit Matheus. 27. c. Multa corpora ⁊c̄. Nam aliqui tenent ꝙ surrexerūt ante christum iterum morituri. Alij ꝙ post christum non iterum

morituri. ¶ Similiter de dispensatione in
voto cõtinentie aliqui tenẽt ꝙ in illo dispẽ
sari non potest. Aliqui ꝙ potest. Immo sã
ctus Tho. in. 4. tenet vnam opinionem.
Et in summa dicit contrarium. ¶ Qđ au/
tem dicit beatus Tho. in quolibeto. 3. q.
4. articulo secundo. Qđ quando due sunt
opiniones contrarie de eodem oportet al/
teram esse veram ⁊ alteram falsam: intelli
gendum est de hijs vbi manifeste patet ex
scriptura vel ecclesie determinatione ꝙ sit
contra legem dei. Hostiensis vero dicit su
per. c. Si vir. Extra de cognatione spiritua
li. Qđ vbi sunt diuerse opiniones ⁊ diuer
sa iura semper humanior est preferenda ⁊
equior. Et ad idem facit quod ait Augusti
nus di. 9. c. Sana. ¶ Solet autem mouere
scrupulosos ⁊ detinere illud dictum Au/
gustini de pe. di. 7. c°. Nullus. c°. Siquis.
Tene certum ⁊ dimitte incertum. Sed vbi
in eadem materia morali sunt contrarie
opiniones doctorũ illa videtur tutior que
est rigidior: ⁊ sic potius amplectenda. Sz
ad hoc respondetur ꝙ Augustinus loqui
tur in dicto casu proprie de eo qui differt
penitentiam vsqz ad extremum vite: cu/
ius saluatio dubia est ⁊ incerta: non quia
vera penitentia nõ possit esse in extremis:
Sed quia incertum est vtrum talis peni/
tens vere peniteat. ¶ Quinta regula con
tra conscientiam scrupulosam est obedien
tie humilis imitatio: vt scilicet scrupulo/
sus captiuet intellectum suum dictis sapi
entum ⁊ obedientie superiorūz quantum
cunqz scrupulosus dictet sibi aliud. vnde
prouerbiorum. 3. Sapiens ait. Ne inita/
ris prudentie tue. ¶ Sexta regula est ani
mosa pugnatio scrupulorum. vnde Ysaie
35. c. dicitur. Confortamini pusillanimes:
confortamini et nolite timere. Ecce enim
deus vester scilicet adiuuans et illustrans
Et cancellarius parisiensis in quodam tra
ctatu de regulis moralibus ait. Consiliuz
salubre est frequenter agere contra scrupu
los leues ⁊ trepidos vitando eos ad alio/
rum iudicium quatenus ex consuetudine
fiat: homo robustus: solidus: et tranquil
lus in exercitio spirituali. Sicut etiam si/
quis vellet ligamentum distortum ad re/
ctitudinem ducere oporteret ꝙ retorque/
ret ipsum ex parte opposita curuando: et
sic reduci posset ad rectitudinem. ¶ No/
tandum etiam ƀm eundem Cancellarium
in quodam suo tractatu: ꝙ aliqui docto/
res tenent quibus assentit: aliquando
non tam meritorium esse credere sicut vel
le credere. Nec dolere sensualiter de pecca
tis sicut velle dolere ⁊ non posse. Sunt au
tem alique auctoritates non bene intelle
cte ex quibus scrupuli oriũtur. Sicut illa
que habetur extra de sponsalibus. In du
bijs tutior via est eligenda propter quod
scrupulosus eligit viam rigidiorem. Sed
ad hoc respondetur ꝙ eligere viam tutio/
rem consilij est non precepti. Alias oporte
ret multos ingredi religionem in qua tu/
tius viuitur q̄z in seculo. Non ergo de ne
cessitate oportet viam tutiorem eligere:
quando etiam alia via potest eligi tuta.
¶ Septima regula pro scrupulorum de/
positione est preceptorum discreta epiche
zatio idest interꝑtatio vel declaratio. Equi
tas enim quaz philosophus nominat epi
cheyam preponderat iuris rigori ƀm iuris
peritos. Est autem equitas iusticia pensa
tis omnibus circunstantijs particulari/
bus dulcore misericordie temperata. Et
Sapiens ait. Noli esse nimis iustus. Naz
nimis iustus est qui perit in iusticia sua.
¶ Pertinet autem ad virtutem epicheye cõ
siderare non nudum preceptum de se: sed
circunstãtias omnes particulariter ipsum
concernentes. vnde Philosophus quin/
to ethicorum dicit. Epicheya interpretati/
ua legum est melior q̄z iusticia legalis. Et
ƀm hanc virtutez epicheye possumus pre
cepta dei et ecclesie prelatorum seu iudi/
cum benigne interpretari. ¶ Et ƀm Joan/
nem de amberto triplex regula per virtu/
tem epicheye dari potest conscientie scru/
pulose. ¶ Prima ꝙ nec deus nec ecclesia
per sua precepta intendit obligare ad vix
possibile alicui. Cum enim ƀm regulam iu
ris ad impossibile nemo possit obligari:

de regulis iuris in. 6°. Non solum dicitur impossibile quod absolute non est possibile: sed etiam videtur interpretandum sm virtutem epichye in lege noua esse impossibile quod vix est possibile idest habens nimiam difficultatem. ¶ Secunda regula est q nec deus nec ecclesia intendit suis preceptis aliquem obligare ad hoc q sit fatuus. Idest talia precepta loco et tempore nõ obligant quibus eorũ obseruantia fieret ridiculosa. Sicut patet de obseruantia votorum stultorum que nullus obligatur implere lz dicatur vouete &c. ¶ Tertia regula est q in hijs que solum sunt mala qz prohibita: vt communiter positiua precepta multum excusat vel in toto vel in tanto cõsuetudo si sit prescripta vt dictum est in sermone de consuetudine. Etiam necessitas absoluit ab obligatione preceptorum positiuorum vt tactum est in precedentibus. ¶ Proponat igitur vnusquisqz velle saluari et deo suam voluntatem commendet faciatqz bonum quod ferre potest humana fragilitas cui auxilium exhibet deus: doleatqz se peccatorem et defectuosum iuenire et sic in domino confidens confessione premissa sumat cibum suauissimũ eucharistie: per cuius assumptionem deuotaz acquiritur salus eterna: ad quã nos pducat iesus dei filius bñdictus per oia secula seculorꝝ Amen.

¶ Dominica resurrectionis. Sermo de ipsa mirabili resurrectione iesu christi: quinquagesimus in ordine.

s Urrexit. Scribũtur hec verba Marci vltimo. c°. et in euãgelio huius iocundissime solemnitatis. Summa cum gratulatione audienda sunt a nobis et commemoranda ea que de resurrectione iesu christi domini nostri ab euangelistis predicantur. Quid en m dulcius: quid suauius: quid deniqz delectabilius excogitari potest qz christ⁹ a mortuis suscitatus tertia die. In hoc equidez spes nostra erigitur vt de futura vita et resurrectione generali ventura nullatenus dubitemus. Ecce iaz dux electorum qui morte destructa gloriosus resurgens exemplum prefulgidum nobis prebet resurrectionis nostre fiende. Qua de re in pñti sermone de ipsa resurrectione christi miranda dicere statui. In quo tria mysteria proponimus contemplãda.

¶ pm̃ di temporalitatis.

¶ 2m̃ veritatis.

¶ 3m̃ qualitatis.

¶ De tempore resurrectionis christi: scilicet de die mense et anno.

Cap. pm̃.

p Rimum mysterium contemplandum de resurrectione christi dicitur tpalitatis. In quo ɔsideremus tps resurrectionis xpi tripliciter.

¶ p° respectu mensis.

¶ 2° respectu diei.

¶ 3° respectu anni.

¶ Primo consideremus tempus resurrectionis christi respectu mensis quo scilicet mẽse christus resurrexerit. Et dicitur q de mense marcij. vt enim inquit Augustinus li°. 18. de ciuita. dei. c. 55. Mortuus est christus octauo calendas aprilis duobus geminis consulibus. et vt patet in calendario in. 8. cal's aprilis est dies. 25. marcij. Et sm Augustinum eadez die christus fuit annũciatus et passus. Ex quo die. 27. marcij surrexit. Hic autem mensis satis conuenit resurrectiõi christi. ¶ Primo quia iste est primus mẽsis anni de quo dixit dominus ad moysen Exodi. 12. c. Mensis iste vobis pncipium mensium primus erit in mensibus anni. Unde iudei incipiunt annum suum in marcio asserentes mundum fuisse factũ in marcio: quod tenet Rabbi iosue: licet Rabbi heliseor et sui sequaces dicãt q in mense septembris: quando fructus sunt maturi quod etiam affirmant arabes et egyptij qui incipiunt annum in calendis septembris. Sed prima opinio cõmunior est. ¶ Sicut ergo in mense marcij fuit mundus primo creatus. Sic hoc mẽse christus resurrexit vt ostenderet se esse primogenitum mortuorum quia nullus ante eum resurrexit semper victurus. ¶ In isto etiã mẽse marcij fuit egyptus expoliata ab hebreis qui asportauerunt vasa preciosa eis

cōmodata ſm dei preceptū. Sic ⁊ in chri ſti reſurrectione fuit infernus expoliatus ⁊ paradiſus reſtauratus. Inſuper in iſto menſe fuit celebratum paſcha agni: ſicut nunc celebratur paſcha chriſti. ¶ Secundo conſideremus tempus reſurrectionis chriſti reſpectu diei. Nam reſurrexit dominica die vt ait Joannes damaſ. ⁊ idem habetur de con. di. 3. c. Sabbato. ⁊. 75. di. c°. Qđ die dominico. Jſta autem dies habet ſeptem priuilegia quibus correſpondent ſeptem myſteria reſurrectiōis chriſti. ¶ P^m quia dominica dies eſt prima dierū omniū ſicut eccleſia cantat ⁊ colligitur ex primo geneſis. Sicut ergo illa fuit prima dies veteris teſtamenti: ita fuit prima in nouo teſtamento. ¶ 2^m priuilegium diei dominice quia in ipſa fuit creata lux corporalis. Sic in die reſurrectionis chriſti producta fuit lux ſpiritualis que eſt fides illuminans intellectum in mentibus apoſtolorum. ¶ 3^m priuilegium diei dominice quia in ipſa fuit creata angelica natura. Sic in die reſurrectionis plurimum letificata ex victoria chriſti reſurgentis. ¶ 4^m priuilegium quia in ipſa die fuit creata materia ꝑma ſꝫ Bedam. Sic in die reſurrectionis materia corporis chriſti fuit ſingulariter ſublimata ꝑ reunionem anime ⁊ glorioſam conditionē corporis. ¶ 5^m priuilegium illius diei dominice quia in illa fuit creatū tempus nature ſic in die reſurrectiōis chriſti fuit creatum tempus gratie. ¶ 6^m priuilegiū quia tunc fuit celum empireum de nouo productum. Jta in die reſurrectionis fuit nouiter dedicatū in diſpoſitione propinqua quia ipſum eſt locus ſpirituum ⁊ corporū glorificatorum. Nunc autem chriſti corpus primo fuit glorificatum. ¶ 7^m priuilegiū quia in illa die deus oſtendit magnitudinem ſue potentie in creando: ita nunc i reſurgendo: quia ſicut in morte patientiā: ita in reſurrectione potentiam declarauit. ¶ Tertio cōſideremus reſurrectionē chriſti reſpectu anni quo videlicet anno etatis ſue reſurrexerit. Ad quod ſciendū ꝙ chriſtus quādo fuit baptizatus erat quaſi annorum triginta: vt dicitur Luce. 3. c. Et poſtea triennio docuit. Jta ꝙ fuit mortuus ⁊ reſuſcitatus in etate trigintatrium annorum ⁊ pauloplus: quam etatem dicit Auguſtinus li°. 22. de ciuitate dei perfectiſſimam eſſe quia vſqꝫ ad iſtam etatem natura humana proficit ⁊ exinde incipit deficere. Jn hac autem etate ⁊ nos reſurgemus ſm illud apoſtoli ad epheſios. 4. c. Donec occurramus omnes in virum perfectum: in menſuram etatis plenitudinis chriſti.

¶ Qđ ex teſtimonio angelorum ⁊ apoſtolorū ⁊ aliorum qui viderunt xp̄um poſt reſurrectionem probatur ꝙ vere ſurrexit. Cap. 2^m.

[S]ecundum myſterium contemplandum de reſurrectione chriſti dicitur veritatis. Surrexit nāqꝫ dominus vere. Que ꝟitas probatur triplici teſtimonio ſcilicet.

¶ Angelorum.
¶ Apoſtolorum.
¶ Uiſionum.

¶ Primo probať veritas reſurrectionis chriſti teſtimonio angelorum. Quatuor enim angeli in die reſurrectionis chriſtum ſurrexiſſe teſtificati ſunt. ¶ Primus fuit q apparuit extra ſepulchrum de quo ſic dicit Matheus vltimo. c. Ecce terremotus factus eſt magnus angelus autem domini deſcendit de celo ⁊ accedens reuoluit lapidem ⁊ ſedebat ſuper eū. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur: veſtimenta autē ei⁹ ſicut nix. Pre timore autem eius exterriti ſunt cuſtodes ⁊ facti ſūt velut mortui. Reſpondens autem angelus dixit mulierib⁹ Nolite timere ſcio enim ꝙ ieſum qui crucifixus eſt queritis. Nō eſt hic: ſurrexit enī ſicut dixit: venite ⁊ videte locum vbi poſitus erat dominus. Et cito euntes dicite diſcipulis eius quia ſurrexit. Ecce precedet vos in galileā. ¶ Jn quibus verbis deſcribuntur quatuor iſtius angeli conditiones inſignes. ¶ Prima eſt ꝙ ipſe fuit virtuoſus in deſcēſu quia terremotus factus eſt magnus dum deſcendit. ¶ Secūda quia fuit glorioſus i ſuo aſpectu eo ꝙ erat aſpectus eius ſicut fulgur ⁊c. ¶ Tertia quia fuit terribilis in ſuo effectu. Nā pre timore eius exterriti ſunt cuſtodes. ¶ Quarta qr fuit delectabilis in ſuo affatu. Nā ſermo

ne blando dixit mulieribus. Nolite time/
re ⁊c̈. ¶ Secundus angelus apparuit ea/
dem hora intra sepulchrum. de quo dicit
Marcus vltimo. c. Et mulieres introeū
tes in monumentum viderunt iuuenē se
dentem in dextris coopertum stola candi/
da ⁊ obstupuerunt. Qui dixit illis. Nolite
expauescere. Jesum queritis nazarenum
crucifixum. Surrexit: nō est hic. ¶ Tertius
⁊ quartus angelus fuerunt illi duo quos
vidit maria magdalena intra monumen/
tum sola: quorum vnus erat ad caput: ali
us ad pedes sepulchri: vt dicitur Joannis
20. c. Qui dixerunt. Mulier quid ploras.
Cum ergo isti angeli forent in gratia cōfir
mati non potuerunt peccare venial'r neqꝫ
mortaliter ⁊ per consequens nec potuerūt
mentiri. ¶ Secūdo ꝓbatur veritas resur/
rectionis christi testimonio apostolorum:
de quibus dicitur actuum c°. Uirtu
te magna reddebant apostoli testimoniū
resurrectionis iesu christi. ¶ Nam ipsā die
resurrectionis apparuit discipulis congre
gatis in vnū absente Thoma: vt dicit' Jo/
annis. 20. c. ¶ Eadem die apparuit discipu
lis euntibus in emaus: vt scribitur Luce
24. c. ¶ Apparuit etiam simoni. ¶ Octaua
vero die apparuit discipl'is presente thoma.
¶ Postea apparuit discipulis piscantibus
vt dicitur Joannis vltimo. c. Jtem appa/
ruit eis in monte thabor Mathei vltimo
c. ¶ Tandē in die ascensionis apparuit eis
in cenaculo ⁊ exprobrauit incredulitatem
illorū ⁊ duritiam cordis Marci vltimo. c.
¶ Deinde apparuit eis in monte oliueti et
tunc videntibus illis ascendit in celū: vt
patet Luce vltimo. c. ⁊ actuum p°. c. ¶ Ter
tio probatur veritas resurrectionis christi
testimonio visionum. visus nāqꝫ fuit chri
stus multipliciter a multis quibꝰ fides ad
hibenda est. ¶ Uidit eum stephanus stan/
tem a dextris dei: vt scribitur actuum. 6. c.
qua visione confortatus pro lapidātibus
exorauit: ⁊ lapides torrētis illi dulces fue
runt atqꝫ vt christus suum spiritum acci/
peret postulauit. ¶ Uidit illū Marcus euā
gelista postq̄ꝫ vulneratus repositus fuit in
carceribus. Jbi enim dominus iesus visi/
tauit eum dicens. Pax tibi marce euāge
lista meus. Noli timere quia ego tecū sū.
¶ Uidit illum paulus qui eū in suis disci
pulis atrociter ꝑsequebatur quare vt scri/
bitur actuum. 26. c. dum loquebatur cum
agrippa dixit: ego quidem existimaueram
me aduersus nomen iesu nazareni debere
multa contraria agere. Quod ⁊ feci hiero
solymis ⁊ multos sanctorum ego in carce
ribus inclusi a principibus sacerdotū po
testate accepta. Et cum occiderentur detuli
sententiam. Et per omnes synagogas fre
quenter puniens eos compellebam blasfe
mare nomen eius. Et amplius insaniens
in eos persequebar vsqꝫ in exteras ciuita
tes. Et dum irem damascum cum potesta/
te ⁊ permissu principum sacerdotū die me/
dia vidi rex de celo supra splendorem solis
circunfulsisse me lumen ⁊ eos qui mecum
erant. Omnesqꝫ nos cū cecidissemus in
terram audiui vocem dicentē mihi hebrai
ca lingua. Saule saule quid me perseque
ris. Durum est tibi contra stimulum calci
trare. Ego autem dixi: Quis es domine.
Dominus autem dixit. Ego sum iesus na
zarenus quem tu persequeris. Sed exur/
ge ⁊ sta super pedes tuos. Ad hoc enim ap
parui tibi vt constituam te ministrum ⁊ te
stem eorum que vidisti. Et in epistola pri/
ma ad corinthios. c°. 15. ait. Tradidi enim
vobis in primis quod ⁊ accepi: quoniam
christus mortuus est pro peccatis nostris
ſm scripturas et quia sepultus est et quia
resurrexit tertia die ſm scripturas: ⁊ quia
visus est cephe ⁊ post hoc vndecim. Dein
de visus est plusq̄ꝫ quingentis fratribus
simul ex quibus multi manēt vsqꝫ adhuc
Quidam autem dormierunt. Deinde vi/
sus est iacob: deinde apostolis omnibus.
Nouissime autem omnium tanq̄ꝫ aborti/
uo visus est ⁊ mihi. Glosa in. c°. Cum mar
the. extra de celebratione missarum dicit.
Paulus appellat seipsum abortiuum qꝛ
sicut fetus abortiuus cum labore ⁊ angu/
stia ad lucem trahitur: ita paulus cum at/
tractione venit ad fidem. 23. q. 4. c. displi/

cet.c. Quis vos. ¶ Grande est testimoni/um pauli & in nullo suspectum quippe qui postq̄ vidit christum factus est defensor validissimus & predicator ardentissimus nominis eius: immo qui clamabat. Ego in hierusalem paratus sum alligari & mori pro nomine eius & tandem in vrbe pro christo mori truncatione capitis non recusauit. ¶ Sed reuera singulare & precellentissimum testimonium christi suscitati fuit diebus nouissimis consignatio miraculosa sancti francisci. biennio quippe signa visibilia & miraculosa tulit in suo corpore: de quibus plene diximus in opere de laudibus sanctorum. Quis nam dubitare potest de christo: cum videat franciscum stigmatibus illis sacris ita decoratū. Ob id sanctus Bonauentura in legenda sic sanctum franciscum alloquitur. Jam vero per hec signa certissima non duobus aut tribus testibus ad sufficientiam: sed q̄plurimis ad superabundantiam comprobata testimonia dei in te & per te credibilia facta nimis omne infidelibus auferunt excusationis velamen. ¶ Et vt idem Bonauētura refert. Descendit angelicus vir franciscus de monte secum ferens crucifixi effigiem nō in tabulis lapideis & ligneis manu figuratam artificis: sed in carneis membris descriptam digito dei viui. Resonat ergo ex omni parte veritas resurrectionis christi quam predicauerunt apostoli: defēderunt proprio sanguine martyres: expugnare & extinguere tentauerunt imperatores & reges & non valuerunt: eo q̄ ipse est rex regum & dominus dominantiū.

¶ Qualiter christus resurrexit cum quatruplici actu fortitudinis.
Cap. 3m.

T Ertium mysterium contemplandum de resurrectione christi dicitur qualitatis. Jn quo videndum erit qualiter christus resurrexit. Ad quod dicimus q̄ sicut fuit ad modum agni immolatus: ita fuit ad modum leonis resuscitatus. Et hoc propter quatruplicem fortitudinis actū. ¶ Primus fuit quia fregit claustra inferni. Ad quem accessit non vt ad locum penalem sed ad consolationem patrum ibidem existentiū. ¶ Secūdus actus fuit quia subuertit potentiam diaboli: et amputauit manum eius attrahentem que attrahebat etiam iustos ad limbum: vt dicit dominus Bonauentura in tertio. di. 22. ¶ Tertius actus fuit quia inde idest de inferno iustos omnes eripuit et eduxit. ¶ Quartus actus quia semetipsum propria virtute suscitauit. ¶ Jntelligendum tamen q̄ christi resurrectio fuit qualificata quatruplici dispositione diuina. ¶ Prima fuit quia caro eius sanctissima non vidit corruptionem per triduum diuina virtute preseruata. ¶ Secunda fuit quia caro illa fuit reparata. Cum enim ibi fuerint liuores & vulnera ac plage tumentes ex flagellis: omnia ista fuerunt virtute diuina sanata absq̄ medicamine remanentibus cicatricibus ad decorem. ¶ Tertia dispositio quia christi caro fuit glorificata. Nam habuit primo dotem impassibilitatis. q2 dicit Apostolus ad romanos. 6. c°. Christus resurgens ex mortuis iam non moritur mors illi vltra non dominabitur. ¶ Secundo habuit dotem subtilitatis per quā exiuit de sepulchro clauso. ¶ Tertio habuit dotem agilitatis per quam euanuit ab oculis eorum. Luce. 24. c. ¶ Quarto habuit dotem claritatis quam tamen occultauit discipulis manifestandam electis et in die iudicij etiam reprobis. Resurrexit igitur triumphator mortis: expoliator inferni: et mundi redemptor: qui numero electorum completo resurgere faciet amicorum suorum corpora suis proprijs animabus vnita: vt sic percipiāt eternaliter gaudia eterne vite. Ad quā nos perducat ipse dei filius qui est benedictus per omnia secula seculorum Amen.

¶ Feria secunda post dominicam resurrectionis. De sanctissima fide.
Sermo quinquagesimus primus.

Stulti ⁊ tardi
corde ad credenduz. verba sūt
redemptoris nostri originali/
ter Luce. 24. c°. ⁊ in euangelio hodierno.
Conatur hostis animarum nostrarū mil/
le suis nocendi modis mortalium corda a
fide iesu christi retrahere: quoniam cum il
lorū excecauerit intellectum facile ad que
cunqz scelera eos precipitare potest. Sub
lata nanqz fide relique virtutes fundamē
tum non habent. vnde Gregorius pª. q.
pª. c. Cum paulus. ait. Cum paulus dicat
fundamentum aliud nemo potest ponere
preter id quod positum est quod est chri/
stus iesus idest fides christi: consequenter
probatur quia vbi christus non est funda
mentum nullum boni operis est super edi
ficium. Fides nanqz est que mundum vin
cit. vnde Joānes prima canonica. c. 5. ait.
Hec est victoria que vincit munduz fides
nostra idest que vincere facit q̄ sunt in mū
do videlicet superbiam: auaritiam ⁊ luxu/
riam. ¶ Ipsa diaboli tentationes extermi/
nat. ¶ Unde Apostolus ad ephesios. 6. c.
inquit. In omnibus sumentes scutum fi/
dei in q̄ possitis omnia tela inimici ignea
extinguere. ¶ Ipsa hominem iustificat. vn
de Genesis. 15. c. scribitur. Credidit Abra
ham deo ⁊ reputatum est ei ad iusticiam.
¶ Ipsa credentes filios dei efficit: ideo Jo/
annis primo. c. dicitur. Dedit eis potesta/
tem filios dei fieri hijs qui credunt in no/
mine eius. ¶ Ipsa a periculis liberat. Naz
per fidem abraham exiuit de vr: idest de
igne caldeorum illesus. Cum enim nō vel
let ignem adorare quem caldei deum dice
bant vt experiretur virtutem dei sui mise/
runt ipsum in ignem: sed non recepit lesio
nem. Aram vero germanus eius ⁊ pater sa
re ⁊ loth illuc missus quia in fide defecit cō
bustus est. Ananias ⁊ socij in fornacē mis
si laudabāt ⁊ bn̄dicebant deum nec ignis
nocebat eis. ¶ Quare Paulus ad hebre
os. xi. c°. dicit. Sancti per fidem vicerunt
regna operati sunt iusticiaz adepti sunt re
promissiones: obturauerunt ora leonum:
extinxerunt impetum ignis. Et ne singula
repetamus fides corporis ⁊ anime salutez
operatur. Ob quod iesus dei filius Luce
7. c. dixit magdalene. Et Luce. 18. c°. ceco.
Fides tua te saluuz fecit. Qua de re in pre
senti sermone de fide dicere statui: quam
perdiderant discipuli euntes in emaus:
quos Christus dure redarguit. De ipsa
itaqz fide tria mysteria proponemus de/
claranda.

¶ p^{m} de virtuositatis.
¶ 2^{m} necessitatis.
¶ 3^{m} qualitatis.

¶ De multiplici acceptione fidei. Et quo/
modo diffinitur. Et qualiter est vtus theo
logica ex eo q̄ est a deo ⁊ terminat ad ipm
sicut ad obiectū. Cap. p^{m}.

PRimum mysterium de fide decla/
randum dicitur virtuositatis. pro
cuius intelligentia tria erunt vidēda

¶ p^{m} quot modis capitur fides.
¶ 2^{m} quid est fides.
¶ 3^{m} vtrū fides sit virtus.

¶ Primo videndum est quot modis ca/
pitur fides. Et ex dictis Alexādri in tertio
summe. Et Bonauenture in 3°. di. 23. ⁊ ex
glosa in. c. p̄ de summa trini. ⁊ fi. catho. ha
betur q̄ fides sumitur duodecim modis.
¶ Primo sumitur pro spōsione. vnde p^{e}
ad timotheum. 5. c. dicitur. Primam fidē
irritam fecerunt. Glosa idest sponsionem.
Sic sumitur ab Augustino. 23. q. pª. c. No
li. Noli inquit fidem fallere quoniam gra
ue est. Et iterum ibi. Fides quando p̄mit/
tit etiam hosti seruanda est. Hoc modo eti
am dicit Isidorus. 22. q. 4. In malis pro/
missis rescinde fidem. ¶ Secūdo sumitur
fides pro fidelitate vt cum quis retinet fi/
deliter ⁊ restituit sibi commissa ⁊ similia.
Et de hac Hieremie. 6. c. dicitur. Perijt fi
des. Et prouerbiorum. 20. c. Uirum fide/
lez quis inueniet. ¶ Tertio sumitur fides
pro conscientia. Juxta illud ad romanos
14. c. Omne quod non est ex fide peccatuz
est. Glosa. 28. q. pª. c. Omnes. idest omne
quod est contra conscientiam. ¶ Quarto
sumitur fides pro innocentia: vt. 22. q. 4. c.
Innocens. ¶ Quinto sumitur fides p̄ ca
stitate thori. vt. 27. q. 2. c. Coniuges. Et. c°.
Coniunx. ¶ Sexto sumitur fides pro cre/
dulitate idest

dulitate idest pro quodam habitu quo qs firmiter assentit sine formidine de opposito hys que clare non videt quecunqz sint illa. Puta cum quis credit talem esse suū patrem vel matrem. Et de hac Gregorius in. 4. dialogorum inquit. Audenter dico: quia sine fide nec infidelis viuit. Nā si eundem infidelem percunctari voluero quem patrem vel quam matrem habuit: respondebit protinus illum atqz illam. ¶ Septimo sumitur fides pro sacramento baptismi. vnde Augustin9 ad bonifaciuz. Quid est aliud paruuluz habere fidem nisi fidei sacramentum. Et. 45. di. c. De iudeis. dicitur. Oportet vt fidem quam vi vel necessitate susceperunt necessario tenere cogant. ¶ Octauo sumitur fides pro acceptione conclusionis ex ratione probabili bm q lo gici dicunt. Argumentum est ratio rei dubie faciens fidez. ¶ Nono dicitur fides cognitio que est in patria. Et de hac ad romanos p̄. Justicia dei reuelatur ex fide in fidē Glosa ex fide spei in fidem rei. ¶ Decimo capitur fides pro articulis fidei propositis ad credendū. Et sic sumit Athanasius cuz dicit. Hec est fides catholica quā nisi qsqz fidelr firmiterqz crediderit saluus esse non poterit. ¶ Undecimo sumit fides pro habitu informi: de qua prime ad corinthios 13. c. dicitur. Si habuero omnem fidez &c. ¶ Duodecimo accipitur fides pro habitu formato. Et de hac ad Romanos p̄. c. Justus ex fide viuit. Hec est virtus theologica siue sit informis siue formata. De qua Apostolus ait prime ad corinthios. 13. c°. Nunc autem manent fides spes charitas tria hec. ¶ Secundo videndum est: quid est fides. Et bm Bonauenturā quia fides multipliciter consideratur ita etiam notificatur. Quandoqz enim consideratur quātum ad proprium genus. Et tunc describitur sic ab Augustino super Joannem. Fides est virtus qua creduntur que non videntur. Et non est de omnibus que non videntur: vt dicit Magister in littera: sed de hys que necessaria sunt ad salutem. ¶ Secundo cōsideratur fides quantum ad obiectum siue ad principium motiuum. Et sic dicit Augustinus ad crescētium. Fides est prima illuminatio mentis ad primam veritatem. ¶ Tertio consideratur fides quantum ad actum proprium. Et sic dicit Damascen9 li°. 4. Fides est non inquisitus cōsensus circa primaz veritatem. ¶ Quarto consideratur fides quantum ad habitum disperatum. Et hoc modo inquit Hugo li° de sacramentis. Fides est certitudo quedā animi de rebus ab sentibus supra opinionem & infra scientiam constituta. Opinio enim fides & scientia sunt habitus disperati. ¶ Quinto consideratur fides quantum ad suum finem. Et sic describitur ab Apostolo ad hebreos. xi. c. Fides est substantia rerum sperandarum ar^{m} non apparentiū. Nam fides habet tria. ¶ p̄ aspicit. ¶ 2° efficit. ¶ 3° reficit. ¶ Aspicit primam veritatem non habitam sed sperandaz. Ideo dicitur sperandarum rerum. ¶ Secūdo efficit idest causa est faciens res sperandas esse in nobis. vnde dicitur substantia quia sicut substantia est causa suorum accidentium: ita fides est causa consequendi bona sperata. ¶ Tertio fides reficit seu allicit. vnde dicit ar^{m} idest certitudo assentiēdo hys que nō apparent: & hoc est meritum & laus fidei si certe & indubitanter creditur quod non videtur. Beatus Tho. 22. q. 8. volēs verba Apostoli reducere ad formaz diffinitionis claram sic dicit. Fides est habitus mētis qua inchoatur vita eterna in nobis faciens intellectum assentire non apparentibus. ¶ Pro clariore autem intelligentia pretacte diffinitiōis apostoli. ¶ Primo notandum est q per predictam diffinitionez fides distinguitur ab omnibus que pertinent ad intellectuz. Et primo ab opinione suspitione & dubitatione per hoc q dicitur argumentum. Nā per hec tria intellectus non firmiter inheret alicui. Per dubitationem non magis tendit ad vnam partem qz ad aliam. Per opinionem & si declinet fortiter ad vnam partem tamen cuz formidine de opposito. Per suspitionem leuiter declinat ad vnam partem. Sed per fidem firmiter inheret credendis sine hesitatiōe. ¶ Secundo ex hoc q dicitur non apparentiuz fides distinguitur ab itellectu qui est de principijs per se notis & scientia que est

de conclusionibus per demonstrationem acquisitis per que aliquid itellectui apparenter fit cuiusmodi non est fides. ¶ Tertio per hoc q dicitur substantia rerum sperandarum distinguitur a fide communiter sumpta: scilicet credulitate que est etiam de humanis: sicut cum quis firmiter credit paréntes suos esse talem et talem. ¶ Secũdo notandum q fides dicitur substantia rerum sperandarum potius q̃ȝ diligendarum ex eo q dilectio potest esse presentium et absẽtium visorum et non visoruȝ. Sed spes est tm̃ de absentibus et non visis: de quibus etiam est fides: quia et si videantur ea que sunt fidei aliquo modo scilicet vt credẽda non tamen oculo corporali vel intellectuali demonstratiue. ¶ Tertio notandum: q argm̃ dicitur multipliciter. ¶ p̃ breuis enarratio subsequentium: vel breuis collectio materie simul sumpte totius libri. Et sic sumitur in biblia vbi prologi librorum aliquando dicuntur argumenta. ¶ 2° argm̃ dicitur ostensio vel manifestatio ꝯm illud Jo annis. 3. Omnis qui male agit odit luceȝ et non venit ad lucem vt non arguant opera eius. ¶ 3° dicitur argumentum ratio rei dubie faciens fidem: et hoc modo sumitur in logicis: sed in theologicis econtra fides facit argumentum seu rationem. ¶ 4° dicitur argm̃ certitudo ex qua animus mouetur in aliquid et sic fides dicitur argumẽtũ. ¶ Tertio videndum est vtruȝ fides sit virtus. Et q sic patet ꝯm Bonauenturã. 23. di. tertij libri. tum quia ipsa est principium nostre salutis: tum quia est opposita vicio infidelitatis: tum etiam quia in illa consistit rectitudo vite ꝯm regulam iusticie que est vt hõ simpliciter credat hijs que nobis sunt a deo reuelata. Nec obstat q Arist. et sui sequaces ceteriq philosophi nõ posuerunt nisi virtutes. Aut morales: vt prudẽtiam: iusticiam: fortitudinem et temperantiaȝ. vel intellectuales: vt sunt intellectus scientia: sapientia: prudentia et ars. de quibus loquitur Arist. in. 6. ethicorum. quoniam ꝯm Tho. p̃a 2e. q. 62. preter supradictas virtutes necessariuȝ fuit esse virtutes theologicas. Nam per virtutem perficitur homo ad actus quibus in beatitudinem ordinatur. Est autem duplex hominis beatitudo. Una ꝓportionata nature ad quã ꝑuenire põt per principia sue nature. Alia excedens hominis naturam ad quam homo sola virtute diuina attingere potest ꝯȝ quandam diuinitatis participationeȝ. Et quia huiusmodi beatitudo proportionem humane nature excedit: principia naturalia hominis ex quibus procedit ad bene agendum ꝯm suam proportionem nõ sufficiunt ad ordinandum hominem in beatitudinem predictam. vnde oportet q superaddãtur homini diuinitus aliqua principia per que ita ordinetur ad beatitudinẽ supernaturalem sicut per principia naturalia ordinatur ad finem connaturalẽ non tamen absq adiutorio diuino. Et hec p̃ncipia dicuntur virtutes theologice: tuȝ q habent deum pro obiecto inquantuȝ per eas recte ordinamur in deũ: tũ quia a solo deo nobis infunduntur: tuȝ quia sola diuina reuelatione in sacra scriptura nobis traduntur. ¶ Franciscus ꝯo de maronis in quodam tractatu de virtutibus ait. q virtus theologica ꝯm nominis significationeȝ dicitur virtus diuina a theos q est deus. vnde dionysius in li° de diuinis nominibus omnia ad deuȝ pertinentia siue ad diuinitatem vocat theologica. ¶ Sed aliquid dicitur diuinuȝ tripliciter. ¶ Aut quia in deo formaliter reperitur: vt eternitas bonitas immensitas et huiusmodi que dicũtur perfectiones diuine. ¶ Aut quia deo assimilatur. Sicut Dionysius li° de diuinis nominibus vocat sanctum hierotheum virũ diuinum quia deo similis erat per participationem virtutum. ¶ Aut quia ad deum terminatur sicut ad obiectum. Sicut theologia dicitur scriptura diuina q de deo loquitur. Dicuntur ergo virtutes theologice diuine: non p̃ nec sc̃do sed tertio modo: q. s. sunt a deo et ad ipsuȝ terminantur sicut ad ꝓpriũ obiectũ. ¶ Siqs ꝯo obiceret q methaphisica non ponit virtus theologica et tamen negociatur circa deum et substantias separatas. ¶ R̃ñdet frãciscus q methaphisica est de deo sub rõne cõi que est nãliter nota. virtus ꝯo theologica sub ratione ꝓpria que est credita. Multa est xpianorũ

obligatio ad benignissimum deū qui tāta luce veritatis corda nr̄a respersit vt fide me dia magis ībuta sit vna vetula de diuinis q̄z gentiles phi qui euanuerunt in cogita tionibus suis.

¶ Quod fides est necessaria ad salutē ⁊ etiā credenda sunt aliq̄ que ratione nāli ꝓbari possūt ⁊ aliqua etiam explicite. Cap. 2^{m}.

ſ Ecundum mysterium declarādū de fide di necessitatis. vbi sunt tria du bia decidenda.

¶ p^{m} vtrum fides sit ad salutē necessaria.

¶ 2^{m} vtrū sit necessariū credere aliq̄ que ra tione nāli possent de deo inuestigari.

¶ 3^{m} vtrum sit necessariū credere aliq̄d ex plicite.

¶ Ad p^{m} dubiū respōdet Athanasius in symbolo dicēs. Quicūq; vult saluus esse ante oia opus est vt teneat catholicā fidē. Quā nisi quisq; integrā inuiolatāq; ſua uerit saluus esse non poterit. Rō aūt qua re fides est necessaria q2 ipsā illumīnat in tellectū ad necessariā cognitionez dei. In oi enim via ⁊ in oi operatione est p̄ necessa ria cognitio finis ipsius operatiōis vel vie Quia finis est causa causaꝝ ex 2° metha^{ce} ⁊ finis mouet agentē ⁊ est p̄ncipiū omniū operationū nr̄aꝝ ex 2° ethicorū. Et lz finis sit vltimus in executione: tn̄ est p̄mus i in tētiōe ⁊ mouet agētē. Sicut ergo se habēt principia in demonstrabilia in speculabili bus sic se habet finis in operabilibus. Cū ꝟo in hoc mūdo oēs simus viatores ⁊ nō habeamus hic ciuitatē manentē vt di ad hebreos vltimo. c. Finis ad quez ordinati sumus ⁊ ad quē debemus tendere est de9. vn̄ Magr̄ sniaruz di. p^{a} scdi libri ait. Fecit deus rōnalē creaturā vt summū bonū itel ligeret: intelligendo amaret: amādo possi deret: ⁊ possidēdo frueretur. Et Aug9 in p̄ ꝯfessi^{m}. Fecisti nos dn̄e ad te ⁊ īquietū est cor nr̄m donec quiescat in te. Sicut itaq; deus est causa efficiens oium per potētiaz suā ⁊ causa exemplaris per suam sapiam: sic est ⁊ finalis per suā bonitatem. Quare apocalypsis p̄. c. dixit. Ego sum alpha ⁊ o: p̄ncipiuz ⁊ finis. Cū ergo ipse de9 sit finis nr̄ sequit̄ q̄ nos debemus ipsuz scire ⁊ co gnoscere. Immo vt ꝓbat Tho. in 3° cōtra gentiles. Intelligere deū est finis ois itelle ctualis substantie. Et in p̄ contra gentiles inducit Aristotelem qui in. 10. ethicorū re prehendit simonidem quendā qui persua debat hominibus vt pretermitterēt diui nam cognitionem ⁊ humanis rebus inge nium applicarēt. Oportere inquiebat ho minem humana sapere et mortalia morta lem. Contra quem simonidez dicit Philo sophus q̄ homo se debet ad immortalia ⁊ diuina trahere quātū potest. Quare vide tur q̄ necessaria sit cognitio de diuinis ad quam habendam pro statu isto ꝯueniens medium est fides. Et ad hoc clarius intelli gendū: nota ſm Tho. in. 4. cōtra gentiles q̄ homo de diuinis triplicē cognitionē ha bere potest. ¶ p^{a} est cognitio nature: ⁊ hec habet̄ per naturalē rationez. ¶ 2^{a} est cogni tio gratie: ⁊ hec habetur per diuinalē reue lationez. ¶ 3^{a} est cognitio glie: ⁊ hec habet̄ per supnaturalē illuminationē. ¶ p^{a} cogni tio bona. ¶ 2^{a} melior. ¶ 3^{a} optima. Ultima cognitio hri nō pōt absq; scda qua homo cogscit que inestigari nō possūt rōne nāli ex reuelatione dei. Cognitio ergo fidei illu minat intellectum ad cognoscendum de um trinum ⁊ vnum creatorem celi ⁊ terre: ⁊ reliqua in articulis fidei ꝓposita. ¶ Se cundum dubiū fuit vtrū sit necessariuz cre dere aliq̄ que etiā de deo ratione naturali possent inuestigari: vt q̄ deus est: ⁊ q̄ de9 est vnus ⁊ silia. Ad qd respondet Tho. 22. q. 2. ⁊ in primo contra gentiles q̄ sic mul tiplici ratione.

¶ p^{a} q2 cognitio fidei est certior.

¶ 2^{a} q2 velocior.

¶ 3^{a} q2 communior.

¶ 4^{a} q2 amplior.

¶ 5^{a} q2 vtilior.

¶ Prima ratio est quia cognitio fidei est certior. Nā cōnaturalis est multū deficiēs a cognitione diuinoꝝ. Cuius signū est: q2 phi perscrutātes diuina naturali ingenio in multis errauerunt ⁊ sibiipsis contradi xerunt: vt apparet in eorum dictis atq; sē tentijs: quia homo falli potest: deus au tem falli non potest. Nam si humana ra tio non potest pertingere ad perfectam co gnitionem rerum creataꝝ sensibiliū: q̄zto

magis in rebꝰ diuinis que nullo ſenſu per
cipi poſſunt quia vt inquit Ariſt. in prolo
go methaphiſice. Deus eſt remotiſſimus
a ſenſu: vt igitur eſſet apud homies idubi
tata ⁊ certa cognitio de deo oportuit ꝙ di/
uina eis per modum fidei traderentur qua
ſi a deo dicta qui mentiri non põt. ¶ Hinc
Lactantius liᵒ primo diuinarum iſtitutio
nuz inquit. Omiſſis terrenis huiuſce phi
loſophie auctoribus nil certe afferẽtibus
agrediamur viam rectam quos equidem
ſi putarez ſatis idoneos ad bene viuendũ
duces eſſe ⁊ ipſe ſequerer ⁊ alios vt ſeque
rentur hortarer. Sed cum magna inter ſe
concertatione diſſideant ſecumqz ipſi ple/
rũqz diſcordent apparet eoruz iter nequa
q̃z eſſe directum. Siquidem ſibi quiqz vt
eſt libituz proprias vias impreſſerunt: cõ
fuſionemqz maximam inquirentibus ve/
ritatem reliquerunt. Nobis autem qui ſa
cramentum religionis accepimus cum ſit
ꝟitas reuelata diuinitus omnes vtriuſqz
ſexus ſine vllo diſcrimine ad celeſte pabu
lum cõuocamus. Hec ille. Certior ergo eſt
cognitio que habetur per fidem q̃z que ha
betur per ſcientiaz ex parte cauſe certitudi
nis: quia fides inititur veritati diuine que
eſt eius obiectuz. Scientia ꝟo innititur ra
tioni humane vt refert Tho. 22. q. 4. articu
lo vltimo. Hic Apoſtolus ad epheſios. 4.
c. ait. Non amplius ambuletis ſicut ⁊ gen
tes ambulant in vanitate ſenſus ſui tene/
bris obſcuratum habentes intellectum.
¶ Secundo cognitio fidei eſt velocior q̃z
illa que habetur per rationem naturalem
Scientia nanqz ad quam pertinet proba
re deum eſſe ⁊ eſſe vnuz ⁊ eſſe nobiliſſimũ
potentiſſimum ⁊c. vltimo hominibus adi
ſcenda proponitur ſuppoſitis multis alijs
ſcientijs. Et ſic non niſi poſt magnum tem
pus cognoſcerentur iſta de deo. Nam me
thaphiſica que circa diuina verſatur inter
philoſophie partes vltima remanet adi/
ſcenda. ¶ Tertio cognitio fidei eſt commu
nior. Multi enim in ſtudio ſcientie profice
re non poſſunt propter multa impedimen
ta. ¶ Nam aliqui impediuntur a ſtudioſe
inquiſitionis fructu qui eſt inuentio veri/
tatis propter indiſpoſitionem complexio/
nis: ex qua multi naturaliter ſunt indiſpo/
ſiti ad ſcientiam. ¶ Aliqui impediuntur ne
ceſſitate rei familiaris. Oportet enim in/
ter homines eſſe aliquos qui tẽpo[illegible]
adminiſtrandis inſiſtant qui tantum tem
pus in ocio contẽplatiue cognitionis non
poſſent expendere vt ad ſummum faſtigi
um humane inquiſitionis pertingerẽt ſci
licet dei cognitionem. ¶ Quidam inſuper
retrahuntur voluntaria pigricia. Iſti ergo
tales omnino a dei cognitione fraudaren/
tur ⁊ conſequenter a felicitate perfecta. Fu
it ergo neceſſarium vt diuina per modum
fidei credenda proponerentur. Cuius co/
gnitio cõmunis eſt omnibus vt ſic omnis
caro ſaluari poſſit. Quia ſicut dicit ad co/
loccenſes. 3. c. In chriſto ieſu non eſt maſcu
lus ⁊ femina: non eſt ſeruus neqz liber.
¶ Quarto cognitio fidei eſt amplior quia
ad plura extenditur q̃z cognitio que habe
tur per rationem naturalem. Nam per ra
tionem naturalem non poſſumus cogno/
ſcere deo niſi ꝙ eſt ⁊ ꝙ eſt vnus ⁊ ſimilia.
Sed nõ ꝙ ſit trinus in perſonis nec ꝙ vir
go poſſit parere ⁊ huiuſmodi. Ideo Apo/
ſtolus prime ad corinthios. 2. c. ait. Loqui
mur dei ſapientiam in miniſterio quam ne
mo principum ideſt philoſophorum huiꝰ
ſeculi nouit. O aurea ſecula noſtra luce ve
ritatis per ieſum chriſtum dominũ noſtrũ
illuſtrata adeo vt in cognitione rerum al/
tiſſimarum dei multomagis proficiat vna
vetula chriſtiana q̃z omnis ſchola gẽtiliũ
philoſophorum. Impletum quippe eſt di
ctum Yſaie. xi. c. Repleta eſt terra ſcientia
dñi ſicut aque maris operientis. ¶ Quin
to cognitio fidei eſt vtilior. Nam aſſentire
hijs que naturaliter cognoſci poſſunt nul
lius eſt meriti ſicut credere ꝙ ſol mouetur
⁊ ſimilia. Sed aſſentire hijs que a deo ſũt
reuelata maximi eſt meriti. Primo ratio
ne reuerentie quam exhibet homo deo qr
credit ei etiam ea que non capit. Naz quã
do aliquis credit ſimplici verbo alicuius
de hijs que alias ignorat exhibet ſibi ho/
norem. vnde Ualerius maximus liᵒ. 8. c.
16. inquit. Pictagore tanta auctoritas ab
auditoribus fuit tributa vt que ab eo acce
perant in diſputationem ducere nefas eſſet

marent. Qui etiaȝ interpellati ad reddendum causam hoc respondebant ipsum dixisse. Quantomagis homo debet credere deo qui reuelauit nobis mysteria fidei per dilectum suum filium vnigenitum pro nobis incarnatum ⁊ per prophetas ⁊ apostolos ac sanctos suos. ¶ 2° credere est maximi meriti quia homo humiliat intellectuȝ suum ad credendum ea que intellectu nõ potest percipere dicendo cum Hilario: q2 plura potest deus facere q̄ȝ intellectus intelligere. Qđ autem sic credere sit meritorium probatur a sancto Tho. 22. q. 2. Quia omnis actus qui subicitur libero arbitrio moto a deo per gratiam ⁊ relatus in deuȝ est meritorius. Sed credere est actus intellectus assentientis veritati diuine ex imperio voluntatis mote a deo per gratiam: et sic subiacet libero arbitrio in ordine ad deum: ergo actus fidei est meritorius. Insuper omnis actus virtutis est laudabilis et meritorius. Sȝ credere est actus fidei que est v̄tus: ergo meritorius. Propterea Augustinus super Joannem ait. Sicut in radice arboris nulla prorsus apparet pulchritudo et tamen quicquid est in arbore pulchritudinis vel fructus ex illa procedit Sic ex fidei humilitate q̄cquid meriti quicquid beatitudinis anima susceptura est ex fidei fundamento procedit. ℂ Tertium dubium fuit vtrum sit necessariuȝ credere aliquid explicite. ¶ Ad quod respondet Tho. 22. q. 2. Qđ semper fuit necessarium credere aliquid explicite. Et in veteri testamẽto ⁊ apud omnes nationes sufficiebat credere illa duo que ponit Apostolus ad hebreos. xi. c. Accedentiũ ad deum oportet credere quia est: ⁊ ꝙ inquirẽtium se est remunerator. Et in diuino esse includunt omnia que credimus i deo eternaliter existere: vt trinitatem ⁊ perfectiones omnes in quibus nostra beatitudo consistit. In fide autem prouidentie que ibi notatur cum dicitur ꝙ inquirentium se est remunerator includuntur omnia que a deo temporaliter dispẽsantur ad hominem que sunt via per ueniendi in beatitudinẽ vt redemptio facta per christum in qua implicite continentur: incarnatio: resurrectio: passio: ⁊ huiusmodi. Minores ergo credendo illa duo expresse credebãt implicite omnes articulos fidei ⁊ hoc sufficiebat eis. Maiores aũt vt prophete ⁊ alij habuerunt de quibusdam articulis fidem explicitam. In nouo auteȝ testamento post tẽpus gratie reuelate non sufficit illa duo credere explicite. Sed oportet ꝙ omnes tam maiores q̄ȝ minores habeant explicitam fidem de mysterijs christi: vt incarnationis: passionis: resurrectionis: ascensionis ⁊ huiusmodi precipue de hijs que communiter solemnizat ecclesia: ⁊ que publice proponuntur. Aut etiam de mysterio trinitatis q̄ȝtum ad numerum et distinctionem personarum: quia hoc exprimitur in mysterio incarnationis. hoc enim per se est obiectũ fidei. Quia illud proprie ⁊ per se pertinet ad obiectũ fidei per quod homo consequitur beatitudinem et quod est via hominibus veniendi ad beatitudinem. Hoc est mysterium icarnationis: passionis ⁊ huiusmodi. Quia vt dicit̃ de con. di. 8. c. Firmissime. Ab ira dei quam incurrimus propter originale peccatuȝ nullus liberatur nisi per fidem mediatoris hominis iesu christi: sed vt dictum est in veteri testamento implicitam: nunc explicitaȝ in nouo testamento quo ad adultos. per accidens autem ⁊ secũdario pertinent ad obiectum fidei omnia que in scriptura sacra diuinitus tradita cõtinentur. Sicut ꝙ abraham habuit duos filios: ꝙ dauid fuit fili⁹ ysai ⁊ huiusmodi. Et q̄ȝtum ad ista que secundario ptinent nõ tenetur homo explicite credere: sed soluȝ implicite: ⁊ in preparatione animi inq̄ȝtum paratus est credere quiq̄d in sacra scriptura continetur. Sȝ tunc tenetur hoc explicite credere quando hoc ei constiterit in doctrina fidei contineri.

ℂ Qđ fides debet esse integra simplex et operosa. Cap. 3[m].

Tertiũ mysteriũ declarãdũ de fide q̄litatis. In quo sciendum ꝙ ad fidei perfectionẽ requiruntur tres conditiones.

ℂ p̄a di integritatis.

ℂ 2a simplicitatis.

ℂ 3a operositatis.

¶ Prima fidei cōditio ē integritas. Debet enim quilibet credere oīa que credēda sūt. Qui eniʒ ita crederet omnes articulos vt vnum pertinaciter negaret saluari non potest. Immo vt dicit Tho. 22. q. 5. In hereticis qui errant in vno articulo licet in alijs nō errent non est fides nec formata nec informis. Ratio est quia sublata formali ratione obiecti fidei fides remanere non potest sicut in alijs habitibus: vt etiaʒ remota luce visio esse non potest. Obiectum autem fidei formale est veritas prima ſm qꝫ manifestatur i sacris scripturis ꝛ doctrina ecclesie. vnde quicunqꝫ non inheret infallibili ꝛ diuine regule ꝛ doctrine ecclie que procedit ex veritate pͥma in sacris scripturis manifestata ille non habet habitum fidei. Sed ea que sunt fidei aliomodo tenet q̄ʒ per fidem. Manifestum est autem qꝫ ille qui inheret doctrine ecclesie sicut infallibili regule omnibus assentit que ecclesia docet. Alioquin si de hijs que ecclesia docet que vult tenet ꝛ que vult non tenet: nō iam inheret doctrine ecclesie sicut infallibili regule sed proprie voluntati. Et sic manifestum est qꝫ hereticus qui pertinaciter discredit vnum articulum fidei non est paratus in omnibus sequi doctrinam ecclesie. Si enim non pertinaciter discrederet vnuʒ articulum iam non est hereticus sed soluʒ errans. Hereticus ergo qui de vno articulo fidem non habet de alijs etiaʒ articulis fidem non habet sed opinionem quandaʒ ſm propriam voluntatem. ¶ Secūda cōditio fidei est simplicitas. Debet vnusqꝫ simpliciter confiteri fidem christi absqꝫ rationum auxilio: vt patet de summa trinitate ꝛ fide catholica. c. p̄. Et Gregorius dicit in homelia. Fides non habet meritum cui humana ratio prebet experimentū. ¶ Sed contra potest quis arguere. Nam in glosa in. c. Siquando. de rescriptis. dicitur qꝫ de omnibus est ratio reddenda. Et prelatus paratus debet esse reddere rationeʒ omni poscenti: vt dicit Petrus prima sua canonica. c. 3. Et ad idē facit quod notatur. 36. di. §. Ecce. Et. ff. de religiosis ꝛ sūptibus funerum. l. Siquis. §. Sed interdum. Insup testes examinandi debent reddere rationem sui dicti: Alias dictum eorum non valet. 2. q. pͣ. c. In primis. Et. 4. q. 3. §. Iteʒ in criminali. vsi. Item sola. Et. 24. q. 3. c. Si hēs. Et. 68. di. c. Cor episcopi. ¶ Ad hoc respondet glosa predicta in. c. Siquando. qꝫ de omnibus ratio reddi debet si potest reddi. Sed quandoqꝫ per impotentiam aliter cōtingit: aut quia non interest nostra qualiscunqꝫ sit illa ratio. ¶ Pro clariore tamen huius partis noticia notāda sunt aliqua documenta. ¶ Primum est ſm Tho. 22. qꝫ ratio humana ad ea que sunt fidei potest se habere ad voluntatem credentis dupliciter. ¶ Unomodo antecedēter: puta cum quis non vult credere vel non habet promptam voluntatem ad credendum nisi ratione humana induceretur. Et tunc ratio humana diminuit meritum. ¶ Secūdo modo ratio humana se habet ad voluntatem credentis consequenter. puta cum homo habet promptam voluntatem ad credendum etiam sine ratione. Et ex hoc qꝫ diligit veritatem creditaʒ super ea cogitat et amplectitur siquas rationes ad hoc inuenire potest. Tunc humana ratio non diminuit meritum fidei sed est signuʒ maioris meriti. ¶ Sanctus Io. Bonauētura in prologo suo primo sententiarum dicit. qꝫ rationes inducte pro fide valent. Ad confortandum debiles ꝛ infirmos in fide. Ad delectandum fortes: ꝛ ad conuincendum aduersarios. vnde Augustinus libro p̄ de trinitate inquit. Aduersus hereticos garulatores elatiores potius q̄ʒ capatiores rationibus catholicis est vtendum. ¶ Secūduʒ documentuʒ qꝫ ea que sunt fidei ꝛ si supra rationem sint non tamen contra rationem vt dicit Hugo de scō victore. Et ideo querere ea que sunt supra rationem non est vituperabile sed laudabile dum tamē quis ista q̄rat moderate ꝛ cū humilitate. ¶ Tertiuʒ documentū qꝫ ratio naturalis in hijs que sunt fidei potest induci vel cum fide vl' contra fidem. Et illa quidem ratio que ſm fidem inducitur potest augere meritum in quantum facit voluntatem magis promptam ad credendum. Ratio autem inducta contra fidem manente eadem voluntate credendi auget meritum. Magis enim meretur ille qui credit illud ad quod videt multas rationes in contrariuʒ q̄ʒ qui eas

non videt. Sicut qui tentatur vehementius de luxuria vel alio vicio si resistat equali voluntate magis meretur. Hec Tho. in 3°. ¶ Quartum documentum secundum Tho. in primo contra gentiles. Quod credere alicui subito sine deliberatione sine inspiratione et sine motione sufficienti est levitas mentis. Credere vero cum deliberatione vel inspiratione vel motivo sufficienti non est levitas cordis. Sicut facit ille qui credit ea que sunt fidei. Talis enim habet sufficiens motivum ad credendum. Inducitur enim auctoritate divine doctrine miraculis confirmate et amplius interiori instinctu dei illuminantis. ℭ Tertia conditio fidei dicitur operositatis. Qui enim credunt debent bene operari et operibus virtutum intendere. Ad hoc enim nos excitant voces scripturarum sanctarum. ¶ Unde in deuteronomij 6. c. scribitur. Fac quod bonum est et placitum in conspectu dei domini tui ut bene sit tibi ¶ Et Thobie. 4. c°. Multa bona habebimus si timuerimus deum et recesserimus ab omni peccato et fecerimus bene. ¶ Et Ecclesiastes. 3. c. Cognovi quod non esset melius nisi letari et facere bona in vita sua. ¶ Et ps 33. Declina a malo et fac bonum. ¶ Et ps 36. Spera in domino et fac bonitatem. ¶ Et Ysaie p. c. Quiescite agere perverse discite benefacere. ¶ Et. 7. c. Bonas facite vias vestras et studia vestra et habitabo vobiscum. ¶ Et Amos. 5. c. Querite bonum et non malum ut vivatis et erit dominus deus vobiscum. ¶ Et Paulus ad romanos. 2. c. ait. Gloria autem et honor et pax omni operanti bonum. ¶ Et. 12. c. Providentes bona. ¶ Et. 13. c. Vis non timere fac bonum et habebis laudem ex illo. ¶ Et ad galathas. 6. c. Bonum facientes non deficiamus. ¶ Et iterum ibi. Dum tempus habemus operemur bonum. ¶ Et Joannis prima canonica. c. 3. Qui benefacit ex deo est. ¶ Et Aug°. 38. di. c°. Nullus. Qui recusat bona agere magis diaboli quam christi membrum esse ostenditur et potius infidelis quam fidelis esse monstratur. ¶ Et Salvator noster Mathei. 5. c. Sic luceat lux vestra coram hominibus ut videant opera vestra bona. Sed quantum ad opera videtur quasi ubique fides extincta dum illi qui christiano censentur nomine pro maiori parte omnes declinaverunt et inutiles facti sunt: nec est qui faciat bonum vix usque ad unum. Adaucta quippe est diaboli malitia et multoplures sequuntur opera tenebrarum quam lucis. Quod verum esse per experientiam cognosci potest dum christiani diebus istis contra christum eiusque doctrinam vitam suam ducant in quolibet genere viciorum. Non sic non sic decet christianos vivere: sed iuste sobrie et pie expectantes beatam spem et adventum glorie magni dei. Ad quam nos perducat ille qui est benedictus et laudabilis in secula seculorum Amen.

ℭ Feria tertia post dominicam resurrectionis De iocunda pace.

Sermo quinquagesimus secundus.

D Ixit eis pax vobis. Scribuntur hec verba Luce. 24. c°. et in evangelio hodierno. Rem pergratissimam efficiunt eterno patri predicatores verbi dei qui populis annunciant alta preconia pacis. Inquit enim Ysaias 52. c. Quam pulchri super montes pedes annunciantis et predicantis pacem. Per illam quippe homines filij dei vocari merentur. unde christus iesus Mathei. 5. c. dicebat. Beati pacifici quoniam filij dei vocabuntur. Hanc antiquus hostis vehementer exhorret quam a principio sue conditionis expugnare conatus est. In celo quippe empireo angeli tenebrarum ad plurimum cum angelis bonis atque excide bris: totis suis viribus contenderunt. Et quia recusaverunt esse pacifici a deo reprobati sunt et de celo expulsi atque supplicio sempiterno adiudicati. ¶ Propterea filios illius fiunt qui iurgia querunt: lites sectantur: odia fovent: rixas exercent: bellaque volunt iniusta. Tales utique christiano nomine indigni censendi sunt: quia cum christo partem habere non possunt. Idcirco in presenti sermone de laudibus pacis dicere statui quam christus postquam a mortuis surrexit discipulis blando sermone annunciavit. ¶ Declarabimus itaque de ipsa pace tria mysteria.

ℭ Primum de distinctionis.

ℭ 2m commendationis.

ℭ 3m fructificationis.

ℭ De multiplici pace. scilicet simulata: ingnata: et ordiata quam adhuc multipliciter distinguitur. Ca. primum

P
Rimum mysterium declarandum de pace dicitur distinctionis. Pos sumus enim distinguere triplicem pacem.
¶ pª dí inquinata.
¶ 2ª simulata.
¶ 3ª ordinata.
¶ Prima est pax inquinata & viciosa illorum videlicet qui sunt in malo concordes Talis pax etiam inter demones reperitur pro quibus Christus dicebat Luce.xi. et Mathei.12. Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur. Si sathan in seip suz diuisus est quomodo stabit regnum eius. vt enim inquit Tho. prima parte. q. centesima decima. Inter demones est prelatio: quia demonum quidam naturali ordine sub aliis constituuntur vnde actiones eorum sunt sub actionibus superiorum: et hoc est quod rationem prelationis facit vt scilicet actio subditi subdatur actioni prelati. ¶ Quare illi qui naturaliter sunt sapientiores & potentiores aliis imperant minoribus illis & illi obediunt. Et concordia eorum non est ex amicitia quã inter se habeant: sed ex communi nequitia qua homines odiunt & dei iusticie repugnant. Est enim etiam hominum impiorum vt eis se adiungant & subiciant ad propriaz nequitiam exequendam quos potiores viribus vidẽt. Neqz in demonibus accedit ad bonum superiorum ꝙ eis inferiores subdantur: sed magis ad malum eorum quia cuz mala facere maxime ad miseriam pertineat preesse in malis est esse magis miseruz Hec Tho. Sicut ergo pax demonuz reprobata est: ita & pax atqz concordia malozuz hominum: adulterorum: latronum: lusorum: gulosorum & similiuz. Ideo iesus benedictus Mathei. 10. c. dixit. Nolite putare ꝙ venerim pacem mittere in terrã. Nõ enim veni pacem mittere sed gladiuz. Ueni enim separare hominem aduersus hominem filium aduersus patrem suum & filiam aduersus matrem suam: & nurum aduersus socrum suam. Que omnia intelligenda sunt de separatione rationabili cuz scilicet quis discordat & separatur ab aliquo quia ipse vult dei voluntatem implere. Ille ꝯo querit & studet vacare viciis q̃ casu licet filio timẽti deum discordare a patre sectãte vestigia diaboli & similia. ¶ Secunda pax est simulata. Hec est illorũ qui in corde odium abscondentes lingua se dicant beniuolos & amicos. De quibus ait Dauid in ps. Loquuntur pacem cuz proximo suo: mala autem in cordibus eorũ. ¶ Talis fuit pax carthaginensium quam simulate petebant a romanis. ¶ Ut enĩ narrat Titusliuius. Postqz in africam se contulit scipio africanus existente hanibale ĩ italia victis iam sepe carthaginensibus: carthago variis terroribus agitata ad hanibalem legatos misit vt celeriter succurreret patrie periture. Consequenter triginta principes seniorum quod sanctissimuz in illa vrbe consilium erat pro petenda pace mittuntur ad scipionem qui iam extructa castra sua in conspectu carthaginis locauerat. Fiebãt autem hec non pura fide: sed vt per verba pacis tempus effluerent: quo ciues anxii respirarent donec hanibal remearet legati: vbi in castra romana & in pretorium venerunt more adulantiuz ante pedes ducis prostrati ꝓcubuerũt. Quorum sententia hec fuit. Nolle se crimen vel excusare vel negare sed illis tribuere quorum esset: hoc est non populo ciuitatis sed hanibali suisqz complicibus. quibus tumultuari & furere & ex bellis bella serere sẽper magnificum visum est. Igitur populo & innocenti vrbi veniam petunt concludẽtes se facere quecunqz iusserit. Tunc scipio leges pacis dixit. ¶ Prima fuit ꝙ omnes transfugas & fugitiuos restituant. ¶ Secũda ꝙ exercitus omnes ab italia deducant & hispania sicilia & sardinia. ¶ Tertia ꝙ oibus inter italiam & africam insulis perpetuo abstinẽãt. ¶ Quarta ꝙ naues omnes longas tradant preter viginti in vsus pacificos reseruatas. Et ꝙ pararent certam quantitatem frumenti & ordei & ꝙ soluerent adhuc aliqua talenta auri & argenti. Cum hiis conditionibus inquit scipio. Si pax placet infra triduum respondete. Naz firmabimus inducias & legati romam ad senatum mittentur. Carthaginenses ĩfra terminum pacis conditiones approbant

Duplex ergo legatio vna ad scipionem inducias firmatura. Altera ad senatum pacem petitura decernitur. Et cuȝ legatis ad scipionem captiui ⁊ transfuge aliqui remittuntur vt res bona fide credatur geri. Et romam legati penorum iuuenes missi sũt vt etas fraudem tegeret ⁊ ignorantiam excusaret. Pendente autem pacis negocio ⁊ durantibus treugis captis multis nauibus romanorum carthaginenses fregerunt induciarum fidem. Neqȝ tamen tot offensis constantiam scipionis inuida carthago fregit. Quin legatis hostium cum suis ab vrbe redeuntibus ius gentiuȝ saluum vellet cauens hostiles mores quos oderat emulari. Quibus ad se perductis: Ite iquit securi multoqȝ benignius apud romanos in bello q̄ȝ romani apud vos inter inducias habiti. Ecce ꝙ carthaginenses cum pace simulata damnificauerunt romanos. Qui tamen postea hanibale a scipione deuicto facti sunt ⁊ ipsi voluerint noluerint tributarij romanoruȝ. Caute ergo semper agendum quia vt Regetius libro secundo de re militari ait. Frequentius cõuentionum pacisqȝ simulatio credulis magis nocuere q̄ȝ arma. ¶ Sed vhe illis qui confidentes in malicia sua proditionibus querunt alios subicere sibi: quia deus vltor est iniquitatis illorum. Diligit eniȝ veritatem diligit ⁊ fidem. Ob quod Augustinus. 23. q. pª. c. Noli inquit. Fides quã do promittitur etiam hosti seruanda est.

¶ Sed hoc loco incidenter queritur: an in bellis licitum sit vti insidijs: cum insidie fraudes quedam videantur esse ⁊ per consequens ad iniusticiam pertinere. ¶ Ad quod respondet Augustinus dicens. Cuȝ iustum bellum suscipitur vtrum aperte pugnet aliqs an ex isidijs nihil ad iusticiam interest. Est de hoc exempluȝ iosue cui mã dauit deus vt insidias poneret contra habitatores ciuitatis hay: vt scribitur Josue 8. c. ¶ Sed notandum vt dicit Tho. 22. q. 40. ꝙ insidie ordinantur ad fallendum hostes. ¶ Dupliciter autem potest quis falli ex facto vel dicto alterius. ¶ Vnomodo ex eo ꝙ ei dicitur falsum vel non seruare promissum ⁊ istud semper est illicitum. Et hoc modo nullus debet hostes fallere. Sunt enim quedam iura bellorum et federa etiam inter ipsos hostes seruanda: vt Ambrosius ponit libro de officijs. ¶ Aliomodo potest quis falli: quia ei propositum aut intellectum non aperimus. hoc auteȝ facere semper non tenemur. vnde inter cetera documẽta rei militaris hoc precipue ponitur de occultandis consilijs ne ad hostes perueniant. Et talis occultatio pertinet ad rationem insidiarum quibus licitum est vti in bellis iustis. Nec proprie huiusmodi insidie vocantur fraudes nec iusticie repugnant nec ordinate voluntati. Esset enim inordinata voluntas si aliquis vellet nihil sibi ab alijs occultari. Aliud ergo est vti insidijs modo dicto. Aliud sub colore pacis frangere fidem. ¶ Tertia pax dicitur ordinata que multiplex adhuc est.

¶ Prima est pax hominis ⁊ dei: de qua inquit Augustinus libro. 19. de ciuitate dei. ꝙ est ordinata obediẽtia in fide ⁊ lege eterna hominis ad deum. Hanc franciscus de maronis in quodam sermone de natiuitate iesu christi vocat pacem thearticam: qua priuati sunt omnes in peccato mortali commorantes qui in scripturis vocantur inimici dei: vt diximus in sermone de amore dei ad animam in quadragesima li de penitentia. ¶ Secunda est pax ierarchica hominum scilicet ⁊ angelorum dum videlicet homines student morem gerere angelis custodiẽtibus. ¶ Propterea Bernardus ait. In quo vis angulo: in quo vis diuersorio reuerentiam exhibe angelo tuo. ¶ Tertia est pax iconomica habitantiuȝ scilicet in vna domo. ¶ Et de hac dixit Sapiens ecclesiastici. 25. c. In tribus bene placitum est spiritui meo: que sunt grata coram deo ⁊ hominibus. Amor fratrum: concordia proximorum: vir ⁊ vxor sibi bene consentientes. ¶ Quarta est pax monostica vnius ad seipsum: dum scilicet ratio imperat viribus inferioribus ⁊ vires inferiores subiciuntur rationi. ¶ Quinta est pax politica eoruȝ qui habitant in vno regno vel in vna ciuitate. ¶ Est enim politicia sm Aristotelem in secundo politice ordo quidam inhabitantium ciuitatem. Ci

nitas autem est ciuium quedam multitu/
do. ¶ Ad patrem igitur ciuitatis multum
facit ordo: dum scilicet minores reuerentur
maiores ⁊ maiores adiuuant minores: et
equales eq̄libus iura sua reddūt. ¶ Pro/
pterea inquit Sapiens prouerbiorum. xi.
c. In benedictione iustorum exaltabitur ci
uitas: et ore impiorum subuertetur. ¶ Et
29. c. Omnes pestilētes dissipant ciuitatez
eum scilicet nolunt ordinate nec ꝫm leges
viuere. Nam vt Aristoteles in quinto poli
tice ait. Ubiqꝫ ꝓpter inequale seditio est.
¶ Qd̄ pax commendatur ex eo ꝙ grata
est deo ⁊ christus filius eius illam dilexit:
que etiam a sanctis predicatur.

Cap. 2m.

Secundum mysterium declarandū
de pace dicitur commendationis.
triplex enim est pacis cōmendatio.
¶ pa dicitur dei gratificatio.
¶ 2a filij dei dilectio.
¶ 3a sanctorum predicatio.
¶ Prima commendatio pacis dicitur dei
gratificatio. Est quidem ipsi omnipotenti
deo grata ⁊ acceptissima. Ideo per Hiere/
miam. c. 29. ait. Ego cogito cogitatiōes pa
cis ⁊ non afflictionis. ¶ Et prime ad corin
thios. 14. c. Apostolus ait. Non est dissen
tionis deus sed pacis. ¶ Sed cur inquiēs
deus bella sinit persepe inter homines fie
ri si pacem amat. ¶ Ad qd̄ respondet Au/
gustinus libro. 5. de ciuitate. c. 22. ꝙ id fa/
cit vt puniantur nostra peccata. Inquit
enim sic. Sic etiam tempora ipsa bellorū
sicut in eius arbitrio est ⁊ misericordia vel
atterere vel consolari genus hominum vt
alia citius alia tardius finiantur. ¶ Secū
da commendatio pacis dicitur filij dei dile
ctio. ¶ De ipso quippe incarnari dixit Ysa/
ias. 9. c. Uocabitur princeps pacis. ¶ Et
de eo Paulus ad ephesios. c. 2. inquit. Ip
se est pax nostra qui fecit vtraqꝫ vnū: ¶ Et
Augustinꝰ. 23. q. pa. c. Nisi bella. ait. Chri
stus vt pacem doceret venit in mundum.
Propterea nasci voluit tēpore pacis quo
Octauianus augustus pacifice vniuerso
imperabat orbi. Sedatis nāqꝫ omnibus
bellis orbem totum suo subegit imperio:
cunctis inimicis ⁊ turbatoribus romano

rum deuictis. ¶ Unde Solinus in libro de
mirabilibus mundi ait. Tempus augusti
solum repertum est quo plurimum arma
cessauerunt et floruerunt ingenia. ¶ Illo
nanqꝫ tempore fuerunt oratius: virgiliꝰ:
ouidius: macer: catullus veronensis: pro/
percius: terencius: varro: marcus tulliꝰ
cicero: apollodorus: valerius mesalla: va/
lerius maximus: salustius ⁊ alij. ¶ Et ꝫm
Eusebium in libro de temporibus. Tēpo/
ribus octauiani factus est rome census et
inuenta sunt in vrbe tricenta ⁊ septuagin
ta milium ciuium romanorum. Pacifico
igitur tempore christus voluit in terra visi
biliter apparere. ¶ In natiuitate eius vero
fecit angelos cantare. Et in terra pax ho/
minibus bone voluntatis: vt scribitur Lu
ce. 2. c. ad insinuandum quantum sibi pax
foret dilecta. ¶ Hinc est ꝙ scribitur in pro/
logo decretalium. Rex pacificus pia mise
ratione disposuit sibi subditos fore pacifi/
cos. Et dum misit discipulos in omnem ci
uitatem in qua erat ipse venturus vt dici/
tur Luce. 10. c. monuit eos dicens. In quā
cunqꝫ ciuitatem intraueritis primum dici
te. Pax huic ciuitati. Et in quācunqꝫ do/
mū intraueritis dicite. Pax huic domui.
Et in sermone quem fecit in vltima cena:
vt scribitur Joannis. 14. c. quasi pro precio
sissimo thesauro pacem apostolis reliquit.
Pacem inquit meam do vobis pacem re
linquo vobis. ¶ Post resurrectionem xp̄o
sepius apparens: vt patet Luce. 24. Et Jo
annis. 20. apostolos salutabat dicēs. Pax
vobis. ¶ Tertia commendatio pacis dici
tur sanctorum predicatio. hanc enim san/
cti p̄dicauerunt. ¶ Unde Dauid in ps̄. 33.
Inquire pacē. ¶ Et Paulus ad romanos
5. c. Iustificati per fidem pacem habeamꝰ
¶ Et ad romanos. 12. c. Si fieri potest quod
ex vobis est cum omnibus hominibus pa
cem habentes. ¶ Et secunde ad corinthios
13. c. Pacē habete ⁊ deus pacis ⁊ dilectio
nis erit vobiscum. ¶ Et ad ephesios. 4. co.
Soliciti seruare vnitatez spiritus in vincu
lo pacis. ¶ Et ad philippenses. 4. co. Pax
dei que exuperat omnem sensum custodi/
at corda vestra et intelligentias vestras.
¶ Et ad colocenses. 3. c. Pax christi exul/

tet in cordibꝰ vestris. ¶ Et ad habreos. ii/
c. Pacem sequimini cum omnibus. ¶ Et
in epistolis suis in principio premittebat.
Gratia vobis ⁊ pax. Idem facit Petrus.
Iterum Joannes in apocalypsi sic incipit.
Gr̄a vobis ⁊ pax.
¶ Q̄ḋ ex pace proueniunt omnia bona:
temporalia: corporalia: et spiritualia.

Cap. 3^{m}.

t Ertium mysterium de pace declarā
dum dicitur fructificationis. Pro
uenit quippe ex pace triplex fructꝰ.
¶ p̊mꝰ tpalis.
¶ 2ꝰ corporalis.
¶ 3ꝰ spiritualis.
¶ Primus fructus qui ex pace oritur di
citur temporalis. Ipsa enim ciuitates am
pliat: diuitias auget: edificia multiplicat:
agros seminat: pomeria colit: scientiarum
studia nutrit: armenta pascit: matrimonia
iungit: ⁊ in terra ac in mari securum pre/
bet omnibus iter. ¶ Propterea Ouidius
in libro de fastis ait. Pace ceres leta est ⁊
vos locate coloni Perpetuam pacem pa
cificunq3 ducem. ¶ Et Tullius in philippi
cis. Dulce nomen pacis. res v̄o ipsa tum
iocunda tum salutaris. ¶ Et Cassiodorus
libro primo epistolarum ait. Omni quip
pe regno desiderabilis esse debet pacis trā
quillitas in qua populi proficiunt ⁊ genti
um vtilitas custoditur. Hec est bonarum
artium decora mater. Hec mortalium ge
nus reparabili successione multiplicans
facultates protendit mores extollit: ⁊ tan
tarum rerum ignarus agnoscitur qui eaz
minime quesisse sentitur. Hec ille. Nec so
lum in pace temporalia bona quibus ho
mini subuenitur multiplicantur. Quinim
mo ⁊ omnia celestia atq3 terrena corpora
in pace conseruantur in suo esse. ¶ Unde
Gregorius nazanzenus in libro de regi/
mine monachorum ait. Celum terra ⁊ ma
re donec inter se in pace sunt ⁊ quiete natu
re sue terminos seruant. Stat mundus in
pulchritudie sua ac decore presulget. ¶ Et
Boetius libro 3° de consolatione. Nosti
ne omne quod est tādiu manere atq3 sub/
sistere quandiu sit vnum scilicet per pacez
vnitum. Sed interire atq3 dissolui pariter
quando vnum esse desierit. ¶ Ideo Tulli/
us in libro de amicicia ait. Que domus
tam stabilis: que ciuitas taz firma est que
non odijs ⁊ dissidijs funditus possit euer/
ti. ¶ Et Beda in homelia exponens illud:
Omne regnum in seipsum diuisum deso/
labitur inquit. Domus enim et ciuitas si
fuerit diuisa velociter dissipatur ⁊ etiam re
gnum quo nihil est validius. ¶ Concordat
hijs omnibus illud Salustij in iugurtino
Concordia parue res crescunt: discordia
maxime dilabuntur. Sicut ergo euersio/
nes ciuitatum ⁊ destructio regnorum atq3
diuitiarum ⁊ glorie copia deficiūt propter
bella propter lites ⁊ dissentiones: ita pro/
pter pacē hec omnia augmentātur. ¶ Se
cundus fructus pacis dicitur corporalis.
homo enim pacifice viuens comedit dele/
ctabiliter: dormit qete: ambulatq3 vbiq3
securus. Qui autem inimicitias sectatur
semper est suspectus semper pauidus: et
omnia sunt sibi amara. ¶ Ex pace insuper
fit conseruatio gentium et populorum: et
mors violenta nescitur. Sed ex guerris
quis enumeret quot strages quot cedes
hominum sequantur. ¶ Res est horren/
da nimis commemorare que scripta sunt
ab historicis de hominibus qui perierunt
in bellis: de quibus aliqua nos enarrabi
mus. ¶ Refert Paulus horosius libro se
cundo: ꝙ sub tribus regibus persarum ci
ro videlicet qui gangen fluuium in qua/
dringentos sexaginta alueos comminuit
Et ciro a tamiri superato. Et xerse ex popu
lis persicis decies nonies cētenamilia ho
minum bella rapuerunt. ¶ Narrat Eutro/
pius: ꝙ marcus attilius regulus missus
a romanis in africam contra tres cartha/
ginensium duces dimicās victor fuit. De
cem ⁊ octomilia occidit: quinq3milia cepit
Iterum pugnans regulus contra cartha
ginenses qui a lacedemonijs auxilium pe
tierunt eo ꝙ pacē a romanis obtinere nō
potuerunt victus est ⁊ captus trigintami
lia hominum occisa sunt. ¶ Idem Eutropi
us. Metellus afrorum ducez superauit vi
gintimilia hostium occidit. In bello con/
tra faliscos quinto luctacio ⁊ manlio ꝯsuli
bus decemmilia hostium cesa sunt. ¶ Lu/

cio cornelio lentulo ⁊ fuluio flacco consu/
libus pugnatum est cum insubribus et li/
guribus: quorum interfecta sunt viginti
tria milia: capta quinqꝫ. ¶ Emilio consule
ingentes gallorum copie alpes trāsierunt
quorum quadringentamilia capta sunt ⁊
interfecta. ¶ Hanibal apud lacum trasime
num flamineuꝫ interemit vigintimilia ro
manorum cesa sunt. ¶ Quingētesimo qua
dragesimo anno ab vrbe condita: lucius
emilius: paulus: ⁊ terrentius varro cōtra
hanibaleꝫ mittuntur. Et apud cannas ha
nibal vicit eos: ⁊ quadraginta q̄tuor milia
romanoꝝ cecidere afrorum triamilia. ¶ In
terea in hispania hasdrubal frater haniba
lis a romanis vincitur: vigintiquinqꝫ mi/
lia de suis occiduntur: capiūtur decemmi
lia. ¶ Cornelio scipione fratre africani qui
postea dictus est asiaticus consule anthio
chus prelio fusus est. Cuius parte qnqua
gintamilia peditum triamilia equitum ce
sa sunt. ¶ Quintus cecilius metellus phi/
lippum in macedonia cum vigintiquinqꝫ
milibꝰ occidit ⁊ macedoniā recepit. ¶ An/
no sexcētesimo septimo ab vrbe ꝯdita gal
li transalpini iuxta rhodanum a romanis
victi sunt perierūtqꝫ partim in prelio par
tim in flumine centum quinquagintami
lia. ¶ Marius iugurtam ⁊ bochum mauri
tanie regem qui in auxilium iugurte vene
rat superauit centum decemmilibus hosti
um occisis. ¶ Marius post victoriam iu/
gurtinam secundo consul est factus cōtra
cimbros ⁊ theuthonas in duobus prelijs
ducentamilia hostium occidit: octoginta
milia cepit. ¶ Scilla contra mitridatem cō
sul in bello cum archelao: quem mitrida/
tes aduersum eum miserat apud pyreum
non longe ab athenis: ita eum vicit vt de
centum vigintimilibus vix decem arche/
lao superessent. Ex scille exercitu tresde/
cim tm̄ homines interfecti sunt. ¶ Hac pu
gna cognita mitridates septuagintamilia
electissima ex asia archelao misit. Contra
quem scilla iterum conflixit. Primo pre/
lio quindecim milia hostium cesa sunt ⁊ fi
lius archelai diogenes. Secundo omnes
mitridatis copie extincte sunt: Archelaus
triduo in paludibus latuit. ¶ Bellum ita
licum ⁊ ciuile consumpserunt vltra cētum
quinquagintamilia hominuꝫ. ¶ Una hie
me ⁊ estate a lucullo misso contra mitrida
tem ad centum fere milia hostium cesa sūt
¶ Pompeius contra mitradatem missus
in armenia minore quadragintamilia ho
stiuꝫ occidit: viginti tamen de exercitu suo
perdidit. ¶ Julius cesar in bello contra bri
tanos peremit quadraginta septemmilia
Item suesones cum quinquagintamili/
bus interemit. ¶ Post hec germanos qui
renum transierant ⁊ totas gallias sibi su/
bicere parabant occidit qui feruntur fuis/
se quadringentamilia. Sed quid antiqua
recitamus exempla cum ⁊ diebus nostris
innumerabilem sciamus multitudineꝫ in
bellis peremptam. Si enim antiqua ⁊ no
uissima colligemus vtiqꝫ ex hominibus
interfectis in bellis montes excelsi con/
strui possent ⁊ ex illorum sanguine largissi
ma flumina ex remotissimis locis ad ma/
re currentia. O pax benedicta. O pax sā/
ctissima. O pax quietissima: que talia tan
taqꝫ mala debellat deiecit ⁊ ꝓsternit: que
ciuitates amplissimas condidit: condi/
tasqꝫ seruauit hominumqꝫ vitam diu per
sistere fecit ⁊ facit. ¶ Tertiꝰ fructus pacis
dicitur spiritualis. Homo equidem pacifi
cus ecclesie obedit frequentat ecclesias: et
rebus spiritualibus deuote intendit. Sed
duꝫ dānato odio proximi ⁊ discordie quis
detinetur: saluteꝫ anime negligit omnesqꝫ
vias ad vindictā ⁊ offensionē ꝓximi adhi
bet. ¶ Jccirco Augustinus liº de verbis do
mini ⁊. 19. de ciuitate dei ait. Pax est sere
nitas mentis: tranquilitas animi: simpli
citas cordis: vinculum amoris: consorti/
um charitatis. Hec est que simultates tol
lit iras comprimit bella compescit super/
bos calcat humiles amat. Hanc qui acce
pit teneat: qui dedit repetat: qui amisit re
quirat: quoniam qui sine ea fuerit inuen
tus abdicatur a patre: execratur a filio: et
a spiritu sancto efficitur alienus. Hec ille.
Quare si volumus ad pacem supernam
pertingere studeamus cum proximis no/
stris pacē hr̄e: cū qua simul obtinere vale
bimus dei gratiam Amen.

Explicit quadragesimale.

Sermo de sancto bonauētura.

i

IN memoria
eterna erit iustus. Scribūtur
hec verba originaliter in ps
centesimo vndecimo precla/
rissima merita domini et beati bonauen/
ture. Sixtum quartum pontificem maxi/
mum induxerunt vt hoc felici tempore il/
lū cathalago sanctorum ascriberet: res est
vtiqz grandis ꝛ digna valde que dei glori
am pādit: ecclesiam sanctam exornat. Re
ligionem christianam letificat: sacrūqz or
dinem minorꝫ subleuat ꝛ extollit. Quid
enim prestantius excogitari potest q̃z mor
talem hominem post deuictum triumpha
tu mqz mundum ad celestia regna deduci
ibiqz perpetua immortalitate gaudere cū
christo. Quis de beata gloria dubitare va
let ad quam dei amicos iaz properasse cer
tissimum est. Ibi christum rex glorie. Ibi
virgo regina celorum. Ibi patriarche ꝛ sā
cti prophete. Ibi apostoli: martyres: cōfes
sores ꝛ virgies: omnesqz electi dei. Ibi de
niqz beatissimus pater bonauentura. Qr
ergo nouissime est cathalago sanctoꝝ ascri
ptus equum est ꝛ rationabile vt eius san
ctitas omnibꝰ nota fiat. Qua de re statui i
presenti sermone laudibus eius incūbere
qui erit in eterna memoria ꝓpter triplicez
eius excellentiam.
℄ pᵃ di vite.
℄ 2ᵃ doctrine.
℄ 3ᵃ refulgentie.
℄ Qō memoria sancti bonauenture erit
eterna propter sanctitatem vite illius.
Cap. pᵐ.

p

Rima excellentia sancti bonauen
ture quare memoria eius erit eter
na dicit vite: scilicet virtuose ꝛ mun
de. Hec permaxime attendenda est in illo
qui canonizari debet. Sanctitas ergo vi/
te domini bonauenture probari potest tri
plici via.
℄ pᵃ di testificationis.
℄ 2ᵃ ꝓfessionis.
℄ 3ᵃ assumptionis.
℄ Prima via dicit testificationis. ¶ Sūt
nanqz inter cetera tria de illa testimonia.
¶ Primum testimoniū est Danthis poete
vulgaris q in tertia comedia iducit bona/
uenturā sic loquentē. Jo son la vita di bo/
nauētura Da bagno regi che ne grādi of
ficij Sēpre postposi la sinistra cura. ℄ Se
cundum testimoniū est Alexandri de ales
doctoris parisiensis fratris minoris ꝛ na
tione anglici viri doctissimi. Cuius opus
quod scripsit in theologia approbatum fu
it ab Alexandro quarto ꝛ sexaginta magi
stris parisiensibus: vt apparet in bulla di/
cti pōtificis. ¶ Ipse itaqz alexāder de ales
vt scribitur in cronicis cuiꝰ auditor fuit bo
nauentura videns in eum morum elegan
tiam: corporis pulchritudinem ꝛ composi
tionem dicere solebat: ꝙ non videbat adā
peccasse in bonauentura. De Alexandro
ꝟo ipse Bonauentura in secundo suo. di.
32. in questione vtrum adam deum cogno
uit in statu innocentie eo genere cognitio
nis quo expectamus eum cognoscere in
statu glorie in fine. Inquit cōtra illos qui
dicunt ꝙ diuina essētia in se nec ab homi
ne nec ab angelo videbitur. Hic est vnus
de decem articulis reprobatis ab vniuersi
tate magistrorum parisiensium: tempore
episcopi Guillelmi ꝛ Odonis cancellarij:
ꝛ fratris Alexandri de ales. 1240. in octa/
ua epiphanie. ℄ Tertium testimoniuꝫ est
sancti Thome de aquino. Dum eniꝫ domi
nus bonauentura parisius legendam scri
beret beati francisci semel accessit sanctus
Thomas qui sibi charissimus erat ꝛ fami
liaris valde ad eum visitandū. Sciebatqz
ipsum insistere compilationi illius legēde
Cūqz aperuisset ostium cellule in qua ma
nebat bonauentura vidit illum pennaꝫ in
manu tenentem: sed raptum extra se ꝛ con
templationi intentissimum. Quare ad so/
cium conuersus dixit. Recedamus ꝛ sina
mus sanctum qui laborat pro sancto. ¶ Af
firmauit insuper sanctitatem bonauēture
dominus Petrus cardinalis episcopus
Hostiensis qui fuit de ordine predicatoꝝ.
Hic sermonem habuit in funere suscepto
themate. Doleo sup te frater mi ionatha.
In quo inter alia retulit. ꝙ quicūqz bona
uenturam videbat ipsius amore capiebat

eiusqꝫ piissima monita obedienter recipie
bat. ¶ Secunda via qua probatur sancti
tas vite bonauenture dicitur ꝓfessionis.
Professus quidem fuit regulam sanctam
beati francisci que illam obseruantes ad
christi ⁊ angeloꝝ atqꝫ scōꝝ societatē pdu/
cit. Hec autē regula sanctissima est censen
da propter tria.

¶ pͥ qꝛ a spiritu sancto inspirata.

¶ 2° qꝛ super euangelio fundata.

¶ 3° qꝛ sup naturalibus signis ꝯfirmata.

¶ De qua sic scribit Nicolaus tertius in
extrauaganti libri sexti decretaliuꝫ. Hij. s.
fratres minores sunt illius sancte regule
professores que euangelico fundatur elo/
quio vite christi roboratur exemplo ⁊ fun
datorum militantis ecclesie apostolorum
eius sermonibus actibusqꝫ firmatur. Hec
est apud deum ⁊ patrem munda ⁊ imma/
culata religio que descendēs a patre lumi
num per eius filium exemplariter ⁊ verba
liter apostolis tradita: deinde per spiritum
sanctum beato francisco ⁊ eum sequenti/
bus inspirata totius in se continet testimo
niuꝫ trinitatis. Hec est cui attestāte Pau
lo nemo decetero debet esse molestus quā
christus stigmatibus sue passionis confir
mauit volens institutorem ipsius passio/
nis sue signis notabiliter īsigniri. Hec ibi
hanc regulam bonauentura dilexit hāc et
diligenter seruauit. ¶ Natus enim in bal/
neo regio ex parentibus honestissimis pa
tre ioanne fidanza: matre Ro ritella. dum
puerulus esset laboraretqꝫ prope ad mor
tem voto per matrem ad beatum franci/
scum emisso a mortis faucibus extitit libe
ratus. Hoc ipse ita narrat in legenda bea
ti francisci. ¶ Innumera quoqꝫ per ipsum
s. beatum franciscum in diuersis partibus
orbis exuberare non cessant beneficia dei
sicut ⁊ egoipse qui superiora descripsi ex/
perientia teste in meipso ꝓbaui. Voto enī
pro me languente grauissime ad beatum
patrem franciscum emisso: a matre cuꝫ ad
huc essem puerulus ab ipsis sum mortis
faucibus erutus ⁊ in robur vite īcolumis
restitutus. Quod cuꝫ viua memoria tene
am vera nunc confessione profiteor ne tan
tuꝫ beneficium reticēs sceleris arguar vt
ingratus. Hec ibi. ¶ Crescens autem ipse
bonauentura de virtute in virtutem in an
no etatis sue. vigesimoscdo religionē īgres
sus est. In qua tantuꝫ profecit in omni de
uotione ⁊ studio litterarum ꝙ septimo an
no post ingressum religionis legit senten/
tias parisius ⁊ decimo anno scilicet etatis
sue trigesimo scdo suscepit cathedraꝫ ma/
gistralem. Qualiter autē religiosi possunt
esse magistri diximus in quadragesimali
de penitentia in sermone de ambitione. Il
lud tamen non est preterundum silētio ꝙ
religio benedicta minorum fructus vber/
rimos attulit ecclesie dei propter studia lit
terarum ⁊ doctorum virorum copiam qui
preter illa que docuerunt viua voce multa
opera ediderunt ⁊ redegerunt in scriptis:
ex quibus immensa lux veritatis orit̄ po/
pulis christianis. Sicut patet de alexādro
de ales: bonauentura: riccardo de media
villa: scoto: francisco de maronis: nicolao
de lira: ioanne gualense: petro aureoli: gi/
raldo odonis ⁊ reliquis. ¶ Tertia via qua
probatur sanctitas vite domini bonauētu
re dicitur assumptionis. Ob ingentes qp
pe virtutes eius ⁊ splendidissimam famaꝫ
assumptus fuit ad triplicem dignitatem:
scilicet.

¶ Generalatus.

¶ Archiepiscopatus.

¶ Cardinalatus.

¶ Primo fuit assumptus ad dignitatem
generalatus. vt enim scribitur in cronicis
ordinis beati francisci. Ipse fuit octauus
generalis ordinis. ¶ Primus fuit beatus
franciscus. ¶ Secundus frater ioannes de
florentia dictus parens. ¶ Tertius frater
helias de assisio. ¶ Quartus frater alber/
tus de pisis. ¶ Quintus frater haymo an
glicus. ¶ Sextus frater crescētius de esio.
¶ Septimus frater Ioannes de parma.
¶ Octauus frater bonauentura. Hic in ca
pitulo generali rome celebrato Alexādro
papa quarto presente. Anno ab incarna/
tione domini. M°. cclvi. In festo purifica/
tionis beate marie in generalem fuit ele/
ctus. Anno videlicet tertiodecimo post re

ligionis ingressum. Annis autem decez ⁊
octo ordinē laudabiliter rexit. ¶ Tempore
autem sui generalatus facta fuit trāslatio
corporis sancti Antonij de padua ad pre
grādem illam ecclesiam in qua nunc est
reconditū trigesimosecundo anno ab eius
obitu in octaua dominice resurrectionis:
Et tunc lingua eius que tandiu sub terra
fuerat reperta est ita recēs ⁊ rubicunda q̄
si eadem hora sanctus ille gloriosus deces
sisset quam deuotus bonauētura in mani
bus reuerēter accipiens irrigatus proflu
uijs lachrymarum coram oībus huiusce
modi verbis affari cepit. O lingua bene
dicta que semper benedixisti dominū ⁊ ali
os benedicere fecisti. Nūc manifeste appa
ret quāti extitis meriti apud deū. In capi
tulo etiam generali Narbone celebrato p
eum ordinem in ꝓuincias ⁊ custodias ta
xauit exposuitq; regulam. ¶ Secundo
assumptus fuit ad dignitatem archiepi-
scopatus. Nam dominus Clemēs papa
quartus contulit ei Archiepiscopatū Ebo
racensem pinguissimum. Sed ipse de Pa
risius vbi tūc erat ad pedes domini Pa
pe se conferēs tam humiliter ⁊ efficaciter
tanto gradui cessit ꝙ dominus papa eius
cessionem acceptauit. Et ne quis audeat
titubare q: superius dixi ꝙ Alexādro q̄r
to presente factus fuit Generalis: ⁊ nunc
ꝙ Clemens quartus dederit Archiepātū
¶ Sciendum ꝙ post Alexandruz creatus
fuit Urbanus quartus. Et post Urbanū
Clemens quartus: ⁊ tandem Gregorius
decimus. ¶ De quo refert Bartholome-
us de Pisis in libro cōformitatum ꝙ no
minauit eum pōtificem Bonauentura:
dum erat generalis. Nam defuncto Cle-
mente cum per plures menses in electiōe
pontificis cardinales concordare non pos
sent tante opinionis apud eos erat Bo-
nauentura ꝙ omnes in eum vota sua cō-
promiserunt vt si se vel aliū in papam no-
minaret illuz ipsi eligerēt. Ipse vero noīa
uit dominū Theobaldū Archidiaconum
leodoniēsem scissimum virū qui fuit Gre
gorius decimus ⁊ multis coruscat mira-
culis. Et iacet Aretij in ecclesia maiori ca
nonizat⁹ in diocesi Aretina. ¶ Tertio fu-
it Sanctus Bonauentura assumptus ad
dignitatē cardinalatus. hec dignitas am-
plissima est in ecclesia dei. q: vt dicit Glo-
sa in cap°. Ministerium. extra de officio
Archipresbyteri. Cardinales dicuntur q:
per eos regitur vniuersalis ecclesia. sicut
in cardine regitur hostium: vt ponit. lxxi.
di. cap̄. Fraternitatem. ¶ Et vt scribit Au-
gustinus de Anchona in libro de potesta-
te ecclesiastica. Cardinales assistūt pape
sicut apostoli christo. Apostoli enim sunt
nūcupati christi fratres ⁊ principes mun
di. Sed papa cum facit aliquos cardina-
les insignit eos ista duplici dignitate di-
cens eis. Estote fratres mei ⁊ principes
mundi. Ipse autem papa gerit personam
christi. Et quāuis etiā Episcopi succedant
loco apostolorum: alio tamē modo q̄z car
dinales. ¶ Apostoli eniz duplicimodo se
habuerunt ad christum. Unomodo vt ei
presentialiter assistētes sicut fuit ante pas
sionem ⁊ ascensionem. ¶ Secundomodo
vt missi ex precepto eius per orbem quod
fuit post aduentum spiritus sancti quan-
do dispersi per orbem dimiserunt se ac-
cipiendo vnusquisq; prouinciam vel re-
gnum in sortem sue predicationis. Cardi
nales ergo representant personas aposto
lorum vt christo assistentes quia ipsi assi-
stunt pape presentialiter vel vicario chri-
sti. ¶ Secundomodo representant perso-
nas apostolorum Episcopi qui in partem
solicitudinis vocati sunt regentes diuer-
sas ciuitates vel prouincias: vt Archiepi
scopi. Et istud est satis conueniens vt sicut
in Jerarchia celesti. Aliqui angeli sunt as-
sistentes. Aliqui ministrantes missi fre-
quenter ad nos. Ita in nostra ecclesiastica
Jerarchia decet aliquos assistere: vt cardi
nales. Alios mitti vt episcopos. Et quā-
uis hoc sit de communi lege ⁊ s̄m com-
munem statum: Tamen suborta causa nō
tollitur quin cardinales aliquando mit-
tantur vt legati. Et episcopi etiam aliqui
vocati a papa sunt ei assistentes. Sicut eti
am angeli assistētes aliq̄n mittunt̄ s̄z ali
quos: vnde dicitur Ysaie. 6. ꝙ volauit ad

cum vnus de seraphin qui purgauit labia
sua. Seraphin autem est de ordine assisten
tium. Et quia etiã apostoli nõ semper asti
terunt christo vt episcopi sed vt ministran
tes in alijs actibus. Nam in vltima cena
vel post resurrectionem quando dixit acci
pite spiritum sanctum fecit eos episcopos.
Ideo non est indecens ꝙ non omnes car/
dinales sint episcopi: sed aliqui presbyteri
aliqui diaconi. ¶ Accipiunt autem pilleuz
rubeum a papa in signum ardentis chari
tatis quam debent habere. Ita vt sint pa
rati sanguinem suum fundere et mori pro
bono ⁊ defensione ecclesie. ¶ Arñ in. c. Fun
damenta de electione libro. 6. Dicũtur car
dinales: fratres: coadiutores: ꝯsiliarij: ⁊ as
sistentes domini pape. Igitur vt ad sanctũ
bonauenturam redeamus: ipse parisius
existens vocatus fuit lugduni a gregorio
papa qui ipsum recipere cardinalatum et
episcopatum albanensem coegit. Imposu
itqꝫ vt consilij negocia ipse dirigeret ⁊ per
tractaret. Illo nanqꝫ tempore frater hiero
nymus de esculo ordinis minorum qui fu
it postea generalis. Deinde cardinalis epi
scopus penestrinus. Et tandem papa nico
laus quartus redijt ex partibus orientali
bus ad quas missus fuerat cum solemni/
bus nuncijs grecorum et tartarorum. Et
ipso bonauẽtura suggerente greci ad vni
tatem ecclesie redierũt ⁊ tartari baptizati
sunt.

¶ Nõ memoria sancti bonauenture erit
eterna propter eius doctrinam deuotissi/
mam et copiosam atqꝫ animabus vtilem.
Cap. 2m.

Secunda excellentia sancti bonauen
ture dicitur doctrine. Fuit enim ipse
doctor ecclesie sancte. Quod nec mi
nimum putari debet cum dicatur in. c. Cũ
ex iniuncto. extra de hereticis. Doctorum
ordo precipuus est in ecclesia dei. Et de do
ctoribus scriptum est Danielis. 12. c. Qui
ad iusticiam erudiunt plurimos fulgebũt
quasi stelle in perpetuas eternitates. Et
aureola promittitur doctoribus: virgini/
bus ⁊ martyribꝰ vt docet Albertus in cõ
pendio theologie. ¶ Doctrina 'vo bonauẽ
ture triplici ꝯditione prefulget.

¶ pª deuotionis.
¶ 2ª copiositatis.
¶ 3ª vtilitatis.

¶ Prima conditio est deuotionis. Didi/
cit enim illam bonauẽtura ⁊ acquisiuit cũ
humilitate ⁊ timore dei. Nam in cronicis
ita dicitur de illo. Siquidem omnem veri
tatem quam percipiebat intellectu ad for
mam orationis ⁊ laudationis diuine redu
cens continuo ruminabat affectu. Nec tã
tum ipse gustauit que didicit queqꝫ alios
docuit. Sed profecto quicũqꝫ eius scripta
legit inuenit ibi semper spiritualem quen
dam saporem quo si velit refici potest ⁊ de
uotione precipua ad res diuinas intendi.

¶ Secunda conditio doctrine bonauentu
re dicitur copiositatis. Scripsit eniz copio
se de rebus diuinis. Nam contemplatiõe
regis francie ludoici officium crucis com
posuit. Scripsit legendam beati francisci
maiorem scilicet ⁊ minorem ⁊ officiũ eius
pro maiori parte. Itez libellum de sex alis
seraphin. Et librum apologie contra giral
dum de abbatis villa qui religiosos dam
nabat ⁊ leprosus mortuus est. Apologia
autem est sermo excusatorius vel defenso
rius. 76. di. c. Hanc naturam. Scripsit re
gulam nouiciorum. Et super genesim opꝰ
quod intitulatur de septem visionibus. Et
super quatuor libros sententiarum. Et su
per euangelia. Et sermones dominicales
per anni circuluz. Et arborem crucis ⁊ bre
uiloquium. Et alia opuscula mire deuotio
nis ⁊ gustus spiritualis. ¶ Tertia cõditio
doctrine bonauẽture dicitur vtilitatis. Est
quidem vtilis valde tam speculationibus
disputationum vacantibus qꝫ predicanti
bus populis verbum dei qꝫ etiam ipsis au
ditoribus. Habet enim cum profunditate
sensus tantã facilitatẽ ⁊ luciditatẽ vt oibꝰ
merito ꝓdesse possit.

¶ Nõ memoria sancti bonauenture erit
eterna propter splendorem miraculorum
et canonizationis ⁊ glorie beate. Cap. 3m.

Tertia excellentia sancti bonauentu
re dicitur refulgentie propter quam
erit in memoria eterna. Fecit enim
deus hunc gloriosum sanctum fulgere tri
plici splendore.

¶ Primus est miraculose coruscationis.
¶ 2us ecclesiastice canonizationis.
¶ 3us superne glorificationis.
¶ Primus splendor miraculose coruscationis. Nam in vita ⁊ post miraculis eum deus coruscare fecit. Dum enim ex humilitate aliquibus diebus abstinuisset a celebratione misse dum genuflexus quodam die missam audiret attente facta diuisione hostie a sacerdote particulā vna per semet ipsam ad os bonauēture properauit quaꝫ reuerēter ⁊ cū lachrymis suscepit. ¶ Apud lugdunum cum quedā mulier simona nomine filium mortuum peperisset illum ad sancti bonauēture pedes detulit qui facto signo crucis super eum viuum matri restituit. Cum vero plurimum laborasset mundum se seruans ⁊ deo gratum in quolibet statu lugduni sanctissime vitam finiuit anno etatis sue quinquagesimo tertio hora matutina diei dominice. 13. die mēsis iulij. Eadem vero die sepultum corpus in ecclesia fratrum minorum. Ad sacruꝫ cuius tumulum ⁊ inuocationem presidij sui multa fuere miracula subsecuta: ex quibus aliqua decurramus. ¶ Mulier quedaꝫ de castro villano octo diebus laborauerat i partu eratqꝫ in maximo periculo constituta. Emisso vero voto ꝙ sepulchrum sancti bonauenture visitaret: mox libera peperit. ¶ Dux orlienꝫ carceratus a magne britanie rege detinebatur. Incurritqꝫ quartanam cum dolore capitis ⁊ renum. Inuocato vero cum intensa deuotione bonauētura ⁊ a carceribus ⁊ infirmitate liberatus est: ⁊ in gallias rediens sepulchrum bonauenture personaliter visitauit. ¶ Petrus filius Joannis calzolarij lugdunensis claudus dextera tibia ita vt sine baculo ambulare non posset voto emisso ad sanctum bonauenturam liberatus est. ¶ Uxor magistri ioannis garbotti regij secretarij idropica ⁊ a medicis de sanitate iam desperata accedente pro ea viro suo ad sepulchruꝫ bonauenture sanata est: ita ꝙ rediens vir sanaꝫ illam inuenit. ¶ Et ne singula miracula referamus illud tamen est recensendum. Quod in translatione corporis dicti sancti de ecclesia antiqua ad nouam lugdunenseꝫ corpore reliqua parte corporis caput inuentum est integrum capillaturam habens ac labia ⁊ dentes. Inuētaqꝫ est eius lingua colorata ⁊ integra ac si esset hominis viui. ¶ Quedaꝫ mulier vebruetana lacidomia nomine filias multas feminas pariens viro suo francisco ingrata erat. Tandem suasu cuiusdā magistri francisci de ordine minorum emisso voto ad bonauenturam inde ad paucos dies concepit filium vocauitqꝫ bonauenturam. ¶ Secundus splendor quo deus fulgere fecit bonauenturaꝫ dicitur canonizationis Sanctissimus enī Sixtus illum solenniter canonizauit premissis solemnitatibus consuetis. ¶ Ut enī scribitur in glo. in. c. Gloriosus deus de reliquijs ⁊ veneratione sanctorum libro. 6. Papa solus habet canonizare sanctos. ¶ Primo quia canonizatio est vna de maximis causis fidei. Ideo ad papam referenda. extra de baptismo. c. Maiores. ¶ 2º quia papa habet iudicare de miraclis fidei. 14. q. prima. c. Quotiens. ¶ 3º quia ad papam spectat declarare dubia scripturarum multo fortius dubia sanctitatis. Extra qui filij sūt legitimi. c. Per venerabilem. ¶ 4º ne per multorum episcoporum simplicitatem cōtingat populum decipi. ¶ Secundum vero Augustinum de anchona in libro de potestate ecclesiastica. Sanctum aliqueꝫ canonizare non est aliud quam sanctitatem alicuius venerandam ⁊ approbandam manifestare. ¶ Et vt Hostiensis dicit de reliquiis ⁊ veneratione sanctorum. In canonizatione sanctorum secundum morem quem nunc tenet ecclesia duodecim sunt seruanda.

¶ Primum est frequens denunciatio: vt non solum semel sed pluries pape denunciet qui pro sancto debeat venerari vt sic multiplicatis intercessoribus largiatur quod petitur.
¶ 2m est cōmissio. s. examinationis fiende.
¶ 3m est cōmissionis inqsitio. s. per testes iuratos ⁊ fideles.
¶ 4m est inqsitionis facte relatio.
¶ 5m est relationis diligēs examinatio.
¶ 6m est examinationis facte per consistorium discussio.
¶ 7m est secreta diffinitio ⁊ terminatio.

¶ 8m est manifesta publicatio.
¶ 9m est diei canonizationis assignatio.
¶ xm est ipsius pape ⁊ assistétium genuflexio ⁊ orōnis deuotio ne de⁹ ꝑmittat ecclesiā suam decipi ⁊ errare.
¶ xim est sermocinatio et miraculorum ac operum misericordie recitatio necnon ipsius sancti in cathalago sanctoruꝫ conscriptio.
¶ xiim est misse in honorem sancti celebratio. In ꝑmitiua aūt ecclesia nō seruabantur ista propter duo. ¶ ꝑ qꝛ ibi sācti vt in pluribus erant martyres in qbus nō regrebatur talis examinatio sicut in cōfessorib⁹. ¶ 2o quia ex feruore fidei ⁊ ex meritis christi et apostoloruꝫ miracula ⁊ alia opera sic erát euidentia ꝙ nō poterát tergiuersatione celari. ¶ Si aūt queratur vtrum in canonizatione requiratur consensus cardinaliuꝫ et consilium eorum. ¶ Respondet Augustinus de anchona vbi. s. ꝙ de necessitate non requiritur quia potestate pape non limitatur in aliquo nec dependet a collegio: sed potius econuerso. Non enim collegiuꝫ assistit pape per modum limitationis seu determinationis potestatis eius sed magis per modum ministerij ⁊ consilij: vt debito modo huiusmodi potestatem exequatur. ¶ Unde extra de sententia ⁊ re iudicata. c. Ad apostolice. Glosa ait. Papa dicit presente sacro consilio ad memoriaꝫ sempiternam hoc potius est ad honestatem q̃ꝫ ad necessitatem. Nam sine sententia consilij sententia pape sufficeret contra imperatorem ⁊ quécunqꝫ alium. i5. q. 6. Alius ipse enim habet plenitudinem potestatis vt. 2. q. 6. c. Decetero. Papa enim non subicitur canonibus nec ab eis auctoritateꝫ habet sed econtra. extra de electione. c. Significasti. Hec ibi. Sic etiam in canonizandis sanctis plenitudiné habet potestatis. ¶ Tamen de congruo requirit collegium in tali causa magis q̃ꝫ in aliqua alia etiam et vota omnium prelatoruꝫ curie vt cauti⁹ agatur ⁊ auferatur omnis suspicio falsitatis. ¶ Premissis itaqꝫ huiuscemodi solemnitatibus requisitis factaqꝫ diligentissima examinatione super vita ⁊ miraculis bonauenture. Instantibusqꝫ pro canonizatione eius fréderico íperatore ludoico francorum rege: ferdinando rege sicilie citrafarum: mathia rege vngarie: duce venetiarum: duce calabrie: duce sabaudie: ducissa calabrie: florentinis: perusinis: balneoregianis: ac reuerendissimo cardinali ioanne de aragonia: sanctissimus papa sixtus bonauenturam solemniter canonizauit rome. Anno domini Mo ccccl xxxij o. mense aprilis. ¶ Gaudeo quia eram tunc in vrbe predicans regnum dei: fuiqꝫ cum ceteris prelatis dum vota omnium exquisita fuere: fui dum solénis oratio habita est de laudibus huius sancti in publico concistorio: fui etiam dum pontifex in ecclesia sācti petri missam cantauit ⁊ sua diuina voce dicere cepit. Sancte bonauentura ora pro nobis. ¶ Gaudeat igitur mater ecclesia in huius sancti canonizatione: letentur ⁊ cuncti fideles quibus nouus ad iesum christum datus est intercessor. ¶ Exultet sacra minorum religio in huius sancti nomine nō mediocriter sublimata. Sed ⁊ tu reuerendissime generalis minoruꝫ gratias referas immortali deo ⁊ suo vicario pōtifici maximo atqꝫ reuerendissimis dominis cardinalibus cōmissarijs in causa tam letabūde canonizationis videlicet Juliano tt. sācti petri ad vincula: Stephano mediolanēsi nūcupato: ⁊ Francisco de gonzaga mantuano: quia compleuerunt ardentissimum desiderium tuum. Tu franciscus sanson diceris duplici virtutis vocabulo nūcupatus. Tu hac etate nostra vir eruditissimus humanarum diuinarumqꝫ rerum omnem a te pompam ⁊ elationem effugasti imitat⁹ francisci patris vestigia. Tu in laboribus regiminis ordinis robustus ⁊ validus vt alter sanson es visus. Sed pro canonizatione sancti bonauenture sansonis fortitudinem superasti. ¶ Quisnam explicet quāto labore qua solicitudine quibus vigilijs quantisue ad deuꝫ orationibus canonizationem hāc procurasti. Uidi te ego discurrentem per vrbem nunc ad pedes pontificis nunc ad reuerendissimos dominos cōmissarios ⁊ alios cardinales: nunc ad alios prelatos ⁊ curiales semper ⁊ indefesse hanc canonizationem expostulando: vidi

te madefactum q̄ȝ sepe sudore: vidi te mente anxium ꝛ quandoqȝ pro rei tarditati lugentem: nihilominus nunq̄ȝ cessasti laborare quousqȝ sanctum hoc negocium deductum est ad perfectum. benedicamus ergo omnes patrem ꝛ filium ꝛ spirituȝ sanctum: ꝛ bonauenturam precipuo iam venneremur affectu. ¶ Tertius splendor bonauenture dicitur superne glorificationis Sicut in ecclesia militanti deus magnum fecit illum: ita incomparabiliter exaltauit eum in ecclesia triumphāte. Deprecemur itaqȝ iesum christuȝ caput electoꝝ vt p huius sancti merita nos ꝑducat ad celestem patriam Amen.

¶ De sancto bernardino predicatorū nostri temporis principe.

Sermo quinquagesimus quartus.

D Ilectus deo ꝛ hominibus: cuius memoria in benedictione est. Sapientis verba sunt ista originaliter Ecclesiastici. 45. c°. ꝛ in epistola hodierne festiuitatis. Vellem hoc tempore tanto eloquentie splendore fulgere vt non solum alterum demosthenem principeȝ oratorum grecie: aut Ciceronem latinum me putarent omnes astanstes: sed angelū crederent de celo missuȝ vt fari possem eximias laudes illius sancti bernardini qui sua predicatione nomen gloriosum iesu christi mirabiliter exaltauit. Ipse q̄ppe alter paulus ꝛ vas electionis christianam religionem sua doctrina reformauit. Ipse italie populos per abrupta vicioruȝ deuiantes ad semitam virtutum ꝛ iusticie reduxit. Ipse deniqȝ religionem sacram minoruȝ numero ꝛ s̄ctitate adauxit. Merito itaqȝ in eius solemnitate preconia predicationis eius enarrare debemus. Ob illam nanqȝ deo ꝛ hominibus dilectus est ꝛ memoria eius benedicta in sempiternum manebit. De qua in p̄nti sermone tres excellentias proponimus declarandas.

¶ P°. dī commendationis.

¶ 2ª conditionis.

¶ 3ª honorationis.

¶ Qō cōmendatur predicatio s̄ci bernardini ꝑpter humilitatē charitatē ꝛ patiētiā. Cap. pᵐ.

P Rima excellētia predicationis sancti bernardini dī cōmendationis. Sua q̄ppe predicatio satis est commendāda. Et maxime ꝑpter tria.

¶ P°. ꝑpter humilitatem.

¶ 2°. ꝑpter charitatem.

¶ 3°. ꝑpter patientiam.

¶ Primo cōmendatur ꝑdicatio s̄cti bernardini ꝑpter humilitatē. Nō enim ꝑdicauit ꝑsumptuose aut supbe se ingerēs: sed missus. Officiū nāqȝ predicatoꝝ officium est angeloꝝ: q: sicut angeli annūciant diuina: ita ꝛ ꝑdicatores de q̄bus Dauid in ps. ait. Annunciauerunt opa dei. Angeli aūt non ex se veniunt: sed vt dicit Apl's ad hebreos. 1. c. In ministeriū missi sunt. Sic et predicatores. Quō predicabunt ait Apl's ad romanos decimo nisi mittant. Qō aūt Ysaias non vocatus se obtulit ad predicādū cū dixit. Ecce ego mitte me. Ysaie. 7. c. Et cōtra cuȝ Hieremias mitteret a deo se excusauit dicens. A a a dn̄e deus. Ecce nescio loqui. Hieremie p̄. c. Et si diuersa vox extra prodijt: non tamen a diuerso fonte dilectionis emanauit. Duo quippe sunt precepta charitatis vt ait Grego⁹. Amor scilicet dei ꝛ proximi. Per actiuam vitam prodesse proximis cupiens ysaiam officium predicationis appetijt. Per contemplationem ꝑo Hieremias sedule amori cōditoris inherē desiderans ne mitti ad predicandum debeat contradicit. Quod laudabiliter vnus appetijt: hoc laudabiliter alter expauit. Iste ne tacite contemplationis lucruȝ loquendo perderet. Ille ne dāna studiosi operis tacēdo sentiret. Sȝ hoc in vtrisqȝ est subtiliter ituendū q: ꝛ is qui recusauit plene non resistit: ꝛ is qui mitti voluit ante se per altaris calculū purgatū vidit. Et paulo supra Grego⁹ dicit. Sicut toto desiderio occupationē fugere debem⁹ ita si desit qui ꝑdicet occupationis onus libenti necesse est aīo subire. Hec omnia. 8. q. pª. capitulo In scripturis. Et quia difficile est ꝛ earum videre se purgatuȝ. Quia nemo scit vtrum odio vel amore dignus

sit vt dicitur Ecclesiastes. 9. c. Ideo nullus debet presumere ex se ire ad predicanduz. Sed expectare debet vt mittatur vel a deo vel ab ecclesia. vnde de Joáne baptista dicitur Joannis primo. c. Fuit homo missus a deo. Nó tamen creditur alicui dicenti se missum a deo qui ab ecclesia non est missus nisi probet per miraculum sicut Moyses extra de hereticis. c. Cum ex iniuncto. Et argm de cõ. di. 2. c. Revera. Sic fuit missus Equicius cui apparuit in somnis angelus ⁊ eum ad predicandum misit. 16. q. pª. §. Hoc idem. ¶ Ab ecclesia autem mittitur quis vel ordinarie vt quilibet curatus saltim quo ad subditos. Ad rectores eniz ecclesie maxime pertinet predicare per se vel per alium subditis suis. vnde primis rectoribus dixit Christus Marci vltimo c. Euntes in mundum vniuersum predicate euangelium omni creature. ¶ Et Gregorius dicit in pastorali. 43. di. c°. Sit rector. Officium predicationis suscipit quisquis ad sacerdotium accedit vt ante aduentum iudicis qui terribiliter sequitur ipse scilicet clamando gradiatur idest predicando. Et loquitur Gregorius de curatis. Qui etiã figuram inducit Exodi. 28. c. vbi dicitur. ꝙ sacerdos ingrediens tabernaculum tintinnabulis ambiatur vt audiatur sonitꝰ quã do ingreditur ⁊ non moriatur. Quia vt exponit Gregorius dicto. c. Sic rector. Iraz contra se occulti iudicis exigit si sine predicationis sonitu incedit. Et sic moritur spiritualiter. vnde dominus Ezechieli prophete. 18. c. Fili hominis speculatorem dedi te domui israel. Si dicente me ad impiũ morte morieris tu non annunciaueris ipse in iniquitate sua morietur. Sanguinem vero eius de manu tua requiram. ¶ Confirmat idem Nicolaus papa. 43. di. Dispensatio inquit celestis seminis nobis iniuncta est ve si nõ sparserimus: ve si tacuerimꝰ. ¶ Ut ab ecclesia mittitur quis ad predicandum ex priuilegio vt predicatores et minores: Augustinenses carmelite ⁊ seruite saltim in ecclesijs suis. In alijs ecclesijs non nisi vocati. Et hij etiam debent mitti a prelatis suis. De quibus fit mentio in clementina dudum de sepulturis. Qui autem vocatus seu missus ad hoc pertinaciter recusat ab ecclesia ⁊ deo contemnitur. Quod figuratum fuit in eo qui nolebat ducere vxorẽ fratris mortui ⁊ propterea discalciabatur vno pede vt exponit Augustinus. 8. q. pª c. Olim. Nunc inquit euãgelij quisqz predicator ita debet in ecclesia predicare siue laborare vt defuncto fratri idest christo suscitet sanctum qui pro nobis mortuus est. Et quod suscitatum fuerit eius nomen accipiat. ¶ Ut igitur ad sanctum bernardinũ conuertamus sermonem. Ipse sicut experientia facti manifestauit a deo electus et a prelatis ordinis per obedientiam astrictꝰ officium predicandi suscepit. Natus enim in ciuitate massa prouincie thuscie ex honestissimis parentibus patre videlicet tollo ⁊ matre niera nobilibus senensibus ante completum septennium vtroqz parente orbatus remansit sub cura ⁊ regimine cuiusdam venerabilis domine sororis matris eius cui nomen erat diana: que puerulum induxit ad virginis gloriose precipuã deuotionez. Et operam dedit vt litteris vacaret ac moribus bonis. Creuit autem de virtute in virtutem honestus affabilis et pauperibus liberalissimus. Tantaqz fuit in eo aptitudo ingenij ⁊ subtilitas intellectus ꝙ ante completum annum quintum decimum in grammatica logica ⁊ morali philosophia satis mediocriter fuit instructus. Indeqz cepit lectionem iuris canonici frequentare. Eratqz vita eius ita munda vt omnibus alijs cederet in exempluz. ¶ Nam vt retulit mihi quidam vir fidedignus cancellarius dominij senensis nomine leonardus qui consocius eius fuerat in scholis in etate illa adolescentie ad maluz prona. Nullus audebat coram bernardino verbum turpe aut lasciuum proferre. Quinimmo si quandoqz alij adolescentuli ⁊ scholares absente bernardino aliqua inter se verba ociosa referrent si vidissent ex post bernardinum aduenientem mox alter alteri loquebatur. Taceamus inquit quia bernardinus venit. Quid plura. Anno etatis sue decimo octauo. Dum pestis truculentissima seuiret quasi in tota italia In hospitali magno senensi iacebat multi

tudo egrotantium ex peste ⁊ vix erat qui il
lis ministraret. Nam ⁊ famuli omnes pro
maiori parte et aromatarij ⁊ illo hospitali
commorantes ⁊ capellani atqꝫ alij pluri/
mi peste percussi obierāt. Erat illis tempo
ribus rector hospitalis quidam vir deuo/
tus ⁊ probus dominus ioānes de gēnaro
nibus qui vidēs sibi humanum deesse au
xilium ad virginem pijssimam se cōuertit
illam deprecans vt tam extreme infirmo/
rum necessitati succurreret. O felix adole
scentia bernardini. O ardentissima chari
tas cordis eius. O pietas omnibus poste
ris predicanda. Mox vt bernardinus au
diuit que de infirmis patientibus dicebā/
tur monuit q̄ꝫ plures iuuenes ⁊ vna cum
illis ad hospitale se ꝯtulit. Nec timuit mo
ri. Nec horruit pestem. Neqꝫ labores re/
fugit. Mansit ibi quatuor mēsibus die no
ctuqꝫ ministrans egrotis propter deū. Ex
inde cum pestis cessasset repetijt domum
⁊ quatuor mensibus egrotans quasi sem
per in lectulo iacuit. Adepta ꝟo bona vali
tudine sensit ꝙ quedaꝫ domina bartholo
mea soror patris eius ceca ⁊ surda ⁊ in le/
ctulo valitudinaria neminē habebat qui
illam iuuaret. Mox ad illam se ꝯtulit eiqꝫ
per plures menses vsqꝫ ad mortem obse/
quiosissime ministrauit: nulla fractus nau
sea nulloqꝫ labore turbatus. Mortua illa
a deo inspiratus relicto seculo ⁊ omnibus
suis bonis pauperibus erogatis habituꝫ
religionis minoruꝫ deuotus accepit in die
natiuitatis virginis gloriose qua etiaꝫ die
natꝰ fuerat ex vtero matris. Anno etatis
sue. xx. ante altare maius sancti frācisci de
senis. Quem habitum sibi dedit frater io
annes ristorij vir sanctus et in dei seruitio
probatus. Inde ad locum de columbaria
de voluntate prelatorum se contulit vbi in
omni deuotione ⁊ perfectione ac obseruan
tia regule suum nouiciatum expleuit. Fa/
cta ꝟo professione in die scilicet natiuita/
tis virginis orationi ⁊ studio litterarum se
dedit. Et cum factus esset sacerdos primā
missam in die natiuitatis virginis celebra
uit. Qua etiam die mandato accepto a ge
nerali ministro de penitentia predicanda
primum sermonem ad populum habuit.

¶ Secundo commendatur predicatio sā/
cti bernardini propter charitatem. Predi
cauit enim ad honorem dei ⁊ salutem ani
marum. Iste enim debet esse finis predica
torum verbi dei. Nam qui propter cupidi
tatem predicant vel vanitatem ⁊ gloriam
mundi figurātur per balaam. De quibus
dicit Petrus in 2ª epistola. Secuti sunt vi
am balaaꝫ ex bosor qui mercedem iniqui
tatis amauit: correctionem ꝟo habuit sue
vesanie subiugale mutum. ¶ Super qui/
bus verbis dicit Beda. 2. q. 7. cº. Secuti.
ꝙ multi catholicorum intātum amāt mer
cedem iniquitatis vt etiam docti ab indo
ctis clici a laicis merito redarguant. Qui
iure comparantur prophete qui verbis asi
ne contra naturam loquentis corripitur:
nec tamen a proposito primi operis retar/
datur. Hec ille. ¶ Quāuis tamen predica
tores non debeant predicare principaliter
propter temporalia habēda. Alias tanq̄ꝫ
venditores boum de templo eiciuntur.
Debet tamen populus subministrare eis
necessaria iuxta illud prime ad corinthios
9. c. Non alligabis os bouis triturantis.
¶ Unde Hieronymus. 16. q. pª. c. penulti/
mo ait. Apostolicis viris ⁊ euangelizanti/
bus in necessarijs vsibus nolle tribuere se
ipsum condemnare est. ¶ Et Augustinus
in libro de baptismo paruulorum. Nō est
venale euangelium vt pro temporalibus
predicetur. Qui enim sic vendūt magnaꝫ
rem vili vendunt. Accipiant ergo predica
tores sustentationem necessitatis a popu
lo mercedem dispensationis a deo. Non
eni a pplo reddit quasi merces illis qui si
bi in charitate euangelij seruiūt: sed tanq̄ꝫ
stipendium datur quo vt possint laborare
pascantur. Hec ille. ¶ Et Paulus prime
ad corinthios. 9. c. Quis militat suis stipē
dijs vnq̄ꝫ. ¶ Et iterum. Si nos vobis spiri
tualia seminamus nō magnum est si nos
carnalia vestra metamus. ¶ Et iteruꝫ. Do
minus ordinauit hijs qui euangelium an
nunciant de euangelio viuere. Dixi hec
omnia propter indiscretionem quorūdam
populorum qui vellent predicatores viue
re de aere vel vento. Nolo tamen excusare
predicatores cupidos ⁊ auaros ambitio/

ſos honoꝛum ⁊ dignitatum. Qui imitari
debent ſanctum bernardinum rerum tem
poꝛalium contemptoꝛem. Nam ⁊ ter voca
tus ad epiſcopalez dignitatem minime ac
quieuit. Diuitias non congregauit dicés
cum Paulo actuum. 20. c. Argentuz aut
aurum aut veſtem nullius veſtrum concu
piui. Et licet in omni vita ſua verus fuerit
paupertatis amatoꝛ diſcipuluſqꝫ et filius
beati franciſci. Tamen illud eſt de ipſo no
tabile inter cetera quod mediolani oſten/
dit exemplum charitatis necnon ⁊ contem
ptus pecunie. Dum enim ibi populo die/
bus pluribus pꝛedicaſſet: illuſtriſſimꝰ dux
eiuſdem vꝛbis philippus eidem per fide/
lem nuncium multam auri copiam in ele/
moſynam miſit. Nuncius itaqꝫ auri pōde
re reuerenter aſſumpto ad conuentum fra
truz feſtinanter acceſſit. Et pergens ad cel
lam ſancti bernardini aurum ſibi ex parte
domini ducis benigne ⁊ reuerētiſſime pꝛe
ſentauit. Ipſe ꝟo vir dei hilari vultu gra/
tulantiqꝫ animo pꝛedictum aureum mu/
nus ⁊ ſi in pꝛopꝛios vſus accipere recuſa/
ret: charitatis tamen zelo in redemptionez
captiuoꝛum ⁊ pauperum vſus miſericoꝛdi
ter exhibere decreuit. Accerſito igitur quo
dam pꝛobo venerandoqꝫ ciue ſocioqꝫ vo/
cato ſumptaqꝫ ab ipo ciue pecunia ad car
ceres clam ⁊ incunctanter acceſſit ⁊ q̄ꝫplu
rimos inde captiuos redemit reliquanqꝫ
partem pauperibus cuz magna animi hi
laritate diſtribuit. Sciens autem illuſtriſſi
mus ille dux que facta fuerant ſanctū ber
nardinuz mirabiliter cōmendauit. ¶ Ter
tio commendatur pꝛedicatio ſancti bernar
dini pꝛopter patientiam. Fuit enim patien/
tiſſimus in laboꝛibus in infirmitatibus et
in perſecutionibus. Et vt de perſecutioni/
bus loquar: accuſatus fuit tanq̄ꝫ hereticꝰ
ab emulis quibuſdam martino quinto.
Qui eum ad ſe venire pꝛecepit. Ante ꝟo
q̄ꝫ ſe ꝯtuliſſet ad vꝛbem ſonabant vndiqꝫ
falſi rumoꝛes de ſancto bernardino. Dice
bant enim populi: veniet veniet ille hereti
cus. Alij combureturille hereticus ⁊ ſimi
lia. Dum ꝟo vꝛbem intrauit oſtendebatur
digito ⁊ vnus alteri cachinando dicebat:
hic hic eſt ille. Ipſe ꝟo hec omnia pꝛo dei

amoꝛe equanimiter tolerabat. Et tandem
veritate inſpecta ⁊ comperto clariſſime ꝙ
non ſolum catholicus foꝛet ſed etiam fidei
catholice digniſſimus pꝛeco a pōtifice gra
tioſe viſus eſt ⁊ auditus ⁊ cum eius bene
dictione pꝛedicare cepit in vꝛbe. Tantam
ꝟo gratiam deus oꝛi eius ⁊ verbis infudit
vt omnis populus conflueret ad eum au/
dienduz ac ſi fuiſſet angelus dei ⁊ quanto
pꝛius nomen eius videbatur omnibꝰ odio
ſum: tanto poſtea cunctis vtriuſqꝫ ſexus
factum eſt venerabile. Pꝛedicauit ſic mul
to tempoꝛe cum incredibili animarum fru
ctu: qui etiam perdurat vſqꝫ ad tempoꝛa
noſtra. Paſſus eſt ⁊ alias perſecutiones:
eo ꝙ ſemper virtutes perſequitur inuidia.
A nonnullis emulis dicebatur litterarum
ignarus cum tamen in ſcripturis diuinis
foꝛet eruditiſſimus. Alij ꝟo quadraginta
ſermones duntaxat eum ſcire aſſeuerabāt
Pleriqꝫ ꝟo curioſi ⁊ vana eloquentia tu
midi ignauum ineptum ⁊ impolitum fate
bantur. Qui tamen in hoc dicendi genere
⁊ in hijs que pꝛedicari debent pꝛo ſalute
populoꝛum irrepꝛehenſibilis erat. Sꝫ hoc
non videri debet mirum ꝙ ſibi homines
flagitioſi detraherent: cum ſemper fuerit
hominum maloꝛum conſuetudo ſanaz do
ctrinam ſpernere ⁊ deteſtari. ¶ Unde La/
ctantius libꝛo. 5. diuinarum inſtitutionuz
de cypꝛiano ſic refert. Unus pꝛecipuus et
clarus eſtitit cypꝛianus: qui magnam ſibi
gloꝛiam ex artis oꝛatoꝛie pꝛofeſſione que
ſierat ⁊ admoduz multa conſcripſit in ſuo
genere miranda. Erat enim ingenio facili
copioſo ſuaui ⁊ que ſermonis maxima eſt
virtus aperto: vt diſcernere nequeas vtrū
ve oꝛnatioꝛ in loquendo an facilioꝛ in ex/
plicando an potentioꝛ in perſuadēdo quiſ
q̄ꝫ fuerit. Hic tamē placere vltra verba ſa/
cramentum ignoꝛantibus non poteſt quo
niam myſtica ſunt que locutus eſt ⁊ ad id
pꝛeparata vt a ſolis fidelibus audiantur.
Deniqꝫ a doctis huius ſeculi quibus foꝛ
te ſcripta eius innotuerunt derideri ſolet.
Audiui ego quendam hominem diſſertuz
ſane qui eum immutata vna littera copꝛia
num vocaret quaſi qui elegans ingeni/
um ⁊ melioꝛibus rebus aptum ad aniles

fabulas cōtulisset. Hec ille. De beato hieronymo quid referemus qui lumen splendidissimum ecclesie fuit: et tamen dentes malignorum non euasit. Et vt ipse ad nepotianum scribit. Per infamiam ⁊ bonaȝ famam christi miles graditur. Nec laude extollitur: nec vituperatiōe frangitur. Per diem sol non vrit eum neqȝ luna per noctem. Impleuit ista sanctus bernardinus qui dum falso sibi multa obicerentur: et quandoqȝ contumeliose dicerentur in faciem nunqȝ vultus hilaritatem mutauit: nunqȝ verbum protulit iracundie. Sed in omnibus benedicebat deum. Sicut accepti ab hijs qui secum familiariter cōuersati sunt.

¶ De sufficientia ⁊ prudētia atqȝ stupēda efficatia predicationis sancti bernardini. Cap. 2m.

Secunda excellentia predicationis sancti bernardini dicitur conditiōis. Habuit quidem sua pdicatio tres singulares ɔditiones.

¶ pa dr sufficientia.

¶ 2a prudentia.

¶ 3a efficatia.

¶ Prima conditio fuit sufficientia. Tria enim requiruntur in predicante: vt populum inducat ad bene beateqȝ viuendum: ẜm Augustinū q̄rto libro de doctrina christiana. ¶ pm est vt doceat. ¶ 2m vt delectet. ¶ 3m vt flectat ⁊ moueat. Et cum quis ista facit industria artis rhetorice ad honorem dei ⁊ salutem animarum bene est ⁊ laudabile ẜm eundem Augustinum. Sed cum spiritus sanctus vtitur lingua predicatoris vt instrumento ad ista efficiendum sicut fuit in apostolis qui imperiti erāt. Tūc opus illud est gratia gratisdata que dicitur gratia sermonis ⁊ lingua angelorum. Et sermo sapientie dicitur in locutione de diuinis. Sermo scientie de humanis: vt de moribus ⁊ vicijs ⁊ virtutibus ⁊ huiusmo di. ẜm Tho. 22. q. 173. Perfectius autem ista operatur gratia q̄ȝ natura vel ars. Sȝ aliquando aptitudine naturali in predicatore existente ⁊ arte rhetorice adiuncta. aliquando etiam spiritus sanctus operatur plenius istud scilicet inductionem auditorum ad faciendum que predicat. Hominis ergo est se preparare scilicet vt benedicat. Deum autem dirigere linguam. Et vt dicit Augustinus in prefato libro de doctrina christiana. Sapientia sine eloquentia parum profuit quo ad populos. Eloquentia sine sapientia multum nocuit. Est enim vt gladius in manu furiosi. Sapientia cum eloquentia multum iuuat et operatur. Sanctus bernardinus predicando docebat quia ipse vere doctus erat: vt etiam patet in sermonibus quos compilauit. Delectabat etiam auditores: adeo vt vniuersaliter omnes verbis suis refocillarentur tanqȝ si sumerent sapidissimum cibum. Flectebat insuper ⁊ mouebat hominum affectus: vt ostendemus in tertia conditione. Quare ipse sufficientissime docuit ⁊ predicauit. ¶ Secunda conditio predicationis sancti bernardini dicitur prudentia. Fuit enim prudentissimus ad euitandum omnia illa: a quibus predicatores verbi diuini debent abstinere. que sunt.

¶ Falsitas.

¶ Adulatio.

¶ Iactantia.

¶ Scandalum.

¶ Contentio.

¶ Superfluitas.

¶ Leuitas.

¶ Indiscretio.

¶ Primo abstinere debent predicatores a falsitate. Non enim sunt assumenda aliqua falsa pro quacunqȝ vtilitate que posset inde sequi: quia sic veritas fidei redderetur suspecta. argumentum. di. 9. c. Si ad scripturas. Ideo Augustinus ait. 22. q. 2. c. Primum. Ad salutem non debet quis peruenire opitulante mendacio. Et idem pertractans illud Apostoli prime ad corinthios. 15. co. Inuenimur falsi testes. Perhorrendum inquit est aliquid false de deo dicere: etiam si ad laudem eius pertinere videatur. Non enim minore sed maiore fortassis scelere in deo laudatur falsitas: q̄ȝ vituperetur veritas. Et idem in libro de mendacio. Mendacium maxime

pernicio sum est quod fit in hijs que ad reli
gionem christianaz pertinent. Ideo docto
res tenent ꝙ siquis nõ ex lapsu lingue sꝫ
ex industria diceret mendaciũ in predican
do mortalr̃ peccaret nec excusaretur si hoc
faceret causa conuertendi animas ad deũ:
quia vt ait Apostolus. Deus non eget no
stro mendatio. Tempore meo inuenti sunt
aliqui fingentes ⁊ predicantes miracula
falsa: visiones excogitatas. Prophetias
determinatas ẜm suum sensum ⁊ alia hu
iusmodi qui tamen euanuerunt in cogita
tionibus suis. Nonnulli ṽo vt ignoranti/
bus sapientes apparerent falsas allegatio
nes ad suum propositum induxerunt. vn/
de dum quidam amicus meus predicaret
neapoli: inducere voluit ad robur ⁊ confir
mationem cuiusdam sui dicti sententiá cõ
mentatoris qui tamen forte nec in aliquo
cõmento dictum illud tangebat ⁊ dum fal
so allegasset cõmentatorez p̃ de anima 3°
de anima. 2° phisicorum. 3° methaphisice ⁊
huiusmodi. Tandez multiplicando verba
dixit. Et hoc idez confirmat cõmentator p̃
ethicorum. 3° ethicorum. 7. ethicoruz. qui
tamen de ethicis non se intromisit. Ille idé
fecerat sibi quandam cathenam doctoruz
⁊ falso illos inducebat dicés. Et hoc refert
Augustinus li°. 2. de ciuitate dei. ⁊ 3. de tri
nitate. ⁊ in Encheridion ⁊ huiusmodi. Ita
ꝙ apud imperitos videbatur homo mira
bilis: sed apud doctos ignarus ⁊ mendaci
is plenus. ¶ Secundo predicatores absti
nere debent ab adulatiõe ne scilicet laudet
populuz in quibus reprehensibilis est qđ
est pessimum. Uel etiam de temporalibus
magnificentijs nisi forte hoc secõ fiat tépe
rate vt melius ferant correctionem duram
immediate sequendam. Adulari eniz pec
catoribus est graue peccatũ: vt patet. 46.
di. c. Sunt nonnulli. Et clericus adulatiõi
seruiens degradari debet eadem di. c. Cle
ricus. Et nihil est miserius eo qui adulatio
nibus delectatur: vt dicitur. 83. di. c. Nihil
illo pastor. Et vtilius est peccantem seuere
corrigere q̃z adulando palpare. 5. q. 5. c°.
Nõ omnis. Et vtilius est ⁊ melius pro ve/
ritate pati supplicium: q̃z pro adulatione
beneficiũ. xi. q. 3. c. Nemo. Et adulatio ꝓhi
betur. C. Siquis aliquem testari prohibue
rit. Et est adulatio sermo prolatus vt place
at. ¶ Tertio debẽt predicatores cauere a
iactantia. Sunt enim quidam qui semper
de se bene dicunt ⁊ alios contẽnunt: de qui
bus Gregorius ait. 46. di. c. p̃. habet hoc
proprium doctrina arrogantium vt nesci/
ant humiliter docere quod sciũt. ¶ Quar
to debent predicatores cauere a scandalis
prelatorum ⁊ aliorum maiorum vt non di
cantur irrationabiliter eorum vicia. vnde
sequitur ꝙ nec illi emendantur nec populi
propter edificantur aut meliores fiunt. Et
precipue caute agendum cum loquuntur
predicatores de clericis: quia vt scribit ex
tra de imunitate ecclesiaꝝ. c. Clericis. Cle/
ricis laicos infestos oppido idest valde. ẜz
glosam tradit antiquitas. Idem. 2. q. 7. c°.
Laicos. ⁊. c. Laici. ¶ Quinto debent pre
dicatores prudentes cauere a contentioni
bus cum alijs predicatoribus. vnde Apo
stolus p̃me ad timotheuz. 3. c. ait. Noli cõ
tendere verbis ad nil enim vtile est nisi ad
subuersionem audientium. Nec ex hoc ꝙ
alius habeat maiorem concursum qui sit
etiam minus sciens predicator idignatio
nem ostendat. Naz ⁊ christus indignatus
non fuit ꝙ aliquãdo ioannes baptista fue
rit in maiori opinione popli q̃z ipse. Si au
tem audit alium predicatorem dicere aliq̃
que non sunt reprobata nec contra fidem
vel bonos mores sed dubia q̃zuis ipse nõ
sit illius opiniõis sufficit sibi dicere opinio
nem suam cum suis rationibus ⁊ non ipu
gnet alium odiose quia hoc est intrare con
tentiones ⁊ scandalizare populos. Si eti/
am audit predicatorem alium dixisse con
tra fidem ⁊ bonos mores vel determinata
per ecclesiam non credat faciliter nisi audi
at a fidedignis. Et tunc corrigat euz frater
naliter vt retractet. Quod si ille noluerit fa
cere tunc publice predicandum contra ip
sum. Si autez predicator ipse admonitus
errauit debet patienter audire ⁊ se corrige
re dictaqz sua erronea emẽdare. ¶ Sexto
predicatores prudentes debent abstinere
a superfluitate ⁊ nimia prolixitate: quia vt
prouerbio dicitur. Gaudent breuitate mo
derni. ff. qđ metus causa. l. p̃a. Et. C. de ap

pellationibus.l.Ampliorem.§.In refuta/
torijs.Et.C.de precibus imperatori offerẽ
dis.l.Simili.vnde Gregorius in homelia
ait.Alimẽta que minus sufficiunt auidiꝰ
sumunt.¶Septimo abstinere debent pre
dicatores a leuitate ne dicant verba ocio/
sa ⁊ fabulas ad prouocandum risum.Et si
aliquando opus est facere populuꝫ atten
tum cum aliqua modesta facecia tempera
te fiat ⁊ raro.Non sit etiam leuis predica/
tor ad ferendaꝫ sententiã de quolibet actu
ꝗ sit peccatũ mortale.Et in omnibus vta
tur grauitate sicut bos lapsus qui fortiter
figit pedem.¶Octauo abstinere debent
predicatores ab indiscretione.Nam qui/
dam inter mulierculas de subtilitatibus
theologie predicant.Alij doctis ⁊ sapienti
bus viris fabulas narrãt.Nõnulli in pre
cipuis ⁊ maximis iesu christi ⁊ virgis ma/
tris aliorumqꝫ sanctorum solemnitatibus
de ludo alee de blassfemia de vsura ⁊ simi/
libus predicant.Nihil de copiosã materia
festiuitatum occurrente tangentes.Heu
non possum non accusare quendaꝫ qui in
die natiuitatis iesu christi in ciuitate neri/
tonensi de sodomia totum sermonem con
texuit:cum tamen miranda occurrant de
natiuitate christi iocunda.Pleriqꝫ etiam
dum contra vicia inuehunt omni honesta
te demissa talia loquuntur ⁊ dicunt qualia
etiam in ore lenonum turpissima videren
tur.Hij nolunt audire verba sancti franci
sci qui sic in regula fratrum minorum san
ctissime retulit.Moneo quoqꝫ ⁊ exhortor
eosdem fratres meos in domino iesu chri
sto vt in predicatione quam faciũt sint exa
minata ⁊ casta eorum eloquia ad vtilita/
tem ⁊ edificationem populi.Annuncian/
do vicia ⁊ virtutes:penam ⁊ gloriam cum
breuitate ſmonis.In omnibus predictis
prudentissimus fuit pre ceteris predicato
ribus horum temporum dux ille verbi sã
ctus Bernardinus.Nam semper recte in
cessit predicauitqꝫ veritatem sine falsita/
te sine fictionibus sine adulatione:cuꝫ ho
nore ⁊ reuerentia prelatorum ⁊ totius cle/
ri:cum humilitate in verbis ⁊ factis:cum
patientia ad contentiones vitandas:cum
mensura ⁊ modo:cum grauitate ⁊ discre/
tione multa adeo ꝗ exceptis emulis eius
sermo gratus dulcis ⁊ delectabilis fuit oi/
bus doctis pariter ⁊ indoctis viris ⁊ mu/
lieribus cunctisqꝫ generibus hominum:
prout omnis italia clare firmiterqꝫ testa/
tur.¶Tertia conditio predicationis san/
cti bernardini dicitur efficatia.Predica/
uit enim cum admirabili animarum fru/
ctu adeo ꝗ omnes italie ciuitates et maio
res ⁊ mediocres ⁊ minores ꝓ maiore par
te sua doctrina reduxit ad christum.Ipse
peccatores conuertit.Ipse vsuras extinxit
Ipse multos habitum religionis induit.
Ipse fratrum de obseruantia loca ⁊ mona
steria construi fecit.Ipse discordantes ad
pacem reduxit.Ipse ad festa colẽda popu
los traxit.Ipse deniqꝫ cunctos mares ac
mulieres vt deum timerent amarent alle/
xit.Testantur hec omnia preclarissime in/
cliteqꝫ italie vrbes.Roma:sena:perusia:
florẽtia:bononia:ferraria:venetia:padua
verona:vincentia:brixia:mediolanum:ia
nua:⁊ alie ꝗꝫplures.In quibus ita effica/
citer seminauit verba vite vt vsqꝫ in presẽ
tem diem adhuc gustentur fructus predi/
cationum suaruꝫ.Quinimmo ⁊ siqui post
ipsum in officio predicandi clari sunt habi
ti vt fratres Joannes de capistrano:Jaco
bus de marchia:Matheus de sicilia:An/
tonius de botonto:Andreas de sancto ge
minio:Joãnes de prato:Jacobus de don/
zellis de bononia:Herculanus de perusio
Franciscus de treuio:Siluester de senis:
Antonius de arimino:Michael de medio
lano:Bartholomeus de ayano:Antoniꝰ
de vercellis:Seraphinꝰ de gaieta:Cheru
binꝰ de spoleto:Frãciscꝰ de spoleto:Hiero
nymꝰ de florẽtia.Dñicꝰ de gonessa:Jaco/
bus de gallio:omnes fratres minores in
hoc genere dicendi famosissimi ⁊ quicũqꝫ
alij etiam de alijs ordinibus mendicanti/
um pro maiori parte conati sunt imitari
modum ⁊ regulaꝫ atqꝫ stilum ipsius san/
cti bernardini.Adhuc ⁊ multi ex hijs ser/
mones illius populis pronunciarunt qui
fructus vberrimos produxerunt.Ego eti
tiam qui de bernardino et si incomposite
tamen non sine deuotione precipua ista re
ferro omnem italiam lustraui predicauiqꝫ

quadraginta annis euangelium iesu chri
sti bernardinum habui in stilo pronunciā
di necnon ⁊ scribendi patrem ⁊ precepto/
rem. Et licet illum non viderim legi tamen
sermones amenissimos quos compilauit.
Predicaui ⁊ illos quandoqȝ licet postmo
dum alias ego confecerim. Quod vtiqȝ
non ex presumptione sed charitate ac ne/
cessitate temporum volui tentare. Nam ⁊
propter studia humanitatis quibus iam
completa est omnis italia ⁊ propter viro/
rum doctissimorum in qualibet facultate
copiam ac etiam propter subtilitatem po
pulorum qui quodammodo propter mul
tarum predicationum frequentiam effecti
sunt curiosi consulte visum est mihi agere
vt sermones illos contexerem. Quare vt
partem istam expediam concludo ꝙ san/
ctus Bernardinus fructuosissime predi/
cauit.

¶ Qualiter deus honorauit sanctum ber
nardinum in miraculis in canonizatione:
⁊ in gloria beata. Cap. 3m.

t Ertia excellentia predicationis san
cti bernardini dicitur honoratiōis.
voluit enim deus honorare illū tri/
plici honore.

¶ p̄mꝰ dī miraculose rutilationis.
¶ 2ꝰ solēnis canonizationis.
¶ 3ꝰ superne glorificationis.

¶ Primus honor fuit miraculorum ruti
lantium. Multa equidem miracula visa
sunt de sancto isto. Nam eo mortuo in vi/
gilia ascensionis iesu christi: dum fratres
eius socij in aquilano cōuentu corpore in
cellula cum luminaribus solo dimisso ince
derent vt capsa celeriter fieret in qua cor/
pus illud reconditum senas transportarēt
Quidam adolescēs pasqualis nomīe per
multos annos claudus qui nec rectus in
cedere poterat sed manibus reptādo ibat:
cuius genua carnosa dura erant ⁊ tumida
a spiritu sancto inspiratus sic reptando vt
potuit ad corpus sancti bernardini perue/
nit ⁊ deuotione inflammatus tetigit faci/
em eius: ⁊ inde genua sua cum fide infusa
mirabili cōmendans se sancto viro. Mox
in pedes surrexit sanus ⁊ liber ⁊ currendo
cum lachrymis ⁊ clamoribus exultatiōis
ad ecclesiam properauit. Sentiūt omnes
voces: vident liberum quem viderant vsu
ambulandi priuatum. Miranrur: grati/
as referunt omnipotenti deo ⁊ sancto ber
nardino. Commouetur ciuitas tota et fit
concursus virorum ac mulierum. Ciues
ꝯo corpus ad ecclesiaȝ cum hymnis ⁊ lau
dibus ⁊ armatorum custodia deferri faci/
unt: socijs atqȝ sancti referunt ne thesau/
rum ipsis a deo datum inde amouere pre/
sumant. Vidi ego illum pasqualem et se/
cū locutus sum qui retulit omnia que nar
rata sunt. Eodem die iuuencula quedam
nomine partia que mensibus pluribus in
lecto iacuerat nec per seipsam poterat am
bulare: patiebatur etiam vulnera quedaȝ
que fistule dicuntur a medicis: audiens sa
natum pasqualem suppliciter expostula/
uit ad corpus sancti deferri. Quo cum per
uenisset orationeqȝ facta incolumis redijt
domum non soluȝ restituta viribus corpo
ris sed etiam eodem instanti a fistulis per
fecte sanata. Hanc ego allocutus suȝ ⁊ pa
rentes ac vicinos eius qui omnes affirma
runt sic esse vt exposituȝ est. Sicilia de spo
leto vxor nobilis viri francisci non valens
se mouere de lecto cum sic per plures an/
nos molestata fuisset: deducta ad corpus
sancti bernardini restituta est optime sani
tati. Et hec omnia retulerunt multi spole/
tini etiam ⁊ ipsa que prima erat in ecclesia
maiore dum ibi vna quadragesima predi
caui. Alia mulier de populo que annis tri
gintaseptem omni vsu ambulandi priua/
ta extiterat ducta ad corpus sancti bernar
dini mox sanitatem adepta est. Hanc ego
vidi sanam ⁊ robustam ac si nullum antea
malum passa fuisset. Sunt ⁊ alia istius sā
cti miracula multa vsqȝ in hodiernum di/
em. Ad sacrum cuius tumulum frequen/
ter membra languentum modo sanitatis
quolibet fuerint grauata restituunt. ¶ Se
cundus honor quo deus honorauit san/
ctum bernardinum dicitur solemnis cano
nizationis. Fuit equidem canonizatus
cum multa solemnitate ⁊ magnificētia pre
ceteris quos vidimus canonizari. Nam
tempore meo eugenius quartus canoni/
zauit sanctum nicolaum de tolentino. Ca

sixtus tertius sanctum vincentium ⁊ sanctum osimundum. Pius secũdus sanctã catherinam de senis. Sixtus quartus sanctum bonauenturam. Et nicolaus quintus sanctum bernardinum. Sed in canonizatione istius multa cõcurrerunt faciẽtia ad gloriã eius: videlicet annus iubileus quo ex omnibus christianorum partibus multitudo maxima confluebat ad vrbem. Et dies pentecostes festum vtiqꝫ solemnissimum. Et generale capitulum fratrum minorum in quo conuenerunt vltra quinqꝫ milia fratrum. Et ego de ipso post canonizationem sermonem ad populum habui in quo concurrerunt multa milia virorum ac mulierum. ¶ Tertius honor quo deus honorare voluit sanctum bernardinuꝫ dicitur superne glificationis. In celesti nãqꝫ patria vltra essentiale premiuꝫ coronatur aureola que debetur doctoribus de qua diximus in opere de laudibus sanctorum in sermone de sancto petro martyre. Dicere itaqꝫ possumus illud psalmiste. Magna est gloria eius: magna vtiqꝫ in ecclesia militãte: maior in ecclesia triumphãte. Quare conuenienter de ipso referre possumus quod de paulo primo heremita in sua vita Hieronymus scribit. Si mihi inquit lectionem optione dominus dignaretur concedere magis eligerem tunicam pauli cum meritis eius: ita ⁊ sancti bernardi di q̃ꝫ regum purpuras cum gemmis suis. Deprecemur ergo deuꝫ celi vt per merita tãti sãcti dignos efficiat nos sua gr̃a. Et tandem ad vitam perducat eternam Amen.

¶ In festo annũciationis virginis gliose. Sermo quinquagesimus quintus.

Ingressus angelus ad eam dixit. Aue gratia plena dominus tecuꝫ benedicta tu in mulierib⁹. Scribuntur hec verba Luce primo. c°. ⁊ in euangelio presẽtis solẽnitatis. Cogimur hodierna die ex gratitudinis debito pyssimam virginem genitricem dei quibus possumus extollere laudibus. Ipsa nanqꝫ pacem attulit mundo quam perdiderat inobediẽtia prothoplaustorum humanumqꝫ genus suo reconciliauit actori. In vtero etenim suo sacratissimo virginali deus pro nobis factus homo nostram assumendo naturam: inueteratam per tot annorum milia iram deposuit. Et vt inquit Augustinus in sermone qui legitur in vigilia epiphanie. Sola hec virgo singularem gratiam summe diuinitatis accepit. Soli donatum est vt in illa ⁊ de illa rerum omnium creator misericorditer crearetur. Institutor feminarum sine semine conciperetur ⁊ deus sine initio natus initialiter nasceretur. Hec ille. Cum ergo tot inaudita miracula in annunciatione eius sint celebrata cuius festum colitur hodie a cunctis fidelibus equum esse arbitratus sum in presenti sermone de ipsa virginis gloriose annunciatione aliqua dicere. De qua tria mysteria ꝓponimus contemplanda.

¶ p^{m} di angelice missionis.
¶ 2^{m} angelice apparitionis.
¶ 3^{m} angelice salutationis.

¶ Quare ad virgineꝫ missus est angelus ⁊ quo tempore ⁊ ad quem locũ. Et in quo actu erat tunc beatissima virgo: scilꝫ actionis vel contemplationis.

Cap. p^{m}.

Primum mysterium contemplandum de annũciatione virginis bñdicte dicitur angelice missionis. In quo de missione illa quatuor sunt consideranda.

¶ p^{m} est congruitas.
¶ 2^{m} temporalitas.
¶ 3^{m} localitas.
¶ 4^{m} actualitas.

¶ Primum quod est considerandum dicitur congruitas. vbi queritur. An congrue fuit angelus ad virgineꝫ missus. Et dimissis rationibus illis quas enarrauimus in sermone de annunciatione in opere de laudibus sanctorum: adhuc superaddemus tres alias quas ponit Albertus magnus in opere quod composuit super missus est

¶ p^{a} ratio dicitur reqsitionis.
¶ 2^{a} augmẽtationis.
¶ 3^{a} illuminationis.

¶ Prima ratio quare congrue ad vir-

ginem missus est angelus dicitur requisi-tionis: vt scilicet requireretur eius consensus. Naz in mysterio incarnationis quoddam matrimoniuz spirituale factum est inter deum et humanam naturam. ¶ Unde Gregorius in Homelia expones illud qd Christus dixit Mathei. 22. c. Simile est regnum celoruz homini regi qui fecit nuptias filio suo ait. Deus pater filio suo tuc nuptias fecit quando ipsum nature humane coniunxit. Hec ille. ¶ Hec aute natura erat a virgine assumenda. Ideo in isto summo matrimonio co sensus virginis tanqz spose fiende requirendus erat. ¶ Nam vt scribitur extra de sponsalibus in. c. Tua nos. Sine consensu cetera nequeunt fedus perficere coniugale. Et ideo decuit mitti q hoc annunciaret ac requireret consensuz virginis. ¶ Unde in figuram huius scribit Genesis. 24. q procurator abrahaz heliezer missus ab abraham qui interpretatur pater multarum gentium de terra promissionis ad procurandam vxorem seu desponsandam filio suo in aram rebeccaz pulcherrimam virginez et incognita viro ad aquarum fontem repertam subito eam in sponsam ysaac disposuit assumere. Prius tamen qz hoc faceret quesitus est assensus eius quem exprimens clare facta sponsa. ¶ Iste procurator fuit archangelus gabriel missus a deo patre de terra promissiois scilicet celesti patria. ¶ Ut enim dicitur in glo. in. c. Procurator. de procuratoribus li°. 6. Matrimoniu cotrahi potest per procuratorem. vt patet. 32. q. 2. c. Honoratur. ¶ Extra de conuersione coniugatorum. c°. Ex parte. ¶ Extra qui clerici vel vouentes c. Ueniens. ff. de sponsalibus. l. Sufficit. et l. vltima. Et. ff. de ritu nuptiarum. l. Mulierem. ¶ Omnes enim contractus qui co sensu contrahuntur inter absentes cotrahuntur. ff. de contrahenda emptione. l. pª §. Est autem. ¶ Et si obiceretur quia in matrimonio contrahendo debet esse consensus cordis et oris: vt probat in. c. p. extra de sponsa. duoruz. ¶ Respondetur q satis dicitur ore consentire qui per procuratorem consentit. De regulis iuris. c. Qui per alium. ff. de regulis iuris. l. Quod iussu alterius.

Ueniés ergo angelus in mudu iuenit pre ceteris virginem pulcherrimam mente et corpore ad fontem aquarum viuentiu gratiarum et diuinorum eloquiorum que etia sua liberalitate ipsi angelo nuncio desponsationis sitienti salutem humanaz et came lis eius idest hominib⁹ qui ab angelis dirigebantur et custodiebantur potum dedit satisfaciens desiderio angeli cum nunciasset aduentus sui causam et missionis: vt scilicet eam desponsaret filio dei cum consésit dicens. Ecce ancilla domini etc. Et tunc cotractum est matrimonium. Et verbu caro factum est. ¶ Secuda ratio quare cogrue ad virginem missus est angelus dicit augmentationis: vt scilicet eius meritum augmentaretur: et hoc in credendo nucio. Cuz enim aliquid nunciatur credendum quanto illud est magis arduum et longe ab humana operatione vel ab vsu nature tanto magis quis meretur assentiendo ad credédum. Et quia maxime arduum et inusitatu erat virginem concipere et deum hominez fieri. Ideo assentiens huic rei sibi nuciate augebatur et meritum. ¶ Propterea inqt Leo papa in sermone de natiuitate christi Uirgo regia dauitice stirpis eligitur que sacro grauidanda fetu diuina humanaqz prolem prius conciperet mente qz corpore. Et ne superni ignara consilij ad inusitatos paueret affatus: quod in ea operandu erat a spiritu sancto: colloquio discit angelico. Hec ille. ¶ 2° augmentatuz est virginis meritum in assentiendo nuncio cuz ait. Fiat mihi sm verbum tuum. Stabat tota celestis curia expectans responsum suu. Clamabat omnes patres in lymbo illud Ysaie. 45. Rorate celi desuper et nubes pluat iustum. Aperiatur terra et germinet saluatorem. Aperiatur scilicet terra virginalis in corde per consensum in corpore per vocale verbum dicens. Fiat mihi sm verbuz tuum: et germinabit saluatorem christum. ¶ 3° augmentatum est meritu virginis deo se tota humiliado cu dixit. Ecce ancilla dni non mater vel filia aut sponsa sed ancilla. ¶ Tertia ratio quare congrue ad virginez missus est angelus di illumiatiois vt itus et ex illuminaretur. Fuit eniz illuminata in

potentijs sensitiuis per allocutionem ⁊ vi
sionem angeli. Si enim angelus apparēs
pastoribus cum magna claritate se illis
ostendit ad annunciandum christum na/
tum: multomagis credendū est apparuis
se cum magno splendore virgini que eum
paritura erat. Non luce qua oculos offen
deret vt offenditur aspiciens in speram so
lis: sed luce reficiente visum ⁊ omnes sen/
sus. Illuminata est in potentijs medijs:
scilicet imaginatiuis ⁊ cogitatiuis: circa
quas multum operatur ministeriuz ange
lorum in purgando fantasmata ⁊ suggerē
do bonas imaginationes. Quas autez co
gitationes sanctissimas q̄z altissimas: q̄z
feruidas erga diuina haberet ipsa sola no
uit: nobis autem incognita sunt. Quantū
autem ad vltimas potentias scilicet intel
lectum ⁊ voluntatem per inspirationez de
us operabatur qui solus in voluntate ope
ratur ⁊ anime illabitur. ¶ Unde dicit Al/
bertus. Deus est in hac missione negocij
inuentor per seipsuz salutationis dictator
intelligentie inspirator ⁊ mentis ad consē
sum prouocator modi executionis exposi/
tor: vnde angelus requisit⁹ de modo trans
misit eam ad spirituz sanctum dicēs. Spi
ritus sanctus superueniet in te qui scilicet
modum docebit ⁊ seruabit: vnde nihil in
hoc ab angelo illuminationis accepit sed
a deo. ¶ Secundum quod est consideran
dum de missione angeli dicitur temporali
tas. Quo. s. tempore facta fuit missio illa.
Et hoc triplici respectu.
¶ p̄ respectu anni.
¶ 2° respectu mensis.
¶ 3° respectu diei.
¶ Primo videndū est quoto anno ab ini
tio mundi missus fuit ad virginem ange/
lus ⁊ verbum caro factum est. Et ƀm Be
dam ⁊ septuaginta interpretes. Ab initio
mundi vsq3 ad incarnationem christi flu/
xerunt anni quinq3milia nonagintanouē
Ita ꝙ in sexto millenario incarnatus est
christus: vt sicut die sexta in creatione mū
di formatus fuit homo qui lapsus est: ita
in sexto millenario formaretur homo qui
hominem lapsum releuaret. ¶ Secundo
videndum est: quo mense angelus venit
ad virginem. Et sancta tenet ecclesia ꝙ de
mense marcij qui erat sextus mensis a cō
ceptione ioannis baptiste: vt dicitur Luce
6. c. Et apte in sexto mense a ioannis con/
ceptu dicitur missus angelus ad nuncian
dum christi incarnationem. Quia lex ⁊ p/
phete idest vetus testamentum vsq3 ad io
annem continent quinq3 mundi etates.
¶ Primā ab adam vsq3 noe. ¶ Secundaz
a noe vsq3 ad abraham. ¶ Tertiā ab abra
ham vsq3 ad dauid. ¶ Quartam a dauid
vsq3 ad trāsmigrationē babylonis. ¶ Qui
taz a transmigratione babylonis vsq3 ad
christum in quo inchoatur sexta etas: cu/
ius finem deus nouit. Est autez senarius
numerus perfectus significans perfectio/
nem gratie quam christus adduxit. Men
sis autem marcij est tempus veris quo ter
ra sicca ⁊ indecora propter frigus reuiui/
scit in herbis floret in arboribus letat̃ aui
um concentu abundat in humoribus. Et
quia per incarnationem christi renouatio
fienda erat in humano genere quod olim
propter frigus peccati erat aridum gratia
indecorum quia sine virtutibus: reuiguit
in bonis cogitatiōibus: refloruit in sāctis
affectionibus: augmentatum est in sāctis
doctrinis: letatū ex premijs: ideo apte hoc
mense angelus missus est. ¶ Tertio vidē/
dum est de die qua angelus missus est. Et
communiter tenetur ꝙ fuerit. 25. dies mar
cij ⁊ feria sexta. In qua ƀm Franciscum de
maronis in sermone de annūciatione mul
ta referuntur solemnia facta. ¶ Et primum
quia adā fuit de limo terre formatus. ¶ 2^m
quia eua fuit de eius costa educta. ¶ 3^m qz
primus martyr ⁊ virgo abel fuit corona/
tus ƀm Augustinuz quia tali die fuit a fra
tre perēptus. ¶ 4^m quia melchisedech pa/
nem ⁊ vinum obtulit in sacrificiuz in figu
ra domini nostri iesu christi qui factus est
sacerdos in eternum ƀm ordinem melchi/
sedech. ¶ 5^m quia abraham voluit immo/
lare filium suum propter diuinum prece/
ptum perficiēdum. ¶ 6^m quia beatus ioan
nes baptista ista die fuit natus vt patet qz
semper currit eadem die eius natiuitas et
virginis annūciatio. ¶ 7^m quia tali die bea
tus petrus fuit a vinculis absolutus. ¶ 8^m

quia beatus iacobus fuit ab herode inter
fectus. ¶9m quia christus fuit passus pro
redemptione humani generis. ¶xm quia
fuit a magis in presepio adoratus. ¶xim
quia latro ad misericordiaȝ fuit receptus.
¶12m quia angelus ad virginem missus.
¶De hora ꝟo qua angelus ad virginem
missus est licet sit nobis incerta: tamẽ ẜm
Albertum conuenientior videtur fuisse in
ortu solis. Dicit enim ꝙ circunstantie nũ
ciantis debent exprimere proprietatẽ nun
ciati ẜm Dionysiũ. cũ annunciet angelus
iste ipsam incarnationem cum proprietati
bus suis. Illa autem sic ortus veri solis su
per terram illuminantis omnem hominẽ
venientem in hunc mundum: quod tẽpus
scilicet mane est initium diei sine preiudi/
cio credi potest ꝙ hec annunciatio sit facta
in ortu diei. ¶Ad qđ facit quia opus crea
tionis cepit a luce: vt dicitur genesis ꝑmo
cum dixit deus: fiat lux. quod videtur fuis/
se in principio diei artificialis. Ergo multo
fortius opus recreationis quod est nobili
us. In incarnatione enim incipit dies gra
tie. Omnis autem dies artificialis incipit
a luce qui scilicet est ab ortu solis vsqȝ ad
occasum super nostrum emisperium. Di/
es etiam naturalis qui est vigintiquatuor
horarum comprehendens noctem in vete
ri testamẽto inchoabatur a luce scilicet in
mane. Et ideo decens fuit ꝙ recreatio que
est per gratiaȝ inchoaret a luce. ¶Quod
autem dicitur Sapientie. 18. c. Dum medi
um silentium tenerent omnia ⁊ nox in suo
cursu medium iter haberet omnipotẽs ser
mo tuus domine idest filius a regalibus
sedibus venit. ergo videtur ꝙ annuncia/
tio ista facta fuerit media nocte. ¶Respon
det Albertus ꝙ non intendit sapiens ibi
notare tempus seu horam incarnationis:
sed statum eorũ quibus venit qui omnes
vna cathena tenebrarum errorum ⁊ vicio
rum erant compediti. Angelus autem ma
gis debuit nunciare ⁊ ex hora nunciatio/
nis designare proprietatem ⁊ effectum in
carnationis scilicet initium seu ortum ve/
ri solis potius qȝ statuȝ eorum quibus or
tus est. Nec etiam in vespere idest sero de/
buit nunciare significãs finem seculi idest

sextam etatem in qua incarnatus est quia
tempus non nunciabat incarnationis. Iã
enim illud fuerat nunciatum per gabrie/
lem danieli scilicet ipsam tunc fiendam in/
carnationem. ¶Si autem diceretur ꝙ cõ
uenientior videtur hora in meridie: ex eo
ꝙ abrahe stanti in ostio tabernaculi in fer
uore diei idest in meridie apparuerunt an/
geli nunciantes conceptum isaac qui fuit
figura christi. Illa etiam hora scilicet nona
christus expirauit in cruce per cuius mor
tem redempti ⁊ illuminati sumus. In me
ridie etiam sole existente in altissimo poli
maximum calorem generat super terram.
Maximum autem calorem sue dilectiõis
ostendit deus mittendo filiuȝ suum in mũ
dum. Ergo illa debuit potius nunciari.
¶Respondet Albertus ꝙ abraham de
signat feruentem affectum patrum anti/
quorum quem habebant ad istam incar/
nationem fiendam. Sed angelus non ad
hoc missus fuerat nunciare idest desideri
um patrum sed impletionem ⁊ initium il/
luminationis. Qđ autem hora passionis
fuerit meridies facit ad propositum videli
cet: quia sicut sole mundi materiali ad oc/
casum tendente congruebat verum solem
christum mundum relinquere quo ad vsũ
vite humane. Ita congruebat ꝙ sole ma/
teriali oriente scilicet in ꝑncipio diei simul
oriretur ab intra verus sol iusticie christus
deus noster per incarnationem. Et licet in
opere redemptionis charitas monstrare/
tur in summo. Opus tamen incarnatiõis
sine passione non fuit opus redemptiõis.
vnde lȝ incarnatio magis in se esset qȝ pas
sio: tamen magis monstrata est charitas
in passione. Ergo non fuit summum quod
recepit augmentũ. vnde charitati ostense
in incarnatione facta est additio ẜm demõ
strationẽ exteriorem in passione per quaȝ
charitas vltima est in ostensionis ꝑfectiõe
Et ideo in meridie passio magis qȝ icarna
tio ꝯgruit fieri. Hec Albertus. ¶Sȝ Frãci
scus de maronis in sermone de annũciatio
ne virgis opinãdo dicit. ꝙ angelus appa
ruit virgini hora cõpletorij colloqũs cũ ea
vsqȝ ad mediã noctẽ q: in fine ꝟbor eius
virgo prebuit assensum: ob quod illa hora

virgo consueuit pulsantibus cāpanis pro
signo a fidelibus salutari que hora cógru
it mysterio incarnationis secretissimo quia
media nocte omnia silent. ¶ Tertium qđ
est ꝯsiderandū de missione angeli dicit lo-
calitas. ad quē. s. locū angelus missus est.
⁊ hoc tripliciter.

¶ pᵒ q̃ʒtum ad ꝓuinciam.

¶ 2ᵒ q̃ʒtum ad ciuitatem.

¶ 3ᵒ q̃ʒtum ad habitaculū.

¶ Primo q̃ʒtum ad ꝓuinciam Lucas di
cit illam fuisse galileam. In qua conuenié
ter facta est annunciatio christi ſm Alber
tum ⁊ ꝓpter factum quod fiebat ⁊ ꝓpter fi
nem per quem fiebat. Incarnatus eni fuit
dñs vt iudeos ⁊ gétiles saluaret. Propte
rea in regione que ab vtrisq; habitabatur
annunciari ⁊ concipi voluit. Qđ aūt in ga
lilea habitarent gentiles ⁊ iudei patet per
illud Ysaie. 9. c. Primo tempore alleuiata
est terra zabulon ⁊c. trāsiordanem galilee
gentium. vbi dicit Nicoᵘ de lira ꝙ rex salo
mon vt scribitur tertij regū. 9. c. dedit hay
ram regi tyri qui erat gentilis. xx. oppida
in galilea. ¶ Albertus vero dicit: ꝙ du-
ctis iudeis in captiuitaté in niniuem missi
sunt a rege multi gentiles ad habitanduʒ
in galilea ⁊ sic mixti erant gentiles cum iu
deis qui remanserant. Et sic in regione có
muni concipi voluit qui pro omnibus na
tus est. Non enim iudeoꝝ deus tm̃ sed gé
tilium. ¶ Ité regio illa suo nomine ꝓprieta
tem incarnationis proprijssime expressit.
¶ Galilea enim interꝑtatur reuelatio seu
transmigratio. In hac aūt nūciatione fie-
bat summa secretoꝝ reuelatio qñ verbum
qđ erat in ꝑncipio apud deum ⁊ lucé habi
tat inaccessibilé caro factū est. Et vidit oīs
caro salutare dei nr̃i: qui librū aperuit ⁊ sol
uit signacula oīa ⁊ quecūq; audiuit a pa-
tre nota fecit nobis. ¶ Similr̄ ⁊ hic fiebat
trāsmigratio maxima: q: de ig̃rantia in sci
entiam: de culpa ad grām: de vmbra in ve
ritaté: de austeritate in benignitaté: de ser
uitute in libertatem: de timore in amoreʒ:
de grauitate in leuitaté. Et diuinitas trans
migrauit in humanitatem que maxia trās
migratio fuit: q: in ea ꝑmū ad vltimū trās
migrauit in vnā personā. Nec obstat si di-

catur ꝙ iudeis christus ꝓmissus est. Ergo
ibi in iudea concipi debuit. falsum eni hoc
est quia ⁊ gentibus vt patet per ꝓphetas
precipue Ysaiam. Sed bene ꝓmissum est
ꝙ de eoꝝ semine christus nasceretur quod
cis solutuʒ est. Et sic salus ex iudeis est ori
ginaliter: sed non ꝓpter eos. ¶ Secundo
q̃ʒtum ad ciuitatem claꝝ est quia nuncia
tus est in ciuitate nazareth quod etiā non
vacat a mysterio: quia interpretatur flos.
Sicut aūt diuine generationi ita ⁊ huma-
ne assimilat̄ generatio floris de flore. Flos
enim pullulat de vno ⁊ in decore est cum
spe vtilitatis in fructu. Similiter ſm diui-
nam generationem procedit filius de vno
s. patre qui est in celis sine matre. Et ſʒ ge
nerationem humanam de vna. s. matre in
terris sine patre. vnde ipse spōsus ecclesie
ait in canticis. Ego flos cāpi. Bene ergo
in nazareth conceptus fuit qui sicut flos
de flore sine mixtione de vna matre saluo
virginitatis decore ⁊ matris vtilitate pro
cessit. ¶ Tertio q̃ʒtum ad habitaculū mis
sus fuit angelus ad domū vbi habitabat
beata maria. dicit eni Lucas. Ingressus
angelus ad eā. s. in ostiū domᵘ sue. ¶ Sed
videtur ꝙ ista annūciatio potiᵘ debuit fie
ri in téplo. Q: dignior opatio fieri debet in
digniore loco. vñ oīo que est opus valde
dignū q: cū oramus loquimur cū deo fit
coiter in téplo. vnde ⁊ Christus dixit Ma
thei. 21. Scriptū est: domus mea domᵘ oīo
nis vocabit̄. Sed ista annunciatio ⁊ conce
ptio xp̄i fuit dignissima operatio. Ergò fie
ri debuit in téplo. ¶ Conceptio etiā Joānis
baptiste fuit nunciata in templo: vt patet
Luce pᵒ. c. Ergo multomagis ista que fuit
sine comparatione dignior. ¶ Ad hec re-
spondet Albertus ꝙ locus non sanctificat
hominé sed homo locū: vt dicit Crisoᵘ di.
40. c. Multi. Dignior ergo locus est ī quo
habitat maioris dignitatis et sanctitatis
persona ⁊ in quo exercetur perfectior ope
ratio. Erat ergo dignissima habitatio ī ter
ra illa in qua habitabat dignissima ⁊ san-
ctissima creaturarum: quam ipse sanctus
sanctorum semper inhabitauit nunquam
sola reliquit: quam multitudo angelo-
rum frequentauit. Exercebatur etiam ibi

in nobiliſſima operatione ſcilicet contem/
plationis orationis deuotionis vt dicemꝰ
Dignius ergo oratorium iſtud q̄ȝ illud iu
daicum in quo fiebat thaurorum vitulo/
rū mactatio thuris icenſatio. Fiebat itaqȝ
iſta annūciatio ⁊ incarnatio in loco digniſ
ſimo in tēplo ſcilicet ſacratiſſimo vteri vir/
ginalis. vnde canit de ea eccleſia. Templū
domini ſacrarium ſpiritus ſancti. ¶ Et bea
tus Bernardus ait. Non fuit locus digni
or vtero virginali. Et quia dicit ingreſſus
ad eam inquit Albertus. Credimus ange
lū clauſis ianuis domꝰ ad eā itraſſe et hoc
potuiſſe propter nature ſue ſubtilitatem ⁊
aſſumpti etherei corporis qualitateȝ. Qđ
confirmat Bernardus ſuper Miſſus eſt
dicens. Non fuit difficile angelo per clau/
ſum hoſtium intrare penetrare ad abdita
virginis qui vtiqȝ ex ſubtilitate ſubſtātie
ſue hoc habet in natura ꝙ nec ferreis ſe/
ris eius arceatur ingreſſus quocunqȝ ſu/
us cum ferat impetus. Angelicis eniȝ ſpi
ritibus parietes non obſiſtunt ſed cuncta
illis viſibilia cedunt ⁊ ſolida ⁊ ſpiſſa pene
trabilia ſunt eis ⁊ peruia. ¶ Suſpicandum
igitur non eſt ꝙ apertum hoſtium ange/
lus inuenerit virginis cui nimirum in pro
poſito erat frequentias hominum fugere:
vitare colloquia ne vel orantis ſilentium
ꝑturbaret. Clauſerat inqȝ ſuper ſe illa ho
ra habitaculum ſuum prudentiſſima vir/
go ſed hominibus non angelis. Et ſic po/
tuit ad eam intrare angelus ſed nulli ho/
minum facilis patebat acceſſus. Hec bea
tus Bernardus. ¶ Quartum conſiderā
dum de miſſione angeli ad virginem dici/
tur actualitas. In quo ſcilȝ actu erat bea/
ta virgo quando ad eam miſſus eſt ange/
lus. Et reſpondet Albertus ꝙ erat in actu
contemplationis. Nam ad contemplatio
nem pertinet quod dicitur in trenis. Sede
bit ſolitarius ⁊ tacebit ⁊ leuabit ſe ſup ſe.
Dicit enim philoſophus ꝙ anima ſeden/
do ⁊ quieſcendo fit prudens ideſt ſapiens.
Sed beatiſſima virgo in concipiendo dele
bat fieri virgo prudentiſſima ⁊ mater ſapi
entie. Ergo congruebat ei ſedere mente et
quieſcere quod fit per contemplationem.
Cum etiam dominus appropinquaret in
illo myſterio beatiſſime virgini deſcenden
do ⁊ ipſa debuit obuiare ei aſcendendo: ſci
licet eleuando ſe ſuper ſe per cōtemplatio
nem ſm illud Amos. 4. c[illegible]. Preparare in
occurſum deo tuo. Nam nobiliſſima ope/
ratio fuit cōceptio filij dei. Ideo debuit fie
ri in nobiliſſimo ſtatu qui eſt ſtatus con/
templationis. ¶ Erat ergo beatiſſima vir/
go in ipſa annunciatione ⁊ conceptione in
ſummo contemplationis aſſenſu tota per
dilectionem in deum transformata. ¶ Et
Beda ſuper illud Luce. xi. c. Beati q au/
diunt verbum dei dicit. Hoc in loco beate
dei genitricis excellentia commendatur:
quia in tanta ſpeculationis cuſtodia domi
no famulabatur ꝙ ipſius humilitati ⁊ ſan
ctitati nullus ſanctoꝝ cōparatur.

¶ Qualiter angelus apparuit virgini in
aſſumpto corpore in forma humana ⁊ eta
te iuuenili ⁊ veſte clara et locutus eſt voce
ſenſibili. Cap. 2m.

ſ Ecundum myſterium contemplan
dum de annunciatione virginis di
citur angelice apparitionis. Circa
qđ conſideremus angeli apparētis q̈tuor
ꝯditiones.
¶ pᵃ dr̄ forme.
¶ 2ᵃ etatis.
¶ 3ᵃ claritatis.
¶ 4ᵃ locutionis.
¶ Prima conditio conſideranda dicitur
forme. Apparuit enim angelus virgini in
ſpecie corporali quaȝ ipſe aſſumpſit ex ae
re condenſato. Et magis apparuit in for/
ma humana q̄ȝ in alia forma corporea ſȝ
Albertum quia virgo ſenſibiliter ab ange
lo illuminari debuit. Illuminatio autem
ſenſitiua ad cognitionem fit mediante lo/
cutione. Ergo medium illuminationis de
buit eſſe locutiuum. Sed nullum ſenſiti/
uum eſt locutiuum niſi homo. Et ideo de/
cuit vt ipſe in ſpecie humana nō in alia ap
pareret: vt ſicut nobiliſſimum intellectum
erat quod illuminabat eam interius ſcilȝ
deus ſic nobiliſſimum eſſet inſtrumentuȝ
per quod illuminabatur exterius ſcilicet
ſpecies humana. ¶ Et hec forma humana
fuit in ſexu virili quod patet ex vbis Am
broſij dicentis ſuper Lucam. Trepidare
virginum

virginum est et ad omnes viri igressus pauere et omnes viri affatus vereri. Quod ideo dicit quia euangelista ait quod turbata est in sermone angeli quia speciem viri habebat ¶ Patet etiam hoc ex eo quia de similibus idem est iudicium vt dicitur in glosa in. c°. Translato sacerdotio. Extra de constitutionibus. ¶ Et in. c. Inter corporalia. Et de translatione episcopi et electi. ¶ Et in glosa in. c. Inter ceteras. Extra de rescriptis. ¶ Et extra de electione in. c. Dudum. ¶ Et di. 4. c. Deniqz. ¶ Et di. 5. c. Ad eius. ¶ Et pª. q. 3. c. Siquis obiecerit. ¶ Et. ff. de legibus. c°. Non possunt. In omnibus autem apparitionibus angelorum figuratiuis huius annunciationis angeli apparuerunt in forma virorum: vt quando apparuerunt tres viri idest angeli abrahe. Genesis. 18. c. ergo et nunc angelus apparuit in specie viri Additur et alia ratio secundum Albertum quia sexus femineus non est illuminatiuus sed magis illuminabilis secundum Apostolum dicentem. Mulieres in ecclesijs taceant: sed domi viros suos interrogent. Caput enim mulieris est vir: Ideo angelus potius debuit apparere in sexu virili quam femineo scilicet quantum ad aspectum. ¶ Secunda conditio consideranda dicitur etatis. ¶ Apparuit etiam angelus in etate iuuenili non puerili aut senili. Ratio est secundum Albertum quia senex inquantum huius dicit defectum et similiter puer. Sed iuuenis dicit nouitatem cum perfectione. Hic autem nunciabat ille qui fuit nouus secundum humanitatem: perfectus secundum diuinitatem. Ergo a nuncio in specie iuuenili debuit nunciari. Congruebat ergo forma iuuenilis illuminationi sensibili non autem pueri vel senis forma: quia pueri non perfecte vtuntur discretione sensuum: et senes deficiunt secundum sensus. Neutra ergo etas conueniebat illuminationi sensibili vbi necessaria est et discretio sensuum et vigor organorum. ¶ Tertia conditio consideranda dicitur claritatis. Secundum Albertum angelus iste apparuit virgini in veste clara. Non enim apparuit nudus sed indutus quia in scripturis sic leguntur angeli apparuisse. Nam in resurrectione viderunt mulieres in monumento duos angelos in albis sedentes. Et post ascensionem christi immediate apparuerunt duo viri in albis vestibus idest angeli: vt habetur Actuum pº c°. Sic apparuit angelus virgini in veste clara non alba nec nigra vel rubea. ¶ Et hoc propter annunciantem et propter recipientem et propter nunciatum. ¶ Propter nunciantem qui est angelus qui claritatem cognitionis et puritatem habet. ¶ Propter virginem recipientem que concepit sine tenebra peccati. ¶ Propter annunciatum qui sine peccato conceptus peccare non potuit. ¶ Quarta conditio consideranda dicitur locutionis vbi queritur qua locutione locutus est angelus qui apparuit virgini. Habent enim angeli suas locutiones adinuicem et ad animas beatas spirituales nobis ignotas manifestantes suas cogitationes et affectus: de quibus diximus in sermone de lingua. Habent et suas locutiones ad homines cum ad eos mittuntur. Aliquando interiores: scilicet illuminando et instigando ad bonum Sicut Zacharias propheta dicit pº. c°. Dixit angelus qui loquebatur in me scilicet in mente. Aliquando vero cum mittuntur in specie visibili loquuntur etiam voce sensibili: sicut patet de angelis apparentibus abrahe nunciantibus conceptum ysaac: et de angelis apparentibus in forma humana in resurrectione christi ad monumentum clara voce annunciantibus eam mulieribus: et in ascensione discipulis. Ita dicendum est hic quod sicut in specie humana vt dictum est apparuit marie: ita et voce humana locutus est: vt patet ex littera euangelij licet enim angelus non haberet dentes naturales vt homo nec palatum guttur vel pulmonem ex quibus formatur vox humana tamen et sine illis potuit formare vocem humanam idest similem ei. Sicut et cum facta est vox de celo que audita est. Hic est filius meus dilectus in aere vbi illa instrumenta vocis humane non erant. Decuit enim vt sicut non solum illuminatione inuisibili mens eius illustrabatur et inflammabatur a deo ita etiam et visione clara et locutione sensibili oculi eius et auditus eius et omnes sensus reficerentur in domino.

¶ Que in angelica salutatione exprimuntur

dei maiestas ⁊ sublimitas vnionis ac vtilitas incarnationis. Et q̃truplex excellentia virginis b̄ndicte. Cap. 3m.

T Ertium mysterium contemplandū de annunciatione virgis dicitur angelice salutationis. Ingressus quippe angelus ad virginem salutauit eam dicens. Aue gratia plena dn̄s tecum benedicta tu in mulieribus. In qua salutatiōe cōtinentur quatuor.

¶ p^m est mittentis maiestas.
¶ 2m vnionis sublimitas.
¶ 3m incarnationis vtilitas.
¶ 4m marie singularitas.

¶ Primum quod continetur in angelica salutatione est mittētis maiestas. dixit eni verba salutationis angelus ex parte dei. Hec enim dictio Aue habet tres litteras: Innuentes personas diuine maiestatis scilicet patris ⁊ filij ⁊ spiritus sancti. Naz prima littera que est. A. significat spiritū sanctum. Ipse eni spiritus sanctus vt ait Gregorius amor est. ¶ Secunda littera est. V. significans personam filij qui est verbum patris ⁊ quasi medius non situ sed nnmero inter patrem et spiritum sanctum. Inquit enim Joannes p^a canonica. c. quinto Tres sunt qui testimoniuz dant in celo: pater verbum ⁊ spiritus sanctus. ¶ Tertia littera est. E. significans patrem. Nam vt dicit Hilarius libro de trinitate. Eternitas est in patre. Non ita tamen quin filius ⁊ spiritus sanctus sit eternus cum eo: sed quia ei appropriatur magis. Eternum enim importat quid sine principio. Filius autem ⁊ spiritus sanctus q̃uis non habeant principium huius creationis nec factionis: habent tamen emanationis principium. vnde Augustinus libro. 4°. de trinitate ait. Pater est principiū totius deitatis: quia emanat filius a patre: et spiritus sanctus ab vtroq3: ⁊ si ab eterno. Solus autez pater est sine aliquo principio: quia a nullo ipse emanat. Et vt inquit Tho. p̄ma parte. q. 33. licet attribuamus patri aliquid auctoritatis ratione principij nihil tamen ad subiectionem vel minorationem quocūq3 modo pertinētis attribuimus filio aut spiritui sancto. Nam principium in diuinis significat originē. Dixit ergo angelus Aue quasi dicat tota trinitas me mittit ad te: quia ⁊ ipsa tota operabitur istam incarnationem in te. ¶ Tota nanq3 trinitas scilicet pater ⁊ filius ⁊ spiritus sanctus operata est mysterium incarnationis scilicet formando illud corpus ex virgine animam christi subito creando ex nihilo: ⁊ vnionem illam humanitatis sue cum deitate efficiendo: ⁊ gratiam ⁊ sapientiam ei infundendo. Inseparabilia sunt enim opera trinitatis vt dicit Augustinus. ¶ Et idem in glosa in. c. p̄. de sūma trinitate ⁊ fide catholica. ¶ Et de con. di. 3. c. vltimo. ⁊ di. 5. c. Saluator. ¶ Et 28. q. p^a. c. Sic enim. scilicet ab extra licet solus filius nō pater non spiritus sanctus vnitus sit nostre humanitati in vna persona. Angelus itaq3 cuz dixit Aue a tota trinitate dixit se missum. ¶ Secūdum quod continetur in angelica salutatione est vnionis sublimitas. A. enim est prima littera alphabeti in quo omnes scientie comprehenduntur. Et vt inquit Isidorus primo libro ethimo. A. littera in omnibus gentibus prior est pro eo q ipsa p̄or nascentib9 vocem aperiat vnde ⁊ latini dicunt. A. greci alpha. hebrei aleph. V. vo est vltima literarum vocaliuz s̄m latinos. In salutatione vo angeli iste due littere. A. ⁊. V. iūguntur cum e in vna dictione ad significādū q diuina natura ⁊ humana vnita sunt ad inuicem in vnitate persone in virgine maria. Inter naturas enim intellectuales prima ⁊ suprema principium omnis creature ⁊ sapientie est natura diuina signata per. A. vnde ipse deus dicit apocalypsis p̄ c. Ego sum alpha ⁊ o: principiū ⁊ finis ois creature: vltima autem naturarum que intelligentiam habēt est natura humana designata per. V. Dicit ergo angelus. Aue quasi dicat hoc est quod tibi nuncio quia in te vnientur in vna persona deus ⁊ hō. Naturā eni humanā in te ⁊ de te assumet. ¶ Tertium quod cōtinetur in angelica salutatione est incarnationis vtilitas. Dicitur enim in quodam versu. Oēs dicūt. E. vl. A. quod nascūtur ex eua silicet in egressu ex vtero matris. Nascuntur eni lugēdo qui ploratus est quasi quedam prophetia

nostri incolatus designans ex hoc ꝙ in terram ⁊ vallem lachrymarum ⁊ miseriarum intramus. Et masculus quidez in ploratu suo nascens profert. A. quasi dicēs. Similis sum ade masculus miserias inumeras ⁊ mortem cui sum subiectus deplorās. Femina antem in ortu suo plorās. E. resonet quasi diceret femina suz eue similis cuius miserijs ⁊ maledictis subicior. Sed adam ⁊ eua cum filijs ⁊ filiabus suis ab eis mortificatis viuificantur per virginem matrē: quod significatur per medium. V. iter. A. ⁊. E. mediatrix ⁊ genitrix vite per filium suum benedictum. Ubi etiam aduertenduz ꝙ istud nomen eua si littere ipse contrario exprimantur ſm ordinem suum sonat Aue. Quasi dicat angelus: ideo dico tibi Aue quasi tota contraria es eue. Et hoc est quod canit ecclesia in hymno. Sumens illud aue gabrielis ore: fūda nos ī pace mutans eue nomen. Illa enim eua fecit filios suos inimicos dei. et virgo nos pacificauit deo. Illa superbiuit contra dominum similis volēs esse deo: ista se profundissime humiliauit vocans se non matrem domini sicut erat sed ancillā dn̄i. Ecce ait ancilla domini. Illa mater cunctorum spiritualis in terrā c. rix: hec cunctorum mater spiritualis viuificatrix. Illa maledicta multipliciter a deo: hec benedicta ī matris vtero. Et ideo merito dixit angelus. Aue quod est oppositum eue versis litteris econtra. ¶ Quartum quod continetur in angelica salutatione est marie singularitas: de qua quatuor singulares excellentias exp̄ssit angelus.

¶ p̄ᵃ nature.
¶ 2ᵃ gratie.
¶ 3ᵃ glorie.
¶ 4ᵃ benedictionis.

¶ Prima virginis excellentia singularis dicitur nature. Scđm eniz Augᵐ libro. 13. de ciuitate. Qđ penaliter precessit in peccātibus primis naturaliter secutum est in nascentibus ceteris. Et ſm Anselmū persona scilicet adam corrupit naturam ⁊ natura corrūpit personā omnez. s. ab adā per propagationem libidinosā descendentez. Quare filij adā multiplici ve affligūtur a quo virgo extitit immunis. vnde dixit angelus. Aue idest sine ve. Et hoc triplici quidem modo cui subiacet totum femineum genus. p̄mo. s. pudoris laboris ⁊ doloris. Beata ṽgo virgo fuit sine ve pudoris in cōceptione: sine ve laboris ī gestatione: sine ve doloris in parturitione. Nam teste Bernardo super missus est fuit sine corruptione fecunda: sine grauamine grauida: sine dolore puerpera. ¶ Ut aūt dicitur extra de desponsatione impuberum. cᵒ. Puberes. Puerpere sunt que in annis puerilibꝰ pariūt. Ratio aūt quare fuit sine corruptiōe qr ꝯcepit nō humano semine sed mystico spiramine angelo illi dicēte spiritus sāctus superueniet in te: fuit sine ve laboris quia leue pōdus immo delectabile gestat. Fuit sine ve doloris quia parturijt sine lesione. Hat triplici maledictione in nulla muliere natura imunis fuit nisi in sola virgīe bn̄dicta. vn̄ eue geñ. 3. cᵒ. dictū est. Multiplicabo erumnas tuas ⁊ cōceptus tuos. In dolore paries filios tuos. ¶ Secūdo etiā modo in virgine per aue excellētia nature demōstrat̄ quia ab alio triplici vhe imunis fuit. s. a cōcupiscētie culpe ⁊ pene. de q̄ aquila clamabat apocalyp̄s. 9. c. Uhe vhe vhe habitātibns in terra. Fuit eni beata ṽgo sine p̄ vhe hoc est sine ꝯcupiscētia pcti originalis: qr sine illo ꝯcepta est vel ab illo sā̄ctificata. vn̄ Canti. 4. cᵒ. di. Tota pulchra es amica mea: Tota pulchra es ⁊ macula nō est in te. Fuit sine vhe culpe mortalis ⁊ venialis. vnde Augᵒ in liᵒ de natura ⁊ grā ait. Cū de peccatis agit̄ nullā volo de mr̄e dn̄i facere questionem. Fuit tertio sine vhe pene que est in separatiōe aie a corpore qr in tali separatiōe nullā sensit penā: nec etiam suū corpus putrefactū est: qr assūptuz vna cū aia. ¶ Tertio per aue in virgine excellētia nature demōstratur quia fuit sine alio triplici vhe. s. Carnis mūdi ⁊ diaboli luxuriā exclusit per virginitatem: auaritiam per paupertatem: diabolum vel superbiam per humilitatem: quia has virtutes perfectissime in se habuit. ¶ Secūda virginis excellētia singularis dicitur gratie. hāc expressit angelus cū dixit. Gratia plena. de hac ṽo plenitudīe dixi in alio ſmōe de annūciatiōe ī ope de laudibus sāctoꝝ.

¶ Tertia virginis excellẽtia ſingularis di
citur glorie. Et hanc expreſſit angelus cuꝫ
dixit. Dominus tecum. vbi ſciendũ ꝙ ſm
doctrinam theologorum: deus dicitur eſſe
in omnibus rebus creatis tripliciter: ſcili /
cet per eſſentiam preſentiam ⁊ potentiam.
Et in ſanctis ſuis quarto modo: ſcilicet per
inhabitantem gratiam vel hic inchoatam
vel in futuro conſumataꝫ. Omnibus hijs
modis erat deus in beata maria perfecti⁹
q̃ꝫ in ceteris omnibus. Dicitur eniꝫ deus
eſſe in creaturis per eſſentiam inquantuꝫ
per ſuum continuum influxum conſeruat
creata in eſſe. vnde Gregorius in homelia
ait. Cuncta in nihilum tenderent niſi ea
manus omnipotentis ſuſtentaret. Et ſic ex
ponit Criſoſtomus illud Joannis p̊.c. Si
ne ipſo ſcilicet gubernante factum eſt nihil
ideſt quod factum eſt nihil eſt. Quanto au
tem aliqua creatura vel in ſpecie vel in idi
uiduo habet pfectius eſſe tanto magis ali
quo modo dici poteſt deus ibi magis ineſ
ſe per eſſentiã. vnde magis in homine q̃ꝫ
in brutis. Et quia beate marie dedit nobi /
liſſimum eſſe ⁊ ſm animam ⁊ ſm corpus:
quia fuit optime diſpoſita vt ꝯciperet chri
ſtum: ideo quantuꝫ ad hoc deus per eſſen
tiam in ea fuit excellentius q̃ꝫ in alijs reb⁹
creatis. ¶ Sed hoc loco pleriqꝫ ſcire cupi /
unt. An ſicut beata virgo pulcherrimam
habuit animaꝫ ita ⁊ pulchrum dederit de
us eſſe corporis. Et ad hoc dicit Albertus
ſup Miſſus eſt. ꝙ ſic ⁊ ꝙ pulcherrima fuit
virgo ipſa etiaꝫ ſm corpus tam quo ad de
bitam corporis quantitatem ⁊ qualitateꝫ
q̃ꝫ quo ad elegantem membrorum diſpoſi
tionem ⁊ proportionem q̃ꝫ etiam quo ad
coloris venuſtatẽ. Et hoc probat tripliciter
¶ p̊ auctoritate. ¶ 2° exemplo. ¶ 3° ratione.
¶ Primo auctoritate Salomonis dicẽtis
in pſona dei. Tota pulchra es amica mea.
Tota pulchra es ⁊ macula nõ eſt ĩ te. Nul
la autem coniunctior ⁊ amicitior deo bea /
ta virgie que tota pulchra fuit in anima ⁊
corpore. Qđ autem euangelium nihil di /
cat de pulchritudine eius corporali. Jdeo
factum eſt quia cum ipſa domina noſtra ſit
poſita nobis in ſpeculum ⁊ exemplum ſa /
lutis non voluit eam in talibus laudari:
quorũ inordinatus appetitus vel abuſus
multis eſt cauſa pereundi. ¶ Secundo pro
bat Albertus pulchritudinẽ virginis exẽ
plo figurali veteris teſtamenti. ¶ Naꝫ qua
tuor inueniuntur ibi mulieres beatam ma
riam expreſſiſſime figurantes: ſcilicet he /
ſter coniugata: iudith vidua: rebecca et ra
chel virgines. ¶ Naꝫ de rebecca dicitur ge
neſis. 24. c°. Qđ fuit puella decora nimis
virgoqꝫ pulcherrima ⁊ ĩcognita viro. ¶ Et
de rachele geneſis. c. 29. ꝙ erat decora fa /
cie ⁊ venuſto aſpectu. ¶ Et de iudith eiuſdẽ
8. c. ꝙ erat elegãti aſpectu nimis. ¶ Et. 10.
c. ꝙ dominus pulchritudinẽ eius amplia
uit vt incomparabili decore omnium ocu
lis appareret. ¶ Et de heſter ſcribitur eiuſ /
dem. 2. c. Erat enim formoſa valde ⁊ incre /
dibili pulchritudine omniũqꝫ oculis gra /
tioſa ⁊ amabilis videbatur. Signum au /
tem ⁊ figuram debet aſſimilari ſignificato
⁊ figurato ⁊ potior eſt veritas q̃ꝫ figura. Ex
quo ſequitur ꝙ beata maria figurata per
iſtas taꝫ pulchras multopulchrior fuerit.
¶ Tertio Albertus probat pulchritudinẽ
virginis ratione. Nam ſm philoſophum:
natura eſt vis inſita rebus ex ſimili ſimile
procreans. Niſi ergo natura impediatur
vel erret filius erit ſimilis patri vel matri.
vnde ſequitur ꝙ filius qui naſcitur de ma
tre ⁊ non de patre ⁊ tali operante qui non
poteſt impediri vł errare ſcilicet deo: ibi ne
ceſſe ẽ filium fieri ſimilẽ matri ⁊ ecõuerſo.
Sed chriſtus filius virginis fuit pulcherri
mus iuxta illud ps. Specioſus forma pre
filijs hominum. Jta ꝙ in ipſum deſiderãt
angeli proſpicere: vt dicit Petrus prima
ſua canonica. Ergo et beata maria mater
eius eſt pulcherrima. Pulchritudo autẽ
illa nulli potuit eſſe occaſio ſcandali: quia
vt ait Bonauentura in. 3°. tanta erat ho
neſtas adiuncta illi pulchritudini ꝙ ſicut
inuenitur ſcriptum in quodam libro he /
braico: nullus erat adeo libidinoſus et in
continens qui aſpiciens virginem cuꝫ tan
ta venuſtate pudicitie nõ incenderet ad il
lius deuotionem. Jta ꝙ a nullo vnq̃ꝫ po /
tuit concupiſci. ¶ Secũdo dicitur deus eſſe
per preſentiaꝫ in omnibus quia nouit oĩa
intima creature. Omnia enim ſunt nuda

⁊ aperta oculis eius: vt dicitur ad hebre/
os.4.c. Sed in beata virgie fuit per presē
tiam: non solum quia vidit omnia secreta
eius affectus ⁊ cogitatus oculo cognitio/
nis: sed ⁊ oculo approbatiōis omnes act⁹
interiores ⁊ exteriores vt sanctissimos ap
probauit. ¶ Tertio deus dicitur esse in re/
bus per potentiam quia omnibus dat vir
tutem operādi. vñ Joānis.15. dixit Chri/
stus. Sine me nihil potestis facere. Et qꝛ
virtutem dedit operandi beate marie per
fectius q̄ꝫ alteri pure creature. Jdeo perfe
ctius q̄ꝫ in alijs fuit cum ea. ¶ Quarto de/
us est per gratiam in sanctis: quia vt dicit
prime Joannis.4.c. Qui manet in chari/
tate in deo manet ⁊ deus in eo. Sed certe
nullus potest equari beate marie ī charita
te. Sed vltra dictos modos essēdi fuit mo
do inaudito a seculis stupēdissimo scilicet
per presentiam corporalem quādo verbū
caro factum est ⁊ non nisi de virgine maria
Jdeo angelus accōmodissime dixit. Do/
minus tecum. Sed pleriqꝫ arguunt ꝙ nō
bene dixit angelus vtendo hoc nomie do
minus. Nam ꝫm Philosophū: sermones
inquirēdi ⁊ faciēdi sunt ꝫm materiam que
tractatur. vnde in materia amoris non de
bet poni nomē timoris ꝫꝫ illud Malachie
p̊.c. Si ego dominus vbi est timor meus:
Cum ergo in hac salutatione tractaretur
materia summi amoris scilicet incarnatio
filij dei non videtur ꝙ debuerit dicere do/
minus tecum: sed pax tecum: sicut ⁊ filius
eius salutabat quos diligebat. ¶ Ad hoc
respondet Albertus ꝙ in ista salutatione
in eo ꝙ dicitur Dominus tecum. Duo in
tenduntur. vnum vt persona mittētis pro
prie exprimatur. Alteruꝫ vt liberum arbi
triū virginis ad credendū ⁊ assētiendū in
clinet. Jsta aūt duo perfectissime ⁊ ꝓprijssi
me exprimit hoc nomen dominus quod a
potentia imponit scilicet a dominando. vn
de beatus Ambrosi⁹ dicit. ꝙ dominus no
men est potentie. Et quando absolute dici
tur soli deo appropriatur. Alij ꝟo domini
dicuntur respectu serui illius vel illius seu
alicuius loci determinati. Jpse absolute di
citur dominus: quia est dominus omniū.
vnde in p̊s. Domini est terra ⁊ plenitudo
eius orbis terrarum ⁊ vniuersi qui habi/
tāt in eo. Et Hester.3.c. Dominus vniuer
soruꝫ tu es. Quod solius dei trinitatis est
proprium qui est persona mittēs in hac sa
lutatione. Et sic persona mittens nomina/
tur. Per idem autem ⁊ liberum arbitriuꝫ
beatissime virgis inclinatur quia ad con/
sentiendum in mirabilia maxime disponit
fides de omnipotentia: quia credit deum
omnia facere posse acquiescit ipsum posse
⁊ naturas mutare et naturis iperare. Ad
credendum ergo congruentissime ponitur
hoc nomen dominus quod absolute posi
tū est omnipotentie demōstratiuū. Qꝛ ꝟo
liberum arbitrium beate virginis etiā per
se erat facile ad credendum paratum non
indiguit exprimi cum insinuatione omni/
potentie: vt diceretur Dominus omnipo/
tens. vel cum terrore vt dominus exercitu
um. Sed suffecit leuis eius annunciatio ⁊
quasi obscura expressio potētie qualis per
hoc nomē dominus importatur. Dicit er/
go dominus tecum quasi dicatur ei aperte
Nihil credas tibi ipossibile que scis te do/
minum in socium habere. Sed dic cōfidē
ter: omnia possum in eo qui mecum est. Si
enim aliqui duo vnum officium debeant
operari quid ipedit si vnus est debilis cū
alter sit adeo fortis vt per se effectum illuꝫ
possit inducere isto etian non iuuante. Et
sic patet ꝙ dominus hic ponitur ad notan
dam potentiam fiendi non timorem vl' ter
rorem. ¶ Quarta virginis excellētia dici/
tur benedictionis. Dixit enim angelus be
nedicta tu in mulieribus. Quod potest ex
poni ꝫm duplicem itellectum. ¶ Primus
intellectus est benedicta tu in mulieribus
idest super omnes mulieres quia perueni
sti ad tertium benedictiōis gradum in ge/
nere muliebri: ad quem nulla alia mulier
attingit vl' attingere potest. Primus gra
dus est quia aliqua mulier fecunda est sed
non virgo. Secundus quia aliqua virgo
sed non fecunda. Tertius ꝟo sol marie pro
prius est ꝙ sit virgo ⁊ fecūda. ¶ Secūdus
intellectus est benedicta tu in mulieribus
quia per bñdictionem participat cū omni
statu ⁊ genere mulierum. Fuit enim cum
virginibus virgo: cum coniugatis fecūda

⁊ cum viduis cõtinens ⁊ casta. O q̃z inso/
lita ⁊ dignissima fuit hec salutatio: o q̃z blã
de q̃zqz reuerenter ab angelo pronuncia/
ta propter quod non immerito virgo cogi
tabat qualis esset. Et tandem cum ab an/
gelo fuisset de omnibus ac de incarnatio/
nis mysterio plene instructa genibus fle/
xis oculis plangentibus ⁊ facie in celũ ere
cta dixit. Ecce ancilla domini: fiat mihi ꝯm
verbum tuum. Moxqz filium in vtero cõ
cepit. Et verbum caro factum est vt saluuz
faceret genus humanum quod perierat.
Amen.

¶ Sermo quinquagesimus sextus de an
gelis quoꝝ solemnitas in ecclesia celebra
tur propter miraculum quod apparuit in
monte gargano.

a Ngelis suis

deus mãdauit de te vt custo/
diant te in omnibus vijs tu/
is. Illuminati prophete ver
ba sunt ista originaliter psalmo nonagesi
mo. Debitores sumus fratres charissimi
angelis beatis: quoniam volente deo innu
mera vt sic loquar beneficia nobis presta
re nõ cessant. Quia tamen ipsi inuisibiles
sunt ⁊ immateriales substantie pleriqz il/
los negligũt venerari. Ob quod vt huma
ne imbecillitati consuleretur singulari mo
do in monte gargano Anno domini. ccc^{o}.
nonagesimo locus inuentus est in quo ar
changeli michaeli aliorũqz angelorum iu
gis memoria vsqz ad consumationez secu
li permaneret. Nam dum quidam predi/
ues nomine garganus qui ex euentu suo
monti vocabulum dedit infinita pecorum
multitudine abundaret: contigit vt semel
taurum perderet. Quem solicite querens
inuenit tandem in vertice montis foribus
cuiusdam assistere spelunce. Quem cuz sa
gitta appetisset illa velut flamine venti re
torta euz a quo iactata est mox reuersa per
cussit. Turbati ciues ⁊ stupefacti epm sipõ
tinum quid facto opus esset consuluerũt.
Qui triduanum indixit ieiuniũ orandũqz
deũ precepit. Quo peracto sanctus archã
gelus michael apparuit per visionem epo
dicẽs. Ego sum michael archangelus qui
in cõspectu dñi semper assisto volui autez
locum illius spelunce mihi dedicandum il
lo indicio sagitte cũctis mortalibus decla
rare. Qua visione letior factus epus alijs
quod viderat enarrauit. Et sic ab eo tẽpo/
re ecclesia ibi consecrata fuit ob reuerentiã
beati archangeli que vsqz in presentẽ diẽ
a cũctis fidelibus deuotione precipua fre
quentatur. Quapropter ⁊ solemnitas an/
geloꝝ a pñb⁹ fuit ĩstituta: quã ex debito et
obligatione ꝑcepti mense septembris oẽs
celebrare tenentur. Quia vero in tanta fe/
stiuitate mens nostra ad ipsos angelos co
lendos precandosqz est ĩflammãda. Iccir/
co de ipsis in presenti sermone dicemus.
De quibus tria mysteria erunt decurrẽda

¶ p^{m} dĩ cognitionis.
¶ 2^{m} ꝓductionis.
¶ 3^{m} missionis.

¶ Qualr̃ angelus ab hoĩe cog̃sci potest: ⁊
quõ spũs est ĩcorporeus qui tñ põt in assũ
pto corpore apparere. Cap. p^{m}.

p Rimum de angelis mysterium de
currẽdũ dĩ cognitionis. In quo tria
dubia ꝓponimus illustrãda.

¶ p^{m} vtrũ substãtie separate q̃ dicũtur an
geli possint cognosci ab hoĩbus viatorib⁹
¶ 2^{m} vtꝝ angeli habeãt corpora sibi natu
raliter vnita.
¶ 3^{m} vtrum assumãt aliq̃n corpora.
¶ Pro primi dubij illustratiõe distinguẽ
possumus notitiã triplicẽ.
¶ p^{a} dĩ ꝓpria ⁊ ĩtuitiua.
¶ 2ª cõmunis ⁊ effectiua.
¶ 3ª fidelis ⁊ reuelatiua.
¶ Prima noticia dicitur ꝓpria ⁊ ĩtuitiua
qua. s. cognoscit angelus in sui suba sicuti
est. Et hac angelus cog̃sci non potest a pu
ris viatorib⁹: vt inquit Tho. p^{a} par. q. 88.
ex eo ꝙ ĩtellectus noster ꝯm statũ presẽtis
vite nihil ĩtelligit nisi cõuertẽdo se ad fan/
tasmata. Et sic subas ĩmateriales que sub
sensu ⁊ imaginatione nõ cadũt ꝑmo ⁊ per
se ꝯm modũ cognitionis nobis expertum
ĩtelligere nõ possumus. Immo ⁊ adam in
statu ĩnocẽtie vt etiã dicit Tho. p^{a} parte. q.
94. ĩtelligere non potuit subas separatas
eo ꝙ illi aĩe cõpetebat modus ĩtelligendi

per ꝯuersioné ad fantasmata sicut ⁊ nobis Et lꝫ Plato voluerit ꝙ sube imateriales nó solum a nobis itelligũtur sed sint etiaꝫ prima a nobis itellecta. Posuit enim for/mas imateriales subsistétes quas ideas vocabat esse propria obiecta nostri itelle/ctus ⁊ ita pͥmo ⁊ per se a nobis intellecta. Sed qꝛ aie cognitio applicatur rebus ma/terialibus ſm ꝙ itellectui permiscetur fá/tasia ⁊ sensus. Ideo q̄ꝫtomagis itellectus fuerit depuratus táto magis pcipit imate rialiũ itelligibilé veritaté. ¶ Nihilominus ꝯtrarium videtur sentire in thimeo vbi di xit. Inuisibiliũ diuinaꝝ ptãtum que demo nes nũcupãtur prestare rationé magis est opus q̄ȝ ferre valeat hoîs igenium. ¶ De Cómentatore ꝟo asserit Tho. ꝙ in 2° me/thaphisice dixit. Si subé abstracte nó pos sent itelligi a nobis tũc natura ociose egis set qꝛ fecisset illud qꝺ est in se naturalr̃ itel lectũ nó itellectum ab aliquo. ¶ Sed dictũ hoc deficit. ¶ P̄ quia nó sequitur ꝙ si subé separate nó itelligũtur a nobis nó itelligã tur ab aliquo itellectu. Intelligũtur enim a seipsis ⁊ a se inuicé. Scd̄o deficit snia có/métatoris: qꝛ nó est finis subaꝝ separata/rum vt itelligãtur a nobis. ℂ Scd̄a cogni tio dᷓ cois ⁊ effectiua. Q̄ñ cog̃scitur causa per effectũ. Et est cognitio quedam nãlis. Hác cognitioné habuerũt phi de angelis ⁊ precipue Aristo. in. xi. methaᶜᶜ qui volu it ꝙ itelligétie mouerét speras celoꝝ ⁊ cele stia corpora. ℂ Tertia ꝟo cognitio fidelis dᷓ ⁊ reuelatiua. Q̄ñ. s. aliquid cog̃scitur fi de. qꝛ sic est certitudinalr̃ reuelatũ hoc mo do relictis phoꝝ vanitatibus atqꝫ errori/bus hoîum curiosoꝝ. Nos firmissime asse rimus: ꝙ angeli sunt nobilissimi spũs deo boni fruétes nobis vt ĩfra docebimus be niuoli ⁊ affecti: quibus medijs dei secreta ⁊ mysteria gr̃e hoibꝰ sũt reuelata. Mali ꝟo penis eternis iustissime deputati. ¶ Si ꝟo quis queret vñ hec veritas est exorta. Re spódemus ꝙ ex latissimo cápo scripture sa cre veteri videlꝫ nouoqꝫ testaméto vbi de angelis expressa fit mentio. ¶ Vñ Geñ. c. 16. scribitur de agar dum fugeret essetqꝫ in solitudine qꝛ affligebat eam sara dña sua. Cũqꝫ iuenisset eá angelus dñi iuxta fonté aque in solitudine ⁊c. Dixit ad illá. Agar ancilla sarai vñ venis ⁊ quo vadis. Que respondit a facie domine mee fugio. Di/xitqꝫ ei angelus domini. Reuertere ad do minam tuam ⁊ humiliare sub manibus il lius. ¶ Et Genesis. 19. c. Venerunt duo an geli sodomam vespere. ¶ Et. 22. c. Angelus dñi de celo clamauit dicés abraham abra ham. ¶ Et. 28. c°. vidit iacob in somnis sca lam stantem super terram ⁊ cacumé eius tangens celum angelos quoqꝫ dei ascen/dentes ⁊ descédentes per illá. ¶ Et. 32. c. Ja cob itinere quo ceperat abijt fueruntqꝫ ei obuiam angeli domini. ¶ Et Exodi. 14. c°. Angelus dei precedebat castra in israel: ⁊ cum eo pariter columna nubis. ¶ Et. 23. c. Mittam angelum meum qui precedat te et custodiat in via et introducat ad locum quem preparaui tibi. ¶ Et Numeri. 22. c°. Cum vidisset asina stantem angelum ceci dit sub pedibus sedentis. ¶ Et secundi re/gum vltimo. c. Cum extendisset manũ an gelus domini super hierusaleꝫ vt disperde ret eam misertus est dominus super affli/ctionem ⁊ ait angelo percutienti. Sufficit nũc contine manuꝫ tuam. Erat autem an gelus domini iuxta arcam ornaꝫ iebusei. ¶ Et quarti regũ p̄. c. Angelus domini lo/cutus est ad heliá. ¶ Et. 19. c. Angelus dñi percussit in castris assyrioꝝ. ¶ Et Thobie 5. c. Egressus thobias inuenit iuuené splé didissimum stantem precinctum ad ambu landum: ⁊ ignorans ꝙ angelus dei esset salutauit eum ⁊ dixit. Unde te habemus bone iuuenis. ¶ Et Judith. 13. c. Uiuit do/minus: quoniam custodiuit me angelus eius. ¶ Et ecclesiastici. 5. c°. Ne dicas coraꝫ angelo tuo non est prouidentia. ¶ Et ps. 8. Minuisti euꝫ paulominus ab angelis. ¶ Et. 26. Adorate eum omnes angeli eiꝰ. ¶ Et cétesimotertio. Qui facis angelos tu os spiritus. ¶ Et cétesimo q̄drageˢ octauo Laudate eũ omnes angeli eius. ¶ Et Ba ruch. 7. c. Angelus meus erit vobiscum. ¶ Et Danielis. 3. c. Angelus autem dñi de scendit cum azaria ⁊ socijs eius in forna/cem et excussit flammam ignis de forna/ce. ¶ Et eodem. c. Benedicite angeli domi ni domino laudate ⁊ superexaltate eum in

secula. ¶Et.14.c°. Dixit angelus domini ad Abachuc: fer prandium quod habes danieli in babylonem qui est in lacu leonum. ¶Et Malachie.3.c. Stati veniet ad templum sanctum suum dominator quez vos queritis ⁊ angelus testamenti quem vos vultis. ¶Et Luce primo. c°. Apparuit zacharie angelus domini stans a dextris altaris incensi. ¶Et eodem. c°. Missus est angelus gabriel a deo in ciuitatem galilee cui nomē nazareth ad virginem desponsatam viro. ¶Et.2.c. Angelus domini stetit iuxta illos. ¶Eodem. c. Dixit illis angelus nolite timere. ¶Eodem. c. Facta est cuz angelo multitudo militie celestis exercitus. ¶Et.22.c. Apparuit ei angelus domini de celo cōfortans eum. ¶Et Mathei pmo. c. Angelus domini apparuit in somnis ioseph. ¶Et.4.c. Accesserunt angeli ⁊ ministrabant ei. ¶Et.22.c. Erūt sicut angeli dei in celo. ¶Et.18.c. Angeli eorum semper vident faciem patris mei qui in celis ē. ¶Et 24.c. Mittet angelos suos cum tuba. ¶Et 25.c. Cum venerit filius hominis in maiestate sua ⁊ omnes angeli eius cum eo. ¶Et 26.c°. An putas quia non possum rogare patrē meū ⁊ exhibebit mihi modo plusq̄ꝫ duodecim legiones angelorum. ¶Et Joānis.5.c. Angelus autem domini ƀm tempus descendebat in piscinam. ¶Et ad hebreos p̄.c. Cui aliquando angelorum dixit filius meus es tu. ¶Et actuū.12.c. Angelus domini astitit ⁊ lumen refulsit in habitaculo carceris. ¶Eodem. c. Misit dominus angelum suum et eripuit me de manu herodis. ¶Et Apocalypsis p̄.c°. Significauit deus que oportet fieri cito loquēs per angelum suum seruo suo ioanni. ¶Et 2.c. fit mentio de angelo pergami tiatire et smirne. ¶Et.3.c. de angelo sardis philadelphie ⁊ laodicie. ¶Et.7.c. de angelo ascēdēte ab ortu solis. ¶Et.10.c. de angelo amicto nube. ¶Et.12.c. de angelis preliātibus ¶Et.14.c. de angelo habente euangelium eternum. ¶Et.16.c. de septem angelis habentibus septem fialas ire dei. ¶Et.18. c°. de angelo descendente de celo habente potestatem magnam. ¶Et.20 c. de angelo descendente de celo habente clauem abyssi ⁊ cathenam magnam. ¶Et.22.c°. de angelo qui non permisit se adorari a ioanne. ¶Ex quibus omnibus cogimur cōfiteri esse angelos licet illos pro statu isto in sui substātia videre non valeamus. De demonibus autem videre potes que posui in tractatu de timore iudiciorum dei. ¶Secūduz p̄ncipale dubium propositum fuit vtrum angeli habeant corpora sibi naturaliter vnita. Et quidam contendunt probare q̄ sic. ¶Primo quia Origenes in libro periarchon dicit. Solius dei idest patris ⁊ filij et spiritus sancti vere id proprium est vt sine materiali substantia ⁊ absq̄ꝫ vlla corporee additionis societate intelligatur existere. ¶Bernardus homel'.6. super Cantica ait. Liquet omnem spiritū corporeo prorsus idigere solatio. ¶Et Augustinus in secundo super Genesim ad litteram. ¶Et in 3° de trinitate. Et in.8. de ciuitate dei. ¶Et in libro de ecclesiasticis dogmatibus videtur asserere q̄ angeli habeant corpora aerea ⁊ subtilissima. ¶Secundo Gregorius in homelia vocat angeluz animal rationale. Omne autem animal habet corpus sibi naturaliter vnituz. ¶Tertio arguitur qꝛ perfectior est vita in angelis q̄ꝫ in animabus. Sed anima non solum viuit sed etiā viuificat corpus: ergo angeli habēt corpora sibi naturaliter vnita. ¶Sed ꝯtra istos ita debiliter arguentes est doctrina omniū theologorum in secūdo sententiarum. di. 8. Qui sequentes Diony^{m} ⁊ Dama^{m} asserunt angelos non habere corpora sibi naturaliter vnita. Et ratio ƀm Tho. p̄ma parte. q.51. Quia qḋ accidit alicui nature non inuenitur naturaliter in illa natura. Sicut habere alas quia nō est de ratione animalis non conuenit omni animali. Cum autem intelligere non sit actus corporis nec alicuius corporee virtutis habere corpus vnitum non est de ratione substantie intellectualis inquantum huius. Sed accidit alicui intellectuali substantie propter aliquid aliud. Sicut anime rationali compe tit vniri corpori quia est iperfecta ⁊ in potentia existens in genere intellectualium substantiarum non habens in sui natura plenitudinem scientie sed acquirens eam

per ſenſus corporeos a ſẽſibilibus rebus:
In quocunqꝫ autem genere inuenitur ali
quid imperfectuꝫ oportet preexiſtere ali/
quod perfectum in genere illo. Sunt ergo
alique ſubſtantie itellectuales perfecte in
natura intellectuali non idigentes acqui/
rere ſcientiam a rebus ſenſibilibus. Qua
re nõ omnes ſubſtantie intellectuales ſũt
vnite corporibus ſed alique ſunt a corpo
ribus ſeparate. ¶ Ad primum ergo obie
ctum de ſententia Origenis dicit Tho. ꝙ
audiendus nõ eſt quia vt ſcribit Hierony
mus in epiſtola ad deſiderium. Origenes
melior in bonis peior in malis fuit. Cuius
hereſes in libris periarchon quos ipſe cõ
poſuit maxime inueniri dicuntur. Magr̃
in hiſtoria ſcho^ca^ ſuper geneſim circa prin
cipium. Periarchon iquit eſt liber in quo
Origenes dixit chriſtũ adhuc in aere pro
demonibus pati debere. ſicut in terra paſ
ſus eſt pro hominibus. ¶ Auguſtinus ꝟo
in pretactis locis non loquitur aſſerendo:
ſed referens opinionem platonicoruꝫ qui
ponebant eſſe quedã animalia aerea que
demones nominabãt. Dictũ adhuc Ber
nardi intelligendũ eſt ſane ꝙ ſpiritus crea
ti indigent corporeo inſtrumento non ſibi
naturaliter vnito ſed ad aliquid aſſumpto
propter inſtructionem noſtraꝫ. ¶ Ad ſecũ
dum de verbo Gregorij reſpõdetur ꝙ ipſe
vocat angelum rationale animal metha/
phorice propter ſimilitudinem rationis.
¶ Ad tertiuꝫ iquit ſãctus doctor: ꝙ viuifi
care effectiue: ſimpliciter perfectionis eſt.
vnde ⁊ deo cõuenit. Sed viuificare forma
liter eſt ſubſtãtie que eſt pars alicuius na
ture ⁊ nõ habẽtis in ſe itegram naturam
ſpeciei. vnde ſubſtãtia itellectualis que nõ
eſt vnita corpori eſt pfectior qꝫ ea que eſt
corpori vnita. Hinc Damaſcenus ait. An
gelus eſt ſubſtãtia itellectualis icorporea
Et Dionyſius. Angeli ſunt ſpiritualia lu/
mina immateriales icorporei. ¶ Tertium
dubium principale fuit vtrum angeli aſſu
mãt aliquãdo corpora. Et ꝙ ſic patet. Qr
Auguſtinus li^o^. i5. de ciuitate dei dicit: ꝙ
angeli i aſſũptis corporib⁹ abrahe appa/
ruerũt. Tho. ꝟo ait ꝙ nõnulli tenuerũt an
gelos nunqꝫ corpora aſſumpſiſſe. Sꝫ oia
que in ſcripturis diuinis legũtur de appa
ritiõibus angelorum cõtigiſſe ſm imagi/
nationem. Tamẽ hoc nõ videtur cõſonuꝫ
itentiõi ſacre ſcripture. Quoniam id quod
imaginaria viſione videtur eſt in ſola ima
ginatione vidẽtis. vnde nõ videtur idiffe/
renter ab omnibus. Scriptura autem di/
uina ſic itroducit iterdum angelos appa/
rẽtes vt communiter ab omnibus viderẽ
tur. Sicut angeli apparentes abrahe viſi
ſũt ab eo ⁊ a tota familia eius: a loth ⁊ a ci
uibus ſodomorum viſi ſũt angeli qui ve/
nerũt ſodomam veſpere. Similiter ange/
lus qui apparuit thobie ab oibus videba
tur. Ex quo manifeſtum eſt iſta ſic cõtigiſ/
ſe ſm corpoream viſionem qua videtur id
quod poſitum eſt extra vidẽtem: vnde ab
omnibus videri poteſt. Tali autem viſiõe
nõ videtur niſi corpus. Cum ergo angeli
neqꝫ ſint corpora neqꝫ habeãt corpora ſi/
bi naturaliter vnita reliquitur ꝙ aſſumãt
aliquando corpora. Et licet illis non indi/
geãt ꝓpter ſeipſos aſſumũt tamẽ illa pro
pter nos vt familiariter cum hoibus ꝯuer
ſãdo demõſtrẽt itelligibilẽ ſocietateꝫ quã
homies expectãt cum eis habẽdam in fu
tura vita. ¶ Inſuper ꝙ angeli corpora aſ/
ſumpſerũt in veteri teſtamento fuit quod
dam figurale idicium: ꝙ verbum dei aſſũ
pturum eſſet corpus humanum. Oẽs enĩ
apparitiones veteris teſtamẽti ad illaꝫ ap
paritionẽ ordiate fuerũt qua filius dei ap
paruit in carne. ¶ Notãdũ tñ ꝙ corpus aſ
ſumptũ vnitur angelo nõ quidẽ vt forme
nec ſolũ vt motori: ſed ſicut motori repñta
to per corpus mobile aſſumptũ. Sicut enĩ
in ſacra ſcriptura proprietates reꝝ itelligi
bilium ſub ſilitudinibus reꝝ ſenſibiliũ de
ſcribũtur. Ita corpora formãtur ſic ab an
gelis diuina virtute vt ꝯgruãt ad repreſẽ
tãdum angeli itelligibiles ꝓprietates. Et
hoc eſt angelũ aſſumere corpus. ¶ Et ſigs
obſtaret ꝙ angeli nõ aſſumũt corpus de
t͛ra vel aqua qr nõ ſubito diſparerẽt neqꝫ
de igne: qr cõburerẽt ea que ꝯtingerẽt: nec
ex aere: qr aer ifigurabilis eſt. ergo angeli
corpora nõ aſſumũt. ¶ Rñdet Tho. ꝙ lꝫ
aer in ſua charitate manẽs nõ retineat fi/
gurã neqꝫ colorẽ: tñ qñ ꝯdẽſatur ⁊ figura/

ri ⁊ colorari potest sicut patet in nubibus. Et sic angeli assumũt corpora ex aere condẽsando ipsum virtute diuina q̄ȝtum necesse est ad corporis assumẽdi formationẽ ¶ Sed adhuc oritur hic difficultas ꝓpter ea que docẽt sacri doctores. Nã corpus assumptũ ab angelo videtur quasi viuum et opera vite habẽs ⁊ tamẽ nõ est viuum nec habẽs opera vite: apparet organizatũ habẽs oculos ⁊ nares ⁊ alia sensuũ ĩstrumẽta ⁊ tamẽ ꝑ organa illa angelus minime sentit. In corpore sic assumpto angelus videtur loqui ⁊ tamẽ nõ est ꝓpria locutio illa. Similiter comedit ⁊ illa nõ est vera comestio. Igitur in talibus apparitionibus nõ est nisi quedã fictio siue deceptio. ¶ Ad hec rñdet Tho. vbi. s̄. ꝙ sicut nõ est cõtra veritatẽ ꝙ in scripturis ĩtelligibilia sub figuris sẽsibilibus describãtur. Qꝛ hoc nõ dr̄ ad astruẽdum ꝙ intelligibilia sunt sensibilia. Sed qꝛ per figuras sensibiliũ ꝓprietates ĩtelligibiliũ ƀm similitudinẽ q̄ȝdam dãtur ĩtelligi. ita nõ repugnat veritati sanctorum angeloꝝ ꝙ corpora ab eis assũpta videãtur homĩes viuẽtes cũ nõ sint. Non enim assumũtur nisi vt per ꝓprietates hominis ⁊ opeꝝ homĩs spirituales ꝓprietates angelorum ⁊ coꝝ spũalia opera designẽtur. Qđ nõ ita ꝯgrue fieret si veros homines assumerent: quia ꝓprietates eorũ ducerẽt in ipsos homĩes nõ in angelos. ¶ Similiter est dicendum ꝙ angeli per organa assumptoꝝ corpoꝝ nullomodo sentiũt nec tamen superflue sunt formata. Non enim ad hoc sunt formata vt per ea sentiãt. Sed ad hoc vt per huiusmodi organa virtutes spũales angelorum denotẽtur. Sicut per oculũ denotat̃ virtus cog̃scitiua angeli et per alia mẽbra alie eius virtutes: vt docet Dionyꝰ vlti°. c. celestis ierarchie. De locutione ꝟo angeli quã facit in corpore assũpto veꝝ est ꝙ nõ est proprie locutio sed aliquid simile locutioni inq̄ȝtum angelus in corpore sic assũpto format voces in aere similes vocibus humanis: q̄ voces formantur vt ꝑ illas dei secreta ad nr̃as aures perueniãt. Comestio adhuc angeli nõ est vera sed figuratiua spũalis comestionis. Nã comestio ĩportat sumptionẽ cibi ꝯuertibilis in sƀam comedẽtis. Et q̄ȝuis in corpꝰ xp̄i post resurrectionẽ cibus nõ ꝯuerteretur sȝ resolueretur in preiacentẽ mãm: tñ xp̄s habebat corpus talis nature in qđ posset cibus ꝯuerti vnde fuit ꝟa comestio. Sȝ cibꝰ assumptus ab angelo neqȝ ꝯuertitur ĩ corpus assumptũ: neqȝ corpus illud est talis nature vt in illud possit alimentũ cõuerti. Propterea dixit ãgelus Thobie. 12. c. Cũ essem vobiscũ per volũtatẽ dei videbar quidem mãducare ⁊ bibere. Sȝ ego cibo ⁊ potu inuisibili vtor. Fiũt igit̃ oĩa ĩ assũptis corporibus ab angelis nõ ad deceptionẽ sed potiꝰ ad vtilitatẽ nr̃aȝ: vt ex p̄dictis patet.

¶ Qđ deus ꝓduxit angelos ex tp̄e in celo empireo. Cap. 2m.

Secũdũ mysteriũ de angelis apiẽdũ dr̄ ꝓductionis. In q̊ ꝯsiderare debemus ꝓductionẽ coꝝ q̄ȝtum ad tria.

¶ P̄ q̄ȝtum ad causam.

¶ 2° q̄ȝtum ad tempus.

¶ 3° q̄ȝtum ad locum.

¶ Primo ꝯsiderãda est angeloꝝ ꝓductio q̄ȝtum ad causam. Ubi q̄ritur: an angelus habeat causã sui esse ⁊ sit creatꝰ a deo. Et ad hoc rñdet Tho. p̄a par. q. 44. ⁊. q. 61. ꝙ necesse est dicere ⁊ angelos ⁊ oẽ id qđ p̄ter deũ est a deo esse factũ. Si eni aliquid inuenitur in aliquo per participationẽ necesse est ꝙ causet̃ in ipso ab eo cui essentialiter ꝯuenit. Sicut ferꝝ fit ignitũ ab igne. Deꝰ aũt est ip̄m esse per se subsistẽs: ⁊ esse per se subsistẽs nõ põt esse nisi vnũ. Relinquit̃ ergo ꝙ oĩa alia a deo nõ sũt suũ esse sȝ participãt esse. Quare causãtur ab vno ente qđ ꝑfectissimũ est. ¶ Ex hijs dixit Arist. in 2° methaphisice. Id qđ est maxime ens et maxime veꝝ est causa oĩs entis ⁊ oĩs veri: sicut id qđ est maxime calidũ est causa oĩs calidi. Algaozeles ꝟo ĩ eodẽ loco inq̄t. Ipsũ esse deo maxime ꝯuenit: qm̄ ipse est origo ⁊ principiũ essendi ⁊ qđ est a quo est q̄cq̄d est. Qđ ꝯfirmãs Auicẽna ait. Oẽ esse est exuberãs ab eius esse. Quare ⁊ Plato in thimeo subdidit. Qđ nr̃m esse in cõparatione illius est non esse. Hinc Paulus ad romanos. xi. c. scripsit. Ex ipso ⁊ per ip̄ȝ ⁊ in ipso sunt oĩa. Necesse est igitur angelos a deo esse creatos. ¶ Sed mirãtur qui

dam ex eo ꝙ de hijs que sunt a deo creata
agitur geñ. p̊.c. sed nulla mentio fit ibi de
angelis: ergo nõ videt̃ ꝙ sint creati a deo.
Iterum Aristo. dicit. 8. methaphisice: ꝙ
si aliqua subа sit forma sine materia statiꝫ
per seipsã est ens ⁊ vnum ⁊ nõ habet cau/
sam que faciat eã ens ⁊ vnuꝫ. Sed angeli
sunt forme imateriales ergo nõ habẽt cau
sam sui esse. ¶ Ad hec respõdet Tho. p̃mo
ſm Aug^m li^o. xi. de ciuitate dei. Q̃ꝺ angeli
nõ sunt pretermissi in illa prima reꝝ crea/
tione: sed significantur nõie celi vel lucis.
Ideo aũt vel pretermissi sunt vel nomini/
bus rerũ corporaliũ significati: quia moy
ses populo rudi loquebatur qui nõduꝫ ca
pere poterat icorpoream naturaꝫ. De sub
stãtijs ꝰo que sunt forme subsistẽtes dicẽ/
dum ꝙ nõ habẽt causam aliã formalẽ sui
esse ⁊ sue vnitatis. Neqꝫ causam agẽtem
per trãsmutationem materie de potẽtia in
actum: sed bene habẽt causam ꝓducẽtem
totam substãtiam que est ipse deus. ¶ Se
cũdo cõsideranda est angelorum ꝓductio
quãtum ad tempus. Q̃ñ. s. fuerũt angeli
creati. Et circa hoc tres reperiũtur opinio/
nes. ¶ Prima opinio falsa est ⁊ heretica.
Hec tenet ꝙ angeli fuerũt ꝓducti ab eter/
no: hoc eñi esse nõ põt: qm̃ sic deus creatu
ras ꝓduxit ꝙ eas ex nihilo fecit: idest post
q̃ꝫ nihil fuerãt. Et vt inquit Tho. p̃^a parte
q. 45. Cum dicitur aliquid ex nihilo fieri:
hec prepositio ex non designat causam ma
terialẽ sed ordinem tm̃: sicut cuꝫ dicitur ex
mane fit meridies: idest post mane. ¶ Et si
obiceretur quia phi dicunt ex nihilo nihil
fit. Respõdet Tho. ꝙ phi nõ considerauе
runt nisi emanationem effectuum particu
larium a causis particularibus quas ne/
cesse est presupponere aliquid in sua actio
ne. Et ſm hoc est cõmunis eorum opinio
ex nihilo nihil fieri. Sed hoc locum nõ ha
bet in prima emanatione ab vniuersali re
rum principio. ¶ Secũda opinio fuit quo/
rũdam doctorum antiquorũ scilicet ꝙ an
geli fuerunt creati ante omnem mundum
corporeum. Nam Hieronymus hoc vide
tur asserẽ super epistola ad titum. Ait eniꝫ
sic. Sex milia nondum nostri temporis cõ
plẽtur annorum ⁊ quanta tempora quan
tasqꝫ seculorum origines fuisse arbitran/
dum est in quibus angeli troni ⁊ domina/
tiones ceteriqꝫ ordines deo seruierũt. Da
mascenus etiam dicit in. 2. libro. Quidaꝫ
dicunt ꝙ ante omnem creationem angeli
geniti sunt vt theologus dicit Gregorius
scilicet nazanzenus. De quo asserit Tho.
ꝙ tanta est in doctrina eius christiana au
ctoritas vt nullus vnq̃ꝫ eius dictis calum
niam inferre presumpserit: sicut nec Atha
nasij documentis: vt Hieronymus dicit.
¶ Tertia opinio aliorum que tamen prece
dentem non reprobat. Sed quia rationa/
bilior fore videtur: iccirco tenetur cõmuni
ter a doctoribus. ꝙ angeli simul cuꝫ crea
tura corporea sũt creati. Angeli eniꝫ sunt
quedã pars vniuersi: quia nõ ꝯstituũt per
se vnum vniuersũ. Sed tam ipsi q̃ꝫ creatu
ra corporea in cõstitutionẽ vnius vniuersi
cõueniunt qꝺ̃ apparet ex ordine vni^9 crea
ture ad aliam. Ordo enim reꝝ ad inuicem
est bonuꝫ vniuersi. Nulla aũt pars ꝑfecta
est a suo toto separata. Nõ ergo est ꝓbabi
le vt deus cuius ꝑfecta sunt opera creatu/
rã angelicã seorsum ante alias creaturas
ꝓduxerit. ¶ Ex hoc refert dñs Bonauẽtu
ra di. 2. secundi libri. Q̃ꝺ quatuor a princi
pio fuerũt simul creata. s. angelica natura
celũ empireũ: materia p̃ma: ⁊ tp̃s late: illꝺ̃
accipiẽdo pro qualibet successione. Ratio
est quia debuerũt in omni genere reꝝ crea
ri taꝫ in mẽsuris q̃ꝫ in substãtijs. Primũ
in mẽsuris est tempus. Scꝺ̃m in substãti/
is corporalibus passiuis est materia p̃ma
⁊ in substãtijs corporalibus actiuis est ce
lum empireum. ¶ Primũ ꝰo in substanti
is spiritualibus est angelica natura. Iccir
co q̃tuor hec credũtur fuisse p̃mo creata.
¶ Tertio ꝯsideremus angeloꝝ ꝓductionẽ
q̃ꝫtum ad locum vbi. s. fuerunt angeli crea
ti. Et ad hoc dicit Strabus super illo ver/
bo. In principio creauit deus celuꝫ ⁊c̃. Ce
lum non visibile firmamentum hic appel
lat: sed empireum idest igneum quod non
ab ardore sed a splendore dicitur: quod
statim factum angelis est repletum. Ideo
Thomas vbi supra ait. Q̃ꝺ cum vniuer/
sum constet ex creaturis corporalibus et
spũalibus sic create sunt spũales creature

ꝙ ad creaturam corporalem aliquē ordi-
nē hñt ⁊ toti creature corporali president:
vnde cõueniens fuit vt angeli in supremo
corpore crearentur tanq̄ȝ toti nature cor-
poree presidentes. ¶Et si obiceretur ꝙ an-
geli non dependent a corpore sm suum es-
se ⁊ per consequens neqȝ sm suum fieri er-
go angeli nõ sunt creati in loco corporeo.
Respondet Tho. ꝙ angeli nõ sunt creati
in loco corporeo quasi dependẽtes a loco
corporeo sed vt predictum est in hoc osten
ditur ordo eorum ad naturam corpoream
⁊ ꝙ sua virtute corpora contingũt. Si hec
omnia que diximus de angelorum produ
ctione vel ad capiendum difficilia : vel ad
plene intelligendum dura cuiq̄ȝ viderẽtur
tanto magis excitare nos debent ad extol
lendam totis viribus sapientiam altissimi
dei. Cuius opera tam stupenda sunt ⁊ in-
scrutabilia vt nullo humano sensu percipi
valeant. Pro quibus dicere possumus il
lud psalmiste. Quam magnifica sunt ope-
ra tua domine: omnia in sapientia fecisti.
Uniuersus nãqȝ mũdus iste sẽsibilis qua
si quidam liber est scriptus digito dei ⁊ sin
gule creature quasi figure quedam sunt:
non humano placito sed diuinitatis arbi-
trio institute ad manifestandam quodam
modo ⁊ signandam inuisibilem potentiaȝ
sapientiam ⁊ bonitatem diuinam. Inter ce
tera v̄o suorum istitutorum mirabilia an
gelos condidit. Quorũȝ aliquos propter
superbiam in quam eruperunt eternis ad
iudicauit supplicijs. Alios v̄o qui ipsi fa-
ctori suo humilr̄ adheserũt plena btitudie
fecit esse felices.

¶ Qualr̄ angeli ad nos mittũtur q̄ hoies
custodiũt neqȝ dolẽt de malis eorũȝ quos
custodiũt. Cap. 3[m].

Ertium mysterium de angelis ma
t
nifestãdũ dr̄ missionis. In quo tria
sũt dubia declarãda.

¶ p[m] vtrũ angeli mittãtur.
¶ 2[m] vtrũ hoies ab angelis custodiãtur.
¶ 3[m] vtrũ angeli doleãt de malis eorũ q̊s
custodiunt.

¶ Ad primum dubium se offert veritas
scripturarũȝ in quibus angelos mitti per
hibetur. Et vt inquit Tho. p[a] parte. q. iij.
Ille mitti dicitur qui aliquo modo ab alio
procedit vt incipiat esse vbi prius nõ erat
vel vbi prius erat per alium modum. Fili
us eniȝ aut spiritus sãctus mitti dr̄ vt a pa
tre procedens per originem. Et incipit esse
nouo modo idest per gratiam vel per na-
turam assumptam vbi prius erat per diui
nitatis presentiam. Dei enim propriũȝ est
vbiqȝ esse quia cum sit vniuersale agens
virtus eius attingit omnia entia. Ideo est
in omnibus rebus. Uirtus autem angeli
cum sit particulare agens non attingit to
tum vniuersum : sed sic attingit vnum ꝙ
non attingit aliud. Ideo ita est hic ꝙ non
est alibi. Cum igitur aliquid est fiendum
per aliquem angelum circa aliquam crea
turam corpoream de nouo applicatur an
gelus illi corpori sua virtute ⁊ sic angelus
de nouo ibi incipit esse. Et hoc totuȝ sequi
tur ex imperio diuino. Sed actio quaȝ an
gelus missus exercet procedit a deo : sicut
a primo principio cuius nutu et auctorita
te angeli operantur ⁊ in deum reducitur si
cut in vltimum finem. Et hoc facit rationē
ministri. Nam minister est sicut instrumẽ-
tum ⁊ intelligens. Instrumentum autem
ab alio mouetur ⁊ eius actio ad aliud ordi
natur. Ideo actiones angelorum ministe
ria vocantur et ipsum dicunt in ministeri-
um mitti. ¶ Si v̄o aliquis quereret. Quo
modo angeli mittuntur cum celum empi
reum sit locus pertinẽs ad dignitatem eo
rum. Si igitur mitterentur ad nos digni-
tati eorum aliquid deperiret. ¶ Respon-
det Tho. Q̄ȯ celum illud pertinet ad di-
gnitatem angeli sm congruentiam quan
dam quia ꝯgruum est vt supremum cor-
porum nature que est supra omnia corpo
ra attribuatur. Non tamen angelus ali-
q̄d dignitatis accipit a celo empireo. Ideo
quando actu non est in illo nihil eius di-
gnitati subtrahitur. Sicut nec regi quan-
do non actu sedet in regali solio : quod cõ
gruit eius dignitati. Hinc Saluator no-
ster loquens de angelis qui mittuntur ad
custodiam hominum dixit. Angeli eorum
semper vidẽt faciẽ pr̄is mei qui est in celis
vbicũqȝ itaqȝ sint vidẽt essẽtiam dei in cu
ius aspectu cõpletur gl̄ia ⁊ btitudo illorũ.

¶ Secundum dubium fuit vtrum homi/
nes ab angelis custodiantur. Et lꝫ de hoc
dixerim in quadragesimali nostro: verun/
tamen aliq̃ erũt hoc loco nouiter discurrẽ/
da. Jccirco presupposito ẜm veritatem ꝙ
vnaqueqꝫ anima angelum habeat sui cu
stodem deputatum christo duntaxat exce
pto de quo in sermone de innocentibus di
ctum est. ¶ Primo sciendum est ꝙ necessa
ria fuit homini custodia angelorum ꝑpter
adiutoriuꝫ liberi arbitrij. Nam vt inquit
Tho. pͣ parte. q. uꝫ. Homo per liberum ar
bitrium potest aliqualiter vitare malum:
sed non sufficienter: quia infirmatur circa
affectum boni propter multiplices anime
passiones. Similiter etiam vniuersalis co
gnitio naturalis legis que homini natura
liter adest aliqualiter dirigit hominem ad
bonuꝫ sed non sufficienter. Quia in appli
cando vniuersalia principia iuris ad parti
cularia opera contingit hominem multi/
pliciter deficere. vnde dicitur Sapientie. 9.
c. Cogitationes mortalium tumide ⁊ incer
te prouidentie nostre. ¶ Secundo sciendũ
est ꝙ dũ homines pereunt ⁊ in multa pec
cata labuntur non est ascribendum ad ne
gligentiam aliquam angelorum sed potiꝰ
malitie hominum imputandum. Nam si/
cut homines a naturali istinctu boni disce
dunt propter passionem peccati: ita etiam
discedunt ab instigatione bonorum ange/
lorum que fit inuisibiliter per hoc ꝙ homi
nes illuminant ad bene agẽdum. ¶ Tertio
sciendum ꝙ sicut presciti ad damnationeꝫ
⁊ infideles ac etiam antichristus non pri/
uantur interiori auxilio naturalis rõnis.
Jta etiam non priuantur exteriori auxilio
toti nature humane diuinitus cõcesso: sci
licet custodia angelorum per quam ⁊ si nõ
iuuentur quantum ad hoc ꝙ vitam eter/
nam bonis operibus mereantur: iuuãtur
tamen quantum ad hoc: ꝙ ab aliquibus
malis retrahuntur quibus ⁊ sibiipsis ⁊ ali
is nocere possent. Nam ⁊ ipsi demones ar
centur per bonos angelos ne noceãt quã/
tum volunt. ¶ Quarto sciendum ꝙ offici/
um custodie angelice ordinat̃ quippe ad
illuminationem doctrine sicut ad vltimuꝫ
⁊ principalem effectum. Nihilominus sũt
⁊ alij affectꝰ scilicet arcere demones ⁊ alia
nocumenta tam corporalia q̃ꝫ spiritualia
prohibere. ¶ Quinto sciendum ꝙ circa ho
minum custodiã inter angelos quandoqꝫ
solet esse pugna siue discordia. Naꝫ vt scri
bitur Danielis. c. 10. Duꝫ ipse orasset pro
liberatiõe populi iudaici qui erat in baby
lonia: apparuit sibi angelus modo mirabi
li vt patet in textu. Dixitqꝫ illi inter cetera
Noli metuere daniel: quia ex die ꝑmo quo
posuisti cor tuum ad intelligendum vt te
affligeres in ꝯspectu dei tui exaudita sunt
verba tua. Et ego veni propter sermones
tuos. Princeps autem regni persarum re
stitit mihi vigiti ⁊ vno diebus. Refert hic
Hieronymus principem regni persaruꝫ es
se angelum qui se opposuit liberationi po
puli israelitici pro quo daniel orabat ga/
briele preces eius deo presentante. Qui/
dam tamen dixerunt ꝙ hec resistentia po
tuit fieri eo ꝙ princeps aliquis demonum
iudeos in persidem ductos ad peccatum
induxerat propter quod prestabatur impe
dimentum orationi danielis pro codeꝫ po
pulo deprecãtis. ¶ Sed Gregorius in. 17.
moralium libro cõcordans cum Hierony
mo dicit. ꝙ princeps regni persarum bonꝰ
angelus fuit custodie illius regni deputa
tus. ¶ Ad intelligenduꝫ ergo qualit̃ vnus
angelus alteri resistere dicitur. Notanduꝫ
ẜm Tho. vbi. s̃. ꝙ diuina iudicia circa di/
uersa regna ⁊ diuersos homines per ange
los exercentur. Jn suis autem actionibus
ẜm diuinam sententiam regulantur. Con
tingit autem quandoqꝫ ꝙ in diuersis re/
gnis vel in diuersis hominibus contraria
merita vel demerita inueniuntur vt vnus
alteri subdatur aut presit. Quid autem su
per hoc ordo diuine sapiẽtie exigat: cogno
scere non possunt nisi deo reuelante. vnde
necesse habent super hijs sapientiam dei
consulere. Sic igitur inquantuꝫ de contra
rijs meritis ⁊ sibi repugnantibus cõsulũt
diuinam voluntatem resistere sibi inuiceꝫ
dicuntur non quia sint eoruꝫ contrarie vo
luntates cuꝫ in hoc omnes concordent ꝙ
dei sentẽtia impleatur. Sed quia ea de qui
bus consulunt sunt repugnantia. Cum er
go archangelus custos regni persarũ pro/

curaret quantum in eo erat salutem illorum qui erant in dicto regno videretqꝫ ꝙ ex cõuersatione iudeorum multi de persis conuertebantur erat contentus ꝙ popl's ille in captiuitate perseueraret. Alter vero qui presidebat populo iudeorum illius populi liberationem procurabat precesqꝫ danielis presentabat deo. Omnes tamẽ dei voluntatem impleri volebant. ¶ Tertiuz dubium erat vtrum angeli doleant de malis eorum quos custodiunt. Ad quod respondet Tho. vbi. s. Q̃d angeli non dolẽt nec de peccatis nec de penis hominũ: quoniam cuz sint perfecte beati dolor in eis esse non potest. Insuper vt inquit Augustinus dolor est de hys que contrariantur voluntati. Nihil autem accidit in mundo qđ sit contrarium voluntati angeloruz ⁊ aliorum beatorum: quia voluntas eorum totaliter inheret ordini diuine iusticie. Nihil autem fit in mundo nisi ꝙ per diuinam iusticiam fit aut permittitur. Et ideo simpliciter loquendo nihil fit in mundo contra voluntatem beatoruz. vt enim philosophus dicit in. 3. ethicorum. Illud dicitur simpliciter voluntarium quod aliquis vult in particulari ꝺm ꝙ agitur: consideratis scilicet omnibus que circumstãt q̃zuis in vniuersali consideratum non esset voluntarium. Sicut nauta non vult absolute proiectionem mercium in mari ⁊ vniuersaliter considerando. Sed imminente periculo salutis hoc vult. vnde magis est hoc voluntariuz q̃z inuoluntarium. Sic ergo angeli peccata ⁊ penas hominum vniuersaliter ⁊ absolute loquendo non volunt: volunt tamen ꝙ circa hoc ordo diuine iusticie seruetur ꝺz quem quidam penis subduntur ⁊ peccare permittuntur. ¶ Sed oritur hic difficultas ex verbis Ysaie. c. 33. dicentis. Angeli pacis amare flebant. Quam soluit Tho. asserens ꝙ verba illa tripliciter possunt intelligi. ¶ Vnomodo ꝺm sensum litteralem ⁊ sic angeli dicuntur nũcij ezechie qui fleuerũt propter verba blasfema rabsacis. ¶ Alio modo ꝺm sensum allegoricum ⁊ sic angeli pacis sunt apostoli ⁊ alij predicatores qui flent pro peccatis hominum. ¶ Tertio ꝺm sensum anagogicũ ⁊ sic intelliguntur angeli beati: locutio tamen ẽ methaphorica per quam designatur ꝙ ipsi volunt in vniuersali hominum salutem vt iam est predictum. ¶ Ex hys omnibus deprehẽdere possimus quanta sit erga homĩes dei pietas quanta largitas quantaue eius clemẽtia duz dignatur per angelos suos nos ad patriam supernam deducere. In qualibz etate non cessant angeli cõmodis nostris adesse nunc infestissimos hostes ne nobis noceant debellando: nunc ad beneuiuenduz nos alliciendo: nunc a malis retrahendo: nunc ab innumeris periculis liberando. Et tamen nos illis presentibus non erubescimus demonum praua cõsilia turpesqꝫ suggestiones implere: gerere vitam pecudum: ac omni conatu ad regiones tartareas propare. O anima sordida. O anima tot ignominiosissimis vicijs fedata. Aperi oculos mentis ⁊ vide angelum tibi semꝑ assistentem in quo vis angulo: in quo vis diuersorio in quo vis exercitio. Exhibe illi reuerentiam ⁊ a flagicijs desine consuetis Vsqꝫ ad mortem commorabitur tecuz vt sic appareat si te nolueris corrigere ꝙ pater omnium deus iusto iudicio impenitentes ⁊ obstinatos a consortio sanctorum et visione sua priuatos proicit in ignem eternum. Curemus igitur demonum abhorrere consortia: atqꝫ angelorum societatem omni affectu desiderare: vt sic digni efficiamur gratia christi. Qua mediante angelorum choris mereamur adiungi in illo felici regno: in quo deus viuit per infinita secula seculorum Amen.

¶ Sermo de beatitudine sanctorũ in quo confutatur fatuitas hominum mũdanorũ qui non credunt aliquid de vita futura. Quinquagesimus septimus.

m Erces vestra copiosa est in celis. verba sũt redemptoris nostri originalit̃ Mathei. 5. c. Tãta est quorũdam stulticia vt arbitrentur nulla esse bona preter ea que in presenti vita a piissimo deo vsibus humanis concedũtur. Nil credunt: nil cogitant. Nihil deniqꝫ sperãt de

futura celeſtis regni hereditate. Somnuꝫ putant immo fictionem et fabulam quicquid ſm̄ omnem veritatem de ſanctorum beatitudine proclamatur. Hij omnem diligentiam adhibēt vt corporis ſenſibus in ſuis delectationibus voluptuoſis ſatiſfiat Animam ṽo virtutibus honeſtiſqꝫ moribus inſtituere ⁊ negligunt ⁊ contemnunt. Propterea equum eſſe cenſui ſi in preſenti ſermone de beatitudine verba fecero. Nam illam cuncti deſiderare debent: que merito preponenda eſt omnibus que ab homine precio haberi ſolent. De hac quilibet iuſtus atqꝫ fidelis aſſerit illud Sapiētie. c. 7. Prepoſui illam regnis ⁊ ſedibus ⁊ diuitias nihil eſſe dixi in comparatione illius. Nec comparaui illi lapidem precioſum quoniam omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua ⁊ tanqꝫ lutuꝫ extimabitur argentum in cōſpectu illius. Super ſalutem ⁊ ſpem dilexi eam ⁊ propoſui pro luce habere illam: quoniam inextinguibile eſt bonum illius: venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa. vt igitur diſponamus ea que tractaturi ſumus ordine debito beatitudiniſqꝫ laudes mirificentiſſimas complectamur: que copioſa merces a noſtro ſaluatore merito nūcupatur. De ipſa tria myſteria pncipalia, pponimus ꝯtemplāda.

p^{m} di beatitudinis deſideriū.

2^{m} beatitudīs ſubiectum.

3^{m} beatitudīs obiectum.

Q̄d beatitudo eſt bonū qd̄ cūcti deſiderare debēt. Cap. p^{m}.

Primum myſterium contemplandum dicitur beatitudinis deſiderium. in quo inducēda eſt cūctorum mens vt ad beatitudinem dirigant cordis affectum illamqꝫ viribus totis conentur adipiſcere. Naꝫ ⁊ de hoc ita pulchre loquitur Seneca ad lucillum. Ad ſummum inquit bonum ⁊ propoſitum totius vite tue reſpice. Illi enim cōſentire debet quicquid agimus. Ideo peccamus quia de partibꝰ vite omnes deliberamus de tota ṽo nemo deſiderat. Errant conſilia noſtra quia non habēt quo dirigātur ignoranti quem portum petat: nullus ſuus vētus eſt. Nec ille. Sꝫ vt pars iſta lucidior fiat opus eſt vt ad tria dubia rn̄deamus.

p^{m} vtrum homini cōueniat agere propter finem.

2^{m} vtrū finis humane vite ſit btitudo.

3^{m} vtrum beatitudo ſit bonum deſiderabile.

Ad primum dubium reſpondet ſāctus Tho. pma ſecūde. q. p^{a}. Q̄d actiōum que ab homine aguntur ille ſole proprie dicūtur humane que ſunt proprie hominis in quantum eſt homo. Differt autem homo ab alijs irrationabilibus creaturis in hoc ꝙ eſt dominus ſuorum actuum: quod fit per rationem ⁊ volūtatem. Ille itaqꝫ actiones proprie humane dicuntur que ex voluntate deliberata procedunt. Alie ṽo nō proprie humane ſunt ſicut dum mouet pedem; vel fricat barbam alijs intentus ⁊ ſimilia: licet ſint hominis iſte actiones ſecūde non ſunt propter finem: ex quibus homo nec mereri poteſt nec demereri. Sꝫ prime actiōes ad finem ſunt dirigende. Inqt nanqꝫ philoſophus in ſecūdo phiſicoruꝫ. Finis eſt principium in operabilibus ab homine. Et in ſecundo ethicorum. Gratia finis omnes operantur. Et iterum in ſecūdo phiſicorum. Nō ſolum intellectus ſed natura agit propter fineꝫ. Et in ſecūdo methaphiſice. Qui īfinitum faciunt auferunt naturam boni. Cum itaqꝫ finis ſit qui mouet agētem ⁊ licet in executione ſit poſterior tamē prior eſt in intentione agentis et habet rationem cauſe. Propterea ad homiem ſpectat vt agat propter fineꝫ. Ad ſecundum dubium reſpōdet Ricardus in 4. di. 49. Q̄d vltimus finis humane vite eſt beatitudo: vt enim ait Auguſtinus libro. 8. de ciuita. dei. Finis boni appellatur quo quiſqꝫ cum peruenitur beatus eſt. Et idem libro. 19. de ciuitate dei. Illud eſt finis boni propter quod appetenda ſunt cetera ipſum autem propter ſeipſum. Et. 22. libro de ciuita. dei. Finis inquit noſter eſt puenire ad illud regnū cui⁹ nullꝰ finis ē. Et Apoſtolꝰ ad romanos. 6. Habetis fructū veſtrū in ſāctificatiōe: finem ṽo vitam eternā. Sed hic oritur difficultas quoniā cum beatitudo ſit ī ipſo deo ſi beatitudo ē

finis humane vite etiam erit finis omniū
creaturarum. Nam vt inquit Dionyſius
in libro de diuinis nominibus. Deus con
uertit omnia ad ſeipſum tanqȝ ad vltimū
finem. Ad quod dicit Tho p̊ª 2ᵉ.q.p̊ª. Qȝ
ſicut colligitur ex dictis Ariſtotelis ſecun
do ethicorum ⁊.5.methaphiſice finis dicitur
dupliciter: ſcilȝ vl' eiꝰ terminus ⁊ quo ideſt
ipſa res in qua ratio boni inuenitur ⁊ vſus
ſiue adeptio illius rei. Sicut ſi dicamus ꝙ
motus corporis grauis finis eſt vel locus
inferior vt res vel hoc ꝙ eſt eſſe in loco in
feriori vt vſus. Et finis auari eſt vel pecu/
nia vt res: vel poſſeſſio pecunie vt vſus.
Si ergo loquamur de vltimo fine homis
quantum ad ipſam rem que eſt finis. Sic
in vltimo fine hominis omnia creata cōue
niunt quia deus eſt vltimus finis homis
⁊ omnium aliarum rerum. Si autem lo/
quamur de vltimo fine hominis quantuȝ
ad cōſecutionem finis: ſic in fine hominis
non communicās creature irrationabiles
Nam homo ⁊ alie creature rationales con
ſequuntur vltimum finem cognoſcendo ⁊
amando deum: quod non competit alijs
creaturis que adipiſcuntur vltimum fineȝ
inquantum participant aliquam ſimilitu
dinem dei ſm ꝙ ſunt vel viuunt vel etiam
cognoſcunt ſm inſtinctum nature: lȝ non
per rationem vel intellectum. Ideo Magi
ſter p̊ª di. ſecundi dicit. Fecit deus creatu/
ram rationalem vt ſummum bonum intel
ligeret intelligendo amaret amando poſſi
deret ⁊ poſſidēdo frueretur. Quare vt Au
guſtinus docet in libro. 83.q. Non cadit
in aliqua ratione carentia vt beata ſint.
¶ Tertium dubium fuit vtrum beatitudo
ſit bonum deſiderabile. Et poſſet quis ar/
guere ꝙ non. Nam nullum bonum inco/
gnitum eſt deſiderabile. Hoc patet quia
bonum apprehenſum eſt obiectuȝ appeti
tus: vt inquit Ariſtotiles in. 3ᵒ. de anima.
Ideo Auguſtinus libro. 10. de tri. c. primo
ait. Firmiſſime nouimus amari niſi nota
non poſſe. Sed beatitudo eſt bonum inco
gnitum ergo non eſt bonum deſiderabile.
Philoſophi quidem multo ſudore elabo
rarunt vt de beatitudine ac ſummo bono
cognitionem inuenirent. Et vt Lactanti/
us ſcribit in principio primi libri diuinarū
inſtitutionum. Neqȝ adepti ſunt quod vo
lebant ⁊ operam ſimul atqȝ induſtriaȝ per
diderūt. Hoc ideo dixit quia vt recitat Au
guſtinus libro. 19. de ciuitate dei. Marcus
varro notauit ducentas octoginta octo fal
ſas opiniones de beatitudine quas philo
ſophi ſuo ingenio adinuenerunt. Auguſti
nus etiam in. 13. de trinitate aſſerit quoſdā
poſuiſſe beatitudineȝ ī voluptate corporis
Quoſdam in voluptate animi. Quoſdam
in alijs rebus: puta in diuitijs vel honori/
bus ⁊ huiuſmodi. vt etiam ſcribit Ariſto.
in primo ethicorum. De hijs adhuc ita lo
quitur Lactantius libro. 3. diuinarum in/
ſtitutionum. Epicurus ſummum bonum
in voluptate animi eſſe cenſet. Ariſtippus
in voluptate corporis. Caliphō ⁊ dinoma
chus cirenayci honeſtateȝ cum voluptate
iunxerunt. Diodorus in priuatione dolo/
ris ſummum bonuȝ poſuit. Hieronymus
in nō dolendo. Peripatetici autem in bo
nis animi ⁊ corporis ⁊ fortune. Trilli ſum
mum bonum eſt ſcientia. Zenonis cuȝ na
tura congruenter viuere. Quorūdam ſtoy
corum virtutem ſequi. Ariſtotiles in ho/
neſtate ac virtute ſummum bonum collo/
cauit. Hec ille. Sed infra de epicuro ita ſe
quitur. Epicuri diſciplina multo celebrior
ſemper fuit qȝ ceterorum: nō quia veri ali
quid afferret: ſed quia multos ad popula
re nomen voluptatis inuitat. Nemo enim
non in vicia pronus eſt. Propterea vt ad
ſe multitudineȝ contrahat appoſita ſingu
lis quibuſqȝ moribus loquitur. Deſidio/
ſum vetat litteras diſcere. Auarum popu/
lari largitione liberat. Ignauum prohibet
accedere ad rēpublicam. Pigrum exerce/
re timidum militare. Conſtat itaqȝ ex hijs
qȝ erronea fuerit philoſophoruȝ mens cir
ca beatitudinem agnoſcendam. Sed pre/
ter illos adhuc ꝯfirmare poſſumus ꝙ bea
titudo non eſt cognoſcibilis per vba Pau
li qui p̊me ad corinthios. c. 2. ait. Oculus
non vidit ⁊ auris nō audiuit nec in cor ho
minis aſcendit que preparauit deus hijs
qui diligunt illum. Sed iſta de beatitudi/
ne ſic Paulus locutus eſt. ergo tale bonū
eſt quod a nobis percipi minime poteſt et
ex conſequenti

ex consequenti neqꝫ desiderari. At in con/
trarium est sententia Augustini qui libro
10. de ciuitate dei. c. p̃. ait. Omnium certa
sententia est q ratione quoq̃modo vti pos
sunt beatos esse omnes homies velle. Et
in. 13. de trinitate. Ad appetendum beati/
tudinem natura compellit cui summe bo
nus ⁊ immutabile beatus creator hoc in/
didit. Et de hoc Aristotiles in p̃ ethicorum
sic scripsit: bene enunciauerunt dicentes:
bonum esse quod omnes appetunt. Et in
tertio thopi. Maxime bonum omnes ma
xime appetunt. ¶ Pro amouenda igitur
oi ambiguitate: Notandum ex dictis Ri
cardi in. 4. di. 49. ⁊ Tho. p̃ª 2ᵉ. q. 5. ꝙ beati
tudo pōt accipi tripliciter.
¶ p̃ in suo esse generali.
¶ 2º in suo esse speciali.
¶ 3º in suo esse specialissimo.
¶ Primo potest beatitudo accipi in suo
esse generali iquantū est bonū q̃ddā suffi
cientissimum ⁊ sic est omnibus nota. Qui
libet enim scit quid est bonum et quid est
esse sufficientissimū. Et hoc modo omnes
beatitudinem appetunt. Nam sic appete/
re beatitudinem nihil est aliud q̃ꝫ appete
re vt volūtas satietur quod quilibet vult.
Et hoc est quod Boecius dixit in tertio de
ꝯsolatione. Omnis nāqꝫ mortalium cura
q̃ꝫ multiplicium studiorum labor exercet:
diuerso quidem calle procedit ad vnuꝫ ta
men beatitudinis finem nititur peruenire
Et sumitur hic vnus finis ꝯm Geraldum
odonis super primum ethi. non ꝯm speci/
em opinionis: sꝫ ꝯm proportionem. Nam
sicut leuia habent vnum finem ꝯm specieꝫ
nature scilicet locum sursum. Et grauia ha
beant alium finem ꝯm speciem nature sci/
licet locum deorsum tamen grauia ⁊ leuia
habent vnum finem ꝯm proportioneꝫ na
ture. Eo ꝙ ita se habet locus deorsum ad
grauia sicut locus sursum ad leuia. Ita et
omnes homines tendunt ad vnum finem
ꝯm proportionem opinionis: eo ꝙ ita se
habet pecunia ad auarum in qua opina/
tur se fieri posse beatum: sicut delectatio li
bidinis ad luxuriosum qui in sua luxuria
putat constare beatitudiné. Omnes quip
pe appetunt quicquid etiam indebite ap/
petunt tanq̃ꝫ consumatum bonum. ¶ Se
cūdo potest beatitudo accipi in suo esse spe
ciali inquantum scilicet consistit non in bo
nis presentis vite sed in clara dei visione ⁊
perfecta eius dilectione ⁊ gaudio quod ha
betur de dei bonitate presenti per claram
eius visionem ⁊ perfectam dilectionem: et
hoc modo beatitudo non fuit nota philo/
sophis: quam tamen postq̃ꝫ christus dei fi
lius venit in mundum omnes qui volunt
agnoscere desiderare ⁊ acquirere valent.
Ipse quidem qui lux fuit ⁊ splédor omnis
veritatis viam nobis summi boni ostédit.
Ipse clamauit Mathei. 4. c. dicens. Pe/
nitentiam agite appropinquabit regnum
celorum. Et. 5. c. Merces vestra copiosa est
in celis. Et. 6. c. Nolite thesaurizare vobis
thesauros in terra thesaurizate vobis the
sauros in celo. Et Joannis. 17. c. Hec est vi
ta eterna vt cognoscant scilicet facie ad fa
ciem te verum deum ⁊ quem misisti iesum
christum filium tuuꝫ. Et completis huma
ne redemptionis mysterijs quadragesima
die postq̃ꝫ surrexit a mortuis videntibus
discipulis eleuatus est ⁊ ascendit ad celos
Jccirco Lactancius libro. 7. diuinarum in
stitutionum ait. Pater enim noster ac do
minus qui condidit firmauitqꝫ celuꝫ qui
libratā magnitudine sua terram vallauit
montibus mari circūdedit amnibusqꝫ di/
stinxit ⁊ quicquid est in hoc mundo mira/
bile conflauit ac perfecit ex nihilo perspe/
ctis erroribus hominum ducem misit qui
nobis viam iusticie panderet. Hūc sequa
mur omnes: hunc audiamus: huic deuo/
tissime pareamus: quoniā solus vt ait Lu
cretius. Veridicis hominum purgauit pe
ctora dictis. Et fineꝫ statuit torpedis atqꝫ
timoris. Ostenditqꝫ bonum summū quo
tendimus omnes. Quid foret atqꝫ viam
monstrauit limite paruo. Quo possemus
ad id recto contendere cursu. Nec tm̄ osté
dit sed etiam precessit nequis difficultatis
gr̃a iter virtutis horreret. Hec ille. ¶ Ter
tio potest accipi beatitudo in suo esse spe/
cialissimo prout scilicet est actualiter i bea
tis cuius magnitudinem explicare nequa
q̃ꝫ possumus quia nulla sensibilis experi
entia quarūcunqꝫ delectationum presétis

vite minimam partē illius dulcedinis po
test designare. Et oculus non vidit nec au
ris audiuit neqꝫ humanū cor excogitauit
vnqꝫ q̄ꝫ ingens sit illa superna felicitas.
Hinc Gregori⁹ in homelia inquit. Si con
sideremus fratres charissimi que ⁊ quan/
ta sunt que nobis promittūtur in celis vi
lescunt animo omnia que habentur in ter
ris. Terrena nanqꝫ substantia superne fe/
licitati comparata pondus est non subsidi
um. Temporalis vita eterne vite compa/
rata mors est potius dicenda q̄ꝫ vita. Hic
in trāsitu beati Hieronymi scribit hec ver
ba Augustin⁹ ad cirillū. Eo die ⁊ hora qua
hieronymus sanctissimus ex hac luce mi/
grauit. Dū ipomie in cellula mea quiescēs
de gloria beatorum cogitarem: vellēqꝫ de
illa tractatum breuem componere cōpul/
sus precibus nostri seueri quondā venera
bilis martini episcopi turonensis discipu/
li. Charta calamo pugillariqꝫ susceptis vo
lui epistolam scribere sanctissimo hierony
mo destinandaꝫ vt quid ipse in re tam dif
ficili sentiret responderet. Cunqꝫ iam scri/
bens salutationis exordium hieronymo
presentarem ineffabile subito lumen cum
inaudita odorum fragrantia cellulam in
qua stabam intrauit hora iam completo/
rij. Ad quam visionem propter rei tam ad
mirabilis nouitatem perterritus esse cepi.
Cunqꝫ quidnam id esse attentius cogita/
rē de luce vox insonuit dicens. Augustine
augustine quid queris? Putas ne breui
immittere vasculo mare totum. Modico
includere pugillo terrarum orbem. Ce/
lum firmare ne suos exerceat motus. In/
finite rei quis inerit finis. Immensā qua
mensura metieris. Potius totum mare i
artissimo clauderetur vasculo. Potius or
bem terrarum paruus teneret pugillus.
Potius a motu continuo celum desiste/
ret q̄ꝫ gaudiorum ⁊ glorie quibus beato/
rum anime sine fine potiuntur minimam
particulam intelligeres nisi vt ego experi
entia docearis. Discurre adhuc breue tem
poris spacium ⁊ talia satage opera exerce
re vt postmoduꝫ ibi que hic aliqualiter in
telligere cupis in eternum habeas. Inter
roganti vo mihi quisnam esset qui talia
tam grauissime loqueretur. Respōdit be/
nigne: hieronymi illius presbyteri cui epi
stolam scribere cepisti sum anima que in
hac hora in bethleem carnis onere deposi
to iocunda ⁊ gloriosā pergo ad regna celo
rum: post que ⁊ alia multa que mecum cō
tulit a nr̄is oculis lux disparuit. Quanto
igit̄ minus btitudinis supne sublimitas
pōt cōprehendi tāto ardētius est a nobis
exoptanda.

¶ Qd̄ btitudo ꝯsistit in aia in itellectu vi
delicet ⁊ in voluntate. Cap. 2^{m}.

[S]ecūdum mysteriū ꝯtemplandū dici
tur btitudis subiectuꝫ. In quo tria
dubia sunt absoluenda.

¶ p^{m} vtrū btitudo sit actus aie tm̄.
¶ 2^{m} vtrū sit act⁹ itellectus ⁊ volūtatis.
¶ 3^{m} vtrū sit p̄ncipalius in actu volūtatis
q̄ꝫ intellectus.

¶ Ad p^{m} dubiū respōdet Ricar. in. 4. di.
49. ꝙ btitudo est actus aie tm̄. Nā beati/
tudo est nobilissimum quod in hoie possit
esse nec creaturis infra homines ꝯuenire
pōt. Oportet ergo ꝙ ꝯsistat in actu propo
homini nō quocūqꝫ sed nobilissimo. Act⁹
autem homis ꝓprius non est nisi ille qui
est hominis per illam formā qua homo ē:
hec est aūt aia intellectiua. Nobilissimus
ergo actus homis est ille qui sibi conuenit
ſm aiam intellectiuā siue sit cognitio siue
dilectio. Ex quo damnatur opinio illorum
qui dixerunt animā sine corpore beatā es/
se non posse. Nam vt inquit Tho. p^{a} 2^{e}. q.
4. loquendo de beatitudine perfecta que i
dei visione consistit sine corpore aia potest
esse beata: qm̄ intellectus ad sui operatio
nem nō indiget corpore nisi ꝓpter fantas/
mata in quibus intelligibilem veritatem
contuetur. Diuina autē essentia per fantas
mata videri nō potest. vnde cum in visiōe
diuine essentie perfecta homis beatitudo
ꝯsistat nō depēdet beatitudo homis a cor
pore: quare ⁊ ipsuꝫ corpus ad perfectionē
beatitudinis nō requiritur. ¶ Sciendū tm̄
ꝙ ad perfectionē alicuius rei dupliciter ali
quid pertinet. Unomodo ad cōstituendaꝫ
essentiaꝫ rei sicut anima requiritur ad per
fectionem hominis. Aliomodo requiritur
ad perfectionem rei id quod ꝑtinet ad bn̄

esse eius. Sicut pulchritudo corporis ⁊ velocitas ingenij pertinet ad perfectioné hominis. Quáuis ergo corpus primomodo ad perfectionem beatitudinis humane nó pertineat pertinet tamé secũdo modo. Qz quanto anima perfectior erit in sua natura perfectius habebit suam ꝓpriam operationem in qua consistit felicitas. Hoc ꝟo erit cum suo corpori ipsa beata reunietur. Propter illam autem vnionem non erũt homini necessaria exteriora ista bona: qz corpus ex coniunctione sui ad animá beatum erit gloriosum ac impassibile. Ná vt scribit dominus Bonauentura in suo tertio di. 28. Contingit aliquid esse beatuz tripliciter. s. per essentiá. Et per primam ĩfluétiam ⁊ per quandam redundantiam. beatum per essentiaz est solus deus. beatũ per primam influentiam est solus rationalis spiritus. beatum deniqz per quandá redũdantiaz est corpus humanũ in quod gaudium glorie redundat ex coniunctione sui ad animam beataz. Et licet corpus humanum non sit ad imaginem dei per se tamé vnitum est anime que est ad dei imaginez ⁊ ratione illius est beatitudinis comparticipabile. ¶ Si ꝟo aliquis instaret contra dicta de exterioribus bonis quia videtur cótrarium. Naz cibus potus diuitie ⁊ regnũ exteriora bona sunt ⁊ hec promittunť beatis. vnde Luce. 22. Christus dixit. Edatis ⁊ bibatis super mensam meam in regno meo. Et Mathei. 6. Thesaurizate vobis thesauros in celo. Et Mathei. 22. Possidete paratum vobis regnum. ergo et ista ad beatitudinem exiguntur. Respódet Tho. ꝙ omnia ista methaphorice sunt intelligéda ſʒ ꝙ in scripturis solent spiritualia per corporalia designari. Sicut per cibum et potum intelligitur delectatio beatitudinis per diuitias sufficientia que sufficit homini deus per regnum exaltatio hominis vsqz ad coniunctionem cũ deo. ¶ Secũduz dubium fuit vtrum beatitudo sit actus intellectus ⁊ voluntatis simul. Et lʒ quidam teneant ꝙ essentia beatitudinis vite humane in solius intellectus actu consistat: ita ꝙ nullo modo in actu voluntatis. Tamen Ricardus in quarto vbi. s. dicit ꝙ beatitudo consistit in actu voluntatis ⁊ intellectus simul. Cuius ratio est qz essentia beatitudinis vite humane consistit in perfecta vnione anime rationalis cuz deo. Hec autem vnio includit vnionem aíe cũ deo ſm omnem sui potentiam per quam vnibilis est cum eo immediate. Poténtia autez aíe rationalis non tm̃ est intellectus sed volũtas. Et per quálibet illaruz vnibilis est cũ deo immediate. Sicut eniz deus sub ratione qua summum verum est immediatum obiectum intellectus beatorum ita sub ratione qua summum bonum est immediatum obiectum volũtatis eorum. Quáuis enim ipso immediate nó fruerentur nisi ipsum immediate viderét tamé immediatũ obiectum voluntatis eorum non est ipsa visio summi boni: sed ipsum summũ bonũ. Nó enim volunt summũ bonum ꝓpter illam visionem sicut ꝓpter finé. Sʒ volũt ipsam visioné ꝓpter ipm summum bonuz sicut ꝓpter vltimum finé. Ipm ergo summũ bonũ ꝑmo ⁊ imediate est ab ipsis volituz: ergo est voluntatis eoꝝ immediatuz obiectum. Ergo perfecta vnio anime cũ deo in qua beatitudo consistit est per intellectum ⁊ volũtatem. Itaqz in actu vtriusqz simul ꝯsistit Et si obicerenť auctoritates que cótrariũ volétibus eas ĩtelligere sonare vidétur: puta qz in visione dicũt btitudiné cõsistere. Rñdet Ricar. ꝙ semper ĩcludũt cócomitantez dilectioné. Ná ꝯsumata dei dilectio inseparabil'r cóconmittať clará ei⁹ visioné. Propterea Aug⁹ li° ꝑ de trini. c. penultimo dicit ꝙ visio est summũ premiũ ⁊ ipsa est actus intellectus. Et in ꝑ li° de doctrina xpiana. idé dicit. Hec est sũma merces vt ꝑfruamur deo. sũma merces est beatitudo ⁊ fruitio est actus volũtatis que visionem concomitatur. ¶ Tertium dubiuz erat vtrũ btitudo principali⁹ ꝯsistat in actu voluntatis q̃ʒ intellectus. Et respódet Ricardus ꝙ sic. ꝑ quia sicut iter habitus vie charitatis est donũ principali⁹ ſʒ Augustinuz. 15. de trinitate. c. 18. Ita inter habitus patrie charitas patrie est donum principalius. Sed in patria nobilior habitus habet nobiliorem actum. Ergo deum perfecte diligere qui est actus charitatis patrie

est actus nobilissimus anime. Cū ergo in
nobilissimo actu principalissime consistat
beatitudo ⁊ diligere sit actus voluntatis:
principalius consistit in actu voluntatis
q̄z intellectus. ¶ Secūdo probatur ꝙ bea
titudo principalius consistit in actu volun
tatis q̄z intellectus ex eo ꝙ voluntas est
nobilior potentia q̄z sit intellectus. Nam
Bernardus in libro de libero arbitrio di-
cit rationem esse quodammodo pedisse-
quam voluntatis. Et Anselmus in libro
de conceptu virginali. Dominium totius
regni anime attribuit voluntati. Tho. pri-
ma parte. q. 83. vtrum voluntas sit altior
potentia q̄z intellect⁹. Et Arist. in. 7. politi.
c. 5. potentia qua eligimus principans est
Adhuc id probatur quia voluntas in suo
actu cogi non potest nec circa ea que sunt
ad finem necessitari. Intellectus autem co
gi potest ⁊ circa ea que sunt ad finez neces
sitari. Insuper magis potest transformare
animam voluntas q̄z intellectus ⁊ suum
obiectum respicit sub ratione nobiliori.
Bonum enim est obiectum voluntatis.
Ens obiectum intellectus. Ratio autem
boni est perfectior q̄z sit ratio entis. ¶ Ter
tio probatur quia deus est vltimus finis
maxime sub ratione qua bonum quod pa
tet quia est hoc ꝙ creature ordinantur in
ipsum vt in finem maxime est in eis ratio
bonitatis sicut per hoc ꝙ ipsum respiciūt
vt exemplar maxime est in eis ratio veri-
tatis. Sed deus sub ratione qua summuz
bonum est voluntatis obiectum sub ra-
tione qua summum ens vel verum est in
tellectus obiectum. ergo voluntas magis
respicit deum sub ratione finis q̄z intelle-
ctus. Sed deus sub ratione qua vltimus
finis est est btificans. ergo sub ratiōe qua
est beatitudinis obiectum principalius tē
dit voluntas in ipsū q̄z intellectus. Et sic
ꝯsistit beatitudo principalius in actu volū
tatis q̄z intellectus.

¶ Qḋ btitudo nō pōt esse in bonis p̄ntis
vite. Cap. 3^m.

t Ertium mysterium contemplandū
dī beatitudis obiectū. In q̄ tria sūt
dubia absoluēda.

¶ p̄^m vtrū btitudo sit quid creatuz.

¶ 2^m vtrū btitudo possit amitti.

¶ 3^m vtrum beatitudo possit in hac vita
haberi.

¶ Ad primum dubium respondet Ricar
dus vbi. s̄. ⁊ Tho. p̄^a 2^e. q. 3. Qḋ beatitu-
do vite humane dupliciter potest accipi.
vnomodo pro illo bono in quo perfecte et
plenarie requiescit humana vita. Aliomo
do pro perfecta quiete humane vite in il-
lo bono qua consistit imperfecta hominis
coniunctione cum illo bono. Primo mo-
do beatitudo accipitur pro beatitudinis
obiecto: ⁊ sic beatitudo est quid increatuz:
scilicet ipse deus. Beatitudo autem secun
do modo accepta est aliquid existēs in bea
to tanq̄z eius vltimata ⁊ plenaria perfe-
ctio: ⁊ sic est aliquid creatum. Cum enim
beatitudo consistat in visiōe dei videre de
um est actus creature videntis. ¶ Secun
dum dubium fuit vtrum beatitudo possit
amitti. Et ad hoc dicimus ex sententia san
cti Tho. p̄ma 2^e. q. 5. Qḋ beatitudo potest
tripliciter ꝯsiderari.

¶ p̄ in sua imperfectione.

¶ 2° in sua gnāli ratione.

¶ 3° in sua speciali restrictione.

¶ Primo potest beatitudo considerari in
sua imperfectione prout scilicet beatitudo
est illa imperfecta qualis in hac vita habe
ri potest siue sit felicitas contemplatiua: si
ue sit actiua. Hec quidem amitti potest lz
non de facili. Sicut patet in felicitate con
templatiua que amittetur vel per obliuio
nem: puta cum corrumpitur sciētia ex ali-
qua egritudine vel etiam per aliquas oc-
cupationes quibus totaliter abstrahit ali
quis a contemplatione. Patet etiam idē
in felicitate actiua. Voluntas enim homi
nis transmutari potest vt in vicium dege-
neret a virtute. Ideo Philosophus dicit
in p̄ ethicorū aliquos esse in hac vita bea
tos nō simpliciter sed sicut homines quo-
rum natura mutationi subiecta est. ¶ Se
cundo potest beatitudo considerari in sua
generali ratione ⁊ sic beatitudo nō potest
amitti. Cum enim sit perfecte bonuz ⁊ suf
ficiens oportet ꝙ desiderium homīs quie
tet ⁊ omne malum excludat. Naturaliter
autem homo desiderat retinere bonuz qḋ

habet ⁊ ꝙ eius retinendi securitatem obti
neat. Aliogn necesse est ꝙ vl' timore amit
tendi vel dolore de certitudine amissionis
affligatur. Requiritur ergo ad veraȝ bea
titudinem ꝙ homo certam opinionem ha
beat bonum quod habet nunꝗȝ se amissu
rum. que quidem opinio si vera sit conse/
quens est ꝙ beatitudinem vnꝗȝ amittet.
Si autem falsa sit hoc ipsum est quoddaȝ
malum. s. falsam opinionem habere. Naȝ
falsum est malum intellectus sicut verum
est bonum ipsius: vt dicitur in. 6. ethi. Nõ
ergo iam erit vere beatus si ad malũ ei in
est. ¶ Tertio potest beatitudo considerari
in sua speciali restrictione inꝗȝtum scilicet
perfecta beatitudo consistit in visione diui
ne essẽtie. Et sic beatitudo nullo põt amit/
ti neqȝ ex parte videntis neqȝ ex parte dei
neqȝ etiam ex parte alicuius alterius agẽ
tis. Non ex parte vidẽtis: quia impossibi
le est ꝙ aliquis vidẽs diuinam essentiam
velit eam non videre. Ratio est quoniam
omne bonum habitum quo quis carere
vult aut est insufficiẽs ⁊ queritur aliquid
sufficiens loco eius: aut habet aliquod in
commodum annexũ propter quod in fasti
dium venit. visio autem diuine essentie re
plet animam omnibus bonis ⁊ nõ habet
aliquod icommodum adiunctum. Quare
ꝑpria voluntate non potest beatus beati
tudinem deserere. Similiter btũs non põt
beatitudinẽ perdere deo subtrahẽte: quia
cum subtractio beatitudinis sit quedã pe
na non potest talis pena a deo iusto iudice
ꝓuenire nisi pro aliqua culpa in quam ca
dere non potest qui dei essentiam videt cũ
ad hanc visionem de necessitate sequatur
rectitudo voluntatis. ¶ Non potest etiam
beatitudo amitti ex parte alicuius alteri⁹
agentis. Quia mens deo coniuncta super
omnia alia eleuatur ⁊ sic ab huiusmodi cõ
iunctione nullum aliud agens potest ipsã
excludere. Est ergo beatitudo perfectio cõ
sumata que omnem defectum excludit a
beato. Et ideo absqȝ mutabilitate aduenit
eam habenti faciente hoc virtute diuina:
que hominem subleuat in participationeȝ
eternitatis transcendentis omnem muta/
tionẽ. Jccirco male dixit Origenes seꝗns
quorũdam platonicorum errorem: ꝙ post
vltimã beatitudinẽ homo põt fieri misẽr.
¶ Tertium dubium fuit vtrum beatitudo
possit haberi in hac vita. Et ad hoc respon
demus ꝙ non loquendo de lege cõmuni:
⁊ hoc ꝑpterea quia dominus noster iesus
christus fuit viator ⁊ comprehẽsor. Qua
re ꝟo in hac vita qs btũs esse nõ põt assi/
gnari possunt tres rõnes ꝑcipue.
¶ pª dr̃ insatiabilitatis.
¶ 2ª penalitatis.
¶ 3ª mortalitatis.
¶ Prima ratio dicitur insatiabilitatis: vt
enim inquit dñs Bonauentura di. 50. q̃r
ti libri. Beatitudo est finis satians appeti
tum. Sed bona presentis vite non satiant
appetituȝ: non diuitie: non delicie: non ho
nores: non fama: non gloria: non quecũqȝ
desiderabilia ⁊ delectabilia excogitari pos
sunt: vt docet experientia. Ergo nec in hu/
iusmodi bonis btũs quis reputari debet.
Tho. ꝟo pª par. q. 2. dicit. Jmpossibile est
beatitudinem hominis esse in aliquo bo/
no creato: quia beatitudo est bonuȝ perfe
ctuȝ quod totaliter quietat appetitũ. Alio
quin nõ esset vltimus finis si adhuc resta
ret aliquid appetenduȝ. Obiectum autem
voluntatis est vniuersale bonũ: sicut obie
ctum intellectus est vniuersale verum. Ex
quo patet ꝙ nihil potest quietare volũta/
tem hominis nisi bonuȝ vniuersale quod
non inuenitur in aliquo creato sed solum
in deo: quia omnis creatura habet bonita
tem participatam. vnde solus deus volun
tatem hominis implere potest. Jdeo Da/
uid in psalmo dixit. Satiabor cum appa/
ruerit gloria tua. Et Augustinus libro pri
mo confessionuȝ. Fecisti nos domine ad te
⁊ inquietũ est cor nostrum donec quiescat
in te. Et in. 4. libro. Redite inquit preuari
catores ad cor ⁊ inherete ei qui fecit vos:
state in eo ⁊ stabitis: quiescite in eo ⁊ quie
ti eritis. Quo itis in aspera quo itis bonũ
quod queritis ab illo est. Quia igitur ani
ma eo imago dei est quo eius capax est et
particeps esse potest: vt scribit Augustin⁹
14. de trinitate. Jccirco nulla creatura ani
me capacitatem implere valet. ¶ Secun/
da ratio cur in hac vita nõ possit quis esse

beatus dicitur penalitatis. vt enī ait Tho.
pª 2ᵉ q. 5. Beatitudo excludit omne malū:
vita autem presens multis malis ⁊ pena/
litatibus subiacet que vitari non possunt
Et ignorantie ex parte intellectus. Et inor
dinate affectionis ex parte appetitꝰ ⁊ mul
tiplicibus laboribus calamitatibus ⁊ erū
nis ex parte corporis: quomodo igitur in
tot fluctuationibus beatū se credere quis
piaꝫ habetur. Inquit Job. c. 13. Homo na
tus de muliere breui viuens tempore re/
pletus multis miserijs. Et Hieronymꝰ ad
heliodorum. Ubiqꝫ luctus vbiqꝫ gemitꝰ
⁊ plurima mortis imago. Et Boecius liº
secūdo de consolatione. Quā multis ama
ritudinibꝰ humane felicitatis dulcedo re/
spersa est: que ⁊ si fruenti iocūda eē videa
tur: tamen quominus cum velis abire re/
tineri non potest. Et Seneca in tragedijs.
Nulla sors longa est dolor atqꝫ voluptas
inuicem cedunt. Nemo vtiqꝫ reperit̄ qui
diutius in quocunqꝫ sit statu delectari pos
sit ⁊ absqꝫ turbatione vel animi vel corpo
ris pertransire. Nemo inquit Seneca vbi
supra confidat nimium secundis. Nemo
desperet meliora lapsis. Et ad lucilluꝫ. No
li huic tranquillitati confidere: momento
mare euertitur: ⁊ eodem die vbi luserunt
nauigia sorbentur. Quis nam felicior iu/
dicari potuisset policrate tyranno samio/
rum. De ipso quippe refert Tullius in li/
bro de finibus bonorum ⁊ malorum. Et
idem confirmat Valeriꝰ de mutatione mo
rum ⁊ fortune: ꝙ adeo sibi fortunam obse
quiosam habuit ꝙ omnia desiderata perfi
ciebat. Ad moderandam igitur fortune in
uidiam sumpto e manu anulo quem pre/
ciosum possidebat in mare iecit. Sed iopi
nate illum repente recuperauit. Naꝫ post
dies paucos a piscatoribus piscis captus
qui anulum sorbuerat tyranno donatus
est. Accidit tandē ꝙ aduersus dariuꝫ per
sarum regem duxit exercitum: ⁊ ꝙ oron/
thes prefectus darij illum acie fuderit ce/
pitqꝫ. Et in summo megalēsis montis ver
tice suspendi iusserit. Et relictus auibus la
cerandus: qui vbiqꝫ felicissime in terra vi
xerat in aere miserrime expirauit. Mutan
tur omnia que sunt in hoc mundo: ⁊ nihil
est stabile nihil firmum nihil deniqꝫ tutuꝫ
Ideo sapiēs Ecclesiastes. 2. c. dicebat. Vidi
in omnibus vanitatem ⁊ afflictionem spi/
ritus ⁊ animi: et nihil permanē sub sole.
¶ Tertia ratio quare ī pn̄ti vita nullus po
test esse beatus dicitur mortalitatis. Oēs
quippe ad mortem tendimus cuius ma/
nus potentissimas nullo ingenio nulla vi
nulla arte nullo precio euitare valemus:
instat ceruicibus nostris. Siquis igitur di
xerit aliquem beatum eo ꝙ diuitijs afflu/
it: statiꝫ respondebo. Non sic non sic: quia
diuites moriuntur. Siquis affirmauerit
alium esse beatum eo ꝙ omnibus delitijs
huius seculi perfruatur: adhuc responde/
bo. Nequaq̄ꝫ sic est: quia post breuem hāc
vitam omnes homines morientur. Siqs
beatum reputauerit eum qui orbi vniuer/
so dominaret̄. Clamabo et ego ꝙ nec re/
gna siue imperia beatum hominem red/
dunt: quoniam ⁊ principes ⁊ reges ⁊ pur/
purati ⁊ iperatores omnesqꝫ domini mori
entur. Et ideo cum Lactātio cōcludimus
dicente tertio libro. Summum bonum qđ
beatos facit non potest esse nisi in ea reli/
gione atqꝫ doctrina cui spes immortalita/
tis adiuncta est. Igitur demus operam ne
decipiamur temporalium bonorum suaui
tate: atqꝫ mundum audacter sub pedibus
habeamus eaqꝫ tantuꝫ vtamur vt sic tan
dem perueniamus ad fruitionem illam
beatam: ad quam nos perducat iesus fili
us dei: qui cum patre ⁊ spiritu sancto viuit
⁊ regnat in secula seculoꝝ Amen.

¶ Sermo quinquagesimus octauus: de
anime rationalis admirandis prerogati/
uis ⁊ excellentijs quas vnusqsqꝫ cogscere
debet.

e **Ecce oēs ani/**
me mee sunt dei viuētis. vba
sunt ista originaliter Ezechiel'
18. cº. ¶ Dolendum profecto est de multitu
dine hominum pereuntium: qui concupi/
scentias prauas insequentes: virtutibus
ieiuni: omni viciorum turpitudini sese de/

derunt. ¶ Hij equidem obliti excellentie
ac dignitatis animarum suarum defluunt
luxuria ⁊ delicate atqȝ molliter viuunt ab
horrentqȝ parcitatem: continétiam: sobrie
tatem: et quicquid est quod viros bonos
doceat. Fidei ꝙ documenta irrident: do /
ctrinam euangelicam spernunt: de regno
celorum desperant: negant atqȝ penas in /
ferni. ¶ Talibus autem erroribus inuoluū
tur quoniaȝ de anima rationali minus be
ne sentiunt: quandoqȝ affirmantes ani /
mas non reperiri. Aliquando ⁊ illas non
multe nobilitatis fore suadentes. Inter /
dum ꝙ ⁊ eas cuȝ suis corporibus impro
be satis contendentes corrumpi. Quos
quid aliud dixerim nisi pecora immundis /
sima atqȝ indomitas feras: immo quibus
cūqȝ beluis immanissimis deteriores. In
quit enim Dauid in psalmo. Homo cum
in honore esset non intellexit comparatus
est iumentis isipientibus ⁊ similis factus
est illis. Nam summus ille pater qui sapié
tia sua condidit omnia. Minuit hominez
paulominus ab angelis coronans gloria
⁊ honore: dum intellectiuam animam illi
dedit. ¶ Qua de re vt aperiantur mentes
cunctorum ad anime verissimam cognitio
nem illanqȝ vnusquisqȝ studeat bonis et
sanctis moribus exornare: decreui in pre
senti sermone de ipsa anima verba facere.
De qua tria mysteria proponimus cótem
planda.

¶ pᵐ dꝫ diffinitionis.
¶ 2ᵐ ꝓductionis.
¶ 3ᵐ separationis.

¶ Quid sit anima que nó est corpus: nec
ex semine causata: ⁊ que vna sola est in ho
mine. Cap. pᵐ.

P Rimum mysterium contemplan /
dū de anima dicitur diffinitionis.
In quo quid sit anima declaremꝰ.
¶ Dicit enim Albertus in compédio theo
logie. ¶ Nó a quibusdaȝ anima diffinitur
vt spiritus. ¶ A quibusdam vt anima. ¶ A
quibusdam ꝙ vt spiritus ⁊ anima. ¶ In /
quantum consideratur vt spiritus diffini /
tur sic ab Augustino in libro de motu cor
dis. Anima est substantia incorporea: itel
lectualis illuminationis a primo vltima:
reuelatióe perceptiua. vltima dicitur quia
mediantibus angelis percipit. ¶ Ex qua
diffinitione cognoscimus: qꝛ spiritus hu /
manus qui est anima inter omnes creatu
ras immediate post angelos illuminatio
nis diuine sit perceptiuus. ¶ Inquantum
anima diffinitur sic a Remigio. Anima é
substantia incorporea regens corpus. Et
ab Aristotile in secundo de anima dicitur.
Anima est endelichia ⁊ actus siue forma
corporis organici phisici potentia vitam
habentis. ¶ Ex quibus verbis datur intel
ligi: qꝛ anima vnibilis é corpori nec omni
sed soli organico vel phisico idest nāli ad
susceptionem anime rationalis disposito.
¶ Inquantum autem spiritus ⁊ anima dif
finitur ab Augustino sic. Anima est omni
um similitudo. Que diffinitio data est per
comparationem ad creaturas. Anima eni
ex sui natura ad suscipiendas omnium re
rum similitudines tam corporaliuȝ qȝ spi
ritualium apta est. ¶ Et ꝫm Augustinuȝ li
bro de spiritu ⁊ anima multiplicit nomina
tur scilicet. Anima: mens: ratio: spiritus: sé
sus: memoria: volūtas. Anima dicitur in /
quantum animat corpus siue viuificat.
Mens inquantum recolit. Ratio cū ré iu
dicat. Spiritus dū spirat: vel quia spiritua
lem naturam habet. Sensus dum sentit.
Memoria dum recordatur. Voluntas dū
consentit. Hec nomina diuersa sunt anime
non ꝓpter essentie plítatem: sed ꝓpter effe
ctuū mltiplicitaté ⁊ oꝑationé. Sed pro hu
ius partis intelligentia pleniore quatuor
dubia esse absoluenda.

¶ pᵐ vtrū sit aīa.
¶ 2ᵐ vtrū aīa sit corpus.
¶ 3ᵐ vtrū aīa causetur ex semine.
¶ 4ᵐ vtrū in hoīe sit vna sola anima.

¶ Cótra eos qui dicūt aīam non reperiri.
¶ In primo dubio expugnáda est ⁊ omni
no reprobanda prauissima opinio illoruȝ
qui tenent animaȝ non esse asserentes nó
nisi corpora aut corporales substantias re
periri. Quos nos cóuincere possumus tri
plici lumine.

¶ pᵐ dꝫ testificationis.
¶ 2ᵐ operationis.
¶ 3ᵐ figurationis.

¶ Primum lumen quo ostenditur ꝙ ani
ma sit dicitur testificationis. Testatur qui-
dem omnes tam diuine q̄ȝ humane scriptu
re animam esse atqȝ de illa sublimiter sem
per loquantur. ¶ De hac ita scribit sapiés
Ecclesiastici.c.2. Fili in mansuetudine ser-
ua animam tuam. ¶ Et. 4.c. Humilia corá
deo animam tuam. ¶ Et eodem.c. Non có
fundaris pro anima tua dicere veruȝ. ¶ Et
io.c. Qui multis vtitur verbis ledit aiam
suam. ¶ Et.26.c. Qui cum fure participat
ledit animam suam. ¶ Et.34.c°. Timentis
deuȝ beata est anima illius. ¶ Et.5i.c. Lau
dabit vsqȝ ad mortem anima mea domi-
num. ¶ Et Sapientie p̊.c. In maliuolá ani
mam non intrabit sapientia. ¶ Et codeȝ.c.
Os quod mentitur occidit animam. ¶ Et
Ecclesiastici.30.c. Miserere anime tue pla
cens deo. ¶ Eiusdem.37.c. A cósiliario ma
lo serua animam tuam. ¶ Et canticorum p̊
c°. Num quem diligit anima mea vidistis
¶ Eiusdem.3.c. Quesiui quem diligit ani-
ma mea. ¶ Et.6.c. Anima mea liquefacta
est vt dilectus est locutus. ¶ Et Judith.8.
c°. Humiliemus illi animas nostras. ¶ Et
Job.io.c. Tedet animam meam vite mee.
¶ Et Thobie.i2.c. Qui faciunt peccatuȝ ho
stes sunt anime sue. ¶ Et deuteronomij.4.
c°. Custodite solicite animas vestras. ¶ Et
Josue.2.c°. Eruatis animas vias de mor
te. ¶ Et Abachuc.2.c. Qui incredulus est
non erit recta eius anima. ¶ Et primi Re
gum.c.26. scribitur. Magnificetur anima
mea in oculis domini. ¶ Et secundi Regū
i4.c. Non vult deus perire animá. ¶ Et ter
tij Regum.i9. Tolle animam meam. ¶ Et
quarti Regum p̊.c. Noli despicere animá
meam. ¶ Et ps.6. Anima mea turbata est
valde. ¶ Et.7. Ne quádo rapiat vt leo ani-
mam meaȝ. ¶ Et.i5. Non derelinquas ani
mam meam in inferno. ¶ Et.20. Erue a fra
mea deus animam meam. ¶ Et.23. Ad te
domine leuaui animam meá. ¶ Et.32. Ani
ma mea sustinet dominum. ¶ Et.4i. Qué
admodum desiderat ceruus ad fontes aq̄
rum ita desiderat anima mea ad te deus.
¶ Et.62. Sitiuit in te anima mea. ¶ Et ps.
7°. Animas pauperum saluas faciet. ¶ Et
Saluator noster dixit Mathei.6.c°. Ani-
ma plus est q̄ȝ esca. ¶ Et.io.c. Nolite time
re eos qui occidunt corpus animam auté
non possunt occidere. ¶ Et.i6.c. Quid pro
dest homini si vniuersum mundum lucre-
tur anime vero sue detrimentum patiatur:
aut quaȝ dabit homo commutationé pro
aia sua. ¶ Et.26.c. Tristis est aia mea vsqȝ
ad morté. ¶ Et. Luce.2.c°. btá virgo in suo
cático ita canit. Magnificat aia mea dñȝ.
¶ Et Symeon virgineȝ eodem.c. sic allocu
tus est. Tuam ipsius animaȝ pertransibit
gladius. ¶ Et Jacobus.5.c. ait. Qui cóuer
ti fecerit peccatorem ab errore vie sue sal-
uabit animam eius a morte. ¶ Et p̊.c. In
mansuetudine suscipite insitum verbum:
quod potest saluare animas vestras. ¶ Et
Petrus prima epistola.c.2. inquit. Obse
cro vos tanq̄ȝ aduenas ⁊ pegrinos absti
nere vos a carnalibus desiderijs que mili
tant aduersus animam. ¶ In sacris vero ca
nonibus sepissime fit métio de anima. Si-
cut patet.23. di.c°. Qui episcopo. ¶ Et.xi.
q.3.c. Placuit.c. Absit.c. Nolite timere.c.
Audi. ¶ Et.i3.q.2.c. Tempus.c. Hunc.c°.
Fatédum.c. Anime defunctorum. ¶ Et.i6.
q.p̊ª.c. In canonibus. ¶ Et.2i.q. p̊ª. in c°.
Relatio. ¶ Et.23.q.4.c. Ipa pietas.c. Nó
christus.c. Displicet. ¶ Et.24.q.3.c. Si ha
bes. ¶ Et.26.q.6.c. Agnouimus. ¶ Et.30.
q.p̊ª.c. Ad limina. ¶ Et.32.q.2.c°. Nó vero.
c. Si illud.c. Moyses. ¶ Et.33.q.2.c. Amo
nere. ¶ Et de pe.di.p̊ª.c. Resuscitatus.c°.
Voluissent. ¶ Et di.2.c. Charitas.c. Ergo.
¶ Et di.3.c. Potest.c. Siquis.c. Quid er-
go. ¶ Et di.5.c°. Consideret. ¶ Et de con.di.
2.c. Reuera. ¶ Et di.4.c. Si baptizata. Et
de maioritate ⁊ obedientia.c. Solite. ¶ Et
de sum. trini. ⁊ fide.c. Firmiter. Et de pe. et
re.c. Cum infirmitas. ¶ Et de renunciatio-
ne.c. Nisi cum pridem. ¶ Et de celebratióe
missarum.c. In quadam. Et de decimis.c.
Cum non sit in homine. ¶ In Clementina
vero de summa trinitate ⁊ fide catho. dam-
nantur illi qui dicunt animam nó esse for
maȝ corporis. Nam Aristotiles.8. metha
phisice dicit ꝙ dña sumit a forma rei. Sȝ
differentia constitutiua hominis est ratio-
nale quod dicitur de homine ratione ani-
me intellectiue seu intellectiui principij: vt

inquit Tho. p[a] parte. q. 76. ergo anima est hominis forma. ¶ Ad gentiles iaꝫ veniamus qui naturalis ratiõis lumine illustrati mirificentissime de aĩa sunt locuti. ¶ Inquit Cicero in paradoxis. Deus ⁊ mater omnium natura dedit tibi animuꝫ quo nihil potest esse prestantius: nihil diuinius. Et idem in libro de natura deorum. Quid esse potest in rerum natura homine melius. In eo enim solo est ratio qua nihil põt esse prestãtius. ¶ Et idẽ in libro de repu[ca]. vt mundum deus eternus regit sic fragile corpus animus sempiternus mouet. ¶ Et Plato in thimeo. Deus virtutibus animã preire iussit: ipsãqꝫ dominaꝫ nostri corporis fore voluit. Quod ipsa tuetur. ¶ Et Salustius in iugurtino. Uti genus humanum compositum ex corpore ⁊ anima est: ita res studiaqꝫ omnia nr̃a alia corporis. Alia animi naturaꝫ sequuntur. ¶ Et Ouidius in libro de remedio amoris. Ut corpus redimas ferrũ patieris ⁊ ignes. Atqꝫ animo valeas quicqꝫ tolerare negabis. Et ne singulorum repetamus dicta cõcludimus: ꝙ omnes sãcti oẽs eruditi viri oẽs deniqꝫ phi ⁊ stoici ⁊ peripatetici ac alij quicunqꝫ animam esse ⁊ docent et confitẽtur.

¶ De operationibus quibus cognoscitur anima.

¶ Secundum lumen quo ostendimus ꝙ sit anima dicitur operationis. ¶ Ut eni scribit Alexander de ales in secũdo volumine summe. Uidemus quedã corpora que nõ nutriuntur neqꝫ augentur nec generãtur: nec mouentur motu volũtario vt lapides Quedam que nutriuntur augentur ⁊ generantur vt plãte. Quedam que vltra hec mouentur ⁊ sentiunt vt animalia. Quedã autem que agunt ratione. Si ergo principium harum operationum esset corporeitas inueniretur tunc in omnibus corporibus. ergo illud a quo iste operationes proueniunt erit anima. Et sic in plãtis est anima vegetatiua: in animalibus brutis anima sensitiua: in hominibus ꝟo anima intellectiua. ¶ Quis nam nõ miretur quãta sit humani ingenij perspicacitas: qꝫ stupẽda intellectus sublimitas: qꝫue admirabilis vigor ratiõis. Et vnde prouenit nisi ex animi sapientia: vt volantes aues per aera: habitantes in aquarum profundis pisces: et discurrentes per nemora ferocissimas bestias: homo ad suum vsum perducat. Non prodest aquilis altus volatus. Non leonibꝰ fortitudo. Non elephantibꝰ magnitudo. Non venenositas draconibꝰ ⁊ serpentibus. Non ceruis agilitas. Non deniqꝫ marinis beluis latitudo vastitasqꝫ aquarum cum ab hominibus artificijs pene innumeris capiuntur. ¶ Quid de artiũ inuentione exercitationeqꝫ dicemus? Inspiciamus agriculturam lanificium architecturam fabrefacturam ⁊ reliquas in quarum effectibus deprehenditur aliquid in homine esse vltra corpus. Que antiq vulgares cum prius talia non fuissent experti illos qui ea p̃mo in aliqua prouincia facere docuerũt: crediderũt esse deos. ¶ Isis inachi filia regis argiuorũ ⁊ soror phoronei nauigans in egyptuꝫ quia litteras q̃sdam egyptijs dedit ⁊ de agricultura multa eos docuit post mortem in numero dearũ recepta est. ¶ Saturnꝰ vt recitat Paulus in historia romanorum iouem filium e grecia fugiens in ciuitate que ex eius nomine saturina dicta est: haud procul ab vrbe rudes populos domos edificare terras incolere plantare vineas docuit atqꝫ humanis moribus viuere cum antea semiferi glandium tm̃modo alimentis vitam sustentarent. Et aut in speluncis aut in frondibus virgultisqꝫ contextis casulis habitarent ab indocili ⁊ rustica multitudine deus est appellatus. ¶ Romulus quia vrbẽ fundauit vallauitqꝫ muro cuꝫ apud paludem capre nusq̃ꝫ comperuisset anno regni trigesimo nono ad deos transisse creditus est ⁊ quirini nomine consecratus. ¶ De liberalibus autem disciplinis grammatica logica: rhetorica: arithmetrica: geometria: musica: astrologia: illarũqꝫ repertoribus prolixior esset sermo habendus. Sed vt complectamur omnia succincte: tantus in illis est decor humane vite: tanta intellectus perfectio: tanta loquendi et viuendi moderatio: tanta deniqꝫ cognitio rerum: vt qui illis inueniuntur imbuti sũma veneratione celebrentur a cunctis. O dete-

stabilem errorem. O damnabilem cecita/
tem. O deniq₃ fatuitatem pestiferam co/
rum qui tanta vt sic dicam animarum fa/
cta mirabilia contuentur ⁊ animas non es/
se tenent. ¶ Pro quibus Augustinus li°
io. confessionum ait. Eunt homines mira/
ri alta montium ingentes fluctus maris:
altissimos lapsus fluminum: oceani ambi
tum ⁊ giros syderum ⁊ relinquunt seipsos:
nec mirantur. ¶ Et in principio libri de spi/
ritu ⁊ anima inquit. Quoniam dictum est
mihi vt meipsum cognoscam sustinere nō
possum vt me habeam incognitum. Ma/
gna nanq₃ negligentia est nescire quid il/
lud sit quo celestia tam profunde cogita/
mus naturalia tam subtili indagatione in
uestigamus et de ipso quoq₃ creatore no/
stro ta₃ profunda desideramus scire. Nec
est res peregrina nec longe querenda ani/
mus quo ista sapimus sed est semper no/
biscum. Adest tractat loquitur ⁊ intus ve
scitur. Datum est illi tam ingentem reru₃
scire secreta ⁊ seipsum cognoscere non po/
test. Hec ille. ¶ Tertium lumen quo osten
dimus ꝙ sit anima dicitur figurationis. Ip
sa quippe corporis humani figura ad ce/
los erecta deseruit aliquid esse in homine
quod ad celos tēdere debeat. ¶ Hinc Oui
dius in primo methamorphoseos dicit.
Pronaq₃ cum spectēt animalia cetera ter
ram. Os homini sublime dedit celūq₃ vi/
dere. Iussit ⁊ erectos ad sydera tollere vul
tus. ¶ Et Bernardus super cantica ait.
Corporis staturam ideo deus dedit homi
ni rectam vt corporea rectitudo exterioris
viliorisq₃ figmenti hominem interiore₃ re
ctitudinis sue formande moueret ⁊ decor
limi deformitatē argueret ai. Hec Bernar
dus. ¶ Ex quibus cōcludimus ꝙ in nume
ro creaturarum reperitur anima rationa/
lis ad imaginem ⁊ similitudinem dei crea
ta: cuius prestantiam ex hijs que amodo
disseremus vnusq̄sq₃ percipere pōt.

¶ Qd aia non est corpus.

¶ Secundum dubium absoluendum est
vtrum anima sit corpus. Ad quod respon
demus sequentes in hac parte doctrinam
fidei ⁊ sacre theologie ꝙ anima est spiritua
lis substantia. Aristotiles vo in secundo
phisicorum dicit. ꝙ vltima formarum natura
lium ad quā terminatur consideratio phi/
losophie naturalis: scilicet anima humana
est quidem separata sed tamen in materia
Quod ex hoc probat: quia homo ex mate
ria generat hominem ⁊ sol. Separata qui/
dem est s̄m virtutem intellectiuam: quia
virtus intellectiua non est virtus alicuius
organi corporalis: sicut virtus visiua est
actus oculi. Intelligere eni₃ est actus qui
non potest exerceri per organum corpora/
le sicut exercetur visio. Sed in materia est
inquantum ipsa anima cuius est hec v̄tus
est corporis forma ⁊ terminus generatio/
nis humane. Sic ergo philosophus dicit i
3° de anima. ꝙ intellectus est separatus:
quia non est virtus alicuius organi corpo
ralis. ¶ Ex quo apparet ineptia illoru₃ qui
vt dicit Tho. p̄ª parte. q. 75. imaginationē
transcendere non valentes sola corpora di
cebant esse ⁊ quod non est corpus nihil es/
se. ¶ Contra istos est auctoritas scripture
Ecclesiastes vltimo. c. vbi sic habetur. Re
uertatur puluis in terram suam ⁊ spiritus
redeat ad deu₃ qui dedit illum. ¶ Augusti
nus insuper libro. 19. de ciuitate dei. com/
mendat Varronem qui hominem nec ani
mam solam nec solum corpus: sed animā
simul ⁊ corpus esse arbitrabat̄. ¶ Et si obi
ceretur ꝙ mouentis ad motum oportet es/
se aliquem contactum: contactus autem
non est nisi corporum ergo cu₃ anima mo
ueat corpus videtur ꝙ sit corpus. ¶ Re/
spondet Tho. vbi supra: ꝙ duplex est con/
tactus scilicet quantitatis ⁊ virtutis. ¶ P°
modo corpus non tangitur nisi a corpore.
¶ secundo modo corpus habet tangi a re
incorporea que mouet corpus. ¶ Sed ad/
huc pleriq₃ instant ꝙ animam nullus vi/
det quomodo ergo est. du₃ a corpore sepa
ratur a nemine conspicitur: quid ergo est si
non videtur non sentitur nō auditur neq₃
quo se conferat scimus. ¶ Ad hoc respon/
det Gregorius in quarto dialogorum li°.
Qd anima est illa spiritualis sub̄a: cuius
virtute q̄₃diu est in corpore corpus viuit:
corpus sentit: oculi vident: aures audiūt:
⁊ tamen ipsa corporeis oculis nō videtur.
Idem dicimus de angelis de demonibus

⁊ de ipso altissimo deo. Qd illoꝝ effect⁹ negare non possumus quos oculis īspicim⁹ ⁊ manibus ꝯtrectamus. Et cum sint spūales sube corporeis sensibus non subiciuntur. ¶ Hinc Lactantius li°. 7. diuinarū institutionum de deo loquens aliqua deducit exempla quibus conuinci possint hij qui nihil esse volunt nisi qd videtur. Quia inquit deus ab homine videri non potest ne quis eum putaret ex eoipso deum nō esse quia mortalibus oculis non videtur. Inter cetera suorum institutorum mirabilia fecit etiam multa quorum vis apparet: ipsa autem non videntur sicut est vox: odor: ventus: vt harum rerum argumēto ⁊ exēplo etiam deum lꝫ sub oculis non veniret de sua tamen vi ⁊ effectu ⁊ opibus cernemus. Hec ille. Pari modo ⁊ anime virtutem stupendissimasqꝫ operationes vt diximus in precedenti dubio: contuentes animam esse deprehendimus subam spūalem nobilissimam. Et vt Augustinus refert in libro de imortalitate anime. Nil absurdi⁹ dici potest qꝫ tātmodo ea esse que oculis conspicimus ⁊ ea non esse que intelligētia subsistere iudicamus.

¶ Qd aia non est ex semine.

¶ Tertium dubium absoluendum est vtrū anime causentur ex semine. ¶ Et posset qs arguere ꝙ sic. ¶ p° quia genesis. 46. c. scribitur. Cuncteqꝫ anime que ingresse sunt cum iacob in egyptum ⁊ egresse sunt de femore illius. Sed nihil egreditur de femore hominis nisi inqꝫtum causatur ex semine ergo anima intellectiua causatur ex semine. ¶ 2° homo generat sibi simile ꝫm speciem. Sed species humana constituitur ꝑ animā rōnalem ergo anima rōnalis est a generante. ¶ 3° inconueniens est dicere: ꝙ deus cooperetur peccantibus. Sed si anime rōnales causarentur a deo deus interdū cooperaretur adulteris ex quorū illicito cohitu ꝓles interdū generatur. ¶ Ad habendā huius ꝟitatis noticiā: sanctus Tho. pª par. q. 118. ita dicit. Qd impossibile est virtutem actiuā que est in mat̄ia extendere suā actionem ad ꝓducendū imaterialem effectum. Manifestū est aūt ꝙ pͥncipiū intellectiuū in hoīe est pͥncipiū transcēdens mām: habet enim opationē in qua non coīcat corpus. Et ideo impossibile est: ꝙ virtus que est in semine sit ꝓductiua intellectiui pͥncipij. Simul etiā quia virtus que est in semine agit in virtute anime generantis. ꝫm ꝙ aīa generantis est actus corporis vtens ipso corpore in sua opatione. In opatione aūt intellectus nō coīcat corpus. vnde virtus intellectiui pͥncipij ꝓut intellectiuū est non potest ad semē peruenire. ¶ Et ideo phs dicit in li° de generatione aīalium. Relinquitur itellectus solus de foris aduenire. Simil'r etiam aia intellectiua cum habeat operationē sine corpore est subsistens ⁊ ita sibi debet esse ⁊ fieri. Et cū sit īmaterialis suba non pōt causari per generationē. Sed solum per creationem a deo. Ponere ergo aiam intellectiuā a generāte causari nihil aliud est qꝫ ponere eā non subsistentē ⁊ per ꝯsequēs corrūpi eā cū corpore. ¶ Et ideo hereticū est dicere ꝙ anima intellectiua traducatur cū semine. ¶ Ad pͫm ꝟo quod adducebatur in opposi tū dicendū ꝙ in auctoritate illa ponit̄ per sinodochen pars pro toto: idest aia ꝓ toto hoīe. ¶ Ad 2ᵐ ꝟo rñdemus ꝙ hō generat sibi simile inqꝫtum per virtutē semis eius disponit̄ illa materia ad talē formā siue ad susceptionem talis forme. ¶ Ad 3ᵐ aūt respondetur ꝙ in actione adulteroꝝ id qd ē nature bonū est ⁊ huic coopat̄ deus. Qd ꝟo est iordinate voluntatis malū est ⁊ huic deus nō coopatur. Hec Tho.

¶ Qd in hoīe est vna sola aia.

¶ Quartū dubiū declarandū vtrū in hoīe sit vna sola aia intellectiua vel plures per essētiā differētes. ¶ Et ad hoc rñdet Aug⁹ in li° de ecclesiasticis dogmatib⁹. Neqꝫ inquit duas aias esse dicimus in hoīe: sicut Jacobus ⁊ alij siroꝝ scribunt. ¶ Vnā aīalē qua animatur corpus ⁊ immixta sit sāguini. Alterā spūalem que rationi ministret. Sꝫ dicimus vnā ⁊ eandē esse aiā in hoīe que ⁊ corp⁹ sua societate viuificat ⁊ semetipsam sua rōne disponit. Et lꝫ quidā dicere voluerint ꝙ in embrione primo preexistat aia vegetatiua. qz Aristo. dicit in li° de aialibus. ꝙ embrio pͥus est aial qꝫ hō. Et deīde supra aiā vegetatiuā superuenit alia

anima que eſt ſenſitiua ⁊ ſupra illam iter
alia que eſt intellectiua ⁊ ſic eſſent tres ani
me in homine: tamen hoc improbat Tho.
pͥma parte. q. 76. ⁊. q. iii8. affirmans: ꝙ cũ
generatio vnius ſemper ſit corruptio alte
rius neceſſe eſt dicere ꝙ tam in homine q̃z
in alijs animalibus quãdo perfectior for/
ma aduenit fit corruptio prioris: ita tamẽ
ꝙ ſequens forma habet quicquid habe/
bat prima ⁊ adhuc amplius. Quare cum
anima intellectiua creatur ⁊ iſundit a deo
ſimul eſt ſenſitiua ⁊ vegetatiua corruptis
formis preexiſtẽtibꝰ. Multa eſſent hoc lo
co dicenda q̃ ne tedio auditores afficiamꝰ
ſilentio preterimus. Oſtenſum iam ex di
ctis eſt. ꝙ quilibet anima creaturam excel
lentiſſimam cognoſcere debet: eamq̃z ſem
per mundam ⁊ immaculataz ſeruare. Nã
ſi tanta diligentia corruptibile corpus gu
bernamus quantomagis rationalem ani
mam omni ſtudio a quibuſcũq̃z vicijs tue
ri tenemur. Heu heu inquit Bernardus.
Abſtergitur caliga ⁊ contemnitur anima
Pauciſſimi quippe reperiuntur qui non
magis pro corpore q̃z pro anima ſubeant
quoſcũq̃z labores.

¶ De productione anime rationalis que
non ab angelis ſed a deo producta eſt de
nihilo conuenienter vnita corpori organi
co: ⁊ de nouo creata et infuſa. Cap. 2m.

f Ecundum myſterium de anima cõ
templanduz dicitur productionis.
In quo adhuc quatuor dubia ſunt
enucleanda.

¶ pͥm vtruz anima ſit ꝓducta ab angelis.
¶ 2m vtrum anima ſit producta de ſubſtã
tia dei.
¶ 3m vtrum omnes anime fuerunt ſimul
create.
¶ 4m vtrũ deus debuit animã rationalez
tali corpori vnire.

¶ Pro primi dubij planiore intelligẽtia
Quidam arguunt probantes lz cõtra ve
ritatem. ꝙ anima rationalis producta eſt
ab angelis. ¶ Primo quia maior eſt ordo
in ſpiritualibus q̃z in corporalibus. Sed
corpora inferiora producuntur per corpo/
ra ſuperiora: vt Dionyſius dicit. 4. cº. de
diuinis nominibus. Ergo inferiores ſpiri
tus qui ſunt anime rationales producun
tur per ſpiritus ſuperiores qui ſunt ange
li. ¶ Secundo perfectum eſt quod poteſt ſi
bi ſimile facere. Sed ſpirituales ſubſtantie
ſunt multomagis perfecte q̃z corporales.
Cum ergo corpora faciant ſibi ſimilia ſm
ſpeciem multomagis angeli poterunt face
re aliquid infra ſe ſm ſpeciem nature ſcili
cet animam rationalem. ¶ Sed ꝯtra iſtos
ita loquentes eſt auctoritas gloſe ſuper il
lo verbo pͥs. Qui finxit ſigillatim corda
eorum. que ait. Creat deus animas ſingu
lorum per ſe de nihilo. Et ideo iquit Tho.
prima parte. q. 91. ꝙ cum anima rationa/
lis producatur in eſſe per creationem non
poteſt produci niſi a deo. Quia ſm Augu
ſtinum in tertio de trinitate. Nec boni nec
mali angeli poſſunt eſſe creatores alicu/
ius rei. Et ratio ſumi poteſt ſz Tho. vbi ſu
pra. Quia ſolius primi agentis eſt agere:
nullo preſuppoſito cum ſemper agens ſe
cundum preſupponat aliquid a pͥmo agẽ
te. Quod autez agit aliquid ex aliquo pre
ſuppoſito agit tranſmutando. Et ideo nul
lum aliud agens agit niſi tranſmutando.
Sed ſolus deus agit creando. Et quia ani
ma rationalis non poteſt produci per trãſ
mutationem alicuius materie: ideo nõ po
teſt produci niſi a deo imediate. ¶ Ad pri/
mũ argm reſpondet Tho. ꝙ corpora ideo
producunt corpora quia agunt per tranſ/
mutationem materie. ¶ Ad ſecundum ꝓo
argm reſpondet latius pͣ parte. q. 42. vbi
ait articulo. 5. in reſponſione ad primuz ar
gumentum. Qð aliquod perfectum parti
cipans aliquam naturam facit ſibi ſimile
non quidem producendo illam naturam
abſolute: ſed applicando eam ad aliquid.
Non enim hic homo poteſt eſſe cauſa na/
ture humane abſolute quia ſic eſſet cauſa
ſuiipſius. Sz eſt cauſa ꝙ natura humana
ſit in hoc homĩe generato. Et ſic preſuppo
nit in ſua actione determinatã materiam:
per quã eſt hic homo. Sed ſicut hic homo
participat humanã naturã: ita quodcũq̃z
ens creatum participat naturam eſſendi:
quia ſolus deus eſt ſuum eſſe. Nullum er
go ens creatũ poteſt producere aliq̃ð ens
abſolute niſi iquantum eſſe cauſat in hoc.

Et ſic oportet ꝙ preintelligatur id per qđ
aliquid eſt hoc actioni qua facit ſibi ſimi/
le. In ſubſtantia autem immateriali non
poteſt preintelligi aliquid per quod ſit hoc
Quia eſt hoc per ſuam formam per quaz
habet eſſe. Subſtãtia ergo immaterialis
non poteſt producere aliam ſubſtantiam
immaterialem ſibi ſimilem: quantum ad
eius eſſe. Sed quantum ad aliquam per/
fectionem ſuperadditam. Sicut ſi dicamꝰ
ꝙ ſuperior angelus illuminat inferiorem:
vt Dionyſius dicit. Ex quo apparet ꝙ nul
lum ens creatum poteſt creare aliquid niſi
preſuppoſito aliquo quod repugnat ratio
ni creationis. ¶ Secundum dubium pro/
poſitum fuit vtrum anima ſit producta a
deo de ſubſtantia dei. Et vt refert Auguſti
nus in. 7. ſuper geneſim ad litteram. Et in
libris contra fauſtum. Et in libro de dua/
bus animabus. Priſcillianiſte: manichei
⁊ gnoſtici heretici tenuerunt animam fore
de ſubſtantia dei. ¶ Euripides etiam philo
ſophus teſte tullio in queſtionibus tuſcu/
lanis dicebat animam deum eſſe. ¶ Ipſe ad
huc Tullius ĩ prefato libro dixit: humanꝰ
animus ex diuina mente deceptus cũ nul
lo alio niſi cum ipſo deo comparari poteſt
Seneca adhuc ſcribens ad lucillum inqt.
¶ Nihil eſt aliud noſtra ratio q̃z pars diui
ni ſpiritus in corpus noſtrũ imerſa. ¶ Idez
profeſſus eſt Macrobius ſuper ſomnium
ſcipionis. ¶ Contra quos omnes Auguſti
nus in libro de origine anime ait. Non ali
ter audiendi ſunt q̃z heretici qui animam
deum eſſe dicunt. Nã ſi ſic eſſet nec in me
lius nec in peius labi poſſet. Et vt ſcribit
Tho. p̃ma parte. q. 91. dicere animam eſſe
de ſubſtantia dei manifeſtam improbabili
tatem continet. Naz anima humana quã
doqz eſt intelligens in potentia et ſcientiã
quodammodo a rebus acquirit et habet
diuerſas potentias que omnia aliena ſunt
a dei natura qui eſt actus purꝰ ⁊ nihil ab
alio accipiens ⁊ nullam diuerſitatem ha/
bet in ſe. ¶ Sed pleriqz dubitant quia Ge
neſis. c. [illegible]. ſcribitur. Formauit deus homi/
nem de limo terre ⁊ inſpirauit in faciẽ eius
ſpiraculum vite: ⁊ factus eſt homo in ani/
mam viuẽtem. Sed ille qui ſpirat aliquid
a ſe emittit: ergo anima qua homo viuit
eſt aliquid de ſubſtantia dei. ¶ Ad hoc re/
ſpondet Tho. ꝙ inſpirare non eſt accipien
dum corporaliter. Sed idem eſt deum in
ſpirare quod ſpiritum facere non de ſubſtã
tia ſua ſed de nihilo. Nam ⁊ homo corpo/
raliter ſpirans non emittit aliquid de ſub/
ſtantia ſua ſed de natura extranea. ¶ Iccir
co firmiter confitemur: vt in ſuperioribus
diximus: ꝙ anima ꝓducta eſt in eſſe a deo
de nihilo. Qua veritate immobile perſi/
ſtente reprobatur opinio illorum qui dixe
runt animam fore ignem. hanc tenuit De
mocritus vt ait Ariſto. in p̃mo de anima.
In libro autẽ de vita et morte Ariſtotelis
legitur Heracliuz ſemper affirmaſſe deos
omnes ex igne eſſe ⁊ ex igne vniuerſa con
ſtare ⁊ animam fauillam eſſe ſtillantis eſ/
ſentie. ¶ Zeno inſuper ⁊ Leunappus idez
profitebantur ſm tullium in queſtiõibus
tuſculanis. ¶ Idem affirmabat Iparcus:
prout ſcribit Macrobius in p̃mo libro ſu
per ſomnium ſcipionis: fuerunt huius opi
nionis ſemina: ꝙ anima preſente corpus
caleat: ⁊ recedẽte frigeſcit. ¶ Et forte ſic opi
nantes ignei erant ⁊ humoribus colericis
affluentes. ¶ Sed quid referemus de alys
qui dixerunt ꝙ anima ſit aer ſeu ventus:
Hoc docuit Diogenes ſm Ariſtotilem in
p̃mo de anima. Anaximanes inſuper non
tm̃ animas ſed deos ⁊ quecunqz alia dice
bat ab aere genita. vt commemorat Au/
guſtinus libro. 8. de ciui. dei. Hic ſm Pli
nium inuenit horologium. At et hy aerei
ſanguineiſqz humoribus abũdantes cre
di rationabiliter poſſunt. ¶ Errauit adhuc
Thales mileſiꝰ qui vt ſcripſit Tullius ĩ liᵒ
de natura deorum: dixit deum ex aqua cũ
cta formaſſe. Ideoqz ⁊ animam aquam eſ
ſe. ¶ Contra quem ⁊ reliquos prenomina/
tos philoſophos extat ſententia Auguſti
ni: qui in libro de q̃titate anime ait. Non
ex hys notis vſitatiſqz naturis anima fa/
cta eſt quas iſtis corporeis ſenſibus tãgi
mus. Nam neqz ex terra neqz ex aq̄ neqz
ex igne neqz ex aere neqz ex hys omnibꝰ
neqz ex aliquibus coniunctis horum con
ſtare animam puto. ¶ Quare abiectis phi
loſophoꝝ erroribꝰ ſequamur dicta catho/

licoꝛū ⁊ tenentes vt scribitur in compēdio
theologie. Q̄ꝺ anima est spūalis subā ⁊ ra
tionalis ad viuificandum coꝛpus buma/
num de nihilo creata. Creata est inq̄z aia
perfectibilis ⁊ imperfecta q̄ztum ad scien
tiam ⁊ virtutes: perfectissima tamen quā/
tum ad naturales potentias. Quantitatē
habet non diffusiuā sed potestatiuā ⁊ vir
tualem. Est quia est simplex nec augmenti
nec detrimenti est susceptiua. Et nec in coꝛ
poꝛe maioꝛi maioꝛ nec minoꝛi minoꝛ repe
ritur. Et ad imaginem dei facta capax vir/
tutis vel vicij susceptibilis pene vel p̄mij.
arbitrio libera potentijs ⁊ habitibus ⁊ af/
fectionibus decoꝛata. Caret pondere figu/
ra ⁊ coloꝛe: passibilis est ⁊ mutabilis. Eo
magna est quo capax est eternitatis: eo re
cta quo appetens est bonitatis: eo beata
quo particeps est diuinitatis. ¶ Tertiū du
bium fuit vtrum omnes anime fuerunt si
mul create. Et philosophi quidam cū pla
tone asserentes: ꝙ anime intellectiue acci
dat vniri coꝛpoꝛi ponentes eaȝ esse eiusdē
conditionis cum subīs spūalibus que coꝛ
poꝛi non vniuntur tenuerunt omnes aias
hominum simul a pꝛincipio cum angelis
fuisse creatas. Quā opinioneȝ seq̄ns Oꝛi
genes dixit ꝙ omnes anime fuerunt cum
angelis create ⁊ ad suggestionem dei tene
bꝛarum rebellauerunt deo: quare datū est
illis coꝛpus loco carceris vt ibi puniātur.
post separationē vō ab illo sic purgate ad
celos redeunt. ¶ Sed ꝓfecto ex omni parte
impia est atq̄ȝ falsissima opinio ista. Nam
vt inquit Tho. pª parte. q. 118. Si accidēta
liter conueniret anime vniri coꝛpoꝛi seque
retur ꝙ homo qui cōstituitur ex ista vnio/
ne esset ens per accidēs. ꝙ etiā anima hu
mana non sit eiusdem nature cuȝ angelis
ipse diuersus modus intelligendi ostēdit.
hō enim intelligit accipiendo a sensibilibꝰ
⁊ conuertēdo se ad fantasmata. Angelus
vō non sic. ¶ Naȝ vt scribitur in cōpendio
theologie. ¶ Intellectꝰ diuinus cognoscit
seipso. ¶ Intellectus angeli cognoscit res
per species concreatas. ¶ Intellectus vō
humanꝰ cognoscit per species abstractas
a rebus particularibus per sensuȝ p̄us co
gnitis. ¶ Et pꝛecipue in quatuoꝛ differunt

p̄maxime angelus ⁊ anima. ¶ p̄ differunt
penes esse naturale. quia aia est vnibilis
coꝛpoꝛi etiā actu separata āgelus nō. ¶ 2°
differunt penes esse logicum idest diffini/
tionē. Quia aia rationalis est sed angelus
intellectualis. Aia enim appꝛehendit inq
rendo ⁊ conferēdo. Angelus aūt intuendo.
¶ 3° differūt penes esse methaphisicū idest
separatū a materia ⁊ motu: qꝛ angelus nō
habet passibilitatē nisi respectu supioꝛu ȝ.
Aia vō respectu inferioꝝ qꝛ imutat a sensi
bilibus. ¶ 4° differunt penes esse theologi
cū. Quia aia vertibilis est a bono in malū
⁊ ecōuerso. Angelus vō nō: quia manet i
eo ad quod se ↄuertit siue bonū siue malū.
¶ Insuper contra fidē est ⁊ totam scripturā
sacram ponere nullam aiam debere dāna
ri. Quare in hoc acceptāda est snia Augu
stini. qui in liº de ecclesiasticis dogmatibꝰ
ait. Credendū est ⁊ firmiter tenendū: ꝙ aie
non sunt ab initio create vt Oꝛigenes fin
xit: neq̄ȝ cum coꝛpoꝛibus seminātur vt lu
ciferiani ⁊ Cyrillus ⁊ quidā latinoꝝ affir/
mant: sed a deo animā creari simul ⁊ infun
di in coꝛpoꝛe cōposito ⁊ foꝛmato. ¶ Si vō
obiceret ꝙ deus cessauit a creatione reruȝ
quia vt scribitur genesis. cº. 2. Cessauit ab
omni ope quod patrarat. ¶ Rn̄det Tho.
vbi. s. ꝙ deus dicitur cessasse die. 7°. non
quidem ab omni ope cum dicatur Joānis
5°. Pater meus opatur vsq̄ȝ modo ⁊ ego
operoꝛ. ¶ Sed cessauit a nouis reruȝ gene
ribus ⁊ speciebus condendis. Nam vt idē
Tho. ponit pª parte. q. 73. Post opera sex
dierum a deo multa facta sunt ⁊ fiūt a deo
quotidie. Sicut noua indiuidua in quali/
bet specie ⁊ noue species que frequēter ap
parent in animalibus ex putrefactione ge
neratis ⁊ noua miracula ac noue aie. Ta/
men nihil ex hijs factū est nouū quin aliq̄
liter in operibus sex dierum pꝛecessit aut
pꝛeextiterit. ¶ Siue materialiter sicut de co
sta ade foꝛmauit mulierem. ¶ Siue causa/
liter sicut indiuidua que nunc generantur
pꝛecesserunt in p̄mis indiuiduis suaꝝ spe
cieꝝ. ¶ Species etiam noue si que apparēt
pꝛeextiterunt in quibusdam actiuis virtu
tibus. ¶ Sicut aialia ex putrefactiōe gene
rata ꝓducantur ex virtutibus stellaꝝ ⁊ ele

mentoꝝ quas a principio acceperunt etiã si noue species talium aĩalium ꝓducãtur. ¶ Aut quedam precesserunt ꝰm similitudinem sicut anime que nũc creatur. Ideo nihil nouum sub sole. Eccle. p. c°. Quod de animabus de nouo creatis intelligi etiam potest: eo ꝙ anima ade in operibus illis sex dieꝝ creata fuit cui omnes alie que ꝓducũtur singillatim similes sunt. ¶ Sed adhuc oritur difficultas de anima ꝑmi hominis an. s. fuerit creata simul cum corpore vl' ante corpus. Et Aug⁹ super genesim ad litteram videtur sentire ꝙ creata fuit ante corpus cum angelis: sed hoc non dicit asserẽdo. Et in libro de ecclesiasticis dogmatib⁹ expresse contrariũ asserit. ¶ Sanctus vero Tho. pᵃ parte. q. 91. dicit ꝙ cũ anima vniatur corpori vt forma ⁊ sit nãliter pars humane nature esse non potest ꝙ fuerit ante corpus creata. Nam deus ꝑmas res instituit in pfecto statu sue nature ꝰm ꝙ vniuscuiusc𝔷 rei species exigebat. Aĩa autẽ cũ sit pars humane nature non habet naturalem perfectionẽ nisi ꝰm ꝙ est corpori vnita. vnde non fuisset ꝯueniens aĩam sine corpore creari. ℭ Quartum dubiũ propositum fuit vtrum deus debuit aĩam tali corpori vnire. Est quidem vt apparet corpus humanũ passibile corruptibile mortale debile satis ⁊ imbecille. Superatur a corporibus celestibus in impassibilitate i splendore in decore: a lince in visu. a cane ⁊ vulture in odore: a porco in auditu: a simia in gustu: ⁊ aranea in tactu: a volucribus in agilitate ⁊ huiusmodi. Si aĩa nobilissima est creatura cur tã corpori tã ĩfimo deus illam copulauit. ¶ Ad qđ rñdet Bonauẽtura in 2° di. 17. ꝙ hoc ꝯuenienter factũ est quatuor rationibus.

ℭ pᵃ q2 sic reqrebat ordo hominis in se.

ℭ 2ᵃ q2 sic reqrebat ordo homĩs ad creaturã inferiorem.

ℭ 3ᵃ q2 sic reqrebat ordo hoĩs ad creaturã parem.

ℭ 4ᵃ q2 sic reqrebat ordo homĩs ad fine𝔷.

ℭ Primo requirebat ordo hoĩs ad se vt aĩa tali corpori vniret. Nã homo cõditus fuit vt natus multa cognoscere non solum cognitione intellectiua sed etiam sensitiua Ideo debuit ei dari corpus multiforme vt diuersã organa diuersitati sensuũ deseruirent ad diuersã obiecta cognoscẽda. Quia etiã ꝯditus fuit in vertibilitate arbitrij vt potens viuere in iusticia ⁊ mori per culpã dari debuit etiã ei corpus qđ non tm̃ esset habile ad viuendũ: sed etiã posset fieri habile ad corrumpendũ siue moriẽdũ. Ideo corpus illud nõ debuit esse celeste sed elementare. ℭ Scđo reqrebat ordo hoĩs ad creaturã ĩferiorẽ vt tale corp us sibi daret. Quia enĩ corporales nature ĩteriores facte sunt vt deseruirẽt creature rõnali. hinc est ꝙ debuit fieri rõnalis creatura tal'r cõposita ꝙ obsequiũ creaturaꝝ ĩferioꝝ esset ei vtile: quare nõ debuit corpus hoĩs tam ex nã supioꝝ corpoꝝ q𝔷 ex natura elementoꝝ ꝯstitui. ℭ Tertio sic reqrebat ordo hominis ad creaturã parẽ. Sicut enĩ facta est vna creatura rõnalis ꝓpe deũ ⁊ in loco supremo. s. celo empireo: sic debuit fieri alia rationalis creatura in loco infimo. s. terra. Et ideo corpus eius debuit institui ei natura: tali habitationi conueniẽti. ℭ Quarto ordo homĩs ad finẽ requirebat: vt tale corpus hẽet. Debebat quidẽ homo subici deo per abiectionẽ humilitatis vt sic ascẽderet vnde angelus ceciderat per elationẽ Ideo ei dari debuit corpus in quo puluerẽ se reputãs deo per oĩa subiaceret. ¶ Et si obiceret ꝙ pfectioris forme debet esse pfecti⁹ susceptibile. Sed aĩa ĩtellectiua est pfectissima aĩaꝝ. Cũ oĩum alioꝝ aĩaliũ corpora habeãt nãliter ĩsita tegumẽta: puta pilorũ loco vestiũ: ⁊ vnguiũ loco calciamẽtoꝝ: habeãt etiã arma natural'r sibi data sicut vngues dẽtes aut cornua. ergo videtur ꝙ aĩa ĩtellectiua non debuerit vniri corpori ĩperfecto tanq𝔷 talibus auxilijs priuato. ¶ Ad hoc rñdet Tho. pᵃ par. q. 76. arti°. 5. in rñsione ad 4ᵐ arg ᵐ. ꝙ aĩa ĩtellectiua q2 est vniuersaliũ cõprehensiua habet virtutẽ ad ĩfinita. Et ideo non potuerunt sibi determinari a nã determiate extimatiões nãles vel etiã determiata auxilia vel defẽsionum vel tegumentoꝝ: sicut alijs aĩalibus quorum aĩe habẽt apprehẽsionem ⁊ virtutẽ ad aliqua particularia determiata. Sed loco hoꝝ oĩum homo nãliter habet rõnem

ꝛ manus que ſunt organa organorum: qꝛ per eas homo poteſt ſibi preparare inſtrumenta infinitorum modorum ꝛ ad infinitos effectus. Cuncta igitur que ſunt in homine tam ex parte anime q̄ȝ corporis: q̄ȝ etiam ex parte vtriuſqȝ bene optimeqȝ diſpoſuit ſapientiſſimꝰ artifex ille deꝰ. ¶ Ob quod Cicero in libro de legibus dicebat. Animal hoc prouidum ſagax: multiplex: acutum memoria: plenum rationis ꝛ conſilii quem vocamus hominē preclara quadam conditione generatum a deo conſtat. ¶ Et Bernardus in ſermonibus inquit. Parum ne tibi videtur hoc. Cogita qualem te fecit. Nempe ſm corpus egregiam creaturam: ſm animam magis: imagine creatoris inſigneȝ: rationis participē: beatitudinis eterne capacem. Porro ambo ſibi coherere fecit artificio incomprehenſibili ꝛ ſapientia inueſtigabili. Nec hoc ante promeruit qui ante non fuit nec ſpes retributionis fuit. Nec ideo fecit quia bonorū noſtroꝝ eget.

¶ De anima ſeparata que immortalis eſt ꝛ perpetua: ꝛ de locis ad que anime transferuntur poſtq̄ȝ exeunt de corporibus.

Cap. 3m.

Tertium myſterium de anima contēplādum dicitur ſeparationis. Propter tranſgreſſionem quidem primorum parentum mors in omnes filios adam decreto dei iuſte deſeuit. Quare et animam a corpore ſuo ſeparari neceſſe eſt De qua in hac parte quatuor dubia declaremus.

¶ pm vtrum anima a corpore ſeparata ſit immortalis.

¶ 2m vtrū anime ſeparate trāſferantur ad aliqua loca.

¶ 3m vtrū loca faciant ad delectationē vel penam animabus ſeparatis.

¶ 4m vtrū aīe exeant de locis ad que trāſferuntur.

¶ Primum dubium eſt vtrum anima a corpore ſeparata ſit immortalis. Naȝ pleriqȝ temere affirmare non erubeſcunt: ꝙ anime ſimul cum corporibus moriantur. In quorum perſona inquit ſapiens Eccleſiaſtes. 3. co. Unus interitus eſt hominuȝ ꝛ iumentorum et equa vtriuſqȝ conditio. Sicut moritur homo ſic ꝛ illa moriuntur. ¶ Contra quos eſt auctoritas fidei ꝛ omnium ſapientum doctrina. ¶ Apparet autem imortalem eſſe animā atqȝ incorruptibilē ex tribus.

¶ p ex gnāli confeſſione.

¶ 2o ex euidenti ratione.

¶ 3o ex clara exemplatione.

¶ Primo apparet ꝙ ſit immortalis anima ex generali confeſſione. Id nanqȝ confitentur ꝛ predicant philoſophi poete ꝛ doctores: immo ꝛ quilibet magno ꝛ excellenti ingenio viri. Quorum dicta in hoc loco inſeramus. ¶ Auerois ſuper. xi. methaphiſice ita dixit. Anima manet poſt morteȝ et finis proſperitatis eius erit ſi iūgatur primo motori. ¶ Et Auicēna qnta parte naturalium. Cum anima liberabitur a corpore ꝛ ab accidētibus corporis tunc poterit cōiungi intelligentie agenti. Et tunc inueniet in ea pulchritudinem intelligibilem: et delectationem perēnem. Et vocat intelligētiam agentem deum. ¶ Galienus in libro de ſpermate. Sicut lumē ſolis quod eſt incorruptibile ſeparaṫ ab aere ab omni oculorum intuitu ſine ſui corruptione ſic ꝛ anima ſine ſui corruptione ſeparaṫ a corpore. ¶ Plato ſm Macrobiuȝ in libro ſaturnalium. ¶ Et Aulūgelliū in libro noctiū atticarum libruȝ ſcripſit de immortalitate anime quem Tullius tranſtulit in latinum de nominauitqȝ illum a fedone quodam ſocrati ꝛ platoni dilecto. ¶ Ibi ſic ait. Perfectus ꝛ purgatus hinc exiens habitabit cū deo. ¶ Idem in thimeo. Anima eſt immortalis ꝛ ſm ꝙ vicerit paſſiōes vel victa fuerit premiabitur vel punietur poſt hanc vitam. ¶ Macrobius ſuper ſomnum ſcipionis. Sic habeto omnibus qui patriaȝ ſeruauerint iuuerint auxerint certum eſſe in celo definitum locum: vbi beati euo ſempiterno fruantur. ¶ Lactantius libro. 7. diuinarum inſtitutionum aduerſus gentes dicit: ꝙ quidam conſuluit apollinem mileſium vtrū anima maneat poſt mortē. Qui reſpondit. ¶ Anima q̄ȝdiu vinculis detinetur in corpore corruptibilis paſſiones ſētiens mortalibus cedit doloribus. Cū vo

humanam

humanam ſolutionem velociſſimaꝫ poſt
ſolutum corpus inuenitur: omnis e terra
fertur nunqꝫ ſeneſcens ⁊ manet in eternū
¶ Lucretius vt ibidem Lactantius refert
dixit. Cedit idem retro de terra quod fuit
ante in terram. Sed quod miſſum eſt ex
etheris oris. Id rurſum celi fulgentia tem
pla receptant. ¶ Iterum Lactantius ibi de
ferecide ait: immortales eſſe animas fere/
cides diſputauit: hec ꝟo propria eſt in no/
ſtra religione doctrina. Ergo Dicearcus
cum Democrito errauit qui perire cuꝫ cor
pore ac diſſolui argumētatus eſt. ¶ Quin/
tilianus ita retulit. Siquis ſciat quis ſit fi
nis bonorum que vera felicitas nunqꝫ ſi/
bi videbitur prematura morte perire. ¶ Et
Ouidius libro tertio methamorphoſeos
Ultima ſemper expectanda dies homini:
diciqꝫ beatus ante obitum nemo ſupre/
maqꝫ funera debet. ¶ Saluſtiꝰ in libro de
republica. Ingenia ⁊ egregia facinora ſi/
cut anima immortalia ſunt. ¶ Ualeriꝰ ma
ximus libro. 2. c. primo. Aſſerit morē fuiſſe
gallorum mutuare pecunias vt eas reci/
perent apud inferos. ¶ Seneca ad lucilluꝫ
ita ſcribit Si tranquille volumus viuere:
in expedito habenda eſt anima vt ſiue illā
inſidie ſiue egritudines petant quid aliud
debeo niſi vt exeat exhortari ⁊ cum oībus
eam bonis emittere. Uade inqꝫ vade for/
titer: vade feliciter nihil dubitans. En re/
rum natura que generauit expectat ⁊ locꝰ
iſto melior ⁊ tutior. ¶ Didimus ad alexan
drum ita loquitur. Nos nō ſumus huius
mundi incole ſed aduene. Nec ita in orbē
terrarum venimus tanqꝫ in eo conſiſtere
libeat: ſed tranſire properamus enim ad
patriam larem nullis delictorum ponderi
bus pregrauati. ¶ Tullius in queſtiōibus
tuſculanis clamat. Non eſt lugenda mors
quam immortalitas conſequitur. ¶ Idem
in libro de ſenectute iducit Catonem ꝯferē
tem cū publio ſcipione ⁊ gaio lelio. Ego in
quit patres veſtros viuere arbitror ⁊ ea q
deꝫ vita que eſt ſola vita nominanda. Nā
dum ſumus incluſi in hijs propaginibus
corporis munere quodam neceſſitatis et
graui opere perfrugimur. Eſt eniꝫ celeſtis
animus ex altiſſimo domicilio depreſſus:

⁊ quaſi demerſus in tetrum locum diuine
nature eternitatiqꝫ contrarium. Sed cre/
do deos immortales ſpiraſſe animos ī hu
mana corpora vt eſſent qui terram vteren
tur quiqꝫ celeſtium ordinem contemplan
tes imitarent̄ eum vite modo atqꝫ conſtā
tia. Nec ſolum me ratio impulit vt ita cre/
derem: ſed nobilitas etiam ſummorū phi
loſophorum ⁊ auctoritas. Demonſtrabū
tur mihi preterea que Socrates ſupremo
die vite de immortalitate animorum diſſe
ruiſſet: is qui eſſet omnium ſapientiſſimꝰ
oraculo apollinis iudicatus. Quid multa
ſic mihi perſuaſi ſic ſentio cum tanta ſit ce
leritas animorum memoria preteritoꝝ fu
turorum prudentia tot artes tot ſcientie:
tot inuenta non poſſe eam naturā que res
ipſās contineat eſſe mortalem.

¶ Secundo apparet ꝙ anima ſit immor/
talis ex euidenti ratione que multiplex aſ
ſignari poteſt.

¶ pªdꝛ ceſſationis.
¶ 2ª ſeparationis.
¶ 3ª operationis.
¶ 4ª inclinationis.
¶ 5ª perfectionis.
¶ 6ª ordinationis.
¶ 7ª iuſtificationis.
¶ 8ª remunerationis.
¶ 9ª aſſimilationis.
¶ xª reſurrectionis.
¶ xiª orationis.
¶ xiiª comparationis.

¶ Prima ratio ex qua colligitur ꝙ ſit im
mortalis dicitur ceſſationis. Ceſſat quidē
in ea materia cum ſit ſubſtantia ſimplex ⁊
non ſit cōpoſita ex materia ⁊ forma. ¶ Un
de Auguſtinus in. 7. ſuper geneſim ad lit
teram ait. ꝙ anima non eſt facta ex mate/
ria corporali neqꝫ ex materia ſpūali. ¶ Et
hoc manifeſtum eſt ſm Tho. pª parte. q.
75. precipue ex ratione humane anime in/
quantum eſt intellectiua. Nam omne qđ
recipitur in aliquo recipitur per moduꝫ re
cipientis. Sic autem cognoſcitur vnum/
quodqꝫ ſm ꝙ forma eſt in cognoſcente.
Anima autem intellectiua cognoſcit rem
aliquam in ſua natura abſoluta: puta la/
pideꝫ inquantum eſt lapis abſolute. ¶ Eſt

ergo forma lapidis absolute ẜm rationem
propriam formalem in anima intellectiua
Quare ⁊ ipsa anima intellectiua est forma
absoluta ⁊ non composita ex materia ⁊ for
ma. Nam si sic esset composita forme rerū
reciperentur in ea vt indiuiduales: et sic
non cognoscēt nisi singulare vt accidit in
potentijs sensitiuis que recipiunt formas
reruz in organo corporali. Materia enim
est principium indiuiduationis formarū.
Relinquitur ergo ꝙ anima intellectiua ⁊
omnis intellectualis substantia cogñscens
formas absolute caret compositione mate
terie ⁊ forme. Omnis autē corruptio pro
cedit a conditione materie: lz enim sit īcor
ruptibilis ⁊ ingenita ẜm se vt dicitur ꝑmo
phisicorum: tamen est causa corruptionis
eo ꝙ est in potētia ad multas formas nec
satisfit appetitui suo per aliquam formam
corporum inferiorum. ¶ Unde licet mate/
ria proprie non corrumpatur per se nec for
ma per se sed solum cōpositum: tamen cor
ruptionis huius causa est materia. Cū igi
tur vt dictum est anima non sit composita
ex materia ⁊ forma quia tunc non dicere/
tur anima sed animatuz: ergo patet ꝙ ani
ma est incorruptibilis. ¶ Et vt inquit Tho.
vbi supra. Dato ꝙ anima esset composita
ex materia ⁊ forma tamē adhuc oporteret
eam ponere incorruptibilem. Non enim
inuenitur corruptio nisi vbi inuenitur con
trarietas. Generationes nāqz ⁊ corruptio
nes ex contrarijs in contraria sunt. vñ cor
pora celestia quia non habent materiā cō
trarietati subiectam incorruptibilia sunt.
In anima autem intellectiua nō potest es/
se aliqua contrarietas. Recipit enim ẜm
modum sui esse. Ea ꝟo que in ipsa recipiū
tur sunt absqz contrarietate. Nam intelli/
git ignem ⁊ aquam absqz contrarietate.
Rationes quidem contrariorũ in intelle
ctu non sunt contrarie sed est vna scientia
contrariorum. Impossibile est ergo: ꝙ ani
ma intellectiua sit corruptibilis. ¶ Secun
da ratio qua ostēditur ꝙ anima sit immor
talis dicitur superatiōis. Superat anima
intellectiua ⁊ excedit nobilitatem ⁊ digni/
tatem quorūcunqz corporum tam elemē/
tarium q̄z celestium. Quod probatur ex di
etis omnium sapientum. ¶ Inquit Augu
stinus in libro de libero arbitrio. Omnis
anima omni corpori est nobilior seu meli/
or. ¶ Et idem li°. 83. questionum. Omnis
anima melior est omni corpore. ¶ Et idem
in libro de duabus animabus. Anima lu/
ce ista quam homines venerantur melior
est quoniam quidem illa intelligitur men
te hec sensu corporis innotescit. ¶ Et idem
8. de ciuitate dei. c°. 15. Omni corpori pre/
feruntur anime. Et in libro soliloquioruz.
Quicquid celi ambitu cōtinetur inferius
ab anima humana est. ¶ Et Criso⁹ in libro
de lapsu mundi. Quanto ait celum terra
pulchrius tanto anime pulchritudo omnē
formam q̄zuis pulcherrimi corporis supe
rat. ¶ Ad idem est glosa. c. Cum sit de etate
⁊ qualitate ordi. ¶ Et. 12. q. pª. cᵐ. Precipi
mus. ¶ Et cōfirmatur. 24. q. 3. c. Si habes
¶ Et de pe. ⁊ re. c. Cuz infirmitas. ¶ Et. C. de
sacrosanctis ecclesijs. l. Sancim⁹. ¶ Et Ari
sto. in principio libri de anima. docet quali
ter scientia de anima quantum ad bonita
tem ⁊ honorabilitatem est preponēda ali/
is scientijs naturalibus que sunt de nume
ro bonorum honorabilium propter nobili
tatem subiecti quod est anima intellectiua
¶ Iterum in ꝑ de aīa ait. Aīa autē aliquid
melius esse ⁊ antiquius idest nobilius im
possibile est. Impossibilius autem adhuc
intellectu scilicet esse aliquid nobilius ra/
tionabilissimum enim esse habet ⁊ nobilis
simum ẜm naturam. Ex hijs arguitur sic.
Omne quod nō subicitur motui celi est in
corruptibile. Nam motus celi est causa ge
nerationis ⁊ corruptionis. Sed anima nō
subicitur motui celi. Nā nullū minus no
bile potest agere in magis nobile nec illud
destruere. Sic itaqz cum anima rationalis
que est spiritus nobilior sit celo quod ē cor
pus non subicietur celo. Insup hoc demō
strari potest: quia tanto creatura est nobili
or q̄zto magis appropinquat deo. vñ crea
ture que sunt tm̄ ⁊ solum habent esse: sūt
in īfimo gradu nobilitatis. Creature q̄ hn̄t
esse ⁊ viuere sunt illis nobiliores. Multo
digniores ꝟo sunt creature que habent eē
viuere ⁊ sentire. Quibus omnibus prepo
nuntur creature que habēt discernere ⁊ in

telligere. Cum ergo celi habeat tm̄ esse se/quitur q̄ incōparabilr illis sit excellentior anima. Potest adhuc anima inclinatiōes corporis ex influentijs corpor̄ celestiu3 reprimere ⁊ refrenare. Quare cum nec a celo causetur nec illi subiciat: erit per cōseq̄ns incorruptibilis. ¶ Tertia ratio ostendens aiam esse immortalem dicitur opationis. Cuiuslibet nāq3 sube corruptibilis operatio sua duratione debilitatur ⁊ deficit vsq3 ad vltimū defectum: qui est corruptio vel mors. Sed operatio aie sua duratione iualescit ⁊ pficit. Quia vt scribitur Job. 12. c°. In antiquis est sapiētia ⁊ in multo tēpore prudentia. Ideo apparet q̄ aīa sit immortalis ⁊ incorruptibilis. ¶ Quarta rō qua pbatur q̄ anima sit imortalis dicitur iclinationis. Oēs quidem homines naturaliter inclinantur ad desiderandā vitā perpetuam ⁊ beatitudinem. Sed impossibile est appetitum nālem esse frustra ex 2° metha/phisice vbi dicit Arist. Desideriu3 naturale non est frustra. Et in libro de celo ⁊ mundo. Natura non facit aliquod factū vanū. Igitur necesse est ponere aiam immortalē ¶ Hec est ratio Tho. in 2° contra gētiles. c. 78. Et in p̄a par. q. 75. ¶ Quinta ratio dī perfectionis. Ad pfectionem nāq3 vniuersi requiritur diuersus gradus creaturarū. ¶ Unde Grego⁹ in. 4. dialogor̄ dicit. Tres vitales spūs creauit oipotens de⁹. ¶ Unū qui carne tegitur ⁊ cum carne moritur: hic est iumentor̄ ⁊ animalium irrationabiliū. ¶ Aliū qui carne non tegitur nec cū carne moritur: hic est angelor̄. ¶ Et tertium qui carne tegitur ⁊ non cū carne moritur: hic ē hominum ratione predictor̄. Apparet er/go q̄ ad perfectionem vniuersi ponēda est aīa immortalis. ¶ Sexta rō dicitur ordi/nationis: ⁊ hec refertur ad diuinam sapia3 Sapientis nanq3 est ordinare bona ad bonum ⁊ optima ad optimu3 finem. Si ergo deus omnia ordinauit ad hoiem videt̄ q̄ homo post deum sit oīum creatura4 finis: finis aūt nobilior est principio. Cum ergo mundus sit perpetuus q̄3tum ad subam: vt patet de elementis ⁊ corporibus celestibus: ergo ⁊ aīa erit ppetua. ¶ Hanc ratio/nem Lactantius tangit li°. 7. diuinar̄ institutionum vbi ait. Si hoīum causa fact⁹ est mundus ⁊ ita factus est vt esset etern⁹ scilicet q̄3tum ad subam: cur ipsi quorū causa factus est non sunt sempiterni. ¶ At nōnulli deo nostro ingratissimi negare non ɔfunduntur ad hominum vtilitatē cuncta que in celo ⁊ q̄ in terra sunt esse ordinata. Qui audire debent illud quod scribitur Deuteronomy. 4. c. Solem ⁊ lunā ⁊ omnia astra celi creauit dn̄s deus in ministeriu3 cūctis gentibus. Et Dauid loquens ad deum cū admiratione dicebat. Quid est hō q̄ memor es eius aut filius homis qm̄ visitas eum. Minuisti eum paulominus ab angelis gloria ⁊ honore coronasti eū ⁊ constituisti eum super opera manuū tuarum. Oia subiecisti sub pedibus eius oues et boues vniuersas insuper ⁊ pecora cāpi: volucres celi ⁊ pisces maris. ¶ Et de hoc Augustin⁹ adhuc ita loquitur. Omnia dn̄e sub pedi/bus hominis subiecisti vt solus homo su/per omnia tua tuus esset totus. Exteriora nanq3 pro corpore cuncta creasti. Ipsum do pro anima. Animā pro te: vt tibi soli vacaret: te solum amaret ⁊ possideret ad solatium. ¶ Lactantius aūt libro. 7. diuinar̄ institutionū prius eleganter suadet mun/dum sine causa factum non esse demum et pter hominē a deo ɔditum cōfitetur. Inquit ergo sic. Cum mundum oēsq3 partes eius vt videm⁹ mirabilis ratio gubernet: cum celi temperatio: ⁊ equalis in ipsa va/rietate cursus astrorum: luminunq3 celestium: temporum constans ac mira descri/ptio: terrarum varia fecunditas: plana cā porum munimenta ⁊ aggeres montium: viriditas vbertasq3 siluarum: fontium sa/luberrima eruptio: fluminum oportuna inundatio: maris opulenta ⁊ copiosa interfusio: ventorum diuersa ⁊ vtilis aspiratio: ceteraq3 oia ratiōe sūma ɔstent. Quis tā cecus est vt existimet sine causa esse facta in quib⁹ mira dispositio puidentissime rōnis elucet. Deinde seqtur Lactāti⁹ isinuans q̄ nō nisi pter homiem cūcta sint facta ait. Quis est eni tā ineptus vel tā ociosus vt agrediat aliqd facere frustra: ex quo nullū

vtilitatem nullum commodū speret. Qui
domum edificat nō ideo edificat vt tm̄ mo
do domus sit: sed vt in ea possit habitari.
Qui nauez fabricat non ideo insumit ope
ram vt tm̄ nauis appareat: sed vt ea naui
getur. Item qui vas aliquod istituit ac for
mat non propterea id facit vt tm̄ fecisse vi
deatur: sed vt vas illud effectuz capiat ali
quid necessarium. Similiter cetera que-
cunqꝫ fiunt non vtiqꝫ in superuacuum: sꝫ
ad vsus aliquos vtiles laborantur. Mun
dus ergo a deo factus est: non vtiqꝫ pro-
pter ipsum mundum. Neqꝫ enim aut calo
re solis aut lune aut aspiratione ventoruz
aut humore imbrium aut alimonia frugū
cuz sensu careat indiget. Sed ne illud qui
dem dici potest ꝙ deus propter seipsum fe
cit mundum: quoniam potest esse sine mū
do sicut fuit antea. Et hijs omnibus que
in eo sunt queqꝫ generantur deus non vti
tur. Apparet ergo animantium causa mū
dum esse cōstructuz: quoniam rebus hijs
quibus constat animantes fruunt. Rur-
sus ceteras animantes hominis causa es-
se factas ex eo clarum est ꝙ homini serui-
unt ⁊ tutele atqꝫ vsibus eius date sūt quo
niam siue terrene sint siue aquatiles non
sentiunt mundi rationez sicut homo. Hec
Lactantius. ¶ Ut autem breuius partem
hanc decurramus: Hugo in libro de arra
sponse sic ad hominem dicit. Respice vni
uersum mundum istum ⁊ considera si ali-
quid in eo sit qđ tibi non seruiat. Omnis
natura ad hunc finem dirigit cursum suuz
vt obsequijs tuis famuletur tuisqꝫ necessi
tatibus ꝫm affluentiam indeficientem oc
currat. Hoc celuz: hoc terra: hoc mare hoc
aer cum hijs que sunt in eis vniuersis ex-
plere nō cessant. Hec Hugo. ¶ Res est ꝑ-
fecto ab omnibus ponderanda: ꝙ pijssi-
mus omnium pater deus tot innumeris
beneficijs: tot amplissimis muneribus: tot
abundantissimis gratijs voluerit animaz
rationalem donare. Ipsi corpus organicū
mirabili opificio estructum cum sensibus
copulauit. ¶ Ipsi celos ⁊ sydera firmamēti
elemētaqꝫ omnia ⁊ ex illis composita ser-
uire iussit. Ipsi angelos ad custodiam de-
putauit. Ipsi leges ⁊ precepta beneuiuen
di instituit. Et cum nec sic suum creatorem
agnosceret misit vnigenitum filium suum
qui viam veritatis illam doceret: qui errā
tem ad semitam vite perduceret: qui de-
niqꝫ illaz sanguine suo precioso redimeret
Quis igitur tam egregiam tam insignem
tam preclaram tanqꝫ deo charissimā crea
turam ad imaginem ⁊ suam similitudinez
formatam morituram audeat affirmare.
Aperi oculos tuos. O anima tanto deco-
re redimita. O anima tanta diligentia a
tuo creatore custodita. O anima tanto la-
bore a iesu filio dei ⁊ virginis quesita tan-
to dolore recuperata: tanto deniqꝫ precio
redempta ⁊ considera in teipsa sapientiam
dei: qui non ab re circa te tanta dignatus
est operari. ❡ Septima ratio qua ostendi-
mus ꝙ anima sit immortalis dicitur iusti
ficationis. Clamant omnes sancti iustissi-
mum esse deum sicut patet in sermone de
iusticia dei in quadragesimali nostro. Et
vbi esset iusticia dei si anima cum corpore
moreretur quandoquidez tot mala in pre
senti remanēt impunita. Sed profecto nō
sine pena transibunt impij qui in suis ma
lis ⁊ iniquitatibus prosperantur: quia in
futura vita equissimꝰ ille deus reddet vni
cuiqꝫ ꝫm opera sua vt latius diximus in
pretacto sermone. Non glorientur pecca-
tores im malitia sua: quoniam de illis in-
quit in ps. 77. Dauid. Cōsumetur nequi-
tia peccatorum. Et ps. 31. Multa flagella
peccatoris. Et Sapiens prouerbiorum. 5.
c. Iniquitates sue capient impium. Nam
⁊ seneca in tragedijs hoc ipsum confitetur
Inquit autem sic. Quod quisqꝫ fecit pati
tur. Auctorem scelus reperit. Et Plato in
fedrone dixit. Est in reuera defunctorū ani
mas extare ⁊ bonis meliꝰ esse: malis autē
deterius. ❡ Octaua ratio qua deducitur
immortalitas anime dicitur remuneratio
nis: hec spectat ad clementiam ⁊ benigni-
tatem dei qui sicut nullum malum impu-
nitum ita nec vllum bonum irremunera-
tum relinquit. Hoc autez esset si anima pe
riret cum corpore quoniam amici sui qui
corpora eorum ⁊ voluntarijs castigationi
bus ⁊ illatis passionibus obtulerunt nul
lam inde reportassent mercedem. Intuea

mur quid apoſtoli quid confeſſores quid
virgines quid ⁊ martyres egerint pro dei
amore et inde concludamus φ ſi mortua
foret illorum anima dei manus vacua eſ/
ſet a munere liberalitatis. Errauerunt in
ſolitudinibus illi in ſpeluncis in cauernis
in ſciſſuris petrarum ⁊ montium affligen
tes carnem vigilijs ieiunijs genuflexioni/
bus ṽberibus ⁊ diſciplinis. Alij ludibria
⁊ vincula experti ſunt. Alij lapidati ſunt.
Alij capite ceſi. Alij flammis aduſti. Alij
ſagittis vulnerati. Alij in mare ⁊ flumini
bus demerſi. Alij exquiſitiſſimis cruciati/
bus necati: vt deo gloriam ⁊ honorem im
penderent. Núquid ſiue retributiõe labo
rauerunt in caſſum. O pietas dei benedi/
cti. O charitas patris eterni. Ipſe vtiq̃
diligentibus ſe bona inuiſibilia prepara/
uit que oculus nõ vidit nec auris audiuit
Et propterea Saluator noſter Mathei. c.
5. ſuos diſcipulos ↄfortabat dicens. Bea
ti eſtis cum maledixerint vobis homines
⁊ perſecuti vos fuerit ⁊ dixerint omne ma/
lum aduerſum vos mentientes propt̃ me
Gaudete ⁊ exultate quoniam merces ve/
ſtra copioſa eſt in celis. ¶ Nona ratio dici
tur aſſimilationis, de qua ſic dicit Auguſti
nus in libro de ſpiritu ⁊ anima. Immorta
lis eſt anima ne a ſui creatoris ſimilitudie
diſcrepare videatur. Non enim poterat eſ
ſe imago ⁊ ſimilitudo dei ſi vllo mortis ter
mino clauderetur. ¶ Decima ratio dicitur
reſurrectionis. Eſt articulus fidei φ reſur
gẽt mortui. Et de hoc diffuſe ſcripſi in qua
drageſimali in ſermone de reſurrectiõe ge
nerali. Quia itaq̃ erit reſurrectio que fiet
per vnionem animarũ ad ſua propria cor
pora virtute diuina. Et quia chriſtus ſurre/
xit a mortuis. Et alij poſt mortem miracu
loſe redierunt ad vitam. neceſſe habemus
confiteri φ anima ſit immortalis. ¶ Un/
decima ratio dicitur orationis. Orat eccle
ſia pro defunctis ⁊ ſuffragia facit pro ani/
mabus in purgatorio penale debitũ exol/
uentibus. Igitur anima eſt immortalis.
Duodecima ratio dicitur comparationis:
comparãdo quippe anima que eſt vltima
forma ad primam materiam ponenda eſt
anima incorruptibilis. Nam ſicut eſſe itel
ligibile eſt permanentius q̃ eſſe ſenſibile
ſic ⁊ recipiens eſſe intelligibile eſt perma/
nentius q̃ recipiens eſſe ſenſibile. Sed re
cipiens eſſe ſenſibile eſt incorruptibile ſm
ſuam ſubſtantiam ſcilicet materia prima:
ergo multofortius intellectus paſſibilis:
qui eſt receptiuus formarum intelligibili/
um. ¶ Tertio apparet φ ſit imortalis ani
ma ex clara exemplatiõe. Sunt tria exem
pla lucidiſſima que oſtendunt animam eſ
ſe immortalem in quibus tanq̃ in ſplen/
didiſſimo ſpeculo quilibet tante rei verita
tem inſpicere poteſt.

¶ p̃m̃ exemplum dr̃ tolerationis.

¶ 2m apparitionis.

¶ 3m exauditionis.

¶ Primum exemplum dicitur toleratio/
nis. vt eniꝫ ſcribit Cicero in queſtionibus
tuſculanis. Nemo vnq̃ ſine magna ſpe i/
mortalitatis ſe pro patria offerret ad mor
tem. De martyribus claꝝ eſt φ mortẽ nõ
timuerunt quam vitare potuiſſent ſi chri/
ſtum relinquere voluiſſent. Sed ad philo
ſophos veniamus. Recitat Auguſtinus
libro p̃ de ciuitate dei. c. 22. φ quidam phi
loſophus theobrotus nomine lecto plato
nis libro de immortalitate animarum de
muro ſe precipitem dedit. Itaq̃ interfecit
ſemetipſum. ¶ Et Lactantius libro. 3. diui
narum inſtitutionũ ait. Multi ex hijs qui
eternas eſſe animas ſuſpicati ſunt tanq̃
in celum migraturi ſibiipſis manus intu/
lerunt. vt cleantes: vt criſippus: vt empe/
docles: ⁊ zeno. Et ex romanis cato qui fuit
in omni vita ſua ſocratice vanitatis imita
tor. Et quia de catone fit mentio: ſciendū
φ muti fuerunt ſic nomiati. Nam fuit qui
dam cato cenſorinus de quo fit mentio. in
libro de amicitia ⁊ in queſtionibus tuſcu/
lanis a cicerone: ⁊ a plinio in libro de viris
illuſtribus: ⁊ a Ualerio i rubrica de ſtudio
⁊ induſtria. Hic fuit eloquentiſſimus litte
ris grecis ⁊ latinis eruditus multaq̃ fecit
magnifica pro republica ⁊ conſulendo et
preliando. Qui vt ſcribitur in ſpeculo ge/
ſtorum mundi tedio duplicis quartane af
fectus vt beatiore vita frueretur ſemetip/
ſum iterfecit. Fuit ⁊ alius cato filius ſupra
dicti vir bellicoſus qui vt ſcribit Frontin⁹

cum in bello contra macedonie regem pugnaret equo prolapsus cū se rellecogisset: animaduertit gladium cecidisse e vagina quem fortiter recuperauit ꝛ vulneratis hostibus ad suos rediit. Qđ exemplu3 adeo romanos animauit ad prelium ꝛ macedones terruit vt ipsi macedones vincerētur. ¶ Fuit alius marcus cato filius supradicti ꝛ nepos censorini qui consul in africa die3 clausit extremu3. Cato autem vticensis q ꝛ porti⁹ fuit fili⁹ ꝑcedētis Marci catonis q vticensis dicitur eo ꝙ in vtica libie ciuitate se occidit. Causa ṽo fuit vt non subiceretur cesari quoniam ipse pompeianas partes secutus fuerat. Nam vt ait Tullius in primo de officijs. Mors turpitudini ac seruituti anteponenda est. ¶ Ex hoc arguunt quidam probantes ꝙ anima sit imortalis ex auctoritate Aristo. in tertio ethicorum: qui ait. Qđ fortis debet se exponere morti pro salute patrie. Et hoc ꝫ iudicium naturalis rationis. Sed nisi anima esset incorruptibilis non deberet hoc appetere quia non esse simpliciter non cadit sub appetitu ¶ Sed contra hoc nonnulli obiciunt dicentes ꝙ etiam si anima moreretur cum corpore adhuc velle sustinere mortem pro liberatione patrie ꝛ pro republica esset ꝫm iudicium rectum rationis. Naz melior est modicus actus virtutis intēsus q̄3 vita viciosa vel cum actu remisso per magnum tēpus. ergo fortis debet se exponere pro bono virtutis. Et quia ipse est pars communitatis cuius bonum commune naturaliter est magis diligendum q̄3 bonum priuatum. Et ista videtur fuisse opinio Scoti. Quam improbat Landulphus in suo 4. di. 43. Quia sicut lex ꝛ ratio nālis preualet omni legi et rationi maxime create. Ita bonum entitatis naturalis preualet omni bono cuiuscunq3 virtutis. vnde long⁹ videtur ꝙ sit eligibilis habere esse perpetualiter ꝛ non virtuosum esse moraliter non dico viciosum esse sed non virtuosum q̄3 habere esse morale ad modicum tēpus ꝛ postea habere perpetuum non esse. Similiter puto eligibilius habere perpetua3 entitatem incorruptibilem sine gloria patrie q̄3 habere gloriosum esse per vnum diem ꝛ postea perpetuo annihilari. Et tamē maius est bonum patrie q̄3 bonum virtutis. Hec Landulphus. Ricardus etiam de media villa in 3° di. 33. ita scribit. Si anima moreretur cum corpore vt falso quidā sunt opinati: homo ṽo deberet velle sustinere mortem pro liberatione patrie. Primo quia ꝫm Augustinum in primo de libero arbitrio. Quisquis recte aliquid eligit appetendum necesse est vt melior fiat: cum ad id peruenerit quod elegit. Melior autem esse non posset qui non esset. Sed si anima moreretur cu3 corpore homo per mortem totaliter desineret esse excepta materia prima. Ergo moriendo volūtarie pro liberatione patrie melior nō esset ꝛ sic non esset electio recta. ¶ Secūdo non debet homo voluntarie intermittere actu3 virtutis alicuius nisi vt libius vacet exercitio maioris virtutis. Sed multo magis esset contra rationem rectam eligere illud ad quod sequeretur perpetua impossibilitas operādi ꝫm quācunq3 virtutem quā ad tempus intermittere actus vnius virtutis non propter exercitiū alterius virtutis. Sed si anima moreretur cum corpore homo eligēdo mori eligeret illud ad quod sequeretur ꝙ amplius in perpetuum ꝫm virtutem operari nō possit. Ista causa exercitij dicta sūt ꝛ vt silentium imponatur hijs qui dicunt non esse sufficiens immortalitatis argm ꝙ illi de quibus mentionem fecimus superius ꝛ reliqui qui patriam dilexerunt: immo ꝛ martyres qui christum confessi sunt mortem non horruerunt. ¶ Secundum exemplum in quo lucet anime immortalitas: dicitur apparitionis. De apparitione animarum diximus in sermone de transfiguratione iesu christi benedicti: ideo tantum id nunc asserimus. ꝙ volente deo ad consolationē viuorum sepius anime separate diuersimode apparuerunt. In legenda sācte lucie scribitur ꝙ orante ipsa cu3 matre iuxta sepul[illegible]rum sancte ag[illegible]he luciā somnus arripuit v[illegible]tq3 agatha3 in medio angelorum gemmis ornatam stantem et dicente3 sibi. Soror mea lucia quid a me petis quod ipsa poteris prestare cōtinuo matri tue. Nam ecce per fidem tuā sanata est.

Euigilans lucia ita iuenit. Nam passa fue
rat eius mater annis multis fluxum san/
guinis. ¶ Hieronymus in vita pauli p̄me
heremite narrat qualiter antonius longe
positus a cella pauli vidit angelos animā
eius deferentes. Qui mox currens iuenit
corpus pauli flexis genibus in modū orā
tis erectum ita vt ipsum viuere extimaret
Sed cum ipsum mortuum didicisset dixit.
O sancta anima quod gerebas in vita in
morte monstrasti. Cum autem non habe/
ret vnde sepulturam faceret venerunt duo
leones ⁊ foueam parauerunt. Sepultoqꝫ
eo redierunt ad siluam. ¶ Ambrosius re/
fert de beata agnete ꝙ eius peracto mar/
tyrio cum parentes eius octaua die iuxta
tumulum vigilarent viderunt chorūꝫ vir
ginum vestibus fulgentibus radiantem
inter quas viderunt beatam agneteꝫ simi
li veste fulgentē ⁊ a dextris eius agnū can
didiorem niue stantem. Quibus illa ait vi
dete ne me quasi mortuam lugeatis. Sed
congaudete mecum ⁊ congratulamini qr
cum hijs omnibus lucidas sedes accepi.
Propter quam visioneꝫ ecclesia celebrat
festum agnetis secundo. Constantia autē
virgo filia constantini lepra grauissima la
borans cum hanc visioneꝫ audisset tumu
lum eius adijt. Et ibi dum orationi insiste
ret obdormiuit viditqꝫ beatam agnetem
sibi dicentem. Si in christum credideris
continuo liberaberis. Ad quam voceꝫ eui
gilans perfecte se sanatam inuenit. Que
baptismum recipiens super corpus beate
agnetis basilicam fecit. Et ibi in virginita
te permansit. In vita sanctarum ruffine et
secunde ponitur qualiter apparuerunt cui
dam matrone nomine plautille. Hee due
sorores fuerunt virgines romane parenti/
bus clarissimis genite: asterio scilicet et au
relia que nupserunt armentario et verino.
Qui accusauerunt eas ꝙ christiane essent
tempore valeriani imperatoris. Et capte
ac tradite donato prefecto post multa ver/
ba iussit ruffinam prius cedi. Quod videns
soror clamare cepit ad iudicem. Quid est
ꝙ sororē meā glorificas ⁊ me inhonoras.
Tandem post multa vtriusqꝫ illata tormē
ta ducte fuerunt in siluam in via cornelia:
ab vrbe roma miliario decimo: in fundo
qui vocatur buxeto. Ibiqꝫ ruffina capite
truncatur. Secunda percutitur: et earum
corpora foris vorāda linquuntur. Deniqꝫ
plautilla matrona in cuius predio hoc fa/
ctum est: vidit eas in visu sedentes gem/
matas in thalamo ⁊ dicentes sibi. Plau/
tilla desine a flagitijs idolorum ⁊ crede in
christum ⁊ veni in predium tuum ⁊ corpo
ra nostra sepeli: quod illa fecit. ¶ Gregori/
us in secundo dialogorum li° affirmat de sā
cto benedicto ꝙ dū moraretur apud mon
tem cassinum nocte quadam dum per fe/
nestram cellule conspiceret et oraret vidit
fusam lucem desuper cunctas noctis tene
bras effugasse. Subito autem totus mun
dus velut sub vno solis radio collectus:
ante oculos eius adductus est: ibiqꝫ ani/
mam germani episcopi capuani ad celum
deferri videns. Comperit autem postea ꝙ
illa hora migrasset a corpore. ¶ De san/
ctis geruasio ⁊ prothasio geminis fratri/
bus qui martyrio coronati fuerunt in ciui
tate mediolani scribit Ambrosius in ser/
mone qui legitur in officio matutinali fe/
stiuitatis eorū. Qualiter cum eorum cor/
pora trecentis annis ⁊ vltra latuissent ab
eo reperta sunt modo qui sequitur. Quo/
dam nāqꝫ quadragesimali tpe ipsi in ora
tione posito: nec aperte vigilanti nec inte/
gre dormienti: Apparuerūt duo pulcherri
mi iuuenes vestibus cādidissimis idest co
lobio ⁊ pallio induti caligulis calciati secū
manibus extensis orantes. Qua visione
elapsa rogauit dominum vt euꝫ ludificari
non fineret. Si vero aliquid visio illa expe/
teret boni iteruꝫ appareret. Simili modo
canente gallo orantes secum iuuenes ap/
paruerunt. Tertia vero nocte non dormien
ti sed stupenti cum tertia sibi apparuerūt
persona que similis paulo aplo videbatur
sm ꝙ in pictura pspexerat. Illisqꝫ tacenti
bus apl's sibi dixit. Isti sunt qui nihil terre
nū desiderantes monita mea sunt secuti.
Quorum corpora in eo repies loco in q̄ stas:
duodeci pedū altitudine terre coopertā ar
chā reperies. Et ad caput eorū libellū in q̄

ortus eorum continetur ꝛ finis. Ita enim
sepelierat illa corpora philippus quidam
christianus. Conuocatis ergo vicinis co/
episcopis: ipse ambrosius prior terre fos/
sor accessit. Et omnia ꝓut dixerat sibi pau
lus in illa visione inuenit. Corpora ꝟo ita
sunt reperta ac si ipsa hora ibidem fuissēt
posita. Insuper ꝛ odor mirabilis inde fla/
grabat: multaqꝫ ibi miracula illorum me
ritis coruscarūt. Et vt inquit Augustinus
libro. 22. de ciuitate dei in illis diebus ipso
presente ꝛ imperatore ac multitudine gen
tium cecus quidam ad corpora martyruꝫ
geruasij ꝛ prothasij lumen recepit. In hac
inuentiōe pax inter longobardos ꝛ roma/
num imperium reformata fuit. Ideo Gre
gorius papa in introitu misse cantari insti
tuit. Loquetur dominus pacem in plebeꝫ
suā. ¶ De patre nostro beato francisco nar
rat Bonauētura: ꝙ hora transitus eiꝰ mi
nister fratrum tunc temporis in terra labo
ris augustinus nomine in extremis labo/
rans cum iam diu perdidisset loquelaꝫ au
dientibus qui astabant subito clamauit ꝛ
dixit. Expecta me pater expecta. Ecce iam
venio tecum. Querentibus autem fratri/
bus ꝛ mirantibus cui sic loqueretur bea/
tum franciscum euntem in celum se vide/
re asseruit. Statimqꝫ hoc dicto ꝛ ipse felici
ter requieuit. Eadem hora episcopo assisi/
nati qui ad oratorium michaelis archan/
geli pre deuotione accesserat in monte gar
gano beatus franciscus iocundus appa/
rens mundum se dixit relinquere ꝛ ad celū
cum exultatione transire. Mane surgens
episcopus socijs narrauit que vidit. Et assi
sium rediens cum perquisisset solicite certi
tudinaliter comperit ꝙ ea hora qua sibi ꝑ
visionem innotuit beatus pater ex hac vi/
ta migrauit. Inueniunt ꝛ alie huiusmodi
apparitiones quas lo[n]gum esset enarrare
Ex quibus cogim[ur i]ndubitanter tenere:
ꝙ anima sit immor[t]alis. ¶ Tertiuꝫ exem/
plum dicitur exau[di]tionis. Quis nā non
videat ꝛ per experientiam compreh[e]ndat
quot ꝛ viri ꝛ mulieres qui in suis necessita
tibus sanctorum ꝛ sanctaruꝫ precipue vir
ginis immaculate matris dei implorāt pa
trocinium exaudiantur? Taceamus mira/
cula que super hoc indies in ecclesia clare
scunt. Oculos tm̄ cordis ꝛ corporis cōuer
tamus ad sacra templa que in dei ꝛ celorū
regine aliorūqꝫ honore per orben constru
cta sunt. Cur non miremur in tantarū ima
ginuꝫ aliarūqꝫ rerum aspectu. In quibus
indicatur ꝙ homines in tribulationibus
positi interueniētibus sanctis liberati fue/
runt. Sūt in italia ecclesie deuotissime vir
ginis nomini dedicate. Sancta Maria de
martyribꝰ apud melfictū in apulia. Sācta
Maria de casali apud brundusium. San/
cta Maria de angelis apud assisium. Sā
cta Maria de loreto apud rachanetū. Sā
cta Maria annunciata florētie. Et alie sic
vulgo nominate. In quibus cernuntur in
imaginibus cereis ꝛ argēteis alijsqꝫ rebꝰ
oblatis bn̄ficia suscepta ab illis qui se vir
gini commēdarunt. Quid rationes queri
mus: quid philosophorum sententias ex/
quirimus cum ipsi effugere non valeamꝰ
taꝫ varia tāqꝫ lucidissima immortalitatis
aiarum exempla. ¶ Secundum dubium
principale fuit vtrum anime separate trās
ferātur ad aliqua loca. Et circa hoc triplex
inuenitur opinio falsa quorūdaꝫ. ¶ Pͣ eorꝫ
qui dixerūt animas transire de corpore in
corpus ita ꝙ cuꝫ separať ab vno vniť alte
ri ꝛ postea alteri vsqꝫ ad corpora bestiarū.
Et hec opinio ascribitur ipi platoni de quo
ita scripsit Augustinus libro. x. de ciui. dei
c. 3º. Platonem animas hominum post
mortem resolui vsqꝫ ad corpora bestiaruꝫ
dixisse certissimum est. Sed mirandum est
ꝑfecto platoneꝫ talia fuisse locutum: de q̄
Ualerius in rubrica de studio ꝛ industria
inquit. Plato cunctorum mortalium sa/
pientissimus habebatur: adeo ꝙ si a celo
iupiter descendisset nec elegātiore nec bea
tiore facundia esset vsurus. Refert adhuc
de ipo Apuleius in libro de vita platonis
ꝙ cum ariston pater eius ad ipsum instru
endum deferret ad socratē nocte preceden
te viderat i gete doctor socrates ꝙ pullus
odoris et candoris eximii vocisqꝫ sonore
ipsiꝰ volabat in sinū postm̄odū de sinu exi/
ens cantando volebat in celum. Cum ma
ne vidisset puerum sibi adductum dixit sō
num completum esse. Quid plura: vt supe

rius commemorauimus de immortalita/
te animarum copiose disseruit. Quomodo
igitur ad tantam insaniam deuenisse cre/
dendus est vt circulationem illam anima
ruz posuerit. Nisi forte dixerimus quia vt
homo errare potuit ac sibimet contradice
re. Tamen quicquid sit de eo opinioné istá
impijssimam expugnare debemus. Inqt
enim Ricardus in. 4. di. 43. Qd contra il
lam non tm̄ est scriptura sacra immo oís
philosophia. vnde Aristoteles in primo de
anima redarguit pictagoricas fabulas di
centes q̄zlibet animam quodlibet corpus
posse ingredi ex eo ꝙ videtur vnũquodqz
corpus habere speciem in formam propri
am. Et secundo de anima dicit ꝙ non con/
tingit animam accipere quodlibet corpus
quia vniuscuiusqz actus aptus natus est
fieri in propria materia. Et inde est vt po/
nit Tho. prima parte. q. 117. ꝙ anima sepa
rata sua naturali virtute non potest moue
re aliquod corpus. Et licet corpora obedi/
ant angelis ad motum localem non tamé
obediunt anime separate. Ratio quia an
geli sunt substantie spirituales quarũ vir
tutes non determinantur ad aliqua corpo
ra ⁊ sunt naturaliter a corporibus absolu
te. Et ideo diuersa corpora eis obedire pos
sunt ad motum. Sed cum alicuius substá
tie spirituales separate virtus motiua de/
terminetur naturaliter ad mouendum ali
quod corpus non poterit illa substátia mo
uere corpus maius sed minus. vnde cum
anima ꝺm suam naturaz determinetur ad
mouendum corpus cuius est forma nullũ
aliud corpus sua naturali virtute pôt mo
uere. Quare merito condemnátur hij qui
fallacijs demonum facile credunt: dum ip
si quorundam viuorum corpora obsiden/
tes simulant se esse animas defunctorum
Fuerunt eiusmodi delusiones q̄zplurime
diebus meis sicut scripsi in libro de timore
iudiciorum dei de illa que neapoli obsessa
fuit ⁊ q̄zplurimos in errorem ducebat duz
diabolus qui loquebatur per eam fateba/
tur se esse animam comitis iacobi picinini
Anno insuper domini. M°cccc xl. In parti
bus terre idróti ⁊ terre bari multi sic obses/
si aiebant se esse animas quorundam qui
diebus illis ex hac vita migrauerant. In
vrbe predicante me ibi anno domini. M°
cccclxxiiij. Decapitatus fuit quidam iude
us eo ꝙ alium de suo genere interfecerat.
post paucos vo dies puella quedam he/
brea loqui cepit nunc in persona vnius il/
lorum nunc in persona alterius. Et dũ am
borum parentes concurrerent ad nouum
spectaculum aperiebant multa secreta do
mus illorum respondebantqz ad interro/
gata sicut faciebant dum viuerent horta/
bantqz suos vt se inuicem pacificarét mul
taqz cófinxerunt mendacia policentes iu/
deis eternam salutem. Tandem demones
illi reliquerũt puellam ⁊ sic cessauit rumor
exortus in plebe. ¶ Secũda falsa opinio
fuit aliorum qui crediderunt animas sepa
ratas latitare i sepulchris suorum corpoꝝ
seu in locis vbi ossa vel cinere suorum cor
porum seruarentur. Ideo de christo vt scri
psimus in sermone de resurrectione lazari
inquit Theophilus. Altius clamauit vt re
frenaret ora gentilium fabulantium in tu
mulis latitare animas defunctoruz. Qua
re alta voce dixit: lazare veni foras quasi
aduocaret de longinquo. Nó est igitur opi
nio illa vera neqz vllo pacto admittenda.
¶ Tertia falsa opinio é q̄rũdá qui dixerũt
ꝙ aía nó est in locis corporalibus sed cor
poralium similibus siue in requie siue in
doloribus. Quia anima separata non de
pédet a loco corporali. Sed huic opinioni
obstat tota theologoruz turba qui omnes
in hanc sententiam conueniunt: videlicet
ꝙ anime post mortez sunt in aliquibus re
ceptaculis. Nam vt inquit Ricardus in
4. di. 45. Sicut angeli qui sunt spiritus sũt
in aliquibus corporalibus locis non circũ
scriptiue sed diffinitiue sic ⁊ anima separa
ta non obstáte ꝙ sit spiritus. Et q̄zuis ani
ma separata non magis cóueniat cũ vno
loco q̄z cum alio ratione sue essentie: cum
ex loco natura eius non dependeat tamẽ
propter operationes quas in loco exerce/
re debet vel circa eam debent exerceri ma
gis sibi conuenit vnus locus q̄z alius. Ex
quo duplex illi locus debetur. ¶ Primus
penalis scilicet infernus: de quo ait Sene
ca in tragedijs. Ingens voratio faucibus

vastis patet latūq; pādit omnibus popu/
lis iter. Sunt ꝟo in inferno quatuor man
siones: prima inferior in qua sunt anime
damnate pro solo peccato mortali actuali:
que puniuntur pena sensus. De hoc dici/
tur in tragedijs Senece. Ipsaq; morte pe/
ior est mortis locus. ¶ Secunda mansio in
qua sunt anime pro solo peccato originali
damnate que puniuntur tm̄ pena damni.
¶ Tertia mansio est in qua de lege cōmuni
purgantur anime que decesserunt in chari
tate deferentes secum aliquod purgabile.
¶ Quarta ꝟo mansio ē in q̄ requiescebāt
anime que decebant cum charitate que ni
hil purgabile secum portabant: vel q̄ por
tauerunt ⁊ purgate erant. Hec ante christi
aduentum dicebatur sinus abrahe. Quia
enim abraham primus ab infidelibus se/
parauit se ⁊ fidei signaculum distinctiuum
accepit. Ideo locus requiei qui debebatur
anime propter fidem charitate formatam
sinus abrahe dictus est. Post christi ꝟo
aduentum quarta ista mansio vacua est:
quoniam aperta est ianua celi merito pas/
sionis christi. Et anime decedentes in cha
ritate nihil purgabile secum ferentes stati
euolant. vnde patet ꝙ non eundem locū
intelligimus modo sinum abrahe cum ro
gamus animas in illum deferri cum eo q
ante christi aduentum sinus abrahe dice/
batur. ¶ Secūdus locus qui debetur ani
mabus separatis est locus delectabilis ce
lum videlicet empireum: de quo suo loco
abunde dicemus: propter que omnia vt
ponit Lactantius libro tertio diuinarū in
stitutionum. Esse inferos Zeno stoicus do
cuit ⁊ sedes quidē piorum ab ipijs esse di
scretas. Et illas qdē qetas ac delectabiles
incolere regiones. Hos ꝟo penas luere in
tenebrosis locis ⁊ ceni voraginibus hor/
rendis. Et Seneca in tragedijs inducit the
seum dicentem. Quisquis placide potens
Dominusq; vite seruat inocuas manus.
Et incruentum mitis imperium regit. Ani
meq; parcit longa permensus diu. Felicis
cui spacia vel celum petit. Uel leta felix ne
moris helisij loca. Secundum omnes poe
tas helisij campi piorum apud inferos sūt
in quibus vt ipsi dicunt bonorum sedent
anime. ¶ Tertium dubium principale fuit
vtrum loca faciāt ad delectationem vel pe
nam animabus separatis. Et ad hoc ita re
spondet Ricardus vbi supra. ꝙ recepta/
cula corporalia animarum in aliquo au/
gēt delectationem earum vel afflictionem
Celum enim empireum q̄uis in nullo au
geat animarum beatarum delectationem
essentialem in aliquo tamen auget delecta
tionem actualem: inquantum ille anime
locum illum plusq̄ alia diligunt. Presen
tia autē rei dilecte aliquam causat delecta
tionem. Ratio autem quare illum locum
preceteris diligunt triplex est. ¶ Una quia
sciunt locum illum sibi esse deputatū a deo
quem summe diligunt. ¶ Alia quia in illo
propter excessum nobilitatis sue nature su
per alia corpora expressius q̄ in alijs lo/
cis refulgere tanq̄ in effectu diuinam bo/
nitatem cōspiciunt. ¶ Tertia quia illius lo
ci sublimitas luminositas ⁊ immobilitas
suam spiritualem sublimitatem et lumiosi
tatem ⁊ quietis perpetuitatem expressius
q̄ qualitates aliorum locorum represen/
tant. vnusquisq; autem ceteris paribus
plus diligit illud quod est magis represen
tatiuū sue nobilitatis. ¶ Receptacula eti
am damnatorum in aliquo augent eorum
afflictionem. Quia locum illū odiunt tri
plici de causa. Prima quia sciunt ipsum si
bi fore deputatum a diuina iusticia quam
odiūt. Alia quia illius loci vilitas est obli
gationis sue ad penam perpetuam reme/
moratiua seu representatiua. Tertia q: est
contentiuus ignis illius quo affligun/
tur. Ex hoc Tho. prima parte. q. 63. dicit:
ꝙ locus nō est penalis angelo aut anime
quasi afficiens alterando naturam s; qua
si afficiens voluntatē contristando dū an
gelus vel anima apprehendit se esse in lo/
co non conuenienti. Receptaculum autē
in quo purgantur anime in aliquo auget
earum afflictionem non quia ipsum odiāt
voluntate deliberatiua cum sint in charita
te ⁊ sciant illum sibi esse assignatum ad tē
pus a diuina iusticia quam diligunt ad ea
rum purgationem. Sed quia ipsum natu
rali motu voluntatis refugiunt sub ratio/
ne qua suam obligatione[illegible] ad penā quā

uis tpaneam repñtat et sub ratione qua ignem continet quo affliguntur. ¶ Quartum dubium principale fuit vtrū aie separate exeant aliquando de locis ad que trāsferuntur. Et quidam dicunt q̄ nō ex eo q̄ Job. 7. scribitur. Qui descendit ad iferos non ascendit. Insuper Aug⁹ li° de cura ꝓ mortuis agenda ait. Si in rebus viuentium interessent anime mortuorum me pia mater nllā nocte desereret: que me terra mariq̨ȝ secuta est vt mecum viueret. Si ergo exirent aliquando de receptaculis suis aliqñ interessent rebus viuentium. Alij contrarium probant ex eo q̄ vt scribitur Mathei. 17. c. in trāsfiguratione saluatoris nostri moyses apparuit cuȝ helia. Ob quod Aug⁹ li° pretacto ait ad viuos aliqs mitti ex mortuis. ¶ Pro hac ambiguitate remouenda respondet Ricardus. q̄ aliquando animas exire de receptaculis suis dupliciter potest itelligi vel per diuinā potētiā vel p naturaȝ ꝓpriā. ¶ p̄mo de inferno ⁊ de celo exeunt alique anime non perpetuum sȝ ad tempus: nec de lege communi sed ex aliqua speciali causa. Sic etiaȝ de purgatorio alique exeunt ad modicum tempus ante expletionem pene sue: post cuius expletionem illuc amplius non reuertuntur. In iudicio aūt oēs aie tā existentes in celo q̄ȝ in inferno exibunt ꝫm cōem legem diuine iusticie ad eadē iteꝝ loca cum suis corporibus reuersure ⁊ in eis in ꝑpetuum permāsure. Per nām vo ꝓpriam dixerunt quidam non posse aias de suis receptaculis exire affirmātes q̄ aia humana nullomodo est mobilis ꝫm locum nec per se nec per accidens. Et si ponatur alicubi per subam suam nunq̄ȝ mouebitur de vbi ad vbi. Sȝ articulus iste excoicatus est a dño stephano epo parisiensi. Ideo ꝫm Ricar. dicendū est: q̄ de suis receptaculis exire possēt aie que vellent nisi ꝓhibērē a supiori virtute Sȝ de lege cōi exire ꝓhibentur ille q̄ sunt in purgatorio ante expletā pniam ⁊ ille q̄ sunt in iferno añ iudiciū. Ille vo q̄ sunt in celo exire nolunt vsq̨ȝ ad tp̄s resurrectiōis corpoꝝ suoꝝ nisi aliqñ videāt placere deo ex aliqua speciali causa. vnde videtur aliqbus q̄ oēs descenderunt de celo in obitu beate virginis marie ꝑpter eius reuerētiā Et cū ea iteꝝ ascenderunt in celū. Ab Augustino ergo dicuntur aie non posse interesse rebus viuoꝝ per ꝓpriam nām q2 eaꝝ virtus non potest ꝯtraire supiori virtuti q̄ ꝓhibentur. Ideo per hec dicta soluuntur oēs ꝑplexitates. Si igit̄ nō habemus hic ciuitatem manentē. Si tam felix iocūdaq̨ȝ benefacientibus habitatio disposita ē. Si regnum celoꝝ pacifice possidēdum nobis ꝓmittitur ꝯtemnam⁹ ifima hec atq̨ȝ terrena ⁊ queramus que sursuȝ sunt vt sic puenire possim⁹ ad regionē illā opulētissimaȝ btōꝝ. In qua deus bñdict⁹ viuit ⁊ regnat per oia secula seculoꝝ Amen.

¶ Sermo quinquagesimus non⁹ de spu sancto qui missus est aplis in signo visibili igneaꝝ linguarum.

S Piritus sanctus

Spiritus sanctus quē mittet pater in noīe meo ille vos docebit oia. verba sūt redēptoris nr̄i origina liter Joānis. 14. c°. ⁊ in euang̃ p̄ntis solēnitatis. Amplissimū donuȝ hodierna die collatū fuit humano generi cū sp̄s scūs visibilr̄ missus est i apl̄os fūdatores militātis eccl̄ie. ¶ Per illos eni in xp̄m credidit mūdus. ¶ Per ipsos deleta sūt penitus ⁊ extincta pnicies idolatrie q̄ oēs q̄si ppl̄os inuoluebat. ¶ Per ipos deniq̨ȝ via regni celoꝝ mortalib⁹ facta fuit nota. ¶ Tāta qppe virtute ex alto ĩditi sp̄u sctō coopante fuere vt sicut psal. refert. In oēm terraȝ exiuit sonus eoꝝ cū fructu ⁊ vtilitate oium gentium atq̨ȝ in fines orbis terre vba eorum. ¶ Propterea vt tāti miraculi memores esse possimus in p̄nti sermone de sp̄u sctō in apl̄os misso erimus vba facturi. De quo tria mysteria ꝓponimus ꝯtemplanda.

¶ p̄m dī cognitionis.

¶ 2m missionis.

¶ 3m operationis.

¶ Quo vi nature sp̄s scūs nō ē cogscibilis sȝ tm̄ p reuelation. . ⁊ qualr̄ spirit⁹ scūs ē de⁹ ꝓcedēs a pr̄e ⁊ filio ip̄is coeq̄l. Ca. p̄m.

P Rimum mysterium contemplandū de spiritu sancto dicitur

cognitionis. In quo notande sunt tres
theologorum veritates. ¶ Prima ꝙ nul
lus viator potest cognoscere propria vi na
ture tertiam personam in diuinis quam di
cimus spirituz sanctum. ¶ Unde Hilarius
in libro de trinitate ait. Non putet homo
sua intelligentia sacramentum generatio-
nis ⁊ processionis se posse consequi. ¶ Et
Dionysius in libro de diuinis nominibꝰ.
Non est audendum dicere aliquid nec co-
gitare de sup substãtiali occulta diuinitate
preter ea que diuinitꝰ nobis ex sacris elo-
quijs sunt expressa. ¶ Et de hoc Paulus
prime ad corinthios. c. 2. dixit. Loquimur
dei sapientiam quam nemo principum hu
ius seculi nouit scilicet philosophoruz s̃m
glosaz. ¶ Secunda veritas ꝙ nobis reue
latum est in diuinis esse tertiam personam
procedentem per modum amoris que dici
tur spiritus sanctus. ¶ Naz in veteri ac no
uo testamento fit mentio de spũ dei. ¶ Un
de genesis p̃. c. dicitur. Spiritus domini fe
rebatur super aquas. ¶ Et. 6. c. Non pma-
nebit spiritus meus in homine. ¶ Et. 41. c.
Nunquid inuenire poterimus talem virũ
qui spiritu dei plenus sit. ¶ Et Judicum. 3.
c. Fuit in eo spiritꝰ domini ⁊ iudicauit isra
el. ¶ Et. 10. c. Factus est super iepte spiritus
domini. ¶ Et primi Regum. 10. c. Insiluit
super saulem spiritus domini ⁊ propheta-
uit. ¶ Et p̃s. 32. Uerbo domini celi firmati
sunt ⁊ spiritu oris eius omnis virtus eoꝝ.
¶ Et p̃s. 50. Spiritum sanctuz tuum ne au
feras a me. ¶ Et p̃s centesimo tertio. Emit
te spiritum tuum ⁊ creabuntur. ¶ Et p̃s cẽ
tesimo. 42. Spiritus tuus bonus deducet
me in terram rectam. ¶ Et Sapientie p̃mo
c. Spiritus domini repleuit orbem terra-
rum. ¶ Et. 12. c°. O q̃z bonus et suauis est
spiritus tuus in nobis. ¶ Et Ysaie. xi. c. Re
quiescet sup eum spiritus domini. ¶ Et. 41.
c. Dedi spiritum meum super eũ. ¶ Et. 48.
c. Dominus misit me ⁊ spiritus eius. ¶ Et
61. c. Spiritus domini super me. ¶ Et Joel
2. c. Effundam spiritum meum ⁊ dabo pro
digia in celo ⁊ in terra. ¶ Eodem. c. Effun-
dam spiritum meum super omnem carnez
⁊ prophetabũt filij vestri ⁊ filie vestre. ¶ Et
Mathei primo. c. Inuenta est in vtero ha

bens de spiritu sancto. ¶ Et. 3. c. Baptiza-
bit vos spiritu sãcto. ¶ Et. 12. c. Qui dixerit
verbum contra spiritum sanctum non re-
mittetur ei. ¶ Et vltimo. c°. Euntes docete
gentes baptizantes in nomine patris ⁊ fi
lij ⁊ spiritus sancti. ¶ Et Luce primo. c. Spi
ritu sancto replebitur ex vtero matris sue.
¶ Eodez. c°. Spiritus sanctus superueniet
in te. ¶ Eodem. c. Repleta est spiritu san-
cto helisabeth. ¶ Et. 2. c°. Spiritus sanctus
erat in eo. ¶ Et. 3. c. Descendit spiritus san-
ctus corporali specie sicut columba in ip-
sum. ¶ Et Joannis. 20. c. Accipite spiritum
sanctum. ¶ Et A[illegible] p̃. c. Accipietis vir
tutẽ superuenientis spiritus sancti in vos.
¶ Et. 2. c. Repleti sũt omnes spiritu sancto.
¶ Et. 10. c. In nationes gratia spiritus san-
cti effusa est. ¶ Et. 6. c. Elegere stephanũ ple
num fide ⁊ spiritu sancto. ¶ Et. 8. c. Impone
bant manus super illos ⁊ accipiebant spi
ritum sanctum. ¶ Et ad romanos. 5. c. Cha
ritas dei diffusa est in cordibus vestris per
spiritum sanctuz. ¶ Et secunda Petri p̃. c.
Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti
dei hoies. ¶ Et Joannes p̃me sue canoni-
ce. 5. c. Tres sunt qui testimoniũ dant in ce
lo: pater verbum ⁊ spiritus sanctꝰ. ¶ Ter
tia veritas ꝙ spiritus accipitur multiplici
ter. ¶ p̃ pro substantia anime. Unde Actu
um. 7. c. Domine iesu accipe spiritũ meũ.
¶ Et Joannis. 19. In manus tuas domine
commendo spiritum meum. ¶ 2° accipitur
pro vento vt ibi Joannis. 3. c. Spiritꝰ vbi
vult spirat. ¶ 3° pro aere vt in p̃s. Os meũ
aperui ⁊ attraxi spirituz. ¶ 4° pro angelo in
p̃s. Qui facis angelos tuos spiritus. ¶ 5°
pro deo Joãnis. 4. c. Spiritus est deꝰ. ¶ 6°
pro tertia psona in trinitate. ¶ Sed aduer
tendum s̃m Bonauenturam in p̃ di. 10. ꝙ
spiritus in suba spirituali dicitur duplicit:
scilz a spũalitate ꝯtra corpulentiam. Et sic
suba rõnalis vel intellectualis aut eiꝰ po-
tentia interior dicitur spũs: vel a spiratiõe
⁊ sic amor vel affectus dicitur spiritus. ¶ p̃
modo conuenit toti trinitati. Et sic est no-
men absolutum. ¶ Secundo modo conue
nit illi persone que procedit vt amor. Spi
rari eni in spũalibus est solus amoris. Et
qm̃ amor põt spirari recte ⁊ ordiate ⁊ sic ẽ

purus. vel indirecte ⁊ immunde ⁊ sic est li-
bidinosus. Ideo illa persona que est amor
non tm̄ dicitur spiritus sed spiritus sanct⁹
Non sic filius dicitur sanctus. quia genera
tio est motus naturalis circa quem non at
tenditur sanctitas vel puritas sicut atten-
ditur circa amorem voluntatis. ¶ Alber-
tus autem in compendio theologie dicit.
ꝙ spiritus sanctus multa habet nomina.
¶ Dicit enim spirit⁹ a spirando actiue: eo
ꝙ spiret vbi vult. Et sic cōuenit tribus per
sonis: sed spiritui sancto per appropriatio
nem. ¶ Aliomodo dicitur spiritus a spiran
do passiue eo ꝙ spiratur. Et hoc modo pro
prium est spiritui sancto: qui procedit per
modum spirationis. Non solum autem di
citur spiritus sed additur sanctus: quia sā
ctus idem est ꝙ mundus vel firmus vel si
ne terra. Que conueniunt non solum ei
quo ad se sed in cōparatione quo ad nos.
Nam per gratiam spiritus sancti a pecca-
tis mundamur in bono firmamur: a terre
nis separamur. ¶ Insuper spiritus sanctus
vocatur nexus vnitas ⁊ amplexus: et hoc
prout comparatur ad patrem ⁊ filiū. ¶ Itē
dicitur donum dei altissimi quia omne do
num ab ipso fluit. ¶ Dicitur fons viuus:
quia sitientibus gratiam largitur. ¶ Dici-
citur ignis quia affectum accendit. ¶ Dici
tur charitas non solum quia est amor pa-
tris ⁊ filij: sed quia nos amātes facit. ¶ Di
citur spiritualis vnctio: quia omnes tribu
lationes mundanas suaues facit ⁊ iocun-
das: s̄m illud. In labore requies in estu tē
peries. ¶ Dicitur dextere dei digitus: quia
sicut omnes temporales res digito demō
strantur ita per spiritum sanctum ostendū
tur res spirituales oculo spirituali. ¶ Dici-
tur paraclitus: quia cōsolationes celestes
mentibus instillat. ¶ Dicitur magistrorum
optimus: quia intellectum ad cognitionē
dei ⁊ suiipsius illuminat. ¶ Est itaqz spiri-
tus sanctus vt colligitur ex dictis Augusti
ni in libro de trinitate deus tertia persona
in trinitate producta a patre ⁊ filio ꝑ mo-
dum voluntatis. Deus nanqz est summe
simplex vt patet. 12. methaphisice. vbi phi
losophus dicit. ꝙ deus est actus purissim⁹
absqz aliqua compositione: ergo omne qđ
est in deo est deus. Et per consequens sciē-
tia sapientia intellectus cognitio volūtas
⁊ amor dei est deus. Constat autem ꝙ spiri
tus sanctus est amor patris ad filium. De
us enim pater per intellectum suū cogno-
scit essentiam suam esse infinite bonitatis
ergo eque amat amore infinito. Sicut er-
go qua seipsum cognoscit cognitio est fili-
us ita amor quo seipsum amat est spiritus
sanctus. ¶ Sed contra predicta tres inue
niuntur hereticorum opiniones damnate
¶ Prima fuit opinio Arrij. Qui vt dicit sā
ctus Tho. in quarto summe contra genti-
les. c. 16. docuit filium et spiritum sanctum
esse creaturas: filium tamen maiorem spi-
ritu sancto ⁊ filium minorem patre: quem
errorem quantum ad spiritum sanctum se
cutus est Macedonius qui de patre ⁊ filio
recte sensit ꝙ vnius eiusdē substantie sint.
Sed hoc de spiritu sancto credere voluit:
creaturam esse contestans. Unde quidam
macedonianos semiarrianos vocant: eo
ꝙ cum arrianis in parte conueniunt et in
parte differunt ab eisdem. Quos tamen
omnes conuincimus testimonio scriptura
rum sanctarum ex quibus verissime colli-
gimus ꝙ spiritus sanctus est deus. Nam
nulli templum construitur ⁊ cōsecratur ni
si deo. vnde in ps dicitur. Dominus in tē-
plo sancto suo. Sz templum deputatur spi
ritui sancto. Dicit enim Apostolus prime
ad corinthios. 6. c°. An nescitis quoniam
membra vestra templum sunt spiritus sā-
cti: ergo spiritus sanctus est deus. ¶ Insu-
per comprehendere omnia profunda dei
non est alicuius creature. Sed spiritus san
ctus comprehendit omnia profunda dei.
igitur non est creatura. Dicitur enim p̄me
ad corinthios. 2. c. Que dei sunt nemo co-
gnoscit nisi spiritus dei. ¶ Item deus locu
tus est per prophetas. vnde Numeri. 12°.
c° scribitur. Siquis fuerit inter vos ꝓphe-
ta domini in visione apparebo ei: vel per
somnum loquar ad illum. Sed spiritus sā
ctus locutus est per prophetas: ergo est de
us. Nam Actuum primo scribitur. Opor
tet impleri scripturam quam predixit spiri
tus sanctus per os dauid. ¶ Et 2ᵉ Pe. pri-
mo. c. Spiritu sancto ispirati locuti sunt sā

cti dei homines. ¶ Item interius docere ꝓ-
prium opus dei est. Unde in ps. Qui do-
cet hominem scientiam. Sed hoc est opus
spiritus sancti: ergo est deus. Nam Joan-
nis. 14. c. dicitur. Paraclitus autem spiri-
tus sanctus quem mittet pater in nomine
meo ille vos docebit oīa. ¶ Adhuc. Quoꝝ
est eadem operatio oportet eandē esse na-
turam est autem eadem operatio filij ⁊ spi-
ritus sancti. Nam christus loquitur in san-
ctis. Ideo Paulus secunde ad corinthi-
os vltimo. c. dicebat. An experimentum
queritis eius qui in me loquitur christus.
Spiritus sanctus etiam loquitur iuxta il-
lud Mathei. 10. c°. Non eni vos estis qui
loquimini: sed spiritus patris vestri qui lo-
quitur in vobis. Ergo eadem est natura fi-
lij ⁊ spiritus sancti ⁊ per consequēs patris.
¶ Amplius esse vbiq̄ est proprium dei: ꝙ
dicit Hieremie. 23. c. Celum ⁊ terrā ego im-
pleo. Hoc spiritui sancto conuenit sm̄ illud
Sapiētie primo. c. Spiritus domini reple-
uit orbem terrarum: ergo est deus. ¶ Pre-
terea Actuum. 5. c. Petrus dixit. Anania
cur tentauit sathanas cor tuum mentiri te
spiritui sancto. Et postea subdit. Non es
mētitus hominibus sed deo: ergo spiritus
sanctus est deus. ¶ Paulus etiam in pri-
ma ad corithios. c. 12. ita scribit. Nemo po-
test dicere dominus iesus nisi in spiritu sā-
cto: diuisiones ṽo gratiarum sunt idē au-
tem spiritus. Et diuisiones ministrationū
sunt idem autem dominus. Et diuisiones
operationum sunt idem ṽo deus qui ope-
ratur omnia in omnibus. Unicuiq̄ autē
datur manifestatio spiritus ad vtilitatem.
Alij quidem per spiritum datur sermo sa-
pientie. Alij autem sermo scientie sm̄ eun-
dem spiritum. Alteri fides in eodem spiri-
tu. Alij gratia sanitatū in vno spiritu. Alij
operatio virtutum. Alij prophetia. Alij di-
scretio spirituum. Alij genera linguarum.
Alij interpretatio sermonum. Hec autem
omnia operatur vnus atq̄ idem spiritus:
diuidens singulis prout vult. In quibus
verbis manifeste exprimit spiritum sanctū
esse deum. ¶ Secūda opinio damnata de
spiritu sancto: ꝙ non procedit a filio: sed a
solo patre. Que sm̄ Tho. pª parte. q. 36. in-

uenta fuit a nestorianis: vt patet in quo-
dam symbolo nestorianorū damnato ab
ephesina synodo. Propterea in symbolo
patrum dicitur. Et in spiritum scm̄ dn̄m et
viuificantem qui ex patre filioq̄ procedit.
Athanasius etiam hoc retulit cum dixit.
Spiritus sanctus a patre ⁊ filio nō factus
nec creatus nec genitus: sed procedēs id-
ipsum profitetur. Cyrillus in epistola sua
quam synodus calcedonēsis recepit. Idē
fatetur Didimus in libro de spiritu sancto
Augustinus etiam sic asserit super Joan-
nē ⁊ in libris de trinitate. ¶ Sed greci con-
tra hoc instāt. ¶ Primo ꝙ christus de spi-
ritu sancto loquens eum a patre procede-
re dixit nulla mentione facta de filio. ¶ Un-
de Joannis. 15. ait. Cum venerit paracli-
tus quem ego mittam vobis a patre spiri-
tum veritatis qui a patre procedit. ¶ Secū-
do quia Joannes damascenus dicit. Spiri-
tum sanctum ex patre dicimus et spiritum
patris nominamus. Ex filio autem spiritū
non dicimus. spiritum ṽo filij nominamꝰ.
¶ Tertio spiritus sanctus perfecte procedit
a patre: ergo superfluum ē ꝙ procedat a fi-
lio. ¶ Sed ad primū respōdet sanctꝰ Tho.
pª parte. q. 36. ¶ Et in quarto summe cōtra
gentiles. c. 25. Qḋ propter vnitatem essen-
tie quod in scripturis de vna persona dici-
tur ⁊ de alia oportet intelligi nisi repugnet
proprietati personali ipsius etiam si dictio
exclusiua adderetur: licet enim dicat Ma-
thei. 11. c. Nemo nouit filium nisi pater: nō
tamen a cognitione filij vel ipse filius vel
spiritus sanctus excluditur. Unde etiā si
diceretur in euangelio ꝙ spiritus sanctus
non procedit nisi a patre nō per hoc remo-
ueretur quin procederet a filio: cum hoc ꝓ-
prietati filij non repugnet. Nec est mirum
si dominus spiritum sanctum a patre pro-
cedere dixit de se mentione non facta: quia
omnia ad patrem referre solet a quo habē
quicquid habet. Sicut cum dicit Joannis
7. c. Mea doctrina non est mea sed eiꝰ qui
misit me patris. Et multa huiusmodi ī ver-
bis domini inueniuntur ad commendan-
dam in patre auctoritatem principij. Nec
tamē in verbis allegatis omnino decreuit
esse se spiritus sancti principium. Cum di-

xit eum ſpiritum veritatis ⁊ ſe prius dixerat veritatem. ¶ Preterea ſpiritus ſanctus a filio mittitur ſm illud Joannis.15.c. Cum venerit paraclitus quem ego mittam vobis. Sed mittens auctoritatem habet aliquam in miſſum. Oportet ergo dicere ꝙ filius habeat aliquam auctoritatem reſpectu ſpiritus ſancti non autem domini vel maioritatis ſed ſm ſolam originem. Si quis aũt obiceret ꝙ filius mittitur a ſpiritu ſancto quia dicitur Luce.4.c. Qđ dominus dixit in ſe impletum illud Yſaie. Spiritus domini ſuper me euangelizare pauperibus miſit me. Reſpondere poſſumus ꝙ filius a ſpiritu ſancto mittitur ſm naturam aſſumptam. Spiritus autem ſanctus non aſſumpſit naturam creatam vt ſm eã poſſit dici miſſus a filio vel filius habere auctoritatem reſpectu ipſius. Relinquitur ergo ꝙ reſpectu perſone eterne filius ſuper ſpiritum ſanctum auctoritatem habeat. ¶ Ad ſecundum obiectum de Damaſceno dicit ſanctus Tho. ꝙ in hoc non eſt audiendus q̃zuis a quibuſdam dicatur ꝙ ſicut non confitetur ſpiritum ſanctum eſſe a filio ita etiam non negat ex vi verborum illorum. ¶ Ad tertium de productione perfecta patris dicit ſanctus Tho. ꝙ per hoc ꝙ ſpiritus ſanctus perfecte procedit a patre non ſolum non eſt ſuperfluum dicere ꝙ procedat a filio ſed omnino neceſſarium. Quia vna virtus eſt patris ⁊ filij. Et quicquid eſt a patre neceſſe eſt eſſe a filio niſi ꝓprietati filiationis repugnet. non enim filius eſt a ſeipſo licet ſit a patre. Igitur pater ⁊ filius ſunt vnum principium ſpiritus ſãcti propter vnitatem diuine virtutis ⁊ vna productione producunt ſpiritum ſanctum ſicut etiam tres perſone ſunt vnum principium creature ⁊ vna actione creaturã producunt. ¶ Tertia opinio de ſpiritu ſancto damnata fuit aliquorum qui dixerunt: ꝙ ſpiritus ſanctus non ſit equalis patri aut filio. Arguebañt ẛo ſic. Dare ſe totum ſine ſui diminutiõe eſt ſumme potẽtie. Hoc autem poteſt pater: hoc poteſt filius: non autem ſpiritus ſanctus. Non enim poteſt generare filium ſicut pater: nec poteſt ſpirare ſpiritum ſanctum ſicut pater ⁊ filius: ergo non eſt illis equalis. ¶ Ad hoc reſpondet Alexander in primo volumie ſumme. ꝙ ſicut eadem eſt potentia filij qua potuit generari que eſt in patre qua potuit generare. Sic eadem eſt potentia ſpiritus ſancti qua poteſt dari ideſt ſpirari qua patris ⁊ filij qua poſſunt dare ideſt ſpirare. ¶ Unde Auguſtinus libro contra maximum inquit. Abſit vt ideo ſit potentior pater filio: quia creatorem genuit pater filius non genuit creatorem. Neq₃ enim non potuit: ſ₃ non oportuit: ideſt non ex impotentia fecit ſed quia ſibi non conueniebat. Similiter poteſt dici in propoſito. ¶ Si ẛo queratur vtrum artata ſiue ligata ſit potẽtia producendi in perſona ſpiritus ſancti propt᷑ hoc ꝙ non poteſt exire in actũ producendi perſonam ſicut poteſt in patre et filio. Dicendum ꝙ non. immo in ſumma perfectione ipſius potentie eſt quia non poteſt exire in actum huiuſmodi quia non congrueret. ¶ Uñ Anſelmus in monologion ait. Qui poteſt quod ſibi non prodeſt ⁊ non debet tanto magis aduerſitas ⁊ peruerſitas poſſunt in illum. ¶ Sanctus ẛo Tho. prima parte.q.42. dicit. Qđ ſicut eadem eſſentia que in patre eſt paternitas in filio eſt filiatio: ita eadem eſt potentia qua pater generat ⁊ qua filius generatur. vnde verum eſt ꝙ quicquid poteſt pater poteſt filius. Nõ tamen ſequitur ꝙ poſſit generare. Nam generatio ſignificat relationem in diuinis Habet ergo eandem potentiam quam pater. Sed cum alia relatione: quia pater habet eam vt dans. Et hoc ſignificatur cum dicitur pater poteſt generare. Filius autem habet eam vt accipiens. Et hoc ſignificatur cum dicitur poteſt generari. Idem dicẽdum eſt de ſpiritu ſancto reſpectu patris et filij.

¶ Quid ſit miſſio ĩ diuinis: ⁊ qualiter ſpiritus ſanctus mittitur inuiſibiliter ⁊ viſibiliter: ⁊ de congruitate temporis quo ſpiritus datus fuit apoſtolis in ſigno viſibili. Cap. iii.

ſ Ecundum myſterium contemplandum de ſpiritu ſancto dicitur miſſionis. In quo tres cõſiderationes faciemus.

¶ pª di quidditatis.
¶ 2ª qualitatis.
¶ 3ª temporalitatis.
¶ Prima consideratio dicitur quiddita-
tis. vbi quid sit missio in diuinis est aperi
endum. ¶ Ad quod ita ait Ricardus in ꝓ
dist. 15. Missio est persone emanantis vel
emanationis persone per aliquid sibi ap-
ꝓpriatū actu vel habitu manifestatio. Nā
missio respectu missi duo habet ex suo itel
lectu emanationem ⁊ manifestationē per
effectum. ¶ Unde Augustinus. 4. libro de
trinitate inquit. Mitti est cognosci esse ab
alio. Et quia pater a nullo ideo nunq̄ dici
tur missus. ¶ Sed vt ista clarius habean
tur tria in hac parte dubia sunt aperienda
¶ pm vtrum sit ponere missionē in diuinis.
¶ 2m vtrum missio sit qd increatū vel creatū.
¶ 3m vtrū missio dicatur de deo ab eterno
vel ex tempore vel vtroq̄ modo. ¶ Ad pri
mum dubium respondet scriptura sancta.
Dicitur enim ad galathas. 4. c. Misit de-
us filium suum. ¶ Et ibidem. Misit deus
spiritum filij sui in corda vestra. ¶ Et Joan
nis. 3. c. Non enim misit deus filium suū
in mundum vt iudicet mundum. ¶ Et. 6. c.
Misit me viuens pater. ¶ Et. 8. c. Qui mi
sit me verax est. ¶ Et Joannis. 16. c. Cū ve
nerit paraclitus quem ego mittam vobis
¶ Ex quibus ⁊ similibus patet ꝙ filiꝰ mis-
sus est etiam ⁊ spiritus sanctus. ¶ Contra
hoc tñ qdā obiciunt. ¶ Primo qr qui mit-
titur ab aliquo discedit ab eo ⁊ ad aliquē
locum de nouo vadit. Sed in diuinis non
potest esse loci mutatio cum deus sit vbiq̄
ergo in diuinis nō potest esse missio. ¶ Se
cundo omne quod mittitur separat̃ a mit-
tente. Sed in diuinis nō ē ponere separa-
tionem vnius ꝑsone ab alia: ergo nec mis
sionem. ¶ Tertio nihil pertinens ad inferio
ritatem ⁊ superioritatē dicitur de vna per-
sona respectu alterius. vnde dicit Damaꝰ
ꝙ filius ƀm ꝙ deus non dicitur obediens
vel inobediens patri. subiectorum eni est
hoc. Cum ergo ille qui mittitur inquantū
huius sit inferior q̄ ille qui mittit: ⁊ ille q
mittit sit superior non dicuntur huiusmo-
di nomina mittere ⁊ mitti de vna persona
respectu alterius. ¶ Ad soluēda huiusmo

di obiecta notandum est ƀm Bonauentu
ram in ꝓmo di. 15. ꝙ missio in hijs inferio-
ribus habet respectum ad tria: scilicet ad
principium: ad terminum: et ad missum.
¶ Ad principium siue ad mittentē missio
habet sub triplici habitudine comparari.
videlicet vt ad dantem esse: ⁊ sic mittitur
radius a sole. ¶ Ut ad dantem virtutē: sic
mittitur iaculum a proiectore. ¶ Et vt ad
dantem iurisditionem: ⁊ sic mittitur nunci
us a preceptore. Secundum omnem hāc
comparationem est missio in diuinis quia
spiritus sanctus mittitur a patre ⁊ filio tā-
q̄ habens esse ⁊ virtutem ⁊ auctoritatem
in operando ab eis. Et ideo missio ƀm hūc
respectum cōpletissime est in diuinis. ¶ Si
militer ad terminū sub triplici habitudine
comparatur. ¶ Mittitur enim aliquid ali-
cubi vbi videlicet quietatur: vt lapis mitti
tur deorsum. ¶ Mittitur etiam aliquid ali
cubi vt a quo habeatur: sicut aliqs mittit
alicui donum. ¶ Mittitur insuper ad ali-
quid quod operetur. Et sic mittitur filiꝰ vel
spiritus sanctus: vt alicubi inhabitandū
vt alicubi ad possidendum: vt donum: vt
aliquid scilicet ad effectum conferendum.
Et ideo missio per comparationem ad ter-
minū reperitur completissime in diuinis
multomagis q̄ in creaturis. Si autem lo
quamur de missione in comparatione ad
missum. Si in hijs inferioribus ponit tri-
plicem conditionem imperfectiōis scilicet
separationem: subiectionem ⁊ mutationē:
que quidem non sunt in diuinis. Est tamē
aliquid perfectionis ibi istis correspondēs
Et ratio huius patet sic. In istis inferiori-
bus separatur missus a mittente. Nā cū
mitto aliquem romam quia roma distat a
me ille quem mitto separatur a me. In di
uinis ꝟo quia deus mittens est vbiq̄ nul
la est distantia: ideo nulla separatio. Loco
tamen huius est missi a mittente egressio:
siue emanatio. ¶ Similiter in hijs inferio-
ribus est in misso subiectio propter differē
tiam mittētis ad missum: quia missus dif
fert a mittente in substantia. Sed in diui-
nis nō est substantialis differētia. Et ideo
omnia sunt equalis nobilitatis in misso ⁊
mittente. Sic etiam in hijs inferiorıbꝰ est
in misso

in miſſo mutatio ꝓpter diſtátiá miſſi a ter
mino. Quia vero in diuinis miſſus nulli lo
co abeſt. Ideo nó eſt ibi mutatio ſed alicu/
ius effect⁹ de nouo ꝓductio. Hec Bona^ra
¶ Scũs vero Tho. p^a par. q. 43. eandé ſniaꝫ
ↄfirmans ita aſſerit. ꝙ in ratione miſſióis
duo ĩportant. ¶ Quoꝝ vnũ eſt hitudo miſ/
ſi ad eũ a quo mittitur. ¶ Aliud eſt hitudo
miſſi ad terminũ ad qué mittit. ¶ Per hoc
aũt ꝙ aliqs mittitur oſtendit ꝓceſſio q̄dá
miſſi a mittente. ¶ Uel ſꝫ impiũ ſicut dñs
mittit ſeruũ. ¶ Uel ſm ↄſiliariũ vt ſi ↄſilia
ri⁹ dicatur mittere regé ad bellandũ. ¶ Uel
ſꝫ originé vt ſi dicatur ꝙ flos mitit ab ar
bore. ¶ Oſtendit etiá hitudo ṫmini ad qué
mittit vt aliq̊mó ibi eſſe icipiat. ¶ Ul' quia
p̄us ibi oino nó erat q̄ mittit. ¶ Uel q: ici
pit ibi aliq̊modo eé q̄ p̄us nó erat. ¶ Miſ
ſio ergo diuine pſone ↄuenire pót ſꝫ ꝙ im
portat ex vna parte ꝓceſſioné origis a mit
tente. Et ſm ꝙ ĩportat ex alia parte nouuꝫ
modũ exiſtédi in aliq̊. Sicut fili⁹ di eé miſ/
ſus a p̄re in mundũ ſm ꝙ icipit eé in mun
do viſibile p carné aſſũptá. Et tñ antea in
mũdo erat: vt di Joánis p̊. c. Nó ponit er/
go miſſio in diuinis q̄ ſit ſm motũ localé.
Quare nec ibi eſt ſeparatio ſꝫ ſola diſtictio
origis: neqꝫ pót ibi eſſe minoratio cũ non
ſit a p̄ncipio mittéte aut ſm impiũ aut ſm
ↄſiliũ: q: iperás eſt maior ⁊ ↄſilians ſapié/
tior. Et vt p̄dictũ eſt miſſio illa non ĩportat
niſi ꝓceſſioné origis q̄ eſt ſm equalitateꝫ.
℃ Scd̄ꝫ dubiũ fuit vtrũ miſſio ſit qd crea
tũ vel icreatũ. ¶ Ad qd̊ ita rñdet Alex^r i p̊
ſũme: ꝙ miſſio ſiue dicat actiue de p̄re reſpe
ctu filij ſiue de p̄re ⁊ filio reſpectu ſp̄s ſci: ſi/
ue dicat paſſiue de filio vl' ſp̄u ſcó eſt qd in
creatũ ⁊ idé ꝙ de⁹. Ná ꝓceſſio ſp̄us ſci eſt
ipſe ſp̄s ſcũs ꝓcedés ⁊ ſcificatio ſp̄us ſci eſt
ip̄e ſp̄us ſcũs ſcificans. Sꝫ miſſio ſp̄us ſci
eſt ei⁹ ꝓceſſio a p̄re ⁊ filio ad ſcificádũ crea
turá: vtrũqꝫ aũt eſt qd icreatũ qd̊ eſt ſp̄us
ſcũs: ergo miſſio q̄ ſp̄us ſcũs eſt miſſus eſt
aliqd icreatũ. Et eadé róne miſſio qua fili⁹
mittit ⁊ qua p̄r mittit. ℃ Tertiũ dubiũ fuit
vtrũ miſſio dicat de deo ex tp̄e vel ab et̃no
¶ Et rñdent doctores theologi ꝙ di ex tp̄e
verũtñ Alex^r in p̊ ſũme dicit ꝙ in miſſióe
duo ſũt. Eſt eni ibi p̄ncipale ſignificatũ qd̊
eſt qd icreatũ. Et eſt ibi aliqd̊ ↄnotatũ. ſ. ef
fectus in rónali creatura qd̊ eſt qd creatũ.
Ná miſſio eſt ꝓceſſio alicui⁹ pſone manife
ſtata in creatura vel manifeſtatio ꝓceſſio
nis eterne facta rónali creature. Róne g̊
ↄnotati qd̊ tp̄ale eſt di miſſio tp̄alis. ¶ Sꝫ
ſcũs Tho. in p^a par. vbi. ſ̃. dicit. ꝙ in hijs
q̄ ĩportant originé diuinaꝝ pſonaꝝ eſt q̄dá
dñia attendéda. ¶ Quedá eni in ſui ſignifi
catione ĩportant ſolá hitudiné ad p̄ncipiũ
vt ꝓceſſio ⁊ exitus. ¶ Quedá vero cũ hitudi
ne ad p̄ncipiũ determinát ꝓceſſionis ṫmi/
nũ. Quoꝝ q̄dá determinát terminũ et̃nuꝫ
ſicut gnãtio ⁊ ſpiratio. ¶ Ná gnãtio eſt ꝓceſ
ſio diuine pſone in nãm diuiná. Et ſpiratio
paſſiue accepta ĩportat ꝓceſſioné amoris
ſubſiſtétis. Quedá vero cũ hitudine ad p̄n
cipiũ ĩportát terminũ tp̄alé ſicut miſſio et
datio. Mittit eni aliqd ad hoc vt ĩ aliq̊ ſit:
⁊ dat ad hoc vt habeat. Perſoná aũt diui
ná hñi ab aliqua creatura vel eé nouo mo
do exiſtédi in ea eſt q̊ddá tp̄ale. vñ miſſio ⁊
datio ĩn diuinis dicunt tp̄al'r tm̃. Gnãtio
aũt ⁊ ſpiratio ſolũ ab et̃no. Proceſſio aũt
⁊ exitus dicunt in diuinis et̃nal'r ⁊ tp̄alit.
Ná fili⁹ ab et̃no ꝓceſſit vt ſit deus: tp̄al'r
aũt vt ſit hó ſm miſſioné viſibilé vl' vt ſit ĩ
hoie ſm miſſioné iuiſibilé.

℃ De tp̄e die ⁊ hora miſſionis ſp̄us ſci.

℃ Scd̄a ↄſideratio de miſſione ſp̄us ſci di
tp̄alitatis. In q̄ q̊ tp̄e miſſus fuit apl'is pó
derare debem⁹. Ná. 50^a. die poſt xp̄i reſur
rectioné myſteriũ iſtud fuit celebratũ. Et h̄
qdé ↄgrue factũ eſſe ↄſtat: tũ q: in veti te/
ſtaméto ſic fuerat figuratũ dũ. 50^a. die poſt
q̄ꝫ moyſes eduxerat filios iſrael de egypto
deſcédit deus in igne in móte ſinay. Sic et
50^a. die poſtq̄ꝫ xp̄s traxit p̄res de iferis de/
ſcédit ſp̄us ſanctus in linguis igneis. Tuꝫ
etiá vt q̄ ĩ iubileo bñficia ppl's accipiebat
data fuiſſe ml'to copioſiora ĩ xp̄ꝫ credétib⁹
a ſp̄u ſcó noſcant. ¶ Ut eniꝫ colligit ex. 25.
c. Leuitici. Añó qnq̄genario annoꝝ in iu/
bileo debita remittebant. Ita ſp̄us ſci gr̃a
in apl'os deſcendétis penitétib⁹ pctá et de
bita remittunt. Simil'r in illo iubileo ſerui
donabant libertati. Ita nũc ſp̄us ſcũs libe
rat a ſuitute diaboli in ſpeꝫ glie filioꝝ dei.
Adhuc in eo recupabant hẽditates amiſ/

⁊

re. Sic spūs scūs est pignus hēditatis nrē
¶ Venit etiā spūs scūs in die dñica vt esset
dies renouationis que fuerat ⁊ creatiōis.
Dñica nāqȝ die creatꝰ est mūdus. ¶ Hora
adhuc q̄ sps scūs i apl'os descēdit fuit t'tia:
vt pȝ ex auctē eccl'ie q̄ cātat i hymno. Dū
cūtis hora t'tia repēte mūdꝰ itonat orātibꝰ
aplis deū venisse nūciat. ¶ Idipȝ habet ex
v'bo petri Actuū. 2. c. Fuit aūt ista hora cō
ueniēs. tū q2 spiritus scūs est 3ª in trinita
te psona. tū q2 p̄mi parētes dicunt i hora
t'tia pdidisse grām vt ponit i cōpēdio theo
logie liº p̄. vn̄ ꝯueniēs fuit ꝙ eadem hora
aplis redderet. tū etiā vt isinuet ꝙ in t'tio
tpe grā dei copiose in mūdū effusa est. Nā
genꝰ humanū sub triplici statu decurrere
ponit a doctoribꝰ. ¶ p̄mꝰ legis nature ab
adā vsqȝ ad moysē. ¶ 2ꝰ fuit legis scripte a
moysē vsqȝ ad xp̄ȝ. ¶ 3ꝰ legiꝫ grē a xp̄o vsqȝ
ad cōpletū numeꝝ electoꝝ. ℭ Tertia ꝯside
ratio de missiōe sps sci di q̄litatis. Duplex
est missio sps sci. vna iuisibilis q̄ mittit in
mentē ad scificādū creaturā. Et ista missio
fit ad ihitationē creature rōnalis. Alia est
missio visibilis sicut apparuit sup xp̄ȝ i co
lūbe specie ⁊ sup apl'os in linguis igneis.
¶ Qui spm̄ scm̄ inuisibile hr̄e cupit opꝰ est
vt se ꝯformet aplis in qbꝰ septē ꝯditiones
describunt fuisse. ¶ p̄ª ꝯditio fuit quia erāt
aio qeti. Et hoc est qd̄ di Actuū. 2. c. Dum
cōplerent dies pētecostes idest dies reqe-
tionis. Illud eni festū erat ad reqem depu
tatū. Ideo dixit deus p Ysaiā. c. 60. Super
quē reqescet sps meꝰ nisi sup humilē ⁊ qe-
tū. ¶ 2º erāt apl'i dilectiōe vniti qd̄ notat cū
di. Erāt oēs parit. Erat qdē eis cor vnū et
aia vna. Sicut eni sps homis nō viuificat
mēbra corporis nisi vnita: sic nec sps scūs
mēbra spūalia. ¶ 3º erant apl'i loco secreti.
De hoc subdit in eodē loco. s. in cenaculo.
¶ 4º erāt orone assidui. Ideo subdit. Erant
pseuerātes vnanimit' in orone. de illis can
tat eccl'ia. Orātibꝰ aplis deū venisse nūci
at. ¶ 5º erāt humilitate pditi ex eo ꝙ scribit
q2 erāt sedētes idest humiles. ¶ 6º erāt pa-
ce ꝯiūcti: q2 erāt in hierl'm q̄ iterptat visio
pacis. ¶ 7º erāt ꝯtēplatione erecti: p hoc ꝙ
di q2 receperunt spm̄ scm̄ in supiori cenacu
lo. ¶ Qualr' aūt missio illa visibilis i apl'os
fuerit cōpleta declarat Actuū. 2. c. vbi dicit
Factꝰ est repēte de celo sonus tanq̄ȝ adue-
niētis sps vehemētis ⁊ repleuit totā domū
vbi erāt sedētes. Nicoꝰ de lira sedētes idest
manētes eo modo q̄ di i deuteronomio. c.
2. Sedistis in cades barne multo tpe idest
māsistis. Nā apl'i tūc erāt in orone q̄ nō fit
sedēdo sed magis flectēdo genua vel stan
do. ¶ Insup Luce vltº xp̄s dixerat eis: Se
dete i ciuitate idest manete q̄usqȝ iduami-
ni v'tute ex alto. Et apparuerūt illis dispar
tite ligue tanq̄ȝ ignis seditqȝ supra singu
los eoꝝ ⁊ repleti sunt oēs spu scō. ¶ Sȝ pos
set aliqs q̄rere. An apl'i an̄ istā diē accepe
rāt spm̄ scm̄. Et rn̄dent doctores: ꝙ sic sed
nō i tāta copia. Cū eni fuerūt vocati ad xp̄i
seq̄lā ⁊ apl'atū receperūt spm̄ sāctū ad pro
priā iustificatōeȝ ⁊ psonalē pfectionē. Qn̄
aūt misit eos ad pdicandū an̄ suā passionē
tūc receperūt spūȝ scūȝ ad ifirmoꝝ curatio
nē ⁊ miraculoꝝ opationē. dedit nāqȝ ptātē
illis curādi lāguores ⁊ eiciēdi demones. Si
cut patet mathei. 10. c. Sȝ qn̄ isufflauit et
dixit eis. Accipite spūȝ scūȝ: tūc receperūt
eū ad pctōꝝ remissionē ⁊ sacroꝝ mistratio-
nem. ¶ Et vt refert Augꝰ. 4. liº de trinitate
Flatus ille corporeus suba spūs sci nō fuit
sed demōstratio p ꝯgruā significationē nō
tm̄ a pr̄e sed a filio pcedere spūȝ scūȝ. ¶ Et
sps scūs ibi v'bo accipit put est t'tia in trini-
tate psona: sed p dono sps sci: vt sit sensus
accipite spūȝ scūȝ. i. donū sps sci: put expo
nit Philippus de mōte calerio in euāgeº
Joānis. Ista v'o die apl'i receperūt spūȝ sā
ctū ad hn̄dā itelligentiā scripturaꝝ vt de-
clarabimꝰ in seq̄nti mysterio ⁊ noticiā oiuȝ
linguaꝝ ad audaciā ⁊ fortitudinē ad oium
meritoꝝ plenitudinē: ad pdicationē euāge
lij: ad tolerationē martyrij: ad ꝯuersionem
ppl'oꝝ ⁊ coruscationē miracl'oꝝ. Ergo reple
ti sūt nō solū plenitudie sufficiētie sed etiā
plenitudine redūdantie.

ℭ Qd̄ apl'i faciēte spu scō loq̄bant varijs linguis ⁊ acceperūt sciaȝ diuinaꝝ reꝝ atqȝ fortes facti fuerūt vt nō timerēt cruciatus neqȝ mortē. Cap. 3m.

t Ertiū mysteriū ꝯtēplādū de spu scō
di opationis. Int' cetera qppe stupē
da q̄ in aplis est opatꝰ: sūt pcipua ⁊ singu-

larissima tria.
¶ pᵐ fuit locutio.
¶ 2ᵐ illustratio.
¶ 3ᵐ fortificatio.
¶ Primū opꝰ mirabile fuit locutio. Naꝫ
statī fecit illos loq̄ idiomata oīuꝫ gētiū: q̄
tn̄ antea nō didicerāt. Et lꝫ q̄dā dicē volue
rint ꝙ apli lingua ꝓpria loq̄ntes intellige
banť ab audiētibꝰ ac si eoꝝ idiomata ꝓfer
rēt. Tn̄ verioꝛ est snīa illoꝝ q̄ tenēt ꝙ ipi apli
varia linguaꝝ gnā ꝑ spūꝫ scūꝫ didicerunt
Vn̄ eccl'ia de ipis cātat. linguis loquūtur
oīuꝫ turbe pauēt gētiliū musto madere de
putāt q̊s sp̄s repleuerat. Et Actuū. 2. c. scri
biť. Ceperūt loq̄ varijs linguis ꝓut sp̄s sā
ctꝰ dabat eloq̄ illis. Erāt aūt ī hierl'ꝫ hitan
tes iudei viri religiosi. i. ī cultu diuio deuo/
ti ƀm Nicoᵐ de lira ex oī natiōe q̄ sub celo
est q̄ ꝯuenerāt ī hierl'ꝫ rōne festi. Nā iudei
captiuati ꝑ salmanasar regē assyrioꝝ nō re
dierūt in iudeā. Silr̄ captiuati ꝑ regē chal
deoꝝ nō redierūt oēs q̄ꝫuis haberēt licētiā
redeūdi. sꝫ remāserūt multi amore filioꝛuꝫ
q̊s genuerāt ibi ⁊ possessionū q̄s acq̄sierāt
Multi adhuc captiuati ꝑ anthiocū regem
grecoꝝ ⁊ diuersis gētibꝰ vēditi remāserūt.
Verūtn̄ aliq̄ eoꝝ magis deuoti ꝑꝑ reuerē
tiā tēpli remeabant aliq̄n̄ ī hierl'ꝫ maxime
ī solēnitatibꝰ magnis q̄rū vna erat solēni/
tas pētecostes. Et dr̄ pētecostes a pēta qꝺ̄
est q̄nqꝫ ⁊ coste qꝺ̄ est decē. 50ª nāqꝫ die a
pasch ate celeberrima erat apud iudeos in
memoꝛiā bn̄ficij legis date que fuit data ī
mōte sinay. 50ª die vt supꝰ tactū est postq̄ꝫ
filij isrl' egressi sūt de egypto. Fcā igiť hac
voce. s. sp̄s vehemētis vl' vēti vel tonitrui:
q̄ ab alijs audita fuit vel aplꝛoꝝ ⁊ alioꝝ cū
eis existētiū deū voce magna laudātiuꝫ: q̄
p̄us timoꝛe ducti nō audebāt loq̄: ꝯuenit
multitudo ⁊ mēte ꝯfusa ē. i. stupefcā: q̊niā
audiebat vnusq̄sqꝫ ligua sua illos loq̄ntes
dicebāt aūt cū admiratiōe. Nōne ecce oēs
isti q̄ loquunť galilei sūt. Et quō nos audi
uimus vnusq̄sqꝫ linguā nr̄aꝫ in q̄ nati su
mus: parthi: ⁊ medi: ⁊ helamite: ⁊ q̄ hitāt
mesopotamiā: iudeā: ⁊ capadociā: pōthū:
⁊ asiā: frigiā: ⁊ pāphiliā: egyptū ⁊ partes li
bie q̄ ē circa cirenē ⁊ aduene romani. Et di
cunť hic romani aduene potiꝰ q̄ꝫ alij: tū q̄ꝛ
a remotioꝛibꝰ partibꝰ venerūt: tū q̄ꝛ mare
trāsierāt. ¶ Judei q̄qꝫ ⁊ ꝓseliti. i. ꝯuersi de
gētilitate ad iudaismū: cretes ⁊ arabes au
diuimꝰ eos loq̄ntes nr̄is liguis magnalia
dei. Alij aūt irridētes dicebāt q̄ꝛ musto ple
ni sūt: ꝓ q̄bꝰ cātat eccl'ia. Musto madere
deputāt q̊s sp̄s repleuerat. Tn̄ petrꝰ ṽitatē
rei ꝑ scripturas declarauit. Et illa die appo
site sūt idest baptizate ⁊ ad numeꝝ fideliū
ꝯgregate aīe circiter tria milia. ¶ Secūdū
opꝰ mirabile qꝺ̄ sp̄s scūs in aplis fuit opa
tus illustratio dr̄. Nā ītellectū eoꝝ illumia
uit vt de diuinis q̄ ad salutē sūt necessaria:
nihil penitꝰ ig̊rarēt. hoc ꝓmiserat eis xp̄s.
Cū dixit Joānis. 14. c. Paraclitꝰ aūt spūs
scūs quē mittet pr̄ ī noīe meo ille vos doce
bit oīa ⁊ suggeret vobis oīa q̄cūqꝫ dixero
vobis. ¶ Et. 16. c. Cū venerit ille sp̄s ṽitatis
docebit vos oēꝫ ṽitatē. ¶ Et Luce. 21. c. Ego
dabo vobis os ⁊ sapiaꝫ cui nō poterūt cō
tradicere aduersarij vr̄i. Res est ꝑfecto stu
pēda ꝙ tā celeriť absqꝫ doctoꝛe sp̄s scī so/
la p̄n̄tia noticiā apli plenissimā acceperūt
de oībꝰ q̄ a moyse ⁊ ꝓphis fuerāt ꝯscripta.
¶ Hic Hieroꝰ ad paulinū ait. Pharisei stu
pēt ī doctrina dn̄i ⁊ miranť ī petro ⁊ ioāne
quō legē sciāt cū lr̄as non didicerit. Quic
q̄d eni alijs exercitatio ⁊ quotidiana ī lege
dn̄i meditatio tribuē solet ill' sp̄s scūs sug
gerebat ⁊ erāt iux̄ qꝺ̄ scriptū est docibiles
deo: q̄nimo de secretis diuis magis fuerūt
illumiati q̄ꝫ ꝓphete veťis testamēti ⁊ ī ma
ioꝛi plenitudie grāꝫ sp̄s scī receperūt atqꝫ
donū ꝓphetādi excellētiꝰ hūerūt. ¶ Qꝺ̄ aūt
apli ꝓp̄hie munē fuerit p̄diti pꝫ actuū. 2. c.
5. c. 6. c. xi. c. 13. c. 17. c. Tāta āt fuit illis vis
doctrine ꝙ in oēs gētes ⁊ natiōes mūdi ꝑ
eos lux ṽitatis effulsit. ¶ Tertiū opꝰ mira
bile qꝺ̄ sp̄s scūs opatꝰ ē ī aplis dr̄ fortifica
tio. q̄ꝛ coꝛda eoꝝ adeo fortificauit vt nll'o ti
moꝛe nullo ťroꝛe nullaqꝫ cōminatiōe a xp̄i
p̄dicatiōe retardarenť. Jdō ī ƀmone q̄ legiť ī
offō aplꝛoꝝ Gregoꝰ ait. Scriptū ē. Sp̄s dn̄i
oꝛnauit celos. Oꝛnamēta eni celoꝝ sūt vir
tutes p̄dicātiū. Que videlicet oꝛnamenta
Paulus enumerat dicēs. Alij dať per spi/
ritum ƀmo sapie. Alij ƀmo scie ƀm eūdem
spirituꝫ. Alij fides in eodē spu. Alij gratia
sanitatum in vno spiritu. Et infra. Quot

⁊ ꝛ

sunt bona p̄dicantiū tot sunt ornaméta ce
loꝝ. Hinc rursus scriptū est. Verbo dñi ce
li firmati sunt ⁊ spu oris ei⁹ oīs virt⁹ eorū.
Vbū eni dñi fili⁹ est p̄ris. Sed eosdé celos
videlicꝫ scós aplos vt tota simul trinitas
ostēdat opata repéte de sci spūs diuinitate
adiūgit. Et spu oris ei⁹ oīs virt⁹ coꝝ. Celoꝝ
igit virtus de spu sūpta est: qꝛ mūdi hui⁹
ptātib⁹ ꝯtraire nō p̄sumerēt nisi eos sci sps
fortitudo solidasset. Quales nāqꝫ docto-
res scé ecclie añ aduentū hui⁹ spūs fuerit
scimus ⁊ post aduentū illius cui⁹ fortitudi
nis facti sunt ꝯspicim⁹. Certe ipe pastor ec
clesie petrus q̄ꝫte debilitatis q̄ꝫteqꝫ forti-
tudis añ aduenīūt hui⁹ sps fuerit ancilla
hostiaria reqsita dicat: vna eni mlieris vo
cē pcussus dū mori timuit vitā negauit. Et
tūc petrus negauit i terra cū latro ꝯfitebat
in cruce. Sed vir iste tāte formidis qualis
post aduentū sps existat audiam⁹. Fit ꝯuē
tus magr̄atuū atqꝫ senioꝝ. Cesis denūcia
tur aplis ne in noie iesu loq debeant. Pe
trus magna auc̄te rñdit. Obedire oportet
deo magis q̄ꝫ hoibus. Et rursū. Si in ꝯspe
ctu dñi iustū est vos potius audire q̄ꝫ deū
iudicate. Libens btūs andreas psecutori
bus suis rñdit. Tāto eni ero regi meo acce
ptior q̄ꝫto pro eius noie fuero pmanēs in
tormētis ꝯstantior. Nō eni possum⁹ q̄ au
diuimus ⁊ vidim⁹ nō loq. Et illi qdé ibant
gaudētes a ꝯspectu consilij: qm̄ digni hiti
sūt pro nomie iesu ꝯtumeliā pati. Hec ille.
¶ Secur⁹ ⁊ gaudēs ad crucé pperauit pe-
trus. Ita ⁊ fr̄ eius andreas: qꝛ spūs scūs
erat in eis. Sic ⁊ apli ceteri morté violentā
letāter tulerūt: qꝛ spūs scūs oém ab eis ti-
moré eiecerat. Nec tm̄ aplis hec fortitudo
supnal̄r tributa est. Quinimo ⁊ scis vt sic
dicā inumeris ꝯfessorib⁹ virgibus ⁊ mar-
tyribus. Quis nā fecit tpaliū bonoꝝ con-
téptores eos qui xp̄m nuduꝫ nudi secuti
sunt nisi spūs scūs? Quis hitare fecit in so
litudine in speluncis amicos dei: vigilan-
tes orantes ⁊ carné durissimis ieiunijs di
sciplinis ⁊ vberibus affligētes: nisi spirit⁹
scūs? Quis deniqꝫ fecit martyres aio itre
pido tot illata tormēta exq̄sitissima crucia
tuū gnā ppeti nisi spūs scūs. Ubi admira
ri plurimū simul ⁊ in fide ꝯsolidari debe-
mus dū supradicta oīa in sexu fragili mu
lieꝝ iueniri ꝯspicimus. O vere stupēda vir
tus spūs sci que tot hoies supra hoies ele
uauit. O gr̄a dei electis copiosissime dispē
sata que terrenos hoies celestes effecit. O
fons ideficiēs bonitatis dei ad qué cuncti
mortales ꝯfugere securi debent: qm̄ vt in
quit Cyprianus in epl'a ad donatū. Pro
fluens largiter spūs nullis finibus premi
tur nec vllis cohercētib⁹ claustris itra cer
ta metaꝝ spacia refrenat. Manat iugiter:
exuberat affluenter. Nrꝫ tm̄ pectus sitiat
⁊ pateat. Qantū illuc fidei capacis afferi-
mus. tantū inde gr̄e inundātis haurim⁹.
Hec ille. Supplici corde igit postulemus:
vt pijssim⁹ deus spu sancto suo repleat cor
da nr̄a. Qui sit benedictus in secula secu-
loꝝ Amen. F I N I S.

¶ Explicit quadragesimale de peccatis ce
ptū in ciuitate Litij: ibiqꝫ cōpletuꝫ ad lau
dé ⁊ gliam oīpotētis dei ⁊ virginis gliose
Marie ac btissimi p̄ris Francisci ⁊ noui sā
cti Bonauenture Amen. Finitū est anno
dñi. 1483. die. 9ª. mensis octobris hora ve
spertina. Et ipressū Venetijs per Andreā
de toresanis de Asula: Anno dñi. 1488. die
5. kal. octobris.

¶ Ad Reuerendissimũ dñm Joannẽ de Aragonia sancte Romane ecclesie. tĩ. sancti Adriani presbyterum cardinalem.

¶ Cõsideranti sepenumero mihi ac memoria reuoluenti Reuerendissime pr̃ ac illuᵐᵉ dñe funestas mortaliũ clades ob truculentes belloꝝ calamitates ⁊ seuissimas pestes: quibus tot illustribus viris destitute remãserint plurime ciuitates italie: ⁊ que dom⁹ magnis vndiqꝫ familijs replete erãt: nunc sine habitatoribus corruere videant̃. q̃dqꝫ mirabilius ꝑfecto est paucis qui superuixerunt hoibus: etiã in nostra que olim magna grecia dicebat̃ patria adeo fertili vt non modo plerisqꝫ vrbibus sed regionibus solita fuerit ex suarum frugum copia ꝓuidere: tanta superuenerit terre sterilitas q̃ꝫ tam vix potuimus vita comite ꝑtransire. In mẽtem venit hec oĩa ad iustũ dei iudiciũ referre: qui de sceleribus tota quibus italia corrupta est sumat vltionẽ. Ab eo enim tp̃e quo diuinus ille preco Bernardinus cepit latinis predicare arguens vicia pp̃loꝝ in hãc vsqꝫ diẽ ex nõnullis quos ad bene beateqꝫ viuendũ ꝯuertit paucos ꝑseuerasse videm⁹: ac tandẽ crescente in humanis cordibus malignitate ad vomitũ oẽs rediJsse. Et non est qui faciat bonũ non est vsqꝫ ad vnum. Jã in cõmunem publicũqꝫ vsũ occidentis seculi prauitas ⁊ obscena xp̃ianoꝝ flagicia deuenerũt. Nã sine rubore cognite ĩpietatis ac timore dei apta fronte a multis ĩpudentissime conueniũtur ⁊ exigũtur vsure violẽtes rapine ⁊ extorquendi eris causã fraudes doliqꝫ damnatissima quoqꝫ simoniace labis impunisqꝫ licẽtia quadã sub coaptatione verboꝝ ac pontificij iuris legisqꝫ ciuilis accomodatione malitiosaue interpretatione etiã publico sub iudice repetunt̃: quo fit vt in mendacia falsaqꝫ testimonia atqꝫ ꝑiuria labant̃ necesse sit. Justicia ꝟo q̃ꝫuis oĩuꝫ ore laudet̃ oium tñ alget operibus tñqꝫ sibi nihil rei quã multũ nomis ⁊ plus iniurie vẽdicauit: Nihil etiã frequẽtius est in vsu q̃ꝫ in sanctos deũqꝫ ipsum blasfemie ac maledicta quibus ⁊ superi ⁊ maiores natu parẽtesqꝫ passim ⁊ ĩdifferenter afficiunt̃. Quid de vanitatibus referã inutilibusqꝫ ornamentis ac sumptibus. Nemo est qui nõ dicaꝫ equare sed antecellere velit vicinos honoribus ac magnificẽtia: vnde frequenter ꝯtingit vt cõmitti viris nequeant pauꝑtate ⁊ coacte nõnunq̃ꝫ presepibus ꝓstant turpe lucrum suꝑba emulatione sectantes. Oẽs preterea explendis pro sua voluntate libidinibus vacare innitiqꝫ videmus. Ois vt ꝓpheta inq̃t caro corrupit viã suã. Contẽptui habẽtur sacra oĩa: dei cultus ⁊ ecclesiastice dignitates apud ꝑ̃ncipes magistratusqꝫ seculares nullo habẽtur ꝑcio. Nec curare deũ credunt mortalia quenqꝫ. Religiones autẽ sunt oĩbus vilipẽdio: viduaꝝ nocere: pupilloꝝqꝫ ac orphanoꝝ eiulatus ac pia oĩuꝫ vota qui hoc in mundo esuriunt ⁊ sitiunt iusticiã equissimi iudicis magni dei iracundiam furorẽqꝫ aduersus ĩpia hec nostra tp̃a concitarunt. Que oĩa cũ sanctissimus in xp̃o pater ⁊ dñs noster clemẽtissimus Xistus diuina ꝓuidẽtia papa quartus ex pastoralis officij debito vigili cure ꝑcurreret feraꝝ incursibus quibus romanus grex quẽ pre ceteris intrinseca charitate ꝓsequitur volens occurrere postqꝫ restitutã illustratãqꝫ vrbẽ ad reformãda ingenia adqꝫ illustrãdas moribus hoĩum mentes sese conuertens litio vocauit me suauissimis lr̃is suis de peccatoꝝ grauitatibus quibus humana infirmitas ꝑ̃mitur pro viriũ mearum facultate dictuꝝ romanũqꝫ pp̃lm ac oẽs qui romanam sequuntur curiã suis sceleribus argutuꝝ. ¶ Glorioso igitur nomini tuo qui apud sororũ vngarie regeꝫ serenissimũ ap̃lica legatione fungẽs. Jnstituto huic meo interesse non potes: ipsos sermones meos ob debitam in te obseruantiaꝫ seruitutẽqꝫ iccirco dicaui: vt correcti ⁊ emẽdati vbi oportuerit sapiẽtia tua litterarũqꝫ munimẽtis cõmẽdati nõ roman⁹ modo sed oĩbus christi fidelibus ⁊ posteris quoqꝫ essent ꝓfuturi in quibus nõ eloq̃ntie fuco veꝝ sapientie documentis vtẽdũ censui quo plane oẽs intelligerent que seipsa satis ornata est veritatẽ. Sume igit̃ ꝓ̃sul optime opusculũ hoc nr̃m q̃ꝺ pro animi recreatione tui quõqꝫ legere ac repetere digneris: qui me predicantem tua

presens benignitate audire plurimum delectatus es. Et bene vale virtutum omnium decus ꝛ speculum ecclesię dei.

Tabula sermonum ⁊ capituloꝝ. Incipit.

Registrum.

a b c d e f g h i k l m n o p q r s t v x y z ꝛ. Omnes quaterniones.

